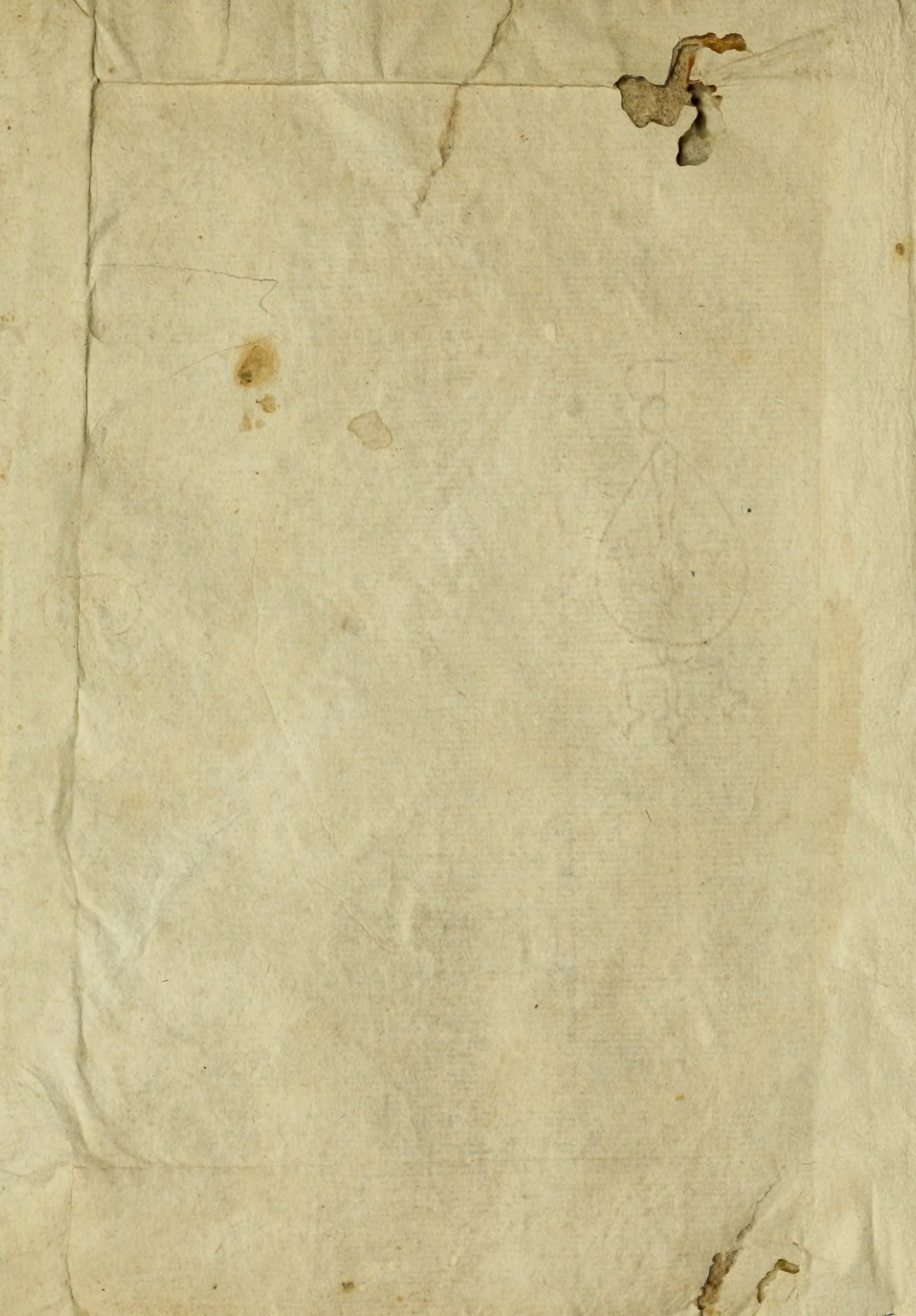

INSTITVTIONES IVRIS CANONICI

QVIBVS IVS PONTIFICIVM SINGVLARI METHODO Libris Quatuor comprehenditur,

AB IOAN. PAVLO LANCELOTTO PERVSINO Conſcriptæ; & in Aula Romana mandato Pij V. Pont. Max. ab Illuſtribus viris olim recognitæ.

His acceſſerunt Interpretationes, quas Gloſſas vocant; quibus loca omnia, vnde contextus deſumptus eſt, Indicantur; pleraq; declarantur; nonnulla per Sacroſanctum Concilium Trident. hodie immutata adnotantur.

Nouiſsimè acceſſerunt Caſuum, vt appellant, poſitiones, Adnotationesq; nonnullæ quæ ad huius iuris ſcientiam expeditiorem ſtudioſis præbent aditum. Io. Baptiſta Bartolino Peruſino I. C. Auctore.

Necnon adnotationes paucæ, quibus nonnulla ad ſenſum Theologorũ exactius explicãtur Antonio Timotheo Peruſino Sacræ Theologiæ profeſſore Auctore.

Item Commentariolum, quo conſcripti operis, & ratio, & hiſtoria quædam continetur.

Acceſsit etiam ipſius Lancelotti opuſculum, De Comparatione vtriuſque Iuris.

VENETIS, MDCVI.

Apud Petrum Mariam Bertanum.

IO. FRANCISCVS CARDINALIS DE GAMBARA.

Io. Paulo Lancelotto. I. C. S. D.

E Institutionibus ad Ius Canonicum a te conscriptis, quas nuper ad me misisti, est quidem quòd tibi gratias agam, sunt enim huiusmodi, vt eas ego loco magni a te muneris habere debeam. Sed omnino nimis diuturna libri huius expectatione nos torsisti, agitur enim annus sextusdecimus quo ego Perusiæ te præceptore prima Iuris ciuilis initia vrgebam, & tu iamtum opus huiusmodi sub incude habebas, idque propediem editurus videbaris, vnde quod tam diu illud continueris, erit fortasse qui te accuset. Quid dicam? quod ne nunc quidem, illis editis fiduciam tuam liberasti? etenim Commentarij, quod præteritis annis edidisti, libro secundo asseris a te quadam in contexendis Institutionibus consultò fuisse prætermissa, quòd ea notulis ne scio quibus explicaueris, ac quasi cum fœnore reddideris, & tamen notulas nullas, quas viderim, editis à te nuper Institutionibus adscripsisti. Quod licet ego, cui tuum iampridem perspectum est iudi-

cium, non niſi optimo conſilio factum rear, cum tamen & tu id ſponte tua promiſeris, & ea ſit hodie (vt omnium optime noſti) conditio ſcriptorum Canonicæ, ac Ciuilis prud[illegible], vt in his quæ ſcripta ſunt, fides adhibeatur nemini, qui non eadem ueterum auctoritate confirmet, eas à te quàm primum inuulgari neceſſarium duco, non modo vt ea quæ ſunt à te prætermiſſa, nobis reponas, & te promiſſis exoluas, verum etiam vt eorum ipſorum quæ ſcriptis mandaſti, fidem nobis ex veterum teſtimonio facias. Non poſſum pro ſumma mea in te beneuolentia quid ſentiam liberè non præſcribere, tu quidquid id eſt, æqui bonique conſule. Vale, Romæ Nonis Septembris. M. D. LXIII.

ILLV-

ILLVSTRISS. ATQ. AMPLIS.
S. R. E. CARDINALI
IO. FRANCISCO DE GAMBARA.

Franciscus Mancinus. S. P. D.

I quid vtilitatis studiosis hominibus secunda hæc Institutionũ Iuris Canonici cum suis notulis editio afferet (afferet autem doctorum omnium sententia non modicum) id omne tibi vir amplissime nec non Illustrissimis, atque doctissimis Cardinalibus Io. Bapt. Cicadæ, & Francisco Alciato acceptum ferre debemus: licet enim auctor multis annis commentario suo notulas illas nobis esset pollicitus, ita tamen postea de illis non edendis animum obfirmauerat, ut de ea illum sententia posse aliquãdo deduci interdum plane desperarem, erant autem multa quæ (ut ego ex eo sæpius audiui) a primo illo suo proposito eum rerraxisse affirmaret. Primum quidem quod nusquam uidetur auditum, ut eiusdem operis idem esset auctor & interpres, se autem cum de notulis adscribendis cogitasset, non existimasse fore, ut is liber quem & ipse mandato & nomine Pontificio absoluisset, & summi etiam uiri castigassent ac probassent, priuato nomine in publicum exire deberet, quod si Pontifex suo nomine, ut non solum censorum, sed etiam aliorum plurium testimonio ac iudicio facere debuit, edidisset, tunc non futurum incongruum ut non quasi ab auctore ipso, sed alio quopiam operi notulæ adscriberentur. Huc accedere quod illas rudes esse affirmaret, atque inchoatas potius quam absolutas, ut autem perpoliret eadem ratione animum nunquam inducere potuisse, demum magno se quotidianarum concertationum tædio esse affectum, sibique imperasse, ut quo ad per se fieri poterit, ansam post hac nouis molestiis non tribuat, seque id nulla ratione consecuturũ sperare, quã si ab nouorum scriptorũ editione prorsus abstineat, sed magnus flagitantium numerus, tuaq. potissimum atq. illustrissimorum Cicadæ & Alciati auctoritate perfectum est, non ut ille ederet, neq; .n. a sua snĩa dimoueri potuit, sed ut libri mihi & Roberto fratri

poteſtatem faceret, quidquid de eo ſtatueremus ad animum non reuocaturus, itaque nos tam veſtro, quam aliorum grauiſſimorũ virorum iudicio atque auctoritati inhærẽtes, & plurimorum fla gitationibus impulſi, ſecundam editionem adornauimus, notu laſque ipſas ſingulis verbis aptauimus, quibus quidem ex docto rum reſponſis, interpretationibus, ac tractatibus multa addere fuiſſet nobis his temporibus multo facillimum: ſed ſcribendi ge nus ſuapte natura cõciſum reſpuere omnino id videbatur, ſimul ẽt nequid auctorem ipſum offenderemus, verendum nobis fuit a quo vix ſumma veſtra autoritate impetratum fuit, vt edi rurſus per nos liber pateretur, in quo quidem ut ego exiſtimo, nullam ſtudioſi iacturam fecerunt, in hac enim iuris tam canonici quam ciuilis facultate conſcripti libri, alii alios fines habent. quidam enim vt artem ipſam doceãt, quidam vt quæſtiones ipſas finiant ac terminent. & licet qui docet aliquid terminet, & qui terminat decidit, aliquid ẽt interim doceat, fuit tamen auctoribus ipſis in conſcribendis libris finis alius alio principalior: nam interpreta tionibus, & enarrationibus ad libros veterum Iuriſconſultorum docendi propoſitum eſt principalius, licet multa interim termi- nentur & in reſponſis, & quos uocant tractatibus, decidendi v- nus propemodum eſt finis, licet interim multa etiam doceantur hinc fit ut illorum diuerſa admodum ſit ſcribendi ratio. nã in do cendo ratiocinandi modus magis neceſſarius eſt quam auctorita tum enumeratio, quippe quod artis fundamenta ſunt aperienda & fontes atq; origo rerum demonſtranda: at in reſponſis redden dis differendi quidem ratio non abijcienda, ſed vbi de quæſtio- ne conuentum eſt, ac facti ſpecie, magis pugnandum eſt auctori- tatibus, cum id demum verum habeatur, quod eſt a pleriſq; rece- ptum. Vnde cum hic Inſtitutionum liber ſit ad docendum potiſ ſimum cõſcriptus, non mirum ſi multiplicium, in eo allegationũ copia non fuit affectanda. Huc accedit, quod id quod noſtra ope- ra notulis accedere potuiſſet, facile vnuſquiſque ſuo marte conſe qui poterit, cum enim notulis ipſis principales materiarũ ſedes & loca cõtineantur, ſi quis earum notularum ductu ea adierit ex magno interpretum tam antiquorum quã modernorum nume- ro, vnde copioſius haurire, & ſitim explere poſſit, facile inueniet: itaq; poſthabita qualibet addendi cura ſolum dedimus operã, vt

ea

ea quæ nuperrime per sacrosanctum concilium Tridentinũ immutata sunt, notulis ipsis adiungeremus: nam vt contextui illa ipsa insererentur impetrari ab auctore non potuit, quod diceret velle sequi se Iustiniani exemplum, qui licet post editas a se institutiones iuris ciuilis, multa nouellis suis constitutionibus innouasset, non propterea aliquid dictis institutionibus adiecit, vel immutauit; sed lectoribus ea perquirenda reliquit. Vnum enim fuisse ei in illa scriptione propositum, scilicet non ut omnia complecteretur, sed ut breui libello Iuris Canonici rudimenta cõcluderet, & ius illud adhuc dispersum quasi in artem redigeret, id autem satis præstari posse etiam si constitutiones Tridentini vel etiam aliorum Conciliorum decreta non cõtineat, satisque esse, ne quem forte ius nouum circa paucissima lateat, si de ea re notulis ipsis admoneatur, nec proprerea totum opus sibi fuit retexendum: placuit etiam Commẽtarium, quem abhinc sex annis in lucem ipse idem edidit, adiungere, tum quod magnam operi claritatem addit, explicat enim luculentissimè auctoris intentionem, quod non modicum auctoribus intelligendis existimatur conducere, tum etiam ut quorundam non satis iustæ cupiditati occurratur, qui frigidi quibusdam assertionibus, ne dicam commẽtitijs testimonijs operis huius intentionem Lancelotto nostro præripere conantur, apparet enim in eo meridie clarius quã diu (quod tute omnium optime nosti) primam institutionibus manum admouerit, & quam multis illarum copiam fecerit, demum quam facile omnibus fuerit inde exemplum sumere, nomen autem tuum operi præfigendum ideo duximus, tum quod ea re nõ modicum operi splendorem accessurum existimauimus, tum vero etiam, vt quemadmodum tua potissimum opera factum est, & ampliter locupletatus liber in lucem prodit, ita & tibi quisquis ex eo vtilitatem aliquam sentiet, id omne acceptnm ferat. Vale Perusi. Nonis Aprilis. X. D. L X V II.

CLARISSIMO VIRO D. IO. PAVLO LANCELOTTO,

IVRECONSVLTO PERVSINO FAVTORI, & amico tanquam fratri carissimo.

LARISSIME domine, fautor & amice tanquam frater Cariſs. Libros Inſtitutionum Iuris Canonici à M. tua auctoritate & mandato ſummi Pontificis antea conſcriptos (cuius etiam nomine prodiiſſe oportuerat) nunc de manu M. tuæ ſumma animi lætitia (vt cæteri boni & docti omnes) accepi, ac ſtatim a capite ad calcem vſque percurri, & ut antea ab illuſtribus viris, ſuo merito, laudati, & recogniti, ita per me ſane (etſi iudicio parum ualeo) tales reperi, vt plenè ſentiam, hominum memoria pro illius iuris firma, ſolidaq; habenda cognitione parem librum in lucem minimè prodijſſe liber iſte, M. tuam & Deo, & Eccleſiæ, & huic ætati poſteriſque omnibus gratum faciet, & numquam intermoritura gloria donabit. Non dubito quin eadem M. tua, (vt etiam dudum ceperat) hunc primum fætum qui tam auide ab omnibus eſt acceptus, auctiorem locupletioremque reddat. Quod dum ſedulo conatur, meminiſſe forte ab re non erit, ſi M. tua ſingulis titulis, aut paragraphis fontes ex quib. præcipuè deſumpti ſunt, pauciſsimis annotare non grauaretur: id enim & doctiſsimos quoſque optima ſane ratione deſiderare animaduerto, tum quod illinc liber maiorum enim auctoritate

Pontificum

Pontificum loquatur, lectoresque omnes publico impe
rio confirmet, res ista dum reliqua elaborantur, haud vs
que adeo multum attulerit incommodi, & publica ta-
men commoda studiosorum omnium maxime iuuerit.
Quidquid factu optimum fuerit M. tua pro summa sua
in omnibus recte diiudicandis prudentia facile statuet.
Desideriis Cornelii Matij etsi iustissimis satisfacere nō
vndequaque tam facile erat, præsertim quod ipse suiq;
maiores mercatoribus a quibus æs sumendum fuerat
plane essent incogniti, & pene eo res deuenerat, vt sua
opinione frustratus, uacuus rediret, ni ego intercessio-
ne M. tuæ fretus, fidem meam, immo me ipsum tanquā
principalem debitorem interposuissem. Monebit ita-
que M. tua, ut ille beneficii præstiti memor, quanto ci-
tius fidem datam per suos liberari curet, alioquin sane
statutis diebus elapsis per me quod acceptum est, sine
ulla spe exceptionis remunerādum erit. Vale uir claris-
sime Iureconsultorum unicum decus, raptim Vrbe die
prima meusis Nouembris, anno reparatæ Salutis.
M. D. LXIII.

*M. Tuæ deditiss. amantissimusque, tanquam frater, Ga-
spar Gropperus Rotæ Romanę auditor.*

FRAN.

FRANCISC. MVCANTIVS

Io Paulo Lancelloto. S. D.

PTAVI iam pridem Lācelotte doctissime literarum ad te aliquid dare, cum ut tuas vicissim elicerem iucunditatis, leporis, doctrinaeq; plenas, atque intermissam diu inter nos scribendi consuetudinem ali quando reuocarem, tum etiam certè ut desiderium meum in his tibi exponerem quod mihi iam ab eo tempore, quo Perusiae morabar, tua rum institutionum argumento iniecisti, nuperque demum edito tuo Commentario quasi earundem idea quadam ac specie auxisti aut refricasti potius. Sed nec integrum nobis fuit cum ab Vrbe complures menses varijs negotijs distenti abfue rimus ad istud scribendi officium unquam reuerti, nec satis vrgens ratio uidebatur esse, vt tantum tibi negotij meo priuato commodo exhiberem. Nunc uero cum iam dudū in patriam reuersus expeditior aliquanto sim, & ad causam quam plures adiunxerim qui partim sua sponte, ac fama ducti, partim commentariolo tuo degustatoq allecti, partim etiam oratione nostra aliorumque amicorum tuorum excitati, mirum in modum opus ipsum, cuius tu nobis imaginem repraesentasti, expectant quasi conceptam sitim vberiore fonte sedaturi, statui non amplius expectandum, quin continuo te meis scriptis appellarem, atque adeo omnium studiosorum nomine flagitarem, ne tu nos longa expectatione suspensos diutius torquere velles. Non id ago nunc mi Lancelotte, vt velim ullis apud te argumentis ostendere Institutiones tuas Pontificij Iuris dignissimas esse nouitate sua, splendore, pōdere, quae in apertum proferantur: nam neque hoc ad me attinet, & tibi persuasum esse scio, aut si pro tua modestia minus velles tuo iudicio esse contentus, non deesse tibi amplissimorum uirorum testimonia, quae acre tuum ingeniū in huius editionis operis (garriant inuidi quantum libet) posteritati commēdare queāt, nec sanè dubito te egregium istum tuum librum in lucem tandem emissurum esse, quē pluribus ab hinc annis publicè priuatimque pollicitus sis: multa deinde die multaque li tura ad unguem castigaueris, postremo etiam tuo commentario quasi chirographo fidē tuam arctius obstrinxeris, quibus ex causis ut maxime uelis, ab instituto tamen discedere non possis. Verum illuc meae spectarunt litterae, vt currentem te magis incitarent cum intellexisses, omnibus his, quae enumerauimus incredibilem bonorum omnium expectationem adiunctam esse. Quod si tu maleuolorum aculeos fortasse times, vide ne hoc tibi maiorem inuidiam excitet, quod cum nullo fere negotio tantum expectationem explere possis, idem tamen cunctando tot desideria hominum superbe aspernari videaris. Atque scio obtrectatorum calumnias nihil morari, quandoquidem tibi in cau sam ingredienti facile fuerit coniicere non defuturos huiusmodi garrientium coetus, quorum quidem ineptias tantum abest, ut de laude tua quidquam detrahere posse credant, ut ex his, gloriam potius tuam augeri, illustrioremque reddi existimem, quod & tu pulcherrimis exemplis in eo libello demonstrasti. Sin uero ea retardandi forte est causa, quod librum tuum summi Pontificis auctoritate impressum iri cupias, non nega uerim si res quidem ita est in promptu, ut breui conficiendi negotij spem habeas, aliquid etiam operę te eo ponere, quod & tibi perhonorificū, & rei de qua agitur ualde consentaneum fore uideatur. Caeterum si longius interuallum temporis interponendum sit, aut dubius etiam euentus spectetur, quoniam tu in ea re satis iam superque tēporis laborisque impendisti, haud tandem magnopere laborandum esse censuerim publico ne is liber an priuato nomine diuulgetur, satis enim per se ille & dignitatis, & auctorita

tis ad-

tis adferet, nec minus gratus Pontificijs Iuris studiosis omnibus futurus est quam si amplissime Principis diplomate fulciretur, quippe non tam speciosam inscriptionem spectantibus illis, quam quid inde utilitatis ac commodi percepturi sint. Hæc te Lancelotte facile possunt ad laudem tuam studiosorum commodo coniunctam uel multum impellere quem tamen satis iam tua sponte incitatum esse non dubito, quare nihil est quod in te hortando multum laborem, uolui tamen leuiter hæc perstrinxisse, ut me cum gloriæ decorisque tui, tum uero utilitatis publicæ studiosum ac percupidum esse scires. Tu si ad me scripseris quid de hac re sentias, aut quousque opus perduxeris, rem facies gratissimam. Vale Romæ Idibus Maij anno Sal. M D L X I.

Desideratur responsio in qua excusat auctor se, quod serius respondeat tum familiariter conqueritur quod licet mandato Pontificis suas Institutiones nomine Pontificio feliciter, eruditissimorum uirorum iudicio absoluerit, non solum negotium non confecerit, sed maximos etiam labores, & maximos sumptus sustinuerit, dum diutissime Romæ difficillimis temporibus proprijs negotijs post habitis omnibus, una ea causa detinetur, principibus ipsis ad incommoda sua inclementissime conuiuentibus, quibus diuinitus dicit contingere, ut in rebus sibi tam gloriosis tam alte indormiant, ne scilicet, tantam ipsi laudem immerentes assequatur narrat item post mortem Pauli IV. Pium IV instante Illustrissimo Cardinali Cicada mandasse doctissimo & amplissimo uiro Francisco Alciato ut opus rursus percurreret, relaturo an huiusmodi sit quod Pontificio nomine edi conueniat, se tamen licet non unis ab eo litteris compertum habeat Alciatum optime sentire de institutionibus suis, Pōtificique rem suasurum, certo tamen scire Pontificem id minime curaturum, quippe qui iam pridem mores aulicos cognitos habeat, atque ideo se relationis huius exitum non expectaturum, sed primo quoque tempore opus ipsum priuato nomine editurum prout fecit, vel ipso Alciato festinatam editionem non probante.

IO. PAVLO LANCELOTTO CLARISSIMO IVRISCONSVLTO,

Iacobum Menochius. S. D.

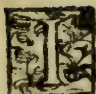

VM hactenus vel publico docendi munere, vel de iure respondendo valde impeditus essem, non licuit ad te litteras dare, quibus significarem nihil mihi vel gratius vel iucundius potuisse cõtingere, quam de te aliqua in re bene mereri: nunc tamen aliquã tutum otii nactus, me his litteris expurgare volui, ne de mea egregia erga te voluntate aliquando suspicareris, ac vt etiam intelligeres gratissimam mihi fuisse oblatam illam a te occasionem vt vna tecum de grauissima illa causa responderem, quod eo libentius feci, nõ quod res ipsa id postularet, cum tu iam tuo doctissimo responso omnem plane dubitationem sustuleris, sed ne ignores meam qualemcunque operã tua, tuorumque causa promptam ac paratam semper esse. Nam tibi hoc est viro clarissimo, atque inter consultissimos, eloquentissimo, placere qui possunt, se plane fælices existimant: ea enim est apud nos, & apud exteros omnes percelebris nominis tui fama, tot eruditissimis scriptis, comparata, auctaque, vt omnes te admirentur, & summis laudibus prosequantur, tum maxime quod primus iuris Pontificii institutiones tam studiosis necessarias veluti Tribunianus alter orationis copia, & splendore illustratas edideris. Quibus si(vt futurum spero) aliquando Pont. Max, accesserit auctoritas, te vel nouum Tribunianum habebimus, vel vt Iuris Pontificii nouum auctorem obseruabimus. Interim etiã atque etiam plurimum rogo, vt me quoque in tuorum numero habeas, nam ad meam laudem plurimum referre existimes uelim, me a Lancelotto eruditissimo Iurisconsulto diligi, cuius cõsuetudine viri omnes docti delectari solẽt. Ego vero studio ac singulari quodã obseruãtię genere te perpetuo colere nunquam desinam. Vale ex vrbe Patauio Idibus Maii. M D L X X X I.

IO. PAVLO LANCELOTTO

Iurisc. Perus. Critonius Mellonus. S. P. D.

Nstitutiones tuas nõ percurri solum, verum etiam accuratissime perlegi. Scint tu bone Lãcelotte, quid nũc ego de eis sentiam? At inquis, quid tu sentias non est à me magnopere curandum, quando per cuncta Gymnasia, ac cũctas regiones miris ac propemodum diuinis laudibus à viris doctissimis extollunt. Sed, vt ita sit, est adhuc vlterius, ꝙ ego præter cęteros de te ac

tuis

tuis institutionibus sentiam, ecquid tandem est (inquis) quod præter cæteros omnes tu nunc sentire possis? Dicam, & vtinam mentiar, nempe id quod poetarum Princeps, de quibusdam a se compositis versiculis sensisse, uel uerius questus esse legitur, dum dixit:

Sic uos non uobis mellificatis apes.

At vrges quid illud (inquis) est tandem? sciri quid? Ego mellifluas tuas esse Institutiones, atque omnibus numeris absolutas, cunctisque laudibus dignissimas, vt eruditissimus quisque prædicat, semper existimaui: sed futurum arbitror tantam tui laudem quantum vix quisquam uiuens meo iudicio assecutus fuit, non fore diuturnam. Quid istud est? inquis, eloquar, venturum aliquando arbitror Romanum aliquem Pontificem, qui gloriæ cupidine magis titilletur quam fecerint hactenus hi a quibus de eis conscribendis mandatum accepisti, vel qui eis successerunt, eumque causaturum indignum esse, vt iuris Canonici elementa de scriptis priuatorum domi num hauriantur tum quod institutionibus quæ circunferuntur, non pauca deesse, quæ necessario sint adiungenda, & propterea curasse se, vt vndique absolutè Institutiones huiusmodi quasi recudantur, & nomine Pontificio edantur, inde quibusdam immutatis, additis, vel demptis, vt nouum quoddam opus videri possit suo nomine editurum, vetiturumque ne deinceps aliæ iuris Canonici Institutiones a quoquam legantur, sicque dum Rom. aliquis pontifex gloriam aucupatur, laus, & memoria Lancelotti suis Institutionibus remanentibus abolebitur. Vnde cum alii qui temporibus fælicioribus propria sponte aliquid ad iuuandos homines elucubrarunt sępe a Principibus largè soleant donari; tu, qui mandato ipso Pontificis tam luculenter scripsisti, non solum aliarum rerum, sed nec laudis quidem præmium vllum feres. Vnum forte potest non desperari, nempe quod veluti Iustinianus in proœmio suarum Institutionum eas ex Caii Iurisconsulti Institutionibus desumpsisse se confitetur, sic ille quisquis Pontifex, si natura sit paulo humanior, tui nominis non renuet mentionem facere, cum præsertim nullo pacto nunc possit occultari quod eas Institutiones tu iussu Pontificum, & Curia Romana probante aliquando conscripseris: sed quantulum tandem istud est, quod tantis a te exantlatis laboribus, & incommodis acceptis tribuetur? Et ita ego futurum arbitror, & hac mea epistola apud te & omnes testatum esse uolo, atque ita est aliquid, quod ego præter cæteros de tuo laudatissimo libro sentiam, Vale.

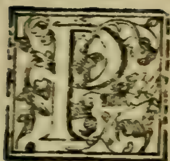

PIO

PIO PONT. MAX.

IO. PAVLVS LANCELOTTVS.

Iureconsultus Perusinus. S.

Ontificij iuris Institutiones proximis annis superiorum Pontificum iussu & nos conscripsimus & summi viri castigarunt, quæ quidem optandum sane erat, vt ijs in lucem prodirent auctoribus, quorum mandato & scriptæ & recognitæ fuissent, vel ea saltem ratione quod auctores ipsi munera nobis gratiora ac preciosiora facere consueuerint, & sæpe non tam quid, quàm a quibus accipiant homines soleant perpendere. Sed quando id vel ratio temporum, vel alia quæcunque causa fieri non sinit; illud certe nulla ratione committi debet, vt iuris scilicet Pontificij Institutiones sub alterius quàm ipsius Pontificis nomine appareant, a quo Pontificia omnia iura emanant. velut enim ab Oceano deducta flumina in ipsum tandem refluunt, ita hoc, quicquid est operis, quod totum de Romanorum Pontificum cōstitutionibus deriuatum est, ad ipsum Romanum Pontificem quasi ad fontem proprium redibit. Ad te autem eo iustius, quod magnis aliis animi dotibus, quibus ad Pontificatum tibi aditum parasti, exactissimā adiunxisti iuris huius cognitionem. vnde perbelle nunc accidit, vt quæ facultas optimum te meliorem reddidit, & ad moderandam difficillimis temporibus Christianam rempub. instructiorem, eam nunc tu contra cum Canonum conditor euaseris, beneficium reponens meliorem sis redditurus. Cuius rei non dubia iam apparent indicia, cum ad restituendos antiquos Christianorum mores atque hæreses extirpandas, sanctissimas quotidie constitutiones edere non desistas, quæ dubio procul Christiano gregi non minus futurę sunt salubres iis ipsis, quæ iuris Pontificij, quod nunc tenemus, libros implent. Ad illas autem institutiones hę nostræ gradum forte rudioribus facere poterunt. Accipies igitur eas placido ac benigno animo, nam si ita contingere senserimus, ad alia prōptiores reddemur, & alacriores. Deus Opt. Max. te nobis diu incolumem, fælicemque seruet.

RVBRI-

RVBRICAE INSTITVTIONVM
Iuris Canonici Primi Libri.

RVBRICAE INSTITVTIONVM Libri Secundi.

RVBRICAE INSTITVTIONVM Libri Tertij.

RVBRICAE INSTITVTIONVM Libri Quarti.

FINIS.

INTSITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER PRIMVS.

IO. PAVLVS. In huius operis principio quædã sunt prænotanda, uidelicet q̃ sit auctoris intẽtio, quæ materia, q̃ utilitas, cui parti philosophiæ supponat, quis modus agẽdi, & quis libri titulus. Intẽtio auctoris fuit scribere pro tyronib. librum ad faciliorẽ introductionẽ ad Iuris Canonici cognitionẽ & ad similitudine Iuris Ciuilis. Putabat ad cõuenire, vt scriberet noĩe pontificio, vt claret proœmio & i j. li. Cõmẽtarij, vbi de hoc latissime dicit.

Auctoris Intentio.

Materia. Materia sunt omnes libri iuris Canonici hactenus recepti, vnde hæ institutionis fuerunt desumptæ & res in dictis libris contentæ.

Vtilitas. Vtilitas est, quia his institutionibus lectis & intellectis, facilius peruenit ad cognitionem iuris Canonici, & sic peruenitur ad scientiam discernendi inter æquum & iniquum, & reddendi vnicuique quod suum est. 12. q. 2. c. cum deuotissimã, & instit. de iusti. & iure. §. iuris.

Cui parti philosophiæ liber supponitr. Supponitur Ethicæ, id est, morali sciẽtiæ, sicut & alij libri iuris; vnde inquit Imperator hominũ mores intendimus corrigere, l. j. C. de secun. nup. & infra de vi. & hon. præla. per totum.

Modus agendi. Modus agendi est tali. proœmio proposito ac p̃fixo diuidit auctor opus suũ in quatuor partes siue libros in prima parte postquã posuit originẽ, & ex quib. cõstat ius Canonicũ, tractat de personis, & eorũ officiis & beneficijs. In secũda tractat de rebus, tam spiritualibus quam tẽporalibus. In tertia de iudiciis ciuilibus. In quarta de iudiciis criminalibus, & de cẽsuris eccesiasticis, quas qs incurrit ob cõmissa crimina. & sic terminat opus suũ diuidẽs illud in quattuor partes, vnde versus.

Personas nos prima docet pars, Resq. secũda.
Tertia dat iudices, Crimina quarta premit.

Quaternarius numerus. Est autem quaternarius numerus secundũ pithagorico, insignis & nobilis. Hinc copula coniugalis est restricta vsq. ad quartũ gradũ: hinc quatuor elementa quattuor in corpore humores, quattuor cæli plagæ, quattuor anni tempora, quatuor vẽti cardinales, & substãtia est quadripartita, cũ alia sit corporalis tãtũ alia vegetatiua, alia sensitiua, alia intellectiua, itẽ nomẽ Dei tetragammaton. i. quattuor litterarũ, et ex quatternario orit̃ Decas, nã vnũ, duo tria, et quattuor producũt decẽ: quæ decas est omnium rerum generalissima de qua p̃ Tiraq. de præscr. §. 1. gl. 4. super verbo per decem annos, et per Rodige. lect. antiq. lib. 12. c. 9.

Decas.

Institutiones. Titulus est et operis inscriptio, institutiones iuris Canonici, quia scilicet his iuuenes ad perdiscẽdum Ius Canonicum instituuntur et ordinatum. Sunt enim institutiones, p̃ceptiones ac elemẽta quædam, siue disciplinæ cuiuslibet elementa, alias autem uerbum instituo uarie sumitur, ut no. inf. de instit. in rub.

IO. PAVLVS[a] LANCELOTTVS I. C. PERVSINVS,[b] IVRIS Pontificii candidatis.[c] S.[d]

Perusia. b Perusinus. idest, de perusia, quæ est antiquissima & inter primarias Ethruriæ ciuitates, peperitq. semper uiros bellica laude, & utriusque iuris scientia insignes, aliisque innumeris dotibus est conspicua Ideo autem sic exponere quia non sequitur non sequitur necessario. Appellatur perusinus ergo est de perusia, sola enim nominis similitudo non est satis ad confirmandum cuiusque originẽ. l. fi. §. pen. ff. ad municip. de in col. de quo late per Legistas in rub. ff. solut. matr. qui ex hoc infe runt ad multas quęstiones. Et hoc ideo adiecit auctor ad designandã suę familię et aguationis diuersitatem ab iis, quę eiusdem nominis Lancelóttorũ reperiuntur Romę, Mędiolani, Florentię respecti et forsan etiam alibi.

Candidati. c Candidatis. id est nouitiis scholaribus. Et sic not. quod hic liber non est scriptus doctoribus prout liber Gregorianæ cõpilationis, & liber Sexti, et Climentinarum. Sic et iustinianus institutiones suas cupidæ legum iuuentuti nuncupauit non autem iureconsultis consummatis. Appellat autem candidatos huiusmodi nouitios, sumpta translatione ab his, qui ad magistratum aliquẽ apud Romanos adspirabant, qui per comitia induti toga candida, suffragatores rogandor, & obsecrando incedebant.

Salutatio an pars epistolæ. d Salutem. Solet autem dubitari apud Rhetores, an salutatio sit pars epistolę ut no. in proę. Sexti libri argum quod non. Cleme. si summus, §. 1. de sen. exc. Putat autem plato, scribens ad Dionysiũ, dum ad amicos scribimus, in inscriptione epistolæ non gaudere, sed bene agere ponendum esse, sed certe qui salutem precauit, bene agere precatur. Sed quid operatur salutatio? Resp. si simus in priuato, operatur remissionem iniurię. Bal. in le. 1. ff. de lib. & postum. c. omni. 24 q. 2. Sic contra, non salutans prius salutare solitus inimicus prę sumitur, no. in c. cum Adrianus, dist. 71. & per Abba. in c. an hoc 1. de appell. & tamen c. cum super de offi deleg. & in c. repellantur, de accus. Salutatio autem papę dicitur remittere peccata uenialia, secundum Abb. in proę Decr. in ult. no. ubi de hoc late habetur. Conuenit autem salutãdi actus tam maiori erga minorem, quam pari erga parẽ. l. Publia. §. Titius. l. Quintus Mutius. ff de pos. l. Domitius. ff de testa. quam etiam inferiori erga superiorem, excepto principe, qui ab inferio. ib., non salutatur, exceptis paucis, quib. id in priuilegium conceditur, de quib. in l. 2 de prox. sacr. lib. 12, & in l. 1, C, de silent. eod. lib.

Bene agere. Salutatio quid operetur. Salutare solit⁹ nõ salutãs p̃sumit̃ inimicus. Salutatio papæ. Regulariter princeps ab inferioribus nõ salutatur.

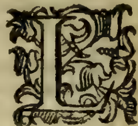
PROOEMIVM.

Dinisio proœmij.

Libros. Hoc Proœmium diuiditur in tres partes principales, in prima ponitur probabilis quæ iam admiratio auctoris super eo, quod nulle antea extarent Iuris Canonici institutiones, excusanturq. ueteres Romani Pôtifices qui illas non cõscripserint, uel cõscribi curauerint, ĩ scđa ponitur initiũ & progressus huius inchoati, & perfecti operis, in tertia librum ipsum iuris studiosis offert. secunda incipit ibi. Sed hæc nos. Tertia ibi: Accipite igitur. Rursus prima pars subdiuiditur in tres, in prima ponitur magna similitudo librorũ iuris Ciuilis, & Iuris Canonici. In scđa admiratio auctoris, in tertia, excusatio Romanorum Pontificũ: secunda ibi: Non parua tertia ibi; Sed veteribus.

PROOEMIVM.

Ponit similitudines, quæ sunt inter libros Iuris Ciuilis & Iuris Canonici, h. d. in summa.

Libros [a] iuris Pontificii [b] diligenter [c] intuentib. facile [d] apparebit eos ad quãdam imitationẽ illorũ qui in iure Ciuili extant, fuisse cõscriptos, atq. digest. Nam ut illi Romani imperatoris, [e] sic hi Rom. Pontificis auctoritate [f] potissimum [g] nituntur, acvetut illi Romanorum imperatorum cõstitutionib. [h] Senatus aliorumq; magistratum placiti [i] & iurecõsultorum responsis [k] cõstant, sic in hos Pontificum itidẽ Romanorum sanctiões [l], actorum conciliorum decreti, [m] & sanctissimorum uirorum haud dissimili ordine cõgestæ sententia [n] conspiciuntur. Quæ omnia tam pari postmodum studio posteritas amplexa est, & tam eodem stylo [o] interpretata, ut inter bonas autem artes nullæ pror-

quod not. pro scholaribus, qui conqueruntur de difficultate scientiarum. cit facilitatem.

f Imperatoris. In quem populus Romanus omnem suam potestatem transtulit. l. 1. ff de const. princip. l. 2. §. nouissime. ff. de ori. iur. §. sed quod principi. instit. de iu. nat. gen. & ciu. le. j. §. cum. n. antiqua. Co. de iu. ver. enucl. hodie tamẽ ptãs Imperatoris non est a populo Romano sed ab Ecclesia, vt traditur cõiter in c. nouit. de iud. & in c. licet de fo. compe. et no. inf. de iud. §. 1. in uersic. regun tur. Potestas Imperatoris ab ecclesia.

f Auctoritate. Id est, iurisdictione & potestate; alias autẽ auctoritas est opinio qua quis imitatiõe, vel imitari dignus reputatur alias simplex aliquid asserentis testimonium.

g Potissimũ. I õpotissimum quia licet q̃dã sint in libris iuris Põtificij qua parũ auctoritatẽ habent, ut puta quædam dicta sacræ paginæ, vt in c. 1. 2. & 3. de præsump. cum multis aliis, itẽ quædam dicta sanctorum, vt in c. 2. de part. & c. j. de donat. & aliis pluribus, vel plurimum tamẽ cõstantii, quæ a Romanis Pontificibus profecta responsa, & constituta fuerunt, inter quæ & statuta in conciliis sunt reponenda, nec enim ea habeant auctoritatem, nisi quatenus a Papa reperiũtur approbata, sa. infra de eccles. constit. per totum.

b Iuris Pontificii. Sed quinã sunt hi libri? Respõ. compilatio Gregoriana demandata Raymundo. Item liber sexti compilatus a Bonifacio Octauo, opera Richardi Nalũbri. Item liber Clementinarum. Sed an Extrauagãtes? De his quæ sunt in corpore iuris insertæ, nõ est dubitandũ quia & hę librũ cõstituunt, cæteræ vero quãuis in dubitatæ & publicatæ, licet ius faciant, ideo sn iæ contra illas latę sint nullę ipso iure, sm̃ Butri. in c. j. & c. cũ inter. de re. iudic. & per Bal. in l. 2. C. q̃n prouo. non est nec. & late per Pauin. in prælud. Extraua. non possunt tamen dici de libris iuris Canonici; cum vagentur extra, nec sint certo volumine conclusæ: idem & multo magis dicendum est de regulis Cancellariæ, cũ illæ nec sint incorporatæ, nec ppetuæ, prout esse debet natura legis. Sed quare istæ Extrauagantes appellantur bullæ? Respõ. Forte quia sunt breuissimæ uitæ sicut bullæ, quæ fiunt in aquis, unde & dicimus, homo bulla, est, hoc est breui uiuens tpe, cum Pontifices Romani facile eas soleant renouare, immutare, & de medio tollere, liber autem Decreti videtur iam diu cæteris libris iuris canonici aggregatus & ad iunctus, licet de eius auctoritate varia tradantur per doct. variis locis, præcipue in ca. 2. de constitu. Qui sint libri iuri canonici extrauagantes. Regulæ Cancellariæ. Bullæ cur sic appellantur.

c Diligenter. Exponitur hoc verbum, secundum subiectam materiam, secundum Corset. in suo singulari, super verbo diligenter & iste intuitus refertur non magis ad corporalem uisum, quã ad oculum intellectus, & subtilem modum inuestigãdi,

d Quam graui. & c. licet. de crim. fal. Diligentia induc.

e Facile. Arg. quod diligentia inducit facilitatẽ,

h Cõstitutionibus. De hoc verbo dic, vt no. infra d̃ iur. diu. cõ sue. & cõstit. §. pen. alias §. cõstitutio. Placita.

i Placitis. Idest, ordinationibus, alias placita litigia, siue iudicia dicuntur c. placita. 15. q. 4. ca. 1. de fer. cap. 1. de immu. eccles. c. 2. de cle. pug. in duel. Item placitum dicitur pactum, siue cõuentio. c. j. de aut. l. ex placito. C. de re. permu.

K Responsis. §. constat, & §. responsa. institut. de iu. aut. gent. & ciuil.

l Sanctiones. Large sumas hic verbum sanctiones pro qualibet ordinatione vel decretali epistola; proprie tamẽ sanctio dicitur quæ pænam irrogat. l. sanctio. ff. de pen. §. sanctæ. insti. de re. diui. & de hoc no. in poœm. forum & per Anchi. in ca. fra tutum, in princ. de rescr. in 6. Sanctiones.

m Decreta. Quæ specialiori nomine canones nũcupantur decreti enim verbum latissime patet, vt per doct. in rub. de constit. & in l. nec quidquã §. vbi decretum, ff. de offic. proconf.

n Sententię. Quæ leguntur potissimum in libro Gatiani, quem decretum appellamus.

o Stylo ordine. & modo scribendi, alias stylus est frater cõsuetudinis, vt per doct. in l. de quibus ff. de

ſus ſint, quæ tanta ſimilitudine ſeſe inuicem contingant.

Mirum eſt quod non fuerint hactenus compoſitæ inſtitutiones Iuris Canonici. h.d.

Nō parua hinc [a] nos interdū cępit admirō, quanā rōne contigerit, ut ueluti Imperatorio noīe Cęſarei Iuris in certos libros [b] redacta ſunt elemēta, [c] non ita ēt ad vſum ſtudioſe iuuentutis ad Ius Canonicū ab ipſis Pōtificib. cōpoſitę Inſtōnes reperiantur, cū id, ſi ut quidē nunc eſt, contemplemur, ædificii cuiuſdā referat ſpeciē ianuis, atq. oī propemodū [d] aditu carentis, & vna hac tātum diſſimilitudine a Iure ciuili ſeiungatur. Accedit, ꝙ cū nemo [e] ſit mortaliū, qui glorię cupidine [f] nō tāgatur hoc nō ſine magna ſua laude [g] facturi uidebātur.

Excuſat ueteres, & recentiores Pontifices a non confectione Inſtitutionum. h.d.

Sed ueteribus [h] quidem facile id ignoſci poterit, in iaciendis, & ſtruēdis huius Iuris fundamentis [i] uidelicet occupatis, & quaſi materiæ defectu [k] impeditis: At recentioribus eius facultatis tractatibus ad iuſtū corpus [l] excreſcentibus, Inſtitutiones inde elicere, & quaſi de rudi marmore [m] ſtatuæ cuiuſdam effigiem ducere non difficile fuiſſet, & quæ noſtrorum eſt fęlicitas temporum, non modo in ea re illuſtrium uirorum [n] opera uti, uerum etiā per ſe id præſtare nonnulli [o] potuiſſent.

Excuſat ueteres a nō confectione Inſtōnum. h.d.

Sed & horum quidam uitæ breuitate, [p] quidam multiplicium hæreſum, bellorumque, tā ciuilium, [q] quam externorum [r] procellis facile excuſari poſſunt. Quis.n. in ſacri Apoſtolatus faſtigio [s] vniuerſæ eccleſiæ præſidens, atque orbem ipſum principum [t] diſcordiis fluctuantem, bellorumque incendiis ęſtuantem circumſpiciens, ad otium litterarium [u] uarie

ff. de legib. & c. ex literis, de conſt.
a Hinc. Id eſt ſtante in cæteris, tam magna inter utrumque ius libro, cum ſimilitudine.
b Certos libros. Qui ſunt quattuor.
Elemēta c Elementa. Prima principia, ſicut enim prima principia rerū corporaliū ſublunarium. ſ. ignis, aer, aqua, & terra uocantur elementa, & ex his omnia componuntur, & in hæc omnia reſoluūtur, ſic & prima principia ſciētiarū elementa uocam[o], §. pe. ī auth. vt præp. nomē Imperatoris.
d Propemodū. Philoſophicū tēperamentū, quia ꝑ auditu ad ius Canonicū antiq̄tus utebant ſūma Goffr. vel Hoſt. ſed hæ ex pluribus cauſis non multum adiuuāt ſcholariū in Iure canonico nouorū ſtudia, ut late ediſſerit idem auctor in ſuo cōmētario lib. 3. ante fi. uerſi. ſed neque Hoſtie.
e Nemo. Etiā illi ipſi, qui de cōtemnenda gloria libr. ſcripſerunt, qđ patet, q̄a ſui libri nomē ſuum præſcripſerunt, ut teſtatur Cice.
Gloria. f Cupidine. Iuxta illud, ſola animū mentemque peruris gloria, & eſt gloria frequēs de aliqua re fama cū laude, ſecundum Tulliū in Rhetoricis, vel clara cum laude notitia. An aūt appetitus gloriæ inanis ſit peccatum mortale, habetur per S. Tho. ſecunda ſecundæ, quæſt. cxxxij. articu. 1.
g Laude. Quæ eſt uirtutis præmium.
h Veterib. Vt ſunt Inn. III. Alex. III. Clemēs II. Honor. III. Greg. IX. Bonifacius VIII. Clemēs V. & alii plures, quorum hodie nomina leguntur in libris Iuris Canonici.
i Fundamētis. Referas hoc potiſſimū ad iura poſitiua, & ad declarationes factas per Rom. Pōtifices ad iura diuinū, & auctoritates S. paginæ, nā alias fundamēta iſtius iuris ſunt ī libris S. paginæ & in iure diuino, ut infra de iu. diui. cōſue. & cōſt.
K Defectu. Quaſi dicat. Quemadmodum ſculpere & effingere volēs ſtatuam non poteſt id facere, niſi habeat marmor, vel aliā materiā, in qua poſſit ſtatuā effingere, ſic ueteres Romani Pōt. nō potuerūt ex li. iur. Ca. q̄ nulli extabāt, elicere iſtitutiones. Ioā. Bap.
l Corpus. Qđ hodie apparet conſtitutū & cōflatū cōpilatione Gregoriana, lib. Sexti, Clem. Extrauagātib. & lib. Decreti, vt no. ſup. in prin.
m Rudi marmore. Cōparat libros Iuris Canonici rudi marmori, q̄a ñ cōtinēt methodū, nā Ro. Pōtificib. fuit in eis cōponēdis ꝓpoſitū prīcipaliter, nō ut docerēt, uel inſtituerēt diſcere volētes ſed ut cauſas terminarēt & legales ferēt ꝙ proſequiī idem auctor ī ſuo cōmētario, ubi late uidendum.
n Virorū. Qualis fuit And. Alciat. & ei[9] adoptiuus filius & ampliſſim. Card. Frāc. Alcia.
o Nōnulli. Vt forte Iulius III. Pius IV. & Greg. XIII. qui omnes fuerūt I.C. eximii.
p Breuitate. vt fuit Pius III. & Marcel. II. & Vrbanus VII. qui menſem in Pontificatu nō compleuerunt.
q Ciuilium. Ideſt Chriſtianarū īter, ſe ut infra de iure diuino, verſ. eſt igitur. Fideles.n. ſūt inter ſe conciues Chriſtianę reip. (delium.
r Externorū. Puta Turcarum, & Barbarorum infi
ſ Faſtigio. Id eſt, dignitatem atque honorum culmine, iuxta no. p Arch. in c. ordinationes, diſt. 59.
t Principum. Qui ueniant appellatione principū no. in cle. 1. de baptiſ. & eius effectu.
u Otium litterariū. Quod animi tranquillitatem expo-

expoſcit, iuxta illud.

Otium. *Carmina ſeceſſũ ſcribẽtis, & ocia quærunt.*
Et Cic. in Rhetoricis: Negotiis familiarib. impediti uix ſatis ociũ ſtudiis ſuppeditare poſſumus.

Opponiť & otium bello, Cic. in Ver. Cũ bello fugitiuorum tota Italia arderet, Norbanus ĩ ſummo otio fuit. Et appellať hmõi otium litterariũ, otium ignobile p Virgilio, in fine libri quarti Georgicorum ibi. *Me dulcis alebat Parthenope ſtudijs florentem ignobilis oci.* Quod eſt forte ueeũ de ſtudio Poeticæ artis, nõ aũť Iuris Põtificii. Alias aũt otiũ uituperabile eſt & dãnoſũ. Vnde Seneca: otiũ inquit, ſine litteris mors eſt, & vim hominis, ſepultura. Et idẽ, Non eſt uiri timere ſudorẽ, & Generoſus labor nutrit.

agitatum annuum facile poſſit appellere.

Ponit de mandato Pontificis accepto & fæliciter conſummato. h d.

Sed hoc nos [a] parũ aliquando perpendiſſe uideri poſſumus. nã cum in aula Romana difficillimis tẽporib. [b] degeremus, de inſtõnibus iuris Canonici Pontificio noĩe conſcribendis, Iuſtiniani Imperatoris exemplo, ipſi Romano Pontifici ſuggeſſimus, & quamuis minus forte opportune, de his tamen conſcribendis ab eodem mandatũ accepimus, [c] & quantum in nobis fuit, ẽt expleuimus. Siquidẽ intermiſſo ſuperiorib. annis pręlegandi ac patrocinandi munere, impenſe operam dedimus, ut per nos hmõi inſtõnes cõponerentur, quæ, ut pontificio nomine exirent, non indigne iudicarẽtur, quod quidem ex ſententia nobis ceſſiſſe, ita locupletiſſimum ſummorum uirorum probauit teſtimonium, [d] vt ille iamiam de manu põtificis in manus ueſtras uinturæ credentur.

a Sed hoc nos. Hic incipit ſcđa principalis pars huius proœmii, q̃ ſubdiuidiť in quinq. alias particulas. In prima recẽſet initiũ, & progreſſũ cõpoſitarũ a ſe Põtificio noĩe inſtõnum. In ſcđa, q̃ incipit ibi. Sed uſq. adeo, indicat, cur huius modi inſtõnib. non fuerit ſuprema manus impoſita. i. nõ exierint noĩe Põtificio. In tertia, q̃ incipit ibi. Ergo ſi cur excuſat ſe a temeritate, ꝙ librũ Pontificio noĩe ſcribere fuerit adortus. In quarta, quæ ĩcipit ibi. Sed hæc oĩa, conſolať ſeipsũ, ꝙ multos labores, vigilias, & obtractiones quaſi fruſtra ſubierit, in quinta & ultima, quæ incipit ibi. Accipite igitur, quas inſtitutiones ſtudioſis iuris Pontificii quaſi de manu in manus exhibet.

b Tpib. Hoc ideo dicit, quia circa illa tpe exarſit bellũ inter Ro. Pontificẽ Paulum IV. in minorib. Io. Petrũ Caraffam nuncupatũ, & rege Neapolitanũ qui erat Philippus de Auſtria, filius Caroli V. imperatoris, cui pr̃ ipſe Carolus regnũ illud uiuẽs ceſſerat qđ bellũ multa incõmoda ſũt conſecuta.

c Acceptmus. De quo late dicit auctor in ſuo Cõmentario lib. primo.

d Teſtimonium. Quod deſcripto ſummo pontifici ſecerunt, & eſt huiuſmodi.

Beatiſſime pater, cum S. V. nobis iniunxerit ut inſtitutiones Iuris Canonici iuſſu ac nomine B. V compoſitas uideremus & excuteremus, Primum uniuerſum opus ſinguli perlegimus, inde certis diebus in unum locum ſimul ſæpius conuenientes, rebuſq. inuicem communicatis, ea, quæ uel immutanda, uel addẽdã, uel reſecanda uiſa fuerunt, pro tenuitate iudicij noſtri immutauimus, addidimus, & reſecauimus, Auctoremq. ipſum, qui nobis non contennendo ingenio & eruditione præditus uiſus fuit, exactiſſimã operi abſoluendo diligẽtiam adhibuiſſe multis argumentis comperimus librum itaque iudicamus cum neceſſarium, tum ẽt bene ordinatum ac digeſtũ, cum uniuerſa prope, quæ Pontificij iuris libris ſparſa conſpiciũtur, certa uia & ratione, cõpendioſaque breuitate complectatur. Et uere niſi nos fallit opinio, ab omnib. cõmendandum erit propoſitum ac inſtitutũ S. V. quaſi ſibi diuinitus inſpiratum Cum non minus gratum futurum ſit hoc opus iuris Pontificij ſtudioſis, quam ſint inſtitutiones Iuſtiniani nomine compoſitę, iura ciuilia profiteri uolentib. exiſtimauimus tamen, ne qua omnino quantum fieri poteſt, anſa detur, & occaſio nouis altercationib. quas interdum nimis anxie diligentes moroſa curioſitate, excitare conſueuerunt, forte non abs te eſſe, ſi nonnulla inferantur Proœmio, quod ipſi operi. B. V. pręfigẽdum duxerit. de quib. cum primum commode fieri poterit, ut ſuo nos dignetur alloquio, plenius diſſeruimus, omnia tamen ſapientiſſimo iudicio B. V. relinquentes, cui quanto maiores poſſumus gratias agimus quod nos qui tanti nos non facimus, dignos putauerit, quib. tam arduum negotium committeret. In quo ſi quid defecimus id totũ noſtrę imbecillitati adſcribere dignetur, non quod omni diligentia & conatu ad exequenda mandata S. V ſeparatiſſimi, ut debemus, non fuerimus, quam Deus Opt. Max. diu nobis incolumem fœlicemque ſupereſſe uelit.

B. V. humiliſſ. ſerunli, Fabius Acorãb. Rotæ Decanus, Iul. Orad Rotę Aud. Ant. Muſſa.

Sua

sunt,& aliorum magnorum in eadẽ sniam uirorum testimonia, de quibus libro primo commentarii late habetur, quamuis autem dici con sueuerit, laudem in ore proprio sordere. ubi tamen laudes sunt notoriæ, de eis meminisse non est uituperabile. inuidia est tristitiæ de bonis alienis, secundũ S. Th. Hæc autem licet adeo similis sit odio, ut eius soror & germana uideatur, in pluribus tñ differt, & nunc exceditur, & nunc excedit odium: exceditur, quia odium non solum dirigitur erga homines, verum etiã erga animalia ratione carentia. Vnde odimus serpentes, mures, & alij alia. Inuidia vero dumtaxat hominis est, & in hominẽ dirigitur, secundum Plutarchum. Itẽ bruta se inuicem oderunt, ut Aquilæ & Dracones inter se: itẽ Leo Gallum, Elephas Aprum dicitur odisse. Exceditur aũt quia & iuste & iniuste aliquẽ odisse possumus: iuste autẽ inuidere nemo potest. Ex hoc manat & alia dr̃ia, quod odisse se aliquem sæpe homines fatentur, at inuidere se omnes negant, & ad inuidiam tegẽdam mille excusationes adferunt, inuidiam in odiũ verbis uertere nitentes. Vnde in hac animi ægritudine hoc accidit inuidis molestissimũ qđ inuidi dolorẽ suũ nemini deregere possunt. Vnde sicut rubigo ferrũ, ita inuidia animũ hominis cõsumit. Itẽ odiũ nascit ex opinionem quã habemus qđ is quẽ odimus malus sit uel in uniuersum, uel quãtũ a d nos attinet. Inuidet autẽ ei potissimũ qui ad uirtutũ recto tramite fertur, uel ad honores vel diuitias, iucũdus. n. aliena cõmoda suam facit calamitatẽ. Quocirca generose dr̃ ingemuisse Themistocles, adhuc adolescens, ꝙ nullũ adhuc habere. inuidi, quasi nihil splendidũ adhuc egisse unde & pulchre auctor huius ipsius operis in sua nuncupatoria libelli. De comparatione iuris Pontifici & Cæsarei.

Latus in ore proprio.

Inuidia differt ab odio.

Io. de Pla. in l. 1. C. de profess. qui in urb. Constant. li. 12. vnde illud.

Sũ pius Aeneas fama super æthera notus.

Ponit quinque uel sex causas, quibus factũ est vt liber non exierit nomine pontificis. h. d.

Sed usq. adeo a postmodum, cũ Romæ ob eam vnam rẽdiu fuissemus, supremę manus impositio differebatur, vt qui grauissimus, ac multiplicibus vndiq; ad sedẽ Apostolicã confluentibus negociis b admodum senẽc Pontificẽ, & natura ipsa, ut aiebant, ualde cunctatorem, d distentum fuisse, ignorauerit, magnã illo tempore incuria rerum haũ incuriã fuisse facile suspicari potuerit. Itaq. diuitius sustinere non ualentes, in patriam concessimns Põtifex paulo mox in fata. e Sed hæc Commentariolo f sufficiat non aliquando fuisse complexos.

Nõ potest temerarius dici qui obtẽperat principi, & Cuius acta approbatur a magnis uiris. h d.

Ergo si g cui forte audentiores visi fuimus, qui tantam rem aggredi, tã imbecilli ausi fuerimus, maximis auctoribus, atque a deo mandate ipso Pontifico, hanc temeritatis culpam redimere possumus, uel certe id non impune tulimus, qui ob eam rem magns labores, & impensas, atque inuidorum obtrectationes, h nescio an dicam, frustram subierimus, utinam non amplius subituri

a Vsq. adeo. Hoc paragrapho breuissime insinuat auctor causas, quib. factũ est, ut liber non exierit Pontificio nomine, quæ sũt quinque, vel ẽt sex, remittens se comẽtario super ea re a se composito.

b Negotiis Primum impedimẽtũ multitudo negotiorum.

c Senem. Secundũ impedimentũ magnũ Põtificis ipsius senium.

d Cunctatorem. Tertium impedimentum ex tarditate naturæ ipsius pontificis.

e In fata. Quia statim fere post auctoris ab urbe, Pontifex cuius dota fuerat hic liber scriptus, mortuus est qui potest pro sexta causa numerari, cum etiam, si postea aliæ quinque cessauissent, non propterea magis ad finem potuisset res perduci.

f Commẽtari. Io. Scilicet, libro primo dicti commentarii ubi habetur plena historia.

g Ergo. Continuatiuum signum non autem illatiuum hoc loco, sicut & in l. fi. ergo. ff. de ser. rusti. præd. & l. ergo. ff. de fideicom. libert. & ibi no. aliquãdo est inceptiuum, conueniens indignationi, ut in illo Augusti. carmine:

Ergo signũ cõtinuatiuũ.

Ergone supremis potuit uox improba uerbis,
Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in ignes, &c.

Regulariter tamen est illatiuum.

h Inuidorum obtrectationes. De quibus late cõmẽtariũ libro primo, & libro tertio. Et qua morbus iste inuidia est quotidianus, & male cognitus & perniciosissimus, uideamus qđ sit inuidia, quõ differat ab odio, quis sit eius effectus, uel natura, quõ extinguatur, uel saltem minuatur igitur inuidia nihil aliud est quam dolo ex proximi bono prouenisns. secundum Basilium, Vel

De inuidia late.

Inuidia quid.

Nemo iuste inuidet.

Tu, inquit *is ego sum qui illorum scriptis soleam admodum uidere qui plurimos habent inuidos, inuidiaque ipsum illis uehemẽter inuideo atq. ut in hominibus senectutem, ita in scriptoribus inuidiã optatissimum maliũ appellare consueui, nam etsi ea per se praua est ac detestanda: est tamen testis uirtutis.*

Hec ille. inuidia igitur eos maxime tãgit & infestatur, qui boni sunt quiq; ad uirtutem gloriaq; grassantur, Extinguitur autem inuidia magna felici-

fælicitate tam eius, cui inuidetur, quem solemus dicere hoc casu inuidiam superasse, quam inuidētes. Nec.n fælix & cui nihil deest, potest facile aliis inuidere, at inimicorum magna potentia odium non extinguit, quod Alexandri Magni interitus declarauit.

fica sē per uerba, atq. illustres sermones pratexit. Vnde qui se iracundiam, intemperantem & ad uoluptates procliuem confiteatur facile inuentas, at quod se quis inuidum esse ac liuidum concedat, nec tormētis qui dē extorqueat: quinimmo eum maxime uirus euomunt se ueritatis esse amatores inuidi prædicant, atque ea de causa nec amicis quidē parcere solere Tanta est enim uirtutum uitiorum que uicinia, vt maledicus pro libero se quis interdum uendicare valcat. Ea autem inest uis pestilenti huic morbo, quod si quem gratia, vel auctoritate pollentem occupet, præclaras quasque res euertit ac destruit, sin uero, quod sæpius accidit humiliores arripiat, habet illud boni, quod quasi in propria uiscera uerso gladio maximum malum inuidis ipsis afferre consueuit.

Extrema quoque calamitas inuidiam extinguit. nec.n. miseris qs inuidet. Vnde ferce duntur inuidi homines libenter aliorum commiseri. Odium autē calamitas nō tollit: nam inimicos uel ad extremam calamitatē redactos oderunt homines. Interdū tñ ex illis causis, quib. odiū cessat, crescit inuidia, nā si quos malos putaueramus, bonos esse cōperiamus, aut a quib. iniuria affecti fuerimus, beneficio fuerimus placati, odiū dissoluitur inuidia uero non cessat, nam bonis inuidetur, anquā uirtutem, quæ bonitas est, consecutis. Quod si beneficia accipiat inuidus, multo magis inuidet, tum ob munificam uoluntatem dantis, tum ob potentiam plusque doloris accipit, ob potestatem benefacientis, quam ob collatum in se beneficium sentiat voluptatis, & beneficio isto insensior redditur. Declarant hoc verba Basilii magni de Saluatore nostro.

Qui alios iuuat, patienter incommoda ferre dēt. h d.

Sed hæc omnia [a] æquissimo feremus animo, si, quod uehemēter semper optauimus, nostra hæc eiusmodi sit scriptio, [b] quę studiis uestris commoda uideri possit, quod sane his temporibus futurum non desperamus, quibus ut non nullos forte sacrosancti Pontificii iuris ignoratione in errores aliquos atque hęreses facilius prolabi potuisse, ita nunc expeditiore quadam eius tractatione non tam facile iuuenum hoc iure imbutos animos aberraturos, uerisimiliter [c] existimare debemus. Vnde quamuis non iisdem, quibus inchoatus fuit auspiciis, [d] liber hic noster in lucem prodeat, in communi saltē periculo [e] non fuisse nos otiosos, sed quoquo modo tulisse opem iuuabit.

Diuersitas dantis non inducit diuersitatem rei datæ h.d.

Accipite [f] igitur priuati quidē hominis pontificio tñ mandato, ad ius Canonicum, & scriptas, & castigatas institutiones. Cumq. eis ni-

Profecto inquit contra Saluatorem eo iudæorū insania progressa est: At quamobrem illi inuiderunt? nempe ob miracula eius, quæ miracula erant indigentium salus. Nutriebantur esurientes & nutrientem prosequebantur, resurgebant mortui, & uiuificanti inuidebant, expellebantur Dæmones & expulsorum fidiabantur, mundabantur leprosi, claudi ambulabant, audiebant surdi & cæci uidebant: at beneficus ipse fugabatur, tandemque eum, qui uitam mortalibus gratificatus fuit, neci tradiderunt, redemptorem hominum uerberantes, & iudicem orbis peragentes reum.

Hæc Basilius, sed & auctor noster, libro primo, sui commentarii.

Habet, inquit, inuidia inter uitia cętera illud præcipuu ac quodāmodo peculiare, quod adeo turpis est, ut nulla rōne se intueri & gnoscere uelit, ideoque liuori suo magni-

Cui sententiæ consonat illud Flacci.

Inuidia Siculi non inuere Tyranni Maius tormentum.

Facit & illud.

Inuidus inuidiæ consumitur intus & extra.

Inuidiæ autem domum & forman pulchre describit Ouid. lib. 2. Metamor.

a Omnia. Id est, labores, impensas, iacturam tēporis, & inuidiam.

b Scriptio. Id est, institutiones sint huiusmodi.

c Verisimiliter, Quia contraria contrariis curantur, secundum medicos.

d Auspicis. Quia fuit inchoatus, quasi a Pontifice Romano, scriptus ad similitudinem ciuilium Institutionum.

e Periculo. Heresis enim morbus vagatur, quasi pestis, & flāma, vnde, Tum tua res agitur paries cum proximis ardet.

f Accipite. In fine huius Proæmii tribus rationibus, & una cōparatione nititur auctor demōstrare, quod non multū interest, quod huiusmodi institutiones nō fuerint nomine Pontificio in lucem editæ. Primo, quia fuerunt scriptæ mandato pontificis. Secundo, quod eiusdem pontificis

man-

mandato fuerunt castigatæ. Te, tio quod In eit ni hil est quod non consentiat cano nibus vnde cõcludit, quod quemadmodum fercula non accipiunt saporem ex vasis quibus exhibentur, ita quod parum interest, de cuius manu studiosi accipiant libri huius institutionũ dũ tamen idẽ bt sapor.

Sic & 1 C. in leg. 1. ff. de iustit, & iur. Verum, & iu quist, nosi fallor. & cet. argumen. quod testis, aliquid deponens certo modo factum licet adiicrat illam clausulam. NISI FALLOR, quod nihilominus probat, Paulus de Castro, in dicta lege prima.

Nisi fal- do.

hil sit comprehensum, quod ni fallimur,[a] sacris Canonibus penitus nõ cõsentiat, ita sxistimate, si de Pontificis manu eas accipissetis, fuisse id perinde futurum ac si uobis uasis aureis, ac longe splendidissimis mensis, fuissent fercula subministrata nunc, cum de manu nostra,[b] ac si fictilibus illa quidem, atque exoticis,[c] in sapore tamen nullam fore differentiam.[d]

a Fallimur. Certe sciebat auctor se non falli, cum omnia ex ipsis libris Iuris Canonici desumpserit utitur tamẽ huc uerbo ad seruandam modestiam

b Nostra. Id est, priuatis hominis

c Exoticis. Id est uilibus.

d Differentiam, Vnde non curamus de modo, dũ modo habeamus effectum, le. cpm seruus. ff. de uerborum obligationibus.

a DE IVRE CANONICO. Id est, cur sic appelletur, quid sit, & ex quibus constet ius canonicum. Et sic no. quod dictio De, applicatur non solum ad quæstionem quid rei, sed etiam ad q. quod nominis, & designat causas non solum essendi, sed et fiendi. fac. c. cũ cãm. de elec. l. sed & reprobari, ubi no. ff. de excus. tutor. l. 1. §. nunc ui deamus & §. emãcipatus, ff. de ceg. iung. cu eman. li. 11. de multiplici significatione hu ius monosyllabæ, per Pau. in tract. de offi. & pot. capituli, sede uacãte in primo prælud.

b Canonico. Expone tripliciter. Primo discẽdo cũ absurdũ sit ignoratis principijs ad cętera transire, arg. l. 1. ff. de orig. iur. Alb. in l. 2. ff. de ori. iu. Secundo docẽdo, nã vndiq. doctus indoctis docere dẽt Auth. de sanctiss. epi. §. 1. & §. fi. infr. de elec. & c. miseram, d. 61. & ca. 1. cum seq. d. 48. Tertio pertractandb, puta allegando & iudicando; cum turpe sit patritio uiro, & c. l. 2. §. post hos, vbi etiam not. & in §. Seruus, ff. de orig. iur.

c Operam. Nam solũ discẽdo, sed etiam docendo allegãdo. & iudicãdo, ut sup. in proxima notulã.

d Oportet. Id est, docet, sic in l. 1. ff. de iust. & iur. & l. cum oportet, in prin. C. de bon. quæ lib. & le. 1. §. oportet enim. C. de ca. et posth. reuer. & sic importat conuenientiam regulariter autem importat necessitatem ut uidetur no. in c. 1. de resc. in 6. fac. l. 1. ff. si cer. pet. & l. 1. ff de acq. poss. de quo uide per Abb. in c. 1. de libel. obla.

e Generale. Generalitas autẽ colligitur dnplici ter. Primo quia dictio ius, nõ magis adaptatur ad ius canonicum, q̃ ad ius naturale, ius gentium & ius ciuile, inst. de iu. nat. gent & ciui. p te t. Secũdo, quod præter a iẽ boni, & æqui, & alia significat, vt in l. ius pluribus, ff. de iust. & iu. & cõcor. c. cẽs, cum seq. dist. 1. vnde sumitur. ANT. TIM. præter id quod dicitur hic, & ab auctore in textu de iure, vide, quid sit ius apud S. Tho. secunda secundæ q. 57. art. 1. & quantũ ad quid nominis. & quãtũ ad qd rei, proprie n. Ius dicit artẽ, quia cognoscit q̃d sit iustũ. Vidi ibi ĩ rñsione ad primũ.

f Regula, c. canon, & c. regula, dist.

g Regulare. Et triplici rõne forsan appellat hoc nomine, & quia continet spũalem uiuendi normam, ut hic, & c. bene d. 1. & c. multos, d. 54 uñ ẽt di cti sunt regulares, ut per Host. in sum. de reg. §. 2. & per Arch. in c. regula, d. 3. & quia est cõe omnibus fidelibus, c. 1. d. 58. vbi regula dicitur ius cõe. & quia per cõpẽdium quoddam rerum uniuersarum amplectitur determinationẽ, arg. no. per Arch. in d. c. regu.

h Patrũ. Ideo patrũ dixit, et nõ põtificũ, ut sub uno uerbo comprehẽderet nõ solũ statuta Rom. Pont. sed ẽt Cõcilia, & dicta sanctorũ, ex quib. omnib. constat ius canonicũ ut infr. per eccle. const. per tot.

i Est igitur. Pro intellectu istius descriptionis, siue definitionis, sciẽdũ est, quod homo considerar potest quadrupliciter ui delicet in suo genere, vt animalia sua spẽ, id est, ut hõ, ut subditus Romano Imperio, et ut subiectus Ecclesiæ Romanæ. Sic consideretur, primo modo utitur iure naturale. insti. de iur. nat. gent. & ciu. in prin. Si secundo, utitur iure gẽtium, §. 1. eod. tit. quod interdum appellatur naturale, §. singulorum, instituitur. diui. ca. ius naturale. vbi de hoc prolixe no. dist. 1. Si tertio, vtitur iure ciuili Romanorum, l. 1. C. de sum. Trini. vbi traditur. Si quarto, vtitur iure canonico. Potest cõsiderari & quinto modo, s. vt ciuis Perusinus, Bononiensis & c. & tunc vtitur statutis Perusinis, Bononiensibus, & cuiuscunq; loci, vnde originẽ ducit §. 1. instit. de iure nat. & ciui. ANTO. TIMO. Nota in hac definitione iuris canonici quattuor causas. Materialem Formalem, Efficiẽtem, & Finalem, constituentes perfectam definitionem rei. Materialis est homo operarius, vt hr̃ in gl. in verbo actiones, seu actiones christiani hominis. Formalis est regulatio. seu directio illarum sm̃ uolũtatem Dei. Efficiens remota est Deus. proxima Summus Pontifex Dei Vicarius Finalis proxima pars Ecclesiæ militantis remota beatitudo æterna, ad q̃ dirigit. Vel dic, vt per Abb. in suo proæ. nu. 18. in fine. Vltra datam diuisionem in glo. hic que sumitur rõne subiecti, in quo ius reperit, nota & alium in naturale & positiuum, datam a S. Tho. secunda secundæ, qu. 57 art. 1. & per Ales, de Ales par. 3. q. 27. membr. art. 1.

DE IVRE CANONICO.[a] TIT. I.

Iuris Canonici	Definitio	Nominis; Rei
	Diuisio	Lex diuina; Consuetudo; Constitutio

Diuiditur in tres partes In prima ponit unde dicatur ius canonicum. In secunda quid sit. In tertia ex quibus constet. Partes patent. h. d.

IVri Canonico[b] daturum operam[c] nosse oportet,[d] unde talis denominatio descendant, & quid illud sit, ea denominatione contineatur. Et quidẽ *ius* generale[e] est nomen: *Canonicũ* vero dr̃ a uerbo Græco, κανον, quod latinẽ idẽ significat quod regula,[f] unde ius Canonicum ius regulare[g] non male dixerisquam, denominatiõnẽ ex cepit, quod ex regulis priscorum patrum[h] ad rectam uiuẽdi normam institutis deductum fuerit.

Quid sit ius Canonicum h. d.

Est igitur[i] Ius Canonicum, quod ci-

a Ciuium. Id est. Christianorum, vel fidelis, nec enim regulariter infideles Papæ, aut iuri canonico subiiciuntur, cum de his, quæ extra nos sunt nihil ad nos, c. multi, 2. q. 1. faciunt, not. in cap. de infidelib. de consangu. et affi. c. gaudemus, de diuor. & per Abba. in c. 1. de cõst. Hēt tñ aliquibus casibus Papa iurisdictionem ēt super infidelibus, vt p Dom. in d. c. multi, & per Inn. Io. And. & alios, inc. quo super his, de voto, notat ēt 27. q. 1. c. sępe, & per Abb. in ca. 1. & c. fi. de cõst. & in c. noui, de iudic. & per Arch. in ca. si quis suadente, 17. q. 4. Sed an hæc appellatio Ciuiū includit ēt Imperatorē, & non uī, cū non ligetur legibus. l. Princeps ff. de ll. l. eximper fecto. ff. de leg. 3. Tu dic, quod in cõcernentib. animā ēt Imperator iuri Can. & Papæ subiicitur c. oēs, de maio. & obed. & d. 96. c. duo, sūt et c. Imperator, et traditur in c. 2. de cõst. c. nouit et in c. cler. de iudi. et in c. per uenerabilē, qui fil. sint leg. Qui aūt ueniant appellatione ciuiū, uel ciuitatis, hr̄ in c. Rodulphus primo de resc ri.

Papa qñ habet iurisdictionē super infidelib.

Imperator qñ subijcit iuri canonico

Ciuis appellatio.

rial. & per Abb. in c. qualiter, & quando ij. de accusationibus.

c Aeternæ beatitudinis. Ex hoc patet differentia inter finem iuris ciuilis, et finem Iuris Canonici quia licet utrumque ius intendat inducere homines ad bonum cõe differūt tñ in modo inducēdi. Nā ius ciuile intēdit hominem inducere in bonum cõe, secundū quod cõgruit humanæ societati. ciuiliter ac tpaliter uiuenti: sm̄ quem modū ad suum finē promoueri potest per legalē iustitiā & ciuilē amicitiā ius vero canonicū intēdit dirigere hominē ad bonū cõe sm̄ quod congruit humanę societati, nō solū ciuiliter, sed etiā Christiane uiuēti & vitā aliā ęternā expectāti. Et hūc finē non possunt hoies cõsequi per solā legalē iustitiā & ciuilē amicitiā sed alterius requirit cælestis amicitia, sine qua non pōt homo in Deū tēdere, sicut ergo potissima uirtus, ad q̄ conat ius ciuile, est legalis iustitia, & ciuilis amicitia, ita potissima uirtus, ad qua conatē ius Canonicū, est ipsa cælestis amicitia quam charitatē appellamus, & de hoc fuse p Abb. in locis in præcedenti notitia allegatis, et licet sint aliquę ll. & de iur. ciu. quæ ad hoc vnr tendere, tamen plurima ab hoc scopo deuiant.

Finis iuris ciuilis quō differt a fine iuris Canonici.

uium a actiones b ad finem æternæ beatitudinis c dirigit.

Quibus constet ius Canonicum. b. d.

Cõstat vero in primis d ius diuinæ legis prę ceptis, consuetudine, & constitutionibus, quæ singula, qualia sint, diligentius dispiciamus.

DE IVRE DIVINO, d CONSVEtudine, & constitutionibus.

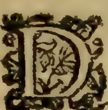
TIT. II.

Partes iur. Canonici.
- Ius diuinum
  - Quid
  - Quotuplex
    - Morale.
    - Mysticum.
- Consuetudo.
  - Origo
  - Quid
  - Effectus
    - Bonus usus.
    - Malus abusus.
- Constitutio.
  - Quid
  - Quotuplex
  - Effectus
    - Ecclesiastica
    - Ciuilis seu Sæcularis.

b Actiones. Subiectum igitur nullus sciētiæ, uel artis, uel facultatis est homo operatiuus decet n. qualiter homo bene uiuendo, et operando possit in æternum beatificari, quod cum non possit fieri nisi adminiculāte Theologia, sequitur q̄ hæc facultas non subiicitur simpliciter Ethicæ, sed etiā Methaphysicæ. Vnde pro maiori parte tractatus huius scientiæ dirigit nos in Deum uel remouet ea, quæ nos auertunt a Deo, ut patet in uolumine Decreti. et in multis iurib. totius corpus maxime in c. fi. de præscr. in c. cum contingat de iure-iur. c. 2. de pact. in 6. cap. licet. de iureiur capit. primo, in fi. de summa Trini. Est ergo hæc scientia quoddam mixtum, partem capiens ex Theologia, inquantum scilicet tendit in finem æternæ beatitudinis, et spiritualia ex parte speculat partē a iure ciuili, in quantum tractat de temporib. sine quibus spiritualia diu esse non possunt 1. q. 3 cap. si quis obiecerit. Habet igitur se ius canonicum ad ius ciuile vt anima ad corpus, cū non sit mere practica, ut ius ciuile, sed partim ēt speculetur, ut apparet ex uolumine Decreti, & ēt hoc per Sūmistas in suis præludiis, per Abb. in inscriptione proœm. Decretalium, per eundē in c. r. in 6. not. de iurament. calum. & in c. fin. ne cle. uel mon. per Ioann. And. in reg. possess. uu Merca-

Ius Canonicum est mixtū ex theologia & iure ciuili.

DE IVRE DIVINO CONSVEtudine, & constitutionibus.

E Iure diuino. Intellige de iure diuino stricte sumpto, hoc est, de eo q. ēt immediate discēdit a lege ueteri, & Euāgelio, alias aut large ēt ius canonicū appellatur ius diuinū ut p Ab. in c. nimis, de iure iur. pprie sūt statuta Papę. & Cõciliorū dicūtur humana c. nō dēt, de cõsang. & affin. & late per Ab. in ca. licet ex quadā, de testi. sup tex. Quod aut ius canonicum cõstet iure diuino probat in c. qualiter. 2. de accu. & no. per Ab. in c. 1. de transla. episco. AN. TIM. De iure diuino, Ius diuinū sm̄ sui rōnē formalē. i. secūdū q̄ promulgatur, deficitur a S. Tho. secunda secūdę, q. 57. ar. 3. ad. 8. Ius diuinū inquiens, est quod diuinitur promulgatur diuiditur etiam in duas partes, in naturale scilicet & positiuum, quod legem æternam apppellat Alex. de Ales. par. 3. q 16. membr. 3. artic.

a Lege. Scilicet Mosayca, de qua in dubio est intelligendum per antonomasiam, arg §. quoties de iur. nat. gent. & ciui.
b Continetur. Immo illud videtur ius naturale ut c. 1 di. 1. Respon. ibi exponitur ius naturale, id est ius diuinum, ut no. i d c. 1 uel alias non oña quæ sunt in lege, & euãgelio sunt ius naturale, sed illa particula, qua q̃s que iubet alii facere qꝫ sibi uult fieri & prohibet alii inferre qꝫ sibi non uult fieri.

Ius diuinũ limitatur & distinguitur.

c Immutabile. Põt tñ diuinũ ius limitari & distingui a lege positiua si probabilis rõ suadet, licet nõ in totũ mutari ut late hr̃ p gl. Ab. & alios, in c. fi. de cõsue. Itẽ a cõsuetudine, inn. in d. c. fi. Ab. in. c. qm̃ defer. in pri. & in c. cũ esses, de test.
d Sunt enim. Rationẽ reddit, cur sit ĩmutabile ius diuinum diligenter partes enumerando, sed contra uidetur, quod partes non sint diligenter enumeratæ, cum sint in lege etiam præcepta iudicialia, ut Deut 6. Hæc sunt ceremoniæ, præcepta ac iudicia. Respon. qꝫ iudicialia sunt accessoria ad moralia, uel pertinent ad moralia, uel secundum Turrecrem pertinent ad Mystica, vt per eum, in c. non est peccatum, §. his itaq & sumitur, quod hic dicitur ex d. c. non est peccatum, § his itaque, dist. 6. per quod remouetur contrarium de c. 1. §. sed cum di. 9. ANT. TIM. Quo modo præcepta iudicialia & cæremonalia legis Moysis non amplius obligent post aduentum Christi, per quem fuerunt euacuata & cur moralia semper obligãt uide apud S. Tho. secunda secundæ. q. 104 artic. 4. & q. 1000. ar 4 & Doctores in 4. sen. dist. 38. Et ratio est, quia ista sunt secundũ rectæ rationis dictamen, quæ in homine nõ potest extingui, nec mutari, cui est essentiale.

Morale.

e Moralia. Sic dicta, quia mores informant. ANT. TIMO. Differentiam inter legem ueterem Moysi, & Euangelium lege apud Magist. senten. lib. 3 dist. 40. ult & ibi B. Bonauent. ar. 1 q 1. & alios Doctores ibidem, & Alex. de Ales, in 3 part. suæ Summæ q 28

Mysticũ.

f Mystica. Id est arcana uel figurata. & quę aliud præter id, quod uidetur continent uel aliud signi ficant, quam quod littera sonat. Et horũ alia sũt sacramentalia, alia cæremonalia. De sacramentalibus ratio reddi potest, quare ad literam sic fuerint præcepta, puta, de circumcisione, obseruatione Sabbathi, ut est de bapt. c. maiores, & translato de consti. de cæremonialibus non. Itẽ ut de eo Non arabis in boue, & asino. 16. q. 7. ca. in noua. Item. Non feres uestẽ lana & lino contextã, non feres agrum diuerso semine. Obseruat o aũt Sabbathi, partim est mortalis, partim cæremonialis ut per Turrecre. in c. nõ est. §. his itaq; d st 6. vbi post alios tentat redde e ẽt supradictorum rõnem

Obsecratio Sabbathi.

g Possunt. Nota pcepta moralia eẽ immutabilia. Vñ aduersus illa, maxime si sint negatiua, Papa non dispensat, cũ obligẽt & semp, et ad semp. §. his ita, d. 6 & per Arch de pœnit. d 6. & per Ab. in c. litteras, de rest. spol. post gl. fac. 25. q. 1. ca. sunt multi.

Ius diuinum est, quod in lege a continetur, & b Euangelio, atque immutabile c semper permanet. Sunt d enim legis & Euangelii præcepta, aut mortalia, e aut mystica. f Moralia præcepta nullam omnino mutabilitatem recipere possunt, g Mystica uero, etsi quantum ad superficiem mutata uideantur, secundum moralem tamen intelligentiam nullam mutationem recepisse comperiuntur.

Consuetudo, unde duxerit originem. h d.

Ius cõsuetud n i s h post naturalem legẽ sum psit exordium, i ex quo homines in unum conuenientes cęperunt simul K habitare, quod ex eo tempore factum creditur, quo Cain ciuitatẽ ædificasse legitur. l

Quid sit consuetudo, & quam uim habeat, h. d.

Est ãt consuetudo ius m quoddã morib. institutum, n quod pro lege suscipitur, in iis. n. reb. in quib. nihil certi diutna statuit scriptura, mos populi Dei, & instituto maiorũ pro lege tenen

h Consuetudinis. Intrãsitiuẽ ponit ut seq. §. ibi. Est. aũt cõsuetudo sic inst. de reb. corp. & incorporalib. ubi no. in uerbo ius ipsum.
i Exordiũ. Fa. c. non est, in fi. d. 6.
K Simul. Pluralitas enim hominum disgregata non potest cõsuetudinem inducere.
l Legitur. Scilicet Gen. 4 nã ut dicit Iosephus, & refert Turrecre. in c. non est, in fi. dist. 6. Cain, congregans opes ex rapinis, suos ad latrocinia inuitabat, & timẽs quos ipse lędebat, suos urbe collegit Fuit tñ hoc ius extinctũ aquarũ diluuio, ob hominũ prauitatẽ, reparatũ, uel immutatũ credit tpe Nembroth ut in d. c. non est. Sed. quõ in mundi primordio potuit Cain colligere hominũ multitudinem? Respon. secũdum Aug. quod. homines diutissime uiuebant ut per Turrecre. vbi sup.

Cain.

m Ius. Appellatione iuris igitur consuetudo quoque continentur. Vde si papa mãdata causam terminari, sm̃ ius, poterit delegatus eam terminare sm̃. consuetudinẽ, secundũ Abb. in c. cum nobis, de elec. licet Ioan. And. cõtra de hoc in rubr. extra de consue. & in c. Quintauallis, de iureiu. arg. contra, in c. cum uenissent, de eo qui mit. in pos. uide ibidẽ per Abb. in 3 not. ANT. TIM. Definitur a Gratiano consuetudo ex Isidoro lib. 9. Etymolog. c. 3 vt sit, ius non scriptũ assiduis actibus constitutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex, habetur in c. consuetudo, dist. 1.

Iuris appellatio continet consuetudinem.

n Institutũ. Dr ergo, qꝫ plures ciues nõ sufficiãt ad hoc, ut aliqd dicat cõsuetudo, nisi institutũ sit qꝫ illud pro cõsuetudine seruet, nã põt esse qd ex gratia, uel tolerãtia hoc sępius per missum sit ut extra de uerb. sig. c. Abbate. & 10. q. 3 c. qa cognouim. Vñ licet sæpius qd factũ sit nisi eo animo factũ sit, ut in posterũ fiat, iteratio usum nõ inducit, ff. de iti. actuq. priua. l. 1. § Iulianus recte ait, & l. fi. Patet id & alia rone, q licet pluribus uicibus

cibus quid certo modo iudicatũ sit; non ideo ita in posterũ iudicandũ est, l. nemo, Co de sent. & in ter l. om. iudi. sed sm̃ consuetudinẽ bene iudicatur c. cum uenissent, de eo, qui mit. in poss. & dist. 12. cap. illa. & dist. 32. cap. placuit, alias autem uarie definitur consuetudo: ut per Abba. & alios, in rubr. de consuetud. & per Legistas, in l. de quibus, ff. de legib.

a Coercendi. Nota ergo, quod æque punitur trãsgressor consuetudinis, ac trãsgressor legis, c. in his, d. 11. c. pe. ubi no. Abb. de consuetudine. Vnde sicut canonicis non licet obuiare legib. sine licentia Papæ, sic nec consuetudini, fa. c. catholica, et c. ecclesiasticarum, d. 11. De communi tñ consensu possent uenire contra consuetudinem, etiã iuratam, si causa subesset, licet contrariũ in statutis, 15. q. 5. c. auctoritatem, & no. in d. c. in his. Et facit quod hic dicitur contra ieiunantes die Dominico, de quo per Archi. in c. vtinam, 76. dist. & dicebat Host. c. bone, de postul. præl. & refert tibi Abb. quod tantum est dicere. Non consueui, quantũ, Non debet, uel, Non potest, fac. l. apud Iulianum §. fi. ibi. Destrahi non soleant. ff de leg. 1. Nec mirum quia consuetudo de licito facit illicitum, c. cum olim, de cler. coniug. c. super eo, de cong. spi. But. in c. de eo, de tẽp. ordi. Sed an consuetudinem Rom. Eccl. teneantur aliæ ecclesiæ seruare? Respond. non, nisi quo ad articulos fidei. vel nisi expresse mandet, ut per Abb. in c. 2. de feriis, in prin. & in fi. & c. pen. de obser. ieiun. & in c. fi. de regulis iuris

Tãtũ est dicere non consueuit quantum nõ debet.

b Appellanda. Et propterea non ligat, c. mala, & c. consuetudo, dist. 8 etiam si sit iuramento firmata, capi. quanto de iureiuran. Vnde collige, quod id, quod sui natura est illicitum, consuetudine nõ fit licitum. no. in d. c. mala uidetur tamen quod excuset a pena temporali, & sic aliquid operatur vt not. in c. cum uenerabilis, de consue. & in cap. deniq. distiu. 4. & in cap. 2. de temp. ord. & aliquid per Abb. in c. fi. de const. & alium effectum ponit, in c. cum causam de elect. nu. 3. & qualis debeat esse consuetudo, no. in c. frustra, dist. 8. & in c. qui contempta, & in c. fi de consuet. & c. in quod super, de consang. & affi. & in l. de quibus, ff. de l. Il. cum sexcen. s. mil. locis. ANTO. TIMO. Ecce consuetudo praua excusata pœna huiusmũdi & temporali, non a gehennali, glos. in ca. deni que, in uer. consuetudine, dist. 4. quando eius prauitas per ius non est declarata, non autẽ quo ad

Consuetudo facit licitũ de illicito.

Deum, qñ esset contra ius naturæ, puta ex ignorantia crassa, 32. q. 7. c. flagitia. Quod consuetudo non potest mutare legem diuinam, nec naturalẽ S. Thom. prima secundæ, q. 97. artic. 1. ad 2. potest tamen eam limitare, distinguere, declarare, augere, & huiusmodi alia facere, ut per Abb. & Docto. in c. fi. de consue.

c Constitutio. Dupliciter sumitur terminus, cõstitutio, stricte & proprie, & large & improprie. Primo modo cõprehendit solũ quod princeps statuit, uel q. est loco princeps, ca. constitutio d. 2. & ita sumitur hic. Secundo modo pro omni iure scripto et minori rõ potestatum, ita sumitur in rubrica extra, de consti. iunctoc. cum omnes, & c. eum M. eodem titul. & traditur ordinarie in dicta rubrica. & de materia, 10.

Constitutio dupliciter sumitur.

da sunt, & sicut præuaricatores diuinarum legũ ita contemptores Ecclesiasticarum consuetudinum sunt coercendi. a

Praua consuetudo non ligat. h d.

Hæc tamen de ea consuetudine intelligere nos oportet, quæ neque diuino iuri, neque canonicis contradicit institutis: si quid ãt contra fidem catholicã usurpare dignoscitur, non tã cõsuetudo, quã vetustas erroris est appellanda.[b]

Quid sit constitutio h d.

Constitutio [c] est lex scripta. d

Quotuplex sit constitutio: & ciuiles constitutiones, quæ non sunt contra Euangelium & canones sũt honorandæ, licet ipsis ecclesia non ligetur h d.

Cõstitutionũ aũt aliæ ciuiles, aliæ Ecclesiasticæ. Ciuiles sunt, quas princeps, [e] aut magistratus, aut populi sibimetipsis sanciunt, quæ quidẽ si Euangelicis, atq. Canonicis decretis nõ sint cõtrariæ, sunt omni reuerentia dignæ, [f] atq. eis

dist. per totum.

d Scripta. Vt ergo, quod scriptura sit de essentia, uel forma constitutionis, quod quidem multi tenent, vt latissime traditur in rub. de constit. sed si teneas contra, q scriptura non requiratur, dic q hic loquitur sm̃ frequentiorem contingentiam, que habet quod constitutionis scribantur et probentur per exibitionem scripture. Sic seruitius definitur constitutio iurisgentium. §. seruitus, in stitu de iu. personarum, cum tamen et iure ciuili serui fiant. § pen. eo. tit. Vel secundum alios, dic, quod est scriptura de forma accidentali ipsius cõstitutionis, uide in dicta rub. de constit.

Scriptura an de forma legis.

e Princeps, c. constitutio, dist. 2.

f Digne. De hoc. 10. dist. per totum. An antẽ sint seruandæ in foro conscientiæ, potest colligi ex his quæ per Abb. in proæ. Decr. de per omnes, in c. j. de cõnst. ANTO. TIMO. Constitutiones, et leges sunt obseruandæ, quando non sunt contra euangelium, et decreta diuina. Præterea, quando non sint contra ius natura. Vnde neque Imperator neque Papa possunt auferre bona a iuste possidentibus [illegible] Clemen. pastoralis, de sent. et reiud. oblig. autẽ constitutiones, et leges, si iustæ sint in foro conscientię. S. Tho. prima secundæ. q. 96 ar. 4. si autem iniustæ, non nisi ratione scandali. Non autem semper lex et constitutio obliga. ad mortale. uide S. Tho. secunda secundę. q. 26. ar. 9. Referunt enim Doctores octo modos, quibus possumus cognoscere, an lex obliget ad mortale, cum ad hoc, ut lex obliget, multa requirantur, et notant prę cipue, quattuor. Primo, quod sit iusta, secundo, quod promulgata, tertio, quod sit

elapsum

elapsum tẽpus, post quod incipit obligare, ꝙ est duorum mensium quoad constitutionem generalem, & Doc. in c. noueris, de sent. exc. quarto, ꝙ sit ꝑ inferiores acceptata, c. in istis. §. leges, di. 3.
a Contra hereticos. Not. ergo, ꝙ utor pro me quo non vtor contra, dist. 27. c. si. ꝙ ueri. 2. q. 7. c. si. hęreticus, contra tamen. 19. dist. c. si Romanorum, & 4. q. 3. §. item. In criminali, versi. si quibus testib., & 3. q. 8. ca. cuius in agendo. Solu. Hoc regulare cotrarium procedit odio hæreticorũ uel aliorum malorum. Sic no. in d. capit. si Romanorum. ANT. TIMO. Ea de cã uim legis obtinet consuetudo. eam abolet, et interpretatur, quia quod sæpe fit, uidetur ex deliberate iudicio rationis hominum prouenire, Sanctus Tho. prima secundæ, questio. 97. artic. 1. et per Abba. in d. cap. si. de const.
b Commodum Quomodo hoc procedat solet late not. in ca. cum ecclesiæ sanctæ Mariæ, extra, de. constitut. et in c. cum nobis, de præscrip. et in §c. primo. de nou. op. nunc. et per Abba. in c. si diligenti, de foro compe.
c Sed nos. Quasi dicat, non est nostri instituti agere de constitutionibus ciuilibus.
Canonum quidã. CASVS non figuratur. Not tamen dist. est verã illa rõne quia cõstitutio aut est facta a Ecclesia, & hinc datur vnª species, aut capite eius & hinc datur altera speci, aut ab aliquo priuato, & postea approbata, & tunc habetur tertia species

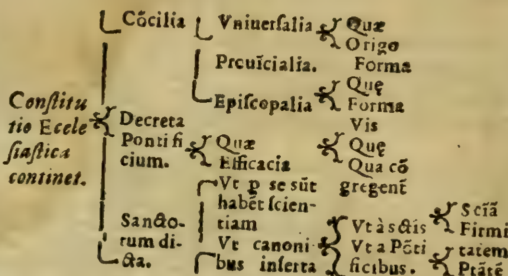
DE ECCLESIASTICIS CONSTIT.
d Canonem. Nota ergo, quod constitutio Ecclesiastica potest appellari Canon. quãdoque appellatur decretum, quandoque decretalis epistola quandoque dogma, quandoque sanctio, quandoque mãdatũ, qñq. interdictũ, de q̃ b. ꝑ Abb. i rub. ꝑe. Decretaliũ. Canõ tñ proprie sumitur pro cõstitutione cõciliari. Not. di. 3. in summa, & per Ab. & alios in ca. 1. de cõstit.
e Vniuersalia sunt. Hæc æcumenica consueruit appellari & sumitĩ qđ hic dr̃ ex c. canones, di. 15. Sed hæc non ur̃ bona lectio. c regula. §. porro. disti. 3 Vbĩ tm̃ dr̃ de vniuersalib. et prouincialibus, nõ autẽ de episcopalibus Solu. supplendus est ille tex. per di. 18. in prin. ubi dr̃ etiã de episcopalib. Immo uidentur esse quatuor species sm̃ Inno. in capi. graue, de præbẽ. cum ultra supradicta tria sit ẽt concilium religiosorũ, id dic ꝙ illud rectius & frequẽtius cõsueuit Capitulũ appellari, ca. in singulis de statu mona. AN. TI Græce œcumenica recte hæc ab auctore discribunt vniuersalia concilia adde qđ ita conueniũt. Patres in unũ ĩ cõciliis uniuersalib. ut cõuocẽt a sum. Põt. & solius eiᵘ auctoritate cõgregẽt, alias esset synagoga Satanę ut dis. 27. per tot. & S. Th. 2. 2. q. 1. ar. x.
f Patres. Sed qui sunt isti patres? Re sp. sm̃ Abba. in cap. nimis, de præb. in §. quod non reperitur specifice decisum, qui debeant concilio vniuersali interesse, nec in tex nec in glo. Aposto-

ecclesia sæpe contra a hęreticos contra tyrannos, & quoscunq. prauos, utitur, alioquin nullius sunt momenti.

Ciuilis constitutio non ligat, quamuis ecclesię fauorabilis. h. d.

Quod usq. adeo obtinet, ut ẽt, si quid in eis statutum fuerit, quod Ecclesiarum respiciat cõmodum b nullius firmitatis existat, nisi ab ecclesia fuerit cõprobatum. Sed c nos ab Ecclesiasticas cõstõnes stylum uertamus, earum originẽ species, & auctoritatem breuiter referẽtes.

DE ECCLESIASTICIS CONSTItutionibus. TIT. III.

Canone, quibus constent, & quotuplicia sint concilia quæ concilia uniuersalia. h. d.

Anonum d quidã alii sunt statuta Cõciliorum. alii decreta pontificum, aut dicta sanctorum conciliorum uero alia sunt uniuesalia e alia ꝓuincialia, alia uero Epalia.

Vniuersalia concilia quæ sint. h. d.

Vniuersalia sunt, quę Sãcti patres f ex uniuerso orbo in unum conuenientes iuxta fidẽ Euãgelicam, & apostolicam conderunt.

nitium uniuersalium Cõciliorum celebrãdorum post Apostolos cępit temporibus constantim.

Quorum celebrandorum initium sanctis-

simos Apostolos [a] temporibus Constantini magni cæpit. ipse enim primus cum feruente persecutione docendarum plebium commoditas minime daretur, Christianis, ut libere [b] congregarentur, facultatem [c] præstitit.

Auctoritas celebrandorum cõciliorum est apud sedem Apostolicam. h d.

Legitima uero conciliorum uniuersaliũ aggregãdorum potestas, & auctoritas est penes Sedem Apostolicam, quæ si Romanus Pontifex interesse impediatur, [d] unum, uel plures speciales [e] ad hoc legatos constituere solet.

Quattuor sunt principalia concilia Nicænũ, Constantinopolitanum, Ephesinum, Calcedonense.

Inter cætera aũt concilia quattuor sunt, quæ totã principaliter Christianã fidẽ complectuntur quasi quattuor Euãgelia, Nicænũf. [f] Constantinopolitanum, [g] Ephesinum, [h] & calce-

a Apostolos. De quo concilio Apostolorum habetur in Actis Apostolicis c. 15. & ne. gl. c. 1. dist. 17. ANT. TIM. Celebratum est hoc primum concilium Hierosolymis sub Petro Apostolo, & Primo Pontifice, anno Domini 70. De canonib. aũt Apostolicis varie tradiderũt scriptores Ecclesiastici. q̃dam in totũ reiecerunt tamquã apocriphos, alii admiserũt sexaginta ut Zephirinus Papa scribens epis p̃ Siciliam constitutis, alii quinquaginta tãtũ, ut Leo Nonus, contra epistolam Nicæti Abbatis, sexta autẽ synodus recepit, & approbauit 85. ĩ c. 2. quos l. in tom. 1. concil. in prin.

b Libere. Patet ergo, q̃d in celebrando concilio nõ requiritur cõsensus Imperatoris, uel alterius sæcularis prĩcipis id. n. dr̃ libere fiere posse, in quo alterius consensus non exigitur. c. cũ cessante. vbi Abb. de app. & in ca. de multa, de pr̨eb. & in ca. non to. de pœni. & rem. & in c. fi. de postula. prelat. no. in c. licet episcopus, de præb. in 6. & in Cle. dudum de sepul. Vnde no. in uenitur, q̃ Cõstãtinus vel alij Imperatores, a ctis conciliorũ subscripserint, vt recenset Cardinalis Aræceti in tract. de œconomico concilio, cap. 13. ANTO. TIM. Vide Historiam Eccl. Ruffini li. 10 De ptãte congregandi conciliũ penes quem sit, dictũ est sup. in gl. in ver. vniuersalia. De auctoritate vero Papæ & concilij Doctores & Theologi longas faciunt disputationes, vide si uis, eos late differentes de hac materia in suis tractatibus Marsilium de Padua de potestate Eccl. Ioann. de Parisiis Ioã. de Turrecrem Iacobum Almainum. Nicolaum de Cusa, Durandum in tractatu de Origine iuris & nouiss. per Thom. de Vio Card. Caietanum, & Ambrosium Catharinum & Fran. de Victoria in suis relectionibus de Potestate eccles. & duabus de potestate concilij.

Libere.

Conciliũ rite & legitime celebratũ, quod non possit errare in spectantib. ad fidẽ & mores, sicut nec ecclesia, perseueranter vltra Canonistas docet S. Tho. Quod lib. 9. artic. 16. Ecclesia. n. cuius doctrina est in concilijs, est nobis infallibilis regula S. Tho. 2 2. q. 5. art. 4. Vide Caie. 2. 2. q. 1. arti. 1. ad 3. dubium in alijs vero quibusdã posse concilium errare nõ est inconueniens asserere, sicut de facto errauit circa matrimoniũ interraptũ, & raptã. & snĩa D. Hiero. præualuit. 36. q. 2. ca. tria. Ita ẽt & Pontifex, vt priuata persona Vide Caiet. In S. Tho. secunda secundæ. q 1. art. 5. non tamen ut Pontifex in fide iudicando & definiendo.

c Facultatem. Verbum hoc sonat factum non ius semper enim hæc iuris potestas. fuit penes sedem Apostolicam, licet aliquando fuerit impedita, & de facto fuerit penes alios, fac. distinction. 17. in princ.

d Impediat. Imo Causę ob ẽt si nullo extrinse quas iuco impedimento ste Rom. Rom. Pon. detinea Pont. nõ tur, sunt in ipso q̃- accedit dã iustæ nõ i terue ad concinĩed. causæ. Prima lium, ne interdũ Roma. Pont. exercere cẽsuras ecclesiasticas, uiolẽtia inferat̃ sicut legit̃ de papa Felice, & de Fabiano Legato papæ Leonis. Secunda ut Roma. Pont. cuius est confirmare acta conciliorum, plena in confirmãdo gaudere debeat libertate nec aliter cõfirmet aliquid perimpressionem, licet hoc nõ sit credẽdũ. Tertia ob imminentes & quotidie occurrẽtes catholicæ ecclesiæ necessitates, pariter & ciuitati Romanæ, vt deducit Clem. Card. in tract. de œcumenico conc c. 10.

e Speciales. Bene speciales, & ad hoc specialiter destinatos, quia generalis legatus nõ potest vniuersale concilium indicere. vel celebrare, quia ea quæ specialiter Rom. Pont. conceduntur, mandata generale iuridictione non transferuntur. cap. translationem. & c. nisi, de offi. leg. & nota, in c. regula, §. porro. dist. 3.

f Nicænum. Quod fuit 318. patrum sub Constantino. Augusto Imperat. in quo fuit condemnata blasphemia Arrij de inæqualitate santissimæ Trinitatis, vt in c. canones, §. harum dist. 15. & 24. q. 3. c. quidam. ver. Arriani. Alibi legitur quod hoc concilium fuit trecentorum patrum. dist. 10. q. 1. c. hanc. Sed dic, quod minor numerus non excludit maiorem, l. cum furti, ff. de in lit. iuran. ANT. Tim. Primum concilium inter quattuor celebratum, anno a Christo. Nato. 325. sub Siluestro Pontific. Max. qui fuit 32. a Petro, imperante Constantino. Magno, de quo in Historia ecclesiastica Ruffini, lib 10. c. 1.

g Constantinopolitanum. Scilicet primum plure enim Constantinopoli fuerunt celebrata concilia, & hoc fuit 150. patrum conuocatum sub Theodosio seniore, in quo fuit cõdemnatus Macedonius negans Spiritum sanctum Deum, c. canones. §. secunda distinc. 15. ANTO. TIMO. Celebratum anno Domini 381. sub Damaso Pontifice Romano, & Cyrillo Hierosolymitano imperantibus Gratiano. & Theodosio Hist. eccles. lib. 11. cap. 10.

h Ephesinum. Scilicet primum, nam plura apud Ephe-

Ephesios fuerunt celebrata concilia, & quædam reprobata, ut 16. dist. cap. quoniam, & in hoc fuit damnatus Nestorius, duas personas in Christo asserēs. ut c. canones, §. tertia dist. 16. ANT. TIMO. Celebratum anno Dñi 424. sub Cœlestino I. a Petro 44. Pontifice, imperante vero Theodosio, de quo uide in tomo conc. primo.

a Calcedonense, Quod fuit sexcentorum triginta patrum, in quo fuit dānatus Eutyches & sequaces perniciose circa naturā Christi errantes. c. canones, q. quarta, dist. 15. ANT. TIMO. Actum anno Dñi 442. tēporibus Leonis I. & Martiano Augusto imperante.

b In quibus. Sunt ēt, qui inter principalia deputent scđm & tertiū. Cōstātinopolitanum cociliū, & sm̄ Nicęnū, vt p Clemē. Cardi. & Arecęli in trac. suo de ęcu. conc. c. 7.

c Vendicant. Vt cap. canones, §. hę sunt. dist. 15.

donense,[a] in quibus [b] velut in quadrato lapide sanctæ fidei structura consurgit.

Inter discordantia concilia præponitur sententia, cius quod est maioris auctoritatis. h. d.

Alia vero concilia quæ ductu Sancti Spiritus congregata, & celebrata fuerint, proximū ab istis sibi locum vendicant. [c] Quod si quando interea discors sententia inueniatur, illius sententia magis est tenenda cuius antiquori, & maior est auctoritas.[d]

Prouincialia concilia quę sint. h. d.

Prouincialia [e] Concilia sunt, quæ propter ecclesiasticas causas, [f] & alter canonum sedationes per singulas prouincias, conuocante Metropolitano [g] Episcopo omnes prouinciales Episcopos, & cathedralium Ecclesiarum Capitula, [h] celebrari placuit.

Quam uim habent concilia prouincialia. h. d.

Hæc aūt neque definiendi,[i] neque generaliter [k] constituendi uim aliquam habent, sed tā tum curandi, ut id seruetur, quod alias statutū est, & qđ generaliter, seu specialiter obseruari præceptū est. Licet interdum & quæ ab his re

f Causas. Non tamē quaslibet, nā si agendū sit depuniendo Metropolitano ipso, non pōt hoc per cōcilium prouinciale decerni, ut per Abba. in c. graue nimis. de præb. & digni. qa ipse est caput eius concilii, unde nō mirū, si ibi nō ponitur. arg. l. pen. ff. de arbit. posset bene suspēdere epm & alios pręlatos ꝓuincialis, ut per Abb. in d. c. graue.

g Metropolitano. Sed an, conuocante legato. Sed Apost. possit hoc ꝓuinciale conciliū celebrari? Ioa. qđ no. ut not. in ca. regula, §. porro, dist. 3. Reseruata enim pontifici Romano, regulariter mā data iurisdictione non transferuntur. capitu. nisi & cap. quod translationem. de offic. legat. & l. 1. ff. de offic. eius cum mandat. & hoc tenuit etiam Hugo. Contrarium tenent Archi. & Turrecrem. in d. §. porro. & Abb. d. cap. quod translationem. nec enim id est de reseruatis Pontific. Roma. vt hic & dist. 92. c. si quis episcopus, si ergo potest Metropolitanus, multo magis Legatus de latere, qui in prouincia maiorem habet potestatem, quā Metropolitanus c. si Abbatem de elect. in 6. & hoc communiter tenetur.

Ioā. Bapi

d Auctoritas. Immo videtur, quod illa sententia sit potius sequenda, quæ maiorem continet pietatem, vt 9. distin. c. sana. Licet enim canon Apostolorum potior sit, quia antiquior est aliis canonibus, præiudicatur tamen ei per posteriores: vt 82. distin. capit. presbyter. Idem patet in canone Hieronymi vt 26. distinct. cap. deinde. & c. acutius. Item præiudicat quandoque ille canon qui non est potior vt 25. quæst. 1. c. contra statuta, qđ ergo dicitur hic, intellige, cum ambæ constitutiones sunt particulares & locales. 19. distinctio. capit, in canonicis. Sed si ambæ sunt generales semper posterior præiudicat. vt extra de cogn. spi. cap. 1. & l. nō est nouum, ff. de legib. Sed quomodo præfertur vnus canon alteri, cum omnes sint promulgati instinctu Spiritus sancti? 16. q. 3. cap. nemo & 25. quæst. 1. cap. violatores. Respon. vt no. in cap. domino, §. Item Ioannes, dist. 50. & de hoc per Turrecrem. in lib. 3. summæ de ecclesia. cap. 63. & per Clem. Card. Arecæ. de œcumen. concilio c. 34.

e Prouincialia. Et hæc prouincialia concilia traxerunt originem a concilio, quod celebrauit beatus Paulus in Mileto, congregatis maioribus natu prouincia Ephesinæ: vt in actis Apostolicis ca. 20. hæc hodie renouanda præcipit, Trid. conc. seff. 24. c. 21. in decretis reformationum.

ANT. TIM. Primum prouinciale concilium post Apostolos fuit Carthaginense primum, sedente Cornelio Primo, Romę sub Cypriano Episcopo Carthaginense anno Domini circiter 255. de quo in actibus conc. tom. 5. Eusebius histo. eccle. lib. 7. c. 2. de conciliis Prouincialib. vide Silue. in ver. concilium, in fi.

h Capitula. Hæc autem capitula admittuntur, nō ad decidentem, sed assidendum & tractandum: & sic habent solum votum consultiuum, non decisiuum, secundum Abb. in cap. fi. de his quæ fi. a præla. si consen. cap.

i Definiendi. Concord. capit. 1. dist. 18. nec etiam puniendi ipsum Archiepiscopum Abb. in c. gratiæ nimis. de prębend.

K Generaliter. Bene generaliter, quia vult quod quilibet populus, & quælibet Ecclesia sibi potest statuere aliquod ius, vt in cap. ius ciuile. distinct. 1. & cap. quæ contra distinct. 8. & c. catholica. distinct. 11. & de consf. distinctio. 3. cap. 1. & in cap. conquestus, de fer. & in l. omnes populi. ff. de iustit. & iur. sic archiepiscopus & ab eo conuocatum concilium potest prouinciales canones condere, generales autem aut de maioribus negotiis non potest, vt hic & no. dist. 18. in princip. vnde sumitur.

ƈte statuta sunt, et catholica ecclesia suscipiat.[a]

Quæ sint episcopalia concilia. h.d.

Episcopalia [b] Cõcilia sunt, quæ Eps in sua diœcesi singulis annis conuocat, dũ inter suos Abbates, presbyteros. & clericos cognoscit.

Qui ligentur episcopalibus concilijs. h.d.

In iis, si quid ab epo [c] statutũ fuerit, nec subditi extra diœcesim [d] constituti, neq. ignorantes, [e] nisi sit ignorantia supina, [f] ligantur.

Episcopus tenetur statuta sua notificare, h.d.

Quamobrem pastoralis officii cura postulat, ut quæ in illis cõstituta fuerint, Episcopus suis plebibus nota facere non omittat. [g]

Decreta Pontificum Romanorum, & qui pollent Decretis conciliorum.

Decreta [h] quoq. Pontificum Romanorum canonibus conciliorum pari potestate exæquantur. Nam [i] si id demum hodie probatur, quod sedes apostolica probauit, & quod illa repulit, reiicitur, multo magis quæ ipsa pro catholica fide, pro sacris dogmatibus diuerso tẽpore scripsit, debent ab omnibus reuerenter [k] recipi.

Scripta sanctorum non inserta Iuri communi, secundum post decreta Pontificum Romanum locum obtinent h.d.

Alia[l] sane est cã eorum, quæ sancti uiri, uel sacræ paginæ interpretes reliquerunt, nam in sacris canonibus interserta [m] cõperiuntur, parem cum est obtinent firmitatem, cętera uero post scita pontificum auctoritatem tenẽt. Nã licet diuinarum scripturarũ interpretes scientia Pontificibus interdum [n] præcellant, quia tamen statuendi potestate destituuntur, in scripturis quidem exponendis, illis quando-

Eps ppetua statuta cõdit. & circa quæ.

a Suscipiat. Vt in c.1.de constit. & in c.1.de elec. & in c.nec episcopi, de temp.ord. & in c.1.de æta. & quali. in c.1.de fil. presbyter. & in c.1.de seruis non ordi. cum duob. seq. & in c.1.de obli. ad ratio cin. red. & alibi sæpissime.

b Epalia. Hoc mẽbrũ non ponit in c.regula §.porro. dist.3. sed satis bene ex plurib. canonib. elicitur, ut 12.q.2.ca.placuit, & 18.q.2.c.Abb. & dis.8. c.qñ, ubi ẽt no. & in c.sicut olim, de accusa. de his per Cõc.Trid. sess.24. ca.2. in decre. reform. ca. Ab episcopo. Not. episcopum posse facere statuta, & concor. c.2. & ca.fi. de const. in 6 unde sumitur. Sicut & legatus in ꝓuincia sua. c.fi. de of.le. & sunt talia statuta perpetua, etiã post obitũ, vel recessũ, ut no. ĩ d.c.fi. declara tamen hoc secũdũ Ab. in c.cõquestus, de feriis, ꝙ ꝓcedat inspectantibus ad iurisdictionem episcopi, ut sunt punitiones maleficiorum, sed in his, in quibus vertitur interesse aliorum non delinquentium, ut puta inducere nouam feriam in honorem sancti a se canonizati, nõ posset sine consensu populi, uel saltem præsentia post Inno. Ioann. Andr. & Fed. de Senis, & Archid. tenet Abbas in d.c.conquestus cõtradictio tamen, ubi non esset rationabilis; vt quia nollet populus sanctum venerari ex sua terra oriundum, non officeret, licet Ant. distincte teneret episcopum id posse.

d Diæcesim. Nam extra territorium impune nõ paretur dicenti, c.fi. de constit. in 6. l. fi. de iurisd. om. iu. c.propter, dist.18.

e Ignorantes. Concor. c.fi. de const. in 6. An autem, & quando ligentur ignorantes noua cõstitutione, solet reputari difficilis materia, & prolixior, q̃ vt possit breuibus notulis explicari, ide p Glos, Anto, Abb, & alios in cap. cognoscentes, de constit. & per Doct. in d.c fi.

f Supina. Quæ est si quis dicat se ignorare qđ e't notũ oib. ca.1. de postu. pręla. c. A post. de cler. ex-com. minist. l. late. ff. de uerb. sig. & per Anton. de But. in c.1. de episcopo, qui ren. episcopatui.

g Omittat. Fac. ca. fi. dist.18.

h Decreta. Fac. distin. 20. in prin. & dist.10. per tot.

i Nam si. B. nũ est argu. absurdũ. n. esset aliquem alteri opitulari, & nõ sibi, fac. l. nuper in fi. C. de natu. liber. hoc tamen argu. a maiori nõ semper ꝓcedit, ut apparet in materia dispensationum, uel in odiosis: ut p Ab. in c. ad aures, de resc.

¶ Reuerẽter. Quasi sũmata uoce ipsius Petri, c.sic oẽs. dist.19. hoc tamen intelligit Gratianus, si nihil contineãt cõtrarium decretis antiquorũ patrum, uel præceptis euãgelicis, ut in c.ita dñs, §.hoc aũt, sed ꝙ hic dr̃ đ decretis antiquorũ patrum, põt habere dubitationẽ, per c.domino, §.item Ioannes, lege hic autem neutrũ fuit opponendum propter illa uerba Pro fide catholica pro sacris dogmatibus.

l Alia. De hoc dis. 20. per tot.

m Interserta. Vt in ca.2.3 4. & 5. de consti. et alibi frequenter in compilatione Gregoriana, tunc enim censetur emanare a Põtifice, cũ nostra faciamus, quibus, auctoritatem nostram impertimur. l.j.§ sed neque, C. de iu. enuc.

n Interdum. Non ponitur hoc verbũ & temperamentum 20. dist. in prin. vnde sumitur sed fuit omnino ponendum, tum, quia quidã Pontifices fuerunt interpretandis scripturis eminentes, vt diuus Gregorius, tum etiam, quia vbicumq; interpretatio esse necessaria, vt q̃a concerneret materiam sacramentorum vel articulorum fidei, potius credẽdũ est Pontifici, quamuis non ita sancto, quã alicui, qui esset maiori sanctitate præditus

tus

tus cap. per uenerabilem, qui fil. sint legit. & per Abb. & alios, in c. ne innitatis, in fin. de const. Idē quando declaratio uel interpretatio haberet implicatam decisionē, ut quia si Theologi dicerent, hodie decimas non deberi, cum contrariū dicant Summi Pōt. vt per Abb. in c. tua, 1. de deci. in 3. nota.

ANTO. TIMO. Ad ea, quæ dicunt de decimis, adde, quę disputāt Doc. Theologi, et San Tho. 2. 2. q. 87. ar. 1. q. 33. articu. 3. etc. Quodl. 6. q. 8. art. 4. Hol. in c. nobis, de Dec. et Inn. ibi dem.

nico solennitas exquisita actionum & rigor fuit sublati ut traditur in c. dilecti, et in c. examinata, de iudic.

c Parum. Bene parum, quia aliter faciendo deesset cognitio causæ finalis.

que præponuntur, in causis uero definiendis secundum post eos locum habere merentur. Aliud est. n. causis terminum imponere, aliud scripturas diligenter interpretari, cū in negotiis definiendis non solum necessaria sit scientia, uerum etiam potestas.[a]

Ius canonicum versatur circa personas, res, & iudicia, h. d.

Versatur[b] autem, Ius Canonicū circa tria, circa personas, res,[c] & iudicia.[d] Verum quia posteriora duo ad personas referuntur, uideamus prius de personis, parum[e] enim esset illa noscere, si personæ[f] ignorentur, quarū causa illa ipsa cōstituta[g] sunt, et per quas ea omnia administrantur.

DE IVRE PERSONARVM.[h] TIT. IV.

Personæ	Laici		
	Clerici	Sacerdotes.	
		In Sacris.	In altiori gradu
		Nec ī Sacer.	In inferiori gradu.
		Nec ī Sacr.	

Christianorum quidam laici, quidam clerici, h. d.

PERSONARVM genera duo[i] sint vnum laicorum, alterum uero clerici--

a Potestas. Nota ergo, quod alia est clauis ligandi, & soluendi alia sciētiæ, ita quod sunt duæ claues. Sed qualiter scientia dicitur esse clauis cum aliquis possit habere scientiam qui non habeat clauem, & econtra? Respond. quod licet scientia non esset claui antequam quis haberet ordinem, tamen post ordinē adeptum incipit esse caluis. Si tamen quæras, q̄d proprie sit clauis sacerdotalis, dic ipsam potestatem per quam ligat sacerdos & soluit, dicuntur tamen duæ, propter duos effectus. Ita no. dist. 20. in prin. & de hoc late ibi per Turrecrem. ANTO. TIMO. De potestate vide Theologos in 4. sent. dist. 18. ac de clauibus. Clauis enim potestas dicitur ligandi atque soluendi, qua ecclesiasticus iudex dignos recipere. & indignos excludere debet a regno cælorum. Clauis vero quædam est ordinis, quædam iurisdictionis, & ordinis diuiditur in clauem sciētie, & potentiæ, vide Petrum de Palud. in 4. sent. dist. 19.

Calues sacerdotales.

b Versatur. Simile Instit. de in nat. gent. & ciui. § fin. Et secundam hanc dist. uidetur opus Decret. fuisse a Gratiano compositum. Nā in di. habetur ministrorum discretio, in causis negotiorum vel controuersiarum decisio, in canonibus vel distinctionibus de penitentia vel consecratione sacramentorum administratio, vt ponderat Archidia. in rub. Decreti.

c Res. Non intelligas largissime, vt in l. rei. ff de verbor. sig. & in l. 1. ff. si cer. pet. sed vt contineat omnia præter personas & iudicis, quibus opponitur, & de his infra in li. 2. per tot.

d Iudicia, Non dicit actionis, quia de iure cano-

f Personæ. Id est, qualitas, cōditio, distinctio. et differētia personarum.

g Constituta sunt Quia propter q̄d vnumquodque tale, et illud magis, fac. etiam, quia digniora sunt prę ponenda. §. aliam. institu. de bonorū poss. ubi not. et le. iustissime. ff. de ædil. edict. et l. si q̄s in metallum. Co. de pęn.

DE IVRE Personarum.[h]

Personarum. Sumpta fuit hęc distinctio. ex capi. duo. 12. q. 1. multis tamen refectis uerbis.

i Duo sunt. Immo plura, nā sunt conuersi, qui licet non sint clerici, tamen nec etiam sunt laici, sed potius ecclesiasticæ personæ. 17. quęstio. 4. cap. quisquis, & capit. non dubium. de senten. excommu. & not. in cap. duo sunt. 12. q. 1. Item sunt religiosi, tam stricte summendo pro his qui profitentur tria vota, de quibus infra de reg. & mon. per totum qui tamen non sunt clerici necessario: vt §. fi. infra de cleric. non resid. sed sunt ecclesiasticæ personæ: vt habetur late in rubric. de reg. & transf. ad relig. quā etiā large; qui pariter non possunt absolute appellari laici: vt traditur in dicta rubrica. Eiusdem conditionis videntur eremitæ, qui licet non sint clerici, nec etiā regulares gaudent tamen priuilegio ecclesiastico, vt per Abb. & alios, in c. cum monasterium, de electio & habetur in c. nullus, de foro competent. per Abb. & alios. Respon. q̄ supradictæ personę nō constituūt diuersas species, sed resoluuntur, vel redigunt ad istas duas. § fi. inf. de cle. non resid. si licet sit magna varietas actionum, tamen omnes sunt aut personales aut reales. §. 1. institut. de actio.

Cō uersi. Religiosi. Eremitæ.

ANTO. TIMO. Quæritur a Doctoribus, an appellatione clericorum veniant monachi. Respond. quod non veniunt, in stricte significatione, secus tamen in dicta glo. in ca, 2. de sup. negl. prala,

Popu-

a Populares. Arg. quod populi appellatione non continetur clerici. cap. si sententia, de senten. excom. in 6. & in c. quod sicut, in fi. de elect. & cap. fi. de fer. & in cap. ex parte, 1. de priuil. & in pluribus iur. in quibus populus & clerus ponuntur tanquam diuersa & hoc in materia stricte, & odio satis pōt admitti, et sic limitat §. plebiscitum institut. de iur. natu. gent. et ciuili, ubi appellatione populi etiā Patritii ueniunt, secundum Abbas in capit. 1. de ui. et honesta. cler. Procedit enim. Id in his, quæ sunt eiusdem professionis. Sed de hoc dicendum est ut plenissime hīc in cap. ecclesia sanctæ Mariæ de constit. sed an Imperator & Rex ueniant appellatione laicorum? Et non vt cum iungantur c. unic. de sacr. unct. Tu dic contra, ut per Abb. in c. tua, 1. de decim. & in cap. dudum, eodem tit. Vnde autem dicantur laici, item vnde clerici, tu habes 12. quæstio. 1. cap. duo, & in cap. cum secundum, de præbend. ANTO. TIMO. Laici, id est, populares ἀπὸ τοῦ λαός, quod est populus in multis autem differunt laici & clerici, nam sicut distinctæ sunt personæ ita distincta obtinent officia, multa enim conferunt clericis, quæ laicis non conueniunt, vt disputare de fide, quæ si faciant excommunicantur, capit. quicumque, §. inhibemus, de hæret. lib. 6. Verum pro huius rei resolutione vide quæ similiter determinat Caiet. in S. Thom. secunda secundæ, quæstio. 10. art. 7. Si enim sit laicus doctus vtique potest disputare. Licet. n. contra verba legis faceret, contra intentionē tamen legis manifestum est, quod non faceret, vnde in curreret excommunicationem. Ita etiam prædicare, cap. sicut in vno corpore. de hæret. & l. nemo, C. de Summa Trinit. & fid. cathol. Recte hic ab auctore describuntur clerici. Dicuntur autem clericis ἀπὸ τοῦ κλῆρος, sors Latine, quia sunt de sorte domini. Vide S. Hieronym. epist. ad Nepotianum, tom. 1. & Magister in quarta senten. ar. dist. 24. quibus multa competunt ex officio multa etiam eis prohibentur a sacris canonibus, laicis concessa, vt nutrire comam, & Barba. in ca. si quis. cap. clericis de vit. & honesta. cleric. prohibentur & eis duo colores, rubeus, & viridis, in ca. clerici eod. tenentur portare consuram habitum clericalem de super, nec nimis longam, nec nimis breuē, & multa alia quæ non est facile, enumerare, vide multa apud Bar. Fatansiū seu Armi in uer. clerici, §. 10. & toto tit. de vita & hon. cle.

b Conuenit. Vnde licet & clericis pleraque sint licita, quę permittuntur laicis, puta temporalia possidere, caussas agere, & inter uirum & uirum iudicare, magis tamen conuenit ab omni strepitu cessare, ne talibus curis auocentur a diuinis. 13. q. 1. ca. duo, ubi Archid. et 11. qu. 1. te quidem, et cap. qualis. disti. 25. et c. diuersis, de cler. coniug.

c Intelligemus. Nam cognito vno de contrariis, etcæt. insti. de tutel. in princi. et de his qui sunt sui, vel alie. iu. in pri. etcæt. traditur in rub. ff de acqu. uel amit. pos.

corū, laici, qui & populares[a] dici possunt, tūc quib. licet tēporalia possidere, uxorē ducere, causas agere, inter uirū & uirū iudicare. Clerici sunt, q diuinis officiis mācipati sunt, & quos ab omni strepitu cessare conuenit.[b] Videamus igitur de iis, qui diuinis officiis sunt adscripti. Nā si cognouerimus, quæ istæ psonæ sunt, simul ēt & q̄ laici sint intelligemus.[c]

Oēs clerici distribuuntur in tres classes. h. d.

Horū[d] aūt quidā sunt in sacerdotio,[e] quidam ī sacris,[f] quidā nec in sacerdotio, nec in sacris.[g] Rursus eorū, qui in sacerdotio cōstituti sunt, quidā sūt in altiore gradu uel ordine,[h] positi, quidā uero in inferiore.[i] Videamus igitur primum de his sacerdotib., qui in altiore gradu positi sunt, proxime de his qui in inferiore, ac subinde de his, qui tātū in sacris ordinib. constituti sunt uisuri, & demum de his, qui nec ī sacerdotio, nec in sacris reperiuntur.

d Horum. Hac distinctio totum ferme librum, hunc primū cōplectit.

e In sacerdotio. Vt episcopi et presbyteri.

f In sacris. Vt diaconus, et subdiaconus

g Nec in sacris. Vt cōstituti in minorib. ordinibus Sed imo videtur, quod quilibet ordo sit sacer. & ob id etiam cōstituti in tantum in minoribus ordinib. possint dici constituti in sacris, vt 1. q. 1. §. quælibet, & 28. q. 1. c. nullus, & per Arch. 6. q. 2. in c. infames. solu. quod large tales dicuntur constituti in sacris, secus stricte accipiendo, vt per Ab. c. clerici, ne clerici, vel monachi. faciunt quæ no. 32. dist. in summa.

h Vel ordine. Vt sunt episcopi, vt in ti. seq. in prin. Nec fuit contentus auctor verbo, gradu sed adiecit de ordine, inhærendo traditionibus Canonistarum, potius quam Theologorum qui tenent episcopatū non esse nouum vel diuersum a presbyterio, vt per Magist. sent. lib. 1. dist. 4. & per Abb. post antiquos, in c. post translationum, ante fi. de renunc. & per Archid. Flor. in sua sum. in tit. de ordine, ver. de episcopatu, & Canonistæ tenent, episcopatum esse ordinem de per se, & characterem imprimere, vt traditur per Innoc. Abb. & alios, in c. quanto, de consue. & in ca. pe. de con se. eccl. vel alta. Posses de hoc concordando dicere, vt per Card. Aræcæl. in lib. de sacram, ca. 54. & per Doct. in proę. sexti.

ANTO. TIM. Pro opinione Theologorum vide quæ recte concludunt s. Thomas in quarto sent. dist. 14. & in 3. par. in quæst. addit. quæst. 40. art. 4. & 5. s. Bonaueut. dist. art. quæstio. 3. & Durand. q. 6.

i In inferiore. Vt sunt presbyteri.

DE EPISC. ET SVMMO PONTIF.

Supra, §. fi. in fi. ti. prox. proposuit autor se velle prius tractare de sacerdotib. altioris gradus, ideo proponitur modo iste titu. in quo sacerdotes isti explicatur. Diuiditur autem in duas partes princip. in prima declarantur, Epi in secunda summ. Pontifex secunda, ibi, sicut aut: prima adhuc diuidit in tres partes, in prima hr Eporum diuisio, in secunda diuisionis declaratio in tertia soluit dubium, secunda ibi, patriarcha, tertia ibi, quod auté.

Ioã. Bap.

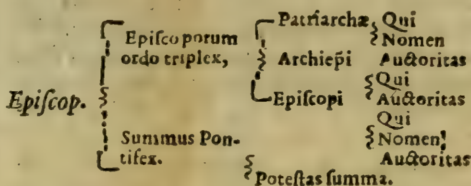
DE EPISCOPIS & Summo Pontifice. a

Pontifice. Sēcur separatim inscribit, & memini de sūmo Pontifice cū Romanus Pontifex sit etiā ipse Eps, & appellet se epm ut apparet ex proœmio tam Gregorianarū, q̄ sexti Rñ. ad similitudinē verborū Dñi cū dixit. Dicite discipulis eius & Petro, cū, nō cæteros præcellat, ut §. fine if. eo. c. dist:. 22. & 22. per totum. fuit dignus speciali nota, arg. l. item apud Labeonem. §, ait prætor, ff. de iniur. Similes est inscrip. C. de ser. & aqua.

Ioã. Bap.

DE EPISCOPIS ET SVMMO Pontifice [a]

TIT. V.

Episcoporum ordo est tripartitus. h. d.

IN altiori gradu constituti sunt Episcopi. Est autem Episcoporum ordo [b] tripartitus. [c] alii enim sunt Patriarchæ, siue Primates. Alii Archiepiscopi. Alii simpliciter Episcopi.

Patriarchæ primum post Papā locū tenent. h. d.

Patriarchæ sunt, qui primum post Romanum pontificem [d] tenent locum, quales Constantinopolitanus, Alexandrinus, Hierosolymitanus, Antiochenus.

Patriarchæ unde dicti, & quæ sit illorum auctoritas, h. d.

Appellātur aūt patriarchæ, q̄a summo hoc

episcopi; tertia ibi, simpliciter aūt quoad primā partem. CASVS ita figuratur. Quidam Patriarcha non tantum volebat primum locū post summum Pontif. verum etiam appellationes, audire a b Episcopis, & Archiepiscopis factas, ac crucem ante se ferri per omnes eius prouincias, unde fuit quæsitū, quid iuris. Cardinales enim se opponebant per ca. bonæ memoriæ, de postnl. prælat. el 1. & archiepi, per l. Imperatores. ff. de appel. Sol. tamen ut hic dicitur per id quod ex causa distin. prælatorū supra fuit adnotat. Non obstant obiecta, quia pred. ca. bonæ memoriæ, quoad hanc materiā diuersimode a Docto. interpretat cū inter eos sit qō de ista præcedentia. Lex aūt illa limitatur de iure canonū. Not. inde argumētum Cardi. esse inferioris potestatis ipso Patriarcha. No. secundo de iure canonum appellationē dari ad superiorē prætermisso medio, & ad hoc adde infra, §. ad hoc igitur.

a In altiori gradu. [CASVS non figurat, sed not. cām. dist. quia plati quib. regit orbis Christianus cōsiderant aut respectu totius robis, & sic dat sum. Pont. aut respectu maioris partis, & hinc Patriarchæ, aut minoris partis, & hinc Archieps, aut ratione partis minimæ, & hinc Episcopus.

b Ordo. Id est, numerus, classis, qualitas, vel conditio, nec. n. hic intelligendum est de sacramēto.

c Tripartitus. Immo quadripartitus, vt per Magistrum sent. lib. 4. dist. 24. in fi. & c. cleros, §. ordo, dist. 21. quæ sunt cōtra. Sol. sm̄ quosdā, q̄ stricte ibi accipit Patriarchas pro illis tm̄ quattuor de quib. fit mentio, cum tñ etiā cæteri Primates recte dicantur Patriarchę, vt dist. 99. in prin. & capitulo primo, vbi dicitur, quod Primates, & Patriarchæ. diuersorum sunt nominum, sed eiusdem officij, & vnam formam tenent, licet diuersa sint nomina, fac. c. vrbes, d. 80. & c. exigit & c. fælicis, de pœn. arg. contra in l. si idem, C. de eod.

Patriarchæ. Hæc pars subdiuiditur in tres particul. in prima explicantur patriarchæ, in secunda Archiepi, in tertia Episcopi. Secūda ibi, Archi

d Tenent locum. Vnde secundum quosdam, qñ sunt coram Papa, vel in consistorio publico Patriarchæ hic nominati, præcedent Cardinales, ita vt post Papā sedeat Patriarcha Constantinopolitanus, & sic deinceps de alijs, vt per Abb. in cap. antiqua, de priui. Sed forte hoc hodie Curia Romana non admitteret, præsertim in Cardinali Host. qui sm̄ ipsum Host. debet immediate sequi Papam ex priuilegio Ecclesiæ Hostiensis, quia coronat Papam, & vngit Imperatorem. De hoc per Mod. in Rubr. de maior. & obed.

ANT. TIM. Vide Mag. in 4. sen. dist. 24. de istis quattuor Patriarchis seu Primatib. qui repræsentant quattuor Euangelistas, habetur in capit. scriptum, de elec. Et appellātur sanctissimi. Vide quæ de his scribit. Io. de Montolonio in promptuario iuris in verbo Patriarcha. De quorū potestate vide per Aluarottū & Præpositum, in titulo Episcopū, vel Abbatem, collat. 6. & late per Arch. Flor. in 3. par. tit. 20. cap. 4. Alii autem præter quattuor non sunt propria Patriarchæ, sed Primates, vt Graden. Canturien. Aquilegien. vt Aluarot. Præpositus, & Card. in loco citato. Hos refert Bart. Cassan. Catal. glo. mun. par. 4. consi. 9.

a Prin-

Delatio Crucis. a Principes. Sic in c.cleros, §.ordo, dist.21. b Crucē.sed per hoc non videt bene istorum excellentia designari, cū & Archiepi añ se crucē deferant, c.1.ut lit.pend. et in locis exemptis, Cle. Archieps, de priui. Resp.q̄ Patriarchæ licet uexillum dñicę crucis quocunque locorum deferre, prçterquam in præsentia papæ, aut eius Legati, ut in c.antiqua, de priuile. Et Archiepo solum licet in sua prouincia, non in aliena, nisi muniretur priuilegio, consuetudine, uel præscriptione, uel nisi esset insignia non denotantia superioritatem in loco, sed dignitatem insigniti, ut post Hostiens. tradit Abb.in d.ca.1. vt li.penden.nihil innou.

mode ab Episcopis repræsentantur, Not. similitudinem dari inter primates sæculi, & primates ecclesiæ, & ideo argumentum ab uno ad alium uidetur ualidum. Not. secundū Episcopos respectu propriæ diæcesis dici Episcopos, ut in §.sequent. dicitur, sed respectu Archiepiscopi vocari suffraganeos.

nore funguntur, quasi patrum principes [a] vnde ob dignitatis excellentiam, & crucem [b] iis deferre, & ab Episcopis, & Archiepiscopis appellationes [c] recipere iure permittitur.

Archiepiscopi sunt præsules Episcoporum unius prouinciæ, h.d.

Archiepiscopi sunt unius prouincię Epōrū [d] Principes, & Presules. Prouinciæ [e] siquidem longo ante aduētum Christi tēpore maxima ex parte distinctæ [f] erāt, quæ diuisio postmodum ab apostolis, & eorū successorib. [g] renouata est. Itaq. ubi dudū primates erant, seculi nostros Patriarchas, uel primates leges Ecclesiasticæ poni iusserunt. In ciuitatib. aūt Metropolitanis, quę minores iudices hēbant, illi hodie prçsunt, qui Metropolitanorum, aut archiepiscoporum nomine designantur.

Quæ sit Archiepiscoporum auctoritas. h d.

Ad hoc igitur inter suos suffraganeos [h] co

d Episcoporū. sed quot episcopos suffraganeos habere dēt quis ut iure appellari possit Archiepiscopus? Respo. decem, uel undecim, 6.q.3.c.scitote, et per Abb.in c.sicut olim, de accu. Et hoc ideo q̄a cum Archiepiscopus sit ordinarius suorum suffraganeorum, illorū cā nō pōt tractari, nisi coram paucioribus Episcopis, q̄ duodecim, ut 15.qu.7. si quis tumidus, et ita nota. in d.ca.scitote Sed si hæc ratio procederet, utique deberet Archiepiscopus præesse tres decim saltem Epis: quod non reperitur iure cautum. Obseruantia.n.habet, vt Archiepiscopus appelletur etiam is, qui longe pauciores habet suffraganeos, quam decem cui est standum: arg. l.cum de interpretatione, ff. de ll. nec in c.scitote, aliquid dicitur præceptiue.

e Appellationes. Ideo dicit appellationes: quia sicut Archieps regulariter non habet iurisdictionem in subditos suffraganeorū nisi p deuolutionē & appellationem, c.past.de of.ord.c.Roma, §.1.de app.in 6.& per tot.c. Sic Patriarcha non hēt iurisdōnem in subditos, & suffraganeos Archieporū sibi subiectorū, vt p Ab.ĩ c.antiqua, de priu. & pendē in c.duo simul, de off.or. Et intellige, q̄ ab Archiepis appellatur ad Patriarchas, nō quibus libet, sed ab existentib.in p̄uincijs deputatis ipsi Patriachæ. Nā sicut multæ diæceses sunt sub cura Archiepi, ita & taliter quod Archieps est Metropolitanus & superior oīum Episcoporum suæ prouinciæ: ita multa prouinciæ sunt sub cura vnius patriarchæ, ita quod Patriarcha est est iudex ordinarius omnium Archiepiscoporum, qui sunt in suo Patriarchatu, vt per Abb.in locis sup.alleg.sed si est ordinarius non oportet, q̄ causę Archiepiscoporum cognoscantur a Patriarcha, media appellatione. quod hic videtur inferri. Resp. intellige, q̄d hic dr̄ de appellatione Ab Archiepiscopis, habere locum in Epis, qui si grauētur a Metropolitanis, & sic loquitur de Archiepiscopi tanquam de iudicibus, a quibus, non tanquam de parte.

Ioā. Bap. Archiepiscopi.] CASVS. Quidam Episcopi prouinciæ Romandiolæ nolebāt in superiorem recognoscere Archiepm illius prouinciæ. & cum Archiepiscopus de hoc conquestus fuisset, fuit propterea quæsitum quid iuris. Episcopi.n. dicebant se repræsentare ipsos apostolos, quorum caput. & princeps erat solus Petrus, propterea non videbantur ad id ligati. Solut. vt hic habetur, tum ob id quod in text. legitur, tum etiam ob maiorem vtilitatem fidelium. Nō obstat obiectio, quia apostoli secundum Theolog. diuersi-

e Prouinciæ. Non tñ diœceses erānt distinctæ, vt no.in c.1.dist.99.licet aliter notetur, in c.nec numerus 10.q.3.sumitur ex d.c.1.multis resectis.

f Diuisæ erant. Vnde quædam erant proconsulares, aliæ prætoriæ, aliæ præsidiales. Proconsulares ad curam senatus, prætoriæ ad curā populi, præsidiales ad curam principis spectabant, vt p Alc. in lib.de magistratib.ciuilibusq., & milita. offi. & per eundem.in l.speciosas, ff. de ver.sig.

g Successorib. Id est, Clemente, & alijs, vt in c.p̄uinciæ, d.99.arg.q̄ fieri non debuerit.c.1.dist.10.

h Suffraganeos. Est ergo Archieps ordinarius suorum suffraganeorum, vt hic, & in ca.antiqua. de priuil.& ca.pastor.de offi.ord.& in cap. suffraganeis, de elect. sed hoc non est perpetuum. Si enim agatur ad depositionem, non potest Archieps cognoscere, immo nec Concilium prouinciale nisi vt no.per Abb.in cap. non pōt, de re iud. Spectat enim depositio ad Papā, vt habetur in cap. si quis episcopis, de accus.& in d.c. pastoralis Excōicare autē & interdicere suos suffraganeos nō solū poterit Archiepiscopus, verū ēt eius vicarius, c.præsenti, in fin. de offic. ord.in 6.& per Abb.in ca p.postulatio, in fi.de cler.excom. In personas autem vel res existentes in diœcesi non habet Archiepiscopus iurisdōnem, vt per Abb.in c.sane, de fo. compe.in c.conquerente, de restit.spol. Nisi vel esset

gnoscere pertinet, a quib. tamen si durius illi habiti & accepti fuerint, ad primates, aut Sedem Apostolicam appellare[a] poterunt.

Episcopi sunt qui præsunt maioribus populis, & latine speculatores appellari possunt. h. d.

Simpliciter aũt episcopi sunt, qui maiorib.[b] populis, & frequentioribus ciuitatib. præsunt ii speculatores Latine dici possunt, Episcopus enim quasi speculator,[c] in ecclesia præpositus est. Mores enim & uitam populorum infra se positorum speculatur & perspicit.

Quanta sit episcoporum auctoritas. h. d.

Horum aũt nõ modica in ecclesia est auctoritas,[d] nã preter ligandi soluendique potestatem,[e] & uisitandi diligentiã,[f] soli sacrũ Chrisma conficiunt[g], soli Dei altaria, & ecclesias consecrant, & pollutas repurgant, clericos ordinant, suspendunt & deponunt, ad hos pertinet excommunicatio, purgationis indictio dispensatio, solennis pænitentiæ impositio.[h]

esset legatus prouinciæ, vel essemus in notoriis criminibus vel casus concerneret totam prouinciam, uel in casibus, in quibus suffraganeus esset negligens, ut per Abb. in ca. ex frequentibus, de instit. Vel esset casus iure expressus, ut per eundem, in capi sicut venire, de exceff. prælat. & in ca. ex parte, de concess. prębe. ut cum uisitat prouinciam, quo casu & audit confessiones, & absoluit, ut per Abb. in c. cum ex officii, de præscri. & in cap. nostro, de pœni. & remiss. & in cap. pastoralis. Potest tamen Archiepiscopus eligi in iudicem a subditis suffraganei, licet suffraganeus ignoret, Ab. in ca. significasti, de fo. comp.

ANTO. TIMO. Suffraganei dicuntur, i. auxiliares, suffragari enim est auxiliari, de quibus loquitur capi. suffraganeis, de elect. Adde, qđ Archiepiscop⁹ potest celebrare Cõciliũ, irrequisitio primate, & ĩ multiplicibus casib. Archiepiscopus in subditos Episcopos ordinariam habet iurisdictionem, vt in c. pastoralis, de offi. ord. & Siluest. ponit duodecim, vide ibi.

a Appellare, dist. 99. in prin.

Ioã. Bap. Simpliciter autem.] CASVS. Quidam Episcopus Ciuitatis Vercellen. volebat speculari vitam & mores illius populi, eidemq; diuina ad ministrare atq; potestatem tam Ordinis q̃ iurisdictionis tanquam caput exercere, & cum Sacerdotes se oppoiuissent per tex. in c. olim. dist. 95. fuit propterea dubitatum & quæsitum quid iuris: Sol. fuit data prout hic legimus, q̃a salus animæ ipsorum fidelium id summopere requirebat, Non ob. obiectio. cum ille tex. non sit omnino clarus ob interpretationem variam, quam doct. ibid. faciunt. Not. Episcopos non esse constituendos in quolib. loco, ne autoritas eorum vilescat, ca. 1. de priuileg. & exces. priuile. Not. 2. potestatem Episcoporum esse Ordinis, & iurisdictioois, text. & doct. in c. aqua, de consecrat. Eccles.

Ciuitatũ orindes tres. b Maiorib. Tres. n. sunt ciuitatum ordines minores, maiores, & maximi. vt no. in l. si duas. §. Grãmatici, ff. de excusa. tut. vb etiam Nico. de Neapoli. Sed forte illa Legistarum distributio non quadraret in casu nostro, cum multæ sint ciuitates, quas illi minores appellant. quæ tamen habent episcopum. Vnde se undum nos appellarentur maiores populi, vel ciuitates vt hic & in c. prouinciæ, distinc. 98. & dist. 80. per tot. & præcipue in c. ulti. ...

c Speculator. Cap. cleros, dist. 21. uel super intendens, vt 8. q. 1. capit. qui episcopum. Vnde Cicero ad Atticum loquens de bel. ciui. Pompeius voluit me episcopũ esse Campaniæ, id est, speculatorem & super intendentem. Sic qui præest pani & cæteris uenalib. episcopus dr, ut in l. munerum, §. iren archæ, ff. de mun. & hon. Vnde secundum aliquos etiã bidelli appellari possunt Episcopi, ut per Alcia. in parer. lib. 7. c. 22.

ANTO. TIMO. Vide Magist. in 4. di. 24. ex quo speculator, & super intendens, ita tenetur super grege suo uigilare, ut oĩa exponere debeat, & uitam etiã pro sui gregis salute sub præcepto: Bonus Pastor animã suam ponit pro ouibus, ita S. Tho. sec. sec. q. 185. arti. 7. ad q. 1. intellige quando opus esset, & necessitas hoc requireret,

d Auctoritas. De qua in capitu. episcopum, 10. quæstio. 1. per tot. & in cap. conquerente, de offic. ord. & in c episcopus, de off. ord. in 6. & in. c. si iubet, cum mulois sequen. 26. quæstio. 6. & habetur infra titul. de immunita. ecclesiar. cum titul. sequens. Et de latissima potestate episcopali satis dictum est per Firmanum in tract. de episcopis, in 2. parte. 4. lib.

ANT. TIMO. Vltra hanc auctoritatem & potestatem vniuersalẽ, habet & episcopus quędam alia, quæ iura Episcopalia appellantur, de quibus in c. conquerente, de offi. ordin. & ab Archid. Florent. tertia parte, titu. 9. cap. 5. Vide Abbatem in cap. accedentibus, de excess. prælat. numero 2. vbi ponitur differentia inter potestatem Episcopalem, ordinem, & iurisdictionem. De episcopali potestate vide Iaco. Naclantum in suo tract. & Thomam Campegium de residentia Episcoporum: An autem & quæ Episcopi possunt committere agenda non Episcopo, vide per Abbã. in dicto capitulo accedentibus, de excess. prælat.

e Potestatem. Cap. cum episcop. de pœniten. & remiss. in 6.

f Diligentiam. Cap. cum Apostolus, de cens. & exact. per tot.

g Conficiunt Et chrismant, capitul. quando. de consue.

h Impositio. Cap. accedentib, de exc. præla. vbi de materia.

Quod

Quod inferiori conceditur, multo magis conceditur & superiori. h. d.

Quod aũt diximus, prædicta solos Episcopos efficere posse, non eum habet intellectum quasi Archiepiscopi, & Primates non eãdem habeant potestatem. Sed quod presbyteris & cæteris inferioribus illa non conceduntur. Ridiculum [a] enim esset cogitare Episcopis illa quidem permitti, Archiepiscopis, & Primatibus, qui Episcopis præsunt, eadem denegari.

Papa est ordinarius omnium ordinariorum, & Ecclesiæ Romanæ omnes ecclesiȩ subsunt.

Sicut [b] autẽ Petrus Apostolus primus fuit Apostolorũ, ita, & Ecclesia suo nomine cõsecrata, Domino instituẽte prima est & caput cȩterarũ. Et qui illi præest, cæteros Episcopos antecellit. Vnde ad eam tanquam ad Matrẽ, atque apicem omnes maiores Ecclesię, & Episcopi recurrũt, a qua quasi a quodam a capite, dona uelut in corpus omne diffundũtur. Ipsa aũt tanquam omnium magistra, [c] celsiore se de residens a quoquam iudicari non poterit.

Ioà, Bap. Quod autem.] CASVS. Supra, §. proximo retulit auctor multa, quæ sunt ordinis ac iurisdictionis, dixitque illa competere Episcopis, vnde quæsitum fuit, an conueniat etiam Archiepiscopis & Patriarchis, argumento enim text. in capitulo ex parte, el secundo, de offi. delegat. negatiue erat respondẽdum. Solut. tamen hic aliter habetur, & ratio est, ut puto quia omnes isti prælati sunt vnius & eiusdem ordinis, unde non obstat obiectio, cum illa text. loquatur de iudice delegato & isti prælati sunt Ordinarii. Not. argumentum quomodo sit intelligẽda illa regul. quæ competunt inferioribus, competunt superioribus, ultra id quod habetur gloss. in uersiculo ridiculum, sed a contrario, ista regula limit.

a Ridiculum. Nota argumentum a maiori ad minus, nec enim quod licet minori, non debet maiori licere. & cui licet qđ est plus, non debet licere, quod est minus, le. non debet, ff. de regul. iur. & in ca. cui licet, eod. titu. in 6 faciunt not. in cap. cum in cunctis, de electio. quod agrumen. tunc procedit, quando minus continetur sub maiori, Hosti. & alii in capitu. per venerabilem, qui fil. sint ligiti. alias fortc secus, quemadmodum & alijs quibusdam casibus, vt in l. si pupillocum, §. si prætor. ff. de rebus eorum, & in cap. cui de non sacerdotali, & in cap. cum in illis, §. cum autem, de præbend. in c. & §. sunt autem, §. si quis, de collatio. & nota. Ioann. Andr. in capitu. quæ a iure, de regulis iuris, in 6. & not. in capitu. fina. de transl. prælator. in versic. ad partem, concor. capitu. illud, distinctio. 95. & ibi per gloss. Et fa c. ad o de fugiente, vel obuiante, corpori Christi an sit tutus veluti si confugisset ad ecclesiam, de qua in cap. ferte, de celebrar. Missar. vbi per Ioannem Andream, & Panorm.

Ioà Bap. Sic autem. CASVS. Cum Pontifex Romano. dicatur caput in uniuersa Ecclesia Dei, ita quod Ecclesia Romana sit mater, & magistra omnium aliarum Ecclesiarum, nonnulli vt fuit Patriarcha quidam Constantinopolit. se opposuerunt illa ratione moti, quia ille debet dici caput qui vere est sponsus ob uinculum quod contrahitur inter Ecclesiam, & eius pastorem, iuxta capitulum fin. de translatio. 1. at Christus est uerus sponsus Ecclesiæ, capitulo debitum, de bigamis, vnde merito solu. ut hic dicitur per rationes in text. assignatas licet multę aliæ addantur a Theolog. Ad obiecta autem dico Pontificem istum esse. caput tãquam Vicarium Christi, ita enim nominatur, in dicto capitul. fin. & ideo non obstat obiectio inde desumpta. Not. Romanã Ecclesiam esse caput, materiam & magistram, uide copiose Ioann. de Turrecre. libro 1. de eccles. per plura capitul. Nota. 1. Romanum Pontificem esse successorem Beati Petri dicto capitulo fina. de translatio. cum similibus.

b Sicut.] Et §. hic pertinet ad secundam partem Rubricæ, de qua auctor ideo expedit se paucis, tamquam de re clara, licet hæretici garriani, & sumitur ex ca. ita dominus, dist. 19. & ex capit quamuis, distinct. 22. & per tot. & capitu. omnes, quamuis, distinct. 21. & per tot. & capitu. omnes, infinitis locis. Et si quis velit latius uidere, videat latissime per Compilatorem Conciliorum in 1. tomo & per Reginaldum Polum Britannum tam in suo tractat. de Concilio, t quam in 1. & 2. lib. operis, quod conscripsit contra Henricum Regẽ Britanniæ, cum is in fide ab ecclesia Rom. apostatasset.

ANTON. TIMOT. De auctoritate Papæ & Ecclesiæ Romanæ multi scripserunt nostris temporibus, in quibus quia ad eam euertendum multa machinati sunt hæretici, ideo & ad eam defendendam multæ adhibitæ sunt defensiones. Vltra antiquos vide in opuscul. Cardin. Caietan. tomo primo, de auctoritate & institutione Summi Põtifi. Augustinum Triumphum de Ancona, Tho. Campegij opus eiusd. arg. Iacob. Naclantũ, Pet. de Palu. & alios, qoos citaui sup. late ẽt Arch. Flo. par. 2. tit. 22. c. 1. 2. 3. 4. 5. & 6. unde etiãm de primatu Petri S. Tho. in tract. contra errores Græco. & Turrecrem. in c. nullus. 9. dist.

c Magistra.] Ita vt etate non possit, quod qua-

liter procedat, dic ut per Abb. in c. maiores, de Baptis.

ANT. TIM. Hoc idem docet S. Tho. 2. 2. q. 1. & ibi Caieta. ad 3. dub.

a Obruentur, c. quamuis, dist. 21.

eligendi & tpib. hic tamẽ specialiter tractatur de formis eligendi ob commodiorẽ intelligentiam. Sic alias legat. & fidei, tractatus scienditur ĩ tres & plures titulos, ut no. in rub. ff. de leg. 1. Sic tractatus, ff. de inst. & uerbor. obliga. protenditur ad multos sequentes titulos, facit le. Caius. §. fi. ff. de le. 1.

DE ELEctione.

Post cognitionem sacerdotum existentium in altiori gradu, erat conueniens pertractare de promotionem eorundem, & ideo eam docet ab isto titu. usque ad tit. de uita & honesta. prælat. tali methodo, quod primo tractat de actu quo promotio ista innitatur qui est electio, & postulatio & cum electio sit remedium ordinarium, iuxta glo. super prin. tit. inf. de postulat. in uer. petitio, ideo primo agit de electi. iuxta, l. in commune, ff. de minoribus, quæ cum consideretur, ut colligitur in glo. præsentis rubri. ratione formę, & ratione personarum, autor primo uoluit explicare formam eius, propterea proposuit præsentem titul. qui diuiditur in 4. partes, in prima habetur quot modis fiat promotio, in secunda quid sit Electio, in tertia, q̃d obseruari debeat ante actum eligendi: in quarta, qualis in forma electionis: secunda ibi, cæterum, tertia ibi, nam, quarta, ibi celebratur.

Quinimmo uelut tempore Noe omnes extra arcam positi diluuii vastitate consumpti, sunt sic extra Petri naviculam constituti, æternæ damnationis fluctibus obruentur.[a]

b DE ELECTIONE.

TIT. VI.

Duobus modis creantur episcopi, h. d.

Promouentur autem, tam Episcopi, quã Prælati cęteri,[c] aut per electionem, aut per postulationem.

Quid sit electio, h. d.

Cæterum, ut prius [d] de electione dicamus, electio[e] nihil aliud est quã hominis alicuius

Promouentur. CASVS non figuratur. Not. tamen causam dist. quia promotio ista aut innititur iuri, ut dicebam in continuatione rubri. & hinc datur elect. aut gratia, & hinc postul.

c Cæteri. Habẽtes tamen generalem iurisdictionem in ecclesiis colligatis ut no. proxime in uer. uiduatæ.

d Prius. Sed cur prius de electione cum tam in Gregoriana quam in Bonifacianæ compilatione prius dicatur de postulatione, quam de electione? Respo. electio est ordinariũ remedium, postulatio extraordinarium, cum innitatur gratia, ut not. per Doc. in rubri. de postu. præla. unde dicendum pri9 fuit de ordinario remedio, & post de extraordinario argu. l. in causæ, ff. de min. & l. in prouinciali ff. de not. ope. nunciatio.

e Electio. Hanc definitionem, siue descriptionem approbant cõmuniter canonistæ: ut per Ab. in rub. de postu. præl. & Pet. de Bay. in suo directorio electionum, in ca. 1. primæ partis, & non uidetur abhorrere Host. in summa cod. licet addat quædam non necessaria verba, de cuius declaratione, uide supradictos in citatis locis. ANT. TIMO. Aliter definitur. Electio est al cuius personæ idoneæ ad dignitatem, vel fraternitatem, siue societatem seruata forma canonice facta vocatio. Hostien. eod. & hoc modo electio sumitur stricte, quamuis eligere ad multa se habeat, vt not. Goffr in summa cod. tit. §. j. in princ. vnde tria requiruntur ad electionem, auctoritas, numerus, Nota

DE ELECTIONE. b

De electione. Quãuis electio sit nomen verbale, & ppea dupl cem habeat significatione actiuã. f. & passiuam, vt. n. in l 2. ff. de duo. re. & p Ab. in Rubrica eo. & ppea tñ videatur esse dicere. De electione, quantum. De his, qui possunt eligere, & De his qui possunt elegi, itẽ De formis

ad dignitatem, uel fraternam societatem, canonice [a] facta uocatio.

Habentes ius eligendi sunt ad unum citandi, alias electio non ualet. h.d.

Nam cum uiduatæ [b] prouidendũ est Ecclesiæ, debent cuncti [c] qui eligendi Ius [d] habent, legitime citari, [e] ut electioni intersint. Quod si uel in unius persona fuerit id omissum, [f] irritam [g] reddit electionem talis omissio. Sæpe etenim rescriptum est, magis hac in re unius obesse contemptum, quam multo-

Nota & zelus, ita de iure. Verũ de facto solet dici quod per quattuor portas solent intrare uiri Ecclesiastici, quæ indicantur his uersibus. Quattuor ecclesias portis intratur ad omnes, Cæsaris & Simonis, sanguinis, atq. Dei, Prima patet magnis, sed nũmis altera, charis tertia, sed paucis, quarta patere solet.

a Canonice. Hoc verbum demonstrat, non uideri necessaria illa uerba posita per Hostiens. s. personæ, ideoneæ, & seruata forma.

Nam cum.] CASVS posset in hac parte in communi figurari. ideo not. quidam Ecclesiastico viri uolentis uideri in hac materia prudentes dicebant, non oportere ipsos Electores specialiter ad eligendum vocari, quia cum notorie constet prælatum vniuersam carnem esse ingressum, cum fuisset persona publica, quilibet præsumitur diligens pro salute illius Ecclesiæ, cum eius prouisio ad illos vt præsupponitur pertineat, aliter enim præsumerentur mali ob negligentiam contra capitu fina. de præsumptionib. nec etiam putabant procuratorem ad hunc actum constitui posse, cum inde electio vel impediri vel retardari posset, & præsertim si constitueretur eo. modo quo in præsenti tex. legimus, sed si tales solemnitates fuissent seruandæ quales hic habentur, judicabant etiam in electione summi Pontificis eas opus esse seruari, cum quia non uidetur maior ratio in uno quam in altero casu, tum etiam quia si maior adesset ratio, in Pontifice maius uidetur reperiti periculum. Sol. ut hic habetur, quia solemnitates inducuntur vt etiam canonice celebretur actus, aliquid autem alicui promittitur ne priuetur iure suo, vel prohibetur ne inde oriatur aliquid mali, vt cõtingeret in casu proposito. Non obstant obiecta per rationes adductas, siquidem si diligenter omnia sint considerata, apparebit ipsa non concludere. Not. primo omissionem citationis causare actum nullum, cap. quod sicut. in fi. princip. eod. tit. Not. secundo, casum in quo procurator constitui non potest, nisi ob legitimum impedimentum. No. 3. quædam obseruari in inferioribus, quæ in superioribus actibus non obseruantur, argumento etiam text. in capitu. 4. de sententia excommunic. in 6. No. 4. procuratorem posse constitui etiam in spiritualibus, c. fin. de iudi. in 6.

b Viduatæ. Videtur ergo hic titulus principaliter pertinere ad electionem Episcoporum, non autem ad electionem ad beneficia quælibet, cum illis casibus non dicatur ecclesia uiduata, & patet hoc in progressu huius tractatus, & pricipue in paragrapho celebratur, vbi dicitur de triplici forma eligendi, quę secundum Abbatem, & communiter Doctores, in capitulo, quia propter, eod. habet locum solum in electionibus Episcoporum, & aliorum Prælatorum qui habent generalem iurisdictionem in ecclesiis. quidquid dixerit Host. fieri tamen non potuit, quin multa etiam sunt, quæ pertinent ad quascunque electiones. vt & ex descriptione apparet in verbo illo fraternam societatem.

c Cuncti. Intellige, si poterunt sine periculo: alias si periculum, vel in mora, uel in uocando fuerit, poterunt præsentes, etiam quibusdam non uocatis, proeedere ad electionem, ca. cum inter uniuersas, & cap. quod sicut, eo. in uerbo vocatos. argumento. cap. sacro. de senten. excommunic. Et an quomodo & quando absentes citandi sint, per Abb. in ca. coram, & in cap. sequen. vbi de absente causa studiorum ead. ratio est, quia quod debeant omnes citari nõ est de forma substantiali, sed de iustitia, Abb. in cap. ecclesia, c. & in c. quia propter, eod.

d Ius habent. Licet hæc verba prima facie videantur concludere, ius proprietatis, & non possessionis, vt nota. in capitu. cum ecclesia, de caus. possessio. & proprieta. nihilominus hic dicentur habere ius eligendi, qui sunt in quasi possessione eligendi. Ius enim vocis dandæ magis sequitur possessionem, quam proprietatem, capitu. querelam, eodem, vbi Abbas, & in capit. in Genesi. eodem titulo, & latius in capitu. bonæ, 2. de postulatio. prælatorum, in septimo notab. fac. capitu. consulationibus, de iur. patron. & infra, de iustit. & iur. pat. §. interdum. Sed quid si aliqui tantum postulasent, an videatur ipsis acquisita possess. eligendi? Respondeo vt per Abbatem in capitulo cum ecclesia, in fin. de cau. possess. & propriet.

e Citari. Ita vt citatio possit probari, cum citatio tanquam in facto consistens non præsumatur, nota. in capitu. quod sicut, in verbo vocatos eod.

f Omissum, Quid si fuit vocatus non vocandus, non tamen fuit expectatus, an iste neglectus noceat? Respondeo non, ut no. in c. cum inter vniuersas eod.

g Irritam. In effectu, non ipso iure, quia uenit irritanda per sententiam, cum de contemptu non possit opponere nisi is, qui contemptus fuit, Abbas in capitulo in Genesi, eodem, & in capitul. quod sicut & in ca. quia propter, & in capitul. bonæ, 2. eodem titul. & per Abb. in capit. cum ecclesia Sutrina, de caus. poss. & propriet.

rum contradictionem.

Non citatus potest electionem ratificare. hoc dicit.

Plane si is, qui citatus non fuerit ratam, [b] adueniens habere uelit electionem, cōfirmanda [c] erit electio.

Absens potest uni de capitulo uotum suum demandare h d.

Sed & si quis casu aliquo ad electionem accedere, fuerit impeditus, uotum suum uni, [d] uel pluribus [e] de capitulo [f] demandare minime prohibendus erit.

Procurator ad eligendum non potest unum procuratorio, alium proprio nomine eligere, nisi habeat mandatum de eligenda certa persona. h. d.

Et si tantum uni uotum suum quis demandauerit, & is unum suo, alium mandantis nomine in scrutinio nominādum duxerit, nihil [g] agit, nisi de [h] certa eligenda persona mandatum acceperit, quo casu in illam mandantis, in aliam suo nomine iure consentire poterit. [k]

Duobus procuratoribus ad eligendum da-

a Contradictionem. Concor. l. si in tres, ff. de arbi. & l. si duo ex tribus. ff. de re iud. Contra fac l. qui potest. ff. de re iud. Dic vt no. in dd. ll.

b Ratam. Sed quomodo habeo ratum non meo nomine gestum, contra regulam ratum, de regu. iur. in 6. Respondeo secundū Abbatem, in c. quod sicut, eo quod improprie dicetur hæc ratihabitio, uel ratificatio, nec enim ita retrotrahitur, ut mādato comparetur, & ex ea aliqua actio mihi nascatur, quod est in vera ratihabitione, sed hæc tantum operatur quo ad commodum contempti, uel nō citati ut non possint impugnare factum per alios, quo respectu possum ratificare, & non meo nomine gestum, & de hoc per Bald. in leg. t. quæstio. 19. C. qui admit.

c Confirmanda. Sed contra, in ca. auditis, eo. & ca. illud, de iur patr. & l. quod ab initio, ff. de re iud. Solu. aut electio tenuit, quia fuit facta præsentibus duabus partibus Collegii, & a maiori parte, & tunc potest haberi rata per contemptos, vt hic, & in capitulo, quod sicut, eodem & per consensum istorum non proprie dicitur validari electio, sed solum defenditur a iure retractationis. Aut electio a principio fuit nulla; puta, quia facta a minori parte capituli, & tunc non potest conualidari per consensus particulares superuenientes, & ita procedit contrarium, vt ibidem plene per Abbatem, & per eundem, in capitulo quod sicut, eod. Vide per Alber. in dicta l. quod initio. Sed quod tempus citatus habet veniendi ad electionem? Respond. tres menses, capit. ne pro defectu, eod. Capitulum tamen potest hunc terminum restringere & breuiorem præfigere, ut in cap. ecclesia, 2. eo. vbi Abb. An autem hoc possit inuita minori parte habetur in c. cum nobis, eo.

d Vni. Vt in c. quia propter eod. ANT. TIMO. Vt possit autem procuratorem constituere, si fuerit absens sine eius culpa, debet vocari, Inn. in ca. s. de no. ope. nunc.

e Pluribus. capitulo, si quis iusto, eodem libro sexto.

f De capitulo. Bene de capitulo, quia extraneo inuitis canonicis demandare non potest, capitu. si quis iusto, §. fi. eod. in 6. & §. sed cum absens, infra eodem, sed bene potest uolentibus, etiam quod non habeat iustā impedimenti causam, ut nota in capitul. scriptum, & in capit. quia propter, eo. & d. cap. si quis iusto.

g Nihil agit. Satis uidebatur dicendum, quod aliquid ageretur, cum talis procurator possit dirigere uota in diuersos quidem, sed vtrūque idoneum quod olim, in ca. quia propter, eod. uidetur noluisse sustinere Goffred. & Hostiens. sed reprobatum fuit, in capit. si quis iusto. §. porro. eodē in 6. unde hic sumitur, idque ea ratione, quia qua conscientia, tenetur meliorem eligere nomine suo, eadem tenetur ad idem nomine domini sui ad hoc 46. disti. sicut non suo, item uidentur incerta, contra, ca p. 2. eo. in 6. vnde neutrum ualet, & est simile quod dicimus in delegato qui subdelegationum recipit a socio, c. super quæstionum, §. si vero, de offic. deleg.

h De certa capitulo, si quis iusto, §. porro de electio. in 6. An autem procurator constitutus ad eligendum possit alium substituere. Item an possit compromittere, dic vt not. in d. §. porro.

i In illam. Bene in illam, quia in aliam consentire non posset, contra formam mandati. l. diligenter, ff. manda. & in capitulo, cui de non sacerdotali, de præbend. in 6. capit. cum dilecta, de rescrip.

K Poterit. Argum. quod habens speciale mandatum, id potest, quod alias non posset, facit, c. j. & c. fi. de procura. in 6. Et facit ad quæstionem, An delegatus ab alio, quam a principe, habens speciale mandatum subdelegandi, subdelegare possit. De quo habetur per Doctores, in ca. is cui, de offi. deleg. in 6.

a Pluri-

tis in solidum non possunt ambo eligere, sed erit melior conditio occupantis. h.d.

Quod si pluribus [a] in solidum uices suas quis commiserit, non quidem omnes reddere uotum poterunt, quia uota dirigere possent in diuersos, sicque res non haberet exitũ, sed erit occupantis [b] melior conditio.

Si inter plures procuratores non appareat de prioritate in occupando præponitur electus a capitulo, uel primo nominatus in procuratorio. h.d.

Et si ita concurrant, ut inter eos prior non appareat, is admittetur duntaxat, [c] quem uel capitulum, uel pars maior [d] elegerit, [e] uel si concordare nequeât, [f] is, qui primus in instrumento, [g] vel litteris procurationis nominatus fuerit.

Non possunt plures deputari ad eligendum in solidum, h d.

Si autem plures non in solidum constituti fuerint, eadem ratione, [h] nullus eorũ admittendus erit [i] sibique mandans imputet, qui sic eos imprudenter constituerit.

Non potest uotum in electione reddi per litteras.

Sed cum absens, reclamãte capitulo extraneum constituere nequeat, uideamus, An si nullus de Collegio uelit esse procurator, [k] saltem per litteras uotum suum reddere valeat. Et sane cum non ante electionem, sed in ipsa electione [l] secrete, & sigillatim duntaxat singulorum uota sint exprimenda, [m] per litteras reddi non poterunt.

a Pluribus. Etiam quam duobus, c. si quis iusto, eod. ubi no. in 6.

b Occupantis. De hoc in cap. non iniuste, de procuratorib.

c Duntaxat. Vnde isto electo, alter omne ius amittit, simile in capitul. penult. de rescript. in 6. nisi tamen in instrumento diceretur. Meliorẽ esse non debere conditionem occupantis, & quod unus finire posset quod alter incepisset, cap. si duo, de procura. in 6. & no. in cap. si quis iusto, de electio. in 6.

d Maior pars. Sic capitu. fina. de rescript. in 6. c. cum inter canonicos, eod. dist. 56. capit. apostolica, l. quod maior, ff. ad munici p.

e Elegerit. Sed an habeat locum variatio? Respondeo negatiue secundum Ioannẽ Andr. in capitul. si quis iusto, eodem in 6.

f Nequeant. Vel quia nolint eligere, vel quia pari numero discordant. Et nota, quod prius recurrendum est ad electionem, quam ad ordinem scripturæ, quia per electionem credibile est eligi magis idoneum, sed in instrumentis præponuntur, vel postponuntur aliqui arbitrio notariorum, facit ca. si duo, de procurat. in 6.

g In instrumento. Concor. c. mandato, de p̃b. in 6. cap. si rector, dist. 43. Et vtrobiq; sunt concord. & per Abb. in ca. nimis, 1. de exces. præl. & in c. sed. Apostolica, de resc. & in ca. cum dilecta eod. tit. de rescr. fac. l. cum pater, §. pen. fide leg. 2. Quid si primus non apparet, puta quia sunt instrumenta? Resp mutuo se impedient, ut no. in c. si quis iusto, eod in 6. l. quoties, ff de vsufruct. & imputet sibi qui sic eos constituit, vt infra, §. prox.

h Eadem ratione. Quia scilicet dirigere possent vota in diuersos, & sic res exitum non haberet, vt §. infra prox.

i Admittendus erit. Et procedetur per socios, nulla alia citatione, uel, requisitione prævia. Sed contra uidetur. c. si duo, de procur. in 6. Sol. ibi loquitur de procuratore dato ad iudicia in causis electionum, postulationum, uel prouisionum hic de procuratore dato ad negotia, s. ad ipsam electionem faciendam. Ibi de iure iam nato, hic de nascituro, quod est minus fauorabile. Et dicebat Ioan. Monac. si non assumatur, unus ex duobus qui prosequatur electionem iam factam, hic immo nec periculum, sed si unus de collegio non admittatur ad electionem faciendã nullum imminet periculum, ut per Ioann. And. in c. si quis iusto, de elec. in 6.

K Procurator. Nullus enim inuitus cogitur procurationem suscipere, le. inuitus. C. de procur. § mandatum, insti. de mandat.

l In ipsa electione patet ergo hoc, quod neque in litera aperta possit mitti schedula inclusa aperienda in scrutinio, continẽs nomen eius, in quem mittens cõsentit ut per Ioan. Monach. & clari per Io. Andr. in c. si quis iusto, §. fin. eo. in 6. Ioã. Bap.

m Exprimenda. No. ergo, quod nõ sola publicatio inspicitur, sed etiam expressio. Sed contra c. si quis iusto, §. porro. de electi. in 6. & sup. eod. §. quod si plurib. vbi exprimit votum ante scrutinium, dando, s. procuratori mandatum de certa persona eligenda. Sol. falsum est, quod tunc exprimat votum sed mandatũ dat de voto exprimendo. Sicut aliud est inuestire, aliud mandare de inuestiendo, ca. ex ore, de his, quæ fiunt a maio. par. ca. Vnde si procurator, quia mãdatũ hẽt de certa psona eligenda non eli-

eligit, sed ille fuit electus a quibusdam aliis, uox illius mandantis non augebit numerum, ut si electus sit a nouem, possit dicere se habere decem uota computando uotum procuratoris, qui habet mandatum de eo eligendo. Aliud ergo est dicere consentio in talem: aliud do mandatum de consentiendo uel eligendo talem, quia hoc posterius nõ est votum, & ideo ante scrutinium fieri potest. Sic in matrimonio carnali, aliud est contrahere; aliud est dare mandatum de contrahendo, contrahentem.n. non potest pœnitere, secus mãdantem suo nomine contrahi, c.fin. de procuratori. in 6. vt per Ioan.An. in capit. si quis iusto, §.fin.eo.in 6.

a Specialiter constituta. Quæ sint hæc, uide per Abbatem, & Doctor. in ca.licet, eod. & in cap.vbi periculum, eodem in 6. & per Anton. de Rosel. in tract. de potestate Papæ & Imperatoris, §.secundum vnum.

constì. Solu. ut hic habetur, quia, Qui spiritu Dei aguntur, non sunt sub lege, capitul. duæ, 19. quæstio. 2. o biectio autem non tenet, tum ob rationem assignatam, tum etiam quoniam forma potest dari aliquando ad cognoscendum aliquid & sic fine dubio data fuit. No. prio casu, qui non regulatur a lege humana nisi declaratiue: Nota secũdũ argumentum, legem humanã posse declarare legem diuinã, & ea quæ sunt iuris diuini, ut etiam adnot. Abb. in capit. fin. nu. 3. de consuetu.

d Per inspirationem. Rarus est hodie hic eligendi modus.

e Tractatu. Est autem tractatus discussio quædã, uel indagatio, circa rẽ in futurũ disponendã, ut per Abbatẽ in ca. tua, de his, quæ fiũt a prælat. si con. ca. & differt a consensu. vnde statutũ puniens tractatũ facientes, includet etiam q. nõ perfecerunt delictum, & quod hic dicitur, intellige de tractatu speciali, puta pro Petro vel Ioanne, generalis aũt tractatus præcedere posset, ut si un⁹ diceret. Rogemus Deum pro prælato, Io.An. & Abb. in c. quia propter, versi. nisi eo.

Superius dicta nõ habent locum in electione Papæ, in qua multa sunt specialia. h.d.

Sed hæc quidem in aliorum Episcoporũ, non in Romani pontificis electione locum obtinét. In huius enim nec ulla necessaria est citatio, nec aliis quis absens uotum suum demandare permittitur. Alia quoq. in eo specialiter[a] constituta sunt, quæ ex Decretalium libris decentius est, quam hic accipere.

Electio celebratur tribus modis, & quomodo per inspirationem.

Celebratur autem electio tribus[b] modis, per inspirationem, per scrutinium,[c] & per compromissum. Per inspirationem,[d] ut eum electores, nullo præcedente tractatu,[e] quasi[f] diuini Spiritus impulsu simul omnes[g] in

Ioã. Bap. Celebratur. §. Diuiditur hæc pars in duas particulas, in prima habetur quot modis fiat electio in secunda modi isti explicantur. secunda ibi, per inspirationem, quoad primum CASVS non figuratur. Sed nota, quod electio fit aut uirtute diuina, & dicitur inspiratio, aut modo humano, & sic aut per ipsosmet Electores, & hinc scrutiniũ, aut per constitutos ab eis, & sic datur per cõpromissum.

b Tribus modis. Olim etiam plurib. quia tamen ob multa pericula sublata fuerũt, c. quia propter eo. in prin.

c Per scrutinium. ANTO. TIMOT. scrutinium dicitur multis modis, de quibus uide glo. in uer. scrutiniis, cap. in electionis, de electio. li. 6. & ibi per Hostien. qui enumerat tredecim modos: de ordine vero scrutinii, uide multa distinctio. 23. & 24. per totum.

Ioã. Bap. Per inspirationem.] Hæc pars habet tres particulas, in prima explicatur inspiratio, in secunda scrutinium, in tertia compromissum, secunda ibi, per scrutinium, tertia ibi, per cõpromissum, quo ad primum CASVS. Canonici cuiusdam Ecclesiæ volebant Episcopum eligere per uiam inspirationis, putabant tamen necessario esse seruandam aliquam formam, ad idque mouebãtur illa ratione, quia quælibet negocia certam formam habere conuenit a lege, iuxta cap. 2. & fi. de

f Quasi. sed cur dicit quasi? Respon. ueritatem de notat, ut in c. parochianos, de deci. l. 1. ff. de transf. iuxta illud Io. ca. 1. Gloriam quasi unigeniti, uel sm̃ Host. tacite hic includuntur duæ formæ electionis per inspirationem. Vna quæ vere fit per inspirationem, & auctore Deo, vt nulla indigeat confirmatione, vt fuit electio Nicolai, Ambrosij, & Seuerini de quibus, dist. 61. §. his omnibus. Alia quæ ut per quasi inspirationem, vt quando non constat quod auctore Deo sit facta, sed hoc ex eo præsumitur, quia nullo præcedente tractatu electores in aliquem consentiunt, & sequitur hoc Abb. in c. quia propter, uer. nisi, & Oldr. consil. 155. sed secundum alios tunc per inspirationẽ dicitur electio fieri, cum præcedente tractatu, vel nominatione alicuius canonici, separatim ĩ illum consentiunt, quo casu debet fieri compromissum in aliquos, qui uice omnium eligant, sic Spe. eo. tit. §. si & §. si autem, & per Firm. in tract. de episcopis, in prima par. in c. qualiter eligãtur episcopi. Quasi ueritatẽ designare.

g Oẽs. Vnius ergo contradictio, uel non consensus sufficit ad hoc ut non possit dici electio celebrata per inspirationem, Abb. in c. quia propter uersicul. nisi, eod. Ioann. Andr. in additio. ad specul.

cul.de elect.§. fin.& tenet Firmanus in tracta. de episcopis,in prima par.cap.qualiter eligatur Episcopus,quęstio.53.Nec mirum,cum uno discrepante,nec concorditer quidem facta dici possit electio.Abb.in capit.non potest,de re iudic.& in cap. in causis,eod. & not.in capit. cupientes. §. ad hoc, eodem in 6. licet quandoque aliter,Doctor.in cap. cum olim, in fine de re iudicat. Sed sic uidentur hi, qui eligunt per inspirationē, magis grauari,quam eligentes per scrutinium, in quo sufficit maior pars ut in capitul.quia propter, eod. & infra §. proximus Respond. ut per Abb.in d.capitul. quia propter,uersic.nisi c.

in unum repente consentiunt,& simul [a] unū nominant.

Electio facta ad clamorem populi est nulla. h.d.

Quod [b] si forte laici [c] præce[d] vel pretio corrupti [e] aliquem concordibus clamoribus[f] petant,is non tam per inspirationem,quam per nefariam [g] conspirationem nominatus,omni penitus electionis fructu merito carere debet.

Quomodo dicatur celebrari electio per scrutiniū & qui sint scrutatores. h.d.

Per scrutinium fieri dicitur electio, cum pręsentibus omnibus [h],qui debent [i],volunt[k] & possunt [l] commode interesse,tres de colle

a Simul.] Bene simul, quia si disiunctim electio tamquam singularis non tenet,vt not.in capitu. in Genesi.eod.

b Quod si forte.] Ponit tria, ob quæ impugnatur electio,primo quod facta a laicis,secūdo quod a corruptis,tertio quod ad clamorem populi, vt colligitur.virtualiter ex hac littera.

c Laici.] Qui nullum habent ius in eligendo,ca. messana,eod.& §.laicis. infra tit.1.& sumitur ex cap.2.eod.

d Prece.]Preces enim inducunt simoniam, cap. ordinationes,& cap.sunt nonnulli,1.quæst.1. Et interdum possunt iustum metum inducere, vnde tunc esset electio nulla,iuxta tradita in cap. licet & in capitu.bonæ, eod.licet regulariter contra, etiam si sint principis preces.Abb.in capitu.cum inter R.seniorem,eod.Et ex aliqua saltem reuerentia eogunt electos deseruire desiderijs eorum, ad quarum preces fuit quis promptus,quod non expedit,c.illud,8.q.2.fac.16.q.2.cap. visis, & per Abb.in c.sacrosancta,eod.

e Corrupti.] Not.igitur vnum,quod est mirabile, secundum Abb.in capitu.eod.vnde sumitur, quod licet quilibet in singulari præsumatur bonus,capitu.fin.de præsumpt.& in l.marito,ff.pro soc.tamen in populo non est ista præsumptio, etiam respectu singulorū,& sic quod dicitur hic, Corrupti,potest intelligi , etiam præsumptione tantum, ne dum certitudinarie,quod no.

f Clamoribus.] Et sic not. quod non est aliquid faciendum ad clamorem populi , docendus est enim,non sequendus populus, cap.docens distin. 62.& c.mittamus distin.61.l.decurionum , C.de pœn.& not.in d.capit.miramur,& in cap.2.eod. nisi forte alias oriretur scandalum , per ea, quæ Abb.in c.1.versic.sed aduerte:eo.

g Nefariam conspirationem].Ideo dicit, nefariam,quia quamuis nomen conspiratio,uideatur sonare in malam partem,tamen quandoque etiā est licitia.& sumitur in bonam partem,ut per Inno.Abb.& alius,in c.cum I.& A.de re iudic. per Abb.in c.petitio, de iureiur. Ioā. Bap

Per scrutiniū. CASVS. Quidam canonici Ecclesiæ uiduatæ in vnum conuocati simpliciter dederint uotum suum pro electione Episcopi, & cum per eos non sint prius electi scrutatores nec etiam sit obseruatum ut electio fiat a maiori& saniori parte capit.propterea fuit quæsitū quid iuris,id.n.uidebatur satis,cum per talem, formam Electores obseruent, & eligant qui nā sit magis idoneus , & iste est finis scrutinii quia non est curā dum de modo quando habetur effectus:his accedit quod quilib.de capitulo præsumatur bonus ac prudens propter examē in eius promotione factū,vnde merito,& c.Sol.tamen vt hic legimus,quia solemnitas est seruanda tum vt ordinate ac canonice electio fiat,tum & ad euitādas fraudes,& ideo obiectiones sicut apparet, aliquid non concludūt. Not.primo in scrutinio diligenter esse vota examināda,vt electio fiat de meliori,& ideo datur certa forma. Not.2.de iure cōmuni capituli facta tunc dicuntur auth. qn̄ sunt a maiori & saniori parte canonice approbata,c.1. de ijs quæ fi.a ma.par.Cap.& ibid.doct.limit.ratione consuetudinis vel constitutionis.

h Oībus.] Scilicet a quibus dēt electio celebrari.

i Debent.] excludit illos,qui de iure non debent interesse electioni,licet sint de collegio, vel Canonici Ecclesiæ,vt sunt excommunicati,suspensi impuberes,& non constituti in sacris,c.cum dilectus de consue.& not.in cap.illa, eod.c.ex eod.in Cle.hi qui de ætat.& quali.cap.is qui.de sn̄ia excommu.§.1.& infra tit.prox.per totum. Ioā.Bap.

K Volunt.] Ex hoc not.duo.Primum,ꝙ non debet quis compelli,vt intersit electioni,si nolit interesse nisi tamen,vt quis intersit, intersit ecclesię,quo casu compellit,poterit.Abb.in c.quia propter,eo.& fac.quæ not.in c.1.de his quæ fi.a ma. par.capituli.Secundum,quod uolentes interesse, non debent cōputari in nnmero duarum partiū, fac.quod not.in c.quod circa,de elect. & Ab.ī d. c.qa propter.Et sic saltē in electionis materia limitantur l.nulli.& l.plane, ff.quod cuiusque,vni no. & tractatur plene per Abb.in c.cum nobis,& in c.in causis,eod.

l.Possunt. Hæc autem possibilitas , & commoditas refertur ad commoditatem,& vtilitatem Ecclesiæ,ut no.supra eod.in versi.cuncti, de quo uide etiam per Abb.in c.coram,& in c.causis, eod.

gio [a] fide digni assumuntur, qui secrete, [b] & singulatim uota cunctorum [c] diligēter exquirunt, & demum in scripturam [d] redacta publicant, [e] quo facto, collatione [f] habita, is demum censetur electus, in quem, uel omnes vel maior [g] & sanior pars Capituli statim [h] consenserint.

Pars minor eligentium ad infringendam maioris partis electionem potest opponere de propria auctoritate, ac zelo, & de meritis electi. h.d.

Quod si eligentium [i] vota ita se diuiserint, ut hinc quidem electorum pars numerosior consistat, inde minor, sed quæ non minus ex auctoritate eligentium, quam ex

a De collegio. Sed nonne per hoc uidetur dari occasio discordiæ, & diuturnæ uocationi, contra c. ne pro defectu eod. & cap. cupientes. eo. in 6. eo. cap. postquam, distin. 50. cum facilius possint electores concordare in eum, qui eligendus sit in prælatum quā in istos tres, arg. cap. innotuit, de arbit. & l. item si unus, §. si in duos, ff. de arbitr. Sol. in istis scrutatorib. cum nec eligant prælatum, nec eligantur, non magna requiritur inquisitio & discussio, quilibet etiam de capitulo poterit hoc facere, dum tamē non appareat indignus, uel non sit nimis terribilis, secundum Abbatē in capitulo quia propter, eod. Sed ego dum anno. M. D. L. V. sede vacante essem in conclaui pro eligendo futuro Pontifice, vidi seruari, quod scrutatores fiebant tres primi Cardinales trium ordinum: scilicet primus episcopus, primus presbyter & primus diaconus, & quod hic dicit de collegio, idem forte si non sint de collegio, secūdum Vinc. & Tancre. magis communiter tamen contra, ut in c. quia propter.

b Secrete. Quia alias, si publice, & palam forte timerent aliquem nominare, libera enim debet esse voluntas in eligendo, 7. quæstio. 2. cap. dilectissimi, capit. bonæ, 1. eodem per hoc etiam obuiatur fraudi quorundam, de qua in capit. considerauimus, & in cap. quia propter, eod. Sic & testes secreto debent deponere, vt liberius dicant veritatem, alias non volet depositio, c. venerabili, de test. l. nullum, C. de test. c. inquisitionis, §. 3. de accus. De hoc tamen uide per Abb. in ca. quia propter, eod.

c Cunctorum. Sed quis scrutabitur vota scrutatorum? Respond. secundum Ioann. Andr. duo ex ipsis scrutabuntur tertium a principio, ne sit in eorum potestate electio, si in fine dent votum. Alii dicunt quod dandus erit quartus cum tabellione, qui scrutabitur illos tres, prima melior, secundum Abb. in c. quia propter, eo.

scriptura de substātia scrutinii.

d In scripturam. Nota casum in quo scriptura est de substantia actus, plures alii not. in capit. 1. de censib. in 6. Sed a quo huiusmodi vota redigentur in scripturam? Respon. per ipsos scrutatores, vel tabellionem, [illegible] enim propter verbum, secreto, personæ necessariæ censentur exclusæ. Sed an hic tabellio debeat esse clericus & scriptura publica? Respon. negatiue, vt per Abb. in ca. quia propter, eo.

e Publicant. Quia facto variare nequeunt electores, c. publicato, eod. scilicet secuta electione, non secuta autem electione in Summi Pont. electione solent Cardinales statim publicatis uotis alteri, cui uotum a principio non dederint accedere, & si usque ad sufficientem numerum accesserint, censetur, quis electus, & ita admittitur uariatio per accessus, quod facit expeditiorem & celeriorem electionem.

f Collatione habita. Scilicet numeri ad numerū, zeli ad zelum, & de hoc plenissime in ca. ecclesia, 2. eod. Quando tamen etiam electio fit a duabus partibus cessat huiusmodi collatio, ca. si quando, eod. in 6. & infra eod. §. hoc tamen.

g Maior, & sanior. Et pro, id est, secundum Host. in c. scriptura, eo. quasi secundum eum sanior pars reputetur ea, quæ est numerosior. Sed hæc expositio nimis impropriat litteram, ideo dic maior respectu numeri, sanior respectu zeli & meritis, & cum de natura copulæ sit diuersa copulari, ca. querelam, de simon. no. in rubr. ff. de iur. & facti igno. non sufficiet sanioritas, nisi etiam concurrat maioritas numeri: de quo tamen plene in ca. Ecclesia, 2. & in c. coram, eo. Et nota hic sua, quæ sunt de substantiali forma electionis scilicet numerus & qualitas eligentium, collatio & publicatio scrutinii, vt in c. in Gene. eo. vbi per Abb. in 4 not. & in c. quia propter eo. tit.

h Statim. Id est, nullo actu contrario intermedio post vota quæsita: arg. l. hæredes palam in fi. ff. de test. & facit, cum post petitam, eod. & cap. Præterea, de test. cogn. Et de dictione, statim, & si in libris, dicas, quod vbi ius determinat de significatione ipsarum, secunda est iuris dispositio vt in l. promissor, ff. de const. pecu. & in cap. si in qualibet, 20. q. 2. & capit. puella, eadem quæstio. in l. cum specialis, C. de iudic. & in l. fi. C. de erro. aduo. in quib. iuribus determinatur horum verborum significatio. Alias verificantur in modico tempore arbitrio iudicis, secundum Abba. in capitu. quia propter, eod. ad quem alii multa congerunt. Statim.

i Eligentium. Ex hoc secundum Abb. in cap. Ecclesia. 2. eod. inseruit ad unum, ad quod communiter non aduertitur, scilicet, quod in disponendis per capitulum non debent voces dari per lupinos uel fabas, quia tunc non potest apparere sanior pars, sed solum māior respectū numeri, & scilicet plurium non debent solū numerari psona, sed pōderari snīa. Nihil est enim sic inæquale, quā ubi impar est prudentia, fit par ius. Et dicit Cicero multi homines, & pauci hoīes, multi nomine, pauci re, fac. dis. 40. ca. multi. vnde debet esse differentia in auctoritate votorū, vt magis

gis

gis ponderet uox prudentis, quam insipientis, ut hic. Ampliat hoc Bar. in l. Pomponi ff. de re iud. ut procedat et in uniuersitate, & Collegio saecularium, quod in practica nõ seruatur, ut apparet in collegiis. Doctorum, de quo per Fel. in c. cum omnes, de const.

tunc si auctoritas, & meritum alterius partis non multum excedit, debet praeferri numerus: quia de modico excessu non est curandum, arg. c. etsi quę stiones, de simo. & l. scio, ff. de rest. in integ. quod fundatur magis aequitate, quam iure, ut per Ab. in d. c. ecclesia. Aut auctoritas & meritum in multum excedant, numerus autem in modico & tunc electio maioris partis nõ debet confirmari, ut no. in d. c. ecclesia. Sed nec electio facta a saniori tantum confirmanda erit, secũdum communem opi. ut per Abba. in d. c. ecclesia.

meritis electi [a] sanior appareat ad infringendam partis numerosioris electionem, facultas erit minori, & de auctoritate [b] ipsorum eligentium, & de meritis eorum, qui electi fuerint, opponere. [c]

Contra electionem factam a duobus partibus nõ potest opponi, nisi de nullitate uoti alicuius earum dictarum partium. h. d.

Hoc aũt tunc obtinet, cũ non magnus, [d] in altera parte contigerit excessus. Cęterum si quando duab. electionibus celebratis, pars altera eligẽtium alia duplo maior [e] numero deprehendatur, contra hmõi electores ad extenuationem meriti, uel auctoritatis ipsorum [f] paucioribus, uel electo ab eis opponendi facultas non erit. Quamquã, si quid opponere uoluerint, quod uotum illius cui, opponitur, nullum [g] ipso iure redderet, id eis minime cẽsetur interdictum.

Scrutatores unde dicantur. h. d.

Vocãtur aũt [h] viri tres de collegio sũpti scrutatores, eo ꝙ singulorũ uota diligẽter scrutẽt [i]

Zel⁹ quõ probatur

a Electi. Ex hoc nota, quod cum zelus eligentium consistat in animo, non potest aliter probari quam per coniecturas, c. 1. de renũ. in 6. l. dolum, C. de dolo. est igitur bona coniectura ad probãdum zelum quę ducitur ex meritis electi: nam q. eligunt meliorem praesumuntur etiã melior zelo ducti, ut per Abb. in c. ecclesia 2. eo.

Auctoritas ex q. bus conflatur.

b De auctoritate, &c.] Sed quib. col ligitur, uel conflatur hęc auctoritas? Respondeo secundum Abb. in ca. dudum, & in c. ecclesia, 2. eo. & in c. 2. de his, quę fi. a maio. par. capitu. Dignitas, ut si canonicus habet annexam dignitatem praebendae. Aetate & tempore receptionis, Generis quoque nobilitas conciliat maiorem auctoritatem, sicut & litteratur a argumen. c. de multa, de praeb. & no. in c. lex dist. 2. & quod no. Abb. in c. constitutus, de app. Et per hoc apparet, quod male dicebat quidam ignobilis, effectus tamen ad Cardinalatum aduersus quendam Cardinalem magnae nobilitatis, Tu non es Cardinalior me, quia Cardinales nobiles sunt quodam modo Cardinaliores alijs per supra allegata. Hoc tamen intellige habere locum in clericis sę cularib. secus autem in religiosis apud quos non attenditur nobilitas, vt habeatur in cap. fi. de stat. reg. & in c. scripsit, 27. q. 2. & in c. piis, 20. quaestio. 3. & per Spec. de stat. monac. §. 1. versic. 11. & per Abb. in c. dudum, eo.

Cardinales nobiles Cardinaliores.

c Opponere.) Oportet igitur, quod de ista sanioritate opponatur, alias in dubio praesumitur pro numero, arg. cap. prudentiam, de offic. deleg. & in c. quibus. dist. 20. dubium, 1. Abb. in cap. Ecclesia. 2. eod. haec tamen praesumptio admittit probationem in contrarium, vt in d. c. Ecclesia, & hic. Circa quod cũ quaeritur quae electio praeualeat, An facta a maiori parte respectu numeri, An a minori & saniori, secundum Ioann. And & Abb. in cap. ecclesia, eod. 2. distingue sic. Aut numerus in multum excedit, & tunc numerus praefertur auctoritati, merito, ac zelo, c. si quãdo, eod. in 6. & §. si quãdo, aut numerum non multum excedit, &

d Non magnus.] Not. hic, & in ca. si quando, eo. in 6. unde sumitur, qui dicatur magnus, uel non magnus excessus.

e Duplo maior.] Not. requiritur, ꝙ excessus sit duplo maior, sed ꝙ sint duae partes de tribus, fac. no. in cap. scriptum, eo.

f Ipsorum.] Scilicet eligentium, uidetur ergo ꝙ contra electum bene aliquid opponi possit, quod ad extenuationem pertineat, arg. cap. nonne, de praesumpt. & l. cum praetor. ff. de iudic. Sed non est verum secundum Gulielm. per literam, quae dicit meriti quod proprie respicit electum, ita no. in capitu. si quando, eod. in 6.

Ipso iure.

g Nullum ipso iure.) Ideo dicit, ipso iure, quia largo modo nullum dici potest, etiã quod annullari potest. licet mero iure teneat. Abb. in cap. cę terum. de rescrip. per l. si dari stipuler. ff. de verb. oblig. immo & verbum, ipso iure, interdum intelligitur, mediante exceptione, §. praeterea, Inst. de excep. & no. ex hoc §. Et ex cap. si quando, eod. vnde sumitur, quod si per legem, vel statutum dispo nitur, quod non possit opponi aliqua exceptio, non intelligitur exclusa exceptio. nullitatis, de quo per Domi. in d. c. si quando. & per Bar. in l. 1. §. 1. ff. quod vi aut clam. & in l. 4. §. condẽnatũ. ff. de re iud. & no. in Cle. 1. de sequaestr. pos. & fruc.

Nullitatis exceptio.

h Viri tres.) Vinc. & Tancr. tenent, hunc ternariũ numerum non esse de substantia, dummodo tot sint, quod fraus fieri non possit, communiter tamen tenetur contra, quod magis conuenit literae, c. quia propter, eod.

i Scrutentur.) Et ita nomen est rei consequens, vt §. est & aliud. Insti. de donat.

Per cõpromissum. CASVS cũ Canonici viduatae Ecclesiae ob discordiam inter eos oitã non potuissent

tuissent aliquem eligere per scrutinium conuenerunt in hoc, ut hanc electionem cōpromitterent, idq; volebant facere certis conditionibus, vnde fuit dubitatum, an & quō possent, cum.n. in electione sit faciendū examen illius eligendi, argumento c. 1. de scrutini. & ca. posset propterea, inde oriri discordia sicut in scrutinio, & conditiones in electionibus reiiciuntur, c. 2. eo. titu. in 6. sed si cōpromisissent, non uidebatur cōueniens eos compromissam potestatem posse reuocare, argu. l. sicut, C. de actio. & obl. solut. tū ut hic dr, quia ob bonum pacis & utilitatē ecclesiæ hoc fuit cōcessū, ad primā autem obiectionem rńdetur negando inde posse oriri talem discordiā & hoc propter formā in compromisso traditam, ista vero decisio de conditione verificatur in reddendo votum, non autem in faciendo aliquod mandatum ad eligendum cum ista duo maxime inter se distent, argumento capit. si quis iusto, eod. in 6. nec etiam obstat d. le. sicut, quia argumentum de contractu ad compromissum non tenet, No. inde argumentum etiam spiritualia posse compromitti, & compromittentes possunt ita cōpromittere prout eis pro vtilitate Ecclesiæ melius videbitur, iuxta ca. cum dilectus, eo.

huiusmodi compromissum sufficit unius solius contradictio, ut no. in c. quia propter, in c. scriptū eod. & ita tenetur communiter, cum nemo inuitus priuari debeat iure suo, l. inuitum, & l. in uendentis, C. de contrah. emp. licet quædam contra, d. ca. qa pp, & idē putat ibi Abba. in aliis negotiis ecclesiæ expediendis. Quia cum compromissum sit res voluntaria. l. si dictum. ff. de euictio portet, qđ oēs consentiant, ut dr inc. omnes, de const. & per Ioa. And. in rubri. de reg. iu. in 6. in Mercu. Dicebat tamen Hostie. quod si sint tres tantum in Collegio, uno inuito, duo possunt cōpromittere, suadente necessitate, c. quanto, de consue. cum propter paucitatē Collegiatorū non possit seruari forma scrutinii, quod & æquum est, & per Doctores communiter approbatur, sed de hoc multū dubitat Abbas in dicto cap. quia propter, vbi uidendum. Posset tamen maior pars capituli inuita minori, admittere aliquos ad consulendum, secundum Compost. & Abb. in d c. scriptum, ratione, de qua ibi per eos.

Quomodo per compromissum celebretur electio, & quod arbitri non seruantes formam compromissi nulliter eligant. h. d.

Per compromissum[a] celebratur electio, cū plures[b] idonei[c] viri eliguntur,[d] in quos omnium[e] uice eligendi[f] certo modo[g] facultas, & potestas transfunditur. Qui arbitri cōpromissi fines diligenter custodire debent, scituri, si quid non secundum demandatam formam egerint, nullum habiturum esse iuris effectum.[h]

Potestas arbitrorum non expirat re non integra etiam non secuta electione. h. d.

Quod si intra terminos cōstituerint, q̄ ab eis gestū fuerit, vsq. adeo ratū habēdū erit. ut ēt nō secuta electione,[i] re tamē nō integra,[k]

a Per compromissum.] Ista forma fuit inuenta pro faciliori via, vt euitetur magna difficultas scrutinii, in cuius practica, etiam perfecti viri solent deficere.

b Plures.) Sed an in vnum possit fieri compromissum? Respon. sic, cap. causam, extra eod. nec enim hæc pluralitas est de forma, immo melius res expediri potest per vnum, quam per plures, id est, duos, quia tunc res fere est sine exitu, l. item si vnus, §. fina. de arbit. & capitulo innotuit, eod. tit. & de hoc uide in c. si compromissarius, eod.

c Idonei] Sed in quo consistere debet hæc idoneitas? Respon. vt quia nō sint laici, c. contingit, de arb. & quod sint religiosi, id est, bonæ conditionis. non.n. necesse est, quod sint religiosi id est, professi aliquā regulam approbatam, vt per Abb. in c. quia propter, eo.

d Eliguntur.] Non solum ab ipso capitulo, immediate, verum etiam a certis personis mandato & vice capituli, ca. in causis, vbi Abb. eodem. Ex quo infertur, quod compromissarii possunt esse a principio incerti, certificandi tamen per ipsos, quibus est data a capitulo potestas eos eligendi.

e Omnium.] No. ergo, quod ad impediendum

f Eligendi. Bene eligendi, quia si iam elegerunt, dubitetur tamen de validitate, ac viribus electionis, non possunt canonici de, & super dicta validitate electionis facere compromissum in præiudicium electi, etiam si ab aliquo opponatur de nullitate, semel enim functi sunt officio suo, Abbas, et Doc. in c. cum inter canonicos, per illum textum eodem.

g Certo modo. Vt puta, quod teneantur scrutari secrete vota omnium, & illum eligere, in quem consenserit maior pars capituli, & sanior, cap. cum dilectus, eod. & cap. cum expediat, eod. in sexto, & sic compromissi forma et scrutinii iungi possunt, quod putatur utilius, vt nota in dicto capit. cum expediat. Non tamen possunt compromittentes tollere substantialia capituli, quia propter, ut notat Abba. licet possint simpliciter compromittere promittendo in prelatum illum recipere, quem arbitri elegerunt, capitulo causam, ext. eod.

h Effectum. Cap. cum dilectus, eod. capitu. cum olim, de arbit. c. dilecta, de rescrip. l. diligenter. ff. mandati.

i Electione, c. in causis, eo. vnde sumitur.

K Non integra. Sed quando dicitur res non integra? Respon. secundum Inn. & Abb. in c. in causis. eod. cum attinguntur substantialia ipsius negotii, puta cum inceperunt arbitri tractare de p̄sona eligenda, secus si solummodo sint expleta aliqua pertinentia ad solennitatem actus, vt quia

qũa celebrauerunt missã spiritus Sancti, uel quid simile, licet glo. in Clemen. fin. de procurat. dicat rem esse integram, cum non fuerunt facta præparamẽta, sed in iudiciis dr̃ res ĩtegra añ lit. nõ cõt. a Non possit. Videtur ergo, quod re integra hæc ptãs reuocari possit argu. l. 1. ff. de offi. eius, cui mãd. est iurisdict. quod Goff. Vin. & Host. admittunt instar mandati, §. recte instit. mandat. Alii contra argume. l. sicut, C. de actio. & obligat. ut diffuse not. in c. in causis, eod. Communis resolutio habet qđ si uniuersitas dedit hanc potestatem compromissarius gratia ipsorum compromissariorum, quod etiam re integra reuocari non possit, quia tunc est quædam cessio iuris, sicut donatio, unde non potest reuocari, C. de donatio. l. siue. C. de transact. l. quamuis, C. de re uoc. dona. C. si donationem. 21. q. 2. capit. non enim, c. super quæstionib. §. porro, de offic. de leg. capit. quod semel, de reg. iur. in 6. 32. q. 5. c. horrendus, & 8. q. 2. dilectissimi. Et quod hic, & in c. in causis, dicitur, re non integra, intellige maxime. Aut hæc potestas non fuit data fauore personarum, sed ecclesiæ, forte ut facilius expediatur electio ita quod compromissarii fuerunt deputati nudi ministri, & executores, & tunc procedat arg. a contrario sensu, & reuocari talis potestas poterit, secundum Io. And. & Abb. in d. c. de causis, & Inn. in c. constitutus, de concess. præb. & fac. §. illud quoque, infr. de collat. in dubio autem reuocari posset cum gratia non præsumatur, nec donatio, c. fi. de transla. præla. l. cum de indebito. ff. de prob. & no. in le. cum quidam, ff. si cer. pet. Qualis autem esse debeat talis reuocatio & an sufficiat tacita, ponit Abba. in d. ca. de causis. Et ex hoc §. & superiore collige notabilem differentiam, nam ad contrahendum spirituale coniugium, sufficit dare mandatum in genere, vt hic, & in dict. capitu. de causis, & capit. quia propter, eodem secus in carnali, quia oportet quod detur mandatum cum certa persona l. generaliter. ff. de ritu nup. & no. in c. fi. de procu. libro sexto.

Res integra.

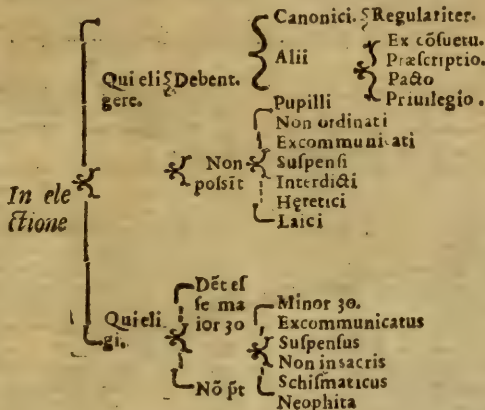
Inter mãdatum ad cõtrahendũ carnale & spirituale cõiugium quæ differentia.

b Consequens. Immo prius dicendum fuit de personis tam eligentium, quam electorum, & postea de formis electionis, lege si quæramus, ff. de testament. & supra de ecclesiast. constitu. § ii ba. Solu. non semper seruatur ille ordo, ut appa ret institu de testamen. ordina. & instu. quibus non est permisso. d. testamen. ut disputatur late per Modern. legist. in d. rubr. institu. de testamẽ. ord.

demandata sibi potestas reuocari non possit.

a Ostendimus, quibus modis electio celebretur, consequens b nunc est, uti uideamus, & qui possint eligere, & in quos cadere possit electio.

QVI ELIGERE, *eligiue possint.* TIT. VII.

QVI ELIGEre eligiue possint.

Ioã. Bap.

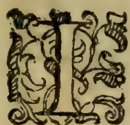
Cũ electio consideretur ut diximus in superiori rubri. ratione formæ & ratione personarum, sequitur vt post cognitionẽ formæ videamus de personis, ideo proponitur nũc ti. iste, qui diuiditur in 2. partes, in prima adnot. qui possunt eligere, in secunda qui possint eligi, secunda ibi, oportet autem.

Ioã. Bap.

Ius igitur.) Hæc pars adhuc subdiuiditur in 2. par. in prima habet quo iure competat potestas eligendi, in secunda adnot. qui valeant eligere, secũda ibi, sed neque quoad primũ. CASVS. Canonici uiduatæ Ecclesiæ volebant ita per seipsos Episcopum eligere, & alios diuerso iure id prætendentes reiiciebant, vnde fuit quæsitum quid iuris, pro Canonicis enim faciebat, c. nouit, de iis quæ fiunt a prælato siquidem cum Canonici, & Episcopus constituant vnum corpus ut ibi legimus, non uidebatur rationi conueniens alios quoque admittere. Solut. tamen ut hic dicitur, quia diuersimode potest aliquid alicui acquiri, quo acquisito sine facto proprio non debet priuari, iuxta lege id quod nostrũ ff. de regul. iur. non obstat obiectio, quia aliud est considerare corpus ipsum, & aliud modum tale corpus constituendi. No. causam distinctio. istorum iurium, quæ competunt aut de iure, aut de facto, ius autem est priuatum, & hinc priuilegiũ, aut est commune, & sic aut scriptum, aut non scriptum, factum autem est de consensu partium expresso, & dicitur pactum aut tacitum, & dicitur præscriptio.

QVI ELIGI ELIGIVE POSSINT.

Quibus ius eligendi, h. d.

IVs igitur Prælatum eligendi ad Canonicos [a] hodie, [b] & ad uiduatæ Ecclesiæ pertinet collegium [c] Sed & si qui consuetudine, [d] vel præscriptione, pacto, [e] vel priuilegio [f] fuerunt muniti, ab electione minime sunt excludendi.

Impuberes & non constituti in sacris non possunt eligere, h. d.

Sed nec, in pupillari ætate [g] cōstituti, neq. ii,

a Canonicos, vt in c. in Genesi, c. ecclesia 2. c. Cumana, c. cum in ueteri, & c. congregato, & c. bonæ, 1. e. & idē si in ueritate forte non sit canonicus, sit tamē in quasi possessione canonicatus pacifica, ut in d. capi. in Genesi. c. querelam, & ca. cum olim. de cau. poss. & proprie. & in capit. consultationibus, de iure patro. & no. supra titulo proxim. §. primo. etiam si succūbat in causa sibi mota super canonicatū, uel iure eligendi Bald. in l. 2. Cod. de fer. & aqua. & ïf. de insti. §. interdu. Sed cōtra hoc uidetur c. Cumana. extra eo. de quo dic ut in d. c. in Gen. & in d. c. Cumana. Et quod dicit hic canonicos, intellige etiam de supernumerariis, secundum Inn. in c. cum M. Ferrariensis, de constit. & Firman. in trac. de episcopis. lib. 1. in tertia parte secus tñ est in beneficiatis, etiam si sine ecclesia perpetuo beneficiati, quia solum canonici faciūt collegium, c. nonit, de his quæ fi. a prælat. & nota Doct. in c. 2. de insti. & per Abb. in c. 1. eo. & no. in c. dilecta, de excess. prælat.

Super numerarius eligit.

Benefi- tiari nō eligunt.

ANT. TIM. Sunt collaterales Episcopi, unde licet hoc ratione canonicatus non sit dignitas, tamen in magno honore pronunciatur in choro, & in processione præcedunt Abbatem quamuis Abbas sit dignior, secundum Fel. in c. pastoralis, de offi. dele.

b Hodie. Ideo dicit hodie, quia aliter erat olim, capitu. 1. distinc. 22. & habetur distinctio. 60. 61. 63. & 69. sparsim per tot. & 1. quæstion. 6, per tot. & 8. quæstio. 1. & 1. quæstio. 3. per tot. & no. in cap. quamquam, de electio. in 6. Et intellige, quod hic dicitur inspecta dispositione iuris communis, nā nostris temporibus, & multis etiam retro annis Pontif. Roma. ad tollendas magnas discordias, quæ oriri solent in electionibus consueuerunt sibi reseruare prouisiones omnium ecclesiarum Patriarchalium, Archiepiscopalium, & Episcopaliū vt apparet in secunda regula Cancellariæ Apost. quæ ab omnibus pontificibus confirmatur & renouatur. Vnde fit, ut hæc materia electionis parum nostris temporibus practicetur, maxime in Italia, propter regulam supradictam.

c Collegium. Vnde si uacet sedes Metropolitana, electio non pertinet ad suffraganeos, sed ad ipsos canonicos, concor. c. bonæ, 2. de postu. prælat. vbi no. Ab. consuetudo tamen, quod una cum canonicis etiam suffraganei eligant, ualet, d. ca pi. bonæ, & hic.

Suffraganei eligūt ex consuetudine.

d Consuetudine vel præscriptione. Ita ut consuetudo sit diuersus modus quærendi ius eligendi a præscriptione, ut firmat Firm. in suo trac. de eñis 1. lib. in 3. par. Vel potes exponere de cōsuetudine præscripta, cum simplex cōsuetudo nō præscribēs non tribuat ius eligēdi, ut traditur per gl Ann. & alios, in c. humana eo. Est aūt generale, quod 40. ann. spacio iura spiritualia & eis annexa pscribūtur, ut hr in c. de quarta, de præscri. requiritur tamen quod saltem aliqua, dictarum electionum per dictū tempus factarum fuerit confirmata, ut ius eligēdi tribuatur, Inn. in cap. cum uenissent, de rest. in integ. Bald. in capi. si uasallus, quid iuris in estituta in usi. feud. & in le. 2. C. de fer. & aqua. habetur per Firm. In dict. tracta. eod. loco. Et de hac materia in capitu. cum eccl. de cau. pos. & in c. querelam, eod. & in capit. bonæ, de postulat. præla. & in c. ea noscitur, de his quæ fi. a maiori par. c. & c. cum ecclesiis, de præben. in 6.

e Pacto. etiam c. scriptum, eo. Possunt ergo electores extraneis ius eilgendi communicare, nec mirum, cum possint etiam totam potestatem in cōpromissarios transferre, c. causam, & in c. in causis, & in ca. quia propter, eo. & §. per compromissum. supra tit. proxi. Sed hoc uel uno discrepante impediri potest. s. ut extraneus habeat uocem in eligendo. Composi. & Abb. in d. c. scriptum. Sic & compromissum, uno contradicente, impeditur Dicit tamen Compost. quod maior pars posset extraneum admittere ad consulendum, licet non ad eligendum, arg. c. obeuntibus, distin. 13. & per Abb. in d. c. scriptum.

f Priuilegio. Cap. cum dilectus, de consuet. & ex priuilegio etiam laicus posse interesse electioni, vt per Abbat. in capitul. quisquis, colum. secunda versicul. Tertio & ultimo quæritur, licet non ex consuetudine, cap. Messana. eod. & per Abbatem ubi supra. Ioā. Bap

Sed neque. Hæc pars continet plures particul. in quibus habentur diuersæ causæ repellendi aliquem ab electione actiua. CASVS tamen in cōmuni ita adno. Quidam uolebant eligere uigore alicuius iuris, supra in princi. huius ti. adnot. non obstante ætate, vel defectu ordinis, uel excommunicatione, vel suspensione, vel interdicto, seu delicto, uel uita laicali unde fuit dubitatum an possent, cum enim isti, prætendant tale ius, non debent eo priuari ante legitimam condemnationem, c. 1. de accusa. Solu. ut in hac parte legimus, quia stante aliquo impedimento isti nullum ius habent eligendi & ideo cessat obiectio. Nota omnia ista eligendi impedimenta posse reduci ad impedimentum naturę legis ac motum. iuxta c. 1. c. 13. q. 7. vnde per oppositum. No. 2 pe sonā ad aliquod officium idoneam considerari respectu naturæ uel legis seu morum.

g Aetate. Concord. capitu. ex eo, eod. in 6. nec distinguimus hic utrum malitia suppleat ætatem sicut nec in finienda tutela, l. indecorā, Co. quando

tut. uel curato. & insti. quibus modis tutel. finit. in prin. licet secus in matrimonio, cap. puberes, de spon. imp. sed solum attēdetur in masculo numerus 14. ann. in fœminis 12. vt in d. capit. ex eo. & cap. indemnitatibus, eodem titulo & libro. Et quæ requiratur, ętas ad canonicatum, & alia beneficia late per Abbatem & alios in capitulo super in ordinata, de præben. & aliquid p eundem in capitu. ex parte, vers. nam uide, de restit. spoliatio.

cōicatio, dices ut infra de sent. exc. in prin.

f Non sunt. Cap. illa, eo. ca. si celebret de cler. excom. minu. solum enim minor excludit a perceptione sacramentorum, non autem a communione fidelium.

Aetas q idonea ad Canonicatum

qui sacris ordinibus non sunt decorati,[a] sunt admittendi. Absurdum[b] enim esset, si ad tanti ponderis rei explicandas, ii, quorum nullum est animi iudicium,[c] & ad sacra tractanda ii, qui nondum illa attigerunt,[d] assumerentur.

Excommunicatus minore excommunicatione eligit, secus maiore, h. d.

Illud quæsitum est. An excommunicati ad eligendum admitti possint. Et sane si minoris[e] excommunicationis uinculo tantum fuerint innodati, ab electione arcendi non[f] sunt, anathemate autem percussi, ab omni penitus eligendi facultate repelluntur.[g]

Suspensus a Canone eligit, secus ab homine. h. d.

In suspenso quoque non absimilis obtinet distinctio. Si. n. quis per solam Canonis dispositionem suspensus sit, electioni interesse minime prohibetur. Si uero per iudicis sententiam, anathematizato similis habebitur.[h]

Eligere a superiore prohibiti, absentes, hæretici, nō possunt eligere, h. d.

His quoque & illi annumerari debēt, quib.

g Repellūtur. Et merito, cū diuulsus sit a corpore Christi mystico, ut inf. de sent. excommu. in princip. Sed quid si maior pars fuerit excommunicati, an alia, & minor pars eligere poterit sine ea? Item quid si unus est excōicatus, & eligit cum aliis, an tota electio uitiabitur? Respon. ut no. 9. q. 1. c. fin. & per Abb. in ca. illa. eo. Quid si vnus ex compromissariis esset, excōmunicatus, an utietur tota electio? Resp. distinguēdū est utrum excommunicato sit manifesta, an occulta. Item vtrum remaneat maior pars in nō excommunicatis an contra, ut per Abbatem in capitulo, in causis, in fi. de ele. Item an semel criminosus, uel alias inhabilis, præsumatur adhuc durare in eodem, in eodem crimine, & inhabilitate? Responde. vt per Abbatem, et alios in capitulo, cum inter, eodem.

ANTO. TIM. Hoc idem docet S. Thomas secunda secundæ, q. 1. arti. & ibi Caiet. ad tertium argument.

a Decorati. Huic iuris ordinationi p coelectores derogari non potest. ut in Clemē. vt hi, de ætate, & qualita. Et quod dicitur hic de pupillari ætate, uidetur secundum ius nouum esse superfluum: cum satis uideatur esse, si dicatur de constituto in sacris ordinibus, quæ minori 18. annis non conceduntur. Cle. si de æta. & qual. Nisi dicamus procedere in electione fienda per Moniales de Abbatissa, in quas non cadūt sacri ordines, & hæc habilitas in eligendo sufficit, quod sublit tempore instantis electioni, non autem uacationis ecclesiæ, ut plene no. in d. Cle. ut hi qui. alias si.

Habilitas tpe ī statutis electiōis.

b Absurdum. A quo uitando bonum est arg. l. nā absurdum ff. de bon. liber.

c Iudicium. Vt l. 1. C. de fals. mon. lege cum prætor. §. non autem. ff. de iudi. l. secunda, §. puberes, ff. de iu. immuni. l. fi. C. de mili. testam. le. spurii, §. minores. ff. de decur. 3. q. 7. §. tria, et capitul. ex parte, de corp. vit. capitulo cum uirum, et capit. cum simus, de regul. Eadem & maior ratio est in furioso, qui nec carnale matrimonium potest contrahere, capitulo dilectus, de sponsalibus, & trigesimasecunda quæstione septima, cap. neque furiosus, nec religionem vouere, cap. sicut primi, de regular.

d Attigerunt. Argumentum, ꝙ nemo dat quod non habet, lege traditio, ff. de acquirendo rerum dominio, et l. si uniuersæ, C. de leg. et §. fin. infr. de confirmation.

e Minoris. Quæ sit autem minor uel maior ex-

ANT. TIM. Excommunicatio enim dicit separationem a communione Ecclesiæ. Vide S. Tho. in 4. sent. dist. 18.

h Habebitur. Et sic no. ꝙ mitius agitur cum lege, q̄ cum homine, l. Celsus, ff. de arbit. Quod quō procedat, habetur per Bart. in le. amplius, ff rem rat. hab. & per Mode. Canon. in cap. pastoralis, §. cum autem, de offi. deleg. per Bald. in ca. sicut, de cohab. mul. et cle. & per Sal. in l. 3. q. 3. C. ex quib. cau. infam. irro. & per Abb. in c. dilectus, de præben. et concor. c. cum inter R. seniorem eo. et ca. cū bonæ. de æta. et qual. et c. postulasti, de cler. ex comm. min. Et talis suspensus non solum non potest eligi, sed nec etiam postulari, ca. 1. de postul. præl. Et pro distōne huius s. faciunt quæ ponit. Firman. in suo tractatu de episcopis, lib. 1. ve. si. 59. Sed cum actus eligendi non sit ordinis, quemadmodum excommunicare et iudicare, sed potius iurisdictionis, ut dicitur in capitulo, transmissam, eodem. uidetur quod electio facta a suspenso

a superiore, ne eligant [a] interdictum est. Idem absentes, qui tamen si legitimis causis ad electionem accedere impeditos esse se docuerint, aliis de capitulo uotum suũ demandare, secundum ea, quæ proxime, [b] exposuimus, minime sunt prohibendi. Hæreticis [c] autem, uel non catholicis, indistincte ius eligendi adimitur.

Ob non seruatam formam, & ob negligentiam eligentium, electio deuoluitur ad proximum superiorũ. h.d.

Interdum tamen accidit, ut ii, quibus ab initio Ius eligendi competit, eo iure postmodum priuentur, [d] ut puta si qui aliter, [e] quam per præscriptas [f] formas eligere tentauerint. Item qui per tempus [g] constitutionibus difinitum, in eligendo negligentes [h] fuerint, quo casu ad proximum superiorem [i] eligendi potestas deuoluitur.

Electio facta de indigno, ius eligendi transfert ad Romanum Pontificem. h.d.

Alia sane causa eorum est, qui scienter [k] indignum eligunt, aut postulant: Nam licet & ii eligendi iure priuentur, [l] id tamen non ad primatem, aut Archiepiscopum, sed immediate ad summum Pontificem deuoluitur.[m]

[illegible] vel suspensis valere debeat, cum suspensis solum ea adimat quæ [illegible]? Respon. vt late not. per gl. & Docto. in c. dilectus, de consuetudine.

a Neeligant. Scilicet sine sua licentia, quam pe tere, si sint in mora tps a canone statutũ currit ca. si eo. Quia posse dr, q̃ potest facere vt possit: q. potest. ff de re iud.

Posse qui dicitur.

b Proxime. Vt su. titulo. pximo. §. 1. vidi etiã no. & in cap. quia propter, §. finali, eo. titu.

c Hæreticis. Fac. capitulum aperte, & capitulum miramur, 24. q. 1 & capitu. fina. 9. quæstio. 1.

d Priuentur. Per sententiã, non ipso iure, vt not. in capitulo, quia pper, vers. nisi, eo. Sed opponitur, d. c. cũ in cunctis, eo. Sol. secũdum Abba. quod ille textus loquit cũ peccatur eligendo, hic cũ peccat contra formam traditam in eligendo, supponitũt tamẽ de ideo neo, vnde maius est peccatum in materia, quam in forma, quod fac. contra not. 12. quæstio. 2. in summa, & in capitu. sine exceptione.

Maior defectus in materia, quam in forma.

e Aliter. Quid si alio loco fuerit facta electio, q̃ in consueto? quidam, q̃ non valet legitima cessante causa, vt no. in c. in nomine domini, d. 23. Tu dic contra, licet eligentes in loco non consueto male faciant, vt per Abb. in c. cum in terra eo. vel distingue vt per eundem, in capit. quod sicut, § 1. eodem.

Mutatio loci non nocet.

f Præscriptas formas. Scilicet in §. celebratur sup. tit. 1. in c. quia pp, §. fi. eo. Sed quid si publicato scrutinio supeueniat defectus in forma, puta, qua non fuit facta collatio vel communis electio? Respond vt per Abbatem in cap. publicato, eo. ante fi.

g Tempus. Scilicet trimestre in ecclesijs episcopalibus, & regularibus, vt in cap. ne pro defectu. eo. in quorũ vocatione cũ maius vertat periculũ, breuius ad prouidendũ tps statuitur, q̃ in alijs, in quib. statuitur tps sex mensum, ca. 2. de concess. præb. fac. c. vbi periculũ, eo. in 6. & vr1 d obtinere etiam sm iura antiqua: vt dist. 50. postquã, & cap. obuentibus, dist. 63. Et differt superior casus ab hoc, quia in superiore requiritur sententia, vt dictum fuit super ver. priuentur, sed hic ipso iure inducitur deuolutio, fac. c. licet, & cap. fina. de sup. negligen. prælato. & cap. quamquam, eo. in 6. & electio facta post talẽ deuolutionẽ est ipso iure nulla. Arg. tamen cõtra, in. § is tamẽ, infra, de coll.

h Negligenter. Aliud si legitime impediti, c. ne p defectu, eo. & dist. 28. c. Siracusanæ, & di. 61. c. bene nouit, & c. q̃a diuersitatem, de cõcess. præbẽ. nec eo. c. fuerit necessaria aliqua pcestatio, vt no. in d. cap. ne pro defectu, & puniuntur & priuantur solum pro illa vice, d. capit. ne pro defectu.

i Superiorem. Olim tamen ad Papam, ca. dilectus, de conces. præbẽ. Et hic, ad quẽ facta est deuolutio debet pariter intra tres mẽses eligere, d. c. ne pro defectu, eo.

K Scientes. Scilicet omnes siue simul & semel, siue separatim, vt no. ĩ c. quamquã. eo. in 6. Si aũt solum aliqui, tunc deuoluitur potestas ipso iure, vel per sñiam, cum peccant in forma, c. q̃a pp, c. Sed pone pars eligentiũ peccauit eligẽdo scienter in dignũ: remãsit ergo ius eligendi in alijs. Illi non eliguntur intra debitum tempus ad quem fiet deuolutio ad Archiepiscopum, an ad Papã? Resp. ad Archiepiscopum: vt resoluitur in ca. cũ Victoniensis eo. & in c. quamquam. eo. in 6.

ANTTIM. An vero indigum eligere dicatur qui non eligit digniorem, vide par. S. Tho. secunda secundæ qõ. 185. ar. 3. & per Caie. ibi, & in summa. in verb. electio. Eligens vero quem credit esse in peccato mortali peccat: nam talis non potest vti prælatura. S. Tho. secunda secundæ dict. q. 185. ar. 3. Fei. c. quamuis, de offic, deleg. Rõ est, quia Christus requirebat in Petro charitatem qñ ei commisit gregem, dicens. Petro amas me, & c.

l Priuentur. Et ipso iure, c. quamquam, eod. in 6.

m Deuoluitur. Sed quæ est ratio differentię inter casum & casum? Respon. velut dicit lex, quod si quis fuerit negligens in petenda bonorũ possessione intra centum dies locum facit succedentib.

in gradu, l. j. §. decretali, & §. quod dicimus, ff. de succes. edict. Si autem ob crimen vel indignitatē, hæreditas applicatur fisco nō sequentib. in gradu, ff. de his quib. vt indig. l. Claudius. & l. mulierē, & C. eo. tit. l. hæreditas. Sic curia & Papa hoc casu succedunt, non superior, sm̄ Io. Andr. in cap. quamquam, eod. in 6. Et quod dr̄, hic de electo idigno, solū obtinet ī Ecclesijs cathedralibus, at dict. cap. quamquam, vbi in fi. not. sed superior §. etiā in regularibus, c. ne pro defectu, eo.

figuratur. Quidam ... moribus, litteris, grate, natiuitate, prudentia, al ... que virtutibus debebat in Episcopū a legitimis Electorib. eligi, cæterum ne electio euaderet vana, fuit quæsitum, an omnia ista ornamenta essent semper necessaria, si quidem ne electio differatur uidebat satis obseruare eligendū esse idoneum suf ficiantur, nō aūt eminenter, iuxta not. in ca. cum in cūctis, de electio. Solu. tamē vt hic dicitur, quia cura pastoralis est maximę vtilitatis & considerationis, obiectio aūt tenet quādo nō reperitur magis idone⁹ secus aliter c. Cōstitutis, de appellat. sic enim iura iuribus concordātur, ca. cum expediat de elec. in 6. No. lōg e maiorē perfectionem desiderari ī eligēdo quam in eligēte, comparando hāc partem huius tit. cum superiori.

Laici non possunt eligere, h.d.

Laicis quoque etiam si principes [a] sint, nullo neque consuetudinis, [c] neque præscriptionis, neque conuentionis iure, ad electionem [c] adspirare [d] permittitur, patroni tamen circa iam factā electionem non indecenter [e] postulatur adsensus.

Qualem Episcopum esse oportet, h.d.

Oportet [f] autem, eum, qui in Episcopum eligendus sit, cum ars sit artium [g] regimen animarum, ætate maturum esse. natalib. illęsum, [h] corpore integrum, fama candidum, litteris instructum, religiosum, prudentem, temperatum, castum, hospitalem, mansuetum, irreprehensibilem, secundum ea, quæ latius infra dicturi sumus. Si. n. ad sęculares honores sine suffragatione meritorum indignum est perueneri, & notari ambitus solent, quos probitatis documenta [i] non adiuuant, quam diligens, ac prudens habēda est dispensatio diuinorum munerum, & Ecclesiasticarum dignitatum?

Minor triginta annis, non potest eligi hoc dicit in summa.

Igitur is, quis ad Episcopalem dignitatē promouendus est, annos natus esse dēt non minus

a Principes. Immo si princeps eligēdo vel inuestiēdo se itromittat, excōicationē incurrit. 16. q. 7. c. si quis deinceps, cū seq. Et taliter electus debet deponi, ead. q. c. si quis eps, cum seq. licet aliquando dicta potestas Imperatori fuerit concessa. ca. Hadrianus, dist. 63. sed fuit reuocata. d. §. verū. Vt ampli⁹ quod hic dr̄, ut procedat etiam si electionem talē confirmauerit superior ecclesiasticus, nam neque tunc subsistit, habetur per Abba. & alios, in c. quisquis, eod. Item amplia si laici essent admissi ad coeligendum cum clericis, secus si ad coadiuuandum electionem, Doctor. in c. Messana, eodem.

b Cōsuetudinis, ca. Massana, & c. sacrosancta, eo. & utrobique no. ēt si esset tanti tpis cuius initij memoria nō extaret. Ab. in d. ca. Messana. Posset tn̄ induci consuetudine quod mors Episcopo nūcietur Principi, & ab eo. petatur licentia eligēdi, alias electio non ualeat, Abb. post Inn. c. quod sicut, §. 1. eo. Item ut post factā electionē requirāt cōsensus principis; ut late p Abb. in c. cū terra, c.

c Ad electionem. Bene tamen possunt interuenire ad coadiuuandum electionē, ut dicitur in c. Messana & in c. quia propter, eod. & in ca. principibus, dist. 63. Item possunt interuenire ex permissione Papæ, ut no. in c. nobis, de iu. pat.

d Ad sperare. Etiam tanquam compromissarij, ut per Abb. in c. causam quæ, eo.

e Indicerentur. Cap. nobis, de iu. pat.

Oportet. Hæc pars cōtinet plura requisita pertinentia ad ipsum eligendum, unde C A S VS ita

f Oportet. Quod sequit vsq. ad fi. pertinet ad secundum partem Rubricæ, & ponuntur in hoc §. quasi per iudicem omnes qualitates de quibus late disputatur in dis. 37. & pluribus seqq. & in cap cum in cunctis, eod.

A N T. T I M. Enumerat oēs qualitates quas debet habere Episcopus, quæ continent fere his versib. Anni triginta, sacer hordo, pura uolūtas, & morū grauitas, sapiētia, spōsa parentis, concurrēs fama, decus hæc dant pontificatum, ut in c. cum in cunctis, de elect. uide Goff. de temp. ord.

g Artiū, Ex eo. quod animæ sunt pretiosior alijs, reb. 12. q. 1. c. præcipimus, & 24. q. 3. si hēs, & c. cū infirmitas, de pœn. & rem. Vide quod no. Abb. in c. cum sit, de æta. & qual. ord. in fi.

ANT. TIM. Ita ultra alios Gar. Laico ī suasum. in uer. beneficiū quod omnes Canonistę & Theologi uno ore affirmant.

h Illæsum. Sufficit tamen quod sit ligitimatu a Papa. Abb. in capitu. cum Victoniensis. eodem.

i Documenta. Fac. cap. miramur, in fin. distinc. 61. & not. ex hoc, quod mala uita probat quem ambitiose peruenisse ad dignitatem. Sic contra, merita alicuius excusant ab ambitione, 1. q. 1. c. qui-

Lampri. quibusdam, facit quod scribit Lamprid. in uita Alexandri: Qui si quem perfectum, uel rationalē ordinare vellet, nomen prius ipsius publice proponesiat, ut si quis quid haberet criminis proferret, exemplo Christianorum, qui idem obseruabant in ordinandis sacerdotibus.

d Suspensionis. Habetur in c. cum dilectus, de cō suet. in c cum inter R. seniorem, in c. cum bonæ, de æta. & quali. c. postulasti, de cler. ex com. mi. Et hoc uerum, siue quis suspensus sit a beneficio, c. p inquisitionem, ubi in fi. no. siue ab officio, ut dicitur in d. ca. cum dilectus. Et idem est de eo, qui non seruauit interdictum, c. ad hoc, de postu. præla. c. fi. de ex. præl. & per Firma. in suo tractā. de episcopis, li. 2. in prin. — motionē ad sæcula res digni tates.

triginta.[a] Nam ea ętate Dominum[b] & baptizatum esse, & cōcionatum fuisse legimus. Alioqui si quis minor fuerit, eligi non poterit.

Excommunicatus, suspensus non constitutus in sacris, & schismaticus non potest eligi, h. d.

Idem iuris est in iis, qui aut excōmunicationis,[c] aut suspensionis [d] uinculo sunt innodati. Sunt nec ii, qui in sacris ordinibus nō sunt constituti, saltem subdiaconatu,[e] neque schismatici [f] eligi debent.

Eligentes indignum, per triennium eligi non possunt, h. d.

Illi quoque qui scienter indignum eligunt, non solum eligendi potestate priuandi sunt, uerum etiam per triennium, ut ab aliis eligi possint, se ipsos inhabiles reddunt. [g]

Neophyti non poßunt eligi, h d.

Neophyti [h] quoque in Episcopos ordinari prohibentur. Indecens est enim, & ualde præposterum, cum fieri magistrum, qui nondum didicit esse discipulus. [i] Appellantur [k] autem Neophyti, qui propositum sacræ religionis nouiter assumpserunt.

a Triginta. s. completis, ut hētur in c. cum in cunctis, eo. arg. contra, ff. de mu. & hon. l. in rēpublicam, sed dic aliud in sæcularib. dignitatib. aliud in spiritualibus, vel speciale hoc est in epō, in aliis autem inferiorib. dignitatibus sufficit legitimum annum attigisse, d. c. cum in cunctis, §. inferiora. Quando autē annus cęptus habeatur pro cōpleto uel nō. Can. in d. c. cum in cunctis, & in c. licet, eo. & in c. 1. de æta. & qualit. & in clem. 1. de æta. & qualit. & per Legist. in l. qua æta. ff. de testa. & in l. cui legatur, ff. de leg. 1.

ANTO. TIM. Appellatur enim pater Ecclesię 95. di. c. esto.

e Subdiaconatu. Vnica est dictio, concor. c. a multis, de æta. & qualit. Inn. & cæteri in c. cum olim, de re iud. & in c. dudum & c. cum in cunctis. eo. arg. cōtra di. 60. c. 2. & c. 3. Sol. ut ibi no.

f Schismatici. De hoc inf. tit. 2. §. de illo.

g Reddunt, utc. p inquisitionem, eo nec mirū, cum per hoc tēpus suspendatur a beneficiis & dignitatibus, c. cum in cunctis, eo. Dic, ut ibi & in d. c. per inquisitionem.

h Neophyti. De hoc habes di. 48. per tot. & di. 61. p totum. facit l. non est facile, ff. de custod. reorum.

b Dominum. Quidam, ut Io. Chrys. tenent, quod dominus non compleuerat 30. ann. sed tamen inchoauerat ut no. in c. presbyter, dist. 78.

c Excommunicationis. Tam maioris, quam minoris, ut no. in c. illa, eo. licet in dubio maior ueniat, ut habetur in c. pen. de sent. exc. & in f. co. tit. §. sed quæri. maior ergo requiritur habilitas, ut quis eligi, quam ut possit eligere, ut sup. eod. §. ex his, & de hoc per Firm. in tracta. de episcopis, in princ. lib. 2. nu 4. & adde quod excommunicatio impedit promotionem, etiam quo ad sæculares dignitates, ut per Abb. in c. uenerabilem. eo. — Excōicatio impedit pro-

ANTO. TIMO. Eadem ratione, imo a fortiori multo minus qui non est baptizatus non potest esse Episcopus, ita Alex. de Ales, p. 4. q. 8. memb. 8. art. 1. & omnes alii. habetur determinatum ab Apostolis in can. Apost. cano. 79. ita etiam qui nō est sacerdos, S. Bon. in 4. sent. di. 25.

i Discipulus, Cap. 1. dist. 48. & c. miramur, disti. 61. An autem Iudæus factus Christianus sit capax beneficiorum, per Abb. in capit. eam te, de rescrip. — Iudæus factus Christianus, an capax sit beneficio

k Appellantur, Cap. 6. di. 48.

DE POSTVLATIONE.

Continuatur hæc rub. cum superioribus, prout docet hic glo. uel dicas iuxta adno.. sup. in tit. de elect. postquam enim autor hactenus explicauit actum ordinarium quo promotio prælati initiatur, sequitur uidere de actu extraordinario eiusdē promotionis, qui dr̄ postulatio: iō eam hic docet. Diuiditur autem tit. iste in 2. part. in prima habetur quid sit postulatio, in secunda, qui debeant postulari. secunda ibi, sciendum.

DE POSTVlatione. a

De postulatione. Cū quidā qui dam qui non possint eligi, postulari tamen possint, ut inf. per to. merito hunc tractatum superiori cōnectit.

Postulatio. CASVS non figurat̄. No. postulationi substantiā respicere personas ineligibiles, & ideo per oppositū, Eligibiles non debent postulari capitulo primo, eodem, in 6. & ibi not.

tiatur aliquod matrimonium, sed postulantes uota in superiorem dirigunt, ut ille de gratia dēat admittere postulatum, ut no. per Abb. in rub. eo. per Inn. in c. 1. eo. & no. in c. uni. eo. in 6. inde fit, ut postulantes quidem possint a postulatione recedere. antequā Papæ præsentēt, secus in electoribus, ut no. in ca. bonæ, 2. eod. & in c. in causis, de electi. & hoc cōiter tenetur, secūdum Abb. in d. cap. in causis, quamuis alias adeo similes putentur, ut & nomine electionis cōtineatur postulatio, etiam in materia pœnali, ut post antiquos tradit Abb. in d. c. in causis.

Sciendum. CASVS, ita in cōi figuratur. Cum hominum quidam habeant uitium animi, quidā uitiū corporis, quidam denique aliunde aliquē trahant defectum. Electores nihilo minus uolebāt indifferenter & simpliciter aliquem postulare, ea ratione moti, quia putabant omnes ineligibiles esse postulabil. iuxta definitionem postulationis supra assignatam, & in postulan. illud solum satis esse obseruare, an uidelicet sit pro Ecclesia utilis & ideoneus. iuxta c. constitutus, de appel. Sol. tamen ut hic legimus, quia in postulando requirit̄ integritas vitę, & morum, ac uirtutū. & sic cessant obiectiones, cu non oīs ineligibilis sit postulabil. & postulabil. dēt habere pręd. qualitates. No. hominum quidā sunt eligibil. quidā postulabil. & quidā neutro modo se habent, licet aliqn̄ de eis dubitetur iuxta. c. 1. eod. in 6. No. 2. postulationem aliam esse propriam, & aliam impropriam. Abb. in c. 1. eo. nu. 34. Ioā. Bap.

DE POSTVLATIONE.[a]

TIT. VIII.

Postulatio. { Quid / Qui possint.

Quid sit postulatio. h. d.

POstulatio [b] est eius, qui eligi non potest in Prælatum concors Capituli facta petitio. [c]

Qui non animi uel corporis uitio, sed alias non potest eligi, potest postulari.

Sciendum est enim quosdam esse, qui quamuis eligi non possint, postulari tamen minime prohibentur. Quæ res ita uidetur cōmode definiri ut quicunq. [d] non animi uel corporis vitio [e]

Ioa. Bap.

b Postulatio. Aliter describit glo. in c. vni, eod. in 6. sed illa non est vniuersaliter conuertibilis cum suo definito negatiue & affirmatiue, vnde tanquā diffinitio non bona fuit omissa: arg. not. in rubr. de Summa Trin. & fid. cath. & insti. de obliga. in princ. & not. Ab. in rub. eo. qui ponit aliam: aliam ponit Hostiensis in Summa eod. cum quibus hæc in sensu concordat.

ANT. TIMO. Est & alia definitio tradita a Goffre. Est, inquit, gratiæ petitio, vt cum ex gratia petitur aliquem ineligibilem licēter eligi. Postulatio duplex est solennis, quæ est alicuius inhabilis aliter quam propter crimē a superiore ad beneficium vocatio, & admissionis petitio, est. gl. in c. vnic. eodem, in 6. Et hæc habet uim electionis, si fuerit confirmat. Alia non solennis est petitio facta superiori, vt tollat obstaculum eligendi, & ad beneficium acceptandi.

c Petitio. Cum in definitione electionis dicatur vocatio, hic petitio, colligitur differentia inter electionem & postulationē: quia illa iuri innititur: hæc gratiæ, vnde qui eligunt, consentiunt in electum tanquam in sponsum & per electionem initiatur vinculum spiritualis matrimonij, ca. cū inter canonicos, de elec. & c. fi. de transla. præl. & infra de corep. vsu sub §. fi. Qui autem postulant non consentiunt in postulatum ut in sponsum, nec postulatione proprie & stricte accipiendo ini

d Quicunque. Hæc regula uirtualiter ur̄ complectio ēs regulas, quas ponit Abb. in ca. fi. eod. reputatum tn̄ fuit arduum ab antiquitate tradere hāc materiam uia methodica: ut apparet ex nota. in d. c. fin.

ANT. TIMO. Videtur, quod postulari & non eligi possint sextuplices personæ, Primo Archiepiscopus ad alium Archiepiscopatum, c. bonæ, 2. de postul. præl. Secūdo Ep̄s ad alium Episcopatum, uel Archiepiscopatum, c. & si unanimiter. eo. Tertio, laicus ad dignitatē dist. 61. c. Episcopus. Quarto clericus in minoribus ordinib. constitutus, ca. ꝑterea, de æta. & quali. Quinto illegitime natus, c. innotuit, de elec. Sexto qui non est in ætate legitima constitutus, c. cum in cunctis.

e Vitio. Adde uel libertatis defectu, ne fit contra capitul. 1. & capitul. 2. & per tot. de ser. non

ordi. & insti. qui promo. non poss. in prin. & §. 1. Vel potest dici, quod in seruis sit defectus et animi & corporis: cum pro mortuis reputentur, ut leg. seruitutem, & l. quod attinet. ff. de re iu. Et instrumēta loquētia seruos appellat Arist. sicuti equos & alia inanimata facta ad vsū humanum appellat seruos mutos, quod forte nō bene dicitur de iure canonum, arg. c. 1. de coniu. ser. Sed ad hoc contra de bigamo, qui licet nullum patiatur animi vel corporis defectum, tamen postulari non potest secundum Hostien. in Summa, & capi. 2. de biga. non ordi. Respondeo satis patitur defectum in animo, cum vitetur ob suspitionē incontinentiæ. Vel forte verius est illū postulari posse, cum Papa cum tali dispēsare valeat, ut per Bald. in c. at si clerici, de iud. de quo per Firma. in trac. de Episcopis, in princ. 2. lib. q. 25.

Bigamus an postuletur.

d Posses. Sed dubitari poterit, quod si is qui eligendus erat postulatus fuerit? Responde. nihil est actum, cum electores debeant prouidere ecclesiæ meliori modo quam possint. De quo per Abba. in rub. 10. & idem in c. fi. eo. post glo. & habetur in capit. vnic. eod. in 6.

sed ob alterius defectum qualitatis eligi impediuntur, iidem tamen postulari possint.[a]

Minor 30 ann. & spurius possunt postulari. h d.

Ex hoc apparet, eum, qui uigesimum annū [b] nondum compleuit, item in minoribus [c] ordinibus constitutum aut laicum, item natalib. læsum, licet eligi non possint, postulari tamen posse. [d]

Episcopus & electus debent postulari, non eligi, & h. d.

Episcopus [e] quoque cum propriæ sit alligatus [f] Ecclesiæ, ad aliam transitum facere non potest, ea propter, non eligendus, sed postulandus erit.

Abbates & alij inferiores in Episcopos possunt eligi, h. d.

Non idem iuris est in Abbatibus [g] & cæteris Prælatis, infra Episcopalem dignitatem constitutis, isti. n. licet propriæ Ecclesiæ uideantur [h] alligati, nihilominus eligi possunt, proprium tamen non deserant monasterium, nisi licentia legitima impetrata.[i]

e Episcopus. Intellige etiam de non consecrato, ca. inter corporalia, de trāsla. præla. licet alias episcopus non dicatur qui non est consecratus. Ab. in c. 1. de transl. præla. & in c. iā litteris de restit. & in cap. tua nuper. de his, quæ fi. a præla. & in c. eam te, de rescri. dum tamen non cōsecratus sit cōfirmatus, nam tātum post confirmationem dicitur quis alligatus ecclesiæ, ut per Abb. in ca. inter corporalia. in fi. & infra de coriepiscoporum vsu subl. §. 1. De eo tamen fuit aliquā do dubitatum ut per Abb. in ca. fi. eod. Simpliciter ergo electus potest eligi, cum non sit ecclesiæ allegatus, sed possit priori electioni renunciare. c. si electio, de elec. in 6. & Doct. in c. inter corporalia. Sed an Cardinales possint eligi, uel potius debeant postulari? Respondeo ut habetur per Abb. & alios, in c. bonæ, in c. fi. eo. & in c. ecclesia 2. de elect.

a Possint. Sed an postulantes ad stringantur ad seruandas formas c. quia propter, de electi. & non uidetur cum ibi fiat solum mentio de electione, l. non aliter, ff. de lega. 3. Quod satis admitti potest in postulatione non solemni, secus in solemni, quod declaratur, ut per Abb. in d. c. quia propter, & in c. 1. de sponsu. præla. & tenet Innoc. in ca. in causis, de elect. Nec obst. quod c. quia propter. solum utatur uerbo elect ionis, non postulationis, quia iura antiqua promiscue aliis uocabulis utebātur, ut d. 61. §. his omnibus, & dis. 63. c. litteras, licet stricte sumendo sit magna differentia ut per Domi. & Petrus. in c. 1. §. sed si, de elec. in 6. post gl.

b Annum. Cum hic eligi non possit, ca. cum nobis, & c. cum in cunctis, de elec. & c. licet, eod. tit. in 6. Et quantum uic inus esse debeat trigesimo, vt possit quis postulari, per Abb. in c. fi. eod. in secunda & tertia regula, & ibi etiam alii Docto. Et iste numerus annorum habet locum quidem in Epo, sed non in aliis omnib. dignitatibus ecclesiasticis, ut per Abb. in c. super inordinata de pb.

Clericus alienæ diæcesis postulandus.

c In minorib. ordinib. De hoc in c. dudum, & in c. cum in cunctis, de electio. Sed an alienæ diæcesis clericus eligi poterit? Respondeo sic, tamen & postulandus erit postulatione non solenni, vt per Abb. in c. fi. eod. in secunda regula post Host. in Summa, ver. quis postulandus,

f Alligatus. Episcopus ergo, qui renunciauit episcopatui, cum non sit alligatus, poterit eligi, & hoc uerius secundum Abb. in c. fi. eod.

g Abbatibus C. si Abbatem, de elect. in 6. ca. cum inter, et c. dudum, de electio. c. si religiosus & ca. quorundam, de elect. in 6. & ca. cum uenerabilis, vbi Abb. de consuet ud. & late idem Abb. in c. fin. eod. in secunda regula.

h Videantur. Verbum hoc notat, impreprietatē, quia prope matrimonium contrahitur solum inter episcopum & ecclesiam, inferiores uero ab episcopo di. untur contrahere quasi matrimoniū. No. in c. quia propter, de electio. et per Abb. in c. fi. eod. Debent tamen hi postulari postulatione non solemni, ut infra sequitur, et habetur in c. 1. & c. fi eod.

i Impetrata. Quod si superior nolit talem licentiam concedere an potuerit aliquo remedio compelli? Respondeo affirmatiue ob bonum publicum, c. quod Dei, in fi. de statu monac.

DE CONFIRMATIONE.

Continuatur hæc rub. cum superioribus tali ordine. Hactenus uisum est de actibus quib. promotio prælatorum initiatur, sequitur uidere de actu quo perficitur, q. cum sit confirmatio, ideo de ea autor in hoc ti. pertractat, qui diuiditur in tres partes in prima hetur quid obseruari debeat ante confirmationem: in secunda qualiter sit facieda; in tertia quid ipsa conferat, secuda ibi, is autem. tertia ibi, igitur.

Nunc uidendu est. Hæc pars diuiditur in tres particu. in prima hr quid seruari deat respectu electionis factæ, in secunda quid respectu confirmationis, in tertia adnotatur, an ptas aliqua inde acquiratur, secunda ibi, quamdiu, quoad primum CASVS Cum quidã fuisset electus in prælatum certæ Ecclesiæ, & electioni adhuc non cõsensisset ob eius absentiã & ignorantiã, fuit dubitatum, an sibi esset id denunciandum, & intra certum tempus consensum postulandum, per ca. ne p defectu, de elect. negatiue uidebatur respondendu Sol. tamẽ est tenenda quę hic hr, quia in re graui non tantum scientia, sed etiam maturũ consiliũ requiritur: non obstat obiectio, q̃a text. ille intelligitur quoad actum eligendi No. per actum celebratum fauore absentis acquiri ei aliquod ius, cõfirmatur per c. si tibi, de præb. in 6. contra l. absenti, ff. de don. No. 2. ad id nos teneri quod commode possumus, l. nepos, ff. de ver. sig.

DE CONFIRMATIONE *electionis.*

TIT. IX.

Ad cõfirmationẽ requiritur ex parte.	Confirmãdi.	Consensus confirmandi.
		Confirmandi litteræ.
	Confirmãtis	Examinare electum.
		Dignum confirmare.
		Digniorem preferre.

Electus debet intra mensem consentire electioni alioqui alius poterit eligi, h.d.

Nunc uidendum est de confirmatione. [a] Sciendum est itaque in primis Gregoriana cõstitutione [b] in Lugdunensi concilio cautum fuisse, vt electores quam primũ [c] commode [d] possunt, operam dent, ut electi cõ sensum habeant, quem si infra mensem [e] sine causa legibus cognita, [f] electus accommodare distulerit, iure, si quod ei fuerat ex tali electione quæsitũ, statim carere [g] debere; electo

DE CONFIRMATIONE *electionis.*

a De confirmatione. Per quã initiatum electione spirituali matrimonium ratificatur, c. inter corporalia, de translat. præla. & infra de coriepiscop. vsu. sub.

ANT. TIM. Est autem confirmatio iuris prius habiti corroboratio, colligitur ca. inter dilectos de fid. instru. Fit autem his uerbis. Confirmamus te sicut rite possides, uel sicut sine prauitate facta est lectio, uel sicut prouide facta est.

b Constitutione. In c. quam sit, de elect. in 6.

c Quã primum. Hoc autem tempus relinquatur arbitrio iudicis, & boni uiri, cum iure non reperiať expresse determinatum, l. 1. ff. de iur. del. i. c. de causis, de offi. dele. & magis intellectu quam certa elocutione exprimi potest, ca. Apostolicæ, de don. facit, l. mora, ff. de usu. & l. quo enim, §. 1. ff. rem ratam habe.

d Commode. Capit. quia propter, de elec. 22. q. 3. c. facit, l. nepos Proculo, ff. de uerb. sign. ubi de ui isti uerbi.

e Mensem. Computandum a die presentationis, & notitiæ huius electionis, & in c. cupientes, §. cæterũ, de ele. in 6. & no. in c. quam sit, eo, ti. & li. ubi et no. quot dierum esse debeat talis mensis, dic ut ibi.

f Cognita. Per hoc patet q̃d impedito tẽpus non currit, facit capi. quia diuersitatẽ, de concess. præbẽ. sic & agere impedito non currit præscriptio.

g Carere. Forte dicit carere, & non priuari, quia ipso iure priuatur, & nõ requiritur snĩa priuationis, vt de hoc verbo no. Abb. in c. nihil, in glo. in ver. potestas, de elect. licet ad tollendum dubium posset ferri snĩa, vt no. in c. quam sit, & in c. commissa, de elect. in 6. facit extrauagans Benedicti, de elec. si religiosus. Et hoc bene procedit, cum q̃s sine cuiusquam licentia potest contentire, nam si non põt, dic, ut not. in d. c. quam sit. Et no. hic, q̃d electus non solum potest petere confirmationem suæ electionis, & illam defendere sine vitio ambitionis, ut per Abb. in c. exhibita, de iudi. sed ẽt aliquo pacto compellitur vt hic, & d. ca. quam sit, imo peccat electus nõ acceptans dignitatem, si non reperitur alius idoneus, Abb. in ca. uenerabilem, de elec. ubi allegat multa iura concord.

a Aliam electionem. Idem & ſi non fuerint elapſi tres menſes, ſi electo non fuit præſentata electio, quia eligentes iure proprio poſſunt recedere ante præſentationem: cum regulariter abſenti non quæratur ius, ſecundum Bart. in l. abſenti. ff. de donat. Abb. in c. ex conqueſtione, de reſtit. ſpol. An autem, & quando procedi poſſit ad nouam electionem prima non caſſata, aliquid per Abb. in c. conſtitutus, de app.

Alii dicunt electum priuandum ſententia. Dic ut plene habetur in c. quam ſit, de elec. in 6. in fi. Sed quid ſit electus tranſacto tali ſpatio temporis cõfirmationem petat & obtineat? Dic non conualeſcit quod a principio fuit nullum: nec poteſt retinere epatum: & & peccat retinendo fructus, quos non facit ſuos niſi cõfirmatio fuiſſet facta ſcienter per illũ, qui alias ſuo iure conferre potuiſſet, ſecũdũ Guili. & fa. quod no. de æta. & qualit. c. cum bonæ, & ca. quam ſit, de elect. in 6. Et quę dicuntur hic de cõfirmatione, nõ habent locum in electione facta per inſpirationem. Nam quę ſpiritu Dei aguntur, nõ ſubſunt legi. c. niſi, de renunci. ſed in dubio melius erit confirmare, cum aliquãdo ſecundum Apoſtolum Satanas ſe trãsfiguret in Angelũ lucis facit c. tutius, de pœni. d. 2. & c. ſæpe. diſ. 12. c. excõicamus, verſ. quia vero, de hæred. 1. q. 1.

reſque ad aliam [a] electionem libere poſſe conuolare.

Electus poſt conſenſum electionis præſtitum, uel notitiam habitam, debet intra menſem ad ſedem Apoſtolicam iter arripere, & quanto citius poterit confirmationem obtinere h. d.

Eadem conſtitutione cauetur electum infra tres menſes poſt conſenſum electioni prɇſtitũ, ſi nullum iuſtum impedimentum [b] obſiſtat, cõfirmationem a ſuperiore Prælato petere [c] debere, alioqui, trimeſtri ſpatio elapſo, electionem eſſe penitus irritandam.

Summatus eſt in paragrapho prɇcedenti, h. d.

Sed cum interdum eueniat, ut aliquorum locorum [e] uicinitas minus exigat aliquorum diſtantia prolixius tempus expoſcat, conſultiſſime Nicolaus III. ſanxit [f] ut electi [g] quorum electionum confirmationes, ad Sedis Apoſtolicę examen deducit immediata ſubiectio, [h] uel appellatio [i] interiecta deuoluit, infra menſem poſt conſenſum, vel habitam de ipſorum electione notitiam, [k] ad Sedem ip-

Ioã. Bap. Ead. CASVS. Coelectus electione approbata debeat confirmationem petere, quærebatur quid per eam ſit agendum. per præcedentem enim §. nil aliud videbatur neceſſariũ, cum illud tẽpus ibi aſſignatũ videatur ſatis, ad cõfirmationẽ petendã. Sol. tamen ut hic dicitur, quia debet ſe pparare ad iter habẽdum & illud tps erat ad conſentiendũ, & ideo obiectio non tenet. No. dilationem maiorem uel minorẽ eſſe conceden. ſecundum qualitatem præparationis requiſitæ, & ideo iſte §. eſt in hoc diuerſus a §. ſuperiori.

b Impedimentum. Puta infirmitate, viarum diſcrimine, ſuperioris impedimento, ut in ca. quam ſit, de electio. in 6 Vel longa diſtantia ut immediate ſequitur, & in c. cupientes, eodem ti. & lib. frequenti Curiæ mutatione, vel ſimili, l. 2. ff. ſi quis cauti. & c ſignante, de pign. c. cum parati, de appel. Et hoc tempus eſt quidam modo utile, quia non ceſſantibus non efficit l. contra maiores, C. de inoffi. teſt. cap. ſi autem, & cap. plerumque, de reſcr.

c Petere. Sufficit autem petere, etiam ſi non obtineat ad pœnam hanc vitandam, ex quo per eũ non ſtat. Idem ſi electores petant, ſecundum Guil. Bernar. & Io Monac. c. cum inter canonicos, & cap. cum dilectus, de elect. & cap. dudum, eod. Idem ſi petat per procuratorem, c. cum dilecta, de reſcr. Sed & amicus ſine mandato, poterit confirmationem petere, & tenebit ſi ſubſequatur ratihabitio intra legitimum tempus, de quo no. plene, in c. quam ſit. de elect. in 6. ſed in caſu ſuo ſeruanda ſemper erit diſpoſitio, c. cupientes, de elect. in 6.

Amicus petere põt cõfirmationem.

ANT. TIMO. Is autem prælatus eſt Pontifex, vel legatus de latere, ita in c. ſi Abbatẽ, de ele. i 6.

d Penitus, Id eſt ipſo iure ſecundum quoſdam c. teneamus, c. 1. de reli. & vene. ſan. & ca. licet, de reg. & tranſ ad relig.

e Locorum. Sed non vr, quod locorũ differentia debeat inducere dr̃iam deciſionis, l. ſuperuacuam. C. de tẽp. in integ. reſ. & l. cũ interdum. ff de inſt. Rñdeo, vt no. in c. cupiẽtes, de ele. in 6. poſt princ.

f Sanxit. Cap. cupientes, de elec. in 6.

g Electi. Idem in poſtulatis, ut ſequitur, licet ſecus ſit in electo in magiſtrum hoſpitalis, vel templi: ut no. in d. c. cupientes, poſt prin. in ver. electi bene tamen procedit hoc in electis ad regulares Eccle. ut ibi dicitur.

h Immediata ſubiectio. Et hoc caſu ſecundum quoſdam ſufficit autẽ legatum de latere, qui Epiſcoporum & Archiepiſcoporum exemptorum electores confirmare poteſt, ca. ſi Abbatem, de electio. in 6. & infr. de colla. §. auctoritate, licet alii contra, ut no. in c. cupientes, eo. t. in 6.

i Appellatio. Quæ non ſit fruſtratoria, talis. n. nõ deuoluit negotium ad Papam, c. quis, de elect. in 6. & ſic non habet locum quod hic dr̃, et in c. cupientes, de elect. in 6. de quo dic ut in Cle. cauſã, de elect. Et hoc caſu non ſufficeret adire legatum ſecundum Gloſſatores antiquos, niſi forte partes concordarent, appellationi renunciando, c. conſtitutus, de app. c. ſtuduiſti, & c. licet, de off dele.

Notitia quæ dr̃.

K Notitiam. Certam & indubitatam, puta, quia cum

cum esset canonicus, ibi presens fuit, uel homines fide digni referunt pro certo ita esse, arg. ca. 1. de postu. & ca. illud, de cle. exc. mi. uel de eo litteras accepit authenticas. Non. n. cuilibet referenti credere tenetur, ad hoc quod no. in c. cum olim, de dolo & cont. Sed quid si iste scit quidem se electũ, sed nescit appellatum? Resp. ut no. in ca. cupientes, de elec. in 6. item adde, quod non statim post certũ nuntiũ currit tempus; sed debet dari tẽpus ad deliberãdum, absurdũ. n. esset hoc casu non habere inducias ad deliberandum, & de hoc no. in cap. cupientes, eod. in 6. vnde sumitur.

a Arripiant. Sed nonne rogatus debet recedere, inuitatus fugere, & sola debet illum necessitas excusare? l. si quemquã, C. de epi. & cle. quomodo ergo iter arripiet, & se ingeret, nisi inuitetur & rogetur? Resp. & qui electus est uidetur inuitatus & rogatus, & auctoritate constitutionis hoc facere poterit, argu. l. Gracchus C. de adult. aliàs enim loquens pararetur, quod esse non debet, 27. q. 1. c. de uiduis, & c. litteras, de rest. spol.

b Commode. Hæc autem commoditas definietur arbitrio iudicis: ut plenissime no. in c. cupientes, de elect. in 6.

c Iuribus. id est, rationibus consistentibus circa factum, quia Papa omnia iura habet in pectore.

d Aliaque, quæ habẽtur in c. cupientes, §. quod si per uiginti, usque ad fi. de elect. in 6.

e Periculosis uacationibus. Immo etiam si uacationes non sint periculosæ, habet locum quod dicitur in d. c. uenientes, de elect. in 6. unde sumitur: puta si sit qui in tẽporalibus & spiritualibus ministret c. obitũ, & c. Catinensis d. 61. Nec enim causa periculi cessante, cessat dispositio, d. c. cupientes, l. 1. §. sextum, ff. de postula. 32. quæst. 7. ca. tantum. Quia finalis causa constitutionis; ut. Ecclesiæ celerius expediantur, facit cap. si postquam §. 1. de electio. in 6. Et uide quod traditur de hoc in cap. post translationem, ext. de renunciatio. & 61. d. §. his omnibus, alias cap. neophytus. Et intellige quod hic dicitur quacunque uacatione siue per mortem, siue per cessionem, siue per depositionem, siue alio quocunque modo; cum eadem sit ratio, nec alterum exprimatur, c. susceptum, de rescriptis, in 6.

f Malignantium. Et per hoc tollitur contrarium de capit. nullus, 4. q. 4. ubi quod reorum est subterfugere; quia id intelligendum est, opponendo ueras & legitimas exceptiones, non autem maliciosas & falsas, ut in ca. cupientes de elect. in 6. & hic Consueuit tamen dici quod qui habet ius in principali, cauillationes & malitias aduersarij potest per alias expellere, sicut clauus clauo trudi tur, nec uidetur fraudem facere, qui fraudẽ excludit, l. cum pater, §. Titio, ff. de leg. 2. & sic põt procedere d. c. nullus, fa. 23. q. 2. c. dominus noster, & c. dilectus, de simo. Non tñ per utentem falso instro, licet uti alio falso instrumẽto, vt per Mod. Can. in c. olim, in pri. de resc. & per Legist. in l. ea est natura, ff. de reg. iu.

Nõ facit fraudẽ qui fraudem excludit.

g Postulationib. c. cupiente, §. deniq. de elect. in 6.

sam Apostolicam iter arripiant, [a] & quanto citius commode [b] poterunt cum omnibus iurib. [c] coram Sede Apostolica personaliter comparere nitantur, suarum electionum confirmationem petituri: aliaque [d] insuper adiecit, quibus Ecclesiarum periculosis uacationibus [e] ac malignantium [f] subterfugiis, electorumque incommodis facile occurritur, quæ non solum in electionibus, uerumetiam in postulationibus [g] obtinere uoluit.

Non confirmatus non potest res Ecclesiæ administrare, h. d.

Quamdiu aũt quis confirmatus nõ est, rerũ ecclesiasticarũ administrator essenon põt. [h] Qd

Ioã. Bap.

Quamdiu. CASVS. Quidam cũ fuisset electus tm̃, vel fortasse ẽt cõfirmatus, sed sine litteris confirmationis uolebat bona ecclesię administrare, ad idque per agendum mouebatur illa potiss. ratione, quod si non potuisset, electione, nullum ius sibi fuisset acquisitũ quod uidetur inconueniens, cum electione initietur promotio. Cæterum solu. aliter hic habetur quia confirmatio sine litteris quoad effectum nil operatur, cum non constet, & electio sine confirmatione est ut sponsalia in matrimonio carnali, quæ dissolui possunt. Hostiens. in sum. tit. de spons. §. & qualiter dissoluantur; & ideo non tenet obiectio. Vnde not. ius per electionem acquisitum esse imperfectum, & ideo dixi assimilari sponsalibus, argumento no. in c. fin. de translat. Not. ius aliquid faciendi nihil ualere quoad effectum, nisi appareat & probetur, iuxta ca. 1. de elect. in extrauag. communib.

h Non potest. Quia si electi ante confirmationem administrarent, non curarent de confirmatione, ne se periculo cassationis submitterent. Item confirmatio nihil operaretur, si administrationem sine confirmatione haberent electi. Item si electionem ex legitima causa cassari contingeret, non ita de facili electi possent remoueri, fac. c. qualiter c. nostri. & ca. cum in cunctis, de elect. & in capit. auaritiæ eodem tit. in 6. Sed quid si a confirmatione fuit appellatum? nunquid si appellatione pendente administrabit, incurret pœnam? Fuit hoc disputatum alias ut not. in d. cap. auaritiæ, & conclusum, quod incurrat. fac. c. oblatæ, in fina. de app. & l. reus, §. reum, contra quem, ff. de mun. & honor. hoc tamen nisi appellatio esset talis, quæ non teneret, & sic procedit cap. constitutus, 2. de appel.

ANTO. TIMO. Fallit tamen quando confirmatio esset petenda a Papa, & electus esset ualde remotus, c. nihil, de elect. Sed quid si talis prælatus dicta de causa licite administrans tẽpore confirmationis repertus fuit minus idoneus, & si repellitur, nunquid ea quæ medio tempore fecit sint cassanda? Respond. quod non, fuit enim in quieta administratione, & quasi possessione prælationis

lationis de licentia Papæ,& pro prælato habitus est. Vnde omnia,quæ fecit medio tempore, rata sunt.arg.c.ex litteris,de iu.patr.& ca.infamis,§. vtrum, 3.q.7.& l.si per procuratorem,in fi.ff.de procur.& l.1.C de test.

i Litteras.Not.casum, in quo requiritur probatio in scriptis.Similes notantur in c.Romana, §. postquam, de cens. Vnde quamuis alias iniuria fiat ei, cuius dicto credi deberet,si ab eo exigeretur scriptura,ca.legebatur, & ibi no.Panormitanus, secus tamen esset hoc casu, & alias similib9,requirentibus a iure scripturã. Sed an litteræ credentiæ probent aliquem assumptũ ad aliqđ officiũ? Resp.negatiue:ut per Bart in l.Lucius,ff.de fideiuss. & per Abb.in ca. coram,de off. delega.

a Negotijs.Tam spiritualibus, vt excõmunicare ab soluere,interdicere, pænitentiã in iungere, & similia,ut ca.accedentibus,de excessib. præla quam temporalibus,vt recipere census,& debita, habere curã colligẽdorũ fructuum & simil'c. auaritiæ, de electio.in 6.

si negotiis [a] ecclesiæ, ad quam uocatus est, sese temere ingesserit [b] omni iure, quod ei per electionem quæsitum fuerit, statim priuandus erit,[c] nullo neque Oeconomatus,[d] nec procurationis [e] prætextu excusandus.[f]

Electio non est obediendum,nisi litteris confirmationis ostensis.h.d.

Petet [g] igitur is,qui confirmatus est, ab Apostolica Sede [h] litteras [i] confirmationis suę tenorem continentes,illisque ostendet [k] ad quos ea res pertinet alioqui nulli eum absque dictarum litterarum ostensione recipere tenebũtur. Quod & in promotione apud dictam Sedem facta & in consecrationis, [l] vel benedictionis [m] munere,locum sibi uendicat.

Confirmatio non conceditur, nisi cum causæ cognitione,h.d.

Is autem, ad quem confirmatio perti--

b Ingesserit.Per se,uel per alium; pro parte uel in totum,in iudicio uel extra,ut ca.auaritiæ. de elec. in 6.

c Erit. An autẽ hæc priuatio fiat ipso iure, vel per sñiam, dic ut plene in c. auaritiæ, de elect.in 6.

d Oeconomatus. Oeconomus est, cui res ecclesiastica gubernanda mandatur,l. iubemus,in prin.C.de sacros.eccl.

e Procurationis.Subaudi uel alio quæsito colore,ut in ca.auaritiæ, de elect.in 6.puta uicaria,cõmenda,& no.de hoc in c.qualiter de elect. Sumebantur enim huiusmodi fraudes ex decretali,in c. cum nobis olim,in fi.de elect.

f Excusandus.Sed an excusaretur cõsuetudine,ita ut consuetudo administrandi ante cõfirmationẽ teneat? Et qꝫ non teneat in collegio uel dignitate ecclesiastica, firmat.Abbas in c.postquam, & in c.qualiter, de elect.secus aũt in officio uel dignitate profana,ut in Rectore studij,quia licet & electio facta per collegium sæculare debeat confirmari,ut not.in l.priuatorem, C. de iur.om.iud. & in Rectore scholariũ,Bal.in Auth. habita. Co. ne fil.pro patre,nihilominus ualeret consuetudo in contrariũ,& ita dicit seruari cõiter in studijs Italiæ.Item Abb.in c.nihil,de elect.ponit plures casus,in quib.uel de iure, uel consuetudine, defertur ex sola electione administratio sine confirmatione. Et in dignitate Ecclesiastica non reprobat indistincte hanc consuetudinẽ,sed distinguit, ut per eum in d.c. nihil.

g Petet. Contextus hic sumptus est ab extra.Bonifacii viij. de elect.incipit Iniunctæ.

h Sede, Sed an quod hic dicitur, habebit locum in inferioribus a Papa confirmantibus? Videtur qꝫ sic,c.in causis,de re iud. Sed contrarium uidetur uerius,cum simus in materia pœnali,& contra ius commune, ut plenius no.in extrauag.Bonif.de electione,incip.iniunctæ.

K Ostẽdere. Scilicet in prin.officii id est, dum accedet ad prælaturã, neq; enim indesinenter cogetur litteras ostendere,simile no.in c. si iudex,de sentẽ. excom. in 6.& satis planum est ex hac literra.

l Cõsecrationis. Sed pone,cõsecratus litteras papales habere non potuit propter obitum Papæ, nũquid tenebitur multo tempore in Curia remanere? Resp. non damnatur enim temeritas eorum qui se ingerũt administrationi, sed necessitas nõ excluditur. Et ubi non est culpa: nec pœna debet infligi, c.sine culpa, de reg.in 6.Vnde temeraria præsumptio hic reprobata ad alium casum non debet extendi,nec prohibitio generalis excludit casum alias licitum,cap.super quibusdam,ext.de uer.sig.Item statuta & priuilegia cum trahuntur ad iniqua sunt reuocanda,c.fi.de sent.excom. in 6.dist.60.§.uerum, ca.suggestum,de deci.l.ex facto.ff.de uulg.& pup. & pulchre per Abb.in cap. nihil,de electio.

m Benedictionis. Hoc uerbum ad Abbates pertinet uerbum consecrationis pertinet ad Episcopos,no.in clem.2.de sta.regula, & in capit. quod sicut, & in c.uni.de sac.unct.& no. per Abb.in c. nihil,de elect.

Is autem in tota hac parte.CASVS ita figurari potest.Cum quidam Electus accessisset ad legitimum superiorem pro confirmatione consequenda,nolebat totũ electionis processum cognosci, & examinari,illa ratione motus, quia cum ipse mea in electione sit examinatus,ut præsupponit non conuenit ut iterum examinetur argumento c. semel,de reg.iu.in 6.superior autem indiferenter uolebat potius electum admittere, quam postulatum,quia postulatio habet locũ in defectũ electionis, argumento l.in causæ, ff.de minorib. nec etiam habentes interesse siue certi siue incerti sint,citare intẽdebat ne confirmatio differatur

in damnum Ecclesiæ, & si electus fortasse fuisset schismaticus, dispensatiue cum eo procedebat, in desuit dubitatum quid iuris. Sol. ut hic legimus, quia cum superior non dèat temere aliquid agere, sequitur ut ad cognitionē talis obseruet quod hic habetur, & ppeaobiectiones non tenent, si qui dem aliud est examinare processū electionis, & aliud qualitates psonarū. regulariter aūt Electio est præferenda, limitatiue uero aliqñ secus cōtingit ob merita personarū vere uel præsumptiue considerata. No. primo argu. gesta per aliquem inferiorem posse per superiorem retractari ad quem spectat illa cognoscere, & approbare, qđ facit & pro appellatio nib. de quibus ēt Ab. & alii in rub. de app. 1. No. 2. limitatio. ad regulam, ꝙ remedia ordinaria primo sint obseruanda, cum aliqñ postulatio præferatur iuxta rationē hic per glo. adnot. in uer. duplo.

in c. nihil, de elect.
d Impendat. Hodie hæc confirmatio non est necessaria Papa enim sibi seruat potestatem super omnibus dignitatibus, solet tamen de gratia electos confirmare, vt per Abb. in cap. nihil de elec.

Inualid cōfirmatio parit effectus.

net, [a] diligenter [b] examinare debet, & electionis processum, & personā electi. Est enim hoc hoc generale, ut ad eum pertineat examinatio, [c] ad quem manus impositio spectat; Et cum omnia rite concurrunt, tunc munus ei confirmationis impendat. [d] Quod si secus factum fuerit, non solum deiiciendus erit indigne promotus. uerum etiam indigne promouens puniendus. [e] Nihil est enim quod Ecclesię Dei magis officiat, [f] quam si indigni ad regimen [g] assumantur animarum.

Vbi maius periculum, ibi plenius consulendū, h.d.

Quod cum in cunctis [h] sacris ordinibus [i] sibi locum vendicet, in Episcopo tamen multo fortius, [k] qui ad curam aliorum positus in seipso [l] debet ostēdere, quomodo cęteros in domo Dei oporteat conuersari.

Inter duos electos præponendus dignior, h.d.

Quod si forte eligentium uota in duas se diuiserint partes, is confirmatoris iudicio alteri præferēdus erit, qui maioribus iuuatur studiis, & meritis.

e Puniēdus. Quo modo autem puniantur illicite promouentes, & promoti, late no. in ca. nihil super uerbo suspendatur, de elec. Parit tamen nulla, & inualida confirmatio nonnullos effectus. de quib. uide per Ab. & alios, in ca. cum super, de cau. pos. & propriet.
f Officias. Quia ꝙ sit a prælatis faci le trahitur in exēplum, ca. magnę, de uot.
g Regimen no. ꝙ prælati. dicuntur regere animas, un de alias dicuntur reges. 12. q. 1. cap. duo sunt, hac ratione omnes habentes curam animarum possunt appellari pręlati, ca. nihil, ubi Abbas, de elect. non tamen stricte, ut not. infra de uit. & hone. pręla. in Rub.

Habētes curam animarū possunt appellari prælati.

a Pertinet. Is est eius immediate superior, qui confirmandus est, qui non solum per se, sed etiam per delegatum poterit hanc confirmationem explicare, ut habetur in cap. nihil. de elect.
b Diligenter. Adhibito etiam consilio Capituli, licet consensus eius non sit necessarius, Abbas in c. qua fronte, de app.
ANT. TIMO. Tenetur enim examinare personam elect. maxime in scientia, honestate uitæ, & ætate, quia si indignum confirmat, uel illegitime, peccat mortaliter, tenent Summistæ Bar. Furran. seu. Armil. in uerb. confirmatio. c. nihil, de elect.
c Examinatio, Non ergo qđ is debet examinare, qui confirmat, & talis examinatio debet ex officio fieri, etiam si nihil obiiciatur contra electum, ca. cum nobis, & ca. uenerabilem, de elect. & ca. quod est cito. dist. 77. & c. cum ex iniuncto, de hær. quia confirmatoris interest, ne puniatur, si promouere indignum. immo hodie confirmatio facta sine causæ cognitione est ipso iure nulla, de quo dic ut habetur, in c. fin. de elect. in 6. ubi etiam habes, an idem sit in admissione postulationis, uel collatione beneficii, & uide per Abb,

h In cunctis, ca cum in cunctis, de elect. & infra, de uit. & hon. prælat. in prin.
i Sacris ordinibus. Potes hic large intelligere etiam de constitutis in minoribus ordinib. qui & ipsi possunt appellari sacri, ut not 32. dist. in summa, licet per excellentiam solum subdiaconatus, & superiores appellentur sacri, ut per Abbas in c. 1. de cle. coniu.
K Fortius. Aug. a minori. de quo dicit, no. in ca. cum in cunctis, de elect.
l In seipso. Facit ca. magnæ, de uoto, & 1. quæst. 1. capit. uilissimus, & 1. quæstio. 7. cap. conuenientibus, & in auth. de sanctissimis episcopis. §. damnus.
A;N T. T I M. Vnde tenetur sub præcepto charitatis, ut diximus alias propriam uitam exponere pro salute animarum. S. Thom 2. 2. q. 26. ar. 5. tenetur enim reddere rationem pro animabus sibi commissis, si male custodiuerit oues suas, ca. pen. de reg. iur.
m Meritis Concord. capit. quoniam, de iu. patron. capit. si forte, 63. distinctio. & de hoc habetur in cap. cum ecclesia vestra, de elect. & in ca. 2. de offic. custod.

Admit-

a Admittenda. Nota hic differentiam inter postulationem, & electioné: quia postulatio nõ dicitur confirmari, sed admitti; & hæc admissio habet uim electionis, & confirmationis, sed electio dr̃ confirmari, ut hic, & c. scriptum, de elec. ubi de ratione diuersitatis dr̃ p Ab. et Doctor. et uide quod no. if. de corrępo rũ vsu subla. § 1.
b Responsum est. in c. scriptum, de elect.
c Duplo maior. idest, facta a duabus partib. capituli, ut si ex triginta canonicis viginti postulãt, et decé eligũt, habeẽ in simili, ĩ d. c. licet, de elec. et in c. indemnitatib. eod. ti. in 6. & per to. And. in ca. si qñ, eo. tit. et libro. Et ratio huius casus est secundum Docto. in c. scriptum de elec. quia potẽtia capitularis, seu uniuersitatis consistit in duabus partib. vñ in tertia parte non est aliqua uirtus capitularis, l. nulli. et l. plane ff. qđ cuiusq. vni. no. vnde licet postulatio fiat uia extraordinaria, et electio ordinaria ex quo tñ uirtus capitularis sequtur illã uiã extraordinariã, illa est præferenda: in c. cupientes. §. pen. de elect. & uide quæ not. in 6.
d Confirmandã. Etiã si non sit facta à maio. parte

Virt⁹ uniuersitatis in duab. partibus de trib⁹.

rito præfertur ipsa electio, maxime qđ sic citius consulitur, & prouidetur ecclesiæ, Abbas in cap. scriptum, de elect.
e Indignum. De materia, in capit. scriptum, de elect.

Si unus sit postulatus, alius electus, præponitur electus æquè idoneus, nisi postulantium sit duplo maior numerus. Quid tamen, si ignoranter indignum postulauerint, nec postulatio, nec electio ualet, sed si scienter, electio tenet, h. d.

Et si uacante Ecclesia, scisso in duas partes capitulo, alius quidem electus fuerit, alius uero postulatus, quæri potest electio ne cõfirmanda, an uero postulatio sit admittenda?[a] in qua specie, si tam postulatus, quam electus sint idonei responsum est:[b] Si postulantium numerus sit eligentium duplo maior,[c] utique postulationẽ esse admittendam, sin id minus, electionem cõfirmandam.[d] Sed si postulantes indignum[e] nescii postulauerunt, nec postulatio, nec electio rata habenda erit, si scientes, & prudentes, erit electio confirmanda.

In confirmatione facienda citandi sunt, quorum interesse potest, h. d.

Illud[f] etiam confirmantem obseruare oportet, ne dum nimia in confirmando celeritate[g] utitur contra doctrinam Apostoli[h] proprium affectum iuri[i] & æquitati præponat. Itaque si coelectus aliquis, vel contradictor apparet, ante confirmationem nominatim[k] vocandus est, alioqui si nemo apparet, in forib. ecclesiæ, ĩ qua electio facta est, generaliter[l] educendũ erit, ut si qui sint, qui cõfirmationi futuræ uelint opponere[m] ad cõtradicẽdũ, in assignato perẽptorio,[n]

f Illud. Ca. illud disti. 23. et c. fi. de elect. in 6.
g Celeritate. No. hic reprobari celeritaté. Est enim inimica cõsilio, ut dicit Salomõ, & est qđ hic dr̃ gñale in omnib. personis promouendis, 8. q. 2. c. dilectissimi, et hoc tam ob reuerentiam sacramenti recipiendi, ca. iudæi, de cons. dist. 4. quam etiam ob multas alias rõnes, de quib prolixe no. in c. fin. de elect. in 6. et facit cõtra iudices sententias accelerantes, contra c. iudicãtem, 30. q. 5. et tradita in l. prolata, C. de sen. Interdum tamen commendatur & desideratur et pluribus de causis, de quib. not. in d. c. fi. super uerb. celeritate.
h Apostoli. Scilicet ad Timo. c. 5. et 24. d. §. 1. et d. 78. c. quid est cito & de elect. c. cum nobis, et c. fi. eod. tit. in 6.
i Iuri Quod facere non debet ca. si quis episcopus, in fi. d. 7.
K Nominatim. Simile in cap. statuimus de sente.

Celeritas inimica consilio.

Sed contra de his, quæ habentur in ca. ecclesia. 8. et c. coram, de elect. ubi dicitur, qđ debet concurrere ad electionem maior pars capituli. Sol quod hoc speciale est, quando electio concurrit cum postulatione. Et specialitatis ratio potest esse; quia non datis duabus partibus postulantium non est ibi reperire potentiam capitularẽ: sed aliquid de uirtute capitulari reperitur nunc in parte eligentium, cum habeat aliquos de duabus partibus, & habito respectu, quod eligentes prouidẽt per uiam ordinariam, & meliori modo, quo potest, scilicet, consentiendo tanquam in sponsum, alijs persistentibus in uia extraordinaria, me

excom.
l Generaliter. Et publice, quia talia edicta in publico proponi debent, c. j. de postul. & faciunt quę not. in Cle. causam, de elec. in §. uerum, in quarta glo. Et hoc est contra illos, qui adhuc fraudem faciunt constitutioni, faciẽdo hanc uocationem fieri coram certis amicis.
m Opponere. Et poterit opponi, non solum per uiam accusationis, sed etiam per uiam exceptionis, ut per Abb. in c. cum dilecti, de dol. & contr. & in c. accedens, de accusatio.
n Peremptorio. Sed nunquid post hunc terminũ ueniens auditetur; Super hoc dic, ut habetur & not.

no. in c. cum in una, extr. qui. ma. accus. poss. & per Io. And. in addi. ad Spec. in tit. de cita. §. viso, in primo officium tamen iudicis non conquiescit vt no. est supra, & in cap. cum nobis olim, de electio. Et cum dicit hic peremptorio, subaudi, & competenti.

quia circa, de bigam. & in t. fi. de temp. ord. g Confirmari: Nota ergo casum, in quo electio nulla, tanquam facta de intelligibili dispensatiue admittitur & confirmatur per superiorem: concor. c. quia diligentia, unde sumitur, regulariter contra c. innotuit, de elect.

termino, præsentes esse debeant. Quæ omnia locum habent, siue concorditer [a] electio fuerit celebrata, siue non.

Opponentes electioni, si deficiant in probationibus sunt puniendi. h. d.

Sciant tamen ii, qui contra electionem opponendum duxerint se, si probationibus destituti fuerint, ab omni pænitentię [b] præsidio exclusos, legitimis pænis [c] esse subiiciendos.

Potest dispensari cum electo schismatico, si nullum ordinem a schismaticis susceperit. h. d.

De illo dubitari contigit, an eius, qui abiurato [d] schismate, ad vnitatem Ecclesię rediit, confirmanda sit electio: & respōsum est. Si a schismaticis nullū susceperit [e] ordinem, & eius electio canonice celebrata deprehendatur, posse illam dispensatiue [f] confirmari. [g]

Confirmatione contrahitur coniugium spirituale, h. d.

Igitur confirmatione secuta, inter electum, & personas eligentium, hoc est ecclesiam, spirituale coniugium contrahitur [h] Quapropter cōfirmatus liberam super illis statuendi nanciscitur facultatem. [i]

Cōcordi[ter.] a Cōcorditer. Id est, nemine discrepāte, vt no. ī c. cū pientes, in uerb. concordē. de elec. in 6. & per Ab. in capi. in causis, de ele. & in c. nō potest, de re iu. Quo tamen casu uidebatur dicēdū, nō eē necessariā hāc vocationē cū omnibus concordantibus non uideatur facile, ut compareat accusator. b Pænitētiæ. Nec enim in alterius, detrimentum ꝓpositū mutare licet, c. mutare, de re. iu. in 6. cū suis concord. ad idem c. publicato, de electio. Et quod semel placuit, non pōt amplius displicere, vbi versatur alterius interesse, c. quod semel, de reg. iu. in 6. nisi in casibus, in quib. iura pœnitentiam & uariationem admittūt, ut ibi no. Sed quid si promouēdus consentit, ꝙ opponens renunciet obiectis, uel qualitate obiectus? Respo. ut no. in c. ab eo. de elect. in 6.

c Pænis. Quæ sint autem pęnæ huiusmodi dic in c. 1. §. fi. & c. si forte, & c. ab eo. & c. cupientes, de elect. in 6.

d Abiurato. Abiurare est cum iuramento renunciare. No. ergo quod schismatici tenētur abiurare uelut hæretici, alias non sunt ab Ecclesia recipiendi, c. quia diligentia, de elect. ib 6. [Abiurare]

e Susceperit. Idem si susceperit, sed ignoranter, quia cum ordinaretur, nesciret damnatum ordinatorem, c. primo, de schisma. 9. quæst. 1. capit. ordinationes, facit 1. quæst. 1. cap. si quis a simonia cis.

f Dispensatiue. Sed a quo obtinere debebit dispensatio? Respondeo a Papa tantum, secundum Abb. in capit. quia diligentia, de electiōn. Immo non videtur necessaria dispensatio, capit. ferrum, dist. 50. Sol. quod ibi dicitur habet locum quo ad Deum, secundum Hostien. secus est quo ad homines, ut hic, & c. quia diligentia, de elect. & in cap. aqua. de consecratione Eccle. vel altar. & in uno confertur per confirmationem, altera uero per cōsecrationem.

Igitur cōfirmatione.) CASVS. Quidā electus, & confirmatus ad certā Ecclesiā volebat, in ea singula potestatis iura exercere, illa rōne motus, qđ confirmatio tribuat ius non ad ecclesiā, sed in ecclesia, & ideo erat plenum cum concedatur ex certa scientia, Abb. in c. 1. de cōfirma. Solu. tñ vt hic dr̄, quia potestas Ordinis depēdet a consecratione, ut īs. ꝑ tot. tit. seq. & propterea non tenet obiectio, ut de se patet, No. 1. arg. iuxta canonistarum snīam consecratione aliquid reale conferre Episcopo, & cōfirmatur per c. 1. de ordin. ab Episcopo qui renuncia. No. 2. Episcopum habere potestatem Ordinis distinctam a potestate iurisdictionis, de quib. est tex. in c. [Ioā. Bap.]

h Contrahitur. Cap. inter corporalia, de transla. vbi de materia late per Butri. Abba. & reliquos, Non tamē propterea potest appellari Episcopus ante consecrationē, cum nō sit consummatū cōiugium spirituale, ut per Abb. in c. eam te. de rescrip. & in ca. de multa, de præben. Argu. tamen contra, in c. 1. de translat. prælat. Sol. ut per Abba. ibi. Sed an possit saltem appellari prælatus? Respondeo affirmatiue, cum habeat officium cū iurisdictione, ut hic, & hoc facit prelatum: Abba. in d. c. de multa & hoc tenet Abb. in ca, tam literis. de testibus. [Qn̄ possit quis eps appellari.]

i Facultatem. Sed nonne requiritur installatio? cap. vt nostrum de offic. Archid. Respondeo, id ita demum si sit consuetudo, vt per Abb. in capit. cum super de cau. pos. & propr. & per eundem in c. transmissam, de ele. c. alias & ante installationē confirmatus administrat, Ad quid ergo installatio?

Installatio ad q d inuenta.

installatio? Respondeo secundum Ab. in d.c.cum super, vt acquirat possessionem Ecclesiæ, quam non acquirit ex eo solum, quod agit pro iuribus Ecclesiæ. Item propter solennitatem quandam, ne uideatur propria auctoritate intrare possessionem. Item intellige, quod hic dicitur, si alius non sit in possessione, vt per Abba. in d. c. cum super.

a Corrigēdi. Sed an possit etiam deponere? Respōdeo ut per Abba. in capit. transmissam, de elec. & facit ad hunc text. cap. sicut, § præterea, de elect.

b Tractatio. Sed an possit indulgē tias cōcedere? Respondeo affirmatiue, ut per Abba. in c. suffraganeis, de electio. Poterit etiam si sit Archiepiscopus confirmare suffraganeos, secundum Butr. & Abba. in cap. 1. de translat. prælat.

Cōfirmatus dat indulgētia.

c Veluti Not. hic quæ dicantur esse ordinis, alia etiā enumerantur per Ab. in c. ueniens, de præf.

d Indigere. Et sic nota, quod nemo dat, quod non habet, fac. l. traditio ff. de acquir. poss. l. si vniuersæ, Co. de leg. Sed quid si non erat uerus prælatus, an ab eo gesta debeant haberi rata? Respondeo, ut per Ab. & alios in c. dudum, de elect. & per Legistas in leg. Barbarius. ff. de offic. prætoris.

& confirmatus ad regimen certæ ecclesiæ, & esset deberet quoque consecrari, fuit quæsitum intra quantum tempus id esset faciendū, statim enim videbatur, primo respondendum, cum habeat ius in ecclesia. §. fi. supra tit. prox. & ibi diximus. Sol. tamen ut hic dr, qa impositio manus dicebat Apostol. non est cito imponenda: obiectio autem non tenet, quia illud intelligitur secundum statuta canonum. Not. etiā in reb. sacris dilationem locum habere, ut canonicę cōferātur, c. 2. di. 75.

Confirmatus & nondum consecratus, exercet solū quę sunt iurisdictionis, non quæ sunt ordinis. Et nemo dat quod non habet. h. d.

Hoc autem sic intelligi oportet, ut eorum quidem quæ iurisdictionis sunt, ut puta corrigē di, conferendi, confirmandi, & iis similium libera confirmato permissa sit tractatio.[b] Ea uero, quæ non iurisdictionis, sed ordinis sunt, ueluti [c] clericorum ordinationes, benedictiones virginum, depositiones, ecclesiarum & altariū consecrationes, ante propriam consecrationem peragere prohibetur. Neque. n. ratio suadere videtur, ut quis in alios id conferre possit, quo eū dem indigere [d] dignoscitur. Quod si consecratus sit, non solum quæ iurisdictionis, verum etiam quæ ordinis sunt, exequi poterit.

e Canonicè.) Quia si cōsecraretur non canonice electus, & consecrans & consecratus essent deponendi, cap. nullus, disti. 62. cum concor. ibi alleg.

f Examinatus. Secundum ea, quæ habes in capi. qui Episcopus, di. 23. Et scrutiniū, siue examē hoc, quod fit in consecrādo, nunquā est omittendum etiam circa notum, d. c. qui Episcopus, ubi not. secus est de scrutinio electionis, quod potest omittit in personis notis, disti. 47. c. de Petro, & dic. 94. c. valde.

Scrutinium qñ possit omitti.

g Quasi. Hæc dictio diminuit parum de signo, cui addit, nec enim Ecclesia cuius Episcopus adhuc consecratus non est, potest absolute dici uiduata, cum confirmatus exerceat in Ecclesia eà, quæ sunt iurisdictionis, ut supra tit. proxim. §. fina. & per Abba. in capitul. inter corporalia, de translatio. Aliquando tamen est ueritatis expressiua, ut in leg. 1. ff. de translation. & in Euangelio: Gloriam quasi unigeniti. Sed regulariter contra, ut hic, & per Abba. in cap. dudum, 1. de elect. & in c. significauerunt, de iud. & in capit. parochianos, de decim. & in cap. fina. §. in aliis, ut ti tu. non contestat. Sed cum non consecratus non exerceat quæ sunt ordinis, nec possit episcopus appellari. capitu. tua, de his, quæ fiunt a prælat. sine consil. cap. & not. in Clem. 1. de baptism. per Abb. in rubr. & cap. primo, de translat. prælat. & supra tit.

DE CONSECRATIONE. TIT. X.

Consecrationis. { Tempus. Personæ concurrentis. Modus.

Debet igitur is, qui canonice [e] electus, confirmatus, & examinatus [f] est nouissime consecrari. Quod quidem ne Ecclesia pastoris quasi [g] destituta solatio, aliquod

Quasi.

DE CONSECRATIONE.

Post explicationem illorum actuum quib. promotio ista prælatorum initiatus ac perficitur, sequitur videre de ultimo acta quo consummatur, qui cum sit ipsa consecratio, iuxta no. in c. fi. de transla. Episc. propterea de ea in præsenti ti. pertractat qui diuiditur in tres partes, in prima habetur intra quantum tempus sit facienda consecratio, in secunda, per quot, & quos fieri debeat, in tertia quomodo sit facienda, secunda, ibi ordinationis, tertia ibi, congregatis.

Ioa. Bap.

DEBET igitur.) CASVS. Quidam fuit electus

tit. 1. §. fi. ideo saltem large videtur ecclesia vidua ta, & fine viro. fac. c. quoniam, dist. 100.
a Tres menses.) Vt c. quoniam, dist. 100. & ca. quoniam, dist. 75. & c. de Siracusanæ, dist. 28.
b Impedimentum.) Veluti si sit cautatum ab inexcusabili necessitate, ut in c. quoniã dist. 75.

ANT. TIMO. De hoc est dispositum in Canonibus apostolorum capi. 1. ita Episcopus a duobus, aut tribus episcopis ordinetur Tom. 1. Concil. expresse mandat Damasus Papa, cap. concupisci pi, §. quod autem, dist. 68. quod si pauciores essent nihil agerent secundum gl. in ca. nec Episcopi, de tempo. ordi. Petrus tñ de Palu. in lib. de potestate Papę dicit ternarium numerum non esse de substantia consecrationis. Vnde & Gregorius in Anglia nouiter conuersa legitur super hoc dispensasse.

patiatur incommodum, intra tres[a] menses post electionem, nisi legitimum subsit impedimentum[b] expediri debet. Alioqui si Matropolitanus, aut ii, ad quos ea res pertinet, negligentes fuerint. Ecclesiasticis condemnationibus subiiciendi erunt.

Consecrationi interesse debent ad minus tres Episcopi, alioqui non valet h. d.

Ordinationi autem interesse debent non solum Metropolitanus,[c] verum etiam comprouinciales[d] Episcopi, qui numerum conficiunt trium.[e] Nam & B. Iacobus, qui Iustus appellatus est, a Petro, Ioanne, & altero Iacobo Apostolis ordinatus est,[f] Successoribus suis, s. formam dantibus ut non minus, quoque trib. Episcopis, cæteris quoque assensum præbentibus, Episcopus ordinetur. Quod si ab vno, vel duobus Episcopis ordinatio expedita fuerit, taliter ordinatis, vt Episcopi nominentur a Sanctis patribus interdicitur. Ergo si nomen[g] non habent, officium qualiter habebunt?

Suffraganei a Metropolitano uocati debent comparere, vel se excusare. h. d.

Euocandi sunt igitur a Metropolitano suffraganei, qui si omnes concurrant, bene est, si aliqui conuenire non possunt, sui præsentiam[h] per epistolam facere debent.

Archiepiscopus impeditus, consecrationem sui suffraganei alteri committere potest, h. d.

Quod si Metropolitanus, uel infirmitate,

Ordinationi.) Hæc pars diuiditur in 2. particul. in prima habetur qui, & quot debeant consecrare, in secunda quid iuris si sint impediti, secunda ib , quod sit quo ad primum CASVS Archiepiscopus quidam uolebat ipse solus consecrare Episcopum quendam eius suffraganeum putabat autem id sibi licere, tum quia ipse debet confirmare, capi. primo. de translat, tum etiã ad similitudinem Ordinationis alicuius sacerdotis, capitu. presbyter. distinctio. 23. Sol. vt hic dicitur, & ob rationem in text. assignatam, non obstant obiecta ob diuersam actuum, ac personarum qualitatem. Not. Episcopos certam, & propriam habere cõsecrationis seu Ordinationis formam distinctio. 75. per tot. No. 2. nomen significare aliquando officium in personis in dignitate constitutis, quod intellige de nomine dignitatis, §. quod autem, dist. 68.

c Metropolitanus.) Immò in casu non sufficiet interuentus Metropolitani, puta si sit confirmatus a Papa, quia tunc non poterit consecrari per inferiorem sine licentia Papæ, argu. c. meminimus. vbi Abb. no. c. in distribuendis, de temp. ord. & c. antepen. vbi no. de elect. in 6. nisi tamen aliud haberet consuetudo.
d Comprouinciales.) Cap. Episcopi, cá. prouinciales, & per tot dist. 64.
e Trium.) Computato Metropolitano, ut not. in c. episcopis, dist. 64.

f Ordinatus est.) Sed nonne oẽs Apostoli erant Episcopi? Vr quod sic, quia Petro fuit datus Pontificatus, & alii quoq; fuerunt pari potestate præditi, c. in nouo, dist. 21. Itẽ Epi successerunt in locũ Apostolorũ ut c. quorũ, di. 68. ergo Apostoli fuerũt epi. Et de Iuda legit, & Epatum eius accipiat alter, quõ ergo Iacob. de nouo fuit ordinatus Episcopus? Resp. ut not. in c. fi. disti. 66.
g Nomen.) Facit dist. 68. §. ꝙ autẽ. Vnde ẽt versus. Si re priueris nec nomen hr̃e mereris. Fa. l. statutis, C. d sen. ex breui. re. le. a nullo, Co. de feriis 32. q. 4. c. dicat in fi. & dist. 66. c. fratrem, & 16. q. 1. c. si cupis.
h Præsentiã.) Nota, quod per epistolam dicitur quis exhibere præsentiam suam, concord. capitu. non debet, distinct. 65. quod tamen non ualeret ad contrahendam stipulationem, vt in le. 1. ff. de verborum oblig. sed bene vt procurator exoneretur a satisdatione, l. si procuratorem. ff. de procur. argum. contra, de pæn it. distin. 1. cap. quem pænitet. & Insti. de autho. tuto. §. 1. & le. pupillus, §. obligari. ff. de autho. tuto. Per nuntium quoque, siue per procuratorem dicitur quis exhibere præsentiam suam, not. Docto. in capit. cum parati. de appel. per cap. Episcopus, dist. 18. fac. ca. pen. de intra. calum. Vide

Omnes Apostoli Epi. præsentia.

de quæ not. in Cle. dudum, de sepult. in verb. præsentari, & in c. ea noscitur, de his, quæ fi. a præla. Facit hoc ad statuta & alias dispositiones requirentes præsentiam alicuius.

Ioã. Bap. Quod si.] CASVS. Archiepiscopus sciens proprio iure ad se ꝑtinere Consecrationẽ suorũ suffraganeorum ob impedimentũ volebat eam alteri demãdare, & in defectũ suffraganeorũ volebat Eṗos vicinæ prouinciæ vocare ad consecran. quẽdam suũ suffraganeũ, vñ q̃situ fuit quid iuris, per c. aqua de consecr. negatiue erat respõdẽ. Sol. tamen vt hic legimus, quia cũ ista delegatio, & vocatio fiat de Episcopis, est legitima, cũ sint eius. ordinis, & differunt inter se tantum rõne diœcesis, quã quisq; hẽt assignatam, & iõ non obstat obiectio. No. 1. actum cõsecrandi posse delegari ijs q̃ sunt eiusd. Ordinis d. c. aqua. & ibi Doc. Not. 2. Episcopos conuenire inter se in ijs quæ sunt Ordinis. §. pen. supra de Episcopis.

residet, l sicut, §. fi. ff. ꝓ cuiusq; vniuer. not. imme potius est arg. in contrariũ, cũ iste si Ius non possit, quod vniuersitas potuit, pro quo ar. in l. si grege, ff. de le. 1. & § si grex, inst. de leg. Et fac. ad q. An si oẽs electores delinquant in eligẽdo præter vnum, in illo residea t 1*, eligẽdi. De quo vide q̃ no. c. fi. dist. 65. & in ca. per inquisitionem, de elec.

tas ãn fideat in uno.

vel alia iusta causa,[a] ita præpediatur, ut suorũ suffraganeorum aliquem consecrare non ualeat, alicui coepiscoporum uices suas demandare[b] poterit, a quo consecrandus munus consecrationis recipere tenebitur.[c]

Deficientibus Episcopis comprouiucialibus, aduocandi sunt Episcopi uicinæ prouinciæ.

Illud quęsitum est. Si in prouincia, in qua olim plures Episcopi fuerint, unum tantum remanere contigerit, quid fieri debeat, cum & solus ordinare non possit, & nullos, quos conuocet, habeat prouinciales? De hoc in Sardicensi Concilio statutum legitur, ut superstes Episcopus[d] conuocet[e] Episcopos uicinæ prouinciæ, & cum eis comprouinciales sibimet episcopos[f] ordinet.[g]

Quomodo sit explicanda consecratio, h. d.

Cógregatis igitur hora Dñicæ lucis tertia[h]

c Cõuocet.) Sed nũquid tenebunt isti conuenire ad conuocationem istius Resp. tenentur: quia nisi venirẽt, peccarẽt, arg. ir. q. i. i c. sicut. n. & c. Præcipimus, dist. 90. & debent tunc cogi ab ipso prælato, vel Papa. Quidã dñt, ꝙ etiã ab isto compelli pñt auctoritate d. c. fi. d. 65. & sic q̃nque par in parẽ hẽt imperium; fac. 2. q. 6. ca. placuit, c. 6. q. 4. c. 2. f Episcopos. Sed quis dabit his expẽsas? R. Ecclesia quæ uacat, arg. 4. q. 3. c. venturis, & 10. q. 3. c. cauendũ. & 12. q. 2. c. charitatem. Quod si sit tenuis, tũc comedẽt de suo, c. cũ ab omni, de vi. & hon. cler.

g Ordinet.) Quod si supestes hoc facere negligat Tunc prouidendũ erit iuxta tenorem, c. fi. d. 61.

a Iusta causa) Videtur ergo, ꝙ nisi sit aliquod iustum impedimentum, ex sola voluntate & arbitrio non possit Archiepiscopus committere hãc consecrationem. Contra tamen tenet Host. in c. quod sedem, de offic. ord. vnde hic sumitur: & eius opi. communiter tenetur, vt per Abb. d. loco, & ꝙ hic, & in d. c. quod sedẽ, dicitur de impedimento, habet locum de honestate.

b Demandare.) No. ergo: ꝙ Archiepiscopus demãdat ea quæ sunt ordinis, & sic committit ea, quæ sunt meri imperij: cum exerceatur in consecrando iurisdictio ex officio nobis ad publicam vtilitatem; vt hr in c. ꝙ sedem, de offic. ord. & in c. ex qua, de consec. eccles. vel alt. & in c. suffraganeis, de elect. quod intelligetur infra de consecr. & repar. Eccles. vel alta. §. confici.

c Tenebitur.] Vt c. pastoralis, de off. ord. tenetur ẽt intra duos menses visitare Archiepm, nisi sit impeditus, quo casu debet etiam impedimentũ significare per litteras, c. si quis in Metropolitana, dist. 65. & no. in ca. quod sedem. de offic. ordi. Sed, an quemadmovum consecrandus suffraganeus tenetur recipere munus consecrationis ab eo, cui hoc est demãdatũ: ita & offic. consecrandi is, cui est actus consecrandi demãdatus? Resp. q̃ si est suffraganeus hoc onus detractare non põt: [illegible] si sit non subditus, vt p Abb. in d. c. ꝙ sedẽ

Vniuersi [illegible]

Congregatis.) CASVS. Arciepi, & Epi. Consecrando quendã Epm volebant istã iuris solenitatem obseruare, quæ hic hr, vnde fuit dubitatum an possent, negatiue. n. videbat respondendũ, qa cũ ptãs ordinis immediata sit a Christo, qui omnia sacramenta instituit, vt de fide habemus, non debet aliquid addi. Sol. vt hic dr, qua ratione cõgruentię erat oĩno necessarium, vnde non obstat obiectio propter istam cõgruentiam, cuius gratia Ecclesia & circa sacramenta põt aliquid statuere clem. 1. de baptism. cum si. No. argumentũ quod fidelitatis iuramentum sit præstandum ab omni eo, qui ad aliquod officium promoueatur. c. ego. N. de iureiur.

Ioã. Bapt. h Tertia.) Multiplex est rõ de hora tertia, qa tũc dẽt missa publice celebrari, de cõse. dist. 1. c. nocte sine qua nec ecclesia pt consecrari, c. oẽs, de cõse. dist. 1. Itẽ quia spiritus Sanctus in igneis linguis hora tertia dr descendisse super Apostolos, ea. nocte in quorũ locũ succedunt Epi, c. in nono, dist. 21. Itẽ qa illa hora Dñs est crucifixus, vt ibidem dr, & illa hora Apostoli consecrauerũt Paulum, & Barnabam: ut no. in ca. ordinatione, 1. dist. 75. An autẽ hora, Vel missæ celebratio sit de substantia consecrationis, uel collationis ordinum, no. in d. c. ordinationes, & in ca. quod sicut, § 1. de elec.

Scru-

a Scrutinio. Vt c. quod Episcopus, di. 24. & c. ordinationes, dist. 75.
b Codicem. Sed an hęc libri supra caput tentio sit de substãtia actus? Resp. communiter tenetur quod non, ut no. in c. Episcopus, dist. 23.

primum. CASVS non figuratur. Not. tamen palleum significare plenitudinem Pontificalis officii sub illa ratione, quod sine eo potestas ordinis exerceri nequeat, & sic in c. nisi, & c. ad honorem, eo. inter se conciliant.

c Tenentes. sed q̃ritur. An quilibet horũ ordinet Episcopum? potest dici, quod nullus horũ ordinat sed quilibet consecrat. Consecrare enim est cum alio sacrare, 24. q. 1. c. pudenda, sicut plures ferunt trabem, ita quod nullus per se l. ita vulneratus, §. 1. ff. ad l. Aqui. arg. contra in l. vulgaris, ff. de fur.
d Deliniant. Vt in c. uni. de sacra unctio.
e Fidelitas. Sed an fidelitas, & homagium sint idẽ? Responde non, & differunt, prout ponitur per Ab. in c. ex diligenti. de simo.
f Rescripti. Ca. ego de iureiu. c. significasti, de elec. & de forma, qua inferiores iurant episcopo per Abb. in ca. tua nos, de iureiu.

& Scrutinio[a] cum precibus celebrato, duo supra caput ordinandi, Euangelii codicem [b] tenentes [c] manus imponant, & uno super eodem benedictionem fundente. cæteri, qui adsunt manibus suis caput eius tangant, atque illud una cum manibus, sacro chrismate deliniant. [d] Quo demum peracto Ecclesiæ Romanæ, atque eius Pontificibus fidelitas [e] secundum formam Gregoriani rescripti [f] iuranda erit.

g Hoc ampli, &c. Quasi dicat nedũ consecrandus est Metropolitanus, uerũ hoc amplius, &c.
h Metropolitanũ. Metropolitanum ideo dicit & non archiepiscopum: quia ante pallei receptionem non debet appellari archiepiscopus. Ab. in c. suffraganeis, in 3. no. de elec. & in c. nisi. eo. Sed Ab. bene põt appellari Abb. ante benedictionẽ, Abb. in ca. inter 2. de re iud.
i Petitionem. Sed a quo petet? Resp. a patriarchis vel a Summo Põtifice, s̃m dist. Ab. & Bu. in Rub. eo.
K Differat. Vltra tres menses deputatos, ẽt consecrationi, c. qm̃, d. 100. & per Abb. in c. ad honorem, eo.
l Cõsecrationem. Multa sunt pręterea, quæ nõ potest Metropolitanus sine palleo exercere, ut conuocare Concilium, conficere chrisma, & alia, & in c. quod sicut, §. super eo. in fin. de el. c. Poterit tamẽ Metropolitanus talem consecrationem demandare, ut sup. tit. proxi. §. quod si Metropolitanus.

DE RECEPTIONE ET AVctoritate Pallei,

TIT. XI.

Palleum { Quo tempore recipiatur. / Quomodo impediatur. }

Pallei receptio non est differenda, & quid sit palleum.

DE RECEPTIONE & auctoritate Pallei.

Ioã. Bap. Cum Archiepiscopus sit maior Episcopo, c. 1. dist. 21. & habetur sup. de Episcopis, §. Archiepiscopi: ideo maior quoque solẽnitas requiritur in eius persona & propterea post in præce. proponitur iste qui diuiditur in 2. part. in prima explicatur materia proposita, in secunda adnot. continuatio, secunda, ibi hæc de creandis.

Hoc amplius[g] Metropolitanum [h] prospicere oportet, ut pallei petitionem, [i] & receptionem non differat. [k] Cum sibi sine palleo episcoporum cõsecrationem [l] minime permissam scire debeat. Est aũt palleũ Metropolitanorum [m] insigne ornamẽtum [n]

ANT. TIM. Nota quid dicit Abbas in rubr. eo. quod nomen istud Palleũ, debet scribi per, e, non per i. & ponit differentiam inter hæc duo nomina, nam pallium, inquit, est honestatis, palleum est dignitatis.

Ioã. Bap. HOc amplius. Hæc pars diuiditur in 3. partic. in prima habetur quid sit palleum, in secũda quõmodo sit concedendũ in tertia qñ sit utendum; secunda ibi, cuius, tertia ibi, sed eo, quoad

m Metropolitanorum. Sed cur non dicit generaliter episcoporum, cum episcopi utantur palleo, capitu. cum in iuuentute, de præsumpt. & ponant etiam de episcopis? Host. in sum. eod. & Ab. in rub. Respo. de iur. com. episcopis palleum non competit, sed ex priuilegio tantum, ut per Ab. in rub. eod.
n Ornamentum. De cuius forma per Abb. & alios in rub. eod.

ANTO. TIM. Forma autem Pallei, ut describitur ex Ioan. And. est, quædam albi, seu palli di coloris, rotunda, seu circularis. seu quæ clauditur

quod de corpore [a] Beati Petri sumitur, pastoralis officii plenitudinem [b] designans.

Volens aliquid palleādo obijcere, debet iurare de calumnia, & intra duos menses obiecta probare, alioquin tenetur ad pœnam talionis, h.d.

Cuius receptio, ut citius explicetur, nouissime[c] constitutum est, ne per cuiusuis criminis obiectionem forte palleando faciendam differri possit, nisi obiicientes corporali iuramento præstito firment se, nec agere quidquā callide, ac de obiectis promptam fidem, hoc est intra bimestris temporis spatium[d] afferāt, ad talionis uel extraordinariam pęnam se pręsidis obligantes arbitro, si obiecta minime probauerint. Quod si contradictores ista facere tenuerint, eorum obiectionibus nequaquam obstantibus, ad ipsius traditionem pallei procedendum erit.

Metropolitanus solum in sua prouincia & certis diebus palleo utitur & palleum personam sequitur, & ideo commodari non potest, h.d.

Sed eo nec semper, nec ubique Metropolitanus uti poterit, id enim soli Romano Pontifici[e] dum missarum celebrat solennia permittitur, uerum in sua tantum prouincia, [f] ac certis dumtaxat diebus.[g] Et cum personam [h] palleum non transeat, nec alteri cōmodari [i] poterit, & cum eo quisque sepeliendus[k] erit.

Pleraque dicta creatione Episcoporum habent locum etiam in alijs Prælatis. h.d.

Hæc de creādis Episcopis dixisse sufficiat, nunc de illorum uita, [l] ac qualis eorum dēat esse conuersatio, pleraque & de cæteris sacerdotibus intellecturi paucis expediamus.

ad medū circuli, vel collaris, ex parte posteriori licet color ita extendatur circa collum seu palleum circa brachia, quod habet quattuor cruces nigras, quarum prima est ante pectus, secunda super brachio sinistro, tertia retro, quarta super brachio. dextro, & significat mortificationem uitiorum, quæ debet esse in prælato, seu quatuor affectione, vide latius per Abb. ibi.

a Corpore. Id est de altari, ubi est situm corpus Beati Petri, c. significasti, ubi no. de elec.

b Plenitudinem. Vt dr̄, & no. in ca. nisi, & in capit. ad honorem, eo.

ANTO. TIMO.

Forma traditionis pallei ea est: Tradimus tibi palleum, ut eo intra Ecclesiam tuam vtaris, ca. 1. de aut. pal.

Ios. Bap. Cuius. CASVS Quidam Archiepiscopus cum esset etiam consecratus, petebat palleum, & nolebat aliter examinari, nec alicui exceptioni responderes, illa motus ratione, quodcum in quolibet actu suæ promotionis sit iudicatus idoneus, superfluum modo uidebatur, ipsum ad aliud examen teneri. Solu. ut hic hr̄, q̄ nullus actus, & pręsertim hmōi dēt temere celebrari, & ideo nec ēt. Obiectio concludit aliquid. Vnde no. aliqn̄ examen esse in aliquo actu necessarium nō simpliciter, sed accidentaliter, nempe, si quis aliquid in contrarium velit opponere, argumento toto tit. de exceptio. in utroque iure.

c Nouissime. Vt in extrauag. Ioan. 22. de auth. & usu pallei, qua incipit, malitijs.

d Spatium. Nota q̄ id, quod fit intra duos menses, uidetur fieri incontinenti.

Sed eod. CASVS. Quidam archiepiscopus uo- lebat uti palleo indifferenter quouis loco ac tempore, immo etiam aliis commodare, idque putabat licitum per c. pen. eo. in ver. vbique, & argumento potestatis delegandi, quæ sunt Ordinis, c. aqua, de consecra. Sol. ut hic dicitur, quia palleū detur ratione loci, & personæ, per locū intellige prouinciam & potestatem delegandi declara iuxta not. in d. ca. aqua, & in non obstant obiecta, ut apparet. nota priuilegium alicui concessum contemplatione, quoque alterius si posse exerceri in p̄iudicium illius, argume. ca. si diligēti, de foro compe.

e Romano. Pontifici, capit. ad honorem, eo.

f Prouincia, ca. ex tuarum, eod. nisi aliter ex priuilegio si tibi concessum, licet consuetudo etiam generalis id non posset inducere, habetur in d. capit. ex tuarum.

g Diebus, ca. pen. & c. si eo.

h Personam. Cap. ad hoc, eod.

i Commodari. Intellige pro utendo, non pro uidendo, puta ut sartor possit uidere, ut aliud faciat secundum Ioann. Andr. & Abbat. in ca. ad hoc, eo.

K Sepeliendus. Sed quid si Archiepiscopus fuit translatus ad alium Archiepiscopatum, cum tunc nouum palleū habere debeat, ut habetur in ca. bonæ, 2. de postu. prælat. quid fiet tempore mortis? Quidam, quod primum debet remanere apud primam Ecclesiam ut not. in d. capit. bonæ. Alij, quod dēt cum ambobus sepeliri, & tenetur communiter, ut per Docto. in capit. ad hoc, eodem.

l Vita. Est hic ordo naturalis Primo. n. fuit dictū, qualiter nascunt, uel producūtur in esse. Secūdo, quales sint uel esse debeant iam in esse deducti.

Tertio qualiter esse desinant,ut inf.de transla.cũ tit.seq.& facit §.fi.if. de cor eporum usu sublato.

DE VITA a ET HONESTATE. prælatorum.

Ioã.Bap. Continuat.Hęc materia p §.fin.su pra titu.proximo, vel dicas secundo quod postquã autor explicauit ingressum prælatorum ad dignitatẽ Eccles. opus erat tractare de eorundem progressu ꝓpterea. Apponitur nũc iste tit.qui diuiditur, in duas partes, in prima habetur in cõmuni qualis debeat esse uita prælati, in secunda particulares quædã ad not.eius uirtutes, secunda ibi ab improborum.

Vita tripliciter cõsideratur. VITA.Tripliciter considerari potest uita, alia enim est uita naturæ, alia disciplinę,alia gratię.Naturæ uita est animæ & corporis cõiunctio, & secundum hunc modũ intelligitur,quod dicitur a philoso pho, quod uiuere uiuentibus est esse, & hæc perdurat mediante cibo,& potu, l.de his, ff.de transac. Inde fit,vt quæ sunt ad uitam necessaria, interdum contineantur verbo vitæ, vt cum testator reliquit dilectæ personæ vitam in domo sua,de quo in l.verbo victus, ff.de ver.sig. Et de hac intelligitur illud quod præsumitur durare vsque ad centum annos,l.an vsustructus,ff quib mod.vsusfru. amit.in l.si vsus fruct.municipibus,ff.de vsufruct. leg. & in l.fi.C.de sacros.eccl.l. præponebatur, ff. de iudic. Vita disciplina, est modus & ordo quidam, secundum quem quis viuere debet, & secundum hoc dicimus, aliam esse vitam clericorum, aliam laicorum, 12.q.1.ca.duo, & hominem esse uitæ irreprehensibilis. Aliam vitam actiuam. Aliã contemplatiuam,c.nisi,de renunc.c.licet,de reg. Vita gratiæ dicitur cum quis moritur vitijs, & uiuit Deo per opera bona. Hinc illud. Qui credit in me,vitam habet. Et hanc perfecte non possumus habere in hoc sæculo,cap.maiores, de baptismo. Sed de qua ittelligitur in tit.nostro? Respon. de vita disciplinæ

b Honestate intellige de honestate morum, non de modo diuitiarum,vel quantitate facultatum, vt aliqui intelligunt rubricam de uita,& honestate clericorum,& male.

c Prælatorum. Prælati uerbum accipitur large, & stricte, large comprehendit etiam simplicem cũ ratum,d.tua,de cler. ægro. stricte solum eum,qui habet contentiosam iurisdictionẽ. Abb.in capit.1.de iudic. in c.de multa,de præbend. in capit.requisisti,de testamen. in ca.nihil, de elect.in ca. cum ab ecclesiarum,de officia.ord in.in c.fin.de pœnit.et remiss & in d.c.tua. Et an coadiutor possit appellari prælatus. Abba. in c.de rectoribus de cleri.ægro. vel debil. — Prælati verbum.

DE VITA a ET HONESTATE b Prælatorum. c

TIT. XII.

Prælati mores
- Sine crimine,
- Non conuersans cum malis,
- Corrigens seuere cũ lenitate,
- Non tolerans malos,
- Orationi uacans,
- Hospitalis,
- Sobrius,
- Non lucri cupidus,
- Pudicus.
- Habitu decenti,
- Oĩ genere virtutum ornatus.

Qui præcellit dignitate, debet & innocentia præcellere, h. d.

Ebet d igitur episcopus esse sine crimine, e & cunctum populum cui præest. conuersatione, & innocẽtia præcellere. Qualis .n.erit ędificatio discipuli, si se magistro intelligat esse pręstantiorem. f Nam eps instruere,& admonere oẽs

Ioã.Bap. DEbet igitur. CASVS. Quidam Episcopus in eius regimine ac uita diuersis peccatis erat notatus, & ideo erat reprehensibil. unde fuit quæsitum, quid iuris, cum enim contra naturam pænæ sit hominem sine peccato uiuere,capit.vnum orarium,di. 25. videbatur propterea in dignitate sustinendus. Solum tamen ut hic legimus per rationem in text.assignatam. Non obstat obiectio, quia aliud crimen,in d.cap.habetur, & in capit.1. dist. 81. Not. primo tenere argumentum a superioribus prælatis ad inferiores quando militat eadem ratio: No.2.su periores debere subditos docere, & non ab eis doceri iuxta c.vlt.& pen.dist.36.Not. 3.Pręcipuum docendi modum esse innocentiã & bonitatem vitæ,c.nemo,d ist.81.

Verbum debere. d Debet. Necessitatem importat hoc verbum, ut & alias,vt p Abb.in c.intelleximus,de iud. aliqñ decentiã,c.1.de despõ.impu ubi Abb. uide p eum Abb.in c.1.de do.& conf.& in c. si uir, de adult.

e Sine crimine. Bene dicit,sine crimine, & non sine peccato, nam crimen est peccatum grauius, dist.81.in princ.& c.apostolus. Alias si episcopus deberet esse sine peccato, nullus posset in episcopum ordinari,d.ca. Apostolus,fac.de pœni.dist.1. c. si enim,& de pœn dist.3.c.pen.

ANT.TIM. Iuxta doctrinã D. Pau.1. ad Timo. 3.irreprehensibilẽ exponit ibi Haymo, id est sine crimine,& capitali peccato.

f Præstantiorem. Sic cap.quis dubitet, dist.96. & cap.qualiter.8.q.1.& cap.statuimus.& cap. quid

proderit, d. 61. Magistri. n. morib. & sciētia, & facundia debent alios præcedere. l. magistros. C. de profes. & magist. li b. 10. Et erit talis magister eius cōparatione discipuli paleæ dicātur. 15. dis. c. cis. Vñ quidā discipuli in hoc decepti nimis festinant ad cathedrā, & dū delectātur ī loco gloriæ, fiūt aliis auctores ruinę, vt 48. di. c. qm. Cū magister faciat cathedrā, nō cathedra magistrū, c. si. di. 50.

Magistri quales.

Discipuli nimiū festināt.

ANT. TI. Hic S. Greg in Epistola ad Hermanū Epū Metēs. Quis dubitet sacerdotes Chri Regū, & Pricipū, oīumq. fideliū patres, & magisttos cēseri. Vos. n. inq. t Christus Matt. 5. estis sal terræ, & ibidē vos estis lux mūdi. Et in Pastora. li. 2. ca. 1. Tm̄ dēt actionē subditorū actio transcēdere rectoris quātum distare solet a grege uita pastoris.

a Morib. suis. Vt c. nemo, di. 81. vnde bñ ad Hono.

Tunc obseruantior æqui. Fit populus, nec ferre vetat, cū viderit ipsum. Auctorē parere sibi. Componitur orbis.

debet. Nemo autem recte monitoris personam suscipit, nisi qui moribus [a] suis aliorum errata condemnat. Quod non solum de Episcopo, sed etiam de omnibus, qui domui Dei deseruiunt, intelligi oportet. Quia uehementer Ecclesiam Dei destruit meliores [b] laicos esse, quam clericos, quæque in aliis membris Ecclesiæ uacant a culpa, sæpe in sacerdotibus habentur illicita.[c]

Episcopus cauere debet ab improborum commercio, & in corrigendo non minus charitatem, quàm potestatem exercere debet. h. d.

Ab improborum quoque commerciis abstinebit. Malorum enim consortia bonos corrūpunt.[d] Habebit igitur secum honesti testimonii clericos, qui possint irreprehensibiles inueniri, & si quando illos, siue etiam laicos inter se dissidere contigerit, ad pacem magis, quam ad iudicum compellat, inque illis corrigendis plus agat beneuolentia, quam seueritas, plus charitas quam potestas, neque dominari magis, quā consulere subditis cupiat,[e] ne quod prouisum est ad concordiam [f], tendat ad dissidium.[g]

Prælatus in corrigendo debet miscere seueritatem lenitati. h. d.

Cum lenitate tamen seueritas miscenda est.

tolerat, Abb. in c. per inquisitionem, de elect.

ANT. TIM. Vide quæ recte admonet Concilium Auernense, loquens Episcopis, & presbyteris, circa consuetudines & conuersationes, c. 2.

Ab improborum. Hæc pars diuiditur in duas partes, in prima hr̄ qualiter prælatus procedere debeat in delictis puniendis, in secūda quib. præcipue virtutib. debeat esse ornatus secūda ibi, in primis autē, quo ad primū. CASVS ita figuratur. Quidā Epi in corrigēdis & puniendis delinquentib. opposito modo procedebāt, siquidē vnus eorum sm̄ iustitiam tm̄ procedebat per text. in c. 1. dist. 4. alter vero delicta tolerabat per dictum sacrę scripturę q. Deus non vult mortem peccatoris. Vnde suitque situm quid iuris. Sol. ut hic dr̄, q. a prælatus non tm̄ iudex, sed etiā pastor dr̄ esse, iuxta tex. in §. 1. ī. s. cōiatam maiorū quarōne considerata nec etiā obiecta vñr obstare. Not. delicta non esse toleranda, nec ēt rigorose punienda, ca. disciplina, dist. 45. hic intelligimus cur ī pœnis benigna est interpretatio facienda iuxta c. in pęnis, de reg. iur. in 6. l. pen. ff. de pænis.

Icā. Bap.

Reges ad exemplū, nec sic inflectere sensus. Humanos præcepta ualent, ut uita Regentis.

Statum aūt, cui conditores non parēt, præsumitur iniquum, vt per Abbatem, in c. oēs de confir.

ANT. TIM. Vide B. August. de falsa & uera pænit. c. 20. Iudicans. n. alios, qui est iudicandus cōdemnat seipsum, c. qui vult confiteri, de pæn. dist. 6. Qui enim inquit Isid. lib. offic. alium de peccatis arguit, ipse a peccato debet esse alienus, uide Raba. lib. 3. de iusti. cler. c. 1.

b Meliores. Id est clericos esse deteriores, quam sint laici, sufficit enim clerico, si est bonus, ita no. in c. qualis, 8. q. 1. in fi.

c Illicita. Concor. ca. omnium, dist. 32. & prælati male uiuendo dicuntur ecclesiam polluere, quod quō procedat, uide per Abb. in c. ueritatis, de do. & contum. Item mala uita prælati inducit præsumptionem contra totam ecclesiam, quæ illum

d Corrumpunt. 28. q. 1. c. sępe. Vnde præsumitur contra prælatum, detinentem inhonestos familiares, ut per Abb. in c. nulli, de accus.

Præsumitur cōtra tenētē familiā inhonestā.

ANT. TIM. Consonat illud Eccl. 3 Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & Prouerb. 13. & Ps. 17. Cum sancto Sanctus eris, uide D. Ambr. li. 3. offic. c. 43. tom. 1. vnde illud: Morbida facta pecus totum corrumpit uile.

e Cupiat. Cap. licet, dist. 45.

ANT. TIM. Iuxta præceptum Apostoli ad Gal. 6. Instruite in spiritu lenitatis, lege B. Aug. de fi. & ope. c. 3. tom. 1.

f Concordiam. Scilicet, vt unus præsit aliis, ne schisma fiat, ut cap. legimus, dist. 93. & ca. ad hoc, dist. 99. & infra de sacerdo. in infer. grad. const. §. presbyt.

g Dissidium. Quod esse non debet, argu. le. quod fauore,

ſuo or, C. de ll. Simile eſt de eccl. ædifi. ca. 2. & ex tra, de appel. c. reprehenſibilis.

a Diſciplinę. Nota quod æquitas, & manſuetudo miniſcenda ſunt rigori, & quod iudex ſeq. dēt quandam mediocritatem, quam poetæ appellāt

g Reſiſtitur. Scilicet, cum poſſit reſiſtere ex officio ſecundum quoſdam: arg. ca. ita plane 23. q. 4. cap. tam ſacerdotes. Et facit hoc, quod non ſolum mihi liceat ſocium mecum in uia defendere ab iniuria illata, ſed quod teneat, cum alioqui non ſim cariturus ſcrupulo ſocietatis occultæ, de quo per Abba. & alios, in c. cum non ab homine, de iudic. & concord. ca. erro. r, diſti. 83. Teneo defendere ſociū in via.

Nam miſericordæ multum demitur, ſi ſeueritate omnino ſit deſtituta, ideoque Rectoribus ineſſe debet iuſte conſulens miſericordia, & pie ſæuiens diſciplina, ut nec in diſciplinę [a] rigore benignitatem manſuetudinis, nec rurſus in manſuetudine diſtrictionē deſerant diſciplinæ: quodque ſeuerius caſtigare neceſſe eſt, [b] non ſæuientis [c] plectatur animo, ſed medentis. [d]

Prælatus non debet tolerare peruerſos. h. d.

Præterea cauendū eſt, ne peruerſa agentes [e] conueniendo toleret. Culpam enim facientis [f] habet, qui, quod poteſt, negligit emendare, & error, cui non reſiſtitur, [g] approbatur.

Epiſcopus orationi, & prædicationi debet inſiſtere. h. d.

In primis autē orationi, & prædicationi inſiſtat. Nam præconis [h] officiū ſuſcipit quiſquis ad ſacerdotiū [i] accedit. hinc eſt, quod ſuper

auream; fac. ca. ex parte, extr. de cēſi. & l. ſi ſeruus, ff. de pignor. actio. & l. nec ſupina. ff. de iur. & fact. ign. & l. continuus, §. cū ita, ff. de verb. obl. & cap. 1. de offi. cuſto. arg. contra in l. Neſennius, ff. de neg. geſtis, & in l. placuit. C. de iudi. & in ca. fi. de tranſactio.

ANTO. TIMO. Lege B. Greg. Home. 9. ſuper Ezec. tomo. 2. & D. Roſ. de uita contempl. ca. 20. & c. diſciplina, d. 45.

b Neceſſe eſt. Vt puta cum multis graſſantib. exemplo opus eſt, l. aut facta, in fin. ff. de pæn.

c Sæuientis. Quia hoc propterea agitur, ut hominum vita corrigatur, c.

In primis autē, Ioā. B.

CASVS in hac parte ita figurat. Quidam Epiſcopus cum eſſet iuris conſ. orationi & prædicationi non dabat operam, & iudicans bona Eccleſ. non ſufficere ſibi ſecundum cōgruentiam ſui ſtatus hoſpitalitatē nō exercebat: imo negocijs ſæcularibus ſe immiſcebat & cū uarios miniſtros haberet, nec ſobrietatem, nec pudicitiam, nec habitus decorem obſeruabat, dicebat enim ultra rationes aſſignatas

importuna, de pœn. diſtin. 1. & c. quia diuinitatis, 20. diſt. & 24. q. 3. c. cum ſancti.

ANTO. TIMO. Hoc pulchre Conc. Trid. ſeſſ. 23. ca. j. de refor. iuxta præceptum Apoſtoli, 2. ad Tim. 4. Argue. obſecura, increpa cum omni patientia & doctrina.

d Medentis. Capit. prodeſt, 23. quęſt. 5. fac. auth. de manda. princ. §. non permittas, c. odio, diſt. 86.

e Agentes. Et perſeuerantes peruerſa agere, alio qui propter vnicum delictum non debet quis ſæuire in virtuoſum, nec deſiſtere ab amando illum c. niſi, vbi Ab. de offic. leg. fac. l. 3. de epiſc. audi. & l. quamuis, ff. de in ius uocan.

f Facientis Cap. inferiorum, & c. facientis, diſtin. 86. Et intellige hoc poſt monitionem, vt 27. q. 1. capitulo ſi cuſtos; Nam alias eſſet eadem pæna negligentię & cooperationis, quod eſſe non debet, capitulo nunquid, j. q. j. cum leuius ſit delinquere in omittendo, quam in committendo. Et facit hoc adq. vtrum incurrat excommunicationem is, qui poteſt iuuare clericum, ne uerberetur. & hoc facere omittit, De quo not. in capitulo quanto de ſententia excommunicationis. Generaliter autem vtrum faciens & conſentiens pari pœna puniantur, traditur late per Abbatem, & Doct. in capitulo t. de officio delegat. Vide etiam quæ not. in capitulo, quia alios, de hæretic. Sed an minor pars vniuerſitatis tacens puniri poſſit ex facto maioris partis? Reſpondeo, vt per Abbatem, in capitulo gratum, de poſtulatione prælat. Faciēs & cōſentiēs

ac omnia iſta non teneri, quia prouiſio fuit facta perſonæ de eccleſia, & non econtra, & ideo fuit de hoc dubitatum, Sol. vt in hac parte legimus, quia vt diximus ſupra in prin. huius tit. proprium eſt prælati docere omnia virtutum genera quod facto, & verbo contingit, vt ibi adnot. vnde hac ratione ſuadente, non obſtant obiecta. Not. inde argumentum ſtatum prælatorum non tantum eſſe perfectionis, ſed maximæ perfectionis, & ideo eſt dignior.

h Præconis, Fac. ca. baptiſmus, de conſecr. diſt. 4. & capitulo ſi rector, diſtinctione. 43.

ANTO. TIMO. Hinc Epiſcopus, vel presbyter angelus appellatur, qui vitam æternam prædicando annunciat, Auguſtinus ſuper Apoc. tomo. 9. iuxta pręceptum domini Iſaię 58. clama ne ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam & ſecundo ad Timot. 4. Prædica verbum, & ca. Et enim hoc proprium Epiſcoporum munus, vnde Apoſt. 1. ad Corin. 4. Non miſit me dominus baptizare, ſed euangelizare, & Ioann. 21. vide Conc. Tolet. canon. 2. Conſtantinopolitanum 6. canon. 19. & Tri. Seſſ. 5. cap. 2. & ſeſſ. 8. quæ eſt 14. ca. 4. de reform. Quomodo autem hoc præclariſſimum munus exercendum ſit lege apud Conc. Colonien. de diſſeminatione verb. lib. 4. ca. 15. 8. & 10. Copioſe qui cupit hanc rem conſulat Rub lib. 3. de inſtit. clericic. 17. & D. Gregor. in paſtor. & Home. 2. ſuper Ezechiele, tom. 2.

i Ad ſacerdotium. Hoc non eſt indiſtincte verum niſi

nisi habitu:nam actu nemo etiam sacerdos habet officium prædicandi,nisi qui habet curam uel populum. puta episcopus,ut hic,& rector parochialis ecclesiæ. Prædicatio enim est officium curæ,ut no.in Clem.1.de regu.facit tex.in clem.dudum de sepult.ubi Card. & per Abba.in ca. inter cætera,de offic. ordi. Fratres autem mendicantes potestaté prædicandi habent ex priuilegio papæ,alias si ipsi , uel qui dñr prædicatores prędicarent sine licentia Papæ, uel diæcesani, inciderent in excõicationem,c.excõicamus, §. quia nonnulli, de hæret. Nec.n.debet quis in alieno, prædicare, nisi inuitatus, uel licentia obtenta Car.in d.cle. dudum. Sed an Archiep dẽat petere huiusmodi licentiam in diæcesibus suffraganeorũ

Prædicatio & officiũ curæ.

Non dẽt quis prædicare in alieno sine licentia.

bit.prius enim tenetur quis suis subuenire,postea aliis: Aliud ex parte recipientis,videlicet,q̃ is sit in necessitate positus,tanta,q̃ aliter sibi non possit prouidere,ut hic,& tunc eleemosyna dicitur esse de præcepto,alias est de consilio.

pastores [a] primos in linguarum specie Spiritus sanctus insedit. Populum itaque prędicãdo doceat,sed illa doceat,quæ a Deo ipse didicerit,non quę illa caro uel humanus sensus [b] suaserit. Ea propter sacris libris iugiter insistere illũ oportet,nec.n.sufficit Prelatis bona conuersatio, nisi addatur scientia doctrinæ.[c]

Episcopus hospitalis esse debet & liberalis.h d.

Sed nec utramque [d] sibi sufficere credat: nam largam quoque manum habere debet, & necessitatem [e] patientibus [f] subuenire,alienam inopiam suam credens.

Episcopus non debet abuti rebus suis.h.d.

Res suas inter histriones,[g] venatores [h] aut aucupes minime dispẽset: pauperes potius in

ANT.TIM. Iuxta illud Christi Lucæ 12. Quis putas est fidelis seruus & prudens,quem constituit dominus super familiam suã, ut det illis cibum in tempore opportuno,unde D. Hiero.ad Nep. Gloria Episcopi est pauperum inopiæ prouidere,ignominia sacerdotis est propriis studere diuitiis. Et D.Amb.de off. Aurum,inquit habet Ecclesia, nõ ut seruet,sed ut eroget, & subueniat in necessitatibus, habetur 12. q.3.capitu. aurum,idem pulchre monet D. Posp. libro 2.de uita contempl.c.1.& Conc.Aurel.can.8.& demum Iodocus Clitoueus lib.de vit.& mor.cler.cap.25. exemplo D. Nicolai & Martini hoc idẽ pluribus confirmat.

Laicis nõ licet prædicare.

Respon.debet,secundum Card.in d.Cle. dudum, §. ab olim nisi forte cum visitat,arg.c.1.de censi. in 6.& 10.quæst.1.cap.placuit,& cap.Episcopum Ergo quod hic dicit sacerdotium , probat quod laicis non licet exercere officium prædicandi , & facit c. sicut.de hæretic. nisi forte esset vir sanctæ & vitæ & doctrinæ , cui hoc ab habente potestatem committeretur,secundum quosdam, in d. ca. inter cętera.Item & multo magis dicimus de mulieribus, quamuis religiosis,c.mulier,dist.23. Abbatissis tamen licere hoc in secreto inter suas moniales,secundum Car.in clemen.1.de relig.dom. Et de materia in cap.quod Dei timorem,de stat. monac.c.cum ex iniusto,de hæret. & in ca.quam sit, de iudi.& in locis supra alleg.

a Pastores primos.i.Apostolos,ca.si rector, d.33.

b Sensus.Cap.si.distin.36.

ANT.TIM Iuxta illud Ezech.3.Audias verbum ex ore,& annunciabis eis,inquit dominus.

c Doctrinæ.c.qui ecclesiasticis, di.36.fac.c.sicut, & c.si iusta,dist.38.

ANT.TIM.Quibus præcepit dominus Iosue. 1. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, Et expresse Leui.10 id quod admonet D. Hie. ad Rusti.monac.habetur c.si clericatus,16.q.1.

d Vtraq; Scilicet bonam conuersationem & doctrinam concord.c. fratrem,dist.86.

e Necessitatem . Fac. hoc verbum ad ea quæ ponit S.Thom.in 2.2.q.32.artic.5.& per Ab. in c.si vero,vers.sed si volumus de iureiur. & per Card. in c.non satis,dist.86.& per Fel.in c 1.dist. in ca. 1.de offi.ord.vbi quærentes an eleemosyna sit de præcepto,dicunt duo esse consideranda . Vnum ex parte dãtis;scilicet vt eroget quod ei superest; superesse autem dicitur non solum respectu dantis, sed etiam eorum , quorum cura sibi incum-

f Patientibus.Vt viduis,pupillis,& omnibus oppressis,dist.77.per totum.Magis tamen religiosis succurret,quam laicis,vt 16.q.1.& magis coniunctis quã extraneis,vt in ca.1.de cohab.mul.& cle. vbi no.et natis ex damnato coitu;vt per Ab.in d. c.1.super gl.pen.vbi tenet hoc in filijs sacerdotis, natis post susceptum sacerdotium.

Histriones.

g Histriones.Quod uitium est immane,c.donare dist.86.Sunt enim histriones infames, l.ff.de his, qui no.infam.& 4.q.1.c.1.Nec promoueri ad ordines pñt,c.maritum,33.dict.Prohibentur a corpore Christi,de consecr.dist.2.pro dilectione.

ANT.TIM.Sunt enim isti scenici indigni qui a clericis conspiciantur, vt per Concil.laodicen.can,54.

h Venatores.capi.episcopum,& cap. omnibus, dist.44.c.qui venatoribus,cũ pluribus seq.Et no. secundum gl.in d.c.qui venatoribus,quod triplex est venatio,oppressiua,arenaria, & saltuosa, Oppressiua,de qua dist.6.in fi.est penitus interdicta. Arenaria est,cum quis in arena pugnat cum dentata bestia,& ad hoc locat operas suas;& qui hãc exercet non solum ipse mortaliter peccat, verum & qui eum aspicit , & qui eam exercet infamis est,nisi faciat gratia virium experiendarũ, l.1.§. item senatuscon.ff.de postul. Saltuosa, est quæ fit in siluis,& saltib.hæc sui natura licita est, l.1.C. de vena.feratũ, lib.11. Ex tempore tñ fit illicita, vt in quadragesima,& diebus ieiuniorũ,vt, c.anputatis dist.86.nisi tamen eo tempore subesset necessitas,arg.23.q.3.c.si nulla.Item & persona,q̃a clerico non est licita,toto titulo,de cler.venat.& ca.si

Venatio triplex.

si nulla.23.b.8.etiam si sit pauper, sim quosdã, vt c.quorundam, di.33.& no. in d. c. qui uenatoã ribus. Laico licita est ob necessitatem non ob uoluptatem, puta pro pellibus aut carnibus, & hoc de ea, quæ fit cum clamore. Ponere aũt laqueum, vel rete sine strepitu & clamore & canib. licet ẽt clericis, cum monacho liceat texere linum pro capiendis pisci bus, ut ca. nũquam de consec. dist. 5. & de hoc in clem. r. §. porro, de sta. monach.

ANT. TIM. No. ad illud quod dr in gl. uenatio laico licita est ob necessitatem non ob uoluptatem, quod venatio secundum se, & ex sui natura non est peccatum, quia est vsus naturalis dominii pstiti homini super animalia, cum omnia animalia sint homini naturaliter subiecta, id quod tribus rationibus pbat S. Tho. i. par. q.96. art.1. vide apud eum. Per accidens aũt potest esse peccatum multipliciter, vide Caiet. & Summistas, in verbo Venatio. Vnde dictum glossæ posset habere locum in eo sensu, si venatio esset ob voluptatem simpliciterque non fuerit regulata a rõne. Nam omnis actio, quæ non est propter honestum finem, mala, & vana põt appellari, & ideo nõ caret saltem veniali, ex defectu ordinati finis. Quod si diceretur venationem licitam tm ob necessitatem, falsum est, cum ex suo genere sit licita vt dictum est, vide que not. circa hanc materiam Ab. in c. 1. de cler. ven. vbi multas ponit dist. & cõclu. circa hanc materiam.

a Exemplo suo. Nam, vt inquit Claudia. Componitur orbis Regis ad exemplũ, sic 47.d. c. in princ.

ANT. TIM. Hier. in Epist. ad Heliod. Domus, inquit, Epi est conuersatio quasi in Speculo posita, magistra publicæ disciplinæ, & quidquid fecerit, id sibi omnes faciẽdum putant. Lege D. Grego. lib. 10. mora. Et Leo. in Ser. de ieiu. Validiora, inquit sunt exempla, quam verba, & plenius opera tione docetur, quam voce.

Bibens uinum sine aqua.
Ebrietas.

b Vinolentus. Vt 35. dist. in prin. & ca. a crapula, de vi. & hoc præla. Sed an peccet mortaliter, quia vinum bibit sine aqua? Resp. vt per Abb. in ca. crapula, de vi. & honest. cler. Quid de ebrietate, an sit peccatum mortale? Resp. non, cum dicatur pectum minutum, dist. 25. §. 1. alias ea demum, vel c. vinum, paulo ante fi. uer. quæ aũt, nisi tñ sit frequens, nullum est. n. peccatum adeo ueniale, qd dum placet non fiat mortale, d. cap. vinum, §. criminis, arg. l. 3. C. de epis. aud. & l. vni. C. de super exact. lib. 10. vbi Bar. & ita Abb. in d. c. a crapula, & in capitu. 1. de reliq. & vener. sanct. Sed an sacerdos ob ebrietatem veniat priuandus benefi- cio? Resp. Non sola, c. si constiterit, ubi Abb. de ac cu. Quid si celebret non præmissa digestione? Resp. utique priuari poterit, ut hr in d. c. si cõstiterit licet indigestus celebrans corpus dñicum conficiat, ut per Ab. & alios, in d. c. si constiterit.

hospitio recipiat, & facilius exemplo [a] suo ad hospitalitatem attrahat.

Prælatus debet sobrius esse, prudens, & peritus, non solum peritia litterarum, uerumetiam negotiorum.

Sobrius sit, non uinolentus. [b] Non sit pcussor, [c] & ad uindictã facilis. [d] immo in oĩ genere rerum agendarum prudẽtiam secum hẽat. Si. n. mancum, aut debilem sancta cõtingere nequaquam lex diuina permittit, quãto [e] magis doni cælestis dispensatores esse non cõuenit id quod est deterius mente debilitatos?

Episcopus non debet sæcularibus negotijs se implicare. h d.

Sicut aũt epm nullo errore cõuenit ĩuolui: ita nulla dẽt cupiditate [f] corripi, & ppea lucri cupidus esse prohibet, & alicui ẽt honesto [g] ne-

ANT. TIM. DVbitat hic glo. an ebrietas sit peccatũ mortale, & vr rñdere quod non, nisi sit frequens, nota tamẽ quod hoc dictum glo. non est simpliciter intelligẽdum. Nam de ebrietate loquuntur doctores dupliciter, seu ponunt duplicem ebrietatem. Alia. n. est præcognita, & volita, & hæc est peccatum mortale, & quia culpabilis est, non excusat a peccatis sequentib. eam. Alia autem est nõ intenta, quæ tãtum dicit ebrietas materialiter, & non peccatum mortale, sed veniale, cum non careat ali quali culpa, de qua loquitur gl. hic, vide S. Tho. 2. 2. q. 150. art. 1. vide etiã multa quæ tradit notanter Alex. de Ales, par. 2. q. 142. mem. 12. per totũ, & præcipuæ arg. 2. vbi quando ebrietas mortale sit declarat. & auctor ipse in c. inebriauerant, 15. q. 1. Mala quæ ab ebrietate pueniũt lege apud D. Aug. ad sacr. virg.

Percussor.

c Percussor: Id est, pronus & frequẽs in pcutiendo nec. n. q semel, aũt raro pcuteret, posset appellari pcussor, sicut nec abigens, q semel abigit, l. fi. ff. de abigi. Nec erro q frequẽter sine cã nõ vagat, l. qs sit fugitiuus, §. errone, ff. de ædil. edi. Nec Plagiarius, q semel alienos seruos surripuit. l. abducta, cũ ibi no. C. de fur. Nec mercator, q unum tm exercet negotium, l. 1. §. 1. ff. de trib. argu. cõtra in l. athletas, § calumniator, ff. de hi q no. infam. Dic vt p Bar. sup. inscriptione, & r. rub. Digestorum, & qd hic dr intellige de eo, qui vellet proprijs manibus percutere, qd licet, vt ca. 86. §. vel percussor, nisi vt ibi no. & de materia in dist. 45. in gl. in Sum. & per totam distinctionem.

d Facilis. Nã tales prohibentur ordinari, vt inf. qui promoue non poss. §. idem statuendum.

e Quãto magis. Sicut. n. animus præponit corpori, d. 38. c. sedulo, & fin. C. de sacros. eccl. sic vitia aĩ sunt detestabiliora vitijs corporis, c. vsq. adeo, d. 33. Et cum episcopus iudex sit, non solum animarum, ut 10. q. c. quæcunque verum etiam corporum, oportet illum ęque spirituali, & tpali sciẽtia ornari, ut d. 39. in prin. & hoc est quod hic dicitur in omni genere rerum agendarum.

f Cupiditate, c. virum, dist. 47. & per tot.

ANT. TIM. Eccle. 10. Auaro nihil est scelestius, vnde Chrs. Luc. 12. Cauete ab omni auaritia, radix enim oium malorum est cupiditas, 1. Tim. 6.

g Honesto. Puta aduocando, nisi in casibus ex-

ceptis,ut hr in c.1.& in c.fi.de postul.& not.if. de procu.§.postulandi. Vel exercendo tabellionatū, ut tradit in c.sicut,ne cle.uel mon. Vel artē physicā ut per Ab & alios,in c.sniam, ne cle.vel mo. Vel chirurgicā, in d.c.sniam. Sed recipit nōnullas declarationes, vñ uidēda sunt,q̄ ponit Abb. in c.fin, ne cle.vel mon.& 14.q.4.in glo.summæ,& no.in c.clericus q̄libet,d.91. Et plura ī hac materia congerunt p Doc.post Ab.in c.1.ne cler.uel mon. Et an monachi, vel alias religiosi tenentur propriis manibus laborare? late per S.Thomā,2.2 q.187.ar.3.

Greg.in Reg.& habetur in ca.legitur, disti.81.& idem Greg.in c. oportet,dicta dist.

f Domesticarum. Sic d.34.in prin.

g Intrinsecam. Vnde illud, Intima per mores cognoscimus exteriores,fac. Cle.2.de vi.& ho.cler.

gotio,ut sibi uictum, & necessaria quærat,operam dare: Nam & Dominus negotiatores de templo uerberatos expulit,[a] & Apostolo teste, Nemo militans Deo implicat se negotiis sæcularibus.[b]

Pudicitiæ studiosus esse debet Episcopus,h.d.

Pudicus[c] quoque debet esse,& moribus,& verbis pudorem præseferre. Ea propter Maguntino[d] Cōcilio statutum legitur,ut nullus sacerdos fæminas de quibus suspicio potest esse, retineat,sed neque matrem, aut amitam, aut sororem[e] retinebit,quia & in illis, instigante Diabolo,scelus perpetratum reperitur, aut in pedissequis earum. Itaque domesticarum[f] quoque personarum immoderatam familiaritatem uitabit.

Qualis quis sit interius debet per exteriorem demonstrare,h.d.

Oportet item Episcopum, cæterosque Ecclesiasticis officiis mancipatos,per decētiam habitus extrinseci,morum intrinseçam[g] honestatem indicare, & ideo si præterquam ex causa urgenti[h] indumentis,prçter ordinis ac officii decorem[i] præsertim publice,luxurietur, illorum impudētia uariis modis,[k] non minus recentioribus,[l] quam antiquis[m] pontificum decretis coercetur.

Qui displicet,non exorat.h.d.

In summa cū pro populo Episcopi suffragatores ad Deum parētur,necesse est, ut omni genere uirtutū eius gratiam habere nitant, quia cū is,qui displicet, ad intercedendū mittitur, irati animus ad deteriora prouocatur.[n]

a Expulit,c.consequens.& c.eiiciēs, dist.88.

b Secularibus,ext. de cle.vel mona. p tot.

c Pudicus. Vt dist. 43.per totum.

ANT.TIM. Teipsum castū custodi dicebat Apost. Lege D.Ambr. de Abel,& Cain. Vñ recte venerabilis Beda dicebat Sacerdotibus,ut semper altari adsistere,sēp castitas obseruanda præcipit.

d Maguntino,Concilio,ut in ca.1.de cohab. mul.& cle. & a.d.2.c.interdixit & ca.omnibus,distin.81.

ANT.TIM. Iuxta dictū Sap.Eccl.7.Iuueni amariorē morte mulierē, q̄ laqueus est uenatorum, & sagena cor eius, vincula sunt manus eius. Qui placet Deo,effugiet eam, qui autem peccator est,capietur ab ea. Hoc idem Siricius PP.c.fœminas,d.81. Idem monet. D.Hie.ad Nep.to.1. idem D. Cyp. li.de sing.cle. vide pulchre apud C.Aug.ser.37.ad fratres in eremo.

e Aut sororē. Intellige,si istæ p̄sonæ enumeratæ, aut ipsi clerici sint suspecti,q̄a forte sunt iuuenes vt hr diffuse.inf.c.1.de cohab.mul.& cle. Maxime vt vitetur iuriū correctio.c.cum expediat. de cle. in 6. Sed cōtra ē auth. Nulla.C.de epis.& cle. Sol. illi legi nō est hodie standū,cū can.in c. interdixit d.32.contrarium innuat,& ita Abb.in d.ca.1.

ANT.TIM. Idq; exemplo D.Augu.vt refert D.

h Vrgēti. Puta ī peregrinatione, maxime si trāseundū sit per terras infidelium,uel hæreticorum,quib⁹ sunt ī uisi clerici catholici,uel ob aliū iustū metū,ca.1.de eo,q̄ me.ca.pe.de vi.& hone.cler. cle.quoniam,eo.tit.

i Decorē. Argu.q̄ monachus creat⁹ eps, vel Cardinalis,possit, & dēat mutare habitum monachalem. Sed contrariū seruat curia Rom. & cōtrarium no. in ca.monachus, 11 q.1.& per Ab.in c.clerici eo.nisi scandalum gn̄aretur,q̄a i dicto casu deberet se conformare habitui eorū īter quos viuit, vt p Ab.in c.Deus, e.tit.qui ita intelligit no.in d.cap.de mō. Sed qualis erit hic habitus? Respō.ut in Cle.qm̄, eo.& per Doct. in d.c.clerici.

ANT.TIM. Vestiū decentiā præscribit D.Hier. ad Nepotia. to.1.& ī epita.Nep.ad Hel. in cōc. Car.4.can.45.& hr 41.d.c.clericus,nouis.p cōc. Trid.ses.14.ca.6.& conc. Colon.c.26.de vita Cleric.

K Modis. Fac.in audientia,de sent.exc.& c.si iudex,eo.tit.in 6.& q̄ hic dicit de habitu,intellige etiam de clerica, siue corona, quam qui non defert, cum sit clericus, mortaliter peccat. Abb.in c. si quis ex clericis, de vi.& honest.cler.

l Recentiorib. Cle.quoniam,de vi.& hone.cler.

m Antiquis. Vt 41.di per tot.& c.pen.eo.

n Prouocatur. Sic d.49.in prin.& ca.in grauib.3. q.7. Et est arg.q̄ malorū sacerdotū preces noceāt vel saltē nō ita facile exaudiant,licet ita cōficiāt mali sicut boni,1.q.1 c.ipsi sacerdotes, & inf.de sacra.§.pe.& ex officii ptāte prophetēt,& mali,1.q.1.c.dictū,& c.prophetauit. Et not.q̄ hic dicitur pro legatis mittēdis,q̄a hi destinādi sunt, q̄ sunt

ei acc

ei accepti, ad quem mittuntur, & de his omnib. vide Abb. in rub. eo.

ANT. TIM. Vide ad hoc propositum D. Prosperi luctuosam descriptionem sacerdotis carnaliter viuentis. lib. 1. de vit. contempl. c. 22.

Ea propter. CASVS. Quidā archidiaconi indifferenter uolebant omnes iurisdictionis causas cognoscere, ac iure medio finire & terminare, ad idque faciendum mouebātur per c. 1. eo. in illis uerbis, in omnibus & omnem curam. Vnde fuit propterea quæ situ q d iuris. Sol. fuit data, put hic legimus, quia cū Eps sit superior, cōuenit ut quædā sint sibi reseruata, arg. ca. q d sedem, de offi. leg. nō obstat obiectio quia illa uerba, in oībus, & c. intelligūt in oīb. præter grauiora. No. cum grauiora sint superiori reseruata, ut dixi sup. ideo ī dubio nō intelligūt etiā a iure demandata, arg. cap. 1. de offi. uica. in 6. No. 2. u ificat esse actū iurisdictionis exterioris, & ideo etiā nō sacerdoti competit. Ioā. Bap

DE OFFICIO Archidiaconi.

Qm̄ Epi exercent aliqñ officiū suū, p alios, ideo p st declarationē vitæ & muneris ipsorū, incipit modo autor demonstrare qualiter q dā cū Epo gerant curā pastoralē, & cum Archidia. in iurisd. proprio iure primum teneat locum, ut dicit hic tex. in prin. & Abbas in ca. 1. eo. propterea proponitur nūc tit. iste, qui diuiditur medio iudicio in 2. par. in prima habetur cā huius tractatus, in 2. explicatur. Officium istius archidiaco. 2. ibi, ea propter. Ioā. Bap.

QVoniam CASVS hic non occurrit, ad not. est tamen inde animaduertēdum, quod Episcopo de iure eod. dantur quidam adiutores, qui propterea uicarii iuris dicuntur, iuxta no. in c. 1, eod. No. 2. argument. officiales non esse multiplicandos nisi cum causa.

DE OFFICIO ARchidiaconi.

TIT. XIII.

Archidiaconi. { Dignitas. / Officium

Archidiaconus est a iure constitutus uicarius, & quasi oculus episcopi.

QVoniam uero grauis & lata est pastoralis officii cura, recte constitutum est, ut aliqui in ecclesia sint qui una cum Episcopo onus ferant, & sui prælati ualeant sublevare solicitudinem. Talis est Archidiaconus, qui maior post Episcopum, & eius Vicarius[a] reperitur. cuius uigilantia & solertia usque adeo in domo Dei excubare debet, ut oculus[b] Episcopi non immerito meruerit appellari.

Archidiaconus cognoscit inter clericos. h. d.

Ea propter debet is audire iurgia singulorum, & quæ corrigenda[c] & emendanda uiderit, corrigere, & emendare.

Archidiaconus ardua ad Episcopum deferre debet. h. d.

Quod si qua fuerint ita ardua, [d] quæ per eum commode non possunt terminari, ad Episcopum suum deferet. Despiciet quoque ut Primicerius, Sacrista, & Custos iniuncti

c Corrigenda. Sed an possit corrigere excommunicādo? Respon. ut per Doct. in ca. Archidiaconus, extr. eo. & sm aliquos corriget uerbis monitoriis, uel ēt præceptoriis, sed pœnam non imponet, per ea quæ no. Ab. ī c. ad hæc, in 4 p. eo. Inn. tamen & Hostiens. admittunt quod possit modicam pænam imponere, & ad modicum tēpus suspendere: quod si uerum est, nota unā differētiam inter vicarium iuris & vicarium hominis, qui non uendicat sibi talem correctionem, capit. licet, & capit. fin. de offic. vica. in 6. & per Abb. in capit. 1. ext. eod.

a Vicarius. fac. ca. 1. c. ad hæc. & c. vt nostrum, c. licet tamen Archidiaconi episcopi sint vicarij, ponuntur nihilominus in certa dignitate, & ideo non possunt ad nutum remoueri, nec ipsorum officium potest episcopus exercere, secundum Abb. in c. 1. eod. Ideo autem dicuntur vicarii episcopi, quia omnia, quę exercent, ad episcopos pertinēt. Sed quæritur, quæ sint ista; Resp. vt per Abb. in c. officium, in 1. q. & in c. fi. in 2. opp. eo. tit.

ANTO. TIMO. Dicitur Archidiaconus quasi princeps ministerii, omnia enim quę ad ministerium pertinent ipse debet; sicut ceteum, & vt ceum acolythus S. Thom. in 4 sent. distin. 25. cap. 1. ad 4.

b Oculus, c. diaconi, 1. & 2. d. 93. c. ad hæc, ext. eo.

d Ardua. Sed quæ dicuntur ardua. Respond. depositio clericorum, vt no. in capit. suff aganeis, de elect. etiam si sint in minoribus, vt 5. quæstio. 7. capitu. episcopus. Item suspensio perpetua, vel diuturna, vt in capitu. 1. de excess. pręlat. Ecclesiarum vitio. capitu. sicut vnire, de excess. prælato. Alienatio rei Ecclesiasticæ, & generaliter omnia, quæ non possunt expediri per episcopum sine capitulo, vt in cap. nouit. & cap. quanto, de his, quæ fi. à præla. & per Abb. in capitu. ad hæc, eod.

a Exequantur, in c. perlectis, dist. 25.

ANTO. TIMO. Habet etiam interdum, & alia officia, ut Arch. Bononiensis priuilegium conferendi gradum doctoratus, ex priuilegio Honorij III. gl. in cle. 2. in ver. suspensum, de magi. a quo legitur fuisse doctoratū Bartolum in eius priuilegio in vita Bar.

b Anno. Si nulla necessitas subsit, sed si res exigat, visitabit etiam frequentius, ut hr̄ in c. mādamus, & in ca. 1. per Abb. eod.

c Parochiam. Id est diæcesim, sic ca. 1. eo. Nec enim dignitas Archidiaconalis sui natura habet distinctam parochiam, vel curam animarū, sed hanc curam habet vice Epi, licet in quibusdā locis habeat etiam distinctam parochiam, sed id est ex accidenti & loci consuetudine, in qua plurimū fundatur iurisdictio Archidiaconi, ut p Abb. in c. 1. de excess. p̄lat. & in c. licet, de pæn. & in ca. cum in cunctis, §. inferiora, de elect.

ANT. TIM Licet, ut dictum est. Archidiaconus de iure multa possit: Offm̄ tamen eius ecclesiæ suæ cōsuetudo præscribit, secundum Inn. in c. 1. de offi. Archi. & c. cū olim, de consuetu. Vnde in aliquibus eccl. videtur esse maior dignitas Archipresbyteri, ut in nostra Perusina.

& p hoc ēt p̄cedere debeat, vt in c. statuimus, ext. de maio. & obe. & c. 1. d. ti. cūr prius dixit de Archidiacono, postea de Archipresbytero. Respo. archidiaconus licet inferior sit in ordine: in dignitate tn̄ & administrōne est maior, pp curam fori contētiosi, quam exercet, cum Archipresbyter solū exerceat curā fori pænitētialis, ut i. eo. in prin. & not. in c. officium, ext. eo. ita no. Card. in Clem. 1. de præbe. in 1. q. 7. & Archi. & Gem. in ca. perlectis, 25. dist. glo. & Abb. in ca. 1. eo. in his tamen potissimum sunt consuetudines ecclesiarum obseruandæ, ut per Hostie. quem & Abbas refert in d. c. 1.

Non ab similes. CASVS. q̄dā Eps volebat cōstituere archipresbyteros, tam in Vrbe, quā extra, ut curam haberent, eiusq; vicē gererēt in spiritualib unde dubitatū fuit an posset, cū enim diæcesis sit distincta, in parochias. ca. 1. 13. q. 1. per tot ti. de paro. nō uidebatur hoc necessarium. cæterum, Sol. ut hic legimus, quia eps, & vbiq; non est præsens, & aliquando est impeditus, parochi quoq. ex tali p̄motione euadunt diligētiores, & ideo his obseruatis, cessat ut puto etiam obiectio. Not. primo, ad archipresbyterum pertinere curam animarum. c. 2. & ibi glos. eo. No. 2. ipsum esse executorem eorum, quæ ordinata sunt ab Episcopo, quibus cōtrauenire minime debet, c. fin. eod. & propterea conuenienter in Vrbe, & extra de iure fuit institutus.

solicitudinem diligenter exequantur.[a]

Archidiaconus de licentia Episcopi visitare & excommunicare potest, h. d.

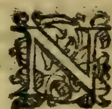
Sed & tertio quoque anno,[b] si Eps non poterit, uniuersam parochiā[c] circumire debet, & cuncta, quæ ordinatione, vel emendatione indigere uiderit, secundum Canonicas sanctiones corriget, & si Episcopi auctoritas accesserit, excommunicationis etiam sententiam feret.

DE OFFICIO ARCHIPRESbyteri.[d]

TIT. XIII.

Archipresbyteri { Officium. Species. { Vrbanus. Ruralis. } Depositio. }

Archipresbyter est Vicarius Episcopi circa diuina, & Archipresbyterorum duæ sunt species. h. d.

NOn absimiles Archidiaconis Archipresbyteri habētur:[e] nam & ii Prælati sui circa spiritualia curā subleuant. Horum autem duplex est species,[f] alii[g] enim Vrbani sunt, alii autē exteri.

Archipresbyteri vrbani quod sit officium. h d.

Vrbani, suntqui præsulis sui absētis circa

DE OFFICIO ARchipresbyteri.

Ioā. Bap. Quoniam archipresbyter est similis archidiacono, ut dicit hic tex. in prin. & declarat gl. ibi in ver. non absimiles, propterea post titu. præcedentem proponitur iste, qui diuiditur in 2. partes, in prima enim habetur quot, & q. sint archipresb. in 2. adnot. qualiter, dignitat. Eccle. habent certū ordinem annexum, secunda ibi, admonendi.

Archidiacon⁹, cur Archipresbyterū p̄cedat.

d DE officio Archipresbyteri. Sed cum Archipresbyter sit ordine maior Archidiacono

e Non absimiles. Similitudo autem est in hoc, q̄ vterque est Epi iuris Vicarius, ille in his, quæ cōcernunt iurisdictionem, & forum contentiosum, est sup. ti. prox. & c. ad hæc, de offi. Arch. in his, q̄ concernunt ordinem & forum pænitentiarium vt infra per tot. & c. officium, ext. eo.

ANT. TIM. Vnde si quis ex eius negligentia sine confessione moriatur, reus erit animæ illius, c. si presbyter, 26. q. 6.

f Species. Ista diuisio assumitur ex c. officiū, ext. eo.

m. vbi agitur de Archipresbyteris Vrbanis, & ex c.fi. vbi tractatur de fo. aneis.
a Officium. Scilicet solemne.
b Celebrando Scilicet missam solemnem, quæ dr̄ in festiuitatibus solemnibus, quib. debet Eṕs, nisi ex cā impendiatur interesse in cathedrali ecclesia de conse. di. 2. c. Episcopus, & c. temporis qualitas, 12. q. 1. not. Abb. post Host. in c. 1. in fin. extr. eo.

ciat, quæ sunt iurisdictionis, argumento, c. quam uis, de verb. sig. Sol. ut hic dr̄, quia potestas Ordinis est unita cū potestate iurisdictionis, iuxta no. per Caie. in suis opuscu tom. 2. trac. 7. q. 1. & ideo obiectio nō tenet, quia non de qualibet iurisdict. hæc sol. intelligitur, sed de illa, quę respicit exercitiū curæ animarum. vnde not. argu. ad cognoscendā unionem inter potestatem Ordinis, & prelationis, & posset confirmari, argu. c. statutum, de rescr. in 6. Nota 2. non dari præposituram Eccles. sine ordine aliquo, ca. 1. de ætat. & ibi Docto.

diuina in vrbe vicem sustinent, aut pręsentis curam minuunt, officium [a] inchoando, celebrando, [b] & benedicendo, [c] & cunctis prouidendo, quæ sacerdotum ministerio perfici debent.

Quæ sit potestas foraneorum Archipresbyterorum. h. d.

Exteri qui sunt circa singulas plebes cōstituti non solum vulgi solicitudinem gerunt, verum etiam presbyterorum, qui per minores titulos [d] habitant, uitam iugi circumspectione custodire debent, qui licet suis pręsint plebib. vt [e] episcopus Matrici [f] præest ecclesiæ, nihil tamen contra sui præsulis ordinare decretum audere [g] debent.

Obtinentes aliquam præposituram, debēt etiam habere eius præpositiuæ ordinem. h. d.

Admonendi sunt autem ii, qui præpositure [h] alicuius administrationem canonice uolunt obtinere, ut non solum nomen, [i] verum etiam ordinem habere studeant. Vnde nisi, q archidiaconatum tenent, diaconi, aut qui Archipresbyteratū, presbyteri infra annum fiāt [k] amittent honorem, etiam si, iusta causa prohibente presbyteri, aut diaconi esse nō potuerint. [l]

DE OFFICIO VICARII. [m]

TIT. XV.

Vicarij. { Officium. / Persona. / Ad quem appellandum. }

c Benedicendo. Scilicet in matutinis, quando legi debent lectiones, vt not. in c. officiū, ext. eod.
d Titulos. Titulus appellatur ecclesia, ut ca. 2. dist. 70. & c. Eṕs, disti. 80. Sumitur titulus, & aliis uariis modis, ut no. in c. fin. ext. eo. vnde sumitur hæc littera.
e Vt episcopus, Dictio, vt, ñ denotat hic omnimodam similitudinē, quia aliter præest Episcopus, aliter Archipresbyteri.
Matrix ecclesia. f Matrici. Id est cathedrali & baptismali, licet interdum baptismalis ecclesia sumatur pro ea, quæ habet sub se capellam, ut de eccl. ædifica. capitu. & 2. vide quę no. in Cleme. 1. de sent. excommu in vers. matricem. Et dr̄ matrix, quia sicut mater carnalis generat per cōceptionem, sic ista regenerat per baptismum, uel forte, quia alię ecclesię ita se habent ad hanc, ut filię ad matrem, & de hoc uide not. in Clem. 2. de baptis.
g Audere. Sed quę corrigenda uiderit Epo renunciare, ca. fi. eo. nisi sint minora, quæ & ipsi Archipresbyteri determinare possunt, cum habeant ordinariam iurisdictionem, c. cum ab ecclesia, de off. ordi. & c. ex literis, de consan. & affini.

h Præpositure. Præpositura est nomen generale, continens quamlibet pralaturam, capi. quamuis de verb. signif. licet quandoque dignitas sit de per se, cap. 1. de æta, & qua. Præpositura.
i Nomen. Cum nomina debeant rebus esse consequentia, §. sed & cōuiuia, inf. de immu. eccle.
K Fiant. Capit. 2. de æta. & qual.
l Potuerint. Sed non uidetur, quod casu promoueri impeditus debeat priuari dignitate, ut capitulo 3. de cleri. ægrot. Solut. intellige, quando culpa sua ad talem casum deuenit, capit. 1. de cleric. ęgrotan. contrarium quando, pręter culpam. Debuit enim abstinere ab eo ad quod sciebat se inhabilem.

Ioā. Bap. Admonendi. CASVS Cum in ecclesia Dei necessario reperiantur diuersi prelati, fuit propter ea quęsitum, an debeāt esse promoti ad aliquem ordinem, & cum ordines, & pręcipue sacri sint ordinati ad corpus Christi & non uidebatur propterea absolute necessarium, cum pręlatura respi

DE OFFICIO VICARII

Ioā. Bap. Continuatur iste ti. pro gl. rub. diuiditur autē in 3. partes, in 1. habetur quale sit uicarii officiū, in 2. quis possit esse, in 3. qualiter ab eo appelletur, 2. ibi debet, 3. ibi, inter vicarium.

m DE officio Vicarii. Dixi de uicariis a iure constitutum, nunc de constitutis ab homine, vel supra de his qui deseruiunt ecclesiæ

nomine

Vicariorũ plures species.

nomine proprio, nunc de his, qui alieno. Sic not. in rub. ext. eo. Sunt autem uic ariorũ duæ species, perpetui, & temporales, ut in c. extirpandæ, §. q a vero, de pręb. ubi Abbas tam in lectura, quam in repetitione, ubi addit & tertiam speciem uicariorum: eorum scilicet, qui per sedem Apostolicam ad certam prouinciã tegendam deputantur, vt c. penu. eod. & 16. quæstio. 1. adiicimus, proprie tamẽ hęc uox prædicatur de uicario perpetuo, ut per Abb. in c. Gregor. perpetuus, de a. instr.

ANTO. TIMO. Vicarius est qui alterius uices gerit, siue in officio contentioso, siue non extra eod. per tot. Species autem uicariorũ aliqui ponũt quatuor. Quidam perpetui ad parochiales ecclesias constituti, in c. perpetuus, de fi. instrum. Quidam temporales ad aliquos actus constituti, c. peruenit, de appellat. Quidam speciales non ad curam, sed ad certum articulum locum, uel actum constituti, ca. sua, de offic. uica. Quidam generales, q. nec perpetuo, nec ad curam, nec ad certum actum, vt uicarii in curiis Episcoporum, glo. in Clemen. quæ in eccle. de offi. uic.

Vicarius Episcopi non potest inquirere, punire, priuare beneficijs, vel eadem conferre, nisi hæc specialiter sibi committantur. h. d.

Per uicarium quoque, cum Episcopus per se ipsum deseruire, & residere, rationabili [a] causa prohibetur, aut prę sens, omnib. commode par esse non potest, [b] Episcopalis repræsentatur auctoritas. In quo tamen illud aduertendum est, quod licet per generalem [c] officii commissionem Vicario factam, causarum cognitio transferatur, potestas tamen inquirendi, corrigendi aut puniendi aliquorum excessus, seu aliquos a suis beneficiis, uel administrationibus amouendo, uel beneficia conferendi, nisi specialiter [d] concessa sit, non transfertur.

Habens curam animarum in diuersis ecclesiis, uel laicus non potest constitui uicarius.

Debet autem episcopus circũspectus esse, ne laicum [e] vicariũ sibi constituat. Indecorũ [f] est

b Non potest. Videtur igitur, quod si dum est pręsens, potest omnia episcopalia munera obire, qđ non teneatur constituere uicarium. Cuius tamen contrarium uidetur sentire Abbas, in capit. quoniam, de offi. ordin. iuribus & rationib. per eum allegatis, cuius opinio huic litteræ non est contraria, cum ipse præsupponat Episcopum nunquam omnibus ecclesię negotiis esse parem. De quo tamen dubitari potest, maxime si diœcesis sit modica, & Episcopus uir expertus, & habeat Archidiaconum, & Archipresbyterum.

Episcopus an teneatur sõstituere uicarium.

c Generalem. Ergo quo ad singula non tantum ualet genus, quãtum species, de hoc distin. 23. cap. quamquam, & de offic. ordin. capitu. si sacerdos, & fac. capitul. licet eodem lib. 6.

d Spicialiter. sufficit autem secundum Hosti. quod unum istorum specialiter exprimatur, secuta clausula generali, uidelicet. Et omnia alia, quæ nos possumus, etiam si mandatum exigerent speciale, ut not. in c. licet. eo. in 6.

Per uicarium. CASVS. Quidã Mutinens. cũ esset simpliciter factus Vicarius Epi. uolebat ꝓpterea in omnibus potestatem sibi datam exercere, ut Eñi, ad idque peragendum illa mouebatur ratione, quia utriusque idem Tribunal censetur, ca. 2. de consuetud. in 6. Sol. tamen ut hic dicitur, siqui dem quædam negotia requirunt speciale mandatum, c. qui ad agendum, de procura. in 6. text. autem in contra adductus, intelligitur quoad ius reddendum, secus aliter. Not. generalem commissionem comprehendere tantum leuiora, & non grauiora, c. 2. eod. in 6. Not. 2. argumentum quod prohibita nunquam præsumuntur permissa nisi expresse pr bentur.

a Rationabili. Sed quæ sunt causa rationabiles per uicarium deseruiendi. Respond. ut per Host. in summa huius tit. §. & in quibus casibus, & ordinarie per Doct. in cap. extirpandæ, §. quia uero, de præb.

Debet autem. CASVS. Quidam laici petebant a suo Epo se constitui in Epatũ uicarios eius, atq. putabant eorum petitionem esse iustam, illa ratione, quia laicus in iure canonico: doctoratur ut consuetudo passim docet, unde idem uidebatur dicendum de uicariatu isto. Solut. tamen ut hic habetur, per rationem in tex. assignatam, consuetudo uero in contrarium adducta meo iudicio inducit priuilegium: & ideo non obstat. Not. in officijs exercendis esse summopere congruentiam personarum obseruandam, iuxta no. in ca. 2. de elect. & supra in §. final. de offic. archiepresbyteri.

Ioã. Bapt.

e Laicum. 16. p. 7. c. in noua.

ANTON. TIMOT. Merus enim secularis, uel clericus uxoratus non potest esse uicarius, secundum Panormitan. in capit. 2. de clerico coniugato.

f Indecorum. Sic c. in noua, 16. q. 7. & cap. decenter, dist. 89.

a Pręfes-

a. Professio, 12.q. 2. cognouimus. Sed contra cap. Deus qui, ext. de uit. & hon. cler. & de eo quod no. Io. And. in Clem. & si principalis, de rescr. & per Arch. in c. in noua, 16.q.7. & de hoc per Doct. in c. Ioannes, de statu monach. Sol. vt per Abb. in c. cum causam, in fi. de elect.

scopum, quia appellatio est de minori iudice ad maiorem prouocatio, ut no. in c. 2. de consit. in 6. & habetur inf. de app. post princ. Sed cum episcopi, & sui officialis idem sit auditorium, sequeretur quod si a uicario ad episcopum appellaretur idem esset iudex a quo cum iudice ad quem, quod esse non debet, d. c. 2. & c. Rom. Sed vide contra, c. a collatione, de app. in 6. ubi ab episcopo ad eundem episcopum appellatur. Solu. ut no. in d. t. 2.

Cu- a Vicar. ad episcopu non appellatur.

enim, laicum hominem uiros Ecclesiasticos iudicare, nec in uno eodemque officio debet dispar esse professio. [a] Quod etiam lege diuina prohibetur, dicente Moyse: Non arabis in boue, & asino.

b Consuetudine. Transitum facit ad vicariu in diuinis, sed bona occasione, maxime cum de ambabus specieb. tractetur, ext. eod. ti. s. tam de uicario iurisdictionis, quam de uicario in diuinis.

Perpetuam habens uicariam, tenetur accipere ordinem presbyteratus. h. d.

Vicarius perpetuus.

c Vicariam. Sed quis est perpetuus uicarius? Resp. qui canonice a persona ecclesiæ, & auctoritate epi est institutus, & certam debet percipere portionem, c. ad hæc, ext. eo. de præb. c. extirpandæ, §. quia uero. Et not. qui habet aliud beneficium curatum non pot adspirare ad uicariam, c. 1. ext. eod. sed nec ad duas uicarias, ut c. fi. ext. eo. ubi not.

Inde & Honoriana constitutione [b] cauetur, ut episcopus eum qui perpetuam uicariam [c] obtinet per subtractationem [d] prouentuum, uel ipsius vicariæ ablationem compellat, ut se in presbyterum promoueri faciat.

f Ad episcopum. Sed licet ad episcopum non possit appellari, tamen si vicarius recusetur tamquam suspectus, suspicionis causa coram episcopo est probanda, c. si contra unum, in fi. de offi. dele. Nec. n. uerum est per omnia quod appellatio & recusatio paria sint per omnia, ut dicitur in c. super eo. eo de appel. & in c. 2. de consu. in 6.

A uicario appellatur ad Archiepiscopum, ab archidiacono ad Episcopum, h. d.

Inter uicarium [e] autem, & Archidiaconum illud interest, quod a vicario, non ad Episcopum, [f] sed ad Archiepiscopum, ab Archidiacono uero, nisi aliud Ecclesiarum inducat consuetudo [g] ad ipsum, cui immediate subiacet Episcopum, erit appellandum. [h]

g Cosuetudo. Quæ dat iurisdictione, c. cum contingat, de for. compe. & c. Rom. eo. ti. in 6. & c. Rom. de off. ordi. Idem dicemus, de priuilegio, cum ista sint paria. 9. q. 3. c. conquestus & c. duo, §. debet, de offi. ord. & c. nouit, vers. non enim, de iud. vbi de hoc dicitur. Et quod hic dicitur de consuetudine, refert solum ad appellatione interponendam a sententia Archidiaconi, scilicet quod de consuetudine possit induci, quod appelletur ad archiepiscopum, non aut quod cosuetudo possit inducere, quod appellatur a Vicario ad Episcopum, quod licet quidam antiqui tenuerint, tamen est falsum, vt no. in c. 2. de consuet. in 6. & in cap. Romana, de app. in 6.

ANT. TIM. Quando antea & quoties sit appellandum, uide C. de appel. auth. hodie aute & l. vlt. C. quo & quando iud. l. ab eo, ff. de app. rec. l. 1. §. fi. ext. de appel.

d Subtractionem. Sic etiam compelluntur alij clerici, quando necessitas, vel utilitas exigit, ut ordinentur, facit c. quæris, de ætat. & quali.

Io. Bapt.

Inter uicarium. CASVS. Cum lata esse sententia a quodam Episcopi vicario contra Monasterium S. Petri, uolebat Sindicus appellare ad Episcopu cum ad proximu superiorem esset appellatio facienda, l. Imperatores, ff. de appellatio. Sol tamen vt hic dr, quia est idem tribunal, c. 2. de consuet. in 6. & sic cessat obiectio quæ adhuc no obstat, quia illa lex no habet locu de iure can. iuxta no. in c. antiqua, de priui. No. in materia appellationis iudice a quo, & ad que debere esse realiter distinctos, iuxta d. c. 2. ita quod vnus sit superior, alter vero inferior in eodem ordine: No. 2. hunc vicariu esse alterius naturæ a iudice delegato, quia appella. non eo. modo ab vtroq; est facida vt doct. animaduertunt, in d. c. 2. vbi est glo. not.

e Vicarium, scilicet generalem, vt c. Romana, in prin. de appel. in 6. qui est ordinarius, vt ibi not. Secus si quis delegatus esset ab episcopo ad causam specialem, quia tunc ad ipsum episcopum appellari deberet, ca. super questionum, de off. dele. & c. dilecti, de appel. vbi not. & potest esse ratio, quod a vicario generali non appellatur ad epi-

h Appellandum. Nisi quis appellare uelit ad Papam, ad que omisso etiam medio appellatur. 2. q. 6. c. ad Romanam. & c. quisquis, & idem in legato, vt in c. 1. de offic. leg. vbi de hoc. & 2. q. 6. c. 3. licet secus sit in Imperatore de iure ciuili, l. Imperatorum, ff. de app.

DE COADIVTORE.

Inter illos qui adiuuant Episcopum in sua cura pastorali connumeratur etiã iste coadiutor, ideo post declarationem vicariorum supradicta consequenter ponitur, tit. iste, qui diuiditur, in 2. partes, in prima habetur qualiter Coadiutor sit dandus Epis, in secunda qualiter sit dandus Episcop. inferioribus, secunda, nec solum

a Senio-

DE COADIVTORE.

Ccidit etiam CASVS in utraque pai.eo. modo figuratur. Quidam beneficiatus siue sit prælatus, sine sit eo inferior, cũ esset senio uel alia corporis valetudine impeditus, ita ut non posset suæ ecclesiæ seruire, petebat propterea sibi dari coadiutorem quamuis autem id potuisset ei denegari, tum ob copiam tot official. ut constat in superiorib. titul. si ille fuisset Eps, tum etiam per cap. tua nos, de cler. ægro tan.sol. tamen ut hic legimus quia si secus esset posset contingere qđ non inueniatur q̃ seruiat eccl. ca. 1. eo. copia autẽ offi. ubi oportet non est deneganda, & ideo prima obiectio non tenet, ca. vero tua nos intelligitur in casu spirituali, & non regulari, & sic non ob. Not. 1. afflictũ esse aliquando subleuandum, dum modo tamen canonice subleuetur, aliter enim esset retardare homines ab officio adiuuandi alios,

d Prouidus. Et qui ad gerendum officium, in quo datur coadiutor non sit inhabilis, ut per Doct. in c. fi. de cler. ægrot. vel debilit.

e Coadiutorem. Adde, quod si res exigat non solum unus in coadiutorem, sed etiã duo dari possunt, in ca. unic. de cle. ægro. in 6. Plures autem duobus non possent dari, cum. n. debeant p̃ curari, de sumptibus Ecclesiæ, in qua sunt coadiutores, Ecclesia nimis oneraretur, ut no. in d. c. unic.

ANT. TIM. No. quod propter infirmitatem super uenientem nõ priuatur Prælatus, quia Ecclesiastica beneficia nõ sunt temporalia, c. præcepta, dist. 55. vide gl. in uer. coadiutorem, ca. ex parte de cler.

f Epo. Sed quid si solum sit electus et cõfirmatus, nõ autẽ consecratus? an dẽat ex toto remoueri, uel poti⁹ coadiutor dari? Resp. ut p̃ Abb. in ca. ex parte, de cle. ægro. vel debil.

g Maioribus nota dationem coadiutorũ dici de causis maioribus quæ sunt reseruatæ Sedi Apostolicæ,

DE COADIVTORE.
TT. XVI.

Coadiutor { Quare detur. / Qualis. / Quibus. }

Ex causa datur Episcopo coadiutor, cuius datio ad sedem Apostolicam spectat. h. d.

Ccidit etiam interdum, ut Pastor senio [a] aut corporis ualetudine [b] impeditus, aut sanæ mentis consilio [c] destitutus, super suum gregẽ excubias ducere non possit, ea propter uir prouidus, [d] & honestus illi in coadiutorem [e] adiungẽdus est, per quem tam Episcopo, [f] quam populo viriliter consulatur. Cuius datio, cum de causis maioribus [g] esse cõstet, ad Sedem Apostolicã [h] nulla obstante consuetudine [i] referenda est.

Coadiutor qualiter dandus remotis partibus. h. d.

Quod tamen sic intelligi oportet, si non in remotis partibus explicanda sit. Cæterum si procul ab Apostolica Sede Eps impeditus degeret, tunc secundũ Bonifacianæ constitutio

vt dicit tex. in d. cap. 1. Not. 2. hanc diuisionem ob eius rationem esse ampliandam in quolibet benemerito officiali, quod faciat ad quæst. de doctore volente legere per substitutum, de qua Abb. in c. 1. de Sum. Trin. num. 2.

Senectus a Senio. No. quod senectus æquiparatur infirmitati, imo, vt inquit Teren. Senectus ipsa morbus est, & fac. hoc ad statutum loquens de infirmis, & de infirmitate, de quo per Abb. in cap. magnæ, de vo. & vot. redemp. & in c. quamuis, de sent. ex cõ.

b Valetitudine. Scilicet incurabili, ĩm plerosq; vt per Ab. in c. ex parte, de cler. ægrot. & no. in c. vni. eo. tit. in verbo. peepetuo. Sed idem forte si morbus curari non posset, nisi per longa tempora, per rationem d. c. vnic. Et ad de, quod morbis administrare impediens reddit quem ineligibile, vt per Ab. in c. cum inter canonicos, de elect.

ANT. TIMO. Vt de leprosis constituit Lucius III. ca. de rectoribus, & Clemens III. cap. tua nos, de cler. ægrot. & de deformato, & mutilato, in ca. præsbyterum, eo.

c Consilio. Idem si sit prodigus, & de dilapidatione suspectus, vt per Ab. in cap. venerabilis, de off. delega.

di Apostolicæ, vt & sediũ mutationes & Eporum translationes, c. 1. vbi Abb. de transla. præl. & in c. quod translationem, de offi. l. c. quamuis, de elec. in 6. c. vt debitus, in fi. de app. & per Io An. in ca. querelam, de elec. & per Doc. & in c. quod sedem, de off. ord. & hoc intellige si dandus sit coadiutor Epo, secus si inferioribus, vt in c. de rectoribus, ibi Ab. de cle. ægro. & c. fi. eo. tit.

h Apostolicam. Ergo nec ad Archiepiscopum, qui in sua pronuncia id tantum potest, quod, sibi a iure reperitur concessum, ca. conquestus, 9. quæst. 3. ca. Romana, de sup. negl. præl. in 6. nec ad Patriarcam, nec ad Legatum, quia in generali legatione talia non transeunt, c. quod translationem, de off. leg. Sed contra v detur in c. ex parte, in fi. de cle. ægro. Sol. illud fiut de speciali auctoritate & mandato domini Papæ, vt plenius no. in c. vni. de cle. ægr. in 6. Item arg. contra, c. hi. qui, de præb. in 6. & inf. de col. §. autoritatem. Et fac. adhoc c. ecclesiæ, de sup. neg. præl. in 6.

i Consuetudine. Not. q̃ contra Rom. Ecclesiam non currit præscriptio in his, quæ sibi in signum specialis priuilegij reseruauit, sicut nec contra priuilegium prælationis, c. cum nobis, de præscr.

a Te-

a Tenorem. Vt in c. vnic. de cler. de ægrot. in 6. ob difficultatem enim admittitur quod alias nõ admitteretur, ut per Abb. in ca. significasti, de foro compet.
b Rectorem. Vt c. 2. 3. & 4. de cler. ægr. uel debi.
c Archidiaconũ, Vt c. fi. de cle. ægr. vel debil.
d Nullo pacto. Quo casu quidam tenebant hunc penitus remouendũ, sed cõiter tenetur, quod licet remoueat ab administratione: non tamen a iure prælaturæ, ut late traditur in c. tua, de cl. ægr. uel deb.
e Scandalo. Puta quod sit leprosus, c. de rectoribus, de cler. ægr. uel debili. Nec. n. aliquid est faciendum cũ scandalo, c. presbyterum, & c. tua, de cler. ęgr. vel debil. c. nihil ubi late traditur, de præscr. ꝙ procedit si sine peccato mortali id potest omitti, c. cum ex iniũcto, de nou. ope. nunc. Põt aũt scandalum hoc nasci, quia sit exosus populo, fore ob delictũ sibi imputatum, quo casu poterit, ex toto remoueri, c. nisi, de renun. & §. pp, infr. eo. ti. sed hoc casu remouendo prouidendũ est de cãbio, secundum Inn. in d c. nisi, & Ab. in d. c. tua.

Nil agendum cũ scandalo

nis tenorem [a] prouidendum erit.

Etiam inferioribus ab Episcopis dandus est coadiutor, & utrisque de facultatibus Ecclesiæ erit subueniendum, h. d.

Nec solum Episcopis dandus erit coadiutor, sed etiam, si res exigat, inferioribus. Vnde si uel Ecclesiæ Rectorem [b] uel Archidaconum [c] ita morbo aliquo contigerit impediri, ut ecclesiasticis ministris uel nullo pacto, [d] vel non nisi cum scandalo [e] interesse possint, eis quoque coadiutor adhibendus erit, & ita res temperanda, ut utrique iuxta facultas Ecclesię vitæ neceſſaria [f] ministrentur.

f Necessaria. Ita ut possit sine penuria uiuere, licet forte non commode. Differunt enim hæc inter se, ut not. per Abb. in ca 1. de instit. Sed quid si reditus ecclesiæ sunt adeo tenues, ut non possint sufficere Prælato & Coadiutori dato? Resp. ut late traditur in c. de rectoribus, de cler. ægrotan. uel debilit. Item dato, quod isti reditus sufficiant, & supersint etiam, quis habere debet dispositionem redit. nunc. Prælatus nè an Coadiutor. Respon. secundum Abba. in d. c. de rectoribus. Aut infirmitas impedit administrationem in temporalibus & spiritualibus: & tunc coadiutor habebit admi nistrationem in utriusq. fac. ca. tua de cler. ægrot uel debilit. & c. 1. de cler. non resid. & c. præuenit, de appel. Aut infirmitas reddit solum impotentem in spiritualibus, & tunc d. c. contra. d. c. de rectoribus.

DE COREPISCOPORVM usu sublato.

Ioã. Bap. Inter multos officiales Epi unus antiquitus reperiebatur, qui cum fuisset contra rationẽ institutus, fuit propterea postea sublatus, unde post titu. præcedentem proponitur iste qui diuiditur in 2. p. in prima habetur quid iuris de isto corepisco po: in secunda facit Epilogum omnium supradictorum: secunda ibi, uidimus.

DE COREPISCOPORVM VSV sublato.

TIT. XVII.

Corepiscoporum usus sublatus est. h. d.

ERant olim & corepiscopi, quibus circa plurima cum Episcopis ministeriorum communis erat dispensatio, [g] quorum tamen institutio tã in Romana Sede, quam in aliis totius orbis, Ecclesiis, tãquam improba, & super uacanea est penitus interdicta. [h]

ERãt olim. CASVS. Quidã pe tebata sũ. Pontif. sibi concedi hanc corepi potestatem, ad hoc aũt petendum mouebatur illa rõne, quia cũ ea ab antiquis partib. fuisset instituta, uidebatur ẽt hodie concedenda, iuxta l. sed & ea. ff. de legibus. Sol. tamen ut hic dr, quia diuersitas temporum diuersos quoque & admittunt & reiiciũt offi ial. arg. c. non debet, de consang. cum simil. & ideo nõ tenet obiectio. Not. circa Officiales considerari nõ solum necessitatẽ, sed etiam decentiã & ideo sæpe uariãtur.

g Dispensatio. Vt quia ipsi & conferebant ordines, licet non omnes prędicabant, & conficiebãt dominicor pus ut c. quamuis ubi no. disti. 62. & obtinebant quoddam medium inter Episcopos & presbyteros, ab utriusque tamen differebant. Abb. Episcopis. quia corepiscopis erat interdicta presbyterorum diaconorum, & uirginum, & ecclesiarum consecratio. Item erectio altarium, & alia, de quibus, d. dist. 68. §. inter episcopos, & cap. quamuis. A presbyteris, quia cõferebant minores ordines, & secundum Gratianum etiam commendatitias & pacificas litteras dabant , quod non faciunt presbyteri, d. §. inter episcopos, eod. capitul. quamuis.

ANT. TIM Quæ pertinẽt ad corepiscoporum officium & potestatem lege in Conci. Ancyrano, can. 13. & Conc. Antiocheno, can. 10. qui damnati deinde sunt a Damaso, Leone, & Conci. Neocæsariensi, & demum a Ioan.

h Interdicta. Etiam si forte ab Apostolis uel generalibus Concilijs emanesset talis institutio, vt no in c. coriepiscopi, dis. 68. quod præbet arg. ꝙ a quocunque auctore sit institutum, & quantumcunq. diu fuerit obtentum, si non subest causa, vel si onerosum est, est extirpandũ, vt oĩ. dist. 12 & de consecr. dist. 1. c. placuit, & 10. d. 1. c. hanc, & dist. 63.

Non attenditur auctor.

Matrimonium spirituale dissoluitur translatione, renunciatione, depositione. h.d.

Vidimus hucusque de spiritualis fœdere coniugii, quod inter Episcopum, & Ecclesiam contrahitur, quod electione, vel postulatione initiari, [a] confirmatione ratificari, consecratione intelligitur consummari. [b] Itẽ de motibus [c] & uicariis [d] & coauditoribus [e] Episcoporum: tractenus hunc, quibus modis Episcopus ab Ecclesia remouetur, & sic quomodo tale coniugium præter mortem [f] dissoluitur. Contingit autem id tribus modis, Translatione, Renunciatione, & Depositione, seu Degradatione, de quibus singulis uideamus, ac primum de Translatione.

dist.63.§.verum & c.peruenit.de censib.

a Initiari. Hoc uerborum sumitur proprie & improprie eodem tẽpore. Nam respectu electionis vere et proprie initiatur spirituale coniugiũ, qa per eam acquiritur ius electo, ut no. in c. quanto, dist. 64 Nã electo res consentiũt tanquam in sponsum Ecclesiæ, fac. ca. cũ inter canonicos de electio. & ca si. de translat. prælat. et per Abb. in c. scriptum, de elect. et ideo electio dicitũ cõfirmari. Quo uero ad postulationẽ stat improprie, qa per eum uere non initiatur spirituale matrimonium qm cũ nihil aliud sit quã quædã precum porrectio ad principẽ, ut de postulato prouideat vt habetur in Rubri. et ca. 1. de postulat. prælat. et supra de postula. in prin. & sic gratiæ, innitatur, nullum ius producit ossibus postulari infixũ. Vnde non mirum, si per eam proprie nõ dicitur spirituale matrimonium initiari: ut tradit Abb. in d. ca. scriptum. Sed cum & per postulationem deueniatur ad admissionẽ, per quam tale coniugium postmodum initiatur & celebratur non mirum, si & postulatione dicitũ huiusmodi coniungiũ initiari, cum quidquid est causa causæ, sit etiam causa causati, l. & si amicis ff. de adult.

b Consummari, Cap. 2. & ca. licet, de transl. Episcop.

c Moribus vt supra, de vi. & honest. prælat.

d Vicarijs. Tam iuris, quam hominis, vt supra de offi Archi. cum duobus tit. seqq.

e Coadiutorib. Vt supra de coadiut. & dicit in plurali numero: quia etiam Archidiaconus, Archipresbyter & Vicarius sunt adiutores, vt supra de offi Archid. & de offi. Archipresb. & de offi. Vicar. omnibus, in princ. Vel forte ob cor episcopos, licet illi sint sublati.

f Præter mortem Intellige inclusiue; scilicet qđ & morte huiusmodi coniugium dissoluatur, nedũ translatione, & renunciatione. Ea enim secundum quosdam est natura huius dictionis, vt si ponatur iuxta propositionẽ affirmatiuam, includat vt hic Si iuxta negatiuam tunc excludit, vel excipit, vt per Dyn in ca. peccatum de re iud in 6. Sed Dyn. loquitũ, de dictione, nisi, vnde eius doctrina litteræ nostræ non quadrat, nec est etiam in se vera; nec Dyn. id explicite dicit; Vnde dic ex mente Abb. in capitu. dudum, 2 de elect. quod si dictio,

Præter. præter, cum suo adiuncto adhæret orationi quæ comprehendit adiũctum dictioni isti præter stat exclusiue. Exemplum. Lego tibi libros meos prçter Decretum, nam si decretum nõ excluderetur præmissa oratione, frustra poneret. Cum adiũctũ dictioni prçter, includeretur in oratione pmissa et uerba debent intelligi, ut operẽtur, l. si quando C. de inoff. test. ca. si Papa, de priuil. in 6. si autem adiicitur orationi, quæ nõ comprehendit adiunctum, stat inclusiue. Exemplum. Lego tibi animalia mea, pter Decretum, nã si hæc dictio tunc non includat, frustra fuisset apposita, cum animalium appellatione nõ ueniat Decretum. Sic in casu nostro dissoluitur tale coniugium spirituale p translationem, renunciationem, & depositionem præter mortem, id est ultra qđ dissoluitur per mortem et sic includit. Vel dic, qđ in hac littera potest etiã excludere, ut sit sensus Dicamus quibus modis soluatũ istud cõiugiũ præter mortẽ, de quo modo mortis non intendimus dicere tamquam de notorio, & sic excludit Et de natura huius dictionis, per Abb. non solum in dicto cap. dudum sed etiã in c. litteras, de præsump. per Archie. in c. Ebron. 13 q. 2. per Ioann. de Ligna. in clem. 2. de pæn. & per Paul. in clem. 1. de Sũma Trin. & fide catho. & per Bart. in l. 1. ff. de pignor. actien. & in l. nam quod liquid, §. final. ff. de pæn. leg. Nicol. de Neap. in l si tutor, §. si tutor. ff. de iure. & rat. distrahen. & commun. in leg. actione, C. de trans. & in aliis multis locis, & an in dubio stet inclusiue vel exclusiue per Abb. in dicto cap. dudum. Adde tamen quod respectu characteris impressi huiusmodi matrimonium, nec morte dissoluitur, cum preduret etiã post mortem impressum in anima vt dicit Abb. in cap. inter corporalia, de translat. Episcopi, sed hic respectus in tractatu nostro non est in consideratione, sed solũ habetur respectus administrationis temporalium, & spiritualium, alioqui, nec per translationem, nec renunciationẽ solueretur tale coniugium, cum character remaneat, immo nec per degradationem, Per eã enim character semel impressus minime aboletur, vt Not. in capitulo secundo, in fin. de pœnis in sexto cuius tamen contrarium dicitur hic, & in dicto capit. inter corporalia, vnde hçc littera sumitur.

ANTON. TIMOT. Quod hic dicit gloss. de mente Panorm. ex matrimonio Episcopi cum Ecclesia quod morte non dissoluatur ob characteris impressionem, sequitur, in hac parte opinionem Canonistarum, qui dicunt etiam Episcoporum esse ordinem, & idcirco inprimere characteram, de cuius substantia est, quod sit distinctum perpetuum & indelebile. Verum Theologi tenent cõtrarium, nimirũ quod episcopatus vltra sacerdotiũ non addat ordinẽ & gradũ nouũ pro-

propter altaris ministerium, & sacrificium, quod est Eucharistia, quod est Sacramentum Sacramẽtorũ, ut inquit D. Diony. de Ecclesiastica Hier. c. 5. Vide de hac quęstione. S. Tho. in parte. 3. in addit. qõ. 37. art. 2. & per D. Bonauent. in 4. sen. d. 24. par. 2. art. 2. q. 3. Durandũ & alios ibidem.

necessitas ecclesiæ aliter suadeat: No. oblõnem cõtractã inter Eccl. & bñficiatũ, quæ matrimoniũ spirituale dr̃, nõ posse dissolui nisi cã legitima & cognita suadente, c. si. de trã. & c. nisi, de renũc.

a Mutationes ut c. mutationes. 6. q. 1.

DE TRANSLATIONE. TIT. XVIII.

Matrimoniũ inter Episcopũ & Ecclesiam.
- Cõtrahitur
  - Initiatur. — Electione. Postulatione.
  - Ratificatur. — Cõfirmatione.
  - Consummat. — Cõsecratione.
- Cõseruatur
  - Epi moribus. — Abhomine.
  - Vicario. — A iure.
  - Coadiutore.
- Dissoluitur
  - Depositione. — Arch. Archiẽp. A quo fit.
  - Translatione. — Permutatio. Instituta.
  - Renũciatione.
  - Morte.
  - Ob vtilitatem. Ob necessitatem.

Translatio inducta est ex utilitate, & ex necessitate. h. d.

Ranslationes, quę & mutationes nuncupari possunt, institutæ sũt utilitatis & necessitatis gratia: b Vtilitatis, cum Episcopus c ab ea ciuitate, cui præpositus est, in aliã transfertur, in qua magis proficere posse uerisimiliter existimatur. Sic olim Princeps d Apostolorum de Antiochena ciuitate se Romam transtulit, ut scilicet ibidem copiosius proficere posset.

Necessitate cessante translatio irritatur. h. d.

Necessitate vero nonnunquam Episcopalium sedium mutationes fieri solẽt, hostium urgente metu. e Sed hoc casu, si ciuitatem, de qua effugerit Episcopus, ab hostibus liberari, & ad priorẽ statum contigerit reuocari f

Io. Bapt. Quãuis hæc materia continuet, per §. si. supra tit. pximo aliter: tamen continuãda est meo iudicio hoc mõ, videlicet vita eccles. prælatorũ cõsiderat̃ tripliciter, nẽpe rõne ingressus, progressus, & egressus, & cũ hactenus dictũ sit de ĩgressu & progressu, sequit̃ nunc videre de egressu, qui cũ de iure primo cõtingat per translationem, pręter tñ mortem ob potestatem superioris ppea proponitur nũc tit. iste qui diuiditur in 2. partes, in quarum prima hr̃ quid iuris, de translatione: in 2. quid iuris de beneficiorum permutatione, secunda ibi, non absimilis.

Rãslationes. Hęc pars adhuc subdiuiditur in duas partes in prima habetur qua de causa concedatur translatio, in secunda a quo fieri debeat,

ANT. TIMO. Est autẽ trãslatio de sede in sedẽ facta cõmutat. Vel aliter; est ab una Ecclesia ad aliam Ecclesiã regulariter facta mutatio

b Gratia. Vt c. mutationes, 1. q. 1. & copiose traditur. in c. vniuersorum de rerum permu.

ANT. TIM. Alii uero in uniuersũ tres adferũt trãslationis seu trãsitus cãs. Prima ẽ leuitas. secũda cupiditas. Tertia humilitas. Gol. in sum.

c Xp̃s. Vel alius p̃latus: nã & alii trãsferri possunt. Cardinalis, ut ĩ c. dilectus, 1. de p̃b. Archiep̃s, c. bonæ 2. de post. pl. & c. scriptũ, de ele. Abbas in c. uenerabilis, de conf. & c. cũ in ueteri, de elec. Præpositꝰ, c. dudũ 1. de ele. & quicunque beneficiatus, c. admonet, de renũ. & demũ quicunque postulari põt lm̃ Hos. ĩ Sũ. eod. & in Sũ. de postu. præla §. quis sit postulandus.

d Princeps. 7. q. 1. c. mutationes, & sic no. ꝙ utilitas, maxime si sit magna, æquiparatur

secunda, ibi sciendum est. quoad primum, casus ita figuratur, quidam pælatus volebat transire de sua propria ecclesia ad aliam fortasse sibi magis vtilem; vnde fuit quęsitum an liceat, negatiue enim uidebatur respondendum, tum propter obligationem personaliter seruiendi ecclesiæ iuxta capitu. relatum, de cleric. non residen. tum ob vinculum matrimonii inde cõtractũ, iuxta, c. fina. eod. de translatio. Solu. tamen vt hic legimus: quia ob maiorẽ vtilitatẽ vel necessitatem recedendum est aliqñ ab eo quod diu bonum iudicatum fuit, l. 1. ff. de constit. & hinc cognoscimus obiectiones quoq; non concludere, siquidẽ tam pred. obligatio quam matrimonium ita intelligũtur nisi videlicet utilitas vel

necessitati, adeo ut ea instante si superioris copia haberi non possit, possit quis venire contra propriũ iuramentũ lm̃ Inno quẽ sequit̃ Abb. in c. venerabilẽ, de elect. licet hoc nõ placeat Host. Io. Bapt. fac. no. per in c. cum omnes, de coust. & quæ ponit Abb. in c. tua. de Eccl. ædifi. in vltimo no.

ANT. TIM. Affertur exemplum etiã de Eusebio & Felice, ut ibi, in c. mutationes, 7. q. 1.

e Metu. 7. q. 1. c. temporis.

f Reuocari. Arg. ꝙ restituta re in pristinũ statũ omnia iura restituũtur, c. quia diligẽtia, de ele. & 16. q. 3. c. prima. Sic qui peruenit ad meliorẽ fortunã, tenet̃ ad pristinã obligationẽ. 27. q. 7. c. ab infirmis, l. 2. C. qui bo. ce. poss. & l. si locus. ff. quemad. ser. ami. Et quod cessante causa & o.

a Reuertetur. Ergo non obstante mutatione remanet Episcopus primæ Eccl. & sic est Episcopus duarum Ecclesiarum, contra illud 21. q. 1. c. relatio. Quod quidam admittũt, exemplo matrimonij carnalis, ubi quis potest esse maritus duarum fœminarum, altera religioné ingrediẽte ut no. 7. q. 1. c. pastoralis Sed contra uſ, nã ille locus definit esse Ecclesia, per captiuitaté, ut l. cum loca. ff. de relig. & sump. Sed non est ita, quia sacramenta ecclesiæ uera dicimus esse apud hostes, ut 1. q. 1. q͞d quidam. Et q̄ dicit lex, q̄ definit esse sacerdotus, intellige, quia viduatus est sacris ministeriis. Sed pone contra, q̄ Eps est captus & non ciuitas, an tũc constituet alius? Res. ut no. in d. cap. pastoralis.

Constitutio cui alias.

Præsumitur cõtra instãtes.

Sciendum est. CASVS. Cũ quidã Eps esset transferẽdus de suo Episcopatu ad Episcopatum suæ patriæ ob vtilitatẽ maximam quæ inde sperabatur, fuit dubitatum cuius superioris auctoritate hæc translatio esset facienda, siquidem primo videbatur eã spectare ad Archiepiscopum cum eius sit proprium electum in Episcopum suffraganeum, & confirmare, ac etiam consecrare, c. nihil, de elect. §. 1. supra de consecrat. cum sit Sol. tamen vt hic habetur, quia cum uinculum contractum inter Ecclesiam & Episcopum sit proprie matrimoniũ Spirituale, non potest dissolui nisi p̄ summum Pontificem. c. 1. & fi. eo. & ob hanc rationem nõ obstat obiectio in cõtrarium facta: No argumẽtum, quod libet vinculum inter personas vel veras, vel fictas, non posse propria auctoritate dissolui, quia repugnat rationi aliquem iudicare proprium factum esse legitimum.

dissoluendi carnale matrimonium per illam auctoritatem. Quos Deus cõiunxit. &c. multo magis censetur reseruasse dissolutionem spiritualis. Et quod facit Papa, qui est Vicarius Dei, videtur Deus ipse facere, ut late prosequitur tex. in ca. 2. de translat. unde sumitur.

ANT. TIM. Nõ valet argm̃, nec militat hęc rõ in matrimoniis carnalibus, determinante hęc aliter ecclesia Romana ut nouissime per Conc. Tride. sess. 24. in princ. & canone 7.

e His matrimonijs. Scilicet spiritualibus, cũ nec in carnalibus liceat, c. 2. eo.

f Cõfirmatus. Intellige copulatiue, quia secus est in electo tantum, c. 2. eodem a contrario sensu, vt cõmuniter tenetur, licet H. st. contra.

g Contractum. Nota ergo, quod consecratio quo ad substantiã uinculi spiritualis nihil addit: nam illud non dicitur de substantia alicuius rei, quo remoto, illa remanet. Ideo dignitas Episcopalis seu consecratio non est de substantia matrimonii spiritualis, quia sine illo matrimonio potest esse dignitas Episcopalis, ut patet in Episcopo, qui renunciauit Episcopatui & non ordini, & sic in Episcopo nulla tenenti. Similiter potest esse matrimonium spirituale sine dignitate Episcopali, ut patet in electo confirmato, & consecrato, ut hic, & in cap. 2. eodem consecratio tamen consummat spirituale matrimonium, c. fi. eodem, & sup. a. de corep. usu. subl. §. fi Et licet quo ad uinculum nihil addit, tamen quoad alia, scilicet quoad potestatem exercendi ea, quę sunt ordinis Episcopalis, ut supra de confirmat. §. fin. & habetur in cap. transmissam, de elect. Vnde nota, quod ubi remanet eadem causa & substantia, ob accidens adueniens, dispositio non uariatur, ut per Abbatem & alios, in c. 2. eo.

ad eam expulsus reuertetur.[a]

Episcopos transferre ad solum Romanum Pontificem pertinet.

Sciendum [b] est autem Episcoporum trãslationes, non etiam inferiorũ [c] ad solum Apostolicę sedis Antistitem certissima [d] ratione pertinere; neq; super his matrimoniis [e] quidquam pręter eius assensum immutari debere aut posse, Quod obtinet non solum si Episcopus est consecratus, verum etiam si tãtum canonice fuit electus, & confirmatus.[f] Cum ut supra diximus, post electionem & confirmationem inter personas eligentium, & electi coniugium fit spirituale contractum.[g]

Qui propria auctoritate se ad aliam ecclesiam contulerit: & habitatarebit, & ambita, h. d.

Ea propter quicunque auaritia [h] ducti, aut ambitione [i] impulsi, Ecclesię suę mediocritate despecta, ad maiorem [K] sese plebem propria

b Sciendum. No. vnum ex casibus Sedis Apostolicæ reseruatis. De aliis uide no. in c. quod translationem, de offi. leg. & quæ tradũtur in ca. quod sedem de offi. ord. & concord. cum hoc cap. 2. de transl. & d. c. quod transla. sumitur ex c. 1. eo.

c Inferiorum. Simile est in coadiutoribus: nam Episcopis dat solus Rom. Pont. regulariter, inferioribus uero etiam alii, puta Patriarcha, Metropolitanus, & similes, ut supra, de coadiutore. in prin. ubi no. & per Abb. in c. de rectoribus, & in c. fi. de cle. ægro, uel debil.

d Certissima ratione. Sed quæ est hæc ratio tam certa? Respon. quia cum fortius sit spirituale uinculum, quam carnale, si Deus reseruauit sibi ius

h Auaritia. Concor. c. quanto, ext. eo.

i Ambitione. Concor. §. ambitione, 7. quæstio. 1. & habes hic quatuor causas, ex quib. fit translatio. Necessitas & Vtilitas, de quib. supra in princip. Item Auaritia & Ambitio, ut hic. Est & causa leuitatis & humilitatis, de quibus ibi. Et quæ differentia sit inter translationem factam ex una causa, uel ex alia. Vide prolixe not. infra, d. §. ambitionis.

K Maiorem. Sed nunquid ad minorem? Text. videtur a contrario sensu huius litteræ. Sed contra-

authoritate transtulerint, a cathedra repelli debent aliena, & carere a propria: ut nec illis præsideant, quos per superbiam spreuerũt nec illis, b quos ob auaritiam uel ambitum cõcupierunt. Sicut c enim uir non debet adulterare uxorem suam, ita nec Episcopus temere ecclesiam, ad quam electus fuit relinquere, ut alteri sese coniungat, etiam si a populo fuerit attractus. d

Quod constitutum est in ecclesiis Episcopalibus, trahitur etiam ad ecclesias inferiores, h.d.

Nõ absimilis e Iuris ratio obtinet in presbyteris, & cęteris infra Episcopalẽ dignitatẽ constitutis. Nã si uel qualibet causa f propria quis auctoritate cum altero suũ beneficium g permutare voluerit, uterque proprii be--

trarium uidetur uerius, c.1.eo. ubi quod nõ licet descendere, vel minorari. Quod si Archiepiscop⁹ de licentia Papæ cessit archiepiscopatui, an inter iecto tempore poterit sibi prouider. de Episcopatu post modum uacante? Quidam, quod non, cũ

An liceat descẽdere ad minorẽ ecclesiam.

non liceat descendere, d. capitu. 1. & in c. legitimus, in fi. dist. 93. et ne detur materia auaritiæ, ut si quis renuem Archiepiscopatũ resignet, ut pinguem obtineat Episcopatũ, Ioann. Andre. Hostiens. Butr. & Abbas contra. Ad contraria respon. ut per eos in dicto c. 1.

Carere.

a Carere. Sed an transferens se sine licentia, erit priuatus ipso iure, uel potius priuari debeat per sententiã. Et uĩ quod ipso iure, cum uerbũ carere, intelligatur ipso iure, ut per Abb. in cap. nihil. de elec. in Glo. in uersic. potestatis,

Contrarium uidetur uerius, scilicet, quod requiratur sententia, secundum Io. And. et Abb. in ca. quanto, eodem. Et ideo ante sententiam remanet Episcopus prioris Ecclesiæ, et eius clerici illi obedire tenentur, facit quod habetur 9.q.4.ca. nonne.

b Nec illis. Quod hic dicitur obtinet, quando et dimisit primam siue licentia, & siue licentia trãsiuit ad aliam, nam alias priuandus esset solum illa, in qua licentiam non obtinuit ne plus extẽdatur pæna, quam delictum, argu. eorum, quæ habentur in c. quæ fuit, de his quæ fi. a maio. part. capit. et hoc sequitur Abb. in c. quanto, eod. ante fi. Annexa.

c Sicut. Cap. sicut. 7.q.1. unde sumitur.

d Attractus. Argum. quod necessitas et uiolentia non excusat a culpa.

ANT. TIM. Ad illud quod notatur in gloss. de necessitate, et uiolentia, adde tu distinguendo quod uiolentia est necessitas, sed coactio dr̃ esse duplex, altera, quæ dicitur simpliciter et absoluta atque hęc excusat a culpa, cum tollat uoluntarium, quod est de ratione peccati. Sine uoluntate enim non committitur peccatum actuale, iuxta regulam traditum a D. August. 1. retractatiouũ. Peccatum adeo uoluntarium est, ut si non sit uoluntarium non sit peccatum, et cano. 1.5. quæstio 1. Alia autem est uiolentia non simpliciter, sed secundum quid, ut est metus, qui non causat simpliciter inuoluntarium, sed secundum quid tantum, quia non est sine uoluntate. Vnde dicunt doctores. quod metus excusat non a toto, sed a tanto. Et de hac uiolentia et necessitate loquitur hęc notula. Vide de hoc S. Thom. 1.2.q.5. art. 5. et 6. huiusmodi autem uiolentia potest inferri uoluntati in actib. imperans, non elicitis, ut per S. Thom loco citato, et Scotum. 1 sent. d. 2. q. 4. et. D. Bonauen. in 2. d. 25. art. 1. q. 4. Dicit enim quod liberum Arbitriũ circa actum interiorem potest bene induci, et impediri, sed compelli nullo modo. Vide de hoc diffuse per Iaco. Almanũ in lib. Moral. c. 2.

Non absimilis CASVS. in hac parte ita figuratur. Quidam clericus beneficiatus volens permutare beneficiũ suum cũ alio clerico beneficiato, renũciauit ipsum in manibus ipsius Epi, ita tñ ut Eps non posset ipsum alicui alteri, quam permutare uolenti conferre, uel sibi restituere, etiã si haberet rescriptũ a Pontifice de conferendo ali--quod beneficium, unde quęsitum fuit, quid iuris, per c. si quis obiecerit, 1.q.3. una cum ca. fi. de pat. negatiue uidebatur respondendum, et si permittendum esset superio ribus non conuenit manus ligare, argumento c. inferior, dist. 21. solu. tamen ut in hac parte diuiditur. quia ista permutatio non indifferenter dicitur permissa, sed c ausa suadente iuxta prin. huius titu. unde tali ratione considerata ui dentur cessare obiectiones, cũ illa causa consideretur prin ipaliter respectu ecclesiæ et secundario respectu personæ, quibus superior de iure non potest præiudicare. Not. permutationem beneficiorum cessare, ubi cess at causa eius arg. c. cum cessante, de app. No. beneficium causa permutationis ua anis dicitur affectum, ut nõ possit sub quouis prætextu alteri conferre, c. 1. de rer. permut. in 6.

e Absimilis. Cap. si uero, 7.q.1. ca. inter cætera, et c. de maiorib. de præb. et c. cum olim, etc. cum uniuersorum, et c. quæsitum, extra de re. permu.

f Causa. Et sic no quod honestas causæ, qua quis mouetur ad aliquid faciendum, non excusat quẽ a pæna, si neglexit auctoritatem superioris, et ordinem iuris.

g Beneficium. Etiam simplex Abb. in c. quęsitũ, in primo no. de rer. permut.

ANT. TIMO. Licet huiusmodi permutationes auctoritate superioris interueniente regulariter sint licitæ, secundum Abb. in c. ad quæstiones, de re. perm. uide tamen quod multipliciter circa eas cõtingere põt peccatũ apud Summistas, Silue. et alios. in uer. Beneficiũ, et permutatio. Et lege de hac materia Fede. de Sen, et Arch. Flor. in 3. par. tit. 15.

neficii iacturam [a] facies, beneficiorum. n. & præbendarum permutationes generales fieri prohibentur, præsertim, pactione [a] præmissa, quæ circa spiritualia, [c] vel spiritualib. annexa, [d] semper labem simoniæ continet: licet possit Episcopus [e] de vno loco ad alium aliquos transferre, ut qui uni loco minus sunt utiles, alibi se ualeant utilius exercere.

Si permutatio beneficiorum completa est ex una parte. & per alteram stat quo minus impleatur, restituitur pars ad suum beneficium. h. d.

Subuentum [g] tamen est, ei qui de permutatione cum alio habito tractatu [h] præbēdam suam cum resignasset, ab alio, qui cū permutationis tractatum habuit, & qui postea suā resignare recusat, deceptus est. cum. n. deceptis, [i] & non decipientibus iura subueniant, licet is, qui renunciauerit, a se beneficium abdicasse uideatur: tributa tamē est simplicitati [K] venia; constitutumque, ut ad resignatum beneficium reuerti possit. [l]

Collatio de beneficijs causa permutationis uacantibus facta alijs quam permutantibus, non tenet, h. dicit.

Et generaliter, ne concessione iuris utentibus [m] præsertim circa spiritualia: illuda-

Differentia inter matrimonium carnale, et spirituale.

Io. Bap.

tituli 5. circa fi. est autem permutatio secundum Goff. unius rei pro alia uicaria præstatio, uel uicaria præstatione mutatio.

a Iacturam. Cap. olim, de rer. permu.

b Pactione. Sed quæritur, an saltem ipsi beneficiari possunt habere tractatū de permutatione facienda? Et nō uidetur, arg. l. oratio, ff. de spons. & nota per Ab. in c. in caussis, de elec. & no. supr. eod. titu. §. quod si intra terminos. Tu dic ut per Ab. post antiquos, in ca. quæsitū, de rer. permut. & facit §. sequens.

c Spiritualia. Qui in spiritualib. uel spiritualibus annexis, nulla pactio, uel conuentio interuenire potest, 1. q 2. c. quam pio, & extra de pac. ca. cum pridem.

d Annexa. Vt est ius patronatus, c. quanto, de iudi. & ca. significasti, de præb. sic, ut ibi.

e Episcopus. Not. casum reseruatum Epo, s. interponendi auctoritatē permutationi beneficiorum, ut not. in ca. quęsitum, eod. titu. Cal. cons, 7. de rer. permutat. Ro. decisio 411. in nouis. Idem etiam intelligas de inferiori, & habente ius episcopale, in beneficiis permutandis: is enim exercet omnia iura Epalia, quæ sunt iurisdictionis, ut in c. 1. de rebus. Eccl. non alie. Inn. in c. 2. de trans. Abb. in c. significasti, de fo. comp. & in c. quæsitū de re. permut. Sed quid si collatio beneficiorum permutandorum pertineat ad alium quam Epm? Resp. Permutabit Episcopus cum consensu illorum, secundum Io. An. Quid si nolit consentire? Resp. ut per Abb. in d. ca. quæsitum. An autem Capitulū sede vacante possit auctoritatem permutationi præstare, vide quod no. in Cle. 1. de rer. perm.

f Vtiles. No. ergo quod etiam ex utilitate fit permutatio, ut supra, in prin. Sed nunquid sit permissa ex sola expedientia personarum, puta. quia Rector unius beneficii non potest multum ibi proficere, quia forte per illius loci non est sibi sanus. Resp. poterit fieri permutatio, ut D. ct. in ca. quæsitum eo. & facit optime quod no. in ca. cum uniuersorum, in gl. 1. de rer. permu.

g Subuentum. Cap. c. cum diuersorum, de rerum permut.

h Tractatu. No. quod partes possunt habere tractatum de permutatione facienda, de quo dictū est supra § proximo.

l Deceptis. Cap. litteris, de rescri. l. 3. §. uerba, ff. ad Velle. & C. eod. tit. l. si fine, l. pen. §. si quis, ff. de iu. & fac. ignor. & C. si min. se maio. dix. l. si is. ca. inter dilectos, extra de donat.

K Simplicitati. No. parcendū simplicitati, fac. c. sup litteris, & Aut. de instru. caus. & fid. §. hæc aūt oīa. ff. si quis in ius uocat. non ier. le. 2. & ff. de eden. l. 1. §. fi. & ff de iurisdict. om. iudic §. doli, & dist. 76. c. tanta nequitia, & de transla. c. inter corporalia, & ca. cum uniuersorum, de rer. permut. Sed cum simplicitas, de qua hic. sit dolo cōtraria, & sic etiā commendanda, ut per Ab. in c. ex studiis, in prin. de præsumpt. & in ca. dilecti filii, de iu. cur hic & in d. c. cum uniuersorum. dicit ueniam dandam cū uenia delictum uideatur præsupponere? Resp. Venia dr̄ dari hoc casu; id est, iuris rigor remitti qui rigor suadebat hunc amittere beneficium suum, c. quęsitum, & ca. cum olim, de re. permu nec verbum uenia, semper arguit culpam. sicut & alias submittens se gratiæ, vel misericordiæ non uī delictum fateri, ut in ca. veniens, & ibi Inn. Host. & Butr. de renuncia. Sed imo vr̄ ꝙ nullus rigor remittatur cum re non secuta, ob quam facta est renunc. non dēat ualere renunciatio, l. rebus, C. de rer. permuta. Dic quod non poterat per se renuncians rem retractare, ca. quod in dubiis, de renunc. et no. in d. c. cum uniuersorum, & sic continet gratiam. Item quamuis simpliciter tendat ad bonum finem, non tū dēt esse sine rōne, c. Deus, ubi Ab. de vi. & hon. cler. & si sit sine ratione reprobatur, Ab. in c. pastoralis, de iudi & si sit nimia, dicitur fatuitas. Abb. in c. cum dilectus, quod met. causa: An autem excuset simplicitas a surreptione in beneficialib. dic, ut per Ab. in c. super litteris, de rescr.

l Possit. Amoto quolibet illicito detentore, c. cū uniuersorum, de re. permu. c. proposuit, de conce. præben.

m Vtentib. Dic igitur per hanc litterā non habere lo-

re locum, quod hic dr, vbi in fraudem expectantium fieret permutatio; cum tunc permutantes uolentes non tam utantur concessione iuris, quã ius ipsum fraudent. cap. uni. de re permut. c. fi. de renunc. in 6. & not. in Clem. uni. de re. permutat: vnde sumitur.

g Apostolica. Idem, & mult fortius si expectat auctoritatem reseruationis legatorum uel receptionis capituli, ut no. in c. uni. de re. permut. in 6.

a Illud at. Clem. un. de re. permut. c. bonę, de postu. præl. c. cum olim de re iud. c. 1. de al te. iud. mut. causa c. suggestum, de appel. c. dilectus, de preb Clemen. un. de renunc. l. si prętor. ff de re iu di. c. nonnullis, de Iudæis.

b Beneficia. Includuntur etiã hospitalia, & loca similia, quæ pmutari possunt his casibus, quib. in beneficiũ cõ e sũ tu quę habentur in Cle. quia cõtingit §. ut autem de religios. dom. b.

c Ex causa. Sed quõ costabit qp ex causa permutationis renũciet quis? Resp. si renonciãs exprimat, uel satis est quod constet de hoc coniecturis. ut not. in Cle. vni. de re. per mut.

d Conferant. Per illos, in quorum manibus fiebat resignatio, uel per alios collatores.

e Collatio. Idem dicas de oĩ electione, postulatione, & pręsentatione, quæ fieret de alio ad aliud beneficium renunciatum, cum eadem sit ratio, ut no ta. in Clement uni. de re. permutatio. Nec ob. capit. cum in illis, de præbend. in 6. quia loquitur in impetrationibus beneficiorum, quę sunt odiosæ.

f Diœcesi. Non excludit, immo includit ciuitatem, ad idem, c. sanctorum, dist. 63. & c. cum nullus, de temp. ord. in 6. & c. cum episcopus, de offi. ord. & includetur etiã ecclesia cathedralis. ea. cũ clerici, de uerbo sign. facit l. ut pacto, ff export. Sed contra ea Rodulphus de rescrip. S: l. ibi in rescriptis ad l. res, quæ sunt odiosa. Item contra cap. quamuis, c. de præben. Sol. ibi propter ambitionem, & not. in c. uni. de re. permu. in 6, vnde sumitur.

tur [a] si qua beneficia [b] ex causa [c] permutationis aliquibus resignata, aliis quam ipsis permutare uolentibus conferantur, [d] nullius firmitatis erit ipsa collatio.[e]

Non obstantibus expectationibus beneficiorũ permutatio fieri potest h. d.

Quinimo si in diœcesi [f] aliqua quidam forte auctoritate Apostolica [g] beneficia proxime [h] vacatura expectent. Illi tamen qui secundum formam iuris [i] sua beneficia [k] in eade diœcesi ad ordinarii collationem [l] spectãtia, libere, ac sine fraude [m] in manibus Episcopi resignauerint, nõ nisi ex causa pmutationis resignaturi, ab huiusmodi expectantibus circa faciendam permutationem minime impedientur.

DE RENVNCIATIONE.

TIT. XXVI.

Renũciatio:
- Quid.
- Causæ.
  - Legitimę.
  - Illegitimæ.
- Personę.
  - Prælati inferiores.
  - papa.

Quid sit Renunciatio, & quibus ex causis possit renunciare. h. d.

PER renunciationem quoque quis ab

h Proxima. Idem, & multo fortius si expectarẽt quam studerẽt ac ceptandã, nã plus affi itur præbẽda per istam gratiã, quam p illam, ut not. in c. si soli. ad fi. de concess. præbendæ.

i Iuris. Vt c. quæ situm, de re. permut. & §. non absimilis, supra, eo.

K Beneficia. Large hic itellige, ut minora, & maiora beneficia & dignitates, & prębendas ẽtcomprehendat, j. q. 3. c. si quis dicer, & de conce. præb. & de uerb. sig. c. tua. & c. 1. de reg. iu. in 6. ubi not.

l Collationem. Quid si nõ spectat ad collationẽ, sed ad confirmationẽ tm? Item quid si pertinent ad collationẽ ordinarii & alterius? uel sũt illa ĩ diuersis diæcesibus? Respo. ut no. in c. uni. de re. permut. in 6. Io. Bapt

m Fraude. Exemplum, in c. 2. de renunc. in 6.

DE RENVNciatione.

Cũ autor supra ti proximo §. nõ al. ... usq; ad fi. ... locutus sit de permutatione beneficiorum, in qua renunciatio quoque requiritur ideo proponit nunc potest e n tit. q ui diuidit in 6. partes. in prima hr quid sit renunciatio: in secunda quas, ob causas sit promiss., in tertia an qui renunciauit & monasterium est ingressus possit redire ad prelaturã, in quarta cui sit facienda, in quinta an posset fieri per procuratorem, in sexta an qui obtinuit licẽtiam renunciã si, posset ad id cogi. Secunda ibi, ea uere, tertia ibi, accidit autem, quarta ibi abbas quoque, quinta ibi, potest autem, sext. ibi, aliud iuris. Io. Bapt.

PER renũciationem. CASVS, hic non figuratur; Nec tñ tria sẽ essentialiter necessaria ad renũciationẽ, primo, vt respiciat ius nõ sũ plene acquisitum, ut sit iuris ppriũ: tertiũ, ut sit spõtanea.

 a Proprii.

Ecclesia sua remouetur. Est autẽ Renunciatio iuris proprii [a] spontanea [b] refutatio. Ea vero, propter quæ Episcopus potest cedendi licentiam postulare, hæc ferme habentur. [c] Conscientia criminis, Debilitas corporis, defectus scientiæ, Malitia plebis, Graue scandalum, & Irregularitas personæ.

Quale debeat esse crimen, ob quod renunciari possit. hoc dicit.

Propter conscientiam criminis cedẽdi potest licentia postulari [d] non cuiuslibet, [e] sed dũtaxat illius, propter quod ipsius officii executio post peractam pænitẽtiam impeditur. [f]

Quæ debilitas corporis renunciandi causam præbeat. hoc dicit.

Non absimilis iuris ratio in debilitate [g] corporis obtinet: nã non quælibet, sed solum illa legitimã renunciandi pr̨stat causam, per quã quis ad exequẽdum officium pastorale redditur impotens: cum interdum non plus senilis debilitas aliquẽ cedere, quã maturitas, [h] quæ in senib. esse solet, quẽ in suo suadeat officio

a Proprii. Alieno enim renunciare non possum: cum res inter alios acta, &c. c. pen. de sen. & rei iudi. c. dilecto, in fin. de præb.

ANT. TIM. alii renunciationem ita addẽdo definiunt. Renunciatio est rei vel iuris spõtanea refutatio, &c.

b Spontanea. Quia si esset coacta nõ obstaret repetere uolenti, c. super hoc, eo. & c. 2. de eo qđ met. causa. Et declara hãc sine definitionem, siue descriptionẽ, ut per Host. in Summa, eo. in dubio autem non præsumitur spõtanea, ut per Ab. in c. super hoc, eod. nu. 11. & nu. 30. Ea uero. CASVS. In tota hac parte ita figurari potest Quidam pr̨latus uolebat simpliciter suo beneficio renũciare nulla cã ad id suadente, illa motus ratione, quod vnusquisq; potest renunciare iuri suo, l. pe. C. đ pactis. Sol. tamen ut in hac parte habetur: quia inter Ecclesiã, & talem prælatum contracta est mutua obligatio, q̃ regulariter re pertim nõ integra dissolui nequit, argumento l. ab emptione, ff. de. pact. si tamen dissoluatur cum causa legitima dissolui debet qua de re obiectio non tenet ut de se pater, si quidem in casu nostro consideratur etiam interesse ecclesiæ. No. ex hoc tex. a contrario sensu renunciationem sine causa factam, de iure non tenere, cap. nisi ĩ fi. eod. Not. secundo causam legitimam renũciandi desumendã esse a qualitatibus requisitis ad promotionem, si quidem si quis aliqua pr̨dict. qualitatum careat, dicitur habere causam legitimam renunciandi, & hinc cognoscimus causas istas in hac parte. & in d. c. nisi causas esse iustas & legitimas.

Ioã. Bap.

c Habentur. Vt diffuse habetur in c. nisi, eod.

ANTON. TIMO. Causas has enumerat post Inno. extra de renunc S. Tho. 2. 2. quæst. 185 art. 4. ponit enim has easdem causas hoc ordine. Potest enim renunciare, cum contingit Episcopũ impedire procurare salutẽ subditorum, quod fit multipliciter, nã quandoque ob defectum proprium. Vel conscientiæ, sit homicida, uel simoniacus. Vel corporis, si senex si infirmus. Scientiæ qųnõ sufficiant ad curam regiminis, uel irregularitatis. Quandoque proter defectum subditorum, quibus non potest proficere. Comprehenduntur autem hæ sex causæ hic versib. Debilis, ignorans, male cõscius, irregularis. Quem mala plebs odit, dans scandala cedere potest.

d Postulari. Colligo ergo q̃ pro crimine quãtumuis graui, non potest Eps renunciare sine licẽtia Pap̨, etiam si talis sit, qui titulũ non habet, ut simoniacus & ĩtrusus. Quidã tamen contra; c ñ tales fures sint & inuasores, 1. q. 1. c. ordinationes: & ideo quãto plures tenent. tanto magis peccant, & fur semper est in mora, vt. ff đ cõd. furt. l. si pro fure, dic ut no in c. nisi. eod post princ. e Cuiuslibet. Alioquin pauci, uel nulli non tenerentur cedere; est eñ pene contra naturam, q̃ quis sit sine peccato 15. d. §. nunc autem, & d. 71 c. Apostolus in fi. & ca. pen. de præb. & facit & illud Apostoli: Subiecit Deus omnia sub peccato: & illud. nemo sine crimine uiuit.

ANTO. TIM. intellige quod dicit gloss. de peccato ueniali: in statu naturæ corruptæ, secus fuisset in statu naturæ integræ, ut per S. Thom. 2. 2. quęst. 109. art 8. & Dur. ar. 3. dist. 2. in 2. sente. & ibi omnes Doctores.

f Impeditur. Vt simonia. 1. q. 1. ca. erga simoniacos, & c. tanta, de simo. Homicidium c. fi. de tẽp. ord. & ca. minor, dist 50. & cap. inquisitionis, de accus. ubi de utroque crimine. Item secundum quosdam, omne peccatum, quod ipso iure irrogat infamiã. 3. quæst 7. c. infame, § porro & de hoc plenius not. in cap. nisi, eod. post prin. In alijs uero criminibus, de quibus potest p̨nitere, remanendo in officii administratione, non tenetur quis petere cessionem, ut hic & d. cap. nisi, & d. c. fin.

g Debilitate. Siue proueniat ex morbo accidentali: siue ex senectute, ca. nisi, §. alia. eod. Nam & senectus morbus est, ut not. supra de coadiu. in princ. Qui autem dicantur senes, uel ualetudinarii, uide per Abba. & alios, in capi. fin. ut lit. non contest.

h Maturitas. Vnde dicimus semper uenerãdam sene-

senectutem, l. semper, ff. de iu. immu.
a Permanere. Quia debilitas corporis feruore spiritus instauratur, per quem ad sublimiora conscenditur, c. litteras, & c. nisi. §. 1. eo.
b Plerumque. Nisi esset talis scient.a, quam cito addiscere posset. Tenetur enim & episcopus addiscere cum potest. ca. fi. dist. 38. Vnde & Iurisconsultus. Et si unũ, inquit pedem in fouea haberem, nõ pigeret me quotidie aliquid addiscere, le. apud Iulianum, ff. de fidei com. liber. & Augustinus ab anniculo se doceri paratum profitetur, 14 q. 3. ca. fi. habes, & no. in ca. nisi, uer. pro defectu, eod.
c Spiritualium, c. nisi. §. pro defectu eo. et distin. 30. per totum.
d Temporalium. disti. 86. c. fratrem nostrũ &c. Petrus, dist. 39. & 36. d. §. i. Et merito necessaria est sciẽtia spiritualium et temporalium, quia in his alios docere debet, episcopus, ideoque aliorũ doctrina indigere non debet, 1. q. 7. capitu. conuenientibus: et authentico de sanctis. Episcop. §. damnamus.
e Tolerari. Capit. cum nobis, de electione, ca. uenerabilis, de præb. c. nisi, uersi. pro defectu, eo.

permanere.[a]

Magnus defectus scientiæ tribuit legitimam causam renunciandi. h. d.

Propter defectum quoque scientiæ plerũque [b] potest quis petere cessionem, quia cum illa circa spiritualium [c] administrationẽ sit potissimum necessaria, & circa curam tẽporalium [d] opportuna, Presul, qui in utrisque commissam sibi debet Ecclesiam repetere, salubriter & renunciat, si quomodo ipsam regere debeat, ignoret. Quamquam autem desideranda si eminens scientia, in Pastore: in eo tamen mediocris tolerari [e] potest, quia imperfectum scientiæ potest supplere perfectio charitatis.[f]

Malitia plebis iustam tribuit renunciandi causam. h. d.

Propter malitiã [g] quoque plebis [h] cogitur interdum prelatus ab ipsius regimine declinare, [i] uelut quando plebs tam duræ ceruicis existit, ut apud ipsam amplius proficere non possit. [K] Item pro graui scandalo [l] uitando, cum aliter sedari non potest, licet Episcopo petere cessionem, ne plus temporalem honorem, quam æternam uideatur affectare salutem.[m]

Ob irregularitatem potest renunciari. h. d.

Item ob irregularitatem, puta si sit bigamus. Quod si forte de legitimo matrimonio non sit natus, licet huiusmodi irregularitatem subiicere non poterit, [n] si

ANT. TIM. Nota hic, quod Prælatus si non habet competentem litteraturam, remoueri potest, c. quamuis, de ætat. et qual. ordin. et bonum esset sic facere, ut inquit quidam doctor. Nam cunctorum malorum ignorantia mater est, scienda autem cum duplex sit, sufficiens et eminens, non requiritur quod eminentem hẽat, sed sufficientem.
f Charitatis. Capit. nisi, §. pro defectu, eod: Et sic nota, quod defectus aliquis potest aliqua alia uirtute suppleri & instaurari.
g Malitiam. Hoc fecisse leguntur etiam Apostoli, qui Iudęis incredulis, et duræ ceruicis dixerũt, Ecce conuertimur ad gentes, quia uerbi Dei uos indignos fecistis, ut legitur in Actis Apostolicis, in c. 3. et transumptiue in ca. nisi, §. pp malitiam
h Plebis 7. q. 1. §. hoc tunc seruandum. et cap. fin. & c. nisi, §. propter malitiam, eo.
i Declinare. Prouidentiam notat hoc uerbum, & non merum, prout uerbum iugere.
K Non possit. Quamdiu aũt est aliqua spes profectus, non potest prælatus renunciare, & præbet hoc arg. quod propter scholariũ malitiã debet doctor cessare a docendo secundum Io. An. & But. in c. nisi, §. propter malitiam eod.
ANT. TIM. Est aurea sentẽtia D. Greg. in 2. Dialo. lege eam ibi. Aequanimiter portã di sunt mali, &c.
l Scandalo. Est tamen distinguendum, ut distinguit Grego. super Ezechielem. Hom: 7. Vtrum scandalum siue peccato uitare possemus. Nam in quantum possumus sine peccato scandala uitare debemus. alioqui utilius scandalum nasci permittitur. quã ut ueritas relinquatur cap. qui scandalizauerit, de re iu. Veritas. n. bonæ uitæ, uel iustitiæ nunquã deserenda est: ueritas disciplinę nonnunquam puta. quando multitudo peccãtium est in causa, non tamen uolunt desẽdere malum quod faciũt, argu. c. commessationes, dist. 44. ubi de hoc et disti. 50. c. ut constitueretur, et c. latores, de cle. exc. mini. Si uero uolunt defendere malum, quod faciunt, & illud excusare. quasi ex auctoritate, hic multitudini parcẽdum non propter scandalum, c. 1. in fi. de pæni. dist. 8. et no. de hoc in c. nisi §. pro grauι. eo. et c. sane, de temp. ord. et in c. cum quisquis, 22. q. 44. & q. 4. S. Thom. 2. 2. q. 43. arti. 1. et alibi.
ANTO. TIM. Scandalum secundum D. Hier. Matth. 15. Græcum uerbum est, Latine offensio dicitur, uel ruina, Est autem dictum, uel factum minus recte, prębẽs occasionẽ ruinæ. Et qa peccatum cõtra charitatẽ est qua prælatus tenetur cõplecti subditos, et pp id dẽt renunciare. Scandalum duplex est, actiuum, et passiuum. Multa de scandalo lege apud S. Th. in propria q. 2. 2. q. 43. (rep.
m Salutẽ. Quod non præsumitur, l. fin. C. leg. Iul.
n Non potuerit: Id est, non debuerit de iure tem

pore sui examinis, & sic est arg. quod illud dicimur posse quod de iure possumus, 22 q. 2. c. faciat, & c. sciscitatus, de rel. r. facit l. conditiones, & l si liusfam. ff. de cond. inst. Nam debuit id saltem in secreto confiteri, c. innotuit, de elect.

Posse qui dicantur.

Est autem otium, secundum Doctores triplex, destitutorium, & est maiorum hominum: estitutorium, quando quis cessauit a labore, ut iterum accedat ad opus: retributorium quod datur emeritis, & senibus.

a Culpa. In culpa erit, si non manifestauit impedimentum tempore suæ promotionis, unde imponi sibi debet pænitentia, cum dispensatur, ut statim sequitur, tamen si culpa talis & causa, idest ipsa irregularitas occulta est dispensatur cum ipso propter utilitatem ipsius Ecclesiæ.

b Latet. Argu. pro opin. illorum, qui dicunt, quod peccata latētia faciunt homines irregulares, ca. sacerdotes, & c. sacerdotes, a contrario sensu, & ca. de his, uero, argu. contra, in ca. Christiana 32. q. 5. Sol. in foro sæculari non habent vindictam. sed in foro animę sic.

c Et causa. Si ipsa irregularitas occulta est, dispensatur cum irregulari propter utilitatem ipsius ecclesiæ.

d Otium. Quod & per se dānosum est, quia otium et uoluptas sint arma antiqui hostis ad animas captiuandas, c. nisi, §. uerum, eo. inde nascitur lasciuia, & turpis amor. Vnde illud.

tamen & culpa [a] latet, [b] & causa, [c] cū eo, qui suum laudabiliter impleuit officium, iniūcta sibi competenti pænitentia poterit nō minus vtiliter, quam misericorditer dispensari.

Gratia laboris fugiendi non potest renunciari. hoc dicit.

Cęterum ob alias causas renunciationem affectantes audiendi non sunt, dum forte aliqui laboris angustias declinantes ad otium [d] aduersus gloriosi Pontificis [e] exemplum aspirare contendant.

Episcopus, qui semel ad uitam monachalem trāsiuit, non potest rursus ad Episcopalem dignitatem reuerti. h. d.

Accidit autem interdum, vt Episcopus humilitatis, & pęnitentiæ causa ab Ecclesia sua remoueatur. Quod tunc contingit, cum quis Apostolica cōcessione ab Episcopali sede ad Monachalem descendit subiectionē Quo casu alius in locum eius subrogari poterit: ille vero resurgere, Constantinopolitano Concilio [f] vacante, nequaquam ualebit. [g]

Impeditus administrare Episcopatum, & propterea factus monachus, cessante impedimento potest reuerti ad Episcopalem dignitatem, h. d.

e Pōtificis. Id est, Martini, qui cum cępisset repente viribus corporis destitui, dixit ad Deum: Domine, si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem: fiat uolūtas tua, ut ca. nisi, ver porro, eo.

Accidit autem, CASVS in hac parte ita figurat. Quidam prælatus causa a iure & a superiori approbata suæ Ecclesiæ renūciauit, & postea ingressus fuit religionem, post aliquod tempus desiderabat redire ad illammet Ecclesiam, uel ad aliam similem promoueri ob regul. cessante causa, &c. c. cum cessante, de app. vnde fuit propterea de hoc dubitatū. Iste enim ob huiusmodi ingressum dicitur mortuus mundo, iuxta no. in l. Deo C. de episc. & cler. Solu. tamen vt in hac parte legimus, quia cum religiosus possit esse Episcopus, § si. et ibi glo. not. supra de postulatio. non solum sol. demonstratur uera; verum etiam obiectio cessat cum status Episcopalis sit altioris Ordinis, quam sit status religiosorum. No. Sum. Pontificem posse interpretari etiā decisiue concil. vniuersalia, iuxta no. in c. propo. suit, de concess. præb.

Otia si tollas, perire Cupidinis arcas.

& illud,

Quęritur Aegistus, quare sit factus adulter.

In promptu causa est, desidiosus erat.

Otiū perniciosū.

Et tunc longe damnosius, quando amore otii ab opere bono, ac laudabili diuertimus, & discedimus, quod nullo pacto est concedendum, vt hic, et d §. uerum, et 16 q. 1. cap. vos autem. Vnde not. Seneca: Nō est viri timere sudorem, & Generosum labor nutrit. Et Hieronym. ad Monachū. Semper facito aliquid boni operis, ut te Diabolus inueniat occupatum, c. nunquam, de consecr. dist. 5.

ANTO. TIMO. Secundum Grego. est quod cesset intentione piæ utilitatis, aut iustæ necessitatis et quia secundum charitatem non vr esse, idcirco non præbet causam legitimam renunciandi.

f Concilio, 7. q. 1. §. item cum aliquis, & c. nequaquam, & extra eo. t. translationem.

g Valebit. Monachus tamen, qui nunquam fuit eps, bene potest esse episcopus, vt 16. q. 1. c. vos autem, & 8. q. 1. in scripturis, & 18. q. 1. ca. 1. unico. Item si plebanus quidam postea fit monachus, potest postea fieri plebanus, vt 6. qō. he. si quis a clericatu. Dicunt autem quidam, quod ubi quis dimittit episcopatum vbi proficere potuit, præsumitur hoc facere propter conscientiam criminis, sed vt no. in c. hoc nequaquā 7 q. 1. hoc non est verum, quia sæpe ingreditur quis monasterium pp merita augenda, 27 q. 2. c. sunt qui, dicūt. Intelli ge ergo quod hic, et in d. ca. hoc nequaquā dr de eo,

Cæterum a speciales quidam casus inueniuntur, in quibus, prædicto Concilio nõ obstante, is, qui uitam monachalem elegit, rursum licite potest ad Episcopatum assumi. Si enim quis persecutionis rabie sæuientes, uel præpeditus aduersa ualetudine corporis, cũ proficere b nequeat in regimine pastorali, de superioris auctoritate ad monasticam uitam descendat, persecutionis uel ægritudinis impedimento cessante, c ad Episcopalem poterit resurgere dignitatem.

Similium idem iudicium, h.d.

Idem iuris est d si quis propter doctrinę defectum locum regiminis deferens auctoritate Apostolica ad totum se cõtulerit monachale. Nam si per exercitium lectionis scientiæ reperit margaritam proculdubio denuo uocatus ad cathedram pastotalem redire poterit. e

Assecutus Episcopatum simoniace, sed ignoranter, si fiat postea regularis, licet ad primum reuerti non possit, alium tamen Episcopatum consequi potest.

Rursus si quis inscius cupiditate parentũ, f fuerit Episcopatum adeptus, & hoc comperto de licentia superioris illum dimittens, g obseruantiam elegerit regularem, etsi ad ecclesiam eandem redire nequeat, h ad aliam tamen promoueri poterit. Constantinopolitani Concilii constitutione non obstãte, quam tunc obtinere oportet, i cum penitentiæ causa, quam episcopatum retinens peragere non ualebat, uitam elegerit monachalem.

Ad eum fieri debet renunciatio, ad quem spectat confirmatio. h d.

eo, qui conuictus est de crimine, & ob id detrudi tur in monasterium, c. post trãslationem, eo. Vel intellige de eo, qui humilitatis causa trãsiuit, & de licentia Papæ, qui licet per se non possit redire ad epatum. poterit de licentia Papæ. Sed nunquid talis poterit esse Abbas? Resp. Sic, cũ possit esse & plebanus. per ea, quę no. in d.c. hoc nequaquam.

a Cęterum, c. post translationem, §. cæterum, eo.

b Proficere. Differunt auté ista proficere, & sufficere, multa enim proficiunt quæ nõ sufficiunt ut per Doc.in ca. 1. de postu prælа.

c Cessãte. Arg. ꝙ cessãte cã cessat effectus, 1. q. 7. ca. quod pro remedio, & 1. q. 1. c. pro necessitate, & c. cũ cessante, de appel. de quo dic ut not. plenius in ca. post translationem, eodem & passim per Doct.

d Iuris est, c. post translationẽ, uer. item si quis, eod. unde sumitur.

e Poterit. Argu. ꝙ sufficit, electũ habere scientiã conuenientem tpe, quo electio superiori confirmãda præsentatur, facit c. qualiter. de electio. Sed cõtrariũ placet Ab. in d.c. qualiter, quia si electus patitur defectum in sciẽtia, electio est nulla, ut in c. cum in cũctis, de elect. vnde non potest conualescere ex idoneitate superuenienti c. si eo tempore, de rescr. in 6. Nec obstat, hic tex. propter illa uerba: Denuo uocatus. Non ob. d.c. qualiter, ibi: Postquam, &c. quia illa uerba ad sequentia referri debent, non ad præcedentia.

f Parentum. Data pecunia, uel promissa, 1. q. 5. c. quæcunque, & c. præsentium.

g Dimittens. Statim atque de simonia resciuit. licentia obtenta a Papa, ut hic dicit, & in c. post translationem, de renunciat. alias nisi uel statim uel intra breue tempus hoc agat, ratihabitio sibi præiudicaret, quam uis tacita, c. sicut, de simo. & no. in d.c. post translationem, uer. rursus.

h Nequeat. Etiã dispensatiue, cum erga simonia eos nulla misericordia sit adhibenda, 1. q. 1. c. erga simoniacos, & 7. q. 1. c. psentium, & ca. super, eo. de elec. & cap. nobis fuit, de simonia. Sed immo contra vr. quod possit cũ simoniacis dispensari, ut 1. q. 5. quicũque, & cap. præsentium, & c. de simoniace. de simo. & c. si alicuius, de electio. Sol. ut prolixe no. in ca. post translationẽ, uersi. rursus, de renũ.

i Oportet. Hæc interpretatio tenenda est exclusis opinionib. not. in ca. hoc nequaquam, 7. q. 1.

Abbas quoque. CASVS. Quidam beneficiatus cupiens renunciare beneficium cuidã suo amico, & dubitans de superioris uoluntate, uoluit propterea renunciationem facere sine superioris auctoritate, unde fuit dubitatum an possit, & cum unicuique liceat iuri suo adhibitum renunciare, l. penul. C. de pac. responsio uidebatur clara, sed si auctoritas ista fuisset necessaria Pontifex non posset renunciare, cum non habeat superiorem, § fina. supra de episcopis, Salyc. tamen ut hic legimus, quia ob interesse Ecclesię Superioris est uidere an talis renunciatio sit admittenda: nec obstat obiectio ob rationem assignatam de interesse Ecclesiæ, in summo Pontifice autem superior consideratur quo ad hunc actum renunciationis interpretatiue, licet non uere. Not. mutuam obligationem inter clericum beneficiatum, & eius ecclesiam contractam dissolui per consensum eiusdem clerici & eius superioris. No. quod superior aliquando repetitur ... Io. Bap.

Margin: proficere / sufficere. Electus uo tpe ... ére déat scientiã.

re,& aliquando interpretatiue,ut accidit in Cardinalibus respectu pontificis uolentis renunciare pontificatui.

a Poterit. Cap. fin. eo. ratio quia ad eum fieri debet, & c. ut immediate sequitur, & 8. quæst. 2. cap. Abbas.

b Eiusdem. Concord. cap. Abba. 2. 18. q. 2. cap. admonet, eo. 16. q. ul. ca. fi. & d. 71. c. 1. & c. 2. & 19. q. 2. duæ.

c Generale. Hanc regulã ponit Hos. in Summ. eo. col. ult. in fi. & ad illã probãdam multa & multa allegat, quæ tamen etiam si quibusdam casibus fallere deprehenderetur, non propterea minus bona regula esset, arg. no. in l. 1. de re iudic.

d Confirmatio. Nisi essemus in simplici electo, & non confirmato. qui si iuri suo renunciare uelit, põt resignare in manibus eligentium: ut per Abb. in c. cum venissent, de resti. in integ.

e Nullam. Quia scilicet est ipso iure nulla.

f Firmitatem. Est hoc uerum, quantum ad ecclesias, & quantum ad superiorem, quoniã ecclesia, uel superior potest sic renunciantem repetere si uolunt. 7. q. 1. cap. non oportet, & 33. q. 5. capit. mulier. Sed renuncians non potest ecclesiam repetere, & ita quo ad renunciantem uidetur tenere talis renunciatio, in tantum ut Abb. in cap. quod in dubiis. eod. dicat, hunc ipso iure priuatum, ita ut non egeat nisi spoliatione. Ergo renuncians repetere non potest: quia etsi renunciatio inutilis in se sit: habere tamen uidetur in se tacitum pactum, sicut acceptilatio inutilis, l. si unus, §. penul ff. de pactis, l. si acceptilatum, ff. de acceptila. Quidam tamen dicunt, quod re integra potest renunciantem pænitere, dic ut per Abba. in dicto ca. quod in dubiis.

g Possit. Non solum hæc erat dubitandi ratio, ut c. admonet, eod. sed etiam aliæ plures, quæ ponuntur per gl. et Doctor. in cap. 1. eod. in 6. Et ad hanc, quæ hic ponitur, respondetur, quod uerum est quod renunciatio fieri debet in manibus superioris, ubi est superior, sed in Romano Pontifice propter impossibilitatem hoc non seruatur, fac. c. idem nitatibus, §. penul. de elect. in 6. & cap. licet, in fi. extr. eod. titu. Idem inferiores prælati a suis Prælatis confirmantur. & instituuntur. Vnde etiam non est mirum, si sine ipsorũ licentia renunciare nõ possunt. Sed Papa a nullo confirmatur. Vnde sicut sint superiore instituitur, ita sine superiore renunciat, adde no. in c. 1. de re iudi.

Abbas quoque qui Romanę immediate subditus est ecclesiæ, nisi licentia a Romano Põtifice legitime impetrata, sui regiminis oneri renunciare minime poterit.[a] Quod si Episcopo subiectus sit. cum eiusdem [b] permissione locum suum licito iure poterit relinquere. Et hoc generale [c] est in præbendis, & cæteris minoribus beneficiis, vt apud eum fieri debeat renunciatio, ad quem pertinere dignoscitur confirmatio, [d] ex quo apparere potest, quod resignatio facta laico, nullam [e] iuris obtinet firmitatem.[f]

Papa potest renunciari Papatui h.d.

De Romano Pontifice quęsitum est; An quia nullum habet superiorem, in cuius manibus renunciare possit,[g] Pontificatui ex causa cedere valeat, & sup hoc Cęlestinus Quintus hæsitationis cuiuslibet uolens occasionẽ amputare, statuit, & decreuit, Romanũ Pontificem posse libere resignare.

Per procuratorem renunciari potest, & quatenus ualeat renunciatio facta a procuratore reuocatu. h.d.

Potest autem quis; non solum per semetipsum resignare: uerum etiam per procuratorem, [h] qui si ad cedendum, Pontificali, aut alii cuilibet dignitati, uel benefi-

ANT. TIMO. Quod Papa possit libere resignare, præsertim si se insufficientem ad regimen uniuersalis ecclesiæ repetit, hr per Bonifacium determinatum in ca. 1. de renunc. in 6. ut per Archiep. Floren. 3. par. titu. 23. quamquã paucire periantur, qui hoc faciant.

Potest autem. CASVS. Quidam clericus beneficiatus constituit procuratorem ad renunciandum, & postea pęnitentia ductus mandatum reuocauit antequam tamen hæc reuocatio procuratori fuisset, annunciata, fuit facta renunciatio, vnde quærebatur quid iuris, argu. ca. fi. de procu. in 6. negatiue erat respondendum. Sol. tamen ut hic habetur, quia regulariter constituens procuratorem pręsumitur stare in eadem uoluntate, nisi aliter appareat, non obstat obiectio, siquidem text. ille continet casum specialem fauore matrimonii. Nota gesta per procuratorem reuocatum, & non denunciatum tenere & in spiritualibus, clem. 1. eod Not. 2. in spiritualibus posse constitui procuratorem, cap. 2. de procur. in 6.

h Procuratorem, Nec interest unus constituatur an plures in solidum, uel coniunctim; clericus, uel laicus, cap. 1. de procur. in 6. tutius tamen erit clericum constituere, ut nota in ca. accedens, de procurator.

i Ad cedendum. Quid dicetur in procuratore, dato solum ad petendam licentiam cedendi? Resp. ut no. in cle. uni. eo. sumitur.

ANT. TIM. Fuit hoc factum a Grego. XII. Angelo

gelo Corario, qui ad hoc cõstituit procuratorem Carolum de Malatestis, & hic per procuratorem renunciauit Papatui in Concil. Constant. sess. 14. lege Bap. Platinam in uita Gregorii.
a Sponte: secus ergo si per iustum metum.

da erat cessio, erat expressa in mandato, illi faciẽda erat notificatio si uero mandatum erat generale; puta ad cedendum in eius manibus, qui recipere posset, non uidetur iuuare notificatio, nisi facta sit illi, qui recipit. imputet enim sibi qui omnib. debuit intimare, uel saltem procuratori.

b Libere. Potest hoc respicere libertatem constituentis, & fac. ea. accedens, de proc. & libertatem constituti, s. pure non in diem uel sub conditione. Sed & de hoc casu idem uidetur dicẽdum, si tamen ante cessionẽ & notitiam renũciationis, dies uel cõditio euenisset, cum ex nunc censeatur pura, ff. qui pot. i pig. hab. l. potior, 2. resp. & fac. ca. si pro te, & quod ibi no. de rescr. in 6.

cio sponte [a] ac libere [b] constitutus fuerit, si postmodum ignorans [c] reuocatus [d] fuerit, tenebit [e] cessio per eum facta antequam ad ipsius procuratoris, uel illius, in cuius manib. [f] cessio fuerat faciẽda [g] notitiam, reuocatio huiusmodi fuerit deducta, [h] nisi forte per ipsos [i] aut alios [k] dolo malo factum fuerit, quo minus ad eos, uel eorum alterum ante cessionẽ reuocatio perueniret.

Qui impetrauit cedendi licentiam compellitur renunciare, h. d.

Aliud iuris est si qui cedendi licentia cum instantia [l] postulata, ardue ea obtenta, leuitate forte cedere præmittant, eos enim ad cedẽdum compellendos [m] esse, generali Cõcilio [n] statuitur.

h Deducta. Et de hoc per ipsum fiat fides, simile in clemen. constitutionem, §. penult. de elec.
i Per ipsos. Scilicet superiorem, uel procuratorẽ.
K Alios. Resolue plurale in singulare, ut c. ut priuilegia, de priu. fac. ff. ui bonorum rapt. l. prætor ait, §. homines.

Ioã. Bap.

Aliud iuris. CASUS. Quidam clericus beneficiatus adhuc non renunciauit, sed obtinuit licentiam renunciandi, postea pęnitentia ductus uolebat amplius renunciare, nec putabat se posse ad id cog. cum renunciatio sit spontanea refutatio, ut habetur supra in prin. huius titu. Sol. ut hic dicitur, quia aliter contemneretur auctoritas superioris, quod esset maxime inconueniẽs. Obiectio non tenet, quia illa licentia habetur pro Renunciatione ipsa quoad effectum. No. argumen. idem esse promittere aliquid, v. g. uendere uel donare, et ipsummet uendere, vt etiam Ciuilist. ad not. uariis in locis.

Differentia inter matrimonium carnale, & spirituale.

c Ignorans; Satis est ergo, quod reuocatio peruenerit ad procuratorẽ: quia talis procurator censetur constitutus ad negotium; unde sufficit quod reuocatio ad ipsum peruenerit l. si mandatiem ff. mand. c. ex parte, de rescr. & not. in clem. unic. unde sumitur.
d Reuocatus fuerit. Quomodolibet, ut declaratur in clem. unic. eod.
e Tenebit. No. hic duo, primo differentiam inter matrimonium spirituale, & carnale, quia in tractatu spiritualis gestum a procuratore reuocato non tamen certiorato ualet, ut hic, & clem. unic. eod. secus in carnali. Nam si procurator non certioratus de reuocatione contrahat, nihil agitur, c. fi. de procur. in 6. non sic tamen infra de procurat. ratio ponitur in d. l. iurib. Secundo no. casum in quo tenet quod gestum est per Procuratorem reuocatum, non tamen certioratum. Ratio est: quia uarietas & illusio in spiritualibus, & ecclesiasticis personis maxime est uitanda, ut in d. clemen. Sed an idem sit etiam in aliis casibus? Arg. quod non in l. si pater, ff. de manumis. uind. pro & contra in l. si pænituit, de diuor. Dic ut not. in d. clem. uni.
f Manibus. Scilicet Papæ, si fuit dignitas Episcopalis, c. 2. et 3. de trans la. et infra eo. tit. §. 2. Si inferior in manibus confirmatoris, uel collatoris, etiam si sit Episcopo inferior, de hoc in c. admonet, et c. quod in dubiis, eo. et 7. q. 1. capit. Episcopus.
g Facienda. Si persona, in cuius manibus facien

Præsumitur cõtra instãtes.

l Cum instantia. Ex eo quod aliqui cum instantia perseuerando petunt, magis contra eos præsumitur, c. diuortium, de pæ. di. 1. et l. si mulier, C. ad Velle. fac. c. quidam, eo.
m Compellendos. Nota casum, quo quis cogitur renunciare obtenta, s. cedendi licentia, et hoc ideo, ne Papa illudatur, uel ex rationibus, quæ ponuntur in c. quidam, eodem, unde pręsumitur. Sic et cum Papæ præsentatur postulatio, ab ea postmodum recedi non potest, c. bonæ, de postula. præla.
n Concilio. Cap. quidam, eod. arg. quod licet Papa sit in Concilio, nihilominus cõstitutio potest attribui Concilio. Nam d. c. quidam, reprehenditur concilium ab Inno. 3. in generali Concilio, licet hic tantum habeatur de Concilio, De hoc, idest, quando constitutio debeat edi et attribui Papæ uel Concil. per Abbat. in ca. 1. de sponsa. et per Moder. in c. 1. de iud.

Constitutio cui ascribeda Papæ an Conc[ilio].

DE DEPOSITIONE seu degradatione.

Io.Bapt. Cum vltimus modus quo Eps ab Ecclesia remouetur, sit depositio, §.fin.supra de conepiscop. vsu subla. in fina. ideo post ti.præcedentē proponitur iste, qui diuiditur in 5.par.in prima habetur quid sit degradatio: in secunda, quotuplex sit, ī tertia, qualis sit circa eam Epi potestas: in quarta qualiter degradatus tradatur curiæ sæcu. in quinta, an degradatus posset puniri ulteriori pœna. secūda ibi, est aūt, tertia ibi, ℘ autem, quarta ibi, cleri.us, quinta ibi, ℘ si.

a Seu degradatione. Licet depositio & degradatio videantur idem, quod satis denotat ista alternatiua, Seu, quæ ponit diuersitatē nominis, non rei: tñ secundū proprietatem est differentia. Nam degradatio proprie dr respectu ordinū, depositio uero respectu honorum & dignitatum. Itē depositio proprie est verbalis, quæ non eximit clericum a potestate iudicis ecclesiastici: degradatio autem est actualis, quæ eximit clericum a manibus iudicis ecclesiastici. Spec. in tit de accus. §.2. uersi. uel dici potest, & ver. deponitur, & ver. degradatus, & per Abb. in c. audientiam, ext. de crim. fal. & in c. at si clerici §.1 de iud. & per Firma. in tract. de episcopis, lib. 4 in octaua parte, in prin. sępe tamen promiscue utimur his vocibus, ut per Abb in d.c. ad audientiam.

Degradatio respū ordinū, depositio respectu honorū.

Degradare. Io.Bapt.

ANT.TIM. Est autem degradare deponere de ordine, seu ut in gl. supra. Ponunt autē Doctores eam drīam inter degradare, & deponere. Nam depositio est uerbalis inquit gl.1.& fit simplici verbo. degradare autem est cum solennitate.

Er degradationem. CASVS hic nō figuratur. No.tñ degradationē imponi ob delictū cōmissum, licet in hoc lib. non consideretur, ut pœna. sed solū ut modus, quo prælatura finit. No.2. quod tenet argumentum a militia temporali ad ecclesiasticam.

b Quoque. Q. d. nedum per translationem, & renunciationem, de quibus dixit supra in duob. titulis proximis.

a Armatæ, l.2.§.1. de his qui no. infam. l.3.§. pœna, ff. de re mil. §. fin. auth. vt periti apud proprios episcopos.

DE DEPOSITIONE, seu degradatione. a

TIT. XX.

Degradatio.
- Quid.
- A quo.
  - Propter quid.
  - Quotuplex.
- Quomodo.

Spirituale coniugium dissoluitur per degradationem h. d.

Er degradationē quoque [b] cōiugium Ecclesiæ, & Episcopi dissoluitur. Nihil.n. est aliud degradare, quā de gradu deiicere, qđ institutum est ad similitudinem exauctorationis eius, qui militiæ deseruit armatæ, [c] cui tam militaris ordo, quam etiam insignia ob delictum detrahuntur.

Duplex est degradatio, uerbalis, & actualis, h. d.

Est autem degradatio duplex, [d] verbalis scilicet, & actualis. Verbalis degradatio est, cum ab eo, qui auctoritatem [e] habet assistente certo Episcoporum numero, [f] deposi-

Io. Bapt. Est autem. CASVS hic non figuratur. Not. tamen dist. esse ueram siquidem degradatio aut fit certa solennitate obseruata, & hinc datur vna species, aut simpliciter, & sic datur altera.

d Duplex. Concor. c.2. de pæ. ī 6.

e Auctoritatē habet. Sed quis hēt hanc auctoritatē? Respo. olim habebat Metropolitanus eum numero episcoporum adsistente, c. si quis Episcopus criminaliter. 6. q 4. hodie uero isti possunt cognoscere usque ad conclusionem duntaxat, & definitio reseruatur Papæ, cap. accusatus, c. quamuis, & c. multum, sup. eo. 3. q 6. Not. Inn. in c. quod sicut, de elect. Arch. in d.c. si quis Episcopus, & de hoc pe. Abba. in ca. non potest, de re iud. & c.2. de accus. & in c. excommunicamus. de hæret. Circa hanc tamen materiam extat hodie reformacio Conc. Trid. sess. 13. c.4 in decretis reformationum 3. ubi hanc auctoritatem dato Vicario Episcopi cum assistentia Abbatum, vel aliorum constitutorum in ecclesiastica dignitate.

f Numero. Ad minus duodenum ultra Metropolitanum, si agatur de degradando Epō, ut no. 3. q. 8. in summa, & per Inn. in c. graue, de præb. & vr̄ probari, 15. q 7. c. fęlix. In presbytero degradando requiruntur sex ad minus, d. c. fælix, & c. si autem, ca. causa & q. in diacono, uel subdiacon. requiruntur tres, ut per Abb. in c. nō potest, de sen. & re iud. & in c.2. de cler. excom. mini. & not. in c.1. de pœnis, in 6 De iis autem, qui sunt in minoribus ordinibus constituti, dicut statim requiritur. Hodie tamen sacerdotes, diaconi, & subdiaconi, possunt degradari, etiam sine interuētu numeri Episcoporum, ut per Conc. Trid. sess. 13. ca. 3. in decretis reformat.

Sen-

tionis fertur a sententia,[a] Actualis vero,siue solemnis est,cum non solum fertur sentẽtia: verum etiam ab eo,qui degradandus est, vestes,& singula insignia sui ordinis gradatim auferuntur. Cuius ordo ac series latissime Bonifaciana constitutione [b] demonstratur.

Proprius solum Episcopus potest deponere constitutos in minoribus ordinibus, secus in maioribus. h.d.

Quod autem dictum est, Episcoporum numero adsistẽte, sic intelligi oportet, si de Episcopo,[c] aut illo degradando agatur, qui sit in maiorib. ordinib. constitutus. Cæterum si de iis agatur, qui minorib.[d] tantũ insigniti sint, proprii episcopi sentẽtia absque ullorum episcoporum interuentu [e] satis erit.

In degradatione sacerdotum, ob causam hæresis, potest procedere solus Episcopus delinquẽtium cum suis minoribus prælatis. h.d.

Quinimo interdum etiam si presbyter,uel in sacris constitutus degradandus fuerit, plurium episcoporum internentus necessarius non erit. Nam tales si pro hæresi [f] sæculari curiæ tradendi,uel perpetuo immurandi [g] sint, quia Episcoporum numerus facile [h] conuenire non potest, solus [i] episcopus,conuocatis Abbatibus,& aliis Prælatis, utrisque suæ dięcesis pietate ac bonis artib. instructis,degradare poterit.

Degradatus traditur curiæ sæculari, & pro eo debet Ecclesia intercedere. h.d.

Clericus igitur ob graue [k] flagitium de-

a Sententia. De forma huius sententiæ uide per Firm. in tract. de Episcopis, li. 4. in tertia par. in prin. post Spec. & alios.

b Constitutione. Cap. 2. de pæn. in 6.

Quod autem. CASVS. Quidam Episcopus in

Io. Bapt. puniẽdis suis subditis pœna degradationis; indifferẽter nullo alio suæ dięcesis uocato volebat procedere, siquidem in ea uidebatur plenitudinem potestatis habere, sicut hẽt Pontifex ĩ Orbe Christiano, argu. l. quæ de tota, ff. de rei ven. Sol. tamen ut hic legitur, quia ĩ grauiorib. cautius est agendum; Obiectio aũt non tenet quia illa l. uerificatur in iis q̃ sunt eiusdem naturę & rationis ut sunt illa quæ pñt uendicari. No. hic argumentum, spiritualia difficilius dissolui, iuxta ca. inter corporalia de translat. No. 2. q̃d in negociis eo maior requiritur diligentia, quo sunt grauiora, cap. ubi periculum, de electio. in 6.

c Episcopo. Intellige de Episcopo consecrato; nam confirmatus tantum non põt procedere super degradatione, ut per Abba. & Doct. in c. at si clerici, in prin. de iud.

d Minoribus. Sed an degradatus ab ordine maiori cẽseatur ẽt degradatus ab ordine minori puta degradatus ab ordine Pontificali censeatur degradatus a sacerdotali? Respond. negatiue, ut per Abba. in capitu. ueritatis, de dol. & contu.

e Interuentu. Ca. 2. de pæn. in 6. requiritur tamẽ interuentu Capituli, ca. qualiter, 2. de accus. & c. 1. de excess. prælator. & 15. q. 7. c. Episcopus. Nisi de consuetudine sine capitulo hoc facere posset, c. 3. de consue. in 6. de hoc per Doc. in ca. 1. super ult. gl. de hæret. in 6.

f Pro hæresi. In aliis igitur criminib. si imminerer facienda degradatio, seruarentur iura ordinaria, quia hoc est in crimine hęresis specialiter cõstitutum, ca. 1. de hæret. in 6. unde sumitur, & c. in fidei, eo. tit. & lib.

g Immutandi. Capitu. excommunicamus, 2. de hæret.

h Facile. Bene est possibile licet, difficile, lex enim nõ debet esse de impossibili, c. erit, di. 4. Et hoc hodie nõ est amplius speciale in crimine hæresis, sed militat in quocunque delicto, ut per Concilio Trid. sess. 13 c. 4. in decretis reformationum.

i Solus episcopus. Dic, ut not. in c. 1, de hære. in 6. inmo solus vicarius, secundum Conci. Trid. sess. 13. c. 4.

Clericus. CASVS ita figuratur. Quidam clericus ob delictũ erat degradandus, unde fuit quæsitum an Ecclesia posset ipsũ post degradationẽ factam tradere Curiæ sæculari, & argumento, c. inter alia, de immunit. Eccle. negatiue uidebatur respondẽdum. Sol. tamẽ ut hic dicitur, quia cum iste ẽt Rempu. uidetur grauiter iniuriasse ad petitionem fisci, ante quidem erat tradendus pręd. Curiæ, nec obstat obiectio quia nõ propter quãlibet causam, & in quolibet casu immunitas eccl. est concedenda, ut ibi. Io. Bapt. habetetur, hinc acцедит quod Ecclesia erat pro eo. Not. argum. Ecclesiam nolle mortem peccatoris, cum alter nõ oraret pro eo, & ideo uult ut uiuat, ca. nouimus, de uerb. sign. No. secundo, unicum delictum puniri posse in diuerso foro, iuxta no. in ca. de his, de accus.

K Graue flagitium. Puta hæresim, uel falsum, ca. nouimus, de uerb. sig. unde sumitur, per quẽ tex. improbari põt sententia dicentium speciale esse in trib. casib. ut quis tradatur curiæ sæculari; sed in aliis requiri incorrigibilitatem, ut no. in c. ad abolendam, de hæred. & per Abb. in ca. at si clerici.

ti uer. ad tertium,& in c.cum non ab homine,de iud. & no.in d.c.nouimus,in uer. traditur

a Traditur. Not. contra eos,qui dnt non debere fieri traditionem realem, ne uideatur ecclesia cõsentire effusioni sanguinis ,de quo per Docto.in c.nouimus,de uer bor.sig.

b Intercedere. Vere & nõ ficte, precib. & non per excõicationem , & fac.17.q.4.c.rerũ. & gl.præsenti, C. de his, qui ad eccle.confug. Sed ad quid ista intercessio , cum ipsamet ecclesia possit eũ mitiori pęna punire. Respond. ut per Abb. in ca.nouimus,de uerbor. signific.

d Abscindendus.i. maiore excõicatione feriendus,& hoc siue depositio fuerit iusta , siue iniusta,ut not.in c.1.de cle.exc.min.arg.tamen contra, 2.q.5.c.qua de causa;sed ibi dispensatũ fuit, fac.dist.63.ca. Salonitanę. Et intellige hoc,quod hic dicitur præuia monitione, alioqui non incurrit excommunicationem , ut per Abb. in c.1.de cler.exc. min.Officium aũt dicere non solum non uetatur,uerũ etiã grauiter peccat non dicendo. Item si celebret ẽt contra monitionem, tamen conficit corpus dominicum Abb. in d. c.1.

tus , cum ab Ecclesiastico foro fuerit proiectus sæculari curiæ traditur[a] puniendus. Vnde celebranda erit talis degradatio,[1] sæculari præsente potestate,& cum perfecta fuerit,pronunciãdum,ut sæcularis Iudex degradatum, tanquã clericari priuilegio exutum in forum suum recipiat puniendum. Pro quo tamẽ Ecclesia debet intercedere,[b] ut citra mortis periculum in eum sententia moderetur, & si impetrauerit,& degradatus pœnæ superstes fuerit,ab administratione sui ordinis debet abstinere.

Degradatus miscens se sacris excommunicatur. hoc dicit.

Quod si cingulo militiæ cęlestis exauctoratus ausu temerario sibi dudum[c] commissum audebit in posterum attrectare ministerium, etiam ab Ecclesia ex canone Apostolorum erit abscindendus.[d]

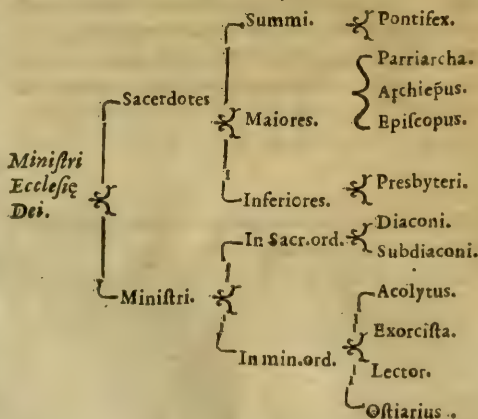
Quod si CASVS. Quidam Episcopus uolebat ulterius punire degradatum cum ille immiscuisset se in exercitio Ordinum,quibus erat priuatus , unde fuit de hoc dubitatum, uidebatur enim Episcopum id facere non posse,quia factum ob salutem proximi non meretur pænam : & afflicto non est addenda afflictio,capit.penult.de cler. ægro tan. Solut.tamen ut hic habetur, ne tale delictum maneat impunitum. Non obstant obiecta,quia præsumitur id mala intentione fuisse factum,cap.primo, de præsumpt. & noua afflictio datur ob nouam culpam: No. argum. pænam esse reiterãdam, uel augendam quemadmodum reiteratur uel augetur culpa.

ANT. TIM. Et ratio est, quia iste per degradationẽ non amisit characterem sacerdotii qui est indelebilis qualitas in anima impressa, ut per S. Thom.in 3.par.q. 33.ar.8.

DE SACERDOTIBVS IN INferiori gradu constitutis.

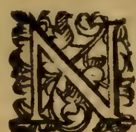
TIT. XXI.

DE SACERdotibus in inferiori gradu constitutis.

Ioã.Bap. Quoniã auctor a ti. de Episcopis, & Sum. Pont. usque ad præsentem locutus est de sacerdotib.altioris gradus , sequitur nunc uidere dicit hic tex.in prin.de sacerdotibus inferioribus , & ideo proponitur iste ti. qui diuiditur in 4. partes, in 1. habetur continuatio ; in 2. quot,& qui sint isti sacerdotes in 3. unde dicatur presbyteri, in 4. qualis sit eorum potestas,2.ibi , & non: 3. ibi presbyteri:4.ibi.episcopi nunc descẽdamus Casus non figuratur. Not.tamen ex isto prin.quod non solum in prin.lib.potest fieri Continuatio materiæ ad materiam,sed etiam in partibus eius, §.fi.inst. de usu & habita.

c Dudum. Hęc dictio ponit qualitatem de præterito, & remouet de præsenti,licet quandoque ponat etiam de pręsenti,ut per Abb.in c.1.de cler, excom. min.unde sumitur.

a Escendamus. Appositè utitur hoc verbo, cum simus in metaphora graduū, & scalarū, et de Superioribus ad inferiora fit descensus.

b Non sint. Scilicet propriè, abusiue tñ & ipsi dicuntur sacerdotes, c. si quispiā, dist. 81. & c. si quisquā, de cohabi. mul. et cleri. et inf. tit. 1. §. fi.

e Ineleganter. Sic instit. de iur. nat. gent. & ciui. §. & non ineleganter.

f Sacerdotes. Not. ex hac littera, quod appellatione saceidotū ueniunt etiā Episcopi, facit, c. olim. distin. 86. & c. clericos, di. 21. & inf. §. prox. & not. in c. non potest, de re iudic. In materia tamen pœnali, uel ordiosa, appellatione sacerdotū, non uenirent Epi. quia habēt alium ordinem, s. Epalē. Vide per Abba. in rub. de uita, et ho. cle. et in d. ca. non potest, et in c. quia periculosum, et p Inn. in c. sedes, de rescrip. fac. no. per Abb. in c. 2. de pecul. cle. in prin.

Sacerdotes inferioris gradus sunt presbyteri, nec sufficit aliquid obiter tractatum esse. h. d.

NVnc descendamus[a] ad sacerdotes in inferiore gradu constitutos, subsequenter postea de iis dicturi, qui licet sacerdotes non sint,[b] in sacris tamen constituti reperiuntur, ac demum de his, qui circa humiliora in domo Dei necessarium ministerium exhibent, qui in minorib. ordinibus dicuntur constituti; de quibus omnib. si quid superius locuti fuimus, obiter[c] potius quam ex professo locuti fuimus. Inferiores sacerdotes sunt presbyteri.

Sacerdotum in duas classes diuisio sumpsit originem tam a testamento ueteri, quam nouo, h. d.

Et non inelegātes[e] sacerdotes[f] in duos ordines distributi esse uidentur. Hæc. n. discretio tam in ueteri testamento a Deo per Moysem[g] sumpsit exordium, qui ex pręceptis Domini Aarō in summum Pontificem, filios uero eius inunxit in minores sacerdotes, quam etiā in nouo ab ipso Christo,[h] qui duodecim Apostolos tanquam maiores sacerdotes, septuaginta[i] duos quasi in minores instituit. Petrum uero quasi summum sacerdotem elegit, dum ei prę omnibus, & pro omnib. claues regni cælorum tribuit.[K]

Presbyteri & Episcopi olim erant iidem, sed in remedium schismatis de presbiteris unus electus est, qui Episcopus dicitur. h. d.

Presbyterum autem, & Episcopū suntqui eundem olim extitisse affimét,[l] & aliud æta

c Ob ter. Argu. q̄ quæ aguntur incidenter non debent esse in consideratione, fac. l. 1. ff. de auct. tut.

Epi, et p̄sbyteri differunt ordine.

d Presbyteri. Licet autem episcopi, & presbyteri æque sint sacerdotes. & in sacerdotio cōueniant: ordine tamen differunt, secundum Canonistas, licet Theologi teneant contrariū, quod ordine non differāt, ut not. sup. de iur. pers. in uerbo ordine, in tantū quod degradatus ab ordine Episcopali non censetur degradatus a sacerdotali, uel presbyterali, ut per Abb. in ca. ueritatis, de dol. et cont. et no. sup. tit. prox. §. qđ autem in uersicul. minorib.

A N T. TIMO. Pro opin. Theologorum, quod differant dignitate, & officio, non ordine uide eorum rationes et considerationes in 4. sentent. distin. 24. D. Bonaue. in 2. part. art. 3. qu. 3. et Dur. q. 6. et S. Thom. in qq. addi. q. 40. art. 5. quamquam canonistis uideatur quodammodo fauere Conci. Trid. 23. c. 4.

Io. Bapt.

A N T. TIMO. Sacerdotes autem ideo uocātor quia sacrum dant, et quemadmodum, reges a regēdo, ita sacerdotes a sacrificando dictos uolunt, quia consecrant, et sacrificāt. Vel sacerdos, id est, sacer dux. Antistites autem appellatur, quia ante stat, uide Magistr. in 4. di. 24. et c. clericos dist. 21.

g Per Moysem. Et sic nō Moyses, sed Deus, concor. dist. 21. in prin. unde sumitur, et fac. ca. esto, §. quod autem, disti. 95.

h. Christo. Et sic vtroque tempore a Deo, et non dicit a Deo per Christū quia Christus, qui instituit. Deus est, non sic Moyses.

i Septuaginta duos, c. in nouo, in dist. 21. et c. quamuis, disti. 68.

K Tribuit. Fac. §. fin. sup. de Episcopis, et Summ. Pontific. et not. hic, quod ualet argumentum de clericis ueteris testamenti ad clericos hodiernos. quod intelligēdum est, ubi eadem est ratio, alias secus, ut distinctio. 82. quasi per totum. et in ca. translato, & ibi not. de constitu. et capitu. nouum. ubi Abb. no. de decim.

Et non. CASVS. In hac parte commode non figuratur, cum autor referat presbyt. diuisionem quam supra ti. de iure perso. §. 1. posuit, unde not. istam diuisionem esse uere, qui natura docet ordinem dari, ubi multitudo adest. No. secundo causam qua cōstituitur superior diuersam posse assignari, iuxta id qđ hic legimus, et ī c. olim, di. 95.

l Affirment. Dist. 93. cap. legimus, et c. olim. dist. 95. &

95 & c.quisquis, & c.porro, di. 83. Sed uidetur, quod hæc littera contrarietur proxime precedenti cum ibi dicatur, quod differentia fuit ab initio, & ab origine sacerdotij; hic quod a principio ijdem erãt presbyteri, & Epi. Sol. ut no. in d.ca. legimus, in uer. postea. uel hic loquitur referendo opinionẽ Hieron. quã tñ nec approbat, nec improbat.

ANTO. TIMO. De hac opinione, quod olim idem fuerit presbyter, & Eps, quia perperam tribuitur S. Hieron. per d.c.legimus, di.93. & c. olim, di.95. cuius loci explanationẽ vide apud S Th 2. 2.q 184. arti.6.ad 1. & infra in additionib.glo.in §.fi. in uerbo reseruatur. tu uero nota hic in contex. circa auctoris circunspectionẽ, qui alia vertens, hoc in loco hanc opinionẽ, quæ S. Hiero.cõiter tribuitur male admodum sonare, Ita leuiter eam pertractat, ut uideatur potius legentem admonere, quã aliquo mõ eam approbare.

a Obedire. Ca.1. dist 95.

b Habeantur. Et dicuntur tales Acephali, i. sine capite, ut cap. nulla, &c. qui suis di.93. & 28.q 2.c. Abbatibus, qui tamen ex priuilegio Papæ non subsunt, non sunt Acephali, quia Papa Episcopus est eorum arg. ext. de priu. quasi per totum. Tales ergo sicut excommunicatos debet quilibet excludere ab ecclesia, c.2. de paroc. & alien. paroc. & not. in d.ca. nulla. Et facit hæc littera pro prælatis, quod etiam eremitæ subsint Episcopo, in cuius territorio sunt, 16. q.1. c. qui uere, & no. in d.c. nulla.

Eremitæ cui subsunt.

Io. Bapt.

tis illud dignitatis fuisse nomen. Sed cũ multi in singulis ecclesiis presbyteri constituti essent in remedium schismatis factum esse, ut per illos unus eligeretur, qui cæteris esset præponendus. Electum autem Episcopi retinuisse nomen, eligentes presbyterum. quorum erga Episcopos usq. adeo creuit honor, ut illis tanquam prælatis cęperint obedire. [a] Nec iam pro sacerdotibus habeantur [b] qui nullius Episcopi disciplina, & prouidentia gubernantur.

Presbyter appellatur potius a prudentia, quam ab annis h. d.

Presbyteri [c] uero nomen quamquam a senectute sit sumptum, magis tamen sapientia [d] iudicat maturitatem, quam corporis canitiem. [e]

Quæ sit presbyterorum potestas, & auctoritas. h. d.

Episcopi [f] igitur ac presbyteri nõ penitus est absimilis circa sacra ministeriorum dispẽsatio. Illorum [g] enim quę gerere potest Eps, quędam presbyter suo iure, quędam illius permissione exequitur, quædam uero nullo pacto potest attingere. Proprio iure presbyter, Dominici corporis, ac sanguinis consecrationem, [h] ẽt Episcopo præsente celebrat: infantes baptizat, [i] sanctificato oleo inungit, benedicit, [k] & de occultis peccatis pęnitẽtes, uel in

dignitatem quam acceperunt, inquit Magister. di.24. Alii autem presbyter quasi præbens iter.

d Sapientiæ, 35.q 6.c.2. sic 20. dist.c. de quibus.

e Canitiẽ. Vnde quãuis noningentis, & amplius annis ab Adam usq; ad Abraham uixisse hoĩes legamus, nullus, alius appellatus est presbyter, nisi Abrahã qui multo paucioribus uixit annis, quã sui antecessores. Nec ob. quod legatur de Melchisedech, qui fuit Abrahæ contemporaneus, cap. porro, alias fin. & ibi nota. di. 84.

Io. Bapt.

Episcopis igitur. CASVS. Quidam Sacerdos uolebat exercere indifferẽter potestatẽ Ordinis, ac potestatem iurisdõnis, illa rõne motus, quod cũ esset sibi data potestas circa id, quod est plus, vr quoq; concessa circa id quod est minus c. cui licet, de reg. iuris 16. nihil enim maius reperiri potest quam consecrare corpus Christi & ideo fuit q̃situm quid iuris. Solu. ut hic legimus, quia si secus esset, distinctio de Sacerdotib. ad no. fũ pr.eo.§. & nõ redderetur frustratoria & uana quod esset incõueniens. obiectio aũt in cõtrarium adducta intelligitur in iis, quæ sunt eiusd. ordinis & naturæ, Secus in aliis. Not. Sacerdotes inferiores partim hr̃e quid propriũ, & partim quid cõe cum Epis. Not. qualiter illa quæ sunt ptĩis ordinis, possent delegari, quod contingit non dando ptãtem, sed licentiam, & intelligitur in persona eiusdem ordinis, de qua recopiose docent Doc. in c. quãto, de consuet. & c. aqua, de consec. cum simi.

Presbyteri. CASVS non figuratur. No. tamen hanc presbyteri etymologiam esse assignatã ab eo quod esse debet, arg. pen. ff. de iust. & iu.

c Presbyteri. Concor. cap. quisquis, & c. porro, distin. 84.

ANT. TIM. Presbyter enim græce, senior latine interpretatur, non modo propter ætatem, & decrepitam senectutem, sed propter honorem, &

f Igitur. Q. d. non mirũ si est similis dispensatio vel ptãs epõrum & psbyterorũ, cũ sint fere idem.

g Illorum enim, &c. Not. hic quasi duo extrema cum suo medio.

h Confecrationem Vt c. legimus, di. 93. & c. ecce dist. 95.

i Baptizat. c.2. & c.3. de offi. Archipresb. ubi probantur plura, quæ hic ponuntur.

K Benedicit. Nõ tñ benedictione solenni. Et pro veri-

uerificatione, ac declaratione omnium, quæ hic ponunt, & cumulantur, vide in di. 91. c. 1. c. ecce & c. presbyteros, dist. 95. c. ministrare, 26. q. 6. & not. in c. & 3. de offic. archipresb. & per Host. in Sum. de offi. archipres. ver. 5. & c. peruenit, dist. 95. & per Firma. in trac. de Epis. libr. 3. in prima par. nu. 14.

a Publice. ca. ministrare, 25. q. 6.

b Solis Episcopis. Diuersimode tamē hæc Episcopis reseruantur. Nam potestas excōicandi ita reseruatur Episcopis, ut possit ēt transire, in non Episcopos ēt meros laicos, si Papa tribuat hanc potestatem: ut per Ab. & alios in c. ecclesia S. Mariæ, & in c. 2. de iud. & in c. fi. de cler. ægrot. mini. Alia uero, quæ hic dicuntur reseruati, non possunt per non Episcopos exerceri. c. aqua. de consecr. eccles. uel alt. & per Doc. in locis supra allegat. & in cap. quanto, de consuetud. fac. ca. quamuis, distinc. 85.

c Reseruatur. Nota ergo ex hac litera coniūcta cū §. presbyterum sup. cod quod ritus Apostolorum circa sacramenta habent impedire characteris ipressionem: nam si simplex presbyter ordines conferret nihil conferret vt capitu. quanto, de consuetud. vbi etiam Abba. not. cum tamen post mortem Christi idē esset presbyter, & Episcopus. & promiscue presbyteri conferre omnia sacramenta: vt c. olim, dist. 95. & cap. legimus, dist. 93. sed discretio fuit inuenta ad schismata sedanda, & tollenda.

ANT. TIMO. Nota circa illud, ꝙ refert hic gloss. ex sententia Abb. in d. c. quanto de cōsuet. quod etiā retulit infra in libr. 2. de sacr. crism. §. 1. in verbo reputabitur ex eodem Abbate ibidē, cuius dictum est quod ritus Apostolorum habēt impedire characteris impressionem: nam supposito illo, quod olim ijdē essēt Episcopi, & presbyteri, vt dictū fuit supra: quod cū abstulerint dein de Apostoli ad remouendum schisma, factū est hoc ex ritu, quod Apostoli impediuerint, quo minus presbyteri in posterū possēt impri[illegible] alteri resterem alios ordinando, qui error fluxit ex verbis D. Hier. male intellectis, in c. olim, d. 95. Ex quibus uerbis, colligunt nonnulli, tēpore Apostolorū idem fuisse Epos, & presbyteros, ꝙ intelligēdum est secundum S. Th. id fuisse uerum quo ad nomen: non quo ad ré, ex quo in primitiua illa ecclesia ꝓmiscue Apostoli appellarent presbyteros Epōs; & Episcopos presbyteros, non quod inter eos non fuerit semper realis differentia, ita docet S. Th. 2. 2. q. 184. ar 6. ad pri. unde dicere Epm non differre a presbytero, inter hæretica dogmata numerat S. Augu. in lib de hæresibus.

extremis agentes ad gratiam reconciliationis admittendi potestatem habet.

Presbyter episcopo permittente chrismat, & ualet h.d.

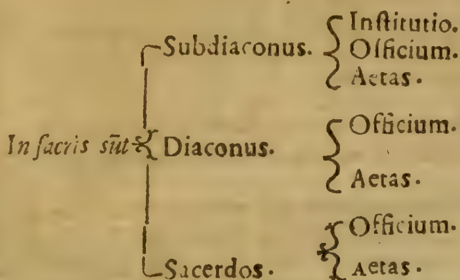
Episcopo permittente, aut ultima cogente necessitate, & baptizatos sacro linire chrismate, & uirgines Deo dicare presbyteris conceditur.

Quæ sint episcopis reseruata, h. d.

Ecclesias uero erigere, cōsecrare, reconciliare, sacrum chrisma conficere, clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publice [a] recōciliare, solis Episcopis [b] reseruatur. [c]

DE IIS QVI IN SACRIS, sunt constituti.

TIT. XXII.

In sacris constituti sunt diaconi, & subdiaconi: & diaconi debent Episcopum custodire, sacerdotibus celebrantibus adsistere, nouum testamentū prædicare, h.d.

DE IIS QVI sunt in sacris constituti.

Post tractatum de sacerdotib. sequitur uidere de eorūdē ministris; & qm̄ constituti in sacris immediate eis seruiunt ideo proponitur nūc tit. iste iux. §. 1. sup. de iure per. & sup. ti. prox. in princ. qui diuiditur in tres partes: in prima habetur qui sint isti in sacris cōstituti, & quale sit eorū officium; in secunda, cuius ætatis debeant esse; tertia, quid intelligere debeamus per hoc nomen sacerdotis, secunda ibi, sicut autem, tertia ibi diximus autem. — Io. Bapt.

d IN sacris, scilicet ordinibus. Sed nonne omnes ordines ecclesiastici dicunt sacri? ut not. dist. 32. in summa, & per Abbat. in c. tuis de pręb. Dic quod per excellentiam à subdiaconatu inclusiue supra dicuntur sacri: quia magis participant de sacramēto corporis Christi; ut per abb. in cap. si quis clericorum, de cler. coniug. & pręcludūt viā pœnitentiæ. ut infra lit. prox. §. fi. cap. cum ex eo de elect. in 6.

F Sicut

Sicut autem presbyteri: a ita etiam utrisque debent obedientiam, diaconi, b ad quos Episcopum predicantem ab insidiis custodire pertinet, ne aut ipse quoquomodo lædatur, aut diuina uerba per detractatores polluantur. c Sacerdotibus quoque celebrantibus in omnib. assistent. d & Euangelium ad populum prædicabunt.

Diaconi præsentibus episcopo, uel presbytero nec baptizant, nec Eucharistiam erogant, nisi ex necessitate, h.d.

Sed nec baptizare præsente e Episcopo, aut presbytero, nec Domini corporis Eucharistiā populo erogare audere debent, nisi prædictis omnibus longius fortasse constitutis, necessitas f ad id extrema eos compellat.

Primitiua Ecclesia non habuit subdiaconos, & apud antiquos subdiaconatus non reponebatur inter sacros ordines, sed postea & is ordo inter sacros cœptus haberi, h.d.

Subdiaconos licet & Ecclesia primitiua legatur habuisse: g talis tamē ordo apud antiquos

Sicut autem. Hæc pars diuiditur in 2. partes. In prima demonstratur qui sint Diaconi, in secunda qui sint subdiaconi secunda ibi, subdiaconus: quoad primum Casus ita figuratur. Cum Episcopi & Sacerdotes debeant habere certos ministros, īter quos unus reperiť qui dř Diaconus, fuit quæsitum an officium eius sit obedire sacerdotibus, Epm prædicantem defendere, euangeliū populo pdicare, ac sacra Bapt. & Eucharist. fidelib. erogare necessitate suadente, q̃uis ante uidebať rñdendum iussu Episcopi & sacerdotis ipsum ad seruitium teneri, cum cuius sit minister Sol. tñ est tenēda, quā hic legimus, siquidem si eius officium esset ita indifferens, posset in celebratione & administratione diuinorum oriri confusio, & pterea, uideť cessare etiā obiectio Not. primo diaconum tenere primum locum post sacerdotem, & ideo eius officiū est altius & dignius officio aliorū ministrorū: Not. aliud esse sacramenta conficere & aliud administrare, & ideo administratio aliquando ex causa conceditur iis qui sunt inferioris Ordinis.

a Presbyteri, Vt sup. tit. prox. §. presbyterum ad quem stylus orationis uidetur continuari.

b Diaconi, Cap. a subdiacono, dis. 93. facit c. statuimus, de ma. & obed. Hoc enim suadet iustitia vt maior seruiat minor, 33. q. ult. est ordo nisi tamē minor administratione maior sit, dis. 95. c. 1. uel nisi teneat locum superioris, dis. 93. c. fi. Et hi in una quaque ciuitate debent esse septē, c. diaconi, 2. & 3. dist. 93. & legitur in Act. Apost. ca. 6. Et hoc si facultates ecclesiæ sufficiūt: alias sufficiūt duo: ut 7. q. 1. cap. illud.

ANT. TIMO. Diaconus Græce, minister dicitur Latine; quia est sacerdotis immediatus minister: est autem minister nō alicuius sacramenti: sed aliquorum sacramentalium: sicut exorcismi & expulsionis immundorū a diuinis. S. Thom. in. 4. sent. dist. 5. art. 1.

c Polluantur c. diaconi, 2. dist. 93.

d Assistent. distinct. 25. capit. perlectis, §. ad diaconum.

ANT. TIM. Vnde ad diaconum non pertinet quasi ex officio pprio tradere sacramētum Baptismi; sed in collatione huius sacramenti, & aliorum assistere, & ministrare maioribus. S. Thom. par. 3. q. 67. art. 1.

e Præsente. Vt dist. 93. c. diacones, & c. præsente.

f Necessitas. No. ꝙ ubi necessitas exigit, & presbyter est absens, diaconus ēt iure suo baptizat, cap. diaconus, & c. p̄sente, d. 93. & Eucharistiam erogare, si p̄cesserit consecratio presbyteri: sed præsente presbytero in ecclesia non potest, ēt si subsit necessitas. nisi presbyter iusserit, ut not. in c. diaconus, & ca. peruenit, dist. 93.

ANT. TIMO. Facit hæc uel ex necessitate, uel iussu Epi. non est .n. hoc eius officium: sed proprie diaconus est dispensator sanguinis Xp̄i in calice, secundū Archi. Flor. & S. Th. in 4. sent. dist. 13. quæst. 1. art. ultim.

Subdiaconus. CASVS. Cum inter constitutos in sacris reperiatur quoq; subdiaconꝰ, & ppea de eo hic tractetur, ut ēt nomen denotat, fuit quæsitum an iste cōueniēter connumeretur inter constitutos in sacris, an posset eligi in Episcopum, & an debeat præparare vasa, & alia necessaria ad actū cōsecrandi, & primo videbatur de iure respondendum nō esse de primo dubitandum, cum sit ordinatus ad sacramen. ordin. nec posse in Episcopum eligi argumento cap. licet canon. de elect. in 6. intra annum enim non posset ordinari ad ordinem Episcopalem, necessaria autem ad cōsecrationem præparare, videtur superfluum, cum detur diaconus. Solu. tñ hic aliter hř, & ratio est, quia antiquitus de primo capite dubitabatur, de secundo uř satis ipsum esse in sacris, cum etiam iste proprie dicatur persona Eccl. de tertio denique congruētius id iudicabatur, unde cessant obiecta, q. a. istud esse in sacris habet quid speciale, ut Theologi docent tex. in d. can licet limitatur in hoc casu, ut citius fiat ista promotio, tertium deniq; remanet solutum ob præd. congruentiam, Not. primo subdiaconi esse personam in sacris constitutam ex eo quod postea declaratum est. Not. 2. subdiaconum & secundum uocem, & secundum ueritatem esse diacono subiectum, & ideo debet sacerdotibus seruire mediante diacono.

g Habuisse, C. Ep̄s, d. 35. & dist. 25. c. 1. & ca. fin.

Ioā. B. p.

ANT.

ANT. TIMO. Hodie in Ecclesia Dei est ordo et ministrat sacerdoti, sed medietate, idest medio diacono. Est autem hic ordo subdiaconatus primus ex sacris, qui nuda manu potest tangere sacra vasa, secundum Pet. de Palu.

Sicut autem CASVS. Cum ministri Ecclesiæ ideo ad Ordines promouētur, ut administrent diuina, fuit propterea quæsitum in qua ætate debeant esse constituti, et sicut ætas 14. annorū in iudicio spirituali sufficiēs iudicata fuit, c. fi. de iu di. in 6. et ita hoc idem in presenti videbatur dicendum. Solu. tamen vt hic habemus, et nouissime in Conc. Trid. a glo. adnota: quia maius in hoc adest periculum. Non obstat obiectio ob diuersam naturā casuum No. ætatem diuersam ad Ordines requiri de iure humano, non autem ex natura Ordinis, et ideo fuit ab eod. iure uariata.

a Impetrata. Vt dist. 28. c. decernimus, et ca. nullū, et c. 1. de cle. coniug. et c. a multis de æta. et quali. & c. miramur, de seruis non ordi. Sed quomodo ecclesia imperauit cōtinentiam, cum illa uoti sit, non præcepti, ut 32. q. 1. c. integritas. Resp. ecclesia nemine cogit continere, sed in ordine, quem dat, potest imponere legem quā uult, sicutqui libet alius in traditione rer. suæ, l. in traditionib. ff. de pacto. Ex quo an. honoratur, dignum est, ut oneretur, 16. qu. 6. de lapsis, et no. in d. ca. nullū. Interdū tñ cū subdiaconis dispensatur c. presbyterum, dis. 28. c. sane, de cl. cōiu.

ANT. TIM. Tenentur in trib. ordinib. maiorib. cōstituti ad castitatem S. Thomas in 4. Sent. dis. 24. vt mūdi sint qui sacra tractant. Vide rōnes, cur clericos ecclesia ad cōtinentiam obligauerit apud S. Th. in 4. Sent. dis. 37. art. 1. qō. 3. Vnde B. Dyon. de eccle. Hierar. capi. 1. inquit. Deputantur enim ad sacra tractanda, quæ immundos tangere nefas est, et distinctio. 32. c. 1.

inter sacros non annumerabatur: paulatim tamen post aliquot temporum curricula cæptus est & subdiaconatus inter sacros ordines reponi, eisque ad similitudinem tā presbyterorum, quam diaconorum continentia fuit imperata.[a]

Subdiaconus potest eligi in episcopum, h. d.

Cumque a multis, an in episcopum subdiaconus eligi ualeret, hæsitaretur, nouissime post Vrbanum Innocentii processit constitutio,[b] quæ ut is quoque in Episcopum libere eligi ualeat, declarauit ac statuit.

Circa quæ uersetur officium subdiaconi, h. d.

Diaconum igitur subdiaconus subsequitur.[c] ad quem calicem & patenam ad altare deferre pertinet,[d] & Leuitis tradere, eisque ministrare. Vrceolum quoque, et aquā, mantile, & manutergiū tenere, Episcopo presbyteris, & Leuitis pro lauandis ante altare manibus aquam præbere.

Subdiaconus potest quis ordinari in decimo octauo anno, diaconus in uigesimo, presbyter in uigesimo quinto.

Sicut autē, subdiacono minus creditur,[e] quam diacono, & diacono minus quam presbytero committitur, ita ad subdiaconatum minor ætas,[f] quā ad diaconatum, & ad diaconatum minor quā ad presbyteratum suffragatur. Poterit igitur hodie quis, nisi aliud canonicum obsistat impedimentum, decimo octauo natus anno ad primum sacrum ordinem, uigesimo ad secundum, ad presbyteratum uigesimoquinto promoueri.

e Creditur. Committitur, le. quod vulgo, ff. ad Macedon. et statim sequitur in hac litera.

f Aetas. Quia ab ætate arguit maturitas iudicii. Sed quid si impubes, et iudicio carens ordinetur ad ordinem sacrū an suscipiat charectere m: Respo. Suscipit, nec .n. quod suscepturus ordines sacros debeat hr̄e annos discretionis est substantia ordinis, sed de necessitate præcepti. Vnde licet in tali collatione pec cetur, tenet tamen collatio. de hoc uide in capi. uel non est, de tē po. ord.

g Decimo octauo. Et sufficit qđ sit inchoatus, ut no. in cl. si de æt. et quali. uñ sumitur. Sed hodie hæc materia est tota per Con. Tride. reformata. Nec. n. ad subdiaconatū quis ordinari pōt ante 22. ad diaconatū añ 23. ad presbyteratum ante uigesimum quintum, et si quis sit regularis, ut per d. Conci. Trid. ses. 23. ca. 12. quid quid dicatur in c. 1. et in c. peruenit, di. 77. et in c. 1. c. 3. et c. fi. dis. 78. et in c. de his, dist. 28. Sed quæ

b Constitutio. Quæ est in cap. multis, de ætat. et qualita.

c Subsequitur. Inde et subdiaconus dicitur.

d Pertinet. Sic cap. perlectis, §. ad subdiaconum, dist. 25.

ANT. TIM. Ita S. Thom. in 3. par. in qq. addi. q. 87. art. 3.

est ætas minorū ordinum? Resp maior infantia, c. de his, di. 28. & c. nullus, de temp ordi. in 6.

ANT. TIM. Nota circa annorum numerum regulam generalem, traditam a glo. in clem. generalem, de æta. & qualit. ord. quod si annus significatur in ablatiuo, ut dicēdo anno vigesimoquinto quis potest esse sacerdos requirit solum inceptionē. Si uero significatur in genitiuo, requirit complementū. ita dicit Io. de Ligna. in d. cle. Bart. vero in l. si cui. de lega. 1. dicit, quod si proferatur in ablatiuo sine præpositione, sufficit in eo esse, si uero sine, requiritur quod sit completum, sic in uersi. ætas, q. 2. § 1.

Io. Bapt. Diximus. CASVS. Omnes Clerici in sacris cōstituti uolebant appellari sacerdotes illa ratione moti, quia sunt in sacris & versantur circa res sacras, ut cōstat per §. 1. 2. & 3. hoc ti. nostro. Solutū vt hic dr. arg. §. sed quoties. inst. de iure naturali, & sic inde cessat quoq; obiectio. Not. pro intelligentia constīonum, quæ aliqn̄ promulgantur circa clericos simpliciter, & ideo dubitatur de earum intelligentia. No. 2. inde argumentū, quod nomina proprie significāt id quod est digni9 d. §. quoties.

Proprie sacerdotes appellantur, qui Eucharistiam conficiunt; improprie etiam diaconus, & subdiaconus.

Diximus autem diaconum & subdiaconū non esse sacerdotes, proprietatem sermonis attendentes. Proprie. n. sacerdos is est appellandus, cui sacrificium corporis, & sanguinis Dominici in altari conficere permittitur. Cæterum & ipsi interdum sacerdotes appellantur [a] sed per abusionem. Vidimus hactenus de iis, qui in maioribus sunt ordinib. constituti: nunc uideamus de iis, qui in Ecclesia Dei minoribus sunt ordinibus insigniti.

DE HIS QVI SVNT IN minoribus ordinibus constituti.

TIT. XXIII.

Ordines minores.
- Acolytus.
- Exorcista.
- Lector.
- Ostiarius.

Minores ordines sunt acolytatus, exorcistatus, lectoratus, & ostiariatus. h. d.

SVnt igitur [b] in Ecclesia alii minores ordines quæ sine sacramētali unctione sola Epi

a Appellantur. Vt dist. 81. c. si quispiam, & cap. si quisquam, de cohab. mul. & cler. & no. de hoc, supra ut. prox. in prin.

DE HIS QVI SVNT IN MINORIBVS ordinibus constituti.

Io. Bapt. Post declarationem sacerdotum & existētium in sacris, requirebatur uidere de constitutis in minoribus, §. 1. in fi. sup. de iur. person. ideo post præcede. tit. proponitur modo iste, qui diuiditur in 3. par. in prima habetur qui sint isti in minoribus constituti: in secunda quæ sit differētia inter constitutos in maioribus, & constitutos in minoribus. in tertia quomodo tit. sequentes debeant continuari cum præcedentibus; secunda ibi, horum autem: tertia ibi, hucusque.

SVNT igitur. CASVS in tota hac parte ita figurari pōt. Quidā volebant ordinari ad Ordines sacros unde fuit dubitatum, an opus sibi esset prius ordinari ad aliquos Ordines inferiores, hoc. n. non uidebatur necessarium, quia qui cōsequitur aliquid, cōsequitur ēt omne quod ad id est necessarium arg. c. 1. de offi deleg. confirmatur ea rōne, quod si alii inferiores Ordines essent dandi, sequeretur, potestatem Diaconi & subdiaconi esse diminutam, si tales Ordines essent necessarii, quod non vr̄ esse concedendum. Soluit hic legimus, quia quo aliquid est sanctū, eo sanctius est tractandum. non obstat obiectio, nec eius confirmatio, cum rō congruentiæ id postulet, & requirat; Not. tot Ordines requiri, quia considerātur primo rōne ordinandorum, & sic vel respectu dispositionis, & hinc datur prima tonsura, uel respectu collationis, & hinc Ep̄atus, uel considerantur rōne fidelium uolētium accedere ad corpus Christi, & sic cum fideles primo debeant in Ecclesia admitti, datur Ostiariatus, secundo cum admissi debeant doceri, datur inde lectoratus, tertio cum aliquando spiritu immundo uexentur datur exorcistatus: consideratur tertio ratione præd. l. Corporis, & sic cum primo debeat in clara luce consecrari, datur acolytatus, secundo celebratio fieri nequit nisi præparata materia, ideo inde habemus subdiaconatum. tertio cum consecratio fiat alio etiā adhibito ministro propterea datur sacerdotium, & diaconatus.

b SVnt igitur. Concor. c. & si illa, §. fi. 1. q. 7. & inde sumitur,

a Acolytus, &c. Vt cap. perlectis, dist. 35. & ca. a subdiacono, d. 93. & acolyto subest exorcista, &c. ut d. c. a subdiacono.

ANT. TIM. Latine dicitur ceroferarius a deportandis cereis qn legendum est Euangelium, cuius officium est præparare ipsa luminaria, & portare, ut dictũ est, & est suprem⁹ ordo inter quatuor minores, uide per Mag. lib. 4. d. 24. & ibi per S. Tho. q. 2. & c. Acolytus dist. 23.

b Ducit. Vnde & ceroferarius Latino noĩe appellat.

ANT. TIMO. Exor ista ita Græce, Latine vero dr̃ adiuuans, uel increpans, cuius officium est inuocare nomen dñi super cathecumenos, & super eos qui hñt spũm im mundũ. De quo, & quomodo fuerit significatus ĩ lege ueteri, & exercitatus a Xpo in noua lege, vide per Mag. in 4. ẽ. dist. 24. & c. Exorcista. d. 23.

ANTO. TIM. Lector dicitur a legẽdo, uerum ꝙ sit eius officiũ, lege apud Mag. loco sępius citato ĩ 4 & c. plectis, di. 25. & c. lector, d. 23. lege Vgonem de S. Vict. lib. 2. de sacr. c. 6.

c Exorcizando. Hoc uerbum hic designat ordinẽ apud iuristas appellat verbũ impostorũ: ut l. 1. ff. de uarijs & extra ord. cogn. Sed forte cum Iurisconsultus esset paganus sic loquebat quasi illudens alienæ religioni.

d Lectiones. Legendas in matutinis.

e Prædicare. Id est, legere, ne sit contra. 16. q. 1. c. addimus.

ANT. TIM. Ostiarius quis sit, & quod officiũ eius lege apud eundem Mag. ist, & cap. Ostiarius, distinct. 23.

f Infideles. Sed contra cap. Episcopus nullũ, de consecra. dist. 1. Respond. quidam quod ille canon, vel est correctus, uel abijt in desuetudinem vel dic vt not. in d. cap. Episcopus nullũ. Et quo modo & quib. cerimoniis hi ordines cõferãtur, hr̃ d. 23. per totum.

ANTO TIM. Q̃ Psalmistatus sit minor ordo: & ꝙ possit conferri a solo presbytero, quod colligit in summario, loquitur hic ad mẽtẽ canonistarum secundum Ab. in d. ca. cum contingat de æta. & qua lit. qui primũ dicit Psalmistarum esse ordinem ex mente glossę ibi; secundum quod possit conferri a presbyteris, quã conclusionem ponit ibi Abbas de mente Ray. Hug. & Goff. id dicentium, & glo. in d. c. cum contingat quæ uere hoc non dicit. neque textus ibi; sed loquitur tantum de Ab. cuius opinionem Theologos sequutus, puto nõ esse ueram, uide D. Bon. in 4. sent. d. 24. art. 2. q. 2. & alios Doctores ibidem.

g Cantãdi Etiã hoc differt a lectore, cuius officium non est cãtare, ut supra in prin. ubi no. est enim inter hæc differentia, vt per Abbat. in c. ꝙ in te. de pæn. Et facit hoc ad statuta, & contra eos qui tenentur cantare officium, non. n. satisfaciunt legẽdo simpliciter, & quod quibus permittitur legere, non permittitur cantare.

h Annumerari. Vt ca. Psalmista, dist. 23. & hic ordo Psalmistatus videtur cõfundere cũ prima tõsura: ut per Host. in Sũma de ord. ab Episcopo qui renunc. Episcopat. & Abbatem in cap. cum cõtingat,

scopi benedictione, cum quadam vasorum, vel indumentorum distributione præstantur: ut sunt Acolytus, Exorcista, Lector, Ostiarius. Acolytus [a] est is, ad quem præparatio luminum spectat, & qui cereum, à quo nomen quoque ducit, [b] deferre debet; quique suggesta pro Eucharistia subdiaconis ꝑparat. Exorcista is est qui exorcismos memoriter retinere debet; manusque supra energumenos, & cathecumenos & in exorcizando [c] imponere. Lector autem is appellatur, cum lectiones [d] debet pronunciare: & ea, quę Prophetæ uaticinati sunt, populis prædicare.[e] Ad Ostiarium pertinent claues Ecclesiæ, ut claudat, & aperiat templum Dei, & omnia, quæ sunt intus extraque custodiat, fideles recipiat, excommunicatos, & fideles [f] prouido iudicio repellat.

Psalmistatus est minor ordo, & potest conferri a solo presbytero. h. d.

Est & psalmista, idest, Cantor, qui absque scientia Episcopi presbytero solum iubente, & officium suscipit cantandi, [g] qui & ipse licet apud antiquos, dubitatum fuerit inter minores ordines cœptus est annumerari. [h]

Constituti in maioribus ordinibus nullo pacto matrimonium contrahere possunt, sed constituti in minoribus possunt, sed si contrahant, priuantur beneficijs & dignitatibus Ecclesiasticis. h. d.

Horum autem, & sacrorum valde dispar est conditio: siquidem est illis ita continentia imperata, vt nunquam ad matrimo

Psalmistatus & prima tonsura ęquipa rantur.

contingat, de ęta. & quali. & ut hic innuitur ual de fuit dubitatum, an esset reponendus inter ordines, & cōis est sententia, ꝙ sit ordo, quod quomodo procedat, vide per Ioan. Lupum in trac. de liber. Eccle. in 5. q. & per Nic. Plot. in trac. de Sacram. in c. 1. 6. partis, num. 3. & per Doc. in d. ca. cum contingat.

Horum autem CASVS. Multi sūmopere cupiēbant ordinari ad Ordines tā minores q̃ maiores, & cum iam promoti essent, fuit dubitatū an indifferenter teneant ad continentiā, & cū Matrimoniū sit Sacramentum vt est de fide, & à Conc. Trid. clare hodie decisū sess. 9. videbatur incōueniens eos priuari hoc Sacramento, cū ad euitādū quoq; peccatum sit institutū, Sol. tñ ut hic hr̄, quia quo magis quis vult uniri Deo, eo magis dēt esse perfectus, nōn obstat obiectio, quia Docto. docent Sacramentū Matrimonii & uouere continentiam esse uolūtatis. Not. clericorū quosdā esse magis quosdam uero minus Deo mancipatos & iō q̄busdā permittit, ut ualeant redire ad uitā sæcularem, quibusdā uero denegat. a Valeant. Ca. 1. de cler. coniug. cū multis, eo. ti. nisi Papa dispensaret per ea quæ ponit Abb. in c. cum olim, ext. eod. ti. vbi ponit ꝙ non solum Papa pōt singulariter dispēsare: sed potest vniuersalem legē facere, quod sacerdotes possint ducere uxorem, quod etiam deberet facere ratione, de qua per eum ibi: quam tamen non puto necessariam, nec ueram.

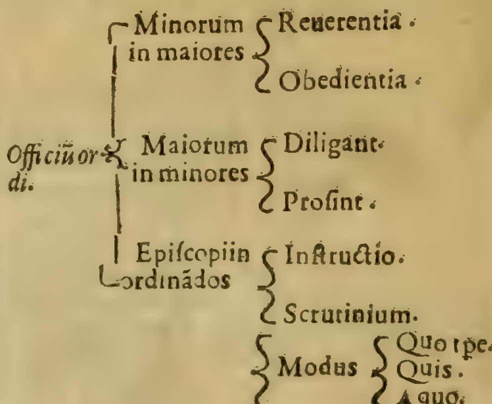
nium aspirare valeant [a] his [b] autem, si ad superiores ordines ꝓuehi noluerint, matrimonium contrahere minime interdicitur: [c] sed eo casu non solum ad sacros ordines, & Ecclesiasticas dignitates, & administrationes [d] admittendi non sunt: sed etiam beneficiis, quæcumque forte habuerint, priuandi erunt, nam nec ea sine prauo exemplo possunt, & graui scandalo retinere; & tales bona Ecclesiastica dilapidare solent.

Ponit continuationem ad sequentia. h. d.

Hucusque singulariter tam de maioribus ordinib. quā de minoribus, breuiter tractarū fuit; exponamus nūc aliqua, quę tam maiorū ordinum, quam minorum sunt communia.

COMMVNIA TAM MAIORVM, quam minorum Ordinum.

TIT. XXIIII.

Minores debent maioribus exhibere reuerentiā, hoc dicit.

IN primis admonendi sunt ii, qui minori sub ordine constituti sunt & officio, ut

a ANT. TIMO. Et in c. 1. dist. 32.

b His. Scilicet constitutis in minoribus ordinibus.

c Interdicitur, Extr. de cle. coniug. per totum.

d Administrationes. Vnde nec Vicarius Episcopi poterit esse talis, cum nō possit habere administrationem ecclesiasticā, ꝙ tenent Doct. tam in c. 2. de cler. coniug. q̃ in c. 1. eo. tit. in 6. nisi in tpali iurisdictione: ut per Ab. & alios, in c. 2. de iudi. ubi ꝙ quis cum his Papa dispensaret, ꝙ possent retinere beneficia: eis tñ cā criminalis clericorum non pōt committi. Sed an et & in eo sint dissimiles quod non teneant dicere officium? Resp. ut traditur per Abb. in c. 1. de celebr. miss.

COMMVNIA tam maiorum quā minorum ord.

Vidimus hacte- Ioā. Bap. nus de oībus Ordinibus, sequitur nunc videre quod cōe hēant iuxta §. fi. sup. tit. prox. & cum ista cōia reperiātur primo ex parte ipsorum Ordinū, ideo ponitur hic pręsens tit. qui diuidit in 2. partes, in 1. hr̄ respectus prædic. Ordinum adinuicem, in 2. Solennitas ordinandi, 2. ibi. itē sub grauis

IN primis, CASVS. Cum in quadam ecclesia essent clerici cuiuslibet Ordinis, orta fuit īter eos discordia, siquidē maiores petebāt à minoribus obedientiam iuxta c. à subdiacono dist. 93. & minores eam denegabās pręter actum executionis Ordinis, quia inclusio vnius, uidetur exclusio alterius, capitu. nonne, de

iis, qui aut ordine præcellunt, aut officio reuerentiam, & obedientiam [a] exhibeant; nec per temeritatem alter alterius partes sibi uendicet. [b]

Maiores debent minoribus charitatem h.d.

Maiores quoque meminerint se maiores esse, non dominos, & ob id inferioribus non tamquam subditis dominentur; sed quasi clericos honorent, [c] & diligant, & tales sint qui non solum præsint, uerum etiam prosint. [d]

Ordinatores debent instruere ordinandos in diuinis. h.d.

Item sub grauis ultionis comminatione ex ordinatione generalis cócilij [e] debent Episcopi [f] promouendos in sacerdotes per seipsos, uel alios [g] idoneos uiros super diuinis officiis, Ecclesiasticisque sacramẽtis diligenter

de præsump. & ideo quæsitum fuit quid iuris? Solu. ut hic hr, quia res omnes eo sunt perfectæ quo sunt ordinatæ, rõnes aũt adductæ si recte fuerint consideratæ, nedum non obstant, sed potius decisionem confirmant. No. argm̃ maioritatem, minoritatem & obedientiam reperiri in ijs, quæ sunt ordinata.

a Obedientiam, c. a Subdiacono, di. 93. & per tot. Solet tñ distingui, utrũ aliquid Prælatus pcipiat sententiando, an extraiudicialiter.

De his quæ pertinent ad officiũ, an de his, q̃ nõ pertinent ad suum officium, ut late per Ant. de But. in ca. ad aures, de tẽ. or.

ANTO. TIM. Hinc obedientia ab Odõ. Came. sic. Virtus qua legitime superiorũ præcepta exequũtur, & est par iustitiæ. Tenentur aũt inferiores obedire suis superiorib. regulariter quoad actus exteriores: nõ aũt quoad actus interiores intellectum, & uoluntatem, quę soli Deo subijciuntur, arg. tex. l. cogitationis, ff. de pæ. Vide multa de hac uirtute apud S. Tho. 2. 2. q. 104. ar. 5. in quib. autem non tenentur obedire, ut per eund. S. Th. in quodl. 1. ar. 15. & quodl. 10. ar. 10. & in 4. par. 21. q. 3. ar 1. & Arch. Flo. 3. p. tit. 16. c. 3. § 6. & Nauar. in Man. c. 23. nu. 38.

b Vindicet. Vt c. 1. de sepul. Et quod dicat quis trãsgredi terminos quos posuerunt par no. in d. c. 1.

c Honorent. Vt d 95. c. esto. ubi recensetur illud Crassi: Non erit mihi consul, cui ego non sim senator. Pone igitur quod Episcopus aliter se hẽat contra clericum, quam debeat, nunquid clericus suo iure poterit obedientiam negare? Et uidetur arg. c. cum beatus, di. 45. & d. c. esto, §. 1. & 22. q. 5. c. de forma, & fides non est seruanda non seruanti, ca. peruenit, 2. de iureiur. & frustra petit debitum, qui quod debet non impendit 28. q. 1. ca. si infidelis, cum multis concor. positis in d. ca. esto, in uerbo esto. Cõsultius tamen erit clerico, si per superiorem agat, arg. 11. q. 3. si Episcopus & 9. q. 3. c. nunc uero. Et tolerandus est Prælatus usque ad sententiam, ut 8. q. 4. c. nonne.

ANT. TIM. Vnde meminerint Prælati se in inferiores suos politicam potius retinere ptãtem quam dispoticum dominium, quos iussit Apost. imperare cum omni mansuetudine, 2. ad Tim. 4.

d Prosint. Agnominatio, ut & illa: Non est hic orator, sed arator, & illa Cicer. Quis non potius hæc ficta credat, quam facta.

Item sub grauis. Hæc pars subdiuiditur in 2. par. in prima habetur quæ solennitas in ordinatione sit seruanda, in 2. a quo Ordines sint conferendi. 1. ibi, illud, quoad primum; hæc pars iterũ diuiditur ĩ 4. partic. in prima habetur Scrutiniũ præcedere ordinationem, in 2. Ordines esse conferendos tempore debito in tertia Ordinationem esse faciendã gradatim, in 4. dolum tã in Ordinatione quã in executione esse euitandũ: secunda ibi, igitur tertia ibi sed nec, quarta ibi, q si furtiue, quoad primũ casus ita figuratur. Quidã Abbas cupiebat ordinari & promoueri ad certam Abbatiã diæcesis Perusinæ, & timens admitti, nolebat examinari, sed rogauit quẽdam Card. ut uellet sibi fauorem pstare ad id consequendum, unñ fuit quæsitum quid iuris, cum .n. Religiosi sint in statu perfectionis, ut Theologi docent, utrumque caput uidebatur ei concedendum. Sol. tamẽ prout hic legimus, quia nec ordines, nec beneficia sunt sine cognitione conferenda, ne temere in re tam graui proceedatur, non obst. obiectio, quia status ille est respectu charitatis, non autem ratione qualitatũ, quæ ad id requiruntur. No. Ordinandos esse instituendos, & examinandos. Not. 2. Examen principaliter demonstrare an promouendus ad Ordines, uel beneficium sit idoneus.

e Concilij. Vt in c. cum sit, de æta. & qualit.

f Episcopi. Imo uidetur quod hoc sit munus Archidiaconorum, c. ad hæc, de off. Arch. in Sol. Examinationem bene facit Archidiaconus, ut in contrario, sed instructionem facit solus Episcopus. Vnde dicit Inn. quod non excusatur Episcopus ab hac instructione, licet Archidiaconus examinauerit. Vel forte posset dici, quod hic loquitur quando in ecclesia non est Archidiac. ut per Abb. in c. cum sit, de æta. & qualit. ubi & alia de hoc. Vel forte non repugnat hoc: quia Archidiaconus facit ut Episcopi Vicarius, ut supra de offi. Archid. in prin.

ANT. TIM. Not. quod Episcopus promouens, indignum peccat mortaliter, & ignorans indignus dicitur, ita S. Tho. in 4. sen. di. 24. q. 1. ar. ult. quilibet enim tenetur scire ea, quæ ad officium suum pertinent.

g Alios. Scilicet clericos suos, & de latere suo missos, 24. di. c. quando.

a Paucos. pauci autem, uel multi dicuntur, secũ dum subiectam materiam: vt no. in c. latores, vbi etiam Abb. de cler. inter mini.
b Malos. Arg. quod melius est habere paucos bonos scholares, quã multos ignorantes: sic Abb. in c. cum sit, de ætat. & qualita. simile, 23. dis. c. tales. Itẽ, est argu. cõtra eos, qui multa inutilia allegant, de cõsecr. dist. 5. ca. non mediocriter, & 24. q. 1. c. ordo, & proiec. & l. 3. §. cõtrarium. C de iur. ver. enucleã. & in Aut. de tabel. circa med. & not. in l. fin. C. de vsufr. & multitudo onerosa nihil hẽt hone sti auth. de refor. ad fi. coll. 2.

ANTO. TIMO. Idẽ dicit Magistr. 4. sent. disti. 24. in prin.
c Scrutinium. De hoc scrutinio vide in capi. 1. de scrut. in ordine facien. ubi ponitur ordo, & series, & di. 24. c. nullus, ca. Eps, & c. quando, Et de hac materia vide nouissime p Conc. Trid. sess. 23. cap. 5. & c. 7. & c. 13. & 14 in decre. refor. & sess. 7. c. 13.
d Testimonio. Imo isto casu, quo quis haberet testimonium totius populi, posset promoueri sine examinatione, argu. ca. nullus, dist. 24. Sic & alias dicitur quod scholaris notorie peritus potest transire sine examinatione, uel saltem leui, pro forma, ca. constitutis, ubi Abb. de appel. fac. de Petro dist. 47. & ca. ualde, dist. 93. & c. mandata, extr. de præsumpt. & not. in d. c. nullus.

Scholaris notorie peritus.

e Sacerdotes. Sed contra, c. inter corporalia, de transla. & 15. q. 7. c. si ubi episcopus licet solus auferre honorem non possit: dare tamen põt. Resp. Dictio, solus non excludit suos clericos, sed alius clericos vel Episcopos, ut no. in c. Episcopus, distin. 24.
f Genus. Cognationem, quia pater filio similis præsumitur, le quod si nolit, §. quia assidua, ff. de ædil. edict.
g Patriam. Fac. l. quod si nolit, §. qui mancipiũ, ff de ædil. edic. Vnde illud, intererit multum Dauusne loquatur an herus. Et infra: Colchus, an Assyrius, Thebis, nutritus an Argis. Facit, & illud, Quippe pomũ timet ambiguam, Tiriosque bilingues, & illud: Nunquid a Nazaret aliquid boni.

instruere & informare. Sãctius enim, inqt, est paucos [d] bonos, quam multos malos [b] habere ministros: quia si cæcus cæcum ducat, ambo in foueam dilabentur.

Ordinationem præcedere debet diligens scrutinium h. d.

Præcedet autẽ ordinationem diligens scrutinium: [c] nec nisi qui tam uerbo fidei, quam rectæ conuersationis exemplo Episcoporum vel postulari testimonio [d] probantur, ad ordines admittendi erunt. Ordinaturus itaque accipiat secũ diuinæ legis peritos sacerdotes [e] & in Ecclesiasticis sanctionib. exercitatos, qui ordinandorũ genus, [f] patriam, [g] ætatem, locum, ubi ordinati [h] sunt, si litteras calleãt, si instructi in lege Dei, & ante omnia diligenter inuestigent, [i] si fidem catholicam firmiter credent.

Examen debet præcedere collationem beneficiorum. h. d.

Quod & in beneficiorum [k] collationibus obseruandum erit. qui enim beneficiis Ecclesiasticis præficiendi fuerint, a suo prius Archidiacono examinari [l] debẽt, & per ipsum postmodum Episcopo præsentari.

Tam simoniace ordinatus, quam ordinans sunt puniendi, h. d.

Ipsi uero, quibus talis cura cõmittitur, cauere debent, ne aut cuiusquam gratia, aut cuiuscũque muneris cupiditate illecti a uero de

h Ordinati. Sed quomodo eũdem appellat ordinatũ & ordinandũ. Respo. vnus, & idem respectu diuersorũ ordinum potest esse ordinatus, & ordinandus.
i Inuestigent. Quam rigide, & ad quem modum sit facienda hæc inuestigatio, nota in c. qñ, dist. 24. Et an, & qñ & qui teneantur scire contenta in fide explicite, uel implicite per Abbat. & alios in rubric. de Sum. Trin. & fide cath. & per Cardi. Aræc. in suis insti. Theologicis, ca. 3. & nouissime per Conc. Trid. sess. 6. capit. 15. & Sessio. 14. ca. 3 & Sessio. 23. cap. 5. & c. 7. & cap. 12. & c. 14. in decret. reforma. & in Sess. 24. c. 18.
K Beneficiorum. Nedum ordinum vt sup. § prox.
l Examinandi. Cap. ad hæc, & ca. vt nostrum, de offic. Archid. Sed alibi dr. quod istud est officium sacerdotum, 24. dist. c. quando. Sol. illud verum ubi Episcopus specialiter ad hoc erigit sacerdotes. Vel si non est in loco Archidiaconus, ut in multis ecclesiis. Videtur ergo, quod Episcopus non sit puniendus, sed potius Archidiaconus, qui examinat, & præsentat Episcopo, arg. capit. si surdus, dist. 54. Sed non est ita, quia Episcopus tenetur de facto illius, qui examinat, cum id fiat de mandato illius. Sicut exercitor nauis tenetur de facto magistri, le. 1. §. magistrum, ff. de exerc. Nisi forte examinator talis fuisset, vt non sit uerisimile ipsum mentiri, arg. cap. 1. significãte, de pign. Secundum hoc si talis ordinatur sine titulo, episcopo ignorante, examinator qui præsentauit eum, tenebitur ei prouidere. Sed si illo non sit soluendo, habebit regressum contra ipsum; & hoc ideo, quia adhuc reseruatum est Epo

ius

uient, ut indignum, & minus idoneum, aut non examinatum [a] ad sacros [b] gradus suscipiendos Episcopo præsentent. Quod si aliter fecerint, & qui indigne accesserit, ab altari remouebitur, [c] & qui donum sancti Spiritus vendere conati sunt, coram Deo iam códemnati [d] ecclesiastica dignitate carebunt.

Quæ tempora in ordinationibus seruari debeãt. h.d.

Igitur [e] per tres continuos [f] dies diligẽter examinentur; & demum sabbato qui probati sunt, Episcopo præsententur. Qui tñ secundum diuersitatem ordinum, temporis quoq; seruabit diuersitatem: non.n. omnes ordines quibuslibet temporibus conferri possunt. nã Dominicis & aliis festiuis diebus [g] unũ, aut duos ad minores licebit promouere: sed ad subdiaconatum, nisi in quattuor temporibus & una & altera statuta die. [h] nulli Episcoporum, præterquàm Romano Pontifici, [i] licet aliquos ordinare: nec alicuius loci contraria est admittenda consuetudo. [k]

Ponat pœnam ordinantis, & ordinati extra temporu. h.d.

Quod si forte secus factum fuerit, ordinãs quidem potestate priuandus est ordinãdi: & ordinatus, cũ characterẽ [m] minime deberet

ius examinandi illum arg. c. accepimus de æta. & qual. ne ordinatus in opprobriũ clericalis ordinis mẽdicet, c. ad suplicationem. de renum. & c. diaconi, dist. 93. & no. c. in d. c. ad hæc.

a Nõ examinatum. Sed an si non examinatus idoneus fit in omnibus hēc adhuc locum ꝙ hic dr̃? Et non uidetur, cum culpa sit tñ in ordinante: nec alieno uitio debeat quis prægrauari, l. sancimus, C. de pœn. & arg. in ca. cum secundũ, de pb. sed in contrarium facit hęc litera hic, & ca. qñ, d. 24. & non propter suum vitium sed ordinantis: ut 70. d. c. 1. & 16. q. 7. ca. decernimus, Item cũ non intrauerit per ostium, debet mori, sicut Remus, l. si ff. de re. diuis. & no. in ca. fi. dicta dis. 24.

b Sacros. Idem si ad minores ordines, c. fin. d. 24. uel appellat hic sacros omnes ordines, & ita non est necessaria extensio, fac. not. d. 32. in sum. & sup. de his qui sunt in sacris, &c. in Rubr.

c Remouebitur. Si quis tamen in minori crimine existens ordinari se permiserit, non deponetur sed pœnitentia ei imponetur, ut d. 68. c. 1. & dist. Sac. ps byter, & extra de renun. c. nisi, §. proter criminis conscientiam.

d Condemnati. Sunt ergo tales ipso iure suspẽsi, ver. q. 1. cap. requiruntur & concord. cap. quando, & c. fi. dist. 24.

Igitur. CASVS. Orta fuit leuis cõtrouersia inter Archipresbyterum Mediolanensem, & quendã Perusinum, siquidem archipresbyter uolebat Perusinũ ordinari extra quattuor tẽpora dicebat. n. id non esse a iure alienum, cũ tempus nil habeat commune cum Ordine, perusinus, autẽ, id denegabat, sed eum nolet secũ de hoc disputare, remisit ad se dispositionẽ iuris, unde quæsitũ fuit quid agendum esset. Sol fuit data prout hic legimus, quia tempus est cicumstantia sine qua actio non dr̃ undiq; moralis c. 2. 3. dist. 29. & ideo nec etiam tenet obiectio not. arg. qua mli. actio nẽ faciendam esse tempore conuenienti, & statuto, alioquin non est regulãter uirtuosa, c. non satis, dist. 86.

e Igitur. Fac. c. quãdo. ante fi. d. 24.

f Cõtinuos. Licet hoc uerbũ significet, ut nõ. d. r̃ aliqđ interuallũ: vt in c. cæterũ, de re. iu. tñ ꝙ hic dr̃ nõ est ita Hebraice intelligendũ: arg. l. ꝙ dicimus, ff. de solu. & c. quia ꝓpter, de elec. Poterit ergo interuenire ꝓbabile interuallum cum id nec in stipulatione neget, l. continuus, in pri. de uer. obl. intellige ergo continuationem esse debere de die in diem; s. ut nulla de tribus diebus non examinetur: non continuatione momenti ad momẽtũ, ut dicim⁹ ĩ vsucapione.

g Festiuis dieb⁹. Sed an omnibus festiuis dieb possint minores ordines conferri? Resp. ut per Abb. in d. c. de eo, extra de temp. or. in fi.

h Die. Scilicet in sabbato Sãcto, & sabbato ante dominicã de Passio. c. de eo, de tẽp. or.

i Romano Pontifici. Not. ergo, ꝙ tempus non est de substãtia ordinis: quia temporis determinatio circa ordines est inducta de iure positiuo ideo nõ astringit Rom. Pontificem. Ita Abb. in c. de eo, de tem. ord.

K Consuetudo. Indulgeretur tamẽ, quando consuetudo esset antiqua, & multi essent ordinati extra tempora: ut in c. 2. de temp. ord. ubi not.

l Ordinandi. Cap. 2. de temp. ord.

m Characterem. Ca. pen. de temp. ord. & sic no. ꝙ aliquid factum tenet, licet id fieri non deberet Simile est, quod puer non est ordinandum ad sacros ordines; si tñ ordinet, character imprimit, c. uel non est compos, de temp. ord. & no. in c. uni. de cle. per sal. prom. & per Abb. in c. pro illorum de præb. sic non debet quis a Iudæo, uel pagano baptizari, baptizatus tamen non est rebaptizandus, c. 2. de sum. Trin. & fide Cath. & de consec. d. 4 c. a quodam & c. Romanus.

ANT. TIM. Illud quæritur an ordinatus ab Episcopo hæretico suscipiat in ordinatione characterem: & an hæreticus Episcopus possit conferre sacros ordines de qua quæstione uide per Magist. in 4. sent. d. 25. & per Doc. ibi: Concludit

enim quod fic,si formam seruat & habet intentionem faciendi quod facit Ecclesia, confert quã tum ad ueritatem sacramenti:secus aũt in quantum ad utilitatem, D.Bonau.ibi, ar.1.q.2. & Duran.q.1.nu.6.

e Repetito. Sed quid si nullum quis minorẽ ordinem habuit,& promoueatur ad sacerdotium, nunquid recipit ordinẽ? Quidam ꝙ nõ,arg.c.sicut,d.40. Alii cõtra,in omnib.sacris, præterq̃ Episcopali:sed alii nec Episcopalem ordinem vnt excipere, cũ is ẽt sine presbyterali possit conferri, vt per Abb. in ca. ex litteris, de exces. prælat. dic ut no. in c.vni. de cleri. per sal. prom. & in d.c. ex litteris.

recepisse, pænitẽtia a tantum præuia, in susceptis ordinibus ministrare sustinendus erit.

Nec vno, nec duobus diebus continuato ieiunio duo sacri ordines conferri possunt. h.d.

Sed nec uno die, nec duobus continuato b ieiunio ad duos quis potest sacros ordines promoueri, arbitrarie ordinanti suspensionis imminente pæna.c

Minores ordines omnes simul conferri possunt, h. d.

Diuersum statuitur de minoribus, qui omnes, d uel unica die conferre possunt.

Cum promoto per saltum potest prætermisso ordine repetito, dispensari. h.d.

Per saltum uero si promotus fuerit qs, solemniter, ordine prætermisso repetito, e ex misericordia ministrare permittendus erit. f

Promotus ad sacros ordines furtiue, contra prohibitionem prælati, non potest fieri sacerdos, nisi prius fuerit monasterium ingressus; secus si non contra prohibitionem, quia tunc po-

a Pænitentia. Scilicet, arbitraria; cum non sit a iure determinata, l. 1 §. ait prætor, ff. de iu. delib. Sed nec CASVS, quidam desiderio moti vt beneficiũ Ecclesi. cito consequi ualeant, omnes ordines simul recipere uolebãt: quidam uero alii ut citius ad finem intentũ peruenirẽt per saltũ ad eosdẽ accedebant, ad id que mouebantur quia Ordines sũt distincti, & habẽt characterẽ distinctum, ut cõiter Canonistæ docẽt, licet uariis in locis, qua de re fuit quæsitũ quid iuris, Sol. ut hic legitur, & rõ est, quia congruentia ipsorũ id requirit, unde hac rõne suadente, nec ẽt obiectio aliquid concludit. Not. ordines in executione quam in collatione esse distinctos, & ordinatos. No. 1. tempus ipsorũ ordinum esse de iure positiuo, & si inordinate conferantur, non reiterãtur, c.1. de ord. per salt.

Cõ. Bap.

ANT. TIMO. Refert hic opinionem Abb. qui in d.c. ex litteris, sequutus alios canonistas existimat, ꝙ Epatus sit ordo, dicit ꝙ officiũ Pontificale non põt exercere sine presbyterali, sed ꝙ põt bene Pontificalis ordo hri sine presbyterali: Vnde secũdũ opinionẽ Io. Andreæ hẽbit in habitu, non in actu, & rõ est ex gl. in c. solicitudo, d.22. quia laicus recipit ordinẽ sacerdotis, et Epatus, quia character imprimitur si conferatur in forma Ecclesiæ, ab eo qui potestatem hebet. Contrarium tenet gl. in c. 2. de cl. per sal. prom. quod si quis ordinatur in Epm prætermisso diaconatu, uel subdiaconatu, Episcopus est, dum tñ fuerit sacerdos, ita etiam passim omnes Theologi, D.Bonau. in 4. sen. d.24. ar.3. quod impossibile est aliquem promoueri in Episcopum sacerdotio omisso, idem D.Tho. pa. 3. in addit. q. 40. ar.5. dicens ꝙ nullus potest recipere Episcopalẽ potestatem, nisi prius habet sacerdotalem, nam Eps ab ordine sacerdotali dependet, ita Gugli. Parisien. Eps in lib. de sacramentis, c. 7. cui difficultati possemus rñdere, quod ita Abbas intelligit, ꝙ ordo Episcopalis potest conferri non sacerdoti, id est, potest eligi qui non sit sacerdos, licet non ille, qui non sit in sacris ordinib. constitutus, id est, in subdiaconatu saltem: ut supra de elect. § igitur, non autem quod possit consecrari, & officium exercere.

b Continuato ieiunio. Quia continuatio ista facit de duobus, vnum, & illa coniungit, 16.q.3.§. potest, ver. hinc de præscriptionibus, & 7.q.1.c. illud & c. nihil; Sic cũ bissextus occurrit duo dies pro uno computantur, ut inf. de ver. sign. c. quæsiuit. & ff. de min. l. deniq;. §. minorem. Sed argu. contra, l. cum hæres, §. Stichus, ff de statu lib. Itẽ contra c. cum a patribus, dist. 75. Sol. ibi in ordinante diuersos, hic in ordinante eosdem.

ANT. TIM. Ita per Conc. Trid. sess. 25. c. 11. de refor.

c Pœna. Concor. c. literas, de temp. ord. No. ꝙ dispositio pænalis, loquens de uero extenditur ad fictũ, qđ uerum est, qñ in utrisq; militat eadem ratio, ut traditur per Cano. in c. cum dilectus, & in c. ad audientia, de elect & per Io. An. in c. fi. de conne. per Legistas, in l. omnes populi ff. de iust. & iure. & in l. si is qui pro emptore, ff de usu.

d Omnes. Habetur in c. de eo de temp. ord & in c. pen. & c. fi. de eo qui furt. ord. susc. & utrobique no. Hoc tamen obtinebit, nisi in contrarium extaret consuetu. illa enim ea quæ de se sunt licita reddit illicita, c. cum olim, de cleri. coniug. & c. super eo, de cogn. spiritu.

f Erit, Cap. uni. de cle. per sal. promo. & c. solicitudo, dist. 52. & hoc casu solus Episcopus dispensare poterit suo iure, ut no. in d.c. unico.

Quod si furtiue. CASVS. Quidam non sanctitate, sed malitia moti, uolebant ordinari decipiendo episcopum, & asserẽdo se esse baptizatos putabant ãt id esse sibi licitum, ar. l. 1. §. fi. de dolo, & ꝙ sacramẽta sunt inter se distincta. Sol. tñ ut hic legimus, quia Sacramẽta sunt sancte accipienda, & Baptismus est fundamentũ om

nium

nium aliorum, ut de fide habemus, & ideo Obiectiones non tenent. No. argumentum quod furtũ etiam in te vere spiritnali committitur. No. 2. Baptismum esse necessarium ad Ordinẽ recipiẽdum de necessitate Sacramenti. cum sine eo Ordo nõ conferatur, c. fi. de cler. non baptiza.

a Furtiue. Furtiue promouetur qui citra conscientiam sui Episcopi, & sine examinatione promouetur, 63. dist. cap. extra conscientiã, & c. quando dis. 14. & c. fin. & per tot'. de eo qui fu t. ord. susc.

b Poterit. Ingressus ergo monasterii non tollit irregularitatẽ licet facilitatẽ dispensandi prebeat: de quo in c. 2. de apost. & fac c. fi. de eo qui fur. ord. suscep.

c Episcopus: Not. casum in quo Episcopus suo iure dispẽsare potest, de quo dic, ut per Ab. in cap. 1. de eo qui fur ordi. susc. Item intellige hoc, nisi Roman9 Pontifex manum apposuisset secundum ea quæ ponit Ab. in c. postulatio, extra de cler. ex comm, min. nu 10.

d Officium. Nisi ex necessitate forte baptizare, quod est licitum cuilibet 30 q. i. ad limina, & dist 93. cap. diacones, etiã hæreticus, c. a quodã de conse. distin. 4. dummõ in forma Ecclesiæ, 24 q. 1. c. si quem et de sum Trin. & fi. cathol. c. 1. §. sacramentum, fac. c. fi quis per ignorantiã, 1. q. 1 et infra de sacramen. §. pen. & §. fi.

test Episcopus pro arbitrio dispensare. h. d.

Quod si furtiue, ad sacros ordines quis irrepserit, dispiciendum erit, an prælati sub anathemate præcesserit interminatio, tunc. n. nulla ratione ad sacerdotalem poterit [b] ordinẽ promoueri, nisi regulari habitu suscepto, laudabilem aliquandiu duxerit uitam quo casu secum misericorditer dispensari poterit, alio qui nulla præcedente inhibitione, condigna satisfactione imposita, pro suo arbitrio cum nullo poterit Episcopus [c] dispensare.

Non ordinatus miscẽs se diuinis, numquam poterit ordinari. h. d.

Quod si is qui nullum adhuc penitus attigit ordinem, diuinum aliquod officium [d] exercuerit, & ab Ecclesia erit abiiciendus, [e] & numquam ordinandus.

Qui nondum baptizatus ordinatus est, debet baptizari, & rursus ordinari. h. d.

De eo qui non baptizatus ordines susceperit, valde dubitatum est [g] de quo post multã tandem discussionem obtentum & constitutum fuit, ut baptizetur, atque iterum [h] ordinetur, & merito. Cum. n. baptismus omnium sacramentorum ianua sit & fundamentum, super ædificari [i] non potuit, ubi fundamentum [k] defuit.

Sacros ordines tantum Episcopus confert, minores interdum & alii, & Episcopus qui loco, non dignitati renunciauit, sacros ordines conferre potest, secus si etiam dignitati, quia tunc solum minores confert. h. d.

falso, sicut simulãs se habere dignitatẽ, & nõ habens, l. eos, ff. de fal. & per Abb. in c. 1. de eod. qui fuit. ord. susc. Sed cõtra hoc, quod hic dicitur. Facit, quod fieri uidemus quotidie, uidelicet qd simplex clericus dicit epistolam, & nõ est subdiaconus. Solu. secundum Host. quod hoc quod hic dicitur, habet locum, quando in solenni apparatu non sub diaconus dicit Epistolam, uel non diaconus Euangelium, uel non presbyter missam, secus si non in solẽni apparatu, fac. c. ut quisquis, ext. de uir. et honesta. cle.

g Dubitatum est. Ut in c. fi. de presbytero, non bapti.

h Iterum ordinetur. Ex hoc apparet, quod nullum ordinem recepit, & quod dicit, Iterum, id factum refertur fac. cap. i. de presbytero non baptizato, nam si primo ordinem suscepisset non ordinaretur iterum, 1. q. 1. c. quod quidã.

i Super ædificari, 1 q. 1. c. cu Paulus.

K Fundamẽtum. Ut distin. 32. §. verum Sed quid si iste nollet de nouo ordinari. Resp. remanet laie9, licet nõ dẽret matrimonium contraheret matrimonium esset ualidum, ut per Ab. in ca. 1. de presbiter. non bapt.

ANT. TIM. ita etiam Magistr. in 4 sen. disti. 2.

Illud CASVS,

ANTO. TIMO. Ex quo in sacramento ordinis datur potestas ad aliquid spirituale, ut habetur in Concil. Floren. sequitur quod ille qui non habet ordinem, non habeat officium, ac potestatem exercendi diuina.

e Abiiciendus, Verbum hic designat tria, secundum Host uidelicet excommunicationem, priuationem beneficii, et depositionẽ, ut per Abb. in c. 1. de cler. exc. minist.

f Ordinandus. Adde quod tenebitur etiam de

Simulans dignitatẽ tenetur de falso.

Quidam Episcopus de facto renunciauit Episcopatui, hac tamen renunciatione nõn obstante, uolebat nihilominus Ordines conferre, ea ratione motus, quia cum facta infecta reddi nequeãt, l. in bello, §. factæ, ff. de cap. et postli. reuers. putabat ea adhuc retinere potestatẽ. Sol. cum dis. ut hic dr quia sine potestate non põt ordines conferre, licet autẽ dictum illius §. sit uerum, tñ per constitutum factum potest quis aliquo iure priuari, & ideo non tenet obiectio, no. inde arg. quod Ordo Epalis imprimat characterẽ, in Epo remaneat aliquid post renunciationem de Epatu factã, No. Ioã. Bap.

Illud postremo omittendum non est, quod inter minores, & sacros ordines illa est differentia, quia minores ab Episcopis, minores uero etiam ab aliis [a] quandocunque conferũtur. Vnde de eo quæsitum est, qui Episcopatui renunciasset, an, & quales ordines conferre posset. In qua specie obtinuit distinctio, ut si quidem locum tantum quis renunciasset, eos quos ante renunciationem poterat, rogatus conferre possit. [b] Quod si non solum loco, uerum etiam dignitati renunciauit, minores tantum quis ab eo recipere, & in illis deseruire, & ad maiores si reperiatur idoneus poterit promoueri.

Ab eo qui renunciauit loco & ordini Episcopali, sacri ordines non sunt recipiendi. h.d.

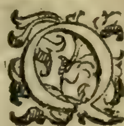
Sanè si ab eodem sacros ordines scienter quis receperit: quia indignum se fecit, officii non habebit executionem. [c] ubi aũt nõ scienter (nisi crassa [d] & supina fuerit ignorantia [e]) discretus Pontifex dispensare [f] poterit.

QVI PROMOVERI NON possunt.

TIT. XXV.

Non possunt promoueri
- Ex subiectione.
- Ex delicto patrato.
- Suspicione futura.
- Corporis læsione.

Ponit quattuor causas, siue respectus, ob quos prohibentur homines ordinari, h.d.

QVoniam uerò præcaueri debet [g], quod uel infirmari, uel uituperari potest: sciendum est, quosdam esse, qui non sunt ad Ecclesiasticos ordines admittẽdi, quod

---

2. potestatem aliquid faciẽdi dari aliqñ habitu tm̃, aliqñ etiam actu, ca. 1. de Ordin. ab Episcopo renunc.

a Aliis. Vt Abbatibus, ut c. qm̃, di. 69. & c. cum contingat, de ætate, & qualit.

b Possit. Sed quõ id poterit, cum careat obiectis, & subiectis? Respõ. ad inuitationẽ, & requisitionẽ alterius.

c Executionem. Characterem aũt imprimit quod satis innuit hæc littera. Et sm̃ hoc a parte probatur, ꝙ Epatus est ordo, & imprimit characterem, aliàs ut quid positiuum in totum tolleret renũciatione, not. Abb. per illũ text. in c. uni. de ordin. ab Epo, qui renũ. Epatui. Et de hoc notaui sup. de iu. perso. Est ergo suspensus, qui a suspenso recipit ordines, 1. q. 1. ca. statuimus, & resignatio non abstulit sibi ordinem, sed executionem.

Epatus est ordo.

d Crassa. Vt qñ quid publice notum est, late ff. de verb. sig. Si tñ clericus aliquamdiu fuisset extra prouinciã adhuc posset dici, ꝙ non esset sua ignorantia crassa, licet fuisset res publicè in loco not. arg l. c primam, C. de contrah. & com. stip. & ca. ex tenore, de rest. & c. cũ in tua, qui mat. acc. poss.

e Ignorãtia. Sim. de cle. excomm. c. pẽn. & c. 1. & fi. de ordi. ab Episcopo qui renũ. Epatui.

f Dispensare. Immo nõ uꝛ necessaria dispensatio. cũ probabilis facti ignorantia ex toto quem excuset, l. error. & l. ignorãtia, ff de iu. & fac. ign. Rñ. licet probabilis sit ignorantia, est nihilominus necessaria dispensatio; quia si talis ordinatur, non haberet executionẽ sui officii, cũ aliis conferre non potuit, 1. q. 1. c. statuimus, & 1. q. 7. ca. Darbertũ, & l. traditio. ff de acq. re. do. & pro non dato dẽt haberi, ꝙ ab illo datur, qui de iure dare non põt, ut de iur. pat. c. quod autem, in fin. alii aliter, ut no. in c. 1. de or. ab epo, qui re. ep.

QVI PROMOueri non possunt.

Cum intercẽia ipsorum Ordinũ quędam scđo loco reperiantur ex parte Ordinandorum, ideo post p̃ced. titu. sequitur iste, qui diuiditur in duas partes, in prima hꝛ, quas ob causas quis in cõi sit remouẽdus ab Ordine, in scđa, causę istę explicãtur secunda ibi, rõne subiectionis.

Ioã. Bap.

QVoniam uero. CASVS, hic non figuratur, Not. tamen causam istius distinc. quia tale impedimentum aut oritur ex eo extrinseco, & hinc datur subiectio, aut ab animo, & sic aut sola commissum delictum, aut ob contractam suspicionem de delicto; aut a corpore, & uocatur uitiũ corporis.

g Præcaueri dẽt. Nota futura esse præ-

fieri contingit quattuor ex causis. a Aut enim quis promoue⁻ imp⁻dıtur ratione subiectionis, aut ratione delicti iam patrati, aut suspicione futuri lapsus aut ob corporis lęsionem.

Seruus, & libertus non possunt ordinari. h. d.

Ratione subiectionis promoueri impediũtur serui, b eos enim, nisi a dominis libertatē consequuti fuerint, nullo debet ordine Episcopus insignire, c liber enim esse debet, qui diuinæ aggregandus est militię. d Quapropter non solum serui, sed nec qui retento obsequio e manumissi sũt, cum adhuc seruiturē quandam seruire uideantur, sunt ad clericatus ordinem promouendi, quod si contra factum fuerit, tam ordinatis, quam eius, qui sacro præcinctus est cingulo, canonicis pœnis f coercenda est audacia.

Ordinatus sciente domino fit ingenuus h. d.

Si tamen seruus sciente g domino fuerit ordinatus, ex hoc liber erit, & ingenuus. h

Manumissus ab Ecclesia ut eidem seruiat in diuinis non potest se transferre ad aliam Ecclesiam: secus si simpliciter fuerit manumissus. h. d.

Quod si quis Ecclesiæ seruili condóne obnoxius si eadē manumittatur, ut insignitus ordine clericali in ea pperuo seruiat i ĩ diuinis liber factus, & ordinatus ad aliá trãsferri nó

præcauenda, 23. di. c. in nomine domini, & dist. 63. c. cum Hadria. & 1. q. 7. c. conuenientib. circa prin. & no. in c. 1 de ser. non ord. vnde sumitur.
a Causis. No. verbum causæ, & uerbum rationis, promiscue sumi Cic. in epi. fam. lib 13. ad Catonem: Cum autem ad Cybistra, pp rationem belli quinque dies essem moratus, fa. l eas obligationes, ff. de ca. diminuit. Quidã tamé inter hęc differentias ponunt, ut per Io. Mona. in c. si de iur. calum.

Rõne subiectionis, hęc pars subdiuiditur: in 4. pa. in 1. habetur declaratio 1. impedimenti, in 1. declaratur secundum, in 3. explicatur tertium, in 4. demonstratur quartũ, 2. ibi patrati, 3. ibi, sed & si, 4. ibi, cauēda sunt. quoad primum põt casus in cõi ita figurari.

Io. Bapt. Quidam non habēs litteras dimissorias proprii Epi vel fortasse erat seruus, seu libertinus, seu monach⁹, cupiebat nihilominus ordinari, vnde q̃situm fuit quid iuris, & cum secundum Apost. relatum in c. 1. de coniug. serui. in Christo, neque seruus neque liber reperiatur ꝓpterea quęuis subiectio non videbatur posse impedire: Solu. ut in hac parte legimus, siquidem Sacramentum Ordinis nemini est conferendum cum alterius damno uel iniuria, non obstat obiectio, quia intelligitur respectu salutis æternę, & ut euitari posset peccatum: Not. inde quanta, & qualis sit libertas clericorum quod nulli laico, cum eo sint superiores debeant esse subiecti. not. 2. casum in quo quis potest ordinari adiecta conditione, c. nullus, C. eo. de seru. non ordi.
q Serui intellige de Christianis: nam de aliis nulla est dubitatio, cum careant baptismate, ut sup. titu. proxi. §. de Lo. De iure. n. etiam fideles iusto bello capti capientium fiunt serui, ut per Inn. in c. sicut, de iureiu. licet consuetudo seru et contrarium, ut per Abb. ia ca. 1. de conuer. infidel. fac. titu. de coniu. seru. per totum.

ANT. TIM. Ita habetur in canonib. Apostolorum determinatum, ca. 81. & in concil. Tolet. 9. can. 11. Lege D. Bona. in 4 sent. d. 25. ar. 2. q. 4.
c Insignire. Sed videtur ꝙ non sit curandum de origine, uel nobilitate, c. venerabilis, de præb. & c. ad decorem, de inst. Solu. de origine alia non seruili nõ curatur, sed de seruili bene curatur vt hic, & ca. 1. de serui. non ord. & c. consuluit, eo. ti. & c. 1. de fil. ps. byt. Simile est, q᷑ de nobilitate sanguinis non curat̃, sed bene de nobilitate cõuersationis ca. cum deputati, de iud. & de cleri. pere. per tot. ut per Abb. in d. c. 1.

De quõ origine curaudũ.

ANT. TIM. Fit aũt, ut non ordinetur seruus ob utilitatē, & dignitatem clericalis ordinis, ita Leo Papa in c. admittuntur, d. 54.
d Militiæ. Sic ca. nullus, d. 54. fac. illud Euãg. Nõ põt duob. dñis seruire.
e Obsequio. Vt c. quicumque, d. 54. Sed contra, c. nullus, ext. de ser. non ord. Sol. operas spirituales põt dñs in seruo ad ordinãdum manumisso retinere, ut ibi, sed non tpales, ut hic, dum tñ dictas spirituales operas retineat incontinēti post manumissionem, ut per Ab. in d. c. nullus.

Manumittēs retinet operas spirituales.

f Pœnis. Vt in c. rebus & c. ex antiquis, & c. si seruus, & p tot. di. 54.
g Sciente. Arg. de taciturnitate, quod præiudicet fac. c. 2. de his, quæ fi. a Præla. & 25. di. c. diaconus ubi no. & di. 28. c. diaconi.

ANT. TIM. Et infra annum a scientia dñi sui põt reuocari, secundum Raym. & postquã reuocatus fuerit, non potest amplius dominus iniicere manus in eum sine excõicatione, secundum Inn.
h Ingenuus. Sed qũo erit ingenuus, eũ? ingenuus sit, qui liber nascit; inst. de inge. in pri. expone ingenuus p lenc liber. adeo ut dñs nullum sibi obsequium dēri. Possit ptendere, ut no. Abb. in c. 1. ext. de ser. nõ ord. Quid si ĩgenuus factus opas pactas detractet pstare? Rñ. ut in c. nullus, de ser. non or.
i Seruiat. Sed immo non uidetur posse tradi libertas

bertas sub conditione, ut quis ecclesiæ seruiat, vel ordinem suscipiat, nec temporali potest pro spirituali tradi, 1.q.2.c.quam pio, & ca.1. de seru. non ordinan. & c. fi. de pac. Quidam quod hic est modus, non conditio. qd satis designat dictio, Vt, ad no. p Bar. in l. qui bus diebus, §. Termilius, ff. de cond. & demon. Vel aliter spiritualis res est libertas, & ideo potest uenire in cōmutationem cum alio spirituali. Vel aliter, qd hic ponitur, potius sonat in monitionē quā in modū, vel cōditionē c. significasti, de elect. uel dic ut no. per gl. & Ab. in ca. eo libentius ubi ponuntur & aliç solutiones.

Libertas ret spiritualis.

a Absolute. Idest, absque nullo pacto, ut ecclesiæ seruiat. Vel absolute, idest, simpliciter vt seruiat Ecclesiæ non adcēdo, quod perpetuo seruire, debeat.

Absolute.

a Abbatis. Et non solum Abbatis, sed etiam monachorum requirenda videtur voluntas. 19 q. 3 capitu. statuimus: Hęc enim est quædam alienatio. vñ non pōt fieri sine consensu omnium, 1.q.2. cap. fine, fac. ca. 1. & qd ibi no. & c.2. dist. 1.57. & 16. q. 1. c. si quis monachus, et c. cum pro vtilitate. Poterit autem talis monachus ordinari non solum a prælato, in cuius diæcesi constitutum est monasterium, uerum ēt eius diæcesis, in qua natus est secundum Abb. in capi. postulasti, de for. compet.

ANTO. TIM. Vide Panor. in c. quod Dei, de statu. mon. nam licet non possit sine licentia sui Abbatis promoueri, potest tamen ad hoc Abb. si noluerit compelli ob bonum publicum, secundum Doct. ut dicit Abb. ibi nu. 12.

c Strictius. Id est, stricte, uel strictiusquam regulariter cum cæteris, præsertim sæcularib. clericir.

d Prouisionem. Latum uerbum, et comprehendere potest nominationem: & postulationē, præsentationem, & collationem, & fac. quod not. de elec. in 6. c. si compromissarius, §. idem.

Prouisio

e Si quam. Licet hoc uideatur reprobare licētiā generalem, & merito, quia forsan eligeretur ad locum, cui non expediret illum præfici, & forsan prælatus licentiam specialem daturus non esset ad illum, tamen idem uidetur dicendum de speciale, uel si exprimatur locus, puta qd consentire possit si eligatur ad talem prælaturam, forte vacantem, cum ibi sit eadem ambitionis ratio, ut no. in clem. fi. de elec. vnde sumitur.

f Consensum. potest tamen & debet ex post facto intra tēpus, iudicis arbitrio moderando, quærere pręlati sui licentiā, vt electioni possit suum cōsensum accommodare, alias amittet ius sibi ex huiusmodi electione quæsitum, ut in extrau. Bene. 1. sub tit. de elec. quæ incipit, si religiosus.

g Ambitionis. Quæ sæpe religiosorum oculos excæcat: vt ca quorūdam, de elec. in 6.

h Nullius. Per hoc dicendum est, quod ēt electioni prius factæ ipso religioso ignorante consentire nō posset, quasi super certo danda sit talis licentia, fac. c. i. de concess. præb. in 6. in uerb. subiunctū. in fi. & not. in clem. fi. de elect.

i Firmitatis. Si ergo ex tali licentia consentiret, consensus non ualeret, & priuatus esset omni iure sibi ex electione quæsito, ca. si religiosus, 1. respo. de ele. in 6. Videtur tamen quod talis licentia data clerico sęculari de consentiēdo, & transeundo valeret, quia quo ad solū consensum non est necessaria. Propter vim. n. professionis magis notatur ambitio in professo, & licet actiua potestas eligēdi non detur ad beneficium non vacans, c. constitutus de conc. præb. passiua bene datur, c. fi. de fil. presby. c. 1. & c. 2. in 6. & no. in cle. fi. de ele.

Ad beneficium non uacans non datur actiua potestas sed passiua.

K Alienæ. Quid si proprium quidā clericum ordinare velit, uel iudicare; sed tamē in aliena diæcesi? Respon. non poterit id facere, nisi de consensu diœcesani, & clericorum ipsorum, ut per Abba. in c. ex tuarum, & in c. quia nos, de aut. & usu pal.

ANTO TIM. Ita habetur in can. Apost. 35. & Antiochen. Conc. can. 13. nullū Episcopū, 9. q. 2.

l Superioris. Superior aūt hoc casu dicitur Episcopus, ut in c. cū nullus, de tem. or. in 6. excipitur tñ ab hac generalitate casus, qui ponitur in d. ca. cum nullus, §. fi. Datur tamen cautela ad recipiendum ordines ab Episcopo nō suo sine proprii Episcopi licētia, uidelicet, ut q̄s bñficiū obtineat, prius ab alio Epo, tunc. n. cū rōne beneficii incipiat esse subditus cōferētis, poterit ab eodē ordinari, de quo late per Ab. in c. cū iā dudū, de pbe.

poterit: sed si absolute a manumissus fuerit, ad aliam transeundi non erit licentia denegenda.

Monachi non ordinantur, nisi de licentia Abbatis. h. d.

Monachi quoque, nisi de sui fuerint Abbatis [b] voluntate præpositi, ad Ecclesiastica nō sunt officia promouendi.

Licentia concessa a superiore religioso, ut possit consentire prouisioni de se factæ, non ualet h. d.

Strictius [c] adhuc agitur cū religiosis nō solum circa ordines, sed etiam circa electionē vel prouisionem [d] quamlibet: si cui. n. a superiore suo licentia concedatur, ut electioni, vel prouisioni, si quam [e] de ipso fieri contigerit, suum accommodare possit consensum, [f] quia ambitionis [g] vitio uiam parat, talis licētia nullius [h] firmitatis [i] existet.

Non potest quis ab extraneo Episcopo ordinari, nisi de licentia sui ordinarii, quam concedere poterit etiam Vicarius, & Capitulum, si sedes uacet, vel qui administrat. h. d.

Pari ratione constitutū est, ne q̄s alienæ [k] diæcesis uirū præter proprii superioris, [l] licē-

Remo-

a Remotis. Erit autem arbitrium iudicis quis locus dicatur remotus, ut no. & post multorum opin. terminatur in d.c. nullus, de temp. ord. in 6.
b Capitulum. Quod sede uacante succedit, & administrat. c. pen. & c. fin. de supp. neg. præla. in 6.

runt, & omnia quidem grauia, sed quædã consensu, quædam consilio, quædam data opera, quædã casu, & quædã necessitate, sed pænitentia postea ducti, correxerunt se, & uita honesta uiuebãt, quæ de re cum cuperent ordinari ad Ord. sacram. fuit dubitatum an sint irregulares, ut propterea nequeant ordinari, cum .n. per pænitentiam deleatur culpa, & pæna vr. deleri, l. ex hoc edicto, §. fi. ff. de alie. iud. cum macula presupponat culpam, & iõ uideb. id eis esse concedendum. cæterum Solu. est tenenda quæ hic hr, quia isti ob delictum cõtraxerunt talem maculam, ut inde reputẽtur uiri criminosi, uel excellentia, & dignitas ordinis id requirit, licet aliàs non essent aliqua pena digni, & sic cessat obiectio lex. n. illa intelligitur de interesse particulari, quod propter pænitentiam dr cessasse, & iõ non obstat. No. primo in delictis æquiparari actionem & cõsensum, vnde dicimus agentes & cõsentientes pari pęna puniri, ca. 1. & ibi Doct. de offic. deleg. Not 2. non posse aliquem regulariter puniri, nisi ille sit in aliqua culpa, iux. c. 1. & c. cum uoluntate, de sent. excom. No. 3. diuersa delicta in nonnullis effectibus æquiparari inter se.

tiam ordinare audeat quam tamen Episcopo in remotis agente, dare poterit ipsius in spiritualib. uicarius generalis, uel sede uacãte, capitulum. seu is ad quem tunc temporis administratio spiritualium noscitur pertinere.

Itali episcopi non debent ordinare Vltramontanum, nisi de licentia Papæ, uel sui ordinarii. h. d.

Et hoc quidem non solum obtinere Italis ordinari flagitantibus, uerum etiam exteris. Etenim illos nullus Italicus [d] Episcopus ordinare debet, nisi uel a summo Pontifice specialem habeat licentiam, uel ab Episcopo, de cuius diæcesi traxerit originem ordinandus, uel in cuius diæcesi beneficiatus existit, per eius patentes literas [e] causam rationabilem continentes, quare ipsum nolit, uel nequeat ordinare, & ij qui contrauenerint censuris canonicis coercentur, prout latius ex Clemẽtis IIII. constitutione [f] apparet.

Homicida uoluntarius non potest promoueri, et promotus est deponendus. h. d.

Patrati delicti ratione quis ordinari prohibetur: ut cum homicidiũ, aut aliud capitale [g] crimen facto, [h] aut præcepto, [i] aut consilio [K] perpetrauerit: & per surreptionẽ promotus, deiiciendus erit, dicente Dño. [l] Si quis per in-

Hanc tamen licentiam nõ dabit hodie capitulum, uel alius sede uacante administrator, nisi post lapsum anni a die obitus ipsius Epi, nisi in casu, ita disponente Concil. Trid. sub Paulo III. sess. 7. c. 10. Et itra annum contra tenorem dicti Concilii ordinati si sint in minorib. nullo clericali beneficio gaudent, in maiorib. uero ab executione ordinum ad beneplacitum futuri prælati sunt ipso iure suspensi.
c Ad quem. Puta uisitator. c qm, di. 61. & c. fi. de suppl. negl. pręl. in 6. & c. is cui, de præb.
d Italicus. Episcopus Vel alius qui habeat potestatẽ conferendi ordines, ut sunt Abbates, iux. no. in cap. cum contingat, de ęta. & qual. & dis. 69 c. quoniam uidemus, & habetur in c. Abba. in fi. de priu. itẽ interdem & presbyteri habent talem facultatem, ut no. in ca. 1. de temp. ordi. in 6. unde sumitur. Sed quid econtra, si Episcopus Vltramontanus ordinare uelit Italicum? Respon. ut no. in d. cap. 1. item quid si Italicus Episcopus, laicum Vltramontanum ordinet in clericum? Resp. ut no. in eod. c. 1.
e Litteras. Nota duo. Primo casum, in quo scriptura requiritur, de quo habes ext. de proba. c. 3. & no. in c. 1. de cens. in 6. Secundo quod non sufficit licentia nisi exprimatur causa, simile, c. cum medicinalis, de sent. excom. in 6.
f Constitutione. Vt in c. 1. de temp. ord. in 6. ubi habetur ꝙ circa ordinatos contra illam decretalem dispensari non potest, nisi per Papam, uel de speciali licentia Papæ: Adde tu, ꝙ nouissime etiã cum licentia sui ordinarii non poterunt ordinari ab alio, quam ab Epõ, qui resideat, aut ab eo, qui pro eo Pontificalia exercet, & diligenti prio examine, ut in Cõc. Trib. sub Pau. III. in 7. ses. c. 11.
Patrati delicti. CASVS in tota hac parte ita figuratur. Quidam diuersa delicta commise-

g Capitale crimen. Vt si chartam falset, aut falsum testimonium dicat, c. si Episcopus, dis. 50. & c. in memoriam, di. 9. & 5. q. 7. c. presbyteri.
h Facto. Vt miles.
i Pręcepto. Vt iudex.
K Concilio Vt assessor, & ita ex consilio punitur aliquis, contra illud. l. 2. in fi. & l. deniq. ff mandа. Idem intelligo, & multo magis de præcepto, uel de consilio, quod quis dedisset tanquam priuatus, per no. in leg. 1. C. de ser. fug. de a cul. autem dic. ut infra eo. §. idem. Et de clericis, ut per Abba. in c. accusasti, de accus. De auxiliante minor, uel nulla est dubitatio, per ea quæ traduntur in c. 1. de offi. deleg. & per Abb. in cap. 1. de post. prælat.
l Dominio. Vt in Exodo. cap. 21. & in capitu. 1. de homicid. & de hac materia uide latissime per

Specu'a.in tit.de dispẽsationibus.§.iusta,nu.39.
a Per industriam.No.quod verbum industria,sumitur quandoque in malam partem: & expone per industriã,idest,ex proposito. Sic dolus aliquã do in bonã partem,puta si fit dolus contra hostes

Indu-stria in malã partem.

cto,uel ex defectu corporis, uel ex defectu sacramẽti,d.d.in ca.nisi cum de renunciat.Quod autẽ incurritur per homicidium etiã si sit sine peccato,uide S.Tho.2.2.q.67.ar.7.ad 3.
g Occasione. Occasio quandoque sumitur in malam partem. s.pro excusatione friuola,c.solita, de ma.& obed. quandoq; in bonã,vt in ca.1.ut eccles. benefi. si dim.confe.ubi Ab. hoc est pro causa impulsiua,de quo per Doct. in d.c.solitæ,& pp Mod.in rubr. C.qui admitti ad bonor.poss.

Occasio.

l.1.ff.de dolo ma.
b Euelles. Licet ista verba multiplicem habeãt intellectum, vt per Abb. in c.1.de homi. omnes tamẽ aliquo pacto ad hanc materiã adaptari possunt.
c Homicidium. Quod & tunc dicetur admissum cũ quis dat obortioni causam, c.sicut.2.vbi Ab.de homic.& inf.de homic.§.pen.
d Maxima. Quo casu etiam si esset in actu celebrandi liceret clerico seipsum defendere, & aggressorem interficere, & ad celebrãdum redire, si non possit se aliter defendere, secundum Ioann.de Lign.quem sequitur Abb.in c.2.de vir.& honest.cleric.& not quod dẽt esse maxima hæc necessitas,vt excuset. Concor.ca.de his,& §.quod vero.d.50.& clem vni.in fi.de homic.

Ex maxima necessitate potest celebrans alium interficere & celebrationẽ perficere.

dustriam,[a] aut per insidias hominem occideris,[a]b altari meo euelles [b] eum.

Homicida necessarius non est irregularis, hoc dicit.

De eo itaque homicida intelligendum est, qui uoluntate committit homicidium [c] cæterum si qui necessitate maxima [d] arctari effugere [e] nullo pacto ualentes homicidium admiserint,nullam ex hoc irregularitatem incurrunt.[f]

Fortuitum homicidium commissum dum dabatur opera rei illicitæ,impedit quem promoueri,hoc dicit.

Quod si neque uoluntarium fuerit neque necessarium,sed fortuitum, distinguendum est,num is cuius occasione [g] perpetratũ fuerit illicitæ rei daret operam,an licitæ? Si illicitę rei dans operã, ut puta vento ludo [h] incumbẽs,casum homicidiũ perpetrauerit, vel bello etiam contra infideles [i] sese immiscens volens [k] Christiani nominis hostem interfecerit,nec ad sacros ordines promouẽdus est, & promotus non solum ad superiores [l] ascẽdere prohibendus est,uerum etiam in suo ministrare plane ex dispensatione [m] in inferiore ministrare sustinendus erit.

ANTO. TIMO.
Qũ quis incurrat reatum homicidii & propter id fiat irregularis, & quãdo euitet,nota tres regulas, quę colligãtur ex S. Th.2.2.qu.63.art.2.Prima dãs operam rei licitæ,& adhibẽs diligentiã,quã debet, & nõ excedens: & nõ hẽns uoluntatẽ occidendi, vel mutilandi, vnde tunc fit irregularis. Secũda dãs operã rei licitæ,& not.adhibens diligentiam, quã debet, & existens in culpa,etiã leui non autem leuissima incurrit. Tertia dans operã rei illicitæ quantamcũque adhibeat diligentiam si homicidium committat.semper irregularitatem incurrit.

e Effugere.Tenetur enim potius fugere, quã seipsum defendere,ut per Abb.& alios,in ca. suscepimus,de hom.Sed quomodo probabitur hæc inuitabis necessitas?Respondeo in foro contentioso non crederetur occidenti, sed per circunstantias occurrentes esse hoc iudicandum. in foro autem pęnitentiario crederetur hoc asserenti.ca. significasti,2.de hom.c.tua,de sponsa.not.in clem.ni.de homic.Quomodo autem fiat defensio tutelæ inculpatæ,habetur per Abb.in c.olim,de resti tu.spoliato.
f Incurrunt.Vt cleme.vnic.de homi.Sed contra d.50.§.quod vero,& c.de his.Vbi talis homicida purgatur per pænitentiam. Solu.illud de iure antiquo,hoc nouo,uel illa pænitentia iniungi tut ad cautelam.Vel ibi de clerico homicida, hic de laico.Prima videtur verior, ut not.in d.cle.
ANT.TIM. Est autem irregularitas secundum Spec.nota,seu impedimentum canonicum,ex facto,seu de facto proueniens, quo quis ad ecclesiasticos ordines promoueri, & iam promotus in eis ministrare prohibetur, arg.ca.fin.de tem.ord. incurritur vero trib.modis in genere,vel ex deli-

h Ludo.Argu.pro & contra.An clericis sit licitũ ludere, fac.ad hoc c.continebatur, c.de cætero,& c. dilectas,& c.exhibita, de homic.
i Contra infideles.Quod pariter est illicitum clericis,de quibus est intelligendum quod hic dicitur,cap.pe.ubi Doct.de homi.& per Ab. & alios in c. quod in dubiis,de pęni.& in ca.sententiam, ne cleri.vel monach.vbi quid si hortatus est alios ad bellum,quid si præparauit arma?quid si fiat capitaneus.Et ratione personæ etiam chirurgia eiicetur rei illicita.cum clericus non debeat illã exercere,c tua,ubi Abb.tam in prin. quam in §.1. de homicid.
K Volens. Secus si coactus.ut sup.eo.§.prox.& cl.1.de hom.& per Ab.in c.quod in dubiis, de pæn.
l Ad superiores.C.lator,de hom.contra. Solue,ut not. in c.continebatur.eod.tit.
m Ex dispensatione. Sed utrum circa hoc ordinarius dispenset iure suo. Respondeo circa sacros ordines non.Sed tamquã Papę cõmissarius,qui potest promouere ad maiores ordines dispensatur,

Io. Bapt.

ut in

vt in c.continebatur,de homici.sed circa minores ordines ordinarius dispensat proprio iure.Ita no.in d.c.continebatur.& c.ad audientiã, & per Abb.in c.presbyt.eod.tit.

Io.Bapt. Sed & si.CASVS, in hac quoque parte ita põt in cõi figurari. Quidã fideles desiderabant ad Ordines promoueri, licet aũt nullũ commisissent delictũ, tamen istorum vnus erat baptizatus in ægritudine, alius erat illegitime natus alius bigamus,&alius habuit alias concubinam, & postea correctus, unde fuit quæsitum an ob istas qualitates & cãs sint ordine priuandi,& cũ præsupponatur nõ esse uiros criminosos non dẽbant ordine aliquo priuari, quia ex sanctitate uitę pñtis præsumitur bonitas in futurum, argum.c.pen.de prę sump. Sol. tamen ut in hac parte legitur, quia suspitio habetur aliqñ à modo uiuendi, & aliquando a natura actus, & propterea inde congnoscimus ueritatem decisionis, & obiectionem aliquid non concludere. No.suspitionem delicti operari aliquando eundem effectum,qui oritur a delicto. No.2.suspitionem a diuersis causis, & aliquando etiam bonis propter circunstantiam aliquam oriri.

a Diligentiam. Ergo si medicus laicus, qui uelit nunc clericari adhibuit ægrotantib. debitam diligentiam. licet ad manus suas aliqui mortui sint,non propterea efficitur irregularis. De quo per Abb.in c.sententiam,ne cle. uel mona. & in c.ad aures,de ætat. & qualit.

Diligentia defendit ab irregularitate.

b Expirauerit. Et ita excessit fines disciplinæ,vñ culpa fuit, l. præceptoris,ff.ad le. Aquil.leuis.n. nõ castigatio permissa est docenti,l.sed & si §.fi. cũ l.seq ff.eo tit.23.q.5.c.1. circa fi.& de sen.excom.c.cum uoluntate,arg.contra,c. si quis non iratus,25.q.1.Sed,ibi quantum ad gratiam innocens est,non quantum ad legem promotionis ut not.in c.presbyt.de homic.unde sumitur.c.Aliã. Argu quod ita puniendus est, qui causam causæ prẽstat,sicut & qui proximam causam,c.de cætero,de homi.arg.contra, ff.si quadr.paup.fec.dica.l.fi.Sol. ut no.in c.presbyter. de hom. Quid si percussus conualuit, & postea recidiuauit? Resp. adhuc idem ut no.in d.c.presbyterum.

d Præceptoris.lege præceptoria, ff ad leg. Aquil.

Si dans operam rei licitæ ex negligentia homicidium commisit, irregularitatem incurrit. h.d.

Sed & si licitæ rei opera dabatur,nec tamẽ debitam quis operi suo adhibuit diligẽtiam a ex quo homicidiũ sequutum est,ab omni ministerio altaris excludendus erit. quod in sex responsum est,qui puerum intuitu disciplinæ ita percussit, ut ex percussione expirauerit, b uel ex ea in aliam c infirmitatem incidit, est qua compertum fuit expirasse. Præceptoris d enim nimia sęuitia culpæ adsignatur.

Mero casu committens homicidium non incurrit irregularitatem.h.d.

Diuersum statuitur, si nulla culpa subdit, ut eo accidit, e quo campanas pulsante ut signo dato conueniret f populus ad diuina, tintinabulum cadens ita subiectum puerũ percussit,ut ex vulnere decesserit, nam cum is culpæ penitus expars fuerit,nullam incurrisse noscitur irregularitatem, g etiam si de homicidio ueniam postulauerit. h Bonarũ enim mentium est ibi etiam culpam agnoscere,vbi culpa non est.

Infantes furiosi,dormientes ex commisso homicidio non incurrunt irregularitatem h d.

Idẽ constitutũ est de infantib. k furiosis, l

e Accidit. c.dilectus, c. Ioan.c.tua §.fi.ext.de homi.

f Conueniret. Secus forte si importune p lasciuiam pulsaret, nec .n. pulsari dẽt,nisi p certis negotiis, & ad certos actus,de quib.per Ab. in c. 1.de off cust an fi. Idẽ forte si habuit campanam quis, cũ sibi nõ liceret, cãpana.n.signum est loci publici, vel sacrati.licet & in oratoriis priuatis hẽri posse cãpanella,ut p Abb. in ca. parentib.de priu.& per Bar.in l.2.C.de dec.li.10.

g Irregularitatẽ. Absit.n.ꝙ ea,quę pp bonum facimus nobis imputẽtur, si præter uoluntatẽ nostrã alicui quidquã mali contingat, 23. c.5.c.de occidẽtis.

h Postulauerit.C. uenerab. de elect. Cõtra. Sol.ibi iudicialiter, hic extra iudiciũ sm Hosti.& Ab.in c.exhibita,de hom.vñ sumitur.Vel hic postulata fuit uenia ad cautelã, vñ culpa nõ arguit,c solet,de sñia exc.in 6.Ab.post In. i 1.c.cũ dilectus,de or.cog.& per Doc.in c.ueniẽs de ten Alii dñt,ꝙ in c.venerab.non probatur id ad quod allegatur,ut per Abb.in d.c. exhibita.

i Mentium,c.ad eius in fi.d.5.& 22.q 2. ca.cum humilitatis.

Io. Bapt. K Infantib.Idest minorib.septẽnio,l.infanti,C. de iu.deli.c.uni,de desp.imp li.6.Nã quidquid illa ætas uidet,ignorat,l.1.C.de fal. mo.nisi sit doli capax.ꝙ uix põt accidere.Abb.in c.1. de delict. puerorũ. Inde est,ꝙ ex taliũ sponsalib.non cõtrahitur publica honestas,c.literatas,de desp.impu.

l Furiosis. Furiosus.n.siue continuo furore laboret siue per interualla,quãdiu furit,pati põt iniuriã. sed nõ facere, ut ff.de iniu.l.illud,canonizata 15.q.1.c.illud. Et ꝓpter eũ fit,hẽtur perinde ac si casu aliquo accidisset sine facto personæ, ut ff.de admin.tu.l fi.vnde si damnum dat, non tenetur Aquilia:sed est perinde ac si quadrupes fecisset, vel

vel regula cecidisset, vt ff. ad l. Aquil. leg. sed & si quicumq; §. 2. & ibi dr, idem de infante. Et alibi dicitur, quod infans, uel furiosus si hominem occiderit lege Cornelia non tenetur, cum alterum innocentia consilii, alterum fati infœlicitas excuset. Satis ergo suo furore punitur, l. pe. in fi. ff. de par ri. Et l. diu⁹, 1. ff de offi præsi & afflicto non est addenda afflictio, 7. q. 1. ca. cum percussio, & c. pe. de cle. ægr. et l. tam dementis C. de Epi. au li. Sicut ergo furiosus non testatur, l. furiosũ, C. qui testa. fac. pos. capit. ff. de success. ab intes te. Nec religioné profitetur, 17. q. 1. ca. Gõdisaluus, & de regulari. capitu. sicut ten. r. Nec matrimonium cõtra hit. ca. dilectus, & sponsalit. Nec baptizat, 1 q 1. §. ecce qñ. Nec baptismum recipit, nisi in casu, cap. maiores, de baptism. Ita nec occidendo irregularitaté contrahit, ut hic, & Clem. 1. de homicid. fac. 3. quæstio. 19 capit. iudicis, & not. in dicta Clement. 1.

a Dormientibus. Sunt enim quidã qui dormientes agunt, ut recenset Bar. de quodam in ciuitate Pisarum, in l. ut uim. ff. de iust. & iure fac. ca. maiores, §. verum, de baptismo, & cl. 1. de homici. & le. 1. §. furiosus, ff. de acq. poss.

ad pœnam sanguinis, ut not. in cap. 2. de homic. in 6.

d Sic conqueri. Scilicet protestantes expresse, ut in hoc §. in prima notula.

e Daretur. Quod esse non debet, leg. conuenire, ff. de pact. do. fac. 23. q. 5. c. unum solum.

& de dormientibus,[a] qui si hominem mutilent, vel occidant, nullam ex hoc irregularitatem contrahunt.

Clerici facientes querelam de suis malefactoribus, non fiunt irregulares, etiam si iudex mortem illis inferat. h. d.

Idem & de clericis, qui de iniuriis sibi illatis apud iudicem conqueruntur, protestãtes[b] quod ad uindictam, seu sanguinis pœnã non intendunt. Nã si iudex, iustitia exigẽte,[c] mortem delinquentibus inferat, accusatorib. imputari nõ debet, alioqui si propter huiusmodi metũ, quia scilicet Iudex ad pænam sanguinis posset procedere, sic conqueri[d] non auderet, daretur[e] plerisque materia trucidãdi eos, & ipsorum bona passim inuadendi.

Publice pænitentes non possunt promoueri. h. d.

Pænitentes[f] quoque tã ad sacros ordines quam etiam infimos promoueri non debent, quod vtique non de omni pęnitente intelligẽdum est, sed de eo tantum qui publice, ac solenniter[g] penituit, quæ penitentia semel[h] tantum in Ecclesia conceditur.

Publice pænitens potest ex necessitate fieri ostiarius, uel lector. h. d.

Placuit tamé Toletano Concilio, si necessitas, aut usus[i] exegerit inter ostiarios, vel lectores huiusmodi pęnitẽtes posse collocari.[K]

Qui exercuerunt officia sæcularia, si honesti sũt post reddita ratiocinia possunt ordinari. h. d.

Iis illi similes sunt, qui negotiis,[l] & officiis sæcularibus[m] seruiunt, quorum tamé uita si post deposita onera,[n] & reddita ratiocinia de

f Pænitentes. Concor. c. ex pænitentibus, & cap. canones cum pluribus simil. d. l. & distin. 55. ca. ex pænitentibus, cum tribus seq. et ca. 1. extra, de big. Vtrum autem excommunicatus possit ordinari, per Abba. in cap. cum illorum de sente. excomm. vbi et an religionem ingredi.

g Solenniter. Vt in capitulo si quis post. §. 1. et capitu. placuit, ante fi. distin. 50.

h Semel. Cap. uir autem, vbi Abbas, de secu. nup.

i Vsus. Id est, vtilitas, necessitas, enim, & vtilitas inducunt dispensationem 1. q. 7. cap. talis et sup. de trãslat. In princip. vel vsus, id est consuetudo, sic argumen. quod attendit circa ordinandos, vt no. dist. 12. capitu. nos consuetudinem. — Circa ordinãdus attẽditur consuetudo.

K Collocari. Cap. placuit. 1. dist. 50.

l Negociis. Secus si det operam artificio, quod licet clerico. Differt enim artificium a negociatione, vt ponit Anto. de Butri. & Abb. in c. fi. in fi. in quadam additione, de vit. & hon. cleri. — Artificiũ Negociatio.

b Protestantes. Nota, quod requiritur, quod expresse protestetur, nec sufficit tacita protestatio, ad idem c. nullus. et c. indennitatib. de elect. in 6. Et caute faciet clericus, si de hac protestatione faciet fieri publicum instrumentum, fac. ca. ex diligenti in fi. de simo. et quod no. in c. cum in iure, de offi. delegat. & cap. 2. de homicid. in 6. unde sumitur. An autem, & quomodo possit clericus postulare in causa criminali, uide per Abb. in ca. 1. de postul.

c Exigente. Vt est casus in ca. postulasti, de homicidio. Item si contra iustitiam iudex processisset

ANTON. TIMOT. Negociatio dicitur quando res empta, non mutata materia, alteri venditur, Artificium vero quando quis emit materiam aliquam, & per artificium, reducit in aliam formam.

m Sæcularibus. Quales sunt procuratores, actores executores, tutores pupillorum, de quibus plene Abb. & Doc. in cap. 1. de obligat. ad ratioc. redd.

n Post deposita onera. Item si ante, si parati sint

sint dare idoneos fideiussores pro administratis secundum Vin. Host, & Abb. in c. 1. de obl. ad ratioc. red. per l. rescripto, §. debitores, ff. de mun. & ho. et per l. quisquis emersis, C. de Episco. et cler. per quæ iura dicit Host. obligatum ex causa mutui uel simili ab ordinando non repelli. Sed quid si debitor ex dissimili cā puta, ex administratione uniuersali fuerit promotus. Resp. quod non patietur per hoc, sed bona eius dabuntur creditoribus in solutum quæ si nō suffi-ciāt tenebitur Eps de suo, quia abstulit ordinato occasionem negotiādi, et lucrandi, ut plene not. in d. c. 1.

prehensa fuerit inculpata, omnibus possunt muneribus honestari.

Vsurarius non potest ordinari, & ordinatus est deponendus, h. d.

Quod si quis usuras, [a] dum negotiaretur exercuisse compertus fuerit, non solum ordinandus non est, verum etiam ordinatus deponendus. Mens enim auida, nec abstinere nouit uetitis, nec gaudere concessis.

Simoniaci, seditiosi, & iniuriarum ultores ordinari non possunt. h. d.

Idem statuendum est de eo, qui quasi dona Dei empturus pecuniam ad imitationē Simonis obtulerit, [b] idem & de seditiosis, & his, qui propriarum iniuriarum pertinaces [c] fuerint ultores.

Fur occultus potest post restitutionem, & pænitentiam ad sacros ordines promoueri, h. d.

De fure [d] an ad sacros ordines promoueri possit, quæri potest, & si quidem sponte [e] furtum confessus damnum [f] passo satisfecerit, [g] et pænitentiam peregerit, si alioqui idoneus fuerit, nec super furto manifesta respersus infamia, [h] ad sacros ordines procul dubio promoueri poterit.

Baptizatus in ægritudine non debet ordinari regulariter. h. d.

a Vsuras. c. 1. c. de Petro, et c. si quis, dist. 47.

ANTO. TIMO. Est enim peccatū capitale contra iustitiam, et charitatem respiciēs proximū, de quo peccato, uide multa apud S. Th. 2. 2. q. 78. per tot. et Sum mistas in uerba usura, et infra li. 4. tit. 6. de usu. & Alex. de Ales. par. 1. q. 59. memb. 4. ar. 1. 2. 3. & 4.

b Obtulerit, cap. maritum, in fi. di. 33.

ANTO. TIMO. Quid sit simonia, vide inf. lib. 4. tit. de simonia, & S. Tho. 2. 2. q. 100. ar. 1. et Alex. de Ales, par. 2. q. 162 per totum.

c Pertinaces. Nota, quod hoc uerbum nō ponitur in c. seditionarios. distin. 46. unde sumitur, sed est omnino necessarium, uel saltem ualde opportunum ex duobus. Primo, quia si quis aliquando ultus fuerit iniuriam, et pænituerit, non est repellendus ab ordinatio. Vnde pertinax dicitur qui vult persistere in suo errore et non uult se corrigere, c. qualiter, id est, ubi Abbas in pri. de accus. Secundo dantur casus, in quibus quis potest iniuriam ulcisci sine peccato, ut no. in c. et qui emendat, dist. 45 et in c. si quis erga, 2. q. 7. quibus casibus nō poterit appellari pertinax, cum id faciat lege permittente.

ANT. TIMO. Is autem dicitur pertinax, qui in propria sententia perseuerat plus quam oportet, secundum Isid. lib. 6. etymol. Est autem peccatū mortale, uel ueniale ratione subiectæ materiæ circa quā versatur, id est, pro eius grauitate, uel leuitate. Vide S. Tho. 2. 2. q. 138. ar. 2. Appellat autem Arist. in 7. Ethi. c. 10. pertinaces ixirogi mones, id est fortis sententiæ, et idiogiomones, i. propriæ sententiæ.

d De fure. Notæ in hoc §. quinque quæ requiruntur ad hoc, vt fur. promoueri possit. Primū, quod sponte conficeatur. secundum, quod satisfaciat damnum passo. Tertium, quod egerit pænitentiā. Quartum, quod sit alias idoneus Quintum ut non sit infamia adspersus. Item no. per Abb. in c. fi. de fur. Quæ male seruata fuerunt in famulo quodam meo fure qui me spoliauit pecunia, & nūc est cleric9 ditior me.

e Sponte. Mitius ergo agitur cum eo qui est sponte confessus, quā cū conuicto, ca. presbyterū, disti. 50. & 21. q. 1 cap. non dicatis. Quid intelligē nisi cōfiteatur timore futurarum probationū. Tunc enim non uidetur sponte cōfessus, le. nouissime, ff. quod fal. tutto. autor. & per Abb. in ca. de hoc, de simo. et in ca. at si clerici. de iudi. Argu. contra quod non sit parcendum, si delictum sit ex malitia perpetratum, non ex lapsu & simplicitate, ex his quæ ponit Abbas in capitulo inter corporalia, de translatio.

f Damnum passo. Intellige ergo quod hic dicitur de eo qui rem alienam surripuisset, non de eo qui surripuisset rem propriam ab alio possessam, hic enim quamquam male faciat, et pænitere debeat, ad restitutionem tamen non tenetur, cum nemini damnum inferat retinendo suum, ut per Abb. post, Inn. et Ioan. And. in ca. olim, de rest. spol. in fi.

g Satisfecerit. Aliter. n. pænitere non potest dum modo satisfacere posit, 14. q. 6. c. 2. et de homici. c. sicut, §. eos, et de usur. c. cum tu.

h Infamia. Scilicet facti, quæ grauat opi. l. 2. ff. de obseq. a lib. præst. et a promotione repellit. c. tātis, d. 81. et c. laici, d. 33. et c. omnipotens, de accus.

a In ægritudine. Hoc intellige de adultis, nam pueri etiam ab hæreticis baptizati promouentur, 1.q.4.c. placuit.

b Ex uoluntate. Scilicet libera, ne fit contra, ca. maiores, §.fi. de baptis. & eius effect. & de hoc di. 67. per totum.

c Ex necessitate s. præsumptiuè: quia præsumitur non vere pænitẽs, qui est mortis cā pœnitens, & sic præsumitur peccata ei non esse dimissa, & sic in deteriorẽ partem, ca. aliter. 30.q.5. Si tñ stati moreretur præsumeret ecclesia ei peccata esse dimissa, c. nullus, de pæ. di.7. Et sic not. quod ecclesia circa idẽ factum habet contrarias psumptiones, sed diuerso respectu, fac. c. prolatum, de consi. dis. 3. Sed cum hæc irregularitas prouenia a peccato, & cum baptismus tollat peccatum, quare nõ tollit in hoc talem irregularitatẽ. Rñ. vt no. in c. si quis, d. 57.

d Postea. Per sequens. n. factum eluditur præsumptio prœcedẽs, sic c. tunc ualere, de consec. di.4 & 34. q.1. c. cum per bellicam fac. ca. 1. di. 57. vnde sumitur, & l. diuus. ff. de resti. in inte.

e Raritas. Arg. quod propter hominũ raritatem aliqua conceduntur, quæ alias non concederentur, ut in c. pressis, di. 55. & c. 1. dist. 57. & 1.q.2. c. tali.

Raritas.

f Rebaptizatis. Concord. c. confirmandum, deconse. dis.4. c. quibus. Erunt tamen semper in habitu clericali, c. dictum, de conse. di.3. & no. & in d. c. confirmandum.

g Presbyterorum. De hoc de fil. presbyt. per tot. & d. l. 6. per tot. & quod hic dicitur amplia etiã in diaconis & subdiaconis, & cum in his eadem sit ratio quæ in presbyteris, s. odium paternum, & quia timentur in eis exempla paterni criminis 6.q 1. c. si quis cum, & 15.q. vlt. ca. cum multæ, & dist. 24. c. quando.

h Filii. Sed nunquid & nepotes? & idem vř, l. liberorum, ff de uerb. sign. & l. filium, ff. ad Senatusconsul. Maced. Tu dic cõtra, cum odia sint restringenda, c. odia, de cr. iur. in 6. facit, ff. de rit. nupt. l. lege. Iulia, §.1.

i Canonica. Dist. 56. c.2. & c.1. & c. ad abolendam, de filiis presbyterorum. Et hoc, quia religionis ingressus irregularitatẽ tollit. Quidam tamen contrarium asserunt, tenentes quod talis ingressus nihil aliud operatur, nisi quod cum talibus facilius dispẽsatur, ut no. plene, di. 56. in prin.

Ingressus religionis an tollat irregularitatem.

K Religiose. Benedicit, religiose: quia locus non sanctificat hominem ca. non loca. di. 40. & conuersari in monasteriis sæpe sunt deteriores aliis. c. quamlibet, d.47.

Locus nõ sãctificat hominẽ.

l Matrimonio. Hẽtur in c. adhæc, de fil. presby.

m Fieri possunt. Non tamen propterea deseruire in eccl. paterna c. ad extirpandas, de fil. presby. & c. inter cæteras, ubi Ab. & alii de res.

n Summi sacerdotes c. Osius. d. 56.

o Bigamus. Extra de big non ordin. per totum, & 33. dist. per totam & aliàs multis in locis. Est aũt duplex ratio, ob quam bigami prohibẽtur ordinari, ut per Abb. in rub. de bigam. non ordin.

ANT. TIMOT. Bigamia ita definit Pet. de Pal. in 4. sentent. distinct. 27. quæst. 4. arti. primo, est defectus ex secundis nuptiis proueniens. Et S. Thom. in 4. distinct. 27. quæst. 3. artic. 1. dicit, quod bigamus sit irregularis, quia significatio sacramenti non manet integra. Vnde Aposto. ad Tim.

Sed etsi nullum quis delictum perpetrasse deprehendatur, quod illum a sacris excludere ualeat ministeriis, adhuc tamen si uel de fide eius, uel continentia suspicio sit, promouẽdus non erit. Vt ecce, si quis in ęgritudine[a] cõstitutus baptizatus fuerit: quia fides eius non ex uoluntate, [b] sed ex necessitate [c] videtur esse, presbyter ordinari non debet. Nisi forte postea [d] ipsius studium & fides emicuerit, aut hominum raritas [e] hoc exegerit.

Rebaptizati non sunt promouendi. h.d.

Scienter autem rebaptizatis, [f] vt ad clericatus gradum promoueátur, permittendum non erit.

Filij presbyterorum non possunt ordinari, nisi fiant regulares, vel monachi, uel nisi sint nati ex legitimo matrimonio, uel sint ualde morati. h d.

Presbyterorum [g] quoque filii [h] a sacris ministerijs arcendi sunt: nisi, aut monachi fiãt uel congregatione canonica [i] regulariter uiuẽtes religiose [K] probati fuerint conuersari.

Legitimi, & ualde morati filij presbyterorum possunt promoueri. h.d.

Sed hoc de iis intelligere nos oportet, ad quos adulterio natos paterna flagitia hæreditaria successione descendunt. Vnde si vel ex legitimo nati sunt matrimonio, [l] uel morum honestas eos commendabiles fecerit, exemplis, & auctoritatibus non solum sacerdotes fieri possunt [m] sed etiam summi sacerdotes. [n]

Bigamus & qui uxorem duxit uiduam, eiectã, uel meretricem, ordinari non possunt h.d.

Item repellendi sunt bigamus, [o] & qui viduam, uel eiectã meretricem, uel ancillã uxo-

Tim.3. Vnius uxoris vir,& ad Tit.1. vide Alex. de Ales, par.4.q.24.memb.5.ar.3.§.4.

a Vidua. Sic,c.vidua,di.24. aliquãdo,& quæ nunquam uirum habuit,l. malum,§.uidua, ff. de verb. sig. Aliquando, quę habet maritum inutilem, ut not. in l.fi. C. ad l. Flau. de plagiar. Ex cõi tamen loquendi usu vidua dr̃, cuius maritus est mortuus,& ita sumeretur in statutis, ut per Abba. in c. ne pro defectu, de elect. & in ca. ex tenore. & in c. sane, in fi. de foro compet. & per Doct. in c. significationibus, de off. deleg. vel si diuertit, l. muliere, ff. de don. inter uirum & uxorem.

b Cognitã. Forte, quia maritus ante mortuus est, quã illam duceret vel religionem ingressus est,& c. ex publico, de conuers. coniu. uel forte frigiditate est separatum matrimoniũ, concor. c. debitum, in fin. de bigam. non ordi. & d.34.c. uidua.

c In plures. Qui ergo duceret a se prius corruptam non reputaret bigamus, cum eo casu non possit dici diuisisse carnem suam in plures, & ita tenet Abba. in ca. debitum, ante fi. de biga. non ordinan. & in c.2. de conuers. coniug.

d Meretrix. Sic c. uidua, di.34.

e Multorum. Sed quinam multi dicentur in hac materia? Quidam ꝙ duo,§. fin. insti. de iure personarum, alii quod quadraginta, capitulatores, de cler. excommu. uel interd. ministran. Alii quod longe plures, argum. capit. disciplina, distin.45. Tu dic quod id relinquetur arbit. iudicis, cum lege non sit determinatum, l.1. ff. de iur. delib.

f Venalis est. Nam si non q̃stus gratia sui copiã faceret, sed amoris, vel libidinis, non esset ꝓprie meretrix, cum non mereat, a quo actu meretrices sunt appellatæ, facit 32.q.4 ca. meretrices, sed vr̃ hic de bono opere lapidari. Est enim opus charitatis meretricem ducere & peccatorũ ꝯ peratur remissionem, ut c. inter opera, de spon. vnde non debuit ob opus bonum fieri irregularis. Sol. ꝙ hoc operat̃ excellentia sacramẽti ordinis, quod appellatur dignitatis, 1.q.1.c. remissionem §. sed notandum, & inf. de sacram.§.fi.

g Alia ratio. Simile est quod hr̃ in §. affinitatis, ist. de nup.& concor. ca.3 de big. non ord.

h Baptizatus. Di.32.q. ult. c. fi.

i Ante baptismũ. Mirum tñ in proposito uideri potest, quod si quis ante baptismũ homicidiũ commiserit, si sequatur baptismus, non remanet irregularis post homicidium baptizatus, Abb. in c. presby. de homi. Sed dic quod bigamia contrahitur post baptismum, homicidii ante.

K Duxerit. Et cognouerit, Abb. & Doct. in c. fi. de bigam. non ord.

l Ex facto. Vt in c. nuper,& c. fi. de biga. non ord.

m Viduæ. Scilicet si ponamus illum uiduam duxisse.

n In ipso fuit. No. ergo quod in delictis affectus punit̃ & habetur pro facto, l. si quis seruo, C. de fur. l. diuus, ff. ad leg. Corn. de sica. c. fi. di.49. c.2. de spon. impub. in 6. l. si quis non dicam rapere, C. de episc. & cler.

o Tamquam. Similitudinarium est non ueritatis expressiuum. Nota ergo paria esse, esse talem, & haberi pro tali, de quo per Bar. in l. si maritus. §.1 ff. ad leg. Iul. de adul. & per Abb. & alios, ad eum in c. nuper, in fi. ext. de big. non ord.

p Constituendum. Idem esset, si ex alio impedimento non tenuisset matrimonium, pp affinitatẽ forte, uel consanguinitatẽ, ut tenent Doctores com.

Eiecta.

...rum duxerit. Vidua [a] est cuius cognitæ maritus mortuus est. Vnde is, qui ab alio quidem ductam, sed minime cognitam [b] duxit uxorem, propter hoc impediri nõ debet, quin possit ad sacerdotium promoueri, cum neuter carnem suam diuiserit in plures. [c]

Eiectæ olim maritus, & meretricis non potest ordinari, h.d.

Eiecta est, quæ, uiuente marito eiicitur meretrix, [d] quæ multorum [e] libidini patet, & cuius turpitudo publicè uenalis est. [f] Quod non de iis intelligendum est, qui tales adhuc uxores retinent, nam in iis alia [g] ratio est: quia. s. coniugati non possunt in sacris esse constituti: sed de iis, quorum uxores defunctę sunt.

Bigamus

Bigamus est, qui duas duxit uxores. h.d.

Est autem bigamus, qui duas habuit uxores siue baptizatus [h] ambas, siue etiam ante baptismum [i] alteram.

Qui secũdas nuptias, uel cum uidua de facto contraxerit, reputatur bigamus. h.d.

Si quis tamen laicus primam duxerit, [k] in sacris constitutus alteram, an sit inter bigamos reputandus hæsitatum est. Ex facto [l] autem responsum est, hunc quidem nec bigamũ esse, nec maritum uiduæ, [m] quia tamen quantum in ipso [n] fuit, secundas nuptias cõtraxit, & uiduam duxit, tamquam [o] de bigamo fore constituendum.

Fornicatus cum pluribus concubinis, non incurrit irregularitatem bigamiæ. h.d.

Meretrix multi q dicuntur

Aliud iuris est de concubinis, quas si plures quis habuerit, irregularitatem biga--

Pœna cōmittitur ex actu nullo.

com.in c.nuper,& c.fi.de big. non ordin.Et not. ꝙ pæna committitur ex actu nullo, ut hic & per Abb.in c.cum Apostolica,de sponſ. facit c.per uenerabilem,qui fil.ſint legi.et per Fel. in c.ex tenore,de reſcrip.Sed contra uidetur facere,cap.ſane,extra de cleric. coniug.Sol.ut per Abb.in d.c.nuper, post glo.

gandũ,cæterum.Sol.prout hic hr̄, quia hoc ſacramentum est dignitatis,iuxta no.in §.notandum 1.q.1.et iō maxima perfectio et corporis deſideratur in promouendis.Ad obiectionē aũt dicim° eã non obſtare,cum aliud ſit conſiderare legē in cōi,et aliud in ſpecie,ſiquidē in ſpecie ius aliqñ dat formã et reb.§. fi. ſup.de eccl.consti. not.hæc impedimenta poſſe reduci ad deformitatem et impotentiã iuxt.tot. tit.de corpo.vit.Not.2. non eſſe licitum ſe abſcindere ob regnum Dei cōſequendũ,c. ſi quis abſciderit,diſt.55.

miæ non incurrit,[a] ſed cum eo tanquam ſimpliciter [b] fornicatus ſit,quo ad executionē ſacerdotalis officii[c] diſpenſare poterit.

Corpore uittatus ordinari non poteſt,h.d.

Cauenda ſunt autem iis, qui Eccleſiaſticis mancipandi ſunt officiis non ſolum animi, verum etiã corporis vitia.[d] Vnde aliqua parte corporis læſi ad ſacerdotium adſcendere non valent.

Modica lęſio non impedit ordinandum. h.d.

Hoc tamen tunc obtinet cum euidens, & notabilis eſt læſio. Cęterum ſi modica ſit, ut puta quia exiguã partē[e] cligit,[f] uel unguē nolẽtes amiſerint,ita ut ſine ſcandalo poſſint celebrare,a ſacerdotio repellendi non erunt.[g]

Abſciſſi ex neceſſitate,promoueri poſſunt,ſecus ſi ex uoluntate,h.d.

Idē iuris eſt de eo, cui vel ui,uel in cunabulis, vel de medicorũ conſilio metu imminētis periculi uirilia[h] fuerĩt amputata.Quod ſi uolentes,[i] & carnali uitio repugnare forte[K] cupiẽtes ſe ipſos abſciderint,quia ſui homicidæ ſunt, ad clerũ peruenire non poſſunt. Corpore.n.uitiati, non caſu, ſed propria uoluntate

a Non incurrit. Imo contra,c.nuper,ext. de big.nō ord. Sol.ibi loquitur quando utraque ſolēniter fuit ducta et ſic peccatum fuit in ſacramento.hic, & in c.pen.de big.non ord.in eo qui non contraxit ſub ſpecie mr̄imonii. Et ſic no.unum mirabile, ꝙ plus uī habere luxuria, quã caſtitas,cōt.a tex. in auth.de reſti.et ea quæ parit.etcæ. de rōne uide quę ponuntur in ca.vt debitum.de biga. non ordi.Et nota ꝙ clericus concubinarius poſſet abſoluere concubinam propriam de peccato fornicationis cum ſe ipſo,licet honeſtius faceret ſi alterīcō mitteret, vt per Hug.et Anton. de But.in c.fi.de ord. ab Epō qui renũ. Epiſcopatui.

Plus hēt luxuria quam caſtitas.

b Simpliciter. Sed quæ eſt in propoſito ſimplex fornicatio, et cur ita appellatur. Reſpo.ſimplicem fornicationem admittere dr̄ laici, et conſtituti in minoribus ordinibus. Et dr̄ ſimplex,quia per eam non uiolatur uotum, vel coniugium ſpirituale,in diacono uero,et ſubdiacono eſt duplex,imo in presbytero eſt triplex,ſecundum Abb.poſt Hoſt.in c.qua circa,extra de bigam.non ordin.

Fornicatio ſimplex. Fornicatio duplex. Triplex fornicatio.

c Diſpenſari.Non ſolum ab Apoſtolico, uerum etiam ab eius legato, ad quem dirigitur decretalis,c.quia circa,extra de biga.non ord.imo & ab inferioribus,ut no.ibi per Abbatem.

Io.Bapt.

Cauenda ſunt.CASVS in iſta parte ita figuratur. Quidã habebant diuerſos corporis defectus, uel in manu,vel in facie,uel in alia corporis parte,animo aũt cum eſſent perfecti,ita quod etiam ſuſpitione carerent,uolebant ordinari,unde fuit dubitatũ an poſſent,et cum leges et can.ſint promulgati ad medendũ animæ & non corpori iuxta diſt.4.in prin.& c.1.nō uidebatur id eis eſſe de

d Vitia.No.quod uerbũ uitiũ refert tam ad animũ q̃ ad corpus,fa.l.1. §.ſed ſciendũ, cũ ſeq.et l.ob q uæ vitia,ff.de ædil.edi. Corporis autē uitiũ cōtingit alicui adeſſe quadrupliciter, videlicet ex defectu mēbri, ex inhabilitate,ex diminutione,ex augmento, ut per Abba.in c.fin.de corpo vitiat.

e Exiguã partem fac.cap.1.et fin.de corpo.vitia. et l.1. uerſic.proinde. ff. de ædil.edict.

f Digni. Qui cũ nō habeat officiũ in corpore per ſe diſtinctũ, non dēt membrum appellari,uel pro membro haberi, c. ſingula diſt.89.et per Abb.in c.1.qui cler.uel uouent.et in c.clericis,ne cler.uel monach.et in ca. cum filiorum,de ſent.excom.et in c.ego,de iure iur.et per Legiſt.in l.2.ff.de publ.iud.et in l. non ſunt liberi,ſi.de ſtat.hom.et in auth.ſed nouo iure,C.de ſer.fug.

g Non erunt. Sed quis declarabit,an ſit ſcandalum,uel non ex vulnere manus, vel alia corporis debilitatione.Reſpondeo ſecundum Inn.Io. And.et Abb.in c.fi. de corp.uir. quod declarabit Epiſcopus.

h Virilia.Capit.ex parte 1.et 2.extra de corpor. vitiat.

i Volentes.Vt c.ſi quis abſciderit,cum pluribus ſeqq. diſt.55.

K Forte.Affirmatiue,et dubitatiue poteſt hic ſumi uerbum hoc. Forte,de quo late per Doc in c. accedens,ut lit.non conteſt.

l Homicidæ.Nō qđ homicidæ uere ſint factī, ſed propter

propter homicidii periculum,quod sectionem se qui poterat dicũtur homicidę, sicut & qui infantem exponit,homicida dicitur, di.17.cap.fi. Arg. quod non est considerandum quid eueniat, sed quid euenire possit,ut 22.q.1.c.in nouo,& di.21. ca.denique & 23. q. 5. c.relegentes, & ff. de his qui deiece.l.si uero,§.penul.& C.de usufr. leg.si ambiguitatem,& not.in c.si quis absciderit,d.55.arg.tamen cõtra 23.q.5.c.de occidendis,uide tex. in c.fi.15.q.1.

a Impetrat. Sic & simplicitatẽ & ignorantiæ uenia tribuitur, de consec.di.2.c.3. & ca.cum uniuersorũ, de rer.permut.Casus tamen non excusat in amotione terminorum. l.2.fi.de term.moto.& not.in c.qui partem di.55. unde sumitur.

Casus nõ excusat in amotione terminorũ.

b Postulat.ca.qui partem,di.55.

c Distinctio. Inter casum, uel infortunium & spõtaneam uoluntatem.

d Membris.Quid aũt ueniat membri appellatione, no.sup.proxi.§.in uerb.digiti.

e Oculum. Vt c.fi. dist. 55. si quis tñ oculum amitteret non propter ea excusaretur a tutela, ut C.de exc. tut.l. frater tuus.

f Non potest. Et licet consueuerit Curia dispensare, prętertim qñ quis amisit dextrũ oculum, & sic nõ ocu lum Canonis, uel Euangelii,nõ propterea tñ minus recte dicitur non posse talis ad sacerdotium promoueri. Cum non dicatur illud posse fieri,quod pt solum fieri per remedium extraordinariũ, id.n.dicimur posse facere,quod de iure possumus,22.q.2.c.fa.l.homo,et l.filius,de cond.inst.et traditur per Abb.in c.pastoralis,in fi. de cã pos.et propr.

Non dicimur posse quod possumus uia extraordinaria.

g Tale quid. Refert ad supradicta omnia corporis uitia.

h Non amittet. Licet res deuenerit ad eum casum a quo incipere non potest, de quo in l.plurib.§.& si placeat,ff.de uerb.obl.& in c.2. de cleric.ęgr.amittet tamẽ executionem ordinis ob deformitatem & scandalum ut in c. 2. & ca.3.de cler.ægrot.uel debili.

i Insaniuit. Cap. maritum,d.33. in fin.hic tamen pro motus non de ponitur,7.q.1.c.quã uis, & not.in d.c. maritum, & supr. eo.§. proxime antecedenti,& 15.q.1.c.fi.

K Prope furorem. Not. furiosos, et scænicos ęquiparari,fac. maritum di.33. cum seq.

l In scæna luserit. Quid aũt sit scæna, uide per Abb. in c. ad honorem, de aut.et usũ pal.

m Clerici. Fac.c. clerici,di.33.vnde sumitur.

ANT.TIM.Quõ autem possit deprehendi, an quis sit dæmoniacus, hr̃ in c.2.7.q.2. in tex.et in glo.

sunt intelligendi,& sicut in illis ueniam casus impetrat; a ita uindictam in iis uoluntas postulat. b

Oculo priuatus indistincte promoueri non potest licet retineat ordines, si postea talis priuatio contingat. hoc dicit.

Hæc autem distinctio c non in omnib. mẽbris d sibi locum uendicat. Cui enim oculum e abstulit casus, licet uoluntas desit, sacerdotium tamen consequi non f potest. Cęterum si sacerdotali in ordine constituto,tale quid g acciderit,quod olim integer acceperit,non amittet. h

Olim furiosus uel aliter uexatus,non poterat ordinari.Clerici,qui aliquãdo fuerunt dæmoniaci,non possunt ad ulteriores ordines promoueri.h d.

Is quoque, qui in furorem aliquando uersus insaniuit, i aut quolibet modo uexationis incursibus effertur, aut quod prope furorẽ K accidit,in scęna l luserit, uel afflictione diabolica uexatus fuerit,ordinari non poterit. Clerici m etiam,qui in adolescentia a dæmonib. cognoscũtur obsessi, ad superiorem gradum ascendere non possunt.

DE PRAEBENDIS, ET *aliis n beneficiis.*

TIT. XXVI.

Præbenda.
- Quid.
- Cur instituta.
- Modi concessionum.
  - Per collationẽ.
  - Per institutionẽ.

DE PRAEB. ET alijs beneficijs.

Io. Bapt. Continuat iste tit.prout legimus in prin.eius,uel di cas aliter.hacten⁹ autor explicauit de clericis ratione Ordinis, hic tractat de eis rõne beneficii, et primo ĩ cõi uoluit hãc materiam explicare, quia ordo doctrinæ id requirebat, ut diximus sup.in rubr.de iure canoni.ideo proposuit pręsentẽ tit.qui diuiditur in 2.par.princ.in 1. hr̃ continuatio, in 2. propositæ materiæ explicatio,2.ibi,prębenda.

n Aliis. Nota uerbum quia includit quod præbendæ sunt beneficia quod et uerum est,per ea quę Ro.Rom.decis.8.alias 247 in not. Quod

Præbẽda an beneficium.

Quod habẽs, sed an simplex canonia, ut per Ro. Ro. dec. 16. alias decis. 445. in fac. no. per Abb. & alios, in ca. tua, de uerb. signific. & ca. postulasti, de rescrip.

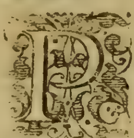
quæ sui natura iunguntur, nõ déant disiũctis tractatibus cõprehendi, art. l. cũ actũ. ff. de neg. gest. Præbẽda. Hęc pars subdiuiditur in 4. par. in prima habetur quid sit præbẽda, in scđa cui cõferatur, in tertia a quo cõferatur, in quarta qũo cõferatur, secunda ibi cum enim, tertia ibi, & ideo. quarta ibi, cõcedunt. quo ad primum casus non figuratur, sed ex hac definitione nota principalem intentionẽ auctoris illam esse, uidelicet, explicare præbẽdas proprie dictas, secundario reliqua quoque beneficia.

Post hæc CASVS nõ figuratur. No. tñ qñ aliquis auctor transit de vna materia ad aliã cõuenit eas ad inuicẽ cõtinuare? No. secũdo tractatus rerũ, quę inter se sunt annexæ debet esse cõtinuus, & vnitus.

a Post hæc. Scilicet quæ diximus supra ti. de iure p sonarũ usq; huc & sũpta est imitatio ab institutionib. ciuilib. in ti. de le. in prin.

b Loquimur. Id est, locuti fuimus & sic tẽp² pro tẽpore sumit, ut C. de his, qui not. in fa. l. si Possidoniũ, & ibi not. Vel loquimur, i. loqui deremus, si materiã pcedentẽ prosequeret, sic in au th. de cõsã. & ute. fra §. si igitur col. 6 uel loquimur. i. sumus in tract.

Connexa & dependentia sunt simul tractãda, hoc dicit.

Post hæc [a] videamus de præbendis & illarũ concessione, quæ pars Iuris extra propositã quidem materiam fortasse uideri poterit. Loquimur [b] enim in pręsentis de iure personarum [c] Sed cũ supra de dignitatibus [d] Ecclesiasticis, quib. præbendę uidentur [e] annexę, [f] locuti fuerimus, non sine causa [g] sequẽti loco potest hæc iuris materia tractari.

Præbenda quod sit h. d.

Præbenda [h] nihil est aliud quam ius [i] percipiendi prouentus ecclesiasticos, tamquam vni [k] de collegio competens, & ex canonia [l] procedens.

Qui in altari laborat, de altari debet & uigere, hoc dicit.

Cum enim, ut lex diuina [m] præcipit, qui altari seruit, de altari debeat & uiuere, [n] dignum est, vt qui diuinis adscribuntur obsequijs, Ecclesiæ sustententur stipen-

h Præbenda. De ista rescriptione, vide per Host. in sum. eo & per oẽs in c. cum M. Ferrariensis, de cõsti. & per Arch. in c. si iusta, de rescr. in 9. & per Anch. in Rub. de conc. præben.

i Quam ius. Nota ergo, ꝙ præbenda est nomẽ iuris: vt in c. cũ M. Ferrariensis. de consti. & in c. dilecto, de præb. Sed consueuit quæri, an sit ius spirituale. Et resp. ꝙ quando est connexa canonicatui, uidetur ius spirituale, secus quando non est connexa, cũ ẽt laicus possit habere præbendã, de quo late in locis supra all.

c De iure personarum. Nota ergo quod uirtus illius rubricæ de iure personarum extenditur usq; ad hunc titulum immo usque ad finem libri, cũ ibi ultimo tit. tractetur de reg. monach. qui sunt in numero personarum ecclesiasticarum.

d De dignitatibus. Quid autem sit dignitas, & quomodo differa personatu, uide per Hostiens. in sum. eo. §. quid sit dignitas, & per Abb. in c. de multa, ext. eo.

ANTO. TIMO. Dignitas Ecclesiastica dicit ad ministrationem rerum Ecclesiasticarum cum iurisdictione etiam in modicis causis secundũ Petr. de Anch. in cle. si dignitatem de præb. An aũt dignitas appetere, vel quærere liceat, in quib. est honor, & administratio, uide per S. Th. 2. 2. q. 121.

e Videntur. Forte ideo positum est uerbum videntur, quia potest fieri, ut quis sit perfectus canonicus sine præbenda, ut late habetur per Abb. & alios, in c. cum M. Ferrariensis, de consti. ideo posuit notam improprietatis.

f Annexæ. Vt in c. relatum, & c. dilectus, eod. & in c. cum super, de concess. præb. & per Hostiens. in sum. eo. in prin. Et quomodo se habeat ista cõnexio, uide per Abb. in c. minoribus, & in c. dilecto, ext. eo.

g Sine causa. Immo satis bona occasione, cũ ea

K Tamquã vni. Per ista uerba excluduntur præbẽdæ, quę possunt assignari puris laicis, quibus no. cõpetũt tãquã personis de collegio nec descẽdũt ex canonica, ut not. in c. cũ vt. Ferra. de cons.

l Ex canonia. Sicut descẽdit actio ex obligatione, l. licet. § ea obligatio. ff. de proc. habetur in c. cum M. Ferra. de const. & in c. maioribus, eo.

Cum enim. CASVS. Quidam clerici instanter petebant præbendas ab Episcopis propriis, ea ratione quia seruiebãt altari. Episcopi vero id denegabant, quia bona Ecclesiarum sunt bona pauperum, c. clericus, c. pasto. 1. q. 2. cum uulg. unde fuit quæsitum quid iuris. Sol. ut hic habetur per rationem in tex. assignatam, quando autem dicitur bona Eccle. esse pauperum, intelligitur secũdum portionem, & non in totum, ut Doct. declarant, licet in hoc sit maxima controuersia. Not. mercenariũ dignũ esse mercede sua, & iõ clerici pñt uiuere de bonis. Ecclesię, c. quicunq; 12. q. 2. Io. Bapt.

m Lex diuina. Concor. c. ex his, 12 q. 1. & cap. Ecclesiasticis, 2. q. 2. et c. cum secundum, & c. extirpandę, et c. relatum. eo.

n Viuere. Sed non luxuriari, facit distinct. 44. in prin.

diis, a Et ideo institutum olim b fuerat, vt ordinationes eorũ, qui sine certo titulo ordinati essent, in iniuriã ordinantium inanes c essent. Paulatim tamẽ benignius agi cœptũ est: constitutũ d est enim, vt si Episcopus aliquẽ sine certo titulo, unde vitæ necessaria e perci piat, ordinauerit; tãdiu ipse, aut eius successor, f ordinato necessaria subministret, donec & in aliqua Ecclesia conuenientia clericalis militię g stipendia h adsignentur.

Mandatum suscipiens de ordinibus conferendis certis personis, non tenetur eisdem prouidere de beneficio; sed mandans: secus si sit mandatum generale, h. d.

Quod si episcopus mandato alterius in aliena diœcesi ordines k celebret, distinguendum est, an de certis l personis mandatum susceperit, an generale, & expresso nomine. Primo enim casu mandans, m secũ-

prin. & no. per Abb in c. cum secundũ, extra eo. facit 12. q. 3. c. 1. & 2.

ANT. TIM. Vnde male dispensare prouentus ecclesiasticos est peccatum mortale. Non enim est dñs clericus prouentuum ecclesiasticorum; sed dispensator secundum Theologos, quos in pauperes Christi dispẽsare tenetur, si ultra necessitatem suam supersunt: uide S. Tho. 2. 2. q. 185. artic. 7. & ibi Caiet. Licet quo ad eã portionẽ, q̃ clerico scd͠m distributionem a sacris Canonibus, factã tãgit, in qua uere est dominus possit disponere, ac de bonis propriis, uide Archiepi. Flor. in part. 2. tit. 2. c. 1. §. fi.

a Stipendiis. No. ergo q̃ præbendã siue beneficiũ est clerico quædam merces sibi debita rõne oneris, ex quo uidetur posse inferri q̃ clericus pauper licite locat operas suas spirituales, nec cõmittit simoniam, ex quo non intendit uendere diuina; sed uiuere. Ita Abb. in c. cum secundũ, eo.

Et ideo. CASVS. Cum quidam Episcopi conferrent Ordines proprio iure, quidem uero iure alieno, fuit propterea quęsitum an possent, & in ista collatione teneantur etiam conferre beneficia, & primo uidebatur dicendum iure alieno id non esse licitum quia quæ sunt ordinis nequeũt delegari cum a nuda uoluntate non dependeant ut docet glo. magna super cap. aqua de consecra. & collatio Ordinis nihil habet commune cũ collatione beneficii ob diuersam causarum naturã, unde merito. &c. Sol. tñ ut hic dr̃; quia in collatione Ordinis consideratur iurisdictio propterea nec etiam obiectio tenet, beneficium uero & ordo habent de iure unionem ad conseruãdam dignitatem Ordinis, iuxta not. per Doc. in c. cũ secundum, eod. & ideo etiam secunda cessat obiectio, unde no. in primis unionem inter ordinem & beneficium, ita quod qui habet unum debeat habere reliquum, iuxta c. cum secundum, & c. dilecto, de præb. Not. 2. Episcopum puniri si ordinet aliquem sine tit. d. c. cum secundum, No. 3. argumentum, bona eccle. principaliter esse instituta ad commodum clericorum.

b Olim. Cap. neminem, & c. sanctorum, d. 70. & c. cum secundum, extra eo, & nouissime per Concil. Trid. sess. 23. c. 16. in decretis refor. & sess. 21. c. 2. in decre. reform.

ANT. TIM. Quia sine substantia rerum non potest Ecclesiæ deseruiri, cap. si quis obiecerit, 1. quæst. 3.

c Inanes. Nisi promoti fuissent ad titulum patrimonii, c. tuis, & c. Episcopus, eo. & inf. eo. ver. nisi & dic inanes quantum ad executionem.

d Constitutum. Cap. 2. ca. Episcopus, c. cum secundum, eo.

e Necessaria. Secundum facultates Eccl. & clerici dignitatem; ut no. in c. Episcopus eod.

f Successor. Sed quare conuenitur hic successor ex delicto defuncti; cũ regulariter crimina morte extinguantur, dis. 23. c. quorũdam, & C. si re. uel accusa. mor. fue. l. 2. & l. unic. C. ne ex delic. defun. Ité nunquid si iste ordinator hẽt hęredes respectu patrimonii sui, an prius sint cõpellẽdi hæredes q̃ successor in dignitate? Res. ut late per Abb. in c. cum secundum, extra eo.

g Militiæ. Arg. quod clericalis ordo est dignitas cum sit militia: ut in c. eo libentius, ubi Anto. de Butr. de serui. non ord.

h Stipendia. Sicut ergo miles sęculi habet stipẽdium a domino temporali; sic miles Dei habere debet ab Ecclesia. Vnde infertur quod clericus debet gaudere priuilegio militari itellige de priuilegijs congruẽtibus ipsis clericis, scilicet ubi ĩ eis eadem est ratio, uel maior; Abb. in c. cũ secũdum eod. & no. in l. miles. ff de re iudic.

i Mandato. Aliàs enim id sine pœna facere non posset, vt c. 1. de tẽpo. ord. in 6. Concord. c. si Episcopus, eod. in 6. Differt autem mandatum a præcepto, ut per Abb. in c. eam te, de resc.

K Ordines. Intellige de sacris, quia in ordinatis ad minores non habet locum quod hic dicitur, ut no. in c. si Episcopus, eo. in 6.

l Certis. Et expressis: qua si commisisset ei ordinare clericos talis uillę, uel loci, adhuc non essent personæ certæ, unde haberet locum quod hic dicitur, & in c. Episcopus, eod. in 6. Vnde aliud est certum, aliud certum & expressum, facit c. ne captandæ, de concess. præb. & quod no. in d. c. si Episcopus.

m Mandans. Qui est in culpa, cum præuidere deberet, an ordinandus haberet titulum, ca. si Episcopus, §. si uero eodem lib. 6.

ANT. TIM. Differentia est inter mandatum, & præceptum: Per mãdatum enim intelligimus litteras monitorias, quæ non importãt necessitatem,

tem:per præceptum litteras præceptorias,quę ne cedit : em,vt per Abb.ibi.

a Suscipiens immo videbatur ꝙ puniri debe et mādans & imputare sibi debeat, ꝙ talé elegit, & per alium fe: it. Vnde idem esse deberet,ac si ꝑ seipsum elegisset, c. qui per aliū. de reg.iu.Sed hęc vera ubi mādauit de certo, facit tex de elec.c. si compromissarius,§.1.& l. si procurator. in prin.ff de cond.in deb.ubi uigore generalis mādati nō potest indebitum solui.

b Voluerint. Dū tamen sit catholicus,ca.ueniens,de præscc.

c Tradunt. Cum illam dare nondebeat in titulū non habenti,ca. si Episcopus,eo.in 6.

d Obligant. Quid si clericus ad sacros ordines sine titulo promotus promisit episcopo super hoc non inquietare eum;nūquid tali renūciatione non obstāte agere poterit? Respon.vt not.in c.si Episcopus,eod.in 6. Videtur tamen hodie totaheç materia īmutata per Concil.Trid. per quod statutum est neminem ad sacros ordines posse promeueri,nisi legitime cōstet eundem sufficiens beneficium Ecclesiasticū possidere : vt apparet sess.21.in decretis reformationis,c.2.

e Hęreditate. Sed numquid quando quis habet sufficiēs patrimonium , sit necesse quod expresse ordinetur ad titulum patrimonij? Quidā ꝙ nō. vt not.in c.si Episcopus,eo.in 6. Io.Goff. Innoc. contra, & horum opinio uidetur nouissime per Conc.Trid.probata sess.21.in decretis reformationis,c.3. Sed nunquid si ordinato ad titulum patrimonij gratiose beneficium conferatur,possit licite conseruare fructus patrimoniales pro suis hęredibus,& uiuere de redditibus beneficii? Resp. potest:dū tamen honeste uiuat, de hoc late per Abb. in quadam sua disputatione incip.Titius & in c. Episcopus,eod.

ANT. TIMO. Hinc colligitur,quod clericus potest habere de suo proprio;cum non habeat annexum uotum paupertatis,ut religiosi,& regula res,uide S.Tho 2.2.quæst.185.ar.6.

f Subsidium . Idem dicas si habeat pensionem Ecclesiasticam,sed nec tale patrimonium,nec huiusmodi pensio poterit extingui, uel alienari sine licentia Epi,donec tales beneficiū Ecclesiasticū non sint adepti:vt per Concil. Trid. sess 21. in decretis ref.c.2.Et taliter ordinati gaudebūt priuilegio clericali nō solum in persona:uerum ēt in rebus,12.q.2.c. Ecclesiarū seruos, & 16.q.1.ca. sunt, qui de foro Ecclesiæ facti sunt;licet nō habeant Ecclesiam : ut habetur, in c. Episcopus,in fi.ext.eo.

do mandatū suscipiens [a] inopi ordinato vitæ tenebitur necessaria ministrare.

Ordinandi licentiam dans tenetur prouidere ordinato,non ordinans.h d.

Eis autem , quibus a diœcesano datur licētia,vt à quo voluerit [b] Episcopo,ad sacros ordines promoueri possint , ad præmissa nō qui ordinant:sed qui licentiā tradunt,[c] obligantur:[d] nisi tamen ordinatus paterna hæreditate [e] vitæ possit habere subsidum.[f]

Præbendæ conceduntur per collationem , & per institutionem & singulis rebus singula sunt imponenda nomina.h.d.

Conceduntur autem prębendę, vel beneficia duobus modis [g] per collationem ,& per institutionem. Collatio est libera quædā præbendæ concessio.[h] Institutio est prębēdalis iuris ad pręsentationē patroni facta trāslatio quæ licet & ipsa collatio possit appellari [i] commodius tamen est in præsenti singulas causas singulis appellationibus [k] distingui.

Conceduntur . CASVS non figuratur.Sed not.causam diuisionis cōferre enim beneficia inferiora , aut pertinet ad plenā potestatem legitimi Superioris, & hinc datur primus modus , aut nō, & inde oritur secundus. — Ioã.Bap.

g Modis. Immo tribus,c.cum in illis,§.cum autem, eo.in 6. Sol. pśentatio,& institutio confiiunt unum modum;cum vna possit stare sine altera , quod satis apparet ex descriptione institutionis,quæ statim sequitur,nec pręsētatio patroni aliquod ius spirituale trāsfert sed est initium quoddam, seu quędam seruitus. c. quod autem.de iu patr.ius enim spirituale trās fertur per solam institutionem.De quo per Abb. in c.2.in fi.,de concess. pręb. Sed adhuc contra; quia est modus electionis:ut ext. de ele.c.1.& per tot.Respond.hic non tractat de electiuis:quia de his satis dixerat supra de elec. cum titulis seqq. Quomodo autem differant electio, præsentatio, institutio,collatio,& inuestitura,dic ut per Abb. in c.auctoritate,de institutio.& inf. tit.2.§. sunt autem,& §.dissimiles,& per Io.de Sel.in trac. de benefic.in 1.par.q.14.

h Præbendæ concessio. Intellige vel alterius beneficii.

i Appellari. Sed minus proprie.

K Appellationibus, idest,propriis nominibus, & fac.§ alio instit.quib.mo test. infirmen. & l. Labeo,§.fi.ff.de supel.leg.

DE COLLATIONIBVS.

Io. Bapt. Cum beneficia inferiora conferantur per collationem & institutionem, §.fi. sup. ti.prox.& collatio uideatur præcedere cum dependeat tãtum a uoluntate Prælati, ut in eod §. dicitur, proptereapost tit. præc. proponitur iste: qui diuiditur in 3. par. in prima habetur a quibus beneficia conferantur; in secunda qualis sit istorũ conferentium potestas: in tertia an cum diminutione conferri ualeant: secunda ibi ordinarius: tertia ibi, postremo.

a ANT. TIM. Collatio a conferendo dicta, seu ferẽdo in aliũ, & est in præsenti significatione cũ is qui habet potestatẽ, conferri præbendam, & beneficium in alium. Nã & sumitur alio modo pro ea quã faciunt scholares disputando, & disceptãdo, ut in auth. etsi contra. C. de fid.inst. Aliaq; fit comedendo & bibendo. Tertia quæ fit coadæquãdo, & cõparando. ANT.TIM. Cõferuntur. CASVS non figuratur. Nota tamẽ curatam distin. quod cura ecclesiarũ aut spectat ad supremum caput: ad ipsum ordinarium, aut ad priuilegiatũ participantem de utroque.

Io. Bapt.

b Ordinario. Dicitur autem Ordinarius is esse, qui suo iure, uel principis beneficio uniuersaliter iurisdictionẽ exercere potest ubi habet. Sunt autem duplices, quidã habent administrationẽ; vt episcopi habentes Episcopatus, quos actu regunt. Alii qui non habent administrationẽ; sed tantum facultatem iudicandi, ut sunt Episcopi renunciantes loco Episcopali, non dignitati, retinentes honorem sine administratione c.1. de ordi. ab eo qui renũ. Episc. Item Eps cuius Episcopatus omnino destructus esset, qui esset episcopus nullius tamen Episcopatus. vulgo Nullatinensis Goff. in sũ. de in integ. rest.

Ordinarius. Hæc pars subdiuiditur in 3. par. in prima explicatur potestas ordinarii: in secunda ptãs legati de latere: in tertia potestas sedis Apost. secũda ibi, ex legationis: tertia ibi, per rescriptum; prima pars adhuc subdiuiditur in 3. partic. in prima ad not. quod sit Ordinarius; in secũda declaratur præd ptãs secunda ibi, quam conferendi, in prima. CASVS non figuratur. Not. tamen ius scriptũ, & non scriptum æquiparari in constituendo Ordinarium iudicem, argumento no. per Abb. in rub. de consuet.

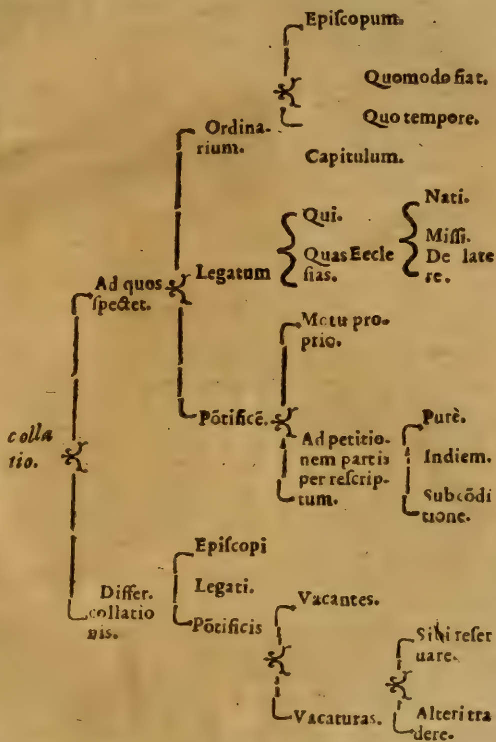
c Cõsuetudo. Quæ dat iurisdictionẽ l. more maiorum, ff. de iurisd. omn. iud. cap cum dilectus, de consuet. c. cum Ecclesia, & c scriptum, de electio. etiam priuatæ personæ, c. cum contingat, ubi Abbas, & cæteri, de for. compe.

Io. Bapt.

d Aut iuris. Sed quare est præposita in ordine litteræ consuetudo auctoritati iuris? Respond. Forte, quia cõsuetudo in prouisione beneficiorũ præfertur iuri communi, cap. fi.

DE COLLATIONIBVS. [a]

TIT. XXVII.

Ex tribus capitibus conferuntur præbendæ, hoc dicit.

Conferuntur autem præbendæ, vel beneficia aut ab ordinario, [b] aut ex mandato legati sedis Apostolicæ, aut Pontificis rescripto.

Quis sit ordinarius collator.

Ordinarius collator is est, quem aut consuetudo [c] approbauit, aut iuris [d] designauit

de inst.c.ea noscitur, de his quę fi.a prал. & c. Abbate sane, de uerb.signifi. et ca.cum Eccle.ubi etiam Abb.de elect.

a Episcopus. Ca.omnes basilicæ, cum ibi allega. 16.q.7.

b Poterit. Capit. vn.ne se.va.aliqu. innou. unde sumitur.

Quam conferendi. Hæc pars adhuc subdiuitur in duas partic. in prima dr quid iuris de collatione pertinente ad plures: in secūda quid iuris de negligentia collatoris. secunda, ibi ea ratione quoad primū CASVS ita figuratur. In quadā diæcesi orta fuit controuersia circa potestatē conferendi beneficia inter Episcopum Capitulū, & quosdā alios quidā n. dicebant beneficia esse conferenda ad similitudinem electionis, argu.c.nouit, de iis quæ fiunt a prала. Quidam dicebant opposit. argumento, capit.si quis iusto de ele. in 6.et capit.1.13. quæstio.1.unde in hac difficultate fuit quæsitum quid iuris. Sol. fuit data prout hic legimus. causa autem illa assignatur, quia cum potestas illa originaliter ueniat a summo pōtifice diuersimode cōcessa fuit, & hoc secundum qualitatem CASVS id postulantis, & proprerea obiectiones absque alio soluuntur cum quęlibet in suo casu locum habeat. No. 1. quod illa, quæ sunt iurisd. possunt pertinere modo ad unum, modo ad plures, clem.1. §.de hæret. No.2.aliquid ad aliquem pertinere aliquando simpliciter, aliquando cum consilio, uel cum consensu alterius, c.3. & 4.de iis quę fiunt a prала.& ibi Doct.

auctoritas, ut Episcopus, Capitulum.

Si Episcopus & capitulum habeant potestatem conferendi coniunctim, non potest unus, sine altero, nisi in uno subsit impedimentum, conferre, h.d.

Quam conferendi potestatem Episcopus & capitulum interdum habent cōmuniter, interdum disiunctim, si communiter alter si ne altero illam exercere non poterit, [g] nisi uel mortis, [c] uel suspensionis, [d] uel maioris [e] excommunicationis [f] impedimentum in altero adesse contigerit.

Impedimentum non operatur, nisi coniunctim cum negligentia. h.d.

Cum uero ad solum episcopum cum consilio sui capituli, uel assensu præbendarum spectat collatio, eo defuncto, uel suspenso, nisi episcopus in petenda relaxatione suspēsionis [k] sit in mora, [l] capitulum se non potest intromittere. [m]

Quando periculum est in mora, non est collatio differenda. h. d.

Vbi uero collatio aliquem cum consilio

c Mortis. Idem si quocunque alio modo uacet sedes, ut renunciatione, et depositione, uel alio quouis modo, ut 7.q. 1.ecce in quibus, & 23.qu. 2.in prin.

d Suspensionis. Pone quod fuerit peccatum in c.graue, de præb. Et an Episcopus suspensus conferat, late Host.in sum de elec.§ quis possit eligere, uersi.item iure impedit, et per Doc.in c.tanta, de exces.et prала.et in c.cum bona, de æta.& qualit.et in c.si celebret, de cler.excom.mini.et in c. inter de elec.

e Maioris aliud si minoris, ut supra, qui eli.eligi ue possunt, §.1.& ca.si celebret, de cler.excommuni, mini.

f Excōmunicationis. Sed quomodo poterit hoc esse, cum collegium & capitulum non possit excommunicare, c.Romana.§. in uniuersitatem, de senten.excomm.in 6. Respon. Intellige si singulariter oēs de capitulo sint excōmunicati, ut dicitur in c.unic.in prin. ne sede vac.in 6.

g Contigerit. Quo casu unus si ne altero conferet & intellige hoc ēē si Episcopus interesse dēret, ut prælatus, fac.c.uni, ne sede uac. in 6. & vide per Abba. in c.ex parte, de constitu.

h Cum consilio. Est autem magna differentia utrum consilium interuenire dēat, an consensus, ut habetur in c.cum olim, de arb.& in cap.cum in ueteri, de elect. & in ca. uenerabili, de offic. delega. & in c.quando, & c.ex noscitur, de his, quæ fi.a prал. fi.cō .& in ca.ne pro defectu, de ele. & in omnibus dictis locis Abb. Et not.quod si is cuius auctoritas requirit in actū explicando consilium accommodet, censetur etiā pręstitisse auctoritatem. Ab.in c.dilecti, de arbi.

i Assensu maioris partis. Cap.1.de his quæ fiu. a maio.par.ca.et no.in ca.1.ne sede uac.in 6 § 1.& hoc uidetur de iure communi in prębendis cathedralis Ecclesię secundum Cōpostel.in ca.cum Eccl. Vulterana, de eccl.

L Suspensionis. Si cōtingat illum esse suspēsum.

l In mora. Sed quando dicetur esse in mora. Resp.cum quam cito potuit relaxationem non petiit, l.2.§.confestim, ff.ad Tertu. Non tamen amara, uel calumniosa facienda est interpretatio, ut ff.de don.inter uirum et uxorem, l.si id quod, §. si quis secundum, et l.pen.ff.ad exhib.c.ex his, de priuil. Arbitrabitur ergo iudex l. 1.ff. de iur.delibe. Si autem malitiose impediatur petere, subuenietur ei: cum non sit in mora, ca.postulastis, de concess.præb.nisi hoc ipse procurasset, l.2. §.fi. ff. si quis caution.

m Intromittere: Si ergo fuerit in mora Episcopus, poterit capitulum se intromittere. Sed quæritur, an statim canonias possit, conferre an dēat expectare sex menses post moram, iuxta ca.quia diuersitatem, de concess.præb. Resp.ut no.in unic. ne sed.uac.nihil innou.in 6.

Disse

Episcopi pertinet, si quid humanitus contigerit, non erit ob hoc vacantis beneficii collatio differenda. a Idem iuris est Episcopo adeo in remotis b agente, ut breui non possit illius haberi præsentia: quia petendi, vel expectādi mora vacanti beneficio posset imminere periculum. c

Si ecclesia steterit vacans per sex menses, beneficium deuoluitur. h. d.

Eadem ratione, d vbi ad solum Episcopum spectat e collatio, si per sex menses conferre distulerit, ad capitulum f deuoluitur. Ex cōtrario si ad solum capitulum pertinuerit, & infra præscriptum terminum hoc nō fecerit, g Episcopus cum religiosorum h virorum consilio exequētur: quod si omnes forte neglexerint, Metropolitanus i absque cōtradictione disponet. K

Regularibus prælatis non conferentibus infra sex menses, fit deuolutio ad ordinarium. hoc dicit.

Idem statuitur ī regularibus prælatis, si. n. quævis beneficia ad illorum dispositionem l

a Differenda. Cum ab eo non possit tunc peti cōsiliū, ut in c. 1. §. fi. ne se. vac. aliq. inou. in 6. arg. ea gratiose, de rescr. in 6. & de pænit. distin. 1. §. hoc idem, versi. idem a mortuo. Contrarium tamen esset, si collatio pertineret ad aliquem cum consensu Epi, ut not. in d. §. fi.

b Remotis. Hæc autē distātia erit relinquenda iudicis arbitrio ex ratione, quæ statim sequitur. An autē, & quando absentes sint ad actum uocādi, per Doct. in c. cum omnes, de const. & in ca. 1. de his, quæ fi. a ma. par. Cap. & in c. 2. de testib. in 6.

c Periculū. Simile cap. si is qui, de offi. deleg. in 6. Sed contra; quia non seruata forma, actus ualere nō dēt, l. parui. ff. de arb. c. eum dilecta, de rescri. cum materia; Resp. periculū imminens immutat ꝙ alias esset seruandum, sic ca. 2. de test. in 6. & habetur per Legistas, in l. 1. ff. de of eius cui, &c. & in l. 1. ff. de dā. infec. & per Can. in c. 1. de const.

Eadē rōne; In tota hac parte CASUS ita in cōmuni figurari potest: Illi qui tenebantur beneficia conferre, fuerunt aliquando negligenter in collatione facienda, unde quærebatur quid tunc agendum esset, isti enim dicebant se non fuisse negligentes, argu. l. igitur, §. 1. ff. de liber causa. & quatenus essent puniendi, deberent puniri per sententiam, & non ipso iure, argum. l. respiciendum ff. de pæn. Sol. ut hic habetur, quia utilitas ecclesiarum id requirebat. & hinc Intelligimus ēt obiectiones aliquid non concludere, cum ob utilitatem Ecclesiarū aliquando a iuris regula sit recedendum, arg c. 1. de consue No. inde argumentū delinquentem esse puniendum in eo quod deliquit, c. fi. de immun. Eccle. No. 2. tempus nō currere ignorātibus, quod deseruit ad multa, gl. hic, in uerbo notitia. No. 3. casū. In quo factū a principe nullum, possit ratum haberi Doc. in c. quod sicut, de elect. Ioā. Bap.

d Ratione. Scilicet quia periculosa est diuturna Ecclesiarum uacatio, ut c. quam sit, & c. cupientes, de elect. in 6.

e Spectat. intellige iure proprio, non autem si spectet ratione deuolutionis? puta deuoluto iure conferenda ob negligentiam, uel delictum inferioris collatoris, quia hoc casu etiam negligente Epo, non fit deuolutio ad capitulum; sed ad proximum superiorem. Ratio diuersitatis; quia in his deuolutis non est tanta communio inter capitulū & Episcopum, quanta in spectantibus iure ꝓprio, ut not. Abb. in c. 2. de conces. præben. post antiquos.

f Ad capitulum; No. casum in quo inferior supplet negligentiam superioris. Aliū habes 9. quæst. 3. cap. cum simus, & hoc est propter magnā cōionem, quæ est inter Episcopum, & capitulum, cap. requisisti, de test. & per Abb. in c. 2. de conces præben.

g Non fecerit. Sed quid si fecerit post lapsum tēpus sex mensiū, an tenebit collatio, & electio, quidam ꝙ sic. Cōtrarium est uerum ut ca. licet & ca. fi. de sup. negli. prǽl. nisi de patiētia toleraretur, c. litteras, de conces. præb. Quia ꝓ non dato hr̄, quod ab illo datur, qui non potest de iure donare, ca. quod autē in fin. de iur. patro. arg. contra, ff. si quis cau. i. & si post tres, & l. Celsus, ff. de arbit. & ita no. in c. 2. extra de conces. præb.

h Religiosorum. Cap. ne pro defectu, de elect. & c. obeuntibus, dist. 67. Et intellige religiosos largo modo, & non pro his tantū qui uouerunt tria uota, ut habetur in locis supra alleg. & per Abb. in c. dilecta, de maio. & obed.

i Metropolitanus. Intellige hoc si Episcopus nō sit exemptus, alias deuolutio fit ad Papam, nō ad Metropolitanū; quia non superior nō potest supplere negligentiam alterius c. licet, de supp. neg. præl. Nec ob. ꝙ capitulum supplet negligentiam prælati, licet nō sit superius: quia illud ratione magnæ communionis, ut dictum fuit supra hoc eodem §. in uerbo, ad capitulum.

K Dispcnet. Etiam dando possessionē, c. ex parte ubi Abb. in pri. de conces. præb.

ANTO. TIM. Vide de ordine eorum ad quos spectat collatio, per Abb. in c. 2. de conces. præb.

l Dispositionem: Id est, collationem, uel ꝓuisionem: quia si ad solā presentationem, uel electionem ipsorum spectarent, tunc ad confirmātem uel instituentem deuolueretur potestas, siue sit

diœcesanus, siue alius.
a Constitutum. In c. 1. de concess. præbendæ.
b Locorum non personarum Si ergo prælatus alterius diœcesis habet prioratum, quem conferre negligit i diœcesi perusina, Episcopus Perusinus, qui nunc est, excellentissimus Doctor & preceptor me Ro. Rom. Auditor Iulius Oradinus supplebit, licet forte collator sit Bononiensis.
c In nō exemptis Olim secus c. sicut de supp. neg. prel. & c. cū singula, de præp. in 6.
d Apostolica. fac. c. irrefragabili, de offic. ord & ca. ad abolēdam, de hæret. & c. un. de cle. ægrot in 6. & eo. lib. de stat. mon. c. un. & cle. attēdentes, de sta. mon. & clem. quia contingit, de reli. domi. forte cōferre poterit ēt legatus, per ea. quæ dicit Abb. in ca venerabilis, de præb.
e Viennensi Concilio. Clem. unic. de supp. neg. prel.
f Impeditis. Impedimēto tā iuris quam facti. Quia præscriptio c. 2. de concess. præb. est inducta cōtra negligentes, ut dr̄ in c. quia diuersitatē eod. tit. sicut cæteræ, c. vigilanti, de præsc. & 16 quæst. 3. §. potest. Et sic istud tempus semestre est vtile certo respectu; sed alio respectu est cōtinuum. Currit enim & diebus feriatis, ut not. Abb. in ca. 2. de concess. præb. & hoc nisi quis sit negligens in remouendo impedimēto; ut not. in d. ca. quia diuersitatem ar. c. quoniā, di. st. 100. & l. qui potest., ff. de re iu. & l. non oēs, §. qui captum, ff. de re mil.
g Notitiæ. Sic cap. licet, de sup. neg. prælat. & hr̄ in c. nulla. & c. quia diuersitatē, de cōcess. præb. fac. l. annus. in fi. ff calum. & c. biduū, 2. q. 6. & l. cum sex mēses, ff de ædil. edict. Sed an præsumatur hęc sciētia; puta vacat in diœcesi suffraganei beneficiū an præsumatur Metropolitanus habere notitiā? dic ut per Abb. in c. ex parte, de concess. præb. & in c. sicut, de accusat.
h Computandum. Idem in executore Papæ, ut no. in cle. si de bñficio, de pb. & Cald. cons. 33. de pb. Sed an quod hic dicitur de collatione militet etiam in institutione? Respon. nō: ut per Abb. in c. 2. de concess. preb. & in c. pastoralis, de iu. patron. Quid si patronus per sex menses nō presentauerit, nunquid his, qui habēt libere conferre, dabitur integrū semestre? Respo. ut per Abb. in c. quia diuersitatem, de conc. præb.
i Non erit. Cap. ex parte, de cō cess. præben. quia tunc non dicit prebenda uacare. Unde nō mirū, si non habet locum Concilium Lateranense quod loquitur de præbēdis, & beneficiis uacantibus. Et fi. nota in Ecclesiis regulariū, ubi numerus non est statutus, nō dari uacationē. Item dictū Conciliū nō habet locum in dignitate Episcopali & Ecclesia collegiata regulari. Datur enim breuius tempus ob malus periculū, c. ne pro defectu, de elect. cōsueuit not. in c. 2. de concess. præb. Sed nunquid impetrans in tali nō numerata Ecclesia, ut sibi ꝓuideatur de canonicatu & præbenda, si uacat uel q̃ primum uacauerit, uel fern tali Ecclesia facultas obtulerit, recipietur per has literas? Respond. vt not. in cap. fin. de concess. præb. in 6. in ver. distinctio.
K Sublata. Cap. cum accessissent. de constit.
l Deuoluatur. Competit enim Episcopo hoc ius communi iure, vnde transfertur in capitulū, sed vac. secus si competeret iure consuetudinario, vel speciali; vt no. in c. scriptum de elect. & in c. at si clerici. § 1. de iudi. & in ca. verum de foro compet. per Doct.
m Fungitur. Immo videtur contra cap. his quæ, & c. cū olim, de ma. & o. be. Sol. ibi sumus in auctoritate confirmandi & instituendi; quæ est iurisdictionis necessariæ; hic sumus in potestate libere conferendi, qđ totū est gratiosum, ita Ab. in c. illa, ne sed. vac. licet alii aliter, vt ibidē not. & i cōtrariis

spectantia intra constitutum [a] tempus cōferre negligant, locorum [b] diœcesanei in non exemptis [c] propria: in exemptis uero Apostolica [d] auctoritate eorundem negligentiā iuxta præscriptum in Viennensi Concilio [e] modum supplebunt.

Tempus deuolutionis currit solum non impeditis, & a die notitiæ h.d.

Tempus autem sex mēsium nec currit legitime impeditis. [f] & a die notitię. [g] non a tempore uacationis erit computandum. [h]

Deuolutio non habet locum in Ecclesia non numerata, uel quando dignitas est suppressa h.d.

Hęc aūt ita demum obtinent, si in Ecclesia erat distinctio prębendarū, & certus Canonicorū numerus. Cæterū si neq; distinctæ præbendæ, nec certus sit Canonicorū numerus, Lateranensi Concilio de beneficiis ultra sex menses uacantibus locus non erit. [i] Idem ēt obtinet, si per capitulum uacans dignitas legitimè fuerit sublata. [K]

Sede uacante capitulum non fungitur uice Episcopi in conferendo: & cessante caussa, cessat & effectus. h.d.

Licet autem ob negligentiam Episcopi cōferendi potestas ad capitulum deuoluatur; [l] sede tamen uacāte in collationibus præbēdarum Episcopi uice nō fungitur, [m] cū eo casu

trariis, fac. inf titu. 2. §. dissimiles. Et limita quod hic dicitur tribus modis, ut per Abb in d c. illa, ubi ponitur regula, quod capitulum nō fungitur vice Episcopi, nisi in casibus a iure expressis.
a Negligentia. Ad quem igitur erit recurrēdum vt prouideatur vacanti Ecclesiæ? Resp. secundū Hosti. ad Papā, & de hoc plene Ab. in c. illa, ne sed. vac. nam capitulū, uel archiepiscopus non succedit nisi in casu negligentiæ, uel qñ Episcopus delinquit conferēdo indigno. cap. 2. de concel. præb. c. cū in cunctis, de elec. Et de materia Pa. in trac. de potestate, ca. sede uacan.
b Idoneis. Nam aliàs non haberet locū quod hic dicitur, c. litteras, de sup. neg. prælat.
c Tolerari. Nota ergo ꝙ multa per patientiā tolerantur, quæ si in iudicium uenirēt, corruerent, c. cū iam dudum, de præb. c. litteras, de sup. neg. prǽl. unde sumitur. Et sic nota quod sola patientia dat ius talibus institutis, nō institutio perperam facta, sic l. obseruare, ff de offic. procons. in fin. & 2. q. 1. c. in primis. fac. no. per Abb. in ca. super his, de consang. & affinit. Et hoc intelligitur de patientia papæ non inferiorum, ut per Ab. in d. c. litteras. Inferiores enim possunt quidem de nouo conferre, sed non ratificare.

princ. & iste dicitur, natus: aut est temporalis, sed constitutus ad regimē alicuius Prouinciæ de latere Pontificis, & dicitur legatus de latere, atque huic conuenit hæc potestas conferēdi beneficia.
d Ecclesiarum. Nota tres esse species legatorum: Natos, Missos, & de latere. Nati qui simul atque promoti sunt ad aliquam Ecclesiam, ipso iure sūt legati Papæ in sua prouincia, ut Cantuarien. ca. 1. de offic. leg. ubi declarat Abb. Eboracen. c. 1. de appell. Missi sunt qui cum non sit Cardinales, mittūtur ad aliquam prouinciā, ut sunt qui dicuntur Nūcii Sedis Apostolicæ. De latere uero secūdum communem opinionē dicūtur Legati Cardinales Papa. n. & Cardinales faciūt unum corpus, cuius caput est Papa. Vnde S. Bern. ad Eugeniū. Non dico te sanum dolentem latera. De his per Abb. in c. excommunicatis, de offi. leg. & Butrium in cap. dilectus, de fil. presb. & in c. 1. de offi. legat. in 6. ubi habetur de singulorū potestate.
ANTO TIM. Est autē Legatus, ut habetur in d. c. 1. & c. legatus, cui prouincia regenda, ac gubernāda committitur, qui procōsulibus quōdā in Roma. Repub. æquiparātur.
e Illustrat. Sic l. quisquis. C. ad le. Iul. maiesta.
f Legatione. Scilicet Ecclesiæ Rom. Vbi ergo est legatus de latere in prouincia, uel alius habens speciale mandatū, possunt tres concurrere in collatione beneficii Papa. s. Legatus, & Ordinarius. Vñ posset hic esse locus c. a sede, de præb. & §. itē si a sede. §. eo.
g Inuito. Ca. dilectus de offi. le & ibi si se. inf. 1.
h Prærogatiua. Concord. c. fi §. 1. de offic. leg. in 6. & c. ne aliqui. de priui. eodem libr.
i Ampliori. An autem legatus de latere confer-

nullius superioris possit argui negligentia. a

Circa collationem factam post deuolutionem dispensari potest. h d.

Is quoque qui nimium cessando conferendi ius amiserit, si post ius collationis deuolutū nihilominus uiris idoneis[b] de beneficio prouidere uoluerit, quāquā ob temporis lapsum collatio mero iure non teneat, ex dispensatione tamen & benignitate tolerari[c] poterit.

Legati missi uel nati, uigore suæ legationis non conferunt, nisi sibi speciatiter concedatur: secus est in legatis de latere, qui conferunt, & sine mandato speciali, etiam inuito patrono Ecclesiastico. h. d.

Ex legationis quoque munere conferendi competit facultas: quod tamen nō indistincte obtinet, nam siue missi fuerint, siue suarum prætextu Ecclesiarum,[d] aliqui legationis sibi vendicāt auctoritatem, ex ipsa legatione nullam habent conferendi potestatem, nisi alicui specialiter indultum fuerit. His autem, quos Romani Pontificis latus, & comitatus illustrat[e] legatione[f] fungentibus sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico patrono inuito[g] conferendi facultas competit. Sicut enim honoris prærogatiua[h] lætantur, sic eos auctoritate fungi congruit ampliori.[i]

Legatus de latere non confert cathedrales ecclesias, nec regulares, nec dignitates post Pōtificalem maiores, nec potest eodem tempore in eadem Ecclesia plures reformationes facere, h d.

Sed tamen nec cathedrales, nec regulares

Ex legationis. Hæc pars subdiuitur, in tres partio. in prima explicatur quis sit iste legatus: in secunda qualis sit eius potestas: in tertia adnot. v-num cōe. Ordinario & tali legato: secunda ibi sed tamē tertia ibi, illud autem. quo ad primum CASVS non figuratur. Not. tamen causam distinc. Legatus enim aut est ordinatus ad certum negocium, & dicitur missus, & propterea ei hæc potestas non conuenit, aut oritur cum digniate

re possit beneficia per Concilium Lateranense ad Papam deuoluta, uariæ sunt opiniones: vt not. in c. 1. de offi. lega. in 6.

Sed tamen. CASVS ita figuratur. Cum legatus iste de latere esset in prouincia maior Ordinario

semper impeditur legatus facere plures reseruationes, c. præsenti. de offi. leg. in 6.

g Finitur. Quod potest esse multis modis: puta quia fuit legatus ad tempus, nam finito tem. o- re finita est legatio, c. de causis, de offi. dele. Item

Ioã. Bap.

iuxta cap. pastorali, §. 1. de offic. ordin. propterea ob eius prærogatiuã volebat in ea non tãtum omnia beneficia conferre, sed etiam reseruationes collationũ simpliciter facere, & eius rescripto surreptionem non posse ppont, aliquando non maior Ordinario, sed æqualis ei fuisset vñ fuit quæsitum quid iuris. Sol ut hic legimus, quia licet sit maior, tñ illa maioritas dẽt intra certos termi nos regulari, & sic cessat omnis difficultas, non in de argume. priuilegia esse restringanda ne ius tertii nimis fædatur, Not. 2. priuilegia dignitati cõcessa extingui cũ dignitate ipsa, sicut priuilegia personalia cũ persona cap. priuilegium personale, de re iu. in 6.

aut collegiatas Ecclesias, [a] nec Ecclesiarum cathedralium dignitates, ad quas per electionem promoti, primum [b] post Episcopum obtinent locum, ueluti archidiaconum [c] quæ dispensationi, aut prouisioni reseruare possũt. [d] Nec plures beneficium reseruationis eodẽ tempore in eadem cathedrali [e] vel collegiata Ecclesia, uel ad eiusdem [f] collationem pertinentium faciet.

Reseruationes legatorum expirant finita legatione. h. d.

Illæ quoque quas iure fecerint, dummodo ad beneficiorum iam uacantium collationem non sit processum, eo ipso quod illorũ finitur [g] legatio, penitus euanescent: nec executores [h] dati amplius ea conferre poterunt.

Taciturnitas habiti beneficij inualidat prouisionem legati non ordinati h. d.

Sed nec aliter beneficium obtinenti ab Apostolicæ Sedis Legato [i] facta collatio ualebit, quam si de eo, quod tunc prouisus obtinet mentio facta sit specialis, [k] licet id in

quia fuerit reuocatus, l. iudicium soluitur, ff. de iudic. Item quia egressus sit legationem animo non redeũdi: secus si egressus sit vnam prouinciã, cum esset legatus in pluribus. Ex quo. n. non est egressus legationẽ, adhuc eius iurisdictio non exuirat, cap. nouit, de offic. leg. in 6. Legatus enim in qualibet parte legationis existes, legationem exequitur sicut Episcopus in qualibet parte diœcesis, c. cum Episcopus, de offi ord. in 6. & inf. de iudi. §. esi & alia. Item si sit personalis, finitur morte legati, c. legatos, de offi le. secus si realis. Not. in ca. præsenti, eo tit. & libro.

h Executores dati. Sed cum iurisdictio delegati a legat perpetuetur per citationẽ vel alium iudicialem actum, cur notificatio, inhibitio, & decretum non perpetuant iurisdictionem executoris? Respondet reseruationes beneficiorum sunt odiosæ, ex duobus: & quia per eas datur via ad vacatura, & quia præiudicant ordinariæ potestati, igitur sunt restringendę. Aliud in Papa: quia potestas executorum ab illo datorum super gratia facta, & re int gra: & super facienda re non integra, bene durat post illius mortem, quia Papa potest ius ad uacatura dare, sed non sic legatus capitu. si super gratia, de offic. deleg. in 6. & capi. si cui, de præbend. eodem li bro. Bene ergo potest legatus donec durat in officio suo, impedire ordinarium in conferendo, sed non finito officio, ut hic & capit. pręsenti, un de sumitur, & vbi notatur de officio legati, in sexto.

a Ecclesias. Idest princi pales dignitates in Ecclesiis, puta Episcopatum, Plebaniam, Abbatiã, Prioratum: ut not. in c. deliberatione, de offic. lega. in 6.

b Primum. Not. Duo debere concurrere, ut Legato ligentur manus circa has dignitates. Primo, q debeant concedi per electionem. Secundo quod obtineant primum locum post Episcopum.

c Archidiaconum. Loquitur inspecta dispositione iuris communis, secundum quam post Episcopum primum locum obtinet Archidiaconus, ut habetur supra de offic. Archid. & capitulo sedes, de rescr. alias tamen est inspicienda consuetudo Ecclesiæ, ut bene not. in c. deliberatione, de offic. leg. in 6.

d Possunt. Quantumuis plenariam obtineant legationem, c. deliberatione de off. leg.

e Eadem cathedrali. Siue spectant ad collationem unius, siue diuersorum ex quo enim sunt in eadem Ecclesia, pendente una reseruatione, non fiet alia, ut no. in c. præsenti, de offi. leg. in 6. unde sumitur.

f Eiusdem. Ergo siue sit identitas in Ecclesia licet sit diuersitas in collatoribus, siue sit identitas in collatore, licet sit diuersitas in Ecclesiis,

i Legato. Scilicet de latere, quia alias legationis iure quis conferre non potest, ut supra eod. § ex legationis, & c. 1. de offi. lega in antiq. & c. c. eod. tit. in 6.

K Specialis. Etiam si legatus confert motu proprio, idque litteris expresserit secundum aliquos: Alii tamen contra. ut no. in cap. fi. de offic. leg. in 6. & Clem. fi. de offic. ord. Et nota ex hac littera, quod

quod non sufficit generalis expressio. An aũt de qualitate iure beneficii, quod habet impetrãsfit facienda mentio. not. in Clem. 1. de præb.

a Aliorum No. ꝙ legatus est iudex ordinarius quod implicat ista dictio aliorum, fa. no. in l. si fugitiui, C. de seruis fugi. de quo dicit in ꝓxima sequenti notula.

b Requirat. Quæ est ratio diuersitatis huius iuris, diuersi legatorum ad alios ordinarios. Resp. licet legati de latere per potestatẽ in iure expressam & alii legati ex speciali commissione, qñque beneficia cõferãt: faciunt hoc Apostolica auctoritate, nec sunt collatores ordinarii: imo propter factũ ipsorũ fit ꝓiudicium illis, ad quos collatio pertinet ergo collatio ut extraordinaria superinducta, & collatorib: ordinariis ꝓiudicãs est restringenda, ordinariorum uero collatio, ut naturalis, & fauorabilis, ampliãda, fac. c. ad hoc, de rescr. & c. fi. de re iudi. c. odia, de reg. iur. in 6. & no. in cle. si de off. ordi. & est similis differentia in c. statutum de resc. in 6. Vel dic; ꝙ ordinarius præsumit facere magis ex certa scientia. cum sit ordinarius & perpetuus, & ꝓsumatur cognoscere oues suas, quæ ratio non militat in legato.

generalis, uel cõsanguineus fuerat institutus de beneficio: sed si specialis, ꝓcurator inuestitus fuerit, statim debet dici suum, de quo dic ut not. in cap. accedens, extra de præb. & in ca. si tibi. eod. titul in 6.

aliorum a ordinariorum collationibus minime requiratur. b

Licet ante acceptionem beneficij quis nullum habeat in eo eius, tamen collator de eo alteri primo nõ consentiente, prouidere non potest h. d.

Illud autem tam in ordinario, quam etiam in legato statutum est, quod si cui c beneficium contulerint, licet is, donec collationem ratam d non habuerit, nullum ius in eo acquisierit in persona tamen alterius, e primo non consentiente, de beneficio non libero ab ipsis facta prouisio non subsistet. f

Prouiso potest præfigi terminus ad acceptandũ quo lapso, potest beneficium alteri cõferri, prouisus tamen re integra potest semper acceptare h. d.

Plane notificata collatione, & ad consentiendũ termino g cõpetẽti præstito, si primus non cõsenserit, eo lapso h beneficium libere, cui uiderint expedire, conferret poterunt. Antequã tamen ipsum alii contulerint, non obstante lapsu termini, suum primus collationi poterit accommodare consensum. i

Per rescriptum Apostolicum præbenda confertur pure, in diem, & sub conditione: & pura collatio est, cum alicui simpliciter de beneficio prouidetur. h. d.

e Alterius. Aliqui tñ dixerunt, ꝙ si iste aliꝰ prius acciperet possessionẽ. uel priꝰ cõsentiret, ꝙ in eius persona tene et collatio, argum. l. quoties, C. de rei uend. alii uero cõt ut plene no. in ca. si tibi absenti, de prẹb. in 6.

f Non subsistere. Sed nunquid alteri poterit collatio fieri, saltẽ sub conditione; s. Si primus non acceptauerit? Resp. Negatiue. ca. 2. de cle. in 6. fac. ca. 2. de conces. præb. &, c. pastoralis, de rescri. Item nunquid poterit de beneficio aliter dispõnere, q̃ conferẽdo puta uniẽdo, uel locũ religiosũ faciendo? Resp. non nisi sicut posset post acceptationẽ, cũ sit eadem re, c. ad audientiã, 2. de Eccle. ædific. & not. in c. si tibi, de præben. in 6.

g Termino competenti. Sed non ne statutus est terminus à iure, scilicet unius mẽsis, c. quam sit. de elec. in 6. quẽ non uidetur Episcopus posse breuiare, c. indultum, cum suis concor. de r. iud. in 6. Respo. illa loquitur in electionis, hic de his quę conferuntur, fac. c. cũ in illis, §. 1. de præb. in 6.

Ioã. Bap. Illud autem. CASVS. Fuit collatumbeneficiũ cuidam clerico absenti uel a legato de latere, uel ab ipso Ordinario, qui collator postea pœnitentia ductus, uolebat nanc collationem re uocare ea ratione motus quia absenti nõ acquiritur ius l. absenti. ff. de don. So l. tamẽ aliter hic habetur uel quia fortasse non est ea ratio in rebus sæcularib. atq; Ecclesiasticis ob interesse ecclesiarũ, uel quia de iure Can. quod magis accedit ad æquitatem, est tenendũ, & sic cessat: ẽt bre tio, No. casum in quo absenti acquiritur ius; contra dispositionem iuris Ciuil.

c Si cui absenti forte, uel si præsenti dicenti tamen se uelle deliberare: ut no. in c. si tibi, de præben. in 6. unde sumitur.

d Ratam. Acceptando, uel consentiendo uel ratum habendo: si negotiorũ gestor, uel procurator

h Eo lapso. Quasi tunc dissensisse uideatur, sic c ab eo. de appel. in 6.

i Consensum. Sed quid, si prius expresse dissenserit, an rursus mutato proposito possit consentire. Respon. poterit manente conferente in eadẽ uoluntate ut no. in c. si tibi, in fi. de præb. ĩ 6. fac. not. in c. licet, de procur. & in l. mancipiorum, ff. de optim. leg.

Per rescriptum. Hæc pars summopere notabilis subdiuiditur in quatuor partes; in prima habetur quomodo rescripta concedantur: in secunda super quibus beneficiis, in tertia qualis sit ordo ipsorum conferentium: in quarta quomodo interpretentur: secunda, ibi sed siue, tertia ibi, item si a sede, quarta Io. Bapt.

ibi, sunt autẽ: quo ad primum adhuc subdiuiditur in. 2. part. in prima enim habetur qualitas rescripti ex parte formæ, in secunda ex parte concedentis secunda ibi, sed multum quo ad primum. CASVS ita figurat. Cum summ. Pontifex faceret rescripta ad beneficia aliquando pure, aliquãdo tẽpore adiecto, & aliqñ sub conditione, fuit propterea dubitatum, an posset, licet enim sit caput in Ecclesia Dei legibus solutus, debet tñ uiuere secundum leges, ut lõge meli⁹ docet Theologi q̃. Iuristæ. Sol. tñ ut hic hr̃, quia nec iuri, nec rationi repugnat: cũ aliud sit considerare rescriptum, & aliud collationem p̃ rescriptum. No. Rescriptum æquiparari cũ cõtractib⁹ qui similiter celebrãt pure, die adiecto, uel sub cõditione, §. omnis stipulatio, instit. de uerb. obliga. Not. 2. qualitatẽ rescripti aliquando tollere potestatẽ Ordinarii, aliquãdo reddere eam qualificatam.

a Rescriptũ. Quid sit rescriptum per Abba. & alios in Rub. de rescrip.

ANT. TIM. Est aũt illud qđ ab Apostolica sede, i. Papa, seu Prĩcipe rescribit ad consultationẽ, relationẽ, seu ĩtimationẽ alterius, uel alicui indulgẽdo, quod potest sumi, generaliter & large, vel stricte vide latius ibi.

b Sub conditione. Nota ꝙ hæc triplex distinctio quæ ponitur hic, nõ fit supra in aliis collatorib⁹ quia solus Papa põt beneficia, & prælaturas sub conditione, & ad tempus, sicut vult conferre: vt 7. q. 1. c. pastoralis, & c. veniens, ex. de filiis presb. & no. in c. si gratiose, de rescri. in 6. glos. in verbo a Romano, fac. cle. 1. de concel. præb.

c Intra mensem. Vt est de stylo curiæ. Sed quæri consueuit, an talis expectãs possit acceptare etiã post mensem beneficium adhuc vacans. De quo dic ut latissime not. in cle. uni. de, concef. præb. in glos. in vers. infra mensem, ante medium vsq. ad finem.

Per rescriptum a Apostolicũ mandatur fieri collatio, aut pure, aut adiecto die, aut sub cõditione b. Pure, vt cũ mandatur simpliciter, vt alicui de beneficio, aut præbenda prouideat.

Collatio Apostolici in diem facta accedente decreto irritante, ligat manus ordinarij hoc dicit.

Dies adiicitur collationi, ut cum præbẽda confertur, quam quis intra c mẽsem, aut alio tempore a vacationis notitia d duxerit acceptandam. e quo casu cum tẽporis appositio fauorẽ afferat f impetranti, si decretum irritans fuerit appositum, g collatio per ordinariũ alteri facta intra præfixum tempus, nullius obtinebit roboris firmitatem. Decreti enim appositio, h reseruatio, i executoris inhibitio, k & lis mota l beneficium affectum reddunt.

Publice notum, præsumitur notum etiam priuatis. h. d.

Interpretamur autem quem prædictæ uacationis habere notitiã, ex quo ipsa vacatio in loco m vel Ecclesia n huiusmodi beneficii publice nota erit. Imputet enim sibi, si hoc casu, quo de ipsius commodo agitur, id quod per se, uel per alium o scire potuerit, p ignorauerit.

Collatio conditionalis, & concurrente decreto nõ impletis conditionibus, non ligat manus ordinarij. h. d.

Sub conditione mandatur fieri collatio, ut

d Notitia. Et poterit talis obtinere, non solũ beneficiũ quod vocabit post rescriptũ: sed etiã illud ꝙ tpe rescripti deprehenditur vacans, et si in reseruatione diceret Quod uacabit. Nã & illud uacabit, quod uacãs repetit, far. l. uerbũ oportebit, ff. de uerb. signif. & no. in cle. uni. de concess. præb. & p Felin. in cap. constitutus, de rescri.

e Acceptandam. Acceptare aũt intelligitur, & petẽdo sibi cõferri, cl. uni. de concef. pb. versi. quin etiam.

f Afferat. Sic in cle. ubi, de cõces. præb. & in c. si Papa, de priuil. in 6.

g Appositum. Secus si nõ sit appositũ, c. si soli, & cõces. pb. in 6. & qñ est appositũ decretũ, etiam ante p̃sentationẽ litterarum est affectũ beneficium, ut no. ĩ d. c. si soli.

h Appositio. Ca. tibi qui. de rescri. in 6.

i Reseruatio. De concef. pb. p tot.

k Inhibitio. ca. tibi qui, de resc. ĩ 6.

l Lis mota, Ca. 1. & c. 2. ut lit. pend. ĩ 6. Sũt & alii mo di, quib. beneficia afficiuntur: puta si cõmẽdata fuerit. Rom. cons. 310. si quis fuerit ĩ canonicũ receptus, c. si postquã, de præb. in 6. cum cõcord.

m Loco, quid si locus ubi sita est Ecclesia, caret habitationibus, Resp. ponderãda esset notitia loci uiciniores, arg. c. ubi periculũ, §. porro, de elect. in 6. & clem. quamuis, de fo. comp. nota in clem. uni. de concef. præb. in fi.

n Vel Ecclesia. Not. alternatiuã, quia satis est ꝙ uacatio sit nota in Ecclesia, licet in loco uel oppido sit occulta.

o Per aliũ Vbi ergo nec p se, nec p aliũ scire potuit uacationem, non uĩ, hr̃e locum quod hic dr̃. cum cesset ratio legis; & ita nota. in clemen. uni de concef. præb. super uerb. nota erit.

p Potuerit imputatur ergo illi, qui scire potuit inqui-

cum alicui si per executoris inquisitionem [a] repertus fuerit uitę laudabilis, [b] vel si consensus accesserit Capituli, [c] uel alia adiecta conditione, de beneficio prouideri committitur, & eo casu etiam, apposito irritante decreto, non impletis [d] adhuc conditionibus, uacans beneficium per ordinarium, [e] aut per executorem [f] ad prouidendum de tali beneficio datum, libere conferri poterit.

Obstat taciturnitas obtenti beneficij, etiam modici: nisi prouisio sit facta motu proprio. hoc dicit.

Sed multum interest motu ne[g] proprio, an ad alterius petitionem de beneficio prouideri mandetur. [h] Si enim proprio motu, longe pinguius erit mandatum: nam etiam de beneficiis [i] quæ impetrans obtinet, nulla habita mentione, erit huiusmodi prouisio ualida, [k] qualiacumque fuerint beneficia, & in numero quantocumque, [l] quæ habe--

inquirendo fac.l.in bonorum, ff. de bon. poss. & l. pupillus, ff. de priu. cred. cum simi.

a Inquisitionem. Et ista est prouisio, quæ dicitur in forma pauperum, in qua fit examinatio, quomodo prouidendi legant, cantent, construāt hęc autem erit quędam inquisitio, quæ fiet sine solemnitate iudiciali, & propterea non requiretur q̄ præcedat infamia aliqua iuxta cap. qualiter, & quando, de accu. nec testes exiguntur in ratione: nec esit inquisitio super certo crimine sed solū de ætate, legitimitate, de moribus, scientia, & similibus, erit in summa informatio, Abb. in c. 1. in fin. de postul. prælat. ubi etiam alii, & in ca. post quam, de elect.

b Laudabilis. Sed uidetur quod hæc clausula non inducat conditionem, cum tacite insit, quilibet enim prę sumitur idoneus, c. fi. de præscr. l. 3. ff. de leg. 1. Sol. hic quando est appositum decretum irritans in d. c. fin. erat rescriptum sine decreto. Vel ibi dicitur, quod is, pro quo scribitur, non debet probare; non autem quod collator, uel executor non debeat inquirere, & sic conditionem implere. Vel dic, quod intrinseca idoneitas præsumitur, ut in d. c. fi. ubi Abb. non autē extrinseca. Idem tenet Abb. in c. postquam, de elect. & uide late per Anto. de But. in c. 1. de scrut. in ord. fac.

c Capituli. Dicetur autem consentire capitulum si maior pars consenserit, c. 1. de his quæ fi. a mar. par. cap. c. duob. de rescr. in 6.

d Non impletis. Secus ergo impletis.

e Per ordinarium. Vt capitu. 1. de conceß. præbend.

f Per executorem. Non mirum, quia si istud decretum non impletis conditionib. non afficit potestatem ordinarii, minus afficiet potestatem alterius executoris, qui maior est ordinario, c. sane 1. de offi. deleg.

Io. Bapt. Sed multum. CASVS, in hac parte ita figuratur. Cum rescripta ipsius Summi Pontific. ita reperiantur conceßa, ut quædam sint facta ad petionem alicuius, quædam uero motu proprio, unde fuit de duobus dubitatum, uidelicet quid iuris de ista diuisione, & quid iuris de istorum rescriptorum interpretatione; ad utrumq; dubium uidebatur de iure respondendum, iuxta tex. in c. cum delicta, de rescrip. accedit quoque tex. in ca. quamuis, de præben. in 6. Sol. tamen ut hic dicitur, quia Pontifex non ligatur suis constitution. cap. proposuit, de conceß. præbend. Ideo secundū diuersam formam rescripti, diuersa quoque debet esse intelligentia: unde prima obiectio non obstat, quia in utroque rescripto attenditur, mens rescribētis, quæ dicitur esse diuersa ob diuersū modum rescribendi: nec etiam secūda cum intelligatur tex. ille de rescripto cōceßo ad petitionē alterius. Not. primo argu. quod suspitio fraudis est in causa ut rescripta modo large & modo stricte intelligantur, cum aliquādo cesset, & aliquando secus; Not. secūdo, non præsumi illa quæ extrinsecus ad aliquem actū requiruntur, iuxta ad no. in l. sciēdum, ff. de uer. ob. No. 3. caute. quod in omnib. beneficiis a principe conceden. bonum esset apponere clausulam motu proprio.

g Motum proprio. Quo casu uerba etiam solum enunciatiua Pontificis disponunt, ut per Abb. in c. dudum, de priui.

h Mandetur. per Apostolicum non eius legato, an habeat locum quod hic dicitur, sunt opi. not. in c. fin. de offi. deleg. in 6. clemen. si Romanus, de præben.

i De beneficiis. Large hic sumitur hoc uerbum, c. 1. de re iu. in 6.

K Valida, idest, non surreptitia, aliam enim inhabilitatem eius, pro quo scrib tur, nō tollit motus proprius, ubi aliud non addatur, etiam si talis inhabilitas ex tali pluralitate procedat, vt, quia sine dispensatione habebat pluralitatem dignitatum, uel curatorum contra extrauag. execrabilis. Satis est ergo illi clausulæ quod certum habet effectum, nec alium operabitur præter intentionē scribentis, cle. 1. de pręben. Not. in ca. cum adeo, de rescript.

l Quantocumque. Ratio enim motus proprii excludēs surreptionem prouisionis ita adaptatur curatis ut simplicibus, ita multis ut uni. Pro hoc tamen nō censetur in retentione dispensatum, c.

bat [a] impetrans, cum sibi prouisio facta fuerit. Quod si ad petitionem gratia huiusmodi facta sit, quantumcumque modicum [b] beneficium scienter [c] taceatur, ueluti surreptitia non ualebit.

Collatio facta motu proprio pluribus beneficijs in eadem Ecclesia simul uacantibus, intelligitur facta de pinguiori, si beneficia sint æqualia ad eum spectet electio, cui gratia est concessa. h.d.

Item, si pluribus in aliqua Ecclesia uacantibus [d] dignitatibus, uel prębendis, Roman. Pontifex de hac uacatione incertus, [e] dignitatem, uel præbendam, [f] si qua nulli debita in ipsa uacat Ecclesia, cuiquam motu proprio conferat; fiet interpretatio plenissima, & ad illam dignitatem, seu præbendam erit habẽda relatio, quæ inter illas maioris [g] censeatur esse ualoris: quod si forsan æquales sint, ad eam quam is, cui confertur infra decem dies, post habitam de dicta uacatione notitiam, [h] duxerit eligendam.

Collatio facta ad petitionem alterius ad minus beneficium restringitur, si sint æqualia, eligit collator, h.d.

Si uero ad petitionem alterius, [i] gratia huiusmodi facta fuerit, ad illam erit habenda relatio, quæ minoris [k] ualoris existit, & si sit æqualitas ad eam, quam is ad quam ipsarum spectat collatio, infra dictum [l] tempus elegerit, [m] postquam sibi huiusmodi gratia erit nota.

Gratia quando dicatur fieri motu proprio. hoc dicit.

Motu autem proprio, tunc solum gratia fieri censetur, cum hoc expresse [n] cautum fuerit.

non potest, in si. de præben. in 6.
a Habebat. Re uel spe, clemen. gratiæ, de rescrip.
b Modicum. Nota casum, in quo modicum est in consideratione, cõtra, l. scio, ff. de restitutio. in integrum, & c. in nostra, extra de rescr. idem etiam si tacitum fuerit de pensione, capi. ad audientiam, de rescrip.
c Scienter. Secus si ignoranter, ut in terminis, capi. si gratia, de rescr. in 6. facit, c. si motu, de præbend. in 6. vnde sumitur, & capitu. si proponentes, de rescrip.
d Vacantibus. Idem dicendum esset quando scriberetur de prima uacatura, & duæ simul vacarent: ita quod neutra primo ex identitate rationis, ut no. in ca. si pluribus, de prębend. in 6. unde sumitur.
e Incertus. Dato tamen quod papa esset certus, nisi tamen declarasset, staretur huic definitioni.
f Ve præbendam. Non sunt verba litterarum, sed est hæc alternatiua legis, s cap. si pluribus, de præb. in 6. ut quia mandauit de dignitate prouideri, & plures dignitates uacant, uel mandauit de præbenda, & plures præbendæ uacant.
g Maioris. Licet maioritas consistat in multis. ca. super eo. de testib. secundo, & not. in capit. sede, de rescrip. hic tamen inspicitur maioritas ualoris, clerici enim hanc maioritatem magis attendunt, cap. quia nonnulli, de cler. non residen. ca. auaritiæ, de præb. & c. auaritiæ, de electi. in 6.
h Notitiam. Non ergo currit ignoranti hoc tempus, & sic in decendio dato ad appellandum, capit. concertationis, de appella. in 6. facit ca. quia diuersitatem extra de concess. præben.
i Alterius. Scilicet ipsius, cui fit gratia, uel etiam alterius, ut capi. si motu proprio, de præben. in 6.
K Minoris, ca. in obscuris, de re iu. in 6. l. semper, ff. eod. titul. capit. ex parte, de censibus l. nummis, ff. de lega. 2.
l Dictum tempus. Scilicet decem dierum.
m Elegerit. Nota quod seruatur optio solum, quãdo est æqualitas, unde in primo quando est inæqualitas non posset conferri minor, nec in secundo casu maior, perinde enim est ac si primo casu Papa expressisset de maiori, secundo uero de minori. Sicut ergo si expressisset mutari non posset, ut capitu. cui de non sacerdotali, de præb. in 6. ita nec hẽtur pro expresso, ut no. in c. si pluribus, de prębend. in 6.
n Expresse. Capi. cum aliquibus, de rescri. in 6. in c. 2. ad fin. de præb. & hoc locum habet etiã si probaretur alias quod Papa motu proprio collationẽ fecit, qui enim scire possumus, quod Papa forte ante annum rogatus fuerit pro illo beneficio? Sic etiam cõtra, si papa exprimit, ꝙ facit gratiam motu proprio, si aduersarius uelit probare.

Solus Papa tribuit ius in beneficijs vacaturis, hoc dicit.

Sed siue motu proprio, siue ad alterius petitionem per rescriptum Apostolicum fiat prouisio, cæteris longe præstat. Nam cum ex Lateranensi Côcilio, ministeria, & beneficia Ecclesiæ tribui, aut promitti non debeant, ante quam vacent [a] Rom. Pontifex etiam in ipsis ius potest tribuere vacaturis.

Ponit gradus quosdam circa potestatem conferendi inter ordinarium, legatum, & summum Pontificem. h. d.

Est ergo inter Ordinarium, [c] Legatum, ac Summum Pontificem circa collationis potestatem quasi per gradus [d] ascensus quidam. Nam ad Episcopum omnium [e] quidem basilicarũ, quę in eius territorio positæ sunt collatio, regulariter [f] pertinet, vacaturã tamen præbendam suę dispositioni reseruare non potest [g] & longe minus in eadem alicui ius tribuere. Legatus autẽ nõ modo vacantes intra suæ legationis terminos Ecclesias conferre, uerum etiam vacaturas, iuxta ea, quæ supra [h] diximus, reseruare poterit, licet eidem in uacaturis alicui ius tribuendi nulla sit facultas. At Apostolicus & vbique vacantes donare, & vacaturas suę prouisioni reseruare, & in uacaturis ius tribuere potest, cum in ipso plenitudo resideat potestatis. [K]

re, quod immo ad alterius petitionem non audietur, ut no. in c. si motu, in fi. de præb. in 6.

Sed siue CASVS. in hac parte ita figuratur, Cum quidam obtinuissent rescriptum a Summo Pontifice, non solum ad beneficia uacatura, sed et ad plures Ecclesias, & ppea certa atque plura beneficia ab executoribus petebant fuit quæsitũ quid iuris, ne daretur occasio captandæ mortis, & ne Ecclesia priuaretur residentia sui clerici, negatiue in vtroque c. uidebatur respondẽdum Solu. tamen est tenenda prout hic legimus, siquidẽ cum Pontifex habeat plenitudinẽ potestatis, c. ad honorem, de autho. & usu pal. conuenit rationi, ut gaudeat maiori potestare in conferendis beneficiis, nõ obstat prima rõ, quia uerificatur ĩ certo beneficio rõne personæ singularis, c. ne captandæ, de conc. præb. in 6. nec ẽt secunda, cum liceat aliquando causa tamen legitima suadente recedere a iure cõmuni, iuxta §. nisi rigor. 1. q. 7. No. primo beneficia diuersa ratione considerata modo possunt, & modo nõ possunt cõferri, et hoc contingit ob diuersam ptãtem conferentis. No. 2. quod in beneficiis tria considerantur, uidelicet quando sunt uacantia, & quando sunt uacatura. & reseruationes, et hinc intelligimꝰ ipsos Collatores esse inæqualis potestatis, & duo ultima ca non posse verificari respectu certę personæ, iuxta c. ne captandę. sup. cita. No. tertio, pluralitatem benefi. esse de iure prohibitam, et dispensatiue permissam, iuxta c. de multa, de præb.

a Antequam uacent. Cap 2. c. relatum, c. ex tenore, de conc. præb. et per totum, ut euitetur uotum captandę mortis, facit l. fi. C. de pac. Sed contra d. c. relatum, de præb. Sed illud ibi operatur receptio in canonicum: vt clarius not. in d. c. relatũ

vbi signatum est contrarium, & not. in d. ca. 2. de concessio. præben.

b Vacaturis. Capit. 2. de præben. in 6. non tamen legatus de latere potest hoc casu facere, quod ipse Papa, capitu. dilectus, filius, extra, de præbend. & dicitur in §. sequen.

c Inter ordinarium. Idest, Episcopum. Sũt enim etiam alii ordinarii, vt sunt minores collatores, & ij, quos consuetudo s, ut supra eo. in princ. vbi not. hic autem intellige de Episcopo, vt demonstrant sequentia.

d Gradus. Sumpta a scalis similitudine, prout dicimus de gradibus affinitatis.

e Omnium, 15. q. 7. ca. omnes basilicę.

f Regulariter. Aliquando enim non ad Episcopum, ut in capitul. cum olim, vbi hoc Abbas de cau. possess. et propriet. Et de hac materia, ad quem scilicet iure cõmuni pertineat collatio dignitatum, & beneficiorum habetur per Abb. et alios late, in c. cum Ecclesia Vulterana, de ele. not. etiam in capi. quemquam, de electio. in 6. & per Ioann. Andr. in regul. quod alicui. de regul. iur. in 6. in mercurialibus, pręsertim in solutione quæstionis.

g Non potest. Habetur in capitul. 2. de concessio. præben.

h Supra. In §. ex legationis, & sequent. supra eodem.

i Ius tribuere. Cap. 2. de pręben. in 6. quod tamẽ hodie uidetur immutatum per Conci. Tride. sess. 24. c. 10.

K Potestatis. Vt traditur in capitu. significasti, de electio. et in capitu. proposuit, de concessio. præbend

ANT. TIM. Quæ summa est, licet non extendatur eo, ut possit Papa sine rationabili ca. auferre rem meam a me, et alteri dare secundũ placitum

Si clericus, cum mandatur prouideri de beneficio vacaturo, negligat petere præbendam, non poterit postea aliam petere, nisi fuerit in canonicum receptus, h. d.

Quo tamen casu summus Pontifex de uacatura præbenda alicui prouideri mandat, si is, in cuius gratiam mandatum obtentum est, præbendam quãdo uacat, negligenter [a] omittit, [b] non poterit postmodum pretextu dicti mandati, nisi antea in canonicum fuerit receptus, [c] aliam in ipsa Ecclesia uacaturam petere. [d]

Habens expectatiuam potest acceptare beneficiũ uacaturum primum, uel secundum, uel alterius, certum tamen acceptare non potest. h. d.

Poterit tamen is, cui certis super hoc executoribus [e] deputatis ab Apostolica Sede huiusmodi gratia concessa fuerit, non solum primum in genere [f] uacaturum beneficium, uel præbẽdam, uerum etiam si rationabilis [g] causa subsit, secundum, & ulterius acceptare: certum tamen & expressum, priusquam uacet acceptare non poterit, ne captandæ alienæ mortis occasio ex benignitate gratiarum Sedis Apostolicæ tribuatur: [h] quod si de certo acceptatio secuta fuerit, nullam obtinebit roboris firmitatem, ut Bonifacianę constitutionis [i] tenore latius continetur.

Rescripto Apostolico dispensatur super pluralitate beneficiorum maxime circa litteratas personas, h. d.

Inde [K] etiam licet beneficiatæ [l] personæ de alio beneficio, nisi primo illud qđ obtinet; omnino dimittat, prouideri non possit, [m] nisi aut Cardinales; [n] sint, aut regum [o] filii, per tale ta

situm suum, secundum Abb. in cap. 1. de uoto, & Inn. in c. inquisitioni, de sen. & re iud.

a Negligenter. Quia desidiosus erat, execrabatius, si autem infirmitate laborabat magna, uel alienatus erat mente, uel alia iusta causa impeditus, ita ut non posset dici negligens, præbendã nõ perderet, facit. c. commissa, de elect. in 6. & c. fi. de elect. in antiq. cap. quia diuersitatem, de conces. præb. Erit autem iudicis arbitrio statuẽdum nunquid possit dici negligens, c. cupientes, de electi. in 6. & no. in c. si clericus, de præb. in 6.

ANTO. TIMO. Est autem negligentia eius quod fieri debet & põt omissio, uide Io. And. in c. cupientes, §. quod super, ext. de electio. ubi ponit differentiã inter negligere & contemnere.

b Omittit. Adde & illa est alteri collata, nam si neglexi debitam petere, adhuc tamen illa non est aliis collata, adhuc eandẽ petere potero, ca. si tibi absenti, in fi. de pręb. in 6. & no. in c. si clericus de præb. in 6.

c Receptus. Quia tunc habet locum quod dicitur in c. si clericus uer. uerum, usque ad fi. de præb. in 6.

d Petere. Quia gratia papæ est extincta, & cum ea executoris potestas, sic econuerso ca. si clericus, de præb. in 6. & de off. delega. ca. si super gratia, & c. accessorium, cum suis concor. de regu. iuris in 6. & merito extincta est talis potestas, Cũ enim sibi formá tradita fuerit per rescriptum super uno beneficio tantum proxime uacaturo, illo omisso nihil superest rescripto, capitu. ex par. 1. de offi. deleg. & not. in c. si clericus, de præben. in 6.

e Executoribus deputatis. Siue ad prouidendum, siue ad compellendum dati fuerint, non est hic curandum, licet alias distinguatur in c. executor, de conceß. præb. in 6. & de natura horum executorum, per Abb. in c. fi. de pręsump.

f In genere. Et sic licet in genere quod non licet in specie, interdũ est econuerso, de quo dic[ut] c. si sacerdos, de offi. ord. & 23. di. c. quamquam.

g Rationabilis causa. Sed quę erit causa rationabilis? forte, quia primo debebat alteri, uel dubitabatur an deberetur, & hoc ponunt. In no. Hosti. & Arch. Io. And. ut not. in ca. ne captandæ de conces. præb. in 6.

h Tribuatur. Contra concilium Lateranense, ut in c. 2. de conces. præb. & in c. detestanda & c. ne captandæ, de conces. præb. in 6.

i Constitutionis, Ca. ne captandæ, de conces. præb. in 6. unde sumitur.

K Inde. i. eadem ratione, quia. s. prouisio facta per rescriptum sedis Apostolicæ præstat cęteris, ut sup. eo. § sed siue.

l Beneficiatę. Quę tamen habeat beneficiũ sufficiens, alias secus, unde not. in c. is, cui, in prin. de pręb. in 6.

m Non possit. Ca. de multa, extr. de præb. ca. is cui, de præb. in 6. extrau. execrabilis, eo. ti.

n Cardinales sint. Quia Cardinales in seruiendo uniuersali Ecclesię singularium ecclesiarum commoditatibus se exhibent, ut dicitur in extraua. execrabilis, fac. c. cum dilectus, de cleric. non resi. Item, quia sunt, uel tenentur esse sublimiores cæteris in uirtutibus, & bonis moribus, c. miramur, dist. 91. & in auth. de defens. ciui. §. nos igitur, & not. in d. extrau. execrabilis.

o Regum. Scilicet catholicorum, ut no. in extrauag. execrabilis, de præbend. Et hoc ob generis claritatem.

claritatem, cuius quomodo sit habenda ratio dicitur, & not. in d. extrauag. execrabilis.

a Rescriptum. A contrario sensu videtur hic inferri, q episcopi nō dispēsant circa pluralitatem, q multi tenēt: ut late no. in c. de multa, extra de preb. circa fi. Quidam tamē contra tū quib. si teneas. Responde ad hanc litteram, q arg. a contrario sensu non est sumendū ubi resultat prauus intellectus, uel iuriū correctio, ut no. in l. conuenticula, C. de Epis. & Cler. in l. 1. ff. de offi eius. Vel expone quod facili9 dispensatur per rescriptum Apostolicum, quā per alios collatores, & ita prestat aliis, ut dicitur sup. eod. §. sed siue. Vel posset quod hic dicitur, restringi ad curata secundum opi. eorum qui uolunt Episcopos posse dispensare tm super simplicib. Vel dic quod Episcopus, dispēsat circa pluralitatem ex necessitate, sed per rescriptum Apostoli cum etiam si non subsit necessitas, quod multi tenent in d. c. de multa.

men rescriptum [a] maxime [b] circa litteratas [c] personas super hac pluralitate dispensari poterit.

Maior prærogatiua præfertur. h. d.

Item si a Sede Apostolica, aut legato, [d] & ab ordinario eodem die idem beneficium cōferatur, & quæ fuerit primo facta collatio, nō appareat, nemine possidente, [e] is erit cæteris præferendus, cuius conferens ampliore gaudet prærogatiua. [f]

Vbi de prioritate beneficij pluribus collati non constat, primo possessor. h d.

Hac ratione [g] & ii, qui in aliqua Ecclesia in canonicos sunt recepti, debent in præbendarum assecutione cæteris siue legatorum, siue aliorum quorumcumque auctoritate antea [h] fuerint admissi, anteferri.

Quis dicatur receptus auctoritate Apostolica, h d.

Auctoritate [i] autē Apostolica receptus, & is intelligitur, q legati, uel alterius mādato, [k]

soluta, et ideo notandum est primo possessionem causare presumptionem legitimę collationis vel institutionis, arg. l. fi. C. de rei uend. Not. 2. illum esse semper præferendum, qui aliquid obtinuit a Superiori ei, cui aliquid simile collatum esset ab inferiori, quod facit pro præcedētia Doctorum, quia diuersi potestatem doctorandi habentibus gradum Doctoratus acceperunt. No. 3. regulā interpretandi rescripta qua Pontifex in dubio intendit se conformare cum iure cōi, iuxta c. mandatum, de rescri.

d Legato. Scilicet de latere. per ea quę not. supr. §. ex legationis.

e Possidente. Alias enim possessor prefertur, ca. si a sede, de præb. in 6. unde sumitur. Magnum ergo est commodū possessionis, le. res alienas, C. de rei vēd. institu. de interdictis, §. retinendę, c. in pari. de regu. iuris in 6. nisi isti qui possidet fuisset prouisum per Cōcessum, et non possidenti eadem die per Fiat. Cassad. in reg. Cancel. dec. 11. Rebuf. in prax. beneficiaria in secunda parte signaturæ, nu. 11. et 12. Idem si uterque possideret, nec appareт quis primo, c. duobus, 2. resp. de rescr.

b Maxime. Implicat etiam non litteratas, quod quotidie & frequentius fit, cum literati, non indigeant tali dispensatione, cum uel unum interdū non assequantur, et coguntur sæpe mendicare, ut dicit extrauag. execrabilis, de prębendis.

c Litteratas. Quibus ecclesia Dei per maxime noscitur indigere, ut circundata muro inexpugnabili pugnatorum, et bellatorum, etc. c. super spec. §. fi. de magist. facit. c. nisi. §. pro defectu, de renunc. & c. inter cætera, de offi. ord. & c. de multa, et §. fi. de præb. & no. in extrau. execrabilis, de præb.

Item si a sede. CASVS. cum orta esset controuersia inter quosdam Beneficiatos, sub prætextu quod unus dicebat se primo obtinuisse beneficiū ab Episcopo, & ideo uolebat præferri, cum prior in tempore potior sit in iure, c. qui prior, de reg. iur. in 6. alter uero id negabat, et uolebat præferri ea ratione, quod beneficium sibi erat collatum a Superiori potestate, argumento c. inferior, distin. 21. de alio uero dubitabatur an esset beneficiatus auctoritate apost. & in dubio præsumptio fauebat ipsi Ordinario, aliter pręsumeretur delinquere quia presumeretur negligēs in cōferendo quod esset inconueniens, arg. c. fi. de præs. Sol. tn̄ prout hic legimus, quia in obscuris maior pręsumptio aliqn̄, & aliqn̄ maior prærogatiua attendi debet unde hac ratione suadente obiecta, quoque vn̄t

f Prærogatiua. Fac. c. pertuas, de ma. et obe. et ca. si a sede de præb. in 6. Sed quid si duob. confertur ab eodem sub eadem data, nec appa ret cuius supplicatio fuerit a Papa signata. Resp. consulendus, est Papa ipse, & secundum eius responsum procedendum secundum Ioan. And. in d. c. a sede, sequitur Ab. in c. sane, de offi. deleg. in prin.

g Ratione. Scilicet quod is habet maius priuilegium, cui facta est collatio a digniori.

h Antea. Sed contra c. qui prior, de reg. iur. in 6. Sol. illud procedit in his, quorū par est causa. ca. quoties utriusque, de reg. iur. in 6. et no. in d. ca. qui prior: secus si dispar sit causa ut hic. Vnde dicit lex priuilegia considerari non tā ex tempore, quam ex causa, l. priuilegia, ff. de reg. iu. fac. l. fin. C. qui pot. in pign. habe. et l. interdum, ff. in qui. cau. pign. uel hypoth. ta. contrah.

i Auctoritate. Concor. c. hi qui, in fi. de præb. in 6. unde sumitur.

K Mandato. Id est, litteras reseruationis. Legatus enim uacaturam præbendam non confert, c. dilectus filius, ext. de præbe. sed bene reseruat suæ collationi, et super ea conferenda, cum uacabit, dat executores, c. 3. et ca. 4. de offic. delega. in 6. et

cap. si

c. si Apostolicæ, de prębend. eod. lib. et no. in ca. si cum eo tit. & lib. in prin.

a Muniat Dicendo expresse, quod prouisus recipiatur auctoritate Apostolica, c. si cum, et capi. si Apostolicæ de prębend. in 6. Et confirmando non in forma communi, sed ex certa scientia, cap penu. de confirmat. vtil. uel inutil.

e Expresse. Quo casu non erit locus coniecturis.

h Non pertinebat. Capitul. hi qui, de præben. in sexto.

i Mentionem. Sed quid si fecerint litteræ mentionem de numero, eum tamen ecclesia nō esset numerata? Respo. dic vt per Ab. in c. constitutus, de rescrit.

cui specialiter in ea re auctoritas Apostolica concessa fuerit, recipitur. Sed etsi mandatum legati ratum habeat Rom. Pontifex, atque id auctoritate sua muniat,[a] ex eo receptus non legati, sed Apostolica[b] intelligitur auctoritate receptus, atque ideo est in assecutione præbendæ omnibus post eum receptis in Ecclesia dicta præferendus.[c]

Expressio eius, quod tacite inest nihil operatur, nisi per alium modum, quam quo tacite inest, fuerit facta expressio. h. d.

Aliud iuris est, si iis, ad quos aliàs pertinet[d] canonicorum receptio, facultas cōcedatur ab Apostolico, ut aliquem recipiant in canonicū eiusdem Ecclesiæ, ordinationibus forte certum numerum[e] canonicorum pręfigentibus non obstantibus, hoc enim casu non Apolica[f] recipientium censetur auctoritate receptus, nisi quod eum auctoritate Apostolica recipiāt in litteris caueatur expresse.[g] Quod si ad eos aliàs talis receptio non pertinebat.[g] Apostolica dicetur auctoritate receptus. Aliàs uero si litteræ impetratæ certi numeri canonicorum, nullam fecerint mentionem,[i] quod illarum occasione factum fuerit, nullā obtinebit firmitatem.

Papa non onerat aliquem pluribus prouisionib. nisi id exprimat. h. d.

Illud etiam omittendum non est, non solere[k] Apostolicum eundem collatorem pluribus onerare prouisionibus, nisi id uelle se suis litteris expresse[l] fuerit complexus.

Mandati Apostolici fines sunt diligenter custodiendi, nec extenduntur nisi ad casus expressos, etiam de consensu, & in præiudicium prouisi, hoc dicit.

b Sed Apostolica. capitu. si Apostolicę de præben. in 6. facit l. 1. ante medium, C. de iu. ve. enucl. Sed quomodo ponitur hic aduersatiua cum etiā sine tali confirmatione prouisus a legato dicatur prouisus authoritate Apostolica? ut ca. hi qui, de præben. in 6. & hoc eodem §. in prin. Respondeo contrariū forte procedit quando legatus prouidet ex speciali Papæ commissione, non iure legationis. Vel dicitur prouisus receptus auctoritate Apostolica respū prouisi ab ordinario, nō respectu prouisi a Papa, nisi interueniat confirmatio Papæ, quo casu erit tanquam a Papa immediate prouisus.

c Præferendus. capit. si eum, in fin. de præb. in 6.

d Pertinet. In ca. constitutus est, de rescrip.

e Numerum. Qui non debet excedere facultates ecclesiæ, vt in c. quoniam, de uita & hone. cler. & in c. ex parte, de concessio. prębend. & in authe. ut de termi. natu. sit canonicorum numerus, colu. pen.

f Non Apostolica Censetur enim Papa uoluisse solum tollere impedimētum, cum potestatem iam hi, ad quos litterę dirigebantur, haberent.

K Non sol re. Hoc non uidetur habere locum temporibus nostris, quibus multum possunt ordinarii conqueri de grauaminibus, ut dicit Abbas, in c. mādatū, ext. de rescri. & facit tex. in d. c. mandatum, & in ca. litteris, & in cap. Abbat. de rescrip. Nouissime tamen in multis per Concilium Tridētinum est ordinariis residentibus restituta & ampliata potestas & iurisdictio.

l Expresse. Et ita seruat stilus curiæ ut no. in c. mandatum, de rescript. Quidam tamē dicunt, quod in rescripto Papę semper intelligitur illa clausula: si pro alio non rescripserimus. Alii tamen contra.

Sunt autē Hæc pars est summopere notab. atq. vtilis, in ea autem satis erit casum ita in communi figurare, uidelicet quamuis clarissima sit iuris regula, in rescriptis fines mandati diligenter esse custodiendos, capitulo cum dilecta, de rescriptio. quoniam tamen. Summus Pontifex rescribēdo diuersa vtitur forma cū aliquando mentionem faciat de resignatione, & aliquando de uacatione, modo de beneficio, & aliquando de pensione, modo de vna circunstantia, & aliquando

de

de alia: modo de executione, & aliquando de qua litate exequendi, qua de re propter hoc Rescriptorum diuersitatem impossibile uidetur obseruare fines mandati, quia ad id faciendū opus erat cognoscere uoluntatem rescribentis, c. mādatum in fi. de rescr. & ibi quæsitū fuit quid iuris, quamuis autem secundum ius cōstantum uidebantur intelligenda, cum Pontifex intentionē habeat se conformare cū dispositione eius, §. illud etiam, sup. eod. Sol. tamen ut hic legimus, quia uoluntas rescribētis est præcipua regula in rescr. quæ tamen est sequenda secūdum quod apparet explicata vnde cessat ni tal lor etiam omnis difficultas, cum diuersa forma rescripti ostendat diuersam. Rescribentis uolūtatem. Nota primo, quod regula in rescriptis est vt fines mandati custodiantur, etsi videantur mō ampliandi, & aliquā do limitandi, si tamen uoluntas Rescribentis quæ aliquando est tacita, & aliquādo expressa consideretur, secus uidetur tenendum Not. 2. quod intelligentia Rescriptorum pōt desumi a contēplatione circunstātiarū uidelicet quis, quid, cui, cur, quā do, ubi, qūo. No. 3. quod rescripta continent quædam expresse, & quædam tacite, & hinc reddūtur difficillima, difficultas autem tollitur a regulis hic sup. ad no.

d Econuerso. Cap. cum in illis, §. cum autem, de præb. in 6. vnde sumitur. Nam ut ibi dr̄ magna est inter collationem, & institutionem differētia. Hinc est, ꝙ capitulum uacante sede, non confert beneficia, quæ spectant ad collationem Episcopi c. 2 ne sede uacan. & c. vni eo. tit. in 6. & inf. de insti. §. dissimiles, & tamē sede vacante instituit instituendos, c. 1. de inst. in 6. & c. cū olim, de maio. & obed. Idē uidemus in generali Vicario, c. ex frequētibus, de insti. & c. fi. de off. Vic. in 6. & not. in d. §. cum autem.

e Apostolica sede. Idē si ab alio, qui hoc mandare posset, puta Legato, q. ad hoc haberet speciale mandatū alias legatus hoc non potest, ut cap. pe § prohibemus, de offi. leg. in 6. & no. in ca. susceptū, de resc. eo. li. unde sumitur.

f Alteri. Expresso, uel non expresso non curatur; licet interdum sit differentia, c. is cui, de offi. deleg. in 6. & ca. is cui, de præb. eod. lib.

g Humanis. Arg. contra c. fidele. 1. respon. de offi. del. in 6. Sol. de ꝓpria significatione uocabuli abesse dicitur, qui non est in rebus humanis, l. mulieris § fi. ff. de verb. sig. Non sic in propria significatione dicitur is renunciasse, qui mortuus est, cum renunciatio sit uoluntaria, mors coacta, & necessaria, ideo secus, & strictissima fit interpretatio in rescr. ad beneficia c. quamuis, de preb. in 6. facit l. commodissime ff. de lib. & postu. & no. in c. susceptum, de resc. in 6.

Sunt autem Apostolici mandati [a] fines diligenter custodiendi, ideoque non debent ad casus alios, quàm expressos extendi. Vnde cū iniungitur, ut alicui de præbenda certi ualoris prouideatur, in præbenda minoris ualoris, [b] etiam impetrante uolente, [c] mandatum impleri non poterit.

Mandatum faciens mentionem de collatione, non potest trahi ad præsentationem, uel institutionem. h d.

Idem obseruari oportet, si cuiꝫde beneficio, quod ad alicuius collationem spectat, prouideri mandatur. hoc enim casu, de eo quod ad eiusdem præsentationem, uel institutionē pertinet, prouideri minime poterit, nec etiam econuerso. [d]

Casus resignationis non includitur, nec uerificatur in casu mortis. h d.

Eodem spectat, si quis ab Apostolica sede [e] mandatum suscipiat, ut ab aliquo beneficii resignatione recepta, idem beneficium alteri [f] conferat. Si enim is, qui resignaturus erat, rebus eximatur humanis [g] mandato locus non erit, cum non [h] per resignationem uacauerit, sed per mortem.

Casus futuræ uacationis non includitur, nec uerificatur in casu nouæ creationis. h. d.

Idem obtinet si litteræ [i] Apostolicæ super conferendo [k] beneficio proxime uacaturo fuerint impetratæ. Nam ad aliud, quod

a Apostolici mandati. Vt enim cæterorū mandatorum, ut l. diligenter, ff. mandati, & hoc probatur multis infra subiectis exemplis, facit c. cum dilect. de rescr.

b Minoris ualoris. Vt c. cui de non sacerdotali, de præb. in 6. Et sic quod est inductū in fauorem uidetur in odium retorqueri, contra l. quod fauore, C. de legib. & hoc propter naturam mandati.

c Volente. Nota casum, in quo uidetur quis non posse suo fauori renunciare, cōt a l. si quis in conscribendo, C. de Episcopa. aud. & l. si quis in conscribendo, C. de pact.

h Cum non, &c. Ratio: secus est si apparet aliud esse de intentione mandantis, c. susceptum, de rescrip in 6.

i Litteræ Apostolicæ, Idem multo magis in litteris conseruationis legati, ut notatum fuit supra.

K Conferendo. Siue certæ personæ, siue incertæ. Idem si contulisset fructus beneficiorum primi anni, quę uacare cōtigerit in diœcesi, uel prouincia,

quod post illorum impetrationem[a] fuerit creatum,[b] non extenditur.[c]

Appellatione beneficij non venit pensio hoc dicit.

Et si quis litteras super obtinendis beneficiis, usque ad certam summam[d] impetrauerit, eidem non in pensione,[e] sed in beneficis Ecclesiasticis erit prouidendum, nisi de pensione in litteris mentio habeatur.

Dispositio regulariter restringitur ad tempus præsens, & mentio potentiæ intelligitur de præsenti hoc dicit.

Eodem etiam spectat, quod si de cōferēdo alicui beneficio ad Episcopi[f] collationem spectante rescribitur,[g] illud ei cōferri non poterit, cuius collatio ex negligētia[h] ipsius Episcopi[i] ad eiusdem Capitulum deuoluta fuit,[k] quamquam ex contrario de eo, cuius ad Episcopum ex Capituli, uel alterius cuiuscun

cia, cum in his eadem sit ratio, ut not. in cle. litteris de rescrip.

a Impetrationem. Id est, post datam literrarum, c. si eo tempore, de rescr. in 6. & clem. litteras, vbi eo. de rescrip. & procedit hoc etiam si paulo post fuerit beneficium creatum. Inspicimus ergo an extaret beneficium tēpore datæ, sicut inspicimus ætatē impetrantis tēpore impetrationis, ca. si eo tempore, de rescri in 6. habetur in cap. dilectus, 2. de præben. & in c. eam te, de rescrip.

b Creatum. Creatur noua dignitas, ca. cum olim, de consuet. & nouum beneficium, clem. litteras, de rescrip. noua ecclesia construitur cap. ad audientiam, de eccle. ædifi. noua præbenda constituitur, c. dilecto, & c. uacante, de præb.

c Non extenditur mandatū. Sed quid dicendū de beneficio olim creato, sed tēpore datæ suppresso, nunc autem renouato? Pro & contra quæ nota in c. quamuis, de rescr. in 6. & magis est ut extendatur, arg. no. in c. cum accessissent, in fin. & no. per Host. et Io. And. in c. significauit, ante fin. de cens. et cle. litteras, unde hæc littera sumitur de creato loquitur non de renouato, fac. quæ ponunt Legistæ super rub. de noui oper. nūc. Sed quid si dubitatur, an data præcedat creationem beneficii. uel contra puta, quia eadem die factum est utrumque, nec apparet de prioritate, an obtinebit impetrans? Resp sic, ut late no. d. cle. litteras non obstātibus quibusdam in contrariū facientibus, quæ ibi confutantur.

b Vsq; ad certam summam. Aliud si Papa scribat ut prouideatur impetranti usque ad talem summam. Aliud si scribat, ut prouideatur de præbenda tanti ualoris uel summæ. Primo n. casu potest prouideri de minori, sed non de maiore, quia mandati forma seruanda est, c. cui de nō sacerdotali de preb. in 6. & cum dictio. usque, ponitur in litteris, intelligendum est, quod ueniat ascensiue, quasi scribendo Papa, quod prouideatur usque ad centum libras, uelit quod prouideatur usque ad summam centum et non ultra fac. c. 1. de arbi. in 6. cum suis concord. & formaliter. no. in ca. quamuis, de preb. in 6. unde sumitur.

e In pensione. Videtur enim Papa mandasse ei prouideri, de eo quod prouidens per se nō potest retinere, ut sunt beneficia & per quę quis intitulatur, & obligatur ecclesiæ, & tenetur ad cōtinuā residentiam, c. si. de cler. non resid per pensionem autem quis non intitulatur, nec ad residentiam tenetur, 16. q. 1. c. possessiones & q. 6. c. illud, cum illa etiam laico concedi possit, ut probatur ibi, & licet in cōferendo sit liberalitas, non tamē est in ipsa collatione, sed in eo quod magis isti, quā illi confertur, quod dic ut in c. relatū, de præb. & in cap. fin. de institu. & licet in fauorem impetrantis dictū uideatur de beneficio. huic tñ fauori non potest renunciare propter intētionem Papæ, et propter, formam mandati, qua diligenter est seruanda, ut supr. eod. §. sunt autem.

ANTO. TIMO. Pensio. Idem uidetur interdū quo ad census. gl. in uerbo pensiones, cleme. 1. de sup. neg præ lat. uide quę ibi allegat. c. auaritię, de præbendis, & c. prohibemus, de censib.

f Ad Episcopi, Quorūcunque siue sint exempti, siue non exempti siue etiam sint Episcopis superiores, clem. si de beneficio, ubi etiam no. de prę. et dignit.

g Rescribatur. Siue executori siue Episcopo, idē enim est in utroque casu, saluo quod si rescribatur Episcopo, cum benefi iū est deuolutū ad Papā distinguitur, an per litteras excitetur officium an constituatur delegatus, c. licet, & c. pe. de offi. ord. & c. cum aliquib de rescr. in 6. & not. in cle. cum de benefi io, de præb

h Ex negligentia. Idem si ex delicto, licet sint opiniones an hoc casu deuoluatur ad Cap. ut per Doc. in c. cū in cunctis, in fi. de electio. Vbi uero ex commissione episcopi Capit. uel alius habere conferre hoc nō impediret executorē, c. fi. de præben. in 6. alias facile posset Episcopus eludere impetrantē. ut no. in cle. cum de beneficio, de præb.

i Episcopi. Sed nunquid negligentia ipsius executoris, quando scilicet, eo sciente ultra sex menses uacauit beneficium quod conferre poterat oberit ei. Resp. ut not. in cle. si de beneficio, de preb. in uerb. Episcopi.

K Fuit. Intellige tempore prouisionis suę nō datę, & sic potestas huius executoris uariatur secundum tempora. Simile in cle. unica. de concess. prebē quam diu enim benefiiū est in collatione, Episcopus confert illud, illo ad alium deuoluto nō confert illud, ita est & de beneficio ad inferiores spectante, quod ipse non confert donec ad Episcopū deuoluatur. Ratio: quia cum Episcopū Papa grauare uoluerit, confert executoe quandiu est in manibus Episcopi. licet. n. ex deuolutione, proprium

prium tamen est pro ea uice, & ipse nunc ex collatione grauatur, quando est in manibus alterius non confert executor, quia papa illum grauare noluit, ut no. in cle. si de beneficio, de præb.
a Cuiuscumque. Hoc dicit, quia per quotcũque gradus siue proximos, siue mediatos ad episcopum deuenerit, executor confert, quamdiu est in manib. episcopi, cle. si de beneficio, de præbẽ. & ibi Io. And.
b Ad sedem Apostolicam. Nota ergo, φ beneficium deuolutum ad papã semper confert executor, ex quo primus collator est de eis, qui per litteras grauabantur, secus tamẽ est in beneficiis spectantib. ad collationẽ papæ, quia uacarunt in curia vt in c. 2. de præb. in 6. Tunc. n. Papa confert iure proprio nõ deuoluto. Nam Papa dando executorẽ ad prouidendum auferebat collatori potestatem, c. si capitulo, de concess. præbend. in 6. Ex quo ergo collatio de illo deuoluta est ad papam, confert executor, ut hic, & cle. si de beneficio de præbẽ. Et licet alias in beneficiis fiat stricta interpretatio, ca. quamuis de præb. in 6. hic tamen fit larga contra concedẽtem, c. cum dilectus, de consuet. & no. in d. cle. si de beneficio.
c Episcopi. Primi scilicet collatoris. Si enim de Archidiacono, uel capitulo ad Episcopum, & demum per ipsius negligentiam gradatim ad Papã peruenit, tunc non confert executor, cui de collatione Episcopi scribebatur, & ita not. in cle. si de beneficio. de præb.
d Succedentium. Et sic habemus primo tempus Episcopi. Secundo tempus medium aliorum facientium gradum inter ipsum & Papam. Tertio tempus Papale. Primo & ultimo tẽpore confert executor, medio uero non. Et semper intelligas, quod tempus acceptionis elapsum non impediat executorem. cle. uni. de concess. præb.
e Simpliciter. Secus si in litteris diceretur: Non obstantibus aliquibus, per quæ effectus gratię non sic ualeat impediri, uel differri, ut no. in c. ei cui, de præb. in 6. unde sumitur.
f Nondum. Ergo non inspicimus tempus datæ, sed tempus uacationis, ut si tempore uacationis sit idoneę ætatis, sequentem expectet, etiam sacerdotalem in tempore secundæ uacationis sit idoneæ ætatis. Sed immo contra d. c. si eo tempore, de rescr. in 6. Solu. vt not. in c. ei cui, de præb. in 6.
g Aetate. Scilicet in uigesimo quinto anno, cle. generalem. de ætate. & qualit. & inf. de sacer. in ser. gra. constitutis. §. pen. Sed quid dicemus si iã sit sacerdos ordinatus, licet nõ sit in legitima ætate an poterit conferri sacerdotalis p̃benda. Resp. ut no. in c. ei cui, de præbend. in 6. Vide ẽt not. in ca. licet canon, de elect. in 6.
h Ecclesia Cathedralis. Ca. palliũ, d. c. & ca. 1. de au. & vsu pall. vbi de hoc, & per Hosti. in c. requisisti, de test. ad hoc c. cum tibi, de verb. sign. immo interdũ sola cathedralis cõprehenditur: vt c. cum clerici, de verbo. signi. φ tamen est speciale, ibi ob periculum, quod potest imminere ex periurio, vt ibi, no. & in ca. quamuis, de præbe. in 6. vnde hoc sumitur. Item fit differẽtia in hac materia, utrum simus in literis gratię, ne iustitiæ, ut per But. in cap. accepimus, de ætat. & qualit. & late de hoc habetur, in ca. Rodulphus, 1. de rescr.
i Non extenditur. Simile in c. quia periculosum, de sent. excom. in 6. Sed num hoc casu prouideri poterit in capellania, uel mansionaria cathedralis ecclesiæ? Quidam quod sic, alii contra, ut no. in c. quamuis, de præb. in 6.
K Prouinciæ. c. pro illorum, de præb.
l Metropolitana. Immo uidebatur contrarium per ea, quę supra hoc eodem §. dicuntur. Quæ est ergo diuersitatis ratio. Textus in capit. eum qui de præbend. in 6. reddit hanc rationem, uidelicet, quod papa uidetur hoc casu uelle facere uberiorem gratiam, quam casu superiore, quę ratio in Metropolitana ecclesia non concludit. Vnde expeditius est dicere, quod lex ita posita est, l. prospexit, ff. qui & a quibus, capit. in causis, de re iudic.

que[a] siue ad sedem Apostolicam[b] ex ipsius Episcopi,[c] vel aliorum in hoc idem succedentium[d] negligentia collatio fuerit deuoluta, hoc casu prouideri poterit.

Mandatum Apostolicum restrictionem recipit ex persona prouisi. h. d.

Interdum tamen licet mandatum generale sit, ex persona impetrãtis recipit restrictionem. Vt si cui de præbenda proxime uacatura simpliciter[e] prouideri mandatur. nam si talis nondum[f] in ea ætate[g] existat, ut ad sacerdotium promoueri possit, sacerdotalis sibi præbenda conferri non poterit.

Ex loco sumitur rescripti interpretatio.

Ex loci quoque expressione rescripti sumitur declaratio, & ideo quamquam sub nomine Ecclesiarum ciuitatis, etiam Ecclesia[h] cathedralis comprehendatur, cum tamen alicui de beneficio mãdatur in aliqua Ecclesiarum ciuitatis, uel diœcesis prouideri, ad cathedralẽ Ecclesiam mandatum huiusmodi non extenditur.[i] secus est si in aliqua Ecclesiarum prouinciæ[K] prouideri mandatur, tunc enim & Metropolitana,[l] & cæteræ cathedrales Ecclesię, tali mandato includuntur.

a Ad collationem. Ergo non ad pręsentationem c.cum in illis, § cum autem, de præb. in 6. b Simul. Pone mortuus uel promotus est clericus qui habebat illa duo beneficia, uel duo clerici simul mortui sunt, puta, facto naufragio, uel promoti, uel renũtiauerunt, nec potest apparere quis prius fac. c. duob. de rescr. in 6. c Scripturæ. Simile. ca. si quis iusto, §. 1. de elect. in 6. & c. si rector. d. 43. in fi. & ff. de vsufruc. l. quoties, & sup. de elec. §. quid si pluribus, faciũt no. in c. in alternatiuis, de re. iud. in 6. & ff. de leg. 2. l. cum pater. §. fi. & l. hæredes, §. fin. ff. ad Trebe. & quod no. in c. cũ dilecta, de rescr. arg cõtra in l. 2. §. si prius, ff. de vul. & pupil. d Ad Ioannem. i. ad collationem Ioannis, alias si non simul uacent de primo uacante prouidendũ erit, ut no. in ca. mandato, de præb. in 6. unde sumitur. e Si uero, c. cũ in illis, §. fi. de præb. i 6. unde sumitur. f Non adiecto. Ex quo. n. Papa non addit, alterum tm̃ grauare nõ intendit, not. in ca. cum in illis, §. fi. de p̃b. & hoc intellige secũdum determinationem quã habes in c. fi. de p̃b. in 6. g Alterius tantũ. Sed quid si spectaret quidem ad omnes, sed non successiue, iuxta ea, quæ no. in c. ad audientiam, de eccl. ædi. puta si Papa mandet prouideri de beneficio spectante ad præsentationem Plebani & Abbatis, sed Plebanus, præsentat Abbati, & Abbas præsentat Episcopo, poteritne de huiusmodi beneficio prouideri. Resp. affirmatiuè. Sufficit enim quod ad eos simul spectat præsentatio, ita quod non ad alterum tantum, capitu. cum illis, §. fina. ubi Perusin. secus tamen esset si Plebanus & Abbas inter se pepegissent alternatim præsentare, iuxta clem. 2. de iure patr. & §. sed ut facilius, inf tit. prox. & Papa scriberet. vt prouideatur de beneficio ad utriusq. pręsentationem spectante, quia tunc, secundum aliquos in d. §. fi. non procederet quod hic dicitur, at si de beneficio spectante ad collationem unius prouisio fuisset iniuncta, impleri non posset i beneficio cuius collatio ad eũ simul eum alio pertineret, d. §. fi. h Ob paupertatẽ. Non est otiosum hoc uerbũ, loquitur. n. hic de litteris in forma pauperum, alias appellãtur litteræ in forma secũdum, quæ dicuntur litteræ iustitię, uel quasi, c. cum secundum, de præb. Sed si de. gratia speciali prouisum sit alicui, & postea ante uacationẽ adipiscatur aliud beneficium, non expiraret gratia. ita no. in c. si pauper, de pręb. in 6. unde sumitur. Et nota quod clericus pauper faciens pro beneficio non potest notari de ambitione, nisi postularet dignitatem aliq̃, ut per Abb. in c. si per inquisitionẽ, de elect. i Cessante cã. Quę erat quod clericus nullum habebat beneficiũ, concor. c. cum cessante, de appell. cum simili. Sed nunquid idem sit, si pauperi clerico prouisũ sit de Vicaria? Rñ. aut Vicaria est perpetua, ut c. extirpãdæ, de præb. & tũc idem, c. postulasti. & de resc. Aut temporalis pone in terminis cap. cum ex eo. in fi. de elec. in 6. & c. beneficium de re. iu. in 6. & c. peruenit, 2. de appel. c. fi. de uoto, extraua. execrabilis, & tunc non expirabit mandatum Quia beneficiatus non est, cũ beneficia sint perpetua, ita no. in ca. si pauper, de præb. in 6. & facit ad hanc litteram, ca. si Eps, de præb. in 6. Et q̃ ius beneficiatum non beneficiat, c. quia in tantum de præb. cle. gratię, de rescr. K Idoneo. Idẽ est si hoc uerbum non apponat, c. cau-

Litteræ in forma pauperũ. Litteræ in forma cum secũdum, litteræ iustitiæ.

Ordo scripturæ declarat mandatum. h. d.

Ex ordine quoque scripturæ rescripti interpretatio sumitur, ueluti cum Ioanni de beneficio ad collationem a suam, uel Pauli pertinente, ut alicui prouideat mandatur. Nam si plura simul b beneficia uacare contigerit ad vtriusque collationem separatim spectantia, tunc ordo scripturæ c seruandus est, & de illo beneficio prouidendum erit, quod ad Ioannem d noscitur pertinere.

Cum mandatur prouideri de beneficio spectante ad prouisionem plurium, intelligitur coniunctim, hoc dicit.

Si uero e de beneficio ad aliquorũ collationem, uel pręsentationem spectante, non adiecto f communiter, uel diuisim prouisio iniungitur facienda in beneficio, quod ad collationem, uel præsentationem alterius tantum g pertinet, adimpleri non poterit.

Ex insertione causæ elicitur interpretatio rescripti h. d.

Item insertio causę declarat rescriptum, sicut accidit, cum clerico nullum beneficiũ obtinenti ob paupertatem h per Episcopum de beneficio prouideri mandatur. Nam si antequam ei prouisum sit, beneficium fuerit assecutus, cessante causa i mandati, prouidere sibi Episcopus in posterum non tenetur.

Ex simplici mandato de prouidendo non potest prouideri obtinenti aliud beneficium, nisi fuerit id expressum, quo casu solum unicum & non iuratum beneficium obtinenti prouideri poterit, h d.

Nam & is, cui conceditur, ut idoneo k

eamque, de cle.c.cum adeo, de rescr.c.si. de psum. a Beneficium. Scilicet sufficiens c.is, cui, de præben.in 6. unde sumitur. Aliud.n.si non esset sufficiens, ut ibidem no.fac.ca.quia in tantum, extra de præbe. & quod no.sup.§.prox. b Dimittat. Si ergo dimittat sibi prouideri poterit. Sed contra uidetur c. si motu uer. secus, de præb.in 6.Sol.ibi, a principio impetrauit ille cui prouidetur, quo casu non sufficit beneficium primum dimittere, si tempore impetrationis tacuit: sic is cui prouidetur, non fuit is, ad cuius petitionem gratia facta fuit, & ideo cum nulla in eo possit notari surreptio, sufficit quod postea dimittat, & dixit Ioan. Monac. quod per hoc rescriptu n nihil habetur actualiter, sed potentialiter, & ideo satis est, quod sit habilis persona, quando potentia redigitur ad actum. c Vnicum. Nota strictam interpretationem, ad idem c.cum illis, de præben.in 6. d Non curata. Si igitur utrumque, uel alterum sit curatum, tali nō poterit prouideri, fa. cap.pluralis, de re iu.in 6.& l.ubi numerus, de testib. e Mentione non habita. Etiā si in litteris prouideri mandetur, quod animarum cura, si qua beneficio immineret non negligatur, no.in ca.cum in illis, in prin. de præbend. in 6. unde sumitur, quod dic ut habetur in clem. si dignitatem.§.re spon. f Non erit; Quia maior idoneitas exigitur in beneficiis curatis, quam in aliis, c.cum in illis, in princ. de præb.in 6. Hinc est quod cum patientib. defectum in ætate dispensant Epi in dignitatib. non curatis, secus in curatis, ca. uni.de æta.& qua. ord.in 6. & est simile de fil.presbyterorum, c.1.Sed quid si mandetur alicui simpliciter prouideri de beneficio, nunquid poterit executor prouidere de tali beneficio, quod requirat sacrum ordinem. Et per hāc litteram uidetur, quod non, sed dic contra c.ei cui, & c. si pro clericis, de præb.i 6.& no. in d.c. cū in illis. g Et dignitatib. Etiā si curā hēant aīarum, c. cum in illis, §. 1.de præb. h Per electionē. Electio igitur nō cōtinetur sub uerbo prouisiōis, uel dispositiōis, simile in c.deliberōne 1.rñ.de offi.del.in 6.fac.quod no.in c.si de ele.in 6.& c.cū in illis, §. i.& §.2.de præbe.in 6. i Assumūtur. Etiā si inhibeatur ī litteris ne electores eligāt, cl.si dignitatem, de præben. K Expressione. No.quod personarū expressio multum operatur, fa. c.si cui, & c.si Episcopus. de præb. in 6.& c. is cui, de offi.deleg. eo.lib. l Legitime deuoluta. Scilicet sm statuta Lateranēsis, uel generalis Cōcilii, c.2.de cō cess.præb.c.de pro defectu, de elec.& talia beneficia legati de latere cōferre possunt, c.uenerabilis, de præben.de no.in c.1. de offi.dele.in fin. m Non expirat. Quia cū spetialē gratiam

possit in sua, uel aliena Ecclesia, puidere beneficium,[a] aliud obtinenti prouidere nō potest, nisi uel primo ille beneficium quod obtinet, omnino dimittat,[b] uel in concessione huiusmodi sit expressum, quod etiam beneficiatæ valeat prouideri personæ, quo casu unicū[c] duntaxat beneficium, atque illud non curatum obtinenti prouideri poterit.

Pluralis locutio restringitur ad duo h d.

Sed si concessum fuerit ut prouidere illi ualeat, & qui alia beneficia noscitur obtinere, huiusmodi pluralitas debet solum ad duo beneficia non curata [d] restringi.

Mandatum simplex de prouidendo non extenditur ad beneficium curatum, h.d.

Ex natura quoq. & beneficii qualitate Apostolicum rescriptum restrictionē recipit, nam si de quibuscunq. beneficiis prouideri mandatū fuerit, de animarum cura mentione [e] non habita de iis prouidendū non erit, [f] quib. huiusmodi cura noscitur imminere.

Mandatum quamuis generale non extenditur ad electiuum h.d.

Illis quoque, pro quib. scribitur, ut de personalibus, & dignitatib.[g] ad collationē, prouisionem, præsentationem, uel dispositionē pertinentibus quorumcunque prouideatur, de ijs prouideri non poterit, ad quos per electionem [h] præficiendi assumuntur.[i]

Gratia alicui concessa, ut prouideri possit personis idoneis in certa Ecclesia, personis non expressis, non expirat re integra per obitum concedentis, secus si personæ essent expressæ, h.d.

Illud quoque omittendū non est. Quod si cui nulla facta personarū expressione [k] sit gratiose cōcessa facultas, ut auctoritate Apostolica, quib. personis idoneis in certa Ecclesia prouidere possit, uel beneficia[l] quorū collatio est ad sedē Apostolicā, legitime deuoluta, conferre: huiusmodi concessio, etiā re integra per obitum concedentis nō expirat: [m] secus si super prouisione certæ personę faciēda

gram decet esse mēsurā, c. si cui, de prēb. in 6. c. decet, de reg. iur. eo. lib. Sed quid si fuerit generaliter concessa potestas dispēsandi cum filiis sacerdotum, si is cui talis potestas concessa est dispensauerit quoad unū, an si moriatur concedēs, talis in 6. & c. 1. de off. leg. in 6. & c. 2. & c. 3. de off. leg. in 6. & c. qui per alium, & c. potest quis, de re. iu. in 6. Standum erit igitur regulę, cum contrarium non reperiatur. Nam & lex dicit, non referre an ipse ordo decurionum elegerit, an is, cui ordo negotium dedit. ff. q. cuiusq. uni. not. l. item eorum, §. si decuriones, facit c. cum aliquibus, de rescript. in 6. & de præb. c. hi qui, 1. resp. & instit. de Attil. tutor. §. sed quod ueteri.

potestas expiret morte cōcedentis. An vero per dispēsationem quo ad vnum sit perpetua. Resp. ut per Bu. & alios, in cap. ex tua, ante fin. de fil. presbyt. Et in materia nota unā regulam, quā ponit Ab. in c. si. de prēb. Quod ubi actus validitas dependet a voluntate alterius non reuocatur per ipsius mortē, prēsumitur enim quis durare in voluntate, in qua decedit, c. maiores, de bap.

a Ob suam. Quando ergo gratia est eius, cui scribitur non expirat, secus qñ alteri[9], puta pro quo scribit, ut hic.

b Moriatur. Vel renunciet, ca. 1. de renuncia. in 6. sed contra, ca. si super gratia, de of. del e. in 6. & c. si Apostolica, de præben. in 6. Respo. ut not. in c. si cui, in si. eo. ti. & lib.

eidem sit data potestas non ob suā,[d] sed eius cui prouidetur gratiā uel fauorē. Illa. n. expirat oīno si concedēs re integra moriatur.

Mandatarius, cuius industria non est electa inducta potest alteri mandare h. d.

Illud etiam [c] interest, Vtrū cui ab Apostolica sede prouisio[d] de beneficio in certa Ecclesia, diœcesi, uel prouincia[e] certæ personæ faciēda committatur, an de certa Ecclesia incertæ tamen personæ. Primo enim casu licite quis vices suas alteri committere poterit secundo uero cum intelligenda persona mandatarii electa uideatur industria, prouisionem sibi commissam alteri demandare nō poterit[f] nisi forma commissionis habeat, ut per se, uel per alium[g] hoc expedire ualeat.

Beneficia Ecclesiastica debent sine diminutione conferri. h. d.

Postremo illud sciendū est tā Turonensi [h] Concilio cautū esse, ne præbēdæ aliquam sectionē patiantur [i] quam ex Lateranensi, [k] ne quis conferens beneficium Ecclesiasticū partem prouentuū suis usibus [l] retinere audeat; cum sine ulla debeant diminutione cōferri,

h Turonensi. Concilio, ?. Cap. maioribus, de præb.

Postremo. CASVS. Quidam Episcopi nolebant beneficia cōferre cū aliqua diminutione argum cap. nisi, de præben. & qm tota diœcesis, est eis commissa, fuit quæsitū quid iuris, cum argumenta addenda faueant eorum uoluntati affirmatiue uidebatur respondendum, Sol. tamen, ut hic hētur, iō est. quia nō est recedēdum ab illo iure, quod diu iussum esse iudicatum nisi maxima ratio a liter suadeat iuxta l. 2. si de constit. et cum ratione suadente liceat aliquādo recedere a lege, ut ibid. ad not. Ideo obiectio non tenet: Not. primo collationem posse connumerari inter illos actus legitimos, qui non respiciunt conditionē, No. secundo, argumentum, pensionem regulariter non approbari a iure, & ideo uidetur nulla de iure si sine causa facta fuerit.

c Illud etiam. Sumitur ex c. is cui, de offi. deleg. in 6.

d Prouisio. Etiam si committatur ei quod inquirat de illius uita, & conuersatione, cle. iudices, de offi. dele. no. in c. is cui, de offi. dele. in 6.

e Prouincia. Ergo non requiritur, quod beneficium sit certum, sed sufficit quod sit, certa persona, ut habeat locum subdelegatio, quod hoc casu non habet locum, c. si. de offi. deleg.

f Non poterit. Et sic intelligatur, c. si. §. fi. eo. ff. de le. is enim cuius industria est electa subdeleg. fac. l. inter artifices, de solu. & late in d. c. si.

g Per aliū. Ergo quod de iure episcopi non pōt, poterit ex potestate cōmissionis, c. is cui, & c. si §. vices, de offi. dele. in 6. Et faciunt hæc ad quæstionem, an delegatus ab alio, quam a principe habens speciale mandatum subdelegandi subdelegare possit, Et quidā quod sic, ut Ioa. An. in d. c. is cui, quia sicut isti non habēt a lege quod subdelegare possint, tamen si ad hoc hērent speciale mādatum hoc possent: Sic dicendū uidetur, quod licet delegatus ab alio quā a principe non habeat hoc a lege, & sic loquūtur contraria, tamen si hēt hoc ab h īe subdelegare poterit, fac. c. 1. 2. resp. de procu. in 6. et c. si. eo. tit. & c. pen. §. porro, de elec.

i Patiantur. Sine iusta caussa, ex iusta enim caussa potest præbenda diuidi in duas, cum uacāt, si facultates sufficiant, ... uacante, de præb. fac. c. cū causam, & c. significatum, eod. tit. & c. ad audientiam, De Eccle. ædifi. Et sic erunt duo iura. Sed duo ad unā præbendam eligi non possunt, sed unam med etatē habeat & aliter alterā uel quod unus expectet quousque alia uacabit, immo cassanda est talis electio, c. tua. & c. dilecto, de præb. & ita formaliter no. in c. maiorib. de præb. & ibi declaratur, & disputatur, per Abb. & Doc. c. facit, c. vni, vt Eccl. bene siue demi. confe.

K Lateranensi. Cap. prohibemus, de censi. & cap. vni, vt Eccl. bene. sine dimi. confe.

l Suis vsibus. Nisi sint de mēsa. cle quia regulariter, §. 1. de sup. negl. pral. uel nisi sit aliquis laudabilis usus, Ab. in c. 1. ut Eccl. bene sine dimi. cōfe.

D E

DE INSTITVTIONIBVS & iure patronatus.

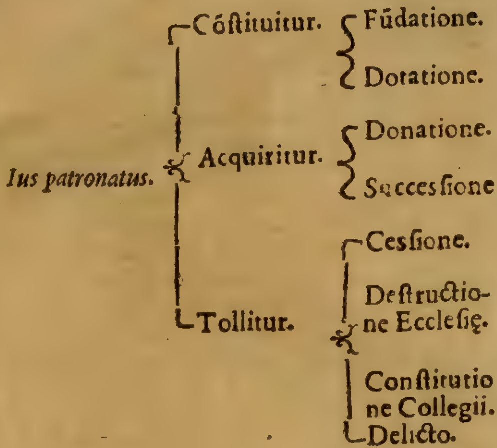
Cum sup. ti. prox. dictum sit de collatione proprio iure, sequebatur uidere de inst. iuxta § fin. supra de præb. ideo proponitur modo tit. iste, qui diuiditur in 3. partes, in 1. habetur, quid sit ius patronatus, in 2. quomodo acquiratur, & quale sit: in 3. quomodo finiatur, 2. ibi, constituitur autem, 3. ibi, tollitur.

tus, vel in beneficium statuens. Et secundum Gofred. institutio proprie est personarum, prælatorum, & clericorum, collatio uero beneficiorum, & præbendarum.

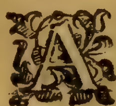
ACcidit autẽ. CASVS, hic non figuratur. No. tamen quod cõferre beneficia ad præsentationẽ alicuius patroni diminuit potestatẽ ordinariam. Not. 2. patronum non semper significare defensorẽ. Not. iuncto §. fi. sup. de præb. significatũ termini instõnis contra doctrinam quorund. Doct. in ca. auctoritate de insti.

DE INSTITVTIONIBVS, [a] & iure patronatus.

TIT. XXVII.

Quando dicatur prouideri per institutionem. hoc dicit.

ACcidit autem interdum, ut prælati [b] liberam de uacantibus beneficiis disponendi facultatem non habeant. quod tunc euenit, cum ea uacare contigerit, in quibus aliquis ius obtinet patronatus: tunc enim stricte sumpto vocabulo non conferre, sed instituere [c] dicuntur eos, quibus præsentante patrono, prouidendum erit.

Quid sit ius patronatus, h. d.

Est igitur [d] ius patronatus potestas pręsentandi instituendum ad beneficium uacans.

Io. Bapt.

a De institutionibus late patet hoc verbum. Adaptatur enim hoc uerbum instituo, ad contractus, l. 1. ff. si cer pet. Ad obligationes, l. ex hoc iure ff. de iustit. & iur. Ad actiones, l. 1. ff. de interro. actio. Ad ultimas voluntates, §. ante hæredis institu. de leg. & in summa omnis ordinatio potest appellari institutio, vnde etiam hic liber est liber institutionum. S din hac materia beneficiali alia est institutio iuris translatiua, ut hæc de qua in titul. præsenti. Alia iuris iam trãslati executiua, ut ea, quę fit per Archi. ut c. ad hæc, & ca. ut nostrum, de offic. Archi. est & institutio auctoritabilis quæ & ipsa uidetur executiua iuris, ut c. uni. de capel. monachor. Sumitur aũt continuatio ex §. fi. de præb.

Instituendi aptum uerbum.

Institutio quotuplex.

ANTO. TIM. Postquam plures nominis istius, instituere, significationes allatæ sunt in gl. ff. dicamus, quid sit. Est igitur institutio secundum canones, Ecclesiæ, seu ecclesiastici beneficii collatio, qua si ius habentem ad beneficium, per præsentationem in

b Prælati. Qui ueniant appellatione prælatorum, not. sup. de uita, & honest. præl.

c Sed instituere. Supra de præb. §. fin.

d Est igitur. Ista definitio sumpta est ex mente Hos. in summa huius tit. qui tamen addit unum verbum simplex, dum dicit ad beneficium simplex & uacãs. Et si per uerbum simplex Hos. vellet solũ excludere Ecclesias collegiatas, bene sentiret: quia in illas non capit ius patronatus, ita ut patronus possit præsentare, ut habetur communiter in c. cum in terra, ext. de elect. & in cap. nobis, eod. Sed cũ sint quædam beneficia non simplicia, in quibus vere cadit ius patronatus, ut declarat Paul. de Cittadi. in tract. de iure patron. in 3. parte sub Rubric. ex quibus causis acquiratur ius patronatus, consultius fuit illud verbum non apponere, & ita placuit cuidam Auditori Rotę Romanæ expromariis, quem consului super illo uerbo. Aliter

tamen

tamen definit Abb.post Io.And.in Rub.ext.eod. sed ea definitio uidetur nimium prolixa.

ANTO.TIM. Aliter definiuit Goffr.est auctoritas, siue potestas prouenient ex beneficiis ante consecrationem Ecclesiæ collatis, uerum melius bet solum, & agrum ad fundādā ecclesiā, ut not. in c.præ.16.q.7.& per Abb.in c.ad audientiā, primo, de Eccl.ædifi. Itē dotatione, id est, cum quis dotatæ Ecclesiæ facultates auget, ut habetur ind. c.ad audientiam, & late locis suis per eos, qui in hac materia cōfecerunt vberrimos tractatus. vt auctor in text.

Ioā. Bap. Cōstituitur au tē. Hæc pars diuiditur in 2.pa.in 1. habetur quō hoc ius acquiratur, & quale sit, in secunda qualiter institutio cōueniat cū collatione, secunda ibi, sunt āt, prima pars iterū sub diuiditur in 2.pa. in prima demonstrat qualis sit acquisitio istius iuris qñ constituit, in secunda qualis sit ead. acquisitio postquam est constitutum, secunda ibi. successione, prima iterū subdiuiditur in 4.pa.in prima adno. qualiter hoc ius cōstituatur, in secunda quid iuris sit de pñsentatione, & institutione postquā est constitutum, in tertia an legatus de latere in eo habeat aliquod ius, in quarta an patronus debeat Ecclesiā defendere in qua tale ius est constitutū, secūda ibi, institutum, tertia ibi, legatus, quarta ibi, licebit; quoad primū Casus, Cum quidam fideles deuocione moti cōcurrerēt ad Ecclesias cōstituēdas, & in eis ius patronatus habendū, quidam id faciebant eas fundando, quidā ædificando, & quidam dotando, unde fuit quæsitū an istis modis hoc ius constituat. Et negatiue uidebat respondendū: quia cum ecclesia constitui non posset, nisi de assensu diæcesani, c.nobis, eo. ut ppea ex priuilegio hoc ius cōcedi, & sic tales modos non oportere attendi, Sol. tñ ut hic dr. si quidē hoc ius conceditur in remunerationē beneficii collati, qd modis præ.originaliter confertur, & sic etiā cessat obiectio, unde not. beneficia benéficijs esse compensanda. No. secundo, ecclesiam pp dotem æquiparari cum Matrimonio ad onera sustinēda. No. tertio causam pp quam datur dos tam in Matrimonio, quam in Ecclesia facit; l.pro oneribus, C.de iur.dot.

Quot modis constituatur ius patronatus. hoc dicit.

Constituitur autem tale Ius uariis modis veluti ecclesiæ ædificatione,[a] dotatione,[b] & similibus.

Aedificans rite, vel dotans acquirit ius patronatus: & eum sequi commoda, quem sequuntur incommoda h.d.

Aedificatione acquiritur Ius patronatus, cum quis Ecclesiam de cōsensu diœcesani iuris ordine seruato[d] construxit. Dotatione acquiritur, ut cū is, qui non fundauit, Ecclesię pro dote certa bona assignauit.[e] Sicut enim in carnali matrimonio ad onera[f] sustinēda dos adsignari debet: ita enim concedenda sunt Ecclesię quę ad luminaria,[g] & ad custodiā, & ad stipendia custodū,[h] & ad cętera faciæ domui necessaria sufficiant. Institutū est igitur, ut quasi cuiusdam loco remuneratio-

d Seruato. Quis sit iste iuris ordo, dicetur inf.de cōstr.& cōs. Ecc.uel alt.& c. nemo. de consecratio. distin.1.

e Assignauit. Vt de consec. disti.1. ca. nemo, & c.ad audientiam, primo, de Eccl.ędifi.

f Onera.l pro oneribus, C. de iu. dot.

ANTO. TIM. Si uero det, & assignet certa bona, sed non nomen dotis, nō habebit huiusmodi ius patronatus; nec dicetur patronus, sed benefactor, c.quātum, eo.

g Ad luminaria. Authen. ut nullus fabricet oratorium, docto.§.1. collat.5.

h Custodum. Id est, sacerdotum, fac.c.de monachis, ext. de præbendis, & erunt ad minus duo clerici, cap. præposuit, de filiis presbyter, c.illud, 7.q.1.

Ioā.Bap. Institutum CASVS. Cum ecclesiæ iuris patronatus duæ essent uacantes in una clericus patronus intra sex menses uolebat præsentare in altera uero laicus intra quattuor plures pręsentauit, unde Eps in prima præsentatione uolebat admittere, ne Ecclesiæ diu essent uacantes, argumento, c. quam sit, de elect.in 6. in secunda uero dicebat se posse illum instituere, qui sibi magis placeret, c. cum autem, eo. unde fuit quæsitum quid iuris: Sol. ut hic legimus, quia clericus debet diligēter animaduertere quis sit præsentandus, laicus uero cū cognitionem de rebus ecclesiæ non habeat, & ppea posset in pręsentatione uariare, primo præsentatus afficeretur aliqua iniuria, si statim reiiceretur, cū in dubio præsumatur idoneus, ca. si. de præsum. & hinc intelligimus Epm non habere optionem instituendi, nisi quando æquales præsentati apparēt idonei, & sic intelligitur text. in cōtrariū ad duct. non obstat c. quis de elect. quia habet locum in electionis confirmatione, in qua maius est periculum, & ideo cautius erat agēdū. Nota decisiones super eadem materia faciendas debere esse diuersas ob diuersas personarum qualitates, c. erit, dist. 4. Nota secundo, neminem ad aliquod officium legit me propositum esse temere reiiciendum, sed prius examinandum, cum in dubio præsumatur idoneus, d.c.si.

a Aedificatione. Cap. nobis, ext.eo.c. Frigentius c piæ mentis, & ca. monasterium, 16.q.7. & hoc procedit etiam si fundans sibi tale ius expresse nō reseruauerit, ca. significauit. Vbi Abbas, in 1. not. de test.

ANT.TIM. Et c. filiis, 16.q.7. unde illud patronum faciunt dos, ædificatio, census, gl. in ca. piæ, 16.q.7.

b Dotatione. Cap. nemo, de cons. disti.1.c. filiis, 16.q.7.

c Similibus. Puta fundatione, id est, dū quis præ

Remu-

nis, a ad præsentationem patronorum in fūdatis, uel dotatis Ecclesiis sacerdotes instituantur, nullo professionis, b uel sexus habito discrimine.

Ecclesiasticus patronus habet ad præsentandū menses sex; laicus quattuor. Ecclesiasticus non potest uariare: laicus potest. h.d.

Sunt tamē c inter Ecclesiasticos, & laicos patronos, pleræque differentiæ. Nam ecclesiastico ad præsentandum sex mensium d conceditur spatium. Laico quadrimestre e tempus datur. Et uidetur optima ratione f inductum ut longius præfigatur tempus ecclesiasticis; quippe quibus semel facta præsentatione amplius uariare minime licet, g quod in laicis diuersum statuitur. h

Episcopus qui instituit secundo loco præsentatū in pœnam tenetur prouidere, etiam primo præsentato h.d.

Sed si laicus, cui plures præsentādi tributa est facultas, primo Ioānē instituendū offerat, secundo loco i paulum utrumq; idoneū. K Ordinarius autē secundo loco præsentatū instituat, uideamus an primus appellare ualeat? l Et statutum est de secundo factam institutionem infringi non posse m: Episcopum tamen qui primo loco præsētatum dolo n recusauit admittere, recusato, ut in cōpetenti beneficio prouideat compellēdum, o: ut in eo punia

a Remunerationis. Ad quam tenemur, l. sed etsi lege, §. eon suluit. ff. de petit. hære.
b Professionis. Scilicet vtrum sit laicus, uel clericus, uel alias religiosus facit c. fi. de inst.
c Tñ, Quasi dicat, licet non sit habenda differentia inter laicos, & personas ecclesiasticas quo ad ius patronatus obtinendum, sunt tñ inter eos pleræq; differentiæ.
d Sex mensium. Cap. vni eo. in 6.
e Quadrimestre: Cap. ubi, eo. in 6.
f Ratione, Quia scilicet qui in vno grauat, in altero releuatur, l. eū qui ff. de iureiu. & ita uñt dicere Doct. in c. vn. eo. in 6. & in cle. plures, eod. & vide quod not. in ca. cum uos, de offi ord.
g Licet. Ca. cū autem, c. pastoralis, eo. & si s. d̄m Inn. præsentatio facta patrono Ecclesiastico habet uim electionis, in qua non admittit uariatio, ca. publicato, de elect. ut per Abb. in d. ca. cum autē, & no. in cle. 2. eo. tit. Et est rō, quia clerici patroni pinguiusius habent quam laici, arg. 16. q. 2. c. si ¿s Epatum; Vel hoc; quia clerici uariare non debent, iō hoc in pœnam eorum statutū est; vt no. in d. c. cum autum, per glo. Host. & Abb.
h Statuitur. Qui possunt variare, non recedēdo a primo præsentato, sed accumulādo: vt habetur ic. cū aūt eo. c. quod aūt. eo. Et intellige hic patronū Ecclesiasticum, cui cōpetit præsentatio iure Ecclesiæ, secus si iure patrimonii, ēt quod sit clericus: quia tunc idem p omnia in eo quod in laico arg. c. cū dilectus, eo. & no. abb. in d. c. cū aūt, & non etiam in cle. 2. eo. tit. & in c. cum dilectus ext. eod.
i Secundoloco. Etiam post appellationem interpositam a primo præsentato; nam & tunc quoq; potest laicus variare. Abb. in c. pastoralis, eod. vnde sumitur.
K Idoneum. Sed quid aget prælatus, si timet, ꝙ nō idoneus sibi præsentatus fuerit, forte ad preces aliquorum? Resp. vt per Abb. in c. cōstitutis, in prin. de appell. 2. Sed nūquid peccet patronus, qui idoneum præsentat, poterat tñ magis idoneū præsentare? Resp. ex no. per Ab. post alios, in d. c. constitutis de appel.
l Appellare ualeat. Licet expresse ad hoc hic non respondeatur, tamen implicite satis bene habetur quid operetur hęc appellatio fac. ca. pastoralis eo: Datur ultra appellationem etiam aliud remedium, vt scilicet præsentatus primo loco adeat superiorem, debentis instituere per uiam querelæ, & petet compelli recusantem instituere per hoc, quod legitur, & nota. in capitu. ex parte Hastensis, & in capitul. cum Bertoldus. de re iudic. & per Abb. in dicto c. pastoralis.
m Non posse. Secus tamen esset in patrono ecclesiastico, secūdum Abb. in cap. pastoralis, eo. Sed quid si habens instituere, non instituit intra sex menses, an fiet deuolutio ad superiorem sicut dicimus in collatione? Respond. non. Tempus enim ad instituendum est arbitrarium, Abbas in dicto c. pastoralis. Tpᵘ ad īstituen. sit arbitrarium.
n Dolo. Sed quis probabit, ꝙ Episcopus malitiose, & dolose non instituerit? Glo. & doctor. in capitulo pastoralis, eodem. varie distinguunt, dic vt ibi. & nota ex hoc §. quod licet alias contradictio sine iusta causa habeatur pro consensu, vt not. Archidia. in capit. 1. de constit. in 6. & Abb. in capitulo quoniam, in fin. de vita & honestat. clerico. tamen hoc non habet locum quādo contradictio non stetit in puris terminis contradictionis; sed procedit hoc ubi non requiritur non solum consensus, sed actus perficiens consensum, ut in fine huius § in quo non sufficeret Episcopi consensus, sed alterius requiritur institutio. Contradictiōis uis.
p Compellendum, sed si esset mu in electo, qui peteret a superiore confirmationem, posset eundē præcise compellere ad confirmandū. Electus enim

enim instituitur pleno iure,& petendo cõfirmationem in nullo petit gratiam Vnde dicit Io. And. in c.postulationẽ,de postul.prælator.quod canonice electus,si cõfidat de idoneitate personæ suæ, potest superbe accedere ante superiorem , etiam capuccio, uel bireto non eleuato,& comminari ꝙ nisi confirmetur,habebit recursum ad superiorẽ : & hoc intellige in superiore citra Papã. Præsentatus vero consequit ius,sed non adeo plenum ; cũ patronus uariare possit,c.cum autẽ, de iure patronat⁹ unde debet cum humilitate petere institutionem,unde petit gratiã expeditionis , idest, ut expediatur cito ne alius interim ꝑ patronum præsentetur , unde debet leuare capuccium & se curuare. Postulatus uero dẽt etiã genua flectere,ut per Doct.in d.c. postulationẽ.

a In quo.Cap.quãto,& c. translationem,de trãslatio. c.si.de immun.eccles.17.q.4.c. frater.& coepiscopus.

pinguius est ius patronatus Ecclesiasticum, quã sæculare.

Ioã.Bap. Licebit. CASVS. Quidam patroni laici uolebãt in omnibus defendere Ecclesiam sui iuris patronatus contra institutum,quia hoc putabãt proprium ipsorũ patronorum. Et ideo quæsitum fuit q d iuris? Sol.ut hic dicitur, siquidem defensio licet sit de iure permissa,hoc tamẽ intelligitur sc d m qualitatem subiectæ materiæ, quæ est defendẽda & ideo obiectio cessat. No. ex hoc tex.patronum in hoc casu dici & esse proprie defensorẽ cum eius officio & opera cõseruet Eccl.ius suum

e Licebit tamen. Quãquam sibi de tẽporalibus rebus ratio exhiberi nõ debeat : & sic dictio,tñ, recte aduersabitur,& not. differentiam in iure, & in facto, & de eius natura habetur in l. si quis ex argentariis.§.si initiũ.ff. de eden. & per Bar.& Do. in l.1.ff.si quis ius dicen.non obtem.

tur,in quo [a] eum deliquisse constat.

Legatus de latere potest derogare iuri patronatus Ecclesiasticorum,non laicorum. Et Ecclesiastico patrono redditur ratio prouentuũ patronatæ Ecclesiæ,secus laico h.d.

Legatus etiam beneficium in preiudicium Ecclesiastici patroni,ut supra tetigimus [b],cõferre potest cum in laicis diuersum accidat [c] Item Ecclesiastico patrono de temporalib.rebus ratio debet exhiberi,d quod in laico minime obtinet.

Patronus laicus potest deferre ad superiores clericos qui delapidant bona Ecclesiæ, cuius est patronus h.d.

Licebit tamen [e] patrono laico,f si sacerdotem ex collatis in Ecclesiã rebus fraudare cognouerit,aut honesta illum cõuẽtione cõpescere, aut Episcopo vel competẽti iudici corrigenda denunciare.quò si talia agere tẽtet, & Episcopus, Metropolitano eius hæc insinuabit , sin autem, & Metropolitanus talia gerat , Principis g hæc auribus (si aliter Eccle-

Ioã.Bap. Legatus CASVS.Quidam legatus de latere uolebat conferre beneficia iuris patronatus,quemadmodum beneficia libera,ad idque faciendum mouebatũ illa ratione,quia est maior Ordinario, c.pastoralis,de offi.ord.ꝙ non esset, si id non posset,uñ fuit quęsitũ quid iuris ?Sol.ut hic dr̃,quia licet rõ ista teneat respectu clericorũ,respectu tñ laicorum secus,ne retardẽtur a beneficiorum collatione.No.ius patronatus laicorumesse maioris efficaciæ iure patronatus clericorum uno respectu,secus alio.

b Tetigimus.In § ex legatione. supra de præb.

c Accidat.Vt probatur in cap. cum dilectus , & per ea quæ ibi habentur.Sed quid in Papa? Dic,ꝙ potest conferre etiam Ecclesiastico patrono inuito:ut not. per Abb.in d.c.cum dilectus,post not. in clem.litteras,de præb. Sed Papa non solet hoc facere, quin saltem mentionẽ faciat:& aliter collatio tamquam surreptitia non ualeret,faciunt q̃ not.Abb. in c.3.in 1.no.de iure patro.& in c.illud eod.tit.in.fi.

Ius patronatus ecclesiasticum pinguius sæculari. d Exhiberi.Vt in cap.in Lateranensi,de præb.& cap.ex litteeis,ext.eod.& habetur in cap.cum & plantare,ext.de priuil. Et quomodo sit reddenda ista ratio,uide tamẽ per Inn.& alios in d.c. eum & plantare,quam per Abb.in dict. c. ex litteris, Et no.ex hoc,quod hic dicitur,quod quo ad quid

f Patrono laico.Cap.constiturum,16.q.1.c.filiis 16 q.7. immo quilibet de plebe poterit sacerdotem dilapidantem accusare arg.c.plebs,d. 63. & c.ex parte Adæ,de testib.Cum de rebus Ecclesiasticis denẽ actiones populares. Sed dic ꝙ in concursu semper erit patronus,& eius descendentes præponendi:arg.l.fi.§. fi. cum l.seq.ff. de adul. & leg. 1.ff de lib.causa. Et idem poterit patronus facere in Ecclesiæ conuentuali.arg.c.Ratina & c.nobis,& c.lectis d.63. Sed in hoc est differẽtia, quia in ecclesia conuẽtuali patronus nõ præsentat.nec eligit,c.nobis,extra eo.nec est cõtra,18.q.2.c.Abbatẽ,quia ibi intelligit electio possessoris , idest, requisitio,quia facta electione requiritur consensus,c.cum in terra,de elect. De rebus ecclesiasticis dantur populares actiones.

g Principis. Etiam sæcularis,puta Regis:cum sacerdos,per Ecclesiasticum iudicem compelli nõ potest:vt 11.q.1.petimus,& dist. 17.ca.nec licuit. Vel etiam cũ iudex Ecclesiasticus deest uel alias est deses,cap ex transmissa.de fo.comp.& in c.filiis,16.q.7.Vnde sumitur hęc littera,habetur Verbum Regis non autem Principis,sed nõ inconuenienter fuit illud uerbum immutatum,& repositũ uerbũ Principis.Primo,quia Principis Verbũ est latius respectu sæcularium,& includit non solum Regem,sed Imperatorem , Duces,Marchiones & Barones,ut no. in cle.uni de baptis.qui nõ

sunt

siæ consuli non possit [a] intimare non differet.

Ius patronatus transmitti potest ad quoscunque hæredes, h. d.

Successione quoque ius patronatus acquiritur, [b] quod quidem procedit, siue sui, siue extranei, [c] siue ex testamento, siue ab intestato sint hęredes. [d]

Plures succedentes vni habent vocem vnius, nec hęres patronum institutum mutare potest, hoc dicit.

Plures tamē ab uno [e] ex patronis Ecclesiæ relicti hæredes, uocem dumtaxat unius habebunt in pręsentatione Rectoris, [f] nec iam institutos mutare poterunt. [g]

Si patroni in præsentatione non sint concordes, attenditur maior, & melior pars. h. d.

Etsi forte in plures partes patronorum se vota in pręsentando diuiserint [h] ille pręficiēdus est Ecclesię, qui maioribus [i] iuuatur meritis, & plurium approbatur consensu.

Si ecclesia ob patronorum discordiam detrimentum patiatur, potest Episcopus interdicere diuinis h. d.

sunt excludēdi ab hac dispositione, maxime si nō recognoscant superiorem. Secundo, quia includitur etiam Papa, qui interdū appellatur Princeps, c. corpora, de conse. di. 1. not. in d. cle. vni de quo si intelligas, non sunt necessariæ supradictæ subaudtiiones, & suppletiones.

a Non possit. Hęc parēthesis non est in c. filiis. 16. q. 7. sed si uerbum Prīcipis, referatur ad sæculares, est omnino ualde opportuna, & quasi necessaria, per ea quę in supra proxima notula.

Ioā. Bap. Successione. Hæc pars diuiditur in 5. par. in prima agitur de acquisitione istius iuris per successionē in secunda de acquisitione eiusdē per donationē in 3. de eadem acquisitione p emptionem, in quarta ad nota. quid iuris de occupatione præsentationis, & ins. legit. in quinta demōstratur quis patronus debeat pręsentare & quē 2. ibi monitione, tertia ibi, sed si quis, quarta ibi quēadmodū, quinta ibi, interdum. Quoad primū casus ita figuratur. Cum quidam ecclesiarum patroni reliquissent ius patronatus pluribus, & huiusmodi successores non conuenirent inter se in præsentando. fuit propterea dubitatum quid de iure esset circa hoc agendum argumento c. si quis iusto, de elect. in 6. uidebatur successionem esse nullam, si patroni inter se non conueniant, uel alias successio non esset omnino clara. Sol. tamen ut hic legimus, quia uel conuentione, uel pæna, uel alio simili modo possunt remoueri incōuenientia. quę inde orientur. & propterea etiam oppositio in contrarium facta, non uidetur obstare. Not. primo, quod ius est indiuisibile sicut ius eligendi, ut ex d. c. si quis iusto, colligitur. No. secundo, argumentum quod cum causa unus potest puniri, pro alio iuxta c. fine culpa, de reg. iur. in 6. Not. tertio, argumentum lite durante prouidendum esse ne res litigiosa reddatur deterior, iuxta tot. titu. de eo qui mittitur in possess. causa rei seruandæ.

b Acquiritur. Can. 1. c. 3. extr. eo. cle. de plures. eo. bene dicit acquiritur, non constituitur, ut dixerat in principio.

ANT. TIMO. Et ideo filius qui repudiauit hæreditatem paternam, non erit patronus in huiusmodi bonis, secundum Fel. col. 3.

c Extranei. Sed contra uidetur le. 1. §. sub conditione. C. de lat. liber. tol. & le. filii, ff. de iur. patro. Sol. facilius trāsmittitur ius patronatus Ecclesiæ quam libertorum, quasi habeat plus realitatis, quā ius patronatus libertorū, quod uidetur habere plus personalitatis, cū hinc inde versetur respectus personæ, & hinc ius patronat. Ecclesię trasfertur cum uniuersitate rerum. Item donari pōt, ut in c. cū speculum, & ca. illud, eo quod non accidit in iure patronatus personarum, licet pater possit uni ex liberis libertum assignare, le. 1. & per tot. ff. de liber. assigna. et pro hac opi videtur tex. in cle. plures, eod. ubi ius patronatus transfertur in hæredes, nec distinguitur ī quos, merito & de hoc per Abb. in c. 1. et in d. cap. cum sęculum de iure patro. Vbi post antiquos inquit, quod si filia dotata non succedit patri qa renunciauit hæreditati, non succedat in iure patronatus una cum masculis. Item quod ius patronatus regulatur ab hęreditate, etiā inter filios, Vnde si in loco prout in Anglia esset consuetudo quod solum primogenitus, & non alii succederet in hæreditate, idē esset in iure patr.

d Sint hæredes. Et in quocunque numero, clem. plures, eo. Sed an alio titulo q̄ hęreditario poterit hoc ius patronatus relinqui, puta legati. Et respon. est affirmatiue, cum etiam donari possit, unde et legari. cum legatum donatio sit, inst. de leg. post pri. ita Io. An. Ab. & alii in c. cum sæculum.

e Ab uno. Secus ergo si plures a pluribus, uel unus a pluribus. ut no. in cle. si. eod.

f Rectoris. Et clerici, cum eadem sit ratio, licet quidam contra, ut nota. in c. postulasti. ext. eo. & in cle. plures, eod tit.

g Poterunt. Nec mirum. cum. nec hi, quib. succeditur a prima præsentatione resilire possint qđ est multo min⁹ ut no. su. §. sunt tamen & con. c. eod.

h Diuiserint. An. aūt requiratur qđ patroni eo tempore pręsentationis simul conueniant, an uero quisque possit pręsentare p ab. in c. quoniam. eo. in fi.

i Maioribus. Ca. si forte dist. 63 & ca. quoniam, eod.

eo. An autem requiratur, quod maioris sint meriti, & plures eű præsentent copulatiue, dic ut habetur in c. Ecclesia uestra de elect. & in c. 1. de offic. cust & in c. 1. de his quæ fi. a ma. parte ca. Et nunquid saluēt conscientiā qui eligũt, uel præsentant idoneum cum possint presentare magis idoneũ, no. ĩ ca. licet. 8. qu. 1. & ponit Abb. in c. cõstitutus, de appell. & no. remissiue, supr. eod. §. sed si laic⁹.

a Inter eos. Quid si nõ inter eos, sed inter Episcopum, & patronos. Resp. ponendus est œconomus in Ecclesia donec sopita fuerit cõtentio, c. cum uos, de offic. ordi. & per Abb. in c. 1. ext. eo.

Ioã. Bap.

b Solennia. Sic, c. considerandam & c. si plures, c. 16. q. 6. ubi diffuse, de materia notatur.

c Ordinet. De uirtute, & efficacia huius verbi uide per An. de Bu. in c. si Archiepiscopus, de temp. ord. & latius per Abb. in c. super eo, super glo. 2. de offi. dele.

d Ordinandã. Ca. quoniã, eo. & patronis non præsentantibus post quattuor menses, liberum ius instituendi, & prouidēdi deuoluetur ad Episcopũ, secus tamen est in materia electionis, ut late disputat Panor. in d. ca. quoniã, post antiquos.

in sacerdotali ordine deseruire. Et not. quod parochialis Ecclesia potest intitulata dari etiam non presbytero, c. licet. & in c. cum ex eo, de elec. in 6. & c. 2. de institu. eo. lib. commendari autem non, quod fuit inductum per ca. nemo, de electio. in 6. vnde sumitur, & ibi no.

Quod si ita simultates inter eos a ortæ fuerint, ut sacerdos suo ibi officio canonice fungi non possit, si aliter prouideri non poterit, præcipere debet Episcopus, ut ibi missarum solēnia b non celebrentur, donec patroni ad concordiam redeant. quod si intra quattuor menses factum non fuerit, tunc ordinet c Antistes Ecclesiam sicut melius eam secundum Deũ iudicauerit ordinandam. d

Episcopus potest ex causa Ecclesiam patronatam secundum certam formam commendare. hoc dicit.

Quod necessarium, aut expediens esse duxerit, poterit etiam interim Ecclesiam alicui commendare, e ita tamen, ut si parochialis sit Ecclesia, f nemini commendetur, qui non sit in sacerdotio g constitutus, nec huiusmodi cõmēda ultra semestris h temporis spacium uires suas porriget, nec in unius persona, nisi unicai fieri poterit.

Episcopus in ecclesia iuris patronatus laicorum ex causa potest ponere Oeconomos qui colligant fructus erogandos in utilitatem laicorum h.d.

Erit etiam Episcopo k facultas in Ecclesiis in quib. Ecclesiastica l persona præsentationē non habet, si uel minus m idonei præsentētur, uel alia de causa aliquos in eis instituere non ualeat, Oeconomos ponere, n qui fructus percipere debeant in Ecclesiarum utilitatem erogandos, aut his, qui quandoque instituentur

h Semestris temporis. Sed nunquid finitis sex mensib. poterit ordinarius eã, iterum eidem, vel aliter commendare? Resp. ut not. in c. nemo de elec. in 6.

i Vnica. Ergo duas commendatas habere non licet sicut nec duas intitulatas: sed quod quis possit habere vnam commendatam, & aliam intitulatam nõ prohibetur, ut 21. q. 1. c. qui plures.

K Episcopo. Ad quem regulariter spectat collatio vnde ad eundem spectabit uacantis Ecclesiæ custodia, ut p Abb. in ca. ad aures, de exce. p æl. & in ca. cũ venissent, de insti. & in c. bonæ, de appella. no. etiam in cap. cum uos, de offi. ord.

l Ecclesiastica persona. Hoc ideo dicit, quia psona ecclesiastica facilius cogitur, puta per suspensionem, vel subtractionem beneficii, consuluit, d. 74. & no. in c. cũ nos, de offi. ord.

m Minus idonei Sic patet quod patronus laicus, licet præsentet indignum, non est priuatus, nec priuandus potestate præsentandi, secus in collegio, uel persona Ecclesiastica ca. cum in cunctis, de elect. & not. in ca. cum uos de offic. ord.

Commēdare.

e Commendare. Idē est quod deponere, l. cõmendare, ff de uerb. obl. & l. Laicus, ff. de post. & 21. q. 2. c. ne quis arbitretur, & c. i. de depos. Quādoque commendare, est laudare l. si uero. §. cum quidam ff. de p. l. sciendum, ff. de ædil. edic. & l. ea quæ, ff. de contra empt. Sed hic commendare est Ecclesiam alicui custodiendã committere ut no. in c. nemo, de elec in 6. ubi de materia per gl. & Doct. latissime, & uide per Abb. in c. bonæ, de appel.

f Parochialis Ecclesia. Habes hic unum speciale parochialis Ecclesiæ. concor. c. nemo, de elec. in 6. de aliis in c. licet, de ele. in 6. & c. si Apostolica, de præb. in 6. & c. extirpãdæ, §. qui uero, de præb. in antiq. & cle. uni. de offi. Vica.

g In sacerdotio. Vt possit interim ipsi ecclesiæ

ANTO. TIM. Bene uerum est, q præsentans indignum mortaliter peccat, quia infideliter agit in officio sibi cõmisso, ut dñt cõter Do. Sumistæ.

n De causa. Puta scandalum magnum, argu. c. 1. & c. 2. sed pro modico scandalo nõ dimittet Episcopus Ecclesiam ordinare, ca. quoniam, de iure patr. et no. in c. cum uos, de offi. ord.

n Oeconomos. Patronus enim se de reb. Ecclesiæ intromittere non debet. nisi quo ad defensionē, 16 q. 7. c. decernim⁹, et c. filius, sed is custodiet, qui habet

habet Ecclesiæ institutionem, ut hoc §. in 1. notula. Constituetur autem hic œconomus ad conseruandum, non ad agendum, c. qm̄ dist 85. licet qn̄ que ēt ad agendum, c. Imperatorum, de iuramen. calum. c. dilectus, de cap. mon.

cum patrono, c. ex insinuatione, eodem quāquam tunc non est proprie donatio, sed potius proprii iuris relaxatio, cum quilibet patronus habeat ius insolidum. vt per Abb. in d. c. ex insinuatione, secus si laicus nō sit compatronus, c. illud, & c. cum laici, ext. eod.

a Reseruandos. Ca. hęc huius placiti & c. charitatē 12. q. 2. & d 75. ca. quoniam quidam & 10. q. 2. c. si quis Eps, nisi sint talia, quæ seruando seruari non possunt, l. lex quæ rutores, C. de admi. tut. & ff. de pet. hære. l. diuus, & x. q. 1. c. si quis Eps.

b Ecclesiis. Quarū dispendiosa est uacatio cap. quam sit, de elect. in 6.

c Patronus Oēs. Facit quod not. in cap. quia propter, ver vel saltem, de electio.

d Libere. Idest, sine superioris auctoritate. Item libere, idest, etiam si nō uacet Ecclesia, ut not. in cle. plures, eo unde sumitur. Eadem rōne videtur, φ patroni plurium Ecclesiarum possint inter se diuidere, scilicet vnus sit patronus in una, alius in alia arg. tñ cōtra in l. quędā, ff fam. ercisc & in l. quædam, ff. de alim leg. ut not. in d. cle. plures.

fideliter reseruandos. a

Patroni possunt conuenire de præsentando alternis uicibus & plures simul possunt præsentari vt de ipsis Episcopus elegat instituendum. h. d.

Sed vt facilius prouideatur Ecclesiis, b non inconueniēs uisum fuit patronos c ipsos inter se posse libere d conuenire de Rectore ab eis alternis uicibus e præsentando, quibus etiam ex eadem causa permittitur, ut plures ad uacantem Ecclesiam præsentare ualeant. ita vt unus ex eis eligi possit per Episcopum f & admitti.

Ius patronatus donari potest, sed ob donationem nō præiudicatur iurib. Episcopalibus h. d.

Donatione g quoque ius patronatus acquiritur. Vt cum ius quod quis in Ecclesiis habet in aliquem liberaliter confert, quæ si fiat Ecclesiæ, aut loco religioso, h quamuis absque assensu Episcopi facta fuerit, efficax est censenda, sed per eam Episcopalibus iuribus in aliquo non derogatur.

Ius patronatus non potest uendi, nisi cum uniuersitate. h d.

Sed si quis dato pretio huiusmodi sibi ius comparare ausus fuerit, talis contractus irretus erit & inanis i nisi tale ius cum uniuersitate k rerum temporalium transferretur.

Ioā. Bap. Sed si quis CASVS. Quidam patronus volebat uēdere suum ius patronatus quomodocumque posset ea ratione motus, quia si de eo habet dn̄ium vt præsupponitur ob naturam dominii, uī ꝑpea idei esse licitum, iuxta l. in re mādata, C. mandati. Sol. tñ ut hic hr̄, quia hoc ius si de se cōsideretur, non recipit æstimationem. Nec obstat obiect. quia illa ptās limitatur ꝑp qualitatem subiectæ materiæ, ut contingit in casu isto. Not. inde argumētum, illud quod directè non potest alienari, indirectè sæpe esse alienabile, & hoc contingit quia dr̄ mutare naturam.

i Inanis. Ca. quia clerici, eod. adeo φ emptor poterit de facto, & sine iudiciali processu spoliari, cuī actib notorie iniustis possit iudex extra iudicialiter procedere fac. c. qm̄, de fil. presb. & no. per Abb. in d. c. quia clerici.

e Vicibus. Facit c. fi. de præb. in 6.

f Episcopum. Vel alium habētem ius instituēdi, cum eadem sit ratio.

Ioā. Bap. Donatione. CASVS. Quidam Ecclesiæ patronus donauit suum ius patronatus cuidam Canonico eius amico, & cum Episcopus se opposuisset, fuit dubitatum, an donatio teneret, cum enim Ecclesia tale ius concedendo, uideatur respicere qualitatem personę propterea non uidebatur ipsam fore admittendam, argumento c. fi. de locat. Sol. tñ ut hic legimus, quia in hac parte Ecclesiæ nullū fit præiudiciū, & ideo ēt obiectio nō tenet. No. quod licet quilibet possit ius suū donare, donatio tñ est ita intelligenda ut dicatur facta fine læsione iuris alterius.

g Donatione. Cap. ex insinuatione, eo. c. uni eod. in sexto.

h Religioso. Idem si eidem, vel alteri Ecclesię cap. vni. eod. in 6. unde sumitur, idem si laico, sed

K Cum uniuersitate. Cap. ex litteris, c. cum seculum, ext. eo. facit l. 1. ff. de fundo dot. & in l. modicis, de contrah. empt. & l. quædam. ff de acq. rer. domi. Ius ergo patronatus potest esse accessoriū rebus temporalibus, & sic magis dignum potest accedere minus digno, & de hoc per Abb. in d. c. ex litteris, ante finem.

Minus ... gnum. Intrahit in accessionē magis dignum.

Quemadmodum. CASVS. Ob controuer. siā ortam inter Epm̄ & patronos Ecclesiarum circa p̄sentationē ac institutionem, cum unus mitteret falcem in ius alterius, fuit dubitatum an id liceat & arg. ti. de sup. neg. l. præl. affirmatiue erat rn̄dēdū. Sol. tñ ut hic legimus q̄a si secus esset, daret occasio priuandi alterū iure suo sine culpa & cā. Non obstat obiectio, siquidem ptās supplēdi negligentiam, nō conceditur inter Prælatum, & patronū. No. de iure canonico, inuadere ius alterius esse tale crimen, vt possit puniri ēt excōicatione.

a Ad præsentationem patroni. Ca. illud, in fi. eo. t. decernimus. 16. q. 7. Sed contra de supp. neglig. præla. Sol. illud propter negligentiam patroni ob quam potestas deuoluitur ad eum, ad quem institutio pertinet, etiam si non sit Episcopus. No. in clem. de suppl. negli. præl. Abba. in c. illud, eo. An aūt sit idem si indignum præsentauerit No. su. e. §. erit, & in c. cum vas, de offi. ord.

b Instituere. An & restituere depositum? Et idem uidetur, cum hæc habeatur pro noua receptione, & uidetur hoc sentire Butr. in c. ex transmissa in fin. de renunc. Vide not. in c. quamuis, de rescr. in 6.

c Laici. Quid si sit clericus patronus nō laicus? Resp. idem. ut in ca. 1. 16. q. 5. & tenet Abb. in c. præterea 1. eod.

d Anathemate. Ca. præterea, 1. eo.

e Priuandi. Et ita non est ipso iure suspensus qui recipit ecclesiam a laico, ut plenius not. in c. præterea, eo.

f Non est. Et hoc est quod faciebat dubitandi rationem. cum ius præsentandi pertineat ad patronū, c. decernimus & c. filiis, 17. q. 7. & hic per tot. Sed cum præsentare fructus sit iuris patronatus velut fructus rei materialis pertinet ad possessorē bonæ fidei, & non ad dominum. §. si quis a non domino, Inst. de re. diu. & not. in c. graui, de rest. spol. ita & iste fructus iuris præsentandi, vt latius per Abb. in c. consultationibus, eo. vnde sumitur.

g Possessor. Et bonæ fidei, secus si malæ; quia tunc institutus est remouendus, ut tradunt omnes in c. consultationibus, eo. quia velut possessor malæ fidei non facit fructus suos. Sic nec qui est in quasi possessione præsentandi mala fide. Quando autem quis dicatē esse in bona, vel mala fide, dic ut per Docto. in d. c. cōsultationibus, Cal. cōs. 13. hoc tit. Oldr. cons. 1. Rot. Rom. in deci. 278.

h Credebatur. Sola ergo credulitas sine possessione non sufficit, & sic debet limitari quod habet in l. Barbarius, scilicet quod com. error fac. ius. fac. c. querelam de elect. & can. cum olim. de causa poss. & propriet.

Episcopus non potest spernere patroni præsentationem. Patronus non potest quem propria auctoritate instituere sub pœna excommunicationis h. d.

Quemadmodum autē ad præsentationē[a] patroni, debet Episcopus clericos instituere,[b] & quod spretis fundatorib. de vacāti Ecclesia disposuerit, erit irritum, ita etiā patronus auctoritatē Episcopi negligere non debet. Quod si laici[c] ausu temerario propria auctoritate ad institutionem processerit, tam ipsi anathemate[d] feriendi, quā etiam perperam instituti clerici communione sunt priuandi,[e] qui si ēt adhuc perstiterint, & a ministerio ecclesiastico & ordine deponendi erunt.

Patroni putatiui præsentatio tenet. h. d.

Interdum accidit, ut eius qui patronus nō est,[f] præsentatio tamē rata sit habenda. Vt cū ordinarius ad eius præsentationē clericum instituit, qui & iuris patronatus erat possessor,[g] & patronus credebatur,[h] nā si postea ius patronatus alius in iudicio euicerit, institutus non debet propter hoc ab ecclesia remoueri.[i]

Nemo potest seipsum præsentare. h. d.

Licet aūt patronus alius præsentet, seipsum[K]

Ioā. Bap. Interdum accidit CASVS. Quidam tantum possessionē habebat istius iuris patronatus, & nihilominus non solum uolebat præsentare, sed etiam uolebat beneficiū sibi conferri fuit quæ situm an posset, & ne uerus patronus priuaret iure suo in primo c. negatiue videbatur respōdendum, in secundo vero cum nemo posset melius cognosci quā a seipso, affirmatiua dabatur responsio. Cæterum solut. est sequenda quæ hic habet, quia cū verus Patronus nō possit semper cognosci, oportet vt putatiuus pro vero in dubio habeatur, & cū affectio propria decipiat sæpe hominem, propterea non conuenit seipsum præsentare quibus consideratis nec etiam obiectiones aliquid obstant. Not. primo possessorem alicuius rei, esse dominum putatiuū, iuxta l. fi. C. de rei vendic a. Not. secundo esse maxime inconueniens aliquē seipsum idoneū iudicare ad aliquod officium exercendum. Not tertio unam & eandē rē esse non posse causam, & substantiam ut etiā Philosophi docent.

i Remoueri. Quia quod legitime factum est, nō debet irritari, licet ad eum casum deueniat, a quo incipere non potest. dist. 55. c. præcepta, l. 1. §. casum. ff. de postu. & 30. quæst. 7. c. neque furiosus, facit l. sancimus. C. de admi. tut. & l. Gracchus, C. de adulte.

K Seipsum. Sed nunquid saltem filium? Et non uidetur, cum cēseatur una persona cum patre, 25. q. 3. §. hac auctoritate, & l. fi. C. de impub. & aliis subst. communiter contra, ut per Abb. in c. ex ore de his quæ fi. a maio. par. Cap. & in c. fi. de inst. & in capitu. consuluit, eod. per gloss. & Innocen. in c. quia clerici, eo. Et facit quod suffragium patris proficit filio, l. illud. ff. quod quisque iu. Nec obs. quod pater. & filius uideatur eadem persona: nā hoc est iuris fictione, non uere. Sed uidetur adhuc contra, quia quidquid quærit filius, quærit patri, Pater & filius quā do eadem persona.

§. 1,

§.1. Insti. per quas person. nob. acquir. cum simi-lib. Resp. n in quęrit patri in spiritualibus, in quibus non curatur de patria potestate, c. si annum, de iud. in 6.

ANTO. TIMOT. Potest tamen præsentari vnus de patronis si huiusmodi pręsentatio facienda est a pluribus, si præsentabitur, a maiori parte, nã pręsentatur quasi a collegio Abb. in c. quoniam eo. tit.

a Clericus. Quia ex ui iuris patronatus solum cõsequitur pręsentatione licet sit clericus ipse patron° c. fi. eod.

b Pręsentare. Nõ solum ob rationẽ, quæ sequitur, uerum etiam, quia differentia debet esse inter præsentatum, & præsentantem, baptizatum & baptizantẽ, dantem, & recipientẽ c. fi. de instit. c. debitũ, de baptis. l. 2. ff de stipu. seruor. plures tamen patroni possunt unũ ex ipsis præsentare, arg. cap. cum in iure, de offic. deleg. Sic & decuriones possunt dare tutorem unum ex seipsis, leg. vbi absunt, ff. de tutor. & cur. da. ab his. Et electores eligunt prelatum ex seipsis, cap. ne pro defectu, & cap. quia propter. de electio. & ita not. ca. consuluit. ext. eod.

c Immiscere. Immo hoc ipso tamquam ambitiosus debet epelli. 8. quæst. ca. in scripturis, & 1. q. 6. c. sicut, l. quãquam, C. de Epis. & cler. l. quę omnia, de proc. fac. l. contra temp. C. de re milit. lib. 1. & c. miramur, dist. 61. Sed contra uidetur quod dicitur, in c. cum in iure, de elect. Resp. ille non eligit, quia fuit primo ab aliis electus, & postea ipse consensit.

d Debeat. Et si aliter faciat, perderet ius conferendi, uel pręsentandi, per ea quæ no. Ab. in ca. ad aures, de excell. pręl. in fi. Si tamẽ Epis. opus motu proprio conferat benefi. sui patronatũ, ualebit collatio. Itẽ potest patronus supplicare Episcopo quod sibi beneficium conferatur, forte propter indigentiam, ut per Abb. in c. per nostras, eod. unde sumitur.

Sunt autem. Hęc pars subdiuiditur in 2. part. in prima habetur inter collationem & institutionem similitudo, in secunda inter easd. dissimilitudo, secunda ibi, dissimiles sunt, quoad prima CASVS commode nõ figuratur. Sed loco eius est ad notan. quod inter quosdam scholares Canonistas orta fuit q. circa naturam Collationis, & institutionis, quidam enim dicebant nullam penitus dari similitudinem inter eas, quia de natura collationis est ut sit libera cõcedi, & de natura institutionis ut depẽdeat a præsentatione, §. si. supr. de præben. Quidam uero tenebant oppositum respectu beneficii cõferẽdi, & eius cui ueniret conferẽdũ, si quidẽ & natura beneficii & actus conferendi id suadebat ut possent euitari inconuenientia quæ aliter inde oriren. ur qua de re fuit quęsitum quid iuris. Solut. ut hic legimus, quia cum reperiantur sub uno genere, oportet ut sapiant naturam eius, & sic habent in hoc similitudinem, qua ratione suadente ẽt obiectio alterius opinionis non tenet. Not. ex hac part. arg. quod similitudo datur inter ea, quæ saltem aliquo respectu sunt eiusdem natura, quod regulariter a rationis identitate cognoscitur, ca. 4. & ibi gloss. in uersi. similitudine de cõfirmation.

tamen, quamquam clericus [a] sit, præsentare [b] non potest, quantumuis idoneus sit, & quibuscunque studiis iuuetur, & meritis. Cum nullis Ecclesiasticis sese officiis ultro immiscere [c] debeat. [d]

Nemo sibi beneficium confert, ueluti, nemo se præsentat. h. d.

Sunt au ẽ institutiones collationib. in quibusdam similes, in quibusdam uero, dissimiles. Similes sunt, quia quemadmodum is, qui seipsum præsentat instituendus nõ est, ita ẽt is, ad quem pertinet collatio, seipsum non potest instituere, [f] cum inter dantem, & accipiẽtem [g] distinctio debeat esse personalis.

Vacaturi beneficii nec collatio, nec præsentationis permissio tenet, h. d.

Item quemadmodum uacaturæ præbendę non tenet regulariter [h] collatio, ita etiam promissiones [i] de non uacantibus beneficiis

e Non est. Vt sup. eod. §. prox.

f Instituere. Alias iure instituendi priuabitur, ut per Abb. in c. ad aures, de excel. prælat. fac. c. fi. de instit. Poterit tamen conferre filio, uel aliis consanguineis idoneis, ut not. sup. in præcedenti, §. Caueat tamen hic conferens, ne carnali moueatur affectu, c. de præb. & sup. de confirm. §. illud. 4

g Accipientem. Concor. 24. q. 1. c. didicimus, & l. ff de auc. tutor. Nec potest quis uicem plurium pe. sonarum sustinere, 16. q. 1. c. presbyteros, le. nemo. C. de assess. c. singula, d. 89. & l. etsi plures, ff de pac. Arg. contra, ff de adop. si consul. c. cum inter canicos, de elect. Sed si ordinarius collator conferret alii potestatem conferendi, numquid possit ab illo beneficium recipere, ut sic non uideatur sibi ipsi conferre. Resp. Distinguendum est, aut collator transierat omnimodam potestatẽ in aliũ, & tunc potest ab illo beneficium recipere, cũ ille conferat iure proprio, aut transtulit tamquã in suum commissarium, tunc secus, quia repræsentat personã collatoris. Nec facit contra, quod Papa dat potestatem suo confessori, & nihilominus potest ab illo ligari, et absolui, ut habetur in ca. ex parte, i. et in c. lane, 2. de offi. dele. et ca. nemo, q. 4. quia respondetur ut per Ab. in c. fi. de inst.

h Regulariter. Vt c. 2. & c. constitutus de concess. præb. Papa tamen tribuere potest ius, etiam in uacaturis, c. 2. de præb. in 6. & sup. tit. prox. §. est ergo, & propterea dicit regulariter.

h Promissiones, Concor. c. nulla, c. relatum, c. ex

H 4 tenore,

tenore cap. constitutus, & cap. fi. de conc. praeb. nam que ratio militat in collatione, scilicet vt vitetur votum captandae mortis, c. 2. de cocef. praeb. militat etiam in praesentatione. Posset tamen patronus forte absfuturus dare vni potestatem praesentandi in genere licet Episcopus ius conferendi soli vicario generali possit committere, vt per Abb. in c. constitutus, de concess. preb. De ratione diuersitatis dic, ut per eundem in ca. fi. eod. tit.

c Idonei. Hoc intelligitur etiam si nõ fuisset appositum, vt le. vt gradatim, ff. de mu. & hon. cap. causam quae, de ele. Arg. est ergo quod poterit examinari instituendus, de quo vide per Abb. in c. in Lateranensi, de praeb. post prin.

Ecclesiarũ, in quibus quis ius obtinet patronatus, nullo iure subsistunt.

Capitulum sede uacante potest instituere praesentatos. h. d.

Dissimiles sunt, quia etsi capitulũ, sede vacante, beneficia, quae ad collationẽ Episcopi [a] pertinent, conferre non possit, [b] praesentatos tamẽ a patronis potest, si idonei [c] sint, admittere, & instituere.

Vicarius licet non conferat sine speciali commissione: tamen instituit. h. d.

Idem obtinet in uicario, quia licet sine speciali concessione [d] conferre, non possit, praesentatos tamẽ instituere [e] minime prohibetur.

In Rectorem parochialis Ecclesiae potest praesentari etiam non in sacris constitutus, licet secus in libera collatione. h. d.

Sunt etiam in eo dissimiles, quod in rectorem parochialis Ecclesiae, & non in sacris cõstitutus praesentari potest, dummodo alias sit idoneus, & infra tempus a iure constitutum ad ordines, quos ipsius Ecclesiae cura reqrit, promoueri valeat. Collatio autem fieri non potest, nisi in persona eius, qui saltem sit in subdiaconatu [g] constitutus.

Potentia actui proxima habetur pro actu ex dispensatione. h d.

Cum his tamen, qui in minoribus sunt ordinib. constituti, si tales sint, qui infra breue tempus [h] possint in presbyteros ordinari, dispensari [i] poterit.

Patronis defertur circa honorem, & uitae necessaria subministranda. h. d.

Ioã. Bap. Dissimiles sunt CASVS. Capitulum certae Ecclesiae Cathedral. sede vacante solebat presentatos instituere, idẽ intendebat facere Vicarius Epi uigore generalis mandati, nec attẽdebant an praesentati essent in sacris, & quod patronis dẽat conseruari ius percipiendi uitae necessaria, vnde fuit dubitatũ an id esset de iure permittendum, siquidẽ sicut ecclesia nõ põt cõstrui sine cõsensu Diaecesani §. aedificatione, supr. eod. ita quoque uidetur dicendum aliquem in ea non posse instituí, nec aliquid fieri, sine eius voluntate. Solu. tamen est tenẽda quam hic leg. mus, quia cũ institutio dependeat a praesentatione, nequit ppea, in ea obseruari illud qđ in collatione, requiritur: patronis aũt a principio fuit illud ius concessum, ideo nõ debent postea eo priuari, quibus obseruatis, etiã obiectio videtur cessare. Not. institutionem habere quaedam specialia propter qualitatem praesentationis, sine qua institutio est nulla. §. institutũ, & §. quemadmodum, sup. eod. No. 2. vna cum gl. in vers. ad inopiam, quod subuenire pauperi est de praecepto generali, & aliquando est de obligatione speciali ut contingit in Ecclesia respectu patroni pauperis.

a Episcopi. Solius c. vnic. ne sed. vacan.
b Possit. Cap. illa ext. ne sed. vac.

d Concessione. C. fi. de offi. vic. in 6.
e Instituere. Cap. ex frequentib: de instit. Ratio differentiae est, quia collatio est quaedam donatio, ideo in vicarium non trãsit per rationem, quae ponitur in c. fi. de offi. vic. in 6. institutio uero est quedam collatio non libera. ut supra de praeb. §. fi. fac c. decernimus. 16. q. 7. & c. nobis. eod. Et in quibus capitulũ Episcopo succedat, sede vacante, habetur in c. cum olim, & in ca. his quae de maior. & ob. & in c. cũ vos, de off. del. per Ab. & per eundẽ, in c. verũ, de fo. r. cõp. & est de ea re tracta. Franc. de Pauinis.
f Constitutus. Et sic apparet, quod c. praeterea, de eta. & qualit. quãtum ad institutionem est correctum, vt not. in ca. fi. de insti. in 6. & in ca. r. de consti. in 6. in ver. facti.
g In subdiaconatu. Nec mirum cum & in Episcopum possit subdiaconus eligi. cap. a multis, de aet. & qualit. & supr. de elect. §. igitur.
h Breue tempus. Arg. quod nõ inte rest quod fiat in praesenti, an breui tempore post: censetur n. inesse quae fiunt incontinenti eod. l. lecta, ff. si certum petat. Et habetur pro actu is to proxime accingendus, l. penult. ff. de milit. testament. qualiter interpretabimur hanc breuitatẽ temporis uide quae traduntur in cap. praeterea, de aeta. & qualit.
i Dispensari. Per episcopum, nam ex quo ius permittit dispensari, nec Papa ius dispensandi sibi reseruauit dicetur id etiam inferiorib. cõcessum secundum Io. And. in c. licet canon. de elec. in 6. & sequitur Abb. in d. c. praeterea.

Defer-

Defertur [a] autem patronis non solum circa præsentationem: verum etiam circa honorem processionis,[b] & circa necessarium uitæ subsidium. Nam si aut ipsi, aut illorũ filii ad inopiam [c] redacti fuerint, illis erit modeste [d] ab ecclesia succurrendum.

Ius patronatus tollitur cessione, collegio, constitutione, Ecclesię destructione, h.d.

Tollitur ius patronatus cessione, ut puta cum quis id Ecclesiæ, in qua ius habet huiusmodi, conferendum duxerit.[f] Item si quis Ecclesiam sine sui reseruatione [g] iuris collegiatã [h] fieri patiatur,[i] eo amplius constat, si ædes sacræ incendio consumptę fuerint, uel etiam terræ motu, uel uitio suo corruerint, extingui

a Defertur. Not. ex hoc §. tria, quæ consequitur patronus ex iure patronatus. Primum, quod præsentat. Secundum honor processionis. Tertium ꝙ consequitur alimenta, si deueniat ad inopiam. Adde & quartũ, quod ponitur sup. eo. §. licebit, s. ius defendẽdi. Ita enim sibi ecclesiæ suæ incumbit defensio, ut possit presbyterũ denunciare si sit delapidator uel alias inhonestus, ut habetur 16. q. 7. c. filiis, & per Abb. in ca. nobis, eo.

ANT. TIMO. Plures habet utilitates patronus ab ecclesia, unde illud. Patrono debetur honorũ onus, utilitasque, præsẽtet, præsit, defendat, alatur ægens. Sunt & patrono ab ecclesia certa quędam onera: nã tenetur eam defendere ab omnibus oppressionibus, ut 16. q. 7. c. filiis.

b Processionis. Sed qualis est hic honor processionis? Resp. quidã intelligunt, quod cum patronus uadit ad ecclesiam, debet prælatus cum clericis sibi obuiã procedere, quod intellige si patronatus sit magnus, & cui hoc cõuẽniat, puta Rex, uel magnus Princeps, & hoc seruatur Venetiis in ecclesia S. Marci, in qua Dux habet ius patronatus. Vel aliter quia patrono debetur honor præ cæteris laicis in sessionibus, uel actibus simil. Vel dic, ut per Ab. in c. nobis, eo. unde sumitur.

c Ad inopiam. Sed quale est istud priuilegium patroni pauperis, cum ecclesia tenetur subuenire pauperibus indistincte, 16. q. 1. c. quoniam, & 12. q. 2. c. aurum? Resp. largius subueniet patrono, quam aliis, c. cum in officiis, de test. & not. in ca. quicunque, 16. q. 7. item pauperes non habent actionem contra ecclesiam, ut no. in c. sicut hi, d. 47. & c. exigunt, 1. q. 7. & per But. in c. 1. de emp. & uend. sed si patronus habet actionem per cap. quicunque, & c. nobis, eod.

d Modeste. Habita rõne qualitatis personæ ipsiꝰ patroni. arg. l. ius alimentorum, ff ubi pupil. educa. deb. & magis ei quia quandoque fuit diues, quam ei qui nunquam ut c. non cogantur, d. 41.

e Succurrendum. Intellige quando patronus in summam egestatem deductus est, ut accidit Perusij in nobili ciue de familia Guidalotorum, cui ad extremam inopiam redacto subuentum fuit a Magnifica Sapientia noua, in qua habebat præsentationem quorundam scolarium, & quæ fundata fuit a quodam Episcopo illius familiæ. Itẽ intellige quando familiæ superest, ut no. in c. quicunque 16 q. 7. & c. nobis, eod.

Io. Bap. Tollitur. CASVS, ita figuratur. Cum orta esset controuersia inter Episcopum certæ diœcesis, & quosdam ecclesiæ patronos, Episcopus enim dicebat ius patronatus esse extinctum cessione tam tacita, quam expressa, uel loci consumptione, & destructione, seu alicuius delicti grauitate, aliter. n. Ecclesiã grauaretur, quia ius ei altero ex iis modis acquisitũ teneret, quod esset inconueniens, argu. c. r. de consue. Patronus autem dicebat oppositũ, per ca. decet, de reg. iur. in 6. Solu. tamen est sequenda, quam hic legimus, & rõ est quia ius patronatus in hac parte est simile seruituti usus-fructus, unde non obstat ea decet, quia uerificatur regulariter & ex parte sui, secus cã aliqua legitima concurrẽte, & suadente. Not. primo argu. quod extincto fundamento. extĩguitur quoq; ædificiũ de super factum, ut est census, Emphyteosis & sim. No. causam extinctionis istius iuris reduci ad uolutatem, culpam & rem ipsam.

f Duxerit. Quo casu ecclesia remanebit libera, ut habetur in ca. 1. eod. in 6 Et idem esset si patronus uenderet ius patronatus ipsemet Ecclesiæ, quia adhuc remaneret libera non ratione contractus qui improbatur a iure, sed quia patronus ob delictum suum uenit spoliandus, unde consequẽter ecclesia remanet libera, ut per Abb. in c. quia clerici, eod. in fi.

ANT. TIM. Ea per quæ istud ius patronatus tollitur, vel transit in aliam personam, quæ his versibus a quibusdam afferuntur.

Iura patronatus trãsire facit novus hæres.
Res permutatur, nouatio, venditioque
adduntur.

Etiam alii modi, prout in textu. Verũ si publicentur omnia bona alicuius propter crimen, ẽt læsæ maiestatis per sæcularem iudicem. filius nõ priuatur iure patronatus, quod pater hẽbat: nam illud a Papa habet Arch. in c. filiis 16 q. 7. intellige quãdo lis est cũ aliqua uniuersitate sæculari.

g Reseruatione iuris. Ergo si reseruabit sibi ius, poterit præsentare in ecclesia collegiata, uel colligere, quod satis uidetur posse fieri, ca. nobis, eo. sed contra c. sacrosancta, & c. Messana de elec. Solu. ut ibi.

h Collegiatam. Quod quando accidat, dic ut per Abb. in c. nobis, eod.

i Patiatur. Bene patiatur, quia aliàs eo inuito nõ potest ecclesia patronata fieri collegiata ut concluditnr in c. nobis, eod. & in ca. cum accessisset, de constit.

a Necesse est: Quia sublata substantia necesse est accidens interire, fa.l.si seruus.§ 1.ff.de act.empt. & instit.de usufru.§.fi. Forte idem si ecclesia detineretur ab infedelibus, arg.l.cum loco, ff.de relig.& sump.fune.

1.eo.quoad uideretur inconueniens, Sol.tamẽ ut legimus, quia beneficia, & Sacramentum Ordinis eis annexum sunt ad hunc finem a principio regulariter instituta & ordinata.ut Clerici ad diuersa seruitia pro salute fideliũ teneantur & ideo

ius patronatus necesse [a] est.

Patronus delinquendo amittit ius patronatus, hoc dicit.

Sed si patronus ausu nefando Rectorem, vel clericũ ipsius Ecclesiæ per se, vel per alios occidere, vel mutilare ausus fuerit, tam alias pœnas [b] quam iuris patronatus amissionem [c] sustinere debet. Idem iuris est, si patronus efficiatur hereticus, cum enim bona hæreticorũ uniuersa sint confiscanda, [d] merito cũ ista uniuersitate [e] etiam ius patronatus interibit.

DE CLERICIS NON *residentibus.*

TIT. XXIX.

Clerici non residentes.
- Qui puniendi.
  - Qui deserunt sine causa.
  - Qui nolunt.
- Qui excusandi.
  - Papę deseruiẽtes.
  - Negotiis ecclesiæ.
  - Ob studia.

Si conferatur beneficium non idoneo ad residendum, & patronus priuandus est beneficio, & collator conferendi potestate h.d.

DEbent autem hi, quibus ecclesiastica ministeria sunt committenda, tales deligi, qui & residere in Ecclesia, & curam demandati sibi officii per se ipsos [f] ualeant exercere, quod si aliter actum fuerit, &

b Pœnas: Quæ ponuntur in cap. in quibusdam, §.fin. de pœ.

c Amissionem. Et sic ius patronatus deuoluetur ad ecclesiam, cui facta est iniuria, 17. q.4.cap.si quis deinceps, & ca. quisquis, & habetur in ca. in quibusdam, & in c.ad aures, de pœn.

d Confiscanda. Vt ca. excommunicamus.1.& 2. de hæret. in antiq. & c. cum secundum de hæret. in 6.

e Vniuersitate. cũ qua, & aliàs ius patronatus trãsit, ca.ex litteris, eo. & sup. eo. §. donatione.

DE CLERICIS non residentibus.

Ioã. Bap. Per proximos præced.tit. præsuponitur Clericos esse beneficiatos, vnde cũ propterea teneãtur Ecclesiæ seruire, ideo post titu. præcedentes præponitur modo iste, qui diuiditur in 3. par. in prima habetur qualiter Clerici teneantur ad residentiam, in secunda qualiter excusentur, in tertia fit Epilogus supradictorum: secũda ibi, iuste, tertia ibi, hæc.

etiam obiectiones videntur cessare, cum ipsa sint causę partiales, & limitatiue locũ habeant; Not.1. beneficia eccles. de iure communi requirere residentiã, licet de iure speciali aliter aliquando postea cõtingat. No. 2. quod in promotione clericorum ad beneficia eligigitur ĩdustria personæ, & ideo promouentur magis idonei, c.constitutis, de appell.

f Per seipsos. 21. quæst.1.& distinc. 70. ca. sanctorum, & dist.71. ca.clericos, & dist.91.cap. Eleuterius, & cap. 3. et. Quandoque tamen potest quis deseruire per uicarium, ut cum parochialis ecclesia annexa est dignitati, vel præbendę. Item si rationabilis consuetudo aliud induxerit, ut per Abb.post antiquos, in dicto ca. 3.

ANT. TIMO. Residentia enim respicit personam: nam residere in ecclesia est in ea seruire beneficio. & eius curam habere personaliter, Gof. ca. quia nonnulli, de cler. non resi. Et non residere dicitur, si personaliter non persistit, & beneficio non inseruit secũdum gloss. An uero sit

Io. Bapt. DEbẽt aũt. CASVS. Quidã clerici beneficiati nolebant in suis beneficiis residere, & cũ ab eo loci ad id eligerẽtur excusabãt se ea rõne, quod beneficia sunt eis concessa, ne cogerentur mendicare, iux.no.in c.cũ secundum de pręb. ac ẽt grauarentur multiplici onere, cũ teneãtur ad horas Canonicas, c.1.de celeb.missa.clem.

de iure diuino, disputatum fuit in Trid. Concil. Vide quæ scribit de hoc Tho. Campegius in opusculo de residentia Episcoporum, & quando teneatur residere, & in quo casu non, uide S. Tho. in 2. 2.q.185.art. 4. & Caiet.in ar.4.ubi sustinuit eam sententiam, quod esset de iure diuino residentia,

Priua-

qui receptus fuerit, quod contra sacros canones acceperit, amittet, & qui dederit, largiẽdi potestate priuabitur.[a]

Qui sine causa non residet, post monitionem priuandus erit, & quæ sint iustæ causæ non residendi h.d.

Si tamen ab initio idonei ad residendum reputati, postea Ecclesias[b] vel præbẽdas sibi concessas, sine iusta & necessaria[c] causa deserant, si moniti,[d] & cõgruo tempore[e] expectati[f] non redierint, eis priuari[g] poterunt.

Quæ sint iustæ non residendi causæ. h.d.

Iustæ nõ residẽdi causæ sunt, ueluti si quis aut Romano Põtifici[h] aut proprio Episcopo

a Priuabitur. Non ipso iure sed per sententiam, ob verbum, priuabitur, quod futuri temporis est, secundum aliquos, in cap. Rodulphus, de rescr. & per Alex. in l. Imperator. ff de iure fisci. Sed imo contra, ꝙ ipso iure, ca. cum in cunctis, de electio. Sol. illud capitulũ procedit solum in dignitatib. sibi positis & quãdo fuit facta collatio patiẽti defectum in ætate, in moribus in sciẽtia, & in natalibus, in aliis vero, nõ habet locũ illa pæna, quæ imponitur ipso iure. Quod autem hic dicitur, hẽt locũ in cõferẽte beneficium ei, qui non valet per se in beneficio residere, aliás tamẽ est sufficiens, vt no. Ab. in c. ext. eod. in fi.

ANT. TIM. Ita ex gestis, cap. nonnulli, & ca. relatum, & demum pro titulo de cler. non resid. & c. peruenit, 2. de app.

b Ecclesias. Sed uidetur species simoniæ, quod residere in ecclesia, vel non residere, est causa consequendi fructus, uel non consequendi. Res. quod hoc fit lege permittente. c. cum secundum, de præb. & sup. de præbe. §. 1. vel dic, quod non dẽt quis residere ad consequendos fructus principaliter, sed gratia inseruiendi diuinis in consequentiã tamẽ consequitur fructus, alias si canonicus principaliter accederet ad ecclesiã propter lucrũ, esset simonis falẽ mẽtalis. No. in c. uni. d. cler. non resid. in 6. & per Abb. in c. ex parte. 2. de offi. deleg.

c Necessaria. Sed & si subsit huiusmodi necessaria causa, debet nihilominus peti licentia ab episcopo c. relatũ. eo. & de consuet. dist. 5. c. nõ oportet, & no. in c. inter. quattuor, ext. eo. propter necessitatem tamen subito occurentem posset quis se absentare sine licentia prælati, habetur in d. c. relatum, & in c. inter quattuor. Idem secundum aliquos si consuetudo esset, quod non requiratur licentia. Episcopus autem non dabit licentiam, nisi ex causa. & non nisi relinquat uicariũ, is qui vult abesse, ut per Abb. in c. fi. eo. & in c. licet. de præu. & in c. quoniam, §. 1. vt lit. non contest.

d Monit. Et ista monitio sufficit, quod fit per uiã simplicis requisitionis, nec requiratur solennis citatio, sed sufficit, quod sit extraiudicialis, Ab. in c. peruenit. 2. de app. & in c. ex tuæ, ext. eo. & in c. qualiter, eo. tit. & an requirantur plures, vel sufficiat una, per Abb. in c. cum causam, de offi. dele.

ANT. TIM. Vide quæ pulchre disposuerit circa hanc materiam residentiæ Concil. Trid. sess. 6. c. 1. et 2. de reformatione, late etiã Nauar. in Manua. c. 25. nu. 121. Cuiatis enim præcepto diuino mandatur suas oues curare & agnoscere, Ioa. 21. vide Conc. Trid. sess. 21. ca. de reformat & in bulla Pii Quarti de residentia prælatorum, &c. incipiẽte. in suprema militãtis Ecclesiæ, &c, vltra canones antiquos.

e Congruo tempore. Quod erit arbitrio Episcopi cõputandũ, qui considerabit circumstãtias de bitas viarum & distantiæ, c. cum sit Romana, de appel. & in c. cupientes, post prin. de elect. in 6.

f Expectari. Puta, per mensẽ post receptionem litterarum c. qualiter, ybi no. ext. eo.

g Priuari poterunt. Vt cap. inter quattuor eo. & habetur in c. ex parte eodẽ. Et hoc intellige nisi monitus legitimam habeat excusationẽ superuenientem, ob quã venire nõ potuerit, ut quia erat infirmus, 7. q. 1. c. præsentiũ, vel ob capitales inimicitias, c. bonæ, 3. de ele. vel ex alia causa simili vt in c. inter, &c. fi. eo in quibus casibus, si procederetur contra ipsũ non præiudicaretur ei, arg. c. in nomine domini, ext. de test. & est ualde no. quod impedimentũ superueniens ei qui dedit operam rei illicitæ, nõ sit ei imputãdũ, cõtra. l. 2. ff. si quis caut. sed sm̃ Abb. In d. c. inter quattuor, põt dici quod imputabatur isti absẽtia, ut puniatur alia pæna, q̃ priuationis.

ANT. TIM. Nota quod ultra pænas, quæ irrogantur in foro contentioso, clerici non residentes, in beneficiis suis & in eis officia sua non implentes sed uoluptatib. uacantes, peccant mortaliter & nihil iuris habent in fructibus rerum ecclesiasticarum, et si dicto fructus recipiũt, restituere tenentur secundũ Arch. Flore. 3. par. ti. 2. c. 1. Nam reditus ecclesiarum sunt stipendia seruientium, d. c. qui a nõnulli, de cle. non resi. uide Cõci. Tri. in dd. locis, ses. 6. & 23. & Mart. Nau. loco cit.

Iustę. CASVS. Cum clerici teneantur ad residentiam ut sup. est demonstratum, fuit propterea dubitatum inter scholares, an aliquo casu possent ab ea excusari, & ratio dubitandi est, quia obligatio acquisita non potest tolli sicut res ecclesię nõ possunt alienari. arg. c. nulli, de reb. eccl. non alienan. Sol. tamen ut hic habetur, quia a iure aliquãdo debemus recedere, §. nisi rigor 1. qu. 7. & hinc cessat quoq. obiectio, no. tex. hoc tex. ad argumẽtum quod etiam iura quibus alicui est aliquid acquisitum, possunt cũ causa aliquando limitari quia mens legislatoris est semper sequenda, l. si uel l. l. contra legem, ff. de legib. Ioã. Bap.

h Romano Pontifici. Ca. dilectus. eo. & per Abb. in c. olim, ff. de ver. sig. Seruientes enim Papæ, uidentur seruire uniuersali ecclesiæ. Sed quid dicemus de eo qui est in seruitio legati de latere. Docto. uidentur sentire, quod sit idẽ quo ad suã prouinciam vide per Abb. in d. c. cum dilectus, ubi & quid in seruientibus Archiepiscopis.

ANT. TIM. Causas obiter enumerat Concil. Trid. sess. 24. c. 1. his uerbis. Nam cum Christiana

charitas, urgēs necessitas, debita obedientia, ac euidens ecclesiæ, uel reip. utilitas aliquos nōnum quam abesse postulent & exigant. &c.

a Proprio Episcopo, Cap. de cætero. idem in prælatis inferiorib. ut per Abb. in d.c. de cætero, quo tidianas tamen distributiones nō habebit: non dantur non residentib., aut his, qui habentur pro residentibus, sed interessentibus, tantum diuinis ut in d.c. de cætero, & in c. olim, de uer. sig. per Ab.

b Exhibeat. Nota ergo quod episcopus licite utitur seruitio aliquorū suorum canonicorum ēt subtrahendo eos ab officio diuino quotidiano, & illi reputantur præsentes, & de nu. no. in ca. ad audientiā eodem. Sed non debent esse plures, quam duo licet quidam dicant hoc esse arbitrarium.

c Prosequatur. Ca. ex parte 2. eod. Sed nūquid is qui abest intētus negotiis ecclesiæ percipiet quotidianas distributiones? Et non uidetur, capi. cū non deceat, de elect. in 6. et not. sub hoc eo, §. in uerbo proprio Epo in contrariū tamē fac. c. 1. eo. in 6. Dic ut ibi.

d Causa. Vera non palliata, ut existentes in studio, sed non intrantes scholas, & non attendentes non gauderent hoc beneficio, Abb. in capit. primo, ante fin. de iud. per tex. in l. 1. si quis. C. de domest. & protec. li. 12. dem Bal. in l. proæm. ff. orū, & per Card. in proæm. clem. et Arch. in c. de quibusdā dist. 31. Idē si inhoneste uiuerent. Ab. et supradicti per l. agentes alias incipit, per id tempus, C. de curi. et stationar. li. 12. immo forte si talis absens studiorum causa reuertatur gnarus, poterit beneficio priuari, secundum But. in c. quam uis, de ætat. et quali. Sed de quib. studiis intelligēda est hæc littera. Et uide de studiis Theologiæ, c. fi. de magist. et c. licet, de præb. Sed an & de studio iuris scientiæ. Et idē uidetur, c. cum ex eo. de electio. in 6. uide per Abba. in capi. tuæ, eod. et in capitu. licet, eod. titu. et per eundem consil. 89. et per Card. in cle. sane, §. sane. in 6 quæst. de statu monach. Et hic perciperet etiam quotidianas distributiones, si in ecclesia nulli alii sunt prouentus piçte quā quotidianæ distributiones, ut not. in d.c. licet de præ. et per Guil. de monte Laud. in cap. uni. de cle. non resid. in 6. Fel. in consilio 18. Rebuff. in trac. de prin. schola. in prin. 31. n. 12.

ANT. TIM. Quod autem tempus est constitutum, in quo concessum est clericis, ut sint absentes a sua ecclesia, & non residere propter studiū? Resp. quinquenniū habetur in c. fi. de magis. uide Conci. Trid. sess. 5. cri. de reform.

Io. Bapt.

Episcopo [a] obsequium exhibeat [b] Item si iura, & negotia Ecclesiæ suæ fideliter prosequatur, [c] aut si ut studiorum causa [d] abesse possit, est alicui specialiter [e] indultum, & si quæ sint aliæ similes. [f]

Ad memoriam iuuandam conducit repetitio h.d.

Hæc de præbendis, & dignitatibus, atque illarum prouisionibus [g] dixisse nos sufficiat. Verum quia in hoc tractatu diffuse immorati sumus, ut sequentia præcedentibus melius contexamus, [h] quædam in memoriam [i] reducemus.

Epilogus totius libri.

Personarum ergo quidā laici sunt, quidam clerici. Rursus clericorum, quidam sunt in sacerdotio constituti, quidam in sacris, licet nō in sacerdotio, quidam nec in sacris, nec in sacerdotio. Eorū rursus qui in sacerdotio sunt, quidam sunt in celsiore gradu, ut Episcopi, quidam in inferiore, ut presbyteri. In sacris uero dicuntur constituti diaconi, & subdiaconi. Qui vero nec in sacerdotio, nec in sacris reperiuntur, ij sunt, qui sunt in minoribus ordinibus constituti.

e Specialiter indultum. Licet hic dicat licentiā hanc specialiter indulgeri, non tamē debet prælatus petenti illam denegare ut per Doct. in ca. relatum. eod. & c. licet, de præb. Sed immo contra, c. fi. de magist. ubi ipso iure sine aliqua licentia, uidetur competere hæc facultas. Solu. ut per Ab. in d.c. licet.

f Similes. Vt puta si detinetur quis aliqua corporali infirmitate, ea ad audientiā eo. & c. uni. eo. in 6. Idem si teneretur metu tiranni existentis in loco, Abb. in c. tanta. de exc. præl.

ANT. TIM. sūt & aliæ causæ, puta, mortales inimicitiæ, & alia iusta impedimenta, ut habetur in c. relatū, & c. inter quatuor, de cl. nō resid.

g Prouisionibus. Nō dicit collationibus, uel institutionib. sed prouisionib. datū enim est hoc verbū aptū comprehendere nō solū supradicta, uerū & electionem, postulationem, & nominationem & præsentationem, No. in cle. fi. de ele. & Domi. conf. 15. reuerende, & in summa oēm modū per quem ecclesiæ prouidetur, Dom. & Perusi. in cum in illis, §. 1. de præb. in 6. & per Fel. in c. in nostra, & in c. cā re, de ele. fac. no. per Bal. in le. Barbar. ff. de offi. pto. col. pe. immo hoc uebū prouidēs, notat prouidentiā, nō solum ecclesiç impetratæ, sed ēt impetrantis, Bal. in c. fi. de præsum. Prouisionis verbum.

h Contexamus. Arg. quod rubricç sunt continuādæ l. 1. C. de sta. ho. & quod continuatio siue subordinatio pōt fieri ēt a remotis, l. 1. ff. si tab. test. nul. ex tab. & no. in rub. C. qui adm. et traditur ī rubr. de l. 1. Dū tamen interiacentes materiæ non sint multū diuersæ, l. 2. § 4. C. de iur. ver. enū quod certe nō est hic, ut sup. de pręb. io pri. et fac. insti. de l. in pri. et in §. si inst. per quas personas nob. acq.

i In memoriā. Quā uelut euagatio impedit, ita intellectus ordo artificiose confirmat, ut not. in proæ. inst. ciu. §. igitur, alioqui labilis est, in l. per gere, ff. de acq. poss. & In. §. si quid autem in tantum, C. de iur. uet. enucl.

In

a In laicatu. Clericatus enim non est de substantia regularitatis, uel Monachatus, sed solum tria vota, de quibus habetur in cap. cum ad monasterium, de stat. monac. Immo canones antiqui, uel nō admittebant, uel ægre admittebāt monachos ad clericatum, ca. nemo. 16. q. 1. & per tot.

rem, de stat. monac. & in §. fugitiuos inf. eod. Alii uero licet aliqua promittant, non dicuntur proprie monachi, uel regulares, uel regulam habere. sed potius certum uiuendi modum, licet modus ille sit ab Apostolica sede comprobatus, & de hoc tex. in clem. 1. de relig. dom. & in clem. cum ex eod. de sent. excom. & per Abba. in rubr. eodem. Vbi infert, an, & quando dispositio loquens de regularib. comprehendat Patres de tertio Ordine, Iesuatos, & mulieres Mantellatas, & similes.

b Pauca. Respectu eorum, quæ traduntur in compilationibus Gratiani, Gregorii, Bonifacii, Clementis. & aliorum, uel etiam multiloquium interdum appellatur breuitas, ut not. in l. fi. C. de usu. & habit.

Breuitas.

Tam clerici, quàm laici possunt monachari. hoc dicit.

Ceterum quoniam adhuc quidam in ecclesia sunt, qui non minus in laicatu, [a] quamvin clericatu constituti domino deseruiunt, ut sunt regulares ac monachi, restat, ut de his pauca subiiciamus. [b]

DE REGVLARIBVS, & Monachis. [c]

TIT. XXX.

Monachi fiunt.
- Paterna deuotione.
  - Quomodo fiāt
  - Quādo obligentur.
- Propria deuotione.
  - Expresse
    - Regulariter.
    - Ex cā.
  - Tacite.
- Voti emissione.
  - Simplicis.
  - Solennis.

Regulariter ualet argumentum a regulari ad monachum, & contra, h. d.

QVoniam uero siue de regularib. agendū sit, siue de monachis, eadē fere [d] iura seruātur, ne uerbosa fiat euagatio, [e] dirigamus sermonem in personas monachorū

DE REGVLAribus, & monachis. Io. Bap. Cū persona Ecclesia. alia dicatur Clericus, & alia regularis, & Monachus, & hactenus auctor locutus sit de clericis, sequebatur uidere de Regularibus, iō post ti. præced. proponitur modo titu. iste qui diuiditur in 3. partes in prima habetur intentio auctoris, in secunda explicatio materię propositæ, in tertia an liceat inuenire nouam Religionem secunda ibi, monachi, tertia ibi, ne uisime.

DE REGVLAribus, & monachis.

c DE regularibus. & monachis. Cū copula ponatur īter diuersa, dubitari potest qui sint monachi, & qui sint regulares, & quidē regulares dicunt omnes qui regulam, & tria substantialia uota cuiuslibet religionis approbatæ profitentur, uidelicet paupertatem, castitatem. & obedientiam, ut in c. cum ad monasterium, de stat. reg. & in hoc monachi cum regularib. conueniunt. Vnde hoc respectu aliquando monachorum appellatione oēs regulares continentur. Abb. in ca. 2. in prin. de postul per illum tex. ibi. & per tex. in ca. 1. & c. monachi, 16. q. 1. Sed dissident eo quod quo ad cæteros tis exceptis regulares sunt cuiusdam laxioris regulæ, ut habetur in cap. quod Dei timo

ANT. TIMO. Regulares secundum Goff. sunt qui ad uiuēdum regulariter, idest, sub aliqua certa regula, & ordine se adstringunt, ut monachi, fratres, canonici regulares, &c.

Io. Bap. QVoniam vero. CASVS, hic non figuratur. Not. tamen inde argumentū quod omnes Regulares Religiosi in essentialibus conueniunt: differunt autem secundum maiorem, & minorem perfectionem.

d Fere. Quia non per omnia eadem seruātur iura, cum regulares regulæ interueniant laxiores, & possint parochialibus ecclesiis præponi, cap. quod Dei timorē, de sta. monac. fac. §. fugitiuos, inf. eod. & c. 2. de postulat.

ANT. TIM. Videtur quod regularis se habeat tamquam genus, & monachus tamquam species. Vnde omnes monachi sunt regulares, non autem econtra omnes regulares monachi.

e Euagatio. Simile & Instit. quod cum eo, qui in aliena potestat. Et est arg. contra legentes & consulentes, qui utuntur multiloquio, fac. l. 2. § contrarium. C. de iu. uet. enucl. & quod habetur in l. ampliorem. §. in refutatoriis, C. de app. & auth. de referend. post. princ. & in authen. de tibell. post medium, & c. tales, dist. 23. licet pro illis faciat l. antiquitas,

ticuitas,& quod ibi no. C. de usu & habitu.& §. filius: titulo proximo.
a Item etiam. Nam similium eadem est disciplina, vt hic & instit quod cum eo. qui in alie. in princ.& ff de in rem vers. l. 3 §. prouide, & §. quoties.
b In iis. Scilicet regularibus.
c Ostendemus Quod facit infra eo. §. fugitiuos.

dem etiam [a] intellecturi, & de regularibus cæteris. Nam si quid in iis [b] proprie seruetur, separatim ostendemus. [c]

Ex triplici capite quis fit monachus. & impubes a patre traditus monasterio, post annum pubertatis, potest redire ad seculum, si uelit, hæc dicit.

Monachi [d] fiunt aut ex paterna deuotione aut ex propria professione, aut ex uoti emissione. Ex paterna [e] deuotione monachus quis efficitur, cum pater filios impuberes monasterio offert. [f] Quo casu si impuberes sacram tõsuram, vel uelamina susceperint, quinto decimo [h] ætatis anno moneri debent & inquiri

Io. Bapt. Monachi fiunt. Hæc pars subdiuiditur in 2. partic. in prima habetur quomodo monachi fiant, in secunda quomodo uiuere debeãt postquã sunt facti, secunda ibi. is igitur. prima pars iterũ subdiuiditur, in 2. particu. in prima modi isti referuntur, in secunda iidem modi explicantur in secunda ibi, ex paterna, quoad primum CASVS non figuratur Not. tamen causam dist. quia homo respectu Religionis, aut est in potestate patris, & hinc datur unus modus, aut est sui iuris, & sic aut, fecit uotũ Religionis, & hinc datur alius modus, aut non fecit uotum, & hinc datur tertius modus.

d Monachi, &c. Sumitur ex cap. monachum, 20. q. 1. & fac. cap. cum uirum, ext. eodẽ, habetur per Doct. in c. 2. eodem.

Ant. TIM. Idest solitarii Latine, est enem Græcum uerbum a monos, quod Latine sonat unus, uel solus, 16 q. 1. ca. si cupis, & c. placuit, ibidem Ducit etymologiam monachus a monos Græce. Latine est unus. Differunt autem a cõuersis, & oblatis, ut per Abb in cap. non est de regula. & transf. ad rel. Nam cõuersi sunt, qui offerunt se, & sua mutando habitum, & profitendo, laici tamẽ sunt quia non promouentur ad ordines, oblati vero sunt qui se, & sua offerunt monasterio habitu non mutato. uide glo. c. ut lex. 27. q. 1. Monachi autem uidentur proprie esse qui habitũ mutant, profitentur, & ad ordines promouentur, 16. q. 1. per multa cap.

Io. Bapt. Ex paterna. Hæc pars subdiuiditur in 3. partes in prima explicatur modus ingrediendi religionẽ ob paternam deuotionẽ: in secũda declaratur qualis sit professio ingredientis. proprie dicta: in tertia demõstratur qualiter uotum cogat aliquẽ ingredi Religionem, secunda ibi. propria professione, tertia ibi, is quoque, quoad primum CASVS ita figuratur. Quidam paterfam. habens filios intuitu sanctitatis uoluit eos offerre monasterio & Religioni D. Benedicti, unde fuit quæsitum an posset. & primo negatiue respondebatur per dictum Euangelicum. Si uis ad uitam ingredi. Si uis dicit text. quod verbum denotat liberam & propriam uoluntatem, Sol. tamen vt hic legimus. & ratio decisionis est quia homo in suis impubertate, non habet usum rationis, nisi maxime diminutum, secus in superioribus ætatibus. Non obstat obiectio quæ tenet de filio puberi. Not. primo paternam potestatem extẽdi etiã ad salutem animæ, quę tamen in hac parte limita, quãdo filius habet legitimum usum rationis, No secundo seruire Deo esse actũ a principio liberæ uoluntatis, secus postea. argumẽto obligationis ciuilis, l. sicut. C. de ac. & obli. Propria professione. Hæc pars iterum subdiuidit tur in tres partic. in prima ponit distinct. de professione, in secũda eam declarat. in tertia soluit dubium circa clericos, secunda ibi. expresse, tertia ibi, & si contigerit, quoad primũ CASVS non figuratur Not. tamen dist. esse uerã, quia uoluntas declaratur, aut factis, aut uerbis.

e Ex paterna, &c. Dictio. Ex. quę hic ter inculcatur, nõ semper uniformiter, aut proprie sumitur nã cum proprie remotã cãm significet, ut in l. 1. §. ex incendio. ff. de incen. rui. & naufr. ubi Bar. & proprie propinquam, ut in l. non dubiũ. C. de legi. & in l. i. C. si ser. extero. ve. & per Ab in c. qualiter, de elec. & per Bar. in l. prætor, § 1. ff. de bo. aut. iud possid. hic & improprie sumitur, & proprie. improprie quoad paternã deuotionem, uel uotum quo ad monachationem hẽt se potius inchoatiue quam perfectiue, quo uero ad professionem uel solemne uotum sumitur proprie, & causam designat proximam, cum ista faciant quem monachum uere, & irreuocabiliter, ut inf eo. per tot. Alio tamen loquendi modo utitur text. in c. monachum. 20. q. 1. unde sumitur.

ANT. TIM. Vnde parentes filiorum curam habere tenentur, nam habent rationem principis in filios. & ecõuerso etiam filii parentum, quib. in necessitate existentibus, ita ut sine ipsis uiuere nequeant. tenentur non introire religionem, sed manere apud eos, ut eis subueniat ratione, & pietate suadente, S. Tho. 2. 2. q. 189. ar. 6.

f Offert. Sed an id possit matre inuita, uel mater inuito patre. Quidã quod præfertur uoluntas cõtradicẽtis. l. Sab. nus. ff. cõ. diu. c. in re cõi. de re. iu. in 6. Alii quod uolũtas patris. arg. de patri. pôt in prin. inst. Prima cõior Nec. n. in spiritualibus patria potestas est magnoperein cõsideratione, secundũ Inn. & alios. in c. 2. eo. cũ Deus sine distinctione præceperit honorari patrem, & matrem faciunt not. in c. 20. q. 2. Sed an sola mater patre nõ cõtra dicente. Resp. comm. quod sic, & pro hac facit not religionis. l. sunt personæ, ff. de rei. & sum. fu. Sed an pater qui hẽt filiũ in ptãte patris sui, & sic ui posit offerre auo inuito, cõm quod possit, ut in d. c. 2. uide quæ no. Ab. in c. officii, de elec.

g Quintodecimo. Hodie decimoseptimo.

cum

ctum per Concilium Tridentinum nemo profiteri possit ante 16. annum, & antea facta professio nullum pariat effectum, vt in sess. 22. sub tit. de regul. & monial. c. 16. vnde tolluntur not. in c. illud, 22. q. 1. & in ca. 1. de cler. per sal. promo. per Abb. cap. 2. eo. arg. cap. 2. 20. q. 1.

ANT. TIM. Quia pueri, & puellæ ante pubertatis annos naturaliter sunt in potestate patris, quo ad dispositionem uitæ. ita S. Thom. 2. 2. d. q. 189. ar. 5. habetur c. 1. 20. q. 2. & c. oportet.

Sed nunquid aliquis petere potest restitutionem in integrum? argum. quod sic, c. ad nostram, eod. Tu dic contra. Nec enim deceptus est, qui Christo se coniunxit, & in talib. censetur quis maior, vt & in matrimonio, ca. ex parte, de resti. spol.

ANT. TIM. An pueri sint recipiendi ad religionem vide S. Thom. d. q. 89. artic. 5. qui late hoc disputat.

a Professi fuerint. Expresse, uel tacite, vt inf. eod. §. per propriam, & in c. cum uirum, eo.

b Habuerint. Ca. significatum, de regular.

c Coacta. Arg. quod quis ad bonum cogi non debet, hilarem enim datorē. Amat Deus. Sed si filius oblatus pōt exire, quid operatur oblatio? quod ante pubertatem non poterit exire sine consensu parentum. quod posset nisi interuenisset huiusmodi oblatio, ut no. in c. 2. & ca. significauit, eodem.

d Inuitus. Cap. ubi di. 74. & per tot.

ANT. TIM. Vnde quis non debet cogi ad intrandam religionem, neque a patre, neque ab aliis, bene licet inducere, suauiter tamen, non autem uiolenter, aut simoniace, aut mendaciis aliquibus, ut per S. Tho. 2. 2. q. 189. ar. 9. Vide quæ ultra canones antiquos disposuit Concil. Triden. in hac materia sess. 25. ca. 17. & 18. tit. de regularibus & monialibus.

e Parentes. Sed an & tutores. Fed. tenet tutorem posse quidem reuocare pupillum a monasterio, sed non offerre. Innoc. contra. cum contrariorum sit eadem disciplina, uide per Abb. in c. 2. eo. & facit quod legitur. 20. q. 2. c. 2.

f Irritare. Nota ergo, quod impubes inuitis parētibus monasterium ingredi, nec per ingressum factum ante eam ætatem, desinit esse in patria potestate, secus postea, 20. q. 2. cap. 1. & cap. 2. Sed quid erit contra, si parentes uelint offerre impuberem inuitum? Inn. quod non ualeat oblatio. & quod quādocunque poterit impubes exire, sequitur Abb. in

vtrum in ipso habitu permanere cupiant, si permansuros se professi fuerint, [a] vel professionem a se prius factam ratam habuerint, [b] ulterius pœnitendi locum non habebunt. Si uero ad sæcularem habitum reuerti maluerint, redeundi licentia concedenda erit: quia satis inutile est, vt coacta [c] seruitia Domino præstentur. Qua etiam ratione constitutum est, ne quis inuitus [d] ordinari debeat.

Si impubes præter parentum uoluntatem monasterium fuerit ingressus, possunt parentes intra annum reclamare: secus si sit pubes. h. d.

Quod si impubes præter parentum uoluntatem tonsuram acceperit monachalem, parentes [e] id factum irritare [f] ualent. Sed si intra annum ad proprium Episcopum, uel alium competentem iudicem non reclamauerint, reuocare amplius non poterunt. [g] Si uero in grādiori ætate [h] adolescentes seruire Deo elegerint, non est potestas parentibus prohibēdi. [i]

Professio est duplex, tacita, & expressa, & potest fieri etiam ante annum. h. d.

Propria professione monachus efficitur

g Non poterunt. Nisi ita longe absit monasterium, vt intra annale tēpus non possit inueniri, tunc enim maius, spatium habebit, arg. 17. q. 2. capit. si quis incogratus, & not. in c. 2. 20. quæst. 1. Sed a quo tempore curret annus iste? Itē nunquid erit continuus, ita quod cedat ignoranti? Resp. ut not. in d. c. 2.

h Aetate. Idest adolescentia, quod satis exprimit.

i Prohibendi. Soluitur enim per talem ingressum patria potestas, vt not. in cap. 1. 20. q. 1. & in l. si ex causa. §. Papinianus, ff. de minor. & per Abb. post alios, in ca. 2. eod. mortuus enim quo ad mundum fingitur, 16. q. 1. ca. placuit. idem esset si pater intraret monasterium, nam incontinenti soluitur patria potestas; quia cum pater transeat in potestatem Abbatis, non potest alium habere in potestate, l. si arrogator. ff. de adopt. no. in auth. ingressi, & in auth. si quia mulier, C. de sacros. eccl. facit, c. cum sumus, eod.

Expresse. Hæc pars iterum subdiuiditur in 3. partic. in prima declaratur professio expressa, in 2. professio tacita, in 3. demonstratur differentia inter eas: secunda ibi, tacite: tertia ibi, utrum autem. Quoad primum. CASVS, ita figuratur. Quidam Scholares ingressi sunt Religionem D. Francisci, sed in professione emittenda non eundem modum obseruarunt, siquidem professionem fecit unus ex eis a principio, alius intra annum, & alius post annum, qua de re fuit quæsitum, quid iuris. & primo nulla distinc. uidebatur attendenda, sed satis erat uoluntatem ingredientis obseruare, cum professio simpliciter monachum faciat, §. 1. supra eod. Solu. tamen ut hic habetur, quia aliquando necessarium est periculum facere de ingrediente, & hoc, erit secundum qualitatem casus com. Non obstat obiectio, quia professio in illo §. accipiunt large, & improprie, hic vero proprie. Not. neminem esse regulariter recipiendum ad religionem, nisi prius de eo factū sit ali-

aliquod periculum. No. secundum argumentum neminem esse ad aliquod officium promouendum nisi de eo prius aliquod periculum fiat. No 3. Religiones differre inter se etiam in tempore ut appellant probationis.

& per Ab. in ca. ad Apostolicam, extra eo. uel dic secundo quod prohibitio de qua in contrario cū concernat solum fauorem prohibiti, habet uim exhortationis tantum & cum concernat fauorem prohibiti, non mirum si potest per eundē rerum c'ari fa. 2. dist. 4 §. hæc & si legib le. si quis in conscribendo, Co. de pac. Vel aliter dic, qd vbi prohibitio fit simpliciter fauore prohibiti non impeditur obligatio quę quæritur Deo principaliter, sed tantum obligatio quę quæritur hominis quia ī dubio nō uidetur de hoc lex cogitasse fac. c. debitores, de iureiur. Aliter etiam sol. Ioan. Andr. ut habetur in d c ad Apostolicā, distingue, tamen hanc materiam, ut habetur in d. c. 2. c. 3 eod. in 6.

quis, aut expresse, aut tacite. Expresse, ut si quis post annum [a] probationis habitum suscipiens monachalem, regulis monasterii obstringi se uelle profitetur. [b]

Profiteri potest quis etiam ante annum ab ingressu h. d.

Si ante tempus [c] probationis regulariter præfinitum, is qui conuerti desiderat, habitū recipit & professionem emittit, Abbate [d] per se, vel per alium professionem recipiente, regulari obseruantia obligatur [e] & uere monachus est censendus.

Ex causa post annum potest professio differri, ut si ingressus monasterium sit incognitus. Et seruus triennio in monasterio commoratus per monachationem fit liber. h. d.

Quemadmodum autem discretus Abbas ex causa [f] ante probationis tempus [g] professionem recipere potest, ita ex causa interdū pro ferre. Vnde si quis incognitus monasteriū ingredi uoluerit, ante triēniū monachalis habi

a Post annum. Post tamen ætatē legitimam, cōcor. c. ad Apostolicam, eod. & cap. Gonsaldus 17 quæstio. 2. quandoque statuitur biennium, 19. quęst 2. c. monasteriis, quando que triennium vt infra eod §. proximo, & cum iura varia sint circa tēporū constitutionem, videtur id esse arbitrarium, quod satis per Docto. admittitur, in d. c. ad Apostolicā, licet quidam inter casū et casū distinguant, regulariter tamen, seruatur spatiū anni. Sed an dicatur annū compleuisse, qui post quā stetit in monasterio per sex menses exiuit, et interuallo interposito stetit per alios sex menses, et sic possit ad professionē recipi? & uidetur posse, arg l. fin. §. qui sæpius, ff. de abig. in contrarium fa. l. interdum §. quoties. ff de publi. et hoc tenet Ab. in d. c. ad Apostolicam, licet quidam primam teneant.

b Profitetur. Per quæ autem uerba possit professio fieri, et quæ sint de illius substantia, habetur per Doct. in c. porrectum, eod.

ANT. TIM. Professio expressa secundum Doc. quinque de necessitate requirit. Primo quod profitens compleuerit 14. annum masculus, fœmina, 12. c puella 10. q. 2. c. 1. de regu. lib. 6. hoc ueteres canones: vide tēpus prorogatum usque ad 16. per Cōcil. Trid. licet in singulis requiratur 18. c. quia insulis, de reg. Secundo, quod professio fiat ei, qui potest religioni incorporare, uel de eius licentia. Tertio quod fiat religioni approbatæ. c. vnic. de uo. et uot. red in 6. Quarto quod prælatus requirat consilium capituli Quinto quod fiat de trib. votis uide quæ per Conci. Trid. de professione ordinata sunt. sess. 25. c. 15. 16.

c Ante tempus. Sed contra, quia professio facta ante annum non tenet, ca. Gonsaldus, 17. quæst. 2. iuncto cap. uides, dist. 10. & c. quæ contra ius, de re iu. in 6 et l non dubium, C de legib. Item contra de cap. 2. et ca. 3. eod in 6. Solu. hic legis prohibitio non habet perpetuam prohibitionis causam, ideo actus in contrarium gestus non annullatur, no. in d. c. uides, et in c. tua, de spons. duorū,

Prohibitio legis.

videtur innuere hæc litera. Plures contra quod imo de necessitate teneatur requirere consilium capituli, alias receptio non ualeat, ut habetur in c. nouit, ext. de his, quę fi. a præl. tale tamen consilium non tenetur sequi, uide per Abb. in c. porrectum. eod. et quod no. in c. fi. eo. in 6.

d Abbate. Sed nunquid solus Abbas sine capitulo potest recipereque in monachum? et uidetur posse, 1. ad Apostolicā. eo et

e Obligatur. Cap. nō solum et c. constitutione, eod. in 6. quæ sunt cōtra. Sol. licet in monasterio mendicantium ante annum professus non obligetur, in specie eorum religioni, obligatur tamē in genere ad religionem quam elegerit, & hoc speciale est in mendicantibus, de quibus non loquitur hic.

f Ex causa. Iusta & rationabili, non autem si in hiet ad patrimonium monachandi, nam hoc casu licet professio ualeat respectu tamen finis male faceret, et ob id bona monasterio non applicarentur, c. constituit, 20. q 3 Ab. in c. præter, de offi. dele et in c. in præsentia, de prob et in c. cum dilectus. de his quæ ui, met. cau.

g Tempus. Scilicet ordinarium unius anni, cum alioqui fit arbitrarium, ut not. supra eod §. proximo, et in cap. Consaldus, 18. quæst. 2 et innuit hæc litera.

h Proferre. Id est, protelare, & in longius ducere, quia contrariorum eadem est disciplina.

i Ante triennium. Sed cum iste deprehensus seruus furtum fecerit sui corporis, quomodo rē furtiuam

tus a concedendus non erit, ne si forte, post annum sta'im præstetur, postea seruus, aut alias inhabilis [b] ad monasterium deprehendatur. [c] Quod si seruus [d] per triennium [e] in monasterio commoratus, postea monachus effectus fuerit, ex hoc liber etiam efficietur.

Ordinatus ignorante domino si fiat monachus, fit liber, aliàs dominus potest intra annum recipere seruum, h d.

Quinimo si prius ignorante domino ad sacra ministeria ordinatus monachus, fieri elegerit, iugum seruitutis euadet, [f] aliàs intra vnius anni spatiū domino & seruilem fortunā probare, [g] & seruum suum recipere licebit.

Prędicatores minores, & mendicantes non possunt profiteri ante lapsum anni, & recipientes ad professionem puniuntur. h. d.

Quod tamen de facultate recipiendi ante annum professionis dicitur, nō est perpetuū. Prædicatores enim, & Minores, [h] aliique mēdicantium [i] ordines ante annum [k] probationis elapsum, quenquam ad sui ordinis professionem, uel sæculi renunciationem faciendam, recipere non possunt, quod si forte contra fecerint, & is qui sic receptus fuerit eorundem ordini minime alligabitur, & receptores a receptione ad professionem quorumlibet suspensi, tam excommunicationi, quam aliis pœnis, [l] quæ huiusmodi regularibus pro culpis infligi solent, [m] grauioribus subiiciendi erunt.

fauor ecclesiæ tollit uitiū furti.

tiuam vsucapit triennio, cum nec spatio longi tē poris possit seruus fugitiuus præscribi, vt l. 2. C. de seru. fug. Respon. operatur hoc fauor ecclesiæ. Posset tamen dici, quod ecclesia debet recompēsare damnū domino, 14. q. 6. c. cōperimus, simile est in c. q. 17. q. 4.

a Habitus. Videtur ergo quod tēpore probationis debeat esse in habitu priore, & proprio, non monachali, c. legem, distin. 53. & ca. multos, dist. 54. & c. super eo, ext. qui cleri. vel uouen. Probabilius tamen videtur, quod dēat esse in habitu monachi, cum nō aliter possit expediri asperitatē ordinis & quod hic dicitur concedendus non erit intellige cum effectu, ita ut no. in c. fi. 17. q. 2.

b Inhabilis. Puta oneratus ęre alieno. de quo dic ut late per Anto. de Butr. in cap. 1. de obligat. ad ratio. redden.

ANT. TIM. Plura sūt quæ reddunt aliquem inhabilem & prohibent ne possit fieri monachus, uel religiosus. Primo si non sit debitæ ętatis c. ad nostrā, de regu. Secundo, si sit seruus, ut habetur hic. Tertio, si sit obnoxius debitis. Quarto si sit in dignitate Episcopali sine licentia Papæ. Quinto, si consumauerit matrimoniū, uel post spōsalia rem cum uxore habuerit. Sexto, si coacte, & non uoluntarie, c. 1. de reg. vide Summistas in uerb. relig.

c Deprehendatur. Caueri ergo debet, quod infirmari, uel uituperari potest, supra, qui primo non poss. in prin.

d Quod si seruus. Sumitur ex c. si seruus, 2. vers. debent enim dist. 54.

e Per triennium At ad clericatum extra claustrum annus sufficeret, ut no. in c. seruus, 2. versi. debent enim, dist. 54. Diuersitatis ratio est, quia clerici sunt in publico, monachi latent.

f Euadet. Not. ergo hic, q in habentib. symbolū facilis est transitus, nam hic seruus, si fiat de laico monachus, licet domino illum intra annum recipere, vt hic, & in c. si seruus, di. 54. Sed si fiat primo clericus, & postmodum monachus, etiam domino inuito, forte hoc operatur characteris īpressio, non tamen vt a seruitute, sic a contractu, uel delicto ante ingressū perpetrato liberarentur, ut per Ab. in cap. de eo qui fur.

g Probare, Puta probando, quod illum cępit in bello licito, nam & fideles ita capti serui fiunt, ut per Abb. in c. 1. de conuer. infid. licet, cōsuetudo nō uideatur hoc seruare, uel alio modo legitime, & fac. c. si seruus, dist 54. annus autem iste incipit domino currere a die scientiæ, non autem ordinationis ipsius serui, ut no. ī d. c. si seruus.

h Et Minores. Capit. 2. & ca. 3. eod. in 6.

i Mendicantium. Cap. eod. in 6.

K Ante annum. Sed an post annū præsumatur professio, nisi probetur? Resp. negatiue, cum sit facti, & ita Abb. in cap. nuper, de testib.

l Aliis pænis. No. quod quis multiplici pęna punitur. Ratio, quia altera per se nō sufficiebat, no. in ca. atsi clerici, in fin. ext. de iud. Io. Bapt

m Solent. Inspecta ipsa consuetudine, & ordinationibus, quæ sunt secundum regulam.

Tacite. CASVS. Quidam accepit habitum religiosorum Sancti Francisci, ipsumque ultra annum retinuit, sed nunquā expresse declarauit uoluntatem suam perseuerandi in Religione, unde quæsitū fuit an propterea teneatur ad regulam eius, & cū non constet de voluntate sua, negatiue erat respondendū, Solutio tamen est tenenda quā hic legimus, siquidem idem est voluntatem declarare factis, & verbis, & non obstat obiectio, quia

quia uoluntas eius qualitate facti fuit declarata: No. 1. taciti & expressi eandem esse uirtutem in iis quæ respiciunt salutem animæ; No. vitam hominis debere esse talem, qualis habitus. §. pen. sup. de uit. & honest. prælat.

f Vnde: Idest, hac ratione delationis habitus, de qua dixerat immediate.

g Concilio. Vt in c. clerici, ext. eo.

h Fingunt. Ex causa non honesta, puta iocose, vel causa explendæ libidinis, No. per gl. & Abb. in cap. ex tuarum de priu. & fac. 27. q. 1. c. uidua, & ca. ex literis, de spon sal. Vel intellige de his, qui deferunt habitum extra monasterium, secundum Hosti. & Inn. quos sequitur Io. And. in cle. eos, eo. & ponit Abb. in cap. porrectum, eod. Vel loquitur de his, qui protestãtur, quod per delationẽ habitus non intendunt profiteri, ut per Abb. in ca. ut hi qui, eod. Vel intellige de his, qui ingrediuntur monasterium, ubi nõ seruatur regula antiqua, ut ibidem per eundem, & de hoc late per Arch. & alios, in c. quod interrogasti. d. 27.

i Veri monachi. Supple, uel ueri clerici, ut in c. ut clerici, eo unde sumitur. Datur enim optio, utrum uelint, esse clerici, uel monachi, simi. in c. cum causam, de elec. & arg. 16. q. 1. c. nemo potest, arg. contra 27. q. 1. c. cui duo, & ca. quid interrogasti, dist. 27. Sol. ut not. in d. cap. ut clerici, & not. hic, & in ca. tuarum. de priu. ubi glo. & Abb. quod ubi constat de animo deferentis habitum, s. quod non intendit profiteri, talis delatio, quantumuis diuturna, nõ inducit professionem. Secus tamen si quis monialium habitu indutus in monasterio monialium profiteretur, quia secũdum Io. And. quem etiam sequitur Abb. in d. c. tuarum, ualet talis professio licet is compellatur intrare monasterium monachorum.

a Coniecturis. Quales sunt, quæ hic ponuntur statim, uel quia ipsemet fuit cõfessus, uel confiteturnũc quod uoluit relinquere sæculum secundum Inno. & Host. in ca. statuimus, eo. uel quia dimisit beneficiũ, quod habebat nõ protestãdo, quod non intendit per hoc dimittere, sæculum, uel de bonis propriis dispo nendo, ut no. in c. cõsuluisti, & c. statuimus, in antiquis, & in ca. non solum, eo. in 6. Habitus ergo ẽt nouitiorum cum proposito mutandi vitam obligat quẽ religioni, saltem in genere, ut non possit ad sæculum amplius redire.

Delatio habitus tacitum ostendit professionem, & unusquisque debet se conformare cum habitu quem gerit. h. d.

Tacite profitetur quis cum idoneis coniecturis,[a] apparet, quod perpetuo uult domino in religione [b] seruire, & uitam ducere monachalem, vtputa habitum post annum [c] retinendo, ubi is nouitiis, & profes sis, communis & indistinctus,[d] est, uel professorum [e] habitum suscipiẽdo, ubi is distinctus habetur. Vnde [f] & Toletano Concilio [g] inductum est, ut clerici qui se fingunt [h] habitu, & nomine monachos, & non sunt, corrigantur, & ueri monachi [i] fiant.

Ponit differentiam inter expressam, & tacitam professionem, h. d.

Vtrum autẽ quis expresse professus fuerit, an tacite, interdum multum [k] interest. Expressa enim professio, etiam sæculari habitu non

Sed an talis usque adeo sit uerus monachus, ut matrimonium postea contractum non teneat? Resp. ut late not. per Abb. in d. c. consulti, & per eundem in ca. consuluit, qui cler. uel uouent.

b In religione. Scilicet approbata, c. uni, de uoto in 6. & cle. 1. eo. Secus ergo, si extra religionẽ, quantocumque tempore portauerit talem habitum, ut in cap. ut clerici, eod. & in cle. eos, ubi not.

c Post annum. Scilicet completum, licet non excesserit, ut no. in cle. eos, eo. Debet ergo is, qui nõ vult obligari talem habitum intra annum depo nere, quod intellige de pubere, & de eo qui sponte recipit, uel saltem portauit ut ibid. not. Item intellige, nisi deferens contrarium fuerint protestatus ut per Abb. post antiquos. in c. ut cler. eo.

d Indistinctus. Etiam si esset aliqua distinctio latens, ut quia licet non sit differentia. in colore, & scissura, differentia tamen est, quia habitus professorum benedicitur, non autem nouitiorum. Vel quia habitus professorum datur ante altare, nouitiorum in alio loco. Vel quia habitus professorum datur per Abb. nouitiorum per alium. Et hanc materiã intellige, ut habetur per Abb. in c. ex parte, eo. & in cle. eos, eo. ubi copiose scribitur.

e Professorum. Hoc casu secundum Abb. in c. ad nostram eo. in fi. debent quatuor concurrere, scilicet diuersitas habitus, scientia, libera uoluntas, & tridui perseuerantia, quibus concurrentib. obligatur quis religioni in genere, non in specie. Idem tenet Abb. in c. super eo.

Vtrum autem. CASVS. Dubitatum fuit inter scholares an inter professionem tacitam, & expressam sit aliqua differentia, & primo negatiue uidebatur respondendum, quia per utramque religiosus dicitur uoto Religionis obligatus. Sol. tamen ut hic legimus, si quidem uotum, ita obligat sicut fuit modus uiuendi, & ideo effectus est diuersus, & obiectio non tenet. Not. quod causa obligationis aliquando consideratur simpliciter & aliquando cum aliqua qualitate adiecta, & hinc est quod effectus postea reperitur diuersus, arg. §. per rescriptum, sup. de collat.

K Interdum multum, interdum etiam nihil quo ad quædam, ut ecce professio, tacita inducta per lapsum anni non hẽt triduum ad pænitendũ, pro ut nec expressa, licet aliud sit in tacita quæ per assumptio.

sumptionē habitus intra annū inducitur, ut no. in c.3.eo.in 6. vnde sumitur. Item quo ad dissolutionem postea contracti matrimonii nihil inter expressam & tacitam interest, quia semper dirimit. Io. And. in d.c.3. Abb. in c. cum uirum, eo in antiq.

mutato,[a] illi religioni præcise[b] obligat, quam quis professus fuerit. Tacite uero facta infra probationis annum, per habitus, qui profitentibus tantum datur susceptionē, non illi specialiter, cuius est susceptus habetur: sed generaliter religioni recipientem obligat, dum tamen legitimæ sit ætatis ac sciens, & prudens[c] triduo[d] in eius habitus delatione perseueret.

a Non mutato. Ca. sicut eo. in antiq. c.3. eo. in 6. habitus enim non facit monachū, sed professio regulæ, c. porrectum, de regulari.

b Præcise. Idest, absolute, & necessario, & sine distinctione, ut nō. in c. contra Christianos, de hære. in 6. & per Abb. in ca. ex parte, de rescri. fac. l. miles, §. decē ff. de re iudic. & l. sed & hæ, §. pen. ff. de proc. & de hoc verbo traditur p Legistas in l. omnes populi, ff. de iust. & iur. & in l. stipulatus sum dā num, ff. de ver. ob. per Bald. in auth. hodie, de iud. & in l.2. C. de execu. re. iud.

c Sciens, & prudens. secus si forte laboret furore, c. sicut, eo. uel inuitus deferat c. cū virum, eod. & 20. q. 3. ca. præsens.

d Triduo. Similis dilatio temporis in l. fin. C. de erro. aduc.

Beneficium non uacat per religionis ingressum ante professionem, nisi de consensu ingressi. hoc dicit.

Et si contigerit, eum qui religionem ingreditur, beneficium retinere, inter probationis[e] annum, non erit alicui conferendum, sed interim per alium assignata sibi congrua de prouentibus portione,[g] beneficio[h] inseruiendum erit, si tamen ingressi ad id accedit assensus,[i] aut quod mutare uoluerit liquido appareat, aut legitimā professionem[K] emiserit, beneficium alteri libere conferri poterit.

Io. Bap. Et si contigerit. CASVS. Quidam Canonicus Mediolanensis meus amicus deuotione motus, ingressus fuit religionem Capucinorum, & cum haberet prębendam, fuit dubitatum an tale beneficium sit factum uacans, cum Regulares sint incapaces huiusmodi beneficiorum sæcularium, c. 2. & ibi Doct. de statu mona. Sol. tamen ut hic legimus, quia potest de Religione exire, & uitam clericalem ducere; non obstat obiectio si quidē ipsa tenet de Regulari professo. Not. inde argu. quod beneficia non dicuntur uacantia propter contracta sponsalia, sed solum propter contractū matrimonium: quia sponsalia dissoluuntur, §. dissoluuntur, inf. de spons.

e Probationis annum. Sumitur ex c. beneficium, eodem, in 6. & per hanc litteram dici posset, quod si minor 24. annis religionem ingrediatur beneficium suum ante finem anni 17. stante Concilio Triden. sess. 25. sub titulo de reg. ca. 16. conferri non poterit, ut no. per Ioan. And. in d.c. beneficium.

f Conferendum. Imo contra c. ex transmissa, de renunc. ubi tenuit collatio facta intra annū probationis. Sol. ut no. in c. beneficium, eo. in 6. Et idem erit si ingressus non habeat quidem ius in re, sed ad rem tantum: quia eadem ratione tale ius non creditur perire, ut ibidem ab eodem no. Sed nunquid contra, constituto in probatione poterit beneficiū conferri. Et non puto, cum hic sit statu dubius, leg. qui status, ff. de re milit. & l. qui de libertate, ff. de liber. cau. & quia per hoc induci posset ad religionem dimittendā, quod esse non debet. 12. quæst. 2. ca. bonæ rei, & capitul. quorundam, de elect. & cap. cum & plantare, de priuil. quod intellige de beneficio, quod per regulares possideri non posset, ad Episcopatum autem in sæculari vel regulari Ecclesia eligi posset, ca. nullus, de electi. in 6. & §. propterea, infra eod. Sed nunquid talis uocandus erit ad electionem Episcopi, sede uacante, si sit in monasterio uicino? Respondeo, ut prolixe not. in d.c. beneficium.

g Portione. Sed quid fiet de reliqua portione? Respondeo secundum aliquos, reseruabitur constituto in probatione: licet actualiter dari non debeat, nam sic non bene probaretur. Alii quod in utilitatem Eccl. expendetur. Alii aliter, ut no. in c. beneficium, eo. in 6.

h Beneficio. Etiam si sit curatum.

i Assensus. Et in his terminis est forte intelligendum, c. ex transmissa, de renun.

K Professionem non solum expressam, sed etiam tacitam, c. beneficium, eo. in 6.

Io. Bap. Is quoque. CASVS. Quidam fecit uotum ingrediendi religionem Iesuitarum, postea pænitentia ductus cogitabat de promotione ad dignitatem Eccle. sæcularem, & si eam non obtinuisset de ingressu alterius religionis, unde fuit quæsitum quid iuris, & primo uidebatur dicendum, talem debere gaudere in hoc plena libertate, quia coacta seruitia Deo non sunt grata, §. 1. in fi. supra eodem. Solu. tamen ut hic habetur, quia uotum a principio est uolūtatis, sed ipsum obseruare est necessitatis, qua ratione suadente nec etiam obiectio tenet. Not. minus perfectum contineri, in magis perfecto, quando sunt eiusd. ordinis. Not. 1. votum considerari aliquando

do simpliciter & aliquando c rta solemnitatead hibita, & hinc dantur de eo duæ species.

d Compos mentis. Licet sit corporis impotens, infirmitas enim quantumuis grauis nullitatem actus non inducit, nisi mentis exilium inducat, c. ex träsmissa, vbi Anto. & Abb. de renunc. c. fac. c. Gosaldus, 12. q. 2. sed furiosus etiam si bñficiat sanæ mentis non præsumit, c. sicut, vbi Abba. eo. fac. not. per legistas, in l. furiosum, C. qui test. fa. pos.

b Emisit. Vel furore liberatus ratam professionem habuit, vt c. sicut, eod. sed an sufficiat tacita, ratihabitio? Resp. vt no. per Abb. in d. c. sicut, in fine.

ANT. TIMO. Est autem votum secundum S. Thomam deliberata, & spontanea promissio Deo facta de his, quæ sunt Dei, 2. 2. q. 88. art. 1. vide Magist. in 4. sent. distin. 38. & ibi Doc.

c Compellendus. Quia debet prælaturam dimittere, & monasteriū ingredi, licet postea canonice electus Episcopatum recipere possit, ca. per tuas, de vot. & vo. red. & ex hoc nota differentiam inter matrimoniū carnale, & spirituale,

hic, & c. qui post. co. in 6. Sicut & diuersum est uidere a promissione de vendendo.

e Laxiorem. Quia de arctiori nō dubitatur, quia etiam q' esset professus. posset ad strictiorem träsire, c. licet eo. Voluntas enim, & propositum nō infringit, qui commutatin meli us, c. peruenit, de iureiu. cap. scripturę de vot. & vot. redemp. & sic non esset locus tūc pænitentiæ imponēdæ, de qua hic secundum Arch. vt not. in c. qui post. eo. in 6.

ANT. TIMO. An quis possit uotum factum commutare in melius sine prælati aucto ritate, est quæstio apud Theologos, de qua uide per S. Thom. 2. 2. quæst. 88. arti. 12. quę in loco fuse Caiet. examinat hāc qōnem. Nota præterea secundum sētentiam S. Thom. quod potest etiam regularis accedere ad laxiorem regulā si melius obseruet. 2. 2. q. 189. art. 8.

f Ramanere. Sed contra sup. eod. §. proxi. & cap. Per tuas, de voto, & voti redemp. vbi coniugium spirituale quod non videtur minus esse efficax professione, non præiudicat simplici uoto de religione intranda; imo

Qui vitam regularem vouit, monasterium ingredi debet, non obstante quod fuerit prælaturam consecutus. h. d.

Is quoque, qui votum de ingressu religionis compos mētis a emisit b ut monachus fiat, cogendus erit. Vsque adeo enim Deo uoti ligat emissio, vt etiam si quis post votū prælaturā fuerit consecutus, Domino tamen promissa reddere sit compellendus.

Per votum solenne derogatur simplici. hoc dicit.

Illud quęri potest. Si quis post votum de certa religione intranda d emissum aliam religionem ét laxiorem e ingrediatur, & in eadem profiteatur, ibidē ne possit uoto non obstante priore licite remanere? f in qua specie cum per secūdum solenne votum priori simplici derogari potuerit, respōsū est posse monachum in ea religione, in qua professus est, remanere, eidem tamen pro voto non completo, pęnitentiam g imponendam.

Votum simplex, & solenne, quid. h. d.

Est autem h in proposito votum simplex, quod non est aliqua professione munitum. solenne vero est, quod quis per professionem tacitam, vel expressam comprobauit.

nam carnale tollit votum prius emissum matrimonio non consonum, c. 1. de voto & uoti red. in 6. secus in spirituali. ut hic, & ind. c. per tuas, nam inter Episcopum, & Eccle. contrahitur matrimonium spirituale, c. 2. de trans. & su. de correp. vsu. sub. §. 1. & tamen per hoc matrimonium non est sublatum votum religionis præcedens, & sic carnale videtur fortius. Sed cōtra videtur c. qui post eod. in 6. & inf. eo. §. prox. Sol. ut ibi in ver. remanere. An autem quod dicitur habeat locum in alijs dignitatibus diuersis ab Episcopatu, uide per Abb. in d. c. per tuas.

d Intranda. Not. verbum quia aliud est religionem profiteri, quod potest fieri etiam habitu non mutato, c. sicut, & c. porrectum, eo. in antiq. & c. constitutionē, eo. in 6. quia habitus. & c. aliud vouere de intrando, vel profitendo, & tunc loquitur

debet quis prælaturam deponere, vt votum impleat. Sol. in cōtrariis promotus habebat consciētiam erroneam, q̄ deponere non poterat. vñ erat sequēda, fac. quod no. in c. p tuas, de simo. vel sol. ut per Abb. in c. per tuas, eod.

g Pœnitentiam. Quæ tanto debet esse durior quanto fuit votum manifestius cap. vn. de uot. & vot. redem. in 6. cap. 1. de pæ. & remis. & nct. 22. quæst. 4. cap. nemo, & distinct. 81. cap. clericus solus, & dist. 19. Anastasius, & c. de homine, de celebr. miss.

h Est autem, Cap. vni, de uot. in 6. unde sumitur

Is igitur. Hæc pars subdiuitur in 2. part. in prima habetur qualis debeat esse uita monachorū, in secunda qualiter superiores, inter eosd. sint eligendi secunda ibi, u tautem. Quoad primum. CASVS ita figuratur. Quidam Religiosi humiliati nu- Ioā. Bap.

Semel a factus monachus, cogitur remanere in monasterio, h.d.

Is igitur, qui legitima in ætate cõstitutus, habitum induit sponte [b] religiosum proposi tum ultro susceptum deserere non poterit, sed proprio Abbati [c] obediens in castitate in proprio deget monasterio.

Monachus non potest aliquid proprium habere, nec contra hoc potest Papa dispensare.

Sed nec aliquid proprium [d] possidere debet: & si quid habet, totum incontinenti resignabit. Nam abdicatio proprietatis, adeo est annexa regulæ monachali, ut cõtra eam [e] nec summus Pontifex, possit licentiam indulgere. Et si proprietas apud quemquam inuenta fuerit in morte [f] is est Christiana sepultura priuandus, [g] & sepultus ex

nuncupati nolebant pænitentia ducti in monasterio Superiori obedire, & uitam Regularem ducere, sed bona possidere, ad aliam Religionem cogitabant transire, de proprio monasterio exire, ac etiam nonnulli ad uitam clericalem uolebant promoueri, vnde quæsitum quid iuris, in quibus omnib. videbatur de iure eis licentiam esse cõcedendam, quia omnia illa quæ sunt perfectionis sunt quoque liberæ uolũtatis, iuxta dictum Euangelicũ. Si quis perfectus esse, & cæt. si vis dicit tex. quib. accedit ca. fin. 14. quæst. 1. Sol. tamen prout in hac parte habetur quia isti Religiosi a pri. ad talem uiuendi Regulam seipsos obligauerunt, qua ratione suadente aperte ẽt constat obiectionem non tenere, si quidem ipsa locum habet in princ. secus autem postquam facta est obligatio de tali uiuendi regula. Not. vitam Regularem reduci ad hoc ca. ut monachus in Religione nõ solũ tria uota Religionis obseruet, sed etiam in ea perseueret, & de transit, ad aliam uitam regulariter nõ cogitet. No. 2. Religiones differre inter se secundum magis & minus perfectũ & hinc est licitum esse aliquando transire de vna ad aliam c. licet, eo. & ibi Doct. Not. inter fideles dari tria hominum genera uidelicet, Laicorum, Clericorum, & Religiosorum, quibus potest addi quartum nempe illorum qui a Doctorib. dicuntur gerere certum viuendi modum, ut sunt cõfratres alicuius spiritualis Cõfraternitatis, de quib. per Doc. in c. 2. de for. compe.

a Semel. Imo contra, quia adhuc hẽt triduum ad deliberandum post talis habitus susceptionem, c. ad nostram, eo. Solu. hic in eo, qui prius nouit ingressum religionis, & postea habitũ susceperit, ibi in eo, qui exortus est a susceptione habitus, & cũ dubitari possit, quo id animo fecerit, ideo datur triduũ secundum Abb. in contrario. uel in contrario fuerat quis illectus, & erat uicinus pueritiæ. & nõ fuerat in probatiõe, ut no. in c. puerius, 20. q. 3.

ANTO. TIM. Vnde adeo verum est hoc secundum S. Tho. quod post perfecte absolutam professionem non potest amplius uotum deserere, quod neque ipse Papa potest facere, quod ille, qui est professus religionẽ, non sit amplius religiosus. ita tenet. S. Th. contra aliquos iuristas aliter tenẽtes, ut inquit ibi 2. 2. q. 88. ar. 11. per decretalẽ ad monasteriũ, de sta. mon. quod intelligẽdum est stante monachatu non potest Papa dispensare, ut declarat Caie. ibi Sotus uero aliter sentit, de iu. & iu. lib. 7. q. 1. art. 2.

b Sponte. Secus si coacte, c. 1. & quæ ibi Doct. & c. ad nostram, eo. & 20. qu. 1. sicut, & q. 3. per tot. dummõ talis sit coactio quæ cadat in constãtẽ virum, ca. cũ dilectus, qđ met. cau. Sed & cõditionalis coactio impedit, c. prolatũ quod met. caus. ni si quis ex timore propter maleficiũ intraret religionẽ vt no. in c. 1. d. qu. 3. Sed contra vide tur, quia coacta uolũtas uoluntas est, c. merito, 15. q. 1. l. si mulier, ff. quod met. caus. Respondeo in hac materia dẽt esse spontanea fac. no. in c. Abbates, quod met. cau. arg. contra in cap. maiores. §. itẽ quæritur, de bapt.

c Abbati. Sine cuius licentia, nec literas quidẽ audebit a quoquam recipere ut per Abb. in c. cũ I. & A. de re iudic. & aliter faciens, uel delinquens, punietur solo Abbatis arbitrio sine consensu capituli: Abb. in c. reprehensibilis, de app. sed latius per eundem, in c. Io in eo.

d Propriũ. De facto, et tãq uã propriũ, sed quando dicetur monachus propriũ hẽre. Resp. sm̃ Ioan. Andr. & Abb. in c. cum ad monasterium, de sta. mon. quãdo non hẽt administratiõnẽ, & aliquid tenet illud cælãdo Abbati. Vnde si hẽt administrationẽ uel est ĩ studio cũ licẽtia superioris, licite aliquid detinet, nec ob id dicitur habere propriũ si paratus sit illud dimittere ad nutũ superioris. Facit, quia idem uidemus in seruo, qui non dicitur habere aliquid proprium licet habeat peculium, l. quam Tuberonis, ff. de pecul. & per Abb. in c. Ioann. eo.

ANT. TIM. Diuitiæ vero in communi retentæ non sunt contra professionem paupertatis religionis seu monachalis, sed proprio, vnde habere aliquid proprium in communi, non derogat perfectioni religionis. S. Th. 2. 2. q. 88.

e Contra eã. Etiam si sibi fuerit aliquid relictum quia non debet illud capere sine licentia superioris, cũ tale relictum acquiratur monasterio, secundum Ab. in c. cum ad monasterium, eo. et latius in c. 2. de sta. mon. et de hoc uide Conci. Tride. ses. 25. in tit. de regularibus, c. 2. & 3.

f Summus Pontifex. Aliqui dicunt, quod Pontifex põt prius facere de monacho nõ monachũ, & eidẽ postea permittere, vt possit habere propriũ.

g Priuandus. Nisi in puncto mortis ostenderit contritionem, arg c. a nobis, de sent. excom.

Exhu-

humandus,[a] prout etiam B. Gregorius se fecisse narrat.

Potest monachus transire solum in arctiorem religionem, h.d.

Sed nec temere[b] monachus de monasterio in monasterium[c] migrare permittendus est, nisi monasterium ad quod trāsitum facere cupit districtius[d] existat. Quo casu nullo obstāte priuilegio[e] prælatus monacho sine difficultate debet indulgere,[f] ne uideatur propositū impediri diuinitus[g] inspiratum.

Statur iudicio Abbatis, quæ religio sit arctior, hoc dicit.

Quod si forte probabiliter dubitatur, utrū quis uelit ad ordinem arctiorem transire, an ad laxiorem ex charitate, an ex temeritate, superioris[h] est iudicium requirendum, ne forte angelus Sathanæ in lucis[i] Angelum se transformet.

Mendicantes solum in ordinem Carthusiensem migrare possunt, h.d.

Mendicantibus uero approbatis,[K] qui prætextu arctioris ducendæ uitæ ad monasterium confugiunt, etiam si auctoritate Apostolica fuerint muniti, Clemens[l] quintus sacro approbante Concilio interdixit, ne uocem aut locum in capitulo talis monasterii habuerint, neue ad prioratus administrationes, aut quæcunque officia assu--

a Exhumandus. Si possit fieri sine scandalo, c. super. de stat. monach.

b Tenere. Not. duo quæ requiruntur ad hoc, ut quis possit transire in aliam religionē. Primo, ut absit temeritas, & leuitas. Secundo, ꝙ religio, in quam uult trāsire sit strictior, & fac. c. Io. & c. super eo. & c. sane, & c. licet eo. & 20. q. 4. per totum.

c In monasteriū. Sed contra uidetur, quod transire de uno monasterio in aliud, non est apostatare ca. ex parte de temp. or. nec debet iste transitus prohiberi, cum tam in primo quam in secūdo tria substātialia religionis obseruētur. Sol. imo large est apostata, ut no. per Abb. in c. Io. ante fi. eo. & licet hic, in substātialib. non sit præuaricator, est tamen quo ad obedientiam, quā dēt prælato, ca. sicut, de iureiu. Sed cui ex duob. monasteriis applicabūtur bona istius transeuntis de uno in aliud, maxime si licite transeat? Resp. ut per Ab. in c. quod a te, de cle. coniu. & in c. ne religiosi, de regu. & in c. cum olim, a. de priu.

ANT. TIM. Quando aūt sit licitum trāsire de una religione in aliam dicit S. Th. & enumerat tres causas. Primo, zelo perfectionis religionis. Secundo, propter declinationē religionis a debita perfectione. Tertio propter infirmitatem, uel debilitatem, ita 2.2. q. 88. ar. 8. in primo casu dēt petere licentiā pp humilitatē, in s. do requiritur superioris iudiciu, in tertio est necessaria dispensatio, uerū quia hodie data sunt multa priuilegia regularib. iō non est facile sine licētia papæ trāsire de religione in religionē, & nō incidere in excōicationē p Bullā Mart. V. q' īci pit uiā ambitiosæ, & Six. II. inc' piēte Regimini.

d Districtius. Quid dicemus de eo qui intrauit religionē ubi non seruabatur regula antiquitus inst. demum monasteriū reformatur, nunquid is qui fuit ingressus dissolutionis tēpore possit cōpelli ad obseruantiam regulæ reformatæ? Resp. ut per Abb. in ca. super, eo. tit. item sciendū, quod per licitum transitum ad secundū monasterium transiens est penitus a primo separatus, et intra probationis tempus, & antea quam profiteatur in secundo monasterio. Ab. in c. ex transmissa, de renunc. fac. no. per eundem in c. Abbate, de uerb. sing. Et forte non poterit amplius, ad priorem religionem reuerti. De quo dic, ut per But. in c. intelleximus de ætate, & qualit.

e Priuilegio. Concor. ca. licet eo. Et sic not. quod ubi priuilegiū possit diuinæ inspirationi præiudicare, datum, aut nihil operatur.

f Indulgere. Et si nō indulgeatur si nihilominus poterit monachus exequi propositū suū fac. no. per Abb. in c. admonet, de renun. ubi ampliat quod hic dicitur in clerico sæculari uolente transire ad regularem uitam. Sed quid si talem licentiam non petiit, an per Abbatem reuocari possit? quidā ꝙ sic, ut no. in c. intelleximus, de æta. & quali. & in c. mandamus, 19. q. 3. Alii contra c. sane, eo. Dic ut per Ab. in c. licite, eo.

g Diuinitus. Facit, illud, quod monachus electus in Papā possit inuito Abbate acceptare, cum talis electio credi dēat inspirata diuinitus, de quo in c. quam sit, 18. q. 3.

h Superioris. Non intelligas de Abbate, qui immediatus superior est monachi, quia non debet esse iudex quodammodo in causa propria, sed de eo ad quem religiosus appellaret, si grauaretur a superiore immediato, ut per Abb. in c. licet, eo. simil. 11. quæst. 1. ca. peruenit, & cap. nullus de iure patron. authen. de sanct. Episcopis, §. si a clero, col. 9.

i Lucis, Cap. nec mirum, 26. quæst. 5. & 29. quæstio. 1. §. 1.

K Approbatis. Quales sunt Prædicatores, Minores, Eremitæ S. Augustini, Carmelitæ de quibus in c. uni. §. sane, de reli. dom. in 6. ubi habetur, qui sint mendicantes. & no. in cle. 1. eod. in gl. in uerbo quoslibet.

l Clemens, cle. 1. eodem.

a Martinus. Vt in extrauagantibus communibus, in extrauag. quæ incipit, uiam ambitiosæ cupiditatis.
b Fugitiuos. Sed quis dicetur fugitiuus. Respon. secundum Ioan. And. & Ab. in c. fin. eod. ille qui moratur extra monasterium, et celat se Abbati, facit c. quis sit fugitiuus, ff. de ædil. edicto. Et eo ipso, quod religiosus recedit de monasterio, & non est sub obediētia prælati, est apostata. Inn. in c. 1. fi. de renunc. Abb. in c. fi. eo. Nouitius tamen, si sine licentia superioris recedat de monasterio, non pōt fugitiuus appellari, vt per Abb. in c. statuimus, eod.
c Perquirere. Et vagabundum recipere, ne aīæ incurrat detrimētū. Sed contra. 27. q. i. cap. si quas monachorū & ca. si quis rapuerit. Solut. illud ubi prior a monasteria redarguūtur de dissolutione, ita not. in cap. Ioan. eod.
d Remediis. Puta excommunicādo, & faciendo ex cōicatum denunciari ab Ecclesiarum prælatis, vt per Abb. in ca. fin. eod. & circa hanc materiam plura remedia opportuna inuenit & introduxit nouissime Conc. Trid. in sess. 25. sub tit. de regularibus, c. 4. & 5. & c. 11. & 13.
e Ordinarios. Cap. quanto, de offi. ord. & per Conci. Trid. sess. 25. in ti. de regula, c. 14. Sed an monachus possit de licentia Abb. perpetuo extra claustrum morari? Resp. vt per Ab. post antiquos, ca. ex rescripto, de iureiur.
f Quascunque. Istam generalitatem declara & intellige vt late habetur per gl. Ab. & alios, in c. 2. & in c. quod Dei timorem, de stat. monc. vnde sumitur, et u ide per Ant. dt Butr. in c. sicut, de sup. negl. præl. Et uidetur notabilis hæc determinatio. cum liceat monachum de monasterio detrahere gratia dicendo, imo (quod longe minus est) vt sit Episcopi cubicularius, Abb. in c. clerici, 2. de vita & hon. cle.
g Permittitur. Vt late habetur i c. q̄ Dei timorē, sta. mo. & aliquid p. Ab. in c. cū ad nostrā, de elec.

Vt autem. CASVS. Monachi Augustiniani cōtendebāt inter se de superioribus eligendis, siquidem dicebant quidem, non esse superiores eligendos, cum quilibet sponte talem sibi eligit uiuendi Regulam, quidam uero alii volebant eos forte esse constituēdos, quia omnes æqualiter, ad eandem regulam tenētur, & propterea vnus non uidebatur magis idoneus quam alius, qua de re quæsitū fuit quid iuris. Solut. ut hic habet, si quidem frustra darentur regulæ nisi constituerentur aliqui quorum vigilantia essent exequendæ. vt dicebat Iureconsultus in le. 2. ff. de org. iur. ad hoc autem prudenter consequēdum non quilib. uidetur idoneus, iuxta doctri. Aposto. dicentis. Oportet Episcopum esse irreprehensibilē, & cæ. & c. constitutis, de appellat. Non obstant obiecta, quia etsi aliquid pmittat in obseruando. tamē sæpe est trāsgressor, qui ad obseruantiam discrete & prudenter debet cogi. & iō non quilibet indifferēter est idoneus. Not. neminem ad aliquod Regimen esse promouēdum nisi peritus, & prudens existat circa pertinētia ad tale officium, cum turpe sit ignorare ius, in quo quis uersatur l. 2. ff. de orig. iur. Not. 2 quod superior, & subditi debent esse unius, & eiusd. professionis. Not. 3. argumentum summopere utile fore in quolibet regimine constituere uisitatores, quorum opera ac etiam timore, iustitia longe melius custoditur. Io. Bap.

h Monachorum. Clericus ergo sæcularis non eligetur in Abbatem, c. cum ad nostram, de elect. & in c. cum magistrum, eodem titu. imo non solum debet esse professus, uerum etiam expresse professus. ut possit in Abbatem eligi, d. capit. cum in magistrum. ubi Abb. & no. supra eo. §. vtrum, & infr. §. proxi. Imo dēt esse de eadem congregatione, c. Abbate, 2. 18 q. 2. & per tot. Nisi forte in tali congregatione nō reperiatur idoneus, qui a tūc sumetur

mi possent. Sed nouissime Martinus [a] Quartus omnino uetuit, Mendicantes ad aliquem monasticum ordinem, excepto ordine Chartusiensium, sine speciali sedis Apostolicæ cōcessione transire, tam recipientibus quā receptis, ipso facto, excommunicationis pænā incursuris.

Abbates debent perquirere fugitiuos: & monachi non possunt præesse Ecclesiis parochialibus, licet secus si in regularibus. h. d.

Fugitiuos [b] uero debēt Abbates solicite pquirere, [c] & ut ad monasterium, & frugē melioris uitæ reuertantur opportunis remediis [d] prouidere, nec ordinarios [e], qui eorū suppleāt negligentiam, expectare.

Summatus est in §, precedenti, h. d.

Singuli quoque monachi per uillas, & oppida non debent discurrere, nec per quascunque [f] parochiales Ecclesias disponi. Quod in regularibus cum regulæ inseruiant laxiori, specialiter cautum non inuenitur, ideoque illis cum minori difficultate parochialib. Ecclesiis pręesse permittitur.

Quomodo, & qualis sit eligendus in Abbatem, h. d.

Vt autem inuiolabiter monastica disciplina custodiatur, de congregatione monachorum h Abbas eligendus est, quem ordo vitæ, & meritum magis poposcerit ordi-

sumetur de alio, c. quam sit, 18. q. 2. ubi not. & c. officii, de electi. uel nisi monachi huic fauori, s. de suo gremio eligendi Abbatem, renunciarent, vt per Abb. in d. c. officii, argu. no. in c. cum inter canonicos, de elec. Electus tamen in Abbatem in alieno monasterio nō hēbit amplius uocem in primo monasterio, etiāsi & consensu capituli sibi hoc reseruauerit, ut per Abbat. in c. constitutus, de elect.

ANT. TIM. Dēt autem Abb. annū saltem 25. incæpisse. Doct. in clem. generalem, de ætate, & qual. ordi. & esse presb. c. 1. eo.

a Vni tantum. Cōcord. 20. q. 4. ca. fi. & 21. q. 1. c. unum. Sed cōtra uidetur c. 1. de priu. in 6. & c. cum singula de præb. eo. lib. Solu. hic loquitur in monasteriis separatis, & in contrariis loquitur in cōnexis & unitis, ut per Abb. in c. fi. de reli. domi. fac. no. in ca. constitutus, de elect. Vel dic, ꝙ non potest præesse duobus monasteriis, quod non negatur in cōtrariis simil. c. de multa. de præb. & in cap. cum nostris, & c. litteras sup. de cōcess. præb.

b Cautus. Fac. ca. si quis, & c. Abbates, 18. q. 2.

ANT. TIM. Habens magnam auctoritatem in monachos suos, quos potest absoluere ab omnibus peccatis, & censuris, nisi specialiter alteri de iure reseruatis secundum Inno. in c. nuper. de sen. excom. & S. Tho. in 4. sen. d. 18. q. 2. ar. 1. & Arch. Flor. pat. 3. tit. 25. ca. 77.

c In magistrum. Cap. cum in magistrum, de electio. & c. ordinatos, d. 59. & ca. militum, di. 61. & 16. q. 1. c. si clericatus.

d Praficiendus. Simil. ca. indecorum, de ætat. & qualit. & l. fin. C. de legi. tut. & l. sic euenict, ff. de adul. & l. filium habeo, ff. ad Macedo. & 1. q. 1. ca. este.

e Expresse. Cap. nullus, & c. indemnitatibus, de elect. in 6. Vnde cautela est, ut huiusmodi professio fiat in scriptis, ut electioni obsistentibus scriptura obuiet, ut 27. q. 1. c. omnes fæminæ, & 1. q. 7. c. saluberrimum, & no. in d. c. nullus.

f Prælaturam. Puta prioratum, Guardianatum, vel Magistratum, secundū diuersa nomina talium prælatorum, qui religiosis præsunt, c. fundamenta, & c. quorundā, & c. nullius, & no. de elec. in 6.

g Eligi. Posset tamen iste non expresse professus postulari, secundum Io. And. & Ab. in c. 2. de test. quia ius nouum, c. nullos, de electi. in 6. loquens de electione, cum sit pœnale, non extēditur ad postulationē. Item poterit hic eligere, si sit saltem taciti professus, no. in d. c. nullus.

h Regularib. Quasi dicat interdum cathedralis Ecclesia sæcularis est. Idest, secularium canonicorum, interdum regularis, & utroque casu tacite professus, in episcopum eligi poterit. Sed quę ratio quod in cathedrali regulari eligitur nō professus in aliis nō? Resp. secundum Lauré. Tanc. Goff. comp. ob excellentiam Episcopalis dignitatis, ut episcopus ēt sæcularis immediate præsit monachis, ut no. in cap. nullius, de elec. in 6. unde sumitur.

i Concilii. Ca. pe. ext. de stat. mon. & ad hoc uide quę statuit Cōc. Trid. in sess. 25. c. 20. sub ti. de regularibus.

nari ut vni [a] tantum præsit monasterio, qui cautus [b] sit in regimine, humilis, & discretus, & cui monachi cum omni obedientia, & deuotione subiaceant.

Non professus non potest eligi in Abbatem, sed bene in Episcopum, h. d.

Et propterea cūm in magistrum [c] assumi non debeat, qui formam discipuli non assumpsit, nec sit præficiendus, [d] qui subesse non nouit. Religiosus, qui regularem ordinem ante non fuerit expresse [e] professus, in Abbatē, uel ad aliam regularium prælaturam [f] eligi [g] nō poterit, quamquam ad Episcopalem dignitatem talis in sæcularibus, uel regularib. Ecclesiis eligi minime prohibeatur.

Visitatores creandi, & quid agere debeant hoc dicit.

Visitatores quoque in capitulo creādi sunt secundum formam generalis Concilii, [i] qui visitationis officium exequātur [k] & omnia quæ Viennensi Concilio [l] constituta sunt, fideliter obseruari faciant, & de statu monasteriorum & obseruantiis regularibus diligenter inqui

K Exequantur. Sed quæri potest. An hi uisitatores habeant iurisdictionem ordinariam, an uero delegatam. Quidam, ut Inn. & Goff. quod ordinariam, cum habeant a lege, iuxta no. in c. cum ab Ecclesiarū, de offi. dele. & in l. more maiorum, ff. de iur. om. iud. & inf. de iud. §. est & alia. Alii quod delegatam, cum in c. pen. de stat. mona. unde hic §. sumitur, dicat Ro. Pontif. Vice nostra studeant uisitare. Et hoc tenet Host. quod & uerius uidetur cum talia uerba delegatam iurisdictionem dissignent, ut no. in c. 1. de cler. ęgrot. in 6. & cap. cum aliquibus de resc. eo. lib. & hanc uidetur firmare Abb. in d. c. pen. in uisitatoribus, licet secus dicat in præsidentibus.

l Viennensi Concilio. Quod habetur in Cl. i. de stat. monach.

ANTO. TIM. Visitatores, qui habent ordinariam iurisdictionē sunt Episcopus, Archiepiscopus, Archidiaconus, Decanus, Abbas, & Prælati religionū, & Legati Sedis Apostolicæ Ord. aūt, quem

quem debet tenere visitando, est is, qui prescribitur in c. Romana, de censi. lib. 6. Scilicet ut primo proponant uerbum Dei; deinde inquirant de uita; & conuersatione ministrātium in Ecclesia, & de aliis q̃ spectant ad offi. iñ. Religiosi uero sua sequant in stituta, & cōsuetudines.

rant:[a] & tā in spiritualibus, quam in temporalibus corrigant; & reformēt quæ uiderint corrigenda: & omnia secundum Honorianæ constitutionis [b] tenorem prosequantur.

Non debet quis inuenire uel fundare nouam religionem. h.d.

Nouissime [c] sciendū est generali Concilio semel, atque iterum [d] cautum esse, ne quis in posterum nouam religionem [e] inueniat. [f] Sed quod quicunque ad religionē conuerti uoluerit, unam de probatis assumat. [g]

Fundans nouam domum religiosam debet assumere regulam de approbatis. h.d.

Similiter & de iis, qui religiosam domum de nouo fundare voluerint, cautū est, ut regulam, & institutionem de probatis assumant. [h]

a Inquirant. An aūt per hanc potestatē, quę reperitur data visitatoribus, deroget iuri Epi, uide qđ not. in c. penu. de stat. mon.

Io. Bapt

b Constitutionis. Quā habemus in c. fi. de stat. mon.

Nouissime. CASVS. Quidā fideles deuotione moti uolebāt fundare nouā Religionem, cū antiquæ sibi nō placerent: fuit quęsitū quid iuris, & cum nos habeamus cultū Dei esse poti⁹ augendum cap. pen. de const. affirmatiue erat respondendum Sol. tamen aliter hic facta fuit, quia ad sedē tm̄ Apostol. spectat cognoscere an expediat Ecclesiæ inuenire & constituere nouam Religionem. vnde hac ratione considerata cessat quoq; obiectio in cōtrarium adducta: No. grauiora nō amplianda vel mittenda nisi cū consensu, & cognitione legitimi Superioris. No. secundo, nouos viuendi modos regulariter esse dānatos, ni temere recedatur ab eo quod diu bonum iudicatum fuit, l. 2. ff de const prin.

c Nouissime. Vt c. fi. de relig. dom. in antiquis.

d Iterum. Vt c. 1. de relig. dom. in 6. Adde & tertio, ut extrauag. Ioannes, 21. quæ incip. sancta Romana.

e Nouam religionem. Sed contra l. 1. ff. de coll. illici. Sol. illud de iure ciuili: hoc de iure canonico cui in hoc stare debemus. Et intellige q̃ hic dicitur non habere locum, si quis inueniat nouum viuendi modū non facta professione, ut sunt Fratres S. Francis. de tertio ordine, qui appellantur Fratres de pęnitentia, quia tales non dñt inducere nouam religionem, nec sunt proprie & stricte religiosi: No. in cle. 1. de relig. dom. Ab. in c. causam quæ. de iud. ubi & alii, Fel. in c. Ecclesia S. Mariæ de const. in princ.

f Inueniat. Sed quid si inuenerit quis, quæ pœna erit cōtra inuentoré statuenda? Respo Primo non est tutus in foro poli, & apud Deum. Nā in errorum barathrum facile ruit qui conceptus ꝓprios patrum definitionibus anteponit, c. ne innitaris, de consti. Et apud homines forte ipso facto incurrit excommunicationis sententiam, per extrau. Ioā. 22. quæ incipit, sancta Romana. Dicc forte q̃a illa extrau. uř loqui in casu speciali, unde posset aliquis dicere, quod tanq̃ pænalis & odiosa sit restringenda: gñaliter tñ illam intelligit Abb. in c. fi. de relig. dom.

g Assumat. Sed quid si assumat quis religionē de non approbatis, & professionem mittat an sit huiusmodi ꝓfessione ligatus? Et nō uř sm̄ Host. in ca. is qui monasterium. Tu de hęc uide quæ dicuntur per Doc. in c. quod verum, de uot. in 6.

ANT. TIM Regulæ approbatæ religionū sūt quattuor: Basilij Benedicti, Aug. & Frācisci, sub quib. omnes religiosi militant, exceptis Cartusiensibus, qui suas ordinationes pro regula hñt. An aūt sit tm̄ una religio an plures dicantur esse religiones, & uariæ, leg. S. Thom. 2. 2. q 188. ar. 1.

h Assumant. Sed numquid Eps possit dispensare contra id, q̃ hic dř & in iurib. conco. Res. negatiue; cū Eps non dispenset contra generale concilium, c. cū dilecti, de ele. imo forte talis Eps incurreret sñiam excōicationis ꝑ extrau. Ioā. 22. q̃ incipit sancta Rom. Eccl. Simile est q̃ nemini citra Papā licet sanctū canonizare, c. 1. & 2. de rel. & uen e. & sanct. & sunt hęc cōtra eos qui cogitata sua sanctorū patrū constitutionib. anteponūt. Sunt. n. magistri eorū, quia ueritatis discipuli esse noluerunt, c. quod autem iniquius, 24. q. ulti.

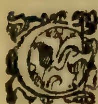
ANT. TIM. Not. quod non solum prohibetur noua religio, ut d. c. ne nimia, de relig. do. Sed ēt nonus ordo, ut in c. religionū, in 6. eo. tit. & nouæ religionis habitus. Vide Caie. in S. Tho. loco cit. 2. 2. q. 188 art. ubi quid dicendum sit de noua institutione Tertianorum disputat, & determinat.

FINIS LIBRI PRIMI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER SECVNDVS.

DE RERVM DIVISIONE, atque illorum administratione.

Io.Bapt. Ontinuatur hæc materia de rebus ã tex. præsentis ti. in prin. sed no. quia cum secũ dũ, o dinẽ doctrinæ conueniebat eam explicare primo in uniuersali, iuxta no. sup. in rub. de iure pat. ppterea tit. iste a prin. proponit, qui in tres diuidit partes, in 1. cõti ad no. ut dixi continuationi: in 2. ipsarum rerũ diuisio, in 3. quo ordine res istæ sunt explicandæ proponitur, 2. ibi summa, 3. ibi. uideamus.

quibus sequentib. ut in d. c. i in prin. fac. l. cum de Lanionis, §. asinam, ff. de fide inst. l. quæ religiosis, ff. de rei uend. l. arbor, ff. com diui. c. super eo. de paroch. & per Abb. in c. quãdo, in pri. de iud. d Videamus. Sicut promisimus supra de eccl. cõstitu. §. fi.

a Rerum. Accipe uerbum hoc largissime, ut comprehendat res tẽporales, & spũales, corporales, & incorporales, iuxta ea, quæ habentur in l. rei, ff. de uerb. sing. & in l. 1. ff. si cert. pet. & uer Abb. in c. 1. de reg. iur. & not. in c. 1. de rebus eccles. non alienan. in 6. & passim.

DE RERVM DIVISIONE *atque aliarum administratione.*

TIT. I.

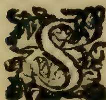
Res ecclesiasticæ sunt aut spirituales, aut temporales h. d.

Vperiore libro [b] de iure personarum [c] exposuimus, modo uideamus [d] de rebus Ecclesiasticis illarumque tractatione. Summa rerum ecclesiasticarum diuisio [e] in duos articulos deducitur. Nã aut spirituales sunt aut temporales. Spirituales sunt [f] quæ spiritu deseruiunt, atque animæ causa sunt institutę, ut sacramenta Ecclesiæ, altaris, & his similia. Temporales sunt, quę non tam spiritus quam corporis [g] gratia pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrorumque ministrorum usu sunt comparatæ, ut sunt

Summa Rerũ. CASVS hic non figuratur, not. tñ causã diuisionis quia hõ mo constat ex anima & hinc dantur res spirituales, cõstat etiam ex corpore & hinc habentur res tẽporales, spiritualibus enim anima, temporalibus uero corpus conseruatur.

e Diuisio. Hęc diuisio sumpta fuit ex his, quæ ponũt Abb. & Doc. in c. cõsulere, de simo. & in c. quando, de iudi. faciunt quæ ponit Io. de Sel. in tra. de beneficio. p. 1. q. 7. nu. 76. & nu. 34. & Gramma. in tracta. de permu. beneficiorum, in princ. nu. 75. & Rochus de Curte, in tract. de iure patr. in uerbo ius, numero. 2.

Vperiori libro. CASVS. Hic nõ figuratur no. tñ continuationem fieri ad remota, ut factũ quoq; fuit ab Imper. in prin. ti. Inst. de rer. diui. no. 2. q nõ de rebus simpliciter in hoc lib. tractat, sed de reb. Eccles.

b Superiore libro. Imitatio principii libri secũdi institutionum iuris ciuilis, & est argu. quod etiam in principiis librorum facienda est continuatio.

c De iure personarum. Scilicet a titulo de iure personarum usque huc, licet interserti sint aliqui tituli, qui licet principaliter non tractent de personis, habent tamen materiam annexam, & dependentem, ut est ille de prabendis cum ali-

f Spirituales sunt. Nota tamen quod licet plures, & plures sint res spirituales: diuersimode tamen sunt spirituales. Quædam enim secundum essentiam, ut dona Dei, c. 1. ubi no. 1 q. 1. Item sanctorum reliquiæ. Quædam propter statum, ut est religio. Quædam quia dependent a potestate spirituali. Quædam ratione officii. Quædã quia annexa spiritualibus. De quibus omnibus per Abb. in capitu. consulere, de sim. ubi ponit, quis sit effectus, an uno uel alio modo res sit spiritualis.

g Quam corporis. in consequentiam tamen bene comparatæ gratia spiritus, cum Spiritualia sine temporalibus subsistere non possint, 1. q. 3. c. si quis obiecerit & infra de reb. Eccles. non alien. in prin. Et propterea non dixit simpliciter huius modi

modi res comparatas causa corporis & non spiritus, sed non iam, &c.q d.quod & spiritui deseruiunt,licet principaliter & immediate corpori.
a Domus. Intellige de domibus profanis, quæ tamen sunt in dominio ecclesię, & forte alicui locatæ, non autē religiosis. quæ magis sunt de mēbro spiritualium rerū.
b Decimales. Fructus dicit non ius decimandi, quia illud spirituale est ut infra,de decim. in principio, c. ad hæc,ext.de decim. fac.no.per Abbas. in c.1. de iurame. casum.
c Rursus. Subdiuisio.
d Virtutes, 1.q.1. c.1.
e Consistunt. Vt est ius eligēdi, ius patronatus,secundum quosdā, prębenda quatenus consideratur tamquam ius, & alia similia, de quibus sparsim fuit dicendum tam supra, quam infra secundum opportunitatem materiæ, ut proxime immediate dicitur.
f Sacramenta. Immo contra, quod sacramenta non sunt corporalia:ut cap.inter corporalia,de transl. Sol. accipe ibi corporalia,idest temporalia,& profana. Vel aliter sacramentū id est, gratia quæ confertur per susceptionem sacramētorum est incorporalis, et sic tollitur contrariū. Sed adhuc cōtra, quia sacramentum pænitentiæ non potest dici corporale, cum nihil ibi sit, quod tangi possit. Resp. licet in tali sacramento nihil sit quod tāgi possit, tamen potest et debet sensu corporeo percipi, & explicati per enunciationē uerborū, quę faciunt ut hoc quoque sacramentum posit dici corporale,vt per B.Th.de Aqui.in suis opus.in trac. de sacramentis.fac.illud quere de rerum natura li.1.

Nec voces cernere suemis.

Ne tamen omnia corporea constare necesse est Natura.

g Sacra. Ita quod non sacramenta, nam & sacramenta sunt sacra.
h Religiose. De quibus infr.de reb.sacra.sanct. & relig. vt tit.seq.
i De spiritualibus. Tamquam digniorib.fac.§. aliam. Instituit de bon.pos.l.1.& l.2. ff.de alb.scri.
K Exigunt. Argu. contra,le.si seruus seruum, §.in quit lex,ff ad l. Aquil. & fac. l.sanctio legum. ff. de pęn.& l.doli,ff. de uerbo. obli.

prædia,domus[a] & fructos decimales.[b]

Res spirituales sunt aut incorporales, aut corporales, & corporales diuiduntur in Sacramenta, in res sacras, sanctas, & religiosas. h.d.

Rursus[c] spiritualium quædam sunt:incorporales,quædam uero corporales,incorporales sunt,quæ neque tangi,neque sensu corporeo percipi possunt,quales sunt uirtutes.[d] & dona Dei,aut quæ in iure consistunt:[e] Corporales sunt,quæ tangi,& humanis sensib. percipi possunt. Harum autem quædam sunt Sacramenta;[f] quædam sacræ[g] sunt & sanctæ, quædam religiosæ.[h]

Subordinat sequentia ad præcedentia, h.d.

Videamus igitur nunc de[i] spiritualibus, & quidem incorporales,cum de his iā supra opportunis loci loquuti fuerimus, quam etiam infra suo tempore dicturi simus,specialē tractatum minime exigunt.[K] Itaque tractenus iam de corporalibus,ac primū de sacramentis,de sacris,sanctis,& religiosis consequēter etiam loquuturi;ac demum de reb. temporalibus,atque illarum administratione.

DE SACRAMENTIS. TIT. II.

Quid sit sacramentum. h.

Sacramentum, l[l] est inuisibilis gratiæ uisibilis forma,[m] ita quod eius similitudinē gerens, & causa existat.[n]

DE SACRAMENTIS.

Continuatio huius materiæ habet in §.fi.sup.ti.prox. sed scd̄m ordinem doctrina,et ad imitationē theolo. in pñti tit. tractatur de sacramentis in cōi diuiditur, aut tit.iste in 2.par.in prima explicatur materia proposita in 2. proponitur quid infra in declarandum,2 ibi, his circa.

Sacramentum, hęc pars subdiuiditur in 3.partes in prima habet quid sit sacramentū. in 2.quotuplex sit,in 3.quę sint eius causę .2.ibi,sacramentorū.3.ibi constat, quoad primū casus nō figurat, no. tamen quod per corporalia recipimus spiritualia.

l Sacramentum est. Multæ dantur sacramenti definitiones. vt vide re est p Host. in summa superti. de sacram.literāl. §.1. Sed quę hic ponitur vr̄ esse receptior, ut per Nic.Flo.in trac. de sacramētis in pludiis, ubi uidēdū pro declaratione.Item uidendus est Beatus Anton.in sua sūma,in 3.par.in ti.14.c.12.& fac. c. sacrificiū, et q̄ ibi no.per Doct.de conse.dist.2.
m Visibilis forma. Id est sensibilis,ponit tamen de uisu. quia excellentior omni sensu.
n Existat. Hęc postrema uerba non ponuntur in canone sacrificiorum, de conse.dist.4. Sunt enim opposita ad designandam differentiā inter sacramensa legis ueteris,quæ significabant, quidem gratiā, sed non cōferebāt, et sacramenta nouæ le

Sacramentorum quædam necessaria sunt, quædam uoluntaria. h.d.

Sacramentorum summa [a] diuisio hæc est, quod aut sunt necessaria, aut uoluntaria. Necessaria sunt quæ sine interitu salutis æternæ prætermittit, [b] & contemni non possunt vt sunt Baptismus, Confirmatio, Pænitentia, Eucharistia, extrema Vnctio, quæ omnia ad particularem cuiusque profectum sunt principaliter [c] instituta. Voluntaria sunt quæ sine salutis dispendio pro cuiusque arbitrio recipi possunt, & refutari: qualia sunt Ordo Sacer, & Matrimonium & ad hæc totius Ecclesiæ [d] profectum, & subsidium principaliter pertinent.

Necessariorum Sacramentorum quædam deseruiunt ad ingressum Ecclesiæ, quædam ad progressum in Ecclesia, quædam ad egressum ab Ecclesia, hoc dicit.

Et rursus [e] necessariorum quædā ab ingressum Ecclesiæ sunt comparata, ut baptismus [f] quædā ad progressum in Ecclesia, ut Cōfirmatio, [g] Pænitentia, [h] Eucharistia: [i] quædam ad egressum ab ecclesia ut extrema Vnctio. [k]

Secunda distinctio sacramentorum, quod quædam characterem imprimunt, quæ iterari non possunt: quædam non imprimunt, quæ iterationem admittunt. h.d.

Rursus [l] sacramentorum quædam characterem [m] imprimunt: quædam uero nō. Quę characterem imprimunt, iterari non possunt; vt baptismus. [n] confirmatio. [o] ordo

gis, quæ & significant, & conferūt ut habetur in locis congestis in superiori notula, & nouissime per Concil. Trid. in 7. sess. sub tit. de sacramentis in genere, in cano. 2. & 6. & 7.

Sacramentorum. Cum auctor diuidēdo procedat, propterea CASUS hic nō figuratur. No. tamen causam diuisionum: si quidem ratione finis datur meo iudicio prima diuisio; ratione qualitatis indigétiæ uitæ humanæ datur secunda; ratione deniq. reiterationis datur tertia: hinc nota q̄ si adhuc aliis respectib. sacramenta considerarētur, aliis quoq. modis diuiderentur. No. tres ob diuersum respectu diuersam habere naturam.

Io. Bapt.

a Summa diuisio. Hæc diuisio ponitur in capitul. Veniens, per glofs. & Doct. de transact. Alii tamen aliter diuiditur, scilicet quod sacramentorum, quędam sunt necessitatis, quædā dignitatis, & dignitatis sacramenta appellant Ordines, ut no. in d. loco, et per Host. in sum. de sacra. non iterand.

b Prætermitti. uel cōtemni, Idest, prętermitti ex contēptu, nā secus si ex necessitate, ut infr. titu. 1. §. sed quamquam, & c. debitū de bapt. & c. baptismus, de consec. d. 4. & c. fi. de presb. nō baptiz. Et uide de necessitate sacramentorum Concil. Trident. sess. 7. in ti. de sacramentis in genere, cap. 4. et in eo titu. de bap. c. 5.

c Principaliter. Bene principaliter; quia in consequentiam tendunt ad profectum totius etiam Ecclesię. Argu. auth. ut iud. sine quoquo suff. post prin.

d Totius Ecclesiæ. Et propterea magis accurate danda, ut c. q. 1. § ecce, & c. præter, in fi. dist. 32. & magis specialiter traditur hæc materia in Conc. Tri. sessi. 7. & multis aliis locis, in quibus antiquæ, & modernæ hæreses sanctissime damnātur. Item traditur cōpendiose hęc materia per Eug. Quartum in unione Græcorum uersiculo quinto ecclesiasti-

torum sacramentorum ueritatem.

e Et rursus. Subdistingui necessaria, & quæ principaliter tendunt ad cuiusq; particularē profectū

f Baptismus. Dist. 32. c. præter hoc, §. porro.

g Confirmatio. De conse. d. 5. c. Spiritu Sancto,

h Pnia. Quę & ad re dictū est cōparata 26. q. 7. c. hisqui et de pæ. d. 3. ca. 2. §. 2.

i Eucharistia. Quæ propterea & viaticum dicitur. 26. q. 6. c. qui recedunt, & c. de his.

K Vnctio. 26. q. 7. c. ab infirmis.

l Rursus. Hæc est se unda principalis diuisio, quæ cōplectitur oīa septē sacramenta.

m Characterē imprimunt. Idest, signū quoddā a cæteris distinctū aīæ indelebiliter infigūt. ita exponitur in vnione Græcorū, et Arem. uer. 5. Ecclesiasticorum. & per Conc. Trid. sess. 7. in ti. de sacramentis in gnēre, c. 9. et sess. 23, c. 4.

n Baptismus. 1. q. 1. c. sacramenta, & c. manus.

o Confirmatio, 1. q. 1. c. manus. Et licet tā in baptismate & cōfirmatione character æquè īprimatur: hoc tñ accidit diuersimode. Nā p baptismū participat quis spiritualia & disponitur anima ad facilius suscipiendum gratiā Dei. Sed in sacramento cōfirmationis efficitur fortior: & infunditur gratia contra diaboli insidias. Ita Abb. post S. Th. in c. quanto, de consuet. et in rub. de bapt. post Inn.

ANT. TI. Dictū Abbatis relatum hic a glos. q̄d per baptismū participiat quis spiritualia, & disponitur anima ad facilius suscipiendū gratiā Dei, licet quoad vltimā particulā si simpliciter, & sm̄ proprietatē verborū intelligatur. sit falsum, quia per baptismū non solū aīa disponit ad suscipiēdā gratiā, sed realiter suscipit, nisi ponat obicē, ut est cōmunis sñia omnium Theologorum. Et fides catholica tenet in Concil. Trident. sess. 7. can. 6. Si uero, per disponitur, interpretamur efficaciter p̄paratur ad habendā gratiam, quam suscipit in di-

cto

ɛ̃to sacramento cū eodēmmet tempore, & dispo-nat & conferat gratiam quod recipit, id qđ po-stea declarat per aliud uerbū quod addit in ma teria: nam sic etiam loquuntur Doctores Ale. de Ales. 1. p. q. 11. memb. 2. & S. Tho. in 4. d. 1. q. 4. & 5. de bapt. ubi inquit quod chara-cter est qualitas, quæ habilitat, seu disponit animam ad suscipiendam gratiam Dei, ex quo iudicauit se non accipere uer-bum, disponitur, in propria & stri-ctiori significa-tione, sed in la-tiori. Vel dica-mus fortasse, non male quod dispo-nitur ad gratiam id est, ad plenitu-dinem gratiæ, quam deinde re-cepturus est, in sa-cramēto cōfirma-tionis., de quo sa-cramento mox loquitur in eadē glo. in sequentib. uerbis.

sacer.[a] Cętera vero, quæ characterem nullū imprimunt, iterari minime prohibentur,[b] vt Eucharistia,[c] vnctio,[d] pęnitentia[e] matrimonium.[f]

Sacramenta constant elemento & verbo. h. d.

Constant[g] autem sacramenta elemēto & verbo.[h] Elementum hic accipimus quidquid[i] sub uisibili natura, inuisibilem gratiam designat & cōtinet. Verba sunt, quæ formæ visibilis efficaciam exprimunt[K] ergo[l] accedente verbo ad elementum sacramentum fiet.[m]

Non Ecclesia, sed Christus instituit sacramēta, quæ tamen dicuntur Ecclesiæ quia illa per ea sanctificatur, & illa ministrat. h. d.

Illud quoq; scire nos oportet, quod non Ec

tione quædā requiruntur de necessitate sacramen ti, quædā de necessitate pcepti, ut recte Theologi animaduertunt, D. Tho. p. 3. sup tum. q. 64. ar. 2.
g Constant, Fac. 1. q. 1. c. detrahe.
h Et uerbo: Vnde si aliquis proferat uerba, & nō immergat, nō baptizat, q. nec sola uerba, nec solum elementū sacramentū faciūt, c. detrahe, 1. q. 1. Vñ falsa est Gandulphi opi. dicentis solū elementū constituere sacramentum, arg. c. sacrificium, de con secra. dist. 2. & q̃ asinus bibens illā aquam dicatur bibere sacramentū, sicut de mure dicimus, c. qui bene non custodiūt, de cōsecr. d. 2. Nā, ut quidam dicunt, aqua baptismatis in eodē instāti incipit ac desinit esse sacramentum; scilicet in ultima prolatione ipsius formæ; Ego te baptizo, & ca. ut no. in c. 1. de consec. dist. 4 & in d. c. detrahe, arg. l. quod autem, §. si ff. de don. inter vi. & vx. l. debitrix. ff ad Velleia.

a Ordo sacer. Cap. de homine & c. de his, & c. dictum de consec d. 5 & per Host. in sum de sacra. non iterand. & quæ sint iterand.
b Prohibentur: Quemadmodum tota die uidemus iterari, & facit uersus.

Fōs, ordo, chrisma nō; cætera sūt iterāda.

c Eucharistia, De consec. dist. 2. c. quotidie, &c. si non frequentius.
d Vnctio, Per ea, quę allegat Host. in summa de sacram. non iteran. §. & qua sint. Et no. q̃ licet hoc sacramentum supra dicatur necessitatis, hoc uerum est respectu contemptus, alias secus ut p Abb. in c. quanto, de consec.
e Pęnitentia. Sed contra c. in capite, cū seq. d. 50 & c quamuis. de pen. d. 3. Sol. hic loquit de pænitentia priuata & non solenni, quæ nō modo iterari potest, uerum ēt debet cōmunis, ext. de pæn. & remis. cōtraria de solēni, quæ non debet iterari, Facit. supra qui promo. non pos §. pænitens.
Io. Bapt. f Matrimonium; Cap. aperiant, 32. q. 1. & de secun. nupt per tot.

Constant autem; CASVS. ita figuratur; Cum uideamus ecclesiam multa disposuisse circa sacramenta, ut nou isti ne habetur in Conc. Trid. pluribus in locis, propterea fuit quæsitū, an sint iuris humani; prætetea si sacramentū est forma ut in prin huius tit non uidetur posse habere formam rursus si possunt administrari etiam à malis ministris, inde uidetur dicendum ipsos esse tāquam instrumentum inanimatum. Sol. tamē ut hic legimus; cā aūt sol. satis illa uř, quod Iesus Christus Dñs noster ita ordinauit, & sic cessant obie: No. in sacramentis reperiri diuersa ob diuersum respectum, & hinc est quod in eorum administra

ANT. TIM. No. illud quod dr in glo. quod aqua baptismatis in eodem instanti incipit, & desinit esse sacramentum, id est materia sacramenti ex mente quorundam in glo. in c. 1. de consec. d. 4. de uerb. sacramentum, ubi determinans, qđ aqua tantum in baptismate non est sacramentū nisi adsint uerba, quæ accedunt elemento tanquam forma, dicit quod aqua incipit, & desinit, simul in prolatione ultimæ syllabæ, quæ tunc significat completum esse sacramentum, non aūt ipsa aqua, aut ante, aut post, remanet sacramentū, sed res sacra. Opus enim est, ut in sacramentis cōcurrant simul materia & forma elementum, & uerba secundum omnes Doctores. Ista autem simultas intelligitur secundum Scotum modo humano, quia Euangelistæ loquuti sunt hominibus.
i Quidquid; Vnde in hac materia appellatione elementi continetur non solum aqua, sed etiam panis, vinum, oleum, & sic de singulis.
K Exprimunt; Non ergo omnia uerba, quæ in confectione sacramentorum proferuntur, dicuntur constituere sacramentum, sed ea quæ sūt formalia de quibus intelligit puta; Ego te baptizo, in nomine, &c. Hoc est enim corpus, &c. Sed per alias orationes, quę primo fundantur sup aqua uel pane, & uino, non constituitur sacramentum ut no. in c. detrahe, 1. q. 1.
l Ergo. Reassumptiue stat non illatiue.
m Fiet. Sed quęritur, si in littore maris baptizetur quis, an tota aqua consecretur, an non? Et uř quod illa solum, quæ baptizandum tangit arg. l. 2 §. Celsus, ff. de relig. Vel potest dici, q̃ & illa

quæ istam tangit, arg. l. qui relig. ff. de rei uend. ANT. TIM. Quoad hanc quæstionem recte soluit primo modo; nam solum illa aqua creditur esse materia sacramenti baptismi in actu, ipso quæ tangit, & abluit corpus baptizati. ideo ea sola dicitur consecrata.

clesia: sed ipso Domino a instituente sacramentis vtimur: sed tamen ideo Ecclesiæ sacramenta nuncupamus: nũ quod per ea sanctificata, & cœlesti sponso matrimonii b fœdere coniũcta sit; cum quòd illorũ dispensatio c eius credita sit ministerio.

Etiam malus minister, & hæreticus potest ministrare sacramenta. h. d.

Ergo qui baptizat, d qui absoluit, e & in singulis sacramentis diuinitus operatur Dominus f est; ministri vero Ecclesiæ in cõficiẽdis sacris mysteriis, vel dispẽsandis, præter nudũ ministeriũ nihil sibi vendicare valẽt, g cũ nõ propriam, sed eius, qui sacramẽta instituit, personã referant: h nec vlla ex ipsis sanctificãdi virtus emanet. Vnde quamquam eos inculpatos esse deceat, i si tñ mali sint, vel a catholica cõmunione seiuncti, nihilominus et cõficere sacramenta, & dispensare poterunt: k velut l .n. per lapideos canales ad areolas aqua trãsfunditur: & Solis radii per loca fœtidissima transeuntes nulla contactus maculatione cõtaminantur, m sic multo magis sacramẽta nulla ministri fœditate commaculantur.

Spritualis potestas exerceri sine fide potest, sed non sine intentione ecclesiæ. h. d.

Hoc tamẽ sic intelligi oportet, si tales ministri intentionem Ecclesiæ concordẽ n habeant. Cæterum si aliud agere intẽdant, puta sacris illudere mysteriis, uel aliud, quod ecclesia non consentiat, nihil agitur. o Sine fide p .n. spiritualis potestas exerceri quidẽ potest, sine Ecclesiæ intentione non potest.

a Domino instituẽte. Vt & in Cõc. Tri. sess. 7. in ti. de sacris in genere, in c. i. nũ ecclesia numero sacramẽtorum nec addere nec detrahere potest.

b Matrimonij fœdere: Vnde sicut uxorem societas vitæ rerum mariti quodã modo dominã facit l. 1. ff. re. am. si. & ecclesia, q est quædam spiritualis uxor, potest dici dña sacramentorum.

c Dispẽsatio. Ratione ergo dispẽsationis dña sacramenta ecclesiæ. Sic & ius Papyrianum fuit appellatum ratione cõpilationis, licet Papyrius nihil de suo adiecerit: ut no. l. 2. post prin. ff. de or. iu. fac. & no. in l. 2. C. in quibus caus. coloni. censit. & c. libert.

d Qui baptizat: Per uirtutem, nõ per ministerium, c, aliud, de consecr. d. 4.

e Qui absoluit. Per uirtutem, ca. aliud, de consec. dist. 4: 1. q. 1. c. intra &c.

f Dominus est: Ca. panis, de cõse. d. 2. & cap. baptismus, de cons. d. 4. & ca. uerbum, de pœn. d. 1. & per Abb. in c. extirpandæ, §. qui uero, de præb. in repet.

g. Valent. Nam neq; qui plantat aliquid est, neque qui rigat, sed qui incrementum dat, 1. q. 1. c. multi.

h Referant: Cap baptismus, de conse. dist. 4.

i Deceat cum lumen sint mundi, c. sacerdotes, dist. 93. & aliorum patres ac magistri, c. quis dubitet, dist. 96. & quia necesse est, ut mũda sit manus, quæ aliorũ sordes diluere curat, 1. q. 1. c. necesse, & ca. in grauibus, 3. q. 7. Et quia ad exẽplũ bonæ actionis instituuntur, & quia Episcopus. §. q. 3. & 1. q. 1. c. si. qui Ep. [illegible] talem.

K Poterunt. 1. q. 1. ca. significastis, & c multi, &c. dedit, & traditur per Abb. & alios, in c. vestra, de cohab. mulie. & cleric. Quantum tñ ad receptionẽ sacrorum ab hæreticis, distinguẽdum est, nũ sciẽnter quis recipiat quo casu non confertur gratia, an ignoráter, quo casu confertur, ut p Inn. & Abb. in c. fraternitatis, de hære. Et hoc qđ hic dr reformat nouissime p Concil. Trid. sess. 7. in tit. de sacram. in genere, c. 12. & eadem sess. in tit. de baptis. c. 4. & sess. 14. sub tit. de ministro huius sacramen. & absolutione, c. 6.

l Veluti, 1. q. 1. c. intra, cum pluribus seq. & c. secundum, d. 19. & 1. q. 1. hanc regulam, in fi. fac. 15. q. ult. c. fi. & c. nihil, in fi d 83.

m Contaminantur Immo contra d. 49. c. sacerdotes & 1. q. 1. c. sic populus, cũ simi. Sol. non polluit sacramentum fœditate ministri, nisi opinione uulgi, uel nisi quãtũ est in ipso ministro, ut p Ab. in c. uestra. de habi. mulie. & cler. uel in ipso suscipiente: ut 1. q. 1. c. multi §. siue ergo: malorum tñ ministrorum orõnes potius nocẽt quam prosunt, ut per Ab. in rub. de ui. & hone st. cler. fac. c. fi. in fi. dist. 83.

n Concordẽ; Vnde cõmendatur factũ Ale. Epi Alexãdriæ, de quo. 1 q. 1. c. Spũs Sanctus, & c. sic aũt, cũ Plurib. sequen & quod hæc concors intẽtio requiratur, determinat nouissime Cõc. Trid. sess 7. in tit. de sacramentis in genere, c. 1. & anathematizat tenentes contrarium.

o Agitur: Fac. c. quod autem ait 22. q. 2.

p Sine fide, 1. quæst. 1. quod autem, cum multis

tis ſeq. & aliis ſepæ per tot. d.q.
a Generaliter. Et bene, cum generalium cognitio debeat præcedere cognitionem particularium, §. his itaque, inſt. de iuſt. & iur.
b Fundamentum. Cap. ueniens, extra de presbyter. non baptizat. quo fundamento deficiēte ſuper ædificari nō poteſt, 1. q. 1. ca. cum Paulus, c. fi. de presby. non baptiz.

nomine genitoris, & geniti, & procedētis ab utroque, non ſit baptiſmus. Idem ſi dicatur. In nomine Ieſu Chriſti; Vel in nomine Trinitatis. Vide late per Card. Aracæl. in ſuis inſtit. Theologicis, lib. 2. c. 11. & per Plo. in trac. de ſacramentis in 1. par. c. 1.

Cognitio ſpecierum debet ſubſequi cognitionem generis. h. d.

His circa ſacramenta generaliter a cognitis, exordiamur nunc de ſingulis etiam ſpecialiter dicere. & quia baptiſmus fundamentum b eſt, & ianua cæterorum, merito ab eo principium ſumamus.

DE BAPTISMO & eius effectu.

Ioā. Bap.

Cōtinuatur tit. iſte per §. fi. ſupra tit. proximo. Diuiditur autem in 6. partes; in prima habetur quid ſit baptiſmus, in ſecūda qualis ſit eius effectus; in tertia quis poſſit baptizare, ī quarta quis debeat baptizari, in quinta, an hoc ſacrame. poſſit reiterari, in ſexta quid extrinſec⁹ ſit in eo obſeruandū, ſecunda ibi, non tamen, tertia ibi, baptizandi, quarta ibi, non tamen quia, quinta ibi, quod ſi quis ſexta ibi, poſttemo.

BAptiſmus CASVS hic non figuratur ſed not. quod anima abluitur ad ſimilitudinem corporis. No. 2. baptiſmum ſucceſſiſſe circumciſioni.

DE BAPTISMO, ET eius effectu.

TIT. III.

Baptiſmus operatur animæ ablutionem, & in locum circumciſionis eſt inſtitutus. h. d.

BAptiſmus c eſt ablutio d corporis exterior, quæ adhibita certa uerborum forma, e interiorem animæ ablutionem f deſignat & operatur g ueluti enim circumciſio h in populo Dei, in fidei, iuſtitiæque ſignaculum inſtituta, ad ſignificationem i purgationis originalis, ueteriſque peccati paruulis ualebat: ſic & baptiſmus ad hominis innouationem, ualere cœpit.

Licet in baptiſmo plena contingat peccato -

f Ablutionē. Vnde eſt ergo in baptiſmate duplex ablutio, exterior corporis, interior animæ, quæ fit per Spiritum ſanctum. Nā aqua & verba nil prodeſſent, niſi ſpiritus ſanctus baptizaret interius, ca. per aquam, de conſecra. diſt. 4. Vnde & duplex paternitas & filiatio reperitur in baptiſmo. Vna exterior, in qua baptizans eſt pater alia interior in qua Spiritus ſāctus eſt pater & iō oēs Chriſtiani dicuntur filii Dei, & inter ſe ſūt fratres ſpirituales: quia habent eundem patrem ſpiritualē in iſta ſecunda nativitate. Fac. quod no. in c. ad mēſam 11. qu. 3. & ponit Ab. in c. debitum, in ult. no. eo.
g Operatur. Ad hoc uide Cō. Tri. ſeſ 6 in titu. de ſacramen. in genere canon 2. & ca. 6. & ca. 8.
h Circumciſio. Si mi. in c. ex quo, de conſecr. di. 4. facit c. ratio es, extra eod.
i Ad ſignificationem. Alii ad ſanctificationem, ut c. ex quo de conſecr. di. 4. prima uerior.

c BAptiſmus. Ita paucis immutatis uerbis definit Hoſt. in ſum. eo. in prin. & Nic. Plo. in tractatu de ſacramentis in prima parte ca. 1. Dantur & aliæ plures definitiones, ut per Card. Arac. in lib. inſtit. Theologicarum, lib. 2. c. 11. Et quin que ſunt de ſubſtantia baptiſmi. Baptizantis intentio ſiue generalis ſiue ſpecialis. Baptizandi fides, ſi ſit adultus, alias baptizari poterit in fide parentum. Et eccleſiæ expreſſio uocalis formæ a Chriſto inſtitutæ. Ablutio per elementum. Et quod ablutio & uerborum prolatio ſint actus cōtemporanei, quæ late proſequitur Nic. Plo. loco ſupra citato.

Subſtātialia baptiſmalis.

d Ablutio. Et ſic operatio tranſiens. Vnde baptiſmus, non eſt aqua, quia tunc eſſet res permanens.
e Forma quæ ſunt iſta. Ego te baptizo in nomine patris, & Filii, & Spiritus ſancti. Quæ in tantū ſunt in forma, ut ſi dicatur. Ego te bapiizo in

Io. Bu.

Non tamen. CASVS cum homo per eius conceptionem, & poſtea per proprias eius operationes in uarias incidiſſet calamitates, & imperfectiones, fuit ꝓpea quæſitum, an per baptiſmum poſſet ab eis liberari, & cum per ipſum dicatur renaſci ut omnes cōiter admittunt, uidebatur ꝓpea īde recuperare antiquam eius perfectionē. cæterū Sol. aliter ut hic legimus, quia baptiſmus eſt inſtitutus in remediū animæ, quæ Deo debat reconciliari, unde non obſtat obiectio, ſi quidem per hanc regenerationē anima reſtituitur ſolū in gratiam Dei, & remanet ei fomes concupiſcētiæ ad exercendas uirtutes, ut Theo. lo. docent. No. 1. in Chriſtiano poſt baptiſmum ſuſceptum remanere aliquid de antiquo homine, cū iſta renouatio operetur circa ſpūalia. Not. & baptiſmū dici fundamentum quia per ipſum homo renouatur.

a Non tamen. Pro intelligentia istius litteræ uide Conc. Trid. in 5. sess. in 1. decreto de peccato originali in fi. & per totum illud decretum, & fac c. non ex quo, de consecr. dist. 4. unde sumitur.

b Vetus infirmitas. Idest, originale peccatū, qđ contrahitur in ipsa infusione animæ: quia tunc tres vires principales animæ debilitantur, de quo in ca. quæris, de consec. dist. 4. & in c. non ex quo, d. dist. 4 remissione.

ANTO. TIM. Quod dicitur hic in textu, quod per baptismū omnis uetus infirmitas non statim absumitur, si per ueterē infirmitatē peccatum originale interpretemur, sumēdo peccatum originale pro culpa, quæ in infusione aīæ cōtrahitur, sic simpliciter nō est intelligendum. Esset. n. hæretica positio contra Conci. Tride. determinationē sess. 5. cap. 5. Nam baptismus illud ꝙ propriam & uerā rōnem peccati hēt, totū tollit, ꝑ quod sacramētum incorporamur passioni, & morti Christi, ita D. Hieronym⁹ ad Oceanum, & D. Chrysostomus in Ioan. Hom. 24. late Origenes Homil. 5. super Io. Sed id ita intelligendum, quod remanet peccatum idest, infirmitas, contracta per peccatum, & fomes, ut inquit D. Aug. lib. 1. & in aliis locis cum qua remanēt cæteræ pęnalitates. Vide rationes apud S. Th. 3. par. q. 69. ar. 1. & 2. & D. Bonau. in 4. sen. dist. 4. par. 1. art. 1. q. 2.

c Plena. Quo ad reatum mortis æternæ, & omnē pænam originalis peccati. uide per Abb. in ca. 1. §. una uero, de sum. Tri. & fide catho.

ANT. TIM. Dr̄ hic in gl. quod baptismus tollit omnem pænam originalis peccati. Pro cuius rei intelligentia nota quod dicit D. Bonaue. in 4. sent. dist. 4. par. 1. art. 1. q. 2. Nam distinguendum est de pænis, cum quędam sint æternales, quædā temporales. Temporales rursus quædam imponūtur, quædam assumuntur, quędam contrahūtur. Baptismus igitur abluit ab omni pæna peccati originalis, æternali, et temporali, satisfactione assumpta, seu imposita, sed non ab omni contracta ut a fame, siti, infirmitare, fomite, & similib. uide rationem apud eum.

d Nouitas. Nam relinquitur originale peccatū ad pugnandum dum sumus in uia, sed debilitatū & superatum, & ad mort m æternam. nō imputabile, c. per baptismum, de conser dist. 4.

ANT. TIM. Quod dicitur in gl. relinqui peccatū originale ad pugnandum, intellige fomitem, qui est pænalitas relicta nobis ad exercitium, & ad pugnandum, ue gloriosius coronari mereamur. Vide S. Bonauentu. & S. Tho. locis citatis.

rum remissio, non tamen contingit plena nouitas. h. d.

Non tamen [a] ex quo quisq; baptizatur, statim etiam in eo omnis uetus infirmitas [b] absumitur: sed renouatio ad remissionem peccatorum incipit & ad intelligentiam, & operationem spiritualium: cætera uero sunt in spe, donec recompleantur: quod erit in resurrectionis tempore. Quāuis ergo in baptismare plena [c] fiat peccatorum remissio, non propterea plena nouitas [d] & mutatio contingit.

Cura baptizandi ad solos sacerdotes spectat, sed ex causa necessitatis quilibet potest baptizare, hoc dicit.

Baptizādi autem cura ad solos sacerdotes [e] pertinet, eiusque ministerium, nec ipsis diaconibus explere permittitur, absque episcopo vel presbytero, [f] nisi his procul absentib. ultima languoris cogat necessitas, [g] quo casu, & laicis fidelibus, atque ipsis mulieribus baptizare permittitur. [h]

Presbyter negligens in baptizando quomodo puniendus. h. d.

Presbyter vero, cuius negligentia commissum est, ut quis sine baptismate ex humanis

Io. Bapt.

Baptizādi autē. CASVS. Videmus baptismum cōferri modo a sacerdotib. modo a uiris maxime improbis & infidelibus. modo etiā a semetipso, unde dubitatū fuit de eius mini strorum enim diuinitus in eo operetur dominus, §. ergo qui baptizat supr. tit. proximo non oportebat assignari certū ministrū, eoque minus. quo dat baptismus flaminis, § qđ quidem, inf. eo. Sol. tamen aliter, hic facta fuit tum ratione congruētiæ, tū quia in regeneratione est imitāda gentratio naturalis, & ideo argumēta in contrariū adducta non obstant. Not. primo, ēt congruentiam esse fundamentum iuris, & ideo quædam dicūtur legitima uigore congruentiæ. No. 2. baptismū ab hæreticis collatum, & aliquando omnino tenere. No. 3. ob diuersum baptismum dictum Euangelii, nisi quis renatus fuerit, esse ita intelligendū, ut verificet aliquando actu, & aliquando intētione.

e Sacerdotes. Cap. constat de conse. dist. 4. unde sumitur, & nouissime per Conc. Trid. sess. 7. in ti. de sacramentis in genere, c. 10. Sed contra, c. sanctū, de consecra. distin. 4. Respond. ibi in casu necessitatis, ut hic etiam statim dicitur fac. ca. in necessitate, d. dist. 4.

f Presbytero. Id est, licentia presbyteri. Sed contra c. diacones, & c. diaconi, dist. 93. Respo. ut ibi dem ro.

g Necessitas. Quæ legem non habet, fac. de conse cratio. distinctio. 4. capitu. sanctum, & capitulo in necessitate.

h Permittitur. Capitu. diacones, distinction. 93. Sed quid si diaconus, vel etiam laicus baptizat non instante necessitate? Respo. valet baptismus, sed

ſed ut uſurpatores alieni muneris puniendi erũt ut per Ab. in c. quanto, de conſuet.

a Deponendus erit. 1, q. 1. c. neq; & c. ſi quis per ignorantiam, & de conſe. diſt. 4. c. quicumque.

b Hæreticis. Concor. c. ſiue, c. a quodam, ca. Romanus, ca. hi qui c. de Arrianis, de conſecr. d. 4. cum plurimis ſimi. & nouiſſime idẽ firmatur per Conc. Trid. ſeſſ. 7. ſub ti. & rub. de baptiſ. c. 3.

h Sola profeſſione. Si manus erát eis impoſita: aliàs ſuppleretur, 1. q. 1. c. ecce, & tunc dicitur fieri profeſſio, cum interrogantur, ut ſciamus, an ip ſi recte credant.

i Sed quamquam, &c. Ratio eſt dubitandi adde ciſionem ſequen.

excefferit, deponendus erit. a

o. Bap.

Baptizati ab hæreticis, ſchiſmaticis, paganis uel alias facinoroſis, non ſunt denuo rebaptizãdi. h d.

Sed & ſi qui ab hæreticis, b ſiue ſchiſmaticis, uel etiam a paganis, c aut alias facinoroſis baptizati fuerint, quaſi baptizati nõ fuerint, iterum baptizari d non debent. Antiqua e tamen patrũ induxit inſtitutio, ut qui ab his in Trinitatis nomine baptizati fuerint, cum ad ſanctam Eccleſiam redierint, aut unctione chriſmatis, f aut impoſitione manus, g aut ſola profeſſione h fidei ad ſinum matris eccleſiæ reuocentur.

Nemo ſeipſum baptizare poteſt. h. d.

Sed quamquam i baptiſmus, ab hæreticis, ſchiſmaticis, uel paganis ſuſceptus ualeat: ipſum tamen ſe baptizare nemo poterit. ſicut enim carnali generatione k ſua proles ex uiro, & fœmina naſcitur, alius eſt qui carnaliter gignit, alius, qui gignitur: ſic in ſacramentali generatione, qua ſoboles ex aqua, & ſpiritu ſancto reducitur, alius debet eſſe, qui ſpiritualiter generet, alius qui generetur. l

Fides ſacramenti ſupplet ſacramentum fidei.

Vñ de Iudæo q mortis m articulo cõſtitutus

c A paganis. Sed contra c. quos paganis de conſe. d. 4. Sol. ibi non in forma eccleſiæ fuerat traditꝰ baptiſmus. Itẽ contra diſt. 62; c. nulla rõ, & 1. q. 1. c. 1. & l. traditi, ff. de acqu. rer. dom. & de conſe. diſti. 4. c. qũo. Qũo ergo paganus baptiſmum tradere dr̃, quẽ nõ hẽt? Reſp. fit hoc auctoritate legis; ſic & creditor in caſu dñiũ rei ſibi obligatæ ĩ aliũ trãsfert qđ tñ non habet, inſtit. quib. alie. lic. uel don. §. 1. Item hoc caſuale, cõtrariũ regulare, 1. q. 7. c. Daibertũ, & no. in c. Romanꝰ, de conſc. d. 4. Paganus tñ leuare non poſſet, ut declaratur in Concil. Maguntin.

k Carnali generatione. No. ergo ꝙ ſpũalis generatio limitari dẽt naturalem inquãtum poteſt: ſicut etiam legitima. Et ex hoc Ab. in c. debitum, eo. tenet, ꝙ nemo poſſit aliũ baptizare uel de ſacro fonte leuare, ſi idẽ non põt eſſe ſuus pater carnalis, etſi præcedat baptizãdũ ĩ plena pubertate. Simile in §. minorum, Inſt. de adoptio. Ancharanus tñ putat ſufficere ſi 14. annis baptizans præcedat baptizãdũ. Idẽ forte in leuante ſcđm Ab. cuius tñ interuentus non uƭ de ſubſtantia baptiſmi, ſm̃ eundem, in d. c. debitum.

l Qui generet. Cõcor. c. per tuas, aliàs ꝑ noſtras, de iu. patr. & §. interdũ, ſu. eo. ti. & c. ſi. de inſ. & l. 2. ff. de ſtip. ſer. Et nemo dẽtori ria ſemetipſo, c. dicimus, 24. q. 1. arg. contra ĩ l. ſi conſ. ff. đ ado.

d Iterum baptizari. Cap. rebaptizari, de conſe. diſ. 4. & nouiſſime per Concil. Trid ſeſſ. 7. de baptiſmo, c. 11.

e Antiqua tamen. Vt in c. ab antiqua, de conſe. diſt. 4. c. hi qui, 1. q. 1. A qua antiquitate non eſt recedendum, niſi euidens error oſtendaƭ, fac. c. utique, d. 19. & per Ab. poſt gl. in c. q̃to, de transl.

f Chriſmatis. Cap. ab antiqua, de conſe. diſt. 4. & c. hi qui q. 1.

g Impoſitione manus. Reconciliatio ſic fiet. Imponeƭ eis manus ab Ep̃o, & diceƭ: Accipite Spũm S. Sicut in Actib. Apoſt. factum eſſe legiƭ baptizatis a Ioanne, cum ipſi dicerent Apoſt. Neque ſi Spiritus S. ſit audiuimus. Manus eis Apoſtoli imponebant dicentes: Accipite Spiritum ſanctum: & ſi non erant chriſmati chriſmabantur, ut no. in c. ut hi, de quib. de conſe. diſt. 4.

ANT. TIM. Modus hic reconciliationis deſumptus eſt ad uerbũ ex gl. in uerbo impoſitione, d. c. hi de quibus, de conſe. diſt. 4.

m Mortis art. Et ſic no. ꝙ ubi aliqua requiruƭ ad ſubſtantiã, & pro forma actus, niſi formalia illa, & ſubſtãtialia interueniãt; non tenet actus, ẽt ſi ex neceſſitate ſubſtãtialis. & formalis ſolẽnitas obſeruari non poſſit: neceſſitas ergo non facit deſinere ſolẽnitatem ſubſtantialem. Sed contra c. ſãctũ, & c. in neceſſitate, de conſ. d. 4. & ſup. eo. §. baptizãdi, Sol. ſacerdotium in miniſtro nõ eſt de ſubſtantia baptiſmi, ſicut & alia q̃dã de quib. in §. pe. inf. Sed adhuc contra, inf. de pæn. §. ꝙ ãt, & §. ſeq. ubi qualitas in miniſtro ſacramenti pænitentiæ eſt de ſubſtantia talis ſacr̃i & per Cõc. Trid. ſeſſ. 14. c. 6. ubi agitur de miniſtro talis ſacramenti Solu. aliud in ſacramento baptiſmi, aliud in ſacramento pniæ. Sed adhuc contra: quia ubicunque obligatio dirigitur in Deum, defectus formæ non uitiat actum, no. in c. ſacro, de ſẽten. excomm. & per Abb. in c. porrectum, ante ſi. de regul. Sol. illud apud eccleſiam triumphantem, hic militantem, qđ ſatis innuit hæc littera,

a Immergendo. Quid si aliquis immergat seipsum, alio tamen dicente: Ego te baptizo, &c. nunquid satisfiat formæ? Respon. negatiue, nisi n. ipse qui uerba illa profert, immergat, non pōt vere dicere, ego te baptizo, &c. sm̄ Ab. in c. debitū, eo.

licam, de presb. non baptiz.

l Sanguinis. C. martyrii, &c. baptismi uicē, cum simul. de conse. dist. 4.

m Contineatur. Cap. uerus, de conse. dist. 4.

n Aliud, Cap. aliud, de conse. dist. 4.

tutus in aquā seipsum immergendo [a] dixerat: Ego me baptizo in nomine Patris, & filii, & Spiritu sancti, responsū [b] est, denuo [c] ab alio illum baptizandū [d] esse, vt ostendatur, quod alius est qui baptizatur, alius qui baptizat; quamuis si talis cōtinuo decessisset, protinus ad patriam euolasset, [e] nō propter fidei sacramentum, sed propter sacramenti fidem.

Baptismus alius fluminis, alius flaminis, alius sanguinis. h. d.

Quod quidē & de illo recte creditur, qui visibiliter nō baptizatus martyrii [f] subiit sacramentum, Baptismus enim inuisibiliter ministratur, quē non contemptus religionis, sed terminus necessitatis [g] excludit. Vnde scite scriptum a quibusdam [h] reperitur, baptismum alium esse fluminis, [i] alium esse flaminis, [k] alium vero sanguinis. [l] Cum baptismi virtus, & efficacia non tam ablutione corporis quam fide cordis contineatur, [m] & aliud sit per ministerium baptizare quod sacerdos exequitur, aliud per potestatem, quam Dominus non vsque adeo sacramentis adiunxit vt sine illis eorundem gratiam tribuere non possit. [o]

Paruuli baptizantur in fide parentum, & Ecclesiæ, & non debet minor esse uirtus baptismi, quam circumsionis. h. d.

b Respōsum est. Vt in c. debitum, eodem.

c Denuo. Non tñ illico; sed debet aliquo tēpore differri, ut appareat an habeat rectam intentionē: & differendus est baptismus saltem p quadragīta dies. ut in ca. ne quod absit di. 4. licet multi hoc nō seruent. Vñ festinanter baptizati, quę sciente calore primę deuotionis, sepe ad erroris uomitum redeūt; ut per Abb. in c. debitum, eo. & comparari possunt tritico, quod cecidit super petram. qđ & cito natum exaruit. ut in Euangelio.

Baptism⁹ Fluminis Flaminis Sāguinis.

d Baptizandum. Primo tamē resti tuere debet ex tota per usurariam prauitatē, & illicite, c. iudæi, ubi nota, de conse. dis. 4. Alia uero licite q sita non tenet relinquere, sicut multi simplices credunt pro hoc c. sicut Idęi, de Iud. sequitur Abb. in c. debitum, eod.

e Euolasset. Cap. debitum, eo. & de pænit. d. 7. c. fin. uer. nullus expectet, c. Apostolicam, & c. fin. de presby. non baptiz.

f Martyrii. Cap. baptismi uicem, c. cathecumenum, c. non dubito, de conse. dist. 4.

g Necessitatis. Ca. n. de presby. non baptiz. & c. baptismus, de consec. dist. 4. facit illud August. in psal. 103. Coronat Deus intus uoluntatem cum non inuenit facultatem: affectum enim Deus pēsat, non effectum.

Affectum pēsat De⁹ non effectum.

h A quibusdam. Vt per August. lib. 4. de baptismo contra Donatistas. c. 22. & per Host. in Sum. eo. uer. quot sint eius, & iam ab omnibus hoc dictum usurpatur.

i Fluminis. Idest aquæ cum uerbo. 1. q. 1. c. detrahe & c. debitum, eo.

k Flaminis. Idest, Spiritus Sancti, cap. Aposto-

o Non possit. Et sic reuincitur praua qdam opin. q̄ temporibus Bernardi inualuerat: neminem, s. sine actuali baptismo saluari posse, cuius errorem idē confutauit epistola 77. ad Hugonē scribēs, & de hoc etiam uide Magistrum Sententiarum. lib. 4. dist. 4.

Nō tñ CASVS in tota hac parte ita figuratur, homines indigentes baptismo in diuerso statu reperiunt. nam quidam sūt pueri, quidā adulti, & istorum quidā dementes, quidam dormientes, quidā quasi coacti, de quibusdam dubitatur, & alii simil. nñ quæsitū fuit, an oēs indifferenter debeant baptizari, & quāuis affirmatiue respōderi possit ea rōne, quia ī ijs, q̄ sunt commodi & ut litatis quilibet in dubio dr̄ consentire, iux. uulg. regul. a doct. adno. in l. cum quid ff. si cert. pet. ac ēt qm̄ D.⁹ vult omnes homines saluos fieri, tamen Solu. est tenenda iuxta id, quod in hac parte habetur, quia ad hoc sacramentum recipiendum satis est, ut recipiens nō opponat obicem. Non obstant autem argumenta, quia obex in recipientibus aliquando reperitur & aliquādo secus, atque fides requisita modo actu, & aliquādo habitu est necessaria, unde nota primo ad hoc sacramentum recipiendum non esse necessariam uoluntatem actualem, cum aliquādo sufficiat habitualis, ut dixi, No. 2. uoluntatem secundum quid coactam, esse nihilominus uoluntatem. No. tertio susceptionem baptismi obligare suscipientem ad obseruandum, quæ sunt religionis christianæ. No. 4 non dicitur aliquid esse factum si de eo probabiliter dubitetur, q. quoad Ecclesiam, q̄ de occultis non iudicat c. sicut, cum seq. de simo. idem est non esse, & non apparere.

Non

Non tamen,[a] quia fide cordis baptismatis uirtus continetur, ideo minus paruulos,[b] qui credere ob ætatem non possunt, unda salutaris abluit, cum & ii non per usum, sed habitum[c] fidei quem suscipiunt in baptismare, credere non male credantur, & in fide parentum & Ecclesiæ, alio profitẽte, baptizati ob fidei[d] sacramẽtum recte fideles[e] dici possunt, & cum circumcisio[f] tã adultis, quã paruulis ex præcepto Domini conferatur, ne baptismus qui succedit in locum ipsius, & generalior tamen existit, cum tã uiri, quam fœminę[g] baptizantur, minoris uideatur effectus, tã adultis, quam paruulis est conferendus.[h]

Tam mater, quam filius in ipso articulo parturiendi, possunt separatim baptizari, nec ob id creditur baptismus iteratus. h. d.

Is quoque, cuius mater, uel prægnans, uel in ipsa hora, qua parturit mortis urgente periculo,[i] baptismatis gratiam receperit, baptizari poterit,[k] nec propterea bis baptizatus reputabitur. Cum utique ad maternũ corpus cum esset in utero, pertineret,[l] nec ibi regeneratio reperiri possit, ubi generatio non præcesserit, nec in hoc infanti, qui nascitur, aliqd mater participat, cum unicuiusque propria uoluntas[m] in confessione sit attendenda.

Muti, surdi, & ægrotantes baptizari possunt. hoc dicit.

Muti quoque & surdi, item ægrotantes,[n]

a Non tamen. Ratio est dubitãdi eius quod hic continetur. Et de hoc uide nouissime per Conc. Trid. in 5. ses. in decreto de peccato originali, qđ est primum, uer. si quis hoc Adæ.

b Paruulos. Concord. capi. maiores, eod. capitu. paruuli, cum pluribus sequenti. & c. quæris, dist. 4.

c Habitum. Idest aptitudinem. & sic illa uerba, qui nõ crediderit, &c. referuntur ad aptitudinẽ, sicut etiam cum dicimus, matrimoniũ est maris, & fœminæ coniunctio individuæ uitæ consuetudinem retinens, 27. q. 2. §. 1. institutio. de patria potest. in princip. Nam uerbum retinens intelligẽdum est quoad aptitudinem: sic etiam consueuit dici de iustitia, quatenus est in creatura, l. iustitiæ, ff. de iust. et iure.

ANTO. TIM. Valde improprie uidetur hoc in loco explicare glos. habitum, idest, aptitudinem, neque enim solum aptitudinem, idest, potentiam habet ad agendum, qui habet habitum infusum, sed habet uirtutẽ ipsam realiter, licet pro tunc non exeat in actum. Quod si per aptitudinem intelligas facultatem producendi ad actum ex habitu, recta erit interpretatio, licet aliqualiter dura. Qui enim habet fidem in habitu, licet semper non operetur actus fidei, plus tamẽ habet quam aptitudinem ad credendum, & ad fidem.

d Ob fidei. Baptismus sacramentum fidei dicitur, quia in fide Christi consecratur, & in fide ecclesiæ confertur, uel quia in nomine Trinitatis confertur, quam offerentes & oblati tenẽtur credere & confiteri, uel etiam alia ratione prout no. in c. nihil, de conse. dist. 4.

e Fideles. Sic in ca. paruuli fideles, de consec. distin. 4.

f Circumcisio. Argum. a maiori, & concord, ca maiores, eodem.

g Fœminæ quæ licet non circumciderentur, offerebantur tamen uigesimo octauo die in templum, et ibi nomen imponebatur, baptismus igitur generalior est.

h Conferendus. Sed an cum adoleuerint paruuli, & nolint baptismũ ratũ habere, sint eorum arbitrio relinquendi, uel cõgendi ad Christianam uitam. Et quidam hoc sunt ausi affirmare. quorũ tñ opinio. damnata & anathematizata fuit per Conciliũ Tri. in 7. session. sub titul. de baptismo, c. 14.

i Periculo. Concord. cap. baptizari, de consecra. distin. 5.

k Poterit. Licet contra teneret Iulianus hęreticus. Sed contra, quia si mater manumittitur, et partus cẽsetur manumissus, inst. de ingen. §. 2. Itẽ partus est pars uiscerum matris l. 1. ff. de uent. inspi. Solu. ut nota in ca. si a dimatris, de consecr. distin. 4.

l Pertineret. Facit c. si ad matris, cum sequentia de consec. distinct. 4. et le. 1. ff. de uent. inspic.

m Propria uoluntas. Intellige propriam uere si baptizatur adultus & intelligens, alias dicetur propria iuris & diuinæ legis interpretatione, si Baptizãdus sit paruulus, uel non intelligens alio profitente, ut inf. eo. §. prox. & c. paruuli, cum seq. de consec. distin. 4.

n Aegrotantes. Nota quod infantes, muti, surdi ęgrotantes, æquiparantur, quos satis conueniens est ignorantes quodam modo, & per alios liberari, cum & ignorantes, et per alios fuerint obligati, ut de consecra. distinct. 4. capitul. quæris, facit quod & pro ignorante fideiubere possum, ut l. fideiubere, ff. de fideiu. et ignoranti etiam actio acquiritur, l. si a furioso, ff si cer. pet. et concord. cum hoc, c. paruuli, et c. ęgrotantes, de cõse. dis. 4.

qui pro se respondere non possunt: aliis pro se profitentibus recte baptizari poterunt.

Dormiens & amens, si ante somnum & amentiam habuerunt propositum baptizandi, baptizari possunt. h. d.

De dormientibus, & amētibus quæsitum est, & plane si prius quam dormirent, aut amentiam incurrerent, non baptizādi propositum haberent, quia in eis eadem perdurare[a] uoluntas intelligatur, si sic immersi fuerint, characterem sacramenti non suscipiunt:[b] secus autem si prius cathecumini extitissent, & baptizādi propositum habuissent, tales. n. in necessitatis articulo baptizare cōsueuit ecclesia. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicē uoluntatis contrarię non inuenit obsistentem.

Inuitus baptizatus characterem suscipit, et cogēdus est ad obseruationem fidei: secus si penitus sit coactus. h. d.

Sed & si quis non sponte, dum tamen non omnino coactus[d] baptismatis susceperit sacramētum, Christianitatis characterē suscipit, ut puta cum quis terrorib. atq. suppliciis ad undam salutarem trahitur, & ob id tam quā[e] conditionaliter[f] uolens, licet absolute non uelit, est ad fidei Christianæ cogendus obseruantiam.[g] Illę uero, qui numquam consentit, sed penitus contradicit, nec rē, nec characterem[h] sacramenti suscipit. Plus est enim

a Perdurare. Simile de sentent. excommuni. capitu. a nobis, nam semper perdurare præsumitur uoluntas, nisi probetur mutata, ut ca. perlatum. de his, quæ ui, metusue cau. fi. et l. eum qui. ff. de probat. et le. Lucius, ff. de leg. 2. in fin. Sed quid si quis ab infantia fuit amens numquid prodest ei si baptizatur? Argum ent. quod sic, ff. de legat. 2. l. cum pater, §. surdo quia perinde hētur ac si tunc sit infans. quia nullo peccato grauatur nisi originali, 3. quæst. 9. capitul. indicas. & not. in c. maiores, §. fi. eod.

b Non suscipiunt. Sed quid si excitati a somno ratum habeant. Respond. non prodest, quia nihil recipit, & ideo non est quod ratum habeat, sed iterum erit baptizandus, ut not. in cap maiores, in fi. eodem.

c Obsistentem. Simile de consec. di stin. 4. capit. quæris a me, et ff. ad Macedonianum. le. si filius, et ff. de acquirenda hæredit. leg. secunda. §. si is.

d Omnino coactus. Vt puta si ligatis pedibus, ac manibus baptizaretur, fac. l. qui testamento, §. fin. ff. de testam.

e Tamquam. Veritatem denotat hęc dictio. non similitudinē, sic in cap. ex parte, uni Abb. not. de sponsali. Vnde si dicatur, Titius ab omnibus uitetur tam quam excommunicatus, dicetur uere excommunicatus, argumen. not. per Abbatem in capit. finali. ne cler. uel monach. in princi. Natura tamen sui similitudinem denotat.

f Conditionaliter uolens. Et sic coacta uoluntas, uolūtas est cōc. l. mulier. l. fi. ff. quod me. cau. et 15. q. 1. c. merito queritur. Idem est in sacramēto matrimonii, 22 quæst. 4. capit. inter cætera; & cap. ueniens, de sponsalib. Videtur tamen impe

dire matrimonium spirituale capitul. perlatum, de his quæ vi, metusve caus. sed ibi fuit iustus metus mortis, qui caderet in constantem uirum, sed datis terminis paribus idem esset in utraque. Itē hæc coactio conditionalis, non impedit sacramentum ordinis, disti. 74. cap. ubi ista, & nota. in cap. maiores, §. fin. eod. Sed numquid ille, qui conditionali coactione recipit ordinē, tenebitur cōtinere? Respond. ut nota. in dict. 4. fina.

g Obseruantiam. Vt cap. de Iudæis, distinct. 45. et cap. maiores, §. fin. eo. multo magis igitur sponte baptizatus est capitulo quidam, de apostatis.

h Characterem. Sed quare amens, uel dormiens vel absolute coactus baptismi sacramētū non recipit, cū in baptismo non requiratur intentio baptizati, sed baptizātis? 1. q. 1. c. sicut ficti, et de consecr. dist. 4. ca. solet. Hęc quæstio soluitur per litterā superioris §. et p §. fin. ca. maiores, eod. Quia amens, & dormiēs qui aū cathecumeni fuerunt, recipiunt bene sacramentum, qui uero semper inuiti fuerunt et cōtradixerūt, non recipiūt, quia adhuc pręsumuntur inuiti, et nemo inuitus ad fidem compellitur. Nec ob. d. c. sicut, et cap. solet, quia ficti ore exprimunt, licet corde dissentiant, & ideo sacramentum recipiunt, quia ecclesia dare intēdit, sed tale sacramentum non proficit ad remissionem peccatorum, nisi cum fictio recesserit, c. tūc ualere de consecr. dist. 4. et per Abb. c. fi. eod. cuius dicta procedunt in foro poli.

i Plus est enim. Sic ca. sicut, de simo. et c. Petrus, de homicid. et quæstio. 4. capitul. quia pręsulatus cum concord. allegatis in capit. maiores, §. fin. de baptism.

expreſſe contradicere,[a] quam minime conſentire.

Is de quo non eſt præſumptio, quod ſit baptizatus, debet ſine metu iterationis baptizari. h. d.

Illud in dubium uenire non debet,[b] quoties nulla extant indicia[c] inter propinquos, & familiares, quibus aliquos baptizatos eſſe doceri poſſit, eoſdem baptizari minime prohibendos eſſe. Quod.n. factum eſſe neſcitur, nulla ratio ſinit, ut iteratum[d] videatur: nec temeritas interuenit præſumptionis, ubi eſt diligentia pietatis.

Suſpitio uehemens pro ueritate habetur. h d.

De eo tamen, qui Chriſtianis parentib. natus inter Chriſtianos eſt fideliter conuerſatus, tam uiolenter præſumitur, quod baptizatus fuerit, ut hæc præſumptio pro ueritate ſit habenda, donec euidentiſſimis argumentis contrarium probatum[e] fuerit.

Iterum ſcienter baptizatus, debet ſeueriſſime puniri: ignorante uero bis baptizatus non poteſt ordinari niſi ex neceſſitate. h. d.

Quod ſi quis ſciens & prudens iterum baptizari ſuſtinuerit; arctiſſimæ pænitētiæ[f] ſubiiciendus erit: quod ſi ignoranter, nulla quidem imponenda erit pænitentia; ſed in-

a Contradicere. Argume. quod ad fidem, nullus debeat compelli inuitus: ſed ſicut libera uolūtate periit, ita libero arbitrio conuertatur: vt c. de Iudæis, & ca qui ſincera, diſtin. 45. & 23. q. 5. c. ad finē. Arg. cōtra, 23. q. 6. c. 1. ubi habetur quod Paulus coactus venit ad fidē. Sed illud diuino iudicio fuit factum, cuius facta ad conſequentiam trahi non debēt. Vel dic, ut no. in c. maiores, §. fi. eodem.

b Non debet. Vt in capit. paruulos, cum quattuor ſeq. de conſecr. diſt. 4. ca. fi. de presb. non bapt.

c Indicia. Bene dicit indicia: quia non requiritur plena probatio: immo ſufficeret vnus teſtis, ueluti in cōſecratione eccleſiæ; ſecus tamen in ordine, c. Afros, diſt. 99. de rōne diuerſitatis dicitur prima q. 1. §. ecce. Sed ꝙ ſi probet quis ſe ordinatum, & cōtra eum excipiatur illum non fuiſſe baptizatum, nūquid tunc crederetur vnius teſtimonio quo ad baptiſmū? Quidā qđ nō, ubi fideret alteri preiudicium. Vnde non ſufficeret vnicus teſtis ad probādū baptiſmum, ſi ſub ea conditione eſſet relictum legatum, ſi eſſet baptizatus, quia hæredi prejudicium fieret, ut not. in c. placuit de cōſecratio. diſt. 4. Cum autem ſufficit unus teſtis, is debet eſſe Chriſtianus, non Iudæus, uel Paganus nota. in capitulo cum itaque, de conſecrat. diſtin. 4.

d Iteratum uideatur. Concor. ca. cum itaque, & c. ſi nulla, & c. fi. de presby. non baptiz. ubi infert Abbas, quod qui non recordatur, utrum dixerit aliquam horam, puta tertiam, uel ſextam, tenetur iterare. Item ſi non apparet, quod eccleſia fuerit conſecrata, quod debet conſecrari. Et generaliter ubi actus ex neceſſitate debet explicari, ſi de eo ambigitur, debet iterari, licet proprie non poſſit dici iteratus & facit ratio quæ immediate ſequitur. Qua autem forma ſit baptiſmus concedēdus ſi probabiliter dubitetur, an quis ſit baptizatus, uide tex. & quæ ibi Doc. in c. 2. eo.

e Probatum fuerit. Nota primum, quod uiolēta præſumptio transfert onus probandi in aduerſarium, fac. c. vt noſtrum, vt eccleſ. bene. Itē ꝙ violenta præſumptio admittit probationē in cōtrarium. 35. q. 3. c. extraordinarii, & 27. q. 1. c. nec aliqua, cap. propoſuiſti, & c. cauſam matrimonii, de prob. & per gl. in c. ferrum, diſt. 50. & ꝑ Abb. in c. is qui, de ſpon. Debet tamen probatio talis eſſe euidētiſſima, ut hic & c. fin. de presbyter. non baptiza. & c. qui ueriſimile, de præſump. & l. nōn eſt ueriſimile, ff. quod met. cauſ.

Quod ſi quia. CASVS. Pręſupponitur quoſdam eſſe baptizatos, ſed poſtea iſtorum quidam uolebant rebaptizari, quidā uero de facto fuerūt rebaptizati, uñ quęſitū fuit quid iuris, quamuis aūt rebaptizatio videatur permittēda ad ſimilitudinem aliquorū ſacramētorum, quę poſſunt reiterari, & præſertim ob maiorem deuotionem, & ut ille nequeat excuſari ab obligatione fidei. Sol. tñ aliter hic facta fuit, tū ob characterem iā impreſſum, tū etiā quoniam cū baptiſmus ſit ianua ingrediendi religionē, qui per eam eſt ingreſſus, amplius non oportet ingredi, ſi quidem per peccatum exeat, habet remedium pænitentiæ reingrediendi. Non obſtant obiecta, primo ob diſſimilitudinem inter hoc ſacramentum & alia, ſecundo quia in receptione iſtius ſacramenti, ſatis eſt habere deuotionem congruam, & in neceſſariis ad ſalutem nulla admittitur excuſatio iuxta not. per doct. in c. 1. de conſt. eum vulg. quæ in caſu noſtro non erat neceſſaria cū ſufficienter ſemel per baptiſmum conferatur. Not. primo reiterationem alicuius actus non eſſe faciendam, quando inde ſequeretur aliquod inconueniens. No. ſecundo, aliquem puniri aliquando ob culpam, & aliquando ob cauſam iuxta c ſine culpa, de reg. iur. in 6. Nota tertio non tantum uoluntatem, ſed etiam ſcientiam requiri ad hoc, ut aliquis dicatur eſſe in culpa alicuius mali.

f Pænitentię. Quam habes in capit. qui bis ignoranter, de conſecr. diſtinct. 4. et uide de non rebaptizandis paruulis, Conc. Trid. ſeſſ. 7. in tit. de baptiſ. c. 13.

Non

si magna cogat necessitas, ordinari non poterit.[a]

Iterantes baptismum sunt deponendi ab officio, & beneficio h.d.

Illi quoque qui ausu temerario in homine iam baptizato celeste lauacrum iterare ausi fuerint, excõmunicationis mucrone percussi ab omni officio, & beneficio Ecclesiastico deponentur.[b]

Multa fiunt in baptismo, quæ non sunt de eius substantia h. d.

Postremo sciendum est, quod licet uerbo tantum, & elemento baptismatis substantia contineatur & forma;[c] multa tamen a sanctis patrib.[d] ad eius decorem fuerunt solenniter constituta, ut immersionis numerus, exorcismi,[e] clericorum exsufflationes,[f] salis[g] benedicti exhibitio, saliuę contactus,[h] inunctio:[i] que si ex neglectu pretermissa fuerint, omissio culpæ reos arguet.

Baptismus non debet conferri in priuatis domibus, nisi ex necessitate, uel ob magnam nobilitatem h.d.

Illud etiam nouissime Viennensi Concilio[k] constitutum est, ne quis in priuatis domibus,[l] sed dumtaxat in Ecclesiis in quib. sunt ad hoc fõtes specialiter deputati,[m] aliquos audeat baptizare, nisi Regũ,[n] vel principũ liberi

Scire in pænit.

a Non poterit. Erit ergo in potestate cuiusq; mihi ordines auferre, quia poterit me dormientem rebaptizare, qđ uř durum: Ideo quidem dicebãt qđ hic intelligitur de ignorantia iuris, quæ non excusat: Tu intellige prout littera iacet, et indistincte, & hic est vnus casus, in quo alicui fit sine sua culpa præiudiciũ; arg. 1. q. 5. ca. 1. fa. §. prospexit, & q. ui & a quibus: Sed contra 1. q. 4. capi. placuit, uide Abb. in ca. ex litteratis, de aposta.

b Deponentur. Cap. fi. eod. & per Abb. in ca. ex tuarum. de apost.

Postremo. CASVS Quidam uolebãt baptismum conferre nulla iuris solennitate obseruata: ea præsertim ratione, quia secundum Theologos, cum sacramẽta sint a Christo instituta, non potest Ecclesia aliquid addere, vel detrahere, accedit ad id tex. in capitu. cum interior. de maiori & obedient. Oppositum tamen hic legimus, & hæc solut. probatur, quia Sancta sanctè, & pie sunt administranda, & ideo Ecclesia, circa Sacramentorũ administrationem, multa statuit ratione congruentię, essentialia enim utique non potest Ecclesia statuere, cum statuta sint a Christo, & sic intelliguntur Theologi: & tex. in argumẽto adducto. hodie autem habemus etiam Concil. Trid. sess. 7. de sacram. ubi legimus si quis dixerit septẽ sacramenta nouæ legis, &cæ. non instituta a Christo anathema sit, unde dicas non instituta ione essentiæ, ecclesia autem ratione congruentiæ multa circa illorũ administrationem addit, ut in eod. concil. habetur. Not. primo potestatem Ecclesiæ esse circa Sacramenta in statuendo quæ circa illorum administrationem conueniunt secundum congruentiam. Not. 2. constitutiones obligare ad culpam etiam quando ob neglectum non obseruantur. Not. 3 ult a intrinsecam solennitatem in sacramentis institutam a Christo, requiri etiam solennitatem extrinsecam institutam ab Ecclesia.

c Forma. Cap. 1. & c. pen. eo. & 1. q. 1. capitul. detrahe. Et cum de substantia baptismi sit elementũ, sequitur quod non posset quis baptizari in aqua rosata; cum non sit elementũ, licet posset in aqua aliquãtulum transformata, ut in lixiuio, uel brodio, aqua lutosa, ut per Abba. in d. c. pe.

d Patribus. Etiam a tempore Apostolorum, ut per Dionys. de eccles. Hierarc. & traditur nouissime per duos reuerendissimos Cadinales secundum Vuatmiẽsem, in tractatu de sacramen. capitu. 37. & Aræceli, in tract. itidem de sacra. c. 13.

e Exorcismi: Ca. siue, cap. ante, c. sicut, de con secr. distin. 4.

f Exsufflationes. Cap. siue, de cons. dist. 4.

g Salis. Capit. ex in ca. sal. cælestis, de consecra. distinctio. 4.

h Contractus. Capit. postea de consecr. dist. 4.

i Inunctio. Ca. 1. §. quia uero, de sacram. unctio, c. deinde, de consec. distin. 4. Sunt etiam et alia, puta cere[*] et patrinus, quæ oĩa cõstituunt numerum octonarium & his uersibus concluduntur

Sal oleum, chrisma cereus, chrismate, saliua.
Flatus, virtutem baptismatis ista figurant.
Hęc cũ patronis non mutant sed tamẽ ornãt.

K Concilio. Cle. 1. eod. unde sumitur.

l Domib. Conc. auth. ut pri. do. sacr. my. non fi.

m Deputati. De maio. & obe. c. his. quæ, c. 2. de capel. mona. & tales Ecclesiæ dñr baptismales, c. 1. de not. ope. nunc. Et quia renascimur, per baptismum dicuntur matrices, c. ex transmissa de pscr. & cle. 1. de sent. exc. & no. in cle. 1. eo.

n Regum simile c. fin. de offi. deleg. & ca. ne aliqui. de priui. l. in 6.

o Principium. Non autem tyrannorum. Et intelli ilige

lige hic de principe, qui habeat notabilem potẽtiam:|& ꝙ sit quasi comparandus regiæ potestati argu.l.1.ff.de re.dub.licet principis appellatio multipliciter sumatur,ut no.in cle.uni.eo.

a Necessitas. No. quod necessitas, & nobilitas æquiparantur,alibi nobilitas & litteratura,ca. de mul ta,de præb. extrauag. execrabilis, eo.tit.

b Periculo. Forte pueri baptizandi existentis in mortis articulo, ut ca. pen.eod. uel deferentium qui sint obsessi. Sed quid si deferẽs puerum ad baptismum remotum uidens in eo signum futuræ mortis, nec habẽs secum aquam proiiciat puerum in puteum dicendo, Ego te baptizo, &c. nunquid puer sit baptizatus, & ita possit sepeliri in sacro? Resp. ut habetur per Ab.in c.pe eo. At si baptizetur in domo priuati exceptis casib.per mistis puniri poterit contrafaciẽs pœna arbitraria, ut no.i cl. uni.eo.

& Idem in collatione unitur iuxta modum, qui in tex.legitur.

c Necessarium. Qua uicturis in hoc mundo inter inuisibiles hostes, & pericula gradiendum est, &.in baptismo regeneramur ad uitã:post baptismũ confirmamur ad pugnã.ca.2.de consec.di.5.

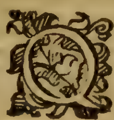
d Non debeat.fac c.1.& c.de his, de consec.d.5.

baptizandi fuerint:uel talis necessitas [a] emerserit,propter quam ad Ecclesiam absque periculo [b] accessus haberi nequeat.

DE SACRAMENTO Chrismatis.

TIT. IV.

Fideles post receptum baptismum debent chrismari. h.d.

Vamuis autem continuo transitu ris regenerationis sufficiat beneficium,uicturis tamen,etiam confirmationis auxilium est necessarium.[c] Ita.n. coniuncta sunt hæc duo sacramenta,ut unum ab altero,nisi morte præueniente separari non debeat [d]

Chrismatis sacramentum operatur augmentum gratiæ,h.d.

Igitur omnes fideles [e] post baptismũ [f] paracletum per manus impositionem,accipere debent,ut perfecte christiani inueniãtur. Spiritus sanctus.n.qui super aquas baptismi salutifero descendit [g] lapsu,in fonte plenitudinem tribuit ad innocentiam [h],in cõfirmatione robur,& augmentum præstat ad gloriam.

Soli episcopi chrismant h.d.

Igitur omnes fideles. CASVS. Quidã ob gratiã per baptismum susceptam putabant hoc sacra. gratiã non conferre, si quidem cum eam habeãt, ut præsupponitur,non uidetur alio sacramento ad ipsam consequendam. Sol.tamen ut hic legimus,quia ob pugnam habendam erat necessarium etiam tale augmẽtũ, & obiectio in contrarium facta non obstat, sicuti apparet.No.1. sacramentum hoc conferre gratiam & augumentũ ad illam. Not.secundo gratiam augeri, sicuti augetur charitas. Not.tertio,hoc sacramentum conferre perfectionis Christianæ augmentum.

e Omnes fideles. Scilicet adulti,uel saltem alicuius capacitatis,ut inf.eo.§.prox.ar.l.ut gradatim,ff.de mum.& hon.& l.1.cum ibi no.C.de sac. eccl.nã infantibus,uel paruulis sufficit solus baptismus, c.quæris,de confec.di.4.& no.in ca.1.de consecr. dist.5.

f Post baptismum. Sic olim hostia prius lauabatur in littore, & postea offerebatur in holocaustum,ut no.in c.1.de consec.di.5.

g Descendit. Conferendo aquis uim generatiuã c.nunquam,de consec.dist.4.& cap.2. de consecr. dist.5.

h Innocentiam Ad quam denotandã baptizatis statim datur uestis candida,c.accepisti,& ca.uenit.de conse.di.4.& no.in c.2. de consec.di.5.

DE SACRAMENTO Chrismatis.

Cõtinuatur hæc materia per gl. 1. ti.eius,uel dicas secundo. quod iuxta ordinem sacramentorum post baptismum sequitur confirmatio,ut hic habetur in prin. unde merito post tit præced.proponitur iste,qui diuiditur in quinque partes,in prima habetur unio inter hoc, & præcedens sacramentũ:in secunda adnotatur effectus,in tertia minister, in quarta quomodo sit conferendum, in quinta quid habeat commune cum sacramento præced.secunda ibi. igitur,tertia ibi,unde quarta ibi. accedent quinta ibi, illud commune.

Qvamuis autem. CASVS. Quidam scholares uolentes docti apparere,dubitauerunt, an Sacramenta baptismi, & cõfirmationis haberent inter se aliquam unionem. putabant enim eam non dari, quia aliter non uiderentur duo sacramenta,sed potius unum.Solu tamen ut hic legimus,quia unum post aliud est conferendum, & hinc cessat obiectio.No.hoc sacramentũ esse necessarium uicturis ob pugnam,ut docet glo.rub.

Vnde. CASVS. Quidam sacerdotes inferiores uolebant hoc sacramentum conferre ea ratione moti quia licet eis quod est plus,nempe baptizare & consecrare per reg.plus,de reg.iur.in 6.Sol. tamen ut hic dicitur,quia Episcopi cum sint superiores,debent habere aliquid plus quam inferiores

riores sacerdotes, obiectio autem nõ tenet, si quidem ista duo sacraméta sine respectu sunt magis necessaria. No. episcopis esse reseruata quę respiciunt perfectionis plenitudiné, iuxta no. per doc. in c. quanto de consue. cum simil. cte sunt administrãda, uel quia maior dispositi requiritur ad perfectionem, unde his consideratis obiectio nil videtur cõcludere. No. 1. in sacramentis administrandis tam actiue, quam passiue desiderari etiam aliquam accidentalem dispositionem. Not. 2. causa suadente licitum esse recedere aliquãdo a can. II. dispositione eius.

Vnde cum cæteras unctiones simplex sacerdos[a] uel presbyter ualeat exhibere: hanc non nisi summus sacerdos, hoc est Episcopus conferre debet, alioqui nulla excusante consuetudine[b] chrismatio irrita habebitur, & vacua: nec inter Ecclesiastica sacramenta reputabitur, [c] cum manum [d] imposuisse præter Apostolos, quorum hodie uicem sustinẽt Episcopi, nulli alii legantur.

Ieiunis, & a ieiuno debet dari chrisma, nisi necessitas aliud cogat h.d.

Accedent igitur qui legitimæ [e] sunt ætatis ad confirmationem ieiuni, ut a ieiunis[f] Episcopis sacro chrismate in fronte[g] deliniri per manus impositionem paracletum recipiant. Plane infirmis & morte periclitantib. [h] uel qualibet causa impeditis, nulla de ieiunio habita ratione manus imponi poterit.

In baptismo, confirmatione, & cathechismo debent patrini interuenire.

Illud commune est tam his qui baptizandi sunt, quàm etiam illis, qui confirmationis munus recipere debent, ut aliquem in patri-

a Simplex sacerdos, Etiam episcopo delegante, sed bene delegante Papa, ut late per Docto. in ca. quanto, de consu. & per Archiepiscopus Floren. in 3. par. summæ tit. 14. in §. de ministro, fac. c. p̃sbyteris, cum seq. de consec. di. 4.

b Consuetudine. Ca. quanto, de cõsuet. nam præscriptio quantumuis longissima requirit capacitatem in p̃scribente, ut per Io. And. in c. 2. de præbé. & sic limita, c. 1. de rescr. in 6. & l. 1. §. ductus aquæ, ff. de aqua quot. & æst. Secus est in competentibus ratione iurisdictionis, uel dignitatis episcopalis, non autem ordinis, ut in d. cap. quanto, & in cap. accedentibus, de excess. præla. & in c. cum contingat, de for. compet.

c Reputabitur. Et merito, cum nullum characterem imprimat. Et sic no. quod ordinatio & ritus Apostolorum circa sacramenta habent impedire characteris impressionem, ut per Abb. in cap. quanto, de consue. Sed quid si Romanus Pontifex prohibeat episcopos conferre tale sacramentum, an ualeat collatio facta post prohibitionem? Resp. ut per Abb. in d c. quanto.

d Cum manum. Ratio, ab antiqua patrum ordinatione. Est & alia ratio, quæ ponitur per Abba. in c. quanto, de con suet. quia perfectio actus communiter reseruatur superiori. Vnde cum hoc sacramentum sit confirmatio & perfectio baptismi, ut hic, congruum fuit illud reseruari superioribus, fac. c. nihil, cum ibi traditis, de ele. & quod huius sacramenti exhibitio est episcopis reseruata, uide nouissime per Concil. Trid. sess. 23. circa prin. c. 4.

e Legitimæ sunt ætatis. Sed quæ erit ætas legitima? Quidam dicũt de 14. annis, quo tempore etiam ad minores ordines promoueri possunt, ca. 2. dist. 77. Alii dĩt 25. arg. l. 1. ff. de min. & no. in c. ut ieiun. de conse. di. 5. Neutra tamẽ seruari uidetur in practica, cum etiam trimi, & qua trimi deferantur ad episcopos chrismantes quod forte non bene fit.

f Ieiunis episcopis. Quod ieiuniis & in aliorum sacramentorum exhibitione seruandum est 22. q. 2. c. honestum, & de consec. dist. 2. c. liquido. quod tamen male uidetur seruari, fac. ut ca. ut ieiuni. c. ut episcopi, de consecr. dist. 5.

g In fronte. Quo in loco non licet presbyteris, cap. presbyteris, de consecr. dist. 4. cum seq. & de significatione locorum, & uitium, qui b. quis iniungitur, uide in cap. nouissime, de consecratione dist. 4.

h Periclitantibus. Vitanda enim mora est ubi periculum timetur, c. baptizari, de consecra. dist. 5. ca. nequod ab sit, de consecr. di. 4. cap. de Syracusanæ, dist. 28. Arg. contra, l. si debitori, ff. de iudi. & l. quod dicimus, ff. de solu. Sol. illud in contractibus, hic in periculo animæ, ut no. in d. cap. baptizari.

Io. Bapt. Accedent. CASVS. Fuit dubitatum an hoc sacramentum ieiunis, & a ieiunis, sit conferẽdum, illud enim uidebatur satis, ut in gratia recipiatur, & conferatur, cum tribuat gratiæ augmentũ, ut habetur sup. eo. §. 1. Sol. tamen hic aliter legitur, uel ob rationem communẽ, quia sancta san-

Illud cõmune, In hac parte duo docentur cõia secundum ibi, commune ẽt, quod primum casus ita ad no. Quidam uolebat baptizari u el chrismari, nullo adhibitio, ut uocant patrino ea præsertim ratione, quia nemo potest saluari per operam & diligentiã alterius, sed per semetipsum tantum, cum uirtus & uitium suos tantum tenẽt auctores, l. sancimus, C. de pen. Solu. in aliter hic legimus, quia patrinus consulendo, admonẽdo, & quid simile faciendo summopere potest addiuuare; hic intelligimus qualiter ad obiectionem Io. Bapt.

nem ſit reſpondendum ſi quidem per operam al terius ſummopere quis adiuuatur ad ſalutẽ: Vnde not. diligentiam & curam Eccleſiæ erga ſalutem fidelium. No. 1. patres, & patrinos teneri tali obligatione, ut doceant ſuos filios, quæ ſunt fidei.

de ſubſtãcia, ut not. ſup. tit. proxi. §. poſtremo. Sed fuerunt inſtituti ratione de qua in §. proxi. ubi no. & fac. di. 47. §. neceſſe.

f Parentes. Ca. ſi uir. de ſpi. cogna. poſſent tamen ex neceſſitate, ut in c. ad limina. 30. q. 1. & no. Ab. in d. c. ſi uir.

num a habeant, qui eoſdem in religione Chriſtiana, & fide dominica inſtituat, & pro eis apud Deum quaſi fideiuſſor b exiſtat, quod & in catechiſmo c obſeruandum erit.

Patrini non debent eſſe plures, uel non baptizati, uel confirmati. h. d.

Admonendi tamen ſumus, quod nec plures d quemquam in baptiſmo, aut in cõfirmatione ſuſcipere debent: ſed unus tantum ſiue vir, ſiue mulier, nec quemquam quiſpiam tenere, uel leuare poterit, qui ipſe baptizatus e non ſit, uel confirmatus,

Parentes non poſſunt eſſe patrini propriorum filiorum, nec Abbates, uel monachi alienorum, h. d.

Parentes f quoque proprios filios, uel abbates, g uel monachi h alienos de ſacro fonte ſuſcipere, aut in confirmatione tenere non debent.

Nec baptiſmus, nec chriſma poſſunt iterari, & vtrumque conferri poteſt tempore interdicti. h. d.

Commune etiam illud eſt utriuſque, quod & neutrum, ut paulo ante diximus, iterari i poteſt, quippe quod ambo characterem imprimunt, K & quod interdicti tempore ob imminens ex dilatione periculum utrumq. conferri, & pro utroque chriſma confici poterit, ut infra ſuo loco l latius exponemus.

a In patrinũ. Ca. in catechiſmo, cũ plurib. ſeq. de conſecr. d. 4. & de cogni. ſpir. per totũ. Sed iſti patrini nõ ſunt de ſubſtãtia, ut no. ſup. ti. prox. §. poſtremo.

b Fideiuſſor. De conſec. di. 3. c. ues ante & hæc eſt cauſa quare in catechiſmo, & confirmatione, quod qui non eſt Chriſtianus non offerat puerum, cum in noſtram fidem quis non tenet, qualiter docebit, & qualiter erit obſes pro puero? quę ratio ceſſat in baptizante.

c In catechiſmo. Ca. in catechiſmo de conſecr. di. 4. & c. peruenit, 30. q. 1.

d Nec plures. Ca. non plures, de conſec. diſt. 4. Sed contra, cap. quod aũt, 30. q. 4. Sol. maritus, & uxor pro uno reputantur, cum ſit una caro, iuxta illud, & erũt duo in carne una, pro qua ſol. fac. 1. ca. ſi quis ex uno, di. 4. Vel dic aliter ut no. in d. c. quod aũt. Sed an unus poſſit eſſe patrinus in baptiſmo, & idem in confirmatione? Reſp. tantum ex neceſſitate, c. in catechiſmo, de conſec. d. 4. qua ceſſante ſinguli p ſingula ſunt habendi, ita. n. latius ſe extendit charitas. Sed an actus ualeat ſi idem ſæpius interueniat. Reſp. affirmatiue, quemadmodum & ſi plures patrini eidem actui interueniãt cum omnib, cõtrahitur cognatio, ut in c. fi. de ſpi. cog. in 6. & per Abb. in c. contracto eo. tit. quod tamen hodie videtur correctum per Conc. Trid. quod ita arctauit hanc materiam, ut vnus tantum poſſit interuenire in patrinum, & ſi plures interueniant, nõ contrahitur ſpiritualis cognatio, ut in ſeſſ. 24. in decretis de reformatione matrimonii. c. 2.

e Baptizatus non ſit. Si tamen aliter fiat, non impeditur propterea baptiſmus, cum talis in caſu baptizare poſſit, & patrinorum adhibitio non ſit

g Abbates. Cap. non licet. de conſecr. di. 4.

h Monachi. 16. q. 1. c. placuit, & 18. q. 2. c. peruenit. Idem forte in aliis regularib. ut ſup. de reg. in prin. Sed contra ca. doctos, 16. q. 1. & c. omnes 30. q. 1. Sol. ut no. in ca. non licet, de conſec. d. 4.

Commune etiã. CASVS. Quidam dubitauerunt an hoc ſacramentum poſſet reiterari vel potius debeat reiteratio prohiberi ſicut in baptiſmo? putabant enim talem reiterationẽ eſſe admittendam ad maius robur habendum pro uictoria in pugna conſequenda; Sol. tñ ut hic legitur, quia licet iſta duo ſacramenta quoad neceſſitatẽ ſimpliciter conſiderata, conueniant, tamen cum ad ſalutem debeat quis primo admitti, deinde pro ea pugnã habere, propterea ſufficienter, prædicta ſacramenta ſemel conferuntur. Non obſ. obiectio, quia ſicut pugna eſt continua, ita illud robur ex parte ſacramenti ſemper eſt præſens. No. argum. quod ob identitatem rationis, quæ ſunt diuerſæ naturæ eod. iure cenſentur. Io. Bap.

i Iterari. Ca. non licet & c. rebaptizare, & ca. dictum, & c. de homine, de conſec. di. 4. Sed contra, 1. q. 1. c. manus. Sol. ibi agitur de manus impoſitione conſecratoria, non confirmatoria, ut ibi nota. Si tamen fuerit iterata confirmatio, mitior pœna imponitur, quam ſi fuerit iteratus baptiſmus, de quo uide per Archiep. Flor. in ſua ſumma ſub tit. noſtro, uerſi. effectus autem.

K Imprimunt. Vt de ſacramen. §. 1.

l Suo loco. Vt infra de eccleſ. interdicto, §. penu. & fi.

demonstrat licet forte regulis logicorum ea amu sim non respondeat.

b Multiplex. Idest multipliciter subueniens, fecit c. multiplex, de pæni. dist. 1.

c Iudicio. Idest proprio motu, ut c. non potest, c. ecce. c. porro, & ca. facilius, de pænit. disti. 1. non quod pęnitētes ipsimet iniungant pænitē tiam, quis si ita in telligatur, frustra claues essent datæ sacerdotibus: ut de pæn. distin. 1. §. adhi & c. agite.

d Naufragio. Scilicet peccatorum.

e Tabula. Duæ sūt tabulæ. Prima est baptismus, ubi purgatur uetus homo, & nouus induitur, ut in c. deinde, di. 26. Secunda est pænitētia, qua lapsi post baptismū per pænitentiā resurgimus c. secunda, ubi etiā no. de pæn. dist. 1. Alii quod prima tabula est nauis; secūda est scapha, qua naufragio periculum euitatur. Tunc autem.

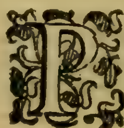
DD POENIT. ET REMIS.

Etsi homo habeat augmentum gratiæ ad pugnam per sacram. confirmationis, §. 1. sup. titu. 1. quoniam tamen sæpe incidit in peccata, et amittit gratiam, ad cuius recuperationē cum instituta sit pænitentia, propterea post ti. præcedentē proponitur iste, qui diuiditur in 2. partes. in 1. habetur quid sit pænitentia, & cur sit instituta, in 2. quot sint eius species. In tertio ex quib. constat, in quarta soluuntur quædā dubia circa eam orta, secunda ibi, sunt autem tertia ibi, constat: quarta ibi, medicos.

DE POENITENTIIS ET remissionibus.

TIT. V.

Quid sit pænitentia. h. d.

Oenitentia [a] est sacramentum, quod contritione, confessione, & satisfactione concurrentib., peccatorum operatur remissionem.

Pænitentia instituta ad finem, ad quem baptismus, & confirmatio: vel pænitentia habet se ad baptismum, ut scapha ad nauem. h. d.

Multiplex [b] enim Dei misericordia, ita lapsib. humanis subuenit, ut non solū per baptismi, & confirmationis gratiā, sed etiam per pęnitentiæ medicinam spes æternæ uitæ reparari uelit. Vnde qui dona regenerationis uiolauerit, proprio se iudicio [c] condemnantes, per sacramentum pænitentiæ ad criminū remissionem, quasi ex naufragio [d] arepta tabu [e] la ad portum peruenient.

Tres sunt species pænitentiæ, & pænitentia solennis iterari non potest, & pænitentes ad sacros ordines reddit inhabiles. h. d.

Poenitentia est CASVS. in hac parte ita potest signari quidā rector uolens inducere suos scolares ad recipiendū hoc sacrame. multas rationes adducebat, quidam tamen se opposuerunt tacite dicentes ipsum nō esse necessarium, cum eorum iudicio ad victoriam consequēdam in pugna de peccato etiam commisso sit satis habere de sacramen. confirmation § fi. sup. ti. 1. unde fuit quæsitum quid iuris, So. ut hic legimus quia hoc sacramentum est datum ad resurgendū si homo esset lapsus propter peccatum, cum per seipsum resurgere nequeat, illud uero in obiectione adductum cum sit ad pugnandum ob causæ diuersitatem non concludit. Inde non: imo pænitentiam præsupposito peccato actuali esse ita necessariam sicut et baptismū. Not. 2. pænitentiam esse secundam naufragii tabulam, quia est instituta contra peccatum actuale.

CASVS. in tot. hac parte ita figurari potest. Quidā ad pęnitentiā uenientes modo priuatim modo publice, et modo solenniter admittebantur, quod non uidebatur conuenieter factū, quia cum gratia restituatur tm̃ a Deo, pp ea tm̃ corā eo videbatur satis panitere, accedit etiam quod Ecclesia non iudicat de occultis. c. sicut, de simo. & ideo per actus exteriores non oportet vt gratia restituatur. Sol. hic aliter facta fuit, & rō est, qa cum pænitentia respiciat pc̄tm̄, §. 1. supra, eo. seqtur quod sicut peccatū aliqñ est occultū aliqñ publicum tantum, & aliquando non tantum publicum, sed etiam maxime graue, ita pænitentia debet esse eiusd. qualitatis, arg. c. 1. eo. licet autem gratia restituatur tātum a Deo, quoniam tamen peccator reconciliari debet aliquando Deo tantum, et aliquando Ecclesiæ quoque, cui cum reconciliari debeat secundum qualitatē delicti propterea diuersa introducta fuit species pænitētię et ideo cessant obiectiones. In contrarium factæ. Vnde no. causam distinctionis de pænitētia, que est ut dixi peccati peccatoris siue recōciliationis diuersa qualitas, quæ ppterea diuersū quoq. pro-

a PAenitentia. Multę ponuntur pænitentiæ definitiones, seu descrutiones, nā pręter hanc alia ponitur in c. ecce. §. fi. de pæn. dist. 1. alia in c. pænitentia de pænit. dist. 3. Plures ponit Host. in Sum. eo. aliam Magister Sententiarū, li. 3. dist. 13. de quib. per Archiep. Flor. in sua summa, eod. tit. et per Nic. Plo in suo tractatu, de sacram. in princip. quartę partis, sed et hæc satis rem ipsam

Sunt autem pænitentiæ tres [a] species. Quædam enim est solennis quædam publica, quædam priuata. Solennis est, quam propter maiora, [b] scelera Episcopus [c] in capite ieiunii seruata certa rerum serie [d] delinquentibus solet imponere quæ quidem ne Ecclesiæ uilescat, [e] auctoritas, iterari non debet. Et tales pænitentes ad sacros ordines, vt supra exposuimus, [f] inhabiles reddit, quippe [g] quæ nec aliter pōt sacerdotib. imponi, quàm si prius cælestis militiæ cingulo exuti [h] fuerint.

Publica delicta, publica pænitentia lui debent, h.d.

Publica penitētia est, quæ publice nulla seruata iuris solennitate [i] peragēda iniungitur: qualis est peregrinatio, certi habitus delatio & his similis. Cum.n. manifesta peccata non sint [K] occulta correctione purgāda, recte constitutum est, ut qui publice peccando proximo [l] suo scandalum præbuerint, publicam etiam pœnitentiam a proprijs sibi sacerdotibus impositam peragentes, emendationis exemplum præbeant. [m]

Solennis, & publica pænitentia non conuertuntur h d.

Apparet itaque ex his, quod licet omnis solennis penitentia publica sit, non tamen omnis publica est solennis. [n]

Vnusquisque semel in anno debet confiteri, & Eucharistiam sumere, nisi de consilio sacerdotis abstineat. h.d.

Priuata, aut secreta pænitentia est, quæ in occulto Deo fit, & sacerdoti. [o] Statutum est enim generali Concilio [p] ut omnis fidelis, quam primum sapere [q] cęperit, om-

produ... it effectum. No. 2. argumentum ecclesiam non c... gnoscere occulta, ut etiam dicit tex. in c. si cut, cum seq. de simon.

a Tres species. De quibus per Abb. in c. 1. eod. & per Nic. Plo. in trac. de sacram. c. 1, in 4. par. & per Arch. Floren. in titu. de pæn. versi. de partibus, & per Host. in Summa, eod. vers. his præli batis.

b Maiora scelera. Et uulgata. Quæ autem sint hæc, hr̄ in c. at si clerici, §. 1. de iudi.

c Episcopus. Non autem inferiores,

d Serie. De qua in capit. in capite, disti. 50.

e Vilescat. Cum frequentia, & iteratio cōtemptum pariant, l. obseruādum ff. de offi. præsid.

f Exposuimus, §. pænitentes, supra qui promou. non p. ss.

g Quippe quæ Bona ōnam si fabricatum destruit, multo fortius impedit fabricādum arg. l. patre furioso, ff. de his, qui sūt sui uel alie. iu.

h Exuti. Ca. cōfirmandum, dist. 50. & in c. sacerdos, de pæn. dist. 6.

i Solennitate. De qua habetur in c. in capite, di. 50.

K Non sint. Vt ca. plurimos, di. 72. c. si illud, dis 45. fac. 2. q. 1. c. si peccauerit & l. nihil. ff. de re iu. & per Ab. in ca. 1. eod

l Proximo suo. Scilicet homini Christiano, qui proprie uidetur dici posse proximus. Sed & de infideli erit hoc intelligendum, si peccatum, quod scandalum induxit, consistat in præuaricatione legis naturalis, per ea quæ no. Ab. et Doct. in c. nouit, de iudi, in 3. not.

m Præbeant. Dic ergo, quod aut delictum est graue, & scandalizans totam urbem, & tunc laico imponitur pænitencia solennis, quę & publica est, ut statim dicitur capit. in capite, distin. 50. & 26. q 6. c. fi. Aut est graue, sed non generat scandalum. & tunc aut est occultum, & tunc non imponetur pęnitentia neque solennis, neque publica siue delinquēs sit clericus, siue sit laicus, d. c. in capite, & per Abb. in c. 1. de pænit. & remis. Aut est publicum, sed non scandalosum, & tunc imponenda erit pęnitentia publica, sed non solennis, d. c. fin. iuncto d. c. 1. & ita firmat Ab. in c. quæsitum de pæn & remissio. Et unde de hoc per Conc. Tridē. ses. 24. in decretis reformationis, c. 8.

n Solennis. Cum in simplici publica non seruentur, quæ ponuntur in c. in capite. dis. 50. Et de hac unde quę citantur. supra in proxim §. in 1. notul.

o Sacerdoti. Tamquā Deo, vel Dei ministro.

p Concilio. Cap. omnis, eo.

q Sapere. Sunt autem annorum discretionis tres gradus, secundū Host. & Abba. In ca. omnis, eod. Primus cum quis est doli capax & hic sufficit ad confessionem, & solet, hoc contingere in septennio uel post c. 1. & c. 2. de delict. pue. & l. 1. Co. si aduer. delict. l. 3. C. si mi. se mai. dixe. Fac. c. eos, de cōse. dist. 4. & l. 1. C. de fal. mo. & ca. litteras, & quod ibi no. de despons. impu. Secundus gradus est pubertas, & hic requiritur ad matrimonium & religionis ĩgressum c. 2. de despon. impub. c. 1. de reg. iu. in 6. Tertius est exacta adolescentia, ut l. 1. ff. de mino. & hic seruatur quo ad bonorum administrationem Obseruantia tamen uidetur habere, quod quo ad confessionem seruetur primus gradus, quo ad Eucharistiam secundus, & hoc forte non est malum, secundum Abb. in d. ca. omnis propter reuerentiā tanti sacramenti.

Omnia

a Omnia. Bene omnia, quia confessio non debet fieri per partes, confitendo uni sacerdoti partẽ peccatorũ, alteri aliam partem: sed omnia uni sunt confitenda, aliàs confessio parũ prodesset. ut per Abb. in c. omnis, eo. in prin. imo debet nõ solum uni omnia cõfiteri: sed etiam eodẽ contextu si recordetur ut per Abb. in c. ex parte de off. ordinarii.

b Sua. Non autem aliena. Et facit cõtra mulieres impudicas, reuelãtes etiam participes, & hic uerum, nisi propriũ peccatum non posset bene detegi absque participib. Vt puta, si concubuit cũ matre, sorore. Nã hę circunstãtiæ cum aggrauent peccatum sunt manifestanda, fac. de pæ. dist. 5. in prin. & per Doc. in c. omnia, eod.

Proprius sacerdos quis.

c Proprio sacerdoti. Sed quis est proprius sacerdos? Resp. presbyter parochialis, episcopus, eius uicarius generalis. Legatus prouinciæ, & ipsius pœnitentiarius: Archipresbyter ut per Abb. in c. omnis, eod. & no. in c. 2. eo. in 6. & in c. 2. de offi. leg. in 6.

i Sepultura. Hoc est contra regulam illam. Cui communicamus uiuo, cõmunicamus & mortuo. Fal. etiam in alio casu, 23. q. 5. c. placuit, & c. monachi, de statu monac. & c. 1. de torneamentis, & cap. quia in omnibus, de vsur. & cap. super eo. de rapt.

nia a sua b peccata proprio sacerdoti c confiteatur, & iniunctam sibi pœnitentiã propriis viribus d adimplere studeat, suscipiens reuerenter ad minus e singulis annis in Paschate f Eucharistię sacramentum, nisi forte de sacerdotis g consilio ex causa duxerit abstinendum: alioqui, & uiuens ab ingressu Ecclesiæ arcebitur, h & moriens Christianã carebit sepultura. i

Pœnitentia constat contritione, confessione, & satisfactione. h.d.

Constat k igitur pœnitentiæ sacramentum tribus partibus, contritione cordis, confessione oris, & operis satisfactione. Contritio l nihil aliud est, quam dolor pro peccatis uoluntarie assumptus cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Confessio m ut Augu. placet, est per quam morb. latens spe ueniæ aperitur: uel confessio est canonica n peccatorũ coram proprio sacerdote facta declaratio.

Io. Bapt. Constat igitur. Hæc pars diuiditur in duas particulas, in prima referũtur partes isti sacramenti, in secunda explicãtur: secunda ibi, contritio, quoad primũ casus non figuratur: nota, tamen cãm distinctionis si quidem hoc sacramentum consideratur ex parte pænitentis stãtum, & hinc datur contritio, aut in habitudine ad sacerdotem. & sic talis respectus uel incipit a pænitente, & tendit in sacerdotem & hinc oritur confessio. aut ecõtra à sacerdote in pænitentẽ, & inde datur satisfactio.

K Constat. Fac. de pœnit. distin. 3. c. perfecta, & de pænit. distin. 1. §. alii & §. ex his.

d Proprii uiribus. Cap. pænitentia, de pæn. di. 3. & c. omnis eo. Posset tamen pater adimplere per filium cum censeantur una persona 35. q. 3. §. hac auctoritate, & no. in d. c. pænitentia, & per Tiraq. in l. si unquam, in præfat. nu. 15. C. de reuoc. don. quod forte & in extraneis posset admitti urgente necessitate.

e Ad minus. Melius tamen esset sæpius, quod olim fiebat, ut infra tit. prox. in prin. & in ca. & si frequentius. de consec. di. 2. & quod hic dr, habet locum in laicis, de religiosis dic ut in clem. ne in agro §. sane de statu reg.

f In Paschate. Facit contra eos, qui suscipiunt sacramentũ in die Iouis sancti de quo narrat Abb. in c. omnis eod. uidisse inter ualentes Theologos magnam quæstionem, & se fuisse super hoc consultum, qui respondit, ut ibi per eum.

g Sacerdotis. Scilicet proprii, secundum Abb. quod multi male aduertunt, c. omnis, eod. unde sumitur.

h Arcebitur. Nota casum in quo non excommunicatus arcetur ab ingressu Ecclesię, & non otiose dicit, arcebitur, quod verbum denotat uiolentiã: quia & brachium sæculare ad talem arcendũ inuocari poterit, c. 1. de offi. ord. & 23. q. 5. c. administratores.

Io. Bapt. Contritio. Hæc pars subdiuiditur in tres particulas, in prima describitur contritio in secunda explicatur confessio: in tertia declaratur satisfactio. secunda ibi, confessio; tertia ibi, sed nec contritio, quoad primum casus non figuratur, no. tamen quod sicut peccatum committitur uoluntate ita eius culpa tollitur oppositum uoluntate, licet quoque requiratur ob gratiam, quæ inde est conferenda.

l Contritio. De hoc late per Archiepiscopũ Florentinum in summa in tit. de contritione. Plo. in tractatu de sacram. in 4. par. c. 2. Host. in summa eod. §. quot & quibus in uers. prima igitur, quibus locis habetur, quid contritio ab attritione differat.

Io. Bapt. Confessio. Hæc pars diuiditur in duas particulas: in prima definitur confessio, in secunda ead. explicatur, secunda ibi, quod autem, quoad primum casus non figuratur, no. tamen arg. ꝙ remedia tam spiritualia, quam corporalia nequeunt defectibus nostris applicari, nisi prius ipsi cognoscantur. Not. 2. arg. quo confessio fori poli differt a confessione fori fori.

Nec per epistolã, q; nec per nuncium potest cõfiteri.

m Confessio. De his descriptionibus per Plo. in tractatu de sacramentis in 4. parte ca. 3. & per Archiepiscopum Florentinum in summa in tit. de confess.

n Canonica. Sed an sit canonica, si quis uelit per nun-

Tribus casibus potest quis confiteri non proprio sacerdoti si obtineat licentiã ad eodem, uel ab Episcopo, vel si confiteatur fratribus habentibus generalem potestatem audiendi confessiones h.d.

Quod autẽ dicicitur, Corã proprio sacerdote, ita demum obtinet, si nulla legitima [a] causa subsit eius declinandi iudiciũ. Cęterũ si quis, vel proprii sacerdotis imperitiam [b] vereatur, vel alias eius vitã, & mores suspectos habeat, & propterea alieno sacerdoti [c] cõfiteri voluerit, licentiam prius postulet, & obtineat [d] a propio. cum aliter illum alienus, quacunque suffragante consuetudine, [e] nõ possit absoluere vel legare. [f]

Confessus habentibus generalem auctoritatem audiẽdi cõfessiones consequitur absolutionem h d.

Si quis tamen regularibus generalẽ audiẽdi cõfessiones potestatem habentibus: [g] & locorum ordinariis præsentatis, & ab iisdẽ approbatis cõfessus fuerit, Parisiẽsis Doctoris [h] reiecta sententia, nõ magis eadem peccata tenebitur iterũ confiteri, quam si ea proprio sacerdoti iuxta generalis concilii dispositionẽ confessus fuisset.

Episcopus potest suo subdito concedere licentiam eligendi confessorem. h d.

Episcopus [i] quoque subdito suo, vt quem

nuncium uel epistolam confiteri, & uidetur 30. q. 5. c. qualis. Tu dic contra c. quem Pænitet, de pænit. dist. 5. Et hic est unus de casibus in quo nõ potest quis p alium qđ põt per seipsum fac l. inter artifices ff. de sol. Nec obst. cõtrarium, quia non dr̃ ibi, quod ĩ scriptis cõfessio recipiat̃: sed q̃ accepta ĩ scripturã religant̃, ne mandetur obliuioni.

Io. Bap. Quod aũt. CASVS in tota hac parte ita figurat̃: quidã pęnitentes non certo, & proprio sacerdoti, sed cui magis placebat, uolebant peccata sua confiteri & iõ de epi potestate nõ curabant & aliqñ ẽt laicis confitebant̃: sacerdotes ãt confessione audita, ipsam reuelabant, & a quolibet casu indifferenter absoluere uolebant, unde quæsitum fuit quid iuris, siquidẽ in fauorem pænitentiũ, & sacerdotis facit sũmopere potestas ordinis, q̃ recipiunt sacerdotes ĩ eorũ promotione ad sacerdotium a Deo. Solu. tamen est tenenda, quã in hac parte legimus: & rõ est, quia in administratione istius sacramenti pprię requiritur, tam potestas ordinis, q̃ iurisdictionis, iuxta no. in cap. omnis eod. Docet Caiet. in 1. tom. opusc. trac. 7. & hinc cognoscimus obiectionem cessare, cum in collatione ordinis prædicti nõ semp utraq; potestas conferatur. No. forum pænitẽtiæ simile esse cum foro exteriori, quia sicut in uno datur iudex proprius, ita & in alio; & ideo sæpe tenet argumentum ab vno ad aliud.

a Legitima causa. Puta si plebanus sit hereticus solicitator ad malum, pronus ad reuelandum. De quibus cau. per Plou. in trac. de sacra. in quarta parte, c. 10.

b Imperitiam. Quo casu secundum quosdã pænitens, nõ tenet̃ petere licentiã a proprio sacerdote, cum habeat à iure, ut no, in c fi. de pęn. dis. 6. Sed id ur̃ expresse contra c. omnis, §. pars autem, eod. & contra hanc litteram, quæ inde sumitur.

c Alieno sacerdoti. Executionem scilicet habenti ob ea, quæ no. in c. omnis eo. alias non põt habere locũ prorogatio, ut ibi per Ab. nisi pprius sacerdos alii committeret q̃ audiret: tunc. n. non requiritur, quod habeat executionem, fac. not. per Abb. in c. fi. de offi. ord.

d Obtineat. Quod si ille malitiose recuset? Vr̃ quod possit ire ad alium, c. licet, de regul. uel ibit ad superiorẽ, si potest, ut illum compellat. vel supior ipse dabit licẽtiã: arg. ca. nullus, de iure pat. & no. in c. omnis, eo.

e Consuetudine. c. si episcopus, eo. in 6. Esset. n. hæc consuetudo ecclesiis onerosa, unde non ualet, c. 2. de cõsue. & ex ea infringeret̃ neruus ecclesiasticæ disciplinæ, c. cũ uenerabilis, de cõsuet. esset ẽt hoc cõtra obediẽtiam principis pscribere, c. merito, & in c. cũ non liceat, de præscri. Et hoc forte etiã procederet in Imperatore, q subest suo parocho, ut p Abb. in c. nouit, de iudic. & in regib. ut per Abb. in c. oẽs, de maio. & obed. Quid de monialibus? Respondeo, ut p Ab. in ca. 2. de capell. monac.

f Ligare. Cap. qđ autem, supra eod. & 9: q. 2. c. 1. & 2. & de paroc. c. nullus. Et ideo dixit, ligare: quia cuicunque uolo possum confiteri peccata mea, petendo salubre consilium animę. Sed ille non potest ligare uel absoluere, ut in c. si episcopus, eo. in 6. Sed an sacerdos non proprius teneat̃ credere ei qui dicet se licentiã habuisse a proprio? Rñ deo affirmatiue. arg. no. in c. fi. de pęnit. d. 6. not. in clem. 1. de princ. in glo quarta. Nec. n. præsumendũ est, mentiri eum, qui statim uult cõfiteri

g Habentibus. De qua potestate apparet, in cle. 2. uers. statuimus, de sepul. uel apparebit ex propriis priuilegiis.

h Doctoris. Id est, Ioannis de Poliaco, cuius sententię reprobatio tanq̃ hęreticæ hr̃. in extrauag. commu. in tit. de hæreticis incip. Vas electionis. Quidam tamen dicunt, quod non sufficit priuilegium, nisi etiam concurrat licentia proprii sacerdotis: quod tamen communiter non tenetur secundum Abb. in c. omnis, eod.

i Episcopus quoque. Non solum parochialis sacerdos, ut habetur in ca. si episcopus, eod. in 6. &

ibi

uis idoneum sibi deligat confessorem facultatem concedere potest. Cum non minoris [a] esse debeat efficaciæ ab Episcopo obtenta licentia, quam a parochiali sacerdote.

Necessitas facit affectum reputari pro effectu. hoc dicit.

Sed & si pęnitendi urgeat necessitas, [b] nec desiderandi locus, aut tempus proprium sacerdotem offerat, & si is cui quis confitetur soluendi nullam potestatem habeat, tanta tamen est uis confessionis, ut dignus fiat uenia ex desiderio sacerdotis, qui proximo suo criminis turpitudinem confiteri non refugit. Votum [c] enim pro opere reputatur, cum operis perficiendi facultas deest.

In perpetuum est in monasterium detrudendus qui reuelat confessionem, h. d.

Sed siue proprius sacerdos, siue alius pœnitentiam audiat, cauebit omnino, ne aut uerbo, aut alio quouis [d] modo confitentem prodat. Quoniam qui peccatum in pęnitentiali iudicio sibi detectum reuelare ausus fuerit, non solum a sacerdotali officio deponendus erit, uerum etiam agendam perpetuo pœnitentiã in arctum monasterium detrudendus. [e]

Sacerdos non debet quem absoluere, de casibus reseruatis Papæ, uel Episcopo h. d.

Illud etiam animaduertere sacerdotẽ oportet, ne quem, s. ab his criminibus absoluendo liberare tentet, quorum absolutio, aut Apostolico, aut proprio ordinario est reseruata [f] ut puta si pęnitens clericum enormiter læserit [g] Ecclesiam combusserit, uel fregerit, [h] falsum [i] commiserit, Cardinalem, [K] uel Episcopum [l] insecutus fuerit, cum moniali rem habuerit, & in aliis casibus. [m]

In generali concessione non ueniunt ea, quæ quis non esset uerisimiliter in specie concessurus, h. d.

De eo tamen q̃situm [n] est, si Ẽps subdito suo concesserit, ut sibi possit idoneum [o] eligere confessorẽ, an tunc ille, quẽ is elegerit in ca

Scire in pænit.

ibi tenditur, & in clem. religiosis, de priu. a Minoris. Immo maioris, cum etiam parochus subsit.

b Necessitas Con cor. ca. cum pęnitet, uersi. tanta, de pæn. dist. 1. et cap. qui uult, de pęnit. dist. 6. c. sanctum, de consc. dist. 4. facit no. in ca. si Episcopus, in fi. eo. in 6. et in c. pastoralis, de offi. ordi. §. 1. ubi Abb. et idem in c. 1 de his qui fil. occi. et in cap. Deus, eo. et in c. 2. de furtis, ubi de magna ui contritionis, et nouissime per Conci. Triden. sess. 14. capitu. 4.

c Votum enim. Sic in ca. quis aliquando, uersi. uotum enim, de pęnit. di. 1.

d Quouis modo. Sed quid si sacerdos indigeat prudentiori consilio? Respon. debet illud requi rere sine expressione personę, ca. omnis, eod. Quid si Episcopus excommunicat omnes huius criminis conscios, ac confessor debeat reuelare? Resp. ut not. in cap. sacratos, de pæn. dist 6. Et est differentia, utrum quis quid sciat in pænitentia, an in confessione. Nam si quis sciat in pænitentia circa confessionem adductus in testem debet reuelare, secus sit in confessione sciat, quia potest libere iurare se nescire, ut per Abb. in ca. sacerdos, de offi. ordin. de pluribus similibus qq. unde per Abb. in c. omnis eo.

e Detrudendus. Immo uidetur, q suscipere debeat ignominiosam successionem, c. sacerdos, de pæni. di. 6. Sol. illud iure ueteri, hoc nouo, ut not. in c. omnis eo. licet quidã dicant utramque pœnam imponendam, quod non uidetur uerum, arg. l. 1 C. de fur. de l. ubi repugnantia, ff. de re iud.

f Reseruata. Nemo. n. debet suos terminos transgredi, ca. 1. cum concordantiis ibi alleg. de sepul. et de huiusmodi reseruationibus. ide nouissime per Conc. Triden. sess. 14. capit. 7.

g Læserit. Vt ca. si quis suadente diabolo, 17 q. 4. c. si quis in clericos, de sent. excomm. excipiuntur tamen multi casus, ut ibi not. et infra de sen. excommu. per tot.

h Fregerit. Quo casu postquam delinquens fuit denunciatus, non potest ab alio absolui quam a Papa, ante potest ẽt ab Ẽpo, habet in c. conquesti, et in c. tua, de sent. exc.

i Falsum. Habetur in c. dura, §. fi. de fals.

K Cardinalem. Cap. fęlicis, de pæni. in 6.

l Episcopum. Ca. si quis, de pænit. in 6.

m Casibus. De quibus not. in c. si Episcopus, eod. in 6. et per Nic. Plo. in tract. de sacra. in 4. par. cap. 5. et c. 6.

n Quæsitum. Ca. si episcopus, eo in 6. unde sumitur.

o Idoneum. Qui sciat soluere et ligare, c. quem pænitet, de pæn. dist. 1. uer.

1. uers. quare, et c. qui vult, de pæn. dist. 6. et c. sanctum est, in prin. de consf. dist. 4. c. omnis, eo.
a In generali. Cap. si de offi. uica. in 6. c. in generali, de re. iu. in 6. in c. frater, 16. q. 1. l. fi. C. quę res pign. obl. pos. uide per Fel. in c. fi. de offi c. ordi. Et de his casib. Episcopo reseruatis an pos sit uicarius aliquid decernere, ut de per concilium Triden. in sess. 24. c. 5.

derari et terminare, et si i can ne certa sit, ut per Abb. in c. 2. de emp. et uend. et in c. Deus, eo. et ca. mensuram, de pæni. dist. 1. non debet tamen de facili recedere, ut p Abb. in d. c. 2. Sed q hic dicitur, utrum intelligatur de interiori, an exteriori pęnitentia. Respond. ut not. in capitu. nullus, de pęni. dist. 1.

sibus, qui iidem Episcopo specialiter reseruātur absoluendi habeat facultatem: et cum in generali[a] concessione illa minime ueniat, quæ non esset quis uerisimiliter in specie concessurus, responsum est, electum hunc huiusmodi non habere potestatem.

Contritio, & confessio sine satisfactione parum proficiunt. h d.

Sed nec contritio[b] multum[c] pficiet, nec confessio, nisi ambab. adiuncta fuerit satisfactio, quæ nihil aliud[d] est, quam quædam iniuriæ illatę compensatio. Nullus[e] enim delictorum accepit ueniā, nisi (nulla necessitate fuerit impeditus) qualēcunque, et si longe minorem, quam debeat pænam soluerit.[f] Nec sufficit mores in melius commutare, & a præteritis malis recedere, nisi etiam de his, quæ factæ sunt, Deo satisfiat per contriti cordis sacrificium, cooperantib. eleemosynis[g] orationibus, et ieiuniis.[h]

Medici, qui ægros ad pęnitentiam non inducunt sunt ab Ecclesiæ ingressu arcendi h d.

Medicos etiam admonere oportet, ut cum eos ad infirmos uocari contigerit, ipsos ante oīa[i] moueāt, et inducāt[K] ut medicos uocent

Bapt. Sed nec. CASVS. Quidam germani cū haberēt de peccatis contritionē, et sacerdoti fuissent canonice confessi, nolebant tamen satisfacere prout a sacerdote erat eis impositum siquidem dicebant ipsi, si peccata gratis sunt remissa, nulla aliare quiritur satisfactio, si uero nōgratis, ergo de rigore iustitiæ debebant remitti, unde fuit quęsitum quid iuris. Sol. ut hic legimus. q̄a cum peccatores peccent etiā cōtra iustitiā, debent quoq. huic uirtuti satisfacere c. nullus, de pænit. dist. 1. unde quamuis peccata remittātur gratis, tamē etiam iustitiæ est satisfaciendum, licet non reddatur ęquale debitum, unde cum obiectio uideatur inde cessare, non requiritur alia sol. No. arg. quod commissa contra iustitiā, non remittūtur, nisi accedente satisfactione, pp quā licet semper reddatur debitū cui debetur, non tn̄ semper æquale, sed aliqn̄ inęquale.
b Contritio. Incipit nunc dicere de tertia parte pænitentię, scilicet de satisfactione.
c Multum. Cum nihil creditur actum, cum aliquid superest agendum, l. fi. C. ad Sylla.
d Nihil aliud est. Descriptio ex mente S. Th. super 4. dist. 15. q 1. qui addit et hæc uerba, [Secundū iustitiæ æqualitatē uel quātitatem,] Aliā ponit Pet. de Palu. alā Anse. de quib. per Archiepm Flor. in ti. de satisfactione, et per Ni. Plo. in trac. de sacra. in 4. parte c. 7. Aliter etiā definitur in c. satisfactio, de pæn. d. 3. et quærat, §. quod aūt d. d.
e Nullus enim. Cap. nullus, de pæni. dist. i. unde sumitur, et hoc intellige quantum ad ecclesiam
f Pænā soluerit. Quā pænam potest sacerdos mo

g Eleemosynis: Ad quæ etiam citra pænitentiā aliquā, uel satisfactionem tenemur pauperibus, et in tm̄ ut licet pauperes non habeāt aliquā actionem cōtra diuites ad uictualia cōicanda, possint tamen implorare officium iudicis, ut eos compellāt, c. sicut, ubi etiā no. dis. 47. et p Ab. in c. i. de emp. et ued.
h Ieiuniis. Capit. non sufficit. de pę. d. 1. unde sumitur.
Medicos. In hac parte tria soluuntur dubia. Im̄ ibi si quis, tertiū ibi; nec infirmis, quo ad primum, CASVS. Quidā medicus non curauit ęgrotū pri⁹ mederi medicina spūali, unde fuit dubitatū an posset ppea ab ingressu Ecclesiæ arceri, et quamuis negatiue uidebatur respondendū, quia sine culpā alterius nemo debet grauari, cum tm̄ suos teneat autores, l. sancimus, C. de pęnis. Solutio tamen hic aliter habetur, qm̄ Ecclesia nihil uoluit omittere pro salute fidelium, et sic etiam medicos uoluit ad id obligare, quod nouella constitutione Pii Quinti est innouatum, et passim receptum, et propterea cessat obiectio. Nota primo homines induci ad salutem aliquando indirecte. Nota secundo, argum. quod infideles non possunt esse medici fidelium. Ioā. Bap.
Ante omnia nimirū cū anima sit corpore lōge pretiosior 12. q. 1. c. præcipimus, & 24. q. 3. c. si habes, & l. sancimus, C. de sacr. Eccl. ideo prius consulendū animæ quā corpori. arg. c. ubi periculū, de ele. in 6. et di. 42. c. quiescamus, et c. si. 7. q. 7. & l. 1. §. 2. ff de C arb. edi. Item quod dicit ante oīa, exponit Host. Antequā cū ā corporis medicus aggrediatur, aut de salario pacificatur quod non improbat Abb. in c. cū infirmitas, eo. unde sumitur.
K Inducant. Intellige hæc uerba cū effectu. Nec enim

enim sufficis medicum leuiter mouere, nisi & cũ effectu ægrotum inducat ad uocandum sacerdotem, ut traditur in c. cum firmitas. eo.

a Animarum. i. sacerdotes. Sicut enim homo cõstat anima & corpore, ita habet medicum animæ, & corporis.

6. c.'is qui.

ANT. TIM. Quod dicitur hic, & in summario, depromptum est ex d. c. is qui. 26. q. 6. in quo videntur esse quædam duriora. Vide quod ibi disponitur per Conc. Trid. sess. 14. de pæn. c. 9.

rum.a Vt postquam fuerit ægrotanti de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius[b] procedatur. Si quis autem medicorum secus fecerit, ab ecclesiæ ingressu arcebitur,[c] donec pro transgressione huiusmodi satisfecerit.[d]

Qui habuit propositum confitendi potest absolui, si sæuitia morbi non posset confiteri. h. d.

Si quis autem infirmitate constitutus pænitentiam petierit, & dum ad eum inuitatus sacerdos properat, morbo oppressus obmutuerit, uel in phrenesim conuersus fuerit & pænitentiam[e] moriturus, & per manus impositionem reconciliationem[f] accipere poterit.

Deputatis ultimo supplicio sacramentum pænitentiæ & Eucharistiæ non negatur. h. d.

Nec infirmis solum sed etiã ultore gladio morituris in hac parte iura[g] subueniunt, cũ ultimo damnatis supplicio, pænitentiæ sacramentum, si petant,[h] non solum negari non debeat, uerum etiã sint censura[i] ecclesiastica ab ordinariis locorum coercendi, quicumque aduersarentur, quo minus id consequantur: quod ipsum & de Eucharistia quoque intelligendum erit. Cũ quibuscunque pænitentia non negetur, uiaticũ quoque quod vere

b Salubrius. Cũ infirmitas corporis nõnunquam ex peccato pcedat, c. cum infirmitas eo. Obuenit etiam infirmitas corporis, & ex aliis, quęque causis, ut per Abb. d. loco.

c Arcebitur. Per sñiam, non ipso iure, habetur in ca. in pænis, de re. iu. in 6. in c. quisquis de elect. le. in criminali, C. de iur. om. iud. Sed cum nullo modo seruetur quod hic dr̃, quæritur an hæc dispositio, uel eius effectus sit ipso iure sublatus. Resp. negatur sm̃ Host. cũ consuetudo iuri non præiudicet nisi sit rõnabilis, ut supra de iu. na. consuet. & const. §. sed hæc de ea, cũ ibi not. est tñ hoc constitutione Pii V. innouatum et passim receptum.

d Satisfecerit. Ad arbitrium iudicis cum pæna certa non statuatur. ca. de causis, de offic. d. leg. l. [illegible] ff. de iu. delib. Vbicũque enim pæna non statuitur, ad arbitrium iudici imponitur. No in c. sane de celebr. missa.

f Reconciliationem. Quæ fit priuate, & per simplicẽ sacerdotem, ne fit cõtra, c. qui recedunt, 26. q. 6. Sic Turrec. Arch. & Bellam. in c. is qui, d. causa, & quę unde sumitur, quibusdam tamen omissis.

Io. Bapt. Nec infirmis. CASVS. Quidam incarcere detentus debebat ultimo supplicio puniri, quod quidem cum sibi esset denunciatũ, petebat sibi administrari sacramenta pænitentiæ & Eucharistię in salutem animæ suę, & cum sacerdos id denegasset ea ratione quia ob timorem mortis posset probabiliter dubitari de eius conscientia, ac etiam argumento gloss. super §. 1. in uerb. grauiter ægrotantibus infra de extrem. unction. fuit propterea quæsitum quid iuris, Sol. ut hic legimus quia remedia præcipua salutis æternæ nemini canonice disposito sunt deneganda, cum expressa uoluntas tollat præsumptionem, quæ poterat esse in contrarium, et in sacramentis conferendis non mititet ea ratio. et ideo etiam obiectio uidetur cessare, unde no. quod ecclesia tanquam pia mater omnibus fidelibus in quouis statu constitutis pie uoluit subuenire ut uitam æternam acquirant, No. 2. morituris ex Decreto iudicis ministranda esse sacramenta pęnitentiæ, et Eucharistiæ.

Io. Bapt. Si quis auté CASVS. Sæpe homines incurrunt in talem statim ut nequeant amplius cõfessionẽ inchoatam perficere, unde dubitatum fuit, an isti possint postea a peccatis absolui, ratio. n. dubitationis fuit, quia iudex nequit iudicare nisi causa cognita, c. 1. de offi. ordi. Sol. tamen ut hic legimus, si quidem constat de uoluntate eius quæ ob impotentiam confitendi, pro completa reputatur, unde argu. non tenet, quia cognitio habitualis cum causa sit fauorabilis uidetur in tali casu sufficiens. No. primo arg. confesfionem uirtualẽ æquiparari cum actuali. No. secundo Ecclesiam declarare actus humanos in meliorem partem ob salutem fidelium iuxta c. 2. de reg. iur.

e Pænitentiam, ad est, absolutionem, sic 26. qu.

g Iura. Vt in clementin. 1. eod. capitulo secundo de furt. 13. quęst. 2. cap. antepen. et ca. quod in te eod.

h Si petant. No. uerbum, et fa. capitulum significasti in fi. et quod ibi not. ext. de eo, qui duxit in ma. quam pol. per adult.

i Censura. Cap. quærenti, de uerbo. signi. et infra de Eccle. censu,

Intelligi-

a Intelligatur. Non tamen de proprietate verborum: Nam uiaticum non intelligitur propriè appellatione pœnitentiæ, imo ſunt duo ſacramenta ſeparata, quod ſatis apparet ex diuerſitate titulorum, & ita no. Abb. in c. quod in te, eo.

b Cōceſſum. Idē & multo magis de ſepultura Eccleſiaſtica. cap. ante penul. 13. q. ultima, & not. per Doctor. in capitulo ex parte, 2. de ſepultu. & in clement. prima, eo. Licet ſuſpenſus non debeat deponi ſine licentia iudicis, quam tamē facile concedet, l. 1. 2. & 3. ff. de cada. punit. Secus tamen in his, qui ſe ipſos cōfodiūt, uel occiduntur a iudice, ſed impœnitentes moriuntur. c. placuit, 23. q. 5.

pænitentibus, exhibetur, intelligatur a eſſe conceſſum. b

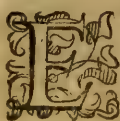
c Maximum. Non ſunt ergo omnia ſacramenta inter ſe paria, ut quidam uolantur, qđ anathemarizat Tridentina ſynodus in 6. ſeſſ. cap. 6. ſub tit. de ſacramentis in genere. Euchariſtiæ igitū ſacramentum eſt cæteris maius ratione ſanctitatis & contenti; quia continet uerū corpus Saluatoris, 1. q. 1. c. multi. At baptiſmus eſt maior ratione efficaciæ. c. nullus, de pœn. diſt. 7. Matrimonium ratione ſignificationis, capitu. debitum, de bigamis, ca. acutius, diſt. 26. licet quidam hūc modum non admittāt. Chriſma ōne conferentis, ca. de his, cum ſeq. de cōſecrat. diſt. 5. & ſupra, de ſacr. chriſmatis. §. ordo rōne ſtatus, in quo conſtituit, Vnde uerſus:

Maior in eſſectu baptiſmus,
corpus in eſſe:
Coniugū ſigno
maius; ſed chriſma miniſtro.

Charitas tamē cum non ſit in ſacrificiis, nihilominus, plus confert; No. in c. nihil, de conſe. diſt. 2

DE EVCHARISTIA.
TIT. VI.

Maximum eſt Euchariſtiæ ſacramentum. h. d.

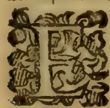
Est aūt inter cætera Euchariſtiæ ſacramētum maximū, c & oblationes oēs longe antecellit. Vnde ſicut pręſtātius eſt cæteris, ita etiam diligētius excoli d debet.

Quilibet ſemel ſaltem in anno communicari debet. h. d.

Et quidem circa prima fidei cunabula frequētiſſima e erat apud fideles ſanctiſſimi uiatici ſuſceptio: ſed cū poſtea paulatī tepeſcente charitate rarius hoīes cōicarent, conſtitutum fuit, ut niſi quis maiorib. fortaſſe criminibus impediretur, f trib. ſaltem uicibus g in anno cōicare deberet, donec refrigeſcēte penitus religionis ardore, eo tādem uētū eſt, ut ſemel. h

DE EVCHARISTIA.

Cum fideles debeant accipere ſacramentū Euchariſtiæ poſt ſuſceptam pniam, ca. omnis, de pænit. propterea poſt ti. de pęnit. ſuo iure ſequitūr iſte de Euchar. qui diuiditur in quinque par. in prima habetur quando a fidelibus ſit ſuſcipiendum, in ſecunda qñ, & quoties a ſacerdotibus ſit conſecrandum: in tertia a quo ſit adminiſtrandum: in 4. quibus ſit denegandum: in quinta ex quib. conſtet, & quid contineat: ſecunda ibi, in ualuit: tertia ibi, ſed nec ab omnibus: quarta ibi, item quāuis: quinta ibi, conſtet. Bapt.

ST autem. CASVS. Quidā fideles ad libitum uolebāt cōicari, cum cōmunio iſta ſit cibus ſpiritualis: quidam uero nullo modo, cum enim ſuſcepiſſent ſacrament. pęnitentiæ dicebant ſe indigere S. Euchariſtia cum per pniam iam grām ſint conſecuti, ut ſup. tit. proximo uidimus, & pręcipue in princ. unde fuit quęſitū quid iuris? Sol. ut hic legimus, quia hcc ſacram. eſt utile aīæ ut cibus corpori, & iō dr̄ cibus ſpiritualis, & cum ſancte, digne ac deno tè ſit ſuſcipiendum, propterea obiectiones non uidentur aliquid concludere. Not. 1. fideles in primitiua Eccleſia maiorem habuiſſe perfectionem, quam habeant hodie: Not. 2. licet fideles hodie ob diminutionem charitatis maiori indigeant auxilio, ne tamen ſacramenta contemnātur, ſequenda eſt promiſſio Eccleſiæ.

ANTON. TIMOT. Quod adnotatur in fine de charitate deſumptum eſt ex d. capitu. nihil, de conſecrat. diſtin. 2. iuncta gloſſ. Et uerum eſt, ſi ita intelligatur, quod ſacramentum illi, qui non eſt in charitate, & non eſt diſpoſitus ad recipiendam gratiam, non confert. Sed charitas & gratia, quæ eſt res ſacramenti, ſine ſacramenti ſuſceptione utique. Nam quis ſacramento uti male poteſt, bonum male accipiendo? Ita in capitu. ſicut Iudas, de conſecrat. diſt. 2.

d Excoli. Arg. quod honor proportione meritorum eſt exhibendus.

e Frequentiſſima. Vt c. quotidie cum ſeq. de conſecr. diſ. 2.

f Impediretur. Vel niſi ratione pęnitentiæ iniūctę in illis diebus a communione ceſſaſſet, 32. q. 2. c. admonere, & not. in ca. & ſi non frequētius, de conſec. diſt. 2. Io. Bapt.

g Vicibus. Scilicet in paſcha, in Pentecoſte, & in Natali Domini, vt in c. & ſi non frequentius, & c. omnis, de conſec. diſt. 2.

h Semel ſaltem. Scilicet in Paſcha, ca. omnis, de pæn. & remiſ. & ſup. tit. 1. §. priuata, & dicit ſaltem, quia melius eſt ſæpius.

Io.Bapt. Inualuit tñ. CASVS. Quidam sacerdotes uolebant non tm̃ singulis diebus, sed etiam sæpius in die celebrare, & consecrare, ea præsertim ratione quia quo plus imploratur diuinum auxiliũ eo uidetur melius, cum cõuersatio fidelium in cęlis esse deat; Sol. tñ ut hic hr̃ siquidem quęlibet humana actio eo est melior, quo est facta, & regulata à meliori, & magis rationabili regula; & propterea etiã obiectiones non uñr aliquid concludere, quia actus consecrandi & celebrandi debebat aliqua regula regulari.

omnibus casibus, in quibus licet celebrari pl̃ quam semel intellige si prius non recipit vinũ purificationis, etiam ĩ die Natiuitatis Domini pro hoc quod not. in d. c. sufficit & per Abb. in d. c. consuluisti, & in ca. ex parte, de celeb. missa. Et in hoc dicit Host. errare se uidisse magnos uiros. Falsa enim est illa opi. quod quidquid sanguinis Christi commiscetur, sanguis fit no. in d. c. sufficit, & in d. c. ex parte f Fælix. Cap. sufficit, de consec. d. 2. c. te referente, de celeb. missar. g Qui semel. Et ideo Aug. quotidie celebrare nec laudat, nec uituperat, c. quotidie, de consec. d. 2. Vnde ob difficultatem huius frequentationis statutum arctans sacerdotẽ ad quotidie celebrandum, non ualet. Quod est notandum pro Institutionibus beneficiorum, de quo per Abb. in cap. significatũ, de præben. in c. consulti sti, de celeb. miss.

saltem singulis annis vnusquisq. cælestis mẽsæ debeat esse particeps.

Quotidie sacerdotes hodie pro populo sacrificare debent, sed semel tantum non pluries, nisi ex magna causa, uel in Natiuitate Domini, h. d.

Inualuit [a] tamen, ut Deo quotidie sacerdotes pro populo hanc oblationẽ facerent. Qm̃ .n. quotidie labimur: [b] ideo etiam Christus quotidie mystice pro nobis immolatur. [c] in quo tamen illud cauendum est, ne sacerdos quacunque prę fulgeat dignitate, amplius quã semel in die celebret, nisi aut aliter faciẽdum Domini Natiuitas [d] suadeat, aut urgens cogat necessitas. [e] Satis enim fælix [f] est, qui semel [g] digne celebrat.

Presbyter tantum debet exhibere Eucharistiam non inferior, nisi subsit necessitas, h. d.

Sed ne ab omnibus, nec passim omnibus tantum sacramentũ exhiberi debet, nã ueluti

Not. i. Ecclesiam singulis dieb. Deũ rogare pro salute populi. No. 2 solũ cũ legitima suadente recedendum esse a lege, quod facit ad materiam dispensationis.
a Inualuit. Qui usus multũ commendatur nouissime per Cõc. Tri. sess. 22 c. 2.
b Labimur. Saltem uenialiter c. si. n. de pæn. d. 2. & c. de quotidianis, de pæn. d. 2. immo plures in die, iuxta illud, Septies in die, & c.
c Immolatur, id est, Christi immolatio facta pro nobis in sacramẽto corporis, & sanguinis eius repræsentatur: facit c. iteratur, de consec. dist. 2.

ANT. TIMO. Verba hæc desumpta sunt ex gl. in verbo immolatur, in d. c. iteratur, quæ ita declarari possunt. Licet n. in sacrosanctæ eucharistiæ sacro sit corpus D. N. Iesu Christi uere, & realiter, & non solum repræsentatiue, & tanq̃ signũ ut hæretici male, & impie blasphemantes asserunt, quatenus sacra eucharistia sacr̃m est, & signum, poteſt dici, quod significat, & repręsẽtat, & sic species illæ panis, & uini repræsentant corpus Christi, quod est ita realiter, & mystice ac incruento quotidie immolatur pro peccatis nostris in sacrificio missæ, Doct. in 4. sen.
d Natiuitas. Cap. te referente, de celeb. miss.
e Necessitas. Sed quæro exemplum necessitatis (Rñdeo, ut si parochianus infirmus uellet cõicari, nec esset reseruata eucharistia in prima missa. Item qñ in ecclesia consueuerunt duæ missæ celebrari, & presbyter qui debebat alteram celebrare, deficit, facit c. cum creatura de celeb. miss. Item si superueniret Episcopus, aut alia magna persona, quam non deceret diem pertrãsire sine missa, arg. c. 1. de celeb. missa. Item in casu, c. sufficit, de consec. dist. 1. & no. per gl. & Doct in cap. consuluisti, de celebrat. missar. Sed aduerte, in

ANT. TIM. Quoad uerba D. Aug. lege ca. in d. c. quotidie, & hunc articulum examinatũ à S. Theo. par. 3. q. 80. ar. 10. Nã circa usum huius sacramenti duo possint considerari, unum ex parte sacri, cuius usus est semper laudabilis & semp̃ proficus. Aliud ex parte sumentis in quo requiritur magna reuerentia, & deuotio quæ non semp̃ inuenitur in hominibus. Vnde defectus semper est ex parte hominum. Quod si quis inquit se ad hnc quotidie paratum inuẽniat, laudabile est q̃ quotidie sumat. Vide D. Bon. 4. sent. d. 12. part. 3. art. 2. q. 2. & Alex. par. 4. q. 11. memb. 2. ar. 4. §. 1. Alterum q̃ infert glo. est quod statutum arctans sacerdotem ad quotidie celebrandum non valet est opinio Abb. in d. c. consuluisti, de celeb. miss. Cuius ratio est, quia difficile est, quod quis sit qui libet die ita dispositus, ut missam ualeat celebrare, & nititur dispositioni tex. in d. c. significatum, de præb. ubi de illo, cui præbenda data est in ecclesia cum hac conditione, ut quotidie celebraret, ad interrogationem respondit Pontifex Alex. ut quanto frequentius potest, salua honestate, & debita deuotione, missarum solennia celebret.

Sed nec ab omnibus. CASVS Quidam fideles sciebant suum parochialem sacerdotem esse non tm̃ peccatorem, sed etiam criminali macula infectum, & propterea nolebant ab eo communicari Ioã. Bap.

nicari, sed uel ab aliis sacerdotibus, uel eorum ordine a diacono quia dubitabant de uirtute sacerdotis ob inhonestam uitam sacerdotis, unde fuit quæsitũ quid iuris? Sol. ut hic legimus: quia cui est concessa potestas antecedentis, dr̃ etiam concessa potestas necessarii cõsequentis: nec obstat obiectio, quia gratia Dei nõ potest aliquo modo decolorari ob delicta ministri, ca. si iustus, 1. q. 1. Not. primo ꝙ officium sacerdotis circa hoc sacramen. consistit & in consecrãdo, & in administrando No. 1. bonitatẽ in sacerdote requiri de necessitate p̃cepti, ut præcipue ad no. in d. c. si iustus; No. 2. quod irregularitas nõ causatur a quolib. crimine indifferẽter, licet inde oriatur suspensio, quia a contrario suspensio etiam quoad alios cãta irregularitatem postea producit, iuxta c. 1. de sent. excom. in 6.

a Solus sacerdos. Contra eos, qui mentiũtur omnes Christianos in sacramentis ministrandis habere parem potestatem, quos anathematizat Concil. Trid. in 7. sess. ca. 10. in titu. de sacram. in genere.

b Subiacebit. Ca. peruenit, de conse. di. 2.

c Concilium. Ca. præsente, di. 93. Et nota quod quando presbyter est præsens, non sufficit necessitas, sed requiritur etiam iussus, c. diacones, dist 93. sed presbytero absente sufficit sola necessitas. Et erit exemplum de ista necessitate si tot sint, qui uelint communicare, ut non possit presbyter omnib. sufficere, & idem intelligas de baptismo, ut no. in d. c. diacones.

d Debent. Quia quo ad se ipsos sunt suspensi, ca. si. ubi etiam no. de coha. mul. & cler.

e Peccet. Et ob id puniendus sit ad sui prælati arbitrium, ut no. in c. fi. de cler. excom. uel deposito mini.

f Irregularitatis. Ca. fi. de cler. excom. mini.

g Non carent. Quia a quocumque etiam criminoso sunt recipienda. 15. quæst. 5. c. fi. dum tamen toleretur, 28. d. c. consulendum, fac. sup. de sacr. §. pe. ubi no. & c. fi. de cler. excomm. mini. unde sumitur.

solus [a] sacerdos illud conficit, ita etiam nemo præter eum exhibere poterit. Quod si presbyter aliter quam per semetipsum infirmũ, uel alium communicet ex Rhemẽsis Concilii dispositione, sui gradus periculo subiacebit. [b]

Necessitas non habet legem. h. d.

Permisit tamen Laodicense Concilium [c] si necessitas urgeret, ut diaconus, præsente presbytero, Eucharistiam iussus erogare posset.

Sacerdos constitutus in peccato mortali, quo ad seipsum est suspensus, non quo ad alios. h d.

Immo & sacerdotes si qua criminali macula sese infectos esse sentiant, ab huiusmodi exhibitione abstinere debent. [d] Quamquam si peccato mortali, uel minori excommunicatione illigatus celebret, & sacramenta conferat, licet grauiter peccet, [e] nullam tamen irregularitatis [f] notam incurrit, & sacramenta ab eo collata uirtutis effectu non carent [g] cum non a collatione, sed a participatione, quę in sola perceptione consistit, uideatur esse remotus. [h]

Scænicis & histrionibus non est danda Eucharistia, cæteris autem, maxime infirmis, semper debet esse parata. h. d.

Item [i] quamuis regulariter nullus, etiam si quem sacerdoti [K] peccatorem, & impœnitentem esse liqueat, [l] ab altari sit arcendus,

h Remotus. Dummodo non in contemptũ ecclesiastica disciplinæ, &c. ut in c. fin. de cler. excõ. mini. Et de hac materia sancte, ac copiose statuit Concil. Trid. sess. 22. in prin.

Item quamuis. Io. Bapt. CASVS. Quidam scænici, & similes publici peccatores uolebant sumere hoc Sacramentum Eucharist. ad idq. mouebantur, quia Ecclesia non claudit gremium redeuntibus, ac ẽt uidebatur Ecclesiam tolerare publicas meretrices, & cum a sacerdotib. id denegaret, fuit ppea quęsitũ quid iuris? Sol. ut hic habetur, quia cũ uenia non concedatur nisi correpto, ca. peccati, de reg. iur. in 6. in casu nostro ob perseuerantiam peccati non constat de correctione, & iõ nec obiectio uidetur obstare: quia Ecclesia aliter iudicat homines quo ad forum poli & aliter, quoad forũ fori. Not. 2. Ecclesiam quadã mala tolerare, sed non quoad forum animæ. No. secundo, Ecclesiam prouidere, ne quis decedat sine hoc sacramento.

i Idem quãuis. Dixit qui possent exhibere, nunc quibus possit.

K Sacerdoti. Secus si notorie esset impænitens, 23. q. 5. c. placuit, & no. in c. pro dilectione, de cõsec. di. 2.

l Liqueat. Intellige hoc quando ille quem sacerdos scit esse impænitentem, posceret eucharistiã in manifesto, nec enim sacerdos negando debet peccatorem prodere. Nam & Dñs noster Iudam impænitentem communicauit, ca. sicut Iudas, de consec. dist. 2. & 1. q. 1. c. Christus. Sed si impænitens in occulto peteret sacramẽtum, sacerdos con

scius denegare debet, secundum Tho. in 4. sen. dis. 9. q. 5. & de hoc uide plene per Archiep. Flor. in Sum. in tit. de singulis sacramentis, uersi. quibus sit danda, & per Nico. Plou. in 3. par. c. 4.

a Histrionibus. Intellige de his qui turpib. & illicitis uerbis ludũt secus si honestis licet ioco sis, quos audire nõ est peccatũ mortale: ut no. in c. donare, distin. 86. Immo talibus potest dari aliquid pro mercede, sm̃ S. Tho. 2. 2. q. 68. art. 3.

b Infami. Tales enim sunt infames, l. 2. §. ait prætor, ff. de his qui no. infam. facit c. pro dilectione, de conse. dist. 2. unde sumitur.

c Presbyter. Cap. presbyter. de consec. dist. Et de hoc nouissime per Cõcil. Trid. sess. 13. c. 6. Sanguinem tamẽ sacerdotes seruare nõ præcipiũtur, quia opus esset nimia cautela in eo seruando, ergo ne fundatur ad cautelam non seruatur, ut ne. in c. presbytero.

No. 2. excellentiam huius sacramenti, & propterea quantum excedat alia.

d Constat. Cap. cum Marthę, ver. distinguẽdum est, de celebr. miss. et uide de hoc, et quæ sequuntur per Conc. Trid. sess. 13. c. 1. & seq.

e Panis, & uini. Vt cap. 1. & in cap. in sacramento, de cõse. dis. 2. & per tot. et c. cum Marthæ, de celeb. miss.

f Aqua permixtum. Capit. & c. 2. et c. in sacramento, de conse. dis. 2. et per totum. Sed quid si sacerdos p obliuionem omisit aquã, uel econtra, omisit uinum et posuit aquam, an conficiatur sacramentum prolatis uerbis canonicis. Rñd. ut no. per Abbat. post alios, in c. cum Marthæ in fin. de celebrat. missa. Et uide prolixe de hoc in ca. cum omne, et in c. in calice, et per tot. de consecra. distin. 2.

g Vtrumque. Immò male, quia uinũ non exuit de corpore domini, sed sanguis, et aqua. Tu expone utriusque sacrificium, uel significatum, sic capi. 1. de consecra. distinct. 2. ubi etiam sic exponitur, & latius.

h Consuetudo. Not. quod etiam in sacramentis attenditur ecclesiæ consuetudo, ut late not. in cap perniciosus, de celeb. Miss. Multa enim obseruantur ab ecclesia generali, de quibus non reperitur aliqua scriptura: credendũ tamen est, quod ab ipso Christo, uel Apostolis, uel aliis sanctis & antiquis patribus illa obseruantia emanuerit, facit c. cum Marthæ, de celeb. mis. et ca. ecclesiarũ, distin. 11. et sup. de iur. nat. consuet. et constit. §. consuetudo.

i Sanguinis. Cap. in quibus, cap. panis. c. ante, c. nos autem, et per plura alia capitula, de consecr. dist. 2. et uide nouissime per Conc. Tride. in sess. 13. c. 1. et c. 4.

scænicis tamen atque, histrionibus,[a] cęterisque personis huiusmodi quamdiu tam detestandas artes exercuerint, sacra cõmunio deneganda est.[b] Nec enim Euangelicæ disciplinæ congruit, ut pudor, & honor Ecclesie tam turpi, & infami contagione fœdetur. In cæteris prospiciet presbyter,[c] ut si quis infirmatus fuerit, ita eucharistiam paratam habeat, ut nemo sine communione moriatur.

Sacramentum Eucharistiæ constat uisibili forma, ueritate corporis, & spirituali uirtute. Et in calice poni debet uinum aqua mixtum. h. d.

Constat[d] autem Eucharistiæ sacramentũ uisibili forma, ueritate corporis, & uirtute spirituali. Forma uisiblis est panis,[e] & uini; uinum uero hoc loco intelligimus aqua pmixtum,[f] nec enim in calice Domini, aut uinum solum, aut aqua sola offerri debet, cum utrũque[g] ex latere illius profluisse legatur:

Ponit consuetudinem ecclesiæ, h. d.

Illud etiam rationabilis consuetudo[h] generalis habet ecclesię, ut plus in eo uini, quam aquæ sit ponendum.

In sacramento altaris panis, & uinum fiunt uera caro, & sanguis Domini h. d.

Veritas est carnis, & sãguinis,[i] Sicut enim ante consecrationẽ, panis est & uinũ, qđ natura formauit, ita etiam post consecrationem vera Christi caro, & sanguis, quem benedictio consecrauit.

Virtus sacramenti est charitas, & vnitas. hoc dicit.

Constat autem In tota hac parte CASVS ita figurari potest. Quidam sacerdos non habens uinũ nec panem uolebat in alia materia conse crare, quod quidẽ putabat esse licitum, quia uirtus Dei non est certis rebus alligata. ca. debitum, de bap. ptism. unde fuit quæsitum quid iuris. Sol. ut hic legitur, certa autem decisionis rõ assignari cõmode nequit, cum sacramenta nouæ legis sint instituta a Christo, & ideo standum est institutioni pręscriptę quoad omnes, propter quam institutionem, nec etiam obiectio uidetur aliquid concludere, cum præcipue in huiusmodi materiis ad constitution. Eccles. & ad Ecclesiam sit recurrendum si aliquod dubiũ oritetur. No. primo, hominem uniri cũ Deo per corporalia, et inde cognoscimus quanta sit bonitas diuina erga hominẽ:

Vnita-

a Vnitatis. Ca. quia passus, c. hoc sacramentum, c. corpus, cum pluribus seq. de consec. dist. 2. c. cũ Marthę, de celeb miss.
b Sacramentum. id est, sacræ rei signum, c. sacrificium, de consec. dist. 2.
c Secũdum. Idest, veritas corporis & sanguinis dñici, quæ designat unitatem in Christo, c. hoc est, & c. dupliciter, de consecr. dist. 2.
d Tertium. Idest vnitas & charitas
e Sed primũ. Scilicet forma panis & uini est sacr̃m geminæ rei, idest, corporis Christi, & unitatis: & ita est figurans tantum.
f Secundũ. Idest, corpus Christi est sacr̃m, l. unitatis: & est res sacramẽti, s. specierum panis, & uini, & ita est signans & signatum.
g Tertium. Scilicet uanitas, & res siue signatũ gemini sacri, idest duorum sacrorum p̃cedentium, idest, corporis Christi, quod est sacr̃m vnitatis, & specierum panis & uini q̃ sunt sacr̃m corporis Christi. Et ita istud tertium est tm̃ signatum per illa duo sacra species panis, & uini, & corporis Christi. Primũ uero est tm̃ sacr̃m signans. Secundum est signans, & signatum. Tertiũ ẽ signatum tãtum.

Virtus est charitatis, & vnitatis a nã velut ex multis granis vnus est panis, & ex multis racemis vnum vinum; & ita nos per hoc charitatis sacramentum Christo incorporati euadimus.

Ponit quomodo, & quando tria, quibus constat sacramẽtum altaris, sint sacramenta h. d.

His igitur repititis apparet primum quidẽ sacramentum b esse non rem: secundum c & rẽ esse simul et sacramentum: tertium d vero rẽ esse, sed non sacramentum.

Ponit relationem rei & sacramenti. hoc dicit.

Sed primum e quidem sacramentum est geminæ rei; secundum f est sacramẽtũ vnius, & alterius res; tertium g vero res est gemini sacramenti.

DE EXTREMA VNCTIONE.

TIT. VII.

Ponit continuationem h. d.

Actenus locuti fuimus de his sacramẽtis, quæ ad ingressum h et ad progressum i in ecclesia cõparata sũt, consequens nũc est, vt videamus, que pp egressum K ab Ecclesia sunt constituta.

Extrema unctio exhibetur his, de quorum morte dubitatur h. d.

iungantur primis, & econtra.
h Ad ingressum. Vt est baptismus.
i Ad progressum. Vt est confirmatio, pœnitentia, eucharistia.
K Propter egressũ. Vt est extrema unctio. Sed cũ unicũ sit sacr̃m cõstitutum ad egressum, cur de eo plurali numero loquitur? contra l. ubi numerus, ff. de test. Forte respectu multiplicis unctionis, q̃ fit in variis locis. Sic aliás licet ordinis sacr̃m sit unũ: tñ de eo loquimur numero multitudinis: quia plures sunt ordines; ut legit. & n. .. 1. q. 1. c. remissionẽ, §. sed notãdum. Et hoc uĩ de mente Flo. Arch. hoc eo. ti. in prin. dum dicit, q̃ licet, sit unicum sacr̃m tñ sunt plures unctiones. vel forte posuit numerũ p numero pp antecedẽtẽ pluralẽ locutionẽ. Vel quia iterari possit; ut hr̃ inc. p̃sbiteros, d. 50. & su. de sacr. §. rursus. Vr̃ q̃ ad eam adaptari possit pluralis locutio.

Sciendum est. CASVS. Quidã fideles nolebãt hoc sacr̃m aliter accipere quia putabãt ipsum non esse necessariũ cum recepissent alia p̃cedẽtia pie, ac canonice & p̃cipue ob sacr̃m Eucharisti. in quo adest Christus, ut de fide habemus: quidã uero alii singulis fere diebus ipsum recipere cupiebant, cum in sacris litteris hẽmus q̃ nescimus diem, neq; horam, uñ dubitatum fuit quid de iure sit tenendum. Sed ut hic hr̃, quia gratia potest augeri, ut supra uidimus, & qñ fidelis reperit constitutus ob ægritudinẽ in proo bili mortis periculo maiori indiget auxilio, & ideo prima obiectio non obstat. nec etiã secunda, quia Christus operatur iuxta ordinem a se datum, & et tali ordini non sit allegatus. No. 1. secundum qualitatem indigentię humanæ datum est remedium. No. 2. remedia diuersa homini data directe non hẽre locum post mortẽ eius.

DE EXTREMA VNCTIONE.

Cõtinuatur tit. iste prout legimus in pri. eius uel dicas secundo, eum hoc sacr. sit ultimum inter sacramenta necessaria, propterea ultimo loco, & sic in hoc tit. explicatur: Diuiditur autem in 3. par. in prima continuatur hęc materia, in secunda ead, explicatur: in 3. proponitur de quo in seq. sit tractandum: secunda ibi, sciendum est: tertia ibi: postquam.

HActenus. CASVS non figuratur. No. tamen quod rectus ordo docendi est, ut ultima cõ

Sciendum est igitur, grauiter ægrotantibus,[a] & de quorum morte probabiliter timeri potest, certas corporis partes [b] sanctificato [c] oleo a presbyteris [d] ex institutione [e] diuina inungi debere: Quæ quidem inunctio nõ minus [f] interius animæ, quam exterius corpori sanitatem operatur. [g]

Duæ sunt species vnctionis, exterior & interior h.d.

Sunt.n. vnctionis duę species.[h] Exterior q̃ materialis, & visibilis, & interior quę spũalis est, & inuisibilis. Exteriore uisibiliter inungitur corpus, interiore inuisibiliter cor inũgit.[i]

Nomen debet esse consequens rei h. d.

Hæc quòd in extremitate uitæ constitutis exhiberi consueuit, merito extremæ unctionis nomen [k] est sortita.

Magis dignum trahit ad se minus dignum h d.

Sanctificatum autem oleum hoc loco accipimus, non modo q̃ ipsum tantũ consecratum est, sed etiam quod est cõsecrato admixtum.[l]

Transitum facit ad sacramenta uoluntaria. h.d.

Io. Bapt. a Grauiter ægrotantibus. Et propterea appellat extrema unctio: quia confertur constitutis in extremitate uitæ, vt statim subditur. Sed numquid conferri poterit hoc sacramẽtũ propinquis morti ex alia causa, quã ex infirmitate naturali: puta suspendendis, vulneratis? Res. non sm̃ Scotum in 4. d.23. Nisi tñ quis vulneratus in longam infirmitatẽ incidisset. De quo per Nic. Plo. i suo trac. de sacr. in 5. parte, ca. 1. vbi & alia. Itẽ uide per Arch. Flo. hoc eo. tit. uersic. quibus debeat dari. Et q̃ dicit, ægrotantib. adde & pœnitentibus, c. illud, dist. 93.

b Patres. Id est, locis & organis q̃n que sensuum; s. in oculis propter uisum: in auribus pp auditum: in naribus propter olfactũ: in ore pp gustum: in manibus propter tactũ. Inunguntur tñ a quibusdam renes uel scapulæ ob ui appetitiuã, & pedes ob vi motiuã. Sed hę ex strema non sunt de necessitate, unde in eis seruabitur consuetudo ecclesiæ: ut per Arch. Flo. in sum eo. tit. uers. in quibus partibus. Quid si aliqui mutilati sint in illis organis? Resp. debet fieri inunctio in partibus magis propinquis ad organa amissa. Sed quid si quædã mẽbra numq̃ habuit? Puta quod sit cæcus natus. Videtur q̃d omitti possit inunctio in illo loco, quia p visum numquam deliquit. Vel secundum Archi potest dici quod cum peccatum essentialiter sit in uolũtate non in sensu, cæcus natus dicitur per uisum cæcus natus non secundum operationem imperatam, sed elicitam, quia forte concupiuit uidere inordinate, & de hoc sacramento uide per Conc. Trid. sess. 14. per tot. in 2. par.

c Sanctificato oleo. Scilicet oliuarum, non autẽ nucum. uel lauri; ut late per Arch. Flor. in sum. hoc eo. tit. uers. materia. Sed quid si quis nõ habeat oleum, & inungit chrismate, an teneat inũctio? Resp. ut no. in c. presbyteros, dist. 93.

d Presbyteris. An idem licebit Episcopis? Et nõ uidetur. l. cum prætor. ff. de iud. Tu dic contra, c. illud, d. 93. & quod hic dicit, presbyteris, fit expressio gratia maioris frequentiæ, quo casu non p cedit argu l. cum prætor, auth. cassa, & irrita, C. de sacr. san. eccl. c. 1. ub. Abb. de iniur. Item licet hic plurali numero loquat; tamen in casu necessitatis vnus sufficiet, c. quęsiuit, ubi not. Abb. de verb. signif.

e Institutione diuina. Bene diuina institutione. Nemo enim potest instituere sacramẽta, nisi Dominus Iesus Christus. ut sup. de sacram. §. illud, q̃d est contra eos qui dixerũt, q̃ Iacobus Apostolus ĩstituit hoc sacramentum, cum in ca. 5. suæ epistolæ dicit: infirmatur quis in uobis, &c. cũ nullus Apostolus poterit instituere sacrm; sed bene publicare institutũ, q̃d in hoc sacro patet; cũ & ante epistolam Iacobi uideat de eo constare; ut Marci 6. ubi dr̃ q̃ ungebant Apostoli infirmos, & sanabantur, ut latetrat. dit. tam per Nic. Plo. in suo trac. de sacr. in præfatione quintæ partis, q̃ per Arch. Flo. in sum eiusdem tituli in prin. & de hoc uide nouissime per Cõc. Tri. sess. 15. c. 1. & c. 3. & c. 4.

f Non minus imo principalius: cũ enim duo sint huius unctionis effectus, sanitas animæ, & sanitas corporis. Prima est principalis. Secunda accessoria. Et inde est q̃ ex hoc sacramento non semper sequitur corporis sanatio; quia illa non conceditur nisi quatenus conferat spirituali sanitati: ut Nic. de Plo. in suo tract. sacr. c. 5. quintæ partis, & per Arch. Flo. in sum. eo. tit. uers. effectus, ubi late, & aliquid per Abb in c. r. de sacr. unctio.

g Operatur. Nam quemadmodum ob peccatum citius præsumit quis mori, c. qua fronte, ubi no. ext. de appel. c. cum infirmitas, ext. de pœn. & remis. Sic ob perceptionem sacramẽtorum in quibus dimittuntur peccata credendum est, q̃ recuperes sanitatem, cum contrariorum eadem fit disciplina.

h Duæ species. Cap. 1. in prin. de sac. unct. in pri.

i Cor inungit. Locum ponit pro locato, quia p corde animã intelligit, q̃ sedem habet in corde. Vel forte ideo facit cordis mentionem, quia non fructificat unctio in anima, nisi ex corde, & uolũtate procedat, facit illud Euangelii, non quod intrat. &c. ex corde autem procedunt, &c.

K Nomen. Quod rei debet esse consequens.

l Admixtum. Quia sacrum tamquam dignius trahit ad se non sacrũ, c. quod in dubiis, de cons. ecclesi. uel altar. & 14. q. 2. c. non æstimemus, fac. l.

quæ

quæ religiosis, ff. de rei uend. l. si alieni, ff. de solu. arg. contra in c. ex litteris, de iu. pat. Et quod hic dicitur de electorum commixtione non habet locum si uinum commisceatur sanguini dominico; quia unum admixtum non transit in sanguinem. De ratione differentiæ, u. Abb. in d. c. quod in dubiis, & fac not. in c. presbyt. d. 93. & in ca. cū Marthæ, de celeb. miss.

a Quoquo modo. Hoc ideo dicit, quia non sunt necessitatis, necessitate præcisa, adeo quod nullo casu saluari quis possit sine illis; sed quia sunt necessaria quando nō potest quis illa consequi, nec potest quis illa omittere spernendo, & de industria & uoluntate, & fac. c. debitum, de baptis. ca. Apostolicam, de presbyt. non bapti. & c. sæpe uicem, & c. catechuminum, de conse. di. 6. & sup. de bapt. §. sed quā quam, & cap. qui uult de pænit. dist. 6 & de pæn. dist. 2 ca. quis aliquando, uel si, uotum pro opere, & sup. de pænit. §. sed etsi.

b Dignitatis. Referas ad ordinem solum, qui appellatur sacramentum dignitatis, quod non nisi dignis digne, & a dignis conferri debeat, c. remissionem, §. sed notandum, 1. q. 1. c. si quis Episcopus §. ecce.

c Voluntatis. Referas ad utrumque, s. tam ad matrimonium, quam ad ordinem.

Postquam hucusque de iis sacramētis, quæ quoquo [a] modo necessitatis sunt, tractatum habuimus: reliquū nunc est, de iis loquamur, quæ dignitatis [b] sunt, & uoluntatis. [c]

DE SACRAMENTO ORDINIS.

TIT. VIII.

Quid sit ordo. h d.

Voluntatis sacramenta sunt (vt paulo ante exposuimus) ordo sacer, & matrimonium. Est autem ordo [e] nihil aliud, quam signaculum [f] quoddam Ecclesiæ, per quod spiritualis potestas [g] traditur ordinato: de cuius speciebus, differentiis, & gradibus, satis uidetur superiore libro [h] dictum esse. Vnde solum nunc restat, ut ad matrimonii materiam orationem uertamus.

DE SACRAMENTO ORDINIS.

Continuatio, quæ habetur sup. tit. prox. §. fin. demonstrat quod auctor modo incipit tractare de sacram. uoluntariis, sed quoniā sacramentum ordinis est dignius ratione potestatis, ideo proponitur nunc tit. iste, in quo ipsum explicatur, diuiditur aūt tit. iste in 3. par. in 1. ad no. quæ sint sacramenta uoluntatis: in secunda describitur ordo: in tertia proponitur de quo in seq. sit tractandum. secunda ibi, est autem: tertia ibi, unde & cū in toto iste tit. casus figurari nō posset: propterea solum est ad no. primo, quod cum ista duo sacra sunt uoluntatis, ideo ad ea nemo directe cogi potest dico directe, ob id ꝙ legimus in c. 1. de ęta. & qualit. ord. cum simil. Not. secundo, quod ex definitione ista posset dubitari, an prima tonsura ēt secundum canonist. sit ordo, qui si accipitur large, dubium uidetur solutum, quia primo tonsuratus uidetur aliquod officium habere, iuxta ca. psalmista, dist. 23.

d Paulo ante. Supra de sacram. tit. generali, §. 1. fac. c. ueniens, & quod ibi, not. de transactio.

e Est autem ordo. Istam definitionē posuit Magister Sententiarum in di. 24. quæ communiter recipitur, ut per Archiepisc. Flor. in summ. hoc eod. tit. in princ. & per Nic. Plo. in tract. de sacramen. in 6. par. c. 1.

f Signaculum, quoddam. Declara secundum Pet. de Pal. quem sequitur Archiepiscopus Floren. in summ. eo. titulo, quia in collatione cuiuslibet ordinis adhibetur aliquod signum uisibile, per quod unus ordo ab alio distinguitur; puta clauis, liber, calix & similia. Et de hoc sacramēto nouissime statuitur nouissime per Concil. Trid. ses. 23.

g Spiritualis potestas. Per hoc uerbum designatur differētia, quę est inter characterem baptismi, qui est in potentia passiua, & characterem ordinis, qui est potentia actiua. Cum enim potentia sit nomen commune, ad actiuam, & passiuam potentiam, potestas importat actiuam tantum. Archiep. Flor. in summa, eo. in prin. Item per hoc uerbum demonstratur quod prima tonsura non est ordo, cum per eā nulla tonsurato conferatur potestas, sed solum capacitas ad ordines. Et secundum Pet. de Pal. est quædam dispositio congruitatis ad ordines, sed necessitatis respectu beneficii, & iurisdictionis ecclesiasticæ, quæ non cadunt in laicum, ut late per Archiepis. dicto loco. Nec ob ca. cum contingat, ext. de ætate & qualitate quia ibi ordo accipitur large, prout dicimus de regularibus, quod sunt ordinis Sancti Francisci, uel Sancti Dominici, i. adsciti in capitulum illorum Monasteriorum. Sic tonsuratus tantum deputatur inter clericos solum ad chorum sine speciali officio.

h Superiore libro. A titulo de iure personarum usque ad titulum de prębendis exclusiue, latissime per Archiepiscopum in summa, eod. tit. ca. 1. & per Nicol. Plo. in suo tractatu de sacramentis in sexta parte.

DE SACRAMENTO matrimonij.

Alterum uoluntatis sacramētum est matrimonium, ideo de eo est uidēdū iuxta.§.1.in fi.supra tit.prox.cæterū cum tractare de matrimonio contingat dupliciter: primo in cōi, secūdo in specie, & primus modus secundum ordinem doctrinæ debeat præcedere, ideo proponitur hic tit. iste: qui diuiditur in 4. part. in 1. habetur definitio matrimonii, in 2. eiusd. excellentia, in 3. a. Inst. eius bona, in 4. demōstratur ex quib. constet, 2. ibi, & meriti. 3. ibi consequuntur, 4. ibi, initiatur.

totum, ut in c.tuę, de procu.& in c.ut lit.nō cōt. Item quantum ad fędus, c.ex publico, de conuer. coniu. ubi de hoc, fac.c.gaudemus, de diuor.

e Vitæ. Matrimonium igitur morte soluitur, ut §.deinceps, auth.de nup. Vnde & si quis miraculose resurgeret, non rediret ad uxorem maxime alteri copulatam, ut no.in c.2.32.q.7.

DE SACRAMENTO matrimonij.

TIT. IX.

Quid sit matrimonium. h.d.

Matrimonium a est uiri, & mulieris b coniunctio, c indiuiduam d uitæ e consuetudinem f continens, eum diuini, g & humani iuris communicatione.

Matrimonium præcedit alia sacramenta, ratione loci, in quo institutum est, temporis, latitudinis, & mysterij. h.d.

Et merito inter alia sacramenta matrimonium quoque adnumerati meruit, h cum cęte

f Consuetudinem. Cuius indiuiduæ consuetudinis ratione non poterit unus sine alterius consensu orationi uacare, uel continentiam uouere, ut 27.qu.2.§.cum ergo. Sed si ex consensu uouerent, & fracto uoto commiscerentur, filius ex tali coitu spurius nasceretur, ut not.in c.ministri, di.81.

g Diuini. Fac.l.2. ff.de ritu nup.& l. quis ne, C.de Iudæ. vbi coniuges debent esse eiusdem religionis, & no.27.q.2.in prin.

Matrimoniū, CASVS nō figuratur. Not.tñ quod cum reguletur tam a lege diuina, quam humana, soluuntur inde multæ qōn. sed per legem humanam intellige Ecclesiast. iux ta tex.& ibi communiter Doc.in c.1.eo.ext.

a Matrimoniū est. Concor. di.27.q.2.in prin.c.illud, de psum, l.1.ff.de rit.nup.& inst.de pat.pot.i prin.l.aduersus, C.de cri.expi.hær.l.1.ff.re.amo.

b Viri & mulieris. Quia in pari sexu non potest esse matrimonium, licet legatur de Nerone sceleratissimo Imperatore, qui duxit in uxorem. uel matrimonio sibi coniunxit Sporum quendā adolescentem, forma conspicuum. Quod nec naturali iure fieri potuit, nec ciuili, inst. de iu.nat.gent. & ciu.in princ.l.cum uir, C.de adul. auth.ut non luxurientur hom.contra nat. Et ideo non fuerūt ab initio creati duo homines, uel duæ mulieres, sed primum homo, secundo fæmina 33.q.5.c.mulierem.§.si. Et dicit uiri & mulieris, non uirorū, & mulierum, nam eandem semper mulierum, & uirorum pluralitatem lex ciuilis, & canonica detestatur, c.gaudemus, §.quia uero, de diuo. licet in ueteri testamēto de Patriarchis aliter legatur, ꝙ factum fuit diuina dispensatione, & mysterio. De ratione dispensationis uide per Archiepiscopum Flor.in 3.par.Summæ, tit.14.c.9.§.sciendū, & Mod.in trac.de sponsal.in prin.

c Coniunctio. Scilicet animorum, c.cum initiatur, & c.matrimonium, 27.q.2.l.nuptias, ff.de regu.iu. Sed cum hic tractetur de matrimonio, quatenus est perfectum, nihil impedit uerbū coniunctio referri ad coniunctionem corporum, & animorum, arg.not.in l.2.ff de offi.procon.& facit l. doli clausula ff de uerb.sign.

d Indiuiduam. Scilicet quantum ad propositū, ut no.in stit.de pat.pote.in prin.facit l.1.ff. de iu.do. Nam quantum ad exitum diuiditur interdū matrimoniū de iure ciuili, ut apparet in l. consēsu, C.de repud. Idem & de iure canonico quo ad

Et merito. CASVS; Cum orta esset controuersia inter quos d. scholares de excellētia matrimonii, & aliorum sacram. præter tamē Euchar. dicebant.n. quidam matrim. esse inferioris conditionis quam sit quodlib.aliud, quia uxorati dāt operam rebus carnalib. in quibus maxima imperfectio reperitur sm apostol. explicantem concupiscentiā carnis, unde quæsitū fuit quid iuris? Sol. ut hic legimus, quia non est dubium matrimonium diuerso respectu esse dignius, & minus dignum aliis, qualib.n. res diuersa tunc cōsiderata diuersam sm philosophos & theolog. dr hre naturā, nec obstat obiectio, nec D. Paul. est modo pdic. intelligen. quantum facit ad institutum nostrum, quia personæ uxoratæ non contraxerunt matrim. ut darent operam reb. carnalibus, sed ut haberent remedium contra concupiscentiā carnalem, quæ est peccatum, c. nam concupiscentiam de consti. No.1. nobilitatem, & excellentiam aliquando oriri etiam a causa extrinseca. Not.2. matri. esse sacram. i. rei sacræ signum, quia designat, & demonstrat unionem in tex. explicatam.

h Meruit. Contra opi. hæreticorum, qui negāt cōiugum esse sacramentum. cōtra quos nouissim. est Concil. Trid. sess. 1. c.1. et ses. 24. in prin.& c.1. et sparsim per tot. sed quæritur an hoc sacramētū conferat gratiam? Quidam quod non, qd in eo pecunia interueniat, de quo, di.75.§.1.& c.1.& cap. qđ a patrib.& c.seq. & 1.q.1.ca.multo, & 35.q.5. c.aliter. Vt quod ēt inter fideles, quib. gratia non imprimitur, coniugium contrahatur, ut inf.§.1.& c.quando. de diuor.& ita no.1.q.1.c.quicquid, & in c.ueniens, ext.de presb.non bapti. in ca.penu. qui matrim.accu.pos.& 32.q.2.c.honoramur. Tu dic contra per ea, qua no. Abb.in c.1.§.scire de sacram.

ris,[c] loci,[b] temporis,[c] amplitudinis, & my-sterii,[c] ratione etiam præcellat. Si quidem ab orbis primordio in Paradiso a Deo ipso institutum est, ut esset omnib. etiam infidelibus commune, quod in aliis minime contingit.

Quod mysterium contineat matrimonium, hoc dicit.

His [f] illud quoque accedit, quod animorũ consensus, & corporũ commixtio, quæ in matrimonio intercedunt, primum quidem charitatem significat, quæ consistit in spiritu inter Deum & iustã animam, vel Ecclesiam. Alterũ uero sacrosanctum coniugium designat, quod inter Christum & Ecclesiam per incarnationis [g] mysterium est contractum.

Bona matrimonij sunt sacramentum, fides, proles, & fornicationis remedium. h. d.

Consequuntur & inde præter sacramẽtum

Ita.vn post Theologos & nouissime per d.Concil. Trid.sess.24.c.1. Nam matrimoniũ fuit institutũ in statu gratiæ, ut per S.Tho.in 4. dist.26.art.4.& ar.8. Nec ob interuentus pecuniæ, q̃a id toleratur ob onera mr̃imonii, c.salubriter, & ca.q̃a frustra, de vsur. Et ob id potius respicit carnalitatẽ, quam spiritualitatẽ, licet si pecunia reciperet ꝓ benedictione, esset simonia, ca.cũ ecclesiæ, de simon. & qđ ibi not. nec dos est de esse mr̃imonii. Infideles uero cõtrahẽtes mr̃imoniũ nõ recipiũt gratiã, nõ quod id proueniat ex defectu sacri, sed ob eorum incapacitatẽ ac si ĩ peccato existẽs Eucharistiam recipiat, uel fictus aut cõditionaliter coactꝰ recipiat baptismum. Vide de hac materia per S.Th.4.sen.dis.26. q.2.artic.3.& post eũ per Abb.in d.c. 1.de sacra vnctio.

ANTO.TIMO. Not. circa ea quæ dicunt in hac glo. & primo circa dictũ illud, ꝙ matrimoniũ fuit institutũ ĩ statu gratiæ contra cõem Doc. opinionem sequentem. Magistrum in 4 sen. dist. 26 in prin. Cũ alia sacr̃a, inquit, post peccatũ, & ꝑꝑ peccatum exordium sumpserint, mr̃imonij sacr̃m ẽt ante peccatũ legitur institutũ a Domino. & c. Pro cuius dicti declaratione notandũ, qđ mr̃monij cõsideratio variatur sm̃ diuersos status hominũ. Nã si cõsideretur, quantenus ordinatur ad procreationẽ, fuit institutũ ante peccatum, si aũt quoad remedium, quod ꝓbet contra vulnus peccati, fuit eius institutio post peccatũ tẽpore legis naturæ, sm̃ determinationem plenam in lege Moysis. Secundũ quod repræsentat mysteriũ coniunctionis Christi & ecclesiæ, institutionẽ habuit in noua lege. Quantũ ad alias vtilitates, q̃ ex mr̃imonio consequuntur hẽt a iure ciuili, & sm̃ eam significationẽ illius coniunctionis. cũ sit sacr̃m nouæ legis, institutionem habuit a Christo, Mat. 19. quo loco illud commendauit, vide S.Tho.par. 3.in addi.q. 42.ar.20. alij vt S.Bon. quod institutum fuit in officium naturę ante lapsum in remedium post ipsum. Vide per eum 4.senten.dist.26. art.1.q.1.& 2.

Secundo ad id quod dr̃, quod interuentus pecuniæ, & dos toleratur ob onera mr̃imonij. Not. quod cum dos non sit aliquid de essentia, & rationi mr̃imonij faciendi, sed extraneũ quid, quod præstatur ob onera mr̃imonii, idcirco benedicit glos. ꝙ simonia non cõmittitur in datione dotis Et bene dicit, ꝙ permittitur interuenire in cõtractu mr̃imonii tanquã quid extraneum sacro, non quod de se dos nõ sit licita, sed quod si respiceret mr̃imonium, ut sacramẽti pretium, tunc non esset licita in hoc respectu, & saperet naturã simonię.

Tertio illud, qđ dr̃, quod infideles contrahentes matrimonium nõ recipiũt gratiã, quæ alias conferret, si essẽt fideles, id uero dictum est, q̃a illud qđ abusiue matrimoniũ dicitur, & defectu infidelitatis nõ est uere sacramẽtum, si personæ contrahẽtes fuissẽt fideles, vtique fuisset uere sacr̃m, & contulisset gratiã, vñ id dr̃ contigisse ex incapacitate ꝑsonarũ, in quibus defecit fides, quo minus fuerit uere sacramentum, & contulerit gratiam.

a Cæteris. Scilicet sacramentis.

b Loci. Quia ordinatũ in paradiso, vt statim dicit, & est 32.q.2.§.his ita.

c Temp[illegible]t cum sit cæteris antiquius, hac etiam rati[illegible]roponendum, argu.no.in l.vinum ff.si cert.peta.

d Amplitu[illegible] Quia consistit etiam inter ĩfideles, c.gaudemus, de diuort.

e Misterij. De quo subdit incontinenti, & no.in c.debitum, de big.& per Ab.in c.1.de sacr.vnct.

f His. Scilicet ꝙ matrimonium præcellat cætera sacramenta ratione loci temporis, & latitudinis. Et ponit nunc triplex sacramẽtum, quod per matrimoniũ carnali copula consummatum designatur, de quo per Abb.in c.debitum.de big.& not. in c.acutius, dist.16.& p. Archiepisc. in sum in 3. par.c.10.versic.scilicet.

g Incarnationis. Et respectu istius significationis, & finis habet matrimonium inseparabilem vt per Archiepiscopum Floren.in sum.in 3. partit.14.c.10.ver.1.& sine hoc primo bono nunquã est inter fidẽles mr̃imonium, licet sine his, quæ sequuntur. fide scilicet & prole possit esse, vt per Host.in sum.de matrimo.§.& quare contrahitur versi.in sacramẽto, & concor.c.omne itaque, 27. q.2.& 32.q.2.§ his.ita.

Consequitur. C A S V S. Cum homines matrimonium contrahentes diuersum finem habeant Ioã.Bap.

fuit propterea dubitatum, an bona matrimonij tot sint quot in præsenti rex. adnot. hic accedit tex, in c. 4. ex frigi. & mal. Solut. tñ est sequenda q̃ hic legimus, & rõ est, quia matrimonium cõsideraf 4. modis, uidelicet ut cõtractus, vt officiũ, ut remediũ, & sacramẽtũ, hinc cognoscimus 4. esse eius bona, quę sũt fides, proles, euitare peccatũ carnis, & significare vnionẽ, sup in §. prox. adno. Non obstat obiectio, q̃a dicit Nau. i relectio. de finib. huma. actuũ finis alius est hoĩs & alius rei. primo mõ est multiplex, secus secũdo respectu.

a Fides. Hoc bonũ habet mr̃imoniũ a natura spẽi, quo respectu habet p̃ fine sęd⁹ humanæ societatis fidẽ & amicitiam, & cõicationẽ in operibus ciuilib.

b proles. Et hoc hẽt natura gñis, quo respũ hẽt pro fine procrea tionẽ p̃lis, & educationẽ, inst. de iu. nat. gẽt. & ciui. ĩ prin.

c Læditur. Hoc tñ nõ obstante facerdos, diaconus magis puniret si mamonĩũ cõtrahat, licet de facto, quã si fornicetur c. presbiteros, dist. 28. & not. in §. his ita, 30. q. 2.

& alia bona, ut puta fides [a] & proles, [b] & q̃d humana infirmitas in ruinam turpitudinis prona honestate excepta coniugii minime læditur. [c] Quodque ab initio institutum præceptumque fuit sanis ad officiũ, ut natura multiplicaretur, idem ut eadem subleuaretur: postea fuit ægrotis indultum ad remedium.

Matrimonium initiatur, ratificatur, consummatur sponsione, consensu, copula. h d.

Initiatur aũt matrimonium sponsione, consensu ratificatur, & copula consummatur. De quibus singulis distinctius dispiciamus.

DE SPONSALIBVS.

TIT. X.

Quid sint sponsalia, & unde dicantur. h. d.

SPonsalia [d] sunt futurarum nuptarũ mentio, repromissio, & dicta sunt a spondendo, quod per ea sibi inuicem se futuros coniuges uiri & mulieres spondent. [e]

Sponsalia cõtrahuntur re, uerbis, litteris, & consensu. h. d.

Contrahuntur [f] autem spõsalia uariis mo

Ioã. Bap. Initiatur. CASVS non figuratur. Nota tamen causã distinctionis, matrimoniũ n. aut est futurũ & hinc dantur sponsalia, aut est præsens, & sic consideratũ dupliciter est. videlicet vel respectu perfectionis intrinsecæ, & sic datur consensus de præsenti, vel respectu perfectionis extrinsecæ, & hinc requiritur copula.

DE SPONSALIBVS.

Ioã. Bap. Quoniam matrim. initiatur sponsalibus, §. fi. supra tit. prox. Ideo conuenienti ordine proponitur hic tit. iste, qui diuitur in 6. partes, in prima habetur quid sint sponsalia, in secunda qua iuris solennitate contrahantur, in tertia an tantum pure & simpliciter habeant contrahi, in quarta a quibus contrahantur, in quinta qualia sint postq̃ã sunt cõtracta, in sexta an, & quomodo dissoluantur, secũda ibi, contrahũtur, tertia ibi, rursus, quarta ibi, non tamen. quinta ibi, initiantur, sexta ibi dissoluuntur.

SPonsalia sunt. CASVS hic non figuratur. Nota tamẽ q̃d obligatio de re futura cõtracta tenet d Sponsalia. Concor. l. 1. & 2. ff. eo. & cap. nostrates, 30. q. 5. Sed an sine spõsalibus possint esse nuptiæ? Et non uidetur, cum res non possit esse sine suo principio, argu. le. 1. ff. de orig. iu. Tu dic contra, vt not. in d. l. 1. ff. eo. nec enim sponsalia sunt mr̃imonii necessarium & substãtiale principium.

e Spondent. Scilicet forma stipulationis sm̃ veterẽ mortem, ut in l. 2. ff. eo.

Cõtrahunt. Hæc pars posset subdiuidi in alias part. sed breuitatis gratia casus in ea cõmode, & ĩ cõi ita potest figurari, q̃ dã cõtrahebãt spõsalia modis oĩno diuersis, uidelicet aliqñ uerbis, & aliqñ literis, aliqñ re et aliquãdo cõsensu, unde ob hãc diuersitatem dubitatum fuit q̃d iuris siquidem tãta varietas vr̃ occasionẽ dare dubitandĩ de volũtate cõtrahentium, accidit quoq. & id, q̃d cõsensus cum in qualibet obligatione sit necessarius, superflue uidetur constituere modum contrahendi distinctum ab alijs, cæterum, So. est sequenda prout hic legimus, quia cum sponsalia sunt cõtractus ad similitudinem illorum obligationũ cõtrahũtũ quæ a contractu originẽ habent, §. fi. inst. de obli. & cum non dubitetur de voluntate cõtrahentiũ vt præsuponitur, ideo cessat prima obiectio, nec etiam tenet secunda quia licet consensus, in qualib. obligatione semper sit necessarius, diuersimode tamen adhibetur. No. 1. hominem diuersis modis obligari ad futurum matrimonium. No. 2. argumentum, voluntate hominis diuersis signis posse explicari. No. 3. argumentum, quod intelligẽtia alicuius rei dubiæ hẽtur a cognitione circunstantiarum eius.

Ioã. Bap.

f Contrahuntur. Sequens diuisio licet explicite non reperiatur in textu aliquo, vel etiam per aliquem doctorem, visa tamen est commodissima ad pertractandam magistraliter totã materiam, & procul dubio est de mente iuriũ, vt apparet ex sequentibus, & videt eam sensisse & quasi posuisse Ab. post. Host. in c. 1. de spon. duorum. simile. Insti. de obli. §. fi.

Nudam

¶ Nudam subarrationem. Scilicet a consensu de praesenti, quia tunc esset matrimonium. Subarratio enim regulatur secundum uerba praecedentia ut per Abb. & Doc. in c. si. de despons. impub. Et ibidem per eundem definitur, quod est desponsatio mutuo consensu interueniẽte facta p immissionẽ annuli, & dicit de mutuo cõsensu nõ exprimendo, an sit cõsensus sup mrimonio de praesenti vel de futuro, quia etiã per subarrationem interdum matrimoniũ cõtrahitur, ut ibidem per Doc. ille autem intendit definire subarrationem, tam quã per ea cõtrahitur matrimonium quã cũ contrahuntur sponsalia, ut apparet ibi per eũ in sua distinctione, in fi. c. Et in dubio ex subarractione matrimonium praesumitur, arg. 30. q. 5. c. nostrates, & c. foemine, & d. 27. cap. quod interrogasti. & not. in d. c. si. & in ca. si quis uxorẽ cum c. seq. 27. q. 1. Et licet Ab. in sua descriptione faciat solũ mentionẽ de ĩmissione annuli, tamẽ qñq. et aliarũ rerũ uel isigniũ datione fit talis subarratio, vñ mono syllaba) vel) in littera posita, vr posita inter genus, & speciẽ, ut & in rub. C. de ser. & aqua, & de hoc uide per Host. in sum. eo. §. quot sint specie, & no. in c. tenor, de re iu. & in c. foemina, 30. q. & ca. si inter, eo.

prius debet a foemina loqui, & interrogari. Et hoc forte bona ratione, cum. n. illa sit uariabilis, cautius est prius perscrutari consensum eius, ne uir primo consentiẽs remaneat cũ dedecore, ea post modũ consentire nolente, arg. contra in ca. si inter, eo. & in c. licet despon. duorum.

dis ut puta re, uerbis, litteris, & consensu. Re contrahitur per nudam subarrationem, [a] vel annuli immissionem. [b]

Qualiter contrahatur matrimoniũ uerbis. h. d.

Verbis, [c] vt si inter uirum & mulierem promissio super futuro matrimonio intercesserit, ueluti altero alteri uice mutua dicente. Ego te accipiam in meum [d] maritũ, & ego te in meam uxorem, siue in hunc sensum uerba similia [e] protulerint.

Literis qualiter contrahatur matrimonium. h. d.

Litteris, ut cũ absentes inter se de futuris nuptiis per epistolam [f] paciscuntur, quod ipsum & per nuncium, [g] vel procuratorem fieri poterit.

Procurator ad contrahendum matrimonium non potest substituere, nisi hoc habeat in mandatis. h. d.

Procurator tamen ad hoc specialiter [h] constitutus ob magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum [i] imminere, alium substituere non poterit, nisi hoc ei specialiter cõmissum [k] fuerit.

Si duo impuberes quorum malitia non supplet aetatem, & qui pubertati non sint proximi, uel etiã alter tantum sit impubes, per uerba de praesenti matrimonium contraxerint, talis contractus resoluitur in sponsalia de futuro. h. d.

Consensu contrahuntur sponsalia, ut cum pubes, & impubes, vel duo impuberes, nõ proximi [l] pubertati, & in quibus aetatem pruden-

e Similia. No. ergo qd in cõtractu matrimonii nõ est statuta certa forma uerborum, de quo no. per Ab. in c. si inter eo.

f Epistolam. De hoc uide late per Host. in sum. eo. §. qualiter contrahatur.

g Nũcium. Hic vr quintus modus, licet non explicetur in principio distinctionis, forte quia cõprehenditur sub mõ verborum, vel litterarũ, arg. nota in l. 1. ff. quod met. cau. Et hic modus vr seruatus, in beatissima Virgine q̃ internũtio Gabriele facta est sponsa altissimi. Sed quid si illum, qui nũtium misit, ante poeniteat q̃ puella consentiat, sed ipsa & illa post talem poenitẽtiã forte ignorans de mutata uoluntate uiri cõsentiat? Rñ. vt p Hos. in sum. eo. §. qualiter vers. quid si poeniteat.

h Specialiter. Nec. n. aliter facta cõstitutio ualet, quo ad hoc et si sit mandatũ generale cũ quibusdam expressis clausula subsecuta iuxta c. quid ad agendum, de proc. in 6. & no. in c. si. eo. tit. & lib. vnde sumitur.

b Immissionem. Quae facienda est in quarto digito, in quo dicitur esse una vsq. ad cor pertingẽs, ideo in signum mutuae dilectionis eidem immittitur annulus, & haec annuli immissio est actus promiscuus. & ex se non designat contractum aliquẽ, sed regulatur secundum praecedentia, sicut dicimus in arrhis, Inst. de contrah. emp. in prin. & qd operatur haec annuli immissio, vide late per Ab. & Doc. in c. si. desponsa. impub.

c Verbis. Concor. c. si inter, eo. vnde sumitur, & c. is qui fidem, eo. tit. & c. 1. de spons. duorum.

d In meum. Arg. quod in contractu matrimonij

i Periculũ. Vnde vbi periculũ maius ibi agẽdũ cautius, §. vbi periculum, de ele. in 6.

K Commissum. Cap. si. de proc. in 6. cum concor. ibi alleg.

l Non proximi. Intellige, quod haec duo copulatiue debeant interuenire, nec enim sola proximitas aetatis sufficit ad contrahendum inter impuberes mrmonium, sed requiritur, q̃ sint habiles ad se commiscendum carnaliter, ca. de illis, vbi not. eo. nisi tu incipias a secundo. Sed quomodo deprehendi poterit haec coeundi potestas, quae aetatẽ supplet? Quidã vt Tãcr. si inter impuberes copula

inter-

tia [a] non supplet, [b] matrimoniū per uerba cō trahunt de præsenti. Licet.n. uerba in præsens matrimonium [c] sonent: Iuris tamen interpretatione in sponsalia de futuro resoluuntur. [d]

Quod non ualet ut ago, ualet, ut ualere pōt. h. d.

Quo casu dicta sponsalia, licet contrahētes matrimonium celebrare intenderent, coniugium, quod ab initio, ætate impediente, ut matrimonium non tenuit, per aduentum pubertatis minime conualescit, nisi per carnis copulam subsequutam, uel alium modum [e] contrahentes cum eiusdem perseuerantia uoluntatis ad pubertatis tempora peruenisse euidenter constiterit.

Per matrimonij contractum inter impuberes nascitur publicæ honestatis iustitia. h. d.

Per dictum tamen contractum, qui ualuit ut potuit, non sicuti agebatur, publicæ honestatis iustitia censetur inducta.

In re denominanda potius effectum attendimus, quam modum, h. d.

Et ideo hoc casu consensu contracta sponsalia dicimus: quia si uerba spectes, non sponsalia, sed ipsum matrimonium contractū uideri poterit. Censuerunt autem iura eos, qui cum non possent coniugium de facto contraxerunt, uoluisse [f] etiam in casu, quo possent contrahere, ideoque saltem ut sponsalia ualere conuentionem.

Sponsalia contrahuntur tripliciter, pure, in diē, & sub conditione, & qui contraxerunt sponsalia pure, compellendi sunt etiam matrimonium cōtrahere, & consanguinei contrahentium, non debent cum ipsis contrahentibus contrahere, h. d.

Rursus [g] contrahuntur sponsalia aut pure

intercesserit; alii quod colligetur ex corporis aspectu, & aliis signis extrinsecis, Dic ut not. per Ab. in c. de illis, eo. & per Doc. in c. 1. §. de desponsa. impub. in 6.

a Prudentia. Idest, vigor quidam naturalis & cōcedi potentia, quæ interdum malitia appellatur, c. de illis, ubi Ab. & ca. fi. eo. & arg. in c. non in sola, 32. qu. 1 Et notādum est, q̄d interdum eidem rei conueniūt contraria nomina sic & altum ꝓfundum dicimus profundū altum. Sic Grāmatici obesum, tā pro macro, quam pro pingui usurpāt sic Legistæ creditum pro debito, l. cum in corp⁹, ff. de acq. re. do. vēditionem pro empt. l. ex uenditione, C. de pact. l. veteres, ff. de act. empt.

b Supplet. Not. ergo q̄d ī matrimoniis malitia supplet ætatem, sic ēt in delictis doli capacitas supplet ętatē, c. pueris, de delicti. puerorum, §. in sū. inst. de obl. q̄ ex delicto nascun. le. sed & si quæcūque §. 1. ff. ad l. Aqui. l. 3. C. si mise. ma. dixer. l. 2. C. de his, q. vē. ęta. impe. c. monachus nouiti⁹, d. 77. & doli capacitas fecit impuberē obligari ex iuramēto, hr̄ ī c. ex litteris &. & in auth. sacra, puberū. C. si aduer. vēd. Nō tñ supplet ætatem quoad ingressum religionis ut per Inn. in c. de illis, eo. & in c. postulasti, de reg. nec quoad facultatem condendi testamentum, ut habetur in l. ætate, ff. de test. fac. l. fi. C. de test. mil.

c In præsens matrimonium. Quod ob ætatem ualere non potest, unde uidebatur ꝙ nec in uim spōsaliorum, c. cum super, de of. del. l. quæsitum, ff eo. l. multum interest, C. si quis alteri uel sibi.

d Resoluuntur. No. ergo si q̄d ago non ualet, ut ago, valet ut ualere pōt, c. a nobis, de desp. impub.

e Alium modū. Papa, quia simul cohabitauerunt uel se cōiuges noīabant, & amplexabanẗ ut cōiuges, dt no. in c. 1. §. 1. de desp. imp. in 6. vñ sumitur

f Voluisse. Quia nemo præsumitur eligere uiam per q̄ iudicia sua subuertatur le. 3. de mili. testa. & tradit in c. Quintauallis, de iureiu. & in c. cū ordinā, de rescr. & in c. p̄sentata, de test. & in c. cum ex officii de rescr.

Rursus cōtrahūt. Hęc similiter pars in plures, par. posset diuidi, iuxta institutum tamē mihi propositum casus in cōi ita in ea figurari pōt. Volētes quidā spōsalia cōtrahere, nolebāt id facere puta & simpliciter, sed potius sub cōditione vel tpe adiecto, & q̄uis primo uidebatur id esse eis denegandū, q̄a spōsalia ista tali mō cōtracta uel impedirent libertatem m̄rimonii ob tacitam dilationem uel absolute cōditionē aliquā non recipiunt cum per ea matrimō. initietur, arg. c. 2. de elect. in 6. actus. n. ultimi conditionē nō admittūt, c. actus de reg. iur. eo. lib. Solu. tñ est tenēda q̄ hic dr̄ q̄a cū spōsalia sint tm̄ contractus & nō sacr̄m, licet inde matrimonium postea oriatur. pp ea debent regulari vt cęteri cōtractus in quibus id legimus esse permissū §. omnis institu. de verb. oblīga. Non obstant obiecta tū ob rationem decidendi adductā, tū quia uoluntarie id faciunt, & c. adducin casu nostro limitari debeat, quia non eo dē modo electio operatur. No. qualiter in matrimonio, conditiones repeti nō possunt licet sit sacramentū. Not. 2. libertatem matrimonij aliquando limittari voluntariā temporis dilationem. No. 3. conditiones reperiri ita diuersas, vt aliquando vitient & aliquando uitientur, iuxta no. etiam per Doc. in c. si. de cōditio apposit. Ioā. Bap.

g Rursus, Secunda distinctio sponsaliorum, fac. cap. 2.

c.2.c.ſponſalia.c.ex litteris,c.requiſiuit,eo.
a Pure.Immo contra:quia non videtur quod ſponſalia pure contrahi poſſint,ca. quemadmodum,de iureiu.& §.unius,inf.eo.Reſp.contractus dicitur omnino purus,& ſine omni conditione ex quo nō fuit certa conditio expreſſa: conditio ergo ſubintellecta non facit actum condōnalem. l.cōditiones q extrinſecus,ff.de cond.& dem.& c.ſignificaſti,& quod ibi no. de elect.& per Ab. in c.2.eo. & diffuſe per Legiſtas in l.3.ff.de leg.1.
b Nullus conſanguineorū. Reſtringe hanc generalitatem ſecundū iura cōia & antiqua ad terminos c. nō debet de cōſangu. & affi.ne ſequatur quartum abſurdū de quo per Doc.in c.ſponſam,eo. immo nouisſime hæc generalitas eſt reſtringenda ad primum gradum, ut per Conc. Trid.ſeſ. 24.c.3. in decretis reformationis matrimonii, ubi diſponitur, quod impedimentū iuſtitiæ publicę honeſtatis nō excedat primum gradum.
c Poterit,Si ſit in quarto gradu iuxta c.nō debet, uel in primo ſecundū Conc. Trid.in loco alleg. in proxima ſuperiori notula.Et ſi de facto contrahat non tenebit,cū publica honeſtatis iuſtitia contrahendum matrimonium impediat,vt per Abb. in c. ſponſum,in fi.eo.& c.1.§.1.eod.in 6.
d Compelli. Quidam intelligunt cum ſponſalia ſunt iurata;alii ſecus;cum c. 2. c.ex litteris, & c.requiſiui, cum aliis in cōpulſione ſemper videātur ponderare iuramentum & fidei interpoſitionem:ſed contrarium videtur teneri cōmuniter cum hæc compulſio fiat ratione peccati vitandi quod committitur etiā ſi iuramentum non interueniat,cum Deus non faciat differentiam inter ſimplicem loquelam;vel pactum & iuramentū c.1. c.2.& c.3.de pactis,c.iuramenti,22.q. 5. licet magis peccet veniens contra iuramētum c. pe.de iureiu.Vide per Abb.in c.2.& in ca.ex litteris,2. eo.& in c. ad aures,ext. quod met.cauſ.Immo in tantum non eſt licitum reſilire a ſponſalibus, vt etiam ſi cum alis poſteriore interuenerit iuramētum,debeat cū prima contrahere, Inn. & Abb.in c.ſicut,& c.requiſiuit,eo.& no.hic quod compellitur quis ad factum,quia nō poteſt ſolui intereſſe, ſpiritualia enim æſtimationem non admittunt.
e Terminum.Ergo ſi pure fuiſſent ſponſalia contracta tēporis lapſu non finirentur ar.l.Imperator,ff. de poſtul.l.obligationum, §. placet ff.de actio.& obli. Sed contra fac.ca. cum dilecti, de dolo, & contu. et l. Celſus,§.1.ff.de arbi. Sed hic aliud ur propter periculum fornicationis Vel aliter quandoq;terminus opponitur obligationibus ad ſollicitādum implementū & tunc lapſus termini non liberat, & ſic loquitur d.l. Celſus. Quandoq; ad limitādam uel finiendam obligationem,& tunc ſi per promiſſorē non ſtet,lapſus termini liberat ab obligatione. Sed quare cenſebitur terminus adiectus ad limitandam obligationem potius quā ad ſolicitandū implementum adiectus? Reſpo. ut per Ab. & cæteros, in c.ſicut, & in c. de illis,eod.ille caſus ur dubius, & nota ſecundum eundē, quod ſi a principio ſponſalia fuiſſent pure contracta,ſi poſtea ſponſus & ſponſa de certa die matrimonij contrahendi conuenerint poſt lapſum dicti termini nō eſſet obligatio diſſoluta. Sed adhuc contra,l.2.C.eo.& l.ſæpe,ff.eo. Sol.vt in d.c.de illis.
f Sub conditione.Et in hoc matrimoniū carnale differt a ſpirituali;quia illud non poteſt contrahi ſub condtione ,vt habetur in c.2.de elec.in 6.& debet ſtatim conditio apponi,non ex interuallo;quia tunc reiicitur.no.in c.de illis,de cōd. appo.Et nota, quod omnis conditio a iure nō reprobata, poteſt apponi in matrimonio:vt habetur in c.ſuper,de cond.app. Io.Bapt.
g Dederis.Dummodo iſta datio non ſit adiecta in modum pœnę. cap. Gemma.eo.l. Titia.ff. de verb.obli. l.fi.C.de ſpōſ.l.2.C.de.innul.ſtip.Sed cōtra de l.ſi ita ſtipulatus fuero.§.ſi tibi nupſero ff. de uerbo.obl.Sol.vt per Ab.in cap.de illis, de cond.appoſ.

aut adiecta die,aut ſub cōditione. Pure,aut cū uir & mulier ſe inuicem futuros cōiuges polliceantur. Et hoc caſu nullus conſanguineorū [b] aliquo pacto alterum ex contrahentib. matrimonio ſibi copulare poterit : [c] immo qui contraxerunt,ut ſe inuicem recipiant,& mutua coniugali affectione pertractent,moneri: niſi rationabilis cauſa obſiſtet,Eccleſiaſtica cēſura compelli [d] poterunt.

Si per contrahentes ſponſalia in diem, non ſtetit quominus matrimonium contraheret intra terminum, cum alia poſtmodum matrimonium contrahere poterit.h.d.

Dies adiicitur ſponſalibus,cum quis intra certum tpis ſpacium aliquam ſe ducturum in uxorem conuenit: in qua ſpecie ſi per eum nō ſteterit quo minus intra prefixum terminū [e] cum eadem matrimonium contraheret, libere ad nuptias alterius tranſire poterit.

Sponſalia contracta ſub condtione euaneſcunt, conditione deficiente,niſi ab ea receſſū fuerit, h. d.

Sub conditione [f] celebrantur ſponſalia , cū quis,ſi quid fiet,uel cō ĩgerit,nuptias ſe cōtractutū pollicetur,veluti ſi dictū fuerit. Ego te ĩ uxorē accipiā,ſi cētū mihi dederis [g] aut ſi pater

Conſen-

a Consenserit. Et sic nota, quod matrimonium conferri potest in alterius arbitrium, et non solũ parentis ut hic, uerum etiam extranei, c. super eo. & c. per tuas, de cond. appo. & ex hoc habes unã differentiã inter actum matrimonii contrahendi et testamentum conficiendi, quod in alterius potestate conferri potest, l. captatorias & le. illa institutio, ff. de hæ. inst. de quo in c. cum tibi, ext. de testa. ratio differentiæ esse potest, qđ matrimonium est de iure diuino, unđ solus consensus sufficit qualiter cũque habeatur. Sed testamentũ dapendet ex gratia: quia confertur effectus eius in id tps, quo testator non est futurus dominus, scilicet mortẽ, unde satis est, quod ipsi soli permittatur libera disponendi facultas, ut not. in d. le. illa institutio, et per Abb. in d. c. super eo.

Io. Bap.

b Poterit. Adeo quod etiam copula sequens nihil operabitur, ut nota Abb. in c. super eo. de cond. apposi.

meus consenserit.[a] Quibus conditionib. deficientibus, ad matrimonium quis compelli non poterit,[b] nisi consensus de præsenti, aut carnalis sit inter eos commixtio [c] subsequuta. cum his casib. a conditionibus recessum [d] videatur.

Turpes conditiones adiectæ sponsalibus, uel matrimonio non uitiant, sed uitiantur. h. d.

Hoc tamen de his conditionibus intelligere nos oportet, quæ honestæ [e] sunt, et canonicis institutis non contrariæ. nã si turpes sint, aut impossibiles, [f] ob fauorẽ matrimonii debent pro non adiectis [g] censeri.

Conditiones, quæ sunt contra substantiam matrimonii, uitiant matrimonium. h. d.

Si tamen non solum turpes sint, sed etiam contra substantiam, vel naturam coniugii, puta [h] si alter dicat alteri. Tecum contraho, si

& no. in ca. per tuas, de app. Quid si ante coitum protestetur se nolle pp. hoc recedere a conditione? Resp. neq. hoc prodest, c. cum M. de constit. ca. solicitudinem, de appe. Quid si contrahatur matrimonium sub conditione, quę est omnino extitura? Item, quid si primo contraho cum una sub condit. deinde cum altera pure? Resp. de his & similib. qq. ut habetur in d. c. per tuas.

e Honestæ sunt. Not. ex hac litera duas regulas. Primá quod conditio inhonesta, uel impossibilis quę nõ est contra substantiam matrimonii fauore matrimonii habetũr pro nõ adiecta, unde uitiatur. & non uitiat, licet regulariter in cæteris contractibus uitiet, & nõ uitietur, §. impossibilis, inst. de inut. stipu. Secundã, quod oĩs conditio apposita contra substãtiã coniugii uitiat matrimonium, & non uitiatur, & multo magis aliũ contractum non ita fauorabilẽ. Ratio est, q̃a remota substãtia alicuius actus, remouet & ipse actus c. tua, eo. & ad cognoscẽdã substãtiã alicuius actus, dẽmus semper inspicere utrum talis actus sine illo possit consistere. Bar. in l. prolatã, C. de sente. & interlo. om. iud. et per Ab. in c. fi. de cond. ap. Sed contra vr, l. cum precario, ff. de preca. ubi pactum contra substãtiã precarii uitiatur: Sol. Illud procedit, quia pactum ibi apponitur in uim modi, non cond. Bar. in auth. ingressi, C. de sacro. Eccle. Immo, in l. ubi ita donatur, ff. de dona. cau. mor. forte. quia modus actus non suspendit, secus conditio, l. cum ab eo, ff. de contra. empt. Sed an consuetudo possit tollere substantialia actus, quod puta fiat electio ad uoluntatẽ certæ personę? Rñ. negatiue, c. cum in terra de elect. ubi Abba. no. et Fa. no. in c. 2. de consuc. in 6. ubi consuetudo non pt induci quod a Vicario appelletur ad Epm.

c Commixtio. Operatur ergo copula duo: nam et purificat sponsalia, et eodem momento ea trãsfundit in matrimonium. no. Glo. et Abb. in ca. de illis, de cond. app. Item no. hic duos casus, in quibus conditio apposita in sponsalibus tollitur, s. quando interuenit consensus, et quando copula.

d Recessum. Huic litteræ multa ob. Et quod non est præsumendum quem recedere a iure suo, ca. super hoc, de renunc. Et quod præcedens consensus præsumatur durare, c. maiores, de bapt. Et quod si pendente conditione res tradatur, et postea non existat conditio, res tradita reperitur, ff. de cond. indeb. l. sub condit. & l. quod si, ff. de peri. et com. rei uend. Et quod conditionalis consensus nullus est ante conditionis euentum, l. cedere diem, ff. de ver. sig. Et quod qui primo et ultimo contradicit medio tempore non consentit, dist. 28. c. quia non sunt culpæ etc. cum Marthæ, ver. Si tunc igitur in cælum, de cele. miss. & 1. q. 1. c. iudices. Si ergo nullus præcessit coitus, solus consensus super coitu matrimonium non facit, ca. fi. de despon. duorum l. nuptas. ff. de reg. iur. Sol. hęc omnia, quod fauore matrimonii inducta est præsumptio contra superiores regulas, c. is qui eo. c. illis, de cond. appe. quia per carnalem copulam ipso facto uidetur consensum exprimere de pręsenti, & a cõditione recedere, fac. l. sed Celsus, §. fi. ff. de contrah. empt.

f Impossibiles. Impossibilitas autem quotuplex sit, et quãdo dispositionem uitiet, uide per Ab. in c. fi. de pact.

g Pro non adiectis. Facit l. generaliter, ff. de uer. oblig.

h Puta. Per exempla trium hic subiectarum conditionum extinguuntur tria bona matrimonii, s. proles, fides, sacramentum, de quibus supra titu. prox. in fi. Sed et alia repetiri possunt similia puta, si contrahatur cum aliqua sub conditione quod

q̃d ſi committat adulteriũ, liceat ei a matrimonio recedere, & aliam ducere. Nam licet hæc uideatur conditio reſolutiua, idem tamẽ operatur quod ſuſpenſiua, ut per Abb. in c. fi. de cond. appo. & hoc eſt mulieribus prædicandum, ne ob ſimplicitatẽ decipiãtur ſecũdum Hoſ. Et intellige hanc materiã qñ vterque conſentit cõditioni cõtra ſubſtãtiam, ſi autem alter uel contradixit, uel etiam tacuit, tenet matrimoniũ, ſi fuit ꝓceſſum ad cõſummationẽ, ut ibidẽ Ab. poſt alios. Itẽ ex hoc intelliges, id, q̃d hęc, de quibus hic, ut impediãt matrimoniũ debent deduci in pactũ expreſſum, ſecus ſi ſit propoſitũ in mente retentũ, ut per Abb. in cap. cõmmiſſum. eo. Ex hoc infertur, ꝙ inter beatiſſimam Virginẽ & Ioſeph fuit uerũ matrimoniũ, licet omnino beata Virgo in copulã non cõſenſerit in hoc tamẽ multa opinantur, de quo uide quæ habentur, 27. q. 2. §. cum ergo, et c. beata, & per Abb. in d. cap. commiſſum.

generationem prolis euitaueris: a uel donec aliam honore, vel facultatibus digniorẽ inueniam, b aut ſi pro quæſtu, adulterandam c te tradideris; matrimonialis contractus quantumcunque ſit fauorabilis, omni carebit effectu. d

Minores ſeptennio non poßunt ſponſalia contrahere, & contracta lapſu temporis non conualeſcunt, niſi noua uoluntas acceſſerit h. d

Non tamen omnibus, cuiuſcũque ſint ætatis, licet ſponſalia contrahere, nam inter minores, e ſeptennio celebrata, nullius roboris efficaciam ſortiuntur, ideoque ſi infantes, f vel unus maior ſeptennio, aliter minor ſpõſalia cõtraxerint, ipſi uel parentes g pro eis, niſi per cohabitationẽ h eorũ mutuam, ſiue alias verbo, i uel facto k eoſdem in eadem uoluntate factos maiores perdurare liquido appareat, ſponſalia huiuſmodi, quæ ab initio nulla erant, per lapſum dicti temporis facto per ipſos tantum aliquid contrahatur; nõ ſecundo, circa matrimoniũ ſimpliciter conſideratum, reperiri duas ætates.

a Euitaueris, Hæc conditio eſt contra bonum prolis.

b Inueniam. Hæc conditio eſt contra ſacramentum quod eſſe debet indiuiduum.

c Adulterandam. Et hoc eſt contra bonum fidei.

d Effectu Quid ſi quis ingrediatur religionem. & profiteatur ſub hac uerborũ forma. Profiteor talem religionem, ita quod poſſim proprium habere & matrimonio uti, an teneat monachatus & ingreſſus? Reſp. ut late habetur per Abba. & alios, in c. fi. de cond. appo.

Non tamen omnibus. CASVS. Cum ſpõſalia indifferenter, et a quolib cuiuſuis ætatis contraherentur, fuit propterea dubitatum, an tenerent, ante pubertatem. n. uidebatur nullo: argumẽto §. 1. inſtit. de autori. tuto, accedit etiã quod cum ſint quadã diſpoſitio ad matrimonium ut conſtat § fi. ſupra ti. ꝓximo, oportet ut præſupponat diſpoſitionem naturalẽ, quæ in tali ætate ob defectum naturæ et intellectus non reperiatur. Sol. tñ vt hic legimus, quia cum faciliime diſſoluãtur § diſſoluuntur, in eod. non debent regulari ut reliqui contractus, qua decidendi ratione ſuadente intelligimus quoq; ut ꝑut quod obiectiones non tenẽt No. limitation. ad commune regulam qua cauetur, quod impuberes non obligãtur ſi de

e Minores ſeptennio. I. eſt, infantes, ut not. in proœmio Sexti. Qui uero ſunt maiores uſque ad pubertatem dicuntur pueri. ut in d. proœmio: & per Ab. in c. ueniens. de uoto & uo. re. & concor. cũ hoc capitulũ litteras, capitulũ acceſſit capitulum ad diſſoluendum, & capitulum duo pueri, de deponſ. impu. & 30. q. 2. per totum & ca. 1. de deſpon. impu. in 6. Septennium autem dec eſſe completũ, nec ſufficeret eſſe ceptũ, ut in iuribus ſup. allegatis. Sed dubitatur, an hæc ętas ex prudẽtia præueniri poſſit, ut accidit in matrimonio. Quidã quod ſic, ut no. in c. ſpõſam, & c. iuuenis, eo. & p S. Tho. 4. ſen. diſt. 26. art. 4. Sed certe in contrarium eſt com. opi. ut per Ab. in d. c. iuuenis, & in d. c. Gemma. Cum ætas præueniri non poſſit, cum illa requiratur reſpectu diſcretionis, ſ. ætate, ubi no. de teſta. et late per Abba. in d. c. iuuenis. Io. Bapt.

f Infantes ideſt, minores ſeptennio, l. ſi infanti, C. de iu deli. quę ætas quidquid uiderit ignorat, l. f. C. de fal. mo. Et no. quod licet quo ad pubertatem ſit in ſexu differentia in nume. annorum, c. plures, de deſpon. imp. et infra titu. 1. §. ſed qui ſint, tamen ſecus eſt quo ad infantiã, quia uterque tam maſculus, quam fæmina debet eſse ſeptennio minor, ut hic, & c. litteras, et c. acceſſit, de deſpon. impub. Simile in ętate legitima, quæ in utroque incipit poſt 25. ann. in l. 1. ff. de min. l. 1. C. ſi mi. le. ma. dixe. inſtit. de curat. in prin.

g Parentes. Concor. capitulum, ſi. 3. q. 2. et c. 1. in prin. de deſponſ. impub. in 6.

h Cohabitionem. De hoc no. late in cap. fin. 30. q. 2.

i Verbo. Non ſolum ratificãdo expreſſe, ſed etiã ſi poſt ſeptennium ad inuicem ſe ſponſos uocẽt; ut no. in c. 1. de deſp. impub. in 6.

K Facto. Vt quia poſt ſeptennium ſimul iacent, & oſculantur ſe inuicẽ, uel quia ſponſus uenit ad domum ſponſæ, vel mittit iocalia tãquam ſponſæ, uel quid ſimile, ut in ca. 1. de deſp. impu. in 6. & per Abb. in c. litteras, eo. ti. Et ſic nota, quod nõ refert uerbo fiat uel facto c. dilecti, & c. vrũ noſtrum, de appel. concor. c. ex parte, de reſti. ſpol.

Con-

a Conualescunt. Ca. nō firmatur, ubi late per Io. And. de reg. iur. in 6. l. quid ab initio, ff. de re. iur.
b Iustitiam. Hoc impedimentum iustitiæ publicæ honestatis, nec ex cōsanguinitate causatur, nec ex affinitate, quia ante carnis cōmistionē non est orta affinitas: sed ex consensu præstito in legitimis spōsalibus: & fuit hoc impedimentū ab ecclesia inductum propter honestatē duntaxat, quia qñ que graues inimicitiæ criebātur inter consanguineos cū uni desponsatā alius consanguineorum quærebat in uxorem ducere. Et appellauit ecclesia hoc impedimētum publicam honestatem, quia non poterat dari congruentius nomen, cum non posset attribui alicui ex cognationibus de quibus infra de tripl. cogna. Istud ergo impedimētū est de per se ex sola honestate ab ecclesia inductū, & impedit matrimonium inter coniūctos usque ad quartū gradū, c. sponsā co. et c. 1. de spon. in 6. hodie, per Concil. Trid. sess. 24. ca. 3. incipit iustitia, num excedit primum declarat Abba. in c. ieiunis, eo.
c Aliud. Quia induceretur publicæ honestatis iustitia ob nixum, licet ętas forte in altera non sit legitima ad sponsalia, c. iuuenis ubi Ab. eo. Host. in sum. eo. §. qui effectus, uers. effectus etiam, & in uer. quis possit contrahere.

1. de spons. impuber. Not. 1. argumentum qđ spiritualia facilius contrahuntur quam dissoluātur. Not. 2. malos euentus semper esse euitandos & præcipue ubi maius est periculum, facit ca. ubi periculum, de elect. in 6. No. 3. præcipuam coactionem esse a iure regulariter reprobatā, fac. c. maiores, de baptism.
d Debet. Concor. c. 2. et cap. requisiuit. eo. Sed contra, in l. 1. C. eod. Quidam quod illa lex est abrogata: ut nota. 27. q. 2. de sponsalib. Alii & Cy. ibi, quod contrariū procedit qñ renunciatum est sponsalibus, ut quod hic dicitur quādo non est renunciatum tractat Abb. in ca. requisiuit, eod.
e Noluerint. Absolute restiterint.
f Societatem. No. argumen. de societate ad matrimonium, fac. l. uerum § fin. et le. actione §. diximus, ff. pro soc.
g Fidei. Siue per iuramentum, quia æquipollent, capi. peruenit, de fide iuss. & 25. q. 5. c. iuramentum.
h Tolerari. Not. uerbum quod designat quandam dispositionem, & est quædam permissio comparatiua, fac. c. ueniens, qui cle. uel uo. Multa enim tolerantur, ne deterius contingat, c. cum iā dudum. de præb. alias mero iure dēent compelli, ut hr in c. ex litteris eodem. Tunc re tamen dicebat in ca. 1. eodem unde sumitur, hanc litterā continere ius cōe, ut ibidem not. Prima uerior. Ex quo no. casum in quo ecclesia non compellit quē ad pęnitentiam, sed patitur aliquem stare in peccato, vt euitetur maius malum futurum. Et videtur ex hoc notanter probari, quod tolerādū est minus malum certum, ut uitetur maius malum uerisimiliter futurum, licet possit illud nō contingere, no. per Abb. in c. requisiuit, eo.
i Coactio. No. ergo ex hoc, quod matrimonium dēt esse liberum non solum in principio contractus sponsaliorum, sed etiam ex post facto in contractu matrimonii. Ex quo infert Abbas in cap. requisiuit, eod. quod si quis sponte contraxisset sponsalia de futuro, & compellatur metu ad contrahendū matrimonium per verba de pñsenti, tale

minime conualescunt[a] et ideo cum sint nulla ratione defectus cōsensus, publicę honestatis iustitiam[b] non inducunt.

Nixus copulæ in septennem inducit publicæ honestatis iustitiam. h. d.

Si tamē cum ea, quam nondum septēnem domum quis traduxerit, copulæ nixus intercesserit, aliud[c] statuendum erit.

Qui contraxerunt sponsalia, debent compelli ad matrimonium, nisi aliquid triste timeatur h. d.

Initiatum igitur spōsalibus matrimoniū fide cōsensus ratificari dēt[d]. Quod si qui de cōtrahendo matrimonio fidem sibi dederūt, se inuicem admittere omnino noluerint[e] instar eorum, qui societatem[f] interpositione fidei[g] contrahunt, postea eādem sibi remittunt, dissolutio tolerari[h] poterit, cum coactio[i] difficiles soleat exitus frequenter habere.

Non sunt audiendi impuberes uolentes dissoluere sponsalia, sed exspectandum tempus pubertatis. h. d.

De illis q̄ infra annos apto matrimonio spōsalia contrahūt, q̄ri poterit: & sane siue uter q̄, siue alter reclamet, & anteq̄ ad annos matrimoniis aptos puenerint, separari postulēt,

Io. Bapt. Initiatum igitur. Hæc pars etsi plures cōtineat partes, in communi tñ casus ita pōt in ea figurari. Pręsupponunt contracta sponsalia uel à sponsis in diuersa ætate constitutis, uel ab eorū parentib. & cum contrahentes post factū non conueniant, q̄sitū fuit quid iuris, ob naturā. n. istius cōtractus qđ facillime posset rescindi, §. dissoluuntur, inf. eo. dubium uidebatur solutum si per contrahētes sint cōtracta, si uero per parentes, uidebat rñdēdū iuxta prī. ti. inf. de nup. Sol. tñ ut hic hr. quia in dubio regulariter oīs promissio est de iure exequēda, iuxt. no. in c. 1. de pac. Non obstant obiecta, quia quoad contrahentes repugnat iuri, & rōni, ut temere recedant: quoad parentes uero ius ciuile hodie intelligi dēt, iuxta no. in c.

tale

tale matrimonium non tenet. Plura tamen urgēt contra, de quibus in d.c. requisiuit.
a Audiēdi. Propter facilitatem ætatis. Et est arg. ꝙ impubes de eo, quod facit ante pubertatem, reclamare non ualet, argu. di. 28. c. de his, & 20. q. 1. illud, & ff. de neg. ge. l. Pomponius.
b Contraherent. Declarat ut in c. de illis, 1. de desp. impu. unde sumitur.
c Iudicio ecclesię. Sic c. de illis, & c. a nobis, de despō. impu. & sic oportet quod spōsalia dissoluantur iudicio ecclesiæ tantū nisi forte uinculū superueniat, puta matrimoniū cum alia, uel uotum solenne, tunc enim ipso iure soluta sunt arg. c. si inter eo. & c. 1. de sponsa. duorum.
d Nupsit. i. sponsalia contraxit: quia matrimoniū contrahere nō poterat, sic c. de illis, 2. cum c. seq. de desp. impub.
e Semel. Argum. quod semel probaui, nō possum amplius reprobare, 3. q. 4. c. offeratur, & 8. q. 2. dilectissimi, & 20. q. 3. cap. eos qui, & 32. q. 5. c. horrendus, & di. 4. c. in istis. Itē arg. ꝙ contractus claudicat. Quod licet aliqñ contingat tamen nō accidit in matrimonio, quod non potest constare, nisi ex duob. consensibus c. tua, eo. Et quod hic dicitur, & in c. de illis, unde sumitur de desp. impu. non accidit ratione, uel ex natura matrimonii, sed ratione promissionis, unde si contraheret cum alia, teneret etiam si iuramentum interuenisset, c. si intra, eod. & no. plenius in d. c. de illis.
f Non tam sponte sua. Electiue stat uerbum non comparatiue, idest, non sua sponte, sed coacta a parentibus. Et sic nota ꝙ etiam minæ parentum inducunt iustum metum, maxime in muliere. Habenda tñ esse ratio qualitatis parentum, & minarum. De hoc hr̃ in c. ex litteris, de desp. impu. & in c. accedens, de conuers. coniugat. & in c. fi. qui cler. uel uou. per Inn. in ca. causam matrimonii de offic. dele. per Peru. in c. 1 §. fi. de desp. impube. in 6. per Legistas, in l. 1. §. quę onerandæ, ff. quarum rer. actio. non detur, & in l. quæ dotis, ff. solu. matrim. & in l. Titia, ff. de uerbor. obl.
g Puberibus. Quid si impuberibus? Videtur quod omnino sequi debeāt uoluntatem paternam, ut in c. 1. de desponsa. impuber. Immo dic, quod in effectu iuris non est differentia, ut per Abbatem in d. cap. 1. & quatenus ibi dicitur, impuberem omnino implere debere uoluntatē paternam intelligitur ex debito honestatis, non necessitatis.
h Contradixerint. Ergo q. tacet hoc casu cōsentit. cap. qui tacet de re. iu. quia agitur de re naturaliter appetibili.
i Ratificarūt. Ex hoc nota, ꝙ licet ad cōtrahēdū matrimonium requiratur specialissimum mādatum, tamen gestum sine vllo mandato potest ratificari, & valet. Et sic no. generaliter ꝙ subsequens ratihabitio specialissimo mandato æquipollet, vt hic, & c. 1. §. fin. de despons. impu. in 6. vbi Perus. & in c. cum quis, de senten. excom.
K Tacite interuentū alicuius actus, sola enim taciturnitas non sufficeret, Perus. in c. 1. §. fi. de despon. impu. in 6.

non sunt audiēdi:a si vero alteruter istorū ad pubertatis annos peruenerit, infra eosdem annos altero existente, cū sponsalia contraherētur, b si is qui minoris est ætatis, ad pubertatis annos perueniens reclamauerit, nec in alterū cōsentire voluerit, iudicio c Ecclesię separari poterunt.

Mulier viri potens contrahens cum impubere, non potest resilire: sed impubes factus pubes. h. d.

Mulier quoque q̄ nubiles annos attingens ei, q nondū matrimonio erat aptus, nupsit; d cum in eo semel e consenserit, amplius dissentire nō poterit: nisi ipse, cui nupsit, postquam ad legitimam ætatē peruenerit, in eam suum negauerit præstare consensum.

Contrahens sponsalia cum impubere coactè non tenetur expectare impuberem. h. d.

Hæc tamen de his dicta intelliguntur, quę sponte cū minoribus sponsalia cōtraxerint. Si qua enim non tam sponte sua, f quā a parētibus coacta cum impubere cōtraxerit, & domum traducta fuerit, licet aliquādo ibi inuita permanserit, si puerum vsque ad annum decimumquartū minime expectandū duxerit. ei alium sibi virum accipiendi libera cōcedēda facultas erit

Sponsalia contracta a parentibus non tenent, nisi filij assentiant. h. d.

Nō absimile est, quod de spōsalibus, quę parentes pro illis puberibus g frequenter cōtrahūt, statuitur: nam si quidem ipsi filii expresse cōsenserint, vel tacite; vt si præsentes fuerint, nec contradixerint, h obligantur: & ex eis oritur publicæ honestatis iustitia.

Ratificatio tam tacita, quàm expressa æquiparatur consensui præcedenti. h. d.

Idem etiā obtinet si filii tēpore spōsaliorū absentes, & ēt ignorātes eadem spōsalia post scientes, & prudentes ratificarunt i tacite, K

a Obligātur. No. filios non esse in potestate parē tum quo ad matrimonium, c. fi. de iud. in 6. secus de iure ciu. l. sicut proponis, C. de nupt. & Inst. eo. tit. & l. Paulus, de statu hom. Sed in hac materia stamus iuri canon. eo. ut no. in §. 6. gradu, inst. de grad. & c. pen. de secun. nup. Sed cō sueuit q̃ri. an pater teneat dotare filiā q̃ nupsit? In hac q. multipliciter distinguit, vt p Ab. in c. 1. de desp. impu. & Perus. in c. 1. §. fi. eo. ti. in 6.

b Exotit. Licet hęc littera loquat de spōsalib. cōtractis per parētes: idem tñ est si per alium quēlibet, ut in c. 1. §. fi. de desp. imp.

Dissoluuntur. Hæc pars in duas est subdiuidēda: ī prima demonstrat qualiter sponsalia dissoluantur ipso iure, in 2. qualiter facto hoīs, secūda ibi facto hominis quo ad p imū bre uitatis gratia casus in ea ita pōt ī cōi figurari. Quidā cum sponsalia contraxissent, Pænitētia postea ducti diuersimode statū mutauerūt, vel cū alia psona matrimoniū contrahendo, uel ordinē sacrū suscipiendo, uel religioné aliq̃ ingrediendo, vel

Crimē, dissensus fuga, tps, & ordo, secūda, Morbus, & affinis uox publica cumque reclamat.

Quodlibet istorum sponsalia soluit eorum

Alii ponūt ver sus, qui sequūtur.

Lepra superue niēs, furor, ordo, sanguis, et absēs.

Læsaq; uirginitas mēbris dāmū, minor ætas.

In hęresim lapsus, fideiq; remissio prorsus.

Sponsos dissociāt & uota futura retractant.

Quorū uersuū declaratio apparet tā ex his quæ sequuntur & præcedunt, quam ex his, quæ not. Hos. d. loco.

vel expresse, alias ex sponsalib. contractis a parentib. pro filiis, nec ipsi obligantur,[a] nec publicæ honestatis iustitia inde exoritur.

Sponsalia dissoluuntur ipso iure, quando non habetur ratio uoluntatis contrahentium. h. d.

Dissoluuntur[c] sponsalia, aut ipso iure, aut facto hominis. Ipso iure tunc dicuntur sponsalia dissolui, ut cum nulla habita rōne uoluntatis, & consensus partium, ex certa superueniente causa distrahuntur, ut ex cōtractu matrimonii, sacrorum ordinum susceptione, religionis ingressu, cognationis interuentu.

Matrimonium per uerba de præsenti contractū, tollit sponsalia præcedentia, & iuramento firmata sed matrimonium contractum per uerba de præsenti non irritatur, etiam sequuta copula. h. d.

Si igitur eam, quæ tibi disponsata fuerat, per uerba sibi iunxerit de præsenti, etiā si inter te, & ipsam sponsalia iuramento firmata extitissent, dum tamen copula[d] nō interuenerit: nihilominus per secundum matrimoniū, ēt te inuito, tolluntur, licet fidem frangentib. salutaris sit iniungenda pęnitentia: quāquam si prius per uerba cōtraxisses de præsenti, ita firmū maneret matrimonium, ut per scd̄m ē secuta copula tolli non possit.[e] Nec. n. ut pactionis[f] fidem interdū frangi iura sustinent, ita ēt fidem consensus[g] aboleri permittunt.

d Copula. Cuius virtus est, vt faciat transire sponsalia per verba de futuro cōtracta in spōsalia cōtracti per verba de p̄senti, ut sup. eo. §. sub conditione, ubi no. & in c. is qui, eo. Nisi tñ spōsa de futuro fuisset ui præcisa, vel metu cognita, arg. no. per Inn. & per Abb. in c. insuper, qui ma. accusare poss. & eund. Abb. & alios, in c. consultationi. eo. & conco. cum hac littera, c. sicut, & c. si inter, & c. is, qui. eo. & c. 1. & c. fi. de spōsa. duorum, cum pluribus ibi adductis.

condōnem per consensum, uel aliq̃ qualitatem mutando, vñ fuit dubitatū, an sponsalia sint ipso iure soluta, ob dictū in prophe. relatū a gl. super c. 3. de pact. negatiue r̃ndebant, q̄ possent confirmari per l. sicut, C. de acti. & obl. Sol. tñ est sequenda prout hic legimus, quia cum sponsalia sint dispō quædā ad matrimonium, ut supra suo loco est deductum, sequitur unde, q̄ qñ talis dispō non est amplius congrua ob mutationem mō prædic. factam. consequēter inutilis redditur: nec ob. obiectio, quia semper est seruanda qñ legitime, & canno. obseruari potest, arg. c. sciscitatus, de rescr. Nota primo, legitime contracta nisi causa legitima aliter suadeat, semper sunt seruāda. No. secundo, q̄ maior uirtus aliqñ tollit, & aliquando perficit minorem, facit c. 3. de iureiur. No. tertio, limitation ad l. contractus, sup. citat.

c Dissoluuntur. De h. d. vsque ad finem ti. Et uide de hac materia per Host. in Summa, eo. §. qualiter dissoluantur, & causæ ex quib. sponsalia dissoluuntur comprehenduntur his uersibus.

e Non possit. An aūt hoc hēat locum in foro poli, uide per Abb. in ca. is qui eo. & an Papa possit approbare consuetudinem contra id, q̄d hic dicitur, uide per eundem in c. fi. de spons. duorum.

f Pactionis fidem. i. sponsalia de futuro facta per pactum. Omnis. n. pactio quantumuis simplex, fides potest appellari, hinc ueniens contra promissionem dr̄ venire contra fidem, l. 1. ff. de pac. l. 1. ff. de const. pec. Et promissio appellatūr fides religionis instar, quia sicut in religione credimus, q̄ non uidemus, ita in promissione credo te facturum quod promisisti, licet nō uideam. Vnde Tullius, fides a fiēdo dicitur, i. quod fieri debeat quod est promissum. Vel secundum Ab. in c. 1. de fideiuss. a duorum firmitate.

g Fidem consensus. Idest, matrimonium contractum per uerba de præsenti.

Per ſuſceptionem ſacrorum ordinum, & ingreſſum monaſterij diſſoluuntur ſponſalia. h. d.

Item ex contrario. Si quis ſacris ordinib. fuerit inſignitus, aut religionem fuerit ingreſſus, pari ratione ſoluuntur ſponſalia.[a] Conſultius [b] tamen egerit, qui certam mulierem ſe ducturum in vxorem forte iureiurãdo firmauerit, ſi antea contrahendo iuſiurandum ſeruauerit; poſteaque nulla ſubſequente carnali copula religionem [c] aggrediatur.

Affinitas ſuperueniens dirimit ſponſalia de futuro. h. d.

Item [d] ſi inter ſponſum, & ſponſam affinitas ſuperueniat, vt puta ſi ſponſus propinquam ſponſæ cognouiſſet: aut manifeſtum [e] ſit; aut de hoc ſit publice diffamatus:[f] aut ſpiritualis inter hoc cognatio [g] interceſſerit diſſoluentur inter eos ſponſalia, nec ad matrimonium perueniri poterit.[h]

Ponit quomodo facta hominis ſponſalia diſſoluantur. h. d.

Facto hominis [i] diſſoluuntur ſponſalia, vel contrario utriuſque contrahentis conſenſu, vel cum legitima emergente cauſſa diſſolutio alterius tantum uoluntati permittitur, veluti ex fornicatione, abſentia, membrorũ amisſione, incurabilis morbi interuentu.

a Sponſalia. Hoc uerbum diuerſimode terminatur. Nam in quantũ reſpicit religionis ingreſſum poteſt intelligi non ſolum de ſponſalib. de futuro; ſed etiam de præſenti: ut habetur in ca. ex publico, de conuer. coniug. Et ita poteſt procedere quod dr̃ de Machario in cap. ſcripſit §. ecce. 27. qu. 2. & fac. cap. commiſſum eod. Sed in quantum reſpicit ſacrorũ ordinũ ſuſceptionẽ, intelligit ſolũ de ſponſalibus de futuro, ut no. in c. 1. de u o. & vot. red. in 6. per extrauag. Ioa. quæ incipit, Altercationis antiquę, & hr̃ in c. ex parte, 2. de conuer. coniug. Diuerſitatem inducit religionis fauor; & quia religioſi, & profeſſi ſunt mortui mundo, 16. q. 1. cap. placuit, & late no. in d. c. 1. & alia eſt cã monachi alia clerici. 16. q. 1. ca. alia. Facit pro diuerſitate: quia ſi aliter diceremus nõ eſſet æqualitas inter mares, & fœminas, quia viri duplici remedio poſſent matrimonium impedire & ſponſalia diſſoluere, ſcilicet per ingreſſum religionis, & ſuſceptionem ordinum, fœminę ſolo religionis ingreſſu: cum ſacrorum ordinum non ſint capaces.

b Conſultius. Capit. commiſſum eo, Et pondera hoc uerbum quod importat cõſilium. Vnde quod hic dr̃ non eſt poſitũ in neceſſitate, & conſilium eo tendit, ne is qui ſponſalia contraxit, notetur periurio vulgi opinione, unde ſine peccato potuiſſet religionem intrare, & non contrahere, alii tamen aliter, ut late in d. c. commiſſum.

c Religionem. Scilicet approbatam, & in qua promittantur tria uota. Nec enim ſufficeret, ſi fieret de tertio ordine: uel ſi mulier eſſet, ſi fieret mãtellata, ut per Abba. in capitul. ex parte, de conuer coniu.

d Item ſi. Concor. cum hoc cap. 2. de conſangui. & affin. & cap. ueniens, primo & ſecundo, & capi. ex litteris, de eo, qui cog. conſan vxo. capit. prętere a, eodem.

e Manifeſtum ſit. Quidam exponunt ita quod notorium quaſi nõ ſufficiat impedimentum, manifeſtum, ut no. in c. 2. de conſangui. & affin. Sed male, ut ibidem per Abb. Nam cum manifeſtum in plus ſe habeat quàm fama; ut no. in c. ueſtra, de cohab. mul. & cler. & fama per ſe ſufficit, ut hic, & d. c. 2. Ergo multo magis manifeſtum.

f Diffamatus. No. quod ſola fama probat impedimentũ matrimonii: & licet hic habeatur ſolũ de fama circa affinitatem, idem tamẽ dicendum eſt de quolibet alio impedimento, cũ ſit eadem rõ c. cum dilecta, de confirm. vti. uel inut. Ratio eſt; quia agitur de modico præiudicio, cũ ſit de futuro matrimonio. vel id ob periculum animæ, ut late per Abb. in capi. 2. de conſangui. & affinit.

g Cognatio. capi. ueniens, de ſpirit. cognat.

h Poterit. In tantum, ꝙ ille qui allegat hoc impedimẽtum affinitatis non poſſit repelli, quaſi allegãs propriam turpitudinem, cum illa regula non militet hoc caſu ob periculum animę, ca. præterea, 2. eod. & per Abb. in cap. 2. de conſang. & affi.

Facto hominis, CASVS in tota hac parte ita figurari dẽt. Quidam cũ ſponſalia cõtraxiſſent uolebãt ab iis recedere, diuerſas cauſas aſſignabant uidelicet aliqñ conſenſum alteriꝰ partis, aliquando fornicationem tam carnalẽ, quam ſpiritualem aliquando remotam partis abſentiã, & aliquando aliquem grauem morbum, & cum facto partis aliquid iſtorum contingat, quæſitũ fuit quid iuris, argu. n. enim, c. fin. de homic. in 6. negatiue reſpondebatur. Solu. tamen, ut hic legimus: & ratio meo iudicio eſt, ne matrimonium malum habeat exitum, qua ratione ſuadente ẽt obiectio uidetur ceſſare, ut de ſe patet. No. 1. argumentum, contractus non eſſe obſeruandos ſi Perſonę uel res perueniant ad talem conditionem, vt de iure ſit melius contractum reſcindere, quia lex aliquando permittit quod a princ. prohibet, No. ſecundo quod lex debet aliquando accommodari conditioni humanæ, licet eam regulariter regulare debeat, capit. regula. ubi Docto, diſtinctione 4.

i Facto hominis. Sed non ne in ſuperioribus caſibus facto hominis diſſoluuntur ſponſalia? vt cũ quis aliam ducit per verba de præſenti, uel religionem ingreditur, uel ordines ſuſcipit? Videtur

ergo

Sponsalia dissoluuntur contrario consensu, nec pænæ appositio sponsalibus apposita aliquid operatur. h.d.

Si cõtrahẽtes igitur vel sese inuicẽ liberẽt,[a] vel impubes cõtrahẽs adueniẽte pubertate ratũ nolit[b] hẽre matrimoniũ, dissoluẽtur spõsalia, nec aliquid proderit, qđ sub certa pæna contracta fuerint. Cũ. n. libera matrimonia esse deceat, pænarũ inanis oĩs est adiectio.[c]

Ob fornicationem post sponsalia etiam iuramento firmata cõmissam potest quis licite resilire, & id quod coniunctos disiungit, multo magis impedit coniungendos. h.d.

Vnius quoque tantum dissensu, etiã iurati soluuntur interdum sponsalia, veluti si quis aliquam se in uxorem ducturum iurauerit, & ea post modum fornicata[d] fuerit. Nam licet idem fornicationem non possit opponere præcedentẽ,[e] ob subsequentẽ tamen poterit eandẽ in coniugẽ non ducere. Quia illi iuramento talis inest cõditio,[f] si illa contra regulã desponsationis non uenerit: alioqui si post huiusmodi iuramentũ publica meretrix fieret, teneretur eã in uxorẽ ducere, quod est prorsus absurdũ.[g] Nã si potest contractũ cõiugiũ vir pp fornicationem licite põt a sua cohabitatione recedere, lõge fortius[h] ante coniugiũ celebratũ spõsus spõsã[i] poterit nõ admittere.

ergo quod hæc sectio non sit uera. Respo. quod di uersimode interuenit: Nã in superioribus casibus est cã remota factum hominis dissoluendi quia ius dissoluit, ẽt ꝙ homo nolit hic contra, nã si nolint partes dissoluere in casib. s sequentib. sponsalia non dissoluuntur, cum dissoluitur igitur in casibus sequentibus dissoluuntũt mero hoĩs facto, id est, uoluntate, ei sic cã dissolutionis propinqua est in homine; secus in superioribus casibus in quib. causa propinqua est iuris dispositio, etiam si homo nolit.

a Liberent. Quod possunt, et si sponsalia sint iurata. Nam iurm̃ præstitum ad commodum hominis, potest ab homine remitti, ad cuius cõmodum iuratum fuit, ut per Abb. in c. 2. eo. & per Mod. in ca. 1. de iureiur. quod intellige ante incursum periurium, non postea, Bal. in auth. qđ eis C. de sec. nup.

b Nolit. Vt in ca. de illis, de sponsa. impub.

c Adiectio. l. Titia, ff. de uerb. obl.

d Gẽma de sponś. Numquid autẽ & qñ possit arrha interuenire, & qñ pignus, & an peti possit interesse vide late in d. ca. Gemma, & d. l. Titia. Solũ illud hic not. quod si extraneus promittit sub pæna, quod Titia contrahet cum Sempronio, quo casu ualet pœnæ appositio, si facit quantũ in eo est, non incurrit pænam: difficultas. n. impedit omissionem pænę. l. si uehenda in fi. ff. ad l. Rhod. l. i. ff. si quis c. … et per Abb. in d. c. Gemma, quod & in aliis contractib. locum habet fac. not. in c. delegãtibus, de offi. deleg. & in c. sicut, eod.

d Fornicata fuerit. Sed quid si per uiolentiam opprimatur sponsa de futuro. Resp. uidetur quod nihilominus teneatur cum ea contrahere, arg. 32. q. 5. c. reuera, et l. si uxor, §. si quis plane, ff. de adult. Sed non est uerũ, 27. q. 2. c. raptor, et c. seq. et 32. q. 5. c. finge, & ca. ille. Et ita sine culpa quis punĩtur, licet non sine causa, et pro hac determinatione sm̃ Abb. in c. quemadmodum. de iureiu. Facit ratio, quia non est cogendus quis contrahere bigamiam: secus tamẽ si fuisset sponsa de pręsenti.

e Præcedentem. Arg. ꝙ contrahens non possit allegare debitorem suspectum propter paupertatẽ præcedentem; seu mores præcedentes, fac. l. si creditores, de priu. cred. l. fi. C. de sponsal. ubi Bar. & per Abb. & alios in c. quemadmodum: de iureiur. Item arg. secundum Host. non posse prælatum repelli prætextu criminis præcedentis promotionẽ suam, de quo in c. præterea, de testa. cog. & in ca. fin. de purg. cano. Et qđ dr̃ hic c. quod non posset dimittere, amplia, quod non posset ẽt illã accusare, l. si uxor, §. si quis uxorẽ, & §. fi. ff. de adul. et l. propter uiolatam, C. eod. titu. Tarde. n. quis accusat mores quos semel probauit, facit 32. qu. 5. c. horrẽdus, nisi ex superueniẽti cã c. accepimus, de æta. & qual. c. insinuãte, de off. dele. & 4. q. 3. § si quis testib.

f Conditio. no qđ subintelligunt cõditiones in iuris, fac. c. uenientes, c. peruenit, c. sicut, c. breui, et c. Quintauallis, de iureiu. & 22. q. 2. c. ne quis & l. cum quis, ff. de sol. & l. quęro, § inter locatorem, ff. loca. l. indubitati. C. de non nu. pec. et le. stipulationẽ, C. de iu. dot. l. si libertus, ff. de oper. liber. & l. 1. §. quæ onerandæ, ff. quare. act. non detur. Sed hoc non intelligitur de spã lib. cond. l. repetendi, C. de condi. ob turp. cãm, & 32. q. ult. c. fi. in fi. nisi ubi lex apud aliud p̃sumeret tacite inter contrahentes agi, quia tũc id hr̃ p expsso, l. cũ quid, ff. si cer. pet. et l. triticũ. ff. de uer. obli. Et hæc uera in iuramentis promissoriis secus in assertoriis. Nã in his nulla cõditio intelligit, et de his in c. fi. 32. q. ult. et fac. l. similiter, C. de iur. dot. No. tñ, quia in promissorio iuramento quædam cond. intelliguntur, iõ condõnale poterit appellari, l. condõne, ff. de cond. et dem.

g Absurdum. Ideo non dicendum, le. nam quod absurdum, ff. de oper. lib.

h Fortius. Nã cui damus actionem, multo magis excep. ff. de re. iu. l. inuitus, §. cui damus, et ff. de super l. 1. §. plane, fac. c. quemad. de iureiu. uñ sumit

i Sponsam. Nã et sponsus põt sponsam accusare de adulterio, quasi mr̃imonio iam initiato, arg. l. pp. C. de adul. nisi in casu. l. miles, §. quærebat, ff. de adul. et qa facta est ei iniuria, l. itẽ apud, §. spõsũ, ff. de iin. Nã nec mr̃imoniũ, nec species mr̃imonii uiolare ꝑmissũ est, l. si uxor, §. diu⁹, ff. de adul.

a Idem

a Idem erit. Tranſit de fornicatione carnali ad ſpiritualem.
b Inciderit. Vt cap. non ſolum, & cap. iam nunc 28. q. 1. & hoc intellige de ſimplicibus ſponſalibus: ut & per Io. And. in tracta. de ſponſ. ante fin. uide per Ioan. And. in c. quod ſemel, de reg. iu. in 6. in Mercuriali.
g Steterit. Sed per eas ſtetit quare da eccleſiā li cētiā contrahendi? Reſ. ne deterius contingat cb periculum fornicationis. Simile in c. ueniēs qui cle. vel vou. Sed ſi certum eſſet per eas non ſtetiſſe; nō imputaretē eis periuriū, c. ſicut. eo. In dubio tñ ad cautelā eſſet imponenda pnīa, c. de illis, eo.

Quid autē in ipſo matrimonio, hr̄ in ca. quanto, de diuort. & dicetē infra de diuort. §. multum autem.
c Procul. Sed qñ uidetur procul receſſiſſe? Reſp. ſtabitur conſuetudini & communi reputationi: ut not. per gl. Goff. Ab. & alios, in ca. nihil. de elec.
d Liberū. Immo tenent expectare per tres menſes. l. 2. C. de repud. Et quidam hoc admittunt, alii ꝙ illud ſcđm leges: ſecus ſecundum canones; ut no. in c. de illis, eod. unde ſumit. Et ex hoc qđ dicit, liberum collige quod non tenetur alicui⁹ expectare licētiam: alias nō eſſet liberum; ut not. Abb. in dicto loco, & ī ſponſa de futuro non de præſenti, c. in præſentia, & c. dominus noſter de ſecūdis nupt.
e Migrare. Et ſic non tenentur ſequi ſponſos uagabundos, l. 2. C. repud. Sed quid de uxore? Reſp. Aut ſciebat maritum uagabundum tēpore cōtractus, & tenetur ſequi. 13. q. 2. cap. unaquæque ubi de hoc no. Aut ignorabat, uel ex poſt facto eſt factus uagabundus, & non tenetur ſequi. Abb. in c. de illis eo. Bar. in l. Mæuia, §. fi. ff. de ann. lega. Doc. in l. ſi cum dotem. §. maritus, ff. ſol. mat. Si tamen mutaret domicilium, ēt ſine cauſa, tenetur eū ſequi de hoc no. in c. 1. de coniug. leproſo.

Carnalis, & ſpiritualis fornicatio æquiparantur, h d.

Idem a erit ſi ſponſus uel ſponſa idolatrando, uel hæreſim ſequendo, in ſpiritualem fornicationem inciderit. b

Si ſponſi contrahentes ſe ad motas regiones cōferunt ſponſæ poſſunt ſe ad aliorum nuptias, conferre recepta ſi peierauerint pænitentia h. d.

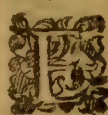
Sed & ſi qui pręſtito iuramētopromittant aliquas ſe mulieres ducturos, poſteaq. illis nō cognitis, procul c recedentes ad alias partes ſe trāsferāt, liberū d erit mulierib. ad alia migrare e uota, recepta tñ de periurio f, ſi forte iuramētum præſtiterint, pnīa, ſi per eas ſteterit g quominus fuerit matrimoniū cōſummatum.

Lepra, uel ſimilis morbus ſponſalia dirimit, licèt non dirimat matrimonium h. d.

Itē ſi ſponſus h, aut ſponſa leproſus fiat, uel leproſa paraliticꝰ, uel paralitica, aut naſū, uel oculos amittat, aut qd ſibi turpius eueniat, ad conſummandā maritalem copulā compelli nō debent i: licet tam cōtractū matrimoniū K ſupueniēs lepra, uel alius morb. nō dirimat. l

DE NVPTIIS. TIT. XI.

Ponit ſubordinationem præſentis tituli ad præcedentia, & ſequentia, h d.

Expoſuimus hactenus quid eſſet mrīmoniū, qua ve rōne inter ſacrā reponatur, admonentes illud initiari ſponſalib. cōſenſu ratificari, & copula cōſummari. m Sed cū proxime de ſpōſalibus, tanq̄ n de principio tractatū habuerimus reliquū nūc eſt, ut de conſenſu & copula, qui-

h Si ſponſus. Cōcor. c. fi. de coniu. leproſ. & c. quemadmodum, de iu.
i Non dēnt. Arg. ꝙ ea quę de nouo emergūt, nouo indigēt auxilio l. de de ætate. §. ex cauſa. ff de de interroga. act. l. ſi mulier in iure. ff. ad velle ia. l. 1. ff. de uét. inſpic. c. inſinuante de offi. del.
K Contractū matrimonium. Etiā ꝙ non ſit ſecuta copula, c. quemadmodum, de iureiur. licet contra riū uideaē inueni re in ca. fi. de coniug. lepro. Sed rñdeo, ut ibi p Ab.
l Dirimat. Parcitē tñ non leproſo, ut non debeat indeſinenter ad lectū, compelli; ſed ſufficit ſi leproſus ſuo debito non fraudetur: ut no. in c. 1. de coniug. leproſ. & 32. q. 2. c. ſi uxorem. Et no. regulam ꝙ nulla infirmitas, quātūcumque grauis ꝑſtat facultatē matrimonii diſſoluēdi. etiam quo ad torum & mutuam ſeruitutem fac. c. 2. & per tot. de coniu. lepro. & c. hi qui & c. hi uero, 32. q. 7. Infectiꝰ tñ, uel alia ęgritudine detētus nō teneē uxori reddere debitū, cu nō poſſit niſi cū periculo uitæ. Nā ordinata charitas incipit a ſeipſo, c. niſi ꝺ auctor. & uſu. pal. c. nō ſatis. d. 70.

f De periurio, Nota quod periurium non impedit contractum matrimonij, ex quo generaliter infert, quod actus ſpiritualis geſtus nō eſt nullus ipſo iure, licet de periurio ſit iniungenda pænitentia, facit cap. ſicut, & ca. de illis. eo. hoc tamen uidetur contra Innoc. in cap. dilecto de præben.

DE NVPTIIS.

m Conſūmati. Vt ſup. de ſacr. matri. per tot.
n Tamquam. Veritatem hic denotat, ſicut & verbum, quaſi, in l. 1. ff. de tranſactio.

a Substantia. Referas ad consensum.
b Perfectio. Referas ad copulam.
c Consenserunt. Exprimendo ipsum consensum uerbis, ut infra eod. §. licet. & not. de hoc in cap. sufficit, cum seq. 27. q. 2.
d Vbi, &c. Concor. c. 2. 30. q. 2. & c. 1. de sponsa. impub.
e Nihil agit. Secus est in sponsalib. c. 1. de despon sa. impub. & in c. 1. eo. in 6.
f Honeste. Hoc quod de iure canonico est honestatis, ob paternã reuerentiã, de iure ciuili erat necessitatis, ut instit. de nupt. in prin. l. 2. C. eo. ti. Sed an si filia nubat sine cõsensu patris ita dicatur ingratitudinis incurrere uitiũ, ut ex hoc possit a patre exhæredari, & an teneat pater illã dotare. De hoc per Ab. in c. 1. de despo. impub. per Bar. & cæteros, in l. 2. §. quod si in patris, ff. solut. matr. Arch. in c. de raptorib. 26. q. 1. Ioã And. Anto. Imo. & cæteri, in c. accedẽs. de procur. Quod satis admitti potest, si & primo & indigno nupserit; alioqui constitutio de honestate loquẽs ut facit hæc littera, regulariter cõtra faciẽtes nõ ligat, Ab. in c. 1. de uita, & hone. cle.
g Pubescant. Ca. puberes, de desp. impuber. 21. q. 1. ca. illud, c. ad nostram, de regular.
h Reputari. Dum tamen adeo sint capaces, quod matrimonii uires agnoscant, cũ matrimonii substantia in cõsensu cõsistat. vt supra in principio. & §. 1. & c. cũ locum de sponsa. & per Abb. in c. de illis, 2. de desponsa. impub. Vñ forte puer ille 6. ann. qui (vt refert Gregor. in dialogo, & glo. 2. quæst. 1. in summa, & Abb. in cap. puberes. de desponsa. impub.) reddidit nutricem prægnãtem, si non fuisset capax matrimonii non potuisset contrahere, sicut nec furiosus, l. patre. ff. de his qui sunt sui, uel alien. iur.
i Minores. Quid si apparens maiorem 14. non posse generare? & contrahat, nunquid matrimonium teneat? quidam quod non; quia non est pubes, ut hic & ca. puberes vbi, late no. de desponsa. impuber. Contrarium tenetur communiter, ex quo. n. est ætatis legitimæ ad matrimonium, nec apparet de ĩpedimento perpetuo, tenet matrimoniũ, c. laudabilẽ. de fri. & ma. Debet igitur expectari vsq; ad plenã pubertatẽ id est, vsq; ad 18. an. illa. n. ẽ plena pubertas. l. itẽ Mela. ff. de al. men. & cib. leg. & §. a rogator insti. tu. de adoptio. Quod si non generaret, tũc posset instari pro dissolutione, cũ præsumatur impedimẽtum perpetuũ, & hæc opi. est æquior, licet præcedens sit forte uerior.

bus substantia a, & perfectio b matrimonii cõtinetur, differam. Quid impediat nuptias cõtrahi, uel cõtractas dirimat cum cæteris, quæ tractatui adiacent, recensentes.

Nuptiæ consensu partium contrahuntur, nec sufficit consensus parentum. h. d.

Nuptias igitur siue matrimoniũ inter se cõtrahunt, uiri puberes & mulieres uiripotẽtes, simulato; in se inuicẽ cõsenserunt. c Vbi d. n. non est vtriusq. consensus, non põt esse matrimoniũ: ideoque si ex altera parte pater puellæ tantum consenserit, ex altera, qui se cupit maritũ fieri, nihil agitur e, quamquã honeste f faciãt filii, si paternæ voluntati minime reluctent.

Nubens sine licentia patris an dotanda & an possit exhæredari.

Pubertas æstimatur non tam annis, quam corporis habitu: & minores quatuordecim annis non possunt contrahere matrimonium. h. d.

Sed qui sint puberes, uideamus, & quidã ex annis tãtũ pubertatem iudicandam asserũt, eum esse puberẽ rati, qui quatuordecim annos impleuerit: & uiripotentẽ, quæ duodecim, quãuis tardissime pubescãt. g Præualuit tñ opinio existimantiũ ex habitu corporis pubertatẽ debere censeri, atque eos, qui generare possint, et si minores annis sint, in proposito puberes reputari. h Itaque si malitia ætatem suppleat, etiam minores i ea ætate coniungi possunt.

Pro bono pacis impuberes contrahunt matrimonium. h. d.

Idem si forte urgentissima necessitas interueniat: vtpote, quòd pro bono pacis k talium coniunctio sit toleranda.

Quantum ad Ecclesiam, etiam verba sunt necessaria ad contrahendum matrimonium. ac muti, & surdi signis nuptias possunt contrahere. h. d.

Licet aũt per solum legitimum uiri & mulieris cõsensum matrimonium cõtrahatur: attamen quantum ad Ecclesiã uerba præsentẽ cõsensum exprimẽtia sunt necessaria l si contra

k Pacis. Not. quod pro bono pacis admittendum est quod aliàs prohiberetur, concord. cap. 2. de desponsa. impub. & 3. q. 6. c. hoc quippe. & 29. d. per to. unde uersus.

Vt pax seruetur moderamen iuris habetur.

l Necessaria. Quo ad probationem: vt no. 27. q. 2. c. suffi. it & quo ad ecclesiam, vt hic subditur; non autem ad substantificandum actum, ut apparet hic in fin. dum loquitur de mutis: Ergo si aliter apparet de consensu, nõ curamus de modo, dum habeamus essentiam facit capit. cum apud. eo d. ubi dicitur quod sufficit consensus illud enim dic. sufficere. quo posito, nihil aliud requiritur ad substantiam: not. in capit.

hentes loqui poterunt.

Muti, & surdi signis nuptias contrahere possunt h.d.

Múti vero. & surdi, qui loqui nō possunt, & exaudire, si cōtrahere velint, quod verbis ostendere nequiuerint, signis declarauerint, proculdubio legitimas nuptias contrahent.[a]

Ponit quasdam verborum conceptiones aptas ad matrimonium contrahendum. h d.

Verba autem ad hoc apta sunt, v.g. *Ego te in meam uxorem accipio: & Ego te accipio, in meum maritum: vel promitto quod te ab hoc tempore pro coniuge tenebo* b *& tibi sicut uxori meæ fidem seruabo:* & contra: *promitto me te pro marito habituram, & tibi tamquā uiro proprio fidem seruaturam:* vel similia consensum de præsenti exprimentia.

Verba prolata in contrahendo matrimonio sunt accipienda secundum communem intelligentiā. h. d.

Inde queritur, si alter cōiugū ita loquutus fuerit, vt quod propositū est, altera pars nō intellexisse se affirmet, q̄d agēdū sit, si tali prætextu c causę dissidii quærantur? In qua specie, si matrimoniū contracturi, iudicio & ætate e sint idonei, si alter quod alter proposuit nō intellexerit, f statutum est ad cōem g verbi intelligentiā h esse recurrendum: cogēdique erūt ambo verba prolata in eū sensum accipere, quē solent recte intelligetib. i generare.

Mutus, surdus & cæcus simul an contrahant.

Scientia & ætas ad cōtrahendum requiruntur.

Per interpretē contrahitur.

can. statutum, de resc. ri. in 6. Item matrimonium est de iure diuino, cap. 1. de uot. in 6. quo iure non est distinctio, inter mutum, et ualētem loqui, merito, etc. Et quod non sint necessaria verba necessitate præcisa, tenet Hostien. & Abb. in ca. tuæ, de spons. contra Hon. et idem Abb. in c. ecclesia uestra. de elect. ubi ēt ponit, quinā sint actus, de quorum substātia sunt uerba.

a Contrahet. Sed quid dicemus, de eo, qui est mutus, & surdus, & cæcus simul? & uidetur posse contrahere, cum possit mulierē carnaliter cōgnoscere? Itē quia habet naturalē rationem. In contrarium tamen facit, quod numquā uidit, uel audiuit matrimonium cōtrahi. Cum igit ignoret, non uidetur posse consentire. Respondeo si potest aliquo pacto cōsentire, quod discretus iudex forte ex aliquibus gestis et signis poterit colligere, poterit contrahere, alias secus: in dubio tamen consulendus erit superior, ut per Abbat. post Hostiens. in capitulo cum apud, eodem.

b Tenebo. immo videtur dicendum quod hæc & similia uerba non sint idonea ad matrimonium, cum respiciant tempus futurū, et hoc uidentur firmare Bart. Laud & Magister sentētiarum in 4. distinctio. 27. ut per Archid. 10. quęst. 5. §. si quis diuinus post glo. & per Abb in c. ex parte. eod. Contra tenetur communiter. Pro cuius rei intelligentia sciendum est, quod si uerba futuri temporis denotant principium actus, quod in dubio solum sponsalia contrahuntur de futuro, ut si dicam. Promitto quod te ducam in uxorem. Sed si uerba futura respiciunt matrimonii executionem; ut si dicam. Promitto quod te habebo pro legitima coniuge, uel uxore, tunc hęc uerba important matrimonium; nec enim aliqua pro legitima uxore teneri, et haberi potest, nisi præcedat matrimonium. Abb. in c. iurauit. de probat. Sed quid si sic dictum fuerit. Non habebo aliā uxorē nisi te, numquid per hæc uerba sic concepta sit cū muliere contractū matrimonium. Resp. ut per Abb. in d. c. ex parte. Quid si dicatur. Placet mihi te habere uxorem, vel: Volo te habere in uxorem, uide per Abb. in c. ex litteris eod.

c Prętextu. Quia dicat se non intellexisse uerba prolata a parte fa. c. c. ex litteris, eod.

d Dissidii. Idest matrimonii non contrahendi.

e Aetate. Idest, 14. annorū in masculo, in muliere 12. ut sup. eod. §. 1. et c. continebatur. et c. attestationes, de spons. impuber. nisi malitia suppleat ætatem c. de illis. et c. fin. de de spons. impuber. & d. §. 1. supra eod. & nota quod duo requiruntur ad ualiditatem matrimonii, sciētia, & ætas.

f Non intellexerit. Id est, nō intellexisse se dicat, siue cōtrahatur matrimonium inter eos, qui erant eiusdem linguæ, siue per interpretem: cum et per interpretem matrimoniū posset contrahi, ut no. in c. ex litteris, eo.

g Communem. Nota ergo, quod verba simpliciter prolata debent intelligi non secundum opin. singularium, sed communem, ad quod fac. not. per Barto. in l. Labeo. ff. de supelle. l. & per Abb. in capitu. ex litteris, eod. Item argu. quod iudex in decisionibus causarum debeat sequi communes doctrinas, et fac. pro hoc quod hic dicitur. cap. intelligentia. de uerbo. significat. et lex non aliter. ff. de legat. 3. et capit. retulerunt de consecrat. distinct. 4. et le. prospexit ff. qui et a quibus, quia non ex opinione singulorum, sed ex communi usu nomina sunt intelligenda, d. l. Labeo, & l. si quis in fundi uocabulo. ff. de legat. 1. et cap. ad audientiam. de decim. le. cum quidam, C. de uerb. significat. cap. in calice, de consecrat. dist. 4.

h Intelligentiam. Aliud tamen statuitur si ambiguitas incidat in iudiciis, aliud si in contractibus, ut late no. in d. c. ex litteris, et in l. quoties in stipulationibus. ff. de uerb. oblig.

i Intelligentibus. Et secundum Abbatem facit hoc contra, eos, qui post perfectum contractum dicunt se non percepisse vim uerborum per notarium prolatorum, habent. n. uerba uim sim. iuris dispositionem, nec excusat contrahentes iuris igno-

Serui possunt etiam inuitis dominis contrahere matrimonium, dum tamen dominos non fraudent debitis obsequijs h.d.

Illud quoq; explorati iuris est, quod matrimonia inter se cõtrahunt, nõ solum liberi homines, uerum ẽt serui. [a] Sicut.n. neque liber, neque seruus est ab aliis Sacramentis[b] Ecclesiæ remouendus,[c] ita nec inter seruos[d] matrimonia ꝓhiberi dẽnt. Ideoq. quãquã cõtradicẽtib. dominis, & inuitis cõtracta fuerint, nulla rõne ppea sunt dissoluenda.[e] Serui tamẽ, qui contraxerint, proprios dominos debitis, & cõsuetis obsequiis [f] minime fraudare debent.

Si unus coniungum comperiatur post cõtractum matrimonium seruilis conditionis, põt dissolui matrimonium, nisi post talẽ cognitionẽ fuerit renouatus consensus, uel sequuta copula. Et liberi sunt ex libero uẽtre nati, nisi aliud inducat lex, & regionis. h d.

Si quis tamen, uel si qua insciens eum, uel eã sumpserit in coniugẽ, quã, uel quẽ postea seruilis compertũ sit esse coditionis,[g] nec post [h] diem ueræ cognitionis [i] habitæ, se inuicem cognouerint, aut aliter facto[K] inuicẽ in se consenserint, ita separari poterũt, ut utriq. libera cũ aliis contrahẽdi facultas non denegetur [l]

ignorantia. Potest etiam intelligi quod hic dicitur, quãdo alter proposuit uerba sophistica, puta Promitto te tenere pro mea coniuge donec terra cooperiet oculos meos. Nec enim sufficit, ad dissoluendum matrimoniũ quo ad tertiã suis oculis superponat: nã illa uerba a recte intelligentibus acci piũtur pro morte naturali, nisi adeo appareret de dolo proferentis, quod sit clarum de dissensu: ut per Alex. consi. 152. uolum. 5. fac. quod dicit Innoc. in cap. ueniens, de iureiur. ubi ait, quod in foro poli iuramẽtum recipit interpretationem secundum intentionem iurantis: secus in foro fori. fac. c. tua. nos, eod. & quod ponit Ab. in capitu. ex litteris, eod. ante finem.

a Serui. Et in hoc ius canonicũ dissidet a iure ciuili. quo iure serui non contrahunt matrimonia, sed contubernia, Inst. de nu. in prin. No. igitur qđ serui iure canonico approbantur ut hic, & in c. 1. & per tot. de coniug. seru. Et ho. procedit non solum in personis infidelium, sed etiam Christianorum, nam si fidelis in iusto bello ab alio fideli capiatur, mero iure capientis seruus efficitur, licet consuetudo generalis Christianorum hoc non uideatur seruare, ut per Abb. c. 6. de conuers. infid. Immo quandoque per solam iuris Canonici dispositionẽ inducitur seruitus ut in c. ita quorundam, de Iudæ.

b Aliis Sacramentis. Scilicet quæ recipiẽtis causa conferuntur, non autem si conferuntur gratia aliorum, ut est ordo, quia tali sacramento serui remouentur, ut supra qui prom. non poss. et not. in c. 1. de coniug. seruo.

c Remouẽdus, §. hinc nobis, in authe. de monach.

d Inter seruos. Nec ẽt inter liberum & ancillam, si cõtrahere uoluerint scienter, ut 29. q. 2. c. si quis ingenuus, et c. 2. de coniug. seruo. & inf § seq.

e Dissoluenda fac. l. possessionem, C. comm. utri. iudic. Partus tamen penes dominum ancillæ remanebit l. & seruorum. ff. de stat. homi. licet quidam contra, ut per Abb. in ca. 1. de coniug. seruo. Sed prima receptior.

f Obsequijs. Etiam si uxor debitum peteret, & concurreret cum domino iubente, quia obtemperandum est domino secundum quosdam. Alii tamen contra, dic ut per Abb. ca. 2. de coniug. seruo.

g Cõditionis. Et sic matrimonium nullum fuit, si erat ancilla, quam credebat liberam, ut 29. q. 2. per tot. & inf. tit. prox. in prin.

h Nec post. Nihil enim refert si antea nam copula carnalis non firmat matrimoniũ, imputãdum est. n. ei qui non detexit statum & conditionem personæ suæ. fac. l. 2. C. si ser. uel lib. ad decur. asp. ubi punit quis ingerendo se actui, quẽ exercere non potest, non detegendo qualitatẽ personæ suæ. Vide de hoc quod no. in c. sciscitatus de rescrip.

i Veræ cognitionis. Non enim cuilibet referenti credere tenetur argu. 33 q 4 capi. quam magnum, & l 2. ff quod fal. tuto. auctor. & titubans, pro ignorante reputabitur l. fi. C. de cond in deb. l. 3. §. is qui, ff. de lib. hom. exhib. c. dominus de secundis nupti. Unde si quis habet conscientiam seruitutis ex discreta & probabili cã tũc sibi præiudicat copula carnalis subsequens, secus si ex leui et indiscreta, argu. c. inquisitioni. de sent. exco. & no. in c. 2. de coniug seruo. An autem uiro status quæstionem mouente possit mulier pendente lite debitum exigere, plene no. in d. c. 2.

K Facto Per quod cognosci poterit coniugalis affectus, ut no. sup. ti. prox. §. non tamen. Sed immo uidetur ꝙ uerba sint necessaria. c. tuæ, eod. et sup. eo. §. licet. Sol. ut ibi no. et ut no. in c. fi. de coniu. ser. Item nota quod matrimonium ab initio nullum tractu temporis confirmatur, fac. ca. litteras, & c. accessit, de desp. impu. et c. 1. de coniu. seruo. Sed contra. facit l. obligationũ. §. fere, ff. de act. & obli. Sol. non est solum tempus quod ualidet matrimonium, sed consensus expressus, uel tacitus, ut hic apparet. Sed pone quod aliquis contraxit cũ ancilla ignoranter, et dominus postea illã manumittat uiro ignorante, nunquid est matrimonium? Resp. non, quia adhuc commiscetur ei ex priori consensu, qui fuit nullus, arg. l. quamuis, C. ad Velleia et l. si mulier. eo. ti. et l. 3. §. scio de. minori. et no. in c. fi. de coniug. seruo.

l Non denegetur. Et detectæ ancillæ quod puta, tiue marito pro dote dederit, erit restituẽdum ut in c. 3. in fi. de coniug. seruo.

Libero

Liberi qui sint. h.d.

Liberi autem sunt, qui sunt ex libero uetre a nati, nisi quis patris conditionem secundum leges b & consuetudinem prouinciæ sequatur. Multo magis c matrimonium inualidatur, cũ quis in persona d errauerit; ut puta si existimans se cum Gemma contrahere, cum Berta contrahat.

Si alter contrahentium utitur uerbis dubijs animi decipiendi mulierem, & eam postmodum carnaliter cognoscit, iudicatur pro matrimonio in foro iudiciali, secus in pœnitentiali h.d.

De eo quæsitũ est, qui cum non aliter mulierem, ut sibi carnaliter commisceretur, pducere posset[e], quam si eandẽ desponset, proprium mentius nomen, illam per hęc uerba desponsauit: *Ioannes desponsat*, an quia uir illo nomine nõ uocaretur, nec ullũ nubendi haberet ppositum, sed copulam tantum carnalem exequendi, inter prædictos matrimoniũ, sit celebratum, cum tamen mulier in uirũ consenserit. Et responsum est non debere ex isto facto coniugium iudicari f factum in eo nec substãtia cõiugalis cõtractus, nec forma g cõtrahẽdi cõiugiũ inueniri valeat: qm̃, ex altera parte solum mõ dolus adfuit, consensus oĩno defuit, sine quo cætera fœdus cõiugale pficere nequeunt.

In dubio pro matrimonio præsumitur, h d.

Sed donec expresse non appareat, ꝙ is qui muliere despõsauit in ppria persona, sub nomine tñ alieno h, quo uocari tũc se finxit, distu-

a Libero uentre. c. 1. de nat. ex lib. uent. fal. tamẽ hoc pluribus casibus: ut no. p gl. & Doct. in d. c. 1.
b Leges. Scilicet municipales, uel prouinciales, cum aliter sit de iu. com. l. patrũ. C. de rei uend & l. & seruorum. ff. de stat. hom. & instit. de iure per son. post. p in. & ca. 1. de na. ex lib. ven. & ca. fi. de ser. non ordin. Et sic nota, ꝙ ualet statutum uel consuetudo, ꝙ quis sequatur cõtraditionem pris. Sed q̃ est iuris cõis ratio ꝙ partus sequat̃ uentrẽ? Rñdeo sm̃ Bal. in l. fi. C. de seruis fugitiu. quia mater potest prodesse filio tribus temporib. d. l. & seruorũ. §. ingenuum. ff. de sta. ho. & inst. de iur. person. § serui.
c Magis. Quia maior est error in substancia, quã in qualitate.
d In persona. Est autem persona rationalis creaturæ indiuidua essentia ut not. 29. q. 1. post prin.
e Perducere posset. Nota igitur ex hac litera ꝙ licet duæ sint principales causæ ob quas institutum est matrimonium: s. causa sobolis procreãdæ, & euitandę incontinentiæ, ut not. 25. q. 1 in summa, tenet tñ matrimonium etiam si quis alia de causa inducatur ad contrahendum, puta ob dotem, parentelam, pulchritudinem mulieris, & libidinem concord. cap. tua nos. ubi Abb. eodem.
f Iudicari. Immo uř hoc iudicandum matrimonium, cum plus ualeat quod agitur, q̃ quod simulate concipit̃. C. plus ualere qđ agit̃, q̃ quod, &c. Itẽ simulatio, siue dolus matrimoniũ spirituale nõ impedit c. quod interrogasti. dis. 26. Sol. quod in prima parte littera loquitur in foro pænitẽtiario, contraria procedunt in foro iudiciali, in quo loquit̃ postrema pars huius §. ut no. in c. tua nos, eo. unde sumitur, in uersic. qualiter. & latius Ab. in prima oppo. licet alii aliter. ut ibi per eũ. Sed pone quod protestatur coram pluribus, quod omnia q̃ faciet, uel dicet, non faciet aio contrahendi matrimonium, & postea in publico dicat. Cõsentio in te, nunqđ hic est matrimonium? Resp. affirmatiue, cum recurrendum sit ad communẽ uerbi intelligentiam sup. eo. §. inde quæritur & c. ex literis, eod. & quia potuit quis a priore uolũtate recedere, & uidetur recessisse per id ꝙ publice facit, nec creditur ei affirmanti adhuc se esse in priori uoluntate ob dolum suũ, cũ sit contra dolosum faciẽda interpretatio. Alii, ut Hostiẽ. & Ab. in c. tua. eo. distingunt, ꝙ si fuit idonea cã protestãdi: & puta iustus metus, prodest protestatio: nec p contrarium factũ ab ea uř recessum, c. 1. ꝙ met. cã. & i c. Lotharius. 31. q. 2 Hoc tñ uerum, nisi sequatur copula quia tunc indistincte uř recessum a protestatione. Sed si nõ fuerat iusta cã protestandi, pcedit prima opinio: Nam si cõtractus procedit ex consensu duorum non ualet protestatio facta ab uno in preiudicium alterius, nisi ille consentiat no. in cap. Cumana. & ca. in Genesi de electio. & in l. non solum. §. morte. ff de nou. ope. nunc. & per Abb. in d. cap. tua,
g Forma. Nota quod ad esse matrimonij duo sunt necessaria: scilicet substantia & forma, sicut ad esse hominis. Pro substãtia est consensus p forma uerba apta ad exprimẽdum cõsensum: ut in cap. si inter. eo. & ca. licet prætor, de spons. duorum: & quia in casu nostro utrumque defuit, nullum fuit, matrimonium. Idem esset si alterũ defuisset. cap. cum apud. eodem cap. tuæ, eod. & cap. quod sedem, de frig. & malefi. Quamuis autem matrimonium duo exigat, res tamẽ est simplex indiuidua 27. quæst. 2. §. 1. & in matrimonio præsumpto ipsum factum habetur pro substantia, & per ipsum factum præsumitur consensus, c. is, qui. eod.
h Alieno. Nota ergo, quod non uitiatur contractus, si contrahens loquitur in tertia persona, intelligendo de tertia psona de se ipso, fac. c. quod autem & cap. dudum, de iur. patro. Itẽ quod contrahens in propria persona efficaciter obligat̃, licet dolo mutauerit sibi nomen. Nomina enim in-

uenta sunt significãdorum hominum gratia.l. ad re. ognoscendos. C. de ingen. & manumis. & §. si quis. insti. de leg. Sed ex quo cõstat de corpore, nõ curamus de nomine. d. §. si quis. & habetur late in c. tua, eod. unde sumitur.

c Prudentes. Secus forte si per errorẽ, cum tunc actus non procedat ex charitate: hoc tamen uerbum non ponitur in c. inter opera. de spon. unde sumitur, nisi implicite.

d Publicas. Quas quidem nulla necessitas excusat, palam. ff de ri. nup. & 32. q. 5. cap. ita ne, & nota quod meretriciũ quãtumuis publicum non excludit mulieres ab hoc sacramento matrimonii: nam hoc est prohibitorium certarum personarum, unde quilibet potest contrahere, qui expresse non prohibetur, c. cum apud. de spõs. Imo inuentum est in remedium fornicationis & humanæ fragilitatis, ut legitur. & not. sup. de fac. mat.

e Proficiet. Scilicet quoad remissionẽ peccatorum secundum Abb. c. inter opera, de spõ. Sed an hoc intelligendum sit de remissione omnium peccatorum; quidam quod sic, cũ sit hic indefinita locutio quę vniuersali æquipollet c. ut circa. de elect. in 6. & hæc est materia fauorabilis, & extendenda, cap. odia de re iud. in 6. Alij contra quia cum Papa indulget remissionẽ omnium peccatorum solet apponere plenam, vel plenissimam, quod hic non ponitur; vt not. Ioan. And. in ca. ad liberandum. de Iudæ. & no. in cle. 2. de pæn. & remiss. & pro hac fac. littera hic in uerb. proficiat. secundum Abb. in d. c. inter opera.

a Prę sumendum. Fac. c. 1. de despo. impub.

sensit, interim erit pro matrimonio psumẽdũ.[a]

QVAE MATRIMONIVM IMPEDIRE POSSINT. Tit. XII.

QVAE MAtrimonium impedire possiut.

Error personæ & conditionis impedit matrimonium, non autem qualitatis, & fortunæ. h. d.

ERgo non oĩs error[b] mrĩmoniũ impedit. Nã si quis corruptã in uxorẽ accipit, quã uirginẽ arbitratur, uel qui accipit meretricem, quam putat esse castam, uterq; quidem errat, neutro, tamen casu ob errorẽ matrimonium infringit.

Ei, qui scienter ducit in uxorem publicam meretricem, peccata remittuntur, h. d.

Quin potius qui scientes, & prudẽtes[c], mulieres publicas[d] de lupanari extraxerint, & in uxores duxerint, qđ agẽt, ĩ remissionẽ pficiet[e] peccatorum. Cũ inter opera charitatis non minimum sit errãtẽ ab erroris semita reuocare.[f]

Qualis sit error personæ, conditionis, fortunæ & qualitatis. h. d.

Solũ igitur[g] personæ, & cõditionis error obstat mrĩmonio: qualitatis uero, & fortunæ nõ obstat. Est ãt error personæ, cũ is, qui est Ioannes, Paulus putatur. Cõdõnis, cũ is, qui seruus est, liber credit. Fortunæ, ut cũ is, qui pauperẽ

b Error. Pro huius materiæ intelligẽtia, dic, quod quadruplex est error, Conditionis, ut infra eo. §. 2. & c. proposuit. de coniug. ser. Personæ. ut sup ti. prox. §. multo magis, Fortunæ, vt d. §. 2. Qualitatis, ut in hoc princ. Duo ultimi errores nõ impediunt, ut hic in princ. & §. 2. & 29. qu. 1. in princ. Secundus impedit, d. §. multo magis, & ca. tua, eod. Primus autem error, s. conditionis, aut est error in libero, vt quia liber credit cum libera contrahere, & contraxit cum serua. & in dubio non tenet matrimoniũ, & hoc fauore libertatis. vt su. ti. prox. §. illud quoq;, cũ §. seq. & 29. q. 2. per tot. Aut econtra seruus credebat se cõtrahere cum serua, & contraxit cũ libera. Et hoc casu sunt opin. Quidã. n. dixerunt, ꝙ non est matrimonium; quia error est in dispari cõditione, asserentes idẽ esse vbicumq; contingit consimilis error; secus dicũt si sit error in pari conditione, puta: quia seruus credebat contrahere cum libera, & contraxit, cũ ancilla: ex quo ambo sunt serui, error nõ hẽt impedire ita not. 29. q. 2 in sum. Communis tñ doctrina hẽt, ꝙ tm̃ fauore liberatis impediat matrimoniũ; & sic vbi contrahentis conditio deteriorat, secus si meliorat, vel conseruat in æqualitate, & hoc plus placet Abb. in c. 2. de coniug. seru. Quia ex quo consensum est in personã isti errores extrinseci non debent impedire hoc sacramẽtum, & in dubio est pro matrimonio iudicandũ: vt in c. licet ex quadam, de testib. Sed qđ in adscriptitio? Respon. communiter tenet, ꝙ talis error non impedit matrimonium: quia adscriptitius est persona libera & inuito domino potest stare in possessione. vt l. iubemus, & Aut. adscriptitios, C. de Epi. & cler. & tenet Abb. in d. cap. 2,

ANT. TIM. Quod dicitur hic, de remissione peccatorum eius qui duxerit meretricem in uxorẽ, est tex. in d. c. inter opera, de spons. ubi Pontifex inquit, ut huic in remissionem proficiat peccatorum, ubi not. Ab. quod opera charitatis proficiũt in remissionem peccatorum. Intelligitur autem id respectu pœnæ, quo ad opera exteriora, nõ respectu culpæ, nam ea culpa remittitur ex contritione. Cætera quæ quęruntur in gloss. desumpta sunt ex Abb. qui dubitat & non resoluit, uide ibi.

f Reuocare. Est enim hoc unum ex tribus generibus eleemosynæ. ca. tria sunt genera, dis. 45. Hoc tamen crimen meretricii sub dissimulatione pertransit ecclesia.

g Igit. De hoc dic ut nõ. sup. eo. in princ. Sed an in casibus, in quib. error non inualidat matrimonium, si minor contrahat, possit petere restitutionem

dives existimatur, uel contra. Qualitatis, cum is reputatur bonus, qui tamen est malus.

Defectus condonis uitiat matrimonium. h. d.

Sunt & alii plures[a] modi quib. matrimonia impediuntur, vt puta conditio apposita, & non impleta, secundum ea, quæ supra[b] diximus de sponsalibus.

Sacer ordo, & uotū solenne impediunt matrimoniū contrahendum, & contractum dirimunt. h. d.

Itē uoti solēnis[c] emissio, & sacri ordinis susceptio,[d] tam matrimonium impedit contrahendum, quam postea contractum dirimit.

Simplex uotum non impedit matrimonium contractum, h. d.

Secus uero statuitur in uoto simplici, quāquam enim contrahendum impediat, non tamen contractum dissoluit.

Habitus religionis nō impedit matrimonium contractum, h. d.

Sic & religionis habitus sine professione susceptus[f] ne contrahantur impedit, sed iam contractas nuptias nequaquam tollit.[g]

Nubenti post uotum simplex imponenda est pœnitentia, h. d.

Huic tamen, qui nubendo uotum simplex fecit irritum, quanto illud manifestius[h] emiserit, tanto propter plurium scandalum, erit durior imponenda pœnitentia.

Christiani non debent nubere infidelibus, & si nubant sunt excommunicandi, h. d.

Cultus quoque disparitas matrimonium, & contrahendum impedit, & contractum interdum dirimit. Si quis. n. Iudeæ coniugali[i] societate iungi uoluerit, siue Christiana Iudæo, uel alias infidelis Chrristiano carnali consortio misceatur, quicunque eorum id cōmisisse deprehenditur, a Christiano cœtu, & ecclesiæ communione protinus segregandus erit.

...uem in integrum, si fuerit seductus? Resp. negati...e. Et de hoc per Abb. in c. ex parte, de rest. spol.

a Alii plures. De quibus, inf. eo. late.

b Supra. Vt sup. de spons. §. sub condit. & c. supra eo. de cond. app. & per tot. & c. de illis, de spon.

c Sollennis. Dr̄ āt uotum sollēne, in pp̄ sito, qd̄ est susceptione sacra ordinis, uel professione tacita, uel expsa munitū, ca. uni, de uot. in 6. & sup. de reg. 1. illud quę ri, de concor. cum hoc c. meminim⁹, cum sequ. ext. qui cler. uel uouen.

d Susceptio. Ex hac ęquiparōne susceptionis sacrorū ordinum & ingressus in religionem quidam tenebant ꝙ per susceptionē sacri ordinis soluerentur sponsalia cōtracta per verba de p̄senti, uelut & per monachatione. c. ex publico. de conuers. coniu. sed contrariū est uerū ut no. ī c. 1. de uot. in 6. & sup. de spō. §. itē ex contrario.

e Simplici. Quia fortius matrimonii uinculū supueniens tollit primū debilius, s. uotum simplex. c. 1. de uoto, in 6. Licet ante matrimonium cōtractū sit quis cōpellendus uotū implere, ut c. ex part. de cens. ib. c. porrectum, de reg. c. rursus, q. cle. uel uou.

f Susceptus. Ab eo qui incorporandi religioni ptāté nō hēt, c. cōsuluit. ubi Ab. qui cle. uel uo.

g Tollit. Arg. cap. quemadm. de iureiur. & l. patre, ff. de his, qui sūt sui, uel ali. iu. Sed contra, c. sup eo. de reg. et c. uidua, qui cle. uel uo. Quidā ꝙ hic et in c. cōsuluit, qui cle. uel uo. loquitur de habitu pbationis, in contrariis de habitu professionis. Tu dic aliter, ut per Ab. in d. c. cōsuluit.

h Manifestius. Sic c. 1. de uot. et uot. redemp. in 6. vnde sumitur. Not. ergo ꝙ ex manifestatione grauius fit peccatum ad hoc sup. de pœn. §. 1, et §. 2, et no. in c. nemo, 22. q. 4. & c. clericus solus, di. 81. & c. de homine, de celeb. miss.

i Coniugali societate. Circa hanc materiā dicas ꝙ si Christianus, uel Christiana miscuerit se cū Hebræo, vel Hebræa, siquidē in figura matrimonii, & ignoranter, tunc nulla eos manerêt pœna, cū darent operā rei licitæ, & ignorātia facti legitimā p̄stet illis excusationē, ut per Ab. & alios, in c. nonnullis, de Iudæ. Ita sñ ꝙ qñ habuerint notitiā de tali impedimēto statī se separēt: alias secus, l. qui contra, ubi late tradit, C. de incest. nupt. Aut scienter, & tunc pœna est dissolutio mr̄imonii et excōicatio, ut hic, 28. q. 1. c. caue. cum seq. & in d. c. nonnullis, et in foro pænitētiali pœna septē annorum pęnitentiæ, c. hoc ipsum, 34. q. 2. Hebręus vero quō puniatur, sunt opi. ut dicet statim. Si vero se cognouerunt in actu fornicationis et scienter, quidā dn̄t, Hebræū mortem mulctandū, 2. q. 7. c. nos, si incōpetenter, §. sed notandū, ver. Nathan, et §. his ita, uer. mul. tu n et 23. q. 5. ca. reos, §. Nathā. ettenet quidā in ca. in nonnullis. Quidā mitius sentiūt sm Old. Pet. de Perus. & Rom. s. ꝙ sit pœna, uel pecuniaria vel tpalis iudicis arbit. et refert Old. consi. 333. ꝙ in casu isto uidit Hebræo amputari uirilia. Tertii meli⁹ quod bn̄da est diligens considerō singularum qualitatū, si mulier sit honesta, et nobilis; an meretricula, et uilis; an Iudæus semel coierit, an sæpius, an iuuenis sit, an maior natu, num unā cognouerit an plures, et pro uarietate casus uarie statuēdū, ut per Pau. Ghir. in tract. de pœnis inf. coitus illi q. 12. Et ꝙ dr̄ de Hebræis idē erit de Turcis, Moris, Saracenis, et simil. ut in hac litera.

[a] Si alter. Not. hic causam, in quo constat matrimoniũ inter fidelẽ, & infidelem, scilicet si infidelis cohabitare vellet cum fideli, sine peccato, hoc ideo, quia matrimonium ab initio tenuit arg. le. patre furiosc. ff. de his qui sunt sui, uel ali. iu. c. quẽadmodum, de iure iu. alias nõ teneretur sup. eo. §. prox.

pter, 27. q. 2. Matrimonium aũt inter infideles nõ habet hoc significatum, quia negãt carnis assumptionem, & sic matrimonium inter eos non est ita firmum, quia cessat ratio indissolubilitatis.

[e] Assignabitur. Scilicet post triennium. Nã ante indistinctè remanet apud matrem, siue conuersa sit siue non c. fi. de conuers. infideli.

[b] Blasphemia. Puta astringẽdo cõiugẽ ad aliquẽ Iudaicũ ritũ, uel Paganicũ, uel idololatriã, & in hac materia habes nos uersus.

Si unus infidelium coniugum conuertatur ad fidem, & alter nolit sibi cohabitare, uel non sine peccato mortali, soluitur coniugium, & couersus cum alia contrahere poterit, & proles communis cõuerso assignabitur: h. d.

Item si alter [a] infidelium coniugum ad fidem catholicam conuertatur: & alter, qui in infidelitate remansit, uel nullo pacto, uel nõ sine blasphemia [b] diuini nominis, uel ut catholicum ad mortale peccatum protrahat, ei cohabitare uoluerit, conuersus quasi [c] priore matrimonio dissoluto licite ad secunda uota conuolare poterit [d], & communis proles ipsi conuerso assignabitur. [e]

Si alter infidelium coniugum conuertatur, & antequam alij legitime coniunctus fuerit, alius quoq; conuertatur, debent se inuicem recipere. h. d.

Qđ si conuersum ad fidẽ & uxor cõuersa sequat̃, antequã pp cãs pdictas [f] legitimam maritus ducat uxorẽ, eã suscipere compelletur. [g]

Inter conuersos ratum est matrimonium non obstante repudio consuetudinario, h d.

Nec quidq̃ conuerso proderit, ꝙ iã scd̃m ritum suum eandẽ repudiauerit [h], cum repudium ipsum ueritas Euãgelica repudiauerit.

Desere spernentem, uel blasphemare uolentem.
Vel te credentẽ scelus ad mortale trahentem.
Nam sunt absque mora sic uincula rupta priora.

[c] Quasi. Forte propterea adiecta est nota impropriétatis, quia nõ potest omnino dici dissolutum matrimonium possit infidelem pænitere, ut statim subdit.

[d] Poterit. Ca. quãto, & c. gaudemus, de diuort. Ex hoc habes casum quotidianum in Iudæis, qui ueniunt ad fidem uxoribus remanentib. in Iudaismo possunt. n. cum aliis mulieribus de nouo contrahere ex causis hic positis, . sed contra videtur. Nã inter fideles matrimonium est uerum d. c. quanto. & supra de sacramento matri. § 1. Vnde ur̃ quod non possint separari ob defectum baptismi. Nam Christus interrogatus a Iudęis, qui non habebant baptismum, respondit: Quod Deus coniunxit, homo nõ separet, cap. de infidelibus, de consan. & affi. Item matrim̃ fuit institutum lõge ante baptismum. s. in statu innocentiæ in Paradiso, & ibi recepit indissolubilitatem suam, cum fuit factum. Et erunt duo in carne una, ut habetus in c. 1. de uoto. in 6. & in c. fraternitatis, 35. q. 10. Sol. Scd̃m Abb. in d. c. quanto, qđ adeo cõsideratur baptismus pro indissolubilitate, quia ubi nõ est fides Christiana, matrimonium non hẽt suam significationem. matrim. n. consummatum denotat unionem, & cõformitatẽ quæ est inter Deum, & Ecclesiam per assumptionem carnis humanæ, ut in c. debitum, de biga. et supra de Sacram. mat. §. 1. Vnde sicut figuratum est indissolubile, quia carnem, quã Deus assumpsit, nũquam dimisit, ita & matri. illud figurans debet esse indissolubile, sicut figuratum, facit quod not. in ca. quia pro

[f] Causas prędictas. Scilicet, uel quia infidelis nolit cohabitare cũ marito, uel id nolit facere, sine creatoris contumelia, ut supra §. prox.

[g] Compelletur. C. gaudemus. de diuor. Vr̃ ergo ꝙ contumelia creatoris non soluat matrimonium ipso iure nec. n. si fuisset solutum prius conuersus cõpelleret post ea conuersam recipere, Io. dicit, ꝙ licet ea nolẽte uxore cohabitare matrimoniũ sit ipso iure solutũ, restituitur tamen quasi iure postliminii, argu. c. cũ per bellicã 34, q. 2. Sicut hæretico reuerso restituũtur alia bona, authe. de Nestorianis, C. de hær. Et licet nõ sit matrimonium inter eos, tñ eã recipere cõpelletur ex consequẽtia prioris matrimonii in fauorem fidei. Alii dicunt quod matrim̃ ipso iure non soluitur, sed soluitur ius matrimonii, i. ius debitum exigendi, pro qua op. ur̃ c. quanto de diuort. ibi. Contumelia creatoris soluit ius matrimonii. Vere ãt tunc matrim̃ soluitur, cum contrahit cum secunda, & nõ ante quia si esset ex toto solutum, non cõpelleretur eã recipere. Itẽ si ex toto esset matrim̃ solutum, supfluum eẽt meminisse de quaui fornicatione pcedẽti, de qua hic, et in d. c. gaudemus ĩ fi. & c. queadmodum de iur. Sed nunquid conuersus posset intrare religionẽ ea inuita antea q̃ cũ alia cõtrahat. Rñ. affirmatiue, cũ iudicio ecclesiæ separati fuerit, c. fi. ĩ fi. de cõu. cõiu. et ĩ d. c. gaudeam⁹.

[h] Repudiauerit. No. ergo qđ lex diuina ẽt infideles cõprehẽdit. Vnde infert Ab. in c. gaudemus. de diuor. quod tales infideles delinquentes contra legem diuinam possunt puniri, secus si delinquerent contra legem canonicam disponentem super spiritualib. fac. not. per Inn. in c. super his, de not.

AN. TI. Nota dictum hoc ex Abb. in d. c. gaudemus; quod tamen uerum est de præceptis moralĩbus, quæ quoniã ex naturali iure proficiscuntur, quod insitum est in animis omnium hominum a natura

natura, omnes ligant. Vnde quod continetur in lege, & Euangelio dr ius naturale, c. 1. di. 1. cætera vero iudicialia, et cærimonialia non comprehendunt eos qui sunt extra ecclesiam. Quid. n. ad nos de his qui foris sunt? dicebat Apostolus.

c Nulli vmquam. Vnde etiam lex plura cõiugia prohibet Iudæis, l. nemo Iudæorum C. de iudęis et l. 2. C. de incest. nupt.

p Reuelatione. Vt legitur de Iacob, et de aliis antiquis Patriarchis, ut in c. gaudemus, de diuor.

a Nupserit. Quia itelligit legitime cõtraxisse, quæ auctoritate legis contraxit. 23. q. 4. ca. qui peccat fac. ca. fraternitatis, de frig. et malef. et l. Gracchus, C. de adul. et l. iuste, ff de acq. poss. Sed contra facit, quia iuris diuini ignorãtia neminẽ excusat c. quia, ea. d. 38 sed iure diuino nõ est licitum repudium. Ergo repudiata alteri nubẽdo cõmittit adulterium? Resp. repudium erat approbatũ lege antiqua, qua lege utẽtes excusantur ab adulterio, quod noncõmittitur sine dolo, ut 34. qu. 2. c. in lectum, et l. pen. de adul. et ita sol. Abb. in c. gaudemus, de diuor.

b Fuerit. Sed cum oẽ peccatum, et sequela peccati in baptismo deleat 26. di. c. deinde, et 32. q. 1. c. ꝙ aũt, et dona baptismi sĩt sine omni luctu c. 2. et c. fine pæn. de consec. di. 4. qualiter reuertẽti ad fidem poterit fornicatioañ baptismũ commissa obiici? Dicas ꝙ in baptismo tollitur omne crimen, et peccatum quo ad Deũ, sed quatenus peccatum respiceret interesse tertii, vel reip. non tollitur, et sic marito ius excipiendi saluum remanet. Simile est in sacramento pœnitentiæ, per quam tollitur crimen fornicationis quo ad Deum, et tamen post quamcumque pœnitentiam potest maritus illam accusare 33. q. 2. c. admonere. Nec eam etiam post pœnitentiam recipere compellitur, ut c. gaudemus de diuor. An autem, et qñ per baptismum tollatur irregularitas ante contracta, uide per Abb. in d. c. gaudemus.

Exceptio fornicationis, non impedit matrimoniũ inter conuersos, h. d.

Sed nec fornicationẽ dimissor dimissæ poterit obiicere, propterea quod alii post repudium nupserit[a], nisi aliàs fornicata fuerit.[b]

Si paganus prius plures uxores habeat, post fidẽ susceptam adhærebit primæ. h. d.

Quia uero pagani in plures simul fęminas affectum coniugalem diuidunt, utrum post conuersionem omnes, vel quam ex omnibus conuersus retinere ualeat, non immerito dubitari poterit. Et cum nulli vmquam [c] licuerit plures habere simul uxores, nisi cui diuina fuerit reuelatione [d] concessum; nec cuiquam uxore etiam ob fornicationẽ dimissa, aliam liceat superinducere, euidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu (cum inter coniuges seruanda sit æqualitas [e]) circa matrimonium reprobandam, & de pluribus primam tãtum retinendam. [f]

Matrimonium non soluitur altero coniugum fidelium in hæresim lapso. h. d.

Alia sane causa est eorum coniugum, quorum alter uel in hęresim labitur, uel ad infidelium transit errorem, neque enim hoc casu, qui relinquitur, ad secundas nuptias discedere poterit. Nam etsi [g] matrimonium verum inter infideles sit, non tamen est ratum[h] inter fideles autẽ, & uerum, & ratum existit, quia sacramẽtum fidei quod semel est admissum, numquam amittitur, [i] sed ratum efficit coniugii sacramentum, ut ipsum in coniugib. ipso durante perduret.

Per dationem instantiæ soluitur argumentum h. d.

Nec refert quod a qbusdã forsan obiici posset, ꝙ fidelis relictus, non debeat iure suo fi-

e Aequalitas. Nõ ꝙ matrimonium non dẽt claudicare, ut hic, et in ca. quanto de diuort. Qñque tamẽ claudicat quoad debitum reddendum, c. quædam, de conuers. coniug. Vel quoad obligationẽ expectandi alterum c. de illis, de desp. impu. et sup. de spon. §. de illis.

Matrimonium nõ dẽt claudicare.

f Retinendã. Hoc expresse non dr in c. gaudemus, de diuor. unde sumit. Sed non potest aliter hæc materia intelligi, ut appa ret ex his, quæ ibi dñt omnes Doct. Sed quid dicemus si fidelis dicat plurib. mulieribus: Duco uos in uxores, et illę pariter respondeãt. Et nos te in maritum, q̃ istarum erit uxor. Resp. nulla etiam si una tantum sit apta matrimonio quia iste uir non habuit præciseanimum obligandi se uni, ut per Ab. in d. c. gaudemus.

g Nam etsi. Occurrit tacitę obiectioni: nam potuisset dici quod quando unus ex duob. infidelibus ad fidem conuertitur, si remanens in infidelitate nolit cohabitare cum cõuerso, uel non sine cõtumelia creatoris permittitur conuerso aliam ducere. Idem uidebatur altero delabente in hæresim, quod remanens catholicus posset aliam ducere. huic obiectioni respondetur, ut hic habes.

h Non tamen est ratum. Quia potest dissolui, ut hic, et c. quanto, et c. gaudemus de diuor. et 27. q. 2. c. item illud.

i Amittitur, 22. q. 7. c. 1 et c. 2. et 1. q. 1. cap. quod quidam.

a Sine culpa. Licet nemo sine culpa suo iure regulariter priuari dêat, c. quanto, de diuor. 16. q. fi. c. inuentum, & dist. 56. ca. satis peruersum, & de eo qui cogn. consang. uxo suæ c. discretionem, & ca. fi. & c. 2. de constit. Qñque tamen ex causa priuatur ēt sine culpa, c. quoniam, §. 2. ut lit. non contest. & ca. antiqua. de priuil. & di. 22. c. renouantes.

ligionem? Et non vr, cum paria delicta mutua cōpensatione tollantur, l. viro ff. sol. mat. Tu dic, ut per Ab. in d. c. fi. Et quod dr̄ de religionis ingressu altero coniugum inuito faciendo in casu spiritualis fornicationis, intellig cum interuenit separatio facta iudicio ecclesiæ, ut habetur in d. c. fi. vel licet non pcesserit talis separatio, nec tamen non est integra.

ne culpa a priuari cũ idem multis casib. b contingat, ut si alter coniugum insidiatur. c Ex hoc quoque quorundã malitiæ occuritur, qui odio coniugum simularent, d postmodum nubentibus coniugibus ab ipsa resilirent.

Cessante causa cessat effectus. h. d.

Quinimo qui in fide permanserit, ad eum qui ab hæresi, uel infidelitate ad ecclesiam reuertitur, vel inuitus redire cogendus erit e; nisi ad religionem f transire maluerit.

Coniugiorum aliud est legitimum, & non ratum aliud legitimum, & ratum: aliud ratum & non legitimum. h. d.

Ex his apparet coniugium aliud esse legitimum & non ratum; aliud legitimum, & ratum: quoddam uero, quod ratum quidem est, sed non legitimum. Legitimum, & nõ ratum cõiugium est, quod legali institutione, uel prouinciæ moribus contrahitur, hoc inter infideles tantum non est, quia g dissolui potest dato libello repudii, lege fori, & non lege poli, quã non sequuntur. Inter fideles uero semper ratum est coniugium, cum coniugia semel inter eos contracta i, numquam solui possint. Horũ vero quædam sunt etiam legitima, veluti cũ seruatis nuptialibus ritibus, vxor sponso traditur K, illorum vero coniugia, qui contẽptis legitimis solennitatibus solo affectu, aliquam sibi deligunt in coniugem, non legitima, sed rata tantummodo esse creduntur. Quamquã l enim, spretis ritibus Ecclesiæ, matrimonium contrahi non debeat: non tamen ob id solum sacramentum coniugii dissolui debet.

Idem operatur comprobatio, quod legitima institutio. h. d.

Quin potius si tale matrimoniũ fuerit ab ecclesia postmodũ cõprobatũ, filii generati, et legitimi iudicãdi erũt, & hæredes: aliqua non

b Casibus. Fac. 14. q. 6. comperimus, & di. 54. c. frequẽs & 34. q. c. si cuius, & 16. q. 7. ca. decernimus, & di. 70. c. neminem & 18. q. 2. ca. definimus, & c. tua de cle. ægro.
c Insidiatur. 32. q. 7. c. illi.
d Simularent. Hęc est cã quare priuatur quis iure suo sine culpa. simile 3. q. 1. c. dixit dñs.
e Cogendus erit. Sed contra in ca. gaudemus, de diu ubi separatam ob fornicationẽ non cogitur quis recipere, licet emendatã. Sol. illud in carnali fornicatione, hic sumus in spũali. Sed quæ est diuersitatis ratio? Resp. in spirituali fornicatione sola anima pollitur, in carnali anima, & corpus, & uir magis scandalizatur de eo quod fit in corpore, quã ex eo quod fit in aĩa, & ita cã maioris scãdali illati uiro fit. vt post carnalem fornicationem ēt emendatã recipere non cõpellatur: quæ rõ nõ militat in simplici spũali. Ita no. in c. fin. de cõuer. coniug. vel dic ut no. inf. de diuor. §. multũ aũt.
f Ad religionem. Vt ca. fi. de cõuers. coniugat. quæri solet, si uxor separata o fornicationẽ

Et amplia qhic dr̄, vt habeat locum ēt in fornicatione carnali, ut s. innocens possit peccante inuito religionem intrare, fa c. 27. q. 2. c. Agathosa. & c. ueniẽs, de conuers. coniugato. & per Abba. in d. c. fi.
g Ex his apparet. Recte hoc infertur ex superiorib. & sumitẽ ex c. fi. 28. q. 1.
h Quia, &c. Ista rõ a quibusdam non probatur, ut not. 28. q. 1. c. fi. posset forte alia ratio adduci. s. quia si alter fiat Chrianus, & infidelis nolit cohabitare, dissoluetur matrimonium, ut sup. eo. §. item si alter, & in c. quanto & c. gaudemus, de diuor.
i Cõtracta. Et consummata.
K Traditur. 30. q. 5. c. aliter.
l Quamquã enim, &c. De tota ista materia uide per gl. Abb. & cæteros in ca. quod nobis, qui fint legi. & c. 2. & per totum, de matrimonio contract. contra. interdict. ecclesi. & in capit. non oportet, 34. quæstion. quarta, & capitulo penul. de fer. & nouissime per Concilium Tridẽtinum sessio. 24. in decretis reformationis, quod forte ex parte corrigit quod hic dicitur, scilicet respectu matrimonii clandestini.

a uiro [illegible], postea & ipsa adulteriũ committat, numquid marito reuerso possit intrare religionem?

Peni-

illis erit ĩponẽda pœnitentia,[a] qui cõtẽptis ecclesiæ præceptionib. matrimoniũ cõtraxerũt.

Iustus metus nisi purgatus fuerit, impedit matrimonium h.d.

Coactio[b] quoq;, & iustus uiolẽtiæ metus[c] matrimonium impediunt,[d] Cum.n.cõsensu coniugum contrahatur, plena debet[e] ille securitate[f] gaudere, cuius est animus indagãdus, ne metu impulsus dicat sibi placere, qđ odit.

Copula metum purgat h d.

Plane quæ inuita probat se sponsalia cõtraxisse, si cõperiatur postmodum sponte[g] cognita, ad matrimonii dissolutionem proclamare & metum causari non poterit.[h]

Furor impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum.

Furor quoq. quia cõsensum ĩpedit, nuptias cõtrahi prohibet[i]: cõtractas ãt non dirimit.[K]

Frigiditas & coeundi impotentia matrimonium impediunt h.d.

Item frigiditas: & coeundi impotentia[l] legitimum matrimoniis impedimentum adferunt. Sicut n.[m] puer, qui debitum reddere nõ potest, non est aptus coniugio: sic qui ita sunt natura[n] impotentes, vt nec ope medicorum[o] sine mortis periculo iuuari possint, apti ad contrahenda matrimonia minime putantur. Ea igitur quæ adeo est arcta, ut mulier fieri, & alteri carnaliter commisceri non possit, nisi per incisionem, ad matrimonium contra

a Pœnitentia. Cap. 1. de matrimo. cont. contra interd. eccles.

b Coactio. Est autem coactio cum uiolenta corporali, uel captura, metus uero est præter aliquã violentiam, & captionem.

c Metus. Iustus autẽ metus dr̃ qui potest cadere inconstantẽ virũ. fac. l. si quis ab alio ff. de re iudi. & le. metũ. ff. quod met. cã. & quod no. in cap. de muliere, de spons. uel in constantem mulierem cum ob sexus imbecillitatem minor metus in muliere sufficiat ad impedimẽtum, quam in uiro. arg. ca. indignamur. 32. q. 6. & ca. sicut dignum, de homici. & per Ab. in c. causam. de off. dẽleg.

d Impediunt. Et quidẽ ipso iure, vt in capit. cum locum. de spons. Sed contra vr̃: quia regulariter metus actum ipso iure nõ infringit; sed ope duntaxat exceptionis. ff. de eo quod met. caus. per totũ. & hoc quidam admittunt ut Cardi. Cõmuniter tamen cõtra de rõne uide per Abb. in d. capi. cum locum. Et nota, quod si ambigatur de metus interuentu, magis creditur duobus testib. deponentibus de metu, quam mille deponentib. de spontanea voluntate; ut per Abb. in c. 1. de his quæ ui, met. caus.

e Debet. Necessitatem importãt, non honestatem & hoc est regulare, vbi materia est indifferens. no. in clem. attendentes, de sta. regul. & per Abb. post glo. in c. si uir. de adulter. quandoque solam honestatem, c. 1. vbi no. de despon. impub.

f Securitate. Et sic in materia matrimonii uolũtas coacta non habetur, pro uoluntate, c. de muliere. Vbi Abb. no. de sponsal.

g Sponte. Aliud si inuita c. consultationi. vbi per Abb. & in c. insuper. qui ma. accus. pos. & per aliquos, in c. pen. de probatio.

h Poterit. Ex quo enim carnalis copulæ consensit, omnis uiolentia sublata intelligitur: & matrimonium tenet, cap. illis, de spons. impub. & cap. 2. de eo qui duxit uxor. quam per adult. pol. & ita ratihabitio ualidat quod non ualebat a princi. c. cum uirũ, de reg. de hoc per Conc. Tri. sess. 24. c. 9.

i Prohibet. Interueniens, scilicet tempore contracti matrimonii, 32. q. 7. c. neque furiosus. simile, in c. sicut, de reg.

K Dirimit. Cap. neque. 32. q. 7. fac. l. qui fuere. ff. de stat. homi. l. patre. ff. de his, qui sunt sui uel alien. iu. Sed pone, quod mulier contraxit cum furioso, & eo reuerso ad sanam mentem perduret in eodem consensu nũquid erit matrimonium? Respondeo valde de hoc per Doctorem traditur in capitulo dilectus, eodem.

l Impotentia. Argumen. quod licet allegare impotentiam sine expressione generis ipsius impotentiæ vt not. per Abbat. in capitul. quod sedem, de frigid. & malefi. unde sumitur.

m Sicut enim. &c. Nota quod idem operatur impotentia corporalis non ad tempus, quod perpetua in perpetuum, fac. capitu. a nobis. & cap. puberes, de despon. impube. & de sponsa. §. qui sint puberes.

n Natura. Sed an senes, qui calore naturali sunt destituti, possint matrimonium contrahere? Respo. affirmatiue, l. sancimus, C. de nupt. c. nuptiarum. 17. q. 1. Et senibus matrimonium dicitur esse legis obsequiũ, & humanitatis solatium. 31. q. 1. c. apperiant, & c. quid si dormierit. Et senex quandoque habet habitum reducibilem ad exercitium, sicut dicimus de spadone habente unum testiculum. le. si serua §. spadonem. ff. de iur. dot. & per Abb. in cap. quod, sedem, de frig. & malefi. ubi habetur. & de eo, qui habet virgam erectam, sed non potest semen emittere, quod contrahere non potest, iuxta no. in capitu. hi qui, 32. q. 7.

o Nec ope medicorum. Ita ut tale adiumentum non sit sine mortis periculo, cap. fraternitatis. de frig. & malefi. & not. in ca. ex litteris, eod. titul. & statim subditur in hac littera. Modicam autẽ uexationem, & molestiam, debent coniuges sustinere, vt matrimonium sortiatur effectum ut habetur in dictis locis.

Iudi-

a Iudicari. De hoc in ca. fraternitatis, eo. in fi. de frig. & mal. fi.

b Vinculo. Vt c. 2. & per tot. de coniug. lepros. Et sic nota quod infirmitas quantumcumque grauis non impedit matrimonium contrahendum, immo & in articulo mortis potest quis cōtrahere matrimonium, ideo quod filii etiam ante geniti legitimātur: ut no. in capit. tanta, qui fil. sint legit. & per Ioann. And. in cap. culpa, de reg. iur. in 6. Et fac. pro hoc ꝙ edictum de matrimonio prohibitoriū est certarum personarum. capit. cum ap. de sponsalibus.

c Irritat. Huius autem publicæ honestatis iustitię plures sunt species, ut not. in cap. non debet, de consang. & affin.

d Sponsalib. De futuro, & multo magis de pręsenti. Et sic nota, quod tam de sponsalib. de futuro, quam ex matrimonio de p̄senti oritur publica honestas inter sponsam, seu maritatam, & consanguineos spōsi, seu mariti. Superueniente uero inter eos carnis copula oritur aliud vinculū. s. affinitatis. Vnde oēs consanguinei uiri sunt affines uxores, & ecōtra, capit. super his de consangu. & affinita. & durant hęc uincula etiam post mortem alterius. c. fraternitatis, 25. q. 10. & cap. 1. de sponsa. in 6. Oritur ergo quandoque publica honestas sine affinitate quandoque affinitas cum iustitia publicę honestatis, quandoque affinitas sine honestate publica, ut si quis circa sponsalia, seu matrimoniū cognoscat mulierem, nam inter eum, & consanguineos mulieris oritur affinitas, & econtra, cap. discretionem, de sponsa. & de eo qui cogn. consang. uxor. suæ, per tot. nec oritur hoc casu publica honestas. Et fac. hæc quæstio ad illam, an sufficiat in dispēsatione facere mentionem de affinitate tantum, an etiam debeat & de publica honestate, de qua per Abb. in capitulo non debet, de consanguin. et affinit.

e Coniuncta. Non tamen quocumq; gradu usq; in infinitum, sed usque ad quartum. cap. non debet, de consangui. & affini. & per Abb. in ca. sponsam. de sponsal. hodie tamen Concil. Trid. sess. 24. capit. 3. in reformationibus matrimonii valde restrinxit huius impedimenti efficaciam noluit enim excedere primum gradum quod puto ratissime factum.

f Puris. Conditionalia enim non inducunt publicæ honestatis iustitiā vt in capi. 1. in fin. de spons. in 6.

g Certis. Vt si promisit ducere Bertam filiā Titii: incerta vero sunt quando promisit ducere unā ex filiabus Titii. fac. c. ex litteris, 1. de spons.

h Consanguinitatis. Scilicet intra quartum gradum de iure Decretalium, c. non debet de consanguin. & affi uel usque ad primum secūdum Concil Tride. sess. 24. in decretis reformationis matrimonii: ca. 3. per quod uidetur quasi in totum tolli, & corrigi quod ponitur, in hoc §. cum disponat, qđ quacumque ratione sponsalia nulla sint, nullam inducant publicæ honestatis iustitiam.

i Affinitatis. Scilicet præcedentis in primo genere, & usque ad quartum gradum iure Decretalium, cap. non debet, de consang. et affin. facit c. discretionem, de eo qui cogn. concor. ca. uxo. suæ secus nouissime, per Conc. Trid. in loco allegato in superiori notula.

L Frigiditatis. Vt de frigid. et male, per tot.

l Religionis. Scilicet præcedentis et approbatæ ut no. in c. 1. de sponsal. in 6. in prin.

m Alia. Puta ex cognatione spirituali, & legali.

n Ex defectu consensus. Puta quia contracta ab infante, uel furioso, c. dilectus, de sponsa. & supra eo. c. litteras, & c. accessit, de spon. impub. sed nouissime per Conc. Trid. non est distinctio, quæ ex capite nullitatis procedat.

hendum non debet iudicari.[a]

Leprosi possunt matrimonium contrahere h. d.

Alia est cā leprosorum, nā si mulierem inuenerint, quę sibi uelit nubere, vel mulier leprosa virū, liberū erit illis cōiugali uinculo[b] colligari.

Publicæ honestatis iustitia impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit. h. d.

Publicæ quoque honestatis iustitia, tam matrimoniū contrahendū impedit, quā contractū irritat[c] est aūt publicæ honestatis iustitia q̄ ex legitimis spōsalib.[d] oritur mulieris, q̄ illi coniūcta[e]. Est, cū qua nūc uir matrimoniū contrahere desiderat: vt ecce: Cū Berta spōsalia contraxi, uolo nunc cū Gēma, quę Bertæ cognationis uinculo est coniuncta matrimoniū contrahere, publica honestate impedior. Inhonestum. n. ac turpissimi uisum est exempli, ut ei quis nubere ualeat, cuius coniūctam spōsalia frangēdo deceperit, ne in eandē eius nubendo coniunctę, quasi iniuriam cumulet.

Spōsalia pura, & certa ex cōsēsu ualida, licet alias nulla, inducunt publicæ honestatis iustitiæ quā sequentia sponsalia dirimunt non præterita. h. d.

Vsque adeo autem ex puris,[f] & certis[g] spōsalib. impedimentū Iustitiæ publicæ honestatis exoritur, ut ēt si illa consanguinitatis[h] affinitatis,[i] frigiditatis,[K] religionis,[l] aut alia[m] quauis rōne nulla sint, dū tamē non sint nulla ex defectu consensus,[n] nihilominus, & impediri, & dirimere sequentia sponsalia, uel matrimonia dignoscantur, licet præcedentia dissoluere nō ualeāt. Quare, q̄ sponsalia pure

Idem

ac determinate cum aliqua muliere contraxit; & postmodum cum secunda prioris consanguinea idem fecit, [a] ex priorum sponsaliorum uigore, ad matrimonium contrahẽdum cum prima remanet obligatus. [b]

Filij nati ex matrimonio, cui obsistit publicæ honestatis iustitia, non succedunt patri scienter contrahenti. h. d.

Filii quoque nati ex matrimonio, qđ publicæ honestatis iustitia impediente contractum fuit, cum nec ecclesię permissionem, [c] nec patris allegare possint ignorantiã, [d] ad successionẽ bonorũ paternorũ minime admittentur.

DE TRIPLICI COGNATIONE. TIT. XIII.

Cognatio est triplex spiritualis, legalis, & naturalis: & spiritualis cognatio impedit matrimonium contrahendum, & contractum dirimit h. d.

MVlto magis ecognatio matrimonio interdum est impedimẽto. Est autem cognatio triplex, spiritualis, legalis, & naturalis. Spiritualis [f] cognatio est attinentia quædam proueniens ex Sacramenti [g] collatione, uel ad sacramentum detentione.

Quas personas impediat matrimonium contrahere spiritualis cognatio. h. d.

Non solum igitur inter baptizantẽ, & illũ qui eum ex baptismo suscepit [h], item inter ba

---

a Idem fecit. Quia contraxit per uerba de futuro sed si contraxit cum prima per uerba de futuro postea cum secunda primæ consanguinea, eodem modo in gradu prohibito contraxit, & secundam cognouit, nec primam habere poterit ob affinitatem superuenientem, q̃ soluit sponsalia de futuro. ca. ueniens. primo. de eo qui cognou. cõsau. ux. suæ. & c. ex literis. eod. titu. secundam hẽre non potest: quia publicæ honestatis iustitia impedit, ut hic & c. 1. de sponsal. in 6. & ibi no.

b Obligatus. Secus si cum alia non ipsius consanguinea contraheret per verba de pręsenti c. si inter. de sponsa. Et ex hoc quod hic dicitur, nota, q̃ licet superueniens affinitas dissoluat sponsalia de futuro, tamen iustitia publicæ honestatis ipsa non dissoluit, & merito, Secunda enim sponsalia tolluntur per publicæ honestatis iustitiã ex primis inductã, non ergo ex secundis potest esse honestas, quæ tollat primam, simile, ca. si quis. di. 57.

c Permissionem. i. dispẽsationem, potest. n. papa dispensare super impedimento publicæ honestatis. Nã illud impedimentũ non est a iure diuino, sed humano, circa quod Papa potest dispensare, c. proposuit, de concess. præb. & dispensando Papa super matrimonio, in consequentiã dispensat super legitimitate filiorum, et respectu hęreditatũ, & successionum. de quo in c. per uenerabilem. qui fil. sint legit. et in c. quia circa. de consan. & affin. d. 35. q. 8. c. 1. Et ex hoc, quod hic dicitur ampliatur dispositio c. sponsã. de sponsal.

d Ignorantiam. Not q̃ ignorantia prodest, & interdum ualidat actum. l. & liberi, et l. liberi, ff. de contrah. emp. concor. c. 2. et c. referente. et cap. ex tenore, qui fil. sint legit. Sed an quælibet ignorãtia excuset? Et certe ignorantia facti probabilis excusabit, fortius ignorantia iuris, & facti. Quid autem de ignorantia iuris tantum? Respond ut not. per Abbatem in d. ca. referente. Hodie tamen paterna ignorantia non excusat filios ob omissam solennitatem, ca. cum inhibitio, de clandest.

gnorantia prodest.

Et hæc impedimenta matrimonii quæ colliguntur, tam ex supradictis, q̃ ex his quę hẽntur infra, & sparsim per alia loca, concluduntur his uersib.

Error, conditio, uotum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, uis, ordo ligamen, honestas.
Si sis affinis, uel si coire nequibis
Hæc socianda uetant connubia iuncta retractãt.

Quorum uersuũ declaratio, & sensus patet ex his, q̃ supra, & infra dicuntur, & seriose declarantur per Ioan. And in summa quarti libri Decretalium.

DE TRIPLICI cognatione.

Spiritualis cognatio.

Mvlto magis. Bene multo magis, cum cognationis uinculum fortius sit, quã iustitia publicæ honestatis.

f Spiritualis. Hãc definitionem, siue descriptionem ponit gl. in c. 1. de cogn. spir. in 6. Abb. in rub. eod. eãdem ponit, sed latiorib. uerbis ut ibi per eũ, & sua descriptio est quædam declaratio, siue paraphrasis eius quę hic ponitur.

g Sacramenti. Non cuiuslibet, sed baptismi tm̃, et chrismatis ut infra dicitur quod ideo est secundum Abbatem in rub. eo. quia hæc spiritualis cognatio imitatur naturalem in quantum potest. Vnde sicut cognatio naturalis oritur per natiuitatem carnis, sic spiritualis per natiuitatem, quæ consistit in spiritu, et in sacramento baptismi dicitur quis renasci, i. iterum nasci: quia iam quis natus est semel carnaliter. Vnde illud Euangelii. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritusancto, non potest intrare regnum Dei; ex confirmatione autem oritur hæc cognatio, quatenus habet connexitatem cum baptismo.

h Suscepit. Nota quod patrinus dicitur baptizatum suscipere, de sacro fonte, alibi quod eum tenet. c. contracto. de cogn. spir. et alibi quod leuat. c. ueniens. eod. tit. quandoque quod propriis manibus

ptizatum [a] & suscipientis filios, & uxorem [b] ante susceptionem, a suscipiente carnaliter cognitam, [c] uerum & inter suscipientem [d] parentesque baptizati cognatio spiritualis contrahitur, quæ & contrahendum matrimonium impedit, & dirimit postea contractum.

Dicta de suscipiente habent locum in baptizante, h d.

Et quæ de suscipiente dicta sunt, eadem etiam de baptizante sunt intelligenda.

Excepto baptismate, & confirmatione, non oritur ex sacramentis cognatio impeditiua matrimonij, h.d.

Eisdem modis [e] ex confirmatione spũalis cognatio cõtrahitur, matrimonia similiter ĩpediens contrahenda, & postea cõtracta dirimens. Et ex datione uero aliorum sacramentorum [f] cognatio spũalis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, uel dissoluat.

Cognatio spiritualis per Catechismum contracta impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum. h.d.

Per Catechismum [g] an spũalis cognatio cõtrahatur, dubitatum est, & constitutum est contrahi quidem illam, sed non tantam: licet enim ea contrahendum matrimonium impediatur, post eam tamen contractum minime dissoluetur. [h]

Spiritualis cognatio non dirimit matrimonium antea contractum. h d.

Diximus autem hmõi cognationem matrimonia contracta dirimere nõ simpliciter, [i]

An per procuratoré contrahatur spũalis cognatio.

An per uniuersitaté spũalis cognatio cõtrahatur.

nibus sustinet, vel tenet. 30. q. 1. c. de his. & c. ad limina. Quæ loquendi formulæ cum denotent actum proprium & personalem fac. pro ea opi. quod non possit hæc cognatio contrahi per procuratorem, quam multi tenuerunt, ut per Abb. & alios tunc veniens, so. & per Legistas in l. Gallus §. forsitan. ff. de lib. & posth. Consuetudo tamẽ præcipue in magnis uiris contrarium approbauit, vt Perusin. in cap. uni de cogna. spir. in 6. Abb. ante factum putat negatiuam tenendã, post factum affirmatiuam. Sed nunquid per uniuersitatem possit hæc cognatio contrahi? Et non putat Federi. de Sen. cũ uniuersitas non sit baptizata, c. baptismate de consec. di. 4. ca. Romana. §. uniuersitatem. & c. si sententia, de sent. excom. in 6. Abb. contrarium tenet si per syndicũ contrahat: quia dispõ concepta in uniuersitatem resoluitur ut concernat personas singulares de uniuersitate, si actus non cadit in uniuersitatem, ne res effectu careat, d. c. si sententia. facit quod no. in d. §. in uniuersitatem, & ca. nouerit, & ca. graue, de sent. excomm. prima uidetur receptior in d. §. forsitan. Hodie cum uno tantum patrino potest hæc cognatio contrahi, ita disponente Concil. Trid. sess. 24. in decretis reformationũ matrimonii c. 2.

ritualis cognatio extendatur ad coitum illicitũ. vir ergo, & coniunx sibi cõicant actiones spirituales. 30. q. 4 si quis unus. & d. c. Martinus. Licet nõ passiones, unde si filius alterius tantum leuet de sacro fonte, leuans alteri, cuius filius nõ est, compater non est. d. c. 1. & d. c. Martinus.

c Cognitã. Secus, si post fiat uxor, uel etiam si prius erat uxor sed non cognita: quia per unionem carnis sequentem, non põt transire in unionẽ spiritus præcedentem. 30. q. 3. c. post uxoris, & latius p Abb. in c. Martin. eo. post gl. ibi.

d Suscipientem, Supple, & vxorem eius prius carnaliter cognitam, ut hic, & c. Martin. c. 30. q. 4. c. si unus.

e Eisdẽ modis. i. inter easdẽ personas, ut no. sup. proxi. in prin. & in c. 1. §. 1. de cogn. spirit. in 6. Ex quibus elicitur, quod compaternitas spiritualis pertinet ad paternitatem, & filiationem, & fraternitatem sm̃ iura Decretalium, auos vero, uel nepotes spirituales non habemus, ut no. in d. c. 1. §. 1. immo hodie secundum Cõcil. Triden. nec fratres habemus spirituales, ut in locis supra annot.

f Sacramentorũ. De ratione not. in prin. in uerbo sacramenti.

a Baptizatum. De personis quas innectit hæc spiritualis cognatio, dic ut nouissime per Conc. Triden sess. 23. in decretis reformationum matrimonii. c. 2. & contrahitur, uidelicet inter patrinum, ac baptizatum, & illius patrem, ac matrem; necnon inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem, & non inter alios. Vnde sublatæ sunt multę disputationes inter filios patrinorum, & alias personas, de quibus per doc. in c. Martinus, eod.

b Vxorem. Idem uidetur, & de concubina, c. contracto, de spir. cogn. comm. contra, ut habetur in c. 1. & c. Martinus. eo. Nec enim conuenit, ut spi-

g Per catechismum. Catechismus est illa instructio, quæ fit ante baptismum. Nam catechizare dicitur esse idem, quod instruere, & habet locum maxime in adultis, & capacibus, de consec. d. 4. c. ante uigesimum, hodie fit ante fores ecclesiæ, & in infantibus antequam baptizentur, ut per Ab. in rubr. de cogn. spir.

Catechizare.

h Dissoluetur. Vt in c. contracto. de cogn. spir. & c. 2 eo. tit. in 6.

i Simpliciter. i. non pure, & sine aliqua distinctione, cum enim cum distinctione, uel aliquo addito quid affirmatur, non dr̃ simpliciter affirmari, ut per Anto de But. in cap. 1. de seru in ord. & de hoc uerbo uide Imo. & Doct. in l. 1. §. si quis simpliciter, & per Bar. & Legistas in l. 1. in princ. ff. de vulg. & pup. et in aliis sexcentis locis.

Igno-

a Ignorantia. Not. igitur, qđ quo ad compaternitatem requiritur animus, & certa scientia. Arg. quod si quis credens tenere filium unius, tenuit filiũ alterius, non efficitur pater spiritualis baptizati. saltem ad dirimendũ matrimoniũ postea cõtractatum. De quo uide per Abba. in c. 2. & in c. ueniẽs. de spiri. cognat.

b Proprium filiũ. Nota hic, quod parentes non debent proprios filios de sacro fonte leuare. Alius enim esse debet pater spiritualis, alius carnalis. instante necessitate licite baptizant proprios filios. 30. q. 1. ca. ad limina, nec oritur inter eos aliquod impedimẽtũ. Abb. in c. 2. de cog. spir.

c Subtrahere. Sed nunquid possit exigere? Resp. ut late no. in c. 2. de cogi. spir.

d Ex ignorantia. Scilicet probabili: alias non excusatetur a peccato ca. 1. in fin. de eo qui fem. episcopa. & c. Apostolicæ. de clerico. com. mini ca. 3. de cog. spir.

e Patrocinari. ca. 1. de eo qui duxit in matr. & c. audiuimus, de collus. & 30. q. 1. c. dictum. & c. sedes, de rescr. c. 2. de cog. spiri.

sed postea cõtracta: nam si vir, vel mulier ex ignorantia, [a] vel dolo proprium filium [b] de sacro fonte susceperit: propter hoc separari debent, nec alter alteri debitum subtrahere, [c] nisi ad continentiam seruandam possint induci; quia si ex ignorantia [d] id factum est, eos ignorantia excusare videtur: si ex malitia, eis proprius dolus patrocinari [e] non debet. Quinimo pro tali ausu matrimonio in sua firmitate durante, pęnitentia [f] imponenda erit.

Filij per quorum neutrum ventum est ad compaternitatem copulari possunt, nisi mos regionis aliud inducat h. d.

De filiis [g] quoque per quorum neutrũ ad compaternitatem uẽtum est, an copulari possint, quæsitum est. Et sane nisi consuetudo [h] ecclesiæ, vbi de contrahendis nuptiis agitur, vel aliarum [i] vicinarum aliter se habeat, tali coniugio minime obsistendum [k] erit.

Licet plures non debeant eße patrini, si plures tamen fuerint, cum omnibus spiritualis cognatio contrahitur. h. d.

De eo quoque [l] admonẽdi sumus, quod licet non plures quam unus [m] vir, vel una mulier [n] ad suscipiẽdũ de sacro fõte infãtẽ accedere dẽant, si tñ plures accesserint, spũalis cognatio ęque quo ad oẽs, idest cõtrahitur, [o] tã mrimonia cõtrahẽda ĩpediẽs, quam ẽt postea cõtracta dissoluens. Circa

tate contracta, ex compaternitate unius filiorũ: ut ẽt aliis coniũgi non possit, uel ex nouissima dispositione Conc. Tride. eo affinitate contracta cũ parentibus. arg. d. c. 1. & 30. q. 3. c. post susceptum. Vnde forte simili modo posset dici. si ĩ aliquo loco esset magnum scandalum, si quis cõtraheret in quinto gradu: nõ enim deberet contrahi, non obstante eo quod disponitur, in cap. non debet. de consang. & affi. Quia ob scandalum multa alioqui permissa omittuntur, ut no. in d. ca. super eo. quod multum commendat. ibi Abb. Io. Bapt.

i Vel aliarum. No. ergo. quod cõsuetudo unius loci potest extendi ad alia loca, quod quando, & quomodo procedat, late per Anton. de But. in capi. fi. de offic. Archid.

K Obsistendum. erit. Si ergo cõsuetudo obsistat aliud dicendum erit, vt supra proxime. c. quod quidem quo ad matrimonium contrahendum nõ habet magnũ dubium. Sed an matrimonium contractum contra consuetudinẽ teneat, & non uidetur, capit. fin. de consue. Tu dic, ut latissime p Ab. in c. sup eo. de cog. spir.

f Pænitentia. Facit c. contracto, de cog. spi. & no. hic, qđ pænitẽtia imponitur ob solam delinquẽdi affectionem, licet intentio non habuerit effectum. fac. c. si cui, & c. si propter ea, de pæni. distin. 1. l. si quis non dicam rapere, C. de episco. & cler.

g De filiis. Est hodie huiusmodi dubitatio superflua: cum inter filios indistincte huiusmodi cognatio non contrahatur, vt per Conci. Tride. Sess. 24. in decretis reformationum matrimonii ca. 1. habetur tamen de hoc in c. super eo. de cog. spir. et in c. ex litteris, & utrobique per Ab. in d. tit.

h Consuetudo. Consuetudo ergo personas alioqui legitimas ad contrahendum reddit illegitimas. c. 1. & c. super eo. de cogn. spiri. c. cum olim de cler. coning. & intelligo de tali consuetudine quæ non obseruata scandalum generaret: vt dicitur in dd. locis & facit. quia cum ex prohibitione talis matrimonii nullum resultet peccatum, ergo si scandalum est, quod huiusmodi personæ coniungantur, propter scandalum sunt prohibendi. Et vr rationabilis ista consuetudo ex quadam affini

l De eo quoque, &c. Quod hic dicitur est hodie correctum per Concil. Triden. Sess. 24. in decretis reformationum matrimonii, cap. 2. ubi statuitur, quod huiusmodi cognatio non contrahitur, nisi quoad vnum, & ad summum vnum, & vnam.

m Vnus. Ca. non plures, de consecr. dist. 4. Sed an unus possit esse patrinus in Catechismo, baptismo, & confirmatione? Resp. potest. si necessitas urgeat, ut no. in c. fin. de cogna. spir. Sed consuetudo Romana hoc non recipit.

n Mulier. Ex hoc nota unam differentiam inter cognationem spiritualem, & legalẽ, quia spiritualem potest fœmina contrahere, ut hic, & c. fin. de cogn. spir. & per Conc. Triden. in loco allegato in suprascriptis notulis; legalem autem non potest §. fœminę, insti. de adopt. De ratione diuersitatis, vide per Abb. in c. ueniens, de spirit. cogn.

o Contrahitur. Scilicet cũ omnib. iure Decretalium: quia multa impediũtur. & c. quemadmodũ de iureiu. l. patre. ff. de his qui sunt sui, uel ali. iur.

Item

quod idem [a] ſtatuitur, & de confirmatione.

Legalis cognatio modo affert temporale impedimentum matrimonij, modo perpetuum. h. d.

Legalis cognatio.

Legalis [b] cognatio eſt proximitas per adoptionem proueniens: [c] eius autem duę ſunt ſpecies. Vna quæ temporalem impediendi matrimonij cauſam continet. Alia, quæ perpetuam. Temporalem cauſam impedimenti continet ea, quę inter te & eam, quæ tibi per adoptionem ſororeſſe cæperit, intercedit. Nã per adoptionem quæſita fraternitas, eo vſque nuptias impedit, donec [d] manet.

Quæ adoptio continuat perpetuam prohibitionis cauſam, h. d.

Perpetuam prohibitionis cauſam cõtinet, vtputa quæ inter adoptantem, & adoptatum uxoremque adoptati, & inter adoptatum, uxoremque adoptantis [e] intercedit. Nam & per emancipationem diſſoluta adoptione matrimonium impeditur.

Quid ſit naturalis cognatio, quid conſanguinitas, h. d.

Naturalis cognatio. Conſanguinitas.

Naturalis [f] cognatio eſt, quæ medio cõſanguinitatis, uel affinitatis contracta reperitur. Eſt autem conſanguinitas [g] attinentia perſonarum ex eo proueniens, quod una deſcẽdit ab altera. Vel ambo ab eadem. Vel cõſanguinitas eſt uinculum perſonarum ab eadem ſtipite deſcendentium carnali propagatione cõtractum. Et dicitur conſanguinitas, quaſi ſanguinis unitas, quia. ſ. conſanguinei de communi ſanguine deſcendunt.

Quid ſit affinitas. h. d.

Affinitas.

Affinitas [h] eſt quædam perſonarum proximitas ex coitu proueniens, ex eo dicta, [i] quaſi duorum ſit ad unum finem unitas. Cum. n. duæ cognationes diuerſæ per aliquorum copulam coniunguntur, alter ad alterius cognationis quaſi quoſdam fines accedere uidetur.

Affinitas, & conſanguinitas contrahitur etiam ex damnato coitu. h. d.

Nec intererit quo ad cõſanguinitatẽ, uel affinitatẽ, contrahendã, ex iuſtis nuptiis aliqui, an ea dãnato coitu [K] inuicẽ copulati fuerint.

a Idem. Scilicet ut plures in confirmatione teneri non debeant tamen ſi teneant omnes ſint compatres, & compatrini iure Decretalium.

b Legalis. Hic eſt ſcđa pars principalis huius ti.

c Prouẽniẽs. Hæc definitio, ſiue deſcriptio eſt Hoſti. in tit. de lega. cogna. Sed in rub. eiuſdem tituli dicit, ꝙ eſt quædam propinquitas a lege inducta ꝑ quã efficitur quis filius vel nepos, uel deinceps, ſeu frater, uel affinis, qui nõ eſt naturã imitãs, allegat l. adoptio. ff. de adop. Et no. ſecundum eũdem ibi, ꝙ lex ciuilis ex qua emanauit hæc cognatio, quã que inducit impedimentum habile ad uetandum & dirimendum matrimonium. Sed tñ uerius, id non procedit in uirtute diſpõnis iuris ciuilis: ſed ex approbatione legis canonicę expreſſe. Vnde licet ius ciuile ꝓhibeat matrimonium inter tutores, et pupillam, rectorem prouinciæ et ſubditam: nihilominus ĩter iſtos coniugiũ teneret, cum lex canonica ſpecifice has diſpoſitiones nõ approbet. fac. no. 30. q. 3. ca. 1. et per Abb. et alios, in d. rub.

d Donec manet. Sic ca. unic. de leg. cogn. et c. per adoptionem, et ca. ita diligere. 30. q. 3. et l. per adoptionem ff. de rit nup. ceſsãte ergo cã ceſſat effectus. c. poſt trãslationẽ. de renun. Sed numquid adoptiui poſſint inter ſe contrahere? Quidã quod ſic, ut no. in d. ca. unic. Item nunquid diſſoluatur matrimoniũ ob impedimentum legalis cognationis? Quidam quod non, cum ſit impedimentum temporale, ut hic. Alii contra, qđ videtur uerius, ut pe Ab. in d. ca. ubi. Et intellige hæc omnia de adoptione ſolenniter facta, et in forma, ut per Abb. in d. c. uni.

e Vxoremq. adoptantis. Ex eo quod hic inculcat de uxore, vĩ innui, ꝙ ſacerdotes non poſſint adoptare, arg. no. per Iac. Butr. in l. mancipia. C. de ſeru. fug. pro quo uĩ §. illud. inſ. de adopti. Cõiter contra, ut per Ab. in c. unic. de lega. cogna. et tradit in l. ſi quis poſthu. ff. de li. et poſth. fac. l. ſi pr ff. de adopt.

Sacerdos an poſſit adoptare.

f Naturalis. Tertia pars prĩcipalis ti.

g Conſanguinitas. De hac definitione uide quæ no. 35. q. 5. per gl. in arbore affinitatis, et per Hoſt. in ſumm. de conſang. et affin.

h Affinitas. Hanc deſcriptionẽ ponit Hoſt. in ſum. de affinit. ſed addit hęc uerba, omni carẽs parentela. Et dicĩt ſimpliciter ex coitu, non ex matrimonio, uel nuptiis: q̨a hic ponitur deſcriptio non modo legitimę affinitatis, uerum ẽt illegitimæ, et uerbum coitus eſt aptum comprehendere utrãq. ſpeciẽ affinitatis, licet q̨dã dicerent ex inceſto coitu non contrahi affinitatẽ, ſed publicæ honeſtatis iuſtitiã, ut ꝑ Hoſti. loco ſup. citat.

i Ex eo d. l. non facile. §. affines. ff. de grad. affinit. et per Abb. in c. quod ſuper. de conſang. et affin.

K Ex damnato coitu. Cap. 1. et ca. diſcretionem. de eo qui cogno. conſang. uxor ſuæ, etiam ſi ignoranter fuerit talis coitus habitus, d. c. 1. Eſt tamen nouiſſime

Hodie matrimonia usque ad quartum gradum inclusiue sunt prohibita. h.d.

Constitutum igitur erat olim, [a] ut quicũque, uel septimo cõsanguinitatis, siue affinitatis gradu sese inuicẽ contingerent, legitimas nuptias cõtrahere non possent: quod ipsũ non solum in primo, uerũ ẽt in secũdo, & tertio affinitatis genere [b] sibi locum uendicabat? nec soboles ex secũdo matrimonio suscepta, cognationi præmortui uiri copulari poterat. Sed cum hmõi prohibitiones difficultatem frequenter inducerẽt, & aliquando periculum parerent animarum, euidenti utilitate suadente, huiusmodi constitutiones abrogatę fuerunt; sancitumque, ut prohibitio copulæ coniugalis quartum [c] consanguinitatis gradum primi duntaxat generis nõ excedat.

De facto contracta matrimonia temporis cursu nõ ualidantur. h.d.

Vir igitur, qui a stipite quarto gradu, & mulier quę ex alio latere distat quinto, licite coniungi poterant: Alias si propriore gradu sese inuicem contingant, temere contractum matrimonium adeo erit irritum, quod nullo poterit annorum numero [d] defendi.

Infideles intra quartum gradum coniuncti si conuertantur, non sunt separandi, & eorum proles est legitima.

Si tamen infideles, qui secũdũ ueteris, uel propriæ legis instituta, circa gradus cõsãguinitatis,

me hoc affinitatis ex illicito coitu prouenientis impedimentum contractum, nec. n. excedit secũdum gradum: ut per Conc. Trid. sess. 14. in decretis super reformationibus matrimonii. c. 4.

a Olim. Vt c. 1. & c. nullum, & per totum, 35. q. 2.

b Genere. Vt melius itelligatur hæc littera, uidẽdum est quod sit primum genus affinitatis, quod secundum, quod tertiũ. De quib. secundum Ioan. And. in c. non debet, de consan. & affin. dic sic, & sume hanc regulã: Persona addita personæ per carnis copulam mutat genus attinẽtiæ & non gradũ V.g. Ego & frater meus sumus consanguinei in primo gradu cõsãguinitatis, frater meus ducit uxorẽ, illa est persona addita personæ per carnis copulã, illa mutat genus attinẽtiæ. i. alio genere attinentiæ attinet mihi quã frater meus? quia ille est mihi consanguineus, & illa est affinis, sed nõ mutat gradũ, quia sicut frater ẽ mihi cõsanguineus in primo gradu, & sic illa mediante fratre meo est mihi affinis in primo gradu primę affinitatis. Ergo si uis hẽre primũ gen⁹ affinitatis, adde per carnis copulã alicui de tua consanguinitate aliq̃ personam, & illa persona est affinis omnib. consanguineis uiri sui in primo gñe affinitatis, et solum hoc genus hodie prohibitionem hẽt, ut hic & c. non dẽt, de consan. & affin. Vnde mortuo uiro illius mulieris, illa non potest hẽre aliquẽ de consanguineis uiri sui. Ergo patet q̃ oẽs consãguinei & consanguineæ uxoris meę sũt mihi affines primo gñe affinitatis, & econtra. Si uis hẽre, secundũ genus affinitatis, adde personam per carnis copulam primo gñi hoc modo. Vxor fratris mei est mihi in primo genere affin. mortuo fratre meo, adde illi aliũ uirum & ille erit mihi affinis in secundo genere affinit. & ille sñ antiqua iura mortua illa non poterat accipere aliquã de consanguinitate, prioris mariti usq. ad quartum gradũ. Et de isto secundo genere habes. 35. q. 4. c. de propinquis. Sed hodie non prohibetur, ut hic dicitur, & in d. c. non debet. Si uis habere tertium genus, adde personam personæ, per carnis copulam secundo generi, & sic habebis tertium genus. Verbi gratia. Seius fuit maritus relictæ fratris tui, mortua illa relicta, maritus eius, qui est tibi in secũdo genere accepit aliam, illa est tibi ĩ tertio genere, & illa olim mortuo uiro suo nõ poterat copulari alicui de consanguinitate tua cũ illa est tibi, & consãguineis fratris tui in tertio genere usque ad sñ gradum. De hoc gñe hẽs. 35. q. 3. cap. porro. Et primũ genus contrahitur tñ ex una parte: scdm, & tertium genus quãdoque ex una parte, ut ĩ pdictis exẽplis; quãdoq; ex utraque parte, ut in uxorib. duorum fratrũ, quæ sunt interse in secundo genere ex utraque parte apposirum, altero fratre mortuo si illa copulat alteri, illa erit in tertio gñe uxore alterius fratris. Primũ gen⁹ dr, quia primo emanat de consangu. uel quia una persona mediãte contrahit. Scdm dicit, quia secundo loco emanat post primũ, uel quia duabus personis mediantib. contrahitur. Tertium, quia in tertio loco, uel quia tribus personis mediantib. emanat

c Quartum. Vt c. non debet, & c. fi. de consan. & affin. Videtur ergo q̃ adscendentes post quartum gradum possint contrahere cum descendentibus & ẽ cõtra, quod admittit Goff. ob generalitatem d. c. non debet. Tene contrarium cũ Io. And. Hos. & Abb. d. loco, & de hoc est tex. in l. nuptiæ. ff. de rit. nupt. ubi no. q̃ si Adã hodie uiueret, non reperiret uxorem: quæ lex cum non reperiatur correcta specialiter. non debemus per generalem iuris Canonici dispositionem dicere contrarium: arg. c. a. de despon. impuber. hoc tamen propter breuẽ hominum uitam uix posset in facto contingere.

d Numero. Et ita nulla præscriptio currit contra mrimoniũ queadmodum nec contra uotum, c. q̃ Deo. 33. q. 5. & c. sicut nobis, de reg. immo diuturnitas temporis auget peccatum, c. quanto, & c. fi. de consuetu. & ca. non satis, & c. sequenti, de sim.

uel affinitatis a canonib. notatos,a coniuncti sũt dño inspirante conuersi fuerint, mrimoniũ ante contractũ non erit post baptismi lauacrũ irritandum. Cum per sacramentum baptismi non soluantur coniugia, sed crimina dimittantur.[b] Vnde & proles inde nata legitima[c] censebitur,

Propinquitas uiri reputatur uxoris, & propinquitas uxoris reputatur uiri. h. d.

Admonendi ẽt sumus perinde uirũ a consanguineis & propinquis uxoris abstinere debere, & uxoré a propinquis uiri, atque a ppriis.[d] Huius ãt rei manifesta[e] ratio illa est, quia si secundum diuinam sñiam: Ego & uxor mea una caro sumus, profecto mihi & illi, mea suaq. cognatio una propinquitas efficiuntur. Quocirca ego & soror meæ uxoris in uno, & primo gradu erimus: filius uero eius in secũdo gradu erit a me: nepos tertio, & sic deinceps.

Vxor cuiusque eius gradus est reputanda, cuius est maritus. h. d.

Vxorem uero propinqui cuiuscunq; gradus sit, ita me oportet attendere, quemadmodum eiusdem gradus fœmina propriæ propinquitatis exista: quod nimirum, & uxor mea de propinquitate mea, in cũctis cognationibus gradibus conuenit obseruare.

Coniuncti uxoris non impediuntur matrimonium contrahere cum coniunctis uiri, h. d.

Quamquam aũt omnes consanguinei uiri, uxoris sint affines, inter consanguineos tamẽ uxoris, & uiri nulla intelligit esse affinitas contracta, propter quam inter eos matrimoniũ debeat impediri.[f] Pater igitur, & filius cũ matre, & filia, item duo cognati cum duabus cognatis licite contrahere poterunt.

Qui cognouit consanguineam uxoris suæ, non potest debitum petere, licet reddere teneatur, & uxori superstes carebit spe coniugij. h. d.

Si quis autem[g] contracto matrimonio, consanguineam uxoris suæ cognouerit,[h] ut puta si uitricus priuignam, uel maritus sororem propriæ uxoris adulterauerit; matrimonium quidem antea contractum non dirimitur: sed qui se ita contra leges alteri commiscuit,[i] a coniu-

a Notatos. Vt 35 q. 1. ca. contradicimus; cũ alijs & q 5. c. ad sedem, & c. non debet, & c. fin. de consangui. & affinit. Et nota, quod circa sacramenta & spiritualia animam concernentia Iudæi non astringuntur lege canonica, unde licite contrahunt matrimonia in casib. humana tantum lege prohibitis. facit c. gaudemus, de diuort. & late p Doct in ca. Iudæi. 2. de Iudæis.

b Dimittantur. 21. d. c. deinde, & c. gaudemus, de diuort. et quo ad pœnã, ita quod si baptizatus statim moreretur, non sentiret aliquam pœnã Purgatorij secũdum Aug. in ca fin. de pæ. d. 7. & p Ab. in d. cap. gaudemus.

c Legitima. Ca. fi. qui fil. sint leg.

d Propriis. Vt c. 1. de cõsan. & affi. & 35 q. 2. c. æqualiter. cũ seq.

e Manifesta ratio. Vt 35. q. 5. c. porro, ca. debitũ, de bigamis.

f Impediri. Vt ca. quod super de consang. & affin. & quemadmodũ non oritur affinitas inter consanguineos uiri & consãguineos uxoris ita nec inter maritum, & uxoré, sũt. n. ipsi affinitatis causa & una caro: ideo que vir cõmunicat cõsãguineos suos uxoris, & vxor cõicat uiro suo. Et facit hoc ad qst. an si statutum faciat mentionem de affinibus cõprehendat uirũ & uxoré, de quo p Doct. in l. non tõ. C. de her. inst & in l. affinitatis. C. commu. de succ. & in l. 1. C. unde uir. & uxor.

g Si quis aũt. Visum est hucusque qualiter spiritualis, & legalis cognatio impediat matrimoniũ Item etiam carnalis, & qualiter impediat affinitas legitima, nunc qualiter illegitima, quę in sũma hoc tantum potest, quod dirimit sponsalia de futuro usque ad quartum gradũ iure Decretaliũ, vsq. ad secundum per Conc. Trid. sess. 24. in decretis reformationũ matrimonii, c. 4. non autẽ de præsenti. Item priuat facultate am plius mrimoniũ contrahendi, & potestate debitũ exigendi, ut hic apparet, & per totum titulum de eo, qui cogn. consang. vxo. suę.

h Cognouerit. Scilicet scienter. c. 1. de eo qui cogno. cõsangui. Ignorantia tamẽ nõ impedit quin oriatur affinitas vt in c. discretionem. eo. tit. Sed operat ꝙ ignorans non priuaretur iure exigendi debitum nec inhabilitaretur ad contrahẽdum si superuixeret uxori, ut per Abbate in d. c. 1.

i Cõmmiscuit. Nota uerbũ, quia aliud esset si se nõ commiscuisset, sed tãtum cognouisset mulierẽ circa fęmora, & naturalia nõ intrãdo claustra pudoris: q tunc non oritur affinitas, licet emissio fœminis interuenisset, facit ca. diuinæ constitutionis. 27. q. 2. & c extraordinaria pollutio. cũ ibi not 35. q. 3. Immo Innocentius tenet requiri emissionem seminis utriusq; & cõmistionem intra clau-

ge nunquam debitum petere poterit[a], nec cũ aliqua legitimas unquam nuptias contrahere,[b] licet propriæ uxori superuixerit.

Vxor cuius consanguinea a proprio uiro cognita est, monenda est, non cogenda ad cõtinentiã. h.d.

Vxor quoque, cuius consanguinea a proprio marito fuerit cognita, diligenter est commonenda, ut a commixtione uiri abstineat, & in continentia maneat, donec uir uiã vniuersæ carnis ingressus fuerit.

Non debet quis alieno delicto prægrauari. h.d.

Quod si forte monitionib. parere recusans, talis fuerit ut de lapsu ipsius probabiliter timeri possit, uir eius & poterit & debit debitũ sibi soluere[c] cõiugale, cum affinitas post matrimonium iniquè contracta, illi nocere non debeat,[d] quæ iniquitatis particeps nõ existit.

Subsequens affinitas non dirimit matrimonium sed præcedens legitimè probata. h.d.]

Ergo præcedens affinitas non subsequens dirimit[e] matrimonium. Sed nec id quidem indistinctè obtinet: nam etsi utriusque coniugum constet assertione[f], acclamante ẽt uicinia, quod coniugatus ante contractum matrimonium uxoris suæ consanguineam cognouerit, propterea coniuges separi non debent; nec. n. talis confessio momentum habere dẽt,[g] cum alioqui facile fieri possit, ut quicunq. inter se contra matrimoniũ velint colludere, ad confessioné incestus facile prosiliãt, si suæ assertioni Ecclesię iudiciũ accessurũ credant.

Rumor aũt uiciniæ non est adeo iudicãdus ualidus[h], vt nisi fide dignę probationes accedant, possit rite contractum matrimonium irritare.

DE CLANDESTINA [i] DESPONsatione. Tit. XIV.

Probibentur matrimonia contrahi clandestine: ne postea oporteat illa dissoluere. h. d.

NE tñ post secutã copulã, & susceptam prolẽ detectis quibusdam impedimẽtis

claustra pudoris, nec unius tantum sufficere. Cõiter tamen tenetur sufficere unius, ut per Ab. in c. fraternitati, de eo qui cogno. consan. uxo. suæ.

a Petere poterit: Sed nunquid hoc erit uerũ, si alter coniugum dederit cãm huic illicito coitui, ut si ægrotus mãdet vxori, ut patiatũ se cognosci a medico suo consanguineo, uel carcerat[9] mandet, ut se patiatur cognosci a iudice? Rñ. ut no. in c. discretionem de eo qui cogn. cõsang. uxor. suæ.

b Contrahere. Poterit tñ cũ hoc Papa dispẽsare, cum hoc sit impedimẽtum iuris positiui. c. proposuit. de concess. præb. Immo interdum, & Eps, ut no. per Ab. in c. 1. & c. 2. de eo qui cog. consang. uxo. suæ.

c Soluere. Sed nõ exigere, c. 1. & c. fi. de eo, qui cogno. consang. uxo. suæ, c. inquisitioni, de sen. ex om.

d Non dẽat No. ꝙ affinitas superueniens inter uirũ, & uxoré priuat solũ culpabilẽ iure exigendi debitũ.

e Dirimit. Quia non solũ uxor., & maritus efficiunt una caro per copulam, sed ẽt fornicarius, & fornicaria c. de illo, de eo qui cogn. consan. uxo. suæ. ubi Ab. & clarius, 32. qu. 4. per totum.

f Assertione. Not. ergo, ꝙ ad confessionem cõiugum non debet fieri separatio: quia matrimonium habet dependentiã non ab hoĩe, sed ab ipso Deo recipit indissolubilitatem, 33. q. 2. quos, Deꝰ, & 35. q. 10. c. 1.

g Habere dẽt. Immo vr̃, ꝙ debeat; cũ confessus habebaẽ pro iudicato, l. 1. ff. & C. de confes. Sed dic, ꝙ in casu isto non staẽ confessioni contra matrimonium p̃ põnem, q̃ hic subiicit, & quia non potest quis pro se testificari, ut 14 q. 3. §. 1. & ff. de interrog. act. l. de ætate, §. 1. & in casu nostro considerata rõne tex. quilibet diceretur testificari, vel confiteri pro se, & non contra, cũ vterque appetat dissolutionem, & sic iure cõi non prodest ei talis confessio. De hoc tñ late per Ab. & reliquos in ca. 1. et in c. super eo. de eo qui cog. consan. uxor suæ, & c. per tuas qui fil. sint legit.

h Validus. Imo contra ca. illud, & c. 3. loco de p̃sum ptio. Sol. ibĩ de cõtrahendo matrimonio. hic de contracto. facit ca. super eo de consan. & affin. Vel ibi fama, hic tumor, qui minor est quã fama, ut per Doc. in ca. qualiter, & quando de accus. & in ca. super eo. de eo qui cog. con sang. uxo. suæ, & per Achi. 35. q. 5. c. si duo. Legistæ, in l. de minore, §. plurimum, ff. de q. & in l. 3. §. eisdẽ, ff de testib. & in l. fi. ff. de hær. instit. Alcia. in Parergis li. 1. c. 6.

DE CLANDEstina despon satione.

i DE clandestina. Clandestinum dicitur tribus mod's. Primo, cũ non hbentur testes, iuxta tenorem c. 2. eo. Secundo, cũ non fit cum sollennitate c. aliter, 30. qu. 5. Tertio, quod fit contra tenorem, c. fi. eo. un de sumitur hic ti. qui nouissime per Concilium Trid. corrigitur sess. 24. in decretis reformationum matrimonii, c. 1.

non ſine graui ſcandalo contracta matrimonia retractari a oporteat, neue. ſi alter coniugum, qui clam contraxerint, coniugium negauerit legitimis probationibus deficientibus, iudicis ſententia rite fuerit abſolutus, uterq. aliis nubēdo reatum incurrat b adulterii, conſultisſime cōſtitutum eſt, ut nullus fidelium occultè nuptias c contrahat. Sed cum matrimonia contrahēda fuerint, per presbyterum proponantur d publice competenti termino præfinito, intra quē qui uoluerit, e & ualuerit legitimum impedimentum opponat, & ut ipſe quoq. presbyter per ſe inueſtiget, utrum aliqđ futuro matrimonio obſiſtat impedimētū.

Suſpenditur contractus matrimonij, donec extat præſumptio quod non poſſit contrahi, h.d.

Cuius ſi apparuerit probabilis f coniectura contractus expreſſe interdicetur, donec quid fieri debeat, manifeſtis conſtiterit documētis.

Nati ex clandeſtinis, & interdictis matrimonijs non ſunt legitimi, licet nati ex matrimonio contracto in faciē Eccleſiæ, ante ſententiam diuortij ſint legitimi, niſi uterque coniugum nouerit impedimentum, h.d.

Quicumque uero huiuſmodi clandeſtina g, & interdicta coniugia inire auſus fuerit, ēt ignoranter, proles ex huiuſmodi coniunctione ſuſcepta prorſus illegitima cenſebitur, nec de parentum ignorantia ullum eſt habitura ſubſidium: cum ſic contrahentes, uel non expertes ſcientiæ, uel ſaltem affectatores i ignorantiæ uideantur: licet alioqui ſi ignorantes in faciē Eccleſię contraxerint ante latam ſententiam diuortii nati, & legitimi habeantur, K & in bona paterna hæreditario iure ſuccedant. Idem iuris l erit, ſiue in conſpectu quidem Eccleſiæ contraxerint, ſed impedimentum ambo m nouerint.

Sacerdos contemnens conſtitutiones Eccleſiæ punitur pro qualitate culpæ, & clandeſtina matrimonia ſi publicentur, recipit Eccleſia. h.d.

Sane ſi parochialis ſacerdos ta--

a Retractari. Facit ſupra qui promc. non poſſ. in prin. cum ibi allegatis.

b Incurrat. Vt c. fin. 30. q. 5. Et eſſet adulterium ſi quis cum alia contraheret: quia hmōi matrimonium valet corā Deo & militante eccleſia iure Decreralium, q̃q̃ peccent clandeſtine contrahentes, c. aliter 30. q. 5. vbi no. Hoc tñ eſt nouiſſime immutatū in Conc. Trid. ſeſſ. 24. in [illegible] reformationū matrimonii, c. 1. ubi ſtatuitur, matrimonia contracta ſine ſolēnitatibus poſitis hic, & in c. fi. eo. unde ſumit, et in d. c. 1. ſeſſ. 24. eſſe irrita et inania. Sed loquēdo de iure Decretaliū ſimile eſt in clandeſtina collatione quæ quāquā non careat ſuſpicione, tenet tñ ſi de ea quoquo mō fides fieri poteſt, c. uni. ut eccl. benef. etc. Licet ſecus ſit in electione, q̄ facta clam non ualet, vt traditur in c. quia pp. de elect. et in c. fi. eo. tit. in 6. et per Ab. in c. 1. eo.

c Nuptias. Et ſic loquitur de matrimonio. Sed nunquid qđ hic dr̃ habeat locum ēt in ſponſalib de futuro? Cōiter tenetur hēre locū propter idētitatem rōnis, fac. l. oratio, ff. de ſpon. Vnde Ab. in c. fi. eo. no. ꝙ contrahentes clādeſtina ſponſalia peccant, et iudex pōt illa interdicere.

d Proponantur. Sed cum in multis locis quod hic dr̃, non ſeruetur, quęri poteſt, num quid ex hoc matrimonium dicatur clandeſtinum? Et per Abb. in c. fin. eod. poſt alios antiquos determinatur, non eſſe matrimonium clādeſtinum, dummodo illud ſit contractum corā fidelium collectione, quæ eccleſia appellari poteſt, c. eccl. de conſec. diſt. 1. quod forte hodie non procederet ſtante Concil. Trid. quod expreſſe irritat huiuſmodi matrimonia.

e Voluerit. Cum ergo quilibet admittatur, quaſi publicum crimen vr̃. immo quilibet tenetur ſaltem denunciare, c. tua, de cog. ſpi. et ca. cū in tua, de ſponſ. Sed quid ſi unus agit contra hmōi matrimoniū, et ſuccubuit, an alius dēat audiri ꝑponens idē impedimētū? Quidā ꝙ non; quia actio popularis conſumit uno agente, l. eū qui, §. in popularib. ff. de iureiu. Tu dic melius, ut no. p Ab. i c. fi. eo.

f Probabilis. No. ergo ꝙ probabilis cā impedit matrimoniū contrahendū, facit c. ꝑter. de ſponſ. et c. cum in tua, et c. ſuper eo. de conſan. et affi.

g Clandeſtina. ſ. non præmiſſa denunciatione.

h Interdicta. Poſt probabilē cām allegatā nec finitā.

i Affectatores ignorātiæ. Quia ꝑſumitur male agere qui clādeſtine contrahēdo fugit lucem. Et facit, quia paria sūt ſcire impedimentū, et ſcire poſſe l. Iulia. ff. ad Maced.

K Legitimi. Habeantur. ca. cū inter, ubi etiam no. qui fil. ſint legit. Immo et ſi unus tantū ignorat, ca. ex tenore, eo. tit.

l Idem iuris, ſ. ꝙ proles erit illegitima.

m Ambo. Et ideo nō prodeſt opinio eccleſiæ, ſi ambo parentes ſciāt impedimentū quin filii ſint illegitimi. Sed quid ſi unus ſcit, et alter neſciat? Dñt Bat. et Laur. ꝙ quantum ad ſciētem ſunt illegitimi, quātum ad ignorātem legitimi, arg. C. de inceſt. nup. l. q. cōtra. Tu dic, ꝙ ſunt abſolute

lute legitimi, vt in ca. ex tenore, qui fil. sint legit. Monstrum autem esset si quis esset partim legitimus, & partim illegitimus, sicut si aliquis esset partim seruus, & partim liber. leg. si duobus. ff. de statu homi. & ita not. in ca. eo.

ingenuis. Sed nunquid saltem admittuntur ad denunciandum? Videtur quod sic; cum iuramentum ei non obstaret, c. quemadmodum, de iurei. & in c. tua, de; cogn. spir. Dicas, quod non est admittēdus, cū sit suspectus. vt ī c. fi. eo. & suspectæ personæ remoueātur a denunciatione, sicut ab accusatione, c. cum dilectus filius, infr. de accu. & c. cū intua de simon. Et cui una uia aliquid, prohibetur. & c. cum quid. de reg. in 6. & c. tuæ, de procura. cum conc. ibi alleg. & ita not. in d. c. fi.

les a coniunctiones prohibere contēpserit, per trienniū ab officio suspendendus erit, grauius et puniēdus, si culpę qualitas postulauerit.[b] verū (vt supra iudicauimus) si cōtrahētes clandestina m̄rimonia publicare uoluerint, nisi alia cā[c] impediat, ab ecclesia recipiēda sunt tanq̄ a principio[d] in ecclesię conspectu contracta.

a Tales. Scilicet post allegatū impedimentum.

b Postulauerit. c. fi. §. fi. eo. unde sumitur.

c Causa. Puta consanguinitas, 32 q. 5. horrēdus, & 35. q. 2. c. cōtradicim⁹ uel affinitas, uel aliud, c. super eo de eo qui cog. consa. ux. suæ facit, ca. 2. eo. unde sumitur.

d A principio. Argu. quod id, quod ā principio nō ualebat, tractu tamē tēpis conualescit, c. q̄ sicut, § si āt de elect. Arg. contra, de elect. c. dudū. 1. ubi de hoc no. & c. sciētes de censi. Sed in casu nostro iure Decretalium m̄rimoniū, ēt a principio ualebat quo ad Deū, licet non quo ad ecclesiam sed solū cū primū declaratur. sic de frig. & malefi. ca. fraternitatis. infi. & ff. si ser. uēdicet. l. sicut. §. sed si quęritur. & ff. de acq. rer. dom. l. adeo. §. cū quis in ff. Hodie āt pōt hēre dubitationē qd̄ hic dr̄, per ea, quæ statuit Conc. Trid. in sess. 24. in Decretis reformationū matrimonii, ca. 1.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE possint, uel contra illud testificari.[e] Tit. XV.

Non admittitur ad accusandum matrimonium, qui tempore denunciationis silùit, nisi iuret de calūnia; & quod post denunciationem nouit, quæ obiecturus est: & negligentia auctoris mei non intelligitur esse mea. h d.

NOn tn̄ qn̄cunq., aut indistincte oēs ad m̄rimoniū impugnandū admittēdi erunt. Nā si quis tpe[f] factæ a sacerdote denunciationis in ipsa diæcesi constitutus, nihil contra m̄rimoniū dixerit, eidē mox coniunctos impetere minime cōcedendum[g] erit, nisi proprio firmauerit iuramento[h], quod ea quę obiecturus est, postea didicerit, quodq. ad accusandum, dolo non prosiliat, quo casu ētsi, quod obiecturus est, ab illis didicisset, qui denunciationis tpe siluerunt claudi non dēt ei accusandi aditus[i] ei quoniā etsi ab impetitione huiusmodi, culpa ex tali silentio contracta, auctores excludat, iste tamē qui culpa caret amoueri non debet.

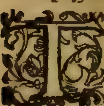
Ex causa etiam post denunciationem potest quis matrimonium accusare, h.d.

Idē iuris[k] erit, si tempore denunciationis

g Concedendum erit. Nam existens in diæcesi, præsumit habere notitiā eorum, quæ palā fiunt in ciuitate. fac. c. quod dicitis d. 15. & 12. q. 2. ca. qui & diuini, & dist. 82. cap. proposuisti. Et nota q̄ ualet citatio generalis per edicta, quando nescitur quis spāliter sit citandus, l. 1. cū aut. quæ sequitur. C. si minor ab hære. se absti. Quod facit pro consuetudine scholarium, uolentiū a studio discedere, qui faciūt fieri edicta, & proclamata in studiis de quo uide per Ab. in c. fi. eo.

h Iuramento. Sic. de test. ca. præsentium, & c. pastoralis de excep. & ca. fin. eod. Ex quo nota, quod plus ualet iuramētum unius quam præsumptio iuris: quia per istius iuramentum eliditur pręsumptio iuris. 35. q. 3. ca. extraordinaria, & no. in d. c. fi.

QVI MATRIMONIVM ACCVSARE possint, uel cōtra illud testificari. e

TEstificari. Quoniam factis denūciationibus, de quibus in titulo pręcedenti, interdū cōparent qui m̄rimoniū accusant, & testes qui cōtra m̄rimoniū testificant, ideo post titulū præcedentem congruè ponitur hic tit.

f Tempore. Et ita qui intra tempus constitutum non proponit ius suum, postea repellitur, & ab accusatione, & a testimonio, arg. c. fi. de clandest. despons. & cap. licet, de probat, & l. diffamari. C, de

i Aditus. Hic habes, quod aliquis admittitur ad accusandum, cuius auctor repellitur; secus est in testib. c. licet de testib. c. fraternitatis, de hęr. Sed quæ est ratio diuersitatis? Resp. ad dictum accusatoris nulla fit condemnatio, nisi adsint legitimi testes; sed ad dictum testes quis condemnatur, & ideo debent esse tales auctores, ut ipsorum dicta sufficiant ad hoc, ut illi admittantur, quia habēt causam ab eis, arg. l. uitia, C. de acq. poss.

K Idem iuris. Nota tres casus, in quibus præsumitur ignorantia eorum, quæ fiunt in ciuitate.

vel extra diœcesim commorabatur a, uel alias denunciatio ad eius notitiā peruenire non potuit; ut puta non nimię infirmitatis feruore b laborans mētis non erat cōpos, uel in annis tam teneris c constitutus erat, ut ad talium rerum perceptionem, eius ętas sufficere non ualeret, siue alia legitima cā d fuerit impeditus.

Ad accusandum matrimonium non ex causa delicti soli coniuges admittuntur. h. d.

Sed nec oēs ad accusationem, testimonium ve dicendum admitti debent; nā si de tali e impedimento agendum sit, q̄ neq; coniugum in se delictum contineat, nec ob id matrimoniū dissolui cuiusquam intersit, præter q̄ ipsorū coniugum, ut puta si erratum in conditionem status f fuerit; vel si mulier ita sit arcta, ut cognosci non possit; vel vir ita frigidus, vt coire nequeat, soli ipsi coniuges admittentur.

Ad accusandū matrimoniū ex causa delicti, oēs admittuntur, sed potissimum coniunctiores, h. d.

Quod si delictum contineat; ut quia aliqui in gradu uetito, uel contraxisse, vel contrahere uelle dicantur, tunc quilibet quidem g ad accusandum recipitur, sed omnium maximè parentes h, & si inde, sint proximiores, idest, soror, frater, patruus, auunculus, amita, matertera, eorumque descendentes.

Antiquiores præponuntur, & honestiores in testificando h. d.

Quod si progenies tota defecerit, ab antiquioribus i & honestioribus, quibus eadē propinquitas nota verisimiliter esse debeat, accusatio K testimonium ve l recipi poterit.

Ex præsumptione scientiæ acquiritur fides. h. d.

Ideo aūt oīum maxime parentes, & cōiunctiores admittuntur, quoniam unusquisque suam genealogiā m, cum testibus, & chartis tum uero ex recitatione maiorū scire laborat

a Commorabatur. Facit quod statutorū pœna non comprehendat absentes.

b Feruore. 15. q. 1. c. ille & 17. q. 1. c. Gōsaldus. & c. sicut tenor de reg.

c Tā teneris. Sed quæ erit talis ætas? Quidā vt Innocen. quod qñ quis est doli capax Abb. quod iudicātis id relinquendum est arbitrio, qui discernet ętatem & discretionē pueri, an sufficiat ad comprehēdendum hoc factum.

d Cā. Vt, tpe denūciationis factæ erat excommunicatus, & sic non poterit matrimonium contrahendum denunciare secundum vtrumque Abb. facit ca. quia diuersitatem de conceff. præb.

e Nam si de tali. Distinctio, quæ hic ponitur an impedimentum matrimonii concernat delictum uel non, uerificatur ex his, quæ post Innoc. not. Abb. supr. eod. & Host. in sum. Quis admittatur ad accusationem matrimonii, ubi uidendum.

f Status. Vt puta: quia credebat alter coniugū liber, cum tñ esset seruus. & fac. sup. de spons. §. illud, & §. si quis tamē, & su. q. matri. imped. post. in prin.

g Quilibet quidem. Vt sup. tit. 1. in princ. ubi not. in uerbo uoluerit.

h Parentes. 35. q. 6. c. uidetur & c. uidet, eo. Et ex hac littera no. regulā, quod in causa matrimoniali sūt idonei testes & parentes, & cæteri cōiuncti, si agatur de cōiungendo, uel separando matrimonio ratione de qua hic. Videndi tñ sunt d. hoc Doctor. in d. c. uidetur. ubi. Abb. in fi. dicit, q̄ in hac materia non potest dari certa regula.

i Antiquioribus. Nota testes seniores præferri iunioribus, de quo in l. vnum. ff. si cert. petat. fac. l. si chor9, ff. de leg. 3. & p Ab. in c. quoties. de test.

K Accusatio. Improprie secundum quosdam argu. l. parentibus. ff. de inoffic. testam. vbi accusare ponitur pro agere. Matrimonialis enim causa nec criminalis est nec ciuilis, sed mixta; c. tuæ, de p cur. & no. 25. 6. ca. consanguineos, vñ sumitur & per Abb. in c. 2. ut lite pendente.

l Testimonium ve. Ex hac littera, & ex cap. consanguineos, 35. q. 6. unde sumitur, uidetur sumi posse argument. quod idem possit esse testis & accusator in causa matrimoniali, quod quidā admittunt, dicentes esse hoc speciale in causa matrimonii: in qua sūt etiam alia specialia, cum non iuretur de calumnia, c. litteras. de iuramen. calum. admittuntur consanguinei, ut hic: non seruatur ordo iudiciarius per omnia, c. ad hoc De9. ut lit. non contesta. ualet testimonium de auditu. 35. q. 6. c. de parentela. inducuntur testes post publicationem c. series, & ca. licet de test. & not. in d. cap. consanguineos, & hoc tenuit Innoc. & Ioan. And. Sed Specu. quem refert Abb. in rubr. eo. dicit se non posse concipere quod accusator, qui tenetur saltem ad expensas si succumbuit, sit idoneus testis, sed ipse Ab. in d. rub. & in c. curauit de p bat. saluat Innoc. duobus casibus. Primo qñ officialis publicus denūciauit uel accusauit. . præterea, de testib. cog. Secundo qñ qs ductos cōscientia denunciauit impedimentum iudici, & iudex ipse ex officio inquirit, quod no.

m Genealogiam. ca. uidetur, eo. & c. uidetur, 35. quæst. 9.

q.6.& ex hac presumptione infert Abb. in d.c.videtur. quod allegans ignorantiam consanguinitatis non est de facili audiendus.

a Sciunt. Scilicet ipsam consanguinitatē. Nam de consensu ita bene posset testificari extraneus, sicut suus, ut not. in c.videtur, eo.

h Nullo modo. Licet uerbū hoc sit ualde præcisum, debet tamen intelligi cum temperamento. Nam Doct. in c. super eo.de testi. vnde hic sumitur, dicunt, hanc rē multum pendere ab arbitrio iudicis, ut per Ab. in d.c. insuper eo super glo. 1.

Nulli igitur decentius admitti debent, quam qui melius sciunt.[a]

Speciale est in causa matrimonij, quod pater admittitur in causa filij, & econtrario. h. d.

Quod autem legitur,[b] pater nō recipiatur in causa filii, nec filius in causa patris, in criminalibus sibi locum uendicat, in matrimonio uero coniungendo,[c] & impediendo, ex ipsius coniugii prærogatiua, & quia fauorabilis res est, congruè admittuntur.

Testimonium parentum non admittitur ubi inter coniungendos est disparitas, h. d.

Vbi tamen alter coniugum diuitiis,[d] honore,[e] nobilitate,[f] & potentia[g] superior esset, testimonium illius, qui parens esset inferioris, adeo suspectum redditur, ut illud nullo modo[h] sit admittendum. Cum parentes filiorum[i] incrementum & honorem affectare proculdubio comperiantur.

Quot, & quales debeant esse testes super consanguinitate, h. d.

Quoties ergo aliqui propter cognationem propinquitatis[K] separari petuntur, duobus,[l] vel tribus eiusdem consanguinitatis testibus adhibitis, uel totidem senioribus & meliorib. eiusdem loci id debet legitime comprobari.

Qualiter testes super consanguinitate iurare debeant, h. d.

Testium autem examinatio in hac causa duplicis[m] interuentu iuramenti fieri debet. Vt iurent scilicet, & se non priuato odio,[n]

b Legitur. l. testis idoneus, ff. de test. & 4 q. 3. §. item testis idoneus. fac. c. videtur, eo.

c Coniungendo. Ex hoc. vr̄, quod ad probandū matrimonium esse contractū, admittantur parētes, & ad hoc plurib. allegatur, ca. super eo. de testi. vnde hic sumitur. Contra tn̄ no. in ca. videtur. eo. ubi Bern. intelligit illum text. qn̄ ageretur de cōsanguinitate. Hosti. tamen & Abb. & magis communiter tenēt, quod super omni articulo, & indistincte possint esse testes cū moderamine tamen, quod statim hic sequitur & de quo per Doct. in d.c. videtur & in d c. insuper. eo. & per Anton. de But in c. 1. de fil. presbyt.

Diuitiæ exaltant hominē.

d Diuitiis. No. & diuitię exaltant hominem, quęsitæ tamen bonis artib. fac. ca. in hoc scripsimus, di. 30. & c. habebant. 12. q. 1. & not. in cap. clericus eadem cā & q. si tn̄ affluat, & non est cor apponendum eis, sm̄ Salomonem. Et an requirantur ad essentiam nobilitatis? arg. hic quod non, cum ponantur tanquam diuersa, dic tamen ut per Bar. in l. 1. C. de dignit. lib. 12.

Doctoratus pōt dici dignitas. C. Nobilitas.

e Honore. puta quod sit doctor. Nā doctoratus est honor, & pōt dici dignitas, Bar. in l. fi. C. de iud. & ī l. 1. C. de no. cōp. & per Ab. in c. quanto. de magis.

f Nobilitate. Nobilitas ergo ē t secundum canones esse debet in consideratione: fac. ca. de multa: & c. pe. de præb. & c. quæ contra pacem. & quod ibi no. 28. q. 1. Est tn̄ nobilitas multiplex, ut per Bar. in l. 1. C. de dign. lib. 11. & contra nobilitatem generis pro nobilitate uirtutum, uide tex. in c. nūquam. di. 56. & in c. quoniam, uetus, 24. q. 1.

g Potentia. Puta amicorū copia, ut c. constitutus 2. & quod ibi no. de appel. facit c. officii, de elec.

i Filiorū. Et propter magnā cōionem uiri, & uxoris, id, quod est vnius, censetur quodam modo esse alterius, facit l. fi. C. de incolis. li. 10. l. fęminæ, ff. de senat. c. licet, §. mulier. de sepul. in 6. Et quod hic dicitur de matrimonio, habet multo magis locum in sponsalibus, s. quod circa ea idoneum sit parentum testimoniū, ut per Abb. in ca. super eo. de testib. Sed an super matrimonio spirituali? Resp. ut no. per Abb. in c. super eo.

K Propinquitatis. Accipe intransitiue, i. propter cognationē quæ est propinquitas, 35. q. 3. c. 1. & c. 2.

l Duobus. Not. quod ēt in actibus, qui sunt grauissimi p̄iudicii, duo testes faciunt plenam fidem, & probationem. Separatio. n. matrimonii est res grauissima, ca. licet ex quadam. in fi. de testi. c. debitū de bigamis. Idem etiam numerus sufficit contra Papam, ut not. in c. præsul. 2. q. 4. quod reputat ualde no. Abb. in c. quoties, & c. super eo. de testi. & in rep c. cū esses, de test. Nec secundum eundem intererit, utrū isti duo testes sint mares, aut fęminæ; nam d. c. super eo. uidetur probare de fæminis; immo quod plus est, sufficit quod deponant de auditu. debent tamen esse rogati, no. 20. q. 1. c. prostratos.

m Duplicis. Idest, in tali iuramento duo articuli continentur.

n Priuato odio. Ergo non omne odium repellit, sed priuatum tantum; nam publicū: puta si quis aliquem prosequeretur odio tanquā peccatorem hoc non eleuaret dictum testificantis, secundum Ab. in c. quoties, de testi. facit c. odia, di. 85. & 24. q. 4. c. duo ista nomina et idem dici potest de amicitia, ut latè per Abb. in d. c. quoties.

neque amicitia, nec alicuius proprii commodi intuitu, ad hoc iurādum inductos, & sicut ipsi dicunt, rei ueritatem a maioribus, accepisse, & se credere,[a] ita esse.

Probatio matrimonialis impedimenti non potest reprobari. h. d.

Præstitis autem iuramentis, & impedimēto matrimonii legitime probato, si quis cōtra præcedentem probationem, partib. publicatā quasi matrimonium impediri iure nō ualeat probare uelit, audiendus non erit[b], sed priori standum erit probationi.

DE DIVORTIIS.[c] Tit. XVI.

Diuortium est dissolutio matrimonij, & separatio tori potest appellari diuortium. h. d.

Diuortium est dissolutio matrimonii, quæ utroque uiuente[d] coniuge contingit.[e] Sed & simplicem tori separationē diuortium non male[f] appellamus.

Matrimoniū regulariter dissolui non potest. h. d.

Sciendū est igitur, legitime cōtractū matrimonium dissolui nō posse: quippe a Deo cōiūcti, ab hoīe separari nec debent, nec ualent.[g]

Matrimonium soluitur per religionis ingressum non secuta copula. h. d.

Si tamen alter coniugum, qui per verba cōtraxit de præsenti, copula non secuta[h], sese ad obseruantiam regularem uoluerit astringere, poterit id, altero etiam inconsulto, efficere; & ei, qui in seculo remanere uoluerit, alteri se iungere permittendum erit.

a Credere. Nota casum, in quo ualet testimoniū de credulitate. facit c. licet. de testib. & c. literis, de præsump. De quo an, & quando, & qūo procedat. latissime per Ab. in c. quoties. de testib.

b Audiendus non erit. c. iurauit. de proba. unde sumitur. Sed contra vr̄ c. series. de testib. Docto. tam in d. cap. iurauit. quam in contrario multum prosolutione laborant, & uarias conciliationes afferūt. Ea vero vr̄ esse præcipua, ꝙ contrariū loquatur, qn̄ impedimentum est probatum ad separandum matrimoniū iam contractum: tunc enim in fauorem matrimonii, etiam post publicationem, admittuntur testes ad probandū contrarium ob maximum periculum, quod est in separando matrimonio legitimè contracto. ca. licet ex quadam. in fin. ff. de testib. hic uero & in ca. iurauit, loquitur probato impedimento circa sponsalia de futuro quo casu nullum subest periculum si non contrahant ideo debet seruari regula ordinaria de non exminando post publicationem. Sed hæc non omnino placet Host. & Abb. qui in d. c. iurauit, deducit, eandem interdum erat legitima cā esse, in sponsalibus rōnem q̄ est in matrimonio. vnde inquit, quod vbicunq; in caussa matrimoniali siue agatur occasione spōsalium, siue matrimonii, snīa trāsit in rem iudicatam, ibi obstabit publicatio attestatiōnū. Si vero talis snīa nō transit in rem iudicatam, tunc nec publicatio attestationum impediet nouas prohibitione; Sed quando est, quod sententia in causa matrimoniali trāsit in rem iudicatā? Resp. vbicunque vitium sententię est per partes, contra quas fertur remissibile vbicunque vero tale vitium non est per partes remissibile, tunc non transit: id autem: accidit, vbicunque veritate non manifesta imminet peccatum. Hoc igitur casu nunquam afficit publicatio, nec habebit locum quod hic dicitur, & in d. c. iurauit vbi Ab. clare exemplificat omnia supradicta. In casibus tamen, in quibus non obstabit hmōi publicatio examini faciendo super ijsdem. uel directo contrariis, non dēt iudex admittere nouas probationes, nisi cū aliqua causæ cognitione. Ad euitandā igitur testium subornationē examinabit, quare prius nō produxit testes quos intendit nūc producere & quales sint, & si viderit legitimam causam, admittet & nō alias. & ita ēt accidit in d. ca. series, ubi sub erat legitima cā producendi de nouo, & ita Abb. in d. c. iurauit.

DE DIVORTIIS

c De diuortiis q̄a ex accusatione matrimoniorum deuenitur ad diuortia & repudia, cōgrue post titulum præcedentem & in calce huius tractatus ponitur de diuortiis & sic de materia quę concernit nouissima matrimonii, excepta morte.

d Viuente. Quia si per mortem dissoluatur matrimonium, non est diuortiū. Et differt diuortium a repudio, quod hoc respectu matrimonij iā cōtracti, illud rispectu spōsaliū. ff. de verb. signi. l. inter stuprū, §. diuortiū. sed tn̄ sæpe his vocabulis promiscue vtimur: vt no. 32. q. 7. cc. 1.

e Contingit. Vt perpetuo duret, c. diuortium, de peni. dist. 1.

f Non male. Vt 32 q. 7. c. interueniente, & per Abb. in rub. eo. Et separatio tori alia est perpetua alia temporalis: vt not. in d. c. interueniente.

g Nec valenti. Cap. quos Deus. 33. q. 2. & l. eius, & l. nihil. ff. de reg. iur.

h Non secuta. Nā si copula secuta fuisset. ēt de cōsensu vxoris non posset ingredi c. ex parte, prima de conuer. cōiug. De quo tn̄ dic, vt [illegible] c. cū sis. & in c. ad Apostolicā, &c. vxoratus. eo. ci. de cōuer. coiu

Falsa causa non uitiat ingressum religionis, h.d.

Nec causari poterit religionẽ ingressus, se falsa [a] ad id causa inductum, puta quod coniugem lepra percussam crediderit, & ob id eius abominatus complexus fuerit, cum & sine [b] causa, id ipsum facere potuerit.

Dicenti se velle ingredi religionem est certum tempus præfigendum, intra quod uel ingrediatur, vel ad uxorem redeat h.d.

Ei autem, qui se ad religionem trãsire uelle dictitat, certum est pręfigendum tempus, [c] intra quod [d] legitime caueat, [e] quod aut ad religionem se trãsferet, [f] uel redibit ad cõiugẽ.

Reddit rationem, cur non secuta copula per religionis ingreßum matrimonium dissoluatur, h d.

Neque mirum [g] uideri debet, quod post legitimum de præsenti præstitum consensum, carnis non secuta commistione, alter coniugum, etiam altero inuito, ad uitam regularẽ transitum facere, quia cum nondum una caro [h] effecti sint satis probabiliter, uno ad Deũ transeunte, alter in sæculo remanere [i] poterit.

Per sacri ordinis susceptionem non dissoluitur matrimonium, etiam non consummatum, h.d.

Diuersum [K] statuitur si qs posthabito cano

a Falsa, &c. Sic dicimus falsam causam nõ uitiare legatum. l. 2. C. de fal. causa adic. & l. falsa. ff. de condit. & demon. Facit quod mendaciũ se obligãtis obligatione non impedit. c. ueniens, de cõuers. coniug. l. 1. & l. si rem alienam. ff. de pig. ac. Item non vitiat dispensationem, ca. quia circa, et ibi Abbas de consangui. & affinit. & facit pro hac littera. le. unica, in princ. Co. de rei uxor. actione. Sed contra, cap. ex parte Astensis, de concess. præb. Nam uxor cumque quis potest agere actu uno iure, si explicat alio iure incõpetenti, non ualet actus, cum in pedentibus a uoluntate magis consideretur opinio, quam ueritas, dicto capit. ex parte. Respo. quidam quod falsa causa non uitiat in spiritualibus, sicut nec dolus. Sed hæc non est bona, cum sit cõtra, d. cap. ex parte. Vnde alii melius & falsa causa non fuit expressa, sed si mente retenta, facit leg. si repetendi, C. de condit. ob caus. Vel dic tertio quod hic, et in dic. c. ex parte, de conuer. coniug. Vnde sumitur, cã falsa erat potius impulsiua, quam finalis, finalis. n. credi debet. ut quis seruiat Deo, ideoque ingrediatur religionem, cessante igitur causa impulsiua, non cessat uotum et dispositio, facit l. 1. §. sexum, de postul. & §. affinitatis, inst. de nup. et quæ no. Inn. in c. in præsentia, de rẹnuncia.

b Cũ et sine. Fac. l. unica, in prin. C. de rei ux. act.

c Tempus. Quod a iure taxatur duorum mensiũ c. ex publico, unde sumitur, de conuer. coniu. Sed dicas, quod illud remittendum est arbitrio iudicis ut ibidem late per gl. et Ab. licet iudex a dicto termino non debeat temere et sine causa recedere.

d Intra quod. Videtur ergo, quod lapso tempore nõ possit is, cui est pręfixum tẽpus, amplius intrare religionem. Sed contrarium est uerus, quia semper licebit ingredi ante secutam copulam; ut not. in c. ex publico, de conuers. coniug. & iste terminus datur non solũ ad ingrediendũ monasterium sed ẽt ad profitendum, ut ibidem per Ab. alias nõ esset sufficienter prouisum sponso, cum nõ possit ad secundas nuptias transire nisi altero profitẽte.

e Caueat. Datis pignoribus, & fideiussoribus, sic enim intelligitur legitima cautio. l. mandato, §. fi. ff. mand. Vel hoc quoque iudicis arbitrio relinquetur, adeo ꝙ si quis non posset præstare aliam; quam iuratoriam cautionem, deberet iudex esse contentus, c. per tuas, de don. inter vi. et uxo. auth. generaliter. C. de episc. & cleri. Abb. in c. ex publico, de conuers. coniug. facit c. quamquam, dis. 25.

f Transfe et. An autem sit audiendus alter coniugũ si dicat se velle seruare religionem sed remanere in propria domo, habetur, in d. cap. ex publico, de conuers. coniug et casu quo transeat, fiet hinc inde restitutio acceptorum. dicto capitul. ex publico.

g Nequẽ mirum. c. 2. unde sumitur, de conuer. coniug.

h Vna caro. Nota unum effectum secutæ copulæ, quia scilicet præcludit facultatem monasterium ingrediendi. Alios plures effectus ponit Abb. in capi. 2. de conuers. coniug. Sed quid si hæc copula fuit uiolenta, puta sponsus uiolenter cognouit sponsam, an possit ingredi monasterium inuito sponso, & quidam, ut Barthol. Brix. hoc tenuerunt, ne delinquens sit melioris conditionis, quam sapiens, argu. c. eũ qui. de præb. in 6. Itẽ quæ inuita fuit cognita, non ur cõicasse corpus suum. 32. q. 5. §. 1. cũ c. seq. Alii cõtra. Vide p Io. An. in c. ea quæ contra, de reg. iur. in 6. in Mercu. per Bal. et Moder. in c. pen. de probat. et per Abb. remissiue in d. c. 2.

i Remanere. Et cum alia contrahere, capitulo ex publico, de conuers. infid. Et dicunt quidam quod nihilominus remanet uinculum prioris matrimonii, sed prorsus inefficax propter ĩgressũ. Alii quod penitus soluitur per matrimoniũ, et hoc est receptius, ut plene no. in c. 2. de conuers. coniug.

K Diuersum, etc. Sumitur hic §. ex extrauag. Ioa. xxii. quæ incipit. Antiquo. ubi copiose scribitur per Glossatores super ratione diuersitatis. Dicet aũt matrimonium non soluatur per susceptionẽ sacrorum ordinum, tamen matrimonium nõ impedit, quominus character imprimatur, sed solũ ordinis executio, ut in d. extrauag. Antiquæ, & sic est casus in quo sacerdos, etiam apud Latinos pt habere uxorem, quod procederet ẽt si matrimonium esset consummatum, quia nihilominus, imprimeretur character. fac. not. per Inn. & Abba. in cap. placet, de conuers. coniug. et in cap. 2. eod. tit.

a Diximus §.pen. de sponſ.§.ſi tñ,ſup.de tripl.cogn.§.itē ſi aliter,ſupra quæ matrim. imped.poſſ.
b Quibus caſibus. Reſpondet tacitæ obiectioni quæ poterat fieri de c.quos Deus.33.q.2.
c Pontificis. Et ſic not.quod dr̄ fieri auctoritate Dei, quod fit auctoritate papæ, quod eſt uerum ſi iuſta cauſa faciat.24.q.1.c.quodcumque; et q.3 c.ſi quis nō recto iudicio,et facit ca. inter corporalia. de translat. Sed cū diuerſum ſit de eo, qui cum ſit Chriſtanus labitur in hæreſim, uel in alium errorem gentilitatis: quia tunc non diſſoluitur matrimonium, nec poteſt remanens in fide alteri nubere, ca. quanto, et ca. gaudemus, eo. et §. inter ſi alter. ſupra, quæ matr.imped. poſſ. quęritur an Papa, et eccleſia poſſit hodie, conſtituere, ut altero fidelium in hæreſim labente, poſſit fidelis ad alia uota tranſire? Hoſt. quod ſic, exemplo infidelium, inter quos etiam eſt uerum matrimoniū ca. de infidelibus. de conſang. et affinit. eodem modo uidetur quod poſſit ſtatuere inter fideles; Nam ratificatio matrimonii, quæ eſt inter fideles, cauſatur ex ſacramento baptiſmi, dicto c. quanto, ergo poteſt eccleſia aliter ſtatuere: Sed de hoc ualde dubitat Abbas, in cap. ex parte ſecundo, de conuerſi. coniug. & uide ibi per eum.
d Ignorans. Videtur ergo innuere hæc litera, quod impedimentum dirimens matrimonium debeat ſubeſſe tempore cōtracti matrimonii. Sed ſi tale impedimentum accideret poſt cōtractum matrimonium, licet nondū cōſummatum, non tribueret facultatē dirimendi: putat tñ Abb. in c.ex literis, de frig.et malefi. quod eſſet cā legitima, ob quā Papa poſſet illud ſeparare, ſi multū timeat de incōtinentia ſani.
e Mulier fieri.i.cognoſci: nam uirgo prędicatur de fœmina non cognita, mulier de cognita, licet interdū uirginis appellatione intelligamus de ea, quæ nō eſt nupta, licet ſit impudica, inſtitu. de publ. iud §.itē lex Iulia. iuncta gl. in uerbo uidua et Poeta.

Ah virgo infœlix quę te dementia cępit.

f A natura. Idem ſi ab accidenti. dū modo matrimonium præcedat c. conſultationi, et c.ex literis, ubi no. per gl. et Doct. de frigid.et malefic.
g Ope medicorū. De hoc dic ut ſupra quæ mat.imped.gl.§. item frigiditas, et in c.ex literis. de frig. et malefic.
h Separari. Et poteſt ſeparationem petere etiam is, a quo impedimentum pronenit, ut per Doc. in c.1. de frig.et malefi. Sed intra quantū temporis ſeparatio peti poterit? Reſpo. ut no. per Abb. in c.1. et c.a. laudabilē, de frigid. et maleſi.
i Redire. Capitu. fraternitatis, de frigid. et malefic. et intellige hoc aliquando eſſe primo cognoſcibilis. Nam ſi primus eſſet adeo mentuloſus, et inſtru-

nico religionis ingreſſu, poſt aliquam per uerba de pręſenti deſponſatam, ſacros ordines ſuſceperit: quamquam enim uotum per ſacri ſuſceptionē ordinis firmatum, ad implendum matrimonium futurum, ac dirimendum poſtea contractum, habeatur efficax, ad diſſoluēdum tamen prius contractum etiam non conſummatū, inualidum cenſetur. Ideoq; talium ordinum non obſtante ſuſceptione, ſi ad profitendam probatam religionem induci non ualeat, & ſponſa eius inſtiterit contractum matrimonium conſummare, per cenſuram Eccleſiaſticam compellendus erit.

Cultus diſparitas, & creatoris contumelia, ſunt iuſta cauſa dirimendi: & quod facit Papa, Deus cenſetur facere. h.d.

Sed & ſi inter infideles matrimonio contracto ſequuta copula fuerit, ſi alter, qui in infidelitate permanſerit, uelit a fideli diſiungi, aut non niſi cum contumelia creatoris, cum altero cōmorari, licebit Chriſtiano nō modo matrimonium diſſoluere, ſed ē (ut ſupra diximus a) alteri ſe matrimonio iungere. Quib. caſibus b cum auctoritate, ſedis Apoſtolicæ, et Romani Pontificis, c matrimonium diſtrahatur, non iam humana, ſed potius diuina poteſtate coniugium diſſolutum intelligitur.

Ob coeundi impotentiam, diſſoluitur matrimonium. h.d.

Itē ſi quis ignorās d virginē in uxorē duxerit, q̄ adeo arcta ſit, ut mulier fieri e nō poſſit, vel ſimile uitium a natura f cōtraxerit, ut ope medicorū g non poſſit adiuuari: Aut mulier uirū acceperit, qui adeo frigidæ ſit naturę, ut eidē carnaliter comiſceri non poſſit; poterūt inuicē ſeparari, h & qui matrimonio apt⁹ erit ad ſecundas nuptias liberè tranſitum facere.

Putatiua impotentia coeundi non diſſoluit coniugium, h.d.

Si quis tamen coeundi impotentiam cauſatus poſt ſeparationem aliam acceperit, aut ea, quæ arcta putabatur, aliquem inuenerit, quę ſibi ſeras reſeraret, utroque caſu poſt peractam pænitentiā, ad priora coniugia redire i

compellendi [a] erunt.

Quam quis duxit uel retinuit sciens copulæ non idoneam, habebit ut sororem, si non potest habere velut vxorem. h. d.

Plane si scienter quis cum ea, quæ marib. impotens est cōmisceri, matrimonium cōtraxerit, vel alterius cōperta postmodum impotētia, simul morari consenserit, his casib. Ecclesia [b] iudicare consueuit, ut quas viri tāquā vxores hēre non possunt, habeāt ut sorores. [c]

Ob fornicationem carnalem, uel spiritualem non soluitur matrimonium, sed fit separatio tori, h. d.

Sæpius [d] tamen accidit, vt matrimonii remanente sacramento, tori tantum [e] fiat separatio [f], ut puta si alter coniugum carnaliter [g], vel spiritualiter fornicatus fuerit, quibus casibus matrimonium minime aboletur, sed sibi sunt innicem coniuges, [h], etiam separati.

Pendente iudicio super adulterio, non habet locum separatio, tori. h. d.

Sed & separatio, non instituta statim de crimine accusatione, faciēda erit sed ꝓbata ꝑ acta. Interim. n. pendēte iudicio, coniugū alteruter, iure, ꝙ hēt, ī altero priuari nō poterit.

Facta separatione thori ob fornicationem carnalem, post emendationem non compelluntur coniuges se resumere, secus si ob spiritualem, nisi alteruter vel monasterium ingredi. h. d.

strumētum genitale haberet ita grossum, quod nunquam posset deflorare mulierem sine periculo mortis: secundus ob suam gracilitatem posset eam cognoscere, tunc non esset restituenda primo, licet per frequentem usum cum secundo habitum sit apta redditu primo, Ita vterq; Ab. in c. fraternitatis. de frig. & malefic.

a Compellendi erunt. Quia cognita ab uno presumitur cognoscibilis ab alio, secundum Doct. in c. fraternitatis, de frig. & malefic.

b Ecclesia. Ergo & nos sic iudicare debemus: vt capit. in causis de re iudic. de quo dic, ut habetur in ca. consultationi; de frig. & malefic. Vnde sumitur.

c Vt sorores. Id est, secum caste viuent uelut cum sororibus. Nam sicut ueri coniuges possunt promittere continentiam simul morando 34. q. 5. cap. quod Deo. Ita & isti morari simul poterunt in continentia, facit capitul. omnino, 31. distin. ubi coniuges, cum quibus Apostoli non exercebant carnale commercium, appellantur sorores. Et not. quod huiusmodi impotentib. non potest confictere verum matrimonium. Nā desinunt causæ institutionis matrimonii: nam nec ob spem sobolis: nec ut uitetur fornicatio; potest tale matrimonium prodesse. Vnde si is, qui contraxit cum impotente, cum alia post contrahat, tenet matrimonium cum secunda. Simile in eo qui contraxit cum minore, cum licet sit obligatus ad expectandum, capitulo de illis. de spons. tamen si cum alia contrahat, tenet matrimoniū, teneretur tamen primæ tribuere alimenta et alia necessaria, ut per Abb. in c. consultationi, de frig. et malefi. facit c. laudabilem, eo. ti. & c. 2. eo.

d Sæpius. Cum dupliciter sumatur diuortium, vt supra eo. in prin. Hucusque dixit de diuort. iuxta primam acceptionem, idest, quatenus est separatio matrimonii; nunc iuxta secundam, idest, quatenus est tori separatio, & concorda cum hoc cap. 2. c. ex litteris, eo. et c. interueniente, 32. q. 6. & quod ibi no.

e Tori tantum. Contra eos, qui dicebant innocentem non esse solutū ab obligatione reddendi debitum; ut no. Abb. in c. 2. eo.

f Separatio. Quæ interdum est perpetua, interdū temporalis, ut no. in c. interueniente, 32. q. 7.

g Carnaliter. Sed an ob uitiū Sodomiticum possit fieri talis separatio? Respo. ut latè per Inn. & Abb. in c. 1. & in ca. maritus de adulte. & not. in cap. omnes. 32. q. 7.

h Coniuges. Quia uinculum coniugii semel contractum, & habitum numquā amittitur uiuentibus coniugibus, 32. q. cap. 2. & ca. 3. Sicut nec baptisma, nec ordo 1. q. 1. ca. quod quidam. versi cum videamus. & facit hoc ad quæst. an Lazarus, & alii resuscitati recuperent uxores, & liberos, de qua per Abb. in c. fraternitatis. de frig. & malefi. & in locis sibi per eum, & alios al legati.

i Separari. Not. tamen, quod si lata sententia alter coniugum qui est innocens non posset continere, deberet matrimonium redintegrari secundum plurium opin. ut not. 32. quæst. 7. capitu. Apostolus. & per Abba. & alios, in cap. ex litteris. eod. licet quidam contra.

K Peracta. Idest. finita per condemnationem rei. Mod. in l. transact. ff. de uerb. sig. Et sic nota, quod non sufficeret probatio, sententia non lata quod tenet Ala. Ioan. And. & Ab. in c. 2. ut lit. pet. unde sumitur. Ant. de Butr. & Sicul. tenent, ꝙ & post conclusionem in causa cum tunc inducatur notorium quod sniꝗ æquiparatur, facit c. cum olim, de verb. sig. fac. no. in c. significauerunt, de test. & per Inn in c. pastoralis, de caus. poss. et prop. & no. in c. cum dilectus, de fid. instr. dic ut in d. c. 2.

l Non poterit. Sed contra c. tenor, de re iu. & cap. veniens. de reg. ubi lite pendente interdicitur carnale commercium. Sol. in contrariis contractum fuit matrimoniū lite pendēte. Et sic possessio non erat iure approbata; hic lis reperit coniuges in quieta possessione. ita per Abb. in c. 2. ut lit. pend. Item contra d. c. libertas, de rest. spol. & in c. inquisitioni, de sent. exc. Sol. hic in iudice, in cōtrariis in parte, ut per Abb. in d. c. 2.

terest.

a Interest. Habes hic unam differentiã inter spiritualem, & carnalem fornicationem, de aliis uide per Anã de But. in c. fi. de conuers. coniug. fac. c. proposito. et quod ibi no.

b Nisi. Paria enim delicta mutua cõpensatione tolluntur. 32. qu. 6. c. nihil cap. pen. & c. fi. ubi late traditur. de adul. l. uiro ff. solut. matri. cũ allegatis in ca. significasti. eod. Et amplia hoc etiam. si delicta essent differentis qualitatis puta quod adulterium uxoris esset notorium, et Viri esset occultũ. Abb. in d. cap. significasti: Hoc tamẽ non procedit quo ad vindictam publicam, ut per Abbas in ca. 1. de iniur. & per eundem in c. cum olim. in fin. de restit. spol.

c Non compellitur. etiam si ei occasione adulteriũ committendi maritus dedisset, capitu. ex literis, eo. Nec enim praetextu paupertatis, vel alterius incommodi turpiter agere debuit. leg. palam. §. non est. ff. de ritu nupt. Immo potius debuit omnia mala pati. 23. quaes. 5. c. ita ne nisi maritus fuisset causa immediata, puta, quia duxerit eam ad committendum adulterium, & praeceperit, ut per Abb. in c. significasti. eo. et per eundem in c. discretionem, de eo qui cogn. consan. ux. suae. Et sic amplia supradicta alio modo, ut procedit etiam sit adulterium esset commissum in figura matrimonii, c. constitutus, de conuers. coniug.

d Cogetur. An autem sedes Apostolica possit hoc immutare, dando licentiam quod is, qui remansit in fide, posset ad alia uota conuolare per Abb. et alios, in c. ex parte. 2. de conuers. coniug.

e Resumere. Ca p. quanto, et c. gaudemus. eo. Sed quę est diuersitatis ratio inter carnalem, et spiritualem fornicationem? Respon. ut not. supra quae matri. impe. poss. §. nec refert. Vel dic, ꝙ spiritualis fornicatio per regressum ad gremium ecclesiae penitus aboletur, sed fornicatio carnalis nullo pacto potest aboleri semel commissa l. 1. C. de rap. virg. et 30. q. 5. c. si Paulus. l. in bello, §. factae. ff. de c. & postli. reuer.

f Nolente uiro cap. fi. de conuer. coniug.

g His exceptis. Huius §. materia solet reputari valde intricata, pro cuius elucidatione, uide late per Abb. in c. 1. de conuers. coniug. & per eundem in c. tua nos. 2. de iureiu.

h Ad sacros. Sed nunquid ad minores? Et uidetur arg. l. cum praetor, ff. de iud. et dist. 25. cap. qualis. Contrarium uidetur verius cum coniugati promoueri non debeant. ca. diuersis fallaciis, de cleric. coniug. et promoti sunt priuandi beneficiis ut c. 1. eod. titu. fac. capitu. fi. de tempo. ordi. ubi ponitur paena ordinantis coniugatum. Sed quid si in uita, uel ignorante uxore fuit promotus ad sacros ordines, nunquid illa defuncta continere teneatur. Goffr. quod non. Host. Ioann. Andr. Abbas et magis communiter, contra in tantum, quod si iterum nuberet, non teneret matrimonium, argume. contra, in ca. placit de conuer. coniuga. et in §. seque. Solut. ut per Abb. in dicto capitulo placet.

Delicta cõiugum compensatione tolluntur.

Multum autem interesta vtrũ ob carnalẽ, an vero ob spiritualem fornicationẽ tori sit facta separatio. Primo. n. casu maritus adulterã uxorẽ, ẽt emendatã, nisi [b] & ipsi simili fornicatione pollutus fuerit, recipere non cõpellitur [c]: sed fornicatrix in claustris cũ religiosis mulierib. ad perpetuam agendã paenitẽtiã erit collocãda. Secundo uerũ, si fornicatus spiritualiter ab infidelitate reuertit, cogetur [d] q̃ in fide remãsit, illũ resumere, [e] nisi & ipsa ad religionẽ transitũ facere uoluerit, qđ ẽt nolẽte uiro [f] ad fidẽ reuerso, exequi libere poterit.

Regulariter uxor, & vir non possunt disiũgi, vt alter sumat sacros ordines, aut ministerium ingrediatur, fallit hoc in casibus praecedentibus, & sequentibus.

His exceptis [g] casib. altera coniugũ, altera in saeculo remanẽte, nec ad sacros [h] ordines, nec ad regularẽ suscipiẽdus est obseruãtiã, nisi forte remanẽs eius sit ętatis, ut sine suspicione incõtinẽtiae [i] ualeat in sęculo remanere. aut ipsam cõtinẽtiã uouere uoluerit: Alioqui quãquam de uxoris licẽtia [k] monasterium quis ingressus fuerit, & professionem fecerit [l], nõ uxor ad continentiam cogi, sed uir ad uxoris torum euocari poterit, nisi post coniugis ingressum fornicata [m] fuerit, ut se inuicẽ conti

i Incontinentiae. Sed quid si non sit suspecta de incontinentia, sed de aliis malis moribus. Puta quod fiet incantatrix, malefica, aut usuraria, nũqd hoc casu maritus possit ingredi religionem, uxore uouente continentiam, Ioann. Andr. negat, licet fateatur tenere ingressum, si contra fiat, ut per Abb. in capitu. ad Apostolicam, de conuers. coniugat.

L Licentia. Et sic nota, quod non sufficit sola licentia, nisi concurrat & uotum continentiae, cap. 1. et cap. cum sis, et cap. ad Apostolicam, de conuers. coniugat. Sed contra uidetur capitu. Agathosa. 27. q. 2. Sci. Secundum Innocent. quod id quod hic dicitur, fallit in casu illius Canonis, scilicet quando uxor commisit adulterium, tunc enim cum maritus solutus sit a seruitute uxoris, quae non potest debitum exigere, libere potest ingredi religionem, sequitur Abb. in dicto capit. cum sis.

l Professionem fecerit. capitul. accedens, de conuers. coniug. An autem iste, qui non seruatis seruandis professus est, possit egredi propria auctoritate, uide per Doctor. in d. ca. accedens, et in cap. quidam, eo. ti.

m Fornicata ca. ueniens de conuersione coniugatorum.

Absol-

nendum promittendo absoluere.[a]

Qui inuita uxore ingressus est monasterium & ab eadem uxore ad eam redire fuerit coactus, ea mortua non cogitur rursus in monasterium reuerti, sed non poterit amplius uxorem ducere. h.d.

Quæsitum tamẽ est, si quis uxore ĩuita monasterium intrauerit, & repetitus ad eã redire coactus [b] fuerit, an eadẽ mortua cogẽdus sit ad monasteriũ reuerti, an uero aliã possit in uxorẽ ducere. Et in hac specie rñsum est uotũ q̃dẽ nõ tenuisse, & ppea ad monasteriũ redire minime illũ teneri [c]. Sed cũ ingrediendo monasteriũ, debitũ se nõ exacturũ promisisse uideatur, ulterius uxorẽ ducere non poterit. [d] Cũ id uouere ĩ sua positũ uolũtate fuerit.

Ingressus monasterium uxore non contradicente, illa mortua non potest exire. h.d.

Quod si quis [f] sciente uxore, nec contradicente [g] uitam professus fuerit monachalem, uxorem postmodum defuncta, nec habitum, quem semel assumpsit, abiicere, nec aliquam sibi matrimonio copulare poterit. Matrimoniũ quoque temere cõtractũ dirimẽdũ [h] erit.

Professio facta consentiente uxore, idem operetur quod ingressus. h d.

Quod in eo, qui consentiente [i] vxore professus fuerit multo magis obtinebit, quãquã monasterium nunquam ingressus fuerit.

Quæ credẽs uirum esse mortuum religionẽ est ingressa a uiro educta, si uir moriatur, non cogitur reuerti ad monasterium, licet id sibi expediat. h.d.

Quid statuemus [K] de ea, q̃ credẽs maritũ mor

a Absoluerint. Capit. dudum, de conuers. coniu. quo casu si se redintegrauerint maxime propria auctoritate, proles nata est illegitima, ut no. in c. ministri dist. 81. & per Innoc. in c. dudum, de conuers. coniug. & per Abb. in c. tua nos, 2. de iureiu.

b Coactus. Nota quod quoad quid uxor habet in potestate maritum, cum habeat maiorem potestatem corporis mariti, quã ipsemet. c. non dẽt, de consang. & affinit. & sic uxor non est simpliciter in potestate uiri. ad hoc leg. si uxorem, C. de cond. infert ubi not. Plus tamen obligatẽ uxor marito, quam contra cum respectu seruitiorum sit quasi famula mariti. 33. q. 5. c. hæc imago, et c. mulierem et per Abb. et alios; in c. 3. de conuers. coniug.

c Teneri. Scilicet taliter ut possit ab ecclesia compelli secũdum quosdã: peccat tamen ipse si nõ perficit quod uouit, ex quo impedimentum cessauit. regu. 17. qu. 1. capit. nos nouimus. Sed Abbas contra, quod immo nullo modo peccat, quia tale uotum respectu. ingressus monasterii fuit nullũ, cum tunc non haberet consensum habilem ad se obligandum, & ueniret contra factum proprium, licet quando tale factum non tenuit ex defectu potestatis, ut per Abb. in c. nosti. de elect. Vnde requiritur consensus de nouo, fac. quod in simili not. in c. proposuit, de coniug. seruo. Et est hoc quod hic habetur mirabile, sm̃ Abb. in c. 3. de conuers. coniug. Scilicet quod ubi uotum impeditur aliquo facto intrinseco, uotum non obligat ad implendum etiam cessante impedimento. Et fac. hoc ad q Vtrum filius f. teneatur exequi uotum postquã fuit patria potestate liberatus. si est tale, ꝙ non potuit sine consensu patris emitti. de quo uide in c. scripturæ. de uoto. Item nota ex hac littera, ꝙ etiã in materia uoti ualet illa regula. Si quod ago non ualet ut ago, ualeat ut ualere potest.

d Non poterit. Sed quid si duxerit, an tenebit matrimonium? Quidam, ut Ant. dicunt, tutius esse tenere, quod matrimonium non ualeat, quia licet hoc uotum uideatur simplex, tamen quantũ ad continentiã seruandam cũ fuerit determinatum. ad certã religionẽ approbatã, uidetur solennizatũ. Sed hoc nõ placet Abb. in c. 3. de conu. coniug. quia ca. uni de uoto. in 6. requirit, quod uotum solennizetur per professionẽ tacitam, uel expressam, et sic quod iste uouens sit effectus religiosus, quod non est ĩ casu nostro, cum paria sint non profiteri, uel inualide profiteri, argume. capitu. 2. de transl. prælat. unde tenet ualere matrimonium quod satis admitti potest maxime cum declaratione glossæ ibi, s. quod ipse debitum ab uxore non possit exigere, licet cogatur reddere, argumẽ. c. litteras, de restit. spol. et c. inquisitioni de sent. exc.

e Voluntate. Vnde non poterit contra factum proprium a se dependente amplius uenire. argu. not. per Abb. in ca. nostri, de elect. c. quod semel. de regu. iu. in 6. cum ibi congestis.

f Quod si quis. Hic uersiculus sumptus est ex c. consuluit. de conuers. coniug. secundum communem intellectum ut declarat adiectio quorundam uerborum.

g Sciente, nec contradicente. Ita communiter intelligitur tex. in c. consuluit, de conu. coni. licet dentur et duo alii intellectus quo uidentur prorsus diuinatiui.

h Dirimendum. Cap. 5. et cap. ex parte 1. de conuers. coniug.

i Consentiente. Et consequenter etiã continentiam uouente, si fuit certiorata de iuris communis dispositione, secundum Abb. in c. 1. de conu. coniug. et no. in c. ex parte. 1. vbi Abb. eo. tit.

K Quid statuemus. Dixit supra de altero coniugum consentiente, item de inuitos item de sciente, & dissimulante, nunc de errante. fac. c. placet de conuers. coniug.

a Conſultius. Ca. placet, de conuer. coniug. & nota, quod lex conſulit, vt no. in l. legis, ff. de legib.
b Non erit. Quia uotum emiſſum tpe inhabili non obligat tpe habili: quia paria ſunt nullũ, & minus efficax. c. 2. de transl. p̄ l. & tangitur ſup. §. pxi. in notula ſuper uerbo teneri.

ſuos ſequi. Abb. in c. ex multa, de uoto, & in c. de illis de ſponſ.
f Capti. No. ꝙ de iure canonico per captiuitatem non ſoluit matrimoniũ, licet aliud ſit de iur. ciu. concor. c. in p̄ſentia, de ſpon. vnde ſumitur, & capitulum dñs de ſecun. nup. l. non ſicut, ff de capt. aliud in ſponſ. c. de illis, de ſponſal.

tuum, habitum religionis aſſumpſit; an ſi eo reuerſo, de monaſterio educta fuerit, poſt obitum uiri ſit ad regularem obſeruantiam compellenda? Et quidem huic conſultius [a] ad ſalutẽ fuerit, ſi ad monaſterium redeat: ſed ſi ab hoc perduci non poterit, cogenda non erit. [b]

Etiam altero coniugum inuito poteſt quis vouere peregrinationem, h. d.

Licet autem [c] alter coniugum altero inuito religionis uotum non poſſit aſſumere: viri tamen, etiam pręter uxorum [d] aſſenſum, peregrinationis ad tęrram ſanctam propoſitum vouere, & implere [e] liberè ualent.

Vxor non plene certificata de morte uiri, contrahere non poteſt, quamuis continere nequeat, h. d. in ſumma.

Et quamuis illi diutis ſime in peregrinatione commorentur, uel etiam ab hoſtib. capti [f] nuncientur, donec certum nuncium [g] de uirorum morte uxores non receperint, ad aliorũ coniugium conuolare non poterunt, [h] quamuis ut certiorarentur magnam adhibuerint diligentiam, [i] & eius ætatis ſint, & fragilitatis, ut continere nequeant. [k]

Agenti petitorio ad coniugem obſtat conſanguinitatis exceptio. ſecus ſi poſſeſſorio: quia antequã de exceptione cognoſcatur, plenaria reſtitutio eſt facienda, niſi conuentus excipiens iuret de malitia, & probationes habeat in promptu, quo caſu fiet reſtitutio quo ad alia, non quo ad copulam. h. d.

c Licet aũt. Cum hęc littera ſumpta fuerit de c. ex multa, §. in tãta, de voto, & vot. redẽp. & vt ibi no. continet ſpecialiſſimũ casũ in quo uir poteſt emittere uotũ pręter licentiam uxoris. contra c. quod Deo 32 q. 5. & 27. q. 2. ca. ſi tu abſtines. Et forte poſſet teneri, ꝙ hodie non ſit uerum qđ hic dr̃, quia tẽpore quo fuit promulgata decretalis illa ex multa, Terra ſancta erat in ptã te Chr̃ianorum, licet multũ obſideret ab infidelibus. Vnde ad ſubſidiũ ferendum in illa magna neceſſitate induxit ſummus Põtifex, ut viri poſſent vouere peregrinationem ad Terrã ſanctam p̄ter uxorum licentiã, ut apertiſſime colligitur ex d. §. in tanta quoq. neceſſitate, & per totã illam decretalem. Vnde ille §. dẽt capere interpretationem a p̄cedentib. & conſequentibus, l. ſi ſeruus plurium, & l. qui filiab. ff. de le. 1. & a præfationib. l. fi. ff. de hær. inſti. Quæ ratio ceſſat hodie, cum Terra ſancta abſolute ſit in manibus infidelium; nec eo uadant Chriſtiani gratia alicuius ſubſidii ferendi, ſed ſolum ex deuotione. Vnde ceſſante cã, & rõne, &c. c. cum ceſſante de app. Sed hac rõne non ob. tene, quod ẽt hodie habet locum quod hic dicitur, & in dic. §. in tanta, & ita declarat conſuetudo quæ eſt certa legum interpres, l. ſi de interpretatione cum ſeq. ff. de legib. & forte ſupradicta ratio nõ fuit finalis. ſed impulſiua, quæ non facit ceſſare effectum, l. 1. §. ſextum, ff. de poſtul.
d Præter vxorem. Sed an monachi præter conſenſum Abb. Dicῆt tradiṫ in c. fi. de uo. & uot. redẽ.
e Et implere. Non tamen uxores tenentur uiros

g Certum nunciũ. Vr̃ ergo quod per vnum teſtẽ probari poſſit mors, qđ ſatis admitti põt qñ non agitur de magno p̄iudicio, alioqui qño ſit mors probãda, dic ut per Bar. in l. ſi quidem, C. ſol. matr. & in l. 2. §. ſi dubitetur ff. quemadmo. teſt. ape. & per Abb. in c. in p̄ſentia, de ſponſa. & c. qm̃ frequenter, §. 1. in fin. ut lit. non conteſt. Circa qđ licet multa, & uaria per Doct. dicãtur in uariis locis Ab. tamen in d. c. in præſentia, putat arbitrio iudicis remittendum, quando dicatur mors probata.
h Non poterunt. Si tñ non bene certioratus, vel certiorata contraxerit matrimoniũ. non debet ppea illico ſecundam dimittere, uel ſecundum, ſed dẽt debitum reddere, non aũt exigere, ut per Ab. in c. dñs, de ſecun. nup. quod intellige ubi ueriſimiliter dubitatur de morte prioris.
i Diligentiam. Nota ergo, ꝙ non præſumiṫ quis mortuus etiam ſi magna adhibita diligentia ignoretur ubi ſit, & ita amplia quod habetur in l. fi. de ſacroſ. eccle. Sed an in adhibenda hac diligentia, ſeruandus ſit tenor auth. hodie, C. de repu. Reſp. ut habetur per Abb. & alios, in c. in præſentia, de ſponſ.
K Continere nequeant. Nota, quod prius tolerandum eſt periculum quod lædatur matrimonium non in figura matrimonii, quam ſub ſpecie matrimonii, fac. quod habetur in c. nuper, de biga. & ſupra qui promo. nõ poſſ. §. aliud, ubi grauius peccant clerici qui fornicantur in figura matrimonii, quam qui non ſub tali figura fornicãtur.

Ergo

Ergo [a] nisi legitima subsit exceptio, coniugibus temere disiuncti, alteri alterius repetendi super integrum ius manet [b]. Erit aūt legitima exceptio, cum aliquis consanguinitatis [c] gradus obiicitur, quo quidem casu, licet si petitorio iudicio actum sit, antea de ipsa exceptione [d] cognosci debeat, si tamen possessorio quis experiatur, antequam de consanguinitate discutiatur, plenaria erit facienda restitutio [e], nisi is, qui conuenitur, & de malitia iuret [f] & super exceptione promptas ꝓbationes [g] offerat. Quo casu excepta carnali cōmixtione tātum quo ad reliqua restitution fac.ēda erit.

Si mulier restituenda timeat sæuitiam viri, debet ab eo præstari cautio, & si ea non præstetur sufficiens, dum causa plene cognoscitur, uxor est deponem in loco honesto, & tuto. h. d.

Præstanda tamē erit idonea cautio [i], ꝙ nullā restitutæ [K] violentiā [l] uir inferet: Qđ si tāta sit uiri sæuitia, aut odio tā capitali [m] vxorē prosequatᷣ, ut trepidāti mulieri [n] sufficiēs [o] securitas ꝓuideri nequeat, usq; ad cāæ decisionē alicui ꝓbæ, honestæ mulieri studiosiꝰ custodiē-

a Ergo. Inceptiuè, & reassumptiuè.

b Ius manet. Sed numquid istud erit uerū etiam si vir a se repulerit uxorem. Et non uidetur, cum seipsum hoc casu spoliarit: argu. 27. q. 2. c. Agathosa. & hoc tenuit magister Abbatis Antiqui. Communiter contra. Nec obst. quod expellens animo amittendi possessionem perdit eam, etiam si habeat animum recuperandi. le. si quis ui. §. differentia, ff. de acquirend. possessio. quia secūdum Hostien. in hoc est priuilegiata possessio de quia agimus. Vel secundum Butr. hoc casu poss. est coniuncta proprietati non abdicabili nuda uoluntate. Sapit ergo hæc possessio naturam proprietatis, ut non perdatur, saltem irreuocabiliter: ut per Abba. in ca. litteras de rest. spol.

c Consanguinitatis. Quod procedit etiam si a principio opponens sciuisset consanguinitatem, quia licet alleget turpitudinem suam, excusatur tamen, & admittitur ad hanc allegationem ratione peccati vitandi, et declinandi periculum animæ, c. lator, de re iud. cap. consanguinei. & c. tenor, & c. præterea de spon. & per Abb. in c. litteras, de restit. spol.

d Exceptione. Tamquam peremptoria, ut habetur in c. 1. de ordi. cogni.

e Restitutio. capitul. ex conquæstione de restitut. spol.

f Iuret, hoc est vot. quod licet in causa matrimonii, & aliis causis spiritualibus de calumnia, siue malitia non iuretur: iuratur tamen de calumnia super exceptionibus postea emergentibus, si tamen per eas alterius ius aliquo pacto impugnetur. c. cum dilecti, de elect. c. fi. qui ma. accus. poss. cap. præsentium. de testi. le. qui bona §. si quis stipulatus, ff de da. infect. De quo dic, ut per gloss. & Abb. & Doct. in cap. litteras. de restit. spolia. unde sumitur.

g Promptas probationes. Idest, intra breue tempus; nec enim mora modici temporis excluditur. c. exhibita. de iud. l quod dicimus. & le. ratum. ff. de sol. l. si debitori. ff de iud. Nec requiritur quod quis habeat probationes quasi in sinu: vt per Ab. in c. litteras, de resti. spol.

h Restitutio. Nota ergo, soluitur restituendum non obstante, quod reus offerat probationes incontinenti super iure suo; & licet hic non fiat restitutio ad copulam, hoc fit gratia peccatum uitādi quo respectu, & alia specialia admictuntur. Sed contra de leg. 3. §. ibid. ff. de exbib. Sol. ibi in possessorio adipiscendæ, hic recuperandę, de hoc tamē latissime per Legistas, in l. naturaliter. §. nihil commune, ff. de acquirend. possess.

i Idonea cautio. Scilicet mediantibus pignoribus, & fideiussoribus leg. si mandato. §. fin. ff. mand. leg ergo, §. adiici ff de fideiussoribus lege si mandato. §. fin. ff. mandat. l. ergo, §. adiici, ff. de fideicomm. libert. Nuda uero cautio, & simplex erit interuentu stipulationis le. sancimus, ubi de hoc traditur. Codic. de verbo. signific. Ad hoc quod not. in capit. qua fronte, de appel. & in c. 1. de seq. pos. & fruc. & quod nota. in cap. de benedictio 33. q. 1. fac. cap. literas. in fi. & ca. ex transmissa. de stit. spol.

K Restitutæ. Etiam quod restituta propria culpa recesserit a uiro suo; puta q. a cōmisit adulteriū: quia adhuc non est restituenda sine idonea cautione: ut per Abb. in c. literas. & in c. ex transmissa. de rest. spol. Hæc. n. cautio præstatur ex noua causa, hoc est ob sæuitiam. quæ timetur. fac. c. de benedictio cum ibi no. 33. q. 1.

l Violentiam. No. hoc uerbum: quia cautione nō obstante poterit maritus uxorem leniter castigare, sicut & prius poterat, iuxta ea, quę habentur in c. quemadmodum, de iureiur. Quia tunc non diceretur inferre uiolentiam, cum id iure permittente faciat? arg. 33 q. 2. c. placuit & 22. q. 4. cap. qui peccat. & l. Gracchus, C. de adult.

m Capitali, Vt quia oderit ad mortem, quam forte aliquando fuit comminatus, de quo in ca. cum oporteat. de accus. in c. bonæ 1. de elec. per Bald. in c. veniens. de iureiu. per Abb. in c. accedens. vt lit. non contest. per Legistas, in le. 3. ff. de testib. & in l. 3. §. fi. ff. de alimen. leg. in l. licet. ff de arbitris.

n Mulieri. Quid dicemus per contrarium si maritus vxorem timeat, an uxor cauebit, item quid si maritus timeat uxorem insidiantem uitæ suæ, an possit illam dimittere? Respond. affirmatiue, vt per Abb. in c. 1. eo.

o Sufficiens. Cautio. n. saluiconductus est satis fragilis. c. accedens, ubi Ab. ut lit. non cont. & c. literas de restitu. spol. & satisdatio non mutat animū maleuolū. instit. de suspect. tuto. §. nouissime,

Com-

da committetur a in loco, vbi vir vel eius con iuncti mulieri nullam possint iniuriã inferre.

Ob solam traductionem mulieris ad domum, nullum ius oritur impeditũ sequẽtis matrimonij. h. d.

Et hæc quidẽ obtinent, secuto inter uiros, & mulieres matrimonio b: cæterum si nullis præcedentibus sponsalibus, uel legitimo con sensu mulier, ad uiri domum iam traducta, postea abscedens alii forte nubere uoluerit, nulla facienda erit restitutio c.

Qui viuente uxore ẽt ab eo separata quoad torũ secunda consciã duxit uxorẽ, ẽt prima mortua separabitur, secunda, sed cũ alia cõtrahere poterit. h. d.

Fornicationis d quoque repetenti obstat exceptio, torique ob eam causam sequuta separatione, separata uiuente, aliam e usque adeo superinducere quis prohibetur, ut si de facto duxerit, exque ea filios susceperit, ẽt mortua adultera eandẽ retinere non possit, ꝙ ipsum & priore uxore minime cognita sibi locũ vẽdicat f, licet aliam ducere minime ꝓhibeat g.

Si mulier matrimonium cõtraxerit cum eo, quẽ ignorabat coniugatum, uxore prima mortua erit in eius potestate u rum retinere h. d.

Hoc tamẽ de ea intelligi oportet, q̃ qs nõ ignarã aliam uiuere, & forte h aliquid ĩ mortẽ alterius machinatã, in uxorẽ duxit: nã si qua præcedẽtis matrimonii penitus inscia alicui nupserit, priore mortua, nisi mulier diuortiũ petat, ad petitionẽ uiri i nõ sũt separãdi. Nec .n. sustinendũ est. ut uir q scienter in legẽ commisit, de proprio dolo cõmodum reportet l.

Cum ea, quam quis uxore uiuente cognouit, non sub specie matrimonij defuncta uxore potest quis cõtrahere: si neuter ipsorum machinatus est in mortem prædefunctę uxoris h. d.

Cũ ea m autẽ, quam quis uxore uiuẽte non

a Commitetur. Nota casum in quo libera persona quodammodo sequestratur. & hoc ob sæuitiã: immo uxor iniuste a viro uerberata debet aufugere, & petere se ali. extra domũ. Bal. in l. 1. C. de legib. & aliqui in c. ex transmissa de restitu. spol.

b Matrimonio. Et per copolã con summato, ut not. in c. ex trãsmissa. de resti. spol.

c Restitutio. Quia petens restitutionem debet probare possessionem, capitulo consultationibus de iur. patron. capitu. olim, 3 de restitut. spol. Nec ista t aductio operatur aliquam possessionem, cap. ex parte. vbi late de restit. spol. Immo etiam si ligaueris liberum hominem adhuc nõ possides. l. cum hæredes. ff. de acquir. posses.

d Fornicationis. Ca. ex tuarum, de eo qui dux. in matri. quam per adu. pol. Sed an contra repetentem possit opponi exceptio excõicationis. Respo. ut per Abb. in ca. inter alia ante fi. de sent. excom.

e Aliam. Quæ sit consciã ꝙ uir aliã habebat uxorem: alias non noceret ductæ, ca. 1. & c. ueniens de eo qui dux. in matr. quã per adult. pol. & §. seq.

f Vendicat. Vt in capit. 2. de eo qui dux. in uxor. quam per adulter pollu.

g Prohibeatur. De hoc concludendo dicas secundum Abbat. in capit. 1. de eo. qui duxit in matr. quam per adul. pollu. Aut solummodo præcessit adulterium, & non impedit matrimonium sequens, unde alio non interueniente quis potest ducere in uxorem, quam polluit per adulterium. cap. significasti, eo. tit. et 31. q. 1. c. si uiuente. Aut quis contraxit cum muliere super stite propria vxore, nec ad ulteriora fuit processum, & solus contractus matrimonii non impedit matrimoniũ contrahi, mortua uxore multo magis si de præsenti non contraxisset, sed solũ fidẽ dedisset: ut in c. fi. eo ti. Aut cõtractui matrimonii fuit admixtũ adulteriũ, & tunc si contractum fuit cũ ignorante põt inter eos esse matrimoniũ post mortem cõiugis. c. 1. eo. ti. & §. sequ. Quod intelli ge si superinducta ignorauit toto tẽpore ante mortem primæ uxoris. Sin autem certiorata de uita primæ vxoris permisit se cognosci ab illo uiro, nõ potest amplius habere eum in maritum c. fin. eo. ti.

h Forte. Immo hoc requiritur sine dubio, quando in matrimonio nõ fuit mixtũ adulterium secundũ Io. An. a quo non abhorret Ab. in c. 1. de eo qui dux. & c. fac. c. veniens, & c. significasti & c. super hoc. eo. ti & §. seq.

i Viri. Sed bene ad petitionem vxoris, cap. 1. de eo qui duxit & c. & simile in c. 2. de adul. Arg. qđ cõtractus, pro parte tenet, & pro parte non, fac. c. de illis de despon. impub. cum multis alleg. in d. c. 1. licet alias vir, et uxor ad im paria iudicari nõ debeant. c. tua no. de spon. sed hoc facit culpa uiri, ut hic dicitur.

K Separandi. Si vxor de nouo consentiat, nec. n. primus ille cõsensus suffi eret. capit. ueniens ubi nota de eo qui dux. in uxo. & c. Sufficit tamẽ quod iste consensus sit tacitus, immo non solum non sunt separãdi. immo filii de tali matrimonio legitimi sunt censendi ca. ex tenore. et c. cũ inter, qui fil. sint legib. propter bonam fidem uxori.

l Reportet. Simile in le. itaque fullo. ff. de furt. & c. 1. de eo qui duxit in uxorem quam, &c.

m Cum ea. Concord. c. significasti. ca. super eo. de eo qui duxit in uxor,

Machi-

prætextu matrimonii cognouit, si nihil in perniciem olim viuentis uxoris uir, aut mulier cognita, machinati a fuerint, nec fidē de contrahendo sibi inuicē dederint. b cōtractæ postea nuptię, legitimę reputandæ erunt.

Præcedens coniugium culpa non uitiat matrimonium. h. d.

Sed etsi fidem quidem sibi inuicē dederint vel ēt de facto contraxerint, si nec ante, nec post legitima coniuge superstite, carnalis intercessit copula, c quamuis uterque grauiter deliquerit, & propterea etiam sit imponenda pęnitentia, matrimonium tamen contractum post uxoris obitum, minime dissoluetur.

Bonum aliquod subsecutum præcedent delictum & eius pænam non abluit. h. d.

V sque adeo aūt machinatio in alterius cōiugū obitū adhibita inter superstites machinatores mr̄imonii spē excludit, vt si infidelis cum Christiana cōicato consilio d eiusdē maritum de medio sustulerit, licet postea per studiū superstitis vxoris ad fidē Christianā trāslatus fuerit, non tñ propterea magis cum ea nuptias legitimas contrahere, aut cōtractas retinere poterit. Nec. n. hmōi lucro, etiam de testandum damnum Ecclesię f resarciri pōt.

Animus propositum distinguunt maleficia. h. d.

Diuersa rō est eorum, qui ad fidē conuersi, illorū sibi mr̄imonio iunxerunt uxores, quos in bello certamine g occiderūt eorūq. qui conuersas duxerunt, quarū infideles maritos simili modo interfecerunt, nam cum tales uirorum defunctorum interitum specialiter non quęsiuerint, h & matrimonium inter huiusmodi personas licite potest contrahi, & sic cōiuncti diuortium postulare nequeunt.

a Machinati. Sed an sola machinatio sine effectu sufficiat? Et hoc quidam admittunt, cū lex de machinatione tantum loquaẗ l. prospexit. ff. qui & a quib. Tu dic contra, cum verba sint intelligenda cum effectu cap. si quis uiuente. 31. q. 1. fac. l. 1. ff. quod quique iu. c. relatum, de cle. non re. rap. fin. de spons. facit secundum Abb. ratio. Nam hoc ē impedimentum iuris positiui, unde nō debet ita taxari. vt restringatur facultas contrahendi matrimonium contra dispositionem iuris diuini, arg. c. licet ex quadam. de testi. Sed quid si interuenit effectus mortis sine machinatione cum proposito contrahendi cum coniuge superstite nunquid poterit cū superstite coniuge contrahi per eum, q interfecit? Resp. affirmatiue. cap. laudabile. de conuer. infid. Immo secūdū Abb. in c. super eo, de eo q̄ dux quam. & c. et in c. 1. de conuers. infidelium etiam si aliquis aliquē eo proposito iter fecerit, ut uxorē ducat, idem erit dicendum: quia machinatio unius tm̄ sine adulterio non sufficit ad impediendū. not. in §. fornicationis. supra eod. quanquam in. aliter sentiat. Et facit contra eum q̄ legitur de Dauide, et Bersabe, ut no. in c. olim. 2. de testi deleg. ubi Dauid machinatus fuit in mortē Vriæ, & tamen habuit uxorem eius in coniugem. Sed forte hoc ex permissione diuina, & in figura arg. c. gaudemus. eo.

b Dederint. Quę tamen datio non ualet, quia inducit uotum captandæ mortis. Simile de promissione beneficii uacaturi. & sic de matrimonio spirituali. c. 2. de conces. præbend.

c Copula. Et sic no. quod non secuto effectu, affectus non punitur. fac. cap. fina. de spon. et quod no. sup. in vers. machinati. & in c. fi. de eo qui duxit quam, &c. Vnde sumitur.

d. Communicato consilio. Secus non communicato: quia vnius tantum machinatio non sufficit, vt sup. pro. in notula super verbo machinati.

e Lucro. Nota ergo, quod non debet quis delictum committere propter bonū spirituale, quod inde sequitur facit, c. quod ait, & quod ibi no dist. 14. & c. non magno. ne cleri. uel monach. & 33. q. 1. ca. si dicat. & 1. q. 1. c. nō est putāda, & ea. super eo, de usu. & 22. q. 2. c. ne qs arbitreẗ.

f Ecclesia. Nota magnam potestatem, quam habet ecclesia, potest enim ratione delicti inducere nouum impedimentum habile ad impediendum, & dirimendum matrimonium, postea contractum. Simile in c. fi. de eo qui dux in matrim. &c.

g Certamine. Puta dum certant, p patria, & sic dant operam rei licitę nam usque adeo pro patria pugnare licet, ut pater in filium. filius in patrem insurgere debeat leg. minime. ff. de relig. & sump. fu. & maritus in uxorem 3 q. 1. ca uxor, in fin. quod faci. ad q. an filius possit occidere patrem bannitum, stante statuto de bannitis impune offendendis? De qua per Ab. in c. 1. de cōuer. infid. post Bar. in d. l. minime. et in L. amissione. ff. de c. d. m.

h Quæsiuerint. Nam ad hoc, vt matrimoniū impediatur, duo requiruntur copulatiue scilicet affectus cum opere subsecuto facit l. 2. in fi ff. de condit. et demon. Sed quid si ratum habuerit eos interfectos? Idē uideretur, quia in maleficiis ratihabitio retrotrahitur, et mandato comparatur. l. j §. sed & si cum quis. ff. de vi. & vi arma. Contrarium tenet contra. Nam edictum de matrimonio est prohibito-

hibitorium ca.cum apud, de sponſ. & ratihabitio non retroahitur niſi concurrentibus extremo a quo, & ad quod habilibus, quod non eſt hic, vt declarat. Abb. in c. 1. de conuerſi. infi leli.

a Non fuerit. Punitur ergo affectus, licet effectus non fuerit ſecutus: quia licet nō perfecerit quis ſufficit perueniſſe ad actum propinquum; nec per eū ſtetiſſe, quin delictum perfecerit, de quo plene per Doc. in c. 1. de eo, qui mit. in poſ. & & in c. 1. de præſump.

b Poterit. cap. 1. eod.

c Admiſerunt. cap. 1. & per tot. de eo. qui cog. nō ſangui. Qui tñ ſi contrahant, ualet. matrimoniū, ut habetur, in c. trāſmiſſæ. d. tit.

d Interfecerunt. c. 1. de pæn.

e Pluribus. De quib. habes not. in c. 2. de pæn. An autem intea hos ſint pęnitentes. no. in c. hoc ipsū. 33. q. 1.

f Infamia. Quam ei lex ciuilis infligit, qui intra annum luctus nubit, l. conſenſu. §. ſi vero. Co. de repud. l. liberorum §. 1. ff. de his qui not. infam. & per Abb. in c. eccleſia ſanctæ Marię. de conſt.

g Apoſtolū. Not. quod dicta Apoſtoli ſunt præferendi legibus ciuilibus, etiā in deciſionibus, cauſarum. quod ſatis procedit in ſpiritualibus, faciunt no. per Doct in. c. eccleſia S. Mariæ de conſtit.

h Abolita. Etiā in foro ciuili, ex quo per eccleſiā. & ex licentia Apoſtoli remiſſa eſt: arg. c. perueneratilem. & 2. q. 3 §. hinc colligitur, & amplabat quod hic dr Io. And dicens extendi ad omnes leges ciuiles, q ex aliqua cauſa prohibent matrimoniū, & pp ea correctū eſſe hodie quod diſponitur C. de interdict. matr. inter pupil. & tut. eius, & c. ſi rector. prouin ie, &c. quod eſt cōiter receptum. Sed cum lege ciuili pręter infamiā multe aliæ pænæ infligantur tranſeuntib. ad ſecundas nuptias, ut apparet ex l. 1. & ex. l. 2. & in l. fæmine. & in l. hac edictali. & l ſi & auth. iidem pænis. C. de. ſec. nup. & in auth. de teſtit. & ea q parit, & in auth. de nuptiis. §. quia vero hactenus, & in l. omnes. C. ad Tertul. quæri poteſt, utrū omnes hodie ſint ſublatæ per c. pen. & fi. de ſecun. nup. vnde hic ſumitur. Abb. in d. c. fi. tenet affirmatiuā, quod quidam admiſerunt, qñ ex ſecundis nuptiis oritur incertitudo prolis. Sed Bar. i l. 1. Co. de ſecun. nup. & in l. liberorum, ff. de his qui no. infa. diſtinguit inter pœnas, q̄ ſunt impoſitæ in odiū ſecūdi matrimonij, ſeu propter nubētis feſtinationē & eas, quæ ſūt inductæ fauore filiorū, & primas quidem dicit ſublatas, ſecundas autem non, & hæc receptior.

i Imitari. c. 1. de ope. nou. nunc. c. fi. de ſecun. nup. cum ibi no. Si cōtra in cauſa eccleſiaſtica poſſumus vti legib. ſęculari bus, ut habetur in ca. 2. de nou. ope. nunc.

K Ad bigamiam No. q̄ n̄ ſolū vir, ſed etiā mulier dicitur tranſire ad bigamaiam.

l Benedicti. Sed quomodo benedicti, cum poſſit eſſe, quod alter tantum fuerit benedictus? Reſ. quia cōiux alias benedictus in primo matrimonio cōicat ſuam benedictionem ſecundo coniugi. arg. c. q̄ in dubiis. de conſec. eccl. uel altar. Sed hæc nō ur bona ratio, cum maritus cōicet uxori ſolas actiones ſpirituales non paſſiones, ut no. in c. 1. de cogna. ſpir. in 6. & in ca. Martinus. eod. tit. in antiq. unde poteſt dici, q̄ hæc pluralitas reſoluitur in ſingularitates arg. no. in l. hęredes mei, §. cū ita. ff. ad Treb. & l. falſa. § ſi ff. de cond. & demon.

m Iterari. Qua aūt ratione prohibeatur iterari no. in c. ſi uit. de ſecū. nup. & hoc intellige, niſi ſit cōſuetudo in cōtrariū, & Papa tolleret, li. et cōtra ſit, quod no in c. leges. diſt. 4 ſed illud nō procedit lacramentalibus ſecundū Ab. in d. c. ſi uir.

Punitur affectus, licet non ſequatur affectus, h. d.

Sed etſi machinationē adhibitā in necē coniugis effectus cōſequutus non fuerit, a ſi inſidiator alteri ſuperuixerit, ſpe coniugii perpetuo destitutus, ad ſecundas nuptias nunquam aſpirare poterit, b ſicut & in iis accidit, qui inceſtum admiſerunt, c ſacerdotem interfecerunt, d & aliis pluribus e caſibus.

Secundæ nuptiæ abſque timore infamiæ intra annum luctus poſſunt celebrari. h. d.

Illud quoq. admonendi ſumus, quib. caſib. ſecundarum nuptiarū permiſſa eſt celebratio, minime uerēdū eſſe nupturis, ne ſi intra annū luctus ad ſecunda uota trāſeant, aliqua notētur infamia. f Cum. n. ſecundum Apoſtolum g mulier uiro mortuo, ſit ab eius lege ſoluta, eiuſdē ſententia, & auctoritate, omnis legalis infamia cēſetur abolita, h cum in his præſertim ſæculares leges nō dedignentur ſacros canones imitari. i

Ab bigamiam tranſiens non debet benedici. h. d.

Vir tamen & mulier ad bigamiā K trāſiēs, nō dēt a presbyitero bñdicit, quia cū ſemel benedicti l fuerint, hmōi benedictio iterari m nō dēt.

DE REBVS SACRIS. ſanctis, & religioſis. Tit. XVI.

Titulus ſequens ſolum ſubordinat ſequentia ad præcedentia h. d.

SAcramentorū breuiter explicato tractatu, n illiuſque ſectione, ac natura cognitis, tranſeamus iā n ad res ſacras, & ſāctas, quales o

REBVS SACRIS, SANCTIS, ETC.

n Trāſeamus iam. Iuxta ordinem promiſſum in principio libri.

o Quales. Nota quæ res dicantur ſacra & ſanctæ.

Vt ſunt

sunt ecclesiæ, altaria, sanctarum in his cōditæ reliquiæ, uasa, vestes, & similia ad diuinū cultum principaliter comparata, paulo mox & de religiosis dicturi, vt sunt [a] religiosæ domus, Xenodochia comiteria, & sepulturæ.

De construendis, consecrandis, & reparandis ecclesiis, & altaribus. Tit. XVIII.

Non licet celebrare, nisi in templis consecratis, nisi ex priuilegio, uel ex causa necessitatis. h.d.

Cclesiam hoc loco accipimus non tam Christianorum multitudinē fidelium que cōgregatiouē, quam manufactum ipsum tēplum Dei, [b] & orationis domum, ab eo ꝙ continet sūpta denomiaatione. [c] Sicut ergo [d] non alii, q̃ sacrati Deo sacerdotes sacra ministrare debent, sic non in aliis, quam in domino consecratis locis, cum suis altarib. uasis, uestib. & reliquis ad diuinum cultum explendum vtēsilibus, itidem consecratis, sacrificia offerre licet. Nisi quis super hoc speciali sit priuilegio munitus, vel summa coegerit necessitas vtpote, quia combusta sit ecclesia, quo casu donec illa restauretur, in capellis [f] cum sacrata tabula celebrari poterit.

Constitutis in itinere, licet celebrare sub dio, & celebrans in priuatis domib. est deponendus, h.d.

In itinere quoq. constitutis ecclesia non reperta. sub dio [g] siue in tentoriis, si tabula altaris, ceteraque sacra ministeria adfuerint, missarum solēnia celebrari permittendum erit, alioqui si quis in oratoriis infra priuatas domos constitutis, sine consensu epi facere ausus fuerit, deponēdus erit. [h]

Ponit causas ædificandi nouam ecclesiam, h.d.

Construuntur autem ecclesiæ, uel ob incrementum populi, uel ob commoditatem plebium, vel certæ uniuersitatis intuitu, aut in pastoralis dignitatis priuilegium.

Episcopus excrescētibus fidelib. pōt nouā ecclesiā constituere. h d.

Ob incrementum populi tunc noua constituēda est ecclesia, cum certis in regionib. adeo multitudo [i] fidelium excreuerit, ut illorum cure unica sit impar ecclesia.

Obtinere mentum populi diuidi possunt ecclesię. h.d.

Sicut. n. ea ratione unus Episcopatus in duos, Antistitis accedente uoluntate, diuidi potest, sic ēt Episcopus de baptismalibus parochialib. ecclesiis rectorum accedente consensu facere potest, quod cum factum fuerit, illa pars populi, quæ nouis ecclesiis supponit, a iure prioris ecclesiæ absoluetur. [K]

[a] Vt sunt. No. quæ dicantur res religiosæ.

De construendis consecrandis, & reparandis ecclesiis, uel altaribus.

[b] Templum Dei. Est igitur ecclesiæ nomen æquiuocum. Nunc dr̄ congregatio malignantium. Vnde psal. In ecclesiam malignantiū non introibo. Nunc fideliū collectio ut hic, & in ca. ecclesia de consec. d. 1. Nūc corpus Chr̄i. 1. q. 1. in ecclesia, & 27. q. 2. c. sed illud, Itē prçlatura ipsius ecclesiæ. ca. qm̄ ne prçla. vices suas. Itē obuentiones ecclesiasticæ, vt ca. fi. ubi de hoc no. eo. tit. Itē murorum ambitus, c. de fabrica. & c. eccl. per consec. di. 1.

[c] Denominatione. Fac. l. ius pluribus, in fi. de iusti. & iur. l. uoluit, §. quod ait, ff. de inter. actio.

[d] Sicut ergo 1. q. 1.

[e] Licet c. tabernaculum, & c. missarum de consec. di. 1. Contra ca. ecclesiæ. de immuni. eccle. vbi celebratur ēt in ecclesia non cōsecrata. Sol. ibi erat de proximo consecranda? hic de locis, in quibus nulla spes cōsecrationis, facit l. pen. ff. de milit. test. & l. ligni, ff. de leg. 3. Vel pōt celebrari in basilica de licētia epi, & non aliter, c. nullus, c. vnicuique, c. cleric. de conse. d. 1. secundū Ab. in d. c. ecclesię.

[f] In capellis. i. in oratorijs, non consecratis, ut not. in c. concedimus, de conse. d. 1. in quib. sine permissione epi celebrare non licet, c. vnicuique, & ca. missarum, d. dist. 1. Et hæc nōīa oratorium, basilica, & ecclesia, interdum sunt æquiuoca, ut per Ab. in c. fi. de eccle. ædifi. Sed quid opus est hac hoc cessione? forte tempore d. c. concedimus. vnde hic sumitur, capellæ non erant cōsecratæ, ut ibi nota.

[g] Sub dio. i. sub aperto aere, ut not. in c. concedimus, de conse. dist. 1.

[h] Erit. c. Clericos. de consec. dist. 1.

[i] Multitudo. 16. q. 1. ca. præcipimus, & c. nulli, di. 99. Et hoc de consensu epi, si regio, in qua multitudo fideliū crescit spectat ad aliquem epm̄, vt in c. multis, 16. q. 1. & no. in d. c. præcipimus, & ca. qm̄ Ioannes. de deci.

[K] Absoluetur 16. q. 1. c. præcipimus, fac. l. 1. C. de Metrop. Bery. lib. 11.

In

Plures baptismales Ecclesiæ nō debent fieri sub vna terminatione, & terminationis controuersia dirimenda est iudicio plebium, uel sorte, h d.

Plures tamen baptismales Ecclesias in vna terminatione [a] facere non poterit. Quod si determinatione duarum matricum Ecclesiarum contentio fuerit, plebes [b] vtrarumq. discernent, [c] quod si non conuenerint, Dei iudicio [d] controuersia discernetur.

Non est periurus Episcopus fabricans Ecclesiā, licet iurauerit non alienare Ecclesiastica. h.d.

Neque quidquā Episcopo obstiterit, quo de rebus Ecclesiæ non alienandis iurauerit, [e] nam, & tali non obstante iuramento, [f] populo indigenti [g] super basilicarum institutione salubriter prouidere poterit, & debebit. [h]

Ob commoditatem plebium noua Ecclesia ædificari potest quæ tamen matrici honorem exhibere debet. h. d.

Plebium commoditas tunc nouam ædificari resuadet Ecclesiam, cum parochianorū pars adeo distat a veteri, ut certis temporib. non sine magna difficultate, [i] & periculo illam adire, & ibi congruis temporibus diuinis interesse, & sacramēta percipere possint, quo quidem casu, maxime [K] si ministro commode pro sustentatione sua prouideri possit noua quidem erit Ecclesia cōstruenda, sed a filiali matrici [l] Ecclesię, pro facultate loci cō-

a In vna terminatione. i. intra eosdem limites, puta quod intra eosdem terminos sint. duæ ecclesiæ baptismales, in quib. promiscue populus baptizari possit fac. 13. q. 2. Vnus enim tantum dēt esse princeps. 7. q. 1. c. in apib. & c. qm̄, de off. ord. arg. contra in l. vni. C. de Metropo. Bery. vbi in eadē ꝓuincia sunt duæ Metr poles ciuitates. Sed dic aut dignitas additur rei, & procedit cō trariū, aut personæ, & procedit ꝙ hic dr. Sed hęc nō vr̄ bona solutio cū hic prohibeatur addi dignitas, vel qualitas ēt rei. Vnde posses dicere ꝙ sicut Imperatori ī eadem prouincia facit duas Metropoles, sic Papa potest duas baptismales ecclesias facere sub una terminatione, alias aūt & nemo pōt facere plures Metropolitanas ciuitates in eadē ꝓuincia, nec plures baptismales ecclesias in eadem terminatione.

b Plebes. Quas melius īformatæ, fac. vt qui mat. ac cuf. pos. & §. 1. eod. tit. & c. veniens de test. in fi. & l. consensu, C. de repud.

c Discernent. Vel arbitrium, vel per amicabilem compositionem, superioris tamē auctoritas est necessaria c. de cætero, & c. statuimus, de transac. & c. p tuas de arb. alias laicus non posset esse iudex in spiritualibus, & ca. decernimus, cū c. seq de iudi. & est hic, & in c. plures, 16 q. 1. Vnde sumitur a g. ꝙ spiritualis cā laico potest committi di. 23. §. verum.

d Iudicio. Idest, sortibus, quibus Dei uoluntas ostenditur. 25. q. 1. & c. sors, facit l. fi. C. com. de legat. & l si quæ cautiones & l. hæredes, §. si incerto ff. famil. ercis. & l. sed cum ambo, ff. de iudi. & per Abb. in c. fi. de sortil. & per Moder. in ca. capitulum de rescrip.

e Iurauerit. De cultus iurī forma p Ab. in c. i. eo.

f Iuramento. Quod est restringendum ad alienationem illicitam, non autem trahendum ad necessariam, ut per Doct. in ca. fi. eod. & in ca. ut super, de reb. eccle. non alienan. & in cap. extirpandæ, §. quia uero, de præb. Idem esset dicendum in alienatione, quæ fieret ad utilitatem ecclesiæ, nā necessitas, & utilitas in hoc æquiparantur. 12. q. 11. c. sine exceptione, facit quod in simili no. Innoc. & alii, in c. cum omnes, de const. Restringitur ergo iuramentum ad limites iuris, vt late per Abb. in d. c. fi. Sed an idē sit de iurō, ꝙ præstatur hodie a prælatis de non alienando Roma. Pont. inconsulto? Quidā ꝙ sic. Commu. cōtra pro quibus est illa rō, qđ recipiens tale iuramentum vr̄ sibi reseruare consiliū, vt patet ex forma, & vi verborū. Sed astrictus ad petendum consilium super aliquare, non pōt ēt licite de illa re disponere, cōsilio non petito, c. cum in ueteri, de elec. & c. cū olim, de arbi. & in c. nouit, de his, quę fi. a prælat. & no. in c. si pro debilitate, de off. delega. Sed prædicta vera, nisi necessitas immideret, vel esset modica res vt p Abb. in d. c. fi. & in c. olim de rest. spol. & dicer. infra de reb. eccl. non alien. in §. terrulas.

g Indigenti. Ex qua causa indigētiæ poterit constituti eccl. etiam in præiudicium alterius. facit c. 3. & c. eo. & 16. q. 7. c. pcipimus & q. 7. cap. eccle.

h Debebit. Etiam constituta dote secundum vnū intellectum, c. fi. eodem, vt ibi per utrumq. Abb.

i Difficultate. Difficultas ergo aliquid interdum inducit, ꝙ regulariter prohibetur, fac. c. ad audiētiam, inf. eod. & dist. 63. c. cum longe, et d. 93. c. ista, cum alleg. in d. c. ad audientiam.

K Maxime. Hoc ideo dicit, quia si immineret periculum animarum, etiam quod a ueteri ecclesia non possent ministro necessaria subministrari, nihilominus deberet noua ecclesia construi, secūdum Host. et dicetur inf. §. quacumque.

l Matrici. Cathedrali, vt per Abb. in c. fi. de offic. Archipresbyt. uel baptismali, c. ex trāsmissa, ubi not. de renun. Vel intellige de ecclesia, a qua noue subministrantur necessaria? nam hoc verbum sumitur secundum subiectam materiam, ut not. Ab, in c, venerabili, de verb, sign,

petens honor a exhibendus erit.

Vniuerſitatis intuitu poteſt noua eccleſia ædificari, vt puta pro leproſis: h.d.

Vniuerſitatis intuitu noua eccleſia ędificari pmittitur, uelu: i cũ plures b ſimul leproſi ſubcõ muni uita congregati fuerint. Iis.n.quod eccleſia cnm cæmiterio c, & quod proprio gaudere ualeant priuilegio, permittendum erit.

Beneficium non debet torqueri ad iniuriam dantis. h.d.

Caucbunt tamen hi, ut iniurioſi ueterib. d eccleſiis de iure parochiali nequaquam exiſtant. Nec enim quod eis ob pietatẽ indulgetur ad aliorum e iniuriam flecti conuenit.

Epiſcopo cõceditur pro ſepultura propria eccleſiã ædificare, aut nouũ monaſteriũ cõſtruere. h.d.

Epiſcopo quoq. in ſua f parochia g nouã eccleſiam ædificare permittitur, h ſed multum intererit eccleſiam monaſticis informandam regulis conſtruat; an vero ex alia cauſa, & forte pro propriis erigere velit ſepulturis i. Cum primo caſu eãdem ex rebus eccleſiæ K cui preſidet vſque ad quinquageſimã tantũ l partem dotare debeat: ſecundo vero nõ amplius, quãcenteſimã cõferre m licebit, ea quoque adhibita cautela, vt

a Honor. Sed in quo conſiſtet huius honoris exhibitio? Quidam in eo, quod antiquior eccleſia efficitur patrona, & clericum inſtituendum preſentabit in noua, quod ſatis admitti poſſet ſi ſolum in quo ædificata eſt noua eccleſia, eſſet in dñio veteris, licet laicus ędificet propriis ſumptibus, quia tunc ambo erũt patroni, & ambo præſentabunt ut not. cap. ad audientiam eod. & in c. piæ mentis. 16. quæſtio. 7. Secus ſi nihil cõferret, licet noua eccleſia ſit intra ſuos limites. Idẽ putãdũ, ſi rector cõſtruxit capellã, uel eccleſiã in ſolo quidẽ alieno, ſed de reditib. eccleſiæ quia ius patronatus adquiſ it eccleſiæ non ſibi, & conſãguineis. Sed nõ ur̃ ꝙ iſte intellectus poſſit accõmodari huic literæ pp illa verba: Pro facultate loci. Ideo expone ꝙ dẽat aliquid p̃ſtari annuatim in ſignũ ſubiectiõis arg. ca. oĩs aĩa. de cẽſib. moderãdũ arbitrio epi. uel aliter: ut p Ab. in d. cap. ad audientiam.

b Plures. Puta decem. 10. q. 3 c. vnio. Vel ẽt plures, dummodo velint eccleſiam dotare: arg. c. nemo de conſec. diſt. 1. & infra. eo. §. quacumque. Immo vnus leproſus permitteretur, ſi vellet dotare, ſm̃ Abb. in c.. eod. Sed tunc non dicetur conſtructa eccleſia gratia uniuerſitatis. arg. hic quod tales leproſi faciunt collegium licitum, de quo per Abb. in d. c. 2.

c Cœmiterio. argu. quod tales leproſi non debeant cum alijs ſepeliri: quia alias iſta conceſſio non haberet cauſam rationabilem habetur ca. facris. de ſepult.

d Veteribus. Veteres enim eccleſiæ ꝓpter nouas lædi non debent. 16. q. 1. c. quicumque, modicum tamẽ damnum reſpectu decimarũ ex rationabili cauſa ſuſtinere debet: arg. § prox. ſupra eo. & c. ad audientiam. infra eod.

e Aliorum Priuilegium enim eſt ſtricte intelligendum quatenus concernit præiudicium tertii, etiam quod ſit conceſſum cauſa pietatis quod no. fac. 12. q. 2. primum. l. nam hac natura. ff. de con dict. inde. l. nec auus, C. de emancip. li. & l. 2. § ſi. quis a principe. ff. ne quid in loco public. cum alleg. in c. 2. eod.

f In ſua Secus ergo ſi quis vellet vti hoc priuilegio, extra ſuã diæceſim. Sed quid ſi uellet magnificare eccleſiam in ſua quidem diæceſi conſtitutam, ſed exemptam? Reſp. ſm̃ Ant. quod permittitur, licet enim nõ ſit de diæceſi: eſt tñ in diæceſi. c pen. de of. ordinar. ſequitur, Ab. ĩ 3. pe. ð dot.

g Parochia. Ideſt diæceſi ut in ca. pen. de dona. ubi Abb. & in c. pen. de rapt.

h Permittit. Sed an hęc permiſſio dẽat intelligi accedente conſenſu capituli? Et non ur̃ hoc neceſſariũ ſufficit .n. hoc a iure ſemel conceſſum fuiſſe; argu. l. 1. C. de theſau. lib. 10. & l. q̃ ſub conditione. §. fi. ff. de cõd. inſtit. Et de hoc plene habetur in ca. pe. de don. & 12. q. 2. c. bonæ. & in c. paſtoralis, ð his quæ fi. a præl Ab. locis magis cõiter cõcluditur, ꝙ a principio Eps̃ nõ põt de nouo cõſtruere monaſteriũ, nec eccleſiã ſæcularẽ iã cõſtructam monaſticis regulis informare, ſine cõſenſu capituli, & ita procedit 12. q. 2. ca. ſi Eps̃. Sed poſtquam hæc acta ſunt ſine conſenſu capituli, poteſt ſolus hanc donationẽ facere, quando tamen eſt neceſſaria d. c. pen. quod deelarat hunc §.

i Sepulturis. Põt. n. Eps̃. ſepeliri ẽt extra cathedralem eccleſiam; ut per Abb. in c. pen. de dona. Et eſt hic arg ꝙ impenſa funeralis Epi eſt facienda ſumptibus eccleſiæ, & non de proprio patrimonio, de quo vide per Abb. in c. vt p̃teritæ de elect.

K Rebus eccleſiæ. Vel etiam de rebus mẽſæ ſuæ, vt in c. pen. declarat Abb. de donat.

l Quinquageſimã tm̃. Sed de quib. rebus datur iſta quinquageſima? Hugo. in c. bonæ. 12. q. 2. qð de fructib. annius; Sed cõiter tenetur, ꝙ etiã de proprietatibus poſſit dari, immo ſm̃ Ab. in c. pen. de donat. hoc erit cathedrali eccleſiæ expediẽtius Sed an aliquod ius retinebit eccleſia cathedralis in iſta quinquageſima vel centeſima? Reſp. ſecũdum Goff. directum dñiũ, quod tamen ſecundum Ioan. And. & Ab. non videtur in re probari.

m Conferre. Scilicet donatione inter uiuos, non autem teſtamento ſecundum Ar. hid. in c. quia Ioannes, 12. q. 5. & Abb. in c. pe. de don. vbi diffusè de ratione differentiæ.

vnam tantummodo ex his duabus remunerationem eligat a.

Quæ seruari dent in cõstruēda ecclesia, uel cõsecrāda, & quod ecclesia indotata consecrari non debeat, h.d.

Quacunq; ſi ex cā noua exstruenda sit ecclesia, obseruandū est in primis; ut ciuitatis eps, sine cuius assensu id inchoari non dēt,[b] ad locum veniat, in quo crucem [c] ipse figet, & publice atriū designabit, nec illā ante patiet ædificari, aut munus impēdet cõsecrationis, q̃ dotem [d] basilicæ, et obsequium ipsius per donationem chartula cõfirmatā accipiat, quæ ad luminaria, & ad custodiam, & custodum stipendia, sufficere ualeat. e

Construenti nouam ecclesiam, potest nouum opus nunciari. h d.

Sed si quis dum noua cõstruitur ecclesia, aut proprium ius imminui, aut sibi quoquo modo noceri existimet, noui operis nunciatione [f] consulere sibi poterit, post quam si legitima non sit impetrata remissio, g quidquid ædificatū fuerit, siue illud iure, siue iniuria h & omnino ædificantium impensis destruendum erit, [i] negotiumq; ipsum, secundum legum, & canonum [K] statuta terminabitur.

Qui præter Episcopi consensum ecclesiam cõstruit, facit iacturam iuris patronatus h.d.

Diuersum statuetur in ea quę præter Episcopi consensum cõstructa fuerit: hæc enim si nemini noceret, destruenda quidem non erit [l], sed ob superioris neglectū [m] exclusoiure patronatus cū dotibus [n] suis Episcopalibus iuribus o applicabitur.

Ecclesia debet quanto potest citius consecrari. h d.

Basilica igitur legitime extructa non ante sacris est deputanda mysteriis, quam munus consecrationis acceperit, p quod

a Eligat. Vt cap. bonæ, in fi. 12. q. 2.

b Non debet. Facit cap. pastoralis, de priuil. Si tamen nollet consentire, posset recurri ad superiorem, arg. c. nullus. de iur. patro. & per Abb. c. 2. eo. in fi. & fac. 1. q. 2. c. placuit, de consec. dist. 1. cap. nemo 16. q. vlt. s. pię. & c. Frigēti c. cū sicut, de consecr. eccles. uel altar. Aut. ut deter mi. sit cler. num. c. Crucē. Auth. de mona. §. illud, & orationes Eps dicet, auth. de eccl. tit. §. si quis autē uoluerit.

d Dotē. Vt supr. de iur. patr. post prin. Sed quid si dotis constitutio fuit omissa in fundatione? Resp. dēt constitui in cõsecratione. Sed q̃d si, & ī cõsecratione fuit omissa dotis cõstitutio? Resp. quidam ꝙ cogēdus est qui cõsecrauit. sed sm Ab. in c. cū sicut, de consecr. eccle. uel alt. est prius ex quasi cõtractu conueniendus, et cogendus is, qui cõsecrati fecit, & obligatio transibit in hęredes, ut ibi not.

e Valeat. Nisi ex necessitate construeret. quo casu posset construi sine dote: ut not. supra eo. §. plebiū. & hoc casu instituerēt in ea sacerdos, q̃ sibi uictū manib. & industria, & eleemosynis quęreret: arg. c. clericus uictum, dist. 91. & tenet Abb. in c. ad audientiam 1. eo.

f Nunciatione. c. 1. & c. 2. de no. ope. nunc.

g Remissio. Vel nisi notorium sit de non iure nūciantis, ut per Ab. in c. 1. de nou. ope. nunc. & hæc remissio quandoq; fit expresse quandoque tacite puta morte nunciantis: ut ff. de nou. oper. nunc. l. non solum. §. sciendum. Sed quid si denunciator non uult remittere nunciationem? Resp. ut no. in c. 2. de nou. oper. nunc.

h Iniuria. l. 2. & l. prætor. §. ait prætor. ff. de nou. ope. nunc. & c. 1. ubi not. de nou. oper. nunc. Et est simile in excommunicatione, quæ semper tenet, siue iusta sit, siue iniusta, 11. c. 1. q. 3.

i Destruendum erit. Sed immo contra: nam attētata post appellationem extraiudicialem non ueniunt irritanda, nisi sint contra ipsam appellationē, & nisi prius iustificetur appellatio. c. cū nobis. & ꝙ ibi not. de ele. & in c. bonæ, de appel. in 6. Ergo cū nunciatio sit hmōi, deberet ex pectari finis denūciationis an q̃ deueniri deberet ad destructionē. So. Ab. ī c. 1. de nou. oper. nunc. Q̃d speciale est hic in hac nunciatione ob rixas euitādas, & q̃a tractāt de m. di. o pīudicio: nā intra tres menses nunciās pbare dēt d̃ iure suo. l. 1. C. de nou. oper. nunc. & ob neglectū iudicis, q̃ rōnes nō militāt in appellatione extraiudiciali

K Legum, & canonū. Nota duo ex hac litera. Primum, ꝙ in cā ecclesiastica possumus leges sęculares allegare: & ꝙ pōt vtriusq. iuris dispositio allegari. De hoc late hr̃ in c. 1. de no. ope. nunc & in ca. cū ecclesia S. Mariæ de const.

l Nō erit. Et hoc pbat Ab. multis iurib. in c. 1. in fi. de nou. ope. nun. quidquid ibi dicat gl. & vr̃ text. ī c. cum olim. 2. de priuil.

m Neglectum. Accipe actiue, id est, quia neglexit, & fac. ca. cum olim. 2. ubi Abb. de priu.

n Dotibus suis. Quas non poterunt ædificatores retrocedere, & ad ipsorum utilitatem conuertere secundum Ab. in c. cum olim, de priu.

o Iuribus. Non ut Eps disponat ad utilitatē propriam, sed sicut de aliis ecclesiis: quia habebit ipse collationē, & alia iura Epalia. 10. q. 1. c. regēda

p Acceperit. Nisi tn̄ Episcopus permiserit, c. missarum, de consecr. d st. 1. ne sit contra id quod habetur infra, de immu. eccl. §. sed & conuiuia. in fi.

Citius

ne qua diuino cultui afferatur mora, quanto poterit citius [a] conficiendum erit.

Ecclesia consecrāda est ab Episcopo, qui prius baptizauit incolas regionis, ubi constructa est, h.d.

Et si dubitetur, a quo dedicanda sit, illud exquiri oportebit, cuius ciuitatis Epus antequā fundaret incholas baptizauerit [b]: & ad cuius consignationē sub annua deuotione cōcurrerint [c], atque is ēt ad consecrationē uocandus erit.

Ecclesia semel consecrati non debet amplius consecrari. h.d.

Ecclesiæ autem, vel altari semel Deo consecratis, non debet iterum consecratio adhiberi, quia uelut infans a sacerdote rite baptizatus non debet iterum baptizari [d], ita nec locus semel Deo dicatus, iterum consecrari.

Non dicitur iteratum quod semel factum ignoratur. h.d.

Plane si de ecclesiarum, uel altarium consecratione dubitetur, nec de ea, aut scriptura [e] appareat, aut testes [f] existant, sine ulla dubitatione erunt consecranda. Nec talis trepidatio iterationem facit, quia iteratum dici non potest, quod semel esse factum ignoratur [g].

Ecclesia polluta debet reconciliari h.d.

Sed si eccl'a [h], aut ab igne exusta [i] aut fusione sāguinis [K]

a Citius c. fi. de consecr. eccle. uel alia.

b Baptizauerit. Quod officium pertinet ad Epm alio non apparente. fac. c. 1. de relig. dom. Et nota, ꝙ per exercitium unius iuris, seu articuli comprehensi sub uniuerso, infertur ad possessionē iuris uniuersalis. Sed contra uidetur ca. auditis, & c. olim de præscri. Vbi exercens certa iura Episcopalia solū præscribit in illis, quæ exercuit, fac. not per Bald. in l. 1. §. si quis, ff. de itine. actuque priua. fac cum contingat, de decim. & capit. cum consuetudinis, cum ibi not. de consuet. Solu. ex mente Inn. & Abba. ꝙ hoc q̄d dr̄ hic, ꝓcedit, ubi per ius cōmune non fundat̄ intentio alterius: quia tunc per possessionem unius articuli probatur possessio uniuersalis? quia non apparebat quod hic locus esset alterius. Sed si alius aduersarius haberet fundatam intentionem in iure cōi, quia esset clarum, quod esset possessum ab alio ius aliquod in sua diœcesi, tunc procedunt contraria, & ad hoc vide Inn. in ca. cum dilectus, de capel. monach.

c Concurrerit. Idest chrismati fuerint. Et sic nota quod Episcopus quolibet anno debet tenere chrisma: vt per Abb. in c. 1. de relig. domi. Sed an ista duo copulatiue requiruntur ad hoc, vt id quod hic dicitur, habeat locum: an sufficiat alterū? Rn̄. alterum sufficit, secundum Inn. & Abb in d. ca. 1. licet quidam contra. Quid si nullus Episcoporū exercuit aliquam iurisdictionem? Resp. superior ipsorum litem dirimeret, & cui uoluerit id ius cōcedere poterit, uel etiam pro se retinere secūdum Host. & Abb. in d. c. 1. arg. c. quoniam, de decim.

d Baptizari. dist. 68. c. sicut, & 32. quęstio. 7. capi. quemadmodum, & de consecrat. dist. 1. cap. ecclesijs.

e Scriptura. Arg. quod id, quod scriptura, vel testib. probari non potest, pro infecto haberi debet. l. si maior. C. com. diuid.

f Testes. Sed an sufficiat unus testis? Respo. sic, uelut & in baptismo ca. paruulos, de consec. distin. 4. Nisi essemus in contradictorio, ut no. in capitu. solennitates. de consec. dist. 1. etiam, ꝙ esset testis de auditu. Item sufficeret liber ecclesiæ, Vel lapis incisus, 24. q. 2. c. sane 2. ubi not. & not. in d. c. solennitatis, & per Abb. in c. proposuisti. de consecrat. eccle. uel alia.

g Ignoratur. Sic c. solennitates, de consecr. d. 1. vnde sumitur, & in c. 1. de bapt. Arg. contra clericum, qui non recordatur, utrum dixerit aliquam horam, quod debeat illam dicere de nouo in dubio, fac. L. in lege. ff. de contrah. empt.

h Sed si &cæ. No. in hoc §. casus, in quibus ecclesia debet reconsecrari uel reconciliari, & de materia in cap. ecclesiæ. de consecra. distin. 1. & no. in ca. proposuisti. de consecr. ecclesi. vel alta. Et in hoc differt res inanimata, ab animata q̄ nunquam reconsecratur: ut per Abb. in c. 1. eo. ubi de ratione diuersitatis.

i Exusta. Pro maiori parte, alias secus, ut not. in cap. ecclesiis, de consecrat. distin. 1, quod intellige, ut ꝑ Ab. in c. proposuisti. de consecr. eccles. vel altar.

K Sanguinis. Humani, & iniuriosi, fac. ca. tuarum in princ. de priuil. Vnde si ibi sanguis humanus casu effundatur, puta, quod quis minorationem faciat. vel si occidatur carnis, ecclesia non est reconcilianda. ut nota in c. vni, de consecr. eccl. uel altar. in 6. & per Ab. in capit. proposuisti eo. ti. Sed quid si vulneratus extra ecclesiam in ecclesiam fugiens sanguinem illi spargat? Resp. non est reconcilianda, ut no. in d. c. 1. secus econtra. Quid si homo occidatur in tecto, puta sagitta, secundum Hug. non est facienda reconciliatio; quia id videtur factum extra ecclesiam. Eadem ratione, si in cella, uel spelunca fuerit facta effusio. Sed quid si sanctus ibi occidatur? Videtur ecclesia sanctificata nō polluta. Dic quod est reconcilianda, licet non lauanda, ut no. in d. c. 1. Quod si fuerit commissum homicidium sine sanguinis emissione, puta quia fuit quis suspensus? Resp. adhuc debet reconciliari, ut cap. proposuisti de consec. eccl. uel alta. & not. in c. 1. eo. in 6. vbi de hoc late. Item intellige, si homicidium fuit violentum; Secus si casuale, Abb. in dicto c. propo suisti. Et intellige, quod hic dicitur non hēre locum in modica sanguinis effusione, quod suadet verbum effusio, secundum Abb. in dicto ca. proposuisti.

a Seminis. Humani, non canum. Et quidam hoc intelligunt, de semine fornicario, secus si uir cognosceret uxorem, quod tamē a pluribus non probatur: ut no. in c. 1. de consec. eccl. uel alta. in 6.
b Humatione. cap. consuluisti, de consec. eccl. uel alta. ubi Abb. ad dit alium casum, uidelicet si ecclesia fuisset consecrata ab eo, qui esset notorie excommunicatus.
c Polluta. Immo ecclesia non potest pollui, c. uestra, de cohabitio. mul. & cleric. Solu. uerum est, quod ecclesia non pōt peccare, non potest ēt pollui a peccatis hominum sed ista reconciliatio fit ad terrorem ut homines īde intelligant, quod ex facto atroci etiam sancta polluantur, ita ut inducantur ad cogitandum quantum sit elaborandum pro expiatione proprii peccati. Vnde infertur per Doct. quod ubi ista fierent occulte non est opus reconciliatione. fac. not. in d. unico eo. in 6. ubi etiā an polluto cæmiterio sit polluta ecclesia & contra.
d Consecranda, Referas ad casum totalis exustionis uel pro maxima parte, uel destructionis, nam his tribus casibus Ecclesia reconsecratur, Abb. in c. proposuisti.

seminis [a], vel excōmunicati humatione [b] polluta fuerit, etiā si semel antea consecrata appareat: nihilominus diligētissime expurgata iterato consecranda, [d] uel reconcilianda [c] erit.

Propter detrimentum altaris ipsum altare, non ecclesia est iterum consecranda. h. d.

De eo dubitari [f] cōtigit, si altare motū [g] fuerit, aut lapis superpositus, qui sigillū [h] cōtinet cōfractus, [i] aut diminutus, an ecclesia dēat iterū consecrari. Et responsum est, ob id ecclesię non esse consecrationem iterandam: sed ipsum solum altare denuo consecrandum. [K]

Quibuscumque diebus potest ecclesia consecrari sed solum ab Episcopis quia ea quæ sunt iurisdictionis, possunt demandare inferioribus; secus quæ sunt ordinis. h. d.

Confici autem poterit ecclesiarū, aliarūq. consecratio quibuscūque dieb. [l] tam dominicis, quā priuatis, sed nonā quocunque, licet. n. aqua per Episcopū benedicta per aliū episcopum, qui aquę benedictionē non impēderit, ecclesia recōciliari possit: eādē tamen per sacerdotes simplices fieri nō poterit, quia ea quidē quæ iurisdictionis [m] sunt, ēt inferioribus episcopus demādare pōt: sed quæ ordinis [n] sunt, inferioris gradus clericis cōmittere nō pōt. [o]

Non debet consecrari ecclesia, ubi sepulta sunt corpora infidelium, nisi seruata forma huius. h. d.

Illud etiam animaduertere consecrantem oportebit, ne basilicam, in qua infidelium sepulta sunt cadauera, sanctificet [p]. Sed si cōse

quod uidetur illum corrigere. uel dic, ut in d. c. 1. & de hoc uide per Abb. in ca. proposuisti, eo. ubi plene prosequitur omnes casus.
l Quibuscunq. diebus, C. 2 eo. immo irregulariter contra. 21. q. 1. c. deuotis, & c. 1. de tēp. ordi. & supra comm tam ma. cō. quam mior. §. igitur. Respo. hic sumus in consecratione rei inanimatæ, quæ est minus digna, in contrariis in consecratione rei animatæ, quæ est magis digna, & magis firma, ut per Abb. in d. c. 2.
m Iurisdictionis. Puta iudicare, cognoscere, instituere, offerre, excommunicare, ca. transmissam. ubi nota de elect. & in cap. pen. eod. fac. quod not. in c. peruenit, dist. 95.
n Ordinis. Puta clericus ordinare, virgines consecrare, chrisma conficere, & huiusmodi, quæ ministerium consecrationis desiderant. Vnde fac. regulam generalem quod ea, quæ sunt alicuius ordinis non possunt delegari non habenti illum ordinem vnde Papa non posset dare potestatem non sacerdoti conficiendi corpus Christi no. in c. peruenit dis. 95 & per Ab. in ca. fi. de cle. ægro. & in capitu. pen. eod. Sed an Archiepiscopus, qui non dum est consecratus. sed solum confirmatus, possit suffraganeorum consecrationem alteri demandare, & non uidetur, cum id per se non posset, si uellet facere, dic per Abb. & Doc. in c. suffraganeis, de electio.

e Reconcilianda. Differunt autem hæc, reconsecrare, & conciliare, licet interdum confundantur ut not. in c. si motum de consec. dist. 1. & hoc uerbum referas ad omnes alios casus, exceptis trib., de quibus in notula proxima superiori.
f Dubitari. c. 1. c. quod in dubiis, c. ligneis, eo.
g Motum. Ita quod formam primam amiserit, ut not. in c. si motum. de consecr. dist. 1.
h Sigillum. Quid sit lapis iste per Ab. in c. 1. eod.
i. Cōtractus. Enormiter: secus si fuerit passus modicam rupturam, ut per Abb. in c. ligneis, eo.
K Consecrandum. Imo ēt Ecclesia tota, ca. si motum. de consec. dist. 1. Resp. ibi, verbū consecraret exponendum est. i. reconcilietur. Sed hæc expositio non tollit ex toto contrarium. Vnde potes dicere, quod hodie nō stamus illi textui per c. 1. eo.

o Non potest. Ratio diuersitatis not in cap. pen. eod.
p Sanctificet. cap. placuit, sum pluribus sequ. de consecra. distinct. 1. huius constitutionis ratio est quia infideles, uiui ab Ecclesia repelluntur. 21. distinct. capitu. cleros, & distinct. 25. capi. perlectis, ego & mortui, quia quibus uiuentibus Ecclesia non communicat, mortuis communicare non potest, 24. quæstio. 2. capitu. primo. Sed quid dicemus de muliere prægnante mortua? quidam quod sepelitur in Ecclesia: quia fætus est pars

ventris

ventris,l.1. §.1. ff.de uent. insp.Consueuit tamen aperiri,& fœtus extrahi, & seorsum sepeliri,fac. c.sacris,de sepul.& no.in c.eccl. 1. de conse. d.1. a Euulsis.Auctoritate principis,vel Epi tantum, l.ossa ff. de relig. fa. de conse c. di.1.corpora.

b Rasis.i.de albatis.Nã mutata forma,mutatur,substantia rei,l. Iuli. §. sed etsi quis, ff. ad exhib.

c Celebrandæ,ca. solẽnitates,de cõsec.d.1.§.in ipsis ecclesiis dedicatis, ꝙ seruatur in hac ciuitate nostra Perusina, in qua die quintadecima Mensis Iulii celebratur dedicatio ecclesiæ cathedralis Hierosolymitanę quæ et cuius capitulum occupata Hierusalẽ ab infidelib.fuit translatum in nostrã ciuitatem in ecclesiã S.Lucæ,ut extant publica monumenta in dicta ecclesia,et meminit Bart.in l.1. ff. ad munici. Et cũ hæc scriberẽ erat festum dictæ dedicationis.

d Tribuit. Nam eius operatio, nostra est instructio 11.q.1. c. Deus.

e Beneficium. Et sic non solum rector parochialis ecclesiæ, de quo i c.de his, eo.et 16. q.1. c.si monach. Sed ẽt minores beneficiati in ipsa ecclesia fa.c.1.vbi Abb.eo.& c. fi. de his quæ fin. a ma. par. c.et intellige deductis reditib. pro necessitatib.beneficiati,d.c.de his.

f Pertinebit.Nisi cõsuetudo aliter disponeret vt puta:quia trãsfũderet onus fabricæ in populum; vt est Mediolani ar.c.ad Apostolicã.de simo. Vel nisi aliqua dispositio specialis, & localis aliter ordinaret,prout videmus hodie in multis locis, immo communiter ecclesiæ habent prouẽtus distinctos pro fabrica:vt p Abb.in c.1.eo.Et no.ꝙ si quis de proprio patrimonio,& non de fructib. beneficij reficeret ecclesiam,posset repetere,& testari de erogatis. Abb.in c.cũ pro causa de proc.

g Tertiam partẽ,10.q. 5.c.priscis, cũ seq.& hæc portio,modo tertia appellatur,ut hic, & d.c.priscis:modo quarta,ut 12.q.2.c.uobis,& c. Vulteranæ,et c.quatuor,et c.cognouimus.Sed hodie prælati,neque tertiã,neque quartam soluũt,nec forte aliã portionẽ de consuetudine,quæ cõsuetudo ualet,sm Inno.in c.fi.de his,quæ fi. a ma.par.c. et sm Ab.in c.1.eo.Vbi ẽt dicit ꝙ si aliter prouideri nõ põt, tenẽtur parochiani ex quo ibi percipiunt diuina,ar gu.c.si Episcopus de off.ord.in 6.

crationi apta uidebitur,euulsis [a] inde corporibus,& rasis [b] parietibus,& tignis, consecrari poterit.

Festa dedicationum ecclesiarũ dẽnt celebrari.h d.

Solennitates quoque dedicationum ipsarũ ecclesiarum per singulos annos erunt celebrandæ[c], ipso Domino exemplum dante,qui dum ad festum dedicationis templi celebrandum,cum reliquis populis accessit,omnibus idem faciendi formam tribuit. [d]

Reparatio ecclesiæ pertinet ad possessorẽ beneficij & episcopus dẽt de suo tertio contribuere, h.d.

Hæc de ædificandis, & consecrandis ecclesiis uel altarib.delibasse sufficiat:nam si reparandæ sint,uel emendandę, id oneris proculdubio ad eum, qui ecclesiasticum possidet beneficium [e] pertinebit. [f] Sed & episcopus tertiam partem [g] sibi obtingentem impendere debebit.Nunc de ecclesiarum unionibus paucis dispiciamus.

DE VNIONIBVS ecclesiarum. Tit. XIX.

Quid sit unio? hoc dicit.

VNio [h] nihil aliud est, quam duarum pluriumve ecclesiarum facta connexio,dicta ab uniendo ex eo,ꝙ plures ecclesiæ in unum coniungantur.

Vnio aut est perpetua,aut temporalis,h d.

Vnionũ aũt duæ sunt spẽs,au .n.perpetuæ sunt,aut tporales.Perpetuæ sunt,quæ fiũt, ut sine præfinitione temporis perdurẽ .Tẽporales sunt,quæ ad certum tps, puta ad alicuius

DE VNIONIbus ecclesiarum.

VNio Iniure, uel apud Doct.antiquos non reperit definitio, seu descriptio unionis. Primus oĩum Cacialupus eã descripsit in suo tractatu de unionib.sed sua descriptio longior est quã § qđ Callimachus, uał de inconuenit. Aliã ponunt Moderni Galli in praxi bñficiaria sub tit. de unionib. quæ cum nõ multum distet ab ea, quæ hic ponitur,est.n. hæc breuior aliquanto,et simplicior, inde mutuari poteris quæ ad huius declarationem sunt necessaria, et cõiter hęc uerificatur ꝙ Iuristis uidetur sufficere,§.seruitus inst. de stat.homi.& tenent Doc. in rub. de iud.in antiq.

i Duę sunt species Hec diuisio licet explicite nõ ponatur in iure proculdubio tamen est ex mente iurium,vt apparet ex ca.1.ne sede vacan.aliq. inno.ibi:Ne plus fauisse personæ,quam ecclesię, & in ca quoniam Abb.de offi.deleg. & de tali diuisione vide per Petrum de Perus. in suo tract.de vnionibus,& per Rebuff.in sua praxi.in.de vnionibus eccles.arũ.& Paris.consi.5.volũ.4. Et quo modo cognoscatur,an vnio sit perpetua,vel temporalis,& qualis in dubio esse præsumatur,vide p Petrum in d.loco,fac.not.per Abb.in c.cum inter,de elect,

vitam

uitam [a] instituuntur.

Causæ uniendi, sunt necessitas, & utilitas. h. d.

Velut ergo ex causa una Ecclesia, vel Episcopatus in plures diuidi permittitur [b], sic ēt rebus suadentibus plures Ecclesiæ in unam coniungi possunt. [c] Causæ [d] vero unionum sunt, aut vrgens necessitas, aut euidens utilitas. Necessitatis, ueluti cum duæ Ecclesiæ adeo sunt pauperes, ut impossibile sit, earũ prouentus ad uictum duorum sacerdotum sufficere [e]; aut si altera hostium immanitate desolata sit. Vtilitas, ut cum locorum opportunitas id exposcit, uel temporis qualitas [f]: puta quia in loco nunc Christianorum dicatur imminutus numerus, aut quia ob fructuum tenuitatem non perinde idonei sacerdotes ad beneficium procurandum inueniantur [g]. His igitur casib. ne quid detrimenti diuinus cultus, & animarum cura patiatur, debẽt plura beneficia, vel Ecclesię in unum coniungi.

Sicut unire Episcopatus pertinet ad Romanum Pontificem, sic minores Ecclesias ad Episcopum, cui subsunt, inferiores uero non possunt unire. h. d.

Non tamen omnib. passim quibuscunque Ecclesias uniendi potestas indistincte permittitur, sed certis dumtaxat seruatis regulis. Et quidem sicut vnire Episcopatus, atque potestati alieni subiicere ad summum [h] Pontificẽ pertinere noscitur: sic ad Episcopũ spectat Ecclesiarum suæ diœcesis vnio atque subiectio. Ab Episcopis itaque inferiores [i] vniendi potestatem minime sibi vendicare poterũt. Ideoque si Prior uel Abbas monasterium subiecerit, uel unierit, Episcopi consensu minime requisito, quod inconsulto præsul fecerit, non subsistet, nec subiectionem, uel vnionem Metropolitani [K] consensus, vel confirmatio substinebit, cum is in diœcesi sui suffraganei absque ipsius assensu non debeat aliquid contra constitutiones canonicas attentare [l].

Episcopus unire potest Ecclesiam alteri uel de defensoribus. h. d.

Vsq. adeo aũt Epo in propria diœcesi facultas uniendi cõpetit, ut si per eundem con-

a Vitam. Imo unio ad vitam vr̃ perpetua, l. 1. ff. pro socio. Solu. uerum hoc respectu personæ, non actus, qui geritur, & quo ad quid, non simpliciter, fac. no. per Ab. in c. continebatur de his, quæ fi. a p̃lat. sine cõsens. capituli.

b Permittitur, ca. ad audientiã, 1. de Eccl. ædif. & sup. eo. tit. §. plebium, & 16. q. 1. c. multis & c. præcipimus.

c Possunt. Cũ contrariorum sit eadem disciplina, ut sup. de iur. perso. & ibi no.

d Causæ, concor. cap. exposuisti, de p̃eb. c. 2. de relig. domib. & 16. q. 1. & temporis, et 25 q. ult. ca. fi. & per Host. in summ. de relig. domi. uersi. cui subest. & ista duo frequenter dispensationem inducunt, ut 1. q. 7. c. tali, & 10. q. 3. c. vnio. de ætate, & quali. c. eam te, et no. in d. c. exposuisti.

e Sufficere, c. exposuisti, de præben. et c. 1. ne sede uacãte. et super hoc vide prouisionem nouissime factam per Conciliũ Tridentin. sess. 24. ca. 13.

f Qualitas, cap. et qualitas, et c. postquam, 16. q. 1.

g Inueniantur, fac. 10. q. 3. c. unio et cle. 1. §. ad hæc de sta. monach. et quando dicatur ecclesia pauper, vide not. in c. cleric. 21. q. 1. fac. not. in auth. præterea, C. unde uir, et ux.

h Ad summum Pont. Nota, quod multa sedes Apostolica ita sibi reseruauit, ut ab alijs impune præsumi non possint ut plene habetur in capitulo, sicut vnire de excef. prela. & inter alia est, quod hic dr̃ quod ad solum Papam spectat unire, uel diuidere Epatus, fac. 16. q. 1. præcipimus, & ca. temporis.

i Inferiores, c. sicut vnire, de excef. p̃l. nisi tamen inferiores ius uniendi præscripsissẽt, hoc .n. cum sit iurisdictionis, et præscriptibile, ad not. in cle. ne in agro, §. ad hęc, de stat. monac. et clem. 2. de reb. eccle. non ali. Idem si iste inferior hẽret potestatem in loco quasi Episcopalem.

K Metropolitani. Sed an legatus de latere possit vnire? Solu. licet magna sit dubitatio, cõiter tamen tenetur, quod possit, ut per Abb. in c. sicut vnire, de exce. prælat. et in ca. fin. de confir. util. uel inutil. ubi Moderni deducũt esse commun. opin. et tradunt Cacialupus, et Petrus de Perusin. in suis tractatibus.

l Attentare. Arg. q̃ Archiepiscopus non est iudex ordinarius totius prouinciæ. solum est enim suffraganeorum, non autem subditorum, cap. pastoralis, de offic. ordi. nisi in casibus ibi no. fac 9. q. 3. c. 1. et ca. 2. et ca. archiepiscopus, cum seq. et c. Romana. de offic. ordi. et no. in cap. sicut unire, de excef. prælat. Item habes hic, quod Episcopi in suis diœcesib. possunt unire ecclesias sibi subiectas, quod est et per Concilium Tridentinũ confirmatum, ut in sessio. 21. cap. 5. Est tamen differentia in eo: quia Papa potest unire

sine

fine causa, & fine consensu capituli, vel cuiuscunque, secus Episcopi, fac. c. pastoralis, de donat. & cle. fi. de re. eccl. non alie. Item Papa unit ad tempus. Abb. in c. cum inter R. de elect. in gl. 4. de consue. & in c. fi. de transla. in gl. pen. Sed contra vr c. pastoralis, in prin. de offic. deleg. & l. quę de tota, ff. de rei uend. Sol. ut no. in d. cle. fi. post. Host. in gl. super uerbo defensor.

a Consentire capitulo. Quod non requiritur in vnione facienda a Papa, ut est no. in §. prox. i fi. Et hoc casu nō sufficeret consilium petere; sed exigit consensus specificus, ut no. in cle. fi. de reb. eccl. non alie quidquid Hos. dixerit, adeo, vt non reputetur prescriptibile, quod prælatus in casu licito alienet fine cōsensu capituli, ut nota in d. cle. fi.

b Vocatus. Ratio quia non uocato; non preiudicatur, c. consultationibus de donat. & no. in cle. fi. de reb. eccl. non alien. & de rectore loquitur, nō de prælato cui ecclesia subesset.

c Vacabat. Sed cōtra uīr, c. 1. ne sede uac. Sol. illud in Epalib. sedib. hic in inferioribus. uel illud ibi statuit Papa, ne arguerēt de subita mutatione, ut no. in cle fi. de reb. eccl. non alien. Alias ēt mortuo altero Epo v. nitur Epatus, ult. 16 q 1. c. & tpis.

d Defensor. Videbatur contrariū, quia si res ecclesię vacantis ex cā dignitati donetur, oportet defensoré dari, ca. dudum de reb. eccl. non alie. in 6. Est ergo hoc de casib. in quib. minus prohibet, ubi maius permittitur. Potest enim ecclesia uacans dari fine defensore, nt hic, & clemen. fin. de reb. de eccle. non alien. Sed possessio, uel res ecclesiastica non, vt in d. c. dudum. Simile in cap. nemo deinceps, de elect. in 6. & quod not. in capit. cum dilectus,

sentiente capitulo a, Ecclesia Ecclesię, dignitati, uel præbēdæ uniatur, aut religioso loco donetur, ex eo quod Rector ipsius ad hoc uocatus b, vel si vacabat c defensor d ei sup hoc datus nō extitit, nequaquam impugnari ualeat.

Episcopus non potest Ecclesiam vnire propriæ mensæ. h. d.

Aliud tamen obtinet, si quis Ecclesiā mensę e suæ, vel capitulo uniendam duxerit: id. n. etsi capituli consensus accesserit, & loci consuetudo suffragetur, irritum penitus erit, cū unientium utilitas f probabilem non rectæ factæ vnionis suscipionem ingerat.

In unione faciēda requiritur consensus non solū capituli, sed etiam eorum qui lædi possent. h. d.

Nec solum capituli vnientis Episcopi in unione consensus exigitur, sed etiam illorum, qui ex vnione lædi possent g. Vnde si aut collegiata, aut patronata, aut alicuius suffraganei Ecclesia sit vnienda, collegii patroni & suffraganei assensum interuenire oportebit.

Quis sit unionis effectus. h. d.

Secuta vero unione canonica, statim is, cuius ecclesia alia per unionem est applicata, eandem in unitam nanciscitur potestatem, & ius quod in eam olim habebat, cui ab initio prefuit, statimque vnitæ Ecclesiæ eadem priuilegia comperiūt, quæ principali Ecclesiæ competere comperiuntur. h

Per unionem non preiudicatur iuribus Episcopalibus, h d.

Sed quæri poterit, si per Apostolicū Ecclesia in certa diœcesi constituta, puta in Perusina, Ecclesiæ alterius diœcesis, veluti Tiphernatis unita fuerit, an Ecclesia per unionem alteri connexa, per hoc a iurisdictione præsulis Perusini censeatur exempta, & Tiphernati subiecta? Et responsum est a iurisdictione prioris Epi unitā Ecclesiam non eximi, cum Rom. Pontifex in huiusmodi unionib. singulis Episcopis iura sua inuiolata seruari uelit, i

e Mensæ suæ. Nec. n. debet Eps posse auctorizare in facto proprio, sicut nec æconomus, 10. q. 2. c. hic vsus, in fi. nec tut. l. 1. & l. pupillus, ff. de auctor. tuto. nec prælatus, c. fi. de instit. Sed quæ bona dicentur de mensa Episcopi, uel capituli? Respō. quæ ipsorum proprio & libero usui deseruiunt, vt per Abb. in c. ut super de reb. eccl. non alien.

f Vtilitas. Nota quod utilitas nostra inducit præsumptionem contra nos.

g Lædi possent. Qui sint isti ultra eos, qui hic enumerantur, vide latissime per Caciatupum in suo tractatu de unionib. in 6. art. facit cap. rationis, & c. monasterium, 16. qu. 1.

h Comperiuntur. Tractatur hic de effectu unionis, & quia contingit illam fieri uariis modis, ut per Ab. in ca. ne sede uac. aliquid innouetur. Id quod hic generaliter dicitur, uarias etiam declarationes recipit, & quia breuiter tractari non potest, sed multas chartas exigerēt non est hic ponendum. Vide per Abba. in c. 2. de reli. dom. & per Cacia lup. in suo trac. in 8. ar. & per But. in c. eam te, de ætat. & qual.

i Velit. cap. cum olim, de consuet. ca. ex tuarum [illegible] de auct. & usu. pal. c. licet de offic. ord. l. 2 §. si quis a principe, ff. ne quid in loco pub. quia si un[illegible]q;

Epi-

Episcoporum sua iurisdictio nō seruaretur, ecclesiasticus ordo conturbaretur, 11.q.1.peruenit, & ca. inter dilectos, de dona. Sed quæritur an ecclesia vnita collectanda sit in diœcesi ubi sita est, an in diœcesi ecclesię, cui est unita. Resp. ut per Doc. in ca. 1. de immu. eccl. in 6. Item si immineat alienatio rei ecclesiæ unitæ, quis Episcoporum auctorizabitur ī alienatione? Respo. ut per Inn. in cap. pastoralis, de priuileg. & per Archid. in capit. in venditionibus 18. qu. 4. & per Butr. in l. 1. Co. de sum. Trinita. & fid. catholica. Vtrum autem patronus principalis ecclesiæ efficiatur patronus vnitæ? habetur per Speculatorem in titu. de iur. patron. in fi. et per Abbat. in ca. 2. de religio. domibus, unde sumitur. Sed omnes hę, & similes difficultates cessabunt in posterū in unionib. faciēdis, si quidē Conc. Trid. sess. 14. in decretis reformationū, c. 9. statuit, qđ ecclesia unius diœcesis ecclesiæ alterius diœcesis uniri non possit licet non tollat prę cedentes ita actas uniones.

Vnio dissoluitur temporis lapsu, & caussæ cessatione, & ab his qui habent ius uniendi.

Dissoluetur autem unio, si temporalis sit, temporis lapsu a: quod si sit perpetua, cessantib. b eisdē causis, ex quib. facta fuerit, ab iis itidē dissolui poterit, quorum consensu, & auctoritate olim fuerit instituta, nihil est ēt tam rationi consonum, quam ut is destruēdi hēat potestatē, cui construēdi facultas cōceditur. c

Licet uacans ecclesia possit uniri, unio tamen ecclesiarum uacantium dissolui non potest. h. d.

Illud inter instituēdam, & dissoluēdā unionem interest, quod licet ēt uacans ecclesia alteri possit uniri, si tamē ecclesias per unionē connexas uacare contigerit, unio interim uacantium ecclesiarum dissolui minime poterit. e

DE IMMVNITATE f ecclesiarum & subiectione. Tit. XX.

Immunitas in hoc titulo large assumitur, & qd sit immunitas. h. d.

IMmunitas est a muneribus g, indulta exemptio h Sed hoc loco immunitatem large accipimus ꝑ quolibet ecclesiarum fauore, indulgentia, rigoris remissione & peccato.

Triplex est species immunitatis ecclesiarum, localis, personalis, & realis & quod immunitas localis est, per quam profana in ecclesiis, & non cōsecratis, uel oratoriis exerceri prohibentur. h. d.

Est aūt ecclesiarū immunitas triplex i localis, personalis, & realis. Localis īmunitas est, quæ sacris ipsis domibus, aut aliquib. sacrarū

a Tēporis lapsu. Vñ si fuerit facta ad uitā alicui⁹ dissoluetur illo mortuo.

b Cessantib. Facit clem. ne in agro. §. ad hęc, de sta. mon. Vnde bello cessante in frequentia populi, ob quam fuit facta unio, cessabit etiam ipsa unio, capitul. 2. de relig. domi. c. fin. de parochia c. 1. de uerb. sig. in 6. facit l. 1. in pri. C. de cad. tol. et 25. q. fi. ca. ultimo uer. sed obiicitur. Idem quando unio resultaret in præiudiciū ecclesiæ, & ruinam. c. i. ne sede uac. Sed an istis causis cessantibus unio dissoluatur ipso iure. Quidā quod sic, ut Archid. in capitul. unio. 10. qu. 3. Alii contra, quod immo solum pręstat iustam causam dissolutionis, ut per Zenzel. in clem. fin. de rebus eccle. non alie. quod magis placet. Et de hac materia plura per Caccialup. in tractat. de unio. articulo nono & per Modernos Gallos, in sua prax. iudiciaria in cap. de unionis reuocatione, post Petrum de Perusio in suo tract.

c Conceditur. l. is potest, ff. de acquire. hæredit. & l. nihil tam naturale, ff. de re. iu. Petere autē dissolutionē is poterit impedire, id est, is cuius interest, ut supr. §. nec solum, & c. 1. ne se de uac.

d Vniri. Vt sup. eo. §. in cātū, & c. l. fi. de rebr. eccl. non alie.

e Poterit. Hoc intellige iuxta c. i. ne sed. uac. cū his, quæ ibi tradūtur. & no. qđ non semper eadem est doctrina contrariorum.

DE IMMVNITATE Ecclesiarum & subiectione.

f DE immunitate, & c. Dictū est supra de plurib. pertinētib. ad eccle. & cū ipsas cōtingat ī plurib. priuilegiari, & immunes reddi, merito uidendū erit etiā de immunitate ipsarum.

g A muneribus. Multiplicem habet significationem uerbum munus, l. munus, & l. inter donum, ff de uer. sig. & inter alia qñdoque capitur pro officio, qñque pro onere, & ita capitur hic, ut per Abb. in rub. eo. Vnde ecclesia dr̄ habere immunitatē. s. a muneribus & officiis sæculari b.

h Exemptio. Dicitur. n. immunitas quasi emunitas, idest, extra munia, uel munera, ut Hos. in sum. eo. uer. & unde dicatur.

i Triplex. Licet hæc diuisio explicite nō reperiatur in iure neq; clare ponat ēt ꝑ Doctores commu de tamen totam materiam complectitur. Sed quomodo una species ab alia scernetur. Respo. inspicienda erunt uerba, arg. l. 2. §. toties, ff. de dam. infect. sed tamen secundum Butr. in c. quanto, de translat. magis erit attendenda natura materię, quam uerborum, facit quod not idem, in c. i. eod. tit. & Bart. in l. pe. ff. de seru. & leg. & quod not. in c. cum uenissent. de insti.

Oratio.

ędium intuitu cōceditur. Cum.n. eccleſia, ſcd̄m Euāgelicā veritatē, domus eſſe debeat orōnis,[b] merito a profanis vſib. eſſe conuenit alienam.

Proceßus facti, & ſententiæ latæ in eccleſijs, vel cæmiterijs ſunt nulli. h.d.

Sęculares igitur iudices cauſas, præcipue ubi de ſanguinis agitur effuſione, & de pęna corporali tractatur, in eccleſiis, uel earū cemiteris agere ſub anathematis interminatione prohibētur. Abſurdum eſt.n. ibi iudicium ſanguinis exerceri, vbi eſt tutela[c] conſtitura refugit.

Summatus eſt in præcedenti. h.d.

Proceſſus [d] quoq; quos ibi legitima contempta probatione, & ſpieta vltione diuina faciendos duxerint, ac ſpecialiter prolatæ ſententiæ, omni infirmitatis robore carebunt.

Concilia publica, nundinæ, & negotia ſæcularia. non debent tractari in eccleſiis. h.d.

Publicæ quoq. quarumlibet ſocietatum, & vniuerſitatum conciones concilia[e], nundinarū aliorumq. ſæcularium tractationes negotiorū,[f] confabulationes, & profana colloquia [g] ab his penitus amoneri debent.

Conuiuia non debēt fieri in eccleſiis, niſi ex neceſſitate, & quod dicitur de eccleſiis, intelligitur etiam de non conſecratis, & oratoriis. h.d.

Sed & cōuiuia, & hoſpitia, licet ille deſpicere non oporteat[h], in ſacris domibus celebrari, vel exercitia laicis nō poterūt[i], nec ēt clericis, niſi fortes tranſeūtes ob hoſpitiorū neceſſitatē

a Orationis. Facit c.cum eccleſia. eod. & d.41.c. per ſimoniam, & quod ibi no. & c.decer. §. nullus eod. in 6.

b Seculares. Secus ergo quo ad iudicem eccleſiaſticum, ipſe enim licite iudicium exercet in eccleſia c.pręceptu 2.q.2. & ca.quia frōte ubi tradit. de app. immo. & gl. & Ab. in c.eccleſia eo tenent iudiciū eccleſiaſticū debere neſtate exercēdum in eccleſia & nō alibi, ut propter loci reuerentiā caueāt hōies a periuriis, et mendaciis, licet poſſit & in aliis locis, puta in palatio epiſcopali, dicto capitu. qua fronte. Sed quid, ſi uni patri uelēt utrique eſt eccleſiæ ingreſſus interdictus. Quidā quod nihilominus poſſunt intrare, quia interdictum non extenditur ad hunc caſum. Alii, quod iudicium debet exerceri extra eccleſiam. Sed hęc non placet Abb. quia nō uidetur conueniēs, quod ob delictum partium debeat mutari loc⁹ iudicii. Tene ergo quod actor dēt facere ſe abſolui, alias non debet audiri. ſecus in reo q venit neceſſitatus arg.c. intelleximus, de iud.

c Tutela. Facit hoc pro conſuetudine ruſticorū, qui tempore hoſtilitatis habent refugium ad eccleſias cum bonis ſuis, & ibi fortificantur. Facit optime argum. de perſonis ad locum, c. 2. eo. Itē quod hic habetur, facit ad quæſt. an eccleſiæ debeant incaſtellari? Quod ad alicuius offenſionē fieri nō poteſt, 10.q.1.c.factorum, in fin. ſecus ad defenſionem Chriſtianorum, & bonorum uirorum, vt per Abb. in c.eccleſi. eo. Et facit quod legitur in Ioſepho de bello Iudaico, vbi legitur ꝙ templum Hieroſolymitanum erat minutiſſimū.

d Proceſſus. Quid de contractibus initis, & celebratis in eccleſia? Dic, quod licet fieri non debeant, facti tamen tenēt: nam cum hic ſimus in pænalibus, non erit facienda extenſio, ut not. in cap.1. in 6. Ex quo nota, quod diſpoſitio odioſa conceptu ſuper quaſi contractu, non extenditur ad purum, & ſimplicem cōtractum, ſecundū Ab. in cap. qua fronte, de appel. nam in iudicio quaſi contrahimus l.3. de pecul. Idem dic econtra. ut per Abb. in c.cum eccleſia eod. poſt Bar. in l.more, ff. de acqui. hære. fac. not. in l.apud Iulia. ff. ex quibus cauſ. in poſſ. eat. Sed iſta oīa ꝓcedūt quotieſcumq. contractus, & actus explicarētur ꝑ viā uolūtariæ iuriſdictionis, quia tūc bene ualēt, licet fieri nō debeant niſi cōcernāt pietatē puta quia ſit dandus tutor, ſit contrahendū matrimonium, nec ob cap.decer. eo. in 6. quia loquitur in ſtrepitu iudiciorum, ꝓut & in hac littera, & tenet Bart. in le. actus C. d̄ feriis. Sed ſi explicarētur per uiam contentioſæ iuriſdictionis, non ualeret, ēt ſi concerneret pietatem, debet .n. iudex procedere in tribunali ſuo, non in eccleſia aliter lex annullat indiſtincte quoſcumque actus: ut per Ab. in d.c.cum eccleſia, ſi tamen proceſſus fieret in domo eccleſiæ, ualeret, ſecundū Abb. in c.1. eod. ubi late de materia.

e Concilia. No. contra conſuetudinem populorum Italiæ, qui faciunt parlamenta in eccleſijs.

f Negotiorum. Nam dominus negotiatores eiecit de templo, & menſas numulatiorum euertit 1.quæſt.1.capit. ex multis, et diſtinct.88.capitu. eiiciens.

g Colloquia. Vnde male uidentur facere cucullati qui publicant cōcluſiones de rebus profanis & eas in propriis eccleſiis diſputāt, & facit decretum Concilii Tride. de obſeruandis, & euitandis in celebratio miſſæ, ſeſſ.21.

h Non oporteat. Diſti.42. per totam.

i Non potuerunt. Cap.1. et d.cap. nulli cum ſeq. diſtinct.42. Niſi quis reſeruaſſet ſibi hoſpitium annuum in eccleſia aliqua pro recognitione ſuorum beneficiorum. Idem in patrono, iuxta ea, quæ poſt Innoc, & Ioann. Andr. tradit Abb. in d. cap.3.

Reſician-

illic reficiantur a, quod & in oratis b obseruari conuenit, vt nomini opera iugiter impensa concordet c & ne vbi peccatorum est venia postulanda, ibi peccandi occasio d. Idem statuit, & de ecclesia e, in qua diuina mysteria celebrantur f, licet adhuc consecrata non fuerit, g quia cum obsequiis diuina sit dedicata, nullius temerariis ausib. est profananda h.

Qui inuitum abstrahit a sacris locis, excommunicatur, & quasi sacrilegus punitur. h. d.

Sacrorum locorũ intuitu illis cõceditur immunitas, qui ad ipsam ecclesiã confugiũt i: nã si eos, qui ad statuã Principis se proripiunt, ab omni uiolẽtia leges seculares K uindicant, quãto magi conuenit ad templũ Domini cõfugiẽtes loci sancti reuerẽtia, & auctoritate defẽdi, Quicumq; igitur inde hominem l reluctantem reclamãtemq. violenter abstraxerit, m tã aliis pænis pro sacrilegio, quod admisit, quã ecclesiasticæ subiacebit excommunicationi.

Non põt quis inuitus abstrahi a domo Episcopi, vel ab ecclesiæ circuitu, intra triginta passus. h. d.

Nec ab atriis tantum ecclesiæ quemquã inuitum abstrahere non licebit, uerum ẽt nec a domo Episcopi, & ab ecclesiæ circuitu intra triginta passus n ad ostio, ꝙ spacium ecclesiæ reuerentia defendi sacri. Canones uoluerunt o.

Liber homo non debet ab ecclesia uiolenter abstrahi, nisi impetrata uita, & membrorum incolumitate. h. d.

Hæc tñ securitas nõ omnib. ęque, & indistĩcte solet indulgeri, sed status hẽtur rõ, & cãu ũ qb. qs fugiendũ ad ecclesiã duxerit. Si liber igitur

a Reficiantur, Dist. xlii. cap. nulli & sic possunt clerici causa necessitatis comedere in tabernis, dist. 42. cap. clerici, & ca. clerici, de vit. & honest. cleric. Sed vtrum ad prãdium inuitatus, & non perductus agere possit, & qua actione contra inuitantem? Et si viator accipiaue rit, & propterea itinerari illo die intermiserit, uidetur dari posse actioné de dolo ad int eresse, secũdum Ioan. And. licet aliàs ex nuda promissione non agatur. vide per Ab. in rubrica procem. Decret. versi. secundo quærit de cansa efficienti, & p Docto. in c. fi. de renunc. facit leg. sed hæc actio. ff. si quis cautio.

b In oratoriis. Cap. pe. c. fi. dist. 42.

c Concordet. Id est, vt nomen sit rei consequens.

d Occasio. Facit c. immunitatem eo. & c. 2. eo. in 6. c. qualiter. & quãdo. de accusat. & aut. vtili. ma. & auię, §. quia vero ita. & 1. meminerint, C. vnde vi.

e De ecclesia. Nota quod appellatione ecclesiæ: venit etiam non consecrata, c. fin. de consecr. eccle. vel alta. & no. in c. 2. de rel. domi.

f Celebrantur. Vnde si in basilica nondũ essent celebrata diuina non gauderet priuilegiis immunitatis: vt not. in cap. ecclesiæ, eod. per literam ibi. quæ est etiam hic, in qua & cæt. Communiter contra per rationem, quæ ibi, & hic redditur, quæ dictum ampliat. l. cum pater, §. dulcissimis, ff. de leg. 2. & verbum celebrantur, exponitur celebrari possunt facit l. Iulianus. ff. & C. ad Mac. Abb. late in c. ecclesiæ, eodem.

g Non fuerit. Sed quomodo celebratur in ea si non est consecrata? Respondeo vt no. sup. de constituen. consecr. & rep. eccl. in prin.

h Profananda. Domino. n. consecratum non debet redire ad humanos vsus, c. mancipia, de rerũ permut.

i Confugiunt. Dist. 87. cap. eos, 17. quæst. 4. capi. reum.

K Seculares leges. Vt C. de his qui ad stat. confug. per tot & §. fin. de his qui sunt, sui uel ali. iu.

l Hominem. Sed an hoc locum habeat & in Iudæo? quidam admittunt. si modo absq; simulatione asserat se uelle fieri Chrianũ, per l. 1. C. de his, qui ad eccle. confug. quod tamen nõ admittit gl. in d. l. 1. etiam si esset simulatio, & respondet ad l. 1. quatenus ponderat simulationé. Pro quo facit quod dici solet de aut. cassa. & irrita. C. de sacrosan. eccles. quatenus meminit de Italia, & quod not. Abb. in cap. fin. de iniur. post prin. quam secũdam opin. sequitur Abb. in capi. inter alia eod. ea potissimum, ratione quod illa præsumptio simulationis de qua in d. l. 1. post psumptio iuris & de iure, nec admittit probationem in contrariũ, iuxta not. in c. ferrum. dis 50. faci no. in c. vni. de obli. ad ratiocin. reddend. & in c. is qui fidem de spons.

m Abstraxerit. Concor. 18. q. 4. cap. definiuit, & cap. frater, & ca. sicut, & cap. constituimus, & cap. si quis contumax, & per tot. & de materia plene per Abba. in capitu. inter alia, eod.

n Triginta passus, 17. q. 7. capitu. quisquis inuentus.

o Voluerunt. Sed quis interim prouidebit de expensis his qui semenibus ecclesiæ, & priuilegiis tuentur. Respondeo, ecclesia l. præsenti, in fi. C. de his qui ad eccl. confugiunt, & custo carceris prouidet captiuis, l. ut iudices, C. de epis. audi. Sed an ecclesia postea sumptus recuperabit? uidetur qđ sic, nisi confugies sit pauper, quia tunc ecclesia, etiam non confugientem teneretur alere. 11. qu. 2. c. aurum habet ecclesia.

Quantum-

quis sit, quantumuis a grauia perpetrauerit, nō est uiolenter ab ecclesia extrahendus, nec inde ad mortem damnari debet, sed ecclesiarum rectores uitam, & membra debent fugientibus obtinere, aliis etiam pœnis de eo, quod inique egerint puniendi erunt b.

Publici latrones, & qui in sacris locis immunitatis speducti delinquunt, priuilegijs sacrorum locorum non gaudent. h.d.

Hoc āt publicis latronib. c, vel nocturnis agrorum populatorib. d. vtrūq; obsessorib. intelligi non oportet. Hi.n ſm canonicos sanctiones nulla īpunitate pſtita, & uiolēter, et aggressionis adhibitis ītidē ab ecclesia extrahi poterūt e.

In eo in quo quis deliquit puniri debet. h.d.

Idē & de his statuendū erit, qui impunitatē suorum excessum obtinere sperātes f, homicidia, & mutilationes membrorum g in ipsis ecclesijs h, vel ipsarum cæmiterijs committere nō uerentur, quæ nisi per ecclesiā crederēt se defendi nullo pacto cōmissuri i fuerāt tales. n. cum in eo, in quo quis deliquit K, puniri debeat & frustra l legis inuocet auxilium, qui in ipsam legem committit immunitatis priuilegio, quo se fecerunt indignos m minime gaudebunt.

a Quantumuis. Hanc generalitatem intellige, vt infra. § seq.

b Puniendi erunt. Sed quęnam erit ista legitima punitio? quidā, φ pecuniaria, vel omnis alia præter, eā q̄ est corporis afflictiua; puta, torturā exiliū φ senuit glos. in c. interalia, eo. & videtur communiter sequi Doctor. dicentes, φ cum isto numquam postea poterit criminaliter agi, vel accusatio institui, etiā processu temporis. Sed hoc non placet? Abb. in dict. ca. inter alia defendenti etiam criminaliter proced. posse circunscripta pœna corporis afflictiua, vbi ponit, & de modo, & ordine executionis.

c Latronibus. Quales sunt Piratæ, vel hi, qui publice stāt in vijs, vel habentes castrum, vel arcem qui spoliant transeuntes, & aufugiūt ad loca munita.

d Populatoribus. Idest, q fructus & vineas de nocte vastant. vt no. in l. 1. C. quādo lic. vnicuique sine iudi. se vīdi. Vel secūdum Inno. qui segetes. destruuut. dū in illis se. & rapta de nocte abscondunt.

e Poterunt. Immo videtur, φ non solum qui hic enumerantur non debeant gaudere hoc priuilegio, verum etiam adulteri. raptores virginum, homicidæ. § quod si delinquentes, Auth. de mand. prin. Quidā quod aliud iure ciuili, aliud iure canonice, & sic secundum hos corrigitur d. Aut. Ancha. dicit non recedendum a dicta aut. Pro cuius opi. est quod quoties constitutio loquitur in materia iuris communis, & aliquos casus excipit, nō per hoc firmat regulam in non enumeratis contra ius commune antiquum immo in casibus exceptis suppletur a iure communi, ca. ad audientiam de cle. non resid. cum ibi not. & faciunt, q̄ notantur per Legistas, in l. serui. ff de vsucap. fac. c. quoniam frequenter. in prin. & ibi not. vt lit. non contest. Non recedas a prima opi. quam late defendit Abb in c. inter alia. eo. vbi & quare hi casus magis, quam alij fuerunt excepti.

f Sperantes. Spe enim veniæ peccantes fortius delinquūt, quam alij Vnde dicit Scriptura. Maledictus homo. qui peccat in spe. Vnde vulnerūt ali qui hoc esse peccatum in spiritum sanctū, quod tū à Theologis non recipitur. fac. c. illud. de cle. excom. ministr. & c. quando quis de conse. dist. 4. & facilitas veniæ incentinum tribuis peccandi. 24. q. 1. cap. est. iniusta. in cap. vt clericorum. de vita & honestat. cleric.

g Membrorum. Numquid quod hic dicitur locum habeat etiam in alijs delictis minoribus his, quæ hic enumerātur? Et videtur cum & in his rationes hic allegatæ militent. Et in contrarium fac. quia sumus hic in odiosis, scilicet in adimendo beneficio ordinario iuris cōmunis.] Dic ut per Abb. in c. fi. eod.

h Ecclesijs. Amplia hoc trib. modis. Primo, quod sit idem in delinquente extra ecclesiam: sed in loco prope ecclesiā animo confugiēdi ad ecclesiā aliàs non commissurus: vt per Hostien. in sum. eo. §. in quātum versic. si vero maleficium commiserit. & p Domi. in ca. decet eod. in 6. Secundo in eo, qui vi abstrahit existentē in loco immuni, & extra offendi, vt per Ab. eo. c. fi in fi. tertio si existens in loco immuni, percutiat existentem extra. puta sagitta. vel missilibus, vel lapidibus, vt per Ab. in d. c. fi. vbi & quid in mandante.

i Commissuri. Quid si non commisit eo animo ut defenderetur immuniate loci? Respond. idem erit secundum Hostien. & Abb. in cap. fi. eod. Et quia contra delinquentem est præsumptio iuris, & de iure, & quia rationes, quæ ponuntur hic; & hi dicto cap. fi. militant etiam isto casu: & licet vna cessaret videlicet propositum delinquentis, tamen non cessant aliæ. fac. §. affinitatis. Institui. de nupt. & cap. quia frustra, de vsuris & cap. cum olim, de offic. deleg. Facit, quia qui fuerunt stulti in culpa, fient sapientes in pœna. distinct. 38 capitulo ea.

K Deliquit. Fac. c. litteras. de temp. ordin. & ca. pastoralis. de iur. patron.

l Frustra. cap. quia frustra. de vsu & de sent. excom. ... in audientia. l auxilium ff de minor.

m Indignos. Fac 17. q. 4. c. frater. & c. coep scopus. & seq. ca. gratum de postul. pręla. & habetur plene in c. cum accessissent de constitu. etiam in c. cum illorum. de sent. excom.

Iuramen-

Dominus præstito iuramēto de impunitate, potest seruū, suum, ēt inuitū, ab ecclesia abducere h.d.

Quod si seruus sit, q ad ecclesiā cōfugerit, postquā de impunita dominus clericus iuramentū [a] p̄stiterit, ad seruitiū dn̄i sui redire cō pellet [b]: alioq si ridire nolit, a dominio occupari [c] poterit: famuli enim, qui dn̄os metuūt si ad ecclesię septa cōfugerint, intercessionē dēnt q̄rere, non latebras: nec quāquā religionis reuerētia proprio iure fraudari cōuenit.

Clerici, & monachi deseruientes ecclesiæ sunt exempti a muneribus personalibus h.d.

Personalis immunitas est q̄ p̄onis ecclesiasticis indulgetur. Cū enim in clericorū ministerio cōstituti, nō nisi altari, & sacrificiis deseruire debeāt [d], rectissime cōstitutū est, vt Deo dicati ab omnibus p̄sonalibus muneribus reddant' immunes. Personalia autē munera sunt q̄ cū corporis labore, & animi solicitudtne, ac vigilātia principaliter sustinent' [e]. Generaliter igit' Episcopi, & p̄sbyteri, diaconi, subdiaconi, monachi, [f] immunitate omnis tutelæ [g], & curæ ipso iure [h] gaudebunt.

Miserabilium personarum tutelam debent clerici suscipere h.d.

Viduarū autē, & orphanorum curā suscipere non solum nō prohibentur clerici [i], sed

a Iuramentum: 'n elige, quando non est tanta sæuitia domini. qu r. suo sacramento p̄ ssit credi vt not. in c de benedictio. 32. q. 1. fac. cap. literas, & -a. ex transmissā. e resti. spol. & sup. de diuort. §. præstanda.

b Compelletur. cap. fine eo. c. metuentes & cap. id constituimus. 17. q. 4. Quid dicemus de eo qui de carcere fuit dimissus, vt iret ad missam cum iuramēto de redeundo, & iuit ad ecclesiā, & nō vult redire, an teneatur redire, vel possit extrahr. inuitus de ecclesia? Respon. si iniuste detinebat', vel a nō habente potestatem, non tenet' redire, clem. pastoralis. de re iudi. in verbo per violentiam quod intelligit Abb. in d.c.fi. quādo sub est timor mortis. secus si iuste: peccat enim tunc fugiendi de carcere Bart. in l. relegari. ff. de pœnis. debet tamen sibi idonee caueri: ꝙ nō patietur mortem vel membri mutilationem, etiam ꝙ iurauerit redire, quod no.

c Occupari. Auctoritate propria, arg. contra in l. 3. C. de his, qui ad eccles. confug. & extat, ff. quod met. causa & c. definiuit. in fi 17. q. 4.

d Debeant. Fac. ne. cle. vel monach. per tot.

e Munera sunt. Hęc sunt verba text in l. 1. §. personalia ff de mun. & honor. Aliter tamen describūtur munera personalia in l. fi. ff. eod. tit. videlicet personalia munera sunt, quę animi prouisione, et corporalis laboris intētione sine aliquo gerentis detrimento pertractantur. exempla ponuntur in d. l. 1. & l. fi. Et horum personalium est triplex species, quædam habent honorē annexum: quædam utilitatem, sed non honorem. quæ dicuntur sordida, quæquam nec honorem, nec utilitatē de quibus plene per Ab. in c. non minus, uersi. veniamus. nunc eo.

f Monachi. Et cum secundum cōme. opi. personæ hic enumeratæ possint esse tutores legitimi si uelint licet non cogantur ut dicetur proxime de monachis. sunt qui hoc non admittant, ut Archi. in cap. peruenit, d stin. 71. & Bal. in l. generaliter C. de. Episc. & cler. tum, quia mortuus est mūdo tum quia, si male gereret, non esset cautum pupillo. Idē dicit glo. de Epo. in d. l. generaliter. & tangit gl. in c. fi. d. 86. per. § Deo amabiles. auth. de san. Epi. licet subdat, ꝙ illa aut. sit hodie correcta

g Omnis tutelæ. Scilicet datiuę, testamentar.æ, & legitimę. 16. q. 1. ca. generaliter. & ca. fi. distinct. 78. Sed contra capit. fin. distin. 76. Sed commu. ꝙ tales personę possunt legitimā tutelam suscipere, sed nō coguntur, & ita not. in d. c. fin. & in c. generaliter. 16. q. 1. & p Ab. in c. ex. parte. 3. de sepult. Sed hæc com. Solu. habet duplicem difficultatē. Prima est, q̄a videntur posse cogi ad legitimam per d. fi. ibi? Ad tutelas, & curationes in ex: vsabiles attrahunt. ponderando vltima duo verba, ex cōtrario. d. opin. vr contra generalitatem d. cap. generaliter. iuncta l. iam hoc iure. ff. de vulg. & pupil. cum ibi traditis? Forte iura, q̄ dicunt, q̄d tales personæ possunt aut debent tutelam suscipere, in ... legi debent ac ge, & improprie pro quadam protectione, nō pro cura, & tutela specifica, & ornata mi... orū, nō pupillorū, ad hoc ponderari potest c. 2. dist. 78. quatenus meminit viduarum, in quas non cadit tutela, & cura proprie, & unū determinabile. & c. q̄ sequitur immediate, & quod licet clerici aduocare prohibeantur tamen pro uiduis, & orphanis non solum nō prohibentur. sed debent, & gratis; ut per Abb. in c. 1. ne cle. ver. monach. & §. ponulandi, vbi etiam no inf. de procurat.

h Ipso iure. Adde ꝙ non est necessarium, ꝙ ad se excusandum compareant. secundum Bald. in l generaliter C. de Epis. & cler. in. 1 oppositione. Etsi quis daret clericum tutorem in suo testamento incurreri pænam c. fi. dist. 78. quia non posset pro eius anima fieri aliqua oblatio, vel oratio, quod est valde seuerum, & notabile.

i Clerici Scilicet in sacris constuti nam constituit in minoribus possunt esse tutores. & curatores, etiam testamentarii, etiam quod nō subsit causa aliqua specialis pietatis, Sed quis dabit tales in minoribus constitutos tutores? Non Episcopus,

scopus, quia pupillus non est sibi subiectus. l. neque, ff. de tut. & cur. da. ab his. Non potestas, quia clericus futurus tutor non est sibi subiectus. Non uterque, quia cum sint iurisdictionibus separatis & singularibus, iungi nō possunt. l. 1. C. qui num. ecclesia sanctæ Mariæ. de constitu. aliquid in ca. si clericus. de foro comp.

e Legibus. Lege sancimus. Co. de sacrosanct. eccles.

f Excommunicationis. Scilicet contra particulares, & singulares personas. hoc tamen præcedente mōnitione. iuxta ea, quæ tradit Ab. in c. non minus, eo.

etiam iubentur, cum ipsis cupiditatis [a] negotia non pietatis interdicantur.

Ad murorum custodiam etiam clerici tenentur tē por necessitatis. h. d.

Excipitur ēt ab his muneribus [b] murorum custodia [c], a qua si magna immineat necessitas, neminem excusari constitutum est, vt cunctis vigilantibus melius valeat ciuitas custodiri.

Personæ ecclesiasticæ non possunt a sæcularibus potestatibus collectari. h. d.

Realis immunitas [d] est per quā res ecclesiasticæ a censu, vel collectis potestatum seculariū liberę reddunt. Siquidem tam profanis legibus [e] quam sacris canonibus sub excommunicationis [f], & interdicti [g] pena constitutum est, ne quis eorum, qui iurisdictionem temporalem obtinent, possit tributa, collectas, seu quascunque [h] exactiones, sub quouis titulo, uel colore imponere ecclesiis, uel personis ecclesiasticis, pro domibus, prædijs, vel quibuscunque possessionibus legitimè adquisitis, etiam si ipse ecclesiæ, vel personæ, vel res sint intra illorum territorium constitutę.

Ob magnam necessitatem, vel utilitatem consulto pontifice possunt clerici sine tamen coactione laicis subuenire. h. d.

Si tanta rō sit in republica necessitas aut vtilitas [i], vt episcopus cum clero suo laicorum nō suppetentib. facultatibus, communes [K] vtilitates per subsidia ecclesiastica subleuando ducāt, Romano prius consulto Pontifice, omni penitus cessante coactione, poterunt aliquid incommune conferre, & laici humiliter, ac deuote cū gratiarum actione suscipere.

intel Vide per Bald. in l. generaliter. C. de epi. & cler.

a Cupiditatis. Concord. cap. 1. dist. 88. & capi. fi. distinct. 86. intelligitur autē semper id fieri causa cupiditatis, nisi necessitas probetur, arg. 12. q. 1. c. 1. & not. in cap. 1 dist 88 quod no. etiam quod hic dicitur de uiduis intellige de minoribus: aut intellige de tutela & cura improprie, ut in prox. §. fuit notatum.

b Muneribus. Scilicet personalibus.

c Murorum custodia. Quilibet enim tenetur patriam defendere facit capit. omni timore, & capi. si nulla 13. q 8. & propter hoc excusatur pater occidens filium, & contra, l. minime vbi traditur. ff. de religiosis, & sumt pr. fune. Sed contra est cap. reprehēsibile. 23. q. 8. Solut. quod hic dicitur, & in cap. eod. unde hæc litera sumitur, procedit tēpore magnæ necessitatis, ut hic exprimitur contrarium regulariter, facit lex nullus. C. de curs. publi. lib. 12. & cap. pen. de henric.

d Immunitas. Verificantur quæ in hoc. §. dicuntur ex cap. in qualibet. & ex cap. secundum. 22 q. 8. & cap. non minus, & cap. aduersus, eod. & cap. clericis. & c. quamquam, eo. in 6. & clem. uni. eo. in quibus iuribus diffusissime Pōtifices dilatauerunt hāc materiam. & nouissime, uel confirmauit uel adduxit Concilium Trident. sess. 15. cap. 20. & trahitur hæc immunitas etiam ad bona patrimonialia clericorum, secundum multos habetur de hoc in cap. si diligenti, de præscript, & in cap, eodem.

g Interdicti. Contra uniuersitates, quę excommunicari non possunt. cap. Romana, §. in vniuersitatem de sent. excomm. in 6, & cap. quam quam. de cens. in 6.

h Quæcunque. Istam generalitatem restringe, & intellige, vt non comprehendat onera perpetua & annexa; vt quia forte onus facien di, vel soluendi certum quid, & nisi forte prædiū esset feudale: nam ratione feudi ecclesia subiicit laico. capit. solitæ. cum ibi not. de maio, & obediē. ut per Abb. inc. 1. de censi. in fin. et in cap. fin. de uita et hone. cle. et nota in cap. atributū. 23. quęstio. 8. et de materia late per Abbat. in cap. non minus, eodem.

i Vtilitas. Nota necessitatem et utilitatem ęquiparari, conc. cap. non minus. & cap. aduersus.

K Communes. Idest; alicuius uniuersitatis, etiā laicorum tantum secundum quosdam Abb. tamen in cap. aduersus. eod. unde sumitur verbum cōmunes, intelligit, laicorum scilicet, & clericorum, & sentit non procedere quod hic dicitur. qñ verteretur vtilitas vel necessitas laicorum tātum prima benignior, & forte etiam uerior cum dicat laicos debere suscipere cū gratiarū actione quasi beneficium solum laicorum, & cum exceptio debeat esse de regula, regula negatiua loquitur de laicis tantum, vt in cap. aduersus.

a Quemadmodum. Hucusque posuit pertinentia ad primam partem rubricæ, quæ sequuntur pertinent ad secundã partẽ. et sic ad subiectionẽ.
b Diximus. Supra de construend. consecr. et repar. ecclesi. per totum.
c Obedientia. ca. quanquam. d. 23. & ad hanc non solũ tenentur clerici, sed et laici, quãtumcumq. potentes in his quę concernunt aĩam, cap. omnes principes. de maio. & obed.
d Subiectio. Qui ecclesiæ recognoscunt episcopum in dominum fac. cap. grauem, de excom. prelato. non tamen debẽt ei seruire tamquam principi sæculari, sed tamquam filii suo patri, c. cum Aposto lus. decensi. & ca. esto subiectus. cum ibi not. dist. 93.
e Reuerentia. In star eius, quæ debetur patrono a libertus. l. fi. cum ibi not. ff. de obseq. a lib. pa. pst.
f Institutio. 16. quæst. 7. cap. omnes. & cap. si quis princeps. & capi. decernimus, & c. præ mentis, & de hæret. capi. ex iniũcto. in fi. Et de qua institutione hæc littera intelligi debeat, habetur per Abbat. in cap. conquerente. de offic. ordi. vnde sumitur & de hoc uerbo no. supra in rubrica institut.
g Destitio. Id est, potestas priuandi clericum beneficio, nam, nisi aliud habeat cõsuetudo, ad episcopum pertinet destitutio omnium clericorum licet alius habeat ius conferendi. ca. 1. de capellis monachorum & 16. quæst. 2. cap. visis, & quod ibi nota.
h Correctio. Qua corrigit subditorum excessus & ea, quæ deniãt, cap. irrefragabili, & ca. licet, de offi. ordi.
i Reornatio. Cap. irrefragabili. & cap. licet de offi. ord n Et sunt hæc diuersa, corrigere, & reformare, adeo quod data alicui potestate reformãdi non uenit potestas corrigendi, ut per Abb. in d. c. irrefragabili et c. conquerente, de offi. ordi.
K Iurisdictio. Facit. c. cum ab ecclesiarum, cum ibi nota. de offic. ordin. et capi. conquerente, eo. titu.

Ecclesiæ episcopo omnimodã subiectionẽ dẽt. h d.

Quemadmodũ [a] autẽ sacrosanctis domib. secũdariũ potestatũ intuitu omnimoda debetur immunitas tã locorũ rationem quã personarũ, & rerũ, sic eisdẽ rationib. ab illis proprio episcopo omnimoda subiectio debetur Nã quãtũ ad ipsa loca pertinet ut paulo ante diximus [b] nemo ecclesiã in in diæcesi ædificare poteru, aut consecrare præter sui præsulis cõsciẽtiã. Quo ad personas eccclesiasticas ipsi debetus canonica obediẽtia [c] subiectio [d], reuerẽtia [e], adeundẽ spectat institutio [f], destitutio [g] correctio [h], reformatio [i] causarũ omniũ ad forũ ecclesiasticarum de iure spectãtium iurisdictio [K], ecclesiasticarum cẽsurarum [l] promulgatio, sacramẽtorum exhibitio [m]. Si res ecclesiasticas spectes, ipsi cẽsus debetur ipsi rathedraticũ [n], siue synodaricũ, ipsi procuratio [o] annua, in mortuorũ [p], & decimarum quarta.

Ad episcopum quædam pertinent iure ordinationis, quædam lege iurisdictionis, quædam lege diæcesani. h. d.

Sed hæc oĩs pastoralis potestas in tria principalia mẽbra cõtrahitur, quædam enim ad episcopũ spectãt iure ordinis vt clericorum ordinatio, uirginũ benedictio, altariũ, & ecclesiæ cõsecratio, quædã lege iurisdictionis corrigẽdi, & cõferendi excomunicãdi. & instituendi potestas, quædã lege diæcesana [q]. ut ius

l Censurarum. Quæ sint istæ censuræ ecclesiasticę, dic, vt infra de ecclesi. cens. per tot. et ca. quærenti. de verb. signi.
m Sacramentorum exhibitio. Potest hoc uerbũ dupliciter intelligi. Primo de sacramentis, quæ sunt ordinis episcopalis, vt ordinis collatio: nam tenemur ordines recipere a proprio episcopo, nõ alieno, 9. q. 2. per totũ, & c. nullus, de parroch. Itẽ uirginũ benedictio. c. ueniens, de præscri. Secundo potest intelligi de omnibus sacramentis, nam quilibet de diœcesi debet pro sacramentis recurrere ad proprium episcopum, uel parochum. Episcopus enim concurrit cum quolibet presbytero parochiali. vnde omnes ecclesię diœcesis censentur sub una ecclesia, capitu. penulti. & ibi not. pe penitem et remiss.
n Cathedraticum. Cathedraticum, siue synodaticum est pensio duorum solidorum aureorum uel argentorum, secundum loci consuetudinem, quæ datur episcopo a qualibet ecclesia ut declarat Abb. in c. conquerente, de offi. or. et est c. 1. 10. q 4.
o Procuratio. De qua dicetur in tit. seq.
p Mortuariorum. Id est, de his quæ relinquuntur ecclesiis occasione funerum, secundum Ab. in c. conquerente. uel dic, ut per gloss. in d. cap. cõquerente. Et de hac, et de quarta decimarum dicitur in titulo de canonica portione, et de omnibus superioribus iuribus habetur late in cap. conquerẽte de offic odin.
q Diæcesana ista nomina, & diuisio non reperitur explicite in aliquo textu, sed ad faciliorẽ traditionem ex mente et intentione iurium fuit ad doctoribus inuenta, et usu reccepta, et uidetur vel de commoda, et de ea uide late per Abb. in cap. dilectus. de offi. ord. ex quo etiã poteris mutuari quia quid ratione dicatur pertinere ad episcopum tam lege iurisdictionis, quam lege diæcesana, quam iure ordinis.

DE

census, & cathedraticam exigendi, decimam percipiendi, ius hospicij indicendi, & hissimilia. Sed cum tam de locali, quam de personali subiectione, deque his, quæ ad episcopos tã iure ordinis, quam lege iurisdictionis pertinent, supra locis congruis loquuti fuerimus, transeamus nunc ad eam subiectionem, quę cognoscitur ex solutione census, & rerũ, quæ lege diæcesana ad ordinarium pertinent.

DE CENSIBVS, EXACTIONIbus, & procurationibus. Tit. XXI.

Census generaliter sumptus continet oēm pensionem, specialiter vero tantum cathedraticum. h. d.

Census appellatio generalis est, sumiturq. pro omni pensione, quæ prælatis de ecclesiasticis prouentibus singulis annis in signũ subiectionis, uel alterius iuris [a] penditur. Speciali tamen nomine [b] census, qui episcopo ab ecclesiis in argumentum subiectionis tribuitur cathedraticum [c] appellatur, eo quod ob honorem cathedræ prę soluatur.

Quibus temporibus, & quibus causis possit census constitui in ecclesiis. h. d.

Constituitur [d] aũt census, aut fundationis tempore, aut consecrationis, aut donationis, aut tempore immunitatis indultæ.

Fundationis et consecrationis causæ potest imponi census, h. d.

Fundationis aut consecrationis tpe census imponitur, quia velut præter ordinarii cõsensum nec fundari, nec dedicari [e] põt ecclesia: ita eodem tempore certum cẽsum episcopus in subiectionis signum constituere [f] poterit.

Episcopus ecclesiis & pijs locis concessis, uel exēptis potest censum imponere h. d.

Sed nec illud insolitũ [g], aut nouum haberi debet. ut cum episcopi ecclesias piis locis rite concesserint, aut exemptas fecerint [i], aliquid sibi in eis pensiones nomine reseruent.

Sedes apostolica ab ecclesiis sub protectione receptis censum recipit. h d.

Sedes quoq. Apostolica cũ libertatis priuilegiũ, uel ēt quibusdã ecclesiis protectionis indulget præsidiũ, censum gratis oblatũ suscipit, & in literis Apost. ad futurorum pontifi cũ memoriã [K] quantitas census exprimitur.

Patrono fundanti potest census constitui. h. d.

Sed & patrono [l] fũdationis tpe poterit eps m

DE CENSIBVS exactionibus et procurationib.

a Vel alterius iuris, No. ergo ex hac litera, q̃d census præstatio & receptio non denotat de necessitate subiectionem, ca. quanto, & ibi not. Abb. eo. & in cap. quoniam, &c. recipimus, de priuil. & p ea. Fel. in cap. ad audientiam. de rescr. post Ab. in d. ca. in causa, de cau. pos. & propr. ubi plura alleg.
b Nomine. Non est nouum in iure, ut unum & idem nomen deseruiat generi, & speciei, ut in adoptione, l. 1. ff. de adoptio. in iurisdictione, ut in le. Imperium, ff. de iurisd. omn. iud. iuncta rubrica eiusdem tituli cũ ibi traditis, & quidam idem dicũt de testamento, ut ordinarie traditur in rubr. de lega. 1.
c Cathedraticũ De quo in capit. 1. 10. quæst. 1. & in c. conquerente, de offi. ord. & supra ti. proxim. §. penul. & per Host. in sum. eo. §. ex quibus, uersi. cathedraticum autem. Vide Euseb. ecclesiast. historiæ libr. 7. capit. 14. & 16. & Tripar. libr. 5. ca. 39.
d Constituitur. Nota quattuor tempore census constituendi, & de his uide late per Hostien. in sum. eo. §. si quis census,

e Nec dedicari. Vt supra de construcla eccles. §. quamcunque, cũ ibi no.
f Constituere, Habet de hoc 18. q. 2. cap. Eleutherius.
g Insolitum. Nota pręiudiciũ pro his, quæ diu agitata sunt in ecclesia Dei, patienter & toleranter sup e iore. fac. l. fi. C. const. princ. & l. minime, Co. de legibus, & c. constitutus, de relig. domi. unde sumi.
h Concesserint. Vt in c. constitu. de relig. domib.
i Fecerint. Quod potest: sed non quo ad omnia, vt per Abb. in ca. cum uenerabilis. eod. & dicetur infra eo §. & in tantum.
K Memoriam. Nõ ad obligationem, cũ dicatur gratis offerri, fac. l. contrahitur, ff. de pig. act.
l Patrono. C. pręterea, de iur. patr.
m Episcopus. Nota, q̃ episcopi auctoritate est facienda hæc reseruatio, propria. n. auctoritate patronus nõ potest aliquod seruitiũ, uel temporale sibi reseruare in ecclesia, fac. c. cũ dilectus, de cõiu. & per Inno. in cap. qm̃, ne præl. uices suas. Et per hoc infert Ab. in cap. præterea, de iur. patron. q̃ si quis mandauit in testamento ecclesiã construi, & reseruauerit aliquam annuam pẽsionẽ filiis soluendam, quod nisi episcopus illã reseruet

per statutum suum filii non poterunt exigere, licet testator in dispofuerit fac. no. in c. significatũ de preb. & ista reseruatio debet fieri ante consecrationem, non postea, vt no. in d.c. preterea, arg. l. perfecta C de dona, quæ sub mo. etiam extra, vt per Doc in d.c. cũ clerici. licet ibi aliter not.

g Episcopus. Concord. cap. scientes, cap. prohibemus, cap. significauit. cap. grauis, et capit. cum uenerabilis, eod. & cap. constitutus, de relig. domi. capitu. ut nostrum, ut ecclesi. benefi. sine dim. confer.

a Mederatos. Quando .s. aliquid plus contulit ecclesię, quam sit dos necessaria Abb. in cap. 1. eo, & in capi. præterea, de iur. patrona. Necessaria autem illa dos dicetur, sine qua ecclesia in statu debito & conuenienti sustentari non potest: argum. c. 1. tit. de instit. & not. in ca. cum sicut. de consecrat. eccl. uel alt. alioqui si episcopus quando ecclesia nihil haberet ultra necessaria, nõ ualeret reseruatio, & epi auctoritas nihil suffragaretur, ut per Ab. in c. 1. eo. arg. c. vides, dis. 10. Immo si reseruatio esset legitime facta a principio: inciperet añt ex post facto esse immoderata, poterit, & debebit reduci ad moderationẽ: ut per Ab. in d.c. preterea. fa c. ca. 1. de censu.

b Simplices. Id est, qui non hẽnt aliq̃ prælaturam cuius prætextu id possint facere.

moderatos[a] sumptus constituere.

Simplices sacerdotes nõ possunt proprias ecclesias facere censuales, & qui de facto id fecerit, ab ecclesia ipsa remouebitur h d.

Simplicis[b] aũt sacerdotes, vel clerici nõ possũt ecclesias quibus præsunt, propria auctoritate, præsertim[c] post eorũ decessum, cẽsuales efficere. Ideoque qui ab eisdem quadã collusione, pensionẽ annuã de ecclesiis receperint, illis defunctis super pensionis receptione audiẽdi non erunt[d], si Rbm. Pontificis, aut alterius, qui de iure id facere potuerit,[e] auctoritatem super hoc nõ interuenisse cõstiterit. Quin potius si qui per collusionẽ[f] talia facere comperti fuerint, ab ipsis ecclesiis remouendi erunt.

Episcopus non potest nouum censum imponere, vel ueterem augere, præter cathedraticum h. d.

Sed nec episcopus[g] ipse, aut quilibet[h] alius ecclesiis nouos census[i] imponere, aut ueterẽ augere[K], aut partẽ prouẽtuũ[l] suis v sib. vẽdicare poterit, idq; adeo obtinet, ut ẽt iurm[m] de nouo cẽsu persoluẽdo quis susceperit, non ppea soluere, sed absolui ab illicito iureiurando debeat.

Ex eo quod quis facit ex debito officij, non debet præmium consequi. h d

Nec quidquã profuerit, quod eps, uel quilibet de nouo illas de manib. laicorum eripuerint:[n] nam nec eo casu præter cathedraticum, & quæ cęteris imponuntur, aliquid exigi poterit[o].

h Quilibet. Puta Abbas. facit clementi. quia regulares, § 1. desupplenda negligentia prælatorum.

i Nouos census Sed quem dicemus nonum censum? Respondeo, qui non est impositus in fundatione ipsius ecclesię, 18. q. 2. cap. Eleutherius, vel quinõ est præstitus tanto tempore, quod ad legitimam præscript. sufficiat, ut not. in ca. significauit. eodem.

K Augere. Etiam quod augerentur possessiones. quod intellige in censu: secus in procuratione. ca. quanto, eod. Procuratio autem nõ dicitur proprie cẽsus: sed pẽsio, quæ videtur posse augeri ex causa iusta, etiam sine episcopi auctoritate, capitul. præterea eodem, & nota, in capit. prohibemus, ubi Abb. nota. rationem diuersitatis eodem.

c Præsertim. Implicat q̃ nec ẽt in uita, Alii, exponunt pro tãtum, asserentes quod quis põt se obligare ad soluendum censum in uita sua. Sed hoc procedit itademũ, si personaliter se ad soluendũ censum obliget, nõ si ecclesiã quia obligando ecclesiã dicitur alienare quod non potest fieri, nisi seruata iuris solenitate, 1. q. c. fine exceptione.

d Non erunt. Quia illa pensionis constitutio successores non ligat.

e Potuerit. Arg. quod auctoritate prælati potest imponi nouus census, de quod infra. §. pro x. et c. prohibemus, eod.

f Per collusionem. Nota uerbum, quia aliud si non per collusionem quia tunc non militat pœna hic posita, sed arbitraria. Abb. in capitu cum clerici, & in capitu. grauis, eod. uerbum autem, collusio hic late sumitur, non solum pro collusione, quam contingeret fieri in iudicio a. sed

l Prouentuum. Facit capitulum ut nostrum, in fine ut ecclesi. benefi. sine dimi. & clem. quia regulares, §. primo. de supplenda negligentia prælatorum.

m Iuramentum De hoc habes in capitu. significauit, & in capit. grauis, eodem. Et idem dicas de fideiussore præstito, ut habetur in dicto capitu. grauius. Et facit. quia potius periurium, quam iuramentum meretur, hoc appellari, c. sicut nostris, de iureiu.

n Eripuerit. Puta, quia de facto a laicis detinebãtur. & usurpabant istas ecclesias, vel quia laicus episcopo remisit ius patronatus: vel forte consensus debebatur patrono laico, a quo liberauit ecclesiam suo ingenio.

o Poterit. Videri tamen poterat contrarium prima facie, cum quando quis liberat uel eximit ecclesiam

Ex causa & non in propriam vtilitatem potest episcopus nouum censum constituere, vel augere veterem accedente consensu capitali. h. d.

Quod autẽ diximus [a] episcopũ, nec nouum posse cẽsum imponere, nec augere veterẽ, ita intelligi oportet, si in propriã [b] velit vtilitatẽ conuertere. Cæterũ si non in suam, sed in alterius sibi subiectæ Ecclesiæ cõmodũ, ex iusta causa, [c] nouũ cẽsum cõstituere, vel veterẽ augere, vel ẽt minuere [d] uelit. Capituli accedente consensu, [e] id sibi minime interdicitur. [f]

Prouinciæ, & Ecclesia de nouo conuersæ in persoluendis censibus seruabunt consuetudinem prouinciæ vicinæ. h. d.

Sed qs erit modus obsequiorũ Metroplitano exhibẽdorũ, si qua de nouo conuersa prouincia, ad alicuius ecclesiæ iurisdictionẽ accesserit? [g] & ex facto respõsũ est, id obseruari debere, ꝙ in vicinis [h] ꝓuinciis obseruari reperit̃. [i]

Episcopis visitantibus debentur procuratio h. d.

Vlterius prælatis diœcesim visitantibus, ẽt procuratio debet̃. Est autẽ ꝓcuratio necessariorum sumptuũ exhibitio. Nã cũ Apostolico testimonio [K] suffragante congruum sit, vt a quibus spiritualia recipimus, eisdẽ etiã temporalia nostra communicemus. [l] Rectissime constitutum [m] est, vt cum prælati diœcesim peragrando. [n] diuina nobis exibent, illi etiã a

ecclesiam possit nouum censum imponere. c. constitutus, de relig. domib. & sup. §. j. & idem quando fundatur de nouo: quod & hic vr̃ interuenire, cũ capiens ecclesiam de manib. laici videatur eã de nouo adducere in libertatẽ, & quasi fundare. Sed cõtrariũ hic deciditur, & in ca. ecclesiis, vnde sumitur, eo quia Eps tenebatur ad hoc faciendum a necessitate. quo casu faciẽti: aliquid laudabile ex proprio tamen officio non debet aliquod pmium. Vnde præmium promissum capienti banitũ non debetur Barisello & familiæ, qui ad hoc faciendum tenentur ex officio. fac. l. congruit. ff. de off. præsi. & in ca. j. de offic. ordin.

a Diximus. Pro declaratione, & verificatione huius. §. sunt videnda quæ ponit Hostien. in summa. eo. §. quis imponere potest.

b Propriam. cap. prohibemus, & ibi Ab. ĩ j. no. eo.

c Ex iusta causa. Collige hic quæ sint necessaria in impositione noui census. Primo auctoritas episcopi. Secundo causa iusta. Tertio consensus capituli. argum c. pastoralis, & c. tua, de his, quæ fi. a præla. sine cousen. ca. Quarto consensus ecclesiæ cui imponitur census, si est collegiata: arg. c. j. de reb. eccle. non alien. & c. 1. de re permu. Abb. tamen in c. significauit, eod. tenet quod si causa impositionis esset vrgens, & ecclesia collegiata nollet consentire posset Episcopus hoc facere cum consensu capituli: arg clem. fi. de reb. eccle. non alien. & c. 1. eo. tit. in 6.

Reqsita in impositione census noui.

d Minuere. Vt in ca. auaritiæ, cum ibi traditis, de prębend.

e Consensu. Fac. c. pastoralis, & c. tua. de his, quæ fi. præl. sine consen. cap. & c. pen. de cond.

f Interdicitur. Hoc intellige, quãdo detracta pensione ecclesia cui census imponitur, potest congrue viuere; aliàs non debemus discooperire vnũ altare, vt aliud cooperiatur, c. cum causam, & ca. extirpandæ, cum ibi no. de prębend. fac. c. penult. de donat.

g Accesserit? Siue nunc primum, siue quod occupata ab infidelibus fuit a nostris recuperata & sic quodam modo postliminio rediit, secundum Hostien. quod Abb. putat, no. in quadam additione, super cap. super eo, eod.

h Prouincijs. c. super eo, cũ concord. ibi. allegat. Sed cõtra, c. illa, & c. illud, dist. 13. & c. vtinam, dist. 75. & c. de trina. de consecr. distin. 4. Sol. ibi apparebat de propria cõsuetudine loci: q̃ præfertur consuetudini aliorũ locorum, hic quãdo nulla consuetudo apparebat de hoc late p Io. And. & But. in rubri. de consue.

i Reperitur. Hoc tamen non procedit quãdo consuetudo vicini loci esset nimium onerosa: quia negligentia unius loci nõ debet nocere alteri nõ negligenti, secundũ Innoc. in c. fi. de off. ord. & sequit̃ Ab. in c. super eo, eod. Itẽ non procedit in sacramẽtis ecclesiæ, vel articulis fidei, nã in hic debet locis ad fidem veniẽs tenere quod tenet ecclesia. Romana. c. abolendæ, de hęc cum his, quæ alleg. Abb. in d. capit. super eod.

K Testimoni 1. Corin. cap. 9. facit, c. cum secundum, de præbend c. inter cætera. de offi. ordin. ca. si Episcopus, de off. ord. in 6 cap. cum voluntate, de sent. excom.

l Communionem. Cum non sit ferendus qui lucrum amplectitur, & onus recusat. l. vni. §. pro secundo. C. de ca. tol. l. secundum naturam ff. de re iudi. ca. qui sentit, eo. tit. in 6. & in clemen. 1. ubi not. eodem.

m Constitutum est. c. cum Apostolus, & c. cũ venerabilis, per totum, eo. tit. in 6. & clementinis.

n Peragrando. Sed quid si ecclesia adeo sit vicina vt nulla necessaria sit peragrato, an exigatur procuratio? Et nõ videtur, cum esset ratio laboris, & ita quidam tenuerunt; ut no. in cap. cum sit, de simon. Communiter contra per c. venerabili eod. Nec enim procuratio solius laboris intuitu exhibetur, sed etiã in signum superioritatis, & vt facilius pręlati ad visitandum inducantur, vt per Abb. in d. c. cum sit.

nobis exhibeantur. [a]

Episcopus remittens ecclesiæ seruitia, non censetur remittere procurationem, sed illam dare detrectantes pōt excōicare, & procurationi non præscribitur, h.d.

Et adeo visitationi annexa est procuratio, ut si episcopus alicui ecclesiæ omnia seruitia remiserit, [b] eidem visitanti nihilominus moderata debeatur procuratio, [c] quam si visitati exhibere negauerint, si quam in contumaces rite tulerit sententiam, [d] erit inuiolabiliter obseruanda. [e] Cum nec ullam aduersus procurationem, quæ ratione visitationis [f] competit, præscriptionem [g] currere dignoscatur.

Qui visitare possint, & quod Archiepiscopus potest visitare prouinciam, etiam quod suffraganei non sint negligentes. h.d.

Visitandi vero solicitudo non modo incumbit Episcopis, [h] verum etiam Archiepiscopis, Patriarchis, Sedis Apostolicæ Legatis, [i] Nunciis, Archidiaconis, & Diaconis, qui quidem, ne non tam diuina, quam propria [K] quęsisse uideri possint, caute prospicient, ut ea, quæ

a Exhibeantur. Id est alantur. l. periculi, in fina. ff. de nautico fœn. & c. cū Apostolus, eod. Et hæc allusio est quædā, siue agminatio. sicut supra eod. §. sed nec Episcopus.

b Remiserit. Quod cū facere non poterit, nisi faciat ex causa, cum sine cā, & cōsensu capituli non possit Eps alienare iura ecclesiæ suæ. c. pastoralis, de d. n. & 12 q. 2. ca. sine except. & ca. fin. cum ibi no. 12. q. 3

c Procuratio. In generali n. remissione non veniūt ea, quę in speciali non remittuntur. sicut in obligatione generali. l. obligatione. ff. de pign. & huius naturæ sunt etiam alia, quæ non veniunt in remissione generali; s. cathedrati cum. ca. pastoralis, de don quod nec specialiter pt remitti, secundū commun. opin. vt habetur, in capi. cum venerabilis. eo. licet Arc. contra, in cap. j. de pręb. in 6. Itē nō pōt remittere charitatiuū subsidium c. cum apostolus. eo. nec institutionē auctorizabilem quo ad curā populi. arg. c. cū satis, d. offi. Archid. c. 2. de capel. monach. in 6. itē quo ad ea, quæ sunt ordinis Episcopalis; non. n. pot Episcopus eximere subditum, ut nō teneatur ab eo recipere quæ sunt ordinis Episcopalis. Dicas tamen secundū Io. An. quod licet Episcopus non possit a se in totum eximere ecclesiam, tamen per modū cuiusdam perpetuæ vicariæ pōt cōcedere inferiori prælato et recipienti nomine suæ dignitatis omnia pdicta iura, tribus exceptis scilicet cathedratico, reuerentia, & charitatiuo subsidio, ut per Abb. in d. c. cum venerabilis. Per hanc tamen perpetuæ vicariæ constitutionem ex toto iura hæc non abdicantur ab episcopo, quia saltem illo negligente poterit Episcopus exercere arg. c. irrefragabili. § excessus, de offic. ordin.

d Sententiam. Sed an visitator habeat etiam potestatem priuandi beneficiis? Resp. vt per Abb. in c. dilectus filius. de rescrip.

e Obseruanda. Cap. cum nuper eod.

f Visitationis. Ideo dicit visitationis quia in procuratione, quę cōpetit rōne institutionis, sine cōsuetudinis, bene currit pręscriptio. arg. 18. q. 2. c. Eleutherius, & c. seruitium. & no in c. venerabili, eod. Habetur in c. cum ex officii de præscrip.

g Pręscriptionem. Ca. venerabili. & c. cum instantia. eo. & c. cum ex officij, de præscr. etiam longissimi temporis, d. c. cum instantia posset tamē contra procurationē proficere priuilegium Apostolicum. Et sic præscriptio, & priuilegiū Apostolicū non procedunt a pari. Vnde pręscriptio nō reddit laicum capacem iuris spiritualis, sed, priuilegiū Apostolicum, sic Abb. in d. ca. cum instātia, post Io. And. in cap. 2. de præb. in 6. in nouella: arg. contra inf. tit. prox.

h Episcopis. Nota quæ sint personæ quæ visitare possunt subditos. fac. ca. cū Apostolus. & c. pcurationes eo. & in ca. 1. cū seq. eo. in 6. Et q dicit de Archidiaconis, & Decanis, hēt respectū ad consuetudinē quorundam locorum, in quib. Archidiaconi visitant, aut iure pprio, aut vic. Episcopi. Et pōt in hac materia formari regula, qd omnis prælatus habens iurisdictionem potest visitare. pro hoc c. in singulis, de sta. monach. fac. quod habetur per Feder. cons. 145. & consi. 111. & per Cald. consil. 10. & per Oldr. consil. 204. & per Abb. consil. 26. Sed quid si plures ex istis concurrant in visitando? an vnus impediat alium? Resp. ut per Abb. post gl. in c. sicut, de accu.

i Legatis. In c. cum apostolus eod. vnde hæc littera vr sumi, fit mentio non de legatis, sed de Cardinalibus, q in effectu in idem vr recidere, cum Cardinales tm credantur esse de latere legati, ut not. supr. de collat. §. ex legationis de quo. vr hic intelligere, & est text. in ca. procurationis. eo. Sed unum fac. dubium: quia in d. ca. cum Apostolus, habendo respectum ad numerum euectionum, vr facere non solum Archiepiscopos, sed etiam simplices Episcopos maiores Cardinalibus, qui, si fiat Apostolicæ sedis legati, deberent esse multo superiores, & maiore honore digni, immo etiam si sint simplices Cardinales sine ulla legatione, quo casu non satis percipi pōt, quo iure possint uisitare, nisi forte uisitent proprium titulum. An autem Episcopus sit maior, uel minor Cardinali non Episcopo disputari solet, & not. in c. quamquam 2. q 8. & per Host. in c. ecclesia. 2. de elect. & remissiue per Abb. in d. c. cum Apostolus.

K Quam propria. Argu. contra concionatores, & alias religiosas personas, quæ recipiunt munera, qui tametsi indigeant, possunt non modo recipere, sed etiam uit o petere. fac. §, ulterius. cum cō cord. ibi allegat. supra eod.

Gene-

a Generali.c.1.eo.in 6.
b Lateranensi,c.cum Apostolus.eo.
c Innocentiana.ca.1.eo.in 6.
d Non possunt.c.fi.eo.in 6.
e Poterunt. Poterunt etiam, dum visitant audire confessiones subditorum su s suffraganeus, absoluere, & pænitentias iniungere. non obstāte quauis consuetudine, vt in c.fi. eod. in 6.
f Priuatum.ca.fi. eo. & dicit priuatum, quia potest esse ēt Gratoriū publicum, puta si sit cōstructum auctoritate Pontificis, quo casu nō esset priuatū, ut per Ab. in d c. fi. nec posset trās ferri ad vsus ꝓfanos, & priuatos.
g Oratorium. sed qualiter cognoscitur oratorium ab ecclesia? Res. ecclesia est illa, q̄ principaliter deputatur ad celebrādum, & orandum, ac ēt consecratur per epm, & sibi pro ministris dos cōstituitur, & diuino cultu. c. nemo. de cō secr. di. 1. ubi per Arch. & supra de constru. eccles. §. quacumq. oratorium uero non cō secratur, non constituitur sibi dos nec principaliter fit, ut ibi celebretur, sed ut oretur. unde sine licētia Epi non potest ī oratorijs celebrari, ut in c. unicuique, cum sequ. de cōse. d. 1. Nec pñt habere campanam publicam. c. parentibus. & ibi Doct. de priuil. de quibus com. opi. est, quod non gaudeant priuileg. eccle. vide per Dec. consi. 148.
h Extorqueri. potest tamen Episcopus accedere ad videndum, in illud priuatum oratorium honeste tractetur, & an sit rite constructum, & potest facere illud demoliri, secundum Innoc. & Ab. in c. fin. eo.
i Probabilis Nota duo requisita ad causam charitatiui subsidij indicendam? scilicet quod sit manifesta, & quod sit rationabilis. fac. c. cum Apost. §. 1. eod. Et de isto subsidio charitatiuo habes amplum tractatum per Barth. Bellenzinum ad quē erit recurrendum in casibus, & quæstionibus emergentibus.

tam generali,[a] quam Lateranensi[b] cōcilio continentur, & quæ Innocentiana[c] constitutione, atque aliis canonibus salubriter cōstitutα comperiuntur, inuiolabiliter obseruent.

Archiepiscopus uisitat diœcesim suffraganeorum, etiam non negligentium. h d.

Quod autem diximus Archiepiscopis uisitare licere prouinciam, ac procurationes a locis recipere visitatis, tunc etiam sibi locum vendicat, cum eius suffraganei argui negligentiæ nomine nō possunt.[d] Nec enim propterea minus suam libere visitare prouinciam poterunt.[e]

Ob oratorium non est exigenda procuratio, & ob vrgentem necessitatem potest Episcopus exigere charitatiuum subsidium. h d.

Postremo admonendi sumus propter priuatum oratoriū,[f] in quo quis interdum celebrat, procurationes, quæ visitationis ratione debentur, a quoquam exigi, vel extorqueri[h] non posse, sed nec aliis exactionibus subditos suos episcopi grauare debeant, nisi quandoque eisdem multæ superueniant necessitates, quibus casibus si manifesta, ac probabilis[i] causa extiterit, cum charitate moderatum ab eis postulare subsidium sustinendi erunt.[k]

K Sustinendi. Loquitur de epis, sed idem, & multo magis habebit locum in papa, vt p Hos. in summa, eo. §. ex quibus causis, ver. & breuiter. & per Bellen. in d. suo trac. in prin.

De capellis monachorum.[l] Tit. XXII.

DE CAPELlis monach.

l Monachorū Ad titulum de subiectione ecclesiarū subiecit p̄cedentem de censibus, qui pertinet ad subiectionē, sed quia & monachorum capellæ sunt subiectæ, merito post præcedentes ponit etiā istum titulum.

Omnes Ecclesiæ positæ in diœcesi subsunt Episcopo h.d.

Vsque adeo autem omnes basilicæ[m] p diuersa locæ constructæ, in episcopi, in cuius territorio positæ sunt, potestate consistunt, ut si Ecclesia, ubi monachi habitant,[n] populi curam habeāt, cum per monachū plebs

m Omnes basilicæ, ca. omnes, 96. q. 7. & d. 61. c. obitum, & 10. q 1. c. 3. & 10. q. 7, c. eps & 11. q. 1. c. monasteria, etc. cum venerabilis, & c. cum dilectus, de relig. domib. Nisi tñ ex speciali priuilegio sint exemptæ, ca. cū, et plantare, de priuil. et de hoc uide per Hostie. in summ. eo. § quid iuris habeant.
n Habitant. Secus si monachi ibi non cohabitarent. c. quod Dei timorem, de stat regula. Sed quę est ratio. quod proprio monasterio plebem habēti, non potest præponi, cum magis proprio monasterio obligetur, quam ecclesiæ alienæ, & habeat nedum socium, sed socios & cōcurrat fauor ecclesiæ? Vnde videtur magis idoneus ad explicandam curam imminentem proprio monasterio, quam ecclesię foris sitæ. Hęc est maxima difficultas, & Abbas in cap 1. eod. vnde sumitur pro solutione multum laborat, demum videtur

resídere vt id quod hic dicitur,& in d.c.1. habeat locum quoties esset copia clericorum sæculariũ, alias in necessitate non procedere, sed ratio non procenat, cum semper fuerit copia clericorum, c. legimus d st. 93.

g Orphanotrophia. Vbi orphani, idest, parentib. priuati nutriuntur.
h Bethotrophia. Vbi alũtur infantes pauperum.
i Nosocomia. Vbi ægroti curantur.
K Gerontocomia. Vbi senes aluntur,& sunt ista, secundum Host. in summa eo. religiosa non consecrata,& de horum omnium uocabulorũ significatione habes Hosti. d. loco,& no. in c. in qualibet, 24. q. 8. & in l. oĩa, C. de episc.& cler. & vulgo omnia ista hospitalia appellantur.
l Similia. Puta lepresarium, vel eleemosynariũ cle. 2. eo. est tamen dubium, an leprosorum collegium sit religiosum, ut apparet ex not. in d. cle. 2. §. 1.
m Pertinẽt. Si sint constructa auctoritate epi, & sic religiosa ut in c. quia monasterium, eo. Sed si sint ædificata sine epi auctoritate, Episcopus nõ debet se de his impedire iure decretalium Abb. in c. de Xenodochia, eo. sed patronus ad libitũ disponet secundum Inn. & alios, in c. inter dilectos, de dona. sed hodie per Concil. Trid. sess. 22. capi. 8. videtur hoc immutatũ. Si tamen patronus esse mortuus, tunc procul dubio ad curam Episcopi pertinet, quod pia uoluntas defuncti mandetur executioni, ut in auth. de eccl. titulis, §. si quis autem pro redemptione, facit c. hæc & quod ibi not. eo.

regi, non debeat, Capellanus ad consiliũ [a] monachorum ab Episcopo sit instituendus: ita vt consuetudine, [b] aut quouis statuto contrario non obstante ex solius Episcopi arbitrio, tam ordinatio, eius, quam depositio, [c] & vitæ pendeat conuersatio.

Monasteria iure communi subsunt Episcopo, h. d.

Nec id mirum uideri debet, cum monasteria ipsa,& monachorum disciplina, si nec priuilegio, nec legitima præscriptione doceatur exempta, [d] ad eum pertineant Episcopum, in cuius sunt territorio constituta. [e]

DE RELIGIOSIS DOMIBVS. Tit. XXII.

Xenodochia, Orphanotrophia, & loca similia Episcopo subsunt, qui prouidere debet, ne illorum res dissipentur, h d.

XEnodochia [f] quoque, Orphanotrophia, [g] Bethotrophia, [h] Nosocomia, [i] Gerontocomia [K] aliaque similia [l] loca, ad Episcoporum in quorum sunt dioecesi solicitudinem pertinent, [m] per eosdemque ad eas utilitates, quibus constituta sunt ordinanda, ac dirigenda erunt, nec postquam huiusmodi loca ad hospitalitatis usum,& pauperum prouisionem Pontificis ordinatione deputata fuerint, ad profanos usus cõuerti nõ poterunt. [n] Cũ ea, [o] quæ ad certũ vsum largitione fideliũ sunt

a Ad consilium. Quod tamen Eps nõ tenetur sequi, nam hoc est generale, quod quoties qs tenetur quid facere de consilio alterius, tenetur quidem consilium requirere, non sequi vt in c. dilecti, de arbitris,& c. cum in ueteri, de elect. nec ideo minus ab eius arbitrio adpendere vr̃, de quo per Legistas in l. si conuenerit, ff. de re iud.
b Consuetudine. Hoc verbũ respicit inferiora, s. qđ non ualet consuetudo, quod alius ab Epõ ordinet, uel destituat, & est sũptum, de c. 1. eo in 6. non aũt respicit dictum superius, videlicet, qđ non valeat consuetudo quod monachus possit in ecclesia & monasterio, ĩ quo ĩn habitat, curam habere, nam contrarium videmus seruari de consuetudine, quæ est valida, secundũ Ab. in c. 1. eod. in anti quis, post Io. And. Lau.& Io. de Lig. per text. a contrario sensu, in cle. ne in agro. §. cæterũ, de stat. regul. quidquid, ibi sentiat glo.
c Depositio. Monachi enim si iste delinqueret non possent remouere, sed dẽt remoueri per Episcopum ordine iudiciario: immo plures Episcopi sunt necessarii ad veram depositionem, 15. q. 7. c. fœlix,& ca. si quis tumidus, licet hodie secus per Concil. Trid.
d Exempta, c. cum uenerabilis, cum c. seq.& cap. constitutus, de relig. dom. c. auditis de præscr.
e Constituta, c. monasteria, 18. q. 2.

DE RELIGIOSIS DOMIBVS.

f XEnodochia. Loca in quibus pauperes peregrini recipiuntur.

n Poterũt, c. nulli licet, 12.& c. mancipia, de rer. permut. c. ligna. & c. vestimenta de consec. di. 1. & 19 q. 3. c. quæ semel,& ff. de relig.& sump. fun. l. si quis sepulchrum, Arg. contra, ca. ex antiquis, et c. frequens distin. 54. Sol. ut not. in d. capit. ad hæc, eod.
o Cum ea, etc. q. d. si deputata ad certum vsum pium, sacrũm, aut religiosum, non possunt transferri ad alium vsum eiusdem, qualitatis & naturæ sine licentia sedis Apostolicæ, licet sit facilis transitus in habentibus symbolum, quanto minus ad usum penitus profanum,

Ad

a Ad alium. Etiam pium, fac. 22. q. 2. c. is autem, & d. 41. c. licet 2. & c. inter corporalia, de transl. & c. ad nostram, ubi not. & c. suggestum, de app. arg. contra, c. quamuis, de pœn. in 6.
b Sedis Apostolicæ. Not. casum reseruatum sedi Apostolicæ de quibus omnib. in c. quod translationem de off leg. Hodie tamen per Conc. Trid. hæc ptās vī cōiūcta ēt ordinariis ut sess. 22. in decretis reformationum, c. 6. quod est factum ipsis tanquam sedis Apostol. legatis.

destinata, ad alium [a] salua sedis Apostolicæ [b] auctoritate conuerti non ualeant.

Ordinarij loca pia, & religiosa possunt reformare auctoritate Apostolica si opus sit reformatione, hoc dicit.

Quinimo si talium locorum Rectores exēpti sint, si tamen illorum cura postposita, bona, & iura ipsorum ab vsurpatorum manibus vendicare [c] negligant, aut quoquo modo res illorum collabi sinant, poterūt ordinarii auctoritate Apostolica [d] sibi prestita, loca ipsa salubriter reformare, & occupata, alienata, deperdita, ut in statum pristinum redigantur, procurare contradictores, [d] quoscunque per cēsuram Ecclesiasticā & aliis iuris remedijs [e] compescere, licet nullum per hoc exemptionibus, seu priuilegiis, quo ad alia, [f] preiudicium generari debeat.

c Vendicare. Etiā in iudicio, & coram iudice ecclesiastico, quod possūt t. cum sit, de for. compet.
d Apostolica. Cō cor. cle. 2 eo. c. irrefragabili, de off. ordi. & cap. ad abolēdam, de hære. & c. uni. de cleri. ęgro. in 6. cum allegatis in cle. 1. de supplen. negligen. prælato. Et uide quæ in hac materia statuunt per Conc. Tri. in decretis reformationum, sess. 7. c. 15. & sess. 22. c. 6. & ca. 8. et cap. 4. et ca. 8.
e Remedijs. Etiā inuocando brachium sæculare si expedierit, c. r. c. qm̄, de off. ord.
f Alia. Sic cle. 2. de stat. mona

Xenodochia, & loca similia non possunt in beneficium conferri, nisi certis casibus. h. d.

Eodem cauetur concilio, [g] vt nullus ex huiusmodi locis sęcularibus clericis in beneficiū [h] conferatur, etiam si consuetudine id fuerit alias obseruatum, siue per electionem [i] sit de Rectore huiusmodi locis prouidendum. Sed quod eorum gubernatio uiris prouidis, ac boni testimonii committatur, quos bona prædicta in alios vsus conuertere, præsumptio uerisimilis non existat.

g Cōcilio. Vt cle. 2. §. 1. eod. et pro plenissima cognitione eius quod hic dicitur, uidēdus est Pet. de Perus. in tractat. de canonica Epali, et parochiali, §. 2. principaliter.
h Beneficiū. Fac. cle. per literas, de præb.
i Electionē. A superiore cōfirmandam.

Administratores hospitalium æquiparantur tutoribus. h. d.

Vt autem hi demandatæ sibi curę diligentius insistant, instar tutorum [K] & curatorū debent iuramentum præstare, [l] ac de bonis inuētaria conficere, & ordinariis, seu aliis, quibus loca huiusmodi subsunt, uel deputandis ab eis, singulis annis [m] de administratione sua rationem reddere quod si secus a quoquam fuerit attentatum, [n] prouisio, seu ordinatio minime valebit.

Supra dicta non habent locum in hospitalibus militarium ordinum, aut religiosorum. h. d.

Prædicta vero ad hospitalia milita-

K Tutorū iurā do utilia facere, & prętermittere, inuentarium faciēdo, & administrationis suę rationem tpe debito reddere, & residua reddere promittendo, & cætera, de quibus in l. de creationib. C. de episc. audi. & in l fi. C. de curat. furi. & per Spec. in tit. de tutoribus, ut not. in cle. 2. §. 1. eo.
l Prestare. Sed an & satisdare ēt teneantur instar tutorum? Resp. negatiue, cum dent ex inquisitione, fa. le. orphanotrophos in princ. C. de episc. & cler. et ita no. in cle. 2. §. 1. eod. nisi tamen hi suspecti essēt, propter uxorem, et filios, vt in ca. de Siracusanę. di. 28. sed tali suspecto committi nō deberet, uidi tamē seruari, quod huiusmodi personæ satisdent.
m singulis annis. Per huius temporis designationē uidetur quod etiam non petitam administrationis rationem teneantur reddere de quo not. in cleme. 2. eodem. Sed contra leg. orphanotrophos, C. de Episcopus, et cleric. et in authen de eccles. titulis §. penul. Solu. Aut quæris, an teneantur reddere rationem pauperibus ipsis et orphanis, et non teneatur, et ita procedunt contraria. Aut de ratione reddenda Episcopo, uel aliis superioribus, et procedit quod hic dicitur, et in § œconomos, au thent. de sanctiss. Episc. Alii quod contraria corriguntur, sed prima uerior, vt not. in cle. 2 §. 1. eo.
n Attentatum. Respicit etiā præcedentē §. nedum istum.

Mili-

a Militariū. Vt S. Io. Hierosolymitani, & S. Mariæ Calastrensium, & Cruciferorum, & similiū vt in cle. 1. §. præmissa. eod.
b Habentia. Sic cle. 2. §. fi. eod. vnd sumitur.
c Prædicta. Conco. 24. q. c. 1. pudenda, & de elec. c. nihil est, in fi. & in cleme. 1. de priuile. in fi.

rium a ordinum, uel aliorum religiosorū minime extenduntur. hi. n. suorum ordinum institutiones, & cōsuetudines obseruare cogēdi erūt.

Hospitalibus circa sacramentorum exhibitionem seruanda est antiqua consuetudo. h. d.

Sed & si quæ sint hospitalia, altaria, & cæmiterium ab antiquo habentia b, & presbyteros celebrantes, & sacramenta Ecclesiastica pauperib. ministrantes, quo ad exercēda, & ministrāda spiritualia prædicta c antiquam consuetudinem Viennense Concilium obseruari uoluit.

DE SEPVLTVRIS d. Tit. XXIV.

Cur in ecclesiis & locis sacris sepulturæ constituantur. h. d.

TRactemus nunc de sepulturis, quæ quidem per fideles nō nisi in sacris & religiosis locis, ideo constituuntur e, & quod minus ibi spiritib. vexentur immundis, & quod sanctorum illorum commendantur patrociniis, quorum nomini Ecclesia, in qua corpora conquiescunt, est consecrata.

Probandum est quod dat occasionem benefaciendi. h. d.

Accedit quod defunctorū proximi ad sacra loca uenientes, sepulturamq. conspicientes suorum recordantur, & pro eis pias preces fundunt. Vnde mortuorum sepultura, & cæmiteria apud illas Ecclesias, & monasteria f ex antiquo disposita esset comperiuntur, in quib. religiosorum conuentus sunt constituti, ubi orationes, & missarum solemnia, tam pro uiuis, quā pro defunctis frequentius g celebrantur.

Vnusquisque habet liberam facultatem sepulturā, eligendi, & si quis non eligat in parochiali Ecclesia, aut maiorum sepulchris est sepeliendus. h. d.

Regulariter h igitur in parochiali Ecclesia, aut ibi quis sepeliendis erit, ubi maiorum i suorum sepulchra cōstituta reperiūtur, nulli tamē

DE SEPVLTVRIS. d

De sepulturis, Dictū est sup. đ rel. do. Sed quia sepulturæ fiūt in locis religiosis, & faciūt ēt locū religiosū, toto tit. ff. de reli. & sūp. fune. merito sequī & de sepulturis, ēt uidere, qđ aūt sepultura faciat locū religiosum forte nō procedit, isto iure, ad not. in c. pen. eo. & in c. ecclesiaf. 13. q. 7. Sumit aūt sepultura pluribus modis, ut hr̄ ī d. c. pe. In proposito tñ nostro sepultura est loc⁹ cum cauus ī ecclesiastic. & c. ut p Ab. in rub. eo. Sed q̄ rit, utrum cum luctu & planctu sint mortui sepeliendi? Rñ. non, sed cum psalmis & psallētium uocib. c. q. diuina, & c. q̄, præposterum 13. qu. 2. Ex officio tñ charitatis, uel cā pietatis, & humanitatis si lachrymæ, fundātur, nō est iure reprobatum. Nā de plerisq. sēctis legitur, q lachrymas sudent in exequiis ch[illegible]rum, dummodo non [illegible] augeatur, ut in ca. qui diuina, et in c. [illegible]icum 13. 14. q. 3. e[illegible] de hoc per Abb. in rub. eo.

e Constituuntur. No. tres rationes, ob quas fideles sepeliuntur in locis sacris. Prima, q defunctorū corpora minus vexantur spiritibus immūdis. Vnde in sepulturis dicit esse requies mortuorū. 12. q. 2. claurū. Secūda, quia sunt muniti patrocinio illius sancti, cui dicata est Ecclesia, 13. quæst. 2. c. non æstimemus, in fi. Tertia vt fideles viuentes facilius mortuorum recordētur, ut in c. cum grauia, 13. q. 2.

f Monasteria. sed quomodo apud monasteria cum illa non habeant cæmiterium nisi pro suis, 16. q. 1. capit. 1. Respondeo, secundum Ab. in c. fraternitatem, eod. quod hoc intelligendū est de his monasteriis, q̄ habent populum, uel habēt cæmiterium ex priuilegio, ut sunt hodie omnes regulares. Quis autē dare possit tale priuilegium habes per Doc in c. certificari, eod.

g Frequentius. Ca. fraternitatē ubi Abba. eod. & in cle. 2. §. huiusmodi. eod. & 13. quæstio. 2. cum grauia.

h Regulariter. De hoc latissime per Petrum de Vbald. in trac. de canonic. paroch. §. uenio ad nouum.

i Maiorum. fac. 13. q. 2. capi. placuit, & ca. 1. eod. & ca. is qui. & c. licet, eo. in 6. Sed quid dicemus, si auus et proauus & alii ab antiquo fuerunt sepulti, in aliqua Ecclesia, pater uero elegit sepulturam in alia, filius decedēs crine sepeliendus in sepultura patris, an aliorum maiorum. Resp. uidetur quod æque commode possit in utraque Ecclesia sepeliri, de quo no. in c. is, quis, eod. in 6.

Propriam.

a Propriam. Quo ad possessionem, nō quo ad dominium, nemo.n.est sepulturæ dominus, ut per Abb. post gl. in c. quanto, de iudiciis.
b Contemptus 13.q.2.c.contemptus.
c Impugnari. Cap.2.§.fi. eo.in 6.unde sumitur.

tem, l.4.ff.de adi.leg. alias in loco suorum maiorum sepeliri deberet, nisi ipsa sibi eligeret sepulturam. Sed quid si uxor prædecebat, electa a sepultura? utrum maritus postea moriēs, sepultura nō electa, debeat sepeliri cum eadem? Respondeo, ut per Abb. in d. c. uxore.

d Distinctio. Immo iudicandi, sunt ad pariá, c. gaudemus. de diuort.
e Quasi dubitādi ratio.
f Aequalis. Argu. contra. 13.q.2.c.unaquæque, & 33.q.2.c.quos Deus. Solu. illud intelligitur secūdum illud, uel istud locum habet cum mulier eligit sibi sepulturam, secus si nō eligat: arg. le. mulieres. Co. de digni. libr. 12. & ff. ad munic. l.1. 1. resp. et l.fin. et no. in c. de uxore eo. uñ sumitur.
g Soluitur. Et sic nota, qđ paria sunt aliquid disponi tēpore habili, uel tēpore in habili, dūmodo effectus conferatur ad tempus habile. Sic contra ueluti non licet disponere tēpore inhabili ita nec tempore habili, si effectus dispositionis cōferatur in tempus inhabile, facit l. quod sponsæ. C. de dona. inter uir, et uxor, et le. in tempus, ff. de hæred. insti. Quod limita ut not. infra. eod. §. impuberi.

propterea propriam,[a] si contemptus[b] absit, negatur eligere sepulturā, quod usq. adeo obtinet, ut antiqua dimissa, nouam possit quis, etiā in loco minus religioso, sibi diligere, nec ꝑpterea poterit hodie electio talis impugnari,[c] licet antiqua iura super hoc diuersa esse uideantur.

Vxor non tenetur sequi sepulturam uiri si velit, aliam eligere, h.d.

Nec ulla super hoc inter uirum, & mulierē facienda est distinctio,[d] quasi[e] uxor capitis sui sequi iudicium, & sepulturam sit compellenda sed utriq. æqualis[f] erit diligendi facultas, cum huiusmodi electio ad eū statum pertineat, quo mulier a lege uiri soluitur.

Si uxor sepulturam nō eligat, tenetur sequi sepulturam ultimi uiri, si plures habuerit. h.d.

Si tamen ipsa sibi sepulturam non eligat, & plures forte uiros habuerit, cum uiro ultimo,[h] cuius domicilium retinet tumulanda erit.

Filiusfamilias licet non possit aliquid relinquere pro anima, si careat castrensi peculio, uel quasi, tamē potest sibi eligere sepulturam, nisi sit impubes, quo casu poterit pater sepelire illum ubi uoluerit, nisi sit cō suetudo in contrarium. h.d.

De filiofamilias,[i] an sibi sepulturam eligere ualeat, dubitari poterit, & multū interest, an eis ætas ītra pubertatis annos,[K] cōtineat an vero pubertatē excesserit. Primo.n.casu sepulturā eligere non poterit,[l] permittendum tamen erit patri, si id loci consuetudo[m] patiatur, ubicumque uoluerit[n] illum sepelire. Quod si consuetudo non habeat, cum suis maioribus uel in parochiali Ecclesiā tumulandus erit. Secundo uero casu cum pubertatem attigit, libere absque patris assensu sibi sepulturam eligere poterit,[o]

i De filiofamilias. Quid dicemus de paterfamilias impubere, an cū auctoritate tutoris possit eligere sepulturam? Respondeo, non, nec .n. tutoris auctoritas potest ea ꝑficere, quę porriguntur post mortem pupilli quo tempore tutela expirauit. Ita Petr. de Peru. in tractatu de canonica Parochiali, c. 11. Et nota uerbum, filiofamilias, quia si esset naturalis tantū, qui non potest dici filiusfamilias non possetse pater intromittere, ut per Petr. in dicto loco.
K Annos. Videlicet 14. in masculo, 12. in fæmina.
l Non poterit. Sicut nec testari.
m Consuetudo. Nota quod consuetudo dat ius eligendi sepulturam, sicut etiam dat iurisdictionem, & ius eligēdi prælatum, ut ca. cum contingat. de fo. cōpet. ca. cum ecclesia, de caus. poss. et proprietatis, et potest consuetudo dare hoc ius non solum patri, uerum etiam matri, et amicis: ut per Franc. in c. licet. eo. 6.

h Viro ultimo. Sed pone, quod uxor prius decedat quā maritus, an debeat sepeliri in sepulchro maiorū mariti, an uero maiorū patris sui? Hæc quæstio est dubia, et egeret declaratione, secundū Ab. in c. de uxore eod. ubi tamen esset consuetudo staremus consuetudini, si non extaret, tunc si appareret de uoluntate uiri uiuentis, quod uellet in al. quo loco sepeliri, puta, quia præparasset, uel aliter declarasset intentionem suā, tunc secundum eum sepelienda esset in loco deputato a marito. Sed contra hoc facit quia ambulatoria est uoluntas hominis usque ad mor-

n Voluerit. Quid si impuberi uiuenti pater elegit sepulturā, permittente consuetudine, et filius recedat factus pubes: Respondeo non tenetur sequi iudicium patris, cum res deuenerit ad casum a quo non potuit incipere. Ita Petrus de Peru. in tracta. de canonica Episcopali. c. 11.
o Eligere poterit. Quia electio refertur ad id tēpus, quo solutus est a patria potestate. facit c. de uxore, eod. et supra. eo. §. proximo.

a Peculium. Et quid mirũ ꝙ de his bonis possit pro anima disponere, quæ cunctis rebus est fauorabilior, si libere pōt de his testari ad quamcumque causam, & in vtilitatem, cuiuscumque. l. fi. C. qui test. fa. pos. & inst. quib. nō est permiss. fa. testa. in prin.

lo ad aures, quod met. causa, & in cap. peruenit, de arbitris. Vnde veniens cōtra simplicem fidei præstationem nulla necessitate compulsus, potest beneficio priuati, capi. querelam. de iureiur. & per Perus. post alios, in cap. I. eo. in 6. Et ex eo quod dicitur hic de iuramento not. quod Papa ex causa fac. interdum quod iuramentum non liget. fac. capi. 2. de rebus eccles. non alie. in 6. & cap. ubi periculum. §. penult. de ele. eod. lib. Nec hoc mirum quia etiā si quis sponte iuret nō mutare sepulturam potest illam nihilominus mutare secūdū opi. quorundam, de quo plene ꝑ Perus. in ca. I. eod. in 6.

quamquam pro anima, sua preter patris assensum aliquid iudicare non possit, nisi castrense, vel quasi castrense peculium [a] habuerit.

Religiosi non possunt sibi sepulturam eligere. h. d.

Impuberi similes religiosi habentu hi. n. cū propriæ uoluntatis libertatem non habeant, eligere sibi sepulturam nequeunt[b] sed apud propria monasteria tumulandi sunt, nisi adeo forte sint remoti, quod ad ea cum moriuntur, cōmode [c] exportari nequeant.[d]

Non potest quis etiam iureiurando a seipso abdicare liberam eligendæ sepulturæ potestatem. h. d.

Alias autem sepulturæ usq; adeo libera esse debet electio, ut Bonifaciana constitutione[e] cautum sit, ne quia ad vouendum, iurandum, vel alias promittendum [f] aliquos inducant [g], vt apud eorum Ecclesias sepulturam [h] eligant, uel iam electam, vlterius non immutent, & secus factum omnino infringit.[i]

Mortuus ruri qui sepulturam nō elegit si sine periculo possit exportari, uel in parochiali Ecclesia uel in maiorum sepultura debet sepeliri. h d.

Illud tamen in dubium uenire potest, si quē dū animi, vel agricolendi causa rusticatur, ruri inopinato forsitan interitu, nec electa sepultura contingat occūbere, an in Ecclesia ruri constituta[K] an potius in alia sepelire dēat, & respōsum est si absq. periculo [l] defunctus inde valeat exportari nō in Ecclesia ruri posita, sed in sua parochiali, uel in qua maiorum ipsius ab antiquo sepultura extitit, sepeliendum forem.

b Nequeunt. Immo videtur, qđ isti religiosi possint eligere cum ista electio cōferat. effectū suū in tempus habile, scilicet quo ipsi sunt soluti a lege superioris argu. cap. de uxore eo. & supra. eod. §. nec vlla. & per hanc rōnē Host. olim tenuit ꝙ religiosi posset eligere, vt habetur in cap. nimis primo, de exces. prælat. Sed contrar. reperitur determinatū in c fin. eo. in 6. Nec obstat ratio Hosti. quia non procedit quando ius probet aliquid non solū attento effectu, sed etiam attento initio. l. minor. ff. de ser. exportandis, & no. Abb. in d. ca. de vxore & Perus. in c. fin. eod. in 6. Imol. in le. Gallus. ff. de lib. & post. Sed contra est ca. nimis, el primo, de excess. prælat. & in c. ut priuilegia. de priui. Sol. illa iura non loquūtur de ueris religiosis: vt no. in d. c. fi. eo. in 6. An autem hæc dispositio comprehendat Abbatem uide per Abb. in d. c. de uxore.

g Inducant. Si quis tamen esset inductus ad eligēdum sepulturam in certo loco, non uoto iuramento, uel promissione simplici non haberet locum quod hic dicitur, secūdum Ioan. And. & Ioann. de Ligna. & Perusinum in ca. I. eodem in 6. argu. l. I. & per tot. C. si quis ali. testari prohib.

h Sepulturam. Cum enim simus in spiritualibus pactiō interuenire non debet. I. quæstio 2. cap. quam pio, & cap. pactiones, de pact. hoc intellige inter sepeliendos & sepelituros, secus inter duas ecclesias. ca. I. de pact. in 6. & infra. de pact. § I.

c Commode not. ratione incommoditatis id ꝑmitti quod alias non permitteretur, sic capitulū is qui. eo. in 6. & 12. q. 2. terrulas.

d Nequeant. Quo casu secundum op. plurium poterit monachus eligere sepulturā, & ita sustinetur opi. Hos. de quo per Abb. in c nimis. el primo de excess. prælat. & in c. ut priuilegia. de priuilegis, licet multi contra. Alias autem si nō eligant, sepeliuntur in ecclesia parochiali loci, in quo decedunt.

e Constitutione c. I. eod. in 6:

f Promittendum. Nec enim Deus inter ista facit differentiam, 22. quæst. 5. c. iuramenti, & not. in ca. debitores, de iureiur. & per Doct. in capitu

i Infringet. ca. I. eod. in 6. vbi prolixe ponuntur pœnæ contrafacientium.

K Ruri constituta. Quod uidebatur, quia ibi decesserat.

l Absque periculo. Simile ca. fin. eod. in 6 & supra. eodem §. impuberi. ergo periculum immutat ius commune fuit capitul. si duo §. sane, de procurat. in 6 & de eccles edific. ca. ad audientiam.

m Sepeliendum fore. Si quis igitur habeat in loco domicilium & se ex causa limitata ad tēpus in aliū locū transferat, non censetur illuc transferre

Quibus non communicamus uiuis nec mortuis cōmunicamus. h. d.

Non tamen omnes [a] qui fato fūcti fuerint; eccleſiaſticę tradendi sūt ſepulturę, quib. enim nō cōmunicamus uiuis, nec defuncti communicare debemus [b]. Vnde carebunt eccleſiaſtica ſepultura, qui prius erant ab eccleſiaſtica vnitate pręciſi [c]. Igitur nec paganus [d] nec iudęus, nec hæreticus, nec qui vſuras exercuit [e], nec qui ſibi morté cōſciuerunt [f], aut qui perſonis eccleſiaſticis violantes manus iniecerunt [g], nec homicide, nec incendiarii, aut eccleſiarum violatores nec inceſtuoſi, nec blaſphemi [h]. nec vllus qui ꝑ manifeſtis [i] condemnatus eſt exceſſibus, eccleſiaſticę ſepulturæ tradi poterit.

Tumulati contra canones ſunt exhumandi, ſi illorum corpora poſſint diſcerni a corporibus fidelium, h. d.

Et ſi cōtigerit aliquando horū corpora incæmiterio eccleſiaſtico tumulari, ſi ab aliorū corporibus diſcerni poterūt, exhumari [K] dēnt, & ab eccleſiaſtica ſepultura procul [l] iactari. Quid ſi diſcerni nō poterūt, cū excōicatorū [m] oſſibus corpora fidelū extumulanda nō erunt [n]. Cum licet nō obſit iuſtis ſepultura nulla, vel vilis, ecle brıs tamē, vel ſpecioſa nō proſit improbis [o].

ferre domicilium, & parochiam cōſtituere. Quod inducitur ad ſcholares, vt in dubio nō cenſeantur tranſtuliſſe domicilium ad locum ſtudij, de quo plene not. in c. quod clericis, & in ca. ex parte, de for. cōpet. de q b. vbi dēantur ſepeliri ꝑ Ab. in c. 1. eo. Itē ex hoc infertur, quod eccleſia loci in quo decedunt, non debet habere parochialē, ex quo nō hēnt ibi domicilium, & per cōſequens nec parochiā, prout requiritur, ut per Doc. in c. 2. & c. 2. eod. in 6. & per Hoſt. in c. in noſtra, eo. in antiq.

a Omnes. Habes hic qui ſint qui ī ſacro ſepeliri nō ꝓſſint, de hoc uide & Hoſt. in ſū. ma. eo. §. quib. interdicat, & per Petrū de Peruſio, in tractatu de canonica epali. ca. vlt.

b Debemus. Sic in c. ſacris. vnde ſumitur eo. & 24. q. 1. cap. 2. niſi tamen uiuentes reconciliationē petierint, nec ꝑ eos ſteterit quo minus eccleſiæ recōciliati fuerint, quia tunc ét poſt mortem ſuam abſoluendi, 16. q. 7. qui recedunt, c. a nobis, de ſen. excō. & per Abb. in c. literas, de reſt. ſpol. No. ergo ex hac regula, ꝙ & cum defunctis poteſt eſſe communio', vt lauando mortuum veſtiendo, ſepeliendo, aſſociando ad ſepulturū, & ſic communicās incidit in minorum excōicationē, vt ſi cum viuo communicaſſet, & ſic excommunicatio afficit non ſolum animam, ſed etiam corpus Ab. in c. ad hæc de priuileg. & in d. ca. ſacris, vbi & illud firmat, leproſos nō poſſe cum alijs in cæmiterio ſepeliri, contra opi. Hoſt. ꝙ licet poſſit admitti rationibus ibi per eum redditis, ſi tamen quis contrarium faceret, non crederem illum incurrere pænas, dicto ca. ſacris, clem eod. & §. ſequen. & hoc caſu ante factum. tenerem opin. Ab. poſt factum vero, opin. Hoſt.

c Præciſi. Not. regulam, quod præciſi dicūtur ex communicatis, ſuſpenſi, & interdicti, fac. c. is cui, de ſen. excō. in 6. c. le. eos, eo. Et not. quod eorum, qui hic nominātur. quidam ſunt excommunicati ipſo iure, quidam veniunt excōicandi per ſententiam iudicis, de quibus dicere non eſt hic locus, not. aliquid in c. ſi, eod, & plenius in c. tua nos. de ſent. excom.

d Paganus. cap. eccleſ. & cap ſeq. de conſec. diſt. 4.

e Exercuit. cap quia in omnibus, de vſuris.

f Conſciuerunt. 23. q. 5. c. placuit, & cap. ex parte, eodem.

g Iniecerunt. cap. fin. eo. vbi & de inceſtis, & de eccleſiarum violatoribus, & de homicidis.

h Blaſphemi. ca. ſtatuimus, de maledi.

i Pro manifeſtis c. ſi. eod.

K Exhumari. Qđ poterit facere eps ſua auctoritate, ét in locis exemptis, ut per Abb. in ca. ſacris, in fi. eo. alias effodientes ſepulturas incurrunt ſacrilegium, ut per Ab. in cap. ad hæc, de author. & uſu pa. & ſpolians cadauer, uel aliter ei iniuriam inferēs vltra alias pænas facit iacturam legitimæ, ſi ſit perſona cui legitima debeatur, et omnium ſibi a defuncto relictorum. Roman. conſil. 185. & per Anton. Franc. in dicto capitul. ad hæc.

l Procul. In tanta diſtantia quod uoces clericorum cantantium non poſſint inde exaudiri, arg. cap. quod in te, de Pænitent. & remiſſio. & per Abb. in capitu. ſacris, eodem.

m Ex communicatorum. Intellige etiam de excommunicatis minori excommunicatione, vt habetur in cle j. eo. & per Inn. in c. ſacris, eo. & commu. doct.

o Non erunt. Not. quod ratio ne dubietatis aliquid admittitur, quod aliàs nō admitteretur, 11. q 3. c. nolite & 13. q 2. c. ſi ęſtimemus, & ad adm. leg. l. 3. §. ſi duob. Idem contingit ratione connexitatis, 14. q. 5. c. denique, & diſt. 81. c. cū omnib. & ff. de ſol. l. ſi alieni, & ff. de minor. l. etiam. idē ratione difficilis ſeparationes ff de neg. geſtis. l. cum eum actum. & ff. de adm. tuto. l. tutorem qui tutelam. idē ratione difficilis probationis. l. duo ſunt Titij, ff de teſta. tutel. Arg. contra de pænit. d. 5. & ff ad leg. Aquil. l. ita vulneratus. & l. cū ex pluribus, ff. de manu. teſtam. & no. in c. ſacris, eodem.

p Improbis. Si ergo nō poteſt puniri malus quin etiam bonus puniatur potius eſt tolerandus malus, quā bonus puniendus, l. abſentem, ff. de pæn. & 23.

et 23 q 4 cap. quam magnum. Et fac. hoc ad q. de fratribus habentibus damnum communem pro indiuiso, ꝙ propter partem innocentis pars, delinquentis destrui non debeat. Sed contra facit c. sed econtrario, de pœni. dist. 2. vbi ob delictum Sodomitarum fuerunt cōbuste quædam vicinæ ciuitates. De hoc vide quo ibidem no. & per Bart. in l. Attheius, ff. de aqua plu arc. & per doctor. in leg. & si seuerior. Co. de his qui not. infam. & per Abb. & alios, in c. sacris. eod. & ꝙ hic, & in d. c. sacris, dr̃ quod improbis speciosa se pultura non prodest. sm̃ Abb. ibi. dic. ꝙ imo nocet & facit c. quib. cū seq. 13. q. 2.

a Tempore. Quo tempore interdicta ecclesiastica sepultura, c. quod in te, de pœni. & rem. & c. vt priuilegia, de priuile.

b Ausus fuerit. Scilicet sciēter, vt in Cle. 1. de sepul. cū ibi alleg. Sed an quod hic dicitur, militet in portantibus ad sepulturam non tamē sepelientib. an in concomitantib. eos, in fodientib. fabricantib. vel sepulchrum aperientibus, an in p̄latis, sacerdotib. et ministris, qui id nō prohibēt, sed patiuntur an in his qui portant cereos, crucē, et simi lia? Respō deo hæc dubia pot us principis declarationē exposcunt, quam interpretantis opinionem u. degl. in Cle. 1. eod.

c Ipso facto. No. casum, in quo quis ipso facto excommunicatus, alii not. in Cl. 1 de sent. exc.

d Eis quibus. Sed qui erunt hi? Respon. ut no. in Cle. 1. eod.

e In articulo saltē mortis. Quo, t pe absolui potetit per sacerdotem a vinculo excommunicationis etiam in casibus papæ reseruatis. Ab. et alii, in c. fi. eod.

f Legitime. Secundum formam c. ex tenore. et c. cum desideres, de sent. excommu.

g Et alia Arg. ꝙ cui cōceditur unum sacramētū vel negatur, et alia intelliguntur negata vel concessa, fac. cap. ad eius, dist. 5. et cap. illud dist. 95. et 33. q. 2. c. fin. sed contra de torneā c. 1. et de excep tor c. super eo. ubi licet cōcedantur pænitētiæ sacrm̄ et eucharistię, ecclesiastica tn̄ sepultura denegat sed illud fit ad terrorē aliorū, ut no. in c. si. eo.

h Hæredes tamen. Not. limitationē ad c. ex darte 1. de uerb. signifi. vbi excōicat⁹ pro manifesta offensa non dēt absolui, nisi p. ius satisfaciat: nam hoc nō hēt locū, si quis sit in extremis. ut hic. & c. fi. eo. Idē putat Ab. si sat f factio longū exigat tractatū c qm̄ nis, de appell. ubi plene p Ab. fac. c. qui recedūt 22. q. 7. Item no. ex hoc §. vnā dr̃ ā inter ius canonicū, & ius ciuil quia de iure canonico hæres indistinctæ tenetur pro delicto defuncti, secus de iure ciuili, quod tn̄ quo procedat latissime per Ab. in d. c. fi.

Qui contemptis clauibus non humandos locis sacris humauerit, excommunicationem incurrit a qua non est absoluendus antequam arbitrio episcopi satisfecerit. h. d.

Si quis autem contemptis ecclesiæ clauib. huiusmodi personas, aut interdicti tēpore a quolibet in ecclesiis vel cemiteriis sepelire ausus fuerit b, ipso facto c, excommunicationis sētētiā incurret, a qua, nisi prius ad arbitriū diœcesani episcopi eis quib. d iniuria irrogata fuerit satisfactionē cōpetētē exhibuerit, absolui non poterit, nec vllum circa præmissa cōtra faciētibus priuilegium suffragabitur.

Qualiter heres te delicto de functi remissiue.

Reconciliati, licet alioqui ecclesiasticæ sepulturæ non essent tradendi post reconciliationem tradi poterunt. h. d.

Sed hęc de illis intelligenda sunt, qui impænitentes decesserint, nec in articulo, saltē mortis ecclesiæ reconciliati fuerint. Nā si, dū forsita ī extremis agerēt legitime absoluti fuerint e cęmiteriū his & alia ecclesi. suffragia denegari nō dēnt hæredes tn̄ h & propinqui ad quos ipsorū bona p̄uenerint. i, p eisdē satisfaciat, si casus exigat ecclesiastica sūt cēsura cōpellēdi. K.

i Bona peruenerint. Vt ergo qđ hoc satis faciendi onus sit bon tā hę redis, ꝗ bonorū, fac. c fi. vn̄ sumi. tur, ꝙ forte poterit procedere qñ bona q̄ deuenerūt ad man⁹ hæredis non sufficerent.

K Cōpellēdi. Scilicet si decessit pænitēs: alias si impęnitens, ecclesia se non impedit super iste satisfactione et defuncti exoneratione, ut per Abb. in c. a nobis, 2. de sent. excom. in ultimo not. Et nota hic casum generalem, in quo ecclesia exercet iurisdictionem in laicos, uidelicet compellēdo hæredes ad satisfaciendum pro defuncto, ut per Ab. ia d. c. a nobis. et in c. fi. eod.

Super satisfactione impænitentis ecclesia se non impedi.

Cadauera punitorum pœnitentium sunt traddenda sepulturę ecclesiasticæ. h. d.

Ex his apparet, eorū cadauera, qui post confessionē Deo peractā pro sceleribus suis in patibulis suspēduntur, ad ecclesiā esse deferenda & oblationes pro eis offerēdas. Cum enim pro

l Post confessionem. Et eucharistiam sumptam. quasi petant non est deneganda, cle. 1. de pænit. et remi. Sed quæri consueuit quare liberetur ille qui fugit ad ecclesiam, et non ille, qui recipit corpus Christi, cum lamen eucharistia multū pręstet ecclesiæ. Respond. quia corpus Christi cibus est animæ non corporis, ergo animā liberat non corpus. Vel dic quod cū sit priuilegiū ecclesię ad cōsequētiam trahi non debet, ut 12. q. 4. sicut. Vel dic, ꝙ etiam corpus Christi aliquando liberat puta inductus ab patibulum fiat obuius sacerdoti deferenti sacramentum, secundum quosdam.

Quod dicit de confessione vnius sacramenti & de cæteris est intelligēdum.

Corpus Christi a 1 liberet eum qui ducit ad patibulū.

a Bis id

a Bis id ipsum. Immo uidetur contra, quia delictum punitũ in foro pœnitentiali punitur in contentioso, & contra, vt per Abb. in ca. fi. eo. Itẽ punitur per iudicẽ ecclesiasticũ punitur per sæcularẽ doct. in c. 1. & in c. at si clerici, de iud. & in ca. tuę procur. et per Ab. in c. cũ in cunctis: §. fin. de elect. Sol, ꝙ hic bis puniretur in eodem foro, scilicet pœnitentiali, et ecclesiastico. Vel sol. ex hic quę ponũtur per Do. in cap. cum sit. de for. compe. & in alijs locis supra allegatis.

b Denegabitur, cap. fores. cum. c. seq. 13. q. 2.

c Aliud Fac. cap. ex parte. 2. eod. & 24. q. 5. ca. de uccidendis.

d Improuisus. Not. quod decedens sine confessione exteriori in extremo uitæ, facta debet sepeliri in cœmeterio ecclesiæ, ex quo cõfessionem non contempsit: sed est morte preuentus, nec est præsumendum quod decesserit in peccato mortali, cũ quilibet præsumatur bonus, nisi tñ per annum cõfessionem cõtempsisset, iuxta formam c. omnis, de pœn. & rem. & sic not. quod quis sepeliendus est in cœmeterio sine aliquo sacramẽto. quod putat notandum Abbas in capi. ex parte. eodem.

Non psumit quis Accederẽ in peccato mortali.

Cœmiterij sepultura sacramẽta non requirit.

e Etiam atque etiam. Et sæpe ac sæpius, & uitiũ hac verbi isti inculcatione, q͂a distinct issime, ac sæpissime ꝙ hic dicitur a iure prohibetur, vt apparet 13. q. 1. c. quæsta. cum plurib. seq. in c. abolendæ. eo. c. non satis & c. ad Apostolicam. de simo. & alibi sæpe. licet etiam multæ prohibitiones ob auiditatem sacerdotum male seruentur.

f Terram pro sepulchro. Intellige secundum glo. & doct. in cap. abolende. eo. de terra & loco iã religioso, & cœmiteriato, qui cum saltem large accipiendo sit sacer, non est mirum, si pro eo non potest aliquid accipi, cæterum si sit locus mere, purus & priuatus? tunc proculdubio poterit vendi etiam quod ibi fiat cœmiterium, vel ecclesia. 12. quæst. 2. cap. aurum. nemo enim de suo beneficium facere cogitur, 10. quæstio. 2. cap. præcurie, est & alius casus, quando locus est religiosus inspecto solo iure ciuili illatione cadaueris. de quo late per doctores, in capitulo abolendæ. eodem.

Terra ꝓ sepultura quãdo uẽdi possit.

pctis suis pœnam extremam soluerint, & digne peniterierint, nõ iudicat Deus bis ipsum.[a]

Deprehensi scelere, & vulnerati, si confessi ex vulneribus mortui fuerint, itẽ improuiso casu oppressi non priuantur ecclesiastica sepultura. h d.

Quin etiã si dũ in scelere comprehẽdũtur vulnerati fuerint, sacerdoti postmodũ cõfessi ex uulneribus acceptis decesserint, cõio eis minime denegabitur[b] quãquã, si dũ seipsos defendũt interdicti fuerũt, aliud[c] sit statuẽdũ. Is ãt quẽ casus improuisus[d] opprimit, si nihil aliud obsistat, ab ecclesiastica sepultura nõ arcebitur.

Pro sepultura non possunt clerici aliquid exigere, nec in consuetudo contrarium ualet, possunt tamen sponte oblatum recipere. h d.

Illud ẽt atq;[e] etiam admonendi sumus sacris canonib. penitus interdici, neq. terrã pro sepulcho,[f] vendere, aut pro hoĩb. sepeliẽdis quoquomodo munera exigere audeat, nisi forte sepeliẽdus eccclesiæ, in cuius atrio sepelitur aliquid uiuens tradi iusserit,[g] aut post mortẽ ipsius parẽtes, proximi, vel hæredes, pro hominib. vel eleemosyna aliquid vltro dare uoluerint, quo casu sponte oblatæ, licet recipi, poterit peti uero aliqd exigi est omnino uetitũ ne aut uenalis dicat ecclesia, aut clerici hominũ morte interim gaudere uiã, si ex illorũ cadauerib. studeant habere cõpẽdiũ,[h] nec ob tẽtu cuiusquã cõsuetudinis.[i] nisi pia, & laudabilis[K] fuerit, reatum quis excusare poterit.

g Iusserit. cap. abolendæ. eodem sed quæritur, an fcite intuitu huius præstationis uel ex simili causa possit quis habere sepulturam in ecclesia, hoc est aliquod ius in psona sua, suorumque hæredũ radicatum. Respõdeo, respectu proprietatis nõ est dubium, quod non cum locus sit sacer, uel religiosus qui non est in cõmercio, Ab. in ca. quanto, de iudic. sed bene secundũ quosdam habet ius sepeliendi. ad eo ut nemo possit ibi eo ĩuito sepelieri, nisi in causa necessitatis, secundum Vincen. Sed melior uidetur opinio, quod laicus inuito episcopo non possit aliquid iuris adquirere, & potest episcopus concedere, quod unus sepeliatur in sepulchro alterius. ut per Archi. in cap. præcipiendum. 13. quæstio. 2. & si aliter videatur se habere consuetudo. hoc est potius ex quadam tolerantia, vt per Abb. in capitulo. 1. & ca abolendæ, eodem.

h Compendium. Sic. 13. quæst. 2. capitulo. quæsta.

i Consuetudinis. Facit cap. abolendæ, eod. & c. quando & c. dilectus. & c. ad Apostolicam. & ca. non satis de simo. & de uribus huius consuetudinis latissime per Abb. in d. cap. ad Apostolicam. & in c. suam. de simo.

K Nisi pia & laudabilis. Quo casu laici ab episcopo compelli poterũt illam seruare, vt habetur in c. abolendæ. eo & in c. ad Apostolicã, de simo. & sic nota aliũ casum in hac materia, in quo episcopus habet iurisdictionẽ in laicos, ultra casum. § sed hæc de illis. sup. eo. Sed quomodo põt hoc procedere, cum ex his, quæ sunt meræ facultatis vel ex datione annua gratis facta, non inducatur aliqua

aliqua consuetudo, vel præscriptio not. & legitur in l.2 C. de serui. & aqua. & per Bart. in l. cum de in rem verso ff. de vsuris. Ioan. And. in ca. Ioannes. de cler. coniug. Innoc. in cap. bonæ. 2. de postul. prælat. & latep[er] Abb. in cap. suam de simo. episcopali, ca. 2. & in eod. tractatu cum tractar de parochiali, c. 5. incip. te, uenio ad quintum. consue. u do tamen potes illam augere, in cap. certificari. de sepult.

c Relictis. Hoc uerbum respicit ea quæ dantur per viam ultimæ uoluntatis, l. 1. in fi. ff. de tab. exhi. qui tex. mihi hoc nunquam probauit, cum ibi fiat uis in tempore præterito non in qualitate & natura verbi: vnde forte non est uera commu. opin. de isto verbo, per l. hoc sermone, ff. si liber. ingen. esse dicatur.

d Obuenientibus. etiam alia uia, quam vltimę voluntatis, ca. de his, de sepult. & inf. eo. §. 1.

e Prælatis. Accipe hoc verbum large, ut comprehendat etiam rectorem & curatū parochialis ecclesiæ, iuxta ea quæ ponit Ab. in ca. de multa. de pb. & in c. requisisti. de testam. & in c. 1. de iud.

f Defunctus. Et ex hoc not. secundum vtrumque Abb. in c. 1 de sepult. quod uita laicorum est clericis passio; sed

Hoc putatur fortissimum contrarium & tribus modis respondet Ab. in d. capit. suam, & demum uidetur in hoc residere, q[uod] contrarium non procedat fauore ecclesiæ. Sed cuius erit iud ciū an hæc consuetudo sit laudabilis? Respōdeo, episcopi, Abb. in d. c. ad Apostolicam ubi rationem etiam assignat, & in tantum seruāda erit hæc laudabilis cōsuetudo, ut non possit per contrarium statutum laicorum tolli. vt per Abb. in d. c. abolēdæ, post Bar. in l. priuilegia. C. de sacros. eccl. ex quo infert, quod Senenses non possunt per statutum tollere quominus fiat oblatio fieri solita in assumptione Beatæ Mariæ.

DE CANONICA PORTIONE a. Tit. XXV.

Quid sit canonica portio, & quod est duplex, parochialis, & episcopalis h.d.

CAnonica portio, b est quæ de relictis, c & prouentib. eccclesiis obuenientib. d detrahitur, & prælatis e debetur. Est autem duplex parocialis & episcopalis parochialis est, quæ parochiali ecclesiæ, vel ipsius curato, & rectori debetur.

Canonica portio parochialis est, quæ debetur curato de relictis factis ecclesiæ, in qua quis posthabita propria ecclesia, elegit sepeliri. h.d.

Sciendū est. n. si quis in alia ecclesia, qua ī ea incipit diuina audit officia, & ecclesiastica sacrā percipit, sepulturā sibi elegerit, quib. casibus fieri possit proxime exposuimus ne parochialiū ecclesiarū rectores quib. cura in cūbit animarū debitis fraudētur subsidiis, constitutū esse, vt curatus de his reb., quas defunctus f pro aīa sua in ultima dispositione reliquit ecclesiæ in qua sepeliri, quantā g partē percipiat, h aut aliā quam legitima consuetudo præfixerit.

De his quæ quis uiuens, & sanus contulit alicui ecclesiæ curato non debetur canonia protio secus si infirmus, & eadem infirmitate decedens h.d.

Sed etsi nihil quidē testamēto quis reliquerit.

DE CANONICA portione.

PОrtione. Dictum est supra de sepulturis, quę regulariter, & de iure cōmuni debent fieri in parochialib. ecclesiis, sed cū cōtingat sepe laicos post habita parochiali ecclesia in alia sibi sepulturam eligere, quo casu parochialis detrahit quartam de relictis ecclesiæ in qua quis elegit sepeliri, merito post dictum de sepulturis uenit dicendum de portione canonica, quæ detrahitur occasione sepulturæ, & quia canonica parochialis est in multis similis episcopali, ideo in eodem titulo tractat de utraque.

b Portio. Sed quota est hæc portio? uidetur quod sit dimidia, ut 10. q. 2. cap. antiquos, & cap. 2. de sepult. Immo uidetur tertia portio. ut in c. de his, & cap decernimus. 13. q. 1. & 16 q. 1. cap. constitutus, & d. cap. 2. Immo uidetur quarta, 21. quæst. 2. cap. Vulterrana & cap. conquerente. de offi. ordi. & cap. cum super, de sepul. & hoc magis communiter tenetur, ut per Abb. in cap. requisisti de testamen. & per pet. de Peru. in tractatu de canonica mors est consolatio, quia dum laici uiuunt debēt eis sacramenta exhibere, prædicare, orare, et alia diuina facere, vn de eis scribitur, peccata populi mei comedent. id est, orando delebunt, ea quę pænitet et de pen. dist. et 1. q. ca. dictum. et c. ipsi sacerdotes mors. uero dicitur solatium respectu perceptionis temporalium.

Clericis uita laicorū passio, mors cōsolatio

f Quartam cap. cum super. de sepultur. et not. sup. eo. in princi.

g percipiat. Sed quid si quis in una ecclesia audit diuina, in alia uero accipit sacramenta, et iuridice hoc facit, puta habet quis domum in confinio duarum parochiarū, uel habet duas domos cōtinguas, quas utrasq. inhabitat sed una est unius parochiæ, alia alterius, quæ nā habebit canonicam. Respond. diuidenda erit, ut not. in ca. 1. de sepult. in 6. et per Abb. eod. tit. cap. 1. in antiq fac. no. per Innocen. et per Ioan. And. in ca. super eo. de parochia et not. etiam iu cap. de his. de sepult. fac. in f. eo. §. dubitari.

h Consuetudo, Vt in cap. certificari, de sepultur, ubi de

Vbi de hoc Petrus de Vbald. qui fuit ante Abb. in suo trac. de canonica parochiali, c. 5. incipit venio ad quintum ultra consuetudinē addit de præscriptione tanquam a consuetudine diuersa, & eius dicta possent intelligi iuxta tradita per Abba. in d. c. certificari.

peliatur, & aliquid eidē relinquatur? Resp. adhuc parochialis habebit canonicā, scd'm capi. alle. 60. in si quem sequitur Per. in c. 2. de sepul. in 6. v. ud: sumitur. Aliud. n. est ius parochiale, aliud ius funerandi, ut patet in d. c. 2. secundū inductionē Perus. & tenet ibidē expresse gl. per c. 1. de sepult. eo. li.

a Constitutus, nota quem ingredi posse religionē, dū est in ęgritudine, quia talis ingressus, uel uotū de ingrediēdo pēdet a sanitate mētis, non corporis, fac. c. porrectum, de test. & c. de his de sepul.

b Trāstulerit, hoc verbū in c. de his d' sepul. vnde sumitur intelligit duob. modis, primo, ut hęc trāslatio iporter monachationē, & tunc nō dari debit canonica, quia p. pfessionē & monachationē cēsetur mortuus, ut p Abbas. in c. 2. & c. de his, de sep. Inn. vero itelligit solū, qn qs ingreditur monasteriū ut uiuat cū monachis citra tñ pfessionē prima melior, cū verbū, trāstulerit designet plenā trālationē, 21. q. 2. c. si quis trāslatus.

c No poterit. No. ergo, quod de relictis, uel traditis alicui ecclesiæ in vita, dētur canonica portio, q in tellige nō solum et parochiali, sed 41. de episcopali, sm Abb. in c. 1. de his, de sepult. dic tñ ut per eundē, in c requisisti, de testam.

in ægritudine constitutus [a] cum bonis suis ad loca religiosa se trāstulerit, [b] ecclesiæ parochiali canonica portio debetur, si modo ille de eadē ęgritudine decesserit. Quod si sanus ad ea loca se transtulerit, de his, quæ locis ipsis contulit, cogi non poterit [c] aliquid ecclesiæ a qua discessit, impartiri, quia liberum est eis tunc bona sua nō solum religiosis, sed etiam quibuslibet [d] priuatis conferre. [e]

Canonica portio soluitur ecclesiæ in qua quis diuina percipit h. d.

Dubitari tamen potest, si cuius maiores antiquitus in aliqua ecclesia sepeliri consueuerant, ea dimissa [f] alibi sepulturam elegerit, num dimisse canonica portio debeatur, an parochiali, & statutum est illi persoluendam, in qua quis audire diuina, uel sacramenta recipere debet.

Canonica portio habentis duplex domicilium diuidenda h. d.

Quod si is, qui duo habet domicilia [g] sequenin utroque collocat [h], ęqualiter in loco tertio sepulchrum eligat [i], domiciliorum ecclesiæ inter se canonicam portionem diuident [k].

Ponit de quibus rebus parochialis nō detrahat h. d.

Sunt [l] tñ quędā relicta [m], quib. canonica portio detrahi nō dēt, ut puta si qd pro fabrica, pro luminariis, pro anniuersario, pro equis uel armis [n] cōtra infideles exercēdis, uel alias ad perpetuum cultum diuinum, uel particulari personæ legatur de quib. omnib. nisi ea machinatione, facta fuerint, ut parochialis ecclesia fraudetur, huiusmodi portio detrahenda non erit.

Minores & Prædicatores indistinctè de omnibus obuentionibus parochialem portionem soluere tenentur, h. d.

Sed istud [o] quidem ita demum obtinet,

g Domicilia. Qd esse pōt. ca. dilectus 2. de rescri. no. in c. ex parte, & in c. fi. de foro cōp. fac. l. assūpt. ff. ad munici. pos let etiā quis esse sine domicilio, si nauiget, uel uagetur nondū constitutū hēns, quo lo co se collocet, le. Labeo, & l. eius, ff. ad munic.

h Collocat. Secus ergo si in uno tātum domicilio, habitet, quia hic requiritur actualis habitatio sm Dñic. & Perusi. in c. 2. de sep. in 6.

i Eligat. Idē si nō eligat id alias dain re in ea ueniat sepeliendus, puta q a in ea est sepulchrū maiorū suorū sm Io. An. i cā. in nostra. de sep. sequit Peru. in c. 2. eo. tit. in 6. Sed qualiter erit facienda diuisio, si in altera earū sepeliri elegerit? resp. ut per eūdem in d. c. 2.

K Diuident. Facit hoc ad qōnē, de plurib. simul castrum intrātib. pposito unico pmio, qd debeant inter se diuidere, de quo Bart. in l. hoc articulo, ff. de hær. inst.

d Quibuslibet. Honestis tamen, & non hęreticis dist. 86. c. donare, & l ei qui. C. de Apostat. & ca. si quis episcopus cum c. seq. de hæret.

e Confer re. Pōt etiā bona sua consumere, nisi tñ faceret in fraudem filiorū, quia tunc reuocaretur alienatio usque ad portionem filiis debitā. ut per Doct. in c. Raynuldus, & in c. Raynaldus, de testa. & per Abb. in c. de his. de sepul. & est hic argu. qd quis potest in uita, quod non potest in morte.

f Ea dimissa. Quid si non dimiserit, sed in ea se-

l Sunt tñ, &c. De hac materia ultra ea, quæ dicūt per Doct. in c. requisisti. & in c. officii, & in c. fi. de test. uidendus est Petrus de Perusio in suo tractatu de canonica episcopali. in prima parte, ca. 7. & in 2. par. c. 4. verb. venio ad quartum.

m Quædam relicta. Regulariter ergo de quibuscūq. exceptio regulam firmat, l. nam q liquide, §. fi. ff. de pe. l. & 32. q. 7. c. si dñus, c. 1. de cōiu. lep.

n Vel armis, c. in nostra, de sepul.

o Sed istud. De hac materia latissime p Petrū de Perus.

peruf. in suo tract. de canonica episcopali. & parochiali in secunda parte, c. quoniam autem, & c. venio ad quintũ, vbi late explicat matertam cle. 2. § huiuímodi, de sepult.

a Funeralibus. Funeralia sunt, quæ funeris occasione erogantur, vt candelæ. q dãtur ad manus, vt nota in cle. 2. §. hmõi. alias verũ.

b Quomodocunque. Ex ista tam inculcata generaliter vr̃ dicẽdum. ꝙ etiã de relictis pro. dicendis missis sit faciẽda ista detractio, vt not. in d. clẽ. 1. § verũ de sepult.

c De iure. Vt sup. §. prox. & ca. fi. de testa. & sic patet, ꝙ hic sumus in correctorijs, merito nõ est hoc extendendum, q̃ ad fratres Minores, & prędicatores, iuxta not. in cap. quæ iure de reiur. in 6. & not. in cle. 2. § verum. de sepul. Abb. tñ in d. c. fi. dicit, qđ hoc hodie est prorogatum ad fratres S. Augustini, & Carmelitanos.

d Datis Etiam si testator legatum soluat in via: quia videtur illud soluere vt legatum, vt not. in cle. 2. §. verum, in verbo, datis, de sepult.

e Qualitercunq;

g Indirectè. Puta quod detur mandando quod detur non facta de hoc mentionem in testamento.

h Largiri. Videtur ergo, ꝙ istã quartã debeat curatus accipere de manu istorum fratrum non hæredum, sed dic ꝙ curati hanc quartam vendicare possunt, & inhibere hæredib. vel per fideicõmissũ grauatis, ne illã soluant fratribus præcipue cum illos suspectos habere possunt, ꝙ sibi eandẽ non soluant, ad hęc l. heres, in fi. ff. ad Trebel. & in l. linea, ff. ad leg. Falcid.

i Tenentur. Hoc fuit inductum in recõpẽsationẽ dãnorum, quæ sustinent ecclesiæ parochiales propter priuilegia concessa dictis fratribus vt i cle. 2. §. verũ, de sepult. & per Abb. in c. fi in fi. de testa.

K Sic etiam. Nã similitudo causæ effectus similitudinem arguere debet, & videtur ualere arg. de canonica parochiali ad episcopalem, & contra, c. fi. de test.

l Præscriptio Et habetur in ca. de quarta, de præscript.

m Pro animã. Quod præsumitur eo ipso, quod relictum est ecclesię, vt per Ab. in c. requisisti, de testa. & per Legistas in l. ciuibus, ff de reb. dub.

si neque in Minorum, neque Prædicatorum quis ecclesiis sepulturam sibi elegerit, hoc. n. casu dictorum ordinum fratres de omnibus obuentionibus, tam funeralibus, a quam quibuscunque, & quocunque b relictis distincte, uel indistincte, ad quoscumque certos, uel determinatos vsus, etiam de quibus canonica portio dari, siue exigi non consueuit, vel de iure c non debet, nec non de datis, d vel qualitercumque e donatis in morte, seu mortis articulo in infirmitate donantis, vel dantis, de qua decesserit f quomodocunque directe, uel indirecte, g quartam partem parochialibus sacerdotibus, & ecclesiarum rectoribus largiri h tenentur. i

Canonica episcopalis est, quam detrahit episcopus de relictis pro anima, quam testator prohibere non potest, & ubi eadem ratio, eadem debet esse iuris dispositio h. d.

Canonica portio episcopalis est, quæ de relictis alicui ecclesiæ ꝓ anima ab ẽpo deducitur: Nam ueluti parochialis, ecclesia pro labore, & cura, quam gessit, animarum, certam portionẽ detrahit de relictis alteri ecclesiæ, in qua quis sepulturam elegerit, sic etiam K licebit ipsi episcopo, nisi sibi quadragenaria obstet præscriptio, l curæ pastoralis intuitu, quam diœcesi superintendens suscipit de relictis, & pro anima m cuiuslibet ecclesiæ n oblatis canonicam sumere portionem, o ẽt si testator expresserit quod non episcopo uelit esse relictum, sed tantum p ecclesiæ, cũ priuata testatoris dispositio

Quid si nil. relinquitur: sed frater datur executor ad certã summã distribuẽdã arbitrio suo, vel sibi quid legat distribuendo summã, & quòd ipse executor, vel legatario distribuit in eosdem: Dic qđ adhuc debetur hæc quarta ob hanc verborum generalitatem: & quia tunc accipitur a tali executore, vel delegatorio, vt a ministro, l. si quis Titio, ff. de leg. 2. l. duos. ff. si cui plusquam per leg. Falcid. Idem est si decedens mãdet alicui executori vt aliquid det vel ꝓmitat, sicut & fidei cõmissum tacitũ nõ capaci obmissum subiacet. Falc. fac. l. 2. §. si qs, & §. qñ, ff de in, sis i & ff de his quib. vt indig. l. in fraudem, & l. 3. C. ad l. fal. & not. in cle. 2. §. verum. de sepult.

f Decesserit. Etiã & ꝙ petierit habitũ in morte, immo ẽt ꝙ fuerit professus. vt hr̃ in ca. de his, de. sep. & no. in. eo. §. sed & si nihil. i verb. trãstulerit.

m Ecclesiæ. Quid si pauperibus? Respond. distinguendum est, vtrum relictum sit pauperibus certi loci an simpliciter pauperibus, vt per Abb. in c. dudum. de conuers. coniug. Quid si ecclesia, cui relinquitur sit exempta? Quid si sit relictum alicui hospitiali? Quid si istis fraternitatibus laicorum, dic vt per Abb. & alios in cap. officij, 102. de testam.

o Portionem Dignus est enim operarius mercede sua, c. 1. de sepult.

p Tantum ecclesiæ. Sed quæ est ratio diuersitatis ꝙ quando ecclesiæ tantum relinquitur nihilominus episcopus habet suam canonicam, vt hic. Sed quando relinquitur episcopo tãtum, ecclesia nihil habet, vt in §. seq. & in ca. requisisti, de testa. Cum tamẽ episcopus sit in ecclesia, & ecclesia in

episcopo,

generalē canonis cōstōnē ĩmutare nequeat.a

Ecclesiæ debetur canonica portio de relictis episcopo, quam tamen potest testator prohibere. h.d.

Item ex contrario, quemadmodum epõ sua portio cõpetit, si quid ecclesiæ relinquatur, ita si quid epõ relictum fuerit, ecclesia de illo canonicam petere portionē poterit,b sed hoc casu si testator exprimat ꝙ velit illud epi tantũ esse, non ecclesię testatoris erit seruãda dispositio.c

Si quid simpliciter episcopo a coniuncto fuerit relictum, in dubio non debetur ecclesiæ canonica portio, secus si ab extraneo. h.d.

Sed in hac specie multum intererit, qua legandi formula testator usus fuerit. Nã si simpliciter dixerit: Rē talē rrlinquo, distinguendum est, epi propinquus leget, an extraneus. Primo .n. casu cum non ecclesiæ relictum præsumatur ĩtuitu, nisi forte id probetur,d sed personæ, derelicto in uita epi ecclesia petere nihil poterit. Contraria obtinet præsumptio & dispositio, si ab extraneo quid epõ relictum fuerit.

Si quid coniunctim legetur episcopo, & ecclesiæ, fit inter ipsos diuisio, etiam si testator hoc reliquerit episcopo, illud ecclesiæ nisi stare velint testatoris uoluntati quod ad fauorem ultimæ uoluntatis comeditur. h.d.

Quod si coniunctim dictum fuerit: Relinquo rem epõ & ecclesiæ, de ea inter ipsos canonica ediuisio facienda erit. si vero istud episcopo, & illud ecclesiæ relinquatur, relicta inter episcopum, & cathedralem ecclesiam ad canonicam diuisionem sunt redigenda, nisi ambo testatoris velint esse dispositione f cõtenti, quapropter ultimæ voluntatis fauorē conserua re est satis condecēs,g vbi neq. fraus interuenit, nec alteruter nimiũ h debita portione fraudatẽ.

Cum ecclesiis inferioribus episcopus non diuidit sibi relictum, sed bene detrahit quartam, de relictis, dictis ecclesijs. h d.

Secus aũt est, si qd legetẽ epõ & capellis, vel monasteriis, aut aliis piis locis, nã hoc casu, ꝙ epõ

episcopo, ut scire dēs. 7.q.1. Resp. qñ relinquitur ecclesiæ, quamuis apponatur taxatiua tm̃, nihilo minus eps̃ non excludit, quia continetur in relicto, qa ipse est caput ecclesiæ, c. nouit, de his quæ fi. a præl. si. const. c. impossibile est ergo ꝙ ita legari possit ecclesię, ꝙ non episcopo, qui est pars, & potissima, ecclesiæ, argu. l. cum in diuersis, ff. de religio. & sump. funer. At cum relinquitur tantũ epõ, quia intuitu personæ non dignitatis intelligitur non magis ecclesiæ portio aliqua debebitur, quam si cuilibet priuato fuisset aliquid relictum, & ita videtur notari in d. cap. requisisti, vbi etiã aliter respondetur. Sed tex. ibi videtur dicere hoc esse iuris positiui, vt & hęc littela innuit ibi: Cum priuata testatoris dispositio.

a Nequeat. 12.q. 2. cap. Pontifices. l. nemo, ff. de leg. 1. cap. requisisti, de testam.

b Poterit. Hoc de facto hodie nõ seruatur, sm̃ Abb. in c. requisisti, de testam. quia epi oĩa fere iura capitulorum præscripserunt.

c Dispositio. Aliud est ĩ casu contrario, cũ relinq̃tur ecclesiæ tm̃. quo casu eps̃ hẽt quartã nõ obstante taxatiua, vt su. §. prox. vbi de ratione diuersitatis fac. ca. requisisti. de tes. vnde sum.

d Probetur. Admittitur ergo probatio in cõtrariũ & sic non est præsumptio iuris & de iure. Tolletur aũt hæc præsumptio, puta. si probetur magna dilectio reliquentis ergo epm̃, 12.q.2. Item ex qualitate rei, ut si donauit epõ falconē, vel canem uenaticum, quib. ille delectabatur. Sic econtra, qñ propinquus relinquere epõ, licet hoc casu pręsumatur reliquisse intuitu personæ non ecclesiæ, c. requisisti de test. & c. 1. 12.q.2. & eo casu nil ecclesiæ adquiratur. l. item ueniunt. §. item non solum ff. de petit. hære. Aliud tamen diceremus quando præsumptio esset in contrarium, puta quod ꝓpinquus legaret episcopo calicē, aut ornamentum ecclesiæ, quia una pręsumptio tollit aliam, si sit vehementior, ca. litteras, de pręsump. l. diuus, de restitu. in integr. Et not. quod in hac materia non est in consideratione, vtrum quis relinquendo, vsus fuerit nomine ꝓprio uel dignitatis, nam uidemus in capit. requisiuisti, & hic quod si episcopo relinquatur sub nomine dignitatis, adhuc episcopo adquiritur, & non ecclesiæ de ratione per Abb. in di. capitul. requisisti, fact. not. in capitulo secundo, de testament. in 6. & in leg. cum quid, ff. si cert. petat.

e Canonica. Idest æqualis, c. requisisti, de testa.

f Dispositione. Fauore vltimæ, voluntatis. 13.q. 1. c. fin. & 1. cum respondit. ff. pro socio.

g Condecens. Sed non necessarium, decet enim et quis modico, pro nõ cõtendat. l. si merces, §. uis, maior. ff. de loca. & leg. quintus, ff. mand.

h Nimium. Secus si in modico fundaretur cum non sit curandum de modicis. l. scio. ff. de restitutio, in integ.

a Obtinebit. Numquid aūt idem sit in canonica parochiali, hoc est quod pſbyter parochialis poſſit capere relictum ſibi a teſtatore factum, & petere canonicā portionem de relictis factis eccleſiis, in quib. relinquēs eligit ſepulturā? Ardua eſt quęſtio, & de ea late Imola, in cle. 1. dudum. de ſepul. & Abb. in c. officii, de teſta. qui demum reſidet, in negatiua.

b Non tāta. Probatur ergo hic & in c. requisiſti de teſta. quod inter epiſcopum & eccleſias inferiores eſt communio, licet minor, quā ſit cum cathedrali. Inde infertur q d. inferiores eccleſiæ nō poſſunt facere ſtatutum, ſine cōſenſu epi, c. cū conſuetudinis, de conſu. quę text. licet loquatur in cathedralibus, Doc. tū extēdūt ēt ad inferiores, ut per Ab. in d. c. requiſiſti. qđ tamē intelligēde ſtatutis concernentib. ſtatū eccleſię, de quo ple ne p Innoc. in d. c. cum conſuetudinis. & no in c. cōſtitutionē, de verb. ſignifi. in 6. Idem infertur, q non poſſunt dictæ eccleſiæ inferiores locare bona eccleſiæ ad lōgum tempus ſine conſenſu epi, ſecus ad modicū tempus, fac. cap. querelā. & quod ibi not. ne præla. vic. ſuas. & cle. 1. de reb. eccle. non alienand. Item ob hanc communionem infertur, quod tales eccleſiæ non poſſunt ardua negotia explicare ſine conſenſu epiſcopi: arg. c. cauſam. de iud. & 17. qu. 4. cap. in venditionibus. & per Abb. in dicto capi. requiſiſti.

Quid dicatur de gremio eccleſiæ.

c Quanta. Arg. ū. quod non dicitur de gremio eccleſiæ quę eſt in minorib. eccleſiis, licet ſit eiuſdem ciuitatis

d Adqu rit. 18 q. 1. c. 1.

e Simpliciter. Sed contra hanc & præcedentem §. opponitur de l. ſi cum dotem. §. ſi pater. ff ſolut. mat. ubi relinquens creditori uidetur relinquere animo cōpenſandi: ergo eū hæc portio debeatur epō iuris diſpoſitione, legās licet ſimpliciter, vr legare in recōpēſatione eius, q illi debet, argu. l. & magis, ff de ſol. Quidam ſoluentes diſtinguūt inter debitō. e neceſſarium, & uolūtarium, ut per Bar. in d. §. ſi pater. Sed tu dic, ſecundū Abb. in c. officii, de teſta. q teſtator in caſu noſtro nō eſt debitor epi, nec neceſſarius nec uoluntarius, q a portio dat epo nō a teſtatore, ſed ab eccleſiis, quib. factum eſt relictū. c. requiſiſti, de teſta. Vnde ſi teſtator aliquid ſimpliciter reliquit non poterit dici q reliquerit animo compēſandi cū debito, cū ipſe nō ſit debitor epi. oportet ergo qđ exprimat ſi vult cōpenſationē fieri. ſ. qđ vult epm contētu eſſe illa portione & relicto, ut in d. c. officii, ut hic dr.

f Conditionem. Immo vr potius modus, q conditio illa adiectio, quod ſit contentus, & c. iuxta nota in c. verum, de cond. appo. & in rubr. de don. quæ ſub mod. & in l. quib. dieb. §. Termilius, ff. de condi. & demo.

g Portionem, ſ. exigendo ſupplementum, ut not. in c. officii, de teſta. arg. l ſi quando. §. generaliter. & l. ſi omnimodo, C. de inoffic. teſt. & l. ſi arrogator. §. ſed an impuberi, ff. de adopt.

h Indulgentiis, c. fi. de teſta. c. fi. de ſepul.

i Nō habentē. Exemplū erit in canonicis. Canonici. n. nec prælationē habent, nec adminiſtrationē in eccleſia, unde relinquendo canonico, in dubio nō vr teſtator habuiſſe reſpectū ad eccleſiam nec. n. eſt veriſimile, q reliquiſſet intuitu eccleſiæ ei, qui nō habet adminiſtrationē, eccleſiæ niſi aliquo modo appareat contrarium, q no caſu nō conſtat de prælatione, vel adminiſtratione, ut in c. requiſiſti. §. fi. de teſta. Qui autē in hac materia veniāt prælatorū appellationē, no. inf. eo. in prin.

legatur eius præcipuum eſt, cum eccleſia cathedrali, & de illis, quæ aliis locis legantur, portionē canonicam nihilominus obtinebit.[a] Et hæc ideo tā variè, quia non tanta [b] inter monaſteria aut capellas eſt cōio, quanta [c] inter eccleſiam cathedralem & epiſcopum, qui cathedrali ſpūali copulatus eſt coniugio, vnde & quę acquirit epiſcopus, non illi, ſed iſti tantum adquirit.[d]

Si teſtator aliquid epiſcopo, aliquid eccleſiis reliquit, & iuſſit epiſcopum eſſe contentum ſuo relicto, poſt habita detractione quartæ, ſeruanda eſt teſtatoris uoluntas, h d.

Hoc aūt tunc obtinere oportet, ſi ſimpliciter [e] epō legatū factū fuerit, cęterū ſi eā adiecerit condónē [f] teſtator, ut eps ſuo ſit legato cōtentus, & ipſe legatū agnouit, quia per hoc aliis renūciaſſe vr, de cæteris portionē [g] exigere non poterit.

Dolus & fraus patrocinari non debet, h. d.

Sed ſi conſtiterit, qood eadem adiecta condōne in faudē modicum conſtituit mortuariū, ut eps portione debita fraudetur in cæteris, q a dolus, cuiq̃ patrocinari non dēt, poterit is ēt aliis relictis exigere portionem a canone conſtitutā, ſaluis tamen indulgentiis [h] quæ a Roman. Pontifice quibuſdam regularibus ſunt conceſſæ.

Relictum ei, qui poteſt proprium poſſidere, non habenti prælationem, uel adminiſtrationem a quocunq. præſumitur relictum intuitu propriæ perſonæ, non eccleſiæ. h. d.

Illud etiam generaliter obſeruandum eſt, circa eum quę propriū poſſidere poteſt, prælationum, uel adminiſtrationem eccleſię non habētem,[i] quod ſi ei aliquid relinquatur ſpecialiter, ter, non ſolum a propinquo, uerum etiam

a Intelligitur, siue habeat beneficium ecclesiasticum, siue non.
b In vita. Secus post mortem si intestatus decedat arg. c. cum dilectus de successi. ab intesta. ita tamen quod nõ habeat propinquos 12. q. vlt. c. fi. & in authe. de ecclesiasti. titu. §. si quis autem. cum allegatis in ca. requisisti, de testamen. in fi.
c Erit, ista æquiparatio probatur in c. fi. de testam. ibi, vt ea epus seu parochialis ecclesia. & q̃ sint ea res. habetur in d. c. fi. & sub. eod. §. sunt tñ quædam.

d. canonicã est spũale & res perceptæ sunt tpales.
m Ad parochiales ecclesias, q. d. cum non solum canonicæ portionis, sed etiam decimarum perceptio pertineat ad parochiales ecclesias, merito iftarum coniungendus est tractatus.

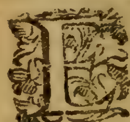
ab extraneo, non intuitu ecclesiæ sed personæ esse relictum intelligitur,[a] nisi probatio in contrariũ apparreet, & idcirco de illo nec episcopus, nec ecclesia potest in uita[b] eius sibi aliquid vendicare.

Epalis, & parochialis pari passu ambulant. h. d.

Item de quib. relictis parochialis portio non detrahitur, nec episcopalis detrahenda erit.[c]

DE DECIMIS. Tit. XXVI.

Ponit subordinationem tituli ad precedentia, & sequentia, h. d.

Explicito tractatu rerũ, quæ spũalitate quadã[d] continẽtur & censentur,[e] superest nũc, ut de reb. ecclesiasticis quidem, sed temporalib. illarumque administratione dicamus. Sed cum decimę mediam quãdam inter spirituales res, & temporales naturã obtineant quippe[f] quod ipsum decimandi ius spirituale sit[g]: fructus[h] vero ipsi decimarum temporales & profani, merito de his quasi in cõfinio[i] quodam tractatus habendus erit, & tam præcedentib. qua sub sequentib. annectendus. Quod eo ẽt congruentius posse fieri vr̃, q̃ & proxime de iis, quæ sacerdotib. & ecclesiis[k] parochialibus debẽt, & similẽ naturã habere uidentur[l], loquuti fuimus, et ipsarũ quoq. decimarũ ad parochiales ecclesias[m] iure cõi spectat perceptio[n].

Quid sit decima. h. d.

Decima[o] est quota p[p] bonorum mobiliũ portio, Deo tam diuina[q] quam humana[r] constitutione debita.

Decimarum alię personales, aliæ prædiales. h. d.

Decimarũ duæ sunt species,[s] p̃sonales, & p̃-

DE DECIMIS

d Quadã. propterea dicit, quadã, q̃d verbũ vr̃ importare impropietatẽ, q. are uera multæ sunt res, de quibus supra tractatũ fuit quæ quidẽ quãrũ ad sui essentiã nõ sunt spirituales, sed solum certis respectibus, puta religiosæ domus sepulturæ, & si qua sunt similia: mere vero spiritualia, de quibus supra tractatum fuit, solum uidẽtur esse sacramenta, & illorũ efficacia, & consecrationes.

Verbum quadam.

e Censentur. Numerantur, reputãtur, sũt in honore sim. instit. de iur. nat. gent. & ciui.
f Quippe quod. Declarat, cur naturam mediam teneant decimæ.
g Spirituale sit. Cõcor. c. 2. de iur. calũ. vbi Ab. c. cum olim. de p̃scrip. c. fi. de re permut. & intelligẽ de illo iure decimã respectu. Dei & ecclesijs eiusdẽ i signũ vniuersalis dñij c. tua. e. & §. i. inf. e.
h Fructus vero. c. nostra, de loca. cap. vt super. de reb. eccles. non alie. & per Abb. in c. 1. de iu. cal.
i Cõfinio. Sic l. 2 §. quod cælesti. C. de in. ver. enu.
k Ecclesijs parochialibus. Vt est canonica parochialis. de qua dictum est sup. tit. prox.
l Habere videntur. Quia & ipsum ius percipiẽdi

n Perceptio, cap. cum in tua. cap. cum sint. & cap. cõtingat, eodem.
o Decima est. Hosti. in sum. eo. aliter definit, videlicet. Decima est omniũ bonorũ mobiliũ licite quæsitorum pars decima Deo data, cõstõne diuine debita. & in idem recidit cũ ea q̃ hic ponit, licet sit aliqua diuersitas in verbis.
p Quota. Not. exprimit istã quotã ut facit Host. Vel quia ipsũ nomen decimæ satis id p se ostendit. nec idem verbũ dẽt sæpius in definitione inculcari. Vel quia cum hodie cõsuetudo attendatr̃ in cognoscende quotã istã c. ad Apostolicæ, & c. in aliquibus eo. non potuit id exprimi, cum cõsuetudo sit uaria & quid facti.
q Diuina. Vt 16. q. 1. c. 1. et cap. parochianos, & in c. aliquib. & cap. tua nobis, eo. licet autẽ decimæ diuina cõstitutione debeantur, põt tamen super eis fieri compositio ut minus, uel certo mõ soluantur: sed hoc non nisi tum auctoritate episcopi. vt per Abb. & alios. in c. 2. de transa.
r Humana. Cõtra. c. parochianos. eo. R̃n. originaliter ab hoĩe nõ sunt institutæ sed sunt approbatę Sed vr̃ inconueniens, q̃ approbatio exeat a minore: nisi dicat sunt approbatæ. i. acceptatæ. Vel. humana constitutio hẽt se circa decimas, declarãdo & interpretãdo ius diuinũ. Vel dic, q̃d hoc verbũ. hũana, respicit p̃sonales decimas q̃ vñr iducę iure positiuo, vt p Do. ĩc. cã, q̃ p̃c. & ĩ c. q̃ terris. eo.
s Species. Habes de his in c. ad Apostolicæ. eod. & in c. fi. de paroch. & alie. paroch.

diales. Personales [a] sunt, quæ ex ijs prouentibus deducuntur, qui ex propria cuique solertia & industria obueniunt, vtputa de negotiatione, artificio, & militia. Prædiales [b] sunt, quę ex fructibus prędiorum soluuntur, vt de vino, tritico & his similibus [c] quas in signũ uniuersalis sibi retenti dominii [d] reddi Deus præcipere voluit.

Decimæ animaliũ

Personales decimę debentur ecclesiæ, in qua quis sacramenta percipit, prædiales uero ecclesiæ in cuius finibus sunt constituta prædia, nisi aliud inducat consuetudo, h.d.

Inter personales aũt, & prædiales decimas hoc interest, quod personales illi solũ parochię debentur, in qua quis ecclesiastica sacramenta [e] recipit, tametsi lucrum alibi [f] contigerit. Prædiales uero si ex prædiis in aliena parochia cõstitutis fructus collecti fuerint, ei debentur ecclesiæ regulariter, in cuius territorio prędia sũt constituta, [g] quamquam si consuetudo aliud introduxerit, seruanda [h] erit.

Personales decimæ, quæ soluuntur ex rebus uenditis & paratis pecunia decimata soluuntur deductis impensis: secus uero prædiales, & fructus non nisi cũ onere decimarum alienari possunt, h.d.

Item si personales, quæ de rebus adquisitis, vel factis ex pecunia decimata, [i] si vendantur, soluendæ sint, vt puta si vendatur domus, [k] ager, vinea, molẽdinum, grex, aut merces, q̃libet expensæ prius quas quis in rebus parandis fecerit, deduci debent, [l] & de residuo, quasi

a Personales sunt. De his habes in ca pastoralis, & 16. q. 1. c. decimæ.
b Prædiales sunt. De his habes in c. in aliquib. & c. ad Apostolicæ eo. & in c. fi. de paroch. & alie. paroch. Et nota, quod & reges debent illas decimas, vt per Ab. in cap. omnes, de maior. & obed.
c Similibus. Decimæ animalium, personalib. an pdialib. annumerari dẽant quærit? Et videntur pdialib. annumerãdæ cum semper pascantur in pdiis, & hoc tenet gl. in c. ad Apostolicæ, eo. Host. in sũma eo. § q̃ sint eius spes, puta mixtas esse, quia partim captũt a prædiis, l. pascuis, c. commissum eo. l. pecoris pascendi ff. de serui. rusti. pdiorum partim a psonis ob curam & custodiã, quę si deficiat, disperdũtur aĩalia, ex hoc dubitabile vr̃ eẽ qđ no. in d. c. ad Apostolicæ, s. q̃ vbi cõtinue pascuntur animalia ibi ex his decimæ solui dẽnt, arg. cõmissum, eo. & d. l. pecoris, & l. 2. C. de ver. sig. cum secũdum hoc nulla custodiæ rõ hẽatur & personalitatis.
d Dominij, c. tua eo. & §. inf. eo.
e Sacramenta recipit. Addo & diuina audit, secundum Ab in c. ad Apostolicę, eo. quia hoc duplici respectu soluuntur personales decimæ: fac. ca. 2. de sepul. in 6. & habetur c. fi. de paroch.
f Alibi, c. ad Apostolicæ, eo. quem ita intelligit ibi Abb. & Inn. in c. 2.
g Constituta, c. de paroch. & alie. paroch. & in ca. ad Apostolicæ, eo. & vtrobique no.
h Seruanda, erit Concor. c. ad Apostolicæ, & c. in aliquib. & c. cum sint homines, eo. & in c. fi. de parochi. maxime si sit cõsuetudo præscripta, ut no. in locis supra allegatis, cum alias non deroget iuri cõi, c. cum dilectus, de consue. & intellige q̃ ualet ista consuetudo respectu ipsarum. valet. n. consuetudo uni ecclesię adimens, & alteri non ferẽs: quia non magna est uis quæ ecclesia decimas habeat. Sed quoad retẽtionem laicorum consuetudo non ualeret, ut per Ab. & alios, in c. in aliquib. & in c. ad Apostolicæ.
i Decimata. Quid si empta res esset de pecunia non decimata? v. g. aduocatus de suo patrocinio lucratus est decem, de quib. postea emit domum, quã deinde uendẽt solui decima de toto pretio: q2 pecunia ex qua domus fuit empta, non fuit decimata, si aũt de pecunia añ emptionẽ soluisset decimã, & de nouo emerit domum, q̃ postea vẽdidit p̃ viginti, soluet decimã de lucro tm̃ & sic de vndecim. Si aũt quis sibi retinet rem. q̃ emit de pecunia nõ dicimata, ecclesia hẽbit decimã partẽ illius domus: quia pro decima parte fuit empta de pecunia ecclesiæ, & sic nota, q̃ res efficitur ecclesiæ, non solum qñ tota emitur ex pecunia ecclesiæ, ut in ca. 2. de pecul. cler. verũ ẽt qñ solum pro parte emitur de pecunia ecclesiæ. Et idem dici põt in pecunia militis, vel minoris. Sunt. n. in hoc istæ personæ priuilegiatæ, l. si ut proponis, C. de rei uend. l. 3 C. arb. tut. & no. in c. inquirendũ, de pecul. cle. & est quotidianum in practica, secundũ Abb. in d. c. pastoralis.
K Domus, ager. No. q̃ negotiatio potest consistere ẽt circa bona immobilia. an aũt ista negotiatio sit licita cũ emitur res integra, & integra venditur pro maiori pretio? vide in c. eijciens, di. 48.
l Deduci debent. Sed quæ est ratio, q̃ expensæ deducuntur de mercimoniis, & non de fructibus & redditio aliarũ rerum? Rñ. in negotiatione operatur manus hominis: sed in aliis præcipue operantur manus Dei, arg. c. nasci, dist. 56. & c. non est, & c. cum non sit eo. aliam rõnem ponit gl̃n. in c. pastoralis, in uer. deducuntur in fi. quæ vr̃ innuere q̃ hæ decimæ non sunt personales, quod nõ vr̃ verũ, cum soluantur ex negotiatione, cap. in aliquibus eo. nisi forte gloss. habuit alium intellectum. Vel dic de ratione, ut per Abb, in cap. pastoralis, eod.

Quasi

a Quasi de lucro. Ex hoc. vř ꝙ de omni eo, quod peruenit ad aliquẽ gratuito titulo decima sit soluenda, & sic hæres, legatarius & donatarius de hæreditate, legato, & donato, soluẽt decimam, quod intellige de hęrede extraneo, vt late no. in c. pastoralis, eod.

ad partem quotam, nõ deducuntur expensę. & ita est, in solutione decimæ, & ita procedit d. c. tua: secus si agatur de omnibus fructibus restituẽdis, & hanc tenet Abb. in d. ca. pastoralis, reprobando Bart. in dicta l. fructus.

de lucro [a] decimæ præstabuntur.

De prædialibus decimis impensæ non deducuntur & fructus non nisi cum onere decimarum alienantur, h. d.

Expensæ uero ẽt seminis,[b] quæ fiunt pro pcipiendis fructib. ex illis, de quib. fructus perueniunt, ẽt si decimatę fuerint, non deducuntur: quoniã salua decima, fructus efficiuntur eorũ, qui expensas ipsas faciũt, sed nec fructus ipsi, nisi cum onere [c] decimarum, alienari poterunt.

Non deduci debent impensæ factę pro instaurandis rebus de quibus soluendę sunt decimæ, tam personales, quam reales, h. d.

Illud cõe tamẽ est tã personalib. q̃ pdialib. ꝙ expensæ, quæ factæ fuerint pro restaurando, detrimento rerũ, ex quib. decimæ persoluũtur, ut si pars aliqua moriatur armẽti, uinea fiat deterior, merces deperiat, portio de prouentib. decimãdis, minime deduci dẽt,[d] cuius rei illa est rõ, quod penes dominum res instauratæ remanẽt.

Census & tributa de fructibus quibus decimæ soluendæ sunt, non debent deduci, h. d.

Sed census, nec tributa de fructib. de quib. decimæ soluendę fuerint, primitus deduci poterunt, [e] cũ. n. insignũ uniuersalis dominii quasi quodã spãli titulo decimas sibi dominus reseruauerit, consequens est, ut ꝓgatiuã [f] dicti generalis dominii decimarũ solutio censuum & tributorum præcedat exactionem, uel saltẽ hi, ad quos census, uel tributa peruenerint, quoniã res cum suo transit onere, decimas soluere per censuram ecclesiasticam compellantur.

De omnib. prouentib decimæ solui debent. h. d.

Eadem ratione constitutum [g] est, vt non solum de vino, & grano, fructib. arborum, & hortorum decimę persolui dẽant, sed ẽt de pecoribus, [h] de venationib. [i] negotiationibus, de ipsa ẽt militia, [k] & denique de omnib. bonis, & ꝓuentibus omnibus, [l] ita ut qui de his eas cũ integritate soluere neglexerit, ecclesiastica distri-

Rusticite nẽtur ponere semẽ de suo, nec educunt antequã partiantur.

b Seminis. No. contra rusticos qui fundos excolendos cõducunt pro certa quota: quia tenẽtur ponere semen de suo, nec possunt deducere antequam partiantur cum domino, nisi sit conuentum in contrarium, vt per Innoc. & Abb. in cap. tua 2. eod fac. cap. cum homines, eo.

c Cum onere. Regulariter enim res transit cum suo onere, 16. q. 1. c. si quis laicus, c. cum non sit, & c. pastoralis. eod. ead. ex literis, de pign. l. alienatio, ff de contr. emp.

L. fruct⁹, ff. so. ma.

d Debet. Sed contra l. fructus, ff. Sol. matrim. vbi fructus intelliguntur deductis expẽsis. Quidam, quod hoc speciale in decimis: sed hoc non placet Ab. per c. tua, eod. Inno. dicebat, qđ l. fructus, & omnia iura, quæ dicunt, fructum esse quod superest deductis expensis, intelliguntur ex interpretatione ciuili, non naturali: quia naturaliter quid q d percipimus ex re in fructu est & reditu: & ita accipimus in solutione decimæ, & hoc notãdum est pro contrahentibus, inter quos si fiat mentio fructuum. intelligetur expensis non deductis: quia contrahentes & rustici capiunt verb. naturaliter, l. librorum. §. quod tamen Cassius, ff. de leg. 3. & per Ab. in cap. pastoralis, eod. Host. dicebat aliter, quod vbi verbum, fructus, refertur

Fructus vnde itelligantur deductis expẽsis.

e Poterunt capit. cum non sit, eod. vnde sumitur.

f Prærogatiuam. Quando ergo concurrunt duæ causæ, quarum altera est potentior, illa præponenda est minus potenti: nam decima soluitur in signũ vniuersalis dominij, tributum specialis? cum autem causa solutionis decimarũ sit potentior, merito præponitur solutioni tributorum. Ita not. Ab. in ca. cum non sit eod.

Cã potẽtior ꝑponenda.

g Cõstitutum est c. peruenit. c. nuntios, capitul. tua, 2. cap. ex parte, c. non est, & cap. ex transmissa, eo. & 16. quæst. 1. c. omnes.

h Pecoribus. De his dic vt not. supra eo. §. decimarum & per Do. in. c. ad Apostolicæ, eo.

i Venationibus. An autem ista decima venationis, & auspicij sit prędialis, vel personalis? Ab & alij, in c. non est eod.

K Militia. Iusta tamen: nã si quis stipendium acciperet in bello iniusto, cum illicite recipiat, ecclesia non debet recipere decimas taliũ, de quo habes in c. ex transmissa, eod. Rex, quoque de eo. qđ iustè a d quireret in militia, soluet decimã. Abb in c. omnes, de ma io. & obe.

l Omnibus. Licitè tamen quæsitis, vt habetur in c. ex transmissa. eo. concor. 16. q. 1. c. decimæ, & q. 7. c. quicunque, & c. omnes.

a Percelli. Et etiam ecclesiastica sepultura priuari, qui decimas non restituit c. prohibemur, eo. & no. in c. non est eo. unde sumitur.
b Quemlibet. Etiã reges, ut per Ab. in c. oẽs, de maio. & obe. nulla obstante tẽpis præscr. c. cũ, quæ de præscr. clerici vero ut dr̃ in ca. nouum. eo. fic. c. nobis unde sumitur.
c Exemptus. Sed cũ decimæ tributum sint egentiũ animarũ, & eas in signum uniuer salis dñi sibi De⁹ retinuerit 16. q. 1. cap. decimæ, & c. tua nobis, eo, & q̃ dẽntur diuina cõstit. §. 1. sup. eo. & c. tua. eo. q̃ũo põt papa cõcedere priuilegium de non soluẽdis decimis contra præceptũ diuinæ legis, contra quã dispẽsare non põt: immo, usque ad animã & sanguinem dẽt defendere, 25. q. 1. c. sunt quidem, & d. §. in prin. & di. 4. ca. quę contra. So. Papa non dat alicui priuilegiũ de non dandis dicimis: sed concedit alicui administrationẽ decimarum, ut inde suscipiat sustentationẽ, & residuũ conuertat ĩ usus pauperum, & tali mõ concedit monachis, & possetetiã laicis cedere. Vel dic, ꝙ papa cõtra jus naturale dispẽsare põt remittendo decimas alicui spãliter, non tñ posset facere constõnem quæ oĩno tolleret illud præceptum: q̃a ius natura immutabile permanet, dist. 5. in prin. Verum est vniuersaliter, sed non in indiuiduis, ut no. in c. a nobis. unde sumitur.
d Tantũ. c. de terris ubi traditur, eo. Idem intellige de aliis infidelib. Dicunt tñ cõiter Doct. quod q̃uis Iudæi non teneant̃ soluere has decimas, astringuntur tamen ad satis factionẽ eius, quod ecclesia fuisset ꝑceptura ab alio Christiano, qui inhabitasset eius parochia. c. quanto, de usu. et no. in ca. tua eo, ut bene põderauit Ab. in d. c. de terris. Immo supposito ꝙ personales decimæ sint de iure diuino, quod tñ nõ tenetur, defendit Ab. ẽt iudæos ad eas esse obligatos, ut ibi per eũ late. Et no. ex hac littera, quod iure cõi possunt infideles inter Chrĩanos hẽre bona immobilia, de quo pulchre ꝑ Inn. 1 c. q̃d sup eo de voto, sed nouissimorũ pontificũ constitutionibus non possunt.
e Renunciandas. No. ergo, q̃d obligat⁹ rõne oneris pt se exonerare rẽ onoratã relinquẽdo vt ꝑ Ab. ĩ c. de terris, eod. et ob hãc realitatẽ tollunt̃ contraria q̃ possẽt fieri. Et ꝙ iudęi ñ percipiũt sacra ñn ñ arctãdi ad decimas. Et q̃d q̃ extra nos nihil ad nos c. gaudemus, de diuor. Et quod ecclesia a facinorosis, et usurariis ñ recipi eleemosinas, ut hr̃ ĩ c. plerique de immu. eccl. et ĩ c. de sen. exc. §. mercatores rubi no.
f Cõiter uiuẽtib. Habent erg. clerici conuer. uiuentes priuilegiũ q̃d non hẽrent separati, et singuli habẽt ẽt in absolutiune petenda aliud priuilegium cõe cũ monachis c. q̃m in fi. de ui. et ho. cl. et c. 1. q̃. cl. uel uou. et no. 16 q. 1 c. decimes vñ sumitur, concor. c. commissũ. et c. pen. eo. et c. cõctis, §. . 16. q. 1.
g Laborib. De q̃bus q̃ viuunt dñr pauperes, Ab. ĩ c. quod super. per illũ tex. de voto, et per Legistas in l. si constãnte in prin ff. sol. ma. Viuentes da labori bos pauperes.
h Decimæ soluebãtur. Alias monachi essent immunes, c. commissum. et c. pe. eo. fac c. 1 et c. q̃d per nouale, de verb. sig. et in c. fi. de de priu.
i Nouale. Aliq̃ñ sumit̃ ꝑ quolibet agro. vnde Poeta: Impius hæc tã culta noualia miles habebit? aliàs ager nũc primũ proscissus. c. 1. de verb. sig.
k Fundandis. Concor. c. pen. eo. vnde sumitur, vbi

ctione percelli [a] debeant.

Omnes tenentur soluere decimas, tam Christiani, quam Iudæi. h. d.

Illud ẽt nullam recipit dubitationem ad solutionem eorum quemlibet [b] teneri, nisi quis speciali priuilegio ab ipsarum præstatione doceatur exemptus. [c] Vnde non solum Christiani, sed etiam Iudęi tenebuntur.

Iudæi tantum prædiales decimas tenentur soluere, Christiani & prædiales & personales, h. d.

Inter eos tamen illa est dña, ꝙ fideles ad personales, & prędiales præstandas indistincte tenentur, iudæi uero ad prædiales tantũ, [d] quas si recusent soluere, ad ipsas possessiones renunciandas [e] compellendi erunt, ne forte hac occasione ecclesię suo iure fraudari ualeant.

Monachi, regulares, & clerici communiter uiuentes soluunt prædiales decimas, h. d.

De monachis & regularib. seu clericis cõiter viuentibus [f] videamus, & sane nulla finit ratio, ut his de laboribus, [g] ac nutrimentis propriis decimę extorqueantur, ad prædiales tamen, etiam de noualibus, de quibus antea decimę soluebantur, [h] tenebuntur.

Nouale quid sit, h. d.

Est autem nouale [i] ager nũc primum præcisus & nuper ad culturã redactus, de quo quod aliquando cultus fuerit, memoria non extat.

Decimas soluere tenentur monachi, & alijs cõiter viuentes, ẽt de prædijs de nouo adquisitis, & proprij manib. excultis, nisi obstet aliquod priuilegium. h d.

Sed & si iisdem possesiones pia fidelium deuotione collatæ fuerint, aut pro monasteriis de nouo fundandis [k] comparatæ, vel quoquo modo recenter adquisitę, ẽt si eas propriis manib. aut sumptibus excolant, nihilominus decimas persoluent ecclesiis, quibus ratione talium prędiorũ antea soluebantur, nisi super hoc spe

vbi Abb. dicit esse tex. fere apertū, q etiā de pdijs dotalibus ecclesiæ debet solui decima illis ecclesijs quibus prius soluebant, fac. p hoc q no. in c. 1. de censib. & no. per Abb. in c. nouum genus, eo.

a Speciali iure. Concor. c. 1. §. cæterum, & §. fi. eo. in 6. fa. cle. 1. eod.

fuet. ita nec contra priuilegia indulta ecclesię, ca. accidentibus, de priuil. Nec etiam contra alia bona cōpetentia ecclesijs, in c. de quarta, de præscr. auth. quas actiones, C. de sacrosanct. eccl.

f Inter aliquos. Scilicet clericos, c. ex multiplici. eo vbi Abb.

Valet sētētia lata cōtra priuilegium principis.

b Obsistit. Et sic valet snīa lata cō tra priuilegium principis, ēt si priuilegiū fuerit in iudicio exhibitū. c. suborta. vbi scribentes. de re iudic. licet de illius iuribus nō fuerit disputatum præsumit. n. iudex ex eā ratione abli reiecisse, vt per Ab. in d. c. suborta.

c Quadraginta annorum. Ca. accedētibus: de priuil. immo etiam triginta. ca. si de terra. eod. tit. sed dic secundū Abb. in d. c. accidentibus. qđ ille text. corrigitur, licet quidam hoc non admittāt. o. cum expediat. de ele. in 6. potest etiā dicere, quod licet hic dicatur de quadraginta, fac. quod in maiori summa minor inest, non sufficit erg. vna contrafactio vel controuentio, vt priuilegium etiā concessum ad non faciendū tollat. De quo tamen dic, vt plene per Cano. in cap. cum accessissent, de const. & per Legist. in l. fi. ff. de const. prin. & intelligūt Io. An. & Host. hoc procedere, quando solutio est facta sponte, non p ignorantiā, q nō placet Ab. & miratur q doctores sequant hoc dictum, quod putāt falsum, per c. vigilanti. cum ibi not. per eū. de præscr. & per l. fi. in fi. de præscr. longi tempor.

cialı iure,[a] vel priuilegio muniti esse probetur.

Priuilegium tollitur re præiudicata & præscriptione, h.d.

Sed nec semper eis priuilegiū suffragabitur: nam si res iudicata obsistit,[b] vel priuilegio muniti decimas per quadraginta [c] annorum spatium soluerint, cum liberum sit unicuique iuri proprio renunciare,[d] præstatione tanti temporis [e] proprio priuilegio detrahere uoluisse præsumuntur, & ea propter ad decimarum præstationem compelli poterunt.

Priuilegia sunt interpretanda, ut nemini indebitè damnum inferant. h.d.

Item si post initam inter aliquos [f] super decimis conuentionem, [g] certi tenoris priuilegia obtenta fuerint, nisi conuentioni per ea derogetur [h] expresse, illis non obstantibus erit inuiolabiliter obseruanda. Ita enim huiusmodi priuilegia sunt accipienda, ut nemini læsionē, prę cipue enormem, inferre debeant. [k]

Ordinarius cognoscit de priuilegijs exemptorū, h.d.

Vnde si per hmōi concessiones parochiales ecclesias adeo grauari contingat, ut rectores de reditibus earum congrue sustentari, & episcopo debita persoluere non possint, per locorum ordinarios, ita prouidendum erit, ut

g Conuentionē. Not. ergo, q licet solutio decimarū sit de iure diuino, sup eis tamen potest pactum & transactio fieri, maxime cum superioris auctoritate. c. statuim⁹ vbi Abb. de transact. immo & citra superioris auctoritatem, si non excedat vitam componētium, ca. veniens, de trāsact. ca. ex multiplici. eo, & hoc in clericis, quid autem sit in laicis, no. in c. 2. de transact. & in ca. cum homines. eod.

Licet pacisci et transigere super decimis.

h Derogetur. Potest ergo Papa derogare pacto, & conuentioni priuatorum cap. ex multiplici. eod. Sed contra ex cō uentione oritur obligatio, quæ est de iure natura li. l. hoc iure, ff. de iust. & iure. ergo non potest tolli, etiam per principem. clem. pastoralis, de re iudi. & per Inn. in c. quę in ecclesiarum de const. Sol. aut cōuentio fit inter personas ecclesiasticas super iuribus ecclesiarum, & tunc Papa potest tali conuentioni derogare: quia sup talibus habet plenitudinem potestatis & sua potestas in omnibus intelligit excepta c. veniens. de iureiu. no. in c. cōstitutus, de rescr. fac. cle. dudum §. nos. de sepul. Aut conuentio fit super iure priuato, & tunc procedunt contraria. Abb. in d. cap. ex multiplici, & per Lano. in c. Inquisitioni, de sent. excom.

Papa quādo possit derogare cōuentioni.

Propriō priuilegio quādo qs appellat.

d Renunciare. Intellige quando non tangitur ius superioris vel tertij. Vñ priuilegio exemptionis non potest priuilegiatus expresse renunciare sine licentia Papæ, c. cū tempore, de arbit. & per Abb. in c. de terra. de priuil. tacendo tamen & patiendo præscriptionem currere, præiudicat ecclesiæ: is tñ qui cū posset impedire, passus est cōtra ecclesiā, præscriptionem currere, potest per clericum cōueniri ad satisfactionem de omni dano. Ita no. in c. peccauit, 18 q. 3. fac. quia prælatus tenetur de suo, si cut tutor, si quid ecclesiæ potuit adquirere, & neglexit. c. monemus. 12. q. 1. quidquid. C. arb tutel. fac. l. non ignorum. C. de admi. tuto. sequitur Ab. in d. c. de terra.

e Tanti temporis. Sicut ergo cōtra ius commune non currit præscriptio, nisi 40. anno. c. fi. de cō

i Obseruāda. Quia priuilegium numquam refertur ad specialem prouisionem, vel dispositionem nisi de ea fit mētio expresse, c. veniens. de præscr. & c. ex multiplici. eod.

K Inferre debeāt. De quo dic vt in c. de monachi de præb. & 21. quæst. 1. cap. 1. & fac. ca. 1. §. vbi autem. eod. in 6. vnde sumitur. Et de pluribus casibus in quibus non obstāte priuilegio debent solui decimæ, vide per Hostien. in summa eod. §. è quibus.

l Ordinarios. No. casum in quo episcopus cognoscit super rebus exemptorum: alios vide notatos in cle. 1. de sentent. excom.

a Aliàque

a Aliaque onera. Puta procurationes legatorũ & nunciorũ sedis Apostolicæ, collectarũ, & similiũ ad idem, c. 1. de præb. in 6. fac. c. sicut, de sup. neg. præl. & cap. de monachis, & c. auaritiæ, de præb.
b Prædijs. Sed contra dist. 86. c. peruenit, & c. 1. c. 2. & ca. 3. ne cler. vel mon. Solu. religiosi possunt cõducere prædia, quando propria non sufficiunt, vt hic, & in c. dilectio, eo. alias secus vt in contrarijs.

Religiosi prædia aliqñ cõducunt.

c Persoluent. cap. dilecti eod. Nam priuilegiũ specialiter concessum non est ita accipiendũ vt alteri infligat enorme dãnum, immo tali casu priuilegium nõ solum redigitur ad modificationẽ: sed tollitur etiam in totũ, ca. suggestum eo. vbi late traditur, & in ca. licet eo. tit.
d Locauerit. No. quod in hac materia priuilegij qui per alium facit, videtur facere per se ipsum. Quid autem in delectis plene per Abb. in cap. mulieres, de sen. excom. & in cap. si quis suadente diabolo, 17. q. 4. & in cap. licet, eo.
e Efficaciã. Concor. c. tua, 1. ca. dudum, & ca. prohibemus, eo. & cap. cum & plantaret de priuileg. & c. 1. de reb. ecclesię nõ alienandis.
f Laicis. Nota quod Imperator & Rex etiam post incoronationem & vnctionẽ sunt meri laici, nec vllum ecclesiasticum ordinem recipiunt, & non solum non dant immunitatem: sed etiam ipsi debent decimas soluere. Abbas, in capitulo omnes, de maior. & obedien.

Imperator, & rex meri laici licet) vngãtur.

g Facultas. Capitulo secundo, de reb. eccle. non alienand.
h Incurrit. Cap. dudum, eodem, non excusatur iste. qui de manu laici ecclesiasticas res & decimas accipit, ex eo, quod habeat titulum, quia pro non dato habetur quod ab illo datur, qui de iure dare non potest. c. quod autem, de iur. patro. c Daibertum, 1. quæst. 7. & per Abb. in dicto c. dudum.
i Ex contrario. Ideo ex contrario: quia in superiori, §. dictum erat de laicis dãtibus decimas, vel priuilegia super decimis nõ soluendis: nunc de laicis accipientibus.

Casus, quo titulus non excusat.

eisdem rectorib. tantum relinquatur, quod & competentem sustentationem habere, aliaque[a] onera debita supportare valeant.

Priuilegiati super decimis tenentur illa soluere de prædijs conductis, & priuilegiatus super laborib propriis, soluet decimas super prædijs locatis, h. d.

Super decimis quoque non soluendis priuilegiati si aliena prædia conduxerint, priuilegio minime obstante de conductis prędiis[b] solitas decimas parochiis suis integras persoluent.[c] Idemque erit de locatis prædiis, si priuilegiatus super laborib. quos propriis, uel manibus, vel sumptib. excoleret terras suas aliis locauerit.[d]

Laici & etiam Imperator non possint concedere priuilegium super decimis non soluendis. h. d.

Generaliter autem nisi huiusmodi immunitatum priuilegia ab Apostolica potestate obtẽta fuerint, nullam habebunt efficaciam[e]: ideoq. etiam Imperialis concessio quantumcunque cõcepta generaliter, cum nulla sit laicis[f] de spiritualib. disponendi facultas,[g] a solutione decimarum neminem poterit eximere, immo sacrilegii crimen incurrit[h] qui de manu laicorum rem ecclesiasticam recipiet.

Laicus etiam de manu clericorum non potest decimas recipere sub pæna excõicationis, & priuationis sepulturę, & clericus concedens deponetur, h. d.

Ex contrario[i] quoque laicus[k] etiam a clericali potestate[l] decimas recipere, & in alium velut hæreditario iure transmittere non poterit, & si secus actum fuerit, & qui concesserit, a statu suo deiicietur,[m] & qui receperit, & ecclesiæ non reddiderit, uiuens[n] quidem excommunicationis uinculo innodabitur, & mortuus ecclesiastica sepultura carebit,[o]

K Laicus. Intellige de laicis in sæculo remanentibus, vt in c. quamuis, eod. ex quo sm̃ Ab. ibi potest inferri nõ existẽtibus in sæculo, ueluti conuersis, & religiosis p̃t ecclesiã vel decima vel oblatio cõferri, & si laicus est conuersus est capax iuris spiritualis, facit, quod no tat, in c. ex. eo. de. lectio. in 6. & quod no. p Doct. in cap. 2. de insti. Si tamen hi habeant ecclesias, nõ deben regere per seipsos, sed p clericos, iuxt. no. in c. 2. de ætat. & qual. remanentibus autem in sæculo in tantum locũ habet quod hic dicit vt non possit episcopus domino domus in qua est pictura alicuius sancti, cõcedere, vt de oblationibus sancto actis disponat ad libitum, secundũ Doct. in d. c. quãuis.

Laicus cõuersus capax iuris spiritualis.

l A clericali potestate. Ex cepto Papa, q. solus potest laicũ reddere capacem iuris spiritualis, c. 2. & qđ ibi no. de iud. & d. 30. §. verum vbi not. & hr̃ per aliquos in c. ecclesia S. Mariæ. de const.
m Deijcietur. Id est, suspenditur, secũdũ aliquos. Alij dicunt intelligendum esse de depositione, & excommunicatione, vt p gl. Ab. & alios, in c. quãuis, eo. vnde sumitur.
n Viuens. Cap. ad hæc, eo.
o Sepultura. Cap. prohibemus, eo. sic & vsurarijs, c. quia in omnib us, de vsu.

a Prouen-

Reditus decimarum locari possunt, dummodo locatio non sapiat alienationem. h.d.

Si quis tamen cum ecclesię conditionem meliorem facere possit, decimarum suarũ prouentus [a] alicui locare velit, dummodo huiusmodi locatio ad feudum [b], vel alienationem non uideatur extendi, id facere minime impedietur.

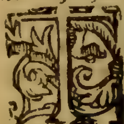
Episcopo debetur a rectoribus quarta decimarum quas exigunt, nisi præscripta fuerit, h.d.

Postremo sciẽdũ est, quod veluti parochialibus ecclesiis, secundũ ea, quæ proxime exposuimus [c] decime debentur, ita ẽt decimarum ipsarum quarta [d] episcopo a rectorib. ecclesiarũ, ni legitima obstet prescriptio [e], persoluenda erit.

De rebus ecclesiæ alienandis, vel non.

Tit. xxvij.

Regulariter episcopus non potest aliquid agere, sine consensu, vel consilio capituli. h.d.

Ractemus nunc [f] de reb. tẽporalib. ecclesiarũ, illarumq. administratione & alienatione, sine quib. spiritualiũ dignitas haud facile cõsistere potest [g]. Et quidem illud in primis firmare nos oportet, nihil epum regulariter [h] sine consensu sui Capituli, uel consilio [i] posse super his statuere. Cum uelut caput ad membra, ita sese prælatus habeat ad capitulum, in eo aũt totius uidetur esse consensus Capituli, cui & maior & sanior [l] fratrum accesserit sententia.

Alienatio rei ecclesiasticæ facta sine utilitate ecclesiæ & clericorum consensu non valet. h.d.

Ex his consequens est, ut rerum ecclesiasticarum absque clericorum [m] subscriptio-

a Prouentus c. 2. de loca. & bene dicit prouentus: qa ius ipsum pcipiẽdi nõ trãfert in laicos, vt per Ab. in c. 2. de iu. cal. & ĩ c. cũ olim, de pb. & su. eo. in pri. & in c. Messana, de ele. & c. puenit, de arbi.

b Ad feudũ. De hoc diffuse no. in c. quãuis, eo per gl. s. q̃ ibi Abb. dicit ab oib. approbatã, & p eũdẽ ĩ c. ad hæc, eo. & p Fel. in ca. q̃ in ecclesiarum, versic. quinta declaratio, de consti.

c Exposuimus. supra eo. §. in ter personales.

d Quarta. Capit. conquerente, vbi traditur, de offic. ordi. & supra. de immu. ecc. §. pen. licet quidam cõtra, & male, vt p Ab. in c. cum contigat, ec. vbi late disputat ad quẽ iure cõi pertineant decimæ.

e Præscriptio. Ca. de quarta, de præscrip.

DE REBVS eccl. alienan. uel non.

Ractemus nũc. vidimus hucusque de reb. ecclesiasticis mere spiritualib. vt sunt sacramenta. Item de rebus ecclesiasticis, quæ quodam respectu sunt spirituales; quodã alio respectu sunt tẽporales ut est canonica portio, vt sunt decimæ, vt sub. ti. prox. in princ. restat videre de reb. ecclesiasticis mere temporalib.

g Consistere potest 1. q. 3. c. si quis obiecerit, & dist. 93. c. legimus.

h Regulariter. Ideo regulariter, quia quædã põt epus explicare absq. consilio capituli. ut sunt minuta negotia, ut per Ab. in c. nouit. de his quæ fi. a præl. sin. con. Cap. fac. no. per Inn. in c. fi. de maio. & obed. fac. c. edoceri de resc. Item existente rationabili causa etiam ardua, poterit sine consensu capituli explicare, puta. si vellet procedere contra aliquem consanguineum & valde amicũ collegii. Item in notoriis non requiretur consilium capituli. & multo minus consensus. Ab. in d. c. nouit.

i Vel consilio. Per hanc alternatiuã reiicitur opi. gl. in c. cum vos, de his q̃ fi. à præl. sine cõ. c. q̃ dicebat, ꝙ in oibus negotijs ecclesiæ est necessarius cõsensus capituli, qđ est cõtra ca. quãto, & c. nouit eo. ti. & illã reprehẽdit Abb. in c. cum nos. eo. ti. in quo ẽt elegãter considerat dr̃iam inter iussum, auctoritatem, consilium, & consensum, dic vt per eum ibi.

K Ad capitulum Sũt ergo epus & capitulum vnum corpus fictum & representatum in singulis de corpore, ex quo, secundum Ab. in c. nouit de his q̃ fin. a præl. sin. con. c. H dispositio concepta per verba, Si q̃s, & p verba, Si qua fecerit, & c. cõprehendat etiã vniuersitatem cũ sit quoddam corpus fictum, vt hic & d. c. nouit quod procederet in fauorabilibus, non autem in odiosis vt ibi per Ab.

l Sanior. Quod tñ præsumitur si constet de maioritate, de quo in cap. ecclesia. 2. de ele. Sed si minor pars vei ẽt vnus tãrum afferret alĩ quod motiuũ rationabile. & probaret, posset impedire ordinatio nẽ vniuersalitatis facit. Nicæna, di. 31. & leg. 1. §. sed neque. Co. de iur. ver. enuc. & per Abbat. in ca. 1. de his quę fin. a ma. pra. c.

m Clericorũ. Sed de quib. clericis est hoc intelligendum? Resp. secundum Abb. & Doct. in ca. 1. de his quæ fiunt a præl. sin. cõsen. capituli. Si agit de alienatione rei ecclesiæ cathedralis, intelligas de clericis q̃ sunt de capitulo dictæ ecclesiæ. ad hoc c. 1. de reb. eccl. non alienen. in 6. Et intellige de præsentibus, absentes. n. non sunt vocandi necessario. 10. q. 2. c. hoc ius, & Abb. in d. c. 1. Si agitur de alienatione rerum inferioris ecclesiæ, magna varietas est opinionũ. Quidã. n. dicunt. quod sufficit clericorum consensus dictæ inferioris ecclesiæ quidam quod exigatur consilium canonicorum cathedralis ecclesiæ alii aliter. ut habetur in d. c. 1. Sed quid si epus non habet capitulum, quia ꝓpter bella ecclesia est destructa. Responde. loco canonicorum

nonicorum adhibebit alios clericos honestos argu.c.si forte,dist 64 fac.c.nullus res.17.q 5.fac.l. vai absunt.ff.de tut.& curat.dat.ab his.

a Subscriptione.Not.vnum ex casibus,qui indigent subscriptione nec.n.necessaria est nisi in casib.a iure expressis,regulariter.n. consensus sufficit l.pact.C.de pact. nisi in casib.not. in c.1.de cēsibus, in 6. Immo hoc qđ hic de subscript. dr,hodie ī plurib.locis non seruatur, secundum Ab.in c.1.de his, quæ fi.a prel.fine cō.c.quamquam multi teneant cō suetudinē p quā tollitur solēnitas requisita in alienatione rei ecclesiasticæ non tenere, de quo in c.nulli. eo.

b Vtilitate. Sed an sufficiet utiliter alienationis negotium esse cæptum, licet effectus secutus non fuerit.& uř sufficere.le.sed an vltro ff.de neg.ges. contrarium vř verius,quia cum ecclesia comparetur pupillo,non sufficit negotium vtiliter esse ceptum,nisi ecclesia sit facta locupletior.l.si pupilli,ff de neg.gest.eo. ta men ipso,quod non est dānificata,reputatur facta locupletior.l.in pupillo. ff.de sol.& nota,in c.fine.12.q.2.

Presumitur ecclesia facta locupletior.

c In consulto.fac.c.2.eo.in6.et extrau. Pauli.II. Veneti,quæ incipit,ambitiosæ.

d Suppositio.Cap.2.eo.in sexto.

e Non teneat.Etiā si omnes clerici cōsentiunt,c.fine,12.q.2.vbi not.& l.iubemus,C.de sacros.eccles.sed si alienatio fiat seruata forma in casu nō concesso,tenet alienatio, licet ecclesia tamquam læsa restituatur,per ea,quæ not. in c.ad nostram. eo.alienatio rñ a rectore aliquo perperam facta ualet in vita sua,& in sui præiudicium.Ab.in c. veniens de transact.ubi hoc dictum declarat.

f Ratā habeant,c.cum nos,de his,quæ fi.a præla. siue con.c.qđ quidam.ut Inn.tenebant hoc p oc dere in alienatione tēporali tantū,secus in perpetua:sed tu dic id habere locum ēt in perpetua,si ratificatio concernit fauorē ecclesiæ,& sic contractus hoc casu claudicabit,ut per Ab.in c.1.eo.ti.

Procurator ecclesię prelatus dicitur.

g Procurator.12.q.1.ca.fi.& q.2.c.fine.& ca.2.de donat.& dř procurator prælatus ex eo, quod dēt procurare vtilitatem ecclesiæ,nā proprie non est procurator,secundum Abba.in d.cap.2.prælatus enim habet dignitatē,& potest latius & liberius disponere de reb.eccle quam procurator. fac.no. in c.fi.5 q.3.& 12 q.1.c. duo sunt genera.& in c. præsenti.de off.ordin.in 6.patet quia procurator numquam donat.l.procurator tutorum ff.de procurat.prælatus vero aliquando donare potest, secundum ea,quæ habentur in c.3.de donat.& in §.licet,cū seq.sic.if.tit.,px.& §.excipiunt.infr.eo.

ne [a],& ecclesiæ utilitate [b],& Romano incōsulto [c] Pontifice,ab episcopo facta donatio,uel alienatio,uel suppositio [d] non teneat [e],nisi eam post modum ratam habeant [f]. Prælatus.n.ecclesiasticarum rerum procurator [g] est, non dominus, & conditionem ecclesiæ meliorem facere potest,deteriorem [h] non potest.[i] Quod si secus factum fuerit,nec quod gestum [k] est, uires ullas sortietur [l],& canonum temeratores tam sæcularium, quam ecclesiasticarum legū pænis subiacebunt.

Alienationis verbo quid contineatur,h.d.

Alienationis [m] autē uerbum continet hoc loco uēditionem,permutationem,hypothecā,donationem,cōductionē [n],emphyteusim,& oēm cōuentionem,per quam dominiū transfertur.

Ecclesiam suam non potest quis grauare pro alienis debitis,h.d.

Sed nec [o] cōmissā sibi ecclesiā alienis grauare debitis [p],aut litterar [q] alicui,uel sigillar cōcedere,quib.ecclesia possit obligari,aliqs audere

h Deteriorem. sic c.1. de in int. rest. & c.2. de donat.

i Non pōt.In faciēdo,nisi modice.c.11.& c.3.de don.vbi no.secus in omittendo ī 6. q.3. c.placuit, & de materia per Ab.in c.1. de dolo.& contum.

K Gestū.Et inde secutū.c.2.eo.ī 6.

l Sortietur.Ca.1. eo. in 6.c.c.si qui presbyterorum. & c. ad nostram. eo in antiq.ca.2. de rer.perm.& in extrau. Pauli H. incip.ambitiosę.

m Alienationis. Accipiūt aūt largissime ī hac materia verbū alienationis fac.cap. nulli. eo.vbi late re traditž, & extr. Pau.2. inci.ambitiosæ,& p Ab.in c.1.de his,q̄ fi.a pl.sine cō.Cap.

n Conductionem.s.ad lōgum tpus.c.nulli.eod.l. 1. ff.de superfici.& cle.1.eo.alii habent conditionem,dd cuius litteræ intellectū late per Ab.And. Sicul.& Moder.Bononienses.in d.c.nulli.

o Sed nec,& c. Dixit de alienatione rerū,nunc de obligatione.Et dř ecclesia alicui commissa ēt si cui fit cōmendata,uel in administrationē concessa,& oīb.casib. habebit locum quod hic dř & in c.2.de solut. sed quid si intrusit se quis in ecclesiam? Respo. idem cum non debeat,esse melioris cōditionis, quam sit ille,qui canonice ecclesiam obtinuit,ut in c.eum qui de præb.in 6.

p Debitis. Quæ dicantur aliena debita,uide per Inn.in ca.pastoralis,de præb.et quod ibi etiā per alios not.potest in prælatus obligare pro suasustētatione,quia hæc sunt ecclesiæ debita,ut per Ab. in c.1.et in c.2.de solut.ubi de intellectu d.c. 1.et d.c.1.et huius litterę,quæ inde sumitur.

q Litteras.Per quas concedūt prælati,ut quis possit sumere mutuo nomine suo,et ecclesiæ.An autem et quando prælatorum litteræ faciant fidem latè in c.quoniam contra,de prob.

r sigilla comedere. Nisi forsan honestæ personæ, cui posset prælatus committere. Abb.in c.scripta,de fid.instru.et est hic arg.quod sigillum probat procurationem,de quo per Ab. in c.2.de sol. et in c.1.de syndico,& quæ detrahant fidei sigilli.per Ab.et alios.in c.inter dilectos, ubi de materia plene,de fi.instru.

Tenebi-

dét, alioqui nec eccleſia ad taliū debitorū ſolutionem tenebitur[a] & qui id auſus fuerit a ſpālium & ſpalium adminiſtratione ſuſpenſus erit. [b]

Ponit caſus, in quibus clericus obligare poteſt eccleſiam ſuam. h.d.

Debita tamen a prædeceſſore [c] ſuo pro eccleſiæ neceſſitate [d] contracta, ſoluere proculdubio tenebitur. Idem ſi clericus de mandato [e] ſideiuſſerit, aut ſi non de mandato, in ré tamen eccleſiæ mutuum verterit. [f]

Poteſt prælatus rem non magni ualoris in aliquem benemeritum transferre. h.d.

Excipiuntur tamen nonnulli caſus. in quib. donandi, permutandi, locandi libertatem, feudum, & emphyteuſim dandi, aut aliter alienandi iure licentia conceditur. Nam ſi quid prælatus [g] non magni ualoris [h] alicui. forte ob benemerita, [i] donauerit, præſertim [k] ſuadente conſuetudine, [l] iure ſuſtinebitur [m] donatio.

Licet prælato concedere alicui terram gratia fabricandæ eccleſiæ. h.d.

Multo magis idem erit ſtatuendum, ſi quid forte ſoli ad eccleſiæ fabricam erigendā conceſſum fuerit, quo caſu tantum donare licet, quantum eccleſiæ parietes concludere poſſunt. [n]

Prouentus eccleſiaſtici poſſunt uendi ad modicum tempus, & ad precariam concedi, quę renouanda erit de quinquennio in quinquennium h.d.

Idem iuris erit & de redituum fructuum

a Tenebitur. Niſi quatenus in eius vtilitatē erit verſum ca. quod quibuſdam, de fideiuſſ. concor. c. 2. de ſol. & 10. q. 2. c. ea enim. verſ. creditor. quod tñ non præſumitur, niſi probetur. Abb. in c. ſuper hoc. de renunc.

b Suſpenſus erit Ipſo iure, cū verbum ſuſpēſus, ſit verbum pręteriti vel præſētis tpis fac. not. in reg. in pęnis, de reg. iur. in 6. & no. in c. 2. de ſolu. & no. pœnā committi ex actu nullo. ſimi. in ca. nuper. de big.

c A præcedeſſore. Eſt enim quaſi hæres ipſius. 24. q. 8. c. conuenior. & 12. q. 2. c ſi. vnde iſte ſucceſſor, & hæres comparantur. Nam vt hæres ſuccedit in vniuerſū ius ita & ſucceſſor in beneficio ſuccedit in vniuerſum ius eccleſiæ, & ſic eccleſia dicitur habere quid vniuerſum de quo not. in c. cum ad ſedē de reſt. ſpol. Item quo ad ſuſtinendum onera contracta per prædeceſſores, vt hic. Differunt tamen in quibuſdā. Nā hæredis ius cauſatur a defuncto, ſucceſſor vero in beneficio non a defuncto ius habet, ſed a ſuperiore. Item hæres tenetur ſoluere omnia debita defūcti, qualitercumque contracta, vt no. in c. 1. de teſtam. ſucceſſor in beneficio ſolum cōtracta pro neceſſitate eccleſiæ vt hic, & c. 2. de ſolu.

Hæres & ſucceſſor in beneficio in q. bus compatētur.

d Pro eccleſię neceſſitate. Aliàs. n. non teneret. c. quod quibuſdam, de don. c. 2. vbi no. de ſolut. Sed an hoc caſu debeat probare creditor pecuniā in vtilitatē eccleſię verſam? Inn. quod ſic. Hoſtien. Abb. & communis contra, ſufficit enim ſecundū eos probare neceſſitatem obligationis. c. 1. de ſolu. & ita limitabitur quod nōt. idem Abb. in c. ſuper. de renunc. vide per Abb. in c. pen. de fideiuſſ.

e De mandato. Scilicet prælati & capituli. cap. pen. de fideiuſſ.

f Veteris cap. pen. de fideiuſſ. & intellige hoc qñ utile eſt eccleſię illam viſionem eſſe factā, ita qꝫ veriſimiliter eccleſia de ſuo expendiſſe, niſi eſſet facta illa uerſio, l. fundo. ff. de rei vend. aliàs eccleſia teneretur ſolum illud refūdere in quo eſt meliorata: non autem quātum eſſet expenſum, quod intellige, quando particularis, qui cōtraxit, nullā habebat adminiſtrationem, vel peculiū, vt latiſſim e per Abb. in d. c. pen.

g Prælatus Intellige nō ſolo de prælato ſeculari. verū ēt de regulari in regulari enim loquitur ca. cęterum, de don. vñ hic ſumitur, de ſeculari probatur in cap. fin. de pecul. cler.

h valoris. Scilicet mobiles & non ptioſas, aliàs non procederet quod hic dicitur nec ēt conſuetudo, vt ꝑ Abb. in cap. cęterum de dona.

i Ob benemerita. cap. fi. de pec. cler. addit dictionem, forte, quia idē eſſet dicendū ſi donaſſet ob alia rationabilem cauſam. fa. c. r la tū. 2. & qđ ibi no. de teſta. Ab. in c. cæterum. de don.

K Prǫſertim. Ideo additur dictio ꝑſertim, quia non eſt ſemper neceſſaria conſuetudo ſi quid. n. vellet donare de rediti bꝰ eccleſię, quos facit ſuos, pōt ꝑlatus ēt ſine conſenſu capituli, & ſine aliqua cōſuetudine, pro hoc quod not. in c. ꝑſenti. de off. ordi. in 6. Idem eſſet ď alia re minima ſed ſi nō eſſet minima, nō poſſet aliquid donare ſine cōſuetudine, niſi cū cā ꝓbabili, vt ē notatū ſu.

l Conſuetudine Iuri non contraria, diſt. 7. c. ſcit ſancta. & de re iud. c. cum cauſa.

m Suſtinebitur. Sed contra: q̃a nil dat, qui nihil habet. l. ſi vniuerſæ. C. de leg. 1. q. 8. c. Dalbertum, cū alleg. in c. cæterū. de don. & eſt c. 2. eō. tit. & 12. q. 1. c. ſi priuatū. Rñd. hoc intelligit de erogatione in pauperes; ſed. hoc licet ſit in ſe verū, huic tñ lit terę nō cōuenit, nec c. cętera quia hoc caſu nō eſt neceſſaria conſuetudo, & alia de quibus hic, quia ad eleemoſynā tenetur eccleſia de rebus ſuis. 16. q. 1. c. qm 12. q. 2. aurū Vñ intellige etiā de donatione facta nō pauperi, quæ erit valida concurrēte conſuetudine etiam quod res non ſit minima, dummodo non magna. Facit ſimile de tutore, q. quamquam non ſit proprietarius, ratione tamen liberæ adminiſtrationis aliqua donare poteſt. l. cum plures, ff. de admi. tut. fac. l. filius. ff. de dona. & c. nobis. in fi. de elect. & cap. is cui. eo. tit. in 6.

n Poſſunt. 17. q. 4. c. in venditionibus, & c. quæſti.

a Fructuum quæ. Differentia est inter fructus & reditus: quidquid est in fructu; est in reditu, sed non contra. vt no t. in c. generali. in fi. de elect. in 6. & fac. Cle. 1. in fi. eo. vnde sumitur.

Fructus differt a reditu.

b Ad tempus modicum. Sed quod dicet modicum tps? Rñ. relinquendum erit iudicis arbitrio. l. 1. in fi. ff. de iu. deli. l. 1. §. 1. ff. de effrac. cap. de causis, de offi. deleg. ca. inquisitionis. de accu. & no. in l. 1. §. quod ait. ff. de superfi. iudex aũt arbitrabitur sm subiectã materiam & not. de hoc ĩ cl. j. eo in fi.

Tempus modicũ.

c Precarijs Contractus iste precariç, vel præcariũ est iuri ciuili incognitus; & de eius naturas vide Ab. ĩ ca. I. de pca.

Contractus precarie iure ciuili, incognitus.

d Memoria fac. 12. q. ca. longinqtate. & ca. sæpe.

e In quinquennium. Non est de substantia contractus huius quod fiat de quinquennio in quinquenniũ, vt per Ab. in c. 1. de precar.

f Patitur. Nec pactum factum in contrariũ valet. l. cũ pcario. ff. de pcar. Itẽ extinguitur morte eius cui precariũ fuit concessũ: & sic in hæredẽ nõ transfert non tñ cõcedẽtis morte finitur: q̃nã vbi actus validitas dependet ab alicuius volũtate, nõ extinguit ipsius morte. quia præsum t decedere in eadem voluntate. cap. maiores, ext. de bapti. concor c. fi. de prec. vbi Ab. latissime de eius natura differit. Et quo modo a commodato differat, quæ materia cum sit mere iuris ciuilis nõ est hic ponenda Finitur etiã. Precarium cum res est alienata, & nouus adquisitor vult reuocare. d. c. fi. & fac. 10. q. 2. c. precariç. cum duobus seq.

g Reuocandæ. Host. in hac materia ponit hos versus Riæ, ria, rium, tria sunt, quib. caputi unũ Riæ sunt solitæ post singula lustra renasci. Ria fit ad mortẽ, nec circa vult reuocari. Rium finitur tunc quã vult suus actor: Tertiũ tñ versum nõ approbat

versus.

Ab. in c. 1. & de preca. nec differentiam singularis & pluralis numeri.

h Successor. Etiã ex officio, c. qm̃. §. sunt & alij. velit. nõ conte. vbi Ab. & absq; timore pænæ appositę rescissioni a pdecessore. c. 2. de preca. fac. 35. q. 9. cap. quod quis.

que a venditionib. ad tempus [b] modicũ faciendis. & de precariis [c], quę qñq. de ecclesiarũ possessionib. fieri solent, quæ ne tẽporis lõginquitate iuris ecclesiastici pereat memoria [d] de quinquennio, in quinquennium renouandæ erũt.

Precarium soluitur ad beneplacitum concedentis secus precaria, nisi sit irrationabilis. h. d.

Distat autem a precarium a precaria, quia precarium tãdiu conceditur quoad is qui concessit, patitur [f], precariç uero nõ sunt pro uolũtate concedentiũ reuocandę [g], nisi sint irrationabiles, quo casu poterit successor [h] a prędecessore concessã precaria rescindere, & reuocare.

Ruina, prædia inculta, & siluæ extirpatæ, possunt sub annuo censu concedi in emphyteusim, & si per biennium in solutione census cessatum fuerit, potest emphyteuta expelli, h. d.

Ruinæ [i] quoq. quas ecclesia reficere non valeat, & inculta prędia aut extirpatę siluę in emphyteusim sub annuo cẽsu his cõcedi poterũt a quib. vel suo, uel parentũ suorum labore cõstiterit, extirpatas nisi forte possint aliis ad maiorã ecclesiæ utilitatẽ, cũ eodẽ onere conferri. Qui tũ si p bienniũ [K] in solutione canonis cessauerint, nisi celeri satisfactione [l] postmodũ sibi cõsulere studuerint, iure expelli [m] poterunt.

Dies interpellat pro homine. h. d.

Nec quidquam eis proderit, quod, ut canonẽ soluerent sibi nunciatum non fuit, cũ hoc casu præfixus dies pro dominio interpellet [n].

Terrulas incommodas, & minus utiles, potest prelatus alienare. h. d.

Terrulas quoq. aut uineolas exiguas [o], & ecclesię minus utiles [p], aut lõge positas, vel domus [q]

i Ruinę. 10. q. 2. ca. ea. q̃, §. si quas vero. fac. c. ad aures eo. vñ sumit, & fac. c. cum dilecti, cum ibi no. de emp. & vend.

K Biennium. ca. fi. de loca. 10. q. 2 c. hoc ius § q̃ rẽ. in Priuato vero trienium requiritur, l 2. C. de iure emphy.

l Cæteri satisfactione. Potest ergo emphyteuta purgare morã offerendo, canonẽ post biennium. c. pen. & ca. fi. de loca. quantum autẽ tpis dandum sit ad purgandã hãc moram, sunt opiniones: & dr latissime in d. ca. fi.

m Expelli. Sed iudicis ne auctoritate, an ppria? dic, vt latissime in c. fi. de loca.

n Interpellet. Non est ergo requirẽdus emphyteuta q̃a tempus statutum ipsum admouet, l. magnam. C. de cõtr. & com. stip. & l. 2. C. de inemphy. q tamen non militat in foro pænitentiali, & quo ad, pecatum inducendum, vt p Ab. in c. fi. de præscr. vbi q in foro pænitẽtiali dies non interpellat pro homine.

o Exiguas. Forte appellat exiguas nõ ualẽte vltra 20. solidos ut 12. q. 3. c. si quos, & no. in c. terrulas c. cau. & q. unde sumit, & ĩ c. anteriorũ 2. q. 6. Sed contra d. l. pen. ff. de reb. eor ũ, & l. cum hi. §. in annos. ff. de transac. & 17. q. 4. c. qui cum. Sol. in contrariis erant res utiles, nec uigebat necessitas, hic quando stimulat necessitas, & res sunt inutiles.

p Minus utiles. i. nõ utiles, uel parũ utiles. Facit q̃a nullũ & minus utile ęq̃parant, c. 2. de trãsl. pl. hoc tũ nõ semper c. fi. pponẽte, & ibi Ab. de resc. q Domus Fac. 12. q. 2. c. fine. & c. non liceat.

Nullum & minus utile æquiparatur.

a Habebit.

quæ ecclesiæ pl⁹ cõmodi, q̃ vtilitatis afferũt, si necessitas fuerit, distrahẽdi ptãtẽ ep̃s hẽbit.[a]

Ep̃s põt distrahere seruos fugitiuos ecclesiæ, h.d.

Simili ratione fugitiuos seruos, & qui de fuga reuocati retineri non possunt, si uoluerint,[b] aut illi ex alio meruerint, episcopis distrahẽdi potestas erit.[c]

Feudum a uasallo attentatum, & difficilis recuperationis potest episcopus alteri sub conditione recuperandi concedere h.d.

Sed & in feudum certis casib. & iureiurãdo de non alienando[d] minime obstante res ecclesiasticas cõcedere poterit, ueluti si feudum per vasallum alienatum[e] fuerit, & per ep̃m id facile recuperari non ualeat, poterit. n. per episcopum illud alicui concedi,[f] qui & ipsum recuperet, & in feudum ab ecclesia recognoscat.

Feudũ deuolutum põt per ep̃m alteri concedi. h.d.

Quinimmo etiam, si talis necessitas nõ immineat, nihilominus alienantis[g] filium,[h] vel consanguineum, vel eiusdem feudi consortem poterit episcopus inuestire:[i] Idem erit si per obitum[K] vasalli feudum ad ecclesiam remeauerit, nam & eo casu inuestire prælatus alium libere poterit, si ecclesiæ viderit expedire.

Qui aliquid contulerunt, uel adquisiuerunt ecclesiis, possunt pro modo collati, uel adquisiti manumittere, dum tamen manumissus cum posteritate, & peculio remaneat in patrocinio ecclesiæ, h.d.

Illud ẽt Toletano concilio[l] definitum reperitur, ꝙ si sacerdotes aliquid ecclesiæ suæ relinquunt, vel nihil habẽtes aliqua ꝑdia, uel familias ecclesiis suis adquirũt,[m] liceat eisdem ali-

a Habebit. Sed nunquid debeat interuenire consensus capituli? & non videt, 12.q.2.c.terrulas. In contrariũ ꝙ interuenire debeat vr̃ probare text. in c. vt super, §.1. eo. Sol. de necessitate non debet sed de honestate. Vel expressus non debet necessario interuenire, sed bene tacitus, vel dic vt not. in d.§.1.

b Si voluerint. episcopi.

c Potestas erit. ca. tertulias. & c. fugitiuos, 12. q. 11. nõ tñ dũ sunt in fuga. l. in fuga. C. de plagi. forte, quia tunc sunt in quadã libertatis specie, l. qs sit fugitiuus, §. idẽ recte, ff. de aedil. edi. nisi forte sub conditione si apprehẽdatur, vt no. in d.c. fugitiuos. Host. tñ putat posse teneri ꝙ seruus ecclesiæ quamq̃ in fuga vendi possit. idq; fauore ecclesiæ, quod tñ non placet Abb. in ca. iustũ, de re. permu.

d Nõ alienando. Pontifice. s. in cõsulto, vt in c.2. de feu. vnde sumiẽ, & not. ꝙ hoc iuramentum referẽ solum ad res, quæ sunt de mẽsa ecclesię, id est ad eas res quarũ dñum directum & vtile est penes ecclesiã non aũt ad bona, in qb. habet tantum directũ; qa ista si reuertãtur ad ecclesiã põt ꝑlatus alicui rursus concedere non obstante tali iuramento, vt per Ab. in d.c.1. & fac. no. per eundẽ, in c. vt super eo.

e Alienatũ. Quod regulariter nõ licet, maxime si sit temporale, sm̃ Host. põt bene in dotem dari ad vitã ipsius feudatarij, c. nuper, de dona. inter vir. & vxo. & habetur per D ct. in c.2. de feudis.

f Cõcedi. Not. casum, in quo licet iura cedere pòtẽtioribus. cõtra tit. C. ne li. potẽt. ꝙ est fauore ecclesiæ & odio eorũ, qui vsurpãt res ecclesiasticas. Sed an idẽ sit in re ecclesiastica occupata & quæ nõ possit fcile recuperari per ep̃m, vt s. possit dari recuperatori, & recuperaturo in feudũ, maxime stãte tali iuramẽto? Resp. sm̃ Io. An. & Ab. ꝙ nõne, s. via fraudibus aperiatẽ, vt ꝑ eos, in c.2. de feu.

g Alienantis. Collige ex eo. quod hic dr̃, ꝙ alienans feudũ in casu non permisso ipso facto cadit a iure suo, nec alia sententia requiritur; quod probatur tã hic, q̃ in d.c.2. de feud. dũ permittiẽ ep̃o feudum alteri concedere sine noua priuatione.

h Filiũ. Not. qd̃ licet delictum patris priuet filium feudo, tamen illũ nõ inhabilitat ad feudum, de quo late per Abb. in c.2. de feudis.

i Inuestire. Quod non videbaẽ quasi delictum Patris noceret filio, & propinquo, vel quasi, sufficeret ꝙ si filius veniret iure successionis vt not. plenius in c.2. de feu. fac. ca. per tuas, de dom.

K Per obitum, intellige quando feudum fuit personale, uel qñ fuit concessum vasallo, & filiis, & moritur sine filiis masculis: nam fœmina, nisi sit expresse dictum de ea, non succedit, c.1. de succes. feu. coll. 10.

l Concilio. Cap. consensus, eo habet ergo conciliũ iurisdictionem & non solus Papa: Nam si non haberet non posset definire uel statuere, l fina. ff. de iurisd. omn. iud. c. 2. de constitut. in 6. An autem constitutio facta in concilio debeat edi sub nomine Papæ, an uero vero sub nomine concilij? vide per Abbatem in c.1. despon.

m Adquirunt. Quidam intelligunt de acquisitis intuitu ecclesię, vt Inno. Hostie. vero & alij quidam inteligunt de acquisitis intuitu personę, & ex propria persona, Pro quibus videtur facere litera hic, & in ca. consensus, eod. vnde sumitur ibi Iuxta collatæ modum rei, secundum quem modum non poterunt isti clerici libertatem dare, si adquisiuerunt primo, sed intuitu ecclesiæ. Opinio tamẽ Inno. videtur magis communis pro qua facit, 12.q.2. cap. episcopus qui mãcipium. cum expediat iura iuribus. & c. ca. cum expediat, de elec. in 6.

a Manu-

a Manumittere. Etiã non bene meritos: bene meritos. n. posset manumitere, ẽt ꝙ nil ecclesiæ contulisset, c. si. quos, de seruis. 12. q. 4. & sup. eo. §. excipiuntur & in vtroque casu requiritur superioris auctoritas, vt not. per Ab. in c. consensus, eo. & in cap. tua. de his q̃ fi. a prælã. sine consen. cap.

nõ requirat ecclesiæ vtilitas, sed ꝙ sufficiat, ꝙ nõ sit in dãno, & ꝙ dr̃ de causa probabili, intel'l gendũ est de cã, ex qua mouetur princeps ad Permutandũ; puta, quia ecclesia prope palatiũ principis habet pdium, & princeps vult ampliare ædificiũ.

b Posteritate. Sed contra l. antepe. C. de oper. liber. Sol. quidã ꝙ ista posteritas fuit manumissa simul cũ parentib. Sed hęc diuinat, immo est contra c. liberti. 12. q. 2. Vnde alij quod speciale in ecclesia, vt proles liberti sit semper ecclesiæ obnoxia, hãc non probat glo. in d. cap. liberti: specialitas enim est cauẽda, not. in l. si liũ. C. fami. erci. Tertij dicunt, qđ filij nati post manumissionẽ sunt ingenui: sunt tamen obnoxij ecclesiæ, quo ad quasdã operas, q̃ consistunt in honore exhibendo; puta assurgendo, salutãdo, vt not. 12. q. 2. c. de liber tis vel dicas quarto ꝙ hæc lex põt dici in ipsa manumission veelut & in traditione rei põt pactũ apponi. l. in traden dis. ff. de pact.

quos iuxta collatæ modum rei de familia eiusdem ecclesię manumittere, [a] ita ut manumissi cum peculio & posteritate [b] sua sub ecclesiæ remaneant patrocinio.

Lucri, & damni eadem disciplina, h. d.

Quod si qui nihil de proprio ecclesiæ contulerunt, libertati seruos ecclesiæ donare ausi fuerint, ex eodem concilio episcopus successor [c] ad ecclesiæ [d] ius reuocare poterit. Impium est. n. ut qui lucrum de rebus suis ecclesiæ non contulit, damnum inferre valeat.

Princeps potest rem suam æqualem, uel maiorem cum ecclesiastica permutare, & serui ecclesiastici, si frugi sint, præterquam ad libertatem commutari non possunt. h. d.

Sed & princeps, [e] si causa probabilis [f] id poposcerit, cum de ecclesiastica, & immobili rem suã maiorẽ, vel æqualẽ permutare poterit, pragmatica super hoc præcedente forma, [g] ecclesiastica tñ mancipia, quæ frugi fuerint, [h] prędterquã ad libertatem commutari non poterunt. [i]

Episcopus potest permutare terras duarum ecclesiarum suæ diœcesis, illarum accedente consensu, & de temporalibus ad spiritualia non potest fieri permutatio. h. d.

Episcopus quoq. [k] duarũ suę diœcesis ecclesiarũ terras inuicẽ, ambarũ partium accedente consensu, [l] pmutare poterit, & si alterius partis prædiũ ualore præponderet, ad æqualitatẽ inducendã ab altera parte pecuniã [m] refundi iubebit

Immo plus dñt Doct. ꝙ si platus nollet consentire posset cõpelli p superiorem suũ.

g Forma. Hæc est quædã annotatio, vel significatio quam facit princeps sup tali permutatione cũ causæ cognitione, & hæc forma nõ ita requiritur ad substantiandã permutationem, q̃ ad excusationẽ ecclesiæ, si diceretur quod res ecclesiastica distrahi non debet.

h Frugi fuerint. Secus si fugitiua, c. mãcipia, de re. permu. & not. ꝙ ecclesia põt habere seruos, etiam Christianos. fac. §. ꝙ si q̃s. sup. qui promo. non poss.

i Non poterunt. Quod enĩ semel Dedicatũ est, ad humanos vsus trãsferri non põt c. mancipia cũ c. seq. de re. pmut.

K Eps quoque. Fac. c. 1. eod. & c. ad quæstiones. de re. permu. & 10. q. 11. c. nocius. §. sed & permut.

c Successor. Ca. 2. de precar. & sup. eo. c. distat. & 35 q. 9 c. quod quis.

d Ad ecclesiæ ius. Not. ꝙ licet alienatio non tenuerit, & sic dominum ab ecclesia non fuerit ablatum, nihilominus dr̃ reuocari res ad ius ecclesiæ. Quod facit ad qõ. si Papa cõmittat delegato, ꝙ ea. quæ repererit alienata de bonis talis ecclesiæ, debeat ab proprietatem dictæ ecclesiæ reuocare, ꝙ talis delegatus habebit iurisdictionem super rebus inuasis, & de quibus possessio tantum transiuit ad alios, de quo vide per Abb. & alios, in c. episcopi. eo. & per Fel. in rubr. de rescr.

e Princeps. Intellige de Imperatore, qui cum muneret ecclesiã multis priuilegijs, nõ fuit magnã sibi hoc quod hic dr̃ rependi, alias hoc vox princeps varie sumitur, vt not. in cle. 1. de baptismo

f Probabilis. Quidã intelligunt, ꝙ in hac pmutatione versari dẽt vtilitas ecclesiæ, & ꝙ alias non dẽt fieri, vt no. in c. 1. de re. pmu. Sed cõi. cõtra, ꝙ

l Consensu. Not. ergo, ꝙ licet eps in ecclesijs sibi subiectus omnimodam habeat potestatem. 10. q. 1. per tot. & sup. de immu. eccles. §. pen. tamen nõ potest prohibitio & sine causa rem earum alienare: ex causa tamen posset, vt not. in ca 1. vbi Abb. eo. Sed econtra possunt ecclesiæ res suas ad inuicem permutare sine superioris licentia, & sic est arg. quod canonici non possunt inuicem permutare domus sibi assignatas, de quo in c. quæsitum de rer. permut.

m Pecuniã. Sed an hoc casu remanebit permutatio hic contractus, an uero trãseat in emptionem ob pecuniã numeratã? In hac qõne varij varia tradiderunt; vr̃ tamen primo cõtrahẽtium animus inspiciendus, l. semper in stipulationibus. ff. de re iu. & ita Io. And. & Abb. in c. ad qõnes, de rer. permut. & Bar. in l. Arist. ff. de dona. si autẽ nõ apparet, est recurrendum ad coniecturas; si. n. maius sit pretiũ, quã res data vna cũ precio, vel pecunia

præ-

præsumetur emptio, cõ riũ si pecunia sit modica et res magna, ar. l. cũ queritur. ff. de stat. hom. et de hoc latissime Tiraq. in tract. de utroq. retrac. in 1. par. §. 30. in gl. 1. super verbo. permutationis.
a ¶ Non potest. e. ad q. et c. exhibita. de re. perm. sed spũalia spũalibus pñt bene permutari, traditur in d. c. ad q.
b Canonib. Cap. ad aures. c. uigilãti, c. cum nobis, c. si diligenti. de præscr. & per tot.
c Alienæ. ca. fi. de præsc. ubi ordinariæ per omnes, & no. hic quæ requirantur ad legitimã præscriptioné
d Prouentus. Sumit ex c. placuit. §. sic etiã. 16. q. 3.
e Decimationũ Imo uſ ꝙ laicus decimas possit ꝑscribere, nam ius hẽc ꝑcipiẽdis eas, ex quo ei cõcedũtur ab epo, puta ĩ feudum uel beneficium ad tẽpus. ad no. in ca. q̃uis, de deci. Ad hoc q. dam quod laicus nullum ius habet in decimis, nechabere põt. 1. q. 3. c. peruenit. & §. ex contrario sup. in tit. proxim. & sm istos plana est res et nullum est contrarium. Alii dñt cum sic concedũtur laicis ab epo, laici habent ius possidendi, sed illud ius nõ est spirituale, nec rõne illius iuris posset præscribere, q. a alieno noĩe, possidet si uero uellet interuertere possessioné iã inciperet esse malæ fidei, c. si diligẽti. de præscr. et ita nõ posset eas præscribere. Sed nõ ne ius spirituale percipiendi decimas habent leprosi qui sunt laici, c. 1. de eccle. ędifi. dic ꝙ non: sed tñ a testatione sunt liberi, ut not. in d. §. si ẽt.

De temporibus ad spiritualia permutatio non procedit. h. d.

De temporibus autem ad spiritualia permutatio consistere non potest.[a]

Res ecclesiastica potest propter præscriptionem legitimam ab ecclesia abduci, & detrahi. h. d.

Præterea & si quis per tempora sacris Canonibus [b] definita rem ecclesiasticã iusto titulo, & bona fide ita possederit, ut nullo tempore rei cõscientiam habeat alienæ [c], completa prçscriptione, res possessa a iurib ecclesiæ dubio procul intelligetur esse uocata.

Decimæ, & oblationes præscribi non possunt. h d.

Prouentus [d] tamen primitiarum & decimationum [e] præscriptione tolli non poterunt, ẽt si a Romano pontifice laicus quilibet super his rescriptum impetrauerit.

DE PECVLIO [f] CLERICORVM [g] *relictis, & successionibus eorum.* *Tit.* XXVIII.

Ecclesiasticę res reputantur etiam illę quas sacerdos adquisiuit, cum tempore suæ promotionis nihil haberet. h. d.

ERgo [h] res ecclesiastica ab ecclesiæ iuribus abdicare non licet [i]. Ecclesiasticas autem res intelligimus non modo, quas ecclesiæ rationibus sacerdos competit adscriptas, sed etiam

DE PECVLIO CLERICORVM. relictis, et successionibus eorum.

Cum ti. iste sit ultimus id hoc l. propterea nõ uidetur indigere continuatione. cætterum pro meliori cognitione est animaduertum quod cum autor supra locutus sit in genere de rebus Eccles. temporal. sequitur nunc de eisdem in specie per tractare, uel dicas secundo, sup. tit. proxi. autor locutus fuit de rebus temporalib. Ecclesiarum, in præsenti uero loquitur de reb. temporal. clericorũ vnde siue vna, siue altera attendatur continuatio congrue ponit hic tit. iste, qui diuidit in quatuor par. in 1. loquitur de rebus, quas clerici acquirũt per contractũ, in secũda de rebus, quas acquirunt per ultimam uoluntatẽ, in tertia demõstratur in clerici possent testati de rebus Ecclesiast. in quarta tractat de successione ab intestato clericorum, secũda, ibi, sed & si, tertia ibi generaliter quarta ibi, vt si decesserint.

Ergo resca sus Quidã clerici beneficia sæpe emebãt diuersa bona, cũ instrumenta continuo celebrassent nomine proprio, fuerunt apud Epm accusati, vñ fuit dubitatum, anhuiusmodi contractus teneant, & quatenus aliquid interesse Ecclesiæ posset considerari, res uř clara ꝑ l. res. quę. ff. de iure dotium, Sol. tamen ut hic hř, q. a inde tollitur omnis difficultas, quæ in facto circa hãc materiam posset oriri. Non obstat l adducta, quia cum sibi cõtrariet l. ex pecunia. C. eo. non est admodum clara eius intelligentia no. arg ꝙ soluens pecuniã prçsumitẽ soluere suo: No. secundo, ꝙ bona ab aliquo acquisita cuius in dubio præsumantur ex qualitate personæ acquirentis præsumptiue cognoscitur.
f ¶ De peculio Licet peculiũ sui natura supponas habentem in aliena potestate l. fi. C. de bon. quæ lib. & ff. de pecu. per tot. & Inst. qđ cũ eo q. in aliẽ. potestate, et sit quadruplex, ut l. fi. C. de inof. test. & per Ab. in rub. eo. Sic tamen sumitur pro patrimonio ipso clericorum: & dicitur a periculo qua si parua pecunia quia clerici, et plurimum non habent empta patrimonia.
g ¶ Clericorum. Hic accipe stricte & proprie ut nõ cõprehẽdat monachos, sed solũ sæculares ut p Ab. in c. 1. de inst. quorum est hẽre hoc peculiũ.
h ¶ Ergo. Ex hoc principio patet continuatio ad percedentia & est inceptium uerbum, uel coniunctium uel illatium.
i Nõ licet. 1. c. q. 2. per tot. & sup. tit. prox. per tot.

etiam eas [a] quas is emerit cum tempore suę ꝓmotionis nihil [b] haberet.

De emptis ex pecunia ecclesiæ debet instrumentū confici nomine ecclesiæ. h d.

Cum igitur & hæc tanquā de bonis ecclesia [c] quæsi: a eiusdem esse intelligantur [d], ne quando ius ecclesiasticum imminuatur, curabit sacerdos, ut de his, quæ superemit, & ad ipsius ecclesiæ nomē [e] scripturā conficiat, & ecclesiæ relinquat, alioqui ab eius ordinatione discedat. Qui vero præterea proprii, uel alieni nominis fraudē facere voluerit, sacrilegii [f] nomē īcurret.

Relictum sacerdoti pro anima, censetur relictum ecclesiæ: secus est si quid ei sit relictum sub onere fideicommissi h. d.

Sed & si non emerit, sed pro aīa quispiam intuitu ecclesię sacerdoti reliquerit, ad huc idē statuēdū [g] erit. cōgruit. n. vt quēadmodū sacerdos hēt qd̄ ecclesiæ dimissum est, ita & ecclesia id hēat quod relinquetur sacerdoti. Si quid tñ per fideicōmissum aut sacerdoti, aut ecclesię relictū fuerit alteri postmodū profuturum, id inter ecclesiasticas facultates cōputandum non erit [h].

Bona quæsita sacerdotibus intuitus ecclesiæ, debēt remanere apud ecclesiam, nec de his potest quis testari. h d.

Generaliter igitur bona quęlibet ob ecclesiā [i] adquisita sacerdotibus, siue mobilia, siue immobilia post illorum obitum debent apud eādem remanere, nec super his vllum de iure testamentum fieri poterit.

Quid veniat nomine ecclesiæ. h d.

Nomine [k] aūt ecclesiæ, vbi clericorum est collegium, non episcopus [l], vel morientis clerici successor, sed congregatio communis intelligitur. quæ rerū illarum curā, & canonicam debet habere distributionem. Vbi autem in locū

a Sed ēt eas c. 2. eod. unde sumit & 14. q. 3. per tōt.
b Nihil paupertas ergo non obest, quo minus qs promoueri possit. Ita no. 12. q. 3. c. 1. & per Ab. c. 1. eo licet aliud sit in tutore, Inst. de exc. tu. in fi.
c Bonis ecclesiæ. Nō tū hæc est præsumptio iuris & de iure, ut nō admittat ꝓbationem in cōtrariū Nam poterit per hæredem clerici probari, quod licet non habuerit patrimonium lu cratus tñ fuit ex aliquo licet artificio, & ex industria quo casu nō acquirit ecclesiæ, c. quia nos, de testa. & per Abb. in c. 1. eo. & latius in c. 3. Simile est in uxore, quæ licet presumatur in dubio quæsiuisse ex bonis mariti. l. Quintus ff de dona. inter uir, & uxo. l. etiā C. eod. ti. ista tñ præsumptio recipit probationē in cōtrarium. ut per Abb. in d. cap. 1. & per Neuiz. in Sil. nuptiali, li. 4. & per Alcia. de presumptio. reg. 3. Aim. consi. 51. lib. 1.
d ¶ Intelligātur Sed contra. C. de arbit. tute. l. si defunctus Respon. aliud in tutore & curatore, qui est temporalis, & licet negociatur, aliud in clerico, qui non se immiscet negotiis secularibus, ne cler. uel mon. ꝓ tot. & est perpetuus & hēt liberam administrationē nā sic delictū præsumeres cōtra l. merito. ff. pro soc. & l. Quintus. ff. de donat. int. & uir. et uxo.
e Nomen ca. 2. eo. Sed quid si conficit scripturā sub noīe ꝓprio uel alieno? Resp. adhuc res efficitā ipsius ecclesiæ. & hoc speciale est in ea, ut res empta ex pecunia sua, licet sub nomine alieno, fiat ecclesi. nā regulariter cōtra, l. si ex eo. C. d̄ rei uē. l. & si de tut. C. de do. int. uir. & uix l. fi. patrus C. cō. utri. iudi. gl̄ in c. inquirendum, eo. Dicit tñ Host. nō reperi textū expressum ꝓ hac exceptione sed ssi Ab. est text. in c. 1. eod & in c. f. de test. fac. si. l. 3. C. de arb. iure. & C. de rei uen. l. si ut proponis.
f Sacrilegii. c. inquirendum eo. & ibi de hoc eo.

Sed & si. CASVS. quidā clericus beneficiantur diuersos habebat amicos, qua de re sepe sibi aliquid relinquebatur, ut pro animę salutę deberet celebrare, sed cum ipse hmōi legata alienaret uel aliter de eis disponeret fuit quæsitum, an posset, ipse. n. dicebat hoc sibi esse licitum cū legatū nō ecclesiæ. sed sibi fuisset factū: Sol. tñ ut hic dr̄. quia intuitu Ecclesię hmōi legata fuerunt facta, quod cognoscitur quia dn̄r facta intuitu salutis ęterne, qui respectus qn̄ cessat legati ī cēttm clerico acquisitū & si obiectio nō tenet. Not. qd̄ licet in ultimis uoluntatib. mens testatoris sit sequēda, id tñ aliqñ expresse, & aliquando uirtualiter & sic per coniecturas cognoscitur
g Statuendū erit De hoc su. de cano, port. §. sed in hac specie. & hr̄ in c. requisisti de test. fac. 1. q. 3. c. Pontifices.
h Non Poterit tñ detrahi Trebellianica, ut Insti. de fideic. hę re. §. sed quia, nisi forte ecclesia uellet imitari prīcipem, qui licet possit detrahere huiusmodi quartas, coesueuit tamen donare. l. 1. §. ad munic. ff. de ad leg. Flac. no. in l. & de leg. C. eo. ti.
i Ob ecclesiam. Sic in c. relatum. 1. de test.
K Nomine autem. Not. unam significationem istius verbi, ecclesia, de aliis no. in c. querelam, ne præla. ui. suas, fac. su. de constr. eccl. & que ibi not. in prin.
l Non episcopus. Qui tamen est in ecclesia. & ecclesia in episcopo. q. 1. c. scire debet.

a Di-

defuncti vnus tātum sustinendus erit, in ea bona,velut & alia dispensabit. [a]

Clerici possunt maxime accedente iusta causa de bonis ecclesiasticis facere eleemosynam,h.d.

Licet autem clerici,nec de mobilib.ipsi testamento conficere possint, consuetudinis tamen est non improbatæ,ut de his pauperibus,& religiosis locis, & his qui uiuenti seruierint, [b] siue sint consanguinei siue extranei, aliqua [c] iuxta serui in meritum conferantur,non testamēti [d] ratione sed eleemosynæ dumtaxat intuitu.

Potest quis tantum legare de bonis ecclesiasticis, quantum contulerit ecclesiæ,h.d.

Item si tantundem de propriis iuris facultate contulerit ecclesiæ,quantum de ecclesiasticis bonis legauerit,legatum sustinebitur. [e]

clerico ingenuo deficientibus successoribus ab intestato succedit in totum ecclesia,h.d.

De his uero,quę aut paternę successionis,uel cognationis intuitu, [f] seu consanguineorū, vel amicorum munere respectu non habito ad ecclesiam [g] ad clericos peruenerunt, [h] libere [i] testari poterunt.

Clerici possunt testari de his, quæ adquisiuerunt non intuitu ecclesiæ.h.d.

Quod si decesserint intestati,nec aliq fuerint inuenti, qui iure cognationis ipsis succedere valeant,si ingenuis gaudeant natalib. [k] in integrū tunc ecclesia succedet, [l] nec cuiquam ex rebus

a Dispensabit. Sed quæ diuersitatis rō inter hunc casum & superiorē. Rn̄.secundum Ab.in c.relatū, 2 de test.quia primo casu canonico datur pbenda ex bonis cōib.capituli principaliter, vt inde sumat necessaria,non aūt ut sit administrator ecclesiæ. Ideo si aliqua remanent ultra præbendam, dēnt cedere capitulo, cuius sunt bona pbendarū. Nam satis est, ꝙ successor hēat corpus pbendæ,quia datur sibi ut inde viuat, & capitulum administrabit bona adquisita,sicut alia bona cōia. Sed in alio beneficiato per se extra congregationem datur beneficium tamq̄ administratori ipsius ecclesiæ: Vnde quēadmodum est administrator aliorū bonorū ecclesiæ,ita & hæc quęsita intuitu ecclesiæ administrabit,quæ rō satis hic innuitur in illis verbis,uelut & alia, &c.

sed si vult disponere dum viuit,non prohibetur, q̄a est administrator ecclesiæ, licet ergo una uia quid non liceat,licet tamen alia,contra ca. cum quid,de regu.iur.in 6. sed illud est quando quid prohibetur rōne effectus,non modi, ut p Abb.in c. ad hæc, de test.

e Sustinebitur.1.q.2.c.si quis,qualibet.& q.5. si episcopus.

f Intuitu. Not.ꝙ clerici, tam sæculares,quam religiosi retinent iura sanguinis, & ideo succedunt, l. Deo nobis, C. de epis.& cler.& 16.q.1.c.uno hęc tamen est differētia inter religiosos quod sæculares sibi adquirūt ca.quia nos,ubi Abb.de test.religiosi monasterio omnes in d.c. quia nos.

g Ad ecclesiam. Quia tunc aliud esset,c.requisisti, de test.c.1.de succes.ab intest.& §. sed in hac specie, supra de canon. port.

Quid iuris sit de quæsitis per clericum ex artificio.

h Peruerint. Idē si ex aliquo condecenti artificio clericus lucraretur, puta quia assumpsisset lecturam,c. quia nos, de testa. ubi Ab. & alii,fac not.in ca.1.de celebrat. miss. Sed quid erit si clericus lucratus fuit ex illicita aduocatione, uel etiam ex ludo? Respon.ut per Abb.in c. relatum,2.in fi.de testam.

b Seruierint.Ad erogandum pauperib.& piis locis sufficit sola charitas,in aliis requiritur ꝙ p̄ esset seruitium,c. relatū.2. ubi Ab. & c.ad hæc,de testa & non est mirum ꝙ fiat hic remunerō de rebus ecclesiæ,quia seruitium impensū prælato censetur ecclesiæ impensum,fac.c.per tuas,& ꝙ ibi per Abb.de donatio.

c Aliqua. Hoc uerbum denotat moderationem adeo quod non posset omnia mobilia epus erogare.Ab.& doc.in c relatum.2 & c.ad hæc,de test.

d Non testamenti. No.ꝙ q̄nque aliquid conceditur inter uiuos, quod non licet in ultima uoluntate,& sic pōt quis facere per se,quod non potest relinquere alteri faciendum,fac.c. quia Ioan.12. q.5.& no.in c.Apostolicæ,de don.& sup.de constru.eccle.§. episcopo quoque. Ratio differentiæ est,quia testamentum confirmatur & confertur in tempus, in quo non est futurus prælatus,ideo non potest de aliquo disponere, de facultatibus ecclesiæ,argum.l.eum qui,ff.de iurisd.omn.iud.

i Liberè. Etiam si sit filiusfa. quia nihilominus de aduentitiis testabitur,ꝙ intellige, ut per Ab. & alios,in c.quia nos,de test.

K Natalib. Aliud si non sint ingenui,ut in §.seq.

l Succedet.Concor.12.q.5.c.fi.& q.3.c. quicunque,& ca.2.de succes. ab intest.& in §.si quis episcopus,auth.de eccl.ti. quod si quis habuit plura beneficia ur̄ quod hæreditas siue patrimoniū decedētis clerici debeat diuidi, sed tu dic, quod succedit ecclesia in qua ultimo loco clericus inseruiuit,ut per Doc.in c.1.de success.ab intest. quod si tempore mortis habebat duo beneficia,tūc forte facienda est diuisio. Quod si clericus nullam

habet ecclesiam, nec successorem ab intestato? Resp. secundum Ab. in d.c. 1. bona deuenient ad episcopum. Et ipse disponet secundum Deum, uide per eundem in c. 2. de pæn. in c. 2. in præsentia, de prob. Facit auth. omnes peregrini. C. com. de succes. Et quod dicitur de ecclesia intellige large ut comprehēdat oē beneficium, ēt si ne cura, facit ca. relatū 2. de test. tenet Ab. in d.c. 1.

d Episcopus. Et sic nota, q illud quod uenit applicandum fisco de bonis clericorum, non applicatur fisco papæ, sed episcopo loci, ut diligenter distribuat ad usum ecclesiæ, ut hic. Item nota aliud, quod Abb. in c. 2. de successione ab intest. putat mirabile, qđ in d. cap. 2. unde hæc literas sumitur, uidetur probari quod si uni ex hæredibus aufertur sua portio tanquam ab indigno, non applicatur fisco seculari, licet hæres sit secularis, sed potius fisco ecclesiæ, habito respectu ad qualitatem relinquentis: quia fuit clericus.

a Præsumere. Ante sumere, a sumo dictum, q.d. expilare, surripere.

b Seruus. Fac. c. 2. de suc. ab inte.

c Capaces. Puta hæretici, 24. q. 2. c. sane, & c. si quis episcopus.

eorum aliquid præsumere [a] licebit.

Bona serui promoti ad sacros ordines ab intestato decedentis diuiduntur in quattuor partes. vt hic.

Si uero seruus [b] ad sacros ordines promotus libertatem nactus fuerit, idemque postea decesserit intestatus, nihil omnino dominus de bonis eius uendicare poterit. Sed eius peculiū in quatuor partes diuidetur? quarum una episcopo, altera ecclesiæ, tertia pauperibus assignabitur, quarta parentibus, & si non sint capaces [c] parentes, episcopus [d] eam recipiet, & in usum ecclesiæ diligenter distribuet.

FINIS SECVNDI LIBRI.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER TERTIVS.

DE IVDICIIS, ILLORVM DIVISIONE.

Io.Bap. Continuatur hæc materia cum superioribus & seq. per tex. in prin. una cum glo. huius propositi tituli qui meo iudicio diuidi dẽt in tres partes. in quarũ prima ad not. ut dixi continuatio: in secunda describitur iudicium in tertia quotuplex ipsum sit demonstratur: secũda ibi potest autem: tertia ibi, summa diuisio.

R Estat. CASVS, nõ figuratur. No tamen cõtinuationem aliquãdo necessario esse faciendam de materia ad materiam, facit tex. in sti. de rer. diuis. in princ.

a R Estat. Quasi dicat, explicito tractatu personarũ in primo libro. Item rerũ in secundo iuxta partitionem factam sup. de iu. nat. consue. & consti. §. fi. restat tractare solum de iudicijs de quibus quoniam materia est ampla, & admodũ diffusa tractat duobus libris. vno complectatur iudicia ciuilia, q̃ est hic tertius. alio criminalia, qui est vltimus. Et licet hic terminus iudiciũ, uaria significet; ut p Doct. in rub. eo. tamen hic sumitur pro sustantia causa discutiende & partibus eius. l. properandum. C. eo. c. totus. de uerb. sign. 4 q. c. 1.

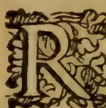
Potestatem. CASVS. non figuratur, sed not. quod iudicium ut doct. ad not. in rubr. eo. cum sit terminus plura habens significata: nihilominus potest describi, licet primo non ad no. secundum quod significatum accipiatur.

b Iudicium est uariæ traduntur iudicij definitiones in rubr. ec d. hæc tamen non uidetur in, sensu differre ab alijs præsertim ab ea, quæ traditur ibi per Abb. & licet forte aliquæ possint fieri oppositiones si uelimus attẽdere naturã definitionũ prout stricte accipiuntur, et insanas scribentium disputationes sufficit tamen ut sustineatur & uerificetur prout in pluribus, & tanquã describo, ponitur hic, quod apparet ex illo uer. describi.

c Causa uero, & c. cap. forus, de uerb. sign.

DE IVDICIIS, ET ILLORVM DIVISIONE.

Quid sit iudicium, & quid causa h d.

R Estat, [a] ut uideamus de iudiciis, potest autem iudicium ita describi: iudicium [b] est descussio causæ, quæ rite fit in foro coram iudice. Causa vero [c] est origo negotii, & materia iudicii.

Quæ sint iudicia sæcularia, & quæ ecclesiastica, hoc dicit.

Summa diuisio iudiciorum hæc est, quod aut sunt secularia, aut ecclesiastica. Iudicia sæcularia sunt, quæ coram iudice laico inter personas sæculares exercentur. Ecclesiastica uero sunt, q̃ coram iudice ecclesiastico inter personas [d] ecclesiasticas agitantur. Duo enim sunt, [e] quibus principaliter orbis regitur [f] Auctoritas sacra

Sũma. Hæc pars subdiuiditur in 3. par. sicuti tres in ea explicantur iudicij diuisiões, ĩ quarum prima habetur diuisio iudicii desumpta a materia, uel a potestate, in secũda declaratur alia eiusdem diuisio desumpta a qualitate iudicis in tertia demonstratur alia eiusdem diuisio desumpta ab ordine procedendi: secunda ibi, est & alia; tertia ibi rursus iudiciorũ. Io.Bap. quoad primũ adhuc puto ipsa diuidendam esse in duas particulas, ĩ prima hẽtur ista prima iudicii diuisio, in secunda eiusdẽ diuisionis declaratio. secunda ibi, laicus ergo: quoad primũ CASVS aliter nõ figurat. No. tamẽ ꝙ humanum genus nõ tantũ legibus sed etiã & potestate regitur. facit cap. duo distinct. 96. No. secundo argumentum quod ius ciuile, & ius canon originaliter & affectiue dependent. à potestate Cesarea, ac Pontificia.

d Ecclesiasticas ꝑsonas. Vt ĩfra eo. §. parti ratione & in tm̃ clerici sunt ab ecclesiastico iudice iudicãdi, vt neq Papa subijcere possit clericos potestati sæculari Inn. & Ab. in c. 2. de maior. & obe. nisi ex causa. Ab. in c. proposuit de concess. præben.

e Duo enim sunt. Concord d. 96. & auth. quomodo de opor. & c. pulchre. per Archi. in rub. decreti. col. 1.

f Regitur. Et vnum non dependet ab altero, & sic potestas Imperatores veri nõ videtur pẽdere a Papa. sed immediate a Deo, & ita nota. c. duo, & c. si Imperator. dist. 96. de quo tñ dic, vt p eximium doctore, & ꝑceptorẽ meũ dñm Restaturũ Castal.

Q 3 dum

dum in tractatu de Imperator, q.4. qui testatur cõem hodie esse sententiam, quod Imperator & imperium est ab ecclesia, & latius per eundẽ in eod. tractatu, q. 1. fac. quod no. Ab. in c. licet, de fo. cõp. a Administrator. 11. q. 1. ca. sicut, & per tot. & c. nouit. eod. & hoc regulariter. Sunt tñ casus, in quibus iudex clericus cognoscit inter laicos. & econtra, vt diffuse p Stephanũ Auferiũ Tholosanu ĩ tractatu de ptãte sæculariũ sup ecclesijs, & p eũdẽ ĩ tract. de potestate ecclesię sup laicis, & p Bernardũ Laurẽtij, quadã recollecta casuũ, in quibus iudex sæcularis potest in p̃sonas ecclesiasticas manus immitere in tomo 5. tractatuũ & p Doct. in c. 2. de iud. vbi qñ laicus possit esse assessor iudicis ecclesiastici, & in c. licet, & in c. ex tenore, de foro cõp. & in c. ecclesia sãctę Marię de cõst. & dicetur inf. eo. in discursu varijs in locis.

vlt. opi. docent doct. in cap. 1. de mutuis petition. & Maran. in suo Specul. Not. primo iudicis incõpetentiam aliquãdo esse omnino notariam, & aliquando dubiam, & tunc ad superiorem esset deueniendum. Not. secundo, quod iudicis competẽtia cognoscit aliquãdo à reo cõuento aliquando à qualitate negotij.

Pontificum, & Imperialis, ac Regia potestas. Vnde sicut ciuilium legum non nisi ciuilis esse debet executor, ita etiam ecclesiasticarum, ecclesiasticus iudex est administrator.[a]

Laicus a laico coram sæculari iudice conueniri debet, nisi causa sit spiritualis, uel similis, & litteræ impetratæ ad iudicem ecclesiasticum, non tenent h.d.

Laicus ergo a laico coram iudice sæculari, non autem ecclesiastico conueniẽdus erit, quod vsque adeo obtinet, ut etiam si alteruter litigantium ab Apostolica sede litteras ad ecclesiasticum iudicem imperauit, irritę sint & inanes[b] si tamen causa huiusmodi, quæ ad ecclesiasticum forum pertineat, qualis est matrimonii,[c] vsurarum,[d] periurii,[e] & similes,[f] licet inter laicos disceptatio sit iudex ecclesiasticus adeundus erit.

Spiritualis iudex ex causa iudicat inter laicos. hoc dicit.

Idem iuris est, si uel a sæculari iudice iustitia impetrari non potest,[g] vel consuetu-

b Et inanes. Sed quęritur an sint irritę & inanes ipso iure? Quidã qđ tales litteræ sũt ĩ suspenso, & quod euẽtus declarabit an sint nullę scilicet si appareat iudicẽ laicũ esse, vel nõ esse negligentẽ: vt no. in c. licet & in c. ex tenore, de foro cõp. & tenuerunt multi antiq. Ab. in d. c. licet. distinguit, an literæ sint ĩpetratæ a p̃sonis miserabilibus. an vero nõ miserabilibus vt secundo quidẽ casu irritæ sint ipso iure, primo vero nõ rõ ãt diuersitatis est secũdũ eum (reiectis rõnibus Ioan de Ligna. & Anto. de Butrio.) q̃a in p̃sonas miserabiles seu delinquentes cõtra eas habet Papa iurisdictionẽ magis latã, quam in alia, nõ miserabiles; quia miserabiles sunt sub eius protectione, vt hic, & cap. significantibus de offi. de lega. unde commitendo videtur exercere officium protectionis, quasi comminetur sæculari quod si non procedet, ipse per suum delegatum procedet, sicut in simili dat conseruatorem ante iniuriam illatam, ca. 1. de offi. de leg. in 6. sed alios laicos non sic habet in protectione, in ideo nullo modo committiant negligẽtiæ tempus. l. obseruare §. nec pro eo. ff. sic offi. proconf. & cap. quod clericis. de foro comp.

Laicus ergo. Licet hęc pars ĩ plures posset diuidi particulas, CASVS tamẽ ita ĩ cõi figurari commode potest, cum sæpe diuersæ oriãtur inter homines fideles cõtrouersiæ, adeo quod aliquando oriantur inter laicos & laicos, aliquando inter clerico, & clericos, aliquãdo inter laicos & clericos. & aliqñ inter tales fideles. vt dubium sit an sint laici, vel clerici propterea dubitatũ fuit de cõpetentia fiu dicis, enim nos volumus considerare duplicem potestatem supra ad not. in §. 1. ver. duo enim, res videtur clara quod inter laicos dẽt esse laicus inter clericos, clericus, & in dubio sit locus præuentioni, iuxta no. in ca. pen. de foro comp. confirmatur præuentio ista arg. c. 1. §. cuius in agendo. 3. q. 8. Sol. tamen prout in hac parte legimus, & ratio est quia ad cognoscendam hanc iudicis cõpetentiam meriorem regula non habemus nisi obseruare quis gerat personã rei conuentiant qualis sit res quę in iudicio est proponenda, tũc. n. in claris cessat omne dubiũ, at indubio conuenientius esset deuenire ad potestatem superiorem, quæ in casu nostro est Ecclesiastic. solitæ de maior. & obed. vnde cum solum ad obiectionẽ præuẽtionis sit respondendũ, sine contrauersia est dicẽdum, ipsam locum habere quando vterq; iudex esset competens, secus aliter, atq; hoc eodem modo dicendũ est ad reconuentionem sm̃ tamen

c Matrimonij. Cap. causam matrimonij, de offi. de leg. & c. ex literis. de consang. & affi.

d Vsurarum. Cap. quoniam. de vsur. & per tot.

e Periurij. Cap. fin. de foro Comp. in 6. potest tñ de iuramento esse congnitio iudicis sæcularis; puta si agatur de obseruãt a iuramenti, non de ualiditate Abb. in c. cũ sit de fo. comp. sicut & si agatur mero possessorio, licet causa in petitorio sit spiritualis, iuxta doctrinam Ab. in c. literas. vers. vnde multum probabiliter. de iur. calum.

f Et similes. De quibus habetur latissime in cap. licet de foro comp. fac. tuam, de ord. cogni.

g Non potest. Puta, quia uacat imperium, ca. licet, de for, comp. vel ex negligentia iudicis sæcularis, vt in

do [a] loci, vel miserabilitas [b] personarũ ecclesiasticum iudicem compellendum subdeat.

Clerici habent priuilegium, ne coram iudice laico conueniri ualeant, non potest ullo pacto renunciari. hoc dicit.

Pari ratione [c] tam Mileuitanẽsi, [d] quam Carthaginensi [e] concilio constitutum est, nec clerici clericos, relicto suo pontifice, ad publica [f] iudicia sub pæna depositionis, [g] & amissionis, [h] propriorum iurium pertrahant, [i] cui beneficio, cum nõ sit personale: sed collegio [k] ecclesiastico indultũ pactionibus priuatorum, aut iuramento illicito derogari non potest [l].

Qualiter clerici in iudicem non suum consentire possint h.d.

In iudicem tamen non suum, si is persona sit ecclesiastica, & episcopi diœcesani consensus accesserit, clerici consentire poterunt.

Actor sequi debet forum rei. h.d.

Quod si inter clericum & laicum contentio sit, ut cognoscamus, utrum ecclesiasticus, an secularis iudex causam dirimere debeat, dispiciendũ erit, quis rei contenti partes sustineat. Nã si clericus apud ecclesiasticum forum, si laicus apud sæcularem erit agitenda causa. Cum generale, sit ut actor forum rei sequamur [m].

ut in d. c. licet. & c. ex tenore. de for. comp.
a Consuetudo loci. Cap. si duobus. de appe. & ca. si clericus. de for. comp.
b Mirabilitas. Cap. ex tenore. de for. compe. & c. super. de verb. signi. & cap. significationibus, de offi. de leg. & quæ sint hæ. & quando possint immediate iudicẽ ecclesiasticũ adire, p Abb. in c. licet, de foro compet.
c Ratione. Quæ scilicet ponitur in §. 1. sup. eod.
d Mileuitanensi. 11. q. 1. c. nolita. & ca. si diligenti. de for. compet.
e Carthaginensi. 11. q. 1. c. placuit. c. si diligenti, de fo. comp.
f Publica. Sæcularia vt per Doc. in c. si diligenti. de for. comp.
g Depositionis. Hoc quando trahit in criminali causa secundum quosdam.
h Amissionis. In causa ciuili secundum quosdam. Abb. tamen in ca. si diligẽti. §. fi. de for. comp. in vlti. not. aliter declarat, dic. vt per eũ. Dubitatur tamen an ipso iure incurratur hæc pœna, an per sententiam, & communiter tenetur, quod p sententiã, vt traditur in d. c. si diligenti. Quid tamẽ si laicus trahat clericum ad forum sæculare? Respond. perdet causam, auth. statuim us. C. de epis. & cler. quod priuilegium Spec. trahebat etiam ad clericum coniugatum de quo tamen dicas, ut in capi. vni. de cler. coniug. in 6. Sed numquid clerici, qui consentiunt in iudicem ecclesiasticum non suum incurrant pænam de qua hic. Respon. vt plene habetur in c. significasti, de for. cõp. Sed an possit clericus de consensu episcopi consentire in iudicem laicum? Respon. non ex ratione quæ statim subditur in hac littera. ita not. dict. capitu. significasti. Argu. contra, cap. 2. de for. comp. Solut. ut ibi per Abb.
i Pertrahant. Sed quando intelligitur quis ptrahere, vt sit totus pænis de quib. hic, & videt quam primũ quis clericum in iudiciũ vocauit. 11. qu. 1. c. in olita, vnde sumitur hæc littera, & l. in criminali. C. de iuris. omn. iud. Alij quod solum post litis contestationem. l. quamuis, ff. de in ius vocan. l. si conuenerit. ff. de iuris. omn. iud. & arg. 11. q. 1. c. placuit, & l. Papin. §. meminisse. ff. de inoff. test. l. alia. C. de his, qui vt indig. l. si cũ exceptione. §. hæc actio & §. satis. ff. quod met. causa & hæc placet Bart. & Abb. p l. qui cum mino. §. accusasse. ff. de bon. lib. & p l. in seruitutẽ. §. petijsse. ff. eo. tit. & hæc videtur cõmu. opin. quando sumus, in dispositiõe legis: aliud si ĩ dispositione hominis, de hoc plene p Bar. in l. amplius. ff. rem rat. hab. & quod dicitur licere desistere vsq; ad sententiam, intellige secundum Abb. in c. si diligenti. de foro compe. siue illa sit definitiua siue hẽat vim definitiuæ, vbi & de quadruplici mõ practicãdi, quod hic dicit. Sed an vetetur clerici cõpmittere præter conscientiam episcopi? Resp. non sup reb. proprijs. An autem idẽ sit super rebus ecclesiæ? dic vt no. in ca. contingit de transa. & in c. 2. in c. cum tempore. de arb.
K Collegio. Et tñ maior pars collegij potest renũciare fauori introducto ad honorem totius collegii. Ab. in c. cũ inter canonicos de ele. ver. ex hoc nota quod maior pars, &c.
l Non põt. l. ius publicum. ff. de pact. c. fi. diligenti. de fo. cõp. ubi latissime, an & qũo hæc posito pcedat. Sunt & aliæ rones ꝙ clericus corã iudice laico cõueniri nõ possit, de q b. in d. c. si diligenti.
m Sequatur. Cap. experientia cum seq. 11. q. 1. ca. cum sit, & c. si clericus, de for. cõp. l. in criminali. C. de iu. om. iud. hoc tñ non procedit pluribus casibus not. in c. licet & in c. ea tenore, de for. cõpe. de q b. aliquid sup. §. prox. Item non procedit si agatur de exceptionem. l. si contendat. ff. de fideiu. c. 1. de iureiu. de quo diffuse per Ab. in c. si quis contra clericũ tã in lectura, q̃ in rep. de fo. comp. Itẽ non procedit hoc si consuetudo aliter disponat: valet enim consuetudo quod laicus conueniatur coram iudice ecclesiastico per clericum, etiam si non agatur de re ecclesiastica, uel patrimonia-

Iudex laicus non potest condemnare clericos. h. d.

Cauendum erit igitur laico iudici, nequoquo modo clericum [a] condemnet, [b] quod si fecerit ab ecclesia, cui iniuriam [c] irrogasse noscitur, tamdiu sequestrandus [d] erit, quousque reatum suum cognoscens emendet.

Si delinquens captus prætenditur clericus, utrum ita sit, debet cognoscere iudex clericus uocato iudice sæculari. h. d.

Dubitari [e] etiam contingit, si iudex laicus delinquentem captum detineat, & is se clericum asserens ad curiam ecclesiasticam remitti postulet, uel illum curia ipsa ecclesiastica tãquam clericum repetat, [f] si iudex laicus illum esse clericum inficiatur, & propterea minime remittẽdum contendat, quis sit huius dubitationis legitimus futurus iudex? & cum de re ecclesiastica, & spirituali [g] sit controuersia, ad iudicem ecclesiasticum huiusmodi cognitio pertinebit. Iudex tamen sæcularis, uel alius cuius intersit, [h], dũ res huiusmodi cognoscitur, vocandus erit.

Delinquens captus habitus pro clerico, statim debet restitui iudici ecclesiastico. h. d.

Sed si notorium [i] fuerit, vel fama publica extiterit, reũ captum talem esse clericũ, qui huiusmodi priuilegio gaudere debeat [k] aut ipse pro clerico communiter habeatur [l], statim ante vllã de clericatu cognitionem [m] ecclesię curię restituendus erit.

si ipsius clerici. d. c. si clericus, vbi nõ fac. c. nouit. eod. & 2. q. 5. c. si quis presbyter.

a Clericum. C. 2. c. significasti. & cap. pen. de fo. comp. & intellige nõ solũ de eo, qui est in sacris constitutus: sed ẽt in minoribus ordinibus. d. ca. 2. & c. cum nõ ab hoïe. Sed an idem sit in clericis cõiugatis; dic vt no. in c. vni. de cle. cõiu. in 6. & qđ nõ sit idem videtur hodie per Cõc. Tri. statutum respectũ certarum qualitatũ, vt sess. 23. c. 6. in decre. reform. Sed quid dicemus de eremitis? & idem videtur quod de clericis, cum subsint episcopo ĩ cuius sũt territorio vt not. in c. nulla. dist. 93 in ca. quæ vere. 16 q. i. & hoc videtur ꝓbare Inno. & Archid. Cõtra Lauren. & Io. de Lign. Nã a iurisdictione sæculari duplex act⁹ eximit, ordinũ receptio, & cõue si ad aliquam probatã religionẽ. ca. fi. de relig. dõ. c. nõ dubiũ: de sen. excõ. 16. q. 4. c. si qs suadente, quorũ ueutrũ in simplicib. eremitis cõcurrit & hoc videt̃ iure verus, licet primũ forte videri possit æquius, de quo p Abb. in d. ca. vbi quid de rectorib. hospitalium & Iesuatis.

b Condẽnet. Sed cõtra 3. q. c. cuius in agẽdo, & c. at si clerici eo. materia. Resp. hoc non procedit cã re conuentionis, de quo late in d. c. at si clerici. Idẽ dicendum in causa feudali. c. verũ de fo. comp. de quo dic, vt per Ab. in c. certum. eo. tit. & habetur in c. cùm non ab homine, eod.

c Iniuriam. 2 q. 7. accusatio. in fi. & dices de hoc vt per Ab. in c. cum venissent. eod.

d Sequestrandus. i. excommunicandus. 23. q. 3. c. certo, & ex hoc quod loquitur per uerba futuri tẽporis, collige ꝙ talis iudex nõ est excõicatus ipso iure: sed venit excõicãdus per sentẽtiam, vt cõiter per Doct. in c. 2. de fo. comp.

e Dubitari. Cap. si iudex, de sent. exc. in 6, vnde sumitur.

f Repetat. Sic ciuitas repetit suum ciuem. l. 1. 2. ff. de rei vend. & l. de iure, ff. ad muni. Sic & petit ciui. suo iustitiam fieri, & violẽter ablata restitui. 13. q. 2. c. dñs. Sic & pater petit filium. §. quid si impubes, sup. de reg. & c. fi. de conuer. inf. Sic miles armatæ militiæ p magistũ militiũ ĩ ciuilib. & criminalib⁹ iudicatur. l. magisteriæ, C. de iur. om. iud. Vñ & sic clerici corã suo iud. c. at si clerici. eod.

g Spirituali. De qua regulariter, nec principaliter nec incidẽter debet se iudex laic⁹ ĩtromittere c. tuã, de ord. cogn. & c. per venerabile, & qui fil. sint legit. cum simil.

h Intersit. Puta aduersarius qui illũ detineri fecit, & pro aliquo ꝓtẽso maleficio vult puniri facere; si ãt nõ est aduersari⁹, puta qa iudex ꝓcedit ex officio, tũc citabit̃ sęcularis iudex, concor. ca. venerabilib. §. 1. & c. si iudex, de sen. exco. in 6. vbi no. & fac. pro hac littera c. iter quatuor. de maior. & obed. & l. emptor fundi. C. de euic. & l. de vnoquoque ff. de re iud.

i Notorium. Facti. s. quod nulla possit tergiuersatione celari, ca. vestra. de cohab. cle. & mulier. qa notorie cognoscit̃ ꝓ clerico, vt archipresbyter, vel his similes: vel si est notoriũ iuris, ad idem c. cum olim, de verb. sig. & no. in c. si iudex. de sent. exc. in 6.

K Debeat. Hoc ideo dicit: quia si esset clericus bullo, vel goliardus & artem illam per annum exercuisset, vel tertio monitus non destitisset, vel esset clericus vxoratus nõ incedẽs in habitu, vel esset bigamus, vel degradatus, non remittetur. Ita no. in c. si iudex. de sent exc. in 6.

l Habeatur. Sic. ff. ad Maced. l. 3. & ff. de off. pretor l. Barbarius et de iur. patr. c. cõsulationibus, & §. interdum. sup. eod. tit.

m Cognitionẽ. Determinat. qđ dixerat de fama, vl cõi reputatione, quib. casib. adhuc est necessaria

cessaria cognitio super veritate,sed si est notoriū nō est necessaria aliqua cognitio,ad nōt. in c.uestra de coha.mul.& c.e.& no.in c.si iudex, de sen.exc.
a Publice.i.corā populo, alias & qđ fit corā duobus vel trib.dr publice fieri.Ab. ī c.2. de par.Can.
b ¶ Præsumendus. in quo statu enim quis reperitur, in eo pro præsenti iudicandus,licet de alio statu possit inquiri.ff.de iniur.l. cum apud. §.si qs. & multis similib. hoc probatur in c.si iudex.de sente. exc. in 6.de materia uide per Abb. in c.ex parte 3.& ī c.cōtingit,de sent. excom.
c ¶ Clericali. Et sic vltima possessio nil releuat, ut remissio fiat.Arg. contra l.illud, ff. peric.& cō.rei uendit.Sol.quod uehemētior resultat p̄sumptio ex anterior diuturna laicalis habitus delatione,quam ex isto ultimo statu, ut innuitur in hac littera.item sm̄ Io.Monac.plura fatiebāt contra deprehensum, & solus habitus pro deprehenso, unde non mirū si plura vincunt vnum argum authen.itaque, C.commu. de successio. & ita not.in cap.fi.iudex de sent. excommu.in 6.
d ¶ Fecerit.Coram iudice ecclesiastico,secūdum Archid. Io.monac.& Io.An.in c.si iudex. de sent. excom. in 6. & sic continentia causæ diuiditur, contra.cap.1.de sequest.quod est ideo quia natura causæ requirit alium iudicem,c. suam de ordi. cong.c.lator,qui fil.sint legit.Sed detentur in seculari curia,quomodo litigabit coram iudice ecclesiastico? Dic relaxabitur forte datis fideiussoribus,nec enim per hoc remittetur.ca.si clericos, de sent. excom.in 6. vel litigabit per procuratorem. Natura enim facti hoc habet, quod interdū per alium quis prosequitur causam. c. mulieres, de iud.in 6.& cap vni.de stat.regu. in 6.l. diuus. ff.de custo.reo, Sed quomodo faciet hanc fidem? Respon.per publicum instrumentum suæ ordinationis.2.q.1.cap.legum.Per testes etiam poterit hoc probare.ca. suæ.de cler.peregr.fac.not. per Ioan. And.in ca.non licet,de reg.iur.in 6.& in d. c.si iudex.
e ¶ Interim. Idest, pendente probatione titulo clericali,est enim hoc p̄iudiciale, de quo primitus debet cognosci, vt sciaē, an vt clericus ab ecclesiastico,vel ut laicus a laico puniri debeat, & est simile.l.fi.C.de ord.cogn.& 3.q.11.in fine.
f ¶ Processus. Ergo non solum iudicare prohibetur,sed ēt procedere,fac.c.ut inquisitionis.§.pen. de hęre.in 6.& c.si iudex,de sent.exco. in 6.unde sumitur.
g ¶ Diuisio. Subdiuisio, quia hic diuiduntur iudicia ecclesiastica.licet hæc subdiuisio conueniat etiam secularibus iudicijs, de illis tamen tractare non attendit.
h ¶ Extraordinaria. Appellat delegata iudicia extraordinaria, sic & in ca pit. quoniam contra. de proba.quod factum est, ad tollendum quandam amphibologiam, nam ordinaria interdum alio sensu sumuntur,vt infra eodem.§. fin. scilicet pro his, in quibus proceditur inquisitio iuris ordine, secundum quam significationem etiam iudicium delegatum potest dici ordinarium, quando non proceditur summarie, appellatur ergo iudex delegatus, & iudicium delegationis extraordinarium, quia exercetur a iudice non ordinario, vnde fuit electa hæc vox, quia melius opponitur ordinario, nec satis sonare videbatur, si fuisset dictum iudicium delegatum, fac. d.capitu quoniam contra. & tertia, quæstione tertia, §.spatium, versicu.ei autem,

curiæ restituendus erit.

Talis quis præsumitur in quali habitu reperitur aliquamdiu conuersatus & captus.h.d.

Idem dicendū erit, si ante deprehensionē pro clerico publice[a] se gerens, tōsuram & clericales uestes deferens deprehensus fuerit donec.n.contrarium constiterit,talis,qualēeum demonstrat habitus,præsumendus[b] erit.

Ex actu momentaneo non tollitur pręsumptio orta ex actu habente tractum temporis h.d.

Aliud obseruandum,si antequam deprehēderetur,publice se pro laico gerebat,& quasi laicus cōiter hēbatur, nam quamquam deprehensionis tempore in habitu clericali[c] repertus fuerit,ob præsumptionem, quæ aduersus captum ex præcedenti laicalis habitus delatione orta est, non antea restituendus erit, quam de clericali titulo fidem fecerit:[d] interim[e] tamen quiuis processus[f] iudicis penitus conquiescet.

Secunda iudiciorum diuisio, quod quędam sunt ordinaria,& quædam extraordinaria. h.d.

Est & alia diuisio[g] iudiciorū.nam ecclesiasticorū,quædā sunt ordinaria,quædā uero extraordinaria[h] siue delegata iudiciū ordinariū

Est. Et alia. Hæc pars est subdiuidēda in 5.par.in quarum prima habetur qualis sit ista secunda iudicii diuisione in secunda quis possit delegare,& tunc in tertia si delegatio, fiat pluribus,quomodo sit facienda,in quarta qualiter ista iurisdictio delegata sit exercēda,in 5. qualiter finiatu, secunda ibi, possunt autem tertia ibi, item mandatē potest,quarta ibi, sed sine uni,quinta ibi,soluitur autem. Quoad primum. CASVS non figuratur.Nota tamen causam distinctionis, ille enim q iudicatus aut iudicat iure propriū, aut iure alieno, primo respectu datur iudicium ordinarium secundo uero iudicium delegatum. hinc puto inferendum, quod omnia, quæ sunt iurisdictionis possunt secundum eorum naturam delegari, sed ratione congruentiæ secus est dicendum. Ioā. 12.

quod coram iudicib. ordinariis exercetur. Ordinarius [a] iudex est, qui suo iure uel superioris beneficio uniuersalem iurisdictionẽ exercere potest, vt episcopus, archiepiscopus, legatus, & similes. Constituitur [b] autem a lege, vel principe, [c] consuetudine, vel uniuersitate.

Episcopus potest ius dicere in quolibet loco suę iurisdictionis. h.d.

Igitur cum episcopus [d] in tota [e] sua diœcesi iurisdictionem ordinariam noscatur habere, poterit in quolibet loco suæ diœcesis non exẽpto, per se, uel per alium pro tribunali sedere & ea, quæ ad ipsius spectant officium libere exercere, & cum opus fuerit, auxilium publicum implorare. [f]

Quid sit iudicium extraordinarium, & quid iudex delegatus. h.d.

Extraordinarium [g] siue delegatum iudiciũ est, quod coram iudice delegato exercetur. iudex delegatus, [h] est is, cui ab eo, quis demandare potest, causa committitur.

Non solum Princeps sed etiam alij ordinarij possunt delegare, licet delegatus a Principe sit magis priuilegiatus. h.d.

Possunt autem iurisdictionem mãdare nõ solum princeps, uerum etiam alii ordinarii [i]

autem inferiores prçlati præferãtur episcopis in cognoscendis causis subditorum, & quam iurisdictionem habeant late per Abb. in cap. cum contingat. de for. competen. & nouissime in fauorẽ ordinariorum multa constituit concilium Tride. ut patet in 6. Sessio. in decretis refor. ca. 3. & Sessio. 24. c. 11. & c. 20.

a Ordinarius, &c. In istam descriptionem cõsentiunt Hostien. in summa, de offi. ord. §. 1. & Specul. eod. tit. in prin. & communiter Legistæ. in l. more maiorum. ff. de iurisd. om. iudi. sunt tamen immutata duo uerba, primum uerbum superioris, nam Hostiẽ. & Specul. dd. locis, & Bal. in dicta l. more, vtuntur, verbo, Principis. Sed commodius visum fuit verbum superioris quia licet Principis appellatio late pateat, ut in cle. 1. de baptism. in dubio tamen uidetur repræsentare principem supremum, & tamen alii sunt, qui licet non sint supremi, nihilominus cõstituunt ordinarium, ut patet in episcopo, qui constituit uicariũ, qui secũdum commu. opi. est ordinarius, & non habet iurisdictionem a principe, sed bene a superiore: alias quoque facit episcopus, ordinarium in consequentiam, ut declarat Hostien. de offic. del. §. quis delegare, in sum uersicul. item sciendum. Aliud, immutatum uerbum, est, quod hic dicit vniuersalem cum tamen Hostien. Specu, Bald. & alij dicant uniuersaliter: in quo tamen non videtur magna vis.

b Constituitur. Pro declaratione & verificatione huius versiculi, videndus est Hostien. in summa, de offi. ord. §. quis possit constituere, & per Specul. eod. tit. §. 1. & communiter per Canonistas in c. duo. eod. tit. & per Legistas, in l. more. ff. de iurisd. omn. iudi.

c Vel Principe. Cum autem possit Princeps, & delegatum & ordinarium constituere, quomodo cognoscemus utrum voluerit ordinarium constituere, vel delegatum? Respon. vt not. per Ab. in c. relatũ, de offi. deleg. & per Legistas, in l. & quia. ff. de iurisd. omn. iud.

d Episcopus. Idem intellige de legato circa suã legationem, c. nouit. de offi. leg. Idẽ de archiepiscopo circa propriam diæcesim. c. vt litigantes, de offi. ordi. in 6. sed non quod ad prouinciã. d. c. ut litigantes & 9. q. 1. c. 1. cap. 2. & c. 3.

e In tota. Ita, quod nullus in tota sua diœcesi sub. eo. iurisdictionem habeat, in parte autem bene, quod dic vt no. 25. distinct. c. prælectis, & fac. quod not. Host. de offi. archipresby. cap. vlti. An.

f Implorare. Nota ergo ex hoc verbo, qđ epus nõ potest habere officiales armatos, nisi haberet iurisdictionem temporalem, vt p Abb. in c. cum non ab homine, de iud. & in c. significasti de offi. deleg. & de eo, & toto qđ hic dicitur, plene habetur in cap. 1. de officio ord. in antiqu. & in cap. 1. eodem tit. in 6.

g Extraordinarium. Fac. ca. quoniam contra, de probat. & 3. qu. 3. §. spatium, ve. sicu. ei autem, & per Felyn. in rubrica de offic. delegati, nu. 3.

h Delegatus. Hæc descriptio videtur cõmuniter approbari ex his, quę tradunt Legistæ in rubr. ff. de offi. eius, & Canonistæ in rub. de offi. delega. post Host. in summa licet sit aliqua verborum diuersitas, & hæc videatur simplicior, quod conuenit instituto operi.

Possunt autem CASVS. Cum iurisdictio nõ solum in principe tanquam in capite reperiatur, sed ẽt diuersis personis inferioribus atque modo diuerso competebat, indifferenter omnes volebãt eam alteri ẽt dignitate non ornato delegare, quare fuit de hoc dubitatum, quoniam in promotione ad dignitatem, vel officium, videtur electa industria personæ c. constitutis, de appella. facit. l. inter artifices. ff. de solutione negatiue respõdebatur. Sol. tamen vt in hac parte legimus, quia ob bonum. publicũ non solum expedit, sed oportet aliquando iudicem aliquem delegare. Nõ obstat obiectio, quia in nonnullis iudicibus aliquãdo verificatur, & aliquando limitatur, & sic secũdum qualitatem casus contingentis locum hẽt. Not. primo, quod personæ inter se differentes ob identitatem tamen rõnis aliquando ad inuicem æquiparantur. No. 2. quod licet delegatus gerat uicem delegantis, & nihil proprij habeat, non quilibet tamen constitui potest.

i Alij ordinarij. Princeps ergo est ordinarius,

cum

cum dictio, alii sit earundem qualitatum repetitiua, no. in l. si fugitiui. C. de ser. fugi. immo & ordinarius ordinarium. 11. q. 3. c. per principalem, & no. in c. fælicis §. fi. de pæn. in 6.

Is tamen cui a principe[a] mãdatur, cæteris longe præstat. Nã & alteri ex cã[b] subdelegare, nisi illius electa fuerit industria,[c] renitentemq. contra ipsum ordinarium procedere potest,[d] quę in cęteris delegatis non obtinent.

Delegatus a principe regulariter nõ potest quem citare ut compareat personaliter. h d.

Non tamen in ciuili iudicio[e] alterutri parti, ut coram se personaliter compareat iubere poterit,[f] nisi uel mandatum ad hoc speciale[g] receperit, uel nisi pro ueritate dicenda,[h] uel pro iuramento calumniæ[i] exhibendo, uel alia iuris necessitas partes coram exigat specialiter præsentari.

Delegatus a Papa non subdelegat, nisi personis hic enumeratis. h. d.

Sed nec oĩb. promiscue uices suas demãdare poterit, sed illis dũtaxat, quib. auctoritate lrarũ sedis Apostolicæ,[k] vel legatorum[l] eius

a ¶ Principe. Intellige hic principem quemlibet non recognoscentem superiorem, saltem in temporalib. ut per Abb. in cap. pastoralis, de offi. & pot. iudi. de leg.

b ¶ Ex causa. Vr ergo, qđ sine cã delegatus a principe subdelegare ñ possit. Sed contra uidetur esse, quia hoc habet simpliciter a lege, ut subdelegare possit c. fin. de off. del. & l. uni. C. qui pro sua iurisd. Respon. ad hoc distinguendo ex mẽte Inn. & Abb. qđ aut delegatus a prĩcipe vult delegare ex causa, & nõ est dubium, cap. si pro debilitate, de offic. deleg. aut nulla iusta causa subest & tunc aut non facit in fraudem alicuius, sed nõ vult se implicare litigij, & põt subdelegare ac compellere subdelegatum ad acceptandam subdelegationem, c. pastoralis, de offi. deleg. aut malitiose vult subdelegare, & in fraudem alicuius, & tunc licet valeat subdelegatio, tamen non potest compellere renitentem. d. c. pastoralis, secundum intellectum Abb. in dubio tamen non præsumitur in fraudem subdelegare, nisi saltem probetur ex coniecturis, vt not. in d. c. pastoralis.

c ¶ Industria. Quo casu non permittitur subdelegato. c. fi. de offi. deleg. l. inter artifices. ff. de solu. quomodo autem hoc cognoscatur, per Fel. in dicto c. fin.

d ¶ Potest. c. significasti. ca. in literis. cap. quærẽtis, & cap. sane, de offi. deleg. & in his locis late traditur.

e ¶ Ciuili iudicio. Secus extra iudicium, vt in notula seq. Item secus in causa criminali: ca. 1. de iud. in 6. nisi de crimine ageretur ciuiliter c. tuæ, de procur. ca. super his, de accus. Si autem de crimine criminale iudicium intentaretur, nõ interuenit procurator nisi in casibus not. 2. q. 6. cap. si quando. & de accus. c. veniens. Sed quid si procurator in causa criminali admittatur, an quæ facta sunt cum eo valeant? Respon. vt no. in cap. 1. vnde sumitur.

f ¶ Potuerit. Cum hic loquatur in delegato principis, a cõtrario sensu, uidetur secus in ordinario. 25. dist. c. qualis, c. cum Apostolica. de his. quæ fi. a prælat. ut dic idẽ in ordinario, vt no. in c. 1. eod. in 6. unde sumitur, licet ordinarius extra iudiciũ multis casibus possit subditos personaliter coram se conuocare. ut si eget illorum consilio, uel psonali auxilio, & in aliis casibus, in d. c. 1. annotatis. Sed videbatur qđ delegatus Papæ quo ad causã sibi delegatam, idem posset quod Papa, cum substitutus, & c. l. si cũ §. qui iniuriarum. ff. si quis caut. iuncto cap. cum dilecti. de dolo & contu. cum ibi no. & c. fi. de maior. & obedien. & c. fin. de dilat. Sed hoc obtinet tantum in Papa, non in delegato eius, ut no. in d. ca. 1. Potest autem delegatus quod papa, hoc verũ quod illa sine quib. non potest causa expediri cap. 1. & cap. præterea, de offic. dele. & ita soluit Inno. & Archid. cum autem liberũ sit cuilibet per se, uel per procuratorem respondere, leg. præsenti, § cum autem. C. de his, qui ad eccle. confug. l. 1. ff. de procu. cap. fin. de iuramen. calum. ĩ 6. beneficiũ iuris nemini fuit auferendum dist. 8. cap. de his, c. indultum, de reg. iur. in 6. In causis vero collegij, vel vniuersitatis de necessitate debet syndicus interuenire cap. in pertractandis de iur. calum. & no. in c. dilectus. 2. de sim.

g ¶ Speciale. Quia tunc sicut Papa potest & ipse similiter. c. pen. cum ibi not. de proc. & not. in c. de iud.

h ¶ Dicenda. Scilicet ad præstandum iuramẽtũ de veritate, quod solum olim præstabatur in spiritualibus, hodie secus. capitu. 1. de iur. calum. in 6. Et in eo differt a iuramento calumniæ, quia per illud respondetur de eo quod credunt & existimant respondentes. l. 2. §. sin autem. C. de iur. calum. per istud de veritate respondetur, prout litera sonat. cap. dudum. 2. de elect. & no. in cap. 1. eod. in 6.

i ¶ Calumniæ. Quod principales personæ præstare debent. C. de iuram. cal. auth. principales, & de iur. calum. c. in pertractandis, nisi procurator ad id habeat speciale mandatum, c. fin. de iur. cal. in 6. quo casu delegatus principalem ad iurandũ compellere nõ poterit, cum hoc casu nulla sit iuris necessitas, de qua hic. & in c. 1. eo. in 6. nisi forte principalis iustior sit, quã procurator, & natura causæ hoc requirat, vel scit melius veritatẽ, l. fi. C. procu. & fa. c. si quem de procur. in 6.

K ¶ Sed Apostolicæ. Vt in ca. statutum. de rescri. in 6.

l ¶ Legatorum, Vt cap. statutum, §. in nullo. de rescrip. in 6.

Digni-

a Dignitate. Sumitur autem dignitas multis modis, ut traditur in ca. de multa, de præb. & p antiquos. in c. 3. de cle. non residi & in c. denique. dist. Sed quomodo ergo poterunt causæ commit ti nacis annos uiginti. c. cum uigesimum, de offi. dele. & le. quidam consulebant, ff. de re iudi. cum tamē in dignitate uel personatum constitutus natus esse debeat annos. 25. c. cū in cunctis, §. inferiora. de elec. solu. obiectio non procedit in canonicis in quib. non requiritur tāta ætas, habetur in ca pi. ex eo. de elect. in 6. Item dispen satiue pōt minor 25. habere dignitatem uel personatum, c. uni. de ęta. et qual. in 6.

b Obtinentibus. Idem de officialibus episcoporum principalibus, & foraneis, & de prioribus religiosis conuentualibus et Caustralibus. cle. & si principalis, de rescrip. secus est de monacho, nisi detur ex certa scientia Papę. Abb. in d. cap. per inquisitionē, de elect. et in cap. causam. eod. & nisi in casu qui ponitur in sequenti notula.

c Canonicis. Idem si quis sit monachus in ecclesia cathedrali, quia vbi reperitur qualitas in monachis, quæ requiritur in clericis, censentur habiles, ut in cle. & principalis. de rescrip. Sed hi censentur canonici ecclesiæ cathedralis, ut no. in c. 1. 63. dist. & ita Abb. consuluit, vt ipse refert in c. cū olim, de priui. Idem tenet. in c. causam quæ. eo. licet Archid. in c. statutum, de rescrip. aliter sentiat alias igitur habentibus perpetuum officium in ecclesia cathedrali non poterit cā per sedem Apostolicam delegari. d. c. statutum, & ibi etiam no. licet alias extra iudicium simplex religiosus possit esse cōmissarius Papæ c. cū in veteri, de ele. & ibi Abb. in 2. no. immo de potestatis plenitudine posset ēt mero laico cōmittere causam ēt spiritualē, & concedere excōicandi potestatē Ab. in c. Messana. de elect. & in c. fi. de cle. ægro. & no. dist. 32. §. verū, & in c. bene quidē di. 66. Hi aūt canonici cathedraliū licet possint esse delegati apostolici, conseruatores tamē esse non possunt. c. fi. de offi. dele. in 6. Sed quid si tpe datæ quis esset canonicus, & non tpe præsentationis vel econuerso? Rñ. initiū attenderetur, & sic tempus datæ, vt not. in dicto c. statutū. super verbo canonicis, in fi. Circa hoc autem nouam & bonam fecit prouisionē. Conc. Trid. sess. 25. in decretis reform. c. 10. incip. quoniam ob malitiosam.

Item mandari potest. CASVS. Quidam potestatem habentes delegabant eam modo uni, & modo pluribus, & sic aliquando simpliciter, et aliquādo diuersis clausulis adiectis ad libitū eorum, unde ob hanc delegādi diuersitatē fuit dubitatum quid iuris sit tenendum. videbatur enim a iure alienum ita delegare, quia inde daretur occasio prorogandi lites, cum sæpe propterea dubitari posset de potestate delegati quod esset cōtra l. properandū, in princ. Co. de iudi. Sol. tamen pro ut hic legimus, qa mandatū delegationis ita uariari debet sicut postulat Caius, & occasio cōtingens, hinc cognoscimus ēt obiectionē non tenere, quia prorogatio inutilis ī d. l. damnatur. Nota primo, quod ob hanc delegandi diuersitatem difficile est cognoscere qualis sit potestas delegati, & ideo ad formam mandati regulariter recurrendum prout melius colligitē ex seq. partic. huius partis. Not. 2. q arg. istius notan hoc idem contingere, in procuratore, propterea in hoc tenet arg. ab vno mandato ad aliud. Not. 3. quod cum iura in hoc, & doctrinæ non sint omnino conformes, inde habetur modus conciliandi.

dem causæ cōmittuntur, hoc est nō nisi dignitate [a] præditis, aut personarum obtinentib. [b] vel ecclesiarum cathedralium canonicis. [c]

Potest una causa etiam pluribus delegari, & si in rescripto non fuerit adiecta clausula. Quod si nō omnes, non ualebit processus, nisi simul procedant, hoc dicit.

Item mandari potest iurisdictio, tam uni, quam pluribus, [d] certis tamen. [e] Sed si plurib. mandata sit non adiecto eo: Quod si omnes interesse nequiuerint, uel noluerint, reliqui exequantur, nisi simul omnes coniunctim processerint, quidquid aliqui fecerint, habebit efficaciam. [f]

Qui per alium facit, per seipsum facere uidetur, hoc dicit.

Plane si is, qui interesse non potest, vel con iudici [g] suo, uel aliis uices suas commiserit, perinde res accipienda est, atque si omnes simul procedant.

Clausula, quid si omnes, impedit subdelegationem. h. d.

Aliud iuris est si illud [h] adiectum sit. Nam nec impeditorum collegarum subdele-

d Pluribus. c. sciscitatus, de resc. c. causam, & c. cū causa, & c. quamuis. de offi. deleg.

e Certis tñ. c. ad hæc, de resc. vbi Doc. sic nec pcurator ī cert⁹ cōstitui, l. 2 ff. pc. nec tutor, ff. de test. tutel. l. tutor ī cert⁹, nec arbiter c. ī notuit, ff. arbit.

f Efficaciam. Non solum quo ad sñiam definitiuā, sed ēt quoad interlocutorias. c. cām. de offi. deleg. quod loquitur indistincte de sentētia. & quod hic dicitur, limitatur per Innoc. Abb. & alios duobus vel tribus modis, in d. ca. causam. vbi uidēdū.

g Con iudici. Et sic diuersa auctoritate in eodem iudicio poterit quis pcedere. s. & tanquā delegatus, & tanquā subdelegatus. Sed an tunc ea rōne poterit ferre duas sñias? Rñ. non, arg. cap. pen. de ele. in 6. & ita Abb. & alij in c quāuis, de offi. dele.

h Illud, i. clausula, quid si omnes.

Ad-

a ¶ Admittere. c. coram, & ibi traditur per Doc. de offic. dele.
b ¶ Nihil agent. De hoc late in c. prudẽtia, in prĩ. §. 1. de offi dele. et in c. sciscitatus, de res.
c ¶ Vno illorum. Idem de duobus, vel de omnib. qui simul inchoauerũt quo ad q̃d s. quod si oẽs incæperũt omnes finiant, nisi ex cã vt seq̃tur, & ita no. in ca. cum plures, de offic. deleg. in 6.
d Inchoãte. Quãlitercumque, et iã si his non sit cõstata coram eo. c. gratum c. licet. c. quamuis de offic. del. & c. si a subdelegato, eo. ti. in 6. Aliud in procuratore, qui dicitur occupasse p̃ litis contestationem, ut sit melior eius conditio, c. si duo, de procur. in 6.
e Nõ poterũt. Sic in plurib. procuratoribus datis in solidum. l. plurib. ff. de proc. l. creditor. §. duobus. ff. mãd. & c. nõ iniuste. de procu. in antiq. & in c. si dud. eo. ti. in 6. alias se q̃ posset perplexitas, si quilibet per se p̃cedere vellet quia forte eodem tẽpore ad diuersa loca citarent, ca. fin. de rescr. unus excommunicaret alter absolueret, c. si contingat. de res. ut plenus not. in ca. cum plures. de offic. dele. in 6.
f Recusaret. Tunc ergo poterit aliꝰ, vel alii procedere nõ sic in procuratoribus datis in solidũ, quia uno occupante, & postea impedito, alii nõ possunt procedere, nisi dictum fuisset in constitutione, quod non fieret melior conditio occupantis. cap. si duo, de procu. in 6. Et quod hic dicitur de delegatio impedito collegam procedere posse, intelligendum est nisi ille, qui inchoauit subdelegatum daret. arg. d. c. si duo, de proc. in 6. ut no. in c. si plures, de off. deleg. in 6. Sed an si cessat impedimẽtũ in eo qui inchoauit, possit causam resumere. Resp. non, ut no. in d. c. cum plures.
g Quo ad omnes. Concor. c. cum plures, de offi. de leg. in 6. vnde sumitur.

Sed siue vni. CASVS. Cum singula facta quæ sub iurisdictione delegata continentur singulari scriptura comprehendi nequeant, hinc est, quod quidã delegati extendebant potestatẽ, sibi demãdatã ultra litteralẽ intelligẽtiã, quidã vero ipsã intra litteram continebans vnde uir propterea de hoc dubitatũ si. n. permittit. extẽsio, falsa reddit. tur regula ut fines mãdati diligẽter custodiantur, quę habetur i l. diligẽter. ff. mandati, cũ vulg. si uero secũdum esset faciendũ, falsa redderet decisio in ca. 1. de offi. dele. cũ simli. cæterũ. Sol. ut hic legimus, q̃a licet mẽs delegãtis sit considerãda & sequenda, tamẽ cũ aliquãdo expresse & aliq̃n virtualiter ipsa in manda to cõtineatur, p̃pterea & solutio, est vera, & obiectio no obstat, cũ vtraq. pars eius aliq̃n uerificet. no. primo, q̃d potestas delegati a volũtate delegãtis ĩ mãdato cõtẽta regulat̃. No. 2. q̃d voluntas delegantis vel alterius cõstituentis cognoscit̃ uel ab ipsa et scriptura, uel a natura rei in mandato contentæ, quia declarare aliq̃d contingit aliquando expresse & aliquãdo uirtualiter.

gatos admittere [a] cogendi erunt, & quod pars illorum fecerit, tantum habendum erit.

Clausula, quid si omnes, operatur solum in casu impotentiæ, vel voluntatis. h. d.

Hoc tamen ita demum obtinebit, si reliquis procedere volentibus, quosdã vel interesse non posse, vel omnino nolle legitime cõstiterit: alioqui procedentes nihil [b] agent.

Si vnus ex plurib delegatis negotium inchoauerit, alij non possunt se intromittere, nisi ex causa. h. d.

Porro uno [c] illorũ commissum negotium inchoãte [d], alii ulterius se intromittere nõ poterũt [e], nisi aut infirmitate, uel alia iusta causa illum, qui causam tractare incæperit contigerit inpediri, aut idem nollet, uel dolo malo in eo procedere recusaret [f].

Iurisdictio perpetuata per vnum, intelligitur perpetuata quo ad omnes. h. d.

Iurisdictione vero p̃ vnum uiuo mandatore perpetuata, quo ad omnes [g] condelegatos iudices perpetuatã intelligitur.

Delegatus debet diligenter seruare fines mandati. h. d.

Sed siue uni siue pluribꝰ, siue a Principe, siue ab alio mãdata fuerit iurisdictio, mãdati forma diligẽter custodienda erit, nec aliquid cõtra quã sibi mandatũ fuerit, se legatus tentare [h] audebit.

Cum quid committitur, censentur omnia commissa, per quæ peruenitur ad illud h. d.

Plane [i] iurisdictionẽ impediẽtes [k], uel in iudiciũ uenire detractantes, delegatur a principe

h ¶ Tẽtare audebit. Cõcor. c. uenerabili, de off. del. et c. cũ dilecta. de rescr. l. si procurator. C. de proc. l. diligenter. ff. mãnd.
i ¶ Plane limitati dictum generale præcedens.
K ¶ Impedientes. Extenditur ergo iurisdictio ad alios, de quibus non hr̃ mentio in rescripto. fa. c. 1. de off. deleg. ubi de hoc late hr̃, si excommunicatio extenditur interdum ad illos, in quos lata nõ fuit

Ioã. Bap

fuit, c. nuper, de sen. excom. & c. si concubinę, eo. ti. & rō ponitur in fine huius litteræ, & concor. c. præterea, c. significasti, c. prudentiã, in fin. c. suspicionis 1. resp. de off. dele. & c. tã litteris, de testib. a Districtione. Sed si esset lata ultra comprehẽsa in rescripto esset ipso iure nulla, vt in c. cum olim alias fi. de preb. Sed quid si est lata ultra intentionem delegantis, an sit ipso iure nulla? Respõ. valet secundũ Cardi. Anto. & Abb. in d. c. fin. ubi uidendum.

g Fuerit. Adde secundum quosdã, & constet tacẽ fuisse intentionem papæ, ꝙ uoluerit quamcũq. exceptionẽ remouere, alias nõ obstante generali remotione admitti poterunt rõnabiles exceptiones, arg. c. audita. de rest. spo. & l. oblig. ff. de pig. ꝙ qũo procedat late ꝑ Do. ĩ c. ex par. 2. de off. del.]

ecclesiastica districtione,[a] etiam si litteræ commissionis id non contineant, coercere poterit, vel pro delicti & causæ qualitate secundum arbitrium[b] suum, si certa pęna canonibus non exprimatur, mulctare, quia ex eo, quod alicui causa cõmittitur, super omnibus,[c] quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenam[d] recipit potestatem.

Rationabilis exceptiones admittet delegatus, nisi uerba rescripti sonent in contrarium. h. d.

Rationabiles[e] quoque & honestas exceptiones, & a iuris ęquitate[f] non abhorrentes, licet id expresse mandato non comprehenditur, admittet nisi quod nullæ debeant exceptiones admitti, litteris expressum fuerit.[g]

Delegatus habet iurisdictionem etiam in eum, in quem fuit facta alienatio post impetratum rescriptum licet rescripto de eo non faciat mentionem. h. d.

Sed etsi litteras aduersus Titium ab Apostolico impetraueris, & is ut mandatum eludat antequam litterę ad iudicem datum perueniant, vel etiam postea, antequam citetur de possessione, de qua controuersia vertitur, commutationem fecerit, eum qui in possessionem sese ingesserit[h] poterit delegatus cogere, ut coram se iuris pareat equitati, nec quod rescriptum contra Titium impetratum fuerit, opponi poterit, generaliter enim omnis venditio cessio,[i] & alienatio iudicii mutandi causa facta,[k] vtroque iure prohibetur.[l] Alias delegata iurisdictio ad personas rescripto non comprehensas etiam ipsis volentibus prorogare non potest.

Mandatum Apostoli cum ex causa potest

b Arbitriũ. Qualitate delicti, causæ, & personæ in specta, c. sicut dignum, de homi. fac. c. de causis, §. 1. de off. dele. vñ de sumitur.

c Super omnib. Vnde non solum super accessorio uerum ẽt sup accessorio accessorii, c. prudentiã, §. si uero, de offi. del. & ibi Ab. no. concor. c. 1. & c. præterea, de offi. deleg. ubi etiam respondetur ad contraria.

d Plenam. Arg. ꝙ delegatus iudex põt compellere litigãtes ad soluendum salaria aduocatis in cã sibi delegata, quod tñ nõ tenetur cõiter nisi qñ ipse ĩ subsidiũ dedisset aduocatum non inuenienti secundum Imol. post Pe. de peruf. in c. cũ ab omni. col. fi. uer. an autem iudex, de iudi.

e Rõnabiles. Ar. ꝙ magis procedẽdum est secundũ iuris ordinem quam secundũ formam rescr. Sed contra c. cum dilecta. de resc. Solu. ut no in c. ex par. 2. de off. del. unde sumitur. Itẽ arg. quod si compromisi in aliquem promittens omnino stante mandato suo, intelligẽdum est de rationabili & honesto, c. ueniens, & c. Quintaualis, de iureiu. & l. si libertus, ff. de ope. liber.

f Aequitate. A iure, s. informata. Abb. in c. ex parte, de off. del. & Legistæ in l. placuit, C. de iud.

h Ingesserit. No. ergo ꝙ ĩ odiũ uolẽtiũ elidere rescriptũ per alienationẽ rei ĩ aliũ factã, extendit̃ rescriptũ ad ꝑsonã in eo non expsã & cõtra singularẽ successorẽ, qđ est contra regulã ut c. P. G. de offi. del. & cõtraha, q̃ hẽntur in c. quia, ubi late Abb. eo. i Cessio. C. 2. alie. iud. mut. cã fact.

K Facta. Et nõ solũ requirit̃ dolus ex parte alienãtis vt hẽat locum ꝙ hic dr̃, sed etiã ex parte eius, in quẽ fuit alienõ facta, ꝙ suadet hæc littera uerb. ĩgressẽrit & 1 c. 1. de ali. iu. mu. cau. fact. vñ sumit̃. vbi ẽt hoc uerbũ Ab. põderat, & ĩ hoc ius canonicũ cõtinet prouisionẽ nõ cogitatã a iure ciuili, qa lex ciuilis bñ ꝑmittit eũ, ĩ quẽ facta sit alienatio conueniri, ut l. 1. C. eod. sed corã suo iudice. Sed de iure canonico, ẽt corã delegato, ẽt ꝙ rescriptũ de eo ñ facit mentionẽ, sic fit ꝓrogatio de ꝑsona ad ꝑsonã, contra reg. c. P. & G. de off. del. uide ꝑ Ab. in c. quia, eo.

l Prohibetur. Vt ff. & C. de alie. iur. mut. cã fac. & ex. eo. tit. per totũ. Quorũ titulorũ remedium ut hẽat locũ, tria dẽnt concurrere. primũ, ut alienatio sit facta et mutandi iudicii futuri, & non eius quod iã est, l. hoc edicto, ff. de alie. iu. mut. cau. fac. quia si fiat alienatio rei litiosæ, cõmittitur edictũ de litigiosis, l. fi. C. de litig. & c. ecclesia S. Mariæ, ut l. t. ꝑ en. Itẽ quod dolo fiat, ut dictũ est in superiori notula. Item quod mea uolentis agere inter

sit

ſit rem fuiſſe alienatam.l. 1. 2.& 3. & l. non ſolum.§.hæc actio.ff. de alien.iudic.mut.cau.fa.ex his infertur,q̃ ſi quis alienare, vel ex neceſſitate vel eſſet paratus ſubire iudicium ac ſi poſſideret, nõ datur actio ex illo titulo; quia ceſſat dolus alienãtis, vel inter ſe agere nolẽtis. l.non ſolum.§.ſi quis.ff.eo.ti.& l. quia etiam.Sed nonne cõtra poſſeſſorem compe. tit.rei.vendicati. quomodo ergo cõpetit actio in factũ ex illo edicto,quę eſt extra ordinaria,cũ remedium ordinarium ceſſare faciat extraordinariũ.l.in cauſæ,ff. de minor.Reſ.le. in cauſę procedit reſpectu eiuſdem perſonæ, ſed reſpectu diuerſarũ remediũ ordinariũ bene põt concurrere cũ extraordinario,ut no. Ab.in c.eo.tit.& no.in l.vlt.C.eo. tit.de alie.&c.

ff. de verb.ſignifi.

h Differri. Prouideri igitur debet, non ſolum ne impediatur in totum,ſed etiam ne nimium differatur,concor.c.ſi ſuper gratia, & c.ſtatuimus de offic.deleg.in 6.

executio mandari, etiam in alio loco ab expreſſo in mandato.h.d.

Simili ratione ſtatutum eſt,vt ſi is, per quem ab Apoſtolica [a] ſede certo loco inquiſitio, vel quid [b] aliud expediri mandatur,ob illius potentiam, vel malitiam contra quã inquiri, vel procedi mandatur, vel fautorum eius loco ſecure mandatum executioni mandari nequeat,ad id exequendum locum ſecurum [c] & idoneum [d] eligere valeat,ne quis ſcilicet ex proprio dolo, vel fraude commodum reportet. Quinimo idem ſi faciet ſi alia probabilis cauſa [f] ſuo ſit, propter quam in loco decreto perfici commode [g] nequeat quod mandatur, ne tali prætextu impediri contingat mandatum Apoſtolicum vel differri [h].

Delegatio ſoluitur reuocatione iuriſdictionis re integra.h.d.

Soluitur autem delegatio multis modis, puta reuocatione, morte, impotẽtia delegati. executione ſententię, propria pronunciatione, temporis fluxu. Reuocatione, cũ is, qui mandauit iuriſdictionem, antequã is, cui mãdata fuerit, ea uti cœ

a Ab Apoſtolica ſede. Quid ſi ab inferiori ordinatio fiat tales commiſſio? ſatis idẽ debet videri.cum ſit eadem ratio.le.a Titio.ff.de verb.oblig.c.inter corporalia.de transl.communiter contra in c.ſtatuimus, de offi.del.in 6.vnde ſumitur, vt hoc verbum aliquid operetur ad hoc c.ad audientiam, de deci.c.ſi Papa de priuil.nec eadem eſt ratio quia non ſic de facili a delegato Papæ per vniuerſum orbem recurritur ad papã ſicut ad ordinarium de prouincia,vel diæceſi ſua poteſt recurri.Hinc quoque delegatus Papæ recuſatur coram arbitris,q̃d difficilè ſit ad Papam recurrere,delegatus ordinarij non item cap.ſi contra vnum.de offi.del.in 6.ſi igitur delegatus ordinarij in loco exequi non poteſt, inſinuet ordinario,qui ſuper hoc prouideat,vel expreſſe committendo eiſdem quod extra locum ſtatutum id poſſit vel alio modo.

b Vel quid aliud. Puta pronunciatio, monitio. denunciatio, vel his ſimilia.

c Securum. Locus ergo non ſolum debet eſſe ſecurus patrib.c.ex parte,1.de appell.ſed & iudici & inquiſitori vt c.ſtatuimus de offic.delegat.

d Idoneum. Quia id non taberna, vel in loco inhoneſto expediri debet, quamuis tuto.

e Reportet. Contra, l.itaque, ff.de furt.

f Cauſa. Etiam ſine dolo, & culpa eius contra quem id imminet expediendum, vt no.in ca.ſtatuimus, de offi.deleg.in 6.

g Commode 22.q 2.ca.faciat.l.Nepos Proculo,

Soluitur autẽ. Hæc pars tot habet particu.quot ſunt modi,quib. diſſoluitur iſta delegatio, cęterum cũ in communi. caſus in ea cõmode figurari poſſet ppea eſt animaduertẽdum, quod cum inter, exceptiones frequens ſit in hoc iudicio delegato exceptio iudicis, hinc eſt q̃ cõtra ipſum opponit aliqñ reuocatio eius, aliqñ mors delegati, vel delegantis, aliquãdo impotentia alterius, aliquando executio ſententiæ, aliquando propria delegati pronunciatio, aliquando temporis lapſus, & aliquãdo recuſatio, eiuſd.& aliquando eiuſdem ſuſpenſio cũ ſimul vnde fuit quæſitum an modis iſtis finiatur hæc delegata iuriſdict.vt inde cognoſcamus an huiuſmodi exceptiones teneant, ſiquidem inconueniens videtur tot modos admittere, tum quia lites prorogantur tali habita occaſione, vt de ſe patet. tum etiam quoniam mandatum poſt factum nõ eſt uoluntatis l.1.2.ff.manda.facit l.1.§.quod iuſſu Solu.tamen vt hic habetur, quia modi iſti uel oriuntur a natura mandati, vel a qualitate cauſæ delegantis, & delegati, hinc nota, vnde ſit deſumenda ſufficientia iſtorum modorum, obiectio, autem non videtur obſtare, quia quæ oriuntur ex natura rerum, vel cauſarum, non dicuntur proprie cauſare litium immortalitatem a iure damnatam, contractus vero mandati non ſemper neceſſitatem importat, vt in dicta, leg. 2. ad nota. Nota. primo vnam differentiam inter iuriſdictionem ordinariam & delegatam, quia vna eſt terminabilis de ſui natura, ſecus altera. Nota ſecundo, argumentum, quod eiſdem ſimilibus modis diſſoluitur mendatum, compromiſſi & procuræ, cum dependeant ab eodem fonte. 1. a voluntate, & a natura rerum Nota tertio, quod plures modi aliquid diſſoluendi cauſant facilius eſſe diſſoluere, quam contrahere, & hinc limita. reg.contrariorum ead.eſt diſciplina, & capitul.1.de regulis iuris, extra. I.ã.Pap.

a Vti

perit [a], mandatum reuocat.[b] Cum eo casu iurisdictio in eum efficaciter transisse censeatur[c].

Morte tam delegantium, quam delegatorum soluitur delegatio, & si unus ex pluribus delegatis moriatur, adiue soluitur, delegato nisi aliud expressum sit in rescripto, vel sub nomine dignitatis facta sit delegatio. h. d.

Morte [d] extinguitur delegatio iam eius qui mandauit, si re integra [e] decesserit, quam etiam eorum, qui delegationem susceperunt. ℘ qui de adeo obtinet, vt si pluribus iudicib. datis vnus reb. eximatus humanis, delegatio etiam quoad superstites expiret. n. si aliud delegatione comprehensum fuerit, aut sub dignitatis [f] nomine non proprio facta fuerit.

Mors & absenti æquiparantur re non integra. h. d.

Quæsitum est, si ab Apostolica sede datus iudex quoties eum abesse [g] contigerit, uices tibi suas commiserit, an si is rebus eximatur humanis, commissum tibi negotium libere valeas definire, & cum tunc quoque censeatur asiesse, rescritum est si illo viuente iurisdictione uti cæperis [h], posse te non secus ac si is viueret, & abesset in negotio procedere. Idem iuris est si tibi vices sub ea forma committat, donec eis reuocandas [i] duxera.

Delegatio perimitur impedimento delegatis, tam iuris, quam facta. h. d.

Sed etsi delegatus mortuus quidẽ nõ fuerit, ita tñ impediat, ut omnino delegationis negotio interesse non posit, extinguitur [k] delegatio impedimentum autem intelligitur, tam iuris, quam

a Vti cæperit. Qualitercunq. c. quamuis, de offic. deleg. in 6. ubi no. & fac. c. licet unum, eod titu. in antiq. adeo qđ per solá rescripti præsumptionem dr̃ perpetuata iurisdictio & sic ẽt per actum ante citationẽ contra tñ tenuit Archi. in d. c. q̃uis, quẽ multi uidẽtur sequi, ut p̃ Perusin. in d. ca. q̃uis, & in ferunt, qđ per electionem notarii nõ dicatur iudex usus iurisdictione prima æquior, secunda de iure uerior, scđm Perus. in d. c. q̃uis. ubi late & per Ab. in c. relatum, de offic. deleg.

b Reuocat. Non solum expresse, sed ẽt tacite, puta, si delegans ad partis petitionẽ citet, ut alio modo p̃cedat, scđm Archid. & Ioann. And. in ca. quamuis, de offic. dele. in 6. & per Doct. in cap. intimasti, de appella. & hoc quando in totum cõmisisset, uices sua, alias etiam re nõ integra posset reuocare. le. iudicium soluitur, ff de iudic. & per Peru. in ca. iudex. & in cap. q̃uis, de off. dele. in 6. Videtur etiam necesse qđ iudicii delegato intimetur reuocatio, ad hoc ut processus corã eo factos non teneat, ut per Peru. in d. ca. quamuis. post. Bal in l. mandatum. col. 8. Co. mand. & aduerte qđ d. c. quamuis. loquitur in subdelegato a delegato principis hic vniuersaliter etiam in delegato. vnde vel intellige hanc literam secundum illud tex. cum non videatur ratio diuersitatis, intellige ẽt in delegato ab ordinatio, & sic vniuersaliter.

c Censeatur. c. is qui de procu. in 6. §. hæc autem inf. eo. tit. quæ sunt Sol. illud in procuratore hic in iudice delegato, vel subdelegato. Quæ autem sit diuersitatis ratio. no. in d. c. is qui, & dicitur in d. c. hæc autem.

d Morte. c. relatũ. & c. si delegatus, de offic. dele. & intellige quod hic dr̃, qñ ei cui sit mandatum datur noua potestas ad actum, ita qđ in exercitio actus gerit uicẽ mandatoris, secus in p̃cepto qđ fit habẽti alias potestatẽ nã cum non deẽ noua potestas: sed potius excitetur antiqua. c. licet. & c. pen. de offi. ord. cessã ratio supradicta extiguendi mandatum, unde recipiens p̃ceptum tenẽt illud implere nõ obstante morte præcipientis. Bar. & Legistæ in le. & q̃ a. ff de iure om. iu. Cant. in d. c. relatum.

e Re integra. i. postquam deuentum est ad citationem ca. gratũ. de offi. del. & c fi. de offi. legat. & hanc ĩterpretationem veram late deducit Ab. in ca. relatum de offic. dele.

f Dignitatis. Quia tunc mortuo eo qui est in dignitate constitutus, iurisdictio transit in successorem, etiam re integra c. qm̃. de of. deleg. Quid si is, cui sub nomine dignitatis facta est cõmisso transeat ad aliã dignitatem? an possit cognoscere? de hac & pluribus similib. quæstionibus dic vt p̃ Ab. & alios, in d. cap. qm̃, & Perusin. in cap. quamuis offi. deleg. in 6.

g Abesse c. si delegatus, de offic. dele. in 6. arg. contra le. absentom, ff. de verb. sig. vbi captus ab hostib. & ciuiliter mortuus, non dr̃ abesse. So. ℘ hæc vox varie sumitur, & secundum subiectam materiam, ut per Accurs. & Alciat. in d. l. absentem.

h Vti cæperis. Qualitercumque, etiam citra litis contestationem, capitu. relatum, & capitulo. 1. licet, de offic. delega. vbi Docto. & not. supra. eod. §. proxi.

i Reuocandas. Reuocare est iurisdictionis. l. iudicium soluitur. ff. eo. retinendo ergo reuocandi potestatem aliquid de iurisdictione retinuit, ut no. in c. si delegatus, de offi dele. in 6.

k Extinguitur. cap. sciscitatus, & ibi late Do. de refer-

facti, Iuris, ut si infamis [a] factus, aut alio legitimo impedimento [b] detentus fuerit. Facti, ut si ineuitabili necessitatis articulo, pnta infirmitatem, præpendiatur.

Iurisdictio delegati a principe expirat per executionem sententiæ h.d.

Idē iuris est si delegatus a principe [c] per se, uel per [d] aliū sententiam executioni mādauit [e] uel mādaui præcepit. Tūc enim eius iurisdictio cessat, quia semel est officio suo functus [f].

Si iudex delegatus pronunciat sic iudicem in competentem, expirat inrisdictio. h. d.

Itē si iudex delegatus inter loquēdo [g] pronūciauerit se super aliqua cā procedere nō debere usq; adeo iurisdictionē amittit, ut etiā ex litigatorū [h] consensu illā reassumere non possit.

Si in rescripto tempus apponatur, transacto termino, expirat iurisdictio. h d.

Sed & cū causa intra certū terminū decidēda cōmittitʳ, termino transacto, mādatū expirat [k]. nisi tēpus comuni partium consensu [l] prorogatum fuerit, Terminus autem tunc incipit currere cum iudices litera recepisse contigeri [m].

Potest quis conueniri uigore litterum posteriorum, etiam non facientium mentionem anteriorum quas aduersarius impetrauit, sed per annum non fuit usus. h.d.

Non absimili [n] rationem constitutum est ut si qs Apostolicas litteras impetrans infra an-

Iure, ut in cap. faciat homo. 22. q. 2. Agatusa. 27. q. a ex natura, c puberes, & c. a nobis. desp. i. pub. ex officio, c. 1. in fi. de consan. & affi. & c. cum inferior, de ma. & ob. ex merito ut 3. q. 7. tria. ex diuina uoluntatem, de pænit. d. 2. §. charitas. Unde uersus. Posse q dem reb. dāt ius natura potestas. Officiū, meritū, demum diuina uoluntas, & de eo q dr̄, vide in d. §. tria. & l. cum prætor. ff. eo. & p Specul. in tit. de delegato. §. excipitur a Infamis. c. sciscitatus, de rescr. c. pterea, de testa. oc gen. c. insinuāte, & c. uno, & q ibi no. de offi. del. & an hoc procedat si impedimētum proueniat im medio & an iudex ipse possit allegare se infamē Abb. & doct. in d. cap. sciscitatus, b Impedimento. Ut quia fuerit excommunicatus, uel suspectus uel sit factus seruus, vel etiam sit iudex illitteratus, nec habeat consuetudinem causatui? peritus, n. debet esse iudex, nec ex aliis debet quærere quid eū loqui oporteat auth. de iudicib. in prin. & c. ex literis, de cōsan. & affin. Si tamen illiteratus habeat consuetudinem iudicādi, potest ei causa committi l. certi iuris. C. eo. arg. l. parabolani. C. de epi. & cle. & not. in c. sciscitatus, de rescr. & no. hoc pro commissionib. q sunt fiunt aliqn̄ a sede Apostolica quibusdā prælatis, q nō habēt nec practicam nec theoricam, quia contra tales posset excipi, q non possunt esse iudices, quid si cessaret impedimentū, puta quia infamis est restitutus excommunicatus est absolutus? Rñ. ut per Abb. & alios, in d. c. sciscitatus c A principe. Quia delegati ab aliis nō exequūtur c. pastoralis, de offi. de leg. §. possunt, sup. eo. d Per alium. Etiam q nō sit ordinarius iudes, ut p Ab. in c. in litteris, & in c. signific. de offi. deleg. e Mandauit. Et effectum habuit mandatū. Nam si mandauit & non est petitum, ipsemet postea exequetur. c. sign. de offi. del. uerba. n. sunt intelligenda cum effectu, l. 1. §. hæc uerba. ff. quod quisque iur. & ita no. in c. in litteris, de offi. de leg. Dic plene per Ab. & alios in locis supra alleg.

f Fūctus per sniam, ergo. solūnō hr̄ index ex officio suo functus, c. in literis. de offi. del. Sed contra vr̄ esse l. iudex post quam & l. ca. q̄rebat ff. de re iud. Sol. quod ibi dicitur obtinet respectu cognitionis. g Inter loquēdo. Snia ergo. p q quis pronūciat se non iudicē, est iterlocutoria. hēt tñ uim diffinitiuæ; quia prorsus extinguit iurisdictionem pronunciātis. adeo q talem interlocutoriam amplius reuocare non pōt, & sit limitatur l. q iussit. ff. de re iud c. cū cessante de sap. quæ tñ procedūt in ordinario, etiā, q se pronunciaret in cōpetentem pōt tñ suā pronunciā reuocare. l. si præses C. qūo, & qñ iud. ubi Bal. nos hic summus in delegato vided hoc per Ab. in c. significasti. & Fel. in cap. ex parte de off. deleg.
h Litigatorum Qui cōsensus litigatorū iudicem non facit cū, qui nulli præest iudicio. l, priuatorū C. de iur. om. iu. fac. sup. eo. §. pari ratione & c. si diligenti, de for. com. & l. ius publicum. vbi late Bart. ff. de pact.
i Terminum. Sed quid si terminus sit ita breuis ut non possit expediri causa, nisi arctatis inducis, & diletionib. an poterunt arctari inuitis partibus? Tñ ut per Inno. in cap. super eo. de appe. & per Abb. in c. de causis. de offi deleg. ubi distinguitur.
K Expirat. cap. de causis de offi. deleg. & per Legistas. in l. properandum C. de iud.
l Consensu. Quando terminus appositus est fauore partium, alias, secus ut per Inn. in c. de causis, de off. dele. & per Bar. in l. si quis ex consensu. C. de episc. aud. & in l. 1. de iur. om. iud.
m Contigerit. c. super eo. & ibi Doct. de appe. & hoc intellige qñ terminus est statutus p numerū dierū, seu mēsiū, uel annorū, secus si ad certū diē, uel terminum, puta, usq. ad festum Paschæ. Nam tunc sp terminus currit, quia post illum terminū expirat iurisdictio, et incipit currere absque alia psentatione, ut et Ab. in c. de causis, de off. dele.
n Nō absimili. Sed nec per oīa simili, quis in casu superiori. §. solus lapsus temporis facit iurisdictio,

num [a] postquam iudicum copiam habuerit, dolo uel negligentia [b] eis vti distulerit, auctoritate posteriorum litterarum, quas postea forsan eius aduersarius impetrauerit, côueniri ualeat, licet in posterioribus nulla mentio [c] de prioribus habeatur.

Recusatione extinguitur delegatio, cum iudex datus suspectus postulatur, & pronunciatur, h.d.

Recusatione [d] quoque extinguitur delegatio quod eo casu accidit, quo iudex datus altero [e] litigatorum petente, ob probabilem aliquam suspicionis causam, ab iudicio remouendus pronunciatur, utputa si iudex datus dicatur dominus [f] litigantium, aut consanguineus, aut aduocatus [g] aut cum altero immodicam contraxisse familiaritatem, [h] aut ab eodem in alia causa partem appellasse, [i] nondum iudicem ad legitimã ætatem [k] peruenisse.

Qualiter cognoscatur & expediatur causa suspicionis, h.d.

Recusationis autem causa uarie cognoscitur nam si contra vnũ ex duobus [l] ab Apostolica se

ctionẽ expitare: sed in casu huius §. nõ solũ requirit anni lapsus: sed dolus, vel negligentia nõ psen tantis, & secundus impetrans psenter suas: aliàs nõ data impetratione secũdi, valet primũ rescript p. rescripto. l. falso. C. de diuer. rescr. Et ex hoc sm̃ Ab. in c. plerunq; de rescr. vñ hæc littera sumit habes notabilẽ differentiã inter rescriptũ, & priuilegium, nam rescriptum nõ collitur p nõ vsum, licet sit datum ad aliqd faciendũ, sed priuilegium tollitur spacio decem annorum, si fuit datũ ad aliquid faciendum, & priuilegiatus infra illud tempus nõ fuit usus, l. vnic. ff de nundi, plenè tradit in c. cũ accessissent. de cõstitu.

a Infra annum Sed qñ incipet currere iste annus? glo. in c. plerumque de rescr. pònitur quattuor opiniones, sed illa vr verior & receptior, quod ad hoc vt currere incipiat, duo requirunt. primũ, qđ habuerit copiã iudicis, & qđ ipse ex parte sua vere nõ fuerit impeditus, vt per Ab. in d. c. plerũque, non tñ sufficeret pbare impedimentũ nisi pbet diligentia tpe impedimẽti & q impedimentũ fuit cã immediata quare non egit, quod satis probabitur per potestationem, & hoc voluit In. in c. ex trãmissa. de rescr. Bar. in l. de pupillo. §. si quis ipsi ptori. ff. de no. o p. nunc. Sic non sufficit ad obtinendũ quotidianas distributiones, pbare q canonicus de pręsenti est infirmus, nisi appareat q infirmitas fuit cã nõ interessendi diuinis, vt quia tpe sanitatis residebat, secus si p prius non solebat interesse diuinis, vt Inno. in c. ad audientiã, de cle. nõ resi. & i c. 1. de cle. ęgr.

b Vel negligẽtia. Sed qs pbabit hãc negligẽtiã? Rñ. transcursus anni, nec alia interpellatio erit facienda, ca. potuit. de loca. nisi ille vellet ostendere contrarium, sicut dr̃ de anno appellationis, c. cũ sit Romana, de app. An autem & quando q hic dr̃ practicari possit, not. in c. plerumque, de rescri.

c Nulla mentio. not. arg. opt. sm̃ Ab. in c. plerũq. de rescr. q litteræ surreptitiæ ad lites non sunt ipso iure nullæ, de quo per Fel. in c. ad audientiam 2. de resc. post Ab. in d. c. plerumque ante fin.

d Recusatione. Materia recusationis iudicum latissime patet, & habetur de ea in c. causam, & ca. insinuante. & c. suspicionis. de offi. deleg. & in ea. cum speciali. de app. & in c. si contra. & in c. si iudex. de off. dele. in 6. per Legistas, in l. apertissimi. C. de. iud. & in l. prætor. ff. de iur. om. iud. & Host. in sum. de ea facit duos titulos. vnũ sub. tit. de off. deleg. vbi tractat de remotione iudicis delegati, alium sub. ti. de appel. vbi tractat de remot. iudic. ordin.

e Altero. Et sic etiam actor dicit suspectũ iudicẽ. ca. statutum. §. 1. de rescri. in 6. & ibi not. in verbo. recuset, & late p Doct. in locis allegatis in superiori notula.

f Dominus Intellige improprie de domino alicuius familiæ etiam large accipiendo verbum. familia, puta si quis dicatur de familia alicuius epi, Cardinalis, vel alterius sæcularis personæ: nam si intelligimus de vero domino, vtique famuli non possent litigare, l. seruitutem. & l. fin. ff. de reg. iur. & l. lis. nulla, & l. vix certis. ff. eo. Et amplia hoc, q non solũ dominus sed etiam omnes de eadem familia Doct. in c. insinuante. de off. deleg. quia sunt socij, cum sæpe conueniant in vnum. vt dicimus de canonicis per Abb. in c. cum R. Canonicus, de off. deleg. & fac. quod idem not. in c. 2. de off. iudi.

g Auocatus. Cap. postremo de appe secus est si is fuit impetratus iudex qui erat destinatus aduocatus alterius partis; nisi impetratio fuisset facta in fraudem, vt per Ab. in c. dilecto. de testib.

h Familiaritatem, cap. insinuante. de off. del. Vnde nec doctor poterit esse iudex in causa sui scholaris sine recusatione, Ab. post Spec. in ca. cum R. Canonicus. de off. deleg. quod intellige in causa quæ sit cum alio non scholari, vel non suo scholari; aliàs inter suos æqualitas affectionis operaretur, vt hõ posset remoueri. l. pen. § 1. ff. de rit. nup. & sic nota, quòd ex modica causa iudex tãquam suspectus reuocari potest, vt per Abb. in d. c. cum R. Canonicus.

i Appellasse. cap. ad hæc 2. cap propofuit. de appell.

K Aetatem. c. cum vigesimum. de offi. deleg. & l. quidam consulebant, ff. de re iud.

l Ex duobus. Idem si ex pluribus, si sit eadem

ratio,

ratio. & concor. cap. si contra, de officio delegati in sexto.
a Expedienda erit. Sed nunquid medio tempore pendente probatione coram collega poterit ipse collegandum cognoscit de causa suspicionis etiam in principali procedere? Quidam quod sic, tu dic contra, de offi. dele. in 6.
b Haberi. Ex quo enim simpliciter dati sunt, vnus sine altero procedere non potest, cap. causam. & capit. vno de offi. del. supra. eo. item mandati. Impedito ergo vno, ita quod non possit committere, alij procedere nequeunt, secundum Ioan. And. in ca. si contra. de offic. dele. in 6.
c Constitutione. c. suspicionis. de. offi. del.
d Episcopi. Idem in subdelegato delegati ipsius Papae, habetur in ca. super quaestionem §. quem vero de offic. deleg. si autem episcopus ipse recusaretur, elegerentur arbitri, capit. cum speciali. de appe. Sed cur nō & tunc aditur superiori? Respon. quia iurisdictio ordinaria est fauorabilior. Item non ista de facile potest haberi superior ordinarius, sicut nec sic de facili potest adiri Papa, et ideo si recusatur delegatus ipsius igitur ad arbitros voluerunt enim iura quantum possent prouidere partium incommodis, et expensis. secū dum Ioann. Andr. in capit. si contra, de offic. deleg.
e Recusatur. cap. 2. secundò requiris, et ibi no. in c. si contra de offi. del. in 6.

de delegatis suspicionis causa ꝓponatur, si quidem illa clausula apposita sit: Quod si ambo interesse non possunt, alter in causa procedat, coram non recusato coniudice expedienda [a] erit, vbi uero non est dicta clausula in rescripto, debet super hoc ad arbitros recursus haberi,[b] prout Gregoriana constitutione [c] latius continetur. Cum aut delegatus episcopi [d] recusatur, recusationis causa coram episcopo probanda erit, licet coram ipso qui recusatur, [e] sit allegan-da.

Iudicium summarium est, in quo subtilis ordinis iudiciarij obseruatione prætermissa proceditur Ordinarium & solenne est, in quo series iudiciariæ telæ obseruatur, h. d.

Rursus iudiciorum tertia diuisio hæc est, ꝙ quædam sunt summaria, quędam ordinaria, & solennia. Summaria sunt in quibus subtili, [f] & solemni ordinis iudiciarii obseruatione prætermissa proceditur. Vt sunt causæ electionum prouisionum, matrimonii, vsurarum, & similes, [g] in quibus nec solennis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria, sed simpliciter de plano, [h] sine strepitu, ac figura iudiciali proceditur. Itaq. de his iudex ēt tpe feriarū, ob hominū necessitates [i] indultarū cognoscet, & litiū, dilationes amputādo, exceptiones, & appel

Ioā. Bap. Rursus iudiciorum. CASVS. Cum iudex Ecclesiastic. in causis cognoscendis, & decidendis aliquando certa solennitate obseruata procedebat, & aliquando nullum iuris ordinem obseruabat propterea dubitatū fuit an tales modi essent deiure admittendi. siquidem si solennitas fuit inducta ad inueniendam, et cognoscendam ueritatem cōtrouersiæ in iudicio propositæ, in qualib. cā ob seruari debet ob identitatem rationis. l. à Titio. ff. de ver. obli. cum simil. Sol. tamen vt hic habetur. quia solemnitas est inducta ad euitandam etiam fraudem vnde maius est periculum in vna causa quam in alia; natura etiam causarum cum diuersa reperiatur, diuersum quoque modum procedē di postulat, & ideo etiam obiectio inde videtur cessare: Not. primo, quod modus procedēdi in causis cognoscendis debet esse talis qualis est natura ipsius causæ. Not. secundo causam istius diuisionis quæ est meo iudicio natura causarum, & suspicio fraudis.
f Subtili. Not. subtilitatem, quā doque reprobari, maxime in causis ecclesiasticis, vt hic, & cle. dispēdiosam. de iud. ca. literas. de iur. cal. cap. 1. de dol. & cont. c. sæpe. de restitu. spol. fac. l. si fideiussor. §. quædam ff. manda. quandoque tamen approbatur vt per Abb. in ca. capellanus, de ferijs. circa, quod distingue, vt per Abb. in c. dilecti. de iu.
g Similes. Puta super beneficijs, super decimis, & alijs, quæ enumerantur in cle. dispendiosam, de iud. quæ solum procedit in enumerati, ibi, secundum Docto. ut per Cassan. decisi. 1. de iud. pro quo fac. no. per Bar. in l. qui. liberis. §. hæc uerba, ponderando uerbum subscriptis, ff. de uulg. et pupil. post gl. in d. cle. in uerbo subscriptis.
h Simpliciter de plano. De virtute horum verborum nota. in clem. sæpe. de uerborum signific. et per Bartol. in extrauagan. ad reprimendum. ubi late de singulis omnibus uerbis huiusmodi.
i Necessitates. Secus in honorem Dei, & in hoc differunt hæ causæ summariæ, quia in his procedit iudex etiam inuitis partibus. secus in aliis, quibus accedere debet partium consensus, ad hoc ut derogetur feriis, c. fi. de feriis. habetur in cle. sæpe. de verb. sign.

Con-

a ¶ Constitutionibus. Clem.d.spēdiosam,de iud. & de. sępe. de verb signifi.
b ¶ Ordine Ex propterea forte appellatur ordinarium.

Ioā. Bap. DE PROCVRATORIBVS.

Continuat tit. iste ,put leg mus in princ. eius, vel dicas secūdo. Hactenus visum est de persona iudicis, reliquum erat videre de litigantibus, qui cum regulariter soleant litigare per procuratorem ideo post tit. præcedent. proponitur iste, qui diuidit in 7. partes, in prima adnotatur cōtinuatio in secūda habetur quid, & quotuplex sit procurator, interna quis constitui valeat procurator, in quarta an vnus, vel plures, in quinta qualis sit procuratoris auctoritas. in 6. quis nequeat esse procurator, in 7. quomodo procura ista finiatur, secunda ibi exercemus, tertia, ibi, potest auté quarta ibi, & tā vnus, quinta ibi, sed siue vnus, sexta ibi sed nec omnes, septima ibi, tādiu autem.

Isā Bap. EXpontis. CASVS non figuratur, Nota tamen, quod licet in primo lib. oratio habeatur de personis, nihilominus ob diuersum respectum etiam alibi de eisdem pertractari potest, & debent, vt. contingit in hoc tit. hæc. n. personæ ,pcuratoris in præsenti est pars iudicij, vt ex tex. colligitur.

c ¶ Personas. Immo ,prius de ,psonis debuit dici, l. quidā referūt. ff. de iure eo. c. l. si q̄ramus, ff. de te. sta. & no. in. l. 2. C. de edi. edi. Hadria. tollen. Sol ille ord. nō semper seruat, vt apparet Inst. de testō iuncto tit. eu ib. nō est permis. fac. testam. & aliàs sępe; & vtique est inchoandū a generalioribus. §. in igitur insti. de iust. & iur. & supra. de sacra. §. si & l. 1. ff. si cer. pet.

Ioa. Bap. Exercemus. CASVS. non figuratur, sed Not. primo argumentum, quod cum per procuratores litigare liceat, iō quod per eos facimus per nosmetipsos facere dicimur. Not. secundo, quod procurate est quędam species defensionis, hinc cognoscem causam cur vniuique sit permissum procuratorem constituere, §. quin. etiam, in fi. inf. eo.

d ¶ Mandato domini. 1. eod. & l. 1. eod. aliàs sine mandato diceretur negotiorum gestor. vt ff. de ne go. gest. p tot. & no. in rub.

e ¶ Vel quasi domini. Vt est prælatur & administrator alicuius ecclesiæ, & similes, & de his vide per Host. in fin. prin. & traditur cōmuniter in l. j. ff eo.

f ¶ Syndicus. l. i. §. 1. & per tot. ff. q cuiu. vni. nom. & in c. 1. de synd. & licet constitutus fuerit ad vnū tantum causam nihilominus dicitur syndicus, sm̄ comm. opin. licet quidam contra, vt per Ab. in d. c. 1. de syn. Et differentijs inter ,pcuratorem, syndicum. œconomū, & auctorem, not. in. c. si quis 2. q. 7. & in c. petito. eo. & not. in § fi. insti. de cura. Et q̄ sit differentia inter hos circa iurm̄ calumniæ, habet per Ab. in c. quia, eo. in ca. peractādis de iur. calu. & in c. fi. vt lit. non contest.

Potest autem. Hæc pars licet posset subdiuidi, qm̄ tñ in ea casus cōmode in cō figurari nō valet propterea est adnotandum, cum hominum qui dam sit patres famil. quidam vero filij famil. quidam

lationes dilatorias, & frustratorias repellendo, quam poterit faciet breuiorem, prout hęc duabus Clementis luculentissimis constitutionib. [a] latius continentur.

Iudiciom ordinarium quid sit. h.d.

Iudicium ordinarium & solenne est, in quo exquisito & solenni iuris ordine [b] seruato proceditur, vt puta libellum porrigendo, litem contestando, & alia faciendo, de quibus infra latius uisuri sumus.

DE PROCVRATORIBVS Tit. II.

Iudicia exercemus per nosmetipsos, & per procuratores, uel syndicos, & quot sint procuratorum species, h d.

EXpositis generibus iudiciorum, cōsequens nunc est ut uideamus per quas personas [c] illa exerceri possint. Exercemus igitur iudicia nō solum per nosmetipsos, uerū per procuratores nostros, aut syndicos, Procurator est, qui aliena negotia mandato domini, [d] vel quasi domini [e] administrant. Syndicus [f] est vniuersitatis defensor & procurator.

Procuratorum duæ species. h.d.

Porro procuratorum duæ sunt species, alii enim dantur ad iudicia, alii ad negotia extra iudicium explicanda.

Procurator constitui potest paterfamilias, & filius familias, & ad negotia potest procurator constitui qui natus est annos xvij. ad iudicia solum, natus xxv. hoc dicit.

etiam maioris, quidam minoris, fuit, propterea quæsitum, an omnes indifferenter possint pro se, & pro aliis procurare, si nos dicimus procurare esse quoddam defendere. §. exercemus. quod si quartum, hoc eo. ti. nullus & in nullo casu est excludendus, si vero consideramus qualitatē personæ tantum maiores ob perfectionē intellectus veniret admittēdi, insti. de curat. in prī. sol. ut hic legimus, quia sicut negocia sunt diuersa: ita quoq; diuersā admittunt, vel repellūt personā litigantiū, ad obiectionē uero puto rñdēdū iuxta rationē decisionis supra adno. si quidē qualitas iudicii & negocij, nec oēs admittit nec tn̄ minores reiicit. no. primo diuersitatē inter iudiciū spūale. & reliqua iudicia. Not. scdo. quod maior vel minor ætas cōsideratur respectu negocii quod administrari debet. No. tertio arg. quod iudex pt aliquē cogere ad suscipiendū patrociniū alicuius qui nō habeat legitimum defensorē.

a Ad iudicia. Accipit primū mēbrum diuisionis.

b Filius familias l. filiusfam. §. ipse quoq. ff. eo. et ca. inde, eo.

C. eo. per Specu. in tit. de aduocato, §. 1. vers. item quod est minor.

f Ad quartum decimum: In mare, in muliere duodecimum, c. indemnitatibus. i. rñ. de ele. in 6. c. continebatur. de spon. impub. & sic intellige decret. ex parte, de resti. spol. & not. in ca. si de iud. in 6. vnde sumitur.

g Spiritualib. Puta matrimonio, & similibus.

h Dependentibus vt dote, quę depēdet a matrimonio, ca. 2. de dote post diuor. resti.

i Admittēdus erit Ca. fi. de iu. in 6.

K Vigesimūquintum. Et propterea etiam sine curatore.

l Regulariter, iō regulariter: quali qñ nō solū agit sine patris cōsensu verum ēt contra ipsum patrē. l. lis nulla. ff. de iu. itē cum impetrat uenia ætatis. l. 2. C. de his qui ue. ęta. impe. et i mimē tanea possessione l. fi C. qui leg. per so. Itē cū agit de toro uiolato, leg. Rx Iulia. & l. iter liberas, § pe. ff. de adu. Itē in īterdicto de libero hō. exhib. l. 3. § si mulier. Itē secūdum canone. ut, quod indistincte cōquebatur filius de patre, ca. non est, de sponf. & 2. q. 7. c. quæritur, ubi de

potest autem ad iudicia,[a] nō solum pater familias, uerum etiam filiusfamilias,[b] nullo intercedente patris consensu[c] fieri procurator, si legitimam ætatem compleuerit. Licet enim quis post 17. annum,[d] procurator ad negotia licite constituatur, ad iudicia tamē nisi maior 25. annis fuerit, constitui non poterit[e].

Natus annos 14. potest esse in iudicio super causis spiritualibus per se, & per procuratorem non obstante patria potestate, h. d.

Aliud tamen iuris est in principali, nam si is ad quartum decimum[f] ætatis annum peruenerit, in causis beneficialibus, & aliis spiritualibus[g] necnon ab eisdem dependentibus,[h] ad agendum, defendendumque per se, vel procuratorem perinde admittendus[i] erit. atque si vigesimum[k] quintum ætatis annum natus esset nec ulla patriæ potestatis, uel uolūtatis erit habenda ratio, quamquam alias regulariter[l] filiusfamilias,[m] sine patris assensu, in iudicio esse non possit.

Quomodo sit agendum, si minor quatuor decim annis in causis spiritualibus in iudicio esse uelit, hoc dicit.

Quod quartumdecimum annum natus nō fuerit, in huiusmodi causis, nec agere, nec defendere per se poterit[n], sed uel per episcopum, uel eius[o] dē officialem, ad has lites[p] curator sibi dandus

c Patris consensu. Quod non uidebatur, quia qui per se non admittitur, non uidebatur pro alio admittendus cum interdum quis pro se admittatur et non pro alio, l. 1. §. 2. ff. de postul. c. 3. q. 7. §. tria. et habetur de hoc in l. fi §. 1. C. de bo. quæ lib. Sed fuit filius ad procuratorem admissus: quia ob eā rem nihil deperit patri, ut not. in c. qui generaliter §. 1. de proc. in 6.

d Ad 17. annum. §. iustæ, inst. quib. ex cau. ma. nō licet, fac. l. 1. §. pueritia. ff. de postul. et c. qui generaliter. §. si eo. in 6. 3. q. 7. §. verum.

e Non poterit. Sed quare maior ætas requirit in procuratore, quam in aduocato et quam in teste? Respon. quia procurator tenetur obligatione mandati. Itē cōtra, cum fertur sententia, quod non est in aduocato. et in teste. no. i c. qui generaliter. §. fi. eo. in 6 l. 1 §. initium, ff. de postu. i l. exigendi

hoc et 24. q. 4. c. si ecclesiæ. Itē in casu l. si longius ff pe iud. et de materia. ate per Spec. in tit. de actore, §. 1. vers. itē, quod est filius, et per omnes in l. fi. C. de bon. quæ lib.

m Filius. familias. Etiam maior, l. cum oportet, & l. cum non solum. C. de bon. quæ lib.

n Per se poterit. Cap. fi. §. si uero, de iud. in 6

o Eiusdem. Non. n. sufficit, immo nec requiritur patris autoritas, nec. n de patrimonialibus tractamus in quib. id locum hēt C. de bon. quæ lib. l. nō oportet, & l. cū nō solū. imo. nec Imperatoris uel alterius secularis iudicis autoritas sufficeret cū sit cā spiritualis & ecclesiastica. d. 96. ca. bene quidem & c. at si clerici. de iud. & de arb. c. contingit arg. ff. ad. Trebel. l. ille a quo. §. fi. cum l. sequent.

p Lites. Ad hoc ff de cur. bon. dand. per totum

& C.de curat.furi.l.fi.in orin.& dicit ad has,quia de temporalibus & non dependentibus à spiritualibus se intromittere non debet nisi forte ratione personæ.puta,si clericus esset:vt not.in c.fi.de iudi.in 6.vnde sumitur.

sti per quas pers.Idem in teste,l.1.ff.de testi.Idem in matrimonio,c.cum apud,de sponsa.

Etiam vnus.CASVS.Cum quidam ad victoriam in iudicio consequendam voluisset plures procuratores constituere, dubitauit an sibi id expediat, siquidem pluralitas personarũ vr̃ negociorum expeditioné impedire,cũ plures personæ difficile simul cõueniãt. Sol.tñ prout habetur, in p̃senti tex. quia facilius res conseruatur, uel recuperatur a plurib.quã ab uno: non obstat obiectio, quia ipsa locũ hẽret quãtum ad actum in unũ couueniẽdi, secus vero quoadmodũ rem procurando. Not primo,ꝙ mãdatum procuratorium non hẽt certam formam ob diuersam,& liberam uoluntatem constituẽtis. Not. secundo ꝙ clausula,in solidum, in instr̃is aliqñ non præsumitur, nec intelligitur, nisi expresse dicatur, de qua re uide gl. 2.super §.si plures instit. de fideiuss. No. tertio,ꝙ ĩ pari cã melior est cõditio occupantis, hinc no.unam intelligentiam ad regul.quod ius ciuile sit scriptum vigilantib. l. pupillus,in fi.ff.quę in fran.cred. Ioã. Bap.

erit,uel si maior infante [a] fuerit,cum auctoritate alterius eorundem [b] procuratorem cõstituere poterit.

Delegatus sedis Apostolicæ in causis,quæ agitantur coram se pro minori quatuordecim annorum, potest eidem curatorem donare, uel auctoritatem constituendi procuratorem,h.d.

Quin etiam Apostolicę sedis delegatus, & ab eodem [c] subdelegatus ad eas dumtaxat causas, quæ coram ipsis ventilandæ [d] fuerint, vel curatorem dare vel procuratoris cõstituendi auctoritatem prestare poterunt.

Edictum de procuratoribus est prohibitiuum certarum personarum. h.d.

Constitui autem poterit non solum clericus verum etiam laicus. [e] Regulariter enim omnis qui non prohibetur ad procuratoris officium idoneus habetur. [f]

Si duo dati sint procuratores in solidum: occupantis erit melior conditio, nisi in mandato sit comprehẽsum contrarium, quo casu solum altero non ualente, uel nolente prosequi,poterit inchoatum negotium suscipere,nisi is,qui non prosequitur, alium substituerit, si non sint dati in solidum, unus sine alio procedere non poterit,h.d.

Et tam unus, quam plures possunt in una causa constitui procuratores. Si tamen duo simul [g] non adiecto quod in solidum sint procuratores, constituantur, unus sine altero non admittetur. secus si sint in solidum constituti,

a Maior infante. id est. septennio, c.litteras,& c.accessit.de desp.impu minor.n.ętas q̃dq̃d videt,ignorat.l.1.in fi C.de fal.mone. Sed dices q̃ causam spiritualem tractare potest minor ĩfãte matrimoniũ.n. uel spõsalia,cõtrahere nõ potest vt dictis iuribus:beneficiũ ecclesiasticũ habere nõ potest; vt nõ in c.sup inordinata. de pręb.Qualis ergo erit hęc causa? Respons. forte dispẽsatione Papæ adeptꝰ est benefic. de quo agit,vel defẽdit,vel forte repetit,vel abeo repetunt̃ vsuræ, q̃ causa saltẽ large dicitur spiritualis,vt p Io.And.in clæ. dispendiosam. de iudi.& ĩ c.de vsu. in 6. Vel dicit̃ natus de illegitimo matrimonio. ca. tuã.de or.cogni.

b Eorundẽ. Episcopi scilicet vel officialis.

c Ab.eodem Nõ dicit̃ deligatus ordinarij quasi ordinariꝰ hoc delegare non possit, ad hoc l.nec quid q̃. §. vbi decretũ. ff. de off proc.fac.no.in c.pe.de rest.in integ.c.licet, de off.vic.in 6.& in c.fi.de iu.in 6. vnde sumitur.

d Ventilanda. Delegata.n.causa & omnia delegata videntur sine quibus causa &c. cap.prę̃terea,de offi.deleg.§.sed siue,supra,tit.prox. Ad causam autem pertinet ꝙ persona legitima sit in causa, C. qui.da.tut.& cura.l.in uniuersis,ergo possunt per quod peruenitur ad illud l.legatum,ff.eo.

e Laicus.Etiam purus,& qui nullum penitus habeat ordinem,nec sit ecclesiastica persona,12.q.1. c,duo,& c.1.eo.in 6.& per Spec.in ti.de procuratore,ver.Item ꝙ est laicus. Sed contra,c. 2.de iud. Sol.ibi,nomine proprio,hic procuratorio,dic ut habetur plene in d.c.2.

f Habetur,l.motus,§.1,ubi de hoc,ff. eod.& in diuersis temporibus,quia constituendo sm̃, vr̃ primum reuocare,l.si quis tamen,§.fi.ff.eo.c.non iniuste, eo.etiam si secundus nolit suscipere mandatum,arg.§.posteriore,insti.quib.mo. test.infir. & not.in ca. si duo. eo.in 6.nisi quis exprimat se nolle primum reuocare fa.le.si quis plurib.ff.de l.1.& c.si quem,eo.in 6.limita tamen hoc duob. modis, vt per Petruin c.si quem §.eo.in 6.

g Simul. Secus si

h Non admittetur. Quia hi duo censentur pro vno,capitul.pen.§.1.de electio.in 6.aliud in executionibus.vltimarum voluntatum,ca.fi.de test. & in causis spiritualibus, cap. si duo, §.fi.eo in 6. & in tutoribus.l.decreto.ff.de admini tuto.& in his est hoc de benignitate receptum,no.in d.cap. si duo.

Con-

a Contestationem. Quia tum demum videtur agi.l.amplius.ff.rem rat.hab.facit,ca.relatum.de offi.deleg.Interdũ is dr̃ occupare,qui prius ad sententiã deuenerit.l.si vero,ff.de pec.l. si q̃s a multis de noxal.& no.in c.si duo.eo.in 6.vnde sumitur.

Not.primo, mandatum aliquando extendi,& aliquando restringi, quod facit ad intelligentiam regul. supra positæ, §. quin etiam, in fi.eo.No.secundo, grauiora in dubio non dicuntur demandata, quæ autem sint ista in tex. adno.

b Occupauerit. In bona significatione.sic 7. q.1.c. factus est Cornelius,alias in mala ca.generali,de electio.in 6.

c Occupantis. Et nihilominus tũc cõtra volũtatem dñi melior fiet cõditio occupantis, cũ alius nõ admittat nisi eo q̃ occupauit impedito, vel a gere desistente,q̃a cõstituẽs ĩ totũ statũ iuris ĩmutare nõ põt,c. req̃sisti,& ca.tua, de test.l. nemo.ff. de l.1.si ergo non valet in totũ, vt aget,valet q̃ũ va lere põt.fac.ca.1. §.1.de despon.im pu.& not.in ca.si duo.eo.in 6.

d Inchoatum.Simile in c.cum in plures.de offi.dele.in 6.

e Alius.Qui cum uices potiores gerat,aliũ excludet. c.si duo, ĩ fi. in 6. cum concord. ibi allegatis.

Ioã.bap. Sed siue vnus. Hęc pars cõtinet, regu. cũ aliquib. limitation. vñ in ea.casus ita in cõi figurari dẽt. Quidã fuit cõstitutus p̃curator ad possessionem beneficii ad consequẽdã & ad oẽs & quascumq. alias cãs, qua de re volebat in qualibet causa ĩdifferẽter, & corã quolibet iudice litigare ac ẽt & alios procuratores substituere,ad hoc autẽ mouebatur,quia voluntas constituentis,q̃ attendi debet iuxta l.diligenter.ff.mandati, videt̃ id concessisse,alioquin potestas procuratoris nõ dependeret à volũtate cõstituentis: sed aliunde, quod videtur inconueniens. Sol.tamen prout hic legimus, quia in quibusdam causis voluntas constituentis non præsumitur, in quibusdam uero natura ipsarũ id non permittit qua ratione suadente,etiam obiectio videtur cessare;

tunc enim illius melior erit conditio, qui per litis contestationem [a] negotium primus occupauerit.[b] Et dominus litis factus alterum excludet,nisi constitutus dixerit, quod occupantis [c] conditio melior esse non deberet. Tunc enim si eum qui occupauit,aut legitime impediri cõtingat,aut prosequi forte nolit, poterit alter negotium ab alio inchoatum [d] suscipere ac perficere,dum tamen ab alio alius [e] non fuerit substitutus.

Procurator constitutus etiam ad ea quæ speciale mandatum exigunt,non potest explicare ea, quæ exigunt mandatum speciale,nisi in procuratorio sit facta expressio aliquorum articulorum speciale mãdatum exigentium,quo casu etiam non expressos articulos poterit exequi procurator. h.d.

Sed siue unus sit procurator,siue plures, fines mandati diligenter [f] custodiendi erunt, usque adeo,ut si generaliter qui ad omnia, etiam speciale [g] mandatum exigẽtia constitutus procurator fuerit, ex ui generalitatis huiusmodi ad aliquem articulum, in quo mandatum speciale exigitur,admitti non [h] debeat,nisi clausulam generalem quorundam articulorum speciale mandatum exigentiũ subsequatur expressio, puta transactionis, & iurisiurandum deferendi. Tunc enim & non expressos [i] casus mãdatum complectetur [k].

Mandatum non complectitur maiora, quam sint in procuratorio expressa, h.d.

Crimina tamen, uel defectus in personam electi [l] siue eius cuius fauore uel facienda, vel iam facta est prouisio, nec huiusmodi ge-

f Diligenter. l diligenter.ff.mãda. & §. sed siue, sup. ti.prox.c. cũ dilecta.de rescr.ca.venerabili.de off.de leg.

g Speciale mandatum. Quæ sint ista,per Spe.in ti. de procura. nu.4. & per Doct. in c. qui ad agendum, eo.in 6.& inst. de his per quos agere possumus.

h Nõ debeat. Vnde nõ valet tantũ genus quoad speciem, quantũ species ipsa,fac.c.2. de appel.& l. Pomponius,& q̃d ibi no.ff.eo.in princ. & c.si sacerdos,de offi.ordin.

i Non expressos. Non tamen oẽs quia matrimoniũ nec tunc cõtrahere poterit,c.fi.eo. in 6.nec cõtra electum vel p̃uisum crimini,vel defectus opponere cl. nõ potest, eodem not.in ca. qui ad agendum,eo.ĩ 6. & §.crimina,ĩfra eodem.

K Complectetur. Fac.ad hoc,quod no. per Legi.in l. sed & si.§.quæsitũ ff. si q̃s cautio dũ dicũt,quod renũciatio casus fortuiti nõ valet q̃ñ est g̃nalis & nullus casus exprimitur,secus si aliq̃ exprimũntur;ut etiam not.in c.qui ad agendum eodem.in 6.

l Electi. Vel eligendi,ex quod contra certã personam,cap.qui contra certam,de elect.in 6. fac. ad hoc verbum,facienda.& idem dic de postulato,c.1.de elect.in 6.& ex hoc quod solũ meminit de persona elect.sequitur quod in personas eligẽtium,uel prouidẽtium,iudicium testium, & his similium posset opponere;nam tales etiam ex p̃batione non puniuntur.c.2.de ord.cogn.ut no.in clem.non potest, eo.unde sumitur.

neralitatis vel expressionis[a] obentu, opponendi facultas cōpetit, nisi super hoc aliud in mentis[b] habebat. Nam huiusmodi generale mandatum grauiora,[c] vel maiora[d] quam in ipso procuratorio sint expressa, non complectitur.

Procuratori ad negotia liberum est quandocunque substituere, procuratori uero ad iudicia substituitur solum in casibus hic expressis, h. d.

sed & illud non est omittendum, quod licet procuratori ad negotia[e] liberum sit aliū quandocunque constituere.[f] Iudiciario tamen minime id concedi, nisi aut lis fuerit contestata,[g] vel in rem[h] suam datus sit, uel a domino sustituendi fuerit concessa potestas,[i] quo casu etiam nō expressam personam poterit in procuratorem eligere.

Regulariter in causis criminalibus non potest interuenire procurator, h. d.

Non tamen in omni iudicio procurator interuenire potest. In criminalibus enim causis neque accusator, nec accusatus nisi per seipsos impetere,[k] vel defendere[l] permittuntur,[m] nisi uel ab illustri propulsanda sit iniuria,[n] aut rei contumacia sit excusanda,[o] vel contra accusatorem sit excipiendum,[p] aut de leui crimine[q] tractetur, aut si de graui agendum sit, ciuiliter[r] agatur.

Clerici & monachi non possunt esse procuratores. h. d.

a Expressionis. De qua supra. §. proxi.

b In mandatis. Quia s. habeat mandatū opponēdi crimina & defectus cōtra electū, uel prouisum nec est necesse, qꝫ crimina, uel defectus specificent in procuratorio, & in hoc differt procurator solū excipiēs uel opponens ab appellāte ille. n. habere dēt crimina & circūstātias specificatas i ꝓcuratorio. c. ꝓcurator. de elect. in 6. & no. in cle. nō potest. eo.

c Grauiora. Con cor. c. sedes, & re-scr. ubi per antiquos & modernos materia latissime tractatur.

b Maiora. Cōcor. l. fi. ff. de uin. tri. & cle. l. & l. Plautius. ff de auto. & argē. lega. & d. ia. c. nos cōsuetudinē & c. scriptū de electio. Sed cū anima sit corpore pretiosior, c. cū infirmitas, de pen. & remis. ergo expressa iuramēta, q̄ ligāt animā ad pęnā eternā, grauiora uidentur, q̄ isti obiectus, q̄ ligāt corpus ad pęnā tēporalē. Sol. anima constituētis nō ligat ad periuriū per procuratorē, nisi cōstituens sit in culpa ut no. in clem. nō potest, eod. & dic ut habet i c. fi. de iureiur. in 6.

e Ad negotia. Idē si datū sit ad unū negotium, l. 3. ff. de neg. gest. & l. 1. ff. eo. fac. l. 2. §. quod ait. ff. de ui. bonor. rapt.

f Constituere. Cap. 1. §. fi. eo. in 6. hoc tamen non procederet in casu, c. fi. eo. in 6. & no. in d. §. fi. Sed quæ est ratio huius differentiæ inter iudiciarium & extraiudicialem procuratorem? Resp. secundū Bar. in l. pen. §. accessio. ff. de diuer. et tempor. præscript. quia in iudiciario uidetur electa industria personæ, argu. l. inter artifices, § de solut. secus in extraiudiciali. Alii aliam rationem afferunt. vide per Perus. post Bal. & alios, in d. §. fi.

g Contestata. s. ab ipso procuratore, qui vult substituere. Aliud enim uidetur esse si post litem a domino contestatā fuisset quis datus procurator, quia tunc non posset substituere, c. 1. §. pe. ubi no. eo. in 6. conc. l. nulla, & l. neque & l. pe. C. eo. & l. in causæ, ff. eo. & quod ibi dicitur intellige uerū, cum simplieiter fuit datus procurator, uel nō expresse prohibitus; ut not. in d. c. §. 1. aliàs pen.

h In rem suam. Puta, quia mihi nomine donationis sint actiones cessæ & datus sim procurator ad eas intentandas, l. illam. C. de dona. & potest dari ꝓcurator in rem suam, etiā ex parte rei, de quo dic ut no. in l. Plautius. ff. eod.

i Potestas. Tunc enim uidet substitutus, uel datus ad hoc l. itē eorū. §. decuriones. ff. qꝫ cuiusq. in uniuer. nom. & habet locum hoc, etiāsi in concessione huius potestatis nō sit expressa certa ꝑsona, c. 1. §. i. eod. in 6. Argu. contra in l. item si unus §. si in duo, ff. de arb. & c. innotuit ec. tit. Sol. ut no. in d. c. 1. §. 1.

K Impetere. Accusator.

l Defendere. Accusatus.

m Permittuntur. Ca. veniens, de accusat. c. tuæ, eo. 5. q. 3. c. in crimina lib. & 1. q. 6. ca. si quando, & l. pen. §. fi. ff. de pub. iud. & 9. q. 9. ca. absēs.

n Iniuria, 3. qu. 9. §. nisi, & l. fin. C. de iniur.

o Excusanda, leg. pe. §. fina. ff. de publ. iudi. & cap. ueniens, de accusatio. & 22. quæst. 5. ca. reos, & cap. cum dilecti, de dolo & contu.

p Excipiendum. Habetur in c. ueniens, & in ca. de his. de accus.

q Leui crimine, ff. de accusa. l. leuia. Idem si non excedant pęnam religionis, quia forte tunc uidētur leuia, l. 1. ff. an per alium causa appella. & pro intellectu huius materiæ dic, quod delictorum quędam sunt leuia, quædam grauia, quædam grauiora, quædam grauissima, & quæ sint ista, uel illa, declara magistraliter, ut per Abb. in cap. tuæ, de pœn.

r Ciuiliter. Cap. tuæ, eo. c. 2. super his, de accus. & habentur in hoc §. quinque casus, in quib. cū agatur de crimine tñ admittitur procurator, ad numerantur tamē & alii, ut crimen suspecti tutoris, l. non solū, §. fi. ff. eo. itē cum agitur de ingratitudine, l. sed hæ personæ, §. 1. ff. eo. de quibus et de aliis

dic-

dic vt per Specu. in tit. de procuratore, et late per Doct. in ca. veniens. de accus. & in c. si quando. 5. q. 3. & in l. pen. §. fi. ff. de pub. iud.

Sed nec omnes. CASVS in hac parte ita in cõi figuratur cum procurator regulariter cõstitui so leat aliqs idone⁹ amicus, ꝓpterea quidã intẽdebãt cõstituere procuratores tam cleri cos, q̃ mona. hos tam excõicatos, quã alios omnes du os amicos, nu tãtes id sibi esse li citum, argum. c. fi. de postulã. fi. n. licet ꝓcurare pro cõiũctis, prout in d. c. habetur, etiã pro amicis uidet id esse permissũ, excõicatio uero si impediret agere, tollet ius partis, qđ esset cõtra rationẽ. Sol. tñ vt hic habetur quia dicit Apos. quod clerici & monachi non dẽnt imi scere se reb. sęcularibus, & excõicatio excludit hoĩẽ a Communione. Nõ obstant obiecta q̃a quoad pri mũ nõ est par rõ inter cõiũctos, & amicos, sed quatenus esset, uerificaretur in casu necessitatis, ut tex. docet, excommunicatio autẽ non tollit, sed solum suspendit ius partis. No. primo, quod ratione professionis, vel conditionis personæ non vnicuique quod lib. officium est impone dum. Not. secundo. quod excommunicatio tollit ea quæ sunt iuris naturę.

tionem, c. 1. de syndi. c. qui vero, 16. q. 1. e Imperio. 16. q. 1. ca. monachi. & hic nõn suffi[...]it vtilitas ecclesiæ, licet enim aliquid bonũ & utile sit, non tamen est agendu n nisi eo modo quo fieri debet, 11. q. 3. c. quid ergo, & 12. q. 2. c. quattu[...] & c. ñ oportet. de cõs. d. 5 & l. 3 § in bello. ff. de re mi li. & no. ĩ d. c. monachi. Et de hoc, an. f. monachus possit esse in iudicio sine licentia Abbatis, in ca. dilecta. de resc. et ĩ c. olim. & in c. ex parte, de accusa.

f Prohibẽtur. Sed cõtra d. c. 1. de syn dic. vbi monasteriũ potius cogit nõ monacho, cõstituere salarium q̃ monachos occupare. Sol. q̄ ibi dr̃, habet locu de honestate, nõ de necessitate. Quid. n. si monasteriũ ob paupertatẽ ñ habet, vñ salariũ cõmode soluere possit, et ita tenet cõiter in d. ca. 1. Sed an sine mandato põt pro ecclesia inter ueni re, & uĩ. arg. l. exigendi. C. eo. sicut miles procurator causam sui numeri, q̄ alias non põt esse procurator, ut ff. eo. l. filiusf. Tu dic cõtra cum monachus non possit cauere de rato, quia rõne forte, nec syndicus fiet arg. no. in d. c. 1. nec ẽt põt præstare cautionem de iudicato soluendo, vt no. in c. monachi. 16. q. 1. gestum tamẽ utiliter ab eo posset ecclesia ratum habere, secus forte in clerico sęculari, ut not. in cap. 1. eo. et fac. c. Nicolao de appel.

Sed nec omnes ad procurationis officium temere admitti debent. Ideoque Episcopus, & vniuersi sacerdotes cum ad solam Dei laudem piorumque operũ actiones sint constituti [a] ab huiusmodi ministerio excludendi [b] erunt.

Monachi non possunt esse procuratores, nisi propriæ ecclesiæ, urgente necessitate, & superioris iussu, h. d.

Idem quoque obtinet in monachis, [c] nam et illos, cum solitariam uitam degere profiteátur a forensi strepitu, ac litigiis summoueri conuenit. [d] Plane monasterij exigente imperio [e] ad procurationis officium accedere minime prohibentur [f].

Clerici regulariter corã sæcularibus iudicibus postulare non possunt, h. d.

Postulandi quoque officium clericis, [g] qui stipendiis sustentantur Ecclesiasticis [h] coram

a Constituti. Vt. 5. q. 3. c. quia episcopus alias fin.

b Excludendi. Vt in §. Deo autem amabiles, auth. de sanct. Episc. imo nec tãquam principalis possunt, vel debent interuenire. 5. q. 3. capit. quis episcopus, & per Host. in sum. eod. §. quis dare. & § sunt aũt quædam & hoc duplici ratione: primo, per ea, quæ hic ponitur, & in l. omnes C. de episc. & cle. Secundo, quia causæ & lites materiam criminibus creãt. l. properandum, in prin. C. de iud. fac. c. vni. de synd. et 2. q. 7. c. sicut. fac. etiam quo exercentes lites nomine alieno uidẽtur quodam modo esse infames. not. in §. fi. Instit. de excep. et an indistincte clerici repellantur ab officio procurandi per Ab. in c. sed nec, et in c. sicut, ne cler. uel mona. et in c. per venerabilem, qui fil. sint leg. et in c. cum essent de sim. et in c. 1. de fideiuss.

c Monachis. Concor. c. 1. de synd. & 16. q. 1. c. qui vere, et c. monachi.

d Conuenit. Et ideo constituendum est alicui salarium, ut extricet negotia monasterii, expedit enim modico incommodo magnã redimere vexa

g Clericis. sed cum multiplex sit ordo clericorũ, vt sup. de iu. p 5. tot. de quib. clericis intelligit q̄ hic dr̃. Rñ. de omnibus, sed secundũ distinctiones quæ ponuntur per Do. in c. 1. & in c. fi. de postu.

h Ecclesiasticis. Quid si non habet beneficium ecclesiasticũ, & tñ est in sacerdotio, uel sacris constitutus, an possit postulare, vt inde viuat? quidã q̄ nõ, quia põt hic agere cõtra epm̃, ut sibi ꝓuideat de bñficio §. 1. sup. de pb. ut no. in ca. 3. de postul. Cõtra tenet Hod. et Ab nã si clericus pp indigentiam licite exercet opus rurale, c. 1. de cel. mil. & licite emit materiã, ut in formã traducat arg. eorũ quæ no. in c. canonũ. 14. q. 4 multo decẽtius poterit postulare, cũ hoc sit dignius munus. l aduocati, C. de aduo. diuer. iud. Nec quidquã obest, q̄ possit agere contra epm̃, quia forte nõ posset obtinere, vel pp impotentiam vel indigentiã ep̃i, vel ob aliã causam. Idem diceremus in eo, qui nõ hẽret sufficientia stipẽdia, arguẽdo de toto ad partem.

a In sæcularibus negocijs. Secus igitur in ecclesiasticis. & dicitur negotium ecclesiasticum rõne personæ. ut quia persona ecclesiastica sequẽdo forum rei litigat coram sæculari. Item ratione delicti, ut quia pro sacrilegio ecclesię vult conuenire laicũ coram iudice sęculari. c. cum sit, de foro comp. Itẽ ratione rei. de qua agitur, ut q̃ a res est ecclesię, ut per Ab. & Ho. in c. 1. de postul.

b Interdicitur. Quid si exerceãt, an amittãt beneficium, uel officiũ? Res. negatiue, c. 1. & c. fi. de post. immo nec si exerceant tabellionatũ, q̃ est uilior, ut p Ab. in c. sicut, ne. cle. mona.

c Vel ecclesię suę. No. ergo cũ hac litera, q̃d causa ecclesię nõ dicĩ ꝓprie causa rectoris. & hinc est q̃d in cã ecclesię suę potest quis esse iudex, 2. qu. 7. cap. si quis erga, & de hoc late in c. cum venissent de iud.

d Pro coniunctis. Sed nec pro cõiũctis psõnis semp ꝓcurare vel postulare poterũt, ut si simus ĩ casu ĩ quo speciale mandatũ requiratur, ut no. in c. ex parte decani. de rescrip. Item si id fieret cõtra uoluntatem absentis. Item in c. constitutis. eo. & l. Pomponius, in fi. ff. eo. Sed an quod hic dicitur possit intelligi de coniunctione spirituali: ut quia unus canonicus possit procurare, aduocare, litteras impetrare pro suo canonico, aut cõpater pro compatre? R̃n. ut fuse de hoc traditur in c. cõsulti, de o. in c. 2. & fin. de postu. & in c. nonulli. de rescr. & per Arch. & alios, in cap. statutũ §. cũ aũt. de rescr. in 6. Sed an naturales tãtũ, uel alias spurij possint in hac materia appellari coniuncti? R̃n ut no. per Ab. & alios, in c. nõnulli. §. sunt & alij. de rescr. ubi late habetur.

e Personis. Quæ sint miserabiles habitu & actu, ut non solum sint miserabiles sed etiam pro se ipsis non possunt postulare ut sunt uiduę, ophani, ẽ diuites, qui non reperirẽt aduocatum, ut per Ab. in c. 1. de postu. & in c. postulantibus, de offi. dele.

f Velint. Quibus casibus possunt sed tamen debent hoc gratis facere, ut dicit Host. sequitur Ab. in c. 1. ne cle. uel mon. cum permittatur hoc eis ex pietate. Sed tu de hoc dic. ut latius per Ab. in c. 1. in fi. de postu. ubi habes ẽt, an ĩ criminalibus possit pro parte rei, & ad defendendum interuenire sine metu irregularitatis

g Non possunt Cap. intelleximus. de iud. ubi late traditur. c. excommunicamus. §. credentes. de hę r.

h Copia. Cap. inter priorem, & ca. uenerabilem. de excep. ubi tradiĩ ordinarie. Sed q̃d dicemus de infami, an possit esse procurator, ęconomus, uel syndicus? Resp. ut late traditur p Ab. in c. Imperatorũ, de iura. calu. in fi.

i Maiores. Præsidẽtes, rectores, seu potestates.

K Iurati. Consiliarii, præsidẽtes, uel priores, qui sic appellantur a iuro, q̃ præstant de officio fideliter exercendo, non tamen est de substantia vniuersitatis, ut hẽat rectorem, & potest esse vniuersitas sine aliquo capite, sm̃ Inn. in c. cum nõ ignores de præb. & sequtur Ab. in c. fi. de procu. unde sumitur.

Datur vniuersitas sine capite uel rectore.

l Tẽpore quo &c. No. q̃ dẽat ponderari habilitas agẽtium tpe actus gesti, Vnde si tẽpore quo constituitur quis procurator, est excõicatus, nõ reconualescit talis cõstitutio, si talis desinat esse excommunicatus, facit c. post cessionem, de probat. & Host. & Abb. in c. fi. eo.

habilitas tempore actus gesti.

m Innodati. Sed quæritur, an excommunicatus ratione officij remaneat etiam deposito officio excommunicatus, ita vt excommunicatio transeat in successorem, & videtur non remanere, sed excõmunicationem in successorẽ transire, velut & officium transit ca. quoniam Abbas. de off deleg. & §. morte. supra tit. proxi. Contrarium est verum, c. aduersus. de immu. eccl. vbi quod remanet adhuc excom. olim officialis, vt ibi etiam. Ab. no. & fac. c. Romana. §. caueat. de sent. excõ. lib. 6. transiret tamen tũc in successorem si nollet de delectio cõmisso per prædecessorẽ satisfacere. Nec ob. c. quoniam Abbas quia ille text. habet locum quando dispositio cõcepta sub nomine dignitatis est dignitati ac personæ æquè proportionabilis, q̃ declara vt per Abb. in d. c. aduersus. vers. sed contra hoc. & contra text.

Excõicatio an trãseat ĩ successorem officii.

n Quasi, & c. Hęc ratio dubitandi, pro qua ca. licet. de testi. & ca. cum non liceat de præscri. vbi q̃ membra a capite ordinantur: sed decidendi ratio est, quia actus geritur nomine vniuersitatis, ius vero vniuersitatis residet penes habiles, etiã si esset

---

sæculari iudice in sæcularibus negotiis[a] interdicitur, [b] nisi propriam causam, vel ecclesiæ [c] suæ prosequuti fuerit, uel nisi vrgente necessitate pro coniunctis, [d] aut miserabilib. personis [e] postulare velint. [f]

Excommunicati nec proprio nomine, nec alieno poßunt eße in iudicio, nisi ad defensionem, h.d.

Hi vero, qui excommunicationis uinculo innodati sunt, non solum procuratorio nomine iudicio interesse nõ possunt[g], verum etiam nec proprio. Actore tamen impugnãte, excommunicato reo, legitimę defensionis copia non est adimenda.

Procurator uniuersitatis in qua sunt excommunicati, non potest a iudicio repelli, nisi tribus casibus, h.d.

Sed belle dubitari contigit, an uniuersitatis alicuius procurator, ex eo repelli debeat, quod maiores[i], & iurati [k], per quos eadem vniuersitas regitur, tempore [l] quo iniunctum fuit procurationis officium, erant excommunicationis sententia innodati[m], quasi [n] & ille repelli debeat, cuius non recipiuntur auctores? Et responsum est, huiusmodi procuratorem

vnus solus, vt no. in c. gratum, de postul. prælat. & l. sicut, ff. quod cuiusque vni. nom. inhabiles vero non sunt de vniuersitate, ideo actus gestus sub nomine vniuersitatis non debet corruere ob inter essentiā inhabilium: nā habiles videntur actū gessisse omni meliori modo, ar. l. 3. ff. d mil. te. Nō obst. ad ducta ꝓ ratione dubitādi: quia quādo actus exercetur ab vniuersitate, ꝓsidētes īter sunt vt singuli de vniuersitate, & actus spectat ad vniuersitatē principaliter, qđ intellige qñ ius vniuersitatis nō est trāslatū ꝑpetuo in ꝓsidētē nec est principaliter penes præsidentem iure proprio, sed iure vniuersitatis, nam tunc secus, vt per Ab. in c. aduersus. versi. primo igitur, de immunit. eccles. Quid si actus explicat a pluribus vt a singulis, & non nomine collegij? Dic q si inter eos est aliquis inhabilis, non valet actus, ex quo habilis & īhabilis exercēt actū indiuiduum & inseparabilem, casus in c. cum super. de offic. deleg. & l. Pædius, aliàs parui, de arbit. Cessat enim hoc casu ratio quæ militat in vniuersitate.

a Non repellendum. Hæc regula pro qua cap. fin. eod. c. nobis vbi not. Ab. de simo.

b Expressi. Sed qualiter erit intelligenda hæc expressio, R ñ ut late per Abb. in ca. fi. eod. vers. Venio ad secundam, & est prima regulæ limitatio, pro qua fac l. nonnumquam. ff. de condi. & dem. & ff. de reg. iur. l. expressa.

c Eorum auctoritate. Puta, quia dicebatur in procuratione, talis Communitas fecit Titium procuratorem suum ad tale negotiū, & maiores ac iurati interposuerunt auctoritatem suam, & est secunda limitatio ad regulam, cuius ea ratio est: qa vbicunque interuenit auctoritas, si illa non est legitime præstita, corruit actus, quia auctoritas dat roburactui. §. tutor. inst. de acto. tut. & in l. obligati. §. tutor. ff. de actu. tut. & 12. q. 2. cap. si qua de rebus. Sed auctoritas præstita ab excommunicato non ualet, vt in c. ad probādum, de re iud. merito: & c. Sed cōtra opponit, vniuersitas cum sit domina suorum iuriū. l. in tm̄. ff. de re. diuisi. constituit syndicū sine auctoritate superioris, c. in causis eo. l. 1. ff. quod cuiusque vniu. no. si ergo non erat necessaria hæc auctoritas superiorum, actus debebat subsistere arg. l. vni. in prin. C. de rei vxor. act. Sol. secundum Inn. & Ab. in c. fi. eod. q ex quo isti de vniuersitate voluerūt syndicū cōstituere auctoritate istorū maiorū, & curatorū, videntur nō voluisse aliter actū explicare, q̄ nisi illorū accedēte auctoritate, Ideoq; actus nō dēt valere, ex quo isti erant excōicati, in actu igit in quo de iu. nō requirit auctoritas, si fuerit postulata, & interposita a nō habēte potestatē interponēdi, nō valet actus. Sed cōtra i c. bonæ. 1. de ele. Sol. hic deficit uoluntas constituētium sine illa auctoritate, secus in cōtrario, & ex hoc not. intellectum l. j. C. de rei vxor. act.

d Conscia. Tertia limitatio, pro qua fac. cap. scriptum est, in fi. de elect. & hoc intellige de habilitate propter excōicationem, & omni alia quam cōstituētes remittere, & purgare nō possent, secus si defect⁹ esset talis, q posset purgari & remitti ꝑ habiles quia tūc admittēdo vidētur eos habilitare, c. cū Vintoniēsis. d electio.

e Constituisset. Quid si sim⁹ ext. hos tres cas⁹, si obijciat ab aduersarijs vniuersitatis q maioris constituētium, & iurati sunt excōmunicati: & sint parati hoc excipiēdo ꝓbare poterit nihilominus vigore impetratarū literarum agere? Resp. affirmatiue, si agat nomine uniuersitatis, nō excōicatorum, ut nō. in cap. fin. eod. in fi. Quid si imperator ipse est excommunicatus Respon. ut plenè habetur in d. c. fi.

non repellendum, [a] nisi vel illi ipsi excommunicati in litteris procurationis essent expressi, [b] vel alias eorum auctoritate [c] procurationis institutio facta fuisset, aut ipsa uniuersitas excommunicationis conscia [d] simul cum eis eundem procuratorem constituisset. [e]

Procurator reuocari potest expresse, & tacite, puta si dominus per se incipiat causam tractare, hoc dicit.

Tandiu aūt durat quis procurator, q̄diu is, qui eū constituit, reuocet, siue expresse siue etiā

Tamdiu autem. Licet hæc pars posset diuidi in plures parti. quoniam tamen in ea casus ualet cōmode in communi ad not. propterea est animaduertendum, quod cum exceptio procuratoris sit frequens, & sępæ in iudicio opponatur, hinc est q quidam dicebant procuratorem non esse audiendum cum sit reuocatus tacite, vel expresse, quidā uero opponebant mandatum fuisse refūtatū, nec unquam post refutationē acceptatum, quidam denique dicebant, idem mandatū morte esse finitū & ideo omnia gesta inde fa ta esse nulla, unde fuit dubitatum de huiusmodi exceptionibus, si quidē mandatum cum sit contractus quidam, tot. tit. ff. mandati, non uidetur posse reuocari, l. sicut. C. de act. & obliga. Sed sit posset nō debet iterum posse acceptari, per reg. quod semel. de reg. iur. in 6. & cū talis procurator si mortuus fuerit, per hæredē repræsentetur auth. de iuram. à defun. præstit, nec etiam morte extingui. Sol. tamē prout in tota hac parte habetur, quia huiusmodi mandata regulariter fiunt in gratiam constituentis, & in eis industria personæ eligitur, quę libertatē habet acceptare, uel refutare mādatum, cum solum in certis casibus posset ad id cogi, ut supra suo loco adnot. Nō obstant obiecta, si quidem ad primum responde tur per primam rationem adductam, propter quā d. l. sicut, aliquando recipit limit. ad secundum uero puto d. regul. quod semel. esse intelligendam, ubi posset considerari damnum alterius. secus aliter, ad tertium denique ob industriam personæ debet limitari. No. primo, quod quæ pendent à uoluntate unius tantum, & in esse, & in conseruari ab illa regulatur, quod facit pro testamentis. Nota secundo, quod in dubio præsumitur, quod homo persistat in illa uoluntate in qua fuit a principio, nisi aliter appareat, & ideo gesta per procuratorem reuocatum & non denuncia- Ioā. Rup.

tum,regulariter tenent No.tertio quod in volun tate habemus, explicamus aliquando tacite, & si gnis & aliquando expresse, & verbis. Not.quarto argumentum quod obligatio alicui absenti facta non tenet nisi ab eo fuerit tacite,vel expresse rati ficata, aliter non tenet.

a Vnde si tu.Prosequit solummodo mēbrū tacitæ reuocationis: q̄a de expressa nō videbat diffi ultas.

b Simpliciter.Nō addendo scilicet quoties me abesse contigerit, vel aliā similē conditionē, vel modū, vt infra §.prox.& in ca.si quem.e,o. in 6.

c Siue post.Cōtra c.3.eo.in 6. Sol.illud quādo procurator nō cōtradicit, hic quādo cōtradicit p procuratorē, vt latius no.in ca.si quem eo.in 6.

d Assistas.Q d potrerisetiā procuratore tuo inuito.c. a. eodem in 6. in fin.& l.Paulus.ff. eo.& leg.si suspecta,de inoffi.testamen.

e Censeris.Ca. si quē eo.in 6. tam si domin9 īcipiat causā tractare in prima instātia, q̄ si in secūda secundū Peruf.post Roma. in dicto ca.si quē,idem in procuratore substituente aliū pcuratorem.

f Professus fueris. No.ergo secundū peruf.in d.capi.si quē,q̄ēt ptestatio contraria facto iuuat protestantem , quando factū n est cōtrarium protestationi præsumptiue tantum,non uere & expresse,cum hic p: ssit reuocare procuratorem id exprimendo & not.quod protestatio saluat quod sine ea perderetur.

g Conie ̃turis. Quæ coniecturæ ponuntur in ca. quem.in fi.eod.in 6.

h Abesse contigerit.Potest ergo procurator constitui ad actus iudiciales incertos, & sub hac eadē forma potest delegatus Papæ dare subdelegatum,cap. si delegatus, de off.de leg.& utroque casu si moritur cōstituens re integra,mandatū expirat:aliter tamen dicitur res non integra in subdelegato quā in procuratore.Item alter in procuratore ad iudicia.quam ad negotia,no.in l.mādatum,C.mand.& in c.si quem.in prin.eo.in 6.

i Quandocunq; Sed quid si sit constitutus procurator simpliciter puta dominus volēs peregrinari,fecit pcuratorē ad negotia,postea rediens nihil dixit, sed iuit ī aliā peregrinationē , an duret primū mādatū?Ioā. And.refert fuisse de hoc disputatū, & terminatū, q̄ finita prima peregrinatione,tacite cēsetē reuocatū primū mandatū, Alij tñ distingūt,an peregrinatio sit causa impulsiua , an finis mandati , dic ut per Perpsin. in c. si quem,eo.in 6.

K Officiū.l. pen. C.de curat.furi.l. qui mutuā.§.non ideo,ff.mā.& no. q̄ pcurator dicitē habere officium. Q d facit ad statutū disponēs super habētibus officiū: puta,q̄ qlibet de lucro officij teneatur soluere gabellā de quo p Doct. in rub.ff. de offi. eius. & i c.trāmissa,de decim.

l Legitimæ.Vt q̄ hēat potestatem substituēdi,c.is q. eo.in 6.aliàs non posset, nisi ī casibu .c.1. eod.in 6. Sed an q̄ dic dicitur habeat locum etiā in alijs duobus casibus,d.c.1. in quibus etiā legitime substituit,puta,si procurato t sit factus dominus p litis contestationem.Vel quia sit datus in rem suam;Respondeo nō,cum in illis habeat potestatem a lege non ab homine.pterea in dic. cap.is qui,vnde hæc litera sumitur,fit mentio solum de vno casu,ergo & c.nonne,de præsumpt.l. cū prætor.ff.de iudi.ergo quod hic dicitur in duobus casibus d.c.limittatur,etiam alijs tribus,vel quattuor modis,ut per Peruf.in d.c.is.qui.

m Abb.illo.Substituente,secus autem a domino, secundum tamen ea,quæ traduntur in cap.quanuis.eod.in 6.

tacite. vnde si tu [a] Titium simpliciter [b] procuratorem constitueris,isque in iudicio procuratorio nomine esse ceperit, deinde tu siue ante litem contestatam,siue post[c],ad causam ipsam veniens non ut ipsi assistas[d],sed vt causam eādem tractes, tractando causam Titium procuratorem reuocare censeris.[e] Nisi quod non animo reuocādi facias,uel expresse professus[f] fueris,uel ex aliquibus appareat coniecturis [g].

Actus precedens subsequentem limitat & interpretatur,h.d.

Sed si eundem Titium sub ea forma: Quoties te abesse [h] contigerit,procuratorem constitueris,& postmodum per teipsum causam tractes,non propterea tamen procuratorem reuocare uideris.Quinimo Titius quandocunque [i] abesse te contigerit, procuratoris assumet officium [k].

Procurator qui substituit, non potest substitutum reuocare,nisi & reuocandi habeat potestatem h.d.

Hęc autem de reuocatione domini sunt intelligenda. Nam si a procuratore tuo alius procurator legitime [l] substituatur, post mādatum susceptum,etiam si eo substitutus usus non fuerit,ab [m] illo reuocari, nisi etiam potestas reuocandi fuerit eidem concessa,non potest.

Qui substituit in una causa,non prohibetur se intromittere in alia.h d.

Sed si cū ad plures,vel ad oēs cās Titium generaliter procuratorē cōstituisses, is in una, vel in altera substituerit, in reliquis procuratoris

a Prohibetur. Sic & delegatus ab alio, quam a Principe ad vniuersitatem causarum: nam delegat, in aliis iurisdictionem retinet. l. cũ prętor. §. 1. ff. de iudic.

b Post contestatam litem. Sic c. mandato. eo. videtur ergo ꝙ si ante litem contestatã fuisset facta hæc procuratoris reuocatio quod nõ sit necessariũ qđ veniat ad notitiãiudicis & partis, cõtrarium tamẽ cõmuniter tenet in d. c. mãdato, & ꝙ ibi et hic dicitur post litis cõtestationẽ, sub audiẽdum est maxime nam idẽ ante ut no. in d. ca. mandato.

c Ratum c. mandato. eo.

d Specialiter. nec enim aliter esset idoneus procurator. c. fin. in 6. eo. etiam si haberet mãdatum gñale cum quibusdam expressis clausula subsecuta, iuxta cap. qui ad agendũ eod. in 6. clausula enim illa generalis, quæ seq̃tur specialiter expressa, similia q̃dẽ includit, sed nõ longe maiora ele. nõ potest; eo. et supr. eod. §. crimina. Sed nũ sufficit speciale mãdatum ad contrahendũ, vel requiritur speciale de certa et expressa persona? et uidet ꝙ nõ requiratur expressio personę arg c. 1. in 2. resp. eo. in 6. Sed dic contra l. generali. ff. de ritu nupt. fac. c. innotuit de arbit. et quæ not. 29. quæst. 1. in summa. et per Abb. in cap. causis. versi. ex isto textu, de ele.

e Reuocatus. Vel vetitus, ne contraheret, Quid si iurauerit dominus, nõ reuocare, vel pænitere? Rñ deo. Idem licet periurus sit, et de eo debeat sibi pænitentia imponi, c. sicut, et c. inter desponl. de fuit. n. consensus, ut not. in c. si eo. in 6. Vnde secũdum Io. And. caute agitur, si post contractum ꝓcuratoris fiat ratificatio constituentis.

f Ignorauerint. Speciale hoc, cum alias reuocatio procuratoris ad negotia ad ipsum ꝓcuratorẽ venire debeat, vt habetur in c. ex parte decani. de rescrip. Ratio specialitatis continetur in proxima superiori notula, et hic in hac littera. & in si. eo. in 6. vnde sumitur.

g Existet. Argu. contra. l. si pæniteat. ff. de diuort. ibi, nisi is q̃ recipit, etc. Sol. in cõtrahendo requiri tui utriusque consensus: secus in diuertẽdo, ut in cõtrario, et l. cõsensu. C. de repud. reuocatũ est ergo mandatum, licet mãdatarius hoc ignoret, quãquã agat. ne sine culpa sua dãno afficiatur. le. si uero nõ remunerandi, et l. si mãdassem. ff. mand.

h Illius. Ideſt cõstituentis.

i Non potuit. ca. 1. et cap. 2. & per tot. 27. q. 2. & ca. cũ locũ. de spo. & c. 1. de desp. ĩpub.

k Præiudiciũ. c. in nostra. eod. & q̃a hæc materia diffusius per Doc. tractat, q̃ ut breuib. notulis possit cõprehẽdi, uidẽda sunt quę ponũtur in c. ex parte decani, de resc. & c. ex insinuatione. & in c. mandato. eod. & in ca. 2. eo. in 6. et p Bar. et Legis. in l. uni. C. de satis. et Hostien. in sum. eo. §. et qualiter mãdatum, et aliis in locis.

l Falsi procuratoris. Quis autem dicatur falsus ꝓcurator habetur in c. ex parte decani. de rescr.

m Exceptio. Triplex est exceptio procuratoria. Prima, quem esse non posse procuratorem, puta ꝙ sit miles, vel simili modo inhabilis. Secunda ꝙ quia non habeat mandatum. Tertia, qđ habuerit, sed sit reuocatum, quod peius, c. ex parte decani de rescr. prima põt opponi solũ ante litẽ contestatam. l. filiusfamil. §. veterani, ff eo. & le. ita demum, C. eo. et not. in c. in nostra, eod. aliæ duæ etiam post sententiam, ut ibidem habetur, vbi Ab ponit rationem diuersitatis.

n Nullũ reddit. Nec est hoc speciale hoc casu, sed idem obtinet in omni exceptione, per quam pro-

officium exercere minime prohibetur.[a]

Acta cum procuratore reuocato, donec ignoratur reuocatio tenent. h. d.

Ad hęc etiam admonendi sumus quod si ignorante iudice, uel aduersario post contestatam [b] litem mandatum reuocatum fuerit, ratum [c] esse debet iudiciũ, in quo quis post ignoratam reuocationem quasi procurator versatus fuerit.

Matrimonium contractum per procuratorem reuocatum, non tenet, licet reuocatio non uenerit ad notitiam partium h. d.

Non sic tamen in matrimonio statuitur, nã si procurator ad contrahendum specialiter [d] constitutus, antequam contrahat, a domino reuocatus [e] fuerit, cõtractum post modum matrimonium licet tam procurator, quam ea, cũ qua contraxit, reuocationem huiusmodi penitus ignorauerint [f] nullius momẽti penitus existet,[g] cum illius [h] consensus defecerit, sine quo firmitatem habere non potuit.[i]

Acta iudicij post reuocationem procuratoris non ignoratam, non tenent, h. d.

Quod si scientibus iudice & parte mandatũ reuocatum fuit, & nihilominus est in iudicio processum per procuratorem reuocatum, tam alia acta, quam ipsa sententia nullum afferet domino præiudicium[k]. Cum falsi procuratoris [l] exceptio [m] non solum ante sententiam, uerum etiam postea possit obiici, qua probata, iudicium prorsus nullum redditur [n].

probatur retro nihil actum esse, vt puta si lata sit sententia a iudice non suo. 11.q.1.c.1.& cap.pen. l.fi. C.si a non compe.iudi.cap.ad probandum de re iudic.c.exceptionem.de except. & not.in ca.in nostra, eod. not.in cle.1.vnde sumitur.

h Protestatione Potest intelligi & de generali & speciali, de prima, puta, quia protestatur, quod recipiendo instrumentum procuratorium, vel literas, intēdit se obligare, sed velle deliberare, fac. de resti.spol.c.olim 1.de scda, vt quia de certa clausula inclusa in pcuratorio protestatur quod illam, vel illius mandatū suscipere non intendit, & sic potestatio iuuat, q͂a nec primo nec secūdo casu est contraria facto. Bene.n.se cōpatiūtur q̄ instrumentum recipere & deliberare vele. Item recipere & acceptare mandatum in quibusdā, & in aliis nō: vbi vero protestatio & factū se nō compatiuntur, ptestatio nō iuuat, habetur in c.cum M.de const.

a Procurator. Tā ad iudicia, quam ad negotia, nec.n. in c.licet, eo.in 6. vnde sumitur, distinguitur, & est vtrobique eadem ratio, ut ibi no.

b Nequaquā obstante, Et sic nota speciale cōtra regulā quod semel placuit.de re.iur. in 6.

c Quandiu. Si ergo mutasset volūtatē, vel causam agēdo, vel alium procuratorem dādo, vel id verbis exprimēdo, secus est, vt no. in ca, si duo, in prin.cum duobus sequ.eod. in 6.

d Ad libitum. Argum.contra ff.de

Refutatio mandati non impedit refutantem acceptare, si mandans perduret in voluntate mandandi, h.d.

Non idem iuris statuetur in eo, qui absens procurator [a] constitutus præsentatū sibi mandatum suscipere nolle dixerit. Is.n. refutatione huiusmodi nequaquam [b] obstante, quamdiu [c] constituens in eadem voluntate perstiterit, ad libitum [d] mandatum acceptare poterit.

Receptio instrumenti, & cautio domini operātur, quibus procurator non possit renunciare mandato, sed teneatur defendere, h.d.

At literis [e], vel instrumento, quibus te aliquis in causis suis procuratorē constituens pro te debito mō [f] cauit[g], simpliciter nulla facta ptestatione [h], a te scienter [i] receptis[k], non potes postea recusare illius defensionē, imo cogi[l] potes.

succes.edic.l.1.§.qua semel, vbi si ille, qui est primi gradus dixerit se nolle acceptare, vel succedere, statim ius deuoluitur ad eum, qui est secundi gradus. Solut. ibi erat ad quem ex renunciatione ius deuoluebatur, hic ad nullum alium quam ad procuratorem constituentem. Vnde satis dici potest quod de quadam perseuerantia voluntatis & æquitate, ille vel non desinit esse procurator, vel desinit, vt tenet Io. Mon. iure permittēte reassumere potest, & forte ita statutum fuit, ne contingat ob procuratoris defectum negotia protelari. Sed per hanc literam c.quādiu, & ea quæ sumitur ex ca.licet eod.in 6.si principalis diceret. Constituo talem, qui si renuerit, talem constituo, non haberet locum quod hic dicitur, & in c.licet eod.in 6. et est hic arg. quod si electus præsentata, sibi electione intra tempus, de quo in c. quam sit de ele. in 6.electoribus adhuc in eadem voluntate manētibus, & lapso tempore poterit consentire, nec id mirum, cum a principio renuentes quasi inuiti trahantur. 8.quæst.1.cap.qui episcopatum, & ca. in scripturis. Idem in delegato, & multo fortius cum ipsius officium sit necessarium, c.sciscitatus de rescrip.l.Legatus, ff.de offic.præsid.l.legatus.l. pen.§ qui autem, ff.de excul.mun.not.in dicto, c. licet.

e Literis. Per quas etiam constituitur procurator l.1, ff.eo.& c.sopitæ, de censib.& est casus quo literæ & sigillum priuati facit fidem, habetur de hoc in l.si procuratorem.ff.eod.

f Debito mo do. Secus si vitiose cautum est.i.quo tres.ff.qui sat.cog.fac.quæ tradūtur in c.fi.de dif.

g Cauit. Scilicet de iudicato soluendo, loquitur. enim hic de procuratore rei, vt designatur per verbum, defensionem, ad idem ff.eo.l.filius.§.fin.&

i Scienter. Secus si ignoraret, quid contineretur in instrumento vel literis, nec.n.ignorans vel errans consentit dist.38.c.quamuis, c.si de beneficio, de præb in 6. l.si per errorem, ff.de iuris.omn.iud.sicut nec cōtemnēs, c.Apostolicæ, de excep.c.si vero aliquis, c.2.de consti.in 6. Requiritur etiam quod sponte receperit, quia officium est voluntarium.l.inuitus.C.eod.& not.in cle.eod.

K Receptis. Etiam si prius recusasset & re integra pœnituit & recipit, ca.licet, eo.in 6.& supra eod.§.non idē & nisi hoc casu interuenisset actus receptionis literarum, tacens fuisset habitus pro contradicente, quod bene declarat. Ab.post alios in c.non iniuste.super glo.1.eo.post hanc aūt receptionem competit huic exercitiū officij, sicut & de iudice dicitur, c.super eo.2.ext.de appella. fac.c.is qui, eod.in 6.& 4.q.5.c.vni, & quod no. de cle.excom.mini.c.pen.

l Cogi. Precise, licet enim regulariter procurator nō rogatur præcise dominū defendere & si satisdedit de iudicato soluendo, & de domino defendendo.l.mutus, §. fin.ff.eo. cum l.seq sed satis est stipulationem committi.ff.eo.l.non cogendū & cum teneri domino ad interesse, inst.mand.§. mandatum. In casibus tamen cogitur, scilicet cū dominus satisdedit pro procuratore præsente, & non cōtradicente, ff.eo.l.filius.§.fi.& hoc ne fallati fidem domino & aduersario, & idem si pro absente, & postea procurator expresse, vel tacite earū hēt, l.si defunctos, 1.respon.ff.eo.vt in cle.in eo.& hic est & alius casus, scilicet, quando agit, cogitur.n.defendere, alias denegatur actio.l.mutus.§.fi. Alius casus est in actione periuraæ: vt cogatur salte līte contestari.ff. eo.l.sed ēt & d.§.fi. Et per hoc soluitur quod obiici posset, procuratorem

torem etiam post susceptum mandatũ re integra pœnitere prius quam intersit aduersarii,§. mandatum,instit.mand.quia illud verum in procuratore,pro quo constituens non cauit, secus in illo pro quo cauit,& ita loquitur hic,& in clem.1.eo. vndesumitur.Sed hoc intellige, nisi iusta cã procuratorem excusaret, d.§.si. cum l.seq. nam in casibus in dictis iuribus enumeratis, & dominus eũ reuocaret, ẽt post litem contestatam ca.2. eo. in 6.

DE PACTIS, ET transactionibus.

Continuatur tit. iste,prout legimus in text.in prin.diuiditur autem in tres partes, in prima habetur ut dixi continuatio:in secunda pacti explicatio:in tertia transactionis declaratio:secunda ibi, & quidem,tertia ibi transactiones quoque.

teris illum defendere in omnib.[a] causis,& negotiis,ad quæ prædicta instrumenta,seu litteræ se extendunt,cũ per hoc [b] ad omnia tuum præstitisse videaris assensum.[c]

Morte constituentis expirat mandatum, interdum etiam re non integra.h.d.

Morte[d] quoque constituentis definit quis esse procurator,quod interdum obtinet,etiam re non integra.Nam si prælatus,vel rector te pro beneficio suo, vel ecclesia [e] procuratorem constituat, & tu uiuente illo litem contestatus fueris,aut negotium aliter attigeris,post mortem tamen illius,etiam quo ad cœpta, procurator esse desinis.[f]

DE PACTIS ET transactionibus.[g]

TIT. III.

Metu iudiciorum interdum deuenitur ad pacta, ad transactiones,& ad compromissa,h.d.

Consequens [h] nunc est , vt uideamus de serie, & actis ipsorum iudiciorum .

a In omnibus. Tacita ergo accepta tio uniuersalis est ad omnia. ẽt futura si sint inclusa ꝙ esse potest,ut in c.iniuste, eo.tit.

b Per hoc.i.per receptionem litterarum & procuratorij.

c Assensum.Cle.1. eo. vbi de hoc habetur.

d Morte, l. inter causas,in prin. ff. mand.& de hoc p Host.in sum.eo.§. qualiter mandatum finiatur. Sed nunquid qñ procurator per mortem constituentis desinit esse procurator sit necessarium , ꝙ iudex & aduersarius certioretur?quemadmodum in termi nis,§.ad hæc ẽt,sup.eo.alias valeat iudiciũ? Resp. Barto.in l.si procuratorem,ff.eo.vr̃ concludere,ꝙ hæc certioratio non sit necessaria,&quod iudiciũ etiam sine ea erit nullum,& placet ẽt Abb.in ca. mandato,eo.per l.pe ff.quæ sen.sine app.re.quod militat singulariter in casu l.si defunctus,ff.eo.

e Ecclesia.Secus si pro causa sua propria & priuata:quia tunc mandatum finiretur morte re integra,secus non integra,l.si defunctus,ff.eod.l.inter causas,ff.mand §.item si adhuc.Inst.mand.& con cor.cle.fi.eo.unde sumitur.

f Desinis.Contrarium uidebatur dicendũ secundum Inn.quia cum ecclesia non moriatur,12.q.2 c.liberti,ca.si gratiose,de rescr.in 6.& procurator sit datus ab eo qui potest,s.a prælato, ẽt sine consen.cap.c.edoceri,de rescri. nihil uidebatur esse ꝙ cum prohiberet agere causam sibi cõmissam,ẽt si res esset integra,ut no.in cle.fin.eo.Sed contrariũ fuit decisum, cum sede uacante nihil debeat innouari,c.1.& c. fi.ne sede uacan.qui loquitur etiam lite contestata.Immo Host.mirabatur de hoc fuisse dubitatum,ut refertur in d.clem.fi.dic ut ibi,& per Docto.præcipue per Archid. in c.si duo in 6.

Consequens . CASVS.non figuratur,sed not. litis euentũ sæpe esse incertum , & ideo partes ueniũt ad concordiam . No.secũdo,ꝙ quæ sunt diuersi generis, ob idẽtitatem rationis sapiunt eãdem naturam.

DE PACTIS ET transactionibus g.

Et transactionĩbus . Copula hic ponitur inter genus & speciem. Pactum.n.nomen est generale, comprehendens in se omnem conuentionem,& generaliter sumptũ definitur,ut in l. 1. ff. eo.& in cap.pactum de verb.sig. Vnde omnis contractus potest generaliter contineri nomen pacti,sed ubi pactum assumit sibi specificum nomẽ, non denominatur a suo genere , sed a specie,tanquam a digniori,l.iurisgentium, ff.eod. Vbi vero conuentio non potest habere nomen specificum , cum plura sint negotia,quam uocabula,l.natura, ff.de præscript. verb. stat in nomine sui generis, & est quandoque nudum, quandoque uestitum, de quo traduntur exempla per Doct.in l.iurisgentium,§.igitur nuda,ff.eo.& in rubr. ff.de uerbor. obl.& in ca.1.eod. Transactio est species pacti, & definitur,ut in l.1.ff.de transac.quę declaratur,ut per Abb.in rub.eodem.Immo etiam arbitria,siue compromissa quandoque dicuntur pacta , siue transactiones,ut habetur in c. Quintauallis,de iureiur.& in auth.si uero contigerit, C.de iud.Vnde autem dicatur pactum,uel transactio,per Abb. in rub.eod.

h Consequens.Quasi dicat,uiso per quos exerceãtur iudicia, uidendum est de actis ipsorum iudiciorum , & sic seruatur in parte quod dicitur in l.si quæramus,ff.de test.quidquid not. supra titu. prox.in prin.

Sed

Sed [a] quia interdum accidunt, ut iudiciorum metu litigaturi ad pacta & transactiones ueniant aut ad arbitros declinent, ideo prius paucis de his dispiciamus.

Pacta sunt obseruanda. h. d.

Et quidem pacta inter quoscunque quacunque de re [b] inita, regulariter suam habere dent firmitatem,[c] neque enim quisquam, vt diuinũ monet oraculum [d] ea, quę de labiis suis procedunt [e], irrita facere debent.

Per pacta potest derogari indultis Apostolicis, hoc dicit.

Quod quidem usq. adeo obtinet, ut Apostolicis etiam indultis pactum deroget [f]. Inde cũ monasterio [g] ab Apostolica sede libera [h] sepultura concessa esset, pactumque esset cum recto re [i] parochialis ecclesiæ, ne parochiani ipsis ad sepulturam reciperentur. Responsum est in dicto monasterio sepeliri eligentes obstante conuentione[k], voti sui fieri non posse compotes.[l]

Pactum per quod filia dotata renunciat hæreditati paternæ, iuramento uallatum tenet. h. d.

Eodẽ ẽt spectat, ꝙ pactũ a filia, dũ nuptui tra

a Sed quia continuatio.

Et quidem. CASVS. Cũ partes timore iudicii sæpe adinuicem ueniant ad pacta. ita tñ ut aliquãdo derogent indultis Apostolicis, aliquãdo uero specialiter derogant legibus humanis, et propterea iuramento cofirmãt, vnde quæsitum fuit q. d iuris & q̃uis pactũ in suo gñe sit seruãdum per dictũ proph. quæ procedunt de ore meo non faciã irrita, tamẽ si a lege fuerit reprobatũ nec etiam iuramentũ insuper adhibitũ debet tenere, q. a materia nõ uidetur licita iuxta c. 2 22. q. 2. & p le. nemo. ff. de le. 3. cæterũ Sol. ut hic legimus, quia ordinatio seruandi pacta cũ sit affirmatiua non obligat ꝓ semp si. n. pactũ esset a iure naturali dãnatũ, tũc nec etiam iuramẽtũ insuper adhibitũ teneret: secus vero si a lege dãnaretur, per iuramentum. n. quod superius est tale pactũ omnino teneret, & valeret. Non obstãt obiecta q. a ad primum respõdetur per rationẽ decidẽdi. ad d vero l. nemo, puto, dicẽdum, ipsam esse ĩtelligẽdum de lege. quæ specialiter prouidet: secus aliter. Not. primo, quod pacta derogant priuilegiis, iuramentum uero iuri humano, not. secundo, pacta illicita esse talia vel vigore iuris naturalis, uel uirtute iuris humani,

b Quacunque de re. Ista generalitas uarie restringitur, vt no. in c. 1. eo. & inf. eo. §. pe. fac. le. ut gradatim. ff. de mu. & bo.

c Firmitatem. Non tamen promittens potest cogi de eo quod promisit facere scripturam, capit. legabatur. & ibi not. Abba. de maiorita. & obedient. Sed an tantam firmitatem habebunt, ut ex eis ẽt actio oriatur, & de iure ciuili expeditum est quod nõ l. iurisgentium §. igitur nuda ff. eo titu. exceptis cãsibus, not. in l. legitima ff. eod. titu. de quibus per Legistas, in rubr. ff. de verbo. oblig. Canonistæ tamen in cap. 1. eo. & in ca. quæ in ecclesiarum, de constit. contrarium tenent, s. quod pactum nudum actionem pariat: licet quidam dicant ius canonicum nõ distare a ciuili, ut Salic. in l. legẽ. C. de pact. Ang. in §. in personam. insti. de actio. & quidam alii in rub. ff. de verb. obliga.

d Oraculum. Psalmus, in quo dicitur, quæ procedunt ex labiis meis, non faciam irrita.

e Procedunt. Ex hac gñalitate inferunt quidam ꝙ quicquid sit de iure ciuili, de iure canonico ẽt ex simplici pollicitatione, quæ est solius offerẽtis ꝓmissio oritur naturalis obligatio, ĩmo & actio, ꝓ qua opi. fac. c. iuramẽtis. 12. q. 5. & licet cõmu. opi. sit ĩcõtrariũ, contra eũ tñ egregie pugnat eximius doctor & præceptor meus Guil. Pon. Per. in rub. ff. de ver. ob. vbi videndum.

f Deroget. Quod intellige, nõ solũ de pacto qđ subsequit̃ priuilegũ, c. cũ olim. de præscr. sed etiam, de pacto antecedẽti, si ĩ indulto de pacto ñ fiat mẽtio, c. ex multiplici đ deci. cle. dudũ, de sepul. & nd. ĩ c. 1. eo. in 6. vñ sumit̃. idẽ si simus in dubio. Peru. ĩ d. c. 1.

g Monasterio. Idẽ de alia ecclesia sęculari, vel parochiali, ut p Peru. in c. 1. eodẽ in 6. post Inn.

h Libera. Hinc dubitatio, ex quo. n. ecclesia hẽt potestatem liberam sepeliendi uidebatur qđ oẽs possent sepeliri, qđ nõ est uerum nã nec eos posset, sepelire, quib. est sepultura interdicta, de quibus in c. ex parte, de sepul. & supr. eo. ti. §. non tñ oẽs. Sicut & ille qui habet liberã administrationẽ, non hẽt potestatem donandi. c. 1. de offi. vic. in 6. fac. l. si qñ. C. de inoffi. testa. operatur tñ liberæ sepulturæ ius ut ecclesiis habentib. talẽ potestatẽ & priuilegium competat ius sepeliendi, vbi alias non haberet, ut per Perus. in c. 1. eo. ĩ 6.

i Cum rectore. Quod pactum erit perpetuũ, nec expirabit rectore mortuo, ut per Peru. in c. 1. eo. in 6. post alios.

K Conuẽtione. Possunt ergo religiosi renũciare proprio priuilegio, fac. c. si de terra, & c. accedentib. de priu. secus si concerneret fauorẽ papæ, iuxta no. in c. cum tempore. de arbi.

l Compotes. Sed contra, quia pactum inter ecclesias

ecclesias non debet nocere alijs nō paciscentibus c.ueniens.de transact.l. si unus.§. ante omnia. ff. de pact.Sol.secundum Peru.in c.1.eo. in 6.quod recipere ad sepulturam est in potestate ecclesię recipientis, si non sit ecclesia parochialis, in qua ꝓcederet cōtrariū: quia ipsa nō posset p̄iudicare, parochianis suis, sed alię ecclesię, bene possunt p̄iudicare, cū nō teneātur queq̃ inuite recipere. immo uere nō dicerēt eligentibus p̄iudicare, cū nullū habeant ius in eis inuitis.

a Traditur. Idem si iā tradita esset uel si esset renuciatū antequā traderet quia respectus iuramēti militat omni tēpore ut per Ioā. An. & Perus.ī c.2. eo. in 6.un sumit Et hęc materia uentilat quotidie inter cōsulētes. Sed q̄d si renūciet ad hibitio iuramēto ea, q̄ est ingressura monasterium? dic ꝙ non ualet, nisi fiat de licētia episcopi uel eius uicarij ītra duos menses ꝓximos ante professionē ut p Cōciliū. Tridēt. Sess.25.sub rubr. de regularibus.& mon.c.16.

gatur tali iuramento, ut per Archid. Ioan. And.& perus.in c.eo.in 6.

g Succedat. Fac.c.accepimus.& c.fi.eo.hoc enim nemo potest facere sine auctoritate Papæ sed cū auctoritate Papę bene poterit hoc fieri, c.petisti. 7.q.1.& per Abb. ī d.c. accepimus. Sed an Papa possit ī uita sibi eligere successorē? Respon. negatiuè, secūdū cōm. opin. ut per Ab. in d.c. accepimus.& per Fel.in c.1.de consu. Ratio: q̄a hæc electio porrigeretur ad tempus in quo q̄s nō est futurus Papa, merito.l.ꝙ sponsæ. C. de don.prop. nupt. cap. uxore.& quod ibi Abb. de sepul.

h Impossibile. No.impossibilitatem iuris, & impossibilitatem facti æq̄parari. fac. l.filius.ff. de cōd. īstitit & l.nepos. ff.de uerb.sign.& ca. faciat homo. 22.q.2.

i Obligationem. Fac.no.in ca.1.& c.fin.eo.ubi Abb. reducit totā materiā ad quatuor regula, dic, ut per eum fac.c.generaliter.ff. de uerbo. obliga.& l.fi.re- munerandi.§.re. turpis, ff.mandati.

ditur,[a] cum patre[b] factum, vt dote contenta, ad bona paterna nullum habeat regressum iuramento[c] vallatum sit licet lege[d] ciuili improbetur, seruari[e] debet, cum tale pactum nō vergat in æternæ salutis dispendium.[f]

Pactum quod tendit ad periculum animæ non ligat, h.d.

Quod si seruatum in animæ tendat detrimētum, quia forte sit pactum de re turpi, ueluti ꝙ post mortē Titii clerici, Seius in beneficio succedat,[g] vel aliter de iure, uel de facto sit, impossibile,[h] nullam inducet obligationem.[i]

Transactio seruari debent, & partium iuribus derogant, h.d.

Transactiones quoque similem iuris firmitatem obtinēt[k] vsque adeo, ut iuribus omnibus, quæ partibus, aut obtentu præscriptionis aut priuilegii seu quocunque modo suffragari poterunt, vires adimant[l].

Transactiones iuri contrariæ non tenent. h.d.

Sed & hoc de aliis transactionib. intelligere nos oportet, q̄ nō sūt iuri cōtrariæ. Alioq̄ si aut

b Cum patre. Idem si cum fratre, uel alijs consanguineis propter identitatem rationis, ut late per Doct.in c.2.eo.in 6.

c Iuramento. Non extorto ui uel dolo.c.2.eo. in 6.ubi late, quando dicatur uis uel dolus interuenisse. Et no.quod ratione, iuramenti, papa statuit etiam inter laicos, de quo in c.fi.de fo.comp.in 6. & in §.laicus.sup.de iud.

d Lege ciuili. l. pactum quod dotali. C. de pac. & l.pactum quod dotali. C.de coll.

e Seruari. Facit authen.sacramenta puberum. C.si aduer.uend.& cap.cum contingat.de iureiuran.in antiq.& c.licet.eo.tit.in 6.& c.2.eo.tit. & liu.& possunt iudices sæculares compelli per censuram ecclesiasticam ad seruandum hoc ius canonicum, ut not.in d.c.2.

f Dispendium. Quo casu non esset seruandum. 22.quæstio.6.per totū, & not.ex hoc verbo, quod non solum non est seruandum iuramentum, quādo uergit in interitum animæ: sed etiam quando uergit in damnum etiam modicum. Vnde iurans facere illud, quod est peccatum ueniale, non obli

Transactiones. CASVS. Quidam litigantes inter se super beneficio, tandem iudicij tædio affecti uenerunt ad transactionem, unde fuit dubitatum, & quæsitū, an talis transactio teneat, argumento enim eorum, quæ dicta sunt de pactis, q. uidetur de indubitabili eoque magis quo lites de republi.tolluntur. Sol.tamē iuxta id quod in præsenti tex legimus, quoniam secundum qualitatē rei supra qua litigatur transactio est iudicanda ualida: & sic etiam obiectio uidetur cessare, si recte fuerit considerata. Not. transactionem super re illa esse iure admittendam, quæ in potestate nostra. Ioā. Bap

K Obtinent. Intellige quando altera pars transactionem impleret, alias transigens posset ut iure suo l.cum proponas. C.de transact.

l Adimantur. Concor.c.1.de trāsa. ergo licet postea reperiantur instrumenta, non tamē lis instaurabitur.l.sub.prætextu. C.de transact.c.inter monasterium, de re iud.cum c. seq. Circa hoc tamen consueuit distingui, utrum petitio super qua transigitur sit specialis, uel generalis, a. . . ūt aliqui uel iu

in definita, vt per Legistas in d.l.sub prætextu, & per cano. in d.c.1.
a Sacra.c.constitutum c. super eo. & c. præterea. eod. possunt tamen litigantes inter se gratis & amicabiliter cõponere. traditur, in d.c.super eod. vbi p Ab. q aliud est trãsactio aliud amicabilis cõpositio de quo p eũdem in c.si quando de offi. dele. & per eundem in c. r.de collu.deteg.
b Matrimonii. Fac.c.fi. de transact. quos.n.Deus cõiunxit, hõ non separet, 33.q.2.c. quos Deus c. iter corporalia, de trãsla. posset ergo fieri trãsactio, & cõpositio ẽt sup matrimonio, quãdo nõ tẽderet ad dissolutionem: quia cessat tũc ratio phibitiua, & ita tenetur communiter in d.c.fi.

ferenter de quolibet genere personarũ ipsum posse eligere, idest iudicem, seruum, monachũ, virum criminosum, laicum etiã, super re spirituali fæmĩnã, & similia, si quidẽ a fine debet cognosci an in iure aliquid liceat; iuxta doctrin. Nauar.li.de finibus huma.actuũ l la. n. quorum finis bonus est, bona erunt, ut ipse dicit, a finis cõpmissi est bon⁹. sup. ti. px. in prin. merito vr̃ dicendum, indifferẽter esse admittendũ; quia veritas aquo cunq; dicatur, sẽp est veritas. Sol. tñ prout in hac parte legimus q̃a arbiter ob similitudinẽ q̃ habet, cũ iudice, debet esse sicut iudex, cui ætas, cõditio, sexus, & pbitas p̃cipue conuenire dẽnt, ut iura docẽt. Nõ obstat obiectio, si quidẽ ad hoc ut aliquid liceat, non solum finis, sed etiam aliq debitæ circunstãtiæ requirunt. argu.c.nõ satis, dis. 86. No. argm̃ q̃d si arbiter non p̃t esse quælib. persona indifferenter, multo magis hoc idem vr̃ dicendũ de iudice cum habeat potestatẽ, a lege. Not. scd̃o aliquẽ prohiberi ne aliquid faciat vel aliq̃d munus suscipiat natura, lege, & suscipiõe.

super re sacra,[a] & litigiosa, aut in causa matrimonii [b] interpositæ sint, nullũ robur obtinent.

DE ARBITRIS, Tit. IV.

Qui sint proprie arbitri. h.d.

Rbitri dicuntur proprie, qui nullam potestatem [c] habentes, consensu litigãtium in iudices eliguntur, in quos compromittitur, vt eorum sentẽtiæ stetur.

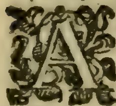
Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti. h.d.

Sed etsi qui legitimam in partes potestatem habeant, ab eisdem tamen in arbitros eligi[d] poterunt. Quod non solum de eis intelligendum est, qui ordinariam exercent iurisdictionem, verum etiam de his, qui delegatam [e] tantum obtinent.

Ponit personas, in quas non potest compromitti. hoc dicit.

Sed neque serui,[f] nec, qui seruis similes sunt, monachi [g] & regulares, arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio, & manuum labor, nõ autem causarum spectat cognitio.[h] Hæretici quoque, apostatæ, schismatici infideles, & excommunicationis uinculo ob delictum proprium innodati, arbitrorum in se officium assumere non poterunt [i]:

Io. Bapt. DE ARBITRIS. Continuatur titi. iste iuxta id quod habetur supra tit. proximo in prin. diuiditur autẽ in quinq. partes, in quarũ prima habetur quid sint arbitri: in secunda qui possint esse arbitri in tertia qui possint cõpromittere: i quarta sup qua re fiat compromissum: in quinta qũo finiatur secũda ibi, sed & si: tertia ibi, sicut autẽ, quarta ibi pleræque, quinta ibi, finiunt autem.

Io. Bapt.
Rbitri dicuntur. CASVS non figuratur, sed not. quod arbitri sunt tã quam iudices cum habeãt authoritatem tantum a cõpromittẽtib. licet aliquando secus contingat vigore statutorum.

c Nullam potestatẽ. Scilicet a lege. fac.c.a iudicibus. 2.q.7. vñ sumitur, reiecta tñ illa distinctione arbitrorum ordinariorum & arbitrariorum; quæ nec est necessaria, nec recepta, ut ibi per glo. ã, & Doc. Sed cõtra infra eo.§ prox ubi & a lege hẽnt potestatem. Sol. quia nec tũc habent aliquam potestatẽ a lege, tãquam arbitri sed tãquã iudices.

Ioã. Bap. Sed & si. CASVS. Quidam litigantes uolentes suam controuersiã compromittere non conueniebãt in eligendis arbitris, taliter.n. putabat indif-

d Elegi. Forte cum potestate et facultate q procedant, ut arbitri, uel arbitratores, & ut iudices prout sibi uidebitur, iuxta ea, quę tradũtur latissime per Io. Bapt. Perus. in tractatu de arbitris. lib.1.
e Delegatam. c. cum olim. & c. innotuit. eo. c. nisi de præb. c. litteras. de præsumpt.
f Serui. l. Pędius, §.1. ff. eo. Liber tamen postea factus posset pronunciare ex nouo cõsensu partium l. sed et si seruum. in prin. ff. eo.
g Monachi. c. monachi. et c. de p̃sentium. 16. qu.1.
h Cognitio c. de præsentium 16. q.1.
i Poterunt. Nota, q̃d de excõicato apostata, et aliis, de quibus hic, non sunt de omnibus in terminis et expresse iura loquentia sed ex mente iuriũ fere indubitata cõiter opinamur nõ posse hos arbitros fieri. ut apparet ex his. quæ diserte et elegãter tradit Perus. in tractatu de arbitris li.4.c.6. et c.9.

c.9. Indigeret forte hoc Pontificali decisione. a Fieri pôt.c.cum contingit.eo.sicut nec iudicare potest.C.de iudi. nec ẽt pôt esse delegatus nisi iussu Papæ, habetur in d. c.2. Sed nec per viam reconuentionis potest cognoscere super spiritualibus, habẽt in c. 1. de mut.peti.immo nec vt arbitrator, & amicabilis compositor, secũdum Ab.in d.c.cũ contingit.vbi, an possit cognoscere de causa vsurarũ. b Prohibebitur.c. per tuas eod. No. ergo duos casus, ĩ quibus potest laicus cognoscere de re spirituali, & amplia primũ casũ ut procedat ẽt ꝙ plures sint laici, q̃ clerici, d.c.ꝑ tuas vbi Ab.fac.c. ꝙ in dubijs, de cõsecr.eccle.vel alta & c.sacris, de sep. tradĩt ꝑ recẽtiores ĩ c.2.de iu. & in l.imperiũ. ff.đ iurisd.om.iu. Sed cõtra videt ꝙ per ministeriũ clericorũ laicus actuũ spiritualiũ capax fieri non possit, c. Messana & ca.sacrosãcta. đ ele.& ꝑ Io.An.in d. c.ꝑ tuas, & ĩ c.nobis, de iure patr. Sol. arbitriũ de re spirituali non est actus spiritualis, vt ꝑ Ab.ĩ c.cõtingit & c.ꝑ tuas, eo.& eius laicus nõ est vere incapax, sed prohibetur solũ ratione honestatis: honestas aute satis seruatur ex mixtura clerici Sed adhuc cõtra d. l.Prædius.ff.eod. Sol. seruus est mere incapax vnde non fit capax ex mixtura habili: sed in terminis nostris laicus nõ est incapax sed solum ratione honestatis est prohibitus super tali re arbitrari, Ab.in d.c.per tuas.

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi fit, clerico adiũctus, uel in eum sit compromissum auctoritate Apostolica. h d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit lęsa existimatio, laicus tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. [a] Si tamẽ is, aut clerico sit adiunctus, aut Apostolica auctoritate compromissum susceperit, arbitri partes exequi minime prohibebitur. [b]

In fœminas non potest compromitti, nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis, h.d.

Fęminę quoque, licet illæ summæ opinionis existant, ab omni iudiciali [c] examine usq. adeo sunt separandæ, [d] ut ex illarum sententiis nulla pœna aduersus illius cõtemptores, nullaque pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata cõsuetudo [e] talium munerum participes illas redderet.

Qui non prohibetur potest esse arbiter. h.d.

Cæteri vero, quos neque sacrorum canonũ, nec sæcularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi [f] erunt.

Reperiuntur quidam, qui non possunt compromittere, h.d.

Sicuti autem ij, quos supra recensuimus arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum quidam compromittere non permittuntur, qui tam ex libris Pontificis, quam Cæsarei

congre.& c.lib. 10. Sed nunquid saltẽ cũ iuramẽto possit compromitti? Rñd. dicitur per Abb. post Specul. in d.c. dilecti vbi etiam, reddit rationem. e Consuetudo. Consuetudo ergo potest dare iurisdictionem mulieri. Ex quo infertur, ꝙ mulier prohibẽt iudicare non ratione incapacitatis: q̃ a tunc cõsuetudo nõ possetꝭ eas habilitare: arg.c quãto. de foro compet. & ca. causam, de ꝑscri. sed ratione honestatis, facit no. in c. sciscitatus, de rescr. Sed tũc cõtra, cõsuetudo nõ debet valere contra honestatẽ, c. cũ decorẽ, & c. cum ab omni, de vit. & hon.cler. Respon. id admittitur in mulieribus solũ præcellẽtibus habentibus dignitatẽ, sicut videmus de Abbatissa, quæ ratione dignitatis, habet iurisdictionẽ ca. delecta, de exc. præl. Et ꝙ hic dicit de cõsuetudine, intellige de mulieribus ꝑcellentibus & nuptis principibus viris, ita ꝙ principatus pertineat ad virũ; nã si mulier haberet principatũ ꝓprio iure, tunc non indigeret consuetudine: sed esset iure communi munita, vt per Abbat. post Inno. in cap. dilecti. eod.

Cõsuetudo potest dare iurisdictionẽ mulieri.

c Iudiciali. Cum igitur arbitria sint redacta ad instar iudiciorum, l.1. ff.eo. merito nec arbitriũ poterunt suscipere, fac.l.fin.C.eod. secus ergo esset si fieret compromissum in mulierem, tanquam in cõem amicã & amicabilẽ compositricẽ, posset.n. tale cõpromissum mulier acceptare: quia coram procuratore non est iudicium, sed extraudicialiter proceditur, vt in c. Quintauallis, de iureiur.& c. dilecti, a contrario sensu eodem vnde sumitur.
d Separandæ. c. dilecti, eod. ca. mulierem. 33. q.5. per Legistas in l.1. ff. de legib. & in l. fœminæ, ff. de re iud. & in l.2. C. de muli. & ĩ quo lo. mu.sex,

f Admittendi erũt. Est ergo edictum de arbitris prohibitorium certarum personarum: vnde omnes admittuntur, qui non sunt expresse prohibiti, vt hic. c. fac.l. 3.§. tam et si.& l. Pædius, cum l. sequen. ff.eod.l.1.ff. de testa.l. cum prætor. ff. de iudi. capitul. inter corporalia. de transatio. Prælat.

Sicut CASVS. non figuratur, sed not. quod in lib. introductorio non omnia, & singula sunt explicanda, sed illa quæ videntur magis vtilia.
g Illorum quidam. Vt est seruus. l. non distinguemus. §. seruus. ff. eod. l. 3. §. si seruus. ff. de pecu. facit. l. seruus, C. de iudi. Item monachi & etiam alij clerici, 16. quæst. c monachi & c. de præsentium. quod tamen intellige secundũ ea, quę latissime traduntur, per Abb. in cap. per tuas, eod. Item excommunicati, secundum Io. An.& Spec. fac. c. dilecti, de exce. Item hęretici, & pro plenissima Ioã.Bap.

informa-

informatione personarũ,quæ cõpromittere non possunt,videndũ est Perus. in suo luculẽto tractatu de arbitris,in 2.lib.per tot.

Plereque etiam causæ.CASVS.Quidam Perusini desiderio euitandi lites compromiserunt oẽs & quasi unq. causas ciuil. criminal. ecclesiasti.& cuiuscunque alterius generis.vnde fuit quęsitũ quid iuris, si.n.volumus cõsiderare finem compromissi qui est supra, tit. prox.in pri affirmatiue est respõdendũ; confirmatur p reg. legistarũ quod una causa respiciẽs plura determinabilia, dẽat æqualiter ipsa determinare. Sol. tñ ut hic hr. qa illa quæ sub cõpromisso continent,dẽnt esse in nostra potestate, arg.c. si diligẽter de foro comp.qđ in nõnulis causis nõ contingit, nõ obstat obiectio,si quidem ad eã respondetur per id qđ dixi supra in §.sed & fili. eo ad confirmationẽ vero dico, quod nõ est eadẽ causa in omnib. ut cõstat in tex.No.primo quod quædã causę quæ in iudicio examinant, licet pertineãt ad nos, nõ tamẽ sunt in potestate nostra. No.secũdo,quod ob hãc causarum diuersitatem vidẽtur necessariũ in iudicio examinare in primis, qua causa sit compromittibilis,qđ facit pro intelligentia statutorum loquentium de compromissis.

b Matrimoniorum.c.causa,in fi.de res.in integ. tamen secundum aliquos posset arbiter cognoscere de tali causa incidenter,& de materia huius §. latissime per Perus.in tract.de arbitris.libr.2.per totum.

iuris commodius cognosci poterunt.

Ponit causas, super quibus non potest compromitti, & quod super matrimonio spirituali potest compromitti, secus super carnali, h.d.

Pleręque etiam causę arbitrorum notiorum effugiunt,nam liberales,[a] matrimoniorum,[b] filiationum,[c] monachationum,[d] conuersionũ in integrum restitutionum,[e] item criminales[f] & quę maiores iudices exigunt,per arbitros cognosci non possunt.

Super matrimonio spirituali potest compromitti, non super carnali, h.d.

Quod autem diximus de matrimoniis compromitti non posse,de carnalibus intelligendũ est, nam quod de spirituali matrimonio compromitti possit,secundũ ea quæ supra diximus[g] nulla est dubitatio.

Arbiter super pluribus, si super uno tantũ pronunciet, non expirat compromissum: nisi habuerit a partibus facultatem ita pronunciandi. h.d.

Finiuntur[h] aũt arbitria pluribus modis, ut puta, sententiæ prolatione,& temporis lapsu. sententiæ prolatione finiuntur arbitria, cum de omnibus,de quibus compromissum fuerit, arbiter pronunciauit. Nam si de quibusdã tantum sententiam tulerit,nisi talem pronunciãdi potestatem a partibus habuerit, compromissum non expirat[i].

c Filiationũ.Fac. l.abdicatio.C.de parr.pæ test.

d Monachationũ. Per Doct.in l. nõ distinguemus, §. de liberali. ff.eo. & p Perusi.in suo tractatu de arbi. lib.1.c. 3.

e Restitutionum. l.fi. C.vbi &apud quem, c.causa, in prin.de rest.in integ.poterit tamẽ secundũ quosdã, & de hoc incidenter cognoscere, Ab.in d.c.causa, in princ.versic.secundo nota.

f Criminales. c a. causa.in fin.de re stit.in integ.l.nõ distinguemus, §. Iulianus, ff. eodem.

g Supra diximus §. per cõpromissum,de cle.& ca. quia propter. eo. tit.

Finiũtur autem CASVS.Facto vt pręsupponit cõpromisso,fuit quæsitum, an finiat modis diuersis sicut iudiciũ delegatum, præcipue uero sententia,tẽporis lapsu,morte,& simil & cũ depẽdeat a libero cõpromittentiũ contractu,uidebatur rñdendũ quod tantum per sententiam debebat finiri,cum ista fuerit compromittentium intentio.Sol. tamen ut hic legimus,quia compromissum in hoc assimilatur delegationi,& procurę & sic non tenet obiectio, imo propter hanc similitudinem tenee argumẽtum ab uno ad aliud vt alibi dixi,& adno.Not.formam mandati compromittendi esse diuersam ad arbitrium istorum compromittentium, & ideo in hoc nequit certa regula assignari.

Ioã.Bapt.

a Liberales,le. non distinguemus.§.de liberali, eod.l.2. C.de pedaneis iud.c.penul. eo.secundum vnam lecturam,& hoc intellige principaliter,nã si coram arbitro compromitteretur de aliqua causa compromittibili,& incidenter esset necesse cognoscere,supra libertate,posset tunc cognoscere,vt no.in d §.de liberali, pro quo l.cum pr oponas,secundum unam lect.C de reb cred.facit secũdum quosdam l.quoties,C.de iud.& l.2.C.de de ordin.cogni.

h Finiuntur.De materia huius §.latissime p Perus.in tract.de arbit.li.1.per tot.

i Non expirat. Ideoq.sententiam super una tm causa latã mutare poterit, l. quid tamẽ,ff.eo.Sed an

Termini lapsu compromissum expirat. h.d.

Lapsu temporis expirat arbitrium, cum terminus compromisso comprehensus re infecta labitur [a].

Morte tam arbitrorum, quam compromittentium expirat compromissum: nisi specialiter sit dictum de hæredibus compromittentium. h.d.

Mortis quoque interuentu compromissa irritantur, tam arbitrorum [b], quam etiam litigatorum [c]. Compromissum [d] enim in compromittentis hæredis non extenditur [e], nisi de his quoque specialiter caueatur [f]. Sunt & alii modi quibus compromissa finiuntur, quos tamen ut ad cęptum iudiciarii ordinis propositum festinemus, ex aliis iuris libris cognoscendos relinquimus [g].

an idem sit de iudice ordinario, qui de pluribus simul quæstionibus fuerit aditus? Rñ. non, quia licet arbiter fines cōpromissi excedere non deat. l. non distinguemus. §. fi. cum l. sequ. ff. eod. iudiciū tñ. redditur in inuitum. l. inter stipulantem, §. Stichú. ff. de ver. obl. & ideo in quibusdam lata snia tenet, licet de aliis nihil dicat l. fi. autem § fi. ff. de neg. gel. & no. ī d. l. quid tamen.

a Labitur. possent tñ partes terminum prorogare, licet arbiter nō cogatur i se cōpromissum assumere, q̃do per eū non stetit, quo minus pnūciaret ī primo termino. l. si cum dies, ff. eo.

b Arbitrorum. Et si fuerit in plures arbitro. compromissum etiā morte vnius tantum. expirat cōpmissum. c. uno delegatorum, ubi etiā no. de off. dele. & in iudicibus delegatis accidit, nisi expresse cantum fuisset, ꝙ non deberet expirare, quid autem sit in iudicibus ordinariis & aliis officialibus, habetur per Docto. in cap. prudentiam, de off. deleg. Et quod dicitur de morte, extende etiam ad diuturnam absentiam, quia diu absente arbitro vel expirat compromissum, uel certe illo non obstāte potest pars recurrere ad iudicem ordinarium Ab. in c. prǫsentata vers. not. ibi per duodecim, & per eundem in c. si eo.

c Litigatorum. Etiam alterius tñ, ca. ex parte, eo. Sed nūquid erit idem, si moriatur prælatus, q compromisit super rebus ecclesiæ suæ, ut expiret compromissum morte prælati? Respo. distinguendo, ut per Ab. in c. fi. eo.

d Compromissum Sed an quod dicitur hic de ipso compromisso obtineat etiam in actis gestis coram arbitro, s. vt eorum uirtus expiret una cum compromisso? Respondeo, quædam sunt acta litis, ut citatio, litis contestatio, satisdatio, & similia, & ista pereunt una co cōpromisso, sicut qñ perit instantia iudicia, ut plene per Inn. Ab. & cæteros, in c. causam q. de testi. Quædam sunt acta causæ, puta attestationes, partium confessiones, & similia concernentia merita causæ, & ista non expirant, et qđ expiret cōpromissum nō solū morte verum ēt alio quocunq. modo, l. pe. C. eo. vbi Doc. Canonista in cap. eo. De testib. tamen distingue, ut habetur in c. præsentia, de testib. & in l. fi. C. eo titu. idē intelligas de effectibus cōpromissi productis de pterito nam non extinguunt. Vnde si fuerit coram arbitris interrupta pscriptio p cōtestationē litis uel alio modo legit. mo, non expirat ille effectus expirante cōpromisso, ut per Bal. in d. c. cau-sam, & per Abb. in d. c. fi. eod.

c Non extenditur. Etiam si ante mortē esset conclusum in causa, & dies præfixus ad sententiā ferendam, c. ex parte, & ibi Abb. eodem, quamquā si esset sententia lata, executio transit in hæredes. l. q̃uis, & l. diē pferre. §. fi. ff. eo. & habet in dicto c. ex parte, & in ca. fin. eodem, & sic hoc casu sentētia, & cōclusū i causa non æquiparantur, licet aliqñ cōtra, ut p Legistas, in le. naturaliter §. nihil commune ff. de acq. posses. l. emptore. ff. de actio. empt. Et no. hic casū, i quo obligatio contracta cū defuncto non trāsit ad hæredē, regulariter cōtra, licet de hęrede nō fuerit facta mentio in cōtractu. l. veterib. C. de contra. & cō. stipu. de aliis similib. casibus. no. in l. iuris gentium. §. pactorum, & in l qui in futurum. §. r. ff. de pact. & generaliter. qñ pactum factum cum defuncto cohæret personæ defuncti non transfertur obligatio in hæredem. Legistæ in l eadem. ff. de verb obliga. & in l. si decesserit. ff qui satisd. cogan. in leg. postulante. ff. ad Trebel. Et facit ad quæstionē an si conuenerit ut quis possit personaliter capi, si non impleuerit ex parte sua, possit etiam illo mortuo hæres capi? Et ad statutum disponens debitorem posse personaliter capi, de quo remissiue per Ab. in cap. fi. eo. Sed quæ est ratio quod compromissum non transit in hæredes? Responde. secundum Abb. in d. ca. fi. quia arbitri plerumque eliguntur ratione confidentiæ, & amicitiæ. qua forte non erit ita cum hærede meo ut mecum, merito si morior non debet cogi hæres meus stare compromisso, in quo cessat illa ratio confidentiæ. Aliam rationem reddebat Host. ut per Abb. in d. c. fi.

f Caueatur. Sed pone, quod sit cautum. intelligetur ne de uno tantum hærede, an etiam de pluribus? Et uidetur quod de uno tantum le. antiquitas. C. de vsufr. l. boues. § hoc sermone, ff. de verb. signific. Spec. Abb. & communiter contra l. in annalibus. C. de lega. l. fi C. de hære. instit. facit leg. qui per successionem. ff. de re. iur. Non obstat l. antiquitas, quia illud speciale, ne frustra semper apud proprietarium sit ipsa proprietas. Item numquid quod hic dicitur habeat locum in arbitratoribus & amicabilib. compositoribus. Spec. quod non. contra Abbas in capitulo fin. eodem. & hæc magis placet.

g Relinquimus. De his plenissime per Perusinū in suo tractatu de arbitris, libro decimoteitio, per totum.

DE IN IVS VOCANDO.

Ioa. Bap. Continuatur hæc materia prout legimus in princ. huius tit. vel dicas aliter, prætermittendũ est partes non potuisse venire ad aliquam concordiã per aliquem modum ex supra relatis, & explicatis cũ coactæ fuerunt venire ad iudiciũ & quoniã principiũ iudicii est ipsa citatio, §. oĩum hoc ti. nostro, ideo proponitur hic ti. iste, qui diuiditur in quattuor partes in quarum prima adno. continuatio in secunda qualiter acta iudicij sit in scriptis redigẽda, in tertia demõstrãt qualiter citatio est principium iudicii. in quarta hẽntur casus diuersi nõ comparendi. secunda ibi, illud autem: tertia ibi, omnium autem: quarta ibi, fit tñ.

Ioã. Bap. Ergo si partes. Casus non figuratur not. tamen quod ad iudicium est deueniendum quando aliter partes ad cõcordiã venire nequeunt, unde not. argum. prius esse tentandum remedia ad pacem conducentia.

Ioã. Bap. Illud autem. CASVS. Quidam Episcopus dicebat ius, partes solũ audiendo, non curando ut singula acta scriberentur, qua de re fuit quæsitum, an expediret singula iudicii acta scribere, si enim finis iudicii est attendendus, non uidebatur hmõi scriptura necessaria. si quidem postquam vnicuiq. ꝙ suũ est per iudicium est redditũ, non vř opus aliud addere. Sol. tñ vt hic habetur, quia oportet aliquando demonstrare sententiam esse legitime latam, exactitatis ꝙ sine prouisione præsentis partis fieri non potest. vnde cum prouisio ista sit ordinata, ad alium finem, ideo obiectio non tenet. No. primo, scripturam esse necessariam in quolibet actu, qui fieri debet in iudicio. No. secundo, quod notarius sapit naturam duorum testium.

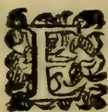
a Prætermittantur. c. causam. de iudic. c. quoniam contra, de probat.

b Duos viros. Videtur ergo, quod tabellio æquiualeat duobus, ex quo loco eius adhibentur duo idonei, alias uidetur quod æquiualeat tribus, 16 quæstio. 3. §. potest. versic. is autem, & sic uidetur, quod plus credatur scripturæ tabellionis, quã scripturæ episcopi, vel alterius iudicis, nisi habeat testiũ subscriptionem capitulo cũ a nobis, de testib. hoc ideo, quia tabellio cum iuratus sit, credẽdũ est instrumento suo, capitulo ad audiẽtiã, de pscriptionibus, capitulo illud, de præsumption. Sic consuetudo regionis in terdũ habet, qđ credatur instrumento principis, ut ĩ capitulo, cũ dilectus de fide instrumẽtorum. Licet autẽ circa iudicia credatur scripturæ tabellionis circa contractus, tñ ei non creditur, nisi habeat testiũ subscriptionẽ. §. sancimus, authen. de hær. & fal. tutius tñ est quod & in iudiciis adhibeãtur si adhiberi possunt, vt not. in c. quoniam cõtra de proba. vnde sumitur.

c Innocẽtiana, c. quoniam contra de probation.

DE IN IVS VOCANDO. Tit. V.

Iudex debet habere notarium, uel duos uiros idoneos, qui scribant acta iudicij. h. d.

Ergo si partes neque pactionibus, neque transactionibus, neque compromissis concordes reddi poterunt, ad iudicem deueniendum erit. Illud autem in primis prospicere iudicem oportebit, ne scilicet debitæ solennitates in iudicio prætermittantur. [a] Adhibebitque publicam personã, aut duos [b] uiros idoneos, qui uniuersa acta iudicii conscribant, ut Innocentiana [c] cõstitutione, in generali concilio edita, latius continetur.

Initium iudiciorum citatio, sine qua omnes actus regulariter sunt nulli, h. d.

Omnium [d] autem iudicium instituendorum principium, & fundamentum sunt citationes, sine quibus omnia, quæ aduersus absentes in omni negotio, aut loco aguntur, viribus carent. [e] Nam neque natura--

Omnium autẽ CASVS. Quidẽ iudex Mediol. indifferẽter ius reddebat parte nõ citata, idq. putabat sibi licitum, quia diceba t satis esse causam sibi cõstare tanquã iudici, & propterea nil aliud requiri. argum. c. euidẽtia, de accusat. cum simil. Sol. tamen, ut hic habetur quia si secus esset, sępe contingeret aliquem indefensum condemnari, quod repugnat iuri, & rationi. Non obstat obiectio, quia non est satis, ut aliquid sit notum iudici, nisi sit notum legitime & canonice, & sic intelligi debet d. ca. euidentia. No. primo, quod nemo potest in iudicio iudicari, nisi prius fuerit legitime citatus. Not secundo, ꝙ cum citatio sit ordinata ad defensionẽ faciendã, ideo in quolibet indifferentet requiritur, facit le. in ciuile ff. de legib.

d Omnium, &c. Sic Instit. de pęn. tem. liti. §. fi.

e Viribus carent. Facit le. de vnoquoque. ff. de re iud. clem. pastoralis eo. ti. c. interquatuor, vbi no. de maio. & obe. c. caueãt & c. omnia, 3. q. 9. In tantum, ut sententia lata in fauorem absentis non citati non teneat, ut not. in l. ea quæ, C. quomodo, & quando iudex, Abb. in cap. quoniam cõtra, de prob. licet uideatur cõtra l. quod fauore. C. del. & l. nulla ratio, ff. de legib. Non mirum cum sit de iure diuino, ut apparet in princ. libri Gene. In quo habetur ꝙ Deus noluit Adam condẽnare de inobediẽtia, priusquã illũ citasset, Iõ ei nec ꝑ Papam

pam derogari pōt: & de hoc p Legistas præcipuè recentiores, in l. nec quidquã. §. vbi decretũ. ff. de offi. procon. Centũ tñ & quindecim casus, in quib. non est necessaria citatio colligit Ant. Nicel. in opere q p inscribitur, concordat gl. q. 52. in primo tomo tractatuum. si dubitaretur, prętoris. n. est æstimare, an sua sit iurisdictio, l. 2. §. sed & si dubitet, & l. fi. quis aliena, cũ ibi no. ff. de iu. l. contumax. & ibi ēt not. ff. de re iud. & faciunt tradita per Canonistas in c. cum ordinem. de rescr. & in c. cum parati, de appell.

a Naturalis. Immo nõ naturalis vr p mittere si snia lata sit iusta: q a dũ modo finē habeamus, nõ curamus de modo. Sol. hoc verũ, qñ mod⁹ nõ est de substãtia, alias qñ est de substãtia, non sufficit habere solũ effectũ Ab. ĩ c. vniuersitatis, vers. i gl. pen. & sēt. ex c. fac. c. ecclesia, de consti. & vt lit. nõ cõt. per tot.

b Teneatur. Quod tũc erit cũ citatio habebit sua reqsita, de quib. inf. eodem in progressu

Ioã. Bap. Fit rñ. Hæc pars tot partic. habet, quot sunt causæ q bus q̃s excusēt vt ad iudicium cõpareat: in cõmuni tamē CASVS ita cõmode figurari põt Quidã fuit ad iudiciũ citatus, q̃ aliter nõ cõparuit, & cũ iudex voluisset ipsum condemnare, fuit quæsitũ, an posset excusari allegando citationē nõ fuisse legitimè factã vel rõne personæ, vel ratione loci, vel ratione temporis, uel ratione formæ citationis, cum in ea requisita non contineantur, uel alia simili causa, & cum contumacia sit punibilis, ut docto. ad not. in cap 1. de iudic. ideo cum simpliciter non comparuisset, uidebatur puniendus. Cæterum Sol. vt in hac part. legimus, quia citatio cum debeat esse legitima, tūc erit talis quando secundum debitas & ad no. circunstantias fuerit facta. Nõ obstat obiectio, quia de legitima contumacia intelligitur, ut docto. ibi præsupponunt: Not. primo competentiam iudicis simpliciter, uel respectu alicuius actus aliundo nõ cognosci, nisi ex qualitate iurisdict. personarũ in iudicio interuenientium, loci, temporis, formæ, & aliarum circunstantiarum, hinc habemus uarium modum excipiendi. Not. 1. quod causa, propter q̃ citatio est nulla, aliquando est perpetua, & aliquã do temporalis.

c Vt puta. Nota quatuor capita ex quibus oritur inualiditas citationis.

d Manifestũ sit. Hoc ideo dicit, quia aliud esset si iudex procedere ad utilitatem priuatam, aliàs esset nulla, & per consequens non perpetuaret iurisdictionem, c. cũ plures, ubi no. de offi. del in 6. nec ēt præuentionē induceret. Io. And. & Ab. in d. c. p posuisti, ubi, an talis citatio debeat esse per tria edicta, an per unicam citationem peremptoriam.

lis, [a] neque ciuilis ratio quemquam indefensum iudicari permittit. Quicunque igitur cum altero iudicio contendere uoluerit, ante omnia curare debet aduersarium itá moneri, ut sese corã iudice exhibere teneatur. [b]

Ex quatuor capitibus elusoria redditur citatio, & citatus a non suo iudice non tenetur comparere, h.d.

Fit tamē interdum plurib. modis, ut quis vocationi de se factæ parere nõ compellatur, utputa [c] ex personæ qualitate, loci conditione, temporis ratione, & forma citationis. Personæ qualitas inefficacem reddit citationem, tam ius dicentis quam etiam in ius uocati. Nam si iste in ius uocet quem tibi iudicem nõ esse competentem manifestum [d] sit, dubio procul ad cõparendum uocatio talis te minime coarctabit [e].

Qui legitime citatus mutauit iudicē, non propterea potest declinare iudicem, cum sit præuentus, h.d.

Si tamen contigerit, eum, qui legitime [f] citatus fuerit, alterius postmodum fieri iurisdictionis, quasi pręuentus [g] ius reuocandi forum non habebit.

Citatus ad instantiam spoliatoris non tenetur comparere, h.d.

Idem iuris [h] est, si iudex quidem tuus sit,

e Coarctabit. Et hoc pcedit nõ solum in ordinarijs sed põt procedere ēt in delegatis, puta si sit commissa causa plurib⁹ sine clausula illa, q si nõ omnes, & pars tñ eorum citet, vt in c. prudentiã, in prin. & ibi. no. cũ c. seq. de off. deleg. fac. c. ex literis eo. tit. & c. si duobus, de appel. & habet apud Spe. in tit. de citatione, colu. 2. versi. Itē q est eui dēs. Sed quid si iudex q citauit, mortuus est, & alius in locum de mortui substitut⁹, vtrũ citatus teneat cõparere absq. noua citatione? Vel cõtra q d si aliquis citatus est sub nomine dignitatis, & mortuus est, & alius substitutus? an citatio coarctabit substitutũ? Rñ vt per Ab. in ca. licet in fi. de acc.

f Legitime. Vt, quia commissa ad petitionē partis, vt ĩ c. proposuisti, vbi Ab. de for. cõp.

g Præuentus. d. l. si quis postea. ff. de iud. l. cum quædam, ff. de iurisd. omn. iudi. patet ergo quod per solam citationē perpetuatur iurisdictio, tam ordinarij, quam delegati, ut capit. proposuisti. de foro comp et. unde sumitur, & cap. gratum. & cap. licet, de offic. deleg. & capit. fin. de offic. deleg. fac. cap. ut debitus, de appel. & capit. capitulum sanctæ Crucis, de rescript. ut citatio præualet impetrationi litterarum, quia ergo conuenitur coram iudice competenti. cogitur usque ad finem persistere etiam si mutauerit forum: quia præuentus fuit. Citatio impetratione literarũ præualet.

h Idem iuris Supra dixit de nullitate, quæ obuenit ex persona iudicis, nunc de ea, quæ ex persona rei competit,

a Restitutus fueris. Cap. 1. & c. prius. 3. q. 2. Spec. in ti. de citatione, §.. & ponitur hic unum tantum exemplum de spoliato, sed plura uideri possunt in l. 2. & l. 3. eo. in quibus citatio non ualet ex qualitate personæ, quæ citatur.

b Incertus est. Tunc enim uidetur perinde ac si nullus ioc. cōstitutus fuisset leg. de ætate. §. nihil. ff. de interro. actio. & nimia generalitas reprobatur c. ex literis. de dolo & cōtu. Sed hæc citatio ad locū incertū nō est ipso iure nulla, si nō est oīmoda incertitudo, puta, quod citatus fuerit q. ad uillam, & sint plura loca eiusdē nois, ut in c. fi. de rescr. quia debet citatus cōparere in locū in quo cōsueuit cōparere, l. si locus. ff. de iud. l. si cum dices. §. si arbiter ff. de arb. & hr in dicto c. fi. de rescr.

c Iurisdictioni. l. fi. ff. de iu. omni. iud. & c. cū epus, de offi. ordin. in 6. & hoc adaptari potest. ēt ad delegatum. cap. statutum, §. in nullo, de rescr. in 6. & i tantum hoc procedit secundum quosdā, ut citatio nec ex partiū cōnsensu possit conualescere, ut no. in d. §. in nullo, et de hoc per Spec. in tit. de cita. § 1. versi. item quod iudex & ibi etiam per Io. An. in apostil. Quod tamen hic dicatur, non habet locum in terminis cle. 1. de foro compet.

ex eo tamen te mandet uocari, ut in iudicio cum spoliatore tuo stare compellaris, nec enim antea comparere cogeris, quam ad omnia canonice restitutus [a] fueris.

Ex qualitate loci citatio non arctat ad comparendum h. d.

Locus quoque ad quem uocatus fueris, tunc inualidā reddit citationem, cum aut incertus [b] est, aut citantis non subest iurisdictioni. [c] Idem etiam dici poterit, si citandus extra iudicis territorium [d] moram trahere comperiatur. Tunc. n. ius dicēti impune nō paretur. [e] Quemadmodū & si locus citationi designatus pestilens [f] sit, aut alias pro citato male tutus.

Diebus feriatis in honorem Dei, etiam ex consensu partium, non potest procedi. Et angustia temporis ad comparendum dati, uitiat citationem. h d.

Sed etsi iudex iusserit adesse, aut inter angusta nimis tempora, [h] aut quę ueneranda sint diuini cultus gratia, [i] nullas vires habebit talis iussio. Quamuis. n. non prorogare, sed expedire deceat quæstiones [k]: vsq; adeo tñ his dieb. iudicio

d Iudicis territorium Poterit uideri forte temere hic istud positum. cum si de uerbali citatione intelligendum sit. quemadmodū uidetur intelligendum, ita uidetur dubium ut nō de fuerint aliqui Legistarum, ut Aug. de Peru. & etiā alii, qui dixerint hoc egere decisione Cæsarea, ut p Ia. in l. fi. ff. de iur. omn. iud. sed hoc forte uerum fuerit apud Legistas certe, apud Canonistas uř clarum per cle. pastoralis de re iudic. et quando etiam apud eos id non esset clarum quod hic dr, esset intelligendū iux. no. per Spe. in tit. de citat. § 1. vers. septimus, & per Bart. et alios, in d. l. fi. ut puta, qñ diuersi iudices non subsunt uni domino, sed sunt omnino separati. de quo nemo uidetur dubitare.

e Non paretur. Ratio. l. fi. de iurisd. om iu.

f Pestilens. Vt no in c. cōmunis. di. 23. in uer. mbrari. et in cle. quamdiu. de app. et per spec. in titu. de citatio. §. 1. ver. itē excipitur sed quid si in loco pestis redderet ius, an citatus excusaretur, si nō cōparet? Respon. ut per Bar. in l. de ætate, quam legit. in l. recusare §, si quis alio. ff ad Trebell. & latius per Ab. in c. cum dilecti. vers. ex hoc dicto nota d auth. quod si ius. & fac. no. per eundē Ab. in c. propter sterilitatem, vers. sed dubium est.

g Male tutus. Facit c. de cætero. de sent. excom. c. ueniens, de accus. & utrobique Abb. nec distinguendum ex qua causa ortæ fuerint inimicitiæ, & an culpa n̄ cōparentis, Abb. in d. c. de cætero. fac. not. per eūdē in c. 1. ī 2. notab. de iudi. fac. cle. 1. de re iudi. & lege snia C. de iu. om. iudi. Idē ēē esset, si locus sit ī honestus, ut p Spec. in ti. de cit. §. 1. ver. itē quod sit citatus.

h Tempora. 5. q. 2. c. 1. & c. primares & per tot.

i Diuini cultus gratia Hoc procedit qñ fuit facta citatio ut comparere tali die, q̄ est feriata i honorē Dei, secus si fuisset dictū, comparens usq. ad talē diē quia licet illa dies esset feriata, comparere ante diem feriatam, & hoc dicit esse uerissimum Ab. in c. fi. de fer. licet antiqui multis modis distingerent, vt ibi per eum, in 1. q. Quod autem sis econtra si sit facta citatio die feriata, ad diem nō feriatā, dic vt per eundē in d. c. fi. q. 2.

K Quæst. Ca. fi. & c. venerabilis. de dolo, & contuma. si. eo. l. properandum. C. de iud. Sed quid dicemus de actibus extraiudicialibus, & iurisdictionis voluntariæ? Rñ. possunt etiam diebus feriatis in honorem Dei explicari, quantum ad hoc vt teneant: sed talem actum celebrātes peccāt, nisi certis casibus, vt in notulis seq. Et vidi in doctoratu illustrissimi Flauij Vrsini olim scholaris, & Dñi mei. & postea Auditoris Cameræ Apostolicæ meretissimi & tūc Cardinalis amplissimi in collegio Perusino, non modicam alternationem; quia dictus Dominus cupiebat præsentari in die feriata ī honorē Dei, hoc est in die S. Angel de mense Septembris, & aliqui doctores multū reclamauerunt dicentes, hoc non debere fieri, quod esset peccatū cum esset actus, in quo iudex dēt pro tribunali sedere, tamen obtentum fuit quod fieret, forte, quia magis cupimus hominibus placere, q̄ Deo & eodē anno 1556, fuit doctoratus illustrissimus

Do. Andræas Matthæus de Aquauiua, ad præsens meritissimus eps de Venafro, qui licet fuerit præsentatus die non feriata, sed iuridica fuit tamen doctoratus in festo S. Aug. nec forte fuit indecens in festo doctoris fieri quem doctorem, de hoc late per Ab. in ca. fi. de fer. & in tit. de citat. §...

quia duxit uxorem, l. sed & si per prætorem, §. feriæ, ff quibus ex cau. maior, cum enim non fiat in ductæ fauore partium, merito non potest eis per partes renunciari, facit l. omnes dies, in fi. & l. a null lo C. de feriis, & ita per doc. in c. fi. de feriis.

rum [a] strepitus debet cōquiescere, ut nisi uel ne cessitas [b] cogat, vel pietas, suadeat, continentibus etiam partib. processus habitus nō teneat.

Ferijs indultis hominum causa, renunciari potest, hoc dicit.

Aliud tamen obtinet, si ob hominum necessitates [d] feriæ indulte fuerint, tunc. n. acta cūcta tenent, si de partium processerint uoluntate. [e]

Delegatus debet in citatione inserere tenorem suæ commissionis, & designare auditorium, secus est in ordinario h. d.

Iam uero multum interest, delegatus ne citet, an ordinarius. Ille enim cum, aliena utatur iurisdictione, longe remotos, [f] non nisi litteris commissionis suę tenorem continentibus, [g] & intra certa spatia, [h] quem uocare poterit. Et cū proprium non habeat auditorium, certum huiusmodi litteris locum, ubi se citatus exhibere ualeat, designare illum oportebit. Cum in ordinario nulla subsit huiusmodi necessitas. [i]

Ponit quid agendum sit delegato, si iurisdictio eius expirat in peremptorio. h. d.

Item in delegato [k] quæri potest, si peremptorie partes eas citauerit, & earum altera, die data, sese absentat contumaciter, an saltem circa ultimam diei partem sit in negotio procedendum, & utrum si duxerit expectandum, sit iterum citandus [l] contumax? Et in hac specie multum interest, duret iurisdictio post peremptorium

a Iudiciorū. Sed an idem sit in cō promissis, ꝙ in iudiciis? Resp. idem sm̄ Ab. in ca. fi. de fer. & hoc intellige ī uero arbitro, secus est in arbitratore & amicabili compositore, c. 1. de feriis Spe. in ti. de arb. § fin. vers. in forma. Io. And. & Abb. in c. fi. de fer.

b Necessitas, Puta quia sit res tēpe peritura. Plura exēpla dātur in l. 1. & 2. & l. 3. ff. de fer. fac. l. 1. ff. de dam. infec.

c Pietas. Puta, qa sit cā miserabiliū personarum, nec .n. in operib. misericordiæ est habēda dierum distinctio, arg. c. ultimā dist. 76. & c. nunquam di. 5. & alii casib. per Abb. & Doc. in c. fi. de feriis, qui concludūtur uersibus.

Hæc faciūt causas festis tractare diebus.
Pax, scelus admissū, manumissio res peritura.
Terminus expirans, mora, testis abesse uolentis,
Cumque potestatis patriæ ius filius exit.

De quorum uersuum declaratione, Abb. & alii, in d. c. fi.

d Necessitates. Vt messium, vindemiarum. Sed quid dicemus si simus in loco, vbi non recolligitur vinum vel granum? Item quid si recolligitur quidem, sed quęstio vertitur inter milites, vel clericos, an tunc possit procedi? Respon. vt no. in ca. fi. per Abb. & alios. de feriis

e Voluntate. Idem etiam dicas de feriis repentinis, puta, si sint indictæ ob res prospere gestas Vel propter natiuitatē filii ipsius principis. Vel

f Longe remotos. De quo per Abb. cap præterea, de dilat.

g Continentibus. Ad hoc, ut res possit instrui, & deliberare, quid dēat in termino rn̄dere, habetur late in c. præterea, de dilat. & per Spec. in tit. de citatio. §. sequitur uer. utrum aūt citatus, ubi allegat multa concordantia.

h Spatia, i. intra duas dietas, c. nōnulli, & c. dilecti, 2. de resc. c. ex parte, de fo. compet. c. olim, de except. cum concord. Et hic nihil fuit expressum de duab. dietis quia ista materia de duab. dietis, habet multa capita, & multas distinctiones, de quib. plene per Spec. in tit. de cita. §. 1.

i Necessitas. Habes ergo quemodo differant citationes ordinarii, & delegati. Sed de hoc d. cap. pleni, immo pleniss ime, ut Spe. in ti. de citat. §. cum de citatione, & alibi in d. tit.

K In delegato. Nō autem in ordinario, cuius iurisdictio tempore non expirat, & sic commode annectitur superiori § in quo ponitur alia differentia inter delegatum & ordinarium. concor, cap. consuluit, de offi. deleg. unde sumitur.

l Citandus. Videbatur, quod peremptorium esset circumductum et sublatum vt iterum esset citandus, ut l. post peremptorium, ff. de iud. Sed nunq d parte nō comparente, circumducatur edictū ipso iure? Respon. non, vt per Ab. in c. consuluit. de offi. deleg. super glo. Quod ergo remediū habet pars comparens contra absentem? Respon duplex Primum quidem ut faciat circumduci terminū. & ab illa citatione ab solui: nec enim debet propria

auctoritate recedere. Secundum est, ut faciat se absolui ab instantia iudicii. Est autem inter hæc duo remedia differentia non modica, ut prosequitur Abb. in d. ca. consuluit. vers. nunquid, aut parte non comparente.

rere de mane, quia electio solet fieri illa hora propter missam Spiritus sancti, ut no. in c. cum nobis de elect. citatus ergo ad certam diem, dēt comparere hora, qua iudex nō solum potest, sed solet iudicare, fac. l. quod si noiit, §. quia assidua, ff. de ædi. edic. fac. l. qui semisse. ff. de usu. & c. ex litteris, de cōsti. & l. penu. ff. de iusti. & iure.

a Aequitate. Ergo æquum & honestū est differentia diē alterum necessitatim atque non cōparuit potest dici contumax, quia potest hēre iustā causam absentiæ, & sic reuocabitur sententia, ca. cum Berthold. de re iudi. nec prætor festinare debet ad decernendum, ut iubeat possidere, ut l. si finita, §. si forte, ff. de damn. infect. non tamē est necessarium, si nolit in diem alterū expectare.

b Gratiam. Ecce quanta potestas detur iudici circa iudicia, ut possit parcere contumaci in præiudiciū alterius l. 1. Cod. quō, & qñ iudex l. si cum dies, §. si quis ex litigatoribus, ff. de arb. Nō .n. quidquid iudicis potestati permittitur, iuris ēt necessitati subiicitur, leg. nunquid ff. de iud. & est cōtra id 3. q. 9. c. fin. Item licet iudex possit parcere in ferendo sententiā termino constituto, non tamen pōt ei parcere in expēsis, & sumptibus,

rium terminum, an expiret. Primo enim casu, in diem alteram æquitate [a] suadente iudex expectare poterit, nec propterea peremptorio elapso pars contumax citanda erit, nisi gratiam [b] eidem fecerit benignitas iudicantis. Posteriore vero, ne frustra iudicialis instantia [c] euanescat, si pars cum id nouerit, sese iudici, non præsentauerit hora [d], qua congrue procedi possit, ad exequendum, propter quod [e] eis legitime terminum [f] peremptorium assignauerit, ad executionem libere procedere poterit.

Iudex in peremptorio non debet terminū nimium coarctare, h. d.

Discretus tamen iudex in assignatione peremptorii [g], non debet iurisdictionem suam, nisi necessitas urgeat, adeo coarctare [h].

Citatus potest ex legitimo impedimento non comparere, quo tamen cessante, debet se iudici præsentare, h. d.

Adhuc tametsi omnia solenniter peracta fuerint, nec uocatus accedat ad iudicem, quibusdam casibus excusandus erit, utputa si facto aduersarii impeditus [i], aut ad maius tribunal [k] vocatus, uel vinculis [l], aut infirmitate detentus, aut aliis similibus [n] causis implicatus non accesserit. Debet tamen cessante impedimento, quanto potuerit ci-

e Propter quod. i. id propter quod.

f Terminum peremptorium. Sine cuius assignatione non ualeret snīa, l. 1 §. item cum ex edicto, ff quæ sen. si. appel. rescin. nisi ipsemet iudex partes in sua præsentia constitutas moneret, hæc. n. monitio uim hēt trinę citationis.

g Peremptorii, l. nunquam, ff. de iu di. ca. tam ex literis, de testi. in integ.

h Coarctare, c. cōstituit, de off. del. c. reprehensibilis. de appel. 2. q. 6. c. appe. ore, l. nōn tā tū. ff. de excus. tut.

i Impeditus. Exēplum hēs in c. ex literis, de in integr. rest. facit c. pastoralis, §. 1. de off. dele. si tamen citatus tarde arripuit iter, nō excusatur ob impedimentū post tarditatem contingens, l. 1. ff. si quis cau. in fin. facit no. per Inn. in cap. P. & G. de offic. deleg. De iudice, qui nimium

alioqui ipse de suo restituet expensas, l. sancimus, C. de iud. Sed videtur quod de iure mero teneatur expectare usque in sequentem diem, l. qui hoc anno, ff. de uer. obl. Vel saltem, ꝙ suprema hora dici possit iudicare, 2. q 6. c. biduum, dic ut no. in c. consuluit, de offi. deleg. per Abb. & alios.

c Instantia. Id est, potestas.

d Hora. Nota hic & ex c. consuluit, de off. deleg. quod citatus pro certa die, hora tamen non determinata, debet comparere hora, qua congrue possit iudex incipere & finire actum incumbentem, nam secundum qualitatem actus, tacite uidetur hora dici præfixa. Vnde dixit Innoc. & secutus est Abb. in d. c. consuluit. quod canonicus citatus ad electionem faciendam certa die, debet compa-

se arctabit in petendo consilio, & notata per Abbatem in cap. cum in ueteri, uer. si, ultim. not. de elect.

K Tribunal. l. contra pupillum. §. 1. ff. si quis caut. & per Legistas in l. 2 §. 1 ff. co. ti. Nisi procurasset se citari per maiorem iudicem, c. pastoralis, circa fin. de offi. deleg. & per Spec. in tit. de citat. §. 1. uer si. item quod uocatus fuit.

l Vinculis, Facit l. succurritur, ff. ex quib. cau. maio. l. 2. §. fi. cum ll. seq. ff. si quis caut.

m Infirmitate. C. si episcopus, di. 18. cum ibi not. c. querelam, de peocur.

o Similibus. Puta, quod iussus fuerit esse in legatione a Rege, capit. si episcopus distinc. 18. c. cum parati, de appell. & de his similibus casibus per

Spec.

specula.in tit.de citatione.§.1.& per Abbatem in sua pratica,capit.17.vers.& multis, & per Fel.& alios,in c.cum, olim de re iudi.calores tamen im moderati non excusant, c.cum dilecti. de dolo & contu.

tumacia. in prin.Abb.in c.consuluit. de offi dele versi.& ideo.

f Aduersario. Not.quod collitigans ciuiliter dicitur aduersarius, & sic ex facto a iure non improbato quandoque oritur inimicitia, nec inspicitur iuste quis litiget an iniuste, vt per Ab. in c.1.de iud.& i c.i.de pl° peti.& in c.proposuisti,de for.com. & fac.no.in c.cum sup.de off.del.Puto tamen quod minor sit appellatio aduersarij quam inimici,et quod licet omnis qui est inimicus sit aduersarius,quam tamen est aduersarius, non semper est inimic°. g Accusante.Hoc ideo,quia si aduersarius nõ accusaret,quis nonposset dici cõtumax.l.properandũ,§.& si quidẽ.C.de iud.vbi Bal.l. cõsẽtaneu, &ibi Bar.C.quõ, & quando iud. immo non veniente actore in vltimo peremptorio circũ

a Facere.ca.cum dilecti.de dolo & contu. Debet etiã mittere ad iudicẽ ad faciẽdam fidẽ de impedimẽto, vt per Ab.& alios, in c.querelam,de procurat.Et hęc excusationis missio multum operat, & maximè quod sẽtẽtia lata a iudice per excusatorẽ certificato nõ tenet, Ab.&alij, in dicto loco.

DE DOLO,ET contuma.&c.

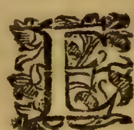
Cõtinuatur tit. iste prout ex principius apperte colligit,si quidẽ cum citatus sæpe,no intendat, nec velit cõparere, & propterea incidat in contumaciã,hinc est quod post tit.præced.proponitur iste;qui diuidit in tres partes,in quarũ prima hr quid iuris in cõi de dolo.& contu.in secũda tractatur de missione in possessionẽ cã custodiæ:in tertia demonstratur an contumax possit puniri multiplici pœna: secunda ibi, illudquoque, tertia ibi, quod autem.

tius iudici sui copiam facere[a].

DE DOLO ET CONTVMACIA, ET in possessionem missione.

TIT. VI.

Quis dicatur contumax, & quid sit contumacia, hoc dicit.

Rgo iuridice[b] vocatus nulla legitima[c] causa impeditus[d], si se iudici præsentare neglexerit[e], aduersario[f] accusante[g], contumaciæ crimen[h] incurrit. Est[i] enim contumacia erga iudicem,uel prælatum commissa in obedientia[k].

Contumacia variè punitur,h.d.

Hæc autem uarie[l] iuribus coercetur, nunc enim litis damno[m], nunc mulcta[n] nunc

RGO iuridicè.CASVS nõ figuratur, sed definiẽdo & theoricã dando procedat.No.tamẽ quod ideo cõtumacia est crimen,& cõsequẽter põt puniri,quia nos de iure naturæ,& diuino tenemur obedire superiorib.legitime cõstitutis, dicẽte Apostolo, obedite superiorib. vestris &c. sicut autẽ cõtumacia in specie nõ est vna tantũ:ita etiã nõ vna tantum pœna debet puniri, hoc tamen intellige de contumacia delusa, secus aliter.

b Iuridicè. Idest, secundum ea,quæ supra dicta sunt titulo proximo.

c Legitima causa. De quib.supra tit.prox.§.fit tamen cum seq.

d Impeditus Poterit aũt de legitimo impedimento constare non solũ per legitimas ac ordinarias probationes:sed et per solũ iuramẽtũ impediti.c.ex litteris,de restit.in inte.quod forte nõ procederet de iure ciuili,vt per Ab.ibi,vers.licet plene nõ probetur, & forte solũ in causis fauorabilibus,vt in d. c.ex litteris.

e Neglexerit.Aut etiam postquam venerit,illicẽtiatus recesserit.Abb.in c.constitutis, in princ.de proc.& in cap.prout eod.& in sua pract.capit.18. Quis dicatur contumax, post Specu,in tit.con-

ducitur citatio, adeo vt necesse sit reũ ex integro citari.l.& post edictum.ff. de iud.Legist.in l.fi.§. sed si stipulator, ff.de eo per quem fact.erit. Sed contra videtur quod no.Ab.in c.1.ver. no.indicẽ posse,de iudi.ibi ait,quod iudex põt. mulctare contumacem,et parte nõ petente. Sol.contumax quis non est parte nõaccusante, sed per accusationem Partis redditur cõtumax,& iudex mulctat et parte non petẽte contumacem mulctari,quod tamẽ fieri non poterit incontenenti.Sed in ipsa mulcta imponenda debet cõtumax de nouo citari. Ab.in c.veniens,de accu.fac.c.cum contumacia,de hęr. in 6.

h Crimine.Nota, quod cõtumacia est crimen,& quidem interdum capitale.l.omne.§.contumacia.ff. de re mili.& est peccatũ mortale.Ab. in ca. vers. nota contumaciam,de iudi.

i Estenim,& c. Hãc definitionem siue descriptionem ponit Host.in sum.eo.sequit Ab. in sua practi.c.quis sit contumax.

K Inobedientia . Contumax in vno articulo citandus est ad alios,nisi a principio fuisset citatus ad totã cãm.Ab.in c.additis,de pro c.si ista inobedientia nõ egredit actũ,in quo quis fuit inobediẽs.

l Varie.Adeo vt possit colonis interdici, ne dñis de fructibus rñdeant, vel ne colant agros contumacis,Ab.in c.grauem,de sen.excom.

m Litis damno.l.contumacia,ff.de re iudic.Item nec poterit litis in qua est contumax, pendentiã allegare vt per ab.in c.ex tenore, de rescr.in fi.vers. nunquid autem conuentus,& c.

n Mulcta.l.1.ff.si quis iusdi.non obtemp.l.1.ff si quis in ius uoc.non ierit. Sed hæ duæ pœnæ non habent locũ,nisi in vero contumace, non autẽ in ficto.

ficto. Doctores commu. in d. l. 1. §. fin. & in le. 4. §. prætor. ff. de dam. infect. Quis autem . sit verus contumax, vel fictus, Legistæ in fin. ff. de restit. in integ. & in l. properandum. §. sin autem reus, Co. de iudi.

sicut idem delictum potest augeri, & grauius red di, ita quoque pæna & augmentũ debet recipere, & grauior imponi. No. tertio, casum in quo acq ritur possessio, & quomodo ipsa acquiratur, no. ultimo, duo honesti viri quo ad hunc casum æquiparant superiori, quod facit pro appellare uolentib. qui cōpiam superioris non habẽs, ut alibi dicemus.

refectione [a], & rei sequestratione [b], vel ecclesiasticæ sentẽtiæ innodatione [c] ob contumaciam suam conuentus afficitur.

Actor mittitur in possessionem rerum rei contumacis, & post annum efficitur uerus possessor reseruata quæstione super proprietate. h. d.

Illud quoque uidetur ordinarium, ut contumace aduersario existente, in possessionem earum rerum, de quib. quæstio uertitur, uel quæ alias sunt in patrimonio rei, pro modo debiti, si personalis [d] instituatur actio, custodię causa [e] inducaris [f], vt tędio [g] affectus reus, ueniat aliquando responsurus. Quod si adhuc per annum in sua contumacia perseuerauerit, iudice decernente, verus possessor [h] efficieris, super proprietate duntaxat aduersę parti defensione reseruata [i].

Fructus ne dilapidentur, tunc sequestrandi.

Sed si missus in possessionem fructus dilapides, sequestrandi erunt [k]: & quod distra-

a Refectione l. sã cimus, ubi tradit. C. de iud.

b Sequestratione. c. 2. eo.

c Innodatione, c. quoniam frequẽtes. §. fin. ut li. nõ contest. c. 1. eo. in 6. c. cōstitutus vbi no. de sente. exco. in 6. & iudex, si viderit hanc pęnã, magis tenere debet illã imponere, pars tamẽ nõ posset hoc petere quia cum excōicatio proferatur loco mulctæ, nul la actio ad hoc cõ perit parti. Bart. in l. 3. ff. si quis in ius voc. non ierit & per Ab. in c. 1. de iudi. & in c. ut, eo. in fi. Vbi et hoc limita, uno modo, hodie tñ non est deueniendum ad hanc pænam excommunicationis, nisi cum non potest aduersus reos realis, uel personalis executio fieri, ut per Conc. Trid. sess. 25. in decretis reformat, c. 3.

d Si personalis. Quò casu prius incipiẽdũ est a possessione mobiliũ, demũ si non sint res mobiles, ueni tur ad immobile ut late per Legistas, in le. a diuo Pio. ff. de re iudi. & per Canonistas in c. quoniam frequenter, §. fin. ut lit. non cont.

e Custodiæ causa. Vnde hæc missio non est valde pꝛiudicialis. vnde non mirum, si fit etiam contra absentem reip. causa l. ignorare. Co. de resti. in integ. nisi tamẽ absens accessisset ad sedẽ Apostolicam, c. meminimus, de appel. & ibi Ab. vers. ex his potest responderi.

f Inducatis c. fi. de eo qui mit. in pos. cap. qm frequenter. §. fi. ut lit. non cñtest. Hæc tñ inductio in possessionem pōt facile impediri, nã si uel amicus aliquis rei cōpareat pro absente audiẽdus erit ut per Ab. ĩ d. §. fi. Sed an huiusmodi amici sint citadi anteq̃ fiat huiusmodi missio. Rñ. Legistæ multi tenent hoc nõ esse necessariũ, neq cōtrariũ alicubi probari contrariũ tũ no. in c. causã. de do. & catu. & tenet hoc Ab. in c. consultationib. de offi. del in uers. tertio, no. quod amici per illum text.

g Tædio. Tæd. ũ aut consistet in hoc, quia actor missus in possessionẽ expellet reũ de possessione, percipiet fructus, & conseruabit, eos, c. 2. & c. 3 de seq. poss. & fruct. in personali uero actione tædiũ erit quia cũ cultura spectet ad contumacẽ. missus erit cum eo. In agro. ne ille consumat fructus. l. is cui, §. qui legatorum ff. ut in poss. le. si finita, §. si q̃s ãt. ff. de dam. in fect. & no. in c. qm frequenter. §. fi. ut lit. non cont & in c. contingit, eo.

h Verus possessor. c. qm frequenter. §. fi. ut li. non. cont. an autem incommutabiiter, dic ut ibi no.

i Reseruata. c. quoniam frequenter. §. fi. ut li. non contest.

K Sequestrandi erunt. Hoc intellige, si ante annũ missus in possessionẽ distrahet, ut in c. dilectus de sequest. posses. & fruct. & no. ex hoc, ꝙ misso i possonẽ nõ reuocat. licet missus puerse se gerat circa cōseruandos fructus, sed fit sequestratio. Sed quid si non

Illud quoque. Hæc pars diuiditur in duas partes in quarũ prima habet, qualis sit ista in possessionem missio, in secunda quando locum non habeat demonstratur, secunda ibi, sed ista quidem, quoad primum CASVS ita potest in communi figurari. Duo fuerunt citati ad iudicium occasione quorundam bonorum, & cũ noluissent cōparere, iudex ob talem commissam contumaciam volebat alterũ possessione præd. bonorũ, priuare, alterũ vero excōicare, fuit dubitatum an posset, primũ. n. pæna non dẽt esse grauior delicto, le. respiciendũ. ff. de pænis. c. sicut, de homicid. negatiue respondebatur, confirmatur, quia si delictũ est eiusd. generis, non debet diuersa pæna puniri. Sol. tamen ut in hac parte legimus, tum per rationẽ in tex. assignatã, tunc etiã quia nec in possessionẽ missio, nec excōicatio simpliciter imponũtur sed donec & quousque nolunt obedire, qua ratione suadente, prima obiectio nil uidetur concludere, ad confirmationem autem puto dicendum, vel contumaciam non fuisse omnino eiusd. generis, vel si erat talis, tali pæna debebat puniri quæ magis timebatur, §. fi. hoc eod. No. primo, quod mittere aliquem in possessionem habet latitudinem quia ad diuersũ finem ordinatur, & io aliqñ est perfecta & aliqñ imperfecta; No. secundo, quod

si non dilapidet adhuc, sed sit suspectus de dilapidatione, an erit facienda sequestratio? Respon. non, sed erit ab eo, qui missus est in possessionem danda cautio de fructib. debito tempore restituẽdis, no. in c. suscitata de restit. in integ. & p Ab. in dic. c. dilectus.

etiam expensas reficeret, arg. in c. uenerabilib. §. idem, & §. secus. de sen. excom. in 6 & per Abb. in d. c. cum venissent. et fac. hoc ad limitandum, ca. quoniam, §. in aliis, ut lit. non contest. Item dicas etiam si non cauit, per eum tamẽ nõ stetit, ut statim sequitur.

ctum in pristinum statum reuocandum [a].

Si ob potentiam aduersarij contumacis non possit actor possessionem ingredi, vel illam amiserit, nihilo minus efficitur uerus possessor elapso anno. h. d.

Si tamen [b] propter rei potentiam, siue dolũ contigerit, ut intra annum rem custodiendam nancisci non possis, vel etiam acquisitam amittas, ne contumax melioris [c], quam obediens cõditionis existat, de canonica æquitate sancitũ est, vt hoc etiam casu uerus elapso anno, possessor actor [d] constituatur [e].

Si reus contumax dederit cautionem de stando iuri, nec mulctandus est quod aduersarium non fuerit passus esse in possessione, & missionem passus restituetur. h. d.

Hoc tamen obtinet, cum reus nullam cautionem præstitit, nam si de stando iuri cauerit [f] nec mulctandus, quod in possessione actorem esse passus non fuerit, & missionem passus illico restituendus [g] erit.

Actor anno lapso non reputatur possessor si per eũ steterit, quo minus intrauerit possessionem h. d.

Idem iuris est, si annus lapsus esse proponatur, per reum tamen non steterit [h], quominus ante terminum, & possessionem receperit & cautionem dederit.

Excommunicatus a delegato a Principis, etiam delegatio mortuo, non potest ab ordinario absolui uel a alio præterquam in mortis articulo, uel de mandato Papæ, h d.

Quæri contingit, si delegatus [i], qui reum propter contumaciam manifestam excommunicationis [k] uinculo innodauit, uel petitorem causa rei seruandæ in possessionem induxit, rebus eximatur humanis, an eidem iu-

a Reuocandum. Not. quod ille, q mittitur in possessionem causa custodiæ, siue reali actione agatur, siue psonali, infra annũ nõ facit fructus suos, sed custodire eos dẽt ut si intra annũreus recuperare uelit possessionẽ, ei fructus restituantur: ex pensæ tñ necessariæ pro fructib. p cipiẽdis factę primo dẽnt deduci. l. fundus, in prin. ff. fam. erci. anno aũt elapso lucratur omnes fructus. ut no. in ca. contingit eod. & hoc in reali.

b Si tamen. Nota casum, in quo qois sine aliqua apprehẽsione nãciscit possessionẽ, cõtor. c. cõtingit. eo. vnde sumitur, de aliis habes per Legistas, in l. 1. ff. de acq. pos. Itẽ nota remediũ vnũ contra eum, qui non admittit aliũ in possessionẽ de aliis plurib. habes in c. tuæ, vt lite. non contes.

c Melioris. Facit c. contingit, eo. & l. 3. §. 1. ff. de don. inter ui. & vxo. l. Seruius, ff. qđ ui aut clam. le. non solũ. ff. de noxa. l. itaque fullo ff. de fur. ca. ad hæc, de postul. 16. q. i. c. l.

d Actor. Siue agat reali, siue personali: de quo tamen dic ut late in c. contingit eod.

e Constituatur. Sed an ipso iure uel requiratur sẽtentia? Resp. ut in c. contingit. eod.

f Cauerit. Allegando se non esse contumacem, & habetur de hoc in c. cum uenissent, de eo qui mit. in pos. & hoc quando dubitatur de contumacia: alias si contumacia sit manifesta, nõ audiret, nisi

g Restituendus erit. Nisi missus in possessionẽ sit necessario & cã reip. absens, quia tunc non est restituenda possessio, c. dilecto de verb. sig. & no. in ca. 2. de eo, qui mit. in pos. & c.

h Non steterit. Paria ergo sunt, aliquid per me fieri aut p me non stare, quo min9 fiat, fac. ca. iputari. de re. iu. ĩ 6. & c. qui diuersitatem, dĩ conces. pb. c. plerũq. de resc. c. qui niã, ĩ prin. ut lit. non cont. c. ex insinuatione, & c. ex tenore, de ap. 2. q. 7. c. anteriorũ. §. adhoc. Vrcini ergo, quis cerũt q̃ tũ potuerunt, ut malefactorẽ caperẽt. si nõ ceperint nõ tenenẽ ẽt stãte statuto, Bar. ĩ l. ne qd, ff de incẽ. rui. & nau. Ab. in c. 2. de eo, qui mit. in pos. Arg. tñ cõtra in ca. 1. de eo, qui mitt. in posse. refer. cã. Sol. ibi volũtas stetit in paris terminis uolũtatis, hic qñ voluit cauere, & obtulit cautionẽ, sđ defuit qui recipe ret. & sic hẽs unã limitationem ad id q hic dĩ, & ad c. 2. Idẽ ẽt esset vbi plures conueniri possunt, & vnus tm̃ esset contumax, quia non est facienda missio nisi oẽs uocẽtur. l. Aemilius. ff. de mino. & arg. in l. hoc autem ff. qui ex cau. in pos. ea. & per Ab. in c. cum deputari, ver. & subiicit unum notabile de iudiciis.

i Delegatus. s. a principe, ut patet ex seq. & concor. c. pastoralis. § præterea, de offi ord. vñ sumit.

K Excommunicationis, Habet ergo talis delegatus quo ad causam sibi commissam ea quæ sunt

meri

meri & mixti imperii.de quo dic ut per Doct.in c.quod sedes de offi.ordi.
a Et responsum est. Vt cap.pastoralis.§.praeterea. de offi.ordi.
b Maior.Cap fane de offic.del.c.pastoralir.§.praeterea,de offi.ord.

h Annalem. Sed vsque ad quod tempus poterit, postea petere rem sibi restitui,siue recipere possessionem? Quidam constituunt differentiam inter ius canonicum,& leges, vt secundum illud vsque ad spatium quadraginta annorum, secũdum hos triginta, Abb. in cap. pastoralis,§. pterea, de off.ordi.tenet, quod usque ad decem,cũ postea sit cõpleta pręscriptio, dic vt ibi.

ri patere volenti, & idoneam cautionem offerenti ordinarius absolutionis beneficium impertiri,& possessionem restituere valear. Et responsum [a] est, quod cũ delegatus quoad hoc sit Ordinario maior [b], excommunicatus ab eo,non potest [c] per alium praeterquam in mortis articulo [d], sine mandato summi Pontificis absolutionis gratiam obtinere vel possessionẽ recuperare,nisi alius ei in onere successerit [c], & honore.

Passus missionem,si mortuo delegato praestet infra annum cautionem de parendo iuri,etiam post annum rceuperabit possessionem.h.d.

Sed ne missus in possessionem verus [f] efficiatur post annum possessor, missionẽ passus, coram ordinario, vel,si eius copiam habere nequiuerit,coram publicis [g],& honestis uiris, ut quasi prescriptionem interrũpat annalem [h], offerre,ac prestare poterit [i] de parẽdo iuri cautionem [k],vt sic etiam post annum per Apostolicã sedem possessione recuperare mereatur.

In causis beneficialibus non habet locum missio in possessionem. h.d.

Sed ista quidem tunc procedent, cũ de pro-

c Nõ potest. No. hic,& ex c.pastoralis.§.ꝑterea.de off.ord.regulam, quod ab excõicatione,ab homine lata, ille dumtaxat põt absoluere qui excõicauit. vel successor, vel superior eius, licet excõicãtio nõ sit specifice excõicatori reseruata: secus est in excõicatione lata ꝑ cõstitutionẽ,legem vel statutũ; quia quilibet episcopus superior excõmunicati absoluere põt, si absolutio non est reseruata statuenti, fac.ca. nuper.de sent.excommunicationis,no.Abb.in d.§.praeterea.
d Articulo. Quo casu de quolibet gñe excõicationis & a quolibet ecclesiastico põt absolui argu.17.q.4.c.si q̃s suadẽte.& c.q̃d de his, de sent.exco.& c. sanctũ est baptisma,de cõse.dist.4. Sed nunquid trãsfretare volẽs, vel obsessus, uel praelium campestre ingressurus absolui possit quasi constitutus in mortis articulo? Rñ.vt no.in c.pastoralis.§.praeterea,de off.or.
e Successerit.Ca.quoniam Abbas.de offi.dele.ca. aduersus.de immu.eccl.facit l.mortuo iudice, & l.proponebatur.ff.de iud.& l.quaedam,§.nihil interest,ff.de edend.
f Verus,&c.Soli ergo anni lapsus uidetur quem facere verum possessorem , nec requiritur scdm decretum,c.qm frequenter..In aliis,vt lite conte stata.arg.contra,in c.1 de eo,qui mitt in possess. causa rei seruan.de hoc.no.in c.pastoralis,§.praeterea,de offi.ord.
g Publicis.l.vt perfectius.C.de anna.except. 16. q.3.§.potest.l.sancimus,C.de episcop.audient.& capitulo fi.de appell. & licet vtatur numero plurali, sufficit tamen vnus notarius cum testib. vt per Abb.& Doct.in c.pastoralis.§.praeterea,de offic.ord.in fi.vers.quae autem dicantur,& vers,no. hoc ultimum.

i Poterit.Cap.pastoralis. §.ꝑterea de offic.ord.vnde no.quod lex consulit simile ĩ l.is q̃ destinauit.ff. de rei ven.& in l. fi. ff.de praetor.stip. Et nota q̃d dicit offerre ac ꝑstare: q̃a oblatio sola non sufficit, nisi factũ seqnatur,c. primo de eo, qui mittit. in poss.cã rei seru.Sicut nec ẽt sufficit offerre pecuniã ad interrũpendũ cursum vsurarium , nisi deponat in ęde sacra.le.acceptum. C.de vsur.
K Cautionẽ. Sed cũ cautionis verbũ includat stipulationem l. sancimus.C.de verbo. obli.quis stipulabitur? Resp.secũdũ antiquos in c. pastoralis. §.ꝑterea,de of. or.ordinarius causae , vsi causa est temporalis , Iudex saecula res, si ecclesiastica.Iudex.ecclesiasticus. Alii quod quilibet ordinarius,ut per Spec. in ti.de primo & secũdo decreto.§.iam de effectu versi.& nota,q̃d praemissa.cum ver.seq.Ex quo dicto nota secundum Ab. & alios,in d §.praeterea,q̃d ordinarius potest stipulari ei,qui non est sibi subditus,est. n. publica persona,& stipulationis actus est voluntarius.de quo per Ant.Ab.& alios,in c.dudũ, de conuers. coniug.& idem in proae.decret.& per Imol.in c. fi.de sepul.

Ios.Bapt.

Sed ista quidem.CASVS in hac parte ista figuratur.Orta fuit cõtrouersia inter quosdã clericos super beneficio Ecclesiast. Inter laicos uero super materia saeculari,sed cũ in prima causa fuisset cõtumax reus conuẽtus,in altera uero ipse actor inde uolebat propterea reum contumacem puniri per pœnã missionis in possessionẽ,per ea quae supsunt statuta de hac missione, ipsum uero actorẽ impunitum relinquebat ob libertatem,quã ipse

videtur habere in litigãdo.C.vt nemo inuit.agere cog. Et ideo quærebatur quid iuris. Sol.vt in hic parte statuitur,quia in pænis imponẽdis non tm̃ delicti,sed etiam persona & materia delicti sunt consideranda l.aut facta.ff.de pænis.c.si.ut,de ho mi.i princ.nõ ob stant obiecta. qa ad primũ dico,q̃ nõ est par ratio i qualibet materia sup qua orta est lis vt de se patet. ad sm̃ vero facilis est solatio.quia il la regula est itel ligẽda sine præiu dicio ipsius rei cõ uenti: No. primo q̃ iura debent ua riare secundũ ua rietatẽ rerũ quib. sunt pro mulgan da:No. casum in quo licitũ est iu dici & alteri par ti litiganti ad ul teriora in iudicio procedere ẽt lite nõ contestata, de quare dicemus in tit.de litis conte stat.

la,q̃ vbi de remedio in possessionẽ missionis non est prouisum contra contumacem absentem pos- sit procedi ad sententiam diffinitiuam lite nõ cõ testata.vt per Bar. in auth.qui semel. C.quomodo & quando iudex. Perus.in ca.1.de eo.qui mitt. in possess.in 6.

fanis[a] rebus erit disceptatio, nam qui super dignitate,personatu, uel beneficio[b] ecclesiastico[c] obtinendis[d] cum aliquo litigat possessore,ob partis aduersæ contumaciam in possessionem mittendus non erit, ne[e] per hoc ad ea ingressus uitiosus pateat.

In beneficialibus contra contumacem proceditur, etiam lite non contestata,h.d.

Licebit tamen iudici hoc casu,etiam lite nõ contestata[f] diligenter examinato[g] negotio, ipsum fine debito[h] terminare,contumaciam absentis diuina replente præsentia[i].

Contra reum contumacẽ si de causa liqueat, potest ferri sententia,etiam in causa profana.lite contestata contra actorem vero etiam lite non contestata, h.d.

Quod interdum etiam in profanis obtinebit[k],vtputa si contestata lite reus cõtumax fuerit,& de causa liqueat[l],vel actor ipse contumaciæ crimen incurrat,quo casu etiam lite non[m] contestata,instante reo,iudex & testes recipere & sententiam ferre debebit.

Si actor non uenerit in termino,ad quem reum citari fecerit,debet reo reficere expensas, & cauere de in posterum compárendo, alias non admittitur ad citationem,h.d.

Idem quoque actor , si ad termi-

a Pro fanis rebus Imo & i ecclesia sticis rebus habet locum hęc missio si agatur de eccle sia vel rebus eccle siæ, non tãquã de beneficio, sed tan quã de propri eta te,c.1. vt lit.non cont. c.dilecto,de uerb.sign.& ca.1. de eo qui mit.in pos.in 6.uñ sumitur.q̃ rex.restringitur ad causas beneficiales,unde quod hic & ibi dicitur,non procedet in iure patronatus, ut p Perus.ibi. Et quod exprimatur de rebus profanis, fit gratia frequentioris contingentiæ.auth.cassa. & irrita C.de sacrosan.eccles.& cap.1.cum ibi no. per Ab. de iniu.

b Beneficio. Quantumuis modico , secundum Host.ad hoc c.maioribus,de præb.& c.pen. de uerbo.sign.& no.in c.1.de eo.qui mit.in poss.in 6.

c Ecclesiastico. Secus in præbenda,uel beneficio tpali,q̃ possit sine canonica istitutione obtineri.

d Obtinendis. Idem in obtentis, ut habetur in c.1.de eo.qui mit.in pos.in 6.

e Ne per hoc.& c.Hac eadem ratione agens recuperandæ,non est: estituendus nisi primo probata colorata possessione ex titulo,ut per Archid.& Petru.in c.1.de eo qui mit.n.pos.in 6.habetur plene in c.ad decimas,de rest.spo.in 6.& in literis.eo. tit. in antiq.

f Non contestata,Et hoc uidetur tradi pro regu

g Examinato negotio. Not.q̃ ubi deueniri potest ad sententiã , lite nõ contestata , iudex potest supplere de facto pro absente adducendo probationes no. 1 auth. qui semel,C.qũo, et qñ iudex, et in l.ampliorem , C. de appel. Regulariter contra: quia iudex nõ supplet in his quæ sũt facti l.1. C. ut quæ desunt. Doc.in c. ad nostram, 2. de iureiu.et no. in c. bonæ, primo,de postulat.præla.in beneficialib.autẽ ubi uertitur periculũ aiæ ,iudex sẽ per ex officio supplere dẽt,c. cũ nobis olim,de clem. Peru.i c.1.de eo q mit.in pos.in 6.

h Fine debito.Vt in c.prout, eo.

i Præsentia,c.qm̃ frequenter,§.1.ut lit.non cont. c.2. eo.in 6.ca.1.de eo qui mi. in pos.in 6.l.properandum §.cum autem, C. de iud.

k Obtinet,scilicet quod põt per iudicem deueniri ad definitiuã sententiã,reo contumace:& hoc est unũ ex remedijs, quæ dantur contra reũ contumacem. fac,c.prout eo. De alijs uide not.d.c prout, & per Bart. in l. consentaneum.C.quo.modo,& quando iude.

l Liqueat. Vel liquere possit , vt per Abb.in cap. prout eod. Sed videtur quod semper liqueat.Aut enim actor probauit,& liquet pro eo: aut nõ probauit,et liquet contra eum,cum actore non probante &c.c.fi.de iureiu. Sed resp.contrariũ habet locum quando actor habuit omnes dilationes ad probandum.Ita quod fecit quicquid potuit,et demum reperitur non probasse,secus vbi ob contumaciam partis aduersæ non recepit omnes dilationes iuridicas,quia forte multa potuisset p̃bare si reus fuisset præsens,ut per Ab.in d.c.prout,et in c.causam.eo.

m Lite non contestata.cap. causam. eod. secundum communem et uerum intellectũ.nota ergo differentiam inter reum contumacem,et actorẽ, per

pe: quã magis fauemus reo, quo instante põt ferri sententia, etiã lite nõ contestata, actore cõtumace: secus contra: Rationes plures redduntur in d.c. causam, per gl. & Doct. quæ tñ omnes videntur tẽdere ad hac, ꝙ hoc accidat, quia maior est contumacia actoris q̃ rei, vnde seuerius etiam cũ eo agit. Et licet de iure ciuili actori contumaci dentur quæ dã dilationes, cũ id no videtur necessario seruandũ de iure canonico secundum Ab. in d.c. causam.

Quod autẽ: CASVS. Quidam iudex Mediolan. potius affectione quam iure m tus, volebat contumaces pluribus simul pænis punire, qa dicebat ipse ob talem pænarum impositionem faciliis litigantes reddunt obediẽtes, & lites citius terminatur, ꝙ est iuxta intentionem legislatorũ: vnde fuit quæsitũ qd iuris? Sol. vt hic habet, q̃a in impositione pænæ iustitia distributiua semꝑ ante oculos est habẽda: nõ obstat obiectio, si quidẽ nõ debet malum permitti, vt inde veniat bonũ, malũ estn. aliquẽ tot pænis punire, cũ sit cõtra iustitiã. No. ꝙ licet pœna possit & debeat augeri iuxta augmẽtũ delicti, non tñ põt ĩtegraliter multiplicari ob vnũ & idem delictum.

num[a] ad quem aduersarium citari fecerit, ueni re contempserit, uenienti [b] reo in expensis propter [c] hoc factis legitime [d] condemnabitur: ad aliam citationem minime admittendus, nisi de fideliter [e] in posterum comparendo, idoneam cautionem [f] dederit.

Iudex debet esse contentus una pœna ex pluribus, quæ aduersus contumacem competunt, & excrescente contumacia potest etiam ad alias procedere, h.d.

Quod autem diximus, iuribus uarie contumacia coerceri, non est ita accipiendum quasi omnes simul pænas ius dicens infligere contumaci debeat, sed quod uariarum pænarum sibi datur optio,[g] unde alterutra, quæ magis timeri [h] debeat, iudex a principio contentus erit, ad aliam [i] nihilominus processurus, si hoc meruerit proteruitas contumacis.

DE LIBELLI CONCEPTIONE,[k] & oblatione.

TIT. VII.

Actor reo comparente debet clarum iudici libellum offerre. Et quid sit libellus, h.d.

a Terminũ. Siue peremptorie siue nõ, siue in principio causæ, siue in progressu: cũ lex loquat generaliter, l. deptio. ff. de puber. & ita no. ĩ c. 1. eo. in 6. vnde sumitur.

b Veniẽti. Ergo non venienti nõ cõdẽnabitur: sed contumacia cum contumacia compẽsabit, l. si duo. ff. de dolo l. si am l. o. ff. de compẽs. & erit circũducta citatio, l. & post e dictũ, ff. de iud. ꝙ tñ itellige de speciali, secus ĩ generali ad totã causam quia licet quoad terminũ, a quo neuter comparuit si circunducta citatio, non tamen quo ad alios actus, & totam causam, vt per Perus. in p. c. 1. eo. in 6. post Rotam.

c Propter hæc. Idem ratione contumaciæ c. 1. de excep in 6. c. finem, & c. cum dilecti. eo. aliàs autẽ etiam ad expensas factas in aduocatis & procuratoribus reficiendas quis tenetur, ca. in nostra, vbi Inno. de iureiu. & in l. non ignorat. C. de fruct. & lit. expens. cum tamen quis condemnatur ob contumaciam. secus est, c. 1. eo. in 6. vbi Perus.

d Legitimè. Quod dic. vt no. 2. q. 1. in primis, & in c. finem. eod. vbi, an in condemnatione expensarum requiratur alia citatio, de quo etiam per Bar. in l. 3. §. si ad diẽ, ff. de remili. & l. 1. ff. si quis jusdi. non obtem.

e Fideliter Præsumitur, autem malitiosè quis abesse, nisi probetur legitimum impedimentum. ca. cum Bertoldus. & c. querelam, de re iud.

f Idoneam cautionem. Ex eo quod dicit idoneã, intellige, quod pignora, vel fideiussiones dẽtur. l. si mandato § fi. ff mãda. licet aliàs verbo cautionis intelligamus simplicem promissionẽ l. sancimus, C. de verb. signifi. si quis tamen hoc dare nõ potest, det iuratoriam, vel quam potest, vt traditur in c. 1. eod. in 6.

g Optio. Hoc intellige iuxta ea, q̃ no. ĩ c. crapula, de vit. & hon. cler. & in c. fraternitatis d. 33. & ꝑ Abb. in c. inter cætera, de rescri. & ꝑ Legistas. in l. qcunq; C. de ser. fugi. & videtur hoc intelligenda, qñ ad hæc remedia vel pænas cõtumaciæ nulla parti competit acti o, alias videt secus, vt ꝑ Ab. in c, prout. eo. col. pen. & in fi.

h Timeri. Illa. n. est potius infligenda 24. q. 5. c. prodest. Arg contra, c. sane, & c. pastoralis, 3. resp. de off. del. Sol. vt ibi hodie datur modus ꝓcedendi per Conc. Tri. ses. 25 in decis. reformationum, c. 3.

i Aliã. Vsq; ad tertiã uicẽ, per contumaciam eiusdã actus, l. si. C. de mo. mu. & per Ab. ĩ c. 1. de pæn.

DE LIBEL. CONCEPTIONE ET OBL.

Postquam vidimus in præcedenti qualiter reus legitime citatus debeat corã iudice comparere sequitur nunc uidere ad quid teneatur actor in prin. iudicij, & ideo proponitur nunc tit. iste, qui diuiditur in 6. partes, in quarũ prima habet, quid iuris de libello isto in communi, in secunda, quot sint eius species, in tertia quid continere debeat, in quarta, an semper eius solennitas sit seruanda, in quinta, quale sit offi iũ iudicis circa ipsam in sexta, adnot. continuatio cum seq. tit. secunda ibi, porta: tertia, ibi exprimit quarta ibi, sunt tamen: quinta ibi, in his: sexta ibi, sed no.

K Conceptione. Non male fuit in hac rub. adiecta hæc dictio. licet non ponatur in decretalibus, quia in hoc tit. non tractatur simpliciter de oblatione libelli, sed etiã qua forma debeat concepi.

Conti-

Continua autē sic. Supra uisum fuit de contumacia: sed quia non semper contingit reum, uel actorem esse contumacem, ideo uidendum quid agendum comparente reo & sic contumace.

Ioā. Bap. IN primis. CASVS. Quidam iudices penitus & omnino negligebant huiusmodi libellos, quia dicebant eorū officiū esse iura partium litigantium audire, & postea inter eas iudicare, iux. c. forus, de uer. sign. unde fuit q̄stum quid iuris. Solu. ut hic hēcur & per rōnes ī tex. assignatas confirmatur, q̄a aliter frustra esset ordinatū quod in §. fi. sup. de iud. & in cle. sæpe, de verb. sig. legimus. Non ob. obiectio, quia libellus iste nō solum respicit iudicē, sed ēt reū, ut in tex. legimus. No. primo ad libellū duo essentialiter esse necessaria, uidelicet scripturā, & claritatē: Not. secūdo casum, in quo scriptura essētialiter requiritur. a Iudici. Et a iudice postea offeret reo. & hæc est bona practica sm Abb. in c. 1. eodē, ibi & aliæ plures practicæ ponuntur, de hoc per Legist. in auth. offeratur. C. de litis conte.

IN primis igitur reo in assignato termino comparente iudici[a] libellum actor offeret, & illum ita clarum[b] & planum, ut ex eius inspectione deliberare[c] reus ualeat, utrum cedere uelit, an contendere, atque ut si contendendum sit, dispicere valeat iudex quemadmodum a se concipienda sit sententia.[d] Nihil[e] enim aliud est libellus, quam breuis[f] scriptura claram[g] actoris intentionem continens, & contra aduersarium necessario concludens.

Libellorum alij sunt accusatorij, alij conuentionales. h. d.

Porro libellorū duę sunt species,[h] alii enim sunt accusatorii, alii conuentionales: Accusatorii sunt, quibus quis aliquos apud iudicem alicuius criminis reos defert,[i] de quibus quidē in præsenti nobis non est institutus sermo, sed infra suo loco[k] & ordine dicetur. Conuentionales sunt quibus in ciuilibus disceptationibus vtimur, dum rem nostram[l] aut quam nobis deberi[m] putamus, in iudicio petimus.

Quæ debeat continere libellus, & quod ineptus, vel obscurus libellus non obligat ad respondendum, & quod iudex illum potest lacerare. h. d.

diui. c. licet Hely. de simo. c. cum dilectus, de erd. cog.

e Nihil enim, &c. Variæ quidem dantur definitiones libelli, ut per Ab. in rub. eo. & per Host. in sum. eo. & per Spec. in tit. de libel. concep. tamen hæc uisa est cæteris commodior, & eam ponit Ab. in sua praxi in c. 38. pro qua allegat l. ampliorē, §. 1. C. de appe. & declaratur per eūdem in dicta rub.

f Breuis scriptura, Libellus ergo dādus est in scriptis. 3. quæst. 3. c. offeratur, & auth. offeratur. C. de lit. cōte. & cap. 2. eo. & per Ab. in rub. & c. 1. eo. Hoc tamen nō procedit in causis uilioribus, ī quib. nulla scriptura requirit, ut supra al leg. locis.

h Clarā. Sed si breuis quomodo clara, iuxta illud Horatij Breuis esse laboro, obscurus fio. Solu. illud procedit in breuitate nimia.

Porro. CASVS non figuratur, sed nota causam diuisionis, q̄a scilicet uīs controuersia est ciuilis, uel criminalis, uel aliter dicas. q̄ una species orit a iustitia cōmutatiua, altera uero a iustitia distributiua. Ioā. Bap.

b Clarum. Cauendum ergo erit a nimia generalitate, c. 2. eo. Item cauendum quod non sit alternatiuus, l. prætor edixit. § quod autem, ff. de iniur. Nec conditionalis. §. ex cōditionali. instit. de verb. obli. Item quod non habeat verbum prægnans duplex c. fi. de rescr. l. si is qui ducenta. ff. de reb. dub. Et generaliter, quod nō ponatur aliquid unde obscuritas oriatur, no. in c. constitutus, de in integ. restit. per Inn. & Ab. in c. 1. eo.

c Deliberare. Fac. l. 1. ff. de eden. nec enim incontinenti compellitur respondere, maxime si tale est factum quod indiget matura deliberatione. fac. c. proposuisti. d. 83. & per Ab. in c. 1. eo. & habetur infra eo. § fi.

d Sententia. Quæ debet esse conformis libello. l. fin. C. de fideicom. libar. & traditur late per Legist. in l. unum. ff. si cer. pet. l. ut fundus, ff. comm.

h Duæ sunt species. Ita diuidit gl. & Doct. in c. 1. eo. & Specul. de libellorum concept. in c. quot sunt species libellorum.

i Reos defert. De his habes in l. libellorum. ff. de accus. ubi latissimè per Bar. & 2. q. 1. c. legum. & q. 8. c. libellorum.

K Suo loco. Infra de accus. post prin.

l Nostram. Ratione dominij, uel quasi, uel ratione alicuius alterius iuris, ut designet libellum super omnibus realibus actionibus, & sic uerbum nostrum stat hic large, nec significat solū dominium, sed omne aliud ius, cuius occasione q̄s potest agere fac. not. in l. 2. C. in quibus cau. colo. censi. domin. accus. post lib. 11. in & h̄a. in princ. ff. de org. iur. in uerb. Papinianum.

m Deberi c. fi. eo. & designat per hæc verba, libellum in personalibus actionibus,

Expri-

Ioã.Bap. Exprimet igitur.CASVS. Quidam actor cōposuit libelum nulla solennitate obseruata, sed simpliciter suam intentiōnem in eo explicauit,unde fuit quæsitum quid iuris, & argumento c.dilecti. de iudi.respondebatur nullam solennitatem esse necessariā: Sol.tñ vt hic legimus,q̃a libellus iste est iudicii ordinarii, iuxta §.fi.sup.de iu di.ñ obs.obiectio, q̃a illud c.intelligit quoad nomen actionis,sec⁹,quo ad substātiā: Not. primo in libello q̃nq.esse necessario explicāda,uid licet quis a quo q̃d cur & coram, quo.N o.scdo,argu.q̃d couētionalis libellus distinguit in realem,& p̃sonalē,q̃a cuius lib.ē diuersa,& c.

a Exprimet.Materia huius.§.cumulate tradit̃ per Hostiē.in sum eo. §. quod cōtinere debeat & per Spec. ĩ sua prac.ĩ tertia parte,in tit.de libel.cōcep.& ĩ c. q̃d libellus continere dēat, & communiter ĩ c.1.eo.

Dicit tamen Host.in summa eo. §.quid debeat cōtinere,vers.ideoque apponendus est, ꝙ de consuetudine in libellis opponitur solū quis ,q̃d, a quo & qua de causa petit.

g Tenebitur.cap.2.eod.cap.significantibus,de appel.

h Destruere poterit.11. q.1.c.sacerdotib.& ibi gl. in verbo incēdit, & passim per Doct.

i Solēnis.Quia licet non sit necessarius libellus ĩ forma, est tñ necesse fieri in litis exordio petitionē siue in scriptis,siue sine, ut possit inde nasci pronūciatio petitiōi cōformis & vt pssit haberi plenior certitudo super quibus petitiones,& articuli formari dēant, ut in cl. sępe, de ver. sig. ubi late tradit̃ Quō aūt differat ista petitio a libello solēni, hr̃ in d. cl.sępe,& per Ab. in sua pract. c.38.

Sunt tñ.CASVS hic cōmode nō figurat̃ sed not.hoc totū,ꝙ iter scholares fuit dubitatū

Exprimet[a] igitur oblatus libellus, non solū agentis,[b] & conuenti[c] nomen: sed & ius dicentis,[d] & petitę[e] rei, & actionis qualitatem.Et si personali experiendum sit actione, petēdi quoque causa exprimenda[f] erit,alioqui,conuentus respondere tenebitur.[g] Et iudex libellum non legitime conuentionis formam continentem concerpere ac destruere[h] poterit.

Plures dantur casus, in quibus solennis libelli porrectio non est necessaria, h.d.

Sunt tamen casus, in quib. solennis[i] hæc libelli oblatio minime est necessaria[k], veluti in quib. de plano ac sine strepitu, & figura[l] iudicii procedendum erit, & in quibus ēt non cōtestata[m] lite testes recipi possunt, & alii plures.

Bene faciet iudex, si rem terminare quæret sine t la iudiciaria, h.d.

In his quoque casibus, in quibus libelli est

b Agentis.ca.quærelam.de elect.

c Conuenti.Specu.in sua practi.in tertia parte,in cap.quid libellus continere debeat,allegat ad hoc in arg.3.q.3.c.nullus, & l.in his tribus.ff. de iudi l.fi.C.de eden.l.1.ff.eo.tit.c.2.de ord.cogni.& ca. querelam.de elect.sed iura per eum allegata interdum non multum faciunt.

d Ius dicentis.Non intelligas necessario de nomine proprio,sed sufficit ꝙ exprimatur nomen dignitatis & officij,ita ut reus intelligat corā quo conuenitur.Sed cautius ur̃ ut & nomen proprium exprimatur,& id vr̃ seruarī ĩ practica,q̃est optima legum interpres,& hoc est exprimendum,vt sciat reus,an sit iudex competens,vt infra.eo.§.fi.

e Petitæ rei.Vt habetur in c.significantibus.de appel.& c.eo.quod est idem ad verbum.

f Exprimenda erit. Vt traditur late in fine eo. & dantur per Spec.quam per Host.gl.Ab.& omnes hi versus qui comprehedunt,quid debeat libellus continere videlicet.

Quis,quid,coram quo, quo iure p etatur, & a quo.
Recte compositus quisque libellus habet.
Vel clarius sic.
Conuen ti nomen,& nomen conuenientis.
Iudicis & nomen scribet causamque petendi.
Et quascunque petet res istas scribere debet.

an libelli solēnitas sit indifferenter in qualibet cā necessaria,si.n.est inducta ad veritatē sine fraude & melius inueniendā, ac cognoscendā affirmatiue respondebitur.Cæterum Sol.est tenēda, q̃ hic legimus.quia si secus esset,non daretur distinctio iudicis relata sup.in §.fin.de iud.Non tenet obiectio,quia talis solennitas conuenit omni negocio vnde puto inde inferēdū,ꝙ præd.iudicij dist.relata à qualitate materię videtur originē trahere,licet immediate a forma sit,vt suo loco ad no.

K necessaria In casibus ergo nō exceptis libellus u idetur de substantia iudici j, de quo tamen late no. in cl.sæpe.de uer.sig.in uerbo,necessario.circa quod ta men multæ sunt uarietates apud Doct.ut per Abb.& alios,in c.1.eo.

l Et figura iudicij.Vt in cle.sæpe.de uerb.sig.& de ratione no.ibi in uerb.figuratur.

m Non cōtestata lite.De hoc uide per Spec.in sua pra.in 3.p.in tit.de libel. cōte.& in c.in quib. casibus sit offerēd⁹ libellus ante,si.uer.& generaliter.

n Alij plures.Vt puta si sint causæ uiles.auth.nisi breuiores.C.de sen.ex breui.rec.Si de cōsensu partium fuisset remissa hæc solennitas,si consuetudo haberet,ut non detur libellus ,,sunt & multi alij quos enumerare est magis laboriosum,quam subtile,& latius per Spec.in tit de libe.concep.in c.ĩ quibus casibus, uel causis sit offerendus libellus, uel non, in 3.par.sui oper.

In his quoque,CASVS,Cum actor libellū formasset,

masset, & per iudicē reo obtulisset, quæsitū fuit, an iudex teneatur ad aliquid aliud: negatiue aūt respondebatur, quia cum partes non uenerint ad concordiā præsupponitur ipsas uelle litigare, ut supra de in ius uoc. in princ. & ideo nil aliud uidebat necessariā quā ulteriora pcedere. Solu. tñ ut hic legimus tū p rōnes adduct9 in tex. tū ēt cū iudex sit bonus uir cōuenit illa ēt cōsulere, q̄ partib. expediunt, nec te net obiectio quia semper ī iudicio pōt esse locus pœnitētiæ. Not. primo arg. q medici, & iuriscōs. nō debēt ex improuiso ad q. sibi ppositas rñdere, sed matura habita deliberatione; Not. secūdo, inducias esse semper cōcedēdas qñ ob difficultatē rei proposita locus est consultationi, q̄a velox rñsum sępe sequit pænitentia.

a Probe fecerit. Quod hic dicit sumit ex c. pastoralis. de iu. nō tamen scd'm intellectū, quē ibi cōiter uidēt tradere Doc. Sed scd'm intellectū & opin. pb. i practica, ca. 36. q est sub ista inscriptione. Qd reus petat libellū offerri p actore q ualde post Spe. cōmendat practicā faciendi, quod hic dicitur, gratia litium finiendarum, vel minuendarum, & breuiandarum.

b Principales personas. Not. qd ea, quæ cōsistunt in facto, dēnt nō per aduocatos, uel procuratores proponi, sed per principales personas. fac. not. per gl. & Doct. in l. 2. de iura. calu. ex quo infertur per Abba. in c. pastoralis, de iudi. unde hæc litera sumitur, quod cum litis contestatio fiat per ppositionem negotii, petitionem & responsionem ad illā, l. vnica. C. de lit. contest. per ipsas principales partes, nō aūt per procuratores & aduocatos fieri debet, quod tamen limita ut ibi per eum, & per ea, quæ habentur infra de lit. contest. § de illo.

c Etiam aduocatos, Vel procuratores, ut no. in c. pastoralis. de iudi. & p Ab. in sua pract. c. 36. sub rubr. quod reus petat libellum offerri per actorem, & erit hoc, cū principales sunt indiscreti, & nimiæ simplicitatis, quod intellige, ut per Ab. in d. c. pasto alis.

d Terminare. Et ista terminatio non fiet per sententiā difinitiuā, casu quo sine tela iudiciaria liqueat iudici de negotio: sed faciet iudex pceptum parti confessæ, ut satis faciat intra certū tps, secus si præcessisset libellus, & secuta esset cōfessio. quia tūc debet ferri sentētia, ut not. p glo. & alios, i c. dudū. 2. de ele. refert, & cōmendat Ab. in sua pract. in loco in præcedenti nocula allegato.

f Induciæ. Scilicet uiginti dierū aut. offeratur. C. de lit. contest. uſ tñ in hoc standū cōsuetudini ipsius Curiæ, sm Bar. in d. auth. & ī auth. qui semel. C. quō & qñ iudex. & in l. 2. ff. de re iudic. Erit ergo hoc arbitrio iudicis, Ab. in c. cū in ueteri. vers. quinto. not. de ele. Quandoque etiā nullo modo dant tales induciæ, puta si citatori js literis ii bellū continētib. (vt quibusdā locis & casib. practicat) potuerit reus instrui, & ex eis deliberare, ut per Legi. in d. auth. offeratur, & p Canonistas, in c. 2. & c. litteras. de dilat.

necessaria porrectio, pbe [a] iudex fecerit, si principales personas, [b] vel in subsidium etiam aduocatos [c] factum ipsum proponere iusserit, & sine tela iudiciaria controuersiam terminare [d] tentauerit.

Oblato libello debent reo dari dilationes ad excipiendum. h.d.

Oblato tamen secundum iuris ordinē libello, certe reo conuento indulgendæ sunt induciæ, [f] quibus deliberet cendendum sibi sit, an contendendum, acceptandus, an recusandus iudex, denique ut proponat, si quas habet exceptiones. Quæ propterea comparatę sunt, ut ij aduersus quos instituuntur actiones, defendantur. [g]

Diuersarum rerum commistio parit obscuritatem. hoc dicit.

Harum uero quædam ante litis contestationem opponendæ erunt, quædam uero etiā post contestatam litem: Sed ne si qui inter has alieni tractatus medii fuerint interiecti, huiusmodi sectio obscuritatem [h] pariat. Videamus nūc generaliter de exceptionibus.

De exceptionibus, & replicationibus. Tit. viij.

Quid sit exceptio, & quod duplex eius species, dilatoria, & peremptoria. Et quod dilatoriarum quædam respiciunt iudicem, quædam actorem, quędam reum, quædam causam, h.d.

g Defendantur. Vt insti. de exce. in prin.

h Obscuritatem. Quasi dicat tractatum illarum exceptionum, quæ proponuntur post litem contestatam, debeat procedere tractatus ipsius litis contestationis, sed quia facere diuisionem, & tractare prius de his, quæ proponuntur post litem contestatem, et postea de litis contestatione, & postea de exceptionibus, q̄ proponuntur ante litē contestatā parere obscuritatem, merito eius uitandæ gratia tractemus semel de omnib. exceptionibus. Est autē huiusmodi situatio arbitraria, ut per Ab. in rub. de excep. post Ioan. And.

DE EXCEPTIONIBVS, ET replicationibus.

Continuatur titul, Iste per §. fin. supra titulo. prox. Ioā Bal.

prox.in fin.vel dicas aliter,qđ post tit.præceden. ideo proponitur iste,quia reus cōuentus debet libello sibi oblato vel consentire, vel aliqua exceptione ipsum reijcere: diuiditur aūt tot. iste contex.in 2.par.quemadmodum duo proponuntur: licet participent de alterius natura,ut dicimus de petitione hæreditatis, quæ procul dubio est realis quoad sui essentiā,& substātiā, licet participet de personalitate,l.h.ereditatis. C.de peti. hæred. vel si habent substantiam separatā nō possunt dici mixtę,

in prima tractat de exceptionibus: in secuda de replicationib⁹ secūda ibi,dant aduersus quoad primū sub diuiditur in duas partes,i prima ad no.quid,& quotu plex sit exceptio, i secūda qlib.species eius explicatur;secūda ibi, dilatoriæ sunt.

Exceptio , est CASVS non figuratur, sed no. causā dic.esse, q̃a excludere actorē contingit aliquā do simpliciter & aliquādo ad tempus;hinc est quod oīs exceptio ad vnam ex d.speciеb. commode reduci potest.

a Exclusio.Declara hāc descriptionem sequēdo Ab. in rubri. eod. vt exceptio dicatur actionis exclusio,cum in veritate competit actio, & eam per exceptionem excludi oportet, ut cū promittto tibi vel metu compulsus vel dolo , nā ex stipulatione mero iure ciuili oritur actio.sed aduersus eam excipitur de dolo uel metu,vt in prin.inst.de excep. dr ēt exceptio exclusio intentionis,qn actio. in veritate non competit actori agit tamē de facto, vt si petas a me decē,ego excipio me soluisse, nam si hoc uerum est,nulla tibi cōpetit actio. cum solutione eius q̄ debetur tollatur oīs obligatio , in sti.quib.mod.toll.obl.in princip. erit ergo tūc exceptio exclusio non actionis, quæ nulla est, sed intētionis,q̄ solū est facti hoc casu non iuris.vide de hod q̄ habetur in l.2. ff.eo. & aliquid per Bart. in l.iulianus.ff.de cond.indeb.& per Inn.in ca.cum dilecti.& in c.dudum.2. de elect. ibi appellat exceptionem intentionis, quando excipitur contra eum qui non petit,ut refertur per Ab.in rub.eo.

b In duo genera In hanc primam sectionem oēs conueniunt ut apparet ex no.per gl.& Doct.in c. exceptionem.eo & per.Host.in sum.eo.§. quę sit exceptionū diuisio,& per Spec.eod.tit.§.1.& passim p Doct.Verū est q̄ prædicti ultra ista duo mébra addunt tertiū. dicētes alias ēt esse quas appellant mixtas vel anormales de quib. etiā hic dr vt inf eo.§.sunt & quædam.& § sunt & aliæ. Sed nō placuit statim hic in ista prima sectione huius generis meminisse,tñ ob exēplum instit.iuris ciuilis.in §.appellatur.eod. tit. tum ēt quia allæ quas uel mixtas,vel anomalias appellāt, sunt vel dilatoriæ,vel peremptoriæ,quantum ad sui essentiam

EXceptio est actionis,uel intentionis exclusio.[a] Exceptionum summa diuisio in duo genera [b] deducitur, aut enim sunt dilatoriæ,aut peremptoriæ,Dilatoriæ sunt,quæ rem[c] & iudicium[d] differunt.Harum quędam iudicis personam respiciunt,quædam agentis, quędam rei conuenti, quędam uero actionis, & causæ qualitatem.

Exceptio incompetentiæ & suspicionis sunt declinatoriæ, h.d.

Personam iudicis respiciūt,uel quæ illius incompetentiam [e] arguunt, uel quæ de ipso suspicionem ingerunt, secundum ea,quæ supra [f] suo loco latius exposuimus. Et hæ declinatoriæ quoque poterunt appellari.

Procuratoris exceptiones spectant personam actoris, h.d.

Actoris partem illæ spectant, quę illum non

ex natura dilatoriariū, & peręptoriarum,vel si constant ex substantia vtraq;veniunt sub enumeratione simpliciū,fac. §.1.de act. vbi nō fit mētio d mixtis ī prima sectione, & merito si. n.sūt anomalę,merito & mō quodam anomalo debuit de his tractari.

Dilatoriæ. Hæc pars diuiditur i 4. partes ī quarū prima tractatur de exceptiōe dilatoria: in secūda de perēptoria:i tertia de exceptione mixta in quarta habetur cōsiliū circa eas, & adno.eaiū natura:secunda ibi, peremptoriæ; tertia ibi,sūt ēt; quarta ibi cauebit autē. Ioā.Bap.

prima pars adhuc subdiuiditur in quattuor partes:in prima habetur unde d.exceptiones desumātur,in secunda,qñ opponat, in tertia infert q̄dā gñalis reg.in quarta explicat quid iuris de excep. excōicationis,secunda ibi,hæ vero: tertia ibi , deducunt:quarta ibi, hic annumeranda, quoad primū casū,litigātes quidā cōsilio quorūdā aduocatorū opponebāt diuersas exceptiones desumptas modo a persona iudicis ,vel alterius partis, mō a qualitate causæ vel actionis, & mō ab aliqua alia circūstātia vñ fuit q̄situm, an id de iure liceat & cū inde in logū protrahant nō videbāt id pmittedū.confirmat:q̄a inde aperit uia cōmittendi in lege ut de se patet.Sol tñ ut hic cauetur , q̄a si secus esset,ex diuerso capite iudiciū posset reddi illegitimum , cum bonum constet ex tota cā,l.1.ff. de orig.iu.qua rōne suadere nec obiectio aliquid cōcludit,q̄a ex bono non deducit malū,nisi eo male vtat homo: Not.primo a contrario sensu qđ si huiusmodi exceptiones non opponerentur, actus tenere. Not. secundo arg.perfectionē alicuius alique qñ cognosci non posse nisi beneficio exceptionis

c Rē.ut si sit factū pactū de non petēdo intra certū tēpus,q̄a hæ non solū differūt in iudicio opposite sed et rē,ut in §.appellantur.Inst.eod. & per Ab.in c.exceptionem uers secundæ dilatoriæ.eo.

d Iudicium. Vt sunt illæ,quæ speciali nomine appellantur declinatoriæ.de quibus statim hic dicit quæ licet iudicium differant, tamen nō differunt rem principaliter.

e Incōpetētia.c.si diligenti,& p to.tit.d for.cōp.

f Supra. Vt supra de iudi. §. recusatione. cum seq.c.

seq.cū speciali, de appel.c.suspicionis. de offic.del.
a Agere velit.c.1.de synd c.qui uere,26. qu.1. & supra de procurat § sed nec omnes, & per Hostie. in sum.eod.ti.§.quis dare, versic.sunt autem.& §. quis dari versi.item monachi.& fac.§.peuu,insti. eo.fac.C.qui leg. pers.hab.standi in iud.per tot & l.fi. §.necessitate,C. de bo. quæ lib.& ibi per Doct.
b Esse negetur. Vt p Bart.in l.3.§.de fendi,ff.ex quibus cau.in poss.eat.& hæc quæ prouenit ex defectu mandati, potest opponi etiā post latam sententiam, ut inf.eo. § ergo in initio, Ab.in c.in nostra. ver.item nota. de proc.
c Non interesse, Quæ pariter est dilatoria.vt not.per gl. & Ab. in ca. ex parte,de testib. & per Abb.in c.1.de acc.per Bart.in le. posth.§. si quis de his.ff de inoffic te stam.
d Audiri non debere.Vt per Ab.in c.quia frustra, de vsur.in fi.
e Cautionē postulet.Vt le. qui proprio.§ quā aliū.ff.de proc.l.exigēdi,C. eo.tit.de procura.
f Spoliatum esse. cap.cum dilectus. vbi latissime per Ab.& Doct.,de ordi.cogn.
g Reuocet.Vt.c fi. de fo.com.& le.2. ff.de iudi.
h Libelli. Hæc autē licet sit dilatoria, poterit tamen interdum opponi etiam post sententiam, uidelicet cū talis est ineptudo libelli, quæ nō cōcludit iusagendi nec super eo sñīa formari pt, vel firmari, ut p Abb.in c.cum dilecti. de emp.& vend.
i De litis pēdētia, ut p Bal.in l.perē ptorias.in fin.C.sent.resci.nō posse.& in l.senatus C.qui accus.nō possunt, Fel.in c.exceptionē, eod.
K Diem solutionis.Vt in l.1.in fi.ff.qñ dies vsufr. ced.hoc tñ qñq.opponitur ad processum, qñque ad merita causæ, itaq.scdm modū proponendi uariandū erit & tps vt p Ab. & alios ī c.exceptionē,eod.

legitimam in iudicio standi personam habere demonstrant, quales sunt procuratoriæ, ut puta, si quis per monachum, aut regularem, aut clericum agere[a] velit. Item si quis ut tutor, vel curator, vel procurator, vel syndicus compareat, & illum tutorem, uel curatorem, uel procuratorē, uel syndicum esse negetur[b], vel sua nō interesse[c], uel audiri non[d] debere proteste tur, & si quæ sunt similes.

Quæ sint exceptiones descendentes ex persona rei hoc dicit.

Ex persona rei deducuntur, ueluti si quis ab eo qui alienam litem defendit, de iudicato soluendo cautionem postulet,[e] aut si ab actore se spoliatum[f] esse reus conuentus coram iudice queratur, & propterea restitutionis beneficiū imploret, vel si actorem ex legitima causa domum reuocet.[g]

Quæ sint exceptiones descendentes ex causa, h d.

Actionem & causam respiciunt, ut cum proponitur de ineptitudine, aut incertitudine libelli[h], aut de litis pendentia,[i] aut cum nondum diem solutionis.[k] venisse prætenditur.

Declinatoriæ exceptiones proponi debent ante omnem exceptionem, alioqui amplius opponi non poterunt h.d.

Hę uero regulariter[l] omnes ante litis contestationem proponi debent. Sed quas declinatorias appellauimus non modo ante litem contestatam uerum etiam ante omnem[m] dilatoriā exceptionem opponere reum oportebit, alioqui si aliam[n] primo proposuerit, cum per hoc in iurisdictionem eius, coram quo proposuit, cōsensisse uideatur, eiusdem iurisdictionem sero declinare conabitur.

Dilatoriæ exceptiones non declinatoriæ regulariter proponuntur ante litem cōtestatam, h.d.

Hę uero CASVS. Quidam litigātes desiderio uictoriæ moti, iqualib.parte iudicii uolebāt su. adno.exceptiones pponere putabant autē sibi esse licitū, quia ipsarū bñficio singula iudicii gesta ñ solū legitime fiunt sed ēt apparent aliter vero secus cōtigeret. Cæterū.Sol.ut hic cauet, qa natura istarum exceptionū id uidetur requirere, nec tenet obiectio, siquidē tunc aliqd factū dr legitimum, qñ suo loco & tpe est gestū. No.primo, actiones non esse ltīmas nisi loco & tpe debito fuerit factæ.No.scdo qp est tacite uel expsse semel approbatum, nō potest postea reprobari.
l Regulariter. Hoc iō dicit, quia qñq. ēt post litē contestatā proponūtur, ut patet ex superiorib. notu lis & hr latissime p Canonistas, in c.exceptionē, inf. eo.§.prox.uide aliquid p Legistas ī l.naturaliter,§.nihil cōe, ff. de acq. possess.super combin.Bart.
m Oēm 3 qu. 6 §. exceptio.ca.pastoralis eo.c.īter monasteriū, de re iu. l.apertissimi,& l. cum spālis. C. de iud.l.fi.C.eo.l exc ept.C. de proba. & ibi habetur, & in c. quoniā contra,de probat.
n Si aliam, Puta

T dicen-

dicendo quod aduersarius eius qui excipit, est excommunicatus, & super hoc sententia feratur, & sic approbatur persona iudicis, vnde ipsum postea reprobare excipiens non poterit, 4. q. 3. §. itē si quis testibus, & 3. q. 8. c. cuius in agendo, fac. l. sed et si susceperit ff. de iu di. & habes late, in c. inter monasterium. de re iudi.

a Ergo bene ergo quia hoc ex supradictis infert, & no. ī hac materia quatuor tempora ante litis ingressum & tūc regulariter proponūtur declinatoriæ & peremptoriæ litis finitæ, vt īfra eo §. harum, post litis ingresśū ante cōtestationē, & tūc proponūt regulariter dilatoriæ illæ, quæ non concernunt psonā iudicis. Tertiū post litem cōtestatā ante sententiā, & tūc regulariter pponūtur peremptoriæ. Quartum post snīam, & tūc proponi posśūt quędam dilatoriæ, puta, quæ retro actū processum nullū redderēt, vt hic in fi. & quędā perēptoriæ. vt p Spec. eo. tit. nostro, d. §. nu. 14. & per Bal. in l. 1. C. de iur. & fa. ign.

b A iudice. Nota. iudicem ex causa posse abbreuiare

si diceretur orta post conclusionem in causa.

f Iureiurando. Nota casum, in quo iuramentum est legitima probatio. Vtrum autem hoc hēat locum in peremptorijs: varie loquuntur Doc. vt hē in c. pastoralis. eo. & per Spec. in d. §. eod.

Ergo in initio litis declinatorię opponi debent & probari. Cæterę post oblatum libellum ante litem contestatam intra terminum a iudice [b] assignatum, quandoque opponi, & probari [c] poterunt.

Ponit aliquos casus, quibus, & post litem contestatam dilatoriæ opponi possunt, h. d.

Sed & lite contestata quandoque eas opponere licebit, ueluti si qua nuper [d] reo competēs exorta fuerit, uel is, qui eam opponere uoluerit se postmodum [e] ad eius notitiam peruenisse iureiurando [f] fidem faciat, uel esset huiusmodi, quæ retractum processum nullum [g] redderet, ut est ea, quæ uel mandati, uel iurisdictionis defectum arguit.

Et ex loco, & ex tempore, & ex alijs fontibus ducuntur exceptiones, h. d.

Ducuntur autem huiusmodi exceptiones nō solum ex suprapositis causis: sed etiam, ex loco [h], ex tempore [i], & ex aliis pluribus [k] vt tam Pontificii, quam Cęsarei iuris libris facile est legentibus cognoscere [l].

Exceptio excommunicationis licet sit dilatoria, tamen potest opponi, & ante, & post litem contestatam. h. d.

His annumeranda est etiam excommunicationis exceptio, quæ licet & ipsa dila-

g Nullum redderet. Habet late in c. ī nostra. de pc. Host. in sum. eo §. hæc de dilatorijs, versi. sed certe. Idē si partes fuissent pcestatæ, velle se aliquando huiusmodi exceptiones oponere, c. pastoralis. eo. videlate p Felin. ī c. exceptionē. eo. per Legist. in l. ita demū curat. & i l. licet. C. de proc.

Ducuntur. CASVS hic non figuratur, no. tamē ex isto §. iuncto §. r. supra eo. qđ omnis exceptio desumitur aliquādo à causa ītrinseca eorū quæ in iudicio necessario requiruntur, aliquādo vero à cā extrinseca. Ioā. Bap.

h Ex loco. Vt quia dicatur nō tutus cle. pastoralis, de re iu. & supra de ī ius vo. §. locus, vbi not. vel quia alio loco sit qđ soluendum, capit. vni. de plus per.

i Ex tempore. Vt sup. de in ius voc. §. sed & si te.

terminum a iure statutum. nam ad proponendas dilatorias, ius præfigit terminum litis cōtestationis, cap. inter monasterium, de re iud. & l. fi. C. eo. & tamen iudex potest abbreuiare, vt hic, & c. pastoralis, eo. vnde sumitur, & hoc tenet Bart. in l. 2. ff. de re iu.

c Probari. Imò dilatoriæ solutionis probabitur postquam actor fundauerit intentionem suam in exceptione, C. de probat. & 4. q. 6. §. exceptionem habetur in c. exceptionem, eo.

d Nuper. Nihil est enim, quod imputetur reo quod non proposuerit ante litem contestatam, fac. c. insinuāte, vbi Doct. de offi. dele. & c. pastoralis, eo arg. in l. de ætate. §. ex causa ff de inter. actio & in l. 1. in prio. ff. de vent. inspic. cap. cæterum. de iu. cal. & d. 50. c. vt constituerēt fac. l. 2. C. de cōsor. eiusdē lu.

e Postmodum. Id est, post terminum. intra quem omnes exceptiones dilatoriæ proponi debent, sic c. præsentium. de testib. late habetur in c. pastoralis. vbi inqt. Ab. quod nō posset proponi hęc dilatoria

K Pluribus. Vt puta ratione rescripti, vt per Spec. eo. tit. nostro. § 1. vt si. dilatoriarum aūt. & sunt plures exceptiones, quam actiones, vt per eūdem eo. tit. §. viso ante fi. vers. postremo non.

l Cognoscere. Sic Insti t. eo. §. hæc exempli.

His annumeranda. CASVS in tota hac parte ita pōt in cōi figurari. Quidam opposuerūt exceptionem ab excōicatione desumptam, idque faciebant in qualib. parte iudicij, nulla iuris forma seruata non declarando excommunication. atque modo contra vnam, modo vero contra alterā partem litigantium, vnde fuit quęsitum quid iuris. si enim excōicatus pōt esse in iudicio causa defensionis, § hi vero supra. de procurat. excep. ista ex hoc cap. esset nulla; si vero causa agendi prohibe etur, ius eius tolleretur uel diminueretur, quod esset cōtra iustitiam, at si id esset admittendum, debere opponi iuxta §. hi uero, supra eo. tit. nostro. Sol. tū ut in hac parte definitur, quia si aliter esset, ius excōmunicationis redderetur frustra, Nō obstat obiectior

toria [a] sit, a cæteris tamen dissimilem naturam sortita esse deprehenditur: nec enim post oblatum tantum libellum ante côtestatam litem ve lut cæteræ, sed in qualibet parte litis opponi po terit [b], peremptorio termino ad proponendum exceptiones declinatorias, & dilatorias, præfixo minime [c] obstante. Quod est in hac exceptio ne speciati obseruandum, ne quisquam in periculum [d] animæ suæ excommunicato communicare compellatur, quod si eam reus omiserit, vt actor [e] sumptibus & laboribus fatigetur, in expensis legitimis [f] condemnandus erit.

In opponenda exceptione excommunicationis, seruanda est certa forma, h.d.

Sed cum per malitiam [g] hęc exceptio in iudiciis opponeretur, frequêtius Innocentiana, constitutione [h] consultissime cautũ est, ut certa in ea proponéda forma seruari debeat, uti ex ipsius constitutionis tenore facile apparere potest.

Exceptio excommunicationis potest actori opponi in prima tantum instantia, non in secunda. Idem de cæteris dilatorijs. h. d.

Hęc tamen in prima tantum instâtia sibi locum uendicant, quod si succumbens actor appellauerit prętextu excommunicationis opposi tæ, a prosequutione appellationis minime excludendus [i] erit, quod & in cæteris dilatoriis multo magis locum obtinet [k].

Reus excommunicatus licet reconuenire non possit admittitur tamen ad proponendas suas legitimas defensiones. h.d.

Reus autem [l] nullo obstante excommunicationis uinculo, uelut recte conuenitur, ita

ctio, quia ius alterius nec tollitur, nec proprie diminuitur, sed solum differtur, ad text. autem in d. §. hæ vero, dico ipsum verificari regulariter, ut in casu nostro limitatur ob naturam excommunicationis. No. primo, exceptionem excommunicationis esse specialem & ideo regulę quę dãtur de exceptionib. in côi, in ista sæpe debẽt limitari. No. secũdo exceptiones aliquãdo oriri etiam a iure speciali, & iõ a iure communi non debent regulari.

a Dilatoria sit. Quoad sui substãtiã, & regulariter opponit, tñ qñq. in vim peremptorię puta, ad pimẽdã electionẽ ppex côicationẽ eligentiũ, vel electi, quo casu non haberet locum quod hic dr, & in c. 1. eo. in 6. & ibi etiam no. in cle. 2. eo.

b Opponi poterit cap. exceptionem eod. c. 1. eod. in 6. clc. 1. eod.

c Minime obstante. No. qterminus pfixus simpliciter ad aliquid faciendum, seu præponẽdũ ad id ex cuius omissione ĩminet animę periculum viam non præcludit. Et hæc ratio, ob quam, in causa matrimoniali sententia abnegatiua matrimonij ñ trãsit in rẽ iudicatã c. lator. & c. cõsanguinei de reiu. vbi ẽt no. de quo plenie p Ab. in c. iurauit & pb. & aliqd ĩ c. exceptionẽ. eo.

d Periculum aĩæ. No. quod ẽt ĩ iudicio non sine periculo communicatur, de quo dic vt no. c. intelleximus, de iudi. Vt ex hac ratione aliter dicendum est de suspenso, quam de excommunicato, de quo late per Ab. in c. Apostolicę, eo.

e Vt actor. Requiritur ergo qđ reus maliciose distulerit opponere, alias non procedere quod hic dicitur. Vnde si destiterit opponere ex causa rationabili, puta, quia non habebat in prcmptu probationes cessaret hæc condemnatio. pro quo allegat Host. l. argentarius, §. pen. ff. de eden. Ab, vero in c. exceptionem eo. adducit bonum tex. in c. plerumque 2. q. 7.

f Legitimis. Quæ autem sint expensæ legitimæ, dic, ut per Ab. & alios in ca. exceptionem, eod. Sed nunquid iudex teneatur condemnare in expensis, etiam si non fuerit paritũ. Item si non condemnauerit, an pars possit appellari. Vide p Abb. in ca. significauerunt, vers. sed circa prædicta, ca.

g Malitiam. Quæ semper crescit, 12. q. 1. c. omnis ętas. & 20. q. 3. c. procliuus, & §. meliores authen. de nupt.

h Constitutione. Vt in c. 1. eo. in 6.

i Excludẽdus erit. Sed contra, ca. per tuas, de senten. excom. Sol. cõtrariũ procedit, qñ quis appellat a sẽtẽtia excommunicationis, quam dicit iniustam, hic loquitur, cũ appellatur ab alio grauamine & de excõmunicatione nihil ipse dixit, nec confitendo eã iniustã, neque nullam, sed aduersarius opponit de excõmunicatione ad finem istũ repellẽdi, qđ nõ dẽt admitti, cũ iste se defẽdat. Ita solu. Ab. in c. significauerũt, & in ca. fi. eo. Sed quid dicemus, si qs sit excõmunicatus, ob illam eandem causam, ob quã appellauit? Resp. adhuc habet locũ, quod hic dicitur, nec pcedit c. per tuas ut per Abb. in d. c. fi.

K Locũ obtinet, vt habeẽ in le. ita demum, C. de procur. aliquid etiam per Abb. in c. pastoralis, eod. & ca. eorum, de restitutione in integr.

l Reus autem. Intellige hoc de reo necessario, nõ autem de voluntario, sedm ea quæ diffuse no. per Abb. & alios, in ca. cum inter eo. Vbi ponit quod in tm necessitas, vel præiudicium imminens aditũ pręebet ad essendum iudicio, ut ob hanc causam admittatur quis etiã tamquã actor, vt puta, si reus esset fugitiuus, si res esset tpe peritura, cum enim

quis stimulatur ad agendum ex imminenti periculo, potest dici hæc actio defensio quædã quod tam in penitus non firmat.

a L. itimas defensiones. cap. cum inter.eod.ca. intellex imus de iud.ubi ordinarie.

b Absurdum. Nota arg.ab absurdo simile in c.ex ore, de priuil.& c.quẽ admodum de iure in.c.cum inter,eo l.nam absurdum. ff.de bo.libe.

c Condemnaretur. Quod est absurdum.argu.l.ab sentem.ff de pæn. Sed an reus excõicatus possit petere a iudice sententiã ferri ꝓ se, & uidetur:cum enim permittatur ei esse in iudicio,uidetur etiam permitti, ut faciat oẽs actus, quos potest facere tanquã reus in iudicio. Cõtrarium tenetur cõiter, ut ꝑ Doct.in c. cũ inter.eo.in c.intellex imus.de iud.

d Permittitur.Vt cap.cum inter.eo. & §.fi.infra de mutuis.per. An.autẽ possit excõmunicatus compensare not.in d.c.cum inter.in fi.de iu.§.fi.

e Separat. Hoc est de maiori,quę appellat anathema,vt infra de senten.excom.in prin.& c. si quẽ, eo.tit.& huius derisionis ratio est in promptu qa scilicet minor excõicatio non separat a communione fidelium,sed tantum a participatione sacramentorum.vt not.in locis suppra allega. Vnde nõ mirum,si potest esse in iudicio excommunicatus minori,cum non veretur communicare cæteris fidelibus,fac.c. Engeltrudam.3.q.4. & habetur per Spe u.in §.viso,versi.& minor.

f Demonstrant c.1.eo.in 6.

Peremptoriæ. Licet hæc pars posses subdiuidi qm tñ in ca.põt in communi casus vt puto figurari,propterea est animaduertendum, quod quidã uolentes uideri iurisperiti,proponebant in iudicio nullo temporis.vel iudicii ordine seruato,& ideo petebant a iudice vt indicare vellet iudicium fuisse,& esse nullum,& parti tale ius agendi minime competere,quia quæ contra i fiunt, debent declarari nulla.l.non dubium C.de legib. vnde quæsitum fuit,q̃, quot, & qñ sint exceptiones istæ proponendæ Solu.vt in hac parte cauetur, quia sicut sunt diuersæ, ita etiã diuersam habent naturam, & tempore sibi proprio suum producunt effectũ Obiectio autem non uidetur concludere,q̃a si legitimę & modo legitimo fuerit propositæ,nõ tenet augmentũ: secus aliter. Not. primo, unde huiusmodi exceptiones desumantur, & ideo sicut ista sunt diuersa,ita etiã diuersæ erũt naturæ: Not. secundo, quod semel legitimè terminatum fuit, absonum uidetur iterũ examinari, q̃a reiteratio inutilia nunquam est admittenda: No.tertio,quasi exceptio ptiones, licet peremptorias reddi eĩmo nulla, nisi debito iudicij loco fuerint proposite.

g Peremptoriæ. Simile in §.appellatur.eod.

h Elisoriæ. Vt intelligamus,q̃d sibi uult ista duplex appellatio sciẽdũ est ꝙ Ab.ĩ sua practi.ca.16. ubi tractat de peremptoris exceptionibus facit differẽtiã inter perẽptorias,& elisorias & peremptorias putat eas appellari oportere,q̃ fũditus uel ĩ totũ(ut hic dr̃)perimũt & tolũt obligatione ciuilẽ & naturalẽ,ut exceptio solutionis, & acceptilationis, & has potius putat dicendas,defensiones q̃ acceptiones,q̃a non sunt actionũ exclusiones Alię vero vt pacti cõuenti, doli, metus,q̃ nõ perimũt.sed elidũt,putat melius appellari elisorias,quam peremptorias.Et licet hęc differentia de nominationis non sit seruata in §.appellantur.insti.eo. tamen, quia non est contraria iuri.imò adiuuatur rationibus non fuit visum abre,hanc differentiam quasi digito ostendere,quæ videtur etiam de mẽte.Spec. vt per Ab. ibi,& facit ad h oc quę dicit Ab.in rub.eo.& not. supra eo.in prin.& per eundem. Ab.c.exceptionẽ, versi.circa peremptorias.&quod no.gl.2.in c.1.de lit.contest.in 6.vbi etiam Doct.

i Perimunt.Vt solutionis,acceptilationis.

k Semper.Id est,sine præfinitione temporis, vt ff.de doli.except.l.pure.§.fi.

l Pacti conuenti.s. ilicet de amplius non petendo,quæ tanquã peremptoria non imped t litis contestationem,vt per Bar.in l.si tibi § pactus, ne peteret.ff.de pact. Sed exceptio pacti de n on agendo impediat lit.cõtestationẽ. Rñ Do. variè sẽtiũt de quo post alios vid Peru.in c.1.de lit. cõte.in 6.

m Contra leges.Verbi gratia, cõtra legẽ Iuliam fundi

ad legitimas [a] defensiones semper admittitur. Satis enim absurdum [b] esset, si actore impugnante defensionis copia reo denegaret. Quia sic multoties condemnaretur [c] absoluendus. Reconuentionis tamen potestas eidem minime permittitur.

Superius dicta de excommunicatione, intelliguntur de maiori h.d.

Cæterum,quæ supra de excommunicatione diximus. non de quacunque excommunicatione sunt intelligenda, sed de ea tantum, quæ a perceptione sacramẽtorum, & a fidelium communione separat,[e] ut etiam ipsa Innocentianæ constitutionis uerba demonstrant. [f]

Peremptoriæ exceptiones sunt,quæ ius actoris perimunt,& semper agentibus obstant. h.d.

Peremptoriæ [g] seu elisorię [h] exceptiones sunt,quæ in totum ius agentis perimunt [i] & semper [k] agentibus obstant,qualis est doli mali,metus,pacti conuenti,[l] solutionis,iurisiurandi,præscriptionis, transactionis, & rei iudicatæ, & si quid contra leges [m] factũ esse dicatur.

Exceptiones peremptoriæ litis finitæ sunt, quæ impediunt litis ingressum, h.d.

Harum quædam dicuntur peremptoriæ litis finitæ: quędam simpliciter peremptoriæ. Peremptoriæ litis finitæ sunt quę litis impediunt ingressum [a] & aduersus agentē omni tempore opponi possunt, qualis est exceptio transactionis [b] iurisiurādi, [c] & rei iudicatæ, [d] quæ uel ipso limine iudicii proponi poterunt. Cum enim super negotiis, transactione, a iureiurando & sententia decisis, alias lis inchoata terminata fuerit, ualde absonum [e] fuit, super eisdem nouum assumi debere iudicium, & quasi in infinitum forensia iurgia protrahere. Inde quoque litis finitæ exceptiones appellantur, quo ut aliquis esset finis litium, institutæ fuerint. Idem iuris est, in aliis etiam peremptoriis exceptionibus, quę vulgo manifestæ sint, & notoriæ [f] habeantur.

Exceptiones peremptoriæ proponuntur post litem contestatam ante sententiam, h.d.

Cæteræ uero litis cōtestationem minime impediunt [g] atque ante sententiam erunt regulariter [h] proponendæ, quas quidem si dolo malo suo tempore in prima instantia reus proponere distulerit, etiā in causa appellationis opponendi sibi facultas denegabitur. [i]

Præiudiciales exceptiones sunt, quæ alteri causæ præiudicium afferunt, puta, exceptio consanguinitatis causæ restitutionis uiri, exceptio natalium, petitionis hæreditatis, h.d.

fundi dotalis. Insti quib. alien. li. vel no. l. 3. & ibi not. ff. eod.

a Ingressum. f. si ante litem contestatam opponantur, & in uim declinatoriarum, sed oppositæ post litem contestatam, censentur opponitę ad merita causę. Bal. & Do. in l. post q̄ liti, C. de pac. & l. exceptionē. C. de ꝓbat. Legitę cōmuniter, in l. nā postea. ff. de iure iu. & i l. elegāter. §. si q. s post. trāsa. ctionē, ff. de cōdi. inde & l. fi. ff. pro soc. Et plerasque differētias, quæ resultant, utrū tales exceptiones opponatur tamquā declinatorię uel tā q̄ perēptoriæ, per Perus. in c. 1. de lit. cōte. i 6. post glo. & alios. Si autem nō apparet, utrū sint oppositæ tanq̄ perēptorię, uel tanquam declinatoriæ, in dubio quales sint reputandæ, p eūdē ibidem. Debet tamē esse caut9 is q̄ opponit exceptionē litis finitæ tanq̄ declinatoriā, ut offerat se paratū in cōtinēti probare, alias si aduersari9 negaret dictas exceptiones esse ueras, tūc nō impediret litis cōtestatio, sed deberet reseruari post litis contestationē, ut tradit in l. nā postea. §. 1. ff. de iure iur. & latè Perus. in d. c. 1.

b Transactionis. Ca. 2. & ibi Ab. de transact. & no. in c. fi. eod. in 6.

c Iurisiurandi. Siue sit pactum iuratum de non petendo siue de nō agendo, siue simplex iuramentum de non petendo, omni casu exceptio ex iuramento descendens impedit. litis contestationem & ad rescriptum, & ad processum opponi potest, ut sic periurium uitetur, ut tenent communiter Doct. quos refert Peru. in c. 1. de lit. contest. in 6. reiecta dist. Io. And. & fac. l. 2. ff. de iureiu. & l. nō erit §. dato. ff. de iureiur. c. et si Christus, eo. tit. & c. ueniens. de accus. de hoc per Spec. in §. dicto, eod. tit. nostro. nu. 45.

d Rei iudicatæ. Ab. eo. f. cui fuit ius iudicādi. l. 4. §. condemnatū, ff. de re iud. l. nō putauit. §. non quæuis. ff. de bon. poss. cōtra tab. alias nō tenuisset snīa. c. at si clerici, de iur. Vnde snīa lata ab excōicato, & schismatico, nō pareret hanc exceptionē, p no. in c. 1. de litis cōte. in 6. idē fit iudicatū non seruato iuris or. 2. q. 6. §. definitiua. Idē si simus in cā cuius natura repugnet huic exceptioni, ut est cā matrimonialis in casib. c. lator. de re iud. Et ꝓcedit q hic dr̄, tā in cā ciuilis, q̄ criminali. c. de his. de ac. Per in d. c. 1.

e Visū fuit. l. cās. & sacris C. đ trās.

f Notoriæ. Pa no. p Ab. i c. 1. de no. oper. nūc uers. fac. q no. i simili, post no. in l. post rē iudicatā. ff. de trans. & i c. 1. de lit. cōt. i 6. & p eundē Ab. in ca. exceptionē. nu. 16. eo. & in c. r. đ ord. cog. ubi reassumit totā mate riā fac. c. quoniā. de fil. psby. & Per. i d. c. 1. ponit regulā, qđ perēptoriæ dēnt opponi post litē cōtestatā, cui accōmoda quadraginta tres limit.

g Impediūt. Ergo p talē exceptionē nō fit, litis cōtestatio, alias nō requiret, an impediret uel nō, c. 2. de lit. cōte. i 6. & quē ad modū hæ perēptoriæ non impediūt litis cōtestationē ita ēt illarū taciturnitas nō faceret rescriptū ad lites surreptitium, quo minus saltē ꝓcedat s̄m formā iuris. Inn. in c. ex par. de lit. cōt. peru. in c. 1. eo. tit. in 6. Nisi essent litis finitæ. uel nisi essemus ī rescriptis gratiosis ad bn̄ficia: secus ī rescriptis ad bn̄ficia iustitiæ, q a tūc stamus iuri cōi ut latius per Peru. in d. c. 1. in 1. col.

h Regulariter. ideo dicit regulariter, quia dantur multi casus, in quibus tales exceptiones etiā post sniam opponi possunt, ut exceptio falsitatis, c. cū uenerabilis, eo. per Abb. in c. licet. de prob. & plures casus posuit. Accurs. in §. appellantur. Inst. eo. & per Spec. §. dicto. num. 14. hoc eo. tit. & per Bal. post Accur. in l. 1. C. de iu. & fact. igno.

i Denegabit, Secus si nō dolo ꝓponere distulerit,

qua potuerũt opponi l.p hãc,C.de temp.appel.c.cũ Ioã.de fide instru.& hoc q differẽs dolose oppone re in prima instãtia, nõ poterit post in secũda op ponere,ut audacius forte oppositũ hic, cum non sit de hoc in promptu text. aliquis, nisi capit.ex- quendi quod suum est esse actionem, & exceptionem aliquando,sed actio directe, exceptio uero indirecte operatur, sed reductiuè est tantũ actio.

a Appellari possunt.Et sic eas appellat Abb. in sua pract.c.61.q inscribitur de exceptionibus peremptorijs. facit §. prẹiudicialis.in fi. de actio. & no.per Ab.in ca.3.de ord. cogni.

Sunt etiam quædam exceptiones,quæ præiudiciales appellari possunt,[a] ex eo quod alteri cognitioni præiudiciũ afferunt,utpote, si qua mulier Titium in uirum petat[b],qui ad mulieris intentionem [c] elidendam consanguinitatis obiiciat exceptionem , qua probata , cum quæstio principalis perimatur,de ipsa est cognoscendũ ante,quam ad definitionis[d] articulum procedatur.Idem si petenti hæreditatem natalium obiecta sit exceptio.cum enim succesionis causa a causa natalium dependeat , posteriore quoque loco cognoscenda [e] erit.

Spoliatus opponens de spolio in modum exceptionis,non cogitur respondere antequam sit restitutus, hoc dicit.

Sed et si quęstio spolii in modum exceptionis, [f] petentibus obiecta fuerit, probationes super spolio primitus erunt audiendę . Eoque legitime probato, reus non cogetur respondere positionibus,donec integre restitutus [g] fuerit.

cepcionẽ.eo.arguendo a special.Sed hoc & æquissimũ uñ,& tenet Io. An. & Host.in c. inter monasteriũ. de re iudi.& Ab.in.c.1. eo.& idem Ab. & Ant.de Bu.in d.c. exceptionẽ.nu.17. & uñ com. opin. Canonistarum.

Ioã.Bap. Sunt etiam. Hæc pars diuidit in 2. partes:in quarum prima habet,quid iuris đ exceptione pjudiciali. & spolij. in secũda uero de exceptione contra testes tractat. secũda ibi, sunt & aliȩ,quoad primũ casus ita ĩ hac parte potest in cõmuni figurari. Cum litigantes soleant diuersas ĩ iudicio pponere exceptiões ad aduersarium repellẽdum, hinc est q fuit dubitatũ de nõnullis,utsi quis petet hæreditatẽ, & opponatur sibi exceptio de legitima natiuitate, vel de spolio facto,cuius vigore sit prius restitutio facienda,vel alia simil.secundum qualitatem casus contingentis,& cum vnum iudicium distinguatur ab alio,iuxta tradita per docto. de dist. iudicij loquentes,negatiue respondebatur , alioquin requiritur iudicia esse adinuicem permistæ, quod videtur inconueniens secundum tradit.distin. de iudicijs vt dixi, & si exceptio esset spolii tantum, eod.pacto uidetur esse respondendum , quia dolo petit quia statim restitutus est , capit.dolo facit. de reg.iur.in 6. Cæterum Sol. prout in hac parte cauetur, quia aliquãdo inde tolluntur lites quod expedit reipub.& ideo præiudiciales exceptiones merito quidem dicuntur.aliquando vero in pœnam ipsius spoliatoris id factum fuit.Non obstãt obiecta,ad primam obiectionem dico,iudicia esse adinuicem distincta,quoniam tantum vnum dependet ab altero,propterea non tenet obiectio,& vera remanet decisio:ad secundã autem dico,dict. regul.verificari quando constat de dolo , secus in dubio, vel ob delictum spolij etiam limitari iuxta. capit.5.in fin.de restit. spol. Not. primo quod aliquando iudicia habent adinuicem ordinem & dependentiam , quæ nisi obseruatur,administratur vt iniustitia, Not.secundo, medium conse

b Petat.Et sic libera persona vẽdicari potest adiecta tamẽ causa, vt quia filius meus est maritus meus est.fac. l.1.ff.de rei vẽdi.& no.in ca.ex parte, de rest.spol.vbi Innoc.& ali.& no.p Ab.in c.1.de ordi. cogn.vnde hic sumit. & not. verbũ petat , quod designat quod id q dicit hic, habet locum, cũ agitur petitorio, sec9 enim esset,si mulier ageret possessorio,quia tunc non admitteretur exceptio cõsanguinitatis, seu alia cõcernens defectum proprietatis,c.ex cõquæstione.de resti.spol.& per Abb.in d.c.1.

c Intentionem elidẽdam.Quę prius est fundata , vnde reus codẽnandus veniret,nisi se defenderet.debet enim iudex iudicare secundũ merita causæ, quæ pandũtur assertione partiũ.l.fi.C.si per uim, vel alio modo.Vnde vt appareat,vtrũ reus sit absoluendus vel non, debet discuti sua exceptio,& hæc est decidẽdi rõ hoc casu.secundum Ab.in c.1.de ordin.cogn.

d Definitionis.Scilicet causæ principalis & matrimonij,super qua sufficit vt pronuncietur , de quo tamen late per Ab.in c.1.de ordin.cogni.

e Cognoscenda erit.Cap.3. de ord cogn.& ibi p gl.& Doct.&c.c. lator. q fil. sint legi.& 3. q.11.§. si de hæreditate.& §. si crimen, & l. 2.C. de ordin. cogn.& l.qm.C.de adult.& l.præses.C.de plagi.

f Exceptionis. Et ista exceptio spolij est dilatoria Ab.in c.cũ dilectus.vñ sumit.de ord.cog. & p Ab. in c.venerabilis,de off.del.p Lãfr.& in rub.de cau. pos.& pp. & licet videt hic nõ inter perẽptorias, tñ ponit respectu quo sapit natura p iudicialiũ exceptionũ.Et q hic dicit in modũ exceptionis, pcedit in iudicijs ciuilibus,in quorum tractatu sumus,in criminali aũt pcedit q hic dr. etiam si p viã actionis spolii intẽtetur.3.q.1.p to.& 2.q.per tot.& p Ab.in c.2.uer.quæro,hic tex.dicit de ord. cogn.& de hoc §. inter scholares.inf.eo.

g Restitutus fuerit, Quia nec audi contendere,

nec

Non debet iudex in causa supersedere obtentu exceptionis spolij, nisi dicatur factum ab actore, & hoc in ciuilibus, h.d.

Sed quia huiusmodi exceptionem nonnumquam in iudiciis calumniose propositam causas ecclesiasticas cōtingebat impedire, & per interpositas appellationes principalis causę cognitionem perimere, [a] consultissime Innocentiana [b] constitutione decretum fuit, ut in ciuilibus negotiis spoliationis obiecta ab alio quā ab [c] actore factæ, iudex in causa principali procedere nō postponat.

An & quomodo in criminali iudicio possit opponi exceptio spolij a tertio facti. h.d.

In criminalibus uero etiam si a tertio [d] spoliatus fuerit, dum tamen vel tota sua subſtātia, uel maiori parte [e] ipsius se per uiolentiam [f] priuatū [g] affirmet, obiecta exceptio processum differet pœnis [h] statutis, si eandem infra certa [i] tempora non probauerit obiiciens. Eo quoque salubriter adiecto, ut rerum priuatarum spoliatio agenti super ecclesiasticis, uel ex contrario, non opponatur. [k]

Accusato excipienti de spolio a tertio facto debet indulgeri tempus, intra quod restitutionem petatur, & causam si potest finiat, quo elapso non obstante tali exceptione accusari poterit, h.d.

tis inermes inimicis nos opponere debemus, c.1. de rest. spo. in 6. sed non habet locum quod hic dr̃ vbi notorie constat de non iu. spoliati. Inn. in ca. constitutus, de fil. presb. Peru. in c. proposuit, de appel. & per eundem in d.c.1. §. in prin. Abb. & alii, in c.1. de ord. cog. Item in cā depositi, sm̃ quosdam ꝙ satis pōt admitti, si constaret de deposito. Itē nō hēt locū, qn̄ quis conueniret i sua obligatione iurata. Sunt ēt alii casus in quib. non militat, ꝙ hic dr̃, pro quib. recurrēdum est ad ea, quę tradūt Doc. in d.c.2.

a Perimere. De facto intelligas, non de iure, hoc est, q.a multi pp tot impedimēta, & timorem expēsarū ius suum indiscussum relinquebāt, nec. n. spoliationis exceptio est peremptoria, sed dilatoria, ut not. sup. eod. §. prox. Nec ob. leg. si quis in tātam. C. unde vi, quia licet priuatio dn̄ii insurgat condōne ex illa lege, nō tn̄ oritur ex exceptione, ut no. in ca. pastoralis, de caus. pos. & propr. & in ca.1. de rel. spo. in 6. vnde sumit vel dic perimere, i. differre, ut no. in d.c.1. prima placet.

b Innocentiana const. c.1. de resti. spol. in 6.

c Ab actore. Esset enim iniquum ꝙ reus exciperet contra actorē de spolio facto tertio, cū in hoc nō deliquerit actor, ideo factum alterius sibi non debet obesse. l. si quis in suo. §. fi. C. de inof. test. & l. non debet, ff. de reg. iur. & peccata suos auctores tenere debent, l. sancimus. C. de pœn. & procedit hoc ēt si res spoliata peruenerit ad ipsum agentē, licet contra eum possit agi remedio c. sæpe. de rest. spoliat secundum Ioan. And. & Perus. in c.1. eo. in 6 in princ. Item etiam si spoliatio facta esset a procuratore ipsius agentis sua proprio nomine spoliāte l. procurator, ff. de excep. doli. Et idem si spoliatio sit facta a syndico collegij, etiam si ipse syndicus sit de collegio. cum nec tunc de tali spoliatione excipi possit, per plura alleg. per Perusi. in d.ca.1, licet possit opponi secundum quosdā ad executionem sententiæ. Beru. tamen in d.c.ñ. dicit se nō vidisse aliquem sic excipientem in ciuilibus, ut refert Io. And.

d A tertio. Hæc est differentia inter causam ciuilem, & criminalē, & intellige. hoc, ut non hēat locum qn̄ denunciaretur ad pœnitentiā vel qn̄ ex crimine ageretur ciuiliter ad īteresse agētis, sed solum qn̄ ex crimine ageretur criminaliter & p accusationē. Sed quid si procedat inquirēdo? Et cōiter vr̃ teneri quod hic dr̃, obtinere ēt hoc casu veluti & si accusaretur, & pe Peru. in c.1. de rest. spolia. in 6. licet quidam contra.

e Maiori parte. Nota, ꝙ spoliatio omnium bonorū & maioris partis æquiparant, l. oēs §. Lucius, ff. quę in fraud. cred. iuncta l. in summa, ff. de pec. & l.1. C. de iu. emphyteotico & ꝙ habetur in c. potuit. de locatio. latissime per Tiraq. in l. si vnquam, C. de reuocan. dona. in gl uel partis.

f Per uiolentiam. Requiritur ergo ꝙ talis spoliatio sit facta per uiolētiā expulsiuā, uel ablatiuā: secus ergo si esset spoliatio tātum dolosa, quia non hēret locū ꝙ hic dicitur secundum Ioan. And. & Perus. in c.1. de rest. spol. in 6.

g Priuatum. Nota, ꝙ requiritur; quod tempore quo agitur iudicium quis sit spoliatus omnibus bonis, vel maiori parte; secus ergo si recepisset bona vel maiorē partē bonorū, & hoc si opponat de expolicatione facta à tertio sed si de expoliatione facta ab accusatore, tūc requirit ꝙ spoliatus sit integraliter restitutus, sicut esset quando ageretur cīuiliter Perus. in c.1. de rest. spol. in 6.

h Pœnis statutis. Expensarum, vel etiam arbitrarijs, vt not. in c.1. de rest. spol. in 6.

i Certa tempora. s. quindecim dierum, vt in ca.1. de resti. spol. in 6. Sed an hęc tēpora possint prorogari? Rn̄. vt p Dy. in d.c.2. & in c. pia de exce. in 6.

K Opponatur. Ca.1. §. fi. de rest. spol. in 6. vbi etiā not. quæ sit ratio.

Inter scholares [a] olim dubitari contigit, si spoliatus a tertio [b] contra suum accusatoré de spolio excipiat, an ei tempus [c] indulgeri debeat infra quod restitutionem imploret, ne forte sic existens omnem accusationem eludet, & id æquitati, & iuri satis consonum uisum fuit. vnde si infra tempus indultum restitutionem nõ petierit, & causam cum posset ad finem non perduxerit [d] non obstante exceptione [e] spolii, deinceps accusari poterit.

Exceptiones contra testes peremptoriarum naturam sapiunt, ideo ante sententiam proponendæ, hoc dicit.

Sunt & alię exceptiones, quas proprie nequedilatorias, [f] neque peremptoria, [g] appellaueris, cuiusmodi sunt, quæ aduersus productos testes opponuntur, vtputa, si quis Meuium examinatum, infamem, excommunicatum, vel alias criminosum esse dicat. Quę tamen cum ad peremptoriam naturam [h] accedere uideantur, ipsæ quoq; ante sententiam proponendę erunt.

Ponit differentiam utrum testi obijciatur crimen, de quo nunquam alias fuerit conuictus, uel obijciatur crimen, de quo alias quis confessus, & conuictus fuit.

Multum tamẽ interest, an per exceptionem tantum testib. opponantur crimina, de quibus numquam accusati fuerint, an vero ea, de quibus alias conuicti, uel confessi fuerunt. Primo enim casu obiectorum criminum probatio an-

a Scholares. Sic c.1.§.solet, de resti.spoliat.in 6.& not. ꝙ fuit responsum ad consultationem scholarium. nec mirum, cum illorum auctoritas sit probabilis arg.l.quæsitum in prin.ff.de fund. instr. & l.cum scriptum, ff.de dot.præle.& in casu præponitur scholaris doctori, ut no.in l.1.C. de anno.ciui.li.2.
b A tertio. i. ab alio quã ab accusatore, 3.q.1. epi, & q.2.ca.cum ecclesiæ, & no. in ca. 2. de restitut.spolia. in 6.
c Tempus. Iudicis arbitrio statuendum, cũ non reperiatur iure determinatum, l.1.ff. de iur. delib.
d Produxerit. No. casum in quo q̃s compellitur agere, facit no.in leg. unic.C.ut ne inui. ag.uel acc.& decẽ & septem hmõi casus ponuntur per Io.And.i c.1 §.solet, de rest. spol.in 6.& de hoc p Bal. in l. diffamari.C. de ingen. manu. & latissime ibidẽ per Cæsarem Contard.celebrẽ aduocatũ in Roma.Curia, & per Bart in l.2.ff.de re iud.
e Exceptione spolii. No.ꝙ exclusus per lapsum tpis ab agendo, uř etiã exclusus ab excipiendo.ꝙ ideo est lim Perusinum in c.1.§.solet, de rest. spo.in 6. quia terminus tẽdebat ad exclusionem exceptionis, alias annalia ad agẽdum sunt perpetua ad excipiendum, l.2. in fin.ff.del. except.l.1.& l.inuasor.C.vnde ui, ubi Do. & habetur in cle.1.de rest.in inte.

Sunt & aliæ.ẽt in tota hac parte casus potest in cõi figurari, & ideo no.ꝙ cũ exceptiones desumantur ex diuersis sedibus ut ex supra adnot.suis locis clare habetur, propterea contra testes quoque aliquando proponuntur, quod quidem qñ contingit quæsitum fuit quales sint exceptiones istæ, cũ.n. testes sint quid extrinsecum a iudicio, ꝙ aliquãdo sine eis potest reperiri, vñr ppea dilatoriæ per §. hæ uero, supra eo, ubi adno, at cũ ius deficiat probationib.deficientibus, l.duo sunt Titii, ff.de test. tutel. potius peremptoriæ dẽnt iudicari. cæterum quocumque sint, vñr ppõnedæ, quia quilib.in dubio præsumitur bonus, c.si. de præsump. & si non sumus in dubio, aliter sequeretur actorem priuari culpa aliena iure suo, qđ esset cõtra reg.nõ dẽt.de reg. iur.in 6. cũ simil. Sol.tñ prout ĩ hac parte legimus q̃a diuerso respectu sapiunt utramq. naturã põtque cõtingere testes esse psonas morib.ornatas, & tñ falsum dicere, cũ sæpe cognitio nr̃a sit erronea, ut doc.adnot. qua quidem rõne suadente, clare in primis constat primã obiectionẽ nõ obstare, neq. ẽt secundam, & iõ nõ ĩdigent spãli solutione, qñ vero non sumus ı dubio, ꝙ actor nõ priuarẽt culpa aliena, sed sua, quia nõ ltimẽ probaret, & sic cessat quoque aliena obiectio: Not.primo, uiros criminosos, & infantes ab oĩ actu le.repelli: quia cõtinuo psũmuntur delinquere c. semel de reg. iu.in 6. No.scđo, aliquẽ nõ esse criminosũ reputãdũ nisi postq̃ legitime cõstiterit ipsũ deliquisse: q̃a Ecclesia nõ iudicat aliq̃d esse tale, nisi ltime appareat. facit c.sicut, đ simon.
f Neq. dilatorias. Quia nõ differũt processum super principali, sicut faciunt dilatoriæ, facit simile de in c. exhibita, & quia non est necesse eas proponere ante litem contestatam, sicut dilatorias, §.sup.eo.c.inter monasterium, de re iud.
g Neque peremptorias. Cũ non concernant actionẽ & eius exclusionẽ, qđ faciunt peremptoriæ l.1. & l.2.ff.de exce.& sup.eo.in prin. Itẽ non possunt oppon. publicatis attestationib.ca. de testib.de testi.& ne .Ab.in c.præsentia, eo.ti.in prin.li. et contra uideatur id quod notat Ab.in c.1.eo.ut in notula sequenti, sed dic, ut per Abb.in secundo no.
h Naturam, Quia si non directe, saltem per obli-

obliquum actionem permit, sublata enim probatione remanet ius partis inutile, ca. sæpe, de restit spoliat. l. duo sunt. Titij. ff. de testa. tutel. & ideo potest dici quasi peremptoria, arg. 4. quæst. 3. Hermaphroditus. ideo que vsque ad sententiam pōt opponi, sicut aliæ peremptoriæ l. 2. C. quæ sent. rescindi non poss. Ab. in c. 1. eo. licet hoc videatur contra id quod no. Ab. in c. præsentium. de testib. in prin. cum dicit publicatis attestationib. opponi nō posse, vt i superiori notula, facit not. per Ab. in cap. finem, de dolo & cōtum. vers. dico ergo ponendo.

Inno. sed etiam circa idem factum, vt soluit Host. & sequitur Abb. in c. 1. eo. in fin. Bart. autem in l. 2. §. si publico. ff. de adult. videtur exigere, quod tāgat idem delictum, & easdem personas, dic vt Ab. in d. c. 1.

tea exhibenda [a] erit, quam causa per sentētiam [b] terminetur, & si conuicti, uel confessi [c] fuerint, ordinaria cessante pęna, sufficiet [d] quod a perhibendo testimonio repellantur, præsertim [e] dum obiectum crimen minime causam contingat [f]. Posteriore uero, cum non sit cuiquam contra alios credendum, nisi se prius probauerit innocentem [g], a ferendo testimonio penitus repelli poterunt.

Opponens exceptionem, quæ aduersus opponentem opponi potest, nihil agit, & hoc si proprio nomine excipiat, secus si nomine suæ ecclesiæ, h. d.

Cauebit autem reus, ne quam contra aduersarium suum exceptionem porrigat, cuius ipse nexibus, implicetur.

a Exhibenda. Statim, vel infra terminum competētem a iudice statuendum, cap. licet. de pbat. & c. prudētiā. §. sexta. de offi. del. arg. seruata distinctione illi⁹ auth. C. de testib. auth. si dicatur & not. in cap. 1. eod. vnde sumitur.

b Per sententiam. Nisi fuerit appellatum. l. fin. C. de fide instrum. & not. in ca. 1. eod. vnde sumitur. Et quidam intelligunt quod hic vt Tancr. de illa exceptione, quæ subijcitur in personam testium. quæ ante sententiam debet probari. secus si testes arguerentur de falso. vel etiam actor: quia vsq. ad viginti annos poterit opponi. l. querelā. C. de fal. dic. vt no. in d. c. 1.

c Confessi. Vnde reppelluntur, si hoc ostēdat sine aliqua probatione. c. testimonium, de testib. sm̄ quod intelligendum est quod hic dicitur vt not. in c. 1. eo. & in d. c. testimonium.

d Sufficiet. Cap. 1. eo. Sed immo contra, quod nō sufficiat. Primo quia littera tam in d. c. 1. quā hic videtur innuere, quod debeat imponi pœna extraordinaria, arguendo ab exclusione vnius, ca. nonne, de præsumpt. & l. cum prætor. ff. de iud. Secundo obstat c. ecce. 4. q. 3. vbi dicitur prima esse punienda ubicunque claruerint. Tertio ob text. in c. cum super, de confes. Quarto obst. l. 2 § si publico. ff. de adul. Sol. vt not. in c. 2. de ord. cogn. vbi late Ab. in uerb. nūc uenio ad gl. in uer. restitutio omissa præcedenti.

e Præsertim. idest tantum secundū Host. & Gost. qui tenent, quod tantum tunc non ponitur, cum crimen causam non contingit, alias indistinctè Sed secundū Inno. hæc dicto, præserrim, stat pro, maxime, quasi idē sit si crimē contingat causam de qua agitur quod dic, ut per Ab. in c. eo. uers. ex his uidetur uelle.

f Contingat. Quod erit, quando testis non solum confitetur s. inuolutum eodem crimine, ut uoluit

g Innocenté. Sed quomodo, si est q̄s cōuictus, vel cōfessus, poterit probare se innocētē, cum & talis negatiua non admittatur cōtra testes. c. ad nostrā, de probat. nec possit q̄s infirmare qđ dilucide voce sua est protestatus c. per tuas de pba. l. generaliter, C. de nō nu. pecu. & cōfessioni primę sit stādū c. litteras, de p̄sum. Ab. antiquus dixit pbari posse talē innocentiā si testes pbēt absentiā a loco delicti. Sed hoc nō placet Ioā. And. qui a licet hoc pcedat respectu verbi, cōuicti, non tamē procedit respectu uerbi, confessi. q. d. licet admittatur ad probandum contra probationem, non tamen contra propriam confessionem. Sed Anto. defendendo Abb. dicit quod etiam respectu confessionis potest admitti: non tamen perimendo confessionem, sed potius excusando, iuxta, quæ habētur in cap. cum dilecti de accus. Sed Panor. non probat supradicta, nec respectu probationis nec confessionis. Loquimur enim nunc, quādo testis alio tempore fuit conuictus, uel confessus, & nunc opponuntur crimina illa. Certum est autem, quod ex quo non probauit, tunc contrarium, nec excusauit confessionem, nec nunc debet admitti, quia non appellando uidetur simpliciter adquieuisse conuictioni & confessioni, arg. cap. quo ad consultationem, de re iudi. & c. 1. de frig. & male. Sed dicta per Ant. & alios procedūt, vbi nouiter conuinceretur testis de crimine, uel confiteretur. Vnde dic, quod & tunc probat se testis innocentem, cū probat se emendatum, & pænitentiam egisse, etiā si alias fuisset conuictus, uel confessus, & hoc probari poterit per propriū sacerdotem. ca. in capite, dist. 50. & 2. q. 1. c. si peccauerit. in fi. de simo. fac. c. ferrum, distin. 50. & ita not. in c. 1. eo. ubi etiam Abb.

Cauebit autem CASVS. Quidam litigantes nō obseruabant nec eligebāt quales exceptiones essent proponendæ sed solum numerum earū, quia putabant quod si non omnes, saltem altera iuuaret ad intentionē cōsequendā cū ius excipiēdi sit reo concessum ad ius suum defendendum, §. fin. supra tit. prox. Cęterum Sol. prout in hac parte habetur, & consulitur; quia licet quis excipiendo nō confiteatur, non dēt tamen eademmet exceptione

ne teneri, cum dilecta mutua compensatione tol lãtur. c. fi. de adulteriis. nõ obstat obiectio, siquidẽ cõstat propterea ipsum non concedere ad finem consequendum. Not. primo, quod delicta mutua compensatione tolluntur, & ideo excipiens iste nihil operatur, p ut text. dicit. No. secundo casum in quo contraria simul tolerãtur, cuius ratio illa videtur esse, quia qui excipit non confitetur actoris intentionem.

a Implicetur. Vt 32 q 6. e nihil. cũ plurib. seq. & dis. 26. c. fi. & 3. q. 7: c. iudicet. c. cum ecclesiasticæ. eo. Et cõtra tales solet illud obiici, Clodius accusat mechos, Catilina Cethegum, fac. c. p illorum de pręb. & c. cum omnes, & qđ ibi not. de constitut.

b Excipiat. Capi. cum ecclesiasticæ eo. An autem pluralis possit de pluralitate noĩe ecclesiæ excipere, latissime traditur, ibi & hic statim subditur.

c Periuriũ. Videt ergo, ꝙ periurus repellatur ab agẽdo, & facit capitulum dilecti, eodẽ, arguẽdo a speciali, quod ĩtelligas non indistincte sed vt appellat. quemadmodũ & alia crimina, a multis. n. repellũtur criminosi. c. 1. & c. cũ dilectus. de acc. & 4. q. 6. c. omnibus, unde criminosi non possunt alios denunciare, vel accusare, ut iuribus præalleg. & ita hanc materiam intelligit Ab. in c. dilecti, eo.

e Qui peierauit. Et sic contra exceptionem criminis non datur replicatio criminis. fac. l. apud Iulianum. §. Marcellus. ff. de excep. doli. Sed contra fac. l. cum mulier. & l. viro. ff. sol. mat. & c. pen. & c. fi. de adul. solue vt prolix. no. in d. le. cũ mulier & l. viro. per Bar. & Doct. & diffuse per Abb. post. gl. in c. dilecti. eo. vbi notanter infert ad decisionem plurium quæstionum.

e Audiendus erit. Vt habetur in c. dilecti. eo.

f Confiteri. Ca. cum venerabilis. eo. non utiq. ff. eo. & ibi Doct.

g Plures. l. nemo, ff. eod. l. nemo, ff. de regul. iur, & c. nullus, eo. ti. licet secus sit in actionib. ut not. in dictis legibus.

h Contrarias. l. nemo. ubi not. ff. eod. Hoc autem potest intelligi uariis modis. Primo, sc̃dm Dyn. in cap. nullus de regul. iur. Scilicet quando tales exceptiones non sunt prorsus contrariæ, alias secũdum eum nõ possunt opponi, nec simul, nec successiue quia reus cõuincit de mendacio. ad hoc authe. cõtra q̃ propriã, C. de nõ iu. pecu. le. 1. ff. si quadrupaup. fecis. dica. & l. fi. C. de noxa. Sed hanc declarõnẽ reprobat Bar. in d. l. nemo, post glo. & ponit aliã declarõnẽ distinguendo, ut per eum ibi & refert Abb. in ca. pastoralis, eodẽ qui in summa residet in hoc, ut possit quis vti cõtrariis exceptionibus, cum cõtrarietas resultat ex diuersis exceptionib. & onus probandi incũbit excipienti, de quo hẽs exempla ibi p Ab. Tertio mõ potest intelligi qđ hic dicit, ut possit reus uti plurib. exceptionibus contrariis eodem tẽpore non pure, sed sub cõditione, & disiũctiue, ueluti, si excipiẽs dicãt, Propono talẽ exceptionem, & si hæc non procedat, propono talem, & hic est bonus modus practicandi secundum Ab. in c. fi. in fi. de religiosis domibus.

i Pœnis. De quibus per Specu. §. fin. vers. punitur enim, &c.

implicetur.[a] Cũ scire debeat nullum hanc esse iuris effectum habituram, veluti, si plura beneficia possidens de eadem pluralitate aduersus alium excipiat[b], vel si periurium[c], aut excõmunicationem is obiiciat, qui peierauit[d], vel ecclesiastica sententia innodatus fuerit.

Non quis, sed quo nomine agatur, est attẽdendum h d.

Hoc tamen ita accipiendum est, cum ꝓprio nomine conuentus excipit, cæterum si suam defendens ecclesiam, tales exceptiones opposuerit, audiendus erit, nec quod opponens eisdem sit obnoxius replicari poterit.

Qui excipit, non confitetur agentis intentionem, & potest quis plures, etiam contrarias exceptiones opponere, & si iudex nõ admittat, potest appellari, & iudex puniri h. d.

Postremo sciendum est eum, qui excipit, nõ propterea agentis intentionem confiteri[f] illum uideri: eum eidem non solum unam, sed etiam plures[g], quamquam contrarias[h], proponere liceat, quæ si legitimę fuerint, & iudex non admiserit reo quidem per appellationis remediũ succurretur, & iudex ipse meritis pœnis[i] coercendus erit.

Aduersus exceptiones dantur replicationes, h d.

Dantur aduersus exceptiones replicatio-

Dantur. CASVS. Cum actor voluisset contra reum replicationes opponere, & reus contra actorem duplicationẽ, fuit quæsitum, an liceat. si enim proprium officium actoris, & rei volumus considerare, huiusmodi replicationes non deberent admitti, alioquin esset transire proprios terminos, at si essent admittendæ, procederetur in infinitum. quia non est maior ratio in una, quam in altera Sol. tamen prout in hoc text. & in alias in eo generaliter citat. habetur, quia quatenus tendunt ad debitum finem, & sunt admittendæ, & in infinitũ non

non procedant, secus aliter, & sic etiam obiectio cessat. No. primo. Argumentum quod in casib. nō specifice decisis a simili, & ab identitate rationis est procedendum. facit. c. 4. vbi glo. & Doc. de con firmation. cum simil. Not. secūdo, exceptiones, replicationes. & du plicationes sūt eiusd. naturæ, & ratio est quia qui excipit dr̄ agere, & iō replicationes exceptiones dici possunt.

a Supe:uacuum. merito resecandū l. 1. & quod ibi no. ff. quod met. cau. §. quib. in prima const. C. ar. cōtra. in l. 1. §. fi. ff. de vētr. inspi. & inst. de repli. per tot.

nominatio mutuæ petitionis est largior aliquāto quam appellatio reconuentionis, quia mutua petitio pōt dici non soliū reconuentio. verum etiam simplex conuentio. vt quia secunda inchoat, quando prima est fere in fine, tunc. n. non est proprie reconuentio cum nō possint simul tractari, & vna sētentia terminari, sed habet locū regula, qui prior appellat, prior agat. l. q. prior. ff. de iu. & c. 2. vers. nos āt. de ord. cog. & ita Ab. in rub. eo. fac. gl. in c. dispendia. §. fi. de rescr. in 6. ī verbo, uel conuētionis. Et sic uidetur posse intelligi opi. Spe. in ti. d̄ reconuentione. §. sequitur dum tenet quod reconuētio possit fieri usq. ad conclusionem in causa, hic tamē uidetur tractari de re conuentione, & sic de mutua petitione stricte sumpta.

nes, de quibus multis agere superuacuum [a] esset, cum institutæ sint ad similitudinem exceptionum, quæ aduersus actiones opponuntur, de quibus, si quis plenius velit intelligere, ex his, quæ superius diffuse de exceptionib. posuimus, mutuari poterit.

DE MVTVIS PETITIONIBUS [b]. Tit. IX.

Si reus conuentus nolit, uel non possit excipere, si habeat unde actorem reconueniat, poterit illam recōuenire h. d.

DE MVTVIS PEtitionibus.

Cōtinuatur ti. iste prout ex prin. eius colligit, vel dicas secundo, qđ cū mutua petitio sapiat naturam exceptionis, vt if. videbimus, iō post tit. pceden propo nitur iste, q diuiditur ī tres partes in prima. n. tractatur de mutua petitione in genere ī in secunda adnot. regu. de iudice coram quo sit faciēda, in tertia habentur plures limit. ad regu. adno. secunda ibi nec solum, tertia ibi, de arbitris.

Igitur oblato ab actore libello, si reus conuentus nulla sit exceptione munitus, quæ uel iudicium differat [c], vel litis ingressum impediat [d], mutuis petitionib. aduersariū suū fatigare poterit, & agentē corā eodem iudice [e], antequā litem contestetur [f], reum constituere. Cum [g] enim quis in agendo obseruat arbitrum, eundem habere contra se iudicem in eodem negotio [h] dedignari non debet:

c Differat. Vt sūt declinatoriæ, & dilatoriæ.

d Impediat. Vt sunt exceptiones litis finitæ.

e Iudice. Vt capī. dispendia. §. fin. de rescri. in 6. Et hæc est vna ratio quanititur reconuentionis materia, quæ facit pro actore contra reum, iuxta ea, quæ declarat Ab. in c. 1. eo. in primo not.

Igitur oblatio. CASVS. Quidam clericus agens nomine suæ Ecclesiæ, ad ius eius conseruandum, non habens exceptiones congruas, voluit aduersarium suum reconuenire, dubitauit, tamen an ista reconuentio esset licita, quia argum. l. fi. C. de compensation. videtur illicita, nisi in re clara. Sol. tamen ut hic habetur, quia reconuentio ista sapit naturam exceptionis, ut alibi supra dixi, & lites de republi. tolluntur. nec tenet obiectio cum aliud sit recompensare, & aliud reconuenire; Not. primo arg. illud quod nos pro nobis approbamus, contra nos etiam dicimur approbare. facit gl. super c. si quid. d. 37. Not. secūdo, quod licet mutua petitio causet duo iudicia, vnica tamen sententia debeat terminari, cum simul cognoscantur.

b De mutuis petitionibus. Continuatio patet ex principio tituli. Sed quæritur, quæ sit mutua petitio. Rñ. conuentio ex parte actoris, reconuentio ex parte rei. nam reconuentio est secunda conuentio. Sunt ergo duę petitiones, & cū ex utraq parte fiat petitio, pōt merito appellari. Cōtra petitio secundum Abb. in rubr. eo. secundum quem ista de

f Contestetur. Vel & post, statim tñ ac fuerit lis contestata, & antequā de calumnia iuretur scđm Bal. in c cum uenissent. de iud. Ias. in l. non solum §. morte. ff. de nou. ope. nun. Et nota, q̄ per hāc literā reiicitur opi. Spec. in titu. de reconuen §. sequitur. & glo. in c. 1. eo. dicētium usqe ad conclusionem in cā posse locum habere reconuentionē, qm̄ pōt pcedere in reconuētione impropria, ut factū fuit supra eo. in rubr. et not. de hoc in cle. sæpe. §. verū de verb. sign. et latissime per Mode. in c. 1. e. et facit contra Spe. et sequaces ordo titu[li]m in Decretal. in quib. prius ponitur de mutuis petitionib. quā de lit. contest. quod et in hoc libro seruatur. simile not. in rub. ff. de eo. per quem fact. erit.

g Cuius. n. etc. Sic. 3. q. 8. c. 1. §. cu ius. et l. cum Papinian. in fi. C. de sent. et inter. et de duplici ratione reconuentionis, quæ uirtualiter hoc uersiculo includitur, per Ab. in c. 1. eo in 1. no.

h Negotio. Sed nonne alia causa est conuentionis principalis, alia reconuentionis? Respond. utique cap. 1. et 2. eo. Quomodo ergo appellat idem negotium; Respon. quia idem iudex, iidem litigatores.

tores, eadem instantia cum una sentētia terminā dum sit utrumque. c. cum dilectus, de ord. cognit. & quia prohibita appellatione in uno, censetur ꝓhibita & in alio, d. ca. 2. & infra eod. §. vtriusque, vel dic ut not. in l. cum Papinianus, in fi. C. de sē. & interlo.

nis causam, alias iurisdictionem non haberet, fit enim iudex per reconuentionem, siue sit ordinarius, siue delegatus, cap. 1. eod. ca. prudentiam, de offic. deleg. In tantum ut per uiam reconuētionis possit quis habere iurisdictionem in clericos, vt nota in d. ca. 1. & in c. at si clerici. & iu. Si tamen natura causæ patiatur, vt infra eo. §. interdum.

Reconuentio statim post conuentionem est faciēda. h. d.

Proposita ergo actoris intentione, & respōposione [a] facta super quæstionib. rei monitione [b] præmissa, incontinens [c] actor respondere compellendus erit, vt vicissim [d] postea ratione partium iudex audiens concordia [e], vel iudicio utriusque [f] negotium terminet.

Etiam coram iudice delegato potest reus actorem reconuenire. h. d.

Nec solum coram ordinario reconuentio talis sibi locum vendicat, verum etiam coram delegato [g]: unde nisi reus literas impetrare maluerit [h] actorem sibi obnoxium [i], eodem durāte iudicio, coram datis iudicib. reconuenire poterit.

Actoris & rei reconuenientis æqualis debet esse conditio in iudicio.

Vtriusque autem, tam actoris, quam rei reconuenientis æqua debet esse condi-

a Responsione. Quæ responsio vel concessio non præiudicat confitenti vel respondenti, nisi respectu interrogantis. l. fina. ff. de interrog. actio. & per Abb. in ca. quāuis uersi. quarto quæro. de sent. vide tamen circa hoc quod not. Inno. i c. qualitet. 2. de acc. & in c. per inquisitionem, de elec. & Ab. in c. fi. de confess.

b Monitione præmissa. Sic c. 1. eo. vnde sumitur. ex quo not. ibi Abb. sufficere vnicāmonitionem ad hoc vt actor teneatur respōdere libello rei in causa reconuētionis, & regulariter monitio iudicis facta in præsentem habet vim trinæ citationis, & sufficit etiā vbi requiritur peremptorium. ut no. in c. consuluit. de offi. dele. & probatur in l. 2. Co. quo modo, & quando iudex, iuncta glossa.

c Incontinenti. Idest, nullo actu medio interposito, uel eodem durante iudicio. uel dic latissime habetur in ca. 1. eod. vbi de natura huius dictionis per Ab. & alios.

d Vicissim. Scilicet, eodem tempore, ordine tamē successiuo, ita ut non concurrat in tēporis momentum glo. & Abb. in c. 1. eodem.

e Concordia. Debet. n. iudex primo, si potest partes reducere ad concordiam, fac. c. 1. eo. & habetur de hoc. 2. q. 5. c. si primates. & 24. q. 4. in ca. si quis membrorum. l. æquissimum. ff. de vsufr. c. querelā de simo. habetur in ca. fi. de transact. & per Ab. in c. humilis, de mai. & obe. & c. cum inter. de ele. & c. si quando, de offi. dele. & in ca. cum pridem, de pact. & in rubr. de treu. & pac. ubi latissime ꝑ Moder. & hoc verum in principio litis, quo tempore iura partium sunt incognita. Sed quid si iam est conclusum in causa, & iudici liquet pro qua parte debeat ferre sententiam, an possit eum bona conscientia hortari partes ad concordiam? Specu. in tit. de præparatoriis iudiciorum. §. excipitur reliquit hoc indecisum: tu pro solu. uide per Abb. in c. fi. de transact. uers. secundo quæro.

f Vtriusque. Etiam si quantum ad reconuentio-

Nec solum. CASVS, Cum præsupponatur reconuentionem vnicuique esse permisā, quidam litigantes rei conuenti uolebāt suos aduersarios ī differenter coram quouis iudice reconuenire, vnde fuit quæsitum an posset, & an ipsorum æqualis dēat esse conditio per ca. cum sit & cap. licet, el. 1. de foro competen. negatiue respondebatur, Cęterū. Sol. ut hic cauetur, quia cuius arbitrium sequimur in agēdo, idē sequi debemus in reconuentionē patiēdo, sup. eo. post princi. Non tenet obiectio, quia nos pręsupponimus iudicem esse competentem, & sic iura adducta non contradicunt. no. primo quod una, & ead. persona non potest approbari & reprobari, quod intellige respectu eiusdem finis. No. secundo, quod litigātiū ead. dēt esse conditio. facit reg. non decet actori ff. de reg. iur.

g Delegato. Vt in c. 1. eo. & in ca. dispendia. §. reus. de rescri. in 6. vnde sumitur.

h Maluerit. Esset tamen stultus, si faceret, cum per literas actoris possit suum negotium expedire, ut no. in c. dispendia, §. fi. de rescri. in 6. argu. §. sed nostra. insti. de hære. quali. & dif. & l. fi. §. penu. C. de iu. deli. posset tamen casus dari, in quo compelleretur impetrare nouas literas, puta, si esset cā quæ nō caderet in cognitionem delegati sine speciali mandato Papæ; 6. q. 2. c. si episcopus, & cap. 2. eo. c. 2. de confit. vti. vel iuuti. & c. pen. de restit. in integ.

i Obnoxium. Etiam actione reali, secundum quosdam, ut not. in c. dispendia. §. fi. in 6. & ꝑ hoc verbum dicunt communiter Doct. quod cum qualitas adiuncta verbo debeat, intelligi secundū tempus verbi, le. in delictis, §. si extraneus. ff. de noxal. act. & in rescriptis attendatur tempus datæ ca. eā te. de rescri. in antiq. & c. si eo tempore, de rescrip. in 6. quod solum habebit locum reconuentio in causis & actionib, competentibus tempore impetrati

trati rescripti, secus autem in his, quæ sunt ortæ post datam rescripti, ut late Perus. in d. §. si Qui in tm ducat hoc uerum, ut post Anch. dicat, quod si fuisset in iudicio processum, etiam non opposita exceptione. s. quod non potuerit actor reconueniri occasione actionis natæ post datã rescripti, nihil ualeat sẽtentia, de quo late per Abb. in cap. fi. eod.

a Conditio. Cum in iudiciis non debeat esse personarum acceptio, ca. nouit de iudi. 4. q. 4. cap. 2. nec debet actori licere, quod reo non permittitur. l. non debet. ff. de re iud. fac. l. fin. C. de fruct. & litt. expens. & l. 1. cum sequent. ff. quod quisque iur. & capit. cum omnes, de constitu. concord. cap. fi. eo. unde sumitur. Sed an si actor super una tantum causa rescriptum impetrauerit, possit a reo super pluribus reconueniri? Et non uidetur ratione seruandæ æqualitatis, contrarium est uerius, & tenetur communiter in d. cap. fin. item nunquid actor reconuentus possit iterum reconuenire reum super causa in rescripto non expressa; cum efficiatur reus in causa reconuentiõnis? & commu. tenetur quod non, ut per Legistas, in authen. et consequenter. C. de sent. & interlocut. omn. iudi. et per Can. in d. c. fi.

b Appellationis remedium. Idem intellige in alia procedendi formula, vt puta, si quis sit priuilegiatus, ne possit extrahi extra diœcesim, vt per vtrumque Abb. in cap. fi. eod. Sed contra fac. l. quod fauore, C. de legib. Sol. ut communiter in d. c. fin. quod contrarium procedit, ubi priuilegium fuit concessum motu proprio, secus si ad petitionem partis: quod valde notandum putat Panor. in di. c. fi. licet subtiliter teneat tenere contrariũ in ista materia reconuentionis.

De arbitris. Hæc pars licet plures habeat particul. tamen cum in ea posset CASVS in commu ni figurari, propterea est adnotandum, quod alter litigantium volebat suum aduersarium reconuenire coram arbitris, coram iudice vero laico volebat reconuentionem proponere super re ecclesiastica, & fortasse erat excommunicatus. vel de crimine accusatus, vnde fuit quæsitũ quid iuris, ob rationem n. reconuentionis sup. eod. in prin. affirmatiue respondebatur, nec qualitas rei, vel petionis debebat obstare, quia mutua petitio sapit aliquo modo naturam exceptionis, ut ex continuatione rubr. aperte colligitur, ac et quia expedit rei pub. plures lites una snia definire. Sol. tamẽ vt in tota hac parte caueatur. quia arbitrium dependet a voluntate partium; & reconuentio non pot facere iudicem competentem, vel personam inhabilem reddere habilem. Ad obiectionem autem dico, quod ipsa non uerificatur, nec militat corã arbitris, & ratio n. qualitatis rei vel litigantium, licet autem mutua petitio sapiãt præd. naturam, eũ tñ ab exceptione maxime diuersa. reipubl. quã uis id expediat, singula tamen legitime sunt tractanda. No. primo vnam differentiam inter iudicium & compromissum, & sic limit. l. 1. ff. de arbit. No. 2. recõuentionem esse similẽ cõpromisso. quia sicut compromissũ aliquando prohibetur, ut supra de arbit. habetur, ita reconuentio aliquã do nõ permittit.

tio, [c] unde cum causa appellatione remota cõmittitur si reus actorem reconuenerit, uno eodemque iure circa appellationis remedium, [b] vterque censendus erit.

Coram arbitris, non habet locum reconuentio, hoc dicit.

De arbitris dubitari poterit, an coram eis reconuentioni locus esse possit? Et cum arbitri iudicare [c] nõ possit, nisi de his tm, sup quib. in eos cõpromissũ fuit, [d] respõsũ est corã eis recõuen

c Iudicare. Improprie uidetur arbiter iudicare, cũ corã eo proprie non sit iudicium, cum id non sit sine iurisdictione, quam non habet arbiter sed habet tantum notionem. le. prætor. ff. de re iudi. l. priuatorum, C. de iuris. omn. iudi. Item imppriefert sententiam. l; quid ergo. §. ex compromisso. ff. de his, qui no. infam. Vnde stante ordinatione, quod a duab. conformibus sententiis nõ appelletur non comprehenderet pronuncias arbitrorum, vt no. aliqui in rubr. de arbit. ad Abb. post Andr. sic. in c. super quęstionem, in prin. de offi. delega. et Io. de Ana. in cons. 16. uiso puncto. Tria enim requiruntur ad hoc, vt proprie dicatur sententia. Primo, quod infamet. si causa sit eius naturæ. Secundo, quod ex ea detur actio. Tertio, quod qui succubuit, possit agere de euictione, quæ omnia cessant in sententiã arbitri. Primo non infamat d. §. ex compromisso. Ex ea non datur actio. l. 1. Co. de arbitr. Non competit regressus de euictione, leg. si dictum. §. si compromissero, ff. de euict. Ex hoc tamen uerbo collige. quod debet arbiter procedere in forma iudicii, ut late declarat. Abb. in ca. cum dilectus de arbi. et fac. no. per eundem, in capit. ex parte, in quarto nõ. eod. tit.

d Fuit sed non uidetur hęc bona ratio. Nam et delegatus non põt cognoscere nisi rebus expressis in rescripto. c. cum olim, c. P. & G. c. de causis, de off. deleg. Et tamen coram eo habet locum reconuentio, vt sup. eo. §. nec solum, & c. discẽdia, §. si. de rescri. in 6 sic uidebatur etiam in arbitrio, Sol. secundum Abb. in ca. 1 eod. & in c. cum dilectus, de arbit. Primo, quod diuersitas est inter iudicem delegatum, & arbitrum: quia iurisdictio delegata procedit a iure. merito succedit iuris dispositio edita in materia reconuencionis: at potestas reconueniendi datur beneficio iuris, sed arbitrium procedit ex mero facto, & sola voluntate partium ideo non debet extendi vltra ea, quæ partes voluerunt. ex quo enim partes recesse unt a dispositione iuris adeundo arbitrum relicto iudice, recesserunt & ab alia iuris dispositione, ideo ius in compromisso nõ supplet. arg. l. fi. C. de pec. con st. Vel secundo solue l. ... iudex communiter aditur ab actore. et in sic um exercetur in reũ inuitũ, l. inter stipulantẽ § . si Stichum. ff. de verb. obli. unde merito fuit ipsi reo subueniendum volenti

lenti aliquid petere cum ab eo petatur, compromissum autem fit cõmuni consensu partium, ideo nõ debet habere locum recõuentio, quia est quod imputetur reo, quare causam reconuentionis non curauerit exprimi in cõpromisso, & sic cessat rõ super qua fundat reconuẽtio. Hinc dixit no. Barto. in auth. & consequẽter: C. de sen. quod corã delegato impetrato communi consensu partium non habet locum reconuentio, quia est ꝙ imputet reo cur causam reconuentionis non fecit exprimi in rescripto, sequitur Ab. in dicto c. cum dilectus, ubi late de hoc.

a Non posse. Et hoc in arbitris uoluntariis procedit indubitanter. An aut sit idem in arbitris iuris. Dic vt per Abb. post Spe. in c. cum dilectus de arbit. & in c. 1. eodem.

b. Iudice laico. Qui cognoscere de spiritualib. nõ potest. c. ex tenore & c. si diligẽti, de fo. compet. & habetur in c. si clerici, de iudi.

c Iuris patronatus Cap. quando, de iudi.

d Decimarum. Cap. tua. 1. & 2. de decim.

e Matrimonii. Cap. 1. de consang. & affin. facit ca. relatũ. §. adhuc, de iur. patr. & sic no t. quod iudex cõuentionis non potest cognoscere uirtute reconuẽtionis de causa, de qua alias cognoscere non poterat. Accur. tamen in auth. & consequenter. Contrarium tenet, per l. quoties. C. de iudi. et facit l. si idem cum eodem. post pri u. ff. de iurisd. om. iudi. Sed tu dic secundum Bar. in d. auth. & consequenter. C. de sen. & interlo. & Ab. in c. 1. eo. quod opin. Accurs. potest procedere in causis in quibus non poterat cognoscere, nisi de consensu partiũ, actor enim per electionem sibi praeiudicat, cum pati debeat eundem esse iudicem contra se. l. cum Papinianus. C. de sent. Sed quod hic dicitur procedit, si actor reconuenitur super re, vel causa, de qua iudex non posset cognoscere, etiam utraque parte volente, & ita procedit com. opin Canonist. ut late Abb. in d. cap. 1. Hoc tamen casu, scilicet quando iudex conuentionis non potest cognoscere ex natura causae de ipsa conuentione, admitteretur reconuentio coram alio iudice, licet pendeat conuentio in alio iudicio. & sic limitatur cap. dispendia, de rescr. 1. in 6 de quo tamẽ uide plenius per Abba. in d. c. 1. eod.

tionem locum habere non posse. [a]

Reus conuentus coram iudice laico, non potest recõuenire actorem super causa spirituali. h. d.

Interdum etiam accidit, ut nec coram ordinario, nec coram delegato iudice reo actorem conuenire sit potestas: vtputa, si coram iudce [b] laico conuentus actorem super causa iuris patronatus [c] decimarum, [d] matrimonii, [e] aut alia spirituali reconuenire uelit.

Excommunicatus, non potest reconuenire. h. d.

Idem iuris est, si conuentus excommunicationis [f] vinculo innodatus existat, huic enim licet alioqui excipiendi facultas minime sit interdicta, actorem tamen reconuenire non conceditur, [g] ne quod vt supra diximus, in defensionis remediũ sustinetur, ad impugnationis materiam extendatur. [h]

Super causa criminali, non permittitur reconuentio, idem in causa depositi, h. d.

Illis quoque, qui coram iudice criminaliter [i] conuenti fuerint, uel super deposito [k] nisi se prius innocentes probauerint, & depositum restituerint, alios criminandi, uel conueniendi licentia non conceditur.

f Excommunicationis. Scilicet maioris, ut per Arch. dist. 23. c. 1. & per Gemnia. & alios. In capi. 1. de rescr. in 6.

g Nõ conceditur. Missionem tamẽ passus, & comparens petẽdo sibi restitui possessionẽ est audiendus, sm̃ Abb. in c. cum inter, de execu. quid quid distinxerit Bar. in l. de pupillo. §. si. ff. de no. oper. nunc. Sed an possit excõicatus, saltem compensare? Resp. varij varia sentiunt, ut p Ab. in d. c. cum inter. Videntur tñ Docto. in hoc conuenire, quod aut reconueniens debitum confitetur & compẽsationi, acquiescit, & admittitur compẽsatio, uidetur. n. tunc solutio quaedam, l. si debitor. ff. q pot. in pign. habe. nec . n. refert qualiter satis fiat. l. si rem, §. omnis. ff. de pig. actio. Aut aduersarius negat, & compensationi nõ adquiescit, & tũc nõ audietur reus sup compensatione, licet Abb. in d. c. cum interdicatur, dicat sibi uideri, ut etiam hoc casu audiatur excommunicatus dic. ut per Canonist. ibi, & per Legistas, in leg. amplius. ff. rem rat. haber.

h Extendatur. Nisi quod excõmunicato debeat ex eodẽ contractu de quo cõuenitur, puta, si ab eo petatur res vendita, poterit ipse pretiũ petere. In. in c. si vere de sent. exc. & ꝙ ab. in c. cũ iter, de exc.

i Criminaliter. Habes hic, quod in causis criminalib. non habet locum reconuentio, quod tamen intellige prout habetur per Bal. in l. is qui reus. ff. de publ. iud. & per Abb. in c. 1. eod. & in c. cum dilectus, de arb. Materia. n. diffusior est, quam ut breuib. notulis possit explicari.

K Depositio l. si quis pecunias. C. depos. & c. fi. eo. tit. Quae iura licet loquanlur in compensatione, tamen multo magis procedere debent in reconuẽtione, quae plus est, quam sit compensatio, ut not. sup. tit. prox. & habetur per Abb, & Docto. in c. cũ inter R, de except.

DE RESTITUTIONE SPOLIATORUM.

Dictum est in §.fi.sup.ti.prox.ꝙ reconuentio in quibusdam causis non habet locum, inter quas cũ ẽt spolium reperiatur, ut hic ĩ pri. propterea post tit. ꝓced. proponitur iste, qui dimiditur in quinque partes, in quarum prima habetur qualiter spolium sit prius cognoscendum, quã alia cã: in secunda qualiter, & quo spoliatus sit restituendus: in tertia quis dicatur spoliatus, in quarta qñ spoliatus non sit restituendus: in quinta qualiter ꝑmittatur recedere a petitorio, & accipere possessorium spolii scđa ibi, sed & si tertia ibi, spoliatos ante, 4. ibi, illud: 5. ibi, postremo.

DE RESTITUTIONE spoliatorum. Tit. X.

Intentans spolia non potest reconueniri, nisi super causa spolij, h.d.

IS quoque,[a] qui se quibusdam rebus, aut iuribus spoliatum conqueritur, ab aduersario suo reconueniri nõ poterit [b] nam [c] super spoliatione conuẽtus aduersus restitutionem petentem, nõ est, nisi super quęstione spolii[d] audiendus. Restitutionis enim petitio ĩ hoc priuilegiata esse noscitur ut ipsam intentatus, non cogatur ante restitutionem [e] spoliatoribus respondere.

Non datur reconuentio de possessione ad titulum, hoc dicit.

Vnde cum quis, se de beneficii possessione [f] violenter eiectum apud iudicem conqueritur, si aduersarius eundem non canonice dicat institutum, de violenta prius [g] eiectione [h], quam de canonica institutione cognoscendum erit.

Spoliatus est ante omnia quo ad omnia restituendus, h.d.

Sed et si spoliatus non primus coram iudice super spolio sibi illato consistat, sed crimina-

IS quoque. CASVS. Quidã spoliatus possessione quarundã rerũ agebat ad ipsas recuperandas, dicendo se tanquã spoliatũ esse prius restituẽdum, pars aũt aduersa uolebat reconuenire su per prætenso credito, vñ fuit quæsitũ an recõuentio ista sit concedenda, vel spolium tamen sit prius cognoscendum: per id.n. quod legimus saup.tit.prox.in prin.reconuẽtio ni debatur concedenda, Sol.tñ ut hic cauetur, & per rationem in tex.assignatam, nec etiam tenet obiectio, q.a. nonnullæ causæ reconuẽtionẽ non admittunt d.§.fi.sup.tit.prox.spolium.n.ut hic habetur est priuilegiatũ. No. primo causam spolii esse possessoriam & priuilegiatam, & propterea multas reijcit exceptiones. Not. secundo, argu. quod non tenet priuilegium aduersus aliud priuilegiũ eiusdem generis, qđ facit pro restitutione non cõcedẽda Ecclesiæ vel minori, aduersus eccl. uel minorẽ.

a IS quoque. Continuatio.

b Non poterit. Cap.1. e d.& cap.fi. de ord. cogni. ubi late de materia.

c Nam super, & cap.final.de ord.cog. unde sumitur.

d Spolij. No, ergo. quod priuilegiatus non utitur priuilegio suo cõtra pariter priuilegiatũ, ꝙ intellige, qñ uterque est pariter priuilegiatus respectu eiusdem causæ, quæ agitur, in le.1. ff. quib. ex cau. maio. & fac.l.i nf. idem, in fi ff.de mil.test. ubi generalis dispositio comprehendit ẽt personam priuilegiatam in casu, in quo loqtur dispositio, & de hoc plene per Bar. & Legist. in auth. quas actio. C.de sa cros.eccl.& per Cano.in ca. ad aures, de resc.& in ca.in ꝓsentia, de probat.

e Ante restõnem. Et sic hoc priuilegium non tollitur per sententiam, nisi secuta realis restõ: ex quo infertur, ꝙ agens actione iudicati super possessorio cõseqtur, ut non teneat rñdere ante restõnem factã, q̃ tenet Spec. in ti. de recõuent. §.2. uer. quid si conuẽtio. & Ab. in c.fi. de ord.cog. fa. quia subest eadem rõ postquam suberat ante sentẽtiam. f ne nudi, & inermes contendamus ca. frequens, eod.in 6.& 2.q.2. per tot.

f Possessione. Quę in beneficialibus potest haberi etiã sine canonica institutione, vt hic, & in ca.in litteris eo. & ibi bene deducit Ab.in 4.no.

g Prius. Hoc uerbũ intelligi põt duobus modis. Primo, ut denotet prioritatem respectu diuersarum instantiarũ. Secundo, ut denotet proprietatem respectu eiusdem instantiæ: prima melior ut late deducit Ab. in c.in litteris, eo.in 5.no.

h Eiectione. Idest de possessione uiolenter ablata, ut exponitur. & no. in c.in litteris, eo.

Sed & si. CASVS in hac parte ita debet meo iudicio figurari, Præsupponitur quod quidam clericus beneficiatus fuit iniuste spoliatus possessione sui beneficij, & cũ uoluisset suam possessionem recuperare, nõ attẽdebat qualiter spoliũ in iudicio esset ꝓponẽdũ, & iõ indifferẽter ipsum ꝓposuit. i. mõ per exceptionem, & mõ per actionem. uñ fuit quæsitum quid iuris, qm̃.n. restitutio spoliati est priuilegiat. supra eo. in prin. propterea quilibet modus uidet ad id congruus. confirmatur, quia restitutio spolia est facienda in odium spoliatoris. Sol, tamen ut in hac parte cauetur, quia iudicium

istud

illud spolij debet regulari ab intentione agentis, & intentio ista a modo cognoscitur, c. 2 de ordin. cognition non obstat obiectio quia priuilegium. & odium præd. non debent operari ultra intentionem agentis. No. primo, quod priuilegium spolii est diuersum quia non solum spoliatus ante omnia est restituendus, sed etiã suspẽdit aliud iudicium. Nota secundo, quod ordinata ad unum finẽ non debẽt finẽ diuersum producere, cum ad illum non habeant propriè aptitudinẽ. nota tertio, quod finis proprie dispo nit, & regulat quę ad ipsum conuenire, & ordinari debent.

spolij? sed etiam ad factas in conuocãdis amicis, & parandis armis ab eo, q. prępullauit uim inferẽdi, & sic ab eo, qui nũquã perdidit possessionem iuxta tex. in l. 1. §. vim vi, et l. 3. §. ũ igit. ff. de vi, & vi arma. secũdũ vnũ intellectum quem in hoc sequitur ibi Barr.

li iudicio[a] ab aduersario lacessitus spoliationis causam proponat[b], ita demum super petitione iudex procedere poterit, si prius restitui spoliatum sua sententia iusserit, omnes enim leges, tam ecclesiasticæ, quam sæculares ante omnia cuncta spoliatis, uel eiectis reintegranda, & dãna sarcienda[c] esse præcipiunt.[d]

Spoliator tenetur ad fructus, qui percipi potuerunt, h. d.

Fructus[e] quoque non tantum a uiolẽto possessore perceptos: sed etiã qui a ueteri possessore percipi uerisimiliter potuissent, restituendi erunt.

Sola sentẽtia non purgat spolium, sed iuncta cum executione, h. d.

Nec restitutionis solum sententia sufficiet, nisi re ipsa omnia iudicis officio restituantur, ita ut eiectus, uel spoliatus, etiam naturalem possessionem[f] recipiat, cunctaque, quæ sibi ablata fuerint, eodem unde surrepta fuerunt, reuocentur.

Quæstio spolij per modum reconuentionis proposita, non impedit processum super alia causa ciuiliter instituum h. d.

Quod si ciuiliter conuentus aduersario spolii quæstionem regerat[g], cum mutuę tunc intelligantur petitiones, in idem iudicium[h] deductæ, vicissimque tractatæ, vnica simul erũt sententia[i] terminandæ.

Cum spolium proponitur in modum exceptionis, nulla fertur restitutionis sententia: sed quandiu non fuerit reus restitutus, non est cogendus actori respondere, h. d.

Sed hęc quidem obligent, cum in modum

a Criminale iudicio. Secus ciuili, ut statim dicit, & hęc littera procedit secundum cõmu. intelligẽtiam Doctorum quarta in telligũt omnia in ra. 2. q. 2. per to. & 3 q. per tot. ut apparet ex nota. per Spe. de caus. poss. & propri. §. versi. illud. & per gl. & Ab. in c. cum dilectus, de ord. cogn. vbi dicit Abb. quod d. glos. nemo vnquam reprobauit excepto Ant. But. & fac. bona ratio, quod in hoc casu causa spoliationis proposita per viã actionis operetur supnaturaliter id est, etiam affectũ excepionis, excludẽdo criminaliter agentem, quia nõ debet quis contẽdere criminaliter cum suo aduersario spoliatus, posset. n. ex defectu facultatum perdere causam. habeat ergo locum illud. Nec nudi concendere, nec inermes inimicis nos opponere debemus. ca. 1. eo. in 6. & hæc ratio redditur per Ab. in d. c. cum dilectus.

b Causam proponat. Scilicet per uiam actionis.

c Damna sarcienda. c. grauis, eod. cap. accedens 2. vbi Ab. in pen. no. ut lit. non conte. Rot. decis. 25. & non solum ad damna, & expensas passas post

d Præcipiũt. Vt 2. q. 2. c. omnes. & c. nullus, & per tot. & 3. q. 1. ca. reintegranda, & per tot. l. si quis in tãtam C. vñ vi. le. si quis ad se fundũ. C. ad leg. Iul. de vi pub.

e Fructus. Vt in c. grauis. eo. vbi Ab. & Doct. Abb. in c. accedebs. 2. vt lit. non contest. Bart. in l. si quis ad se fundũ, C. ad le. Iul. de vi publi.

f Possessionẽ. Nec sufficiet dare pignora, c. cũ aliquibus, de sentent. ex com. & not. in ca. eñ §. 1. 3. qu. 1. vñ sumitur. Immode æstimatione rerũ ablatum stabitur iuramento spoliati, c. si. de his, quæ vi, met. causa.

g Quæstionem regerat. Id est per viam actionis opponat. & fac. c. cũ dilectus § nos autem distinguendũ de or. cogni. vnde sumitur, & intellige quãdo recõuentio est facta ante litem cõtestatam, iuxta no. sup. titu, prox. ĩ prin. Immo idẽ qñ esset actum de spolio post litẽ cõtestatã ab alio quãtũ ad nõ impediẽdũ pcessũ primo institutũ ab aduersario. ut in d. §. nos autẽ, sed non quãtũ ad id, quod hic dr determinatio est facienda vnica sententia, quia cum se istæ causæ non cõtingãt procedit regula, qui prior appellat, prior agat quam declara, ut per Ab. in d. c. cũ dilectus, adeo quod non est ius in litis contestatione quantum ad effectum, de quo quærimus.

h Idem iudicium. Sic supra titulo proximo ĩ princi. vbi no.

i Senlent ia, immo uidetur quod sint plures sententiæ

dum actionis spolii quæstio proponitur, sed si citra litis contestationem, de spolio quis excipiendum [a] duxerit, super ipsa quidem exceptione probationes primitus recipiendæ [b] erunt, ea tamen legitime probata nulla restitutionis erit ferenda sententia, [c] sed tamdiu spoliatori super petitionibus suis respondere cogendus non erit, donec ab ipso restitutus fuerit, quemadmodum [d] enim, si in modum exceptionis aliquod crimen testi obiicitur, a testimonio repellatur, & crimen contra eum ciuiliter probatum fuerit, sibi pœna non infligitur ordinaria, [e] sed eius dumtaxat testimonio non creditur, sic spoliatione in modū exceptionis tantum probata restitutionis sententia, minime ferenda erit.

Tribus casibus priuatus a iudice dicetur spoliatus, si non seruauit iuris ordinem, si nulliter pronunciauit, si erat iudex incompetens h.d.

Spoliatus autem, non solum is intelligitur qui a priuato quocunque homine rerum quarundā possessione indebite priuatus fuit; sed

Ne.l.etiam. §.ex causa.ff.de mino.cap. cum ecclesia cap.cum super, de causa.posses.& proprie.sol. reuera duę sunt sententię, sed dicitur unica propter temporis unitatem & identitatē, quia inter easdem personas eodem tempore ab eodem iudice feruntur.fac.le. scire debemus.ff.de verb.significa.Sed quid si iudex pronūciauit super cōuentione, & nō super reconuētione? Quidam quod nō valet sententia.tu dic, quod ualet, licet possit appellari ut not. & late tradit in d.c.cum dilect. Magnum. n. in eo versari potest partis interesse, in cuius causa non propter cōpensationē directe vel indirecte faciendā. ut latius per Abb. in d. c.cū dilectus. Nunquid autem supposito quod sit uerū non tenere sniam possit peti executio ante quam pronuncietur super alia causa? per Doc. in d. c.cū dilectus.

a Excipiendū. Ergo qui excipit nō cōtestatur litem & sic patet, quod qui negat non excipit nec qui excipit, cōfitetur l.non utiq. ff.de excep.c.cum venerabilis, de excep.& infra delitis contest.post.prin.

b Recip endæ.c.cum dilectus.de ord.cogn.

c Ferenda sentētia. Nec enim ad hoc fuit actum, sed de hoc exceptum, attēditur autem semper ad quod agitur, & secundum modum agendi fertur sententia, cap.licet Hely.de simon.& cap.quando de accus. Nec potestas iudicandi extenditur ultra id quod est libello comprehensum l.ut fundus.ff.com.diuid. Sed pone, quod ego succubui in exceptione, numquid possum postea directe agere possessorio? Videtur quod non: quia eandem quæstionem velo refricare, licet alio genere iudicij quod non licet.l.si quis cum totum, §.fi.ff de exceptio.rei iudicat.contrarium not. in cap.cum dilectus.de ord cogn.ubi de hoc late. Sed an tunc probationes factæ super exceptione, in qua quis succubuit fidem faciant in iudicio, in quo quis agit ad faciendam fieri restitutionem? Res. non nisi aduersarius consentiret. de quo in d.c.cum dilectus.

d Quemaemodum enim. Sic.c.cum dilectus.de ord.cogn.

e Ordinaria. Secus in extraordinaria, quia testis inhabilis gerens se prohabili offendit auctoritatē iudicis testificando, secundum ea, quæ tradit Ab. in c.cum dilectus. de ord. cog. ubi latissime rem tractat. Immo si ob crimen obiectum grauaretur opi.testis, repelleretur a promotione, secundum quosdā, ut per Ab. in dicto capi.cum dilectus. Sed cōtra id, quod testis obiectu criminis repulsus, non sit puniēdus, videtur esse, ca. ecce, 24.q.3.ubi dicitur, quod ubicūq; crimina claruerīt, sunt punienda Solu. illud est intelligendum quod claruerint mō legitimo, ut per accusationem uel inquisitionem. Item contra cap. cum super.de cōfes. Sol.illud ob confessionem, secūdum quosdā. Item cōtra c.per inquisitionem, de ele.ubi fuit punitus is cōtra quem principaliter nō agebatur. solu. ibi fuerat formata inquisitio ēt contra illum punitum cū fuisset mādatum procedit tā in capite, quam in membris. Item cō con.& §.si publico ff.de adul.sol.ut per Bar.& Leg.in d.§. si publico. & per Ab.& Cano.in d.c.cum dilectus.

Spoliatus autem. C A S V S, Fuit dubitatum inter scholares quis proprie dicatur spoliatus si quidem priuatus aliquando quis sua possessione ab aliqua persona priuata & aliquando mandato iudicis, ita tamen, quod possessio aliquando erat apud ipsum, spoliatorem, & aliquando trāsibat ad tertium successorem, pro iudice facit prę sumptio c.cum ad sedem, hoc eod.tit. pro priuato uero facit præsumptio cap.fin.de præsumptio. iuncta l.2.C.quando licet ius sibi dicere, & ideo non refert apud quem sit possessio. Sol tamen ut in hac parte cauetur, quia iudex vel non est competens vel iniuste processit, priuata persona non ratione sed affectione id facit, & sic his obseruatis non tenent obiecta, nec solutione aliqua indigēt. Not.primo quod iudex, & priuatus in prohibitis æquiparantur, quia mala ab omnibus æqualiter sunt euitanda. Not. secundo, quod iudex nulliter agit aliquando ob incompetentiam & aliquando ob ordinem nō seruatum. No.tertio, quod idē & paria sunt aliquid per nos uel per alios māda to nostro agere, quia semper causæ principali ad attribuitur.

etiam ille, quem iudex ipse iuris ordine prætermisso [a], beneficio, uel aliis reb. carere coegit, uel is, qui licet iuris quidem ordinem seruauerit, spoliati tamen, & de facto damnati iudex erat incompetens [b], uel si iudex sit cōpetens, circa priuationem tamen nulliter [c] pronunciauit.

Spoliasse & is intelligitur, qui mandauit spoliari, aut spolium suo nomine factum, ratum habuit, uel spoliatori successit in uitium. h. d.

Is quoque [d] spoliasse intelligitur, qui licet ipse non spoliauerit, per alium tamen spoliari mandauerit, aut spoliū suo patratū nomine ratum habuerit [e] vnde & is restitutioni obligabitur [f], quemadmodum & ille, qui rē indebite occupatam [g] sciēter [h] accipiendo, spoliatori succedit in id uitium, licet. n. is nō spoliauerit, cū tamē quoad periculū animæ non multum intersit [i], utrū quis iniuste detineat, an alienum inuaserit, contra huiusmodi pos

a Prætermisso. Secus si processit iudicialiter & sententia allegetur iniusta, ex iniustitia causæ, q͂a tunc proculdubio contra iudicem possessorium non competit, sed necesse est uenire per uiam appellationis, alias sententia transiret in rem iudicatā, ēt si esset iniusta, nec ulterius reus audiretur, ca. cum inter, de re iudi. le. res iudicata. ff. de re iud. & l. ingenuum. ff. de sta. hō. Aduertendum tamen est, ꝙ aut processit mere extraiudicialiter, & sibi incūbit onus probandi legitimitatē causę & c. conquerente, eodem vnde sumitur. Aut processit iudicialiter, sed allegatur processus nullus, & sic, quod iniuste & uiolenter spoliauit, & tunc dicens debet probare, nisi appellauerit, quia pro iudice p̄sumitur ex quo processit in figura iudicii, & nō fuit appellatum. faciunt no. in c. quoniam contra, de probat. & c. cum in iure. de offi. deleg.

b Incompetēs. Vt per Doct. in c. conquerente, eo. Specula. in tit. de petitor. & possess. §. quoniā. Legistæ in l. naturaliter. in §. nihil commune. ff. de acq. posses.

c Nulliter pronunciauit. Habetur in c. conquerente. eod. & in c. causam matrimonij, vbi per glo. & docto. de offi. dele. & c. cū causam, & ibi Abb. in quarto not. eod. titu. qui dicit, quod potest condemnatus de facto resistere aduersus executionem sententiæ nullę, immo ingrediēs possessionem virtute sententię latę parte non audita sine causæ cognitione priuatur iure suo. l. meminerit. C. unde ui. l. fi. C. si per uim, uel alio mō. est. n. in lata culpa, qui utitur sententia nulla, nō mirum si tenetur de uiolentia. §. 1. institut. de ui bon. rapt. Hinc est, quod statutum puniens ingredien. possessionem alterius de facto, locum habet contra ingredientē possessionē alterius uirtute decreti iudicis inualidi, ut per Bar. & Legistas, in l. iuste possidet. ff. de acquir. possess. ubi in fortioribus terminis amplia tur materia nostra, ut procedat ēt in spoliato uigore sentētiæ ualidæ & iustę, nā ingrediens possessionē de facto resistente possessore, & uirtutē ualidæ sētiæ priuat iure suo, ut Doct. in d. l. iuste. fac. not. per Bart. in l. si creditores in 3. quæst. principal. C. de pigno. & Baldū in l. dominio, in penult. colu. C. ne uxor pro marito, quod secundum eos procedit, etiam si alicui sit data licentia ingrediendi possessionem propria auctoritate, licet in hoc contrarium teneat Fel. in c. de cætero, colum. penul. de re iud. Tu pro concordia uide Rip. in l. naturaliter. §. nihil cōmune co. 10. ff. d̄ acq. possess.

d Is quoq; de hoc in c. cū ad sedē eo. & in l. 1. §. quoties. ff. de ui. & arma.

e Ratum habuerit. Nota. quod ad hoc vt qui nō spoliauit nec spoliari mādauit, teneatur interdicto unde ui, tria concurrere debent primo ꝙ spolium sit suo nomine factum. Secundo, q͂d illud ratū habeat. Tertio quod illud habeat ratum tanquam factum suo nomine ut per Accur. in le. 1. §. sed & cum quis. ff. de ui, & ui arma. Rip. in l. naturaliter. §. nihil cōe, col. 8. ff. de acq. poss.

f Obligabitur. Immo & contra possessorē, q nec uere nec ficte spoliauit, p̄t implorari officium iudicis, no. in c. quod sedē. & in c. sæpe. de res. spol. & in c. post electionē, de conces. præb. contra quem datur, & remedium d. c. sæpe, vt statim subditur.

g Occupatam. Siue sit res clericorū siue laicorū & in hoc remedium, c. sæpe, de restit. spol. unde hic sumitur est generalius quam remedium canonis reintegranda. 3. q. 1. ut per Ab. in d. c. sæpe, & in c. cum sedem. eo. & habetur per Senen. in l. rem quę nobis. ff. de acq. poss.

h Scienter. Concor. c. q͂a V. de iud. alias si ignoranter, non haberet locū prouisio c. sæpe, eo. sed c. redintegranda 3. qu 1. quia rō illius c. sæpe, est fundata sup̄ peccato, ꝙ nō cōtingit fieri sine scientia. Sed quid, si ab initio quidā ignorauit uitiū, sed ex post facto sciuit, an contra talē possessorē hēat locū talis prouisio? Et nō vr̄, cū vr̄ exigi scientia tp̄e receptionis, vt hic in illis verbis: sciētia recipiēdo, & in d. c. sæpe, fac. l. in delictis §. si extraneus, ff. de noxal. & l. ex facto. ff. de vul. & pu. & ꝙ no. in c. statutu. de p̄scr. in 6. seq. verbo Canonicis, & ī c decreuit, de hæret. in 6. & in cle. 1. de cōsang. & affi. Tu dic. satis eē subesse sciētiā tp̄e quo agit, p quaopi. facit rō tex. q̄ vult obuiari peccato, tn̄ ꝙ sic subueniē spoliato oppresso, & sic sumus in materia fauorabili, & extēdēda cū hic nō agit̄ de aliqua pæna inducēda spoliatori, ut latiꝰ differit p Ab. i d. c. sępe.

i Non multum intersit. Hinc reperiens rem alterius,

ctus, & non restituiens tenetur furti, ueluti si ab alio subtraxisset. l. falsus, §. qui le. alienum. ff. de furt. 14. q. 5. c. si quid inuenisti. no. in c. quia frustra, de usu. fac. quod not. in c. sæpe. eo. in fine.

a Possessorem. No. casum in quo ius agendi personale in rē trāsferi ptum sequitur successorē singularē & hoc accidit rōne peccati quo qs se innoluit recipiēdo rē uitiosā sciēter, vt subueniatur oppresso, & habet locū hoc non solū si immediate uenerit ī manus possessoris ab ipso spoliatore: sed ēt si per multorum manus prius ambulauerit, ut per Abb. in c. sæpe, eod.

b Iuris ciuilis. le. cū a te, ff. de ui. & vi. & ma. & ita sm̄ Canones rigor iuris ciuilis non est seruādus. fac. ca. 1. de dol. & cōtuma. & c. dilecti. de iud. & l. pen. C. ad Trebel. dist. 49. c. hinc etenim. & no. in c. sæpe, eod.

c Succurit. Remedio conditionis ex. c. sæpe, eo. ut late ibi per Ab. deducitur, ubi defendit illius capituli prouisionem a superfluitate, demonstrans, q̄ sit differentia inter d. c. & l. si coloni. C. de arg. & censi. lib. 11.

sessorem [a] spoliato per restitutionis beneficiū non obstante iuris ciuilis [b] rigore succuritur. [c]

Renunciatio facta post spolium non impedit spoliati restitutionem, secus si ante fuerit renunciatum. h. d.

Illud quæsitum est si post spolium ecclesiæ renunciasse quis dicatur, an ob huiusmodi renunciationem spoliato sit deneganda restitutio, cum non sit verisimile [d] quod sponte proprio iuri renunciauerit, qui renunciat spoliatus, huiusmodi non obstante renunciatione, [e] restituendus erit.

Testes super spontanea renunciatione non sunt recipiendi ante restitutionem. h. d.

Testes etiam partis alterius de iuramēto, & renunciatione sponte facta nō ante admittendi erunt, quam spoliatus plenarie fuerit restitutus. [f] Quod si ante [g] spolium eccle-

ter fuit in possessione non est restituendus. Nota 3. restitutionem non esse faciendam qn̄ timetur de salute aīæ, uel aliquod scandalū timeri posset quia minus bonū habet rationē mali. ca. 1. d. 13.

d Verisimile. Ex his uerbis, & ex hac rōne Abb. in c. 2. eo. unde sumitur putat hanc materiā restringēdā, ut non habeat locum quoties renūciatio fuisset facta. ēt post spoliū in manib. tū superioris, tū quia illa psumit spōtanea argume. i. non est uerisimile. ff. q̄d met. cau. & eorūq; uo. in l. transactionem. C. de trāsact. tum, quia ex quo cōstat illū non hēre ius ī pprietate nō dēt sibi restitui beneficiū. Qn̄ aūt renūciatio beneficii fit ī manib. nō superioris, n̄ pdit iᵖ q̄ renūcias hēt ī bñficio, imo non tenet talis renūciatio, iuxta no. ī c. q̄ ī dubiis. de renūc. nec supior ī odiū renūciātis posse talem renūciationē ratā hēre, ut late deducit Ab. ī d. c. 2.

e Renūciatione. Quid si ante spolium spoliatori fecisset pactum de non agendo iudicio possessorio? Rn̄. pactum nihil proficit, quasi det delinquendi materiā. l. si vnus. §. illud. ff. de pact. dotal. secus si post, secundum Ab. post alios, in c. 2. eod.

f Restitutus. Sed contra hoc opponitur ex mēte Inno. in ca. super hoc, de renunciat & Doct. in c. 2. eo. Quia vr̄, quod renunciando post spoliationem purgetur uitiū spolii simile in l. 1. C. quod met. caus. & in l. ob turpem, ff. de condi. ob turp. caus. Vbi promittens ob merum, vel turpem causam sponte soluens, videtur purgasse vitiu præcedens. Sol. In contrariis solutio subsequens est executio actu pcedentis, nec ad aliud posset ordinari solutio nisi ad solutionis promissionem pcedentem. Ideo sponte soluendo, cum non teneatur, uidetur libere docere & purgare uitium præcedens, arg. l. cuius per errorem. ff. de re iu. Sed renunciatio sequens post spolium non ordinatur ad actum pcedentem, ut executio illius. cum ad multa alia possit fieri spoliatio, quam propter renunciationem pcedentem. Ita p renunciationem sic factam nō accrescit ius spoliator. Bar. in l. naturaliter. §. nihil cōmune. ff. de acquir. pos. & p Abb. in c. 2. eo.

g Quod si ante. & cę. Facit ca. accepta. eod. vnde sumitur. Sed quæ est diuersitatis rō inter hunc & superiorem casum? Respondeo. exceptio renunciationis factæ ante spoliationem concludit ad possessorium, renunciando enim dum quis existit in

Ios. Bap. Illud quæsitū est. licet hæc pars plures habeat particulas in cōi, tñ ita pōt in ea CASVS figurari. Quidam beneficiatus uolebat possessionem sui beneficii recuperare, sed pars aduersa plures, & diuersas excogitauit exceptiones, ac remedia ad se defendendum, sciens. n. sibi licitū esse plura opponere. §. pen. supra de except. propterea contra eū opposuit renunciationem ab eo. factam, item aliud spolium; item rescriptum a principe concessum item titulum non legitimum, itē præsumptionem iuris, item crimen hęresis, & simil quæ de re fuit quęsitum, an nihilominus esset restitutio ista facienda, & cum restitutio sit inducta in odium & pœnam spoliantis, ut supra suo loco est deductum, non ur̄ differenda, eoq; minus quo si secus daretur occasio spoliandi, & rem iniusam indebite retinendi. qđ non est dicendum Cæterū. Sol. prout tota hac parte habetur, quia, ob qualitatem facti cōtigentis, vel non ad est vitiū spolij, uel purgatum, vel regula ista restitution. est limitanda, & sic obiecta aliquando non tantum non obstant, imo omnino concludunt. Not. primo renunciationem debere esse omnino liberā, alioquin nihil operatur. 2. quod priuatio præsumit habitum, & ideo qui nūquam vel nulli

possessione habet rem ex toto pro derelicta & perdit proprietatẽ, & possessionẽ, l. si quis vi §. differentia. ff. de acqui. posses. vnde ista exceptio admittitur tamquam concernens proprietatem, & possessionem secus si renunciatio fiat postea, quia cõcernit proprietatẽ tantum, non possessionem quam quis non potest renunciare cum nõ habeat ut per Ab. in c. 2. eod.

a Abiurasse. Id est renũciasse, &c. Idẽ secũdum Lapum si quis cõstituisset ante spolium procuratorẽ ad renunciandum, & ante renũciationẽ fuisset factum spoliũ vt per Abb. in ca. 2. eo.

b Alii casus. De quib. latissime per Legist. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acqui. poss. & ponit. glo. summæ. 3. q. 1.

c Opponitur. c. fin. de ord. cogn.

d Consenserit. c. 1. eo. Vñ cautela est vt spoliatus, protestetur, quod non consentit quod spolians probet de suo dominio, ut per Vero. cautela 82. Sed an iudex possit impedire tunc cõsensum. Respon. secũdum Abba. in d. c. 2. nõ debet impedire, nisi ob periculũ animæ & timorem peccati. Sed quid si spoliatus nõ cõsenserit, expresse tamen non replicarit contra exceptionem proprietatis, an tunc censeatur tacite consentire, & talis consensus ualeat? Et ñ. Bar. in l. si quis ad secũdum. C. ad legem. Iul. de ui publ. tenet sufficere, quia ita se habet replicatio ad exceptionem, sicut se habet exceptio ad exceptionẽ l. secũda, ff. de exceptio. Sicut ergo actio nõ excluditur, nisi exceptio proponatur ita non debet excludi exceptio, nisi proponatur replicatio. Simile est, quod licet contra præsumptionem iuris, & de iure non admittatur probatio in cõtrarium, nisi per confessionem partis, ut not. in auth. sed iam necesse, C. de don. ante nupt. & in ca. is qui fidem de spons. Si tamen parte tacente fuerit probatio admissa, illi stãdum erit, vt per Inn. in c. fraterni tatis de frig. & malefi. & in c. cum Bertholdus. de re iud. Sic etiam licet ad impediendam executionem trium conformium non possit nullitatis exceptio opponi, si tamẽ fuerit opposita parte tacẽte, impeditur executio, dic vt per Ripã in c. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poss.

e Succubuerit. De hoc latissime per Legi. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff de acq. poss.

f Item si, &c. In quo spoliatus non restituitur ante omnia concord. ca. consultationibus. de offic. deleg. vnde sumitur.

g Per contumaciã. Quid si per contumaciã obesset. Respon. idẽ si nõ eẽt adhuc lis contestata, ut no. in ca. consultationib. ĩ prin. & fine de offic. deleg. licet ad illum tex. unde hic sumitur, dentur multi intellectus ut ibi per Abb. in fi.

h Et deiectionem No. quod duo probare tenetur, q. petit restitui. s. se possedisse, & se spoliatum fuisse. c. cõsultationibus, de offi. deleg. & cap. olim eod. & in causam quæ. qui fil. sint legit.

i Restituendus nõ erit. Nota ergo, quod licet iudici nõ possit liquere de causa infra tẽpus sibi præfixum per delegantẽ, non tamen propter hoc dẽt omittere solẽnitates iure substãtiales. sed contra uidetur le. ignorare. Co. de restitu. milit. & ff. de priuil. cred. l. fi. & l. Fulcini⁹, §. si fundũ, ff. quibus ex cau. in possess. eat vbi absens etiã ex iusta causa si non defendatur, patitur missionẽ in possessionem. Sol. aliud est in possessionẽ mitti, aliud possessionem restituere. Missus enim in possessionem non efficitur possessor, sed custos, supra de dolo & contu. §. 1. & l. is cui. ff. ut legat. nom. caue. Vnde cũ sit modici præiudicii nõ mirum, si fiat etiam contra absentem ex iusta causa; sed restitutus vere possideret, & consequeretur multa possessionis commoda de quibus per Abb. in cap. consultationibus, de offic. deleg. & in §. commodum. instit. de interdict. Sed adhu contra, nam iussus possidere ex secundo decreto, efficitur uerus possessor l. cum proponas. C. de bon. auctor. iudi. possi. & in dicto §. primo, supra de dolo & contum. & capitu. quoniam frequenter. in fin. ut lit. non conte. Et tamen tale decretum interponitur contra absentem, & lite non contestata iuribus supra alleg. unde multo magis idem uidebatur dicendum de restitutione possessionis, cum hic concurrat fauor spoliati,

sponte abiurasse[a] reperiatur, perpetuum ei super negotio silentium imponendum erit.

Ponit aliquos casus exceptos ab illa regula, Spoliatus ante omnia est restituendus. h. d.

Sunt & alii casus, [b] quibus iure denegabitur spoliatis restitutio, ut puta, cum agẽti per modum exceptionis de alia spoliatione opponitur, [c] aut tam super proprietate, quã super spolio eodem tempore disceptari spoliatus ipse consenserit, [d] aut ante restitutionis postulationem petitoria actione iudicium expertus succubuerit.

Probatio spolij, absentia spoliatoris, & lapsus tẽporis non operantur restitutionem, si spoliator non absit per contumaciam, uel dolum, h. d.

Item [f] si spoliatore non per contumaciã, [g] uel per dolum absente, ab Apostolica sede ad iudices spoliatus literas obtinuerit, ut si, cum spoliatum iudicib. constiterit, intra certũ tẽporis spatium restituatur, si reus intra præfixũ terminum sese iudici exhibere non possit, quamquam temporis lapsus immineat, & actor sit suam possessionem, & deiectionem [h] probare paratus: nihilominus restituendus [i] non erit.

ſpoliati. Sol. in cauſa reſtitutionis requiritur ſententia definitiua, quia principaliter quęritur de ſpoliatione, & regula iuris eſt, ꝙ lite non cõteſtata, nõ debet procedi ad ſententiã diffinitiuam, ut in tit. ut lit. non conte. per tot. Sed cum interponitur ſecundum decretum, nõ fertur ſentẽtia definitiua, unde non pronunciatur principaliter ſuper debito ſed in odium contumacis iudex ꝑ ĩterlocutoriã ſuã dat poſſeſſionem, uel bona ĩ ſolutũ, quod fit per interlocutoriam, Inn. in cap. dilecto. de uerb. ſign. Io. An. & Ab. in d. c. conſulationibus. Vñ ſi iudex uideret ſe deceptum, quia cauſa, ꝓꝑ quam fuit ſecũdũ decretũ interpoſitũ nõ fuit uera, ipſemet iudex poteſt decretum reuocare, qđ nõ poſſet, ſi ſentẽtia eſſe definitiua ut per Canon. i c. literis d. tſ. dele. & ꝑ Legiſtas in l. ꝙ iuſſit. ff. de re iudic. Quid ergo faciet iſte ſpoliatꝰ? Reſpondeo faciet ad domũ abſentis legitime denũciari, & ſi nõ ſit, qui eũ defẽdat, mittet in poſſeſſionẽ cauſa rei ſeruãdæ, reo poſtea uenięte, & iuſta probata cã abſentiæ reſtituet in integrũ uel ad appellãdum, nec .n. hęc miſſio prohibetur in d. cap. conſulationibus, vt ibi not.

ui. ſequitur Lap. alleg 24. & Ab. in c. in literis. nu. 28. eo. Et licet hãc de ciſionẽ impugnet Aret. eam tamen bene defendit Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. poſſ. nu. 82. & contra Aret. eſt commun. opin.

Si contra agentem ſpolio opponatur electio, per quam concludatur actorem non poſſediſſe, ſpoliatus ante omnia non reſtituetur, h. d.

Sed etſi talis opponatur exceptio, quę agentẽ minime poſſediſſe concludat, tamdiu ſuſtinenda erit reſtitutio, donec ſuper tali exceptione cognitum [a] fuerit. Vt ecce nec laici ſpiritualia poſſidere, [b] nec ſacerdotes vxores habere poſſũt. Vnde ſi uel illi ſe beneficijs ſpoliatos, uel hi ab uxoribus ſe deſtitutos coram iudice conquerantur, & ab aduerſarijs de ſæcularitate uel de ſacerdotio agentibus opponatur, proculdubio differenda erit reſtitutio. [c]

Cum pro ſpoliatore militat iuris pręſumptio, ſpoliatus non eſt ante omnia reſtituendus, h. d.

Quinimo & cum ſola iuris præſumptio pro ſpoliatore contra ſpoliatum militat, [d] impedienda erit reſtitutio, ex quo apparet, eũ, qui exempli gratia, reſtitui poſtulat [e] ad decimas, quas intra alienæ parochiæ limites poſſediſſe aſſerit, nequaquam reſtituendum eſſe, niſi euidenter [f] docuerit, quod earum poſſeſſionem legitime aſſequutus [g] fuerit, quia eas occupaſſe iniuſte veriſimiliter præſumitur, cum ex prędiis perueniant intra alienam parochiam conſtitutis, manifeſtumque ſit, eas iure communi ad eundem

d Militat. Facit cap. fin eo. in 6. & intellige hoc, quãdo hæc iuris præſumptio nõ ſolũ oſtẽdit iniuſtiam poſſeſſionis ex parte ſpoliati, ſed ẽt iuſtificat poſſeſſionẽ ſpoliatoris, & ita procedit exẽplum hic politũ & d. c. fin. Secũdo intelligo, niſi pręſumptio iuris, q̃ eſt cõtra ſpoliatũ elidatur cõtrarijs pręſumptionibus vt per Ab. in c. cũ eccleſia Sutrina. de cau. poſ. & proprie. Tertio, ĩtelligẽ in ſpolio facto ante litẽ motã, ſecus ĩ ſpoliato lite pendẽte agẽte remedio attentatorũ, c. ſi cõſtiterit, vbi Aretin. de ac. Frãc. in c. bone. de appell. & ꝑ Rip. ĩ l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acq. poſ. Quod tamen nõ procedit ĩ beneficialibus, ĩ quibus iuris præſumptio ĩpedit reſtitutionem, etiã per uiam attentatorum petitã, vt ꝑ Gemin in d. ca. fi. & ꝑ Rot. deciſ. 440. & ꝑ Rip. vbi ſupra.

e Poſtulat. Et per hoc verbũ apparet quod illud quod hic dicitur, habet locum in ſpoliato agente, non autem in reo ſe defendente, q2 licet ius commune faciat contra eum, poteſt tamen ſe defendere ex legitima ꝑ æſcriptione, & alijs legitimus defenſionibus, vt per Frãcum poſt alios in d. c. fi. in 4. not.

a Cognitum. Et hæc exceptio, cum opponi poſſit non minus ad poſſeſſorium quam ad petitorium, cõſueuit a Doct. appellari anomala, vt per Abb in c. ex parte. col. fi eod. fac, ad hoc notat. per Bal. in tit. de pace Conſtantiæ, in verſ. reſtituitur. & in l. 1. C ſi de mo. poſſ. & in l. 2. C. de edicto di. Hadi. tollen.

b Spiritualia poſſidere. Cap. cauſam de præſcr.

c Reſtitutio. Ex hoc fuerunt commmuniter Doc. ꝙ exceptio ſpecialis reſeruationis beneficij impedit reſtitutionem, etiã quod ſpoliatus iuſtificare poſſit poſſeſſionem titulo colorato, quia reſeruatiõ Apoſtolica inficit titulũ, & poſſeſſionẽ, c. ſi eo tꝑe, de elect. in 6. & ita tenet Rota dec. 16. in no

f Euidenter. Quod dicitur fieri, etiam ſi aliæ efficaciores præſumptiones ſint in contrarium, ut ſupra in prima notula huius §. fac. l. ſi quis locuples. ff. de manumiſ. teſta. & l. prętor ait, § prætor ait & quod ibi not. ff. de dam. infect. Iuramentum autem partis non faceret rem euidentem. Abb. in c. ex ratione. in 4. q. in fi. de appell.

g Aſſequutus fuerit. Exceptio ergo notoria ex defectu proprietatis obſtat agenti poſſeſſorio recu-

 perandæ,

perandæ. licet regulariter exceptio dominii non obstet, cum etiã prædo sit restituendus ad suam possessionem, c. in litteris, eod de quo dic late, ut per Perus. in c. si. eo. in 6. ante finem.

a Pertinere, 17. q. 7. c. omnes basilicæ. c. cum olim de præsump. c. de dum. de decim.

b Ostensum fuerit. Regulariter ergo qñ ius cõmune facit contra actoré pro reo, dēt iustificari possessio, ut hic, & c. si. eod in 6. quam regulã limita notabiliter. 5. modis, ut p Per. ĩ d. c. fi.

c Sunt casus. De quib. latissime p legist. pcipue Moder. in l. naturaliter. §. nihil cõmune ff. de acqu. possess.

d Deprehenditur c. quo iure. dist. 8. & 13. q. 1. §. ratio est, quia exceptio hæresis cõcludit etiam in possessorio, q a hæreticus nihil potest possidere, c. 1. & 2. 23. qu. 7. ergo obstat agēti ĩterdicto recuperãdæ, ut sup. e. § sed etsi talis, & ostēde, qđ hic dr, vt pcedat nõ solũ in crimine hæresis, verum ét in omni crimine quod ĩduceret beneficii priuationem ipso iure, ut per Abb. in c. item cum quis eo. ubi etiam habes quid iuris sit in profanis.

spoliatis concessum, fuit dubitatum an posset, q a dominium trahit ad se possessioné, c. cũ dilectus, de causa possesion. confirmatur, si quidé vna uia electa non videtur conueniens postea relinquere per reg. quod semel placuit, de reg. iur. 6. Cæterũ Sol. put hic cautur, quia in odiũ spoliatoris hoc statutũ fuit, qua ratione suadente nec ét obiectio aliquid cõcludit. Not. primo aliud priuilegiũ restitutionis spoliatorũ ultra q̃ sup. habent hoc eo. ti. nostro. No. 2. qđ iudiciũ possessoriũ est cõmodius iudicio petitorio, & ideo in certis casibus & certo modo licet trãsire a petitorio ad possessorium.

ecclesiam pertinere,[a] nisi aliud ostensum[b] fuerit.

Hæreticus non restituitur ante omnia. Idem si in restitutione timetur de periculo animæ, uel scandalo, quia differtur restitutio, h. d.

Plures præterea sunt casus,[c] quibus spoliatus illico non restituitur, veluti cum hæresis labe pollutus deprehenditur,[d] uel facta restõne, animę periculum immineret,[e] uel scandalum[f] timeri possit. Et alii, qui non minus secularibus, quam pontificiis legibus continentur.

Spoliatus potest suspenso petitorio ante conclusionem in causa, intentare possessorium, secus si sit conclusum, nisi tamen aliter iudici uideatur. h. d.

Postremo[g] sciendum est, in spoliantis odiũ constitutum esse, si spoliatus proprietatis litẽ ingressus fuerit,[h] nullam de illata sibi uiolentia mentionem faciens, antequam renunciatum sit, aut conclusum[i] in proprietatis iudicio, ut idem debeat super possessorio (etiam petitorio suspenso,) audiri, quod si renunciatum fuerit, uel conclusum, ut iam possit causa proprietatis sñia terminari, ne lites litibus

g Postremo. Sumit hic §. ex c. pastoralis, de cau. poss. & pp. & ex cle. uni. eo. ti. ubi pec Doct. diffuse tractat materia cumulationũ pétitorii & possessorii quã Legistæ ponũt in l. naturaliter. §. nihil cõmune. ff. de acq. pos. quæ qm diffusior est, quã ut breuibus notulis possit cõprehẽdi, non tangetur hic sed sufficiet remissio ad prædicta loca.

e Immineret. Vt puta, quia spoliatus est quis uxore, quæ excipit de consanguinitate in gradu prohibito, adeo quod facta restitutione potest timeri de coniunctione illicita, & incestuosa, ca. literas, eo. iunctis no. per gl. in c. 1. eo. quod proceditomnino, quando super tali coniunctione non posset Papa dispensare, ut per Rip. in l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acq. possess.

f Scandalum. Maxime graue, & de hoc per Anto. de Butr. in c. ex parte eod. et no. in c. fn primis: 2. q. 1. et in summa. 3. q. 1. & in c. ad petitionem. de accus. et per Fel. in c. nihil, de præscr.

Postremo. CASVS. Quidam dominus spoliatus fuit possessione cuiusdam domus, & cum uoluisset eam recuperare inaduertenter incepit agitare iudicio petitorio, dicens eam esse sibi restituendã, quia est dominus, et cum in progressu iudicii dubitasset de exitu eius ob defectum probationum pœnitentia ductus, uoluit ab isto iudicio recedere, et possessorium accipere ob priuilegiũ

h Ingressus fuerit. Immo etiam si simus in causa appellationis. ut in cle. uni. de cã. poss. & ppr.

i Conclusum. Fac. authent. de testib. §. quia uero multi. & c. cum dilectus. de fide instrum. Et exponunt aliqui qui tenent, qđ renunciare, et concludere sint idē, vel pro, id est in c. pastoralis de cau. poss. & propr. Sed tu dic secundũ Inno. Ioa. And. et Abb. qđ hæc differunt: nam dr quis renunciare cum renuntiat probationibus facti, cõcludi uero dũ renuntiatur, tam probationib. facti, quã allegationib. iuris, de quo tamen uidendus est Fel. in c. cum dilectus, de probat. et per Dec. in c. 1. de iu. Ias. in l. admonendi, ff. de iureiu. et dicit Abba. in c. pastoralis, de cauf. poss. et propr. quod renuntiatio dicitur, quãdo fit a parte, conclusio, qñ fit a iudice, potest enim iudex sufficientibus dilationibus inuitis partibus concludere in causa, ut no. in clem. sæpe, de verb. signi. Sed ad impediedum hoc possessorium sufficiet ne alterum tantũ. Respondeo non, secundum Abb. in c. pastoralis, de cauf. pos. et propr.

Can-

a Causa non decisa. Si ergo aliquis succubuit in iudicio proprietatis, adhuc post sniam potest redire ad possessorium, sicut econuerso, arg. c. querelã de electio. quia aliud est modus agendi, & aliud petitur quam prius l. cum quæritur. cum l. seque. ff. de excep. re iu. Argumen. contra in c. cum dilectus de causa. posse. & propriet. Solu. ut no. in ca. pastoralis, eod. titu. super verbo, causa.

b subtracta fuerit Si nõ potuit probare dominiũ, vt hic dicit. Quid ꝑderit redire ad possessoriũ cũ videatur condẽnandus, quia snia super proprietate trahit ad se sentẽtiam super possessione c. cum dilectus, de cã possess. & propriet. Rñd. potest valere quo ad fructus, quos recuperat a tpe deiectionis. Item qa ex quo habuit possessionẽ, hẽbit commodũ retentionis, nisi aduersarius ꝓprietatẽ probauerit. l. res alienas. Co. de rei vendic. & quia si spoliator rem petat, põt ei obiici, quod amisit ius, si quod habebat, ꝑ l. si quis in tantã. C. vnde vi.

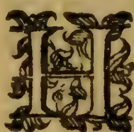
obseruaui supra in princ. Not. secundo, iudicium ideo dicit incipere a cõtestatione litis, quia tunc causa in eo proposita cognoscitur, & non antea, hinc sol. quæst. a quo actu iudicium incipere debeat.

inculcentur, & uia possit fraudib. aperiri, causa non decisa [a] possessorio non erit utendum, nisi iudex, qui de causa cognoscit, hoc ipsum ex iusta causa uiderit expedire, puta cum ex perspicuis indiciis iniquitas inuasoris facile arguitur, & spoliato casu, siue dolo spoliatoris dominium probandi facultas subtracta [b] fuerit.

DE LITIS CONTESTATIONE.

TIT. XI.

Litis contestatio est fundamentum iudicij, quod deficiente frustra super ædificabitur, h.d.

HActenus ea complexi fuimus, quæ plerumque [c] in causarum discussione uertuntur, quæ non tam iudicii partes [d] habentur, quam iudiciorum præparatoria, [e] perueniamus nunc ad ea, quibus ipsum iudicium cõstituitur. Est autem iudiciorum quasi fundamentum [f] quoddam litis contestatio: nam si illa a partib. prætermissa fuerit, proculdubio oĩa quę sequuta fuerint, corruent seque ipsos litigatores inanibus laboribus & sumptib. vexa-

c Plerumq;. Ideo plerũque qa non semꝑ ante discussionem causæ cõtingit, locum esse pœnis statutis cõtra cõtumaces, de quib. dixit supra de dolo & contu. nec semper ꝓponuntur exceptiones, nec semper mutuę petitiones fiunt ante litem contestatam, ut no. supra de mut. petit. in principi. nec semper spoliati ante litem contestatam restituũtur. supra ti. prox. §. fi. fac. dicta per Spe. in ti. de li. cõtest.

d Iudicii partes. Facit no. in l. iudicium. ff de iud. & l. amplius. ff. rem rat. hab. & cap. ex parte. 2. de verbo. significa. Sed quo ad hoc ut cõfessio vel quid aliud dicatur factum in iudicio seu in iure, satis est, quod iudex iuris dicendi, uel reddendi gratia sedeat, licet lis nõ sit cõtestata, Abb. post alios in rubr. de iud. versic. ex quo ẽt infero, & in cap. super qq. in princip. in gloss. in verbo, exordium.

e Præparatoria. De quibus dic, ut habetur per Legistas in rub. C. de edend. & per Canon. in rub. de iud. & per Spe. in rub. de præparatoriis iudiciorum.

f Fundamentum. Immo fundamentum est citatio, vel supra de in ius uocan. §. 1. Dic q̃ citatio est fundamentum iudicii, inquantum est primũ principium, & sine ea iudicium nõ ualet, sed reuera ante litis contestationem non sumus certi, an illi actus sint portio iudicii, cũ possit esset ꝙ partes non contendant, diuersis ergo respectib. hoc verbum, fundamentum iudicii potest prædicari de utraque, uidelicet tã de citatione, quam litis contestatione, & fac. pro hac littera c. ex parte 2. de verb. sig. & c. relatum, de off. dele. & §. oẽm auth. de litig. & quod ante litis contestationẽ iudicis officium non imploratur. ca. significante, de appel. & fac. not. in d. c. ex parte.

DE LITIS CONTESTATIONE.

Ioã. Bap. Cõtinuatur tit. iste prout legimus in prin. eius vel dicas secundo quod ex supra dictis præsumendum est, reum cõuentũ non habere exceptionẽ, vel reconuentionem, & ideo actor debet procedere ad ulteriora in iudicio proposito, sed cum hoc fieri nequeat nisi præcedat litis cõtestatio, propterea post titu. præced. proponit iste, qui diuidit in quinq; partes: in quarũ prima habet cõtinuatio in secunda quid sit, & qũo fiat ista litis contestatio, in tertia a quo fiat, in quarta, qñ fiat: in quinta qualis sit eius effectus, secũda ibi, est aũt, tertia ibi, fit aũt, quarta ibi, nec solum, quinta ibi, agit.

Ioã. Bap. HActenus CASVS non figuratur, no. tñ ꝙ verum fundamentum iudicii est litis contestatio & ideo quæ ꝓcedunt, potius pręparotoria quam partes iudicii dñr.

Ioã. Bap. Est autem. CASVS non figuratur. Nota primo, quod per præsentem text. confirmatur quod

a Vexabũt. Simile in l.1.ff.de inoff.test. & de hoc per Host.in tit.de lit.contest. §.quid sit litis contestatio.
b Procedi poterit. Vt lite non contest. per tot.
c Ea vero fit, &c. Verba hæc, quibus uidetur litis cõtestatio definiri, uel describi sumũtur ex c.1.eo. & ex c.dudum, de ele.2.& ex l.1.C. eo.fac.c.prout, de dolo & contu. & c.cum causam, de iura. calu. & per Spec.eo.tit.§.1.& per Host. in sum. eod.
d In iure. De significatione hui⁹ verbi, habes in l. ius plurib.ff.de iusti.& iur.& expone, hic in iure, i.in iudicio, & iudice sedente pro tribunali, vt per Ab.in c.1.eo.in ult.no. & sup prima glo. vide tamẽ de hoc Ab. in c.cum causam, de appell.in prin.
e Congruã. resp. Hoc uerbum, congruam non est in c.1.eo.nec in c.dudum, 2 de ele.unde hic sumitũ, sed visum fuit congruum, & valde oportunũ inserere ex mẽte Host.in sum.eo.§.1.qa deseruit ad tollenda plura cõtraria, de quibus in locis præalleg.
f Animo, &c. Non tñ est necessarium, ꝙ reus dicat respondeo ad libellum, animo contestandi litẽ, nã in dubio talis animus debet p̃sumi ex quo rñdetur ad libellũ, nisi protestatio fiat in cõtrariũ ut per Inn.in c.cum M.de cõst. & Io. An. & Ab.in c.dudum 2.de elect.uers.nota qualiter & in c.uni. eo.licet tñ talis expressio nõ requirat̃, talis tñ animus requirit̃, ideo sunt hic hæc uerba adiecta ex intentione Host.in sum.eo.§.1.& licet nõ ponant in iuribus unde sumit̃ hęc littera, uisa tñ fuerũt inferenda ad tollendã oẽm ambiguitatẽ. Et, quia si quis proponat factũ corã iudice nõ ea mente ut litem contestet, uel rñdeat saluo iure suo, vel sine p̃iudicio, no erit ꝓpterea litis cõtestatio, cũ hoc fiat nõ ad iudicis interrogationem, sed motu proprio, ut not.in c.vni.eo.
g Cum iudex. Vel etiam arbiter, l.2.ff de arbit ut not.in l.1.C. eo.unde postrema ista uerba sumuntur, de quorum intelligentia & declaratione, uide quæ ibi scribuntur.
h Respondeat Ratio ponitur in c.uni.eo. quia q̃ poni aliquid dictũ, uel factũ, nihil perit ab aduersario, nec ẽt ostendit per hoc uelle agere, atq; ita ꝑ hoc nõ posset ferri sñia condemnationis uel absolutionis, cũ nil petitũ sit per positionẽ, sed ostẽditur aliquid esse factũ, uel dictũ, vel promissum, & sñia est ferẽda sm̃ modum agendi, c. qualiter, de accus.c.licet Hely.de simo.& condemnatio nõ est facienda, nisi ad hoc sit actum, c.cum dilectus, de ord.cog. Afferuntur & aliæ plures rões, de quib. per Ab.in d.c.uni. i prin. Excipitur tñ ab eo, ꝙ hic dr̃ unus casus scd̃m Host. Bar.& quosdam alios, s.q̃n fieret positio generalis de oĩb.quæ continentur in libello, q̃n non tenet Abb.in c.uni.eo.

bunt, [a] vnde nec testes recipi, nec ad sententiã per iudicem procedi poterit.[b]

Lis quomodo contestetur, h.d.

Ea uero [c] fit per petitionem in iure[d] propositam, & congruam [e] responsionem sequutã, animo [f] contestandi litem factam, cum iudex[g] per narrationẽ negotii causam audire cęperit. Vnde si quis positionibus simpliciter respondeat [h] aut peremptoriam exceptionem proponat, nequaquam per hoc esse facta contestatio litis intelligitur.

Procurator, tutor, & similes possunt litem contestare, h.d.

Fit autem litis contestatio non solũ per principales, sed etiam per procuratorem,[i] tutorem, & personas similes. [k]

Aduocati responsio, nisi sit statim reuocata, facit litis contestationem, h.d.

An aduocati [l] rñsio litis contestõnẽ faciat, dubitari põt? Et ex facto respõsũ est, nisi statim [m]

Fit aũt. CASVS Ioã. Bap. Cũ in iudicio diuersę interueniãt ꝑsonę ut sũt principaliter litigãtes, procuratores, aduocati & simil. dubitauerũt quidã scholares per quas fieri dẽat ista contestatio, siquidem sicut tantũ prin. interest litigare, uel nõlitigare, ita ipsi tm̃ dẽnt litẽ contestare, confirmãt: quia isti solũ rñdent art. Sol. tamen ut hic cauet̃, quia contestare litem est declarare uoluntatẽ litigãdi, quod etiam per alios fieri põt, secus respõdere ar. in quib. factũ ipsum quęritur declarari & ideo nõ tenent obiecta. No. primo quædã facta pariter ꝑ nos, ac ꝑ alios explicari possunt, qa dependẽta uolũtate a qua si nõ dependerent, secus esset. No. secundo, ꝙ facta nomine nostro possunt reuocari a nobis, & reddi nulla, dũmodo tempore debito id fiat, alioquin oritur contra nos præsumptio, ut per nos sint tacite approbata.

i Per procuratorem. Ca.cum ad sedẽ, de rest.spol.
K Similes, Puta actores, uel syndicos, & facit ad l. tẽm non nouam, §.patroni.C.de iudic.c.prout, de dolo & contu. & c.cum causam de iura calum.l.si cum procurator agit, ff. de exce.dol.l. procuratoribus, & l.neque.C.de procur.l. licet ff.de iud. quæ iura alleganter ad hoc per Spec.in tit.de lit.cont. §.sequitur.
l Aduocati. Not.ergo hinc. ꝙ ẽt per responsionem aduocati fit litis cõtestatio, nisi sit reuocata, c.cũ causam, de appel. unde sumitur, sic & confessio aduocati p̃iudicat parti nõ reuocãti, c.olim.ubi Ab. de conf. facit l.1.C.de erro.aduoc.& no, per Ab.& alios, in c.pastoralis, de iud.
m Nisi statim. Sed quando intelligetur statim reuocata? Rñ aut responsio aduocati præiudicat ad processum, ut quia inducit contestationem litis, & sen

reuocata[a] fuerit, illius quoque responsionē contestationem fieri.

Cum officium iudicis pro actione instituitur, est necessaria litis contestatio, h.d.

Nec solum,[b] cum per actionem iudicium instituitur, erit litis contestatio necessaria: sed ēt vbicunque[c] iudicis officio pro ipsa proponitur actione,[d] veluti cum restitutio in integrum nō incidenter, sed principaliter postulatur.

Qui effectus sequantur ex litis contestatione, h.d.

Igitur[e] sequuta contestatione reus & iudici subiicitur,[f] & actori obligabitur, dilatoriis exceptionibus, uia prçcluditur:[g] actiones perpetuantur,[h] præscriptio interrum-

& sic præcludit uiam dilatoriis proponendis, & tunc oportet, quod pars illam reuocet antea, quã pars faciat aliquid quod soleat fieri post litē contestatam, uidetur enim pars ipso facto responsionem aduocati approbare, cum plus sit aliquid facto approbare, q̃ cum uerbo, c. dilecti de app. aut cō fessio aduocati p̄iudicat ad merita causæ & dēt reuocari ĩfra triduū l. 3. C. de erro. adu. sed & post triduū & usq. ad sñiam poterit reuocare, si velit doceat de errore, & ita ,pcedunt not. 35. q. 9. §. his ita, fac. c. fi. de cōfe. l uēditor. §. iussus. ff. de app. Sed & hoc ēt intellige, qñ non esset secutus alius actus, per quē per partē induceretur approbatio rñsionis ipsius aduocati, quēadmodum dictū est ,pxime, quando cōcernit processum: quia eadē, & in hoc casu videtur ratio secundum Perus. post alios in d. c. cum causam. de appell.

a Reuocata. Sed an ad reuocandum aduocati responsionem sit necessarium docere de errore aduocati; Et videtur necesse, c. fi. de confe. & l. error. C. de iu. & fact. igno. Contrarium verius. Contrarium enim loquitur de ,psonis principalibus, hic in aduocato, & ratio diuersitatis est secūdō Host. quia aduocatus non habet mandatum ad confitendum, vel ad procedendum in causa, sed solum patrocinandi. Idem aduocatus numquam fit dominus litis, l. 1. §. 1. ff. de post. Peru. post. Bal. in c. causam. de app.

Ioã. Bap. Nec solum. CASVS. Cum iudicium aliquando officio iudicis, & aliquando actione exerceatur inter docto. fuit dubitatum, an semper ista contestatio sit necessaria? si quidem quãdo officio iudicis procedit a iudice videtur peti, vt tale quid sua auctoritate faciat, Sol. tamē prout hic cauetur: quia cum officiū iudicis diuersimodè consideretur, hic accipitur loco actionis, & sic etiã obiectio cessat. No. officium iudicis aliquãdo çquiparari cū actionibus, & ideo eiusdem iuris iudicantur.

b Nec solum. Sumitur ex c. fi. de offic. iud. & continet duas regulas, unam expressam & affirmatiuam, sm̃ quod in officio iudicis principaliter intentato requiritur litis cōtestatio, aliam tacitam & negatiuã contrario sensu, q̄ in officio incidenter implorando non est necesse litem contestari. Et concludendo materiam secundum Ab. in d. c. fi. Aut officiū iudicis imploratur incidenter, & nō est necessaria litis cōtestatio, nec libellus. Aut imploratur principaliter, & tūc, aut super liã liq̄do, ita q̄ non est necessaria causæ cognitio, & nō dēt fieri litis contestatio. Exemplum, cum filius petit alimenta a patre, uel contra, debet n. de plano ,pcedi. l. nequaquam, §. de planc, ff. de offi. proc. Vel cum petitur executio sententiæ a iudice, qui iudicauit. Aut petitur super non liquido, & tunc aut aduersarius & certus est & præsens, & procedit q̄ hic dr̄, ut cum petitur restō in integrum aduersus cōtractū, aut aduersarius est absens, & certus, & tunc, si aliquid petitur dari uel fieri in præiudicium partis, uel a parte, dēt fieri contestatio, ut no. in d. ca. fin. Aut nō petitur aliq̄d dari uel fieri Exēplū, cum minor vult abstinere ab hæreditate adita. & pōt procedi lite non constata, auth. si oēs C. si minor. ab hę re. se abst. idē si aduersarius est incertus, ut in d. auth.

c Vbicūque. Idem vbi deficit actio, ut no. in c. fi. de offic. iud. deleg.

d Actione. Quod est, cum actio nulla competit, si enim communi auxilio quis munitus est, non debet ei extraordinariū remedium concedi. l. in causæ. ff. de min. Ex quo inferūt, quod actio, & officiū iudicis sunt diuersa, de quo per l. in l. 1. ff. de iuris. om. iu. & p Cano. in c. fi. de off. iudi. & est hic arg. q̄ actio secundū Cano. est proponēda, de quo in c. dilecti. & in c. examinata, de iud.

Igitur hęc pars subdiuiditur in duas partes, in quarum prima habentur dicti effectus, in secunda ad no. quędam limitation. secunda ibi, admonēdi. quoad primū, Casus. fuit inter scholares dubitatū an litis contestatio illos producat effectus, q̃ hic in text. adnotantur, si quidem cōtestare litem nil aliud uidetur significare, nisi declarare uoluntatē litigandi, uel nō. cæterum Sol ut hic legimus, q̃a ex natura contestationis oriuntur, uñ cum ista uoluntatis declaratio omnia ista diuerso respectu cōtineat, ideo nec etiam tenet obiectio. No. quod effectus alicuius actu, quando sunt plures, quidam oriuntur à natura actus, quidam a uoluntate hominis per talem actum explicata.

e Igitur Hic ponuntur aliqui effectus qui proueniunt ex litis contestatione, de quibus per Spec. eo. ti. §. fi. incipit effectus.

f Subijcitur. Ita, q̄ post litis contestationem non pōt amplius recusari per ea, quæ Spec. in tit. de recusatione iudicis. §. fit autē. & per eundem in tit. de except. §. uiso. & habetur supra de except. §. hæ nero. & c. inter monasterium. de sen. & re iud.

g Præcluditur. Et supra, de exce. § hæ. uero, ubi no. & in c. inte monasterium. de sen. & re iud. leg. Pomponius §. rati, ff. de procura.

h Perpetuantur. l. ordinata. ff. de liber. cau leg. si cum. §. qui iniuriarum, ff. si quis cau. ubi late Doc.

Aliud

Aliud in exceptione doli.l.fi.C.de dolo.Itē aliud etiā in officio iudis quod pro actione proponitur quia litis cōtestatione nō perpetuatur,not.in c.fi. de offi.iud.& ibi declaratur per Abb.

a Interrumpitur l.more.C.de rei uend.l.sicut.ubi Bal.de præscr.30. vel 40. annorū.l. naturaliter. ff. de vsu capio.

b Alij quoq.effectus. Vt quia constituit aduersariū in mora. quantū ad fructus, l.certū & l.mor.C.de rei vēdica.l.litigator C.de fru.& lit. ex pen. Itē quia post nō potest reuocari procuratoriū mādatū,nisi certis d causis l.post litē, ff.de pcur. Sequūtur & alij plures affectus, de quibus per Specul. §. penu.& §.fi.c. tit. nostro.

c Admonēdi.Hic §.venit declaratiue ad principium huius tituli, vbi dicitur quod lite nō contestata nō possunt testes recipi: nā hoc fallit pluribus casibus, ut hic patet,in cap.quoniam frequenter, vt lit. non contest.vnde sumitur.

e De morte. Quod accidit non solum ob senium & ægrotationem,sed etiam ex alijs causis, puta,si mulier sit prægnās.si mare quis sit ingressurus,& hoc plurimū residet in iudicis arbitrio.Doct.in c. quoniam frequenter,ut lit.non conte.

pitur,[a] alii quoque effectus[b] emanant,ut tam ciuilibus,quam ecclesiasticis constitutionibus suis locis traditur.

Cum ciuiliter agitur, & probabiliter de morte testium uel diuturna absentia timetur, possunt examinari testes, etiam lite non contestata, h. d.

Admonendi[c] tamen sumus,quod traditum est,lite non contestata non posse testes recipi, aut ad sententiam perueniri, non esse perpetuum.[d] Nam si forte de morte[e] testium timeatur, uel absentia diuturna,[f] cum ciuiliter[g] est agendum,ne ueritas[h] occultetur, & probationis copia fortuitis casibus subtrahatur,[i] senes, & ualetudinarii,& alii testes,de quibus ex probabili[k] causa timetur[l] ēt,lite non contestata,[m] sunt admittendi.[n] Seu pars conuenta[o] sit cōtumax, seu sine dolo sit absens, uc conueniri

f Diuturna. Puta, si qui peregrinet ad sanctum sepulchrum,vel alio arbitrio iudicis.

g Ciuiliter. Hoc ideo,q̄a in criminalibus numquā recipiuntur testes lite nō cōtestata, cū enim tunc agatur de maximo p iudicio, nō est aliquid faciēdum in ordinate.5.q.6. c. Epiphanium.& l. fi.C.de prob. Alij alias rationes reddūt,de quibus per Ab.ī c.quoniā frequenter.vt lit.nō conte.

h Veritas.Ca. quāquam.14.q.2.

i Subtrahāt. Curare enim dēt iudex vt salua sit rerū pbatio. l. curēt.ff d testib.& ī authen.d testib.§. his vero. & §.pen. cum concor.

d Perpetuum.i.generale,sed bene regulare .Nam differunt hæc inter se,nam ad constituendam,& verificandam regulam non requiritur, quod nullam habeat exceptionem, sed sufficit illam, verificari prout in pluribus habetur in l.1.ff.de re iud.aliud obtinet in verbo,generaliter,& in verbo , genus quia illud comprehendit omnia supposita sine aliqua exceptione,pro hoc ca.venerabilē.de elect. veri.est enim,vbi hæc ponuntur tanquam diuersa.& per Abb.in c.quoniam frequenter, vt lit.non contesta.

Admonendi.CASVS. Quidam cauti de rebus suis,& timore admittēdi ius suum voluerūt testes examinare ante litis cōtestationem,& cum supra d ... fit,quod causa tunc proprie incipit cognosci qn̄ videlicet lis est contestata,§.1 supra eo. dubitatū fuit,an id esset concedendum. Sol.vt in hac parte habetur,quia si aliter esset,ob qualitatē casus contingentis aliquādo quis amitteret probationes & consequitur ius suum,& si quod dicitur in obiectione,intelligit regulariter,sed ius autem limitatiue. Nota primo,argumentum,quod probari aliquid ad d. ... finem pōt ordinari, & ideo etiā aliquando ante con... testationem litis. Not.secundo, quod non ... iudicio requiritur litis cōtestatio,& ideo solēnitas probandi nō ... seruatur. No. tertio, ... intelligendi statuta circa materiā examinandi testes.

K Probabili causa. Sed quæritur,an sit causa probabilis quod pars vereatur ne ex mora varient fidem, vel obliuiscantur? Quidam quod non,tū q̄a talis casus non est exceptuatus, tū quia semper allegatur talis timor,& sic vacaretur effectus regulæ, quod testes nō examinentur ante litis cōtesatione. Communiter cōtra.Et facit pro hac opi.l.3.§.duæ ff.de Carbo.edict.& l.hac consultissima.§. at cum humana,C.de test.& late hanc partē tuetur Ab.in c.qm̄ frequenter.vt li.non conte.Idem procederet si periculū esset in fuga. Ab.in c.cū non ab homine.ver.& inquantum,de iud.etiam sine citatione vt ibi per Ab.

l Timetur. Quo casus solum ij.recipiūtur,de quibus timet,non alij,nisi in casu,c. significauit de test.& c.qm̄ frequenter.§.sunt & alij,vt lit.nō contest.& ibi Ab.declarat.

m Contestata. Licet his casibus testes lite non cōtestata recipi videantur,veritate tamen inspecta, & quo ad effectum,non intelliguntur recepti lite non contestata. quia non publicantur,nisi lite cōtestata & cum alijs si alij lite contestata inducti fuerint. Nec ob tales testes ad sententiam procedet iudex,nisi in casibus specialibus, not. in d.ca. quoniam frequenter.

n Admittendi super iudicem rei, Ab.post Federic. de Sen. in c.si quis contra,de for.comp.vers.Item quod supra voluit.

o Conuenta. Idem si nondum est conuenta , sed conuenienda.

Non

non possit.[a]

Qui testes examinauit ad perpetuam rei memoriam, debet intra annum, uel conuenire aduersarium, vel examen denunciare, h. d.

Debet tamen actor intra[b] annum, ex quo facultas sibi data fuerit, aduersarium[c] conuenire, aut saltem huiusmodi testium receptionē eidem denunciare,[d] alioqui attestationes sic receptæ nun ualebunt,[e] ne forte hoc procuretur in fraudem,[f] vt scilicet processu temporis exceptiones legitimæ ad repellendum testes,[g] vel aliæ,[h] locum habere non possint.

Nota ex isto paragrapho bonam regulam ad cognoscendum, quando non est necessaria litis contestatio, h. d.

Sunt & alii[i] casus, quibus absque litis contestatione legitime possunt testes produci, & lis sententia terminari, quos iam ex his, quæ supra de contumacia diximus, quam etiam ex aliis locis cognoscere licebit. Et generaliter[k] ubicunque libellus non exigitur, aut ius agendi contra certam personam dirigitur, litis contestatio non est necessaria.

a Non possit. Plures alii casus enumerantur in c. quoniam frequenter, ut lit. non contest. & 36. enumerat Spec. in tit. de teste. §. nunc. tractemus.

b Intra annum. No. præscriptionem annalē, sic c. plerumque, de rescr. c. pastoralis, de offi. ordi. cū concor. alle. in c. quoniam, ut lit. non contest. non proce. &c. Sed q̄ritur, an iste annus sit utilis uel continuus? Respon a prin. utilis est, ꝙ satis hic probat̄ & in d. c. quoniā. cum fiat mentio de potestate cōueniēdi. Sed in processu erit continuus. fac. not. sup rub. ff. de diuer. & tempo. præsc. ubi ponitur regula ꝙ istarum præscriptionum tempora semper sunt cō tinua, nisi aliud spāliter lege caueatur, ut uidetur caueri in d. c. qm̄ frequenter.

c Aduersarium. Cum fuerit absēs & non contumaciter, ut no. in ca. quoniā frequenter. ut lit. nō cont.

d Denūciare. Hoc intellige secundū Inn. quando aduersarius fuisset absens, itaꝙ commode citari non poterat, nam si fuisset præsens, non esset necessaria ista citatio, ipse enim interfuisset receptioni testium iuramento ab eis pręstito. c. 2. de testi. l. 2. q. 1. c. in primis. sequitur Ab. in ca. quoniam frequē ter vt lit. non contest. vers. septimo quæro.

e Non ualebunt. Sed an ipso iure non valent, an potius requiritur sententia? Respon. necessarius est interuentus sententiæ, quoties enim ius dicit quid non valere propter aliquod omissum, quod debet fieri post expletionem actus non corruit actus ipso iure sed opus est sententia, vel exceptione not. in l. vniuersa, C. de prec. Imp. offer. & per Bar. in l. 1. ff. de testi. Vnde in casu nostro ex nō facta denunciatione, vel cōuentione intra annum. attestationes non annullantur ipso iure, sed p sententiam vel opus est exceptione, unde valeret sententia postea lata earum prætextu, & sic in fauore non seruantis hanc solennitatem, non enim annullantur ipso iure, quod est ualeē notandū secūdum Abb. in cap. quoniam frequenter, vt lit. non cōtest. Sed an annullentur tales probationes, etiā respectu alterius partis, quæ non fuit in culpa. s. vt & illæ, quæ faciunt in sui fauorem non teneāt Respon, Inno. Host. & Ant. & communiter tenēt quod non, cum non sit in dolo. 14. q. 5. c. non sane Card. videtur tenere contrarium, putat n. quod si aduersarius recipit has probationes pro se necesse esse, quod recipiat etiam contra se Abb. tamen in d. c. quoniam frequenter, tentat opin. concordare duplici fæderæ distinctionis. dic ut per eum. Et facit hęc ad q. si statuto caueat, ꝙ gabella non soluta, non ualeat cōtractus, si alter tantū pro parte sua soluat gabellā, an ualeat contractus saltē pro parte soluentis?

f In fraudem. Sed quid si pars uelit probare, ꝙ non fecit in fraudem, an admitti dēat? Resp. non, ut no. in c. quoniam frequenter, ut lit. nō contest. Sed bene admitteretur ad probādum, quod non habuit copiā conueniēdi, cum iste annus a principio debeat esse utilis, ut sup. no. fuit.

g Ad repellendū testes. Testib. humanis reb. exemptis, per quos testes recepti reprobarentur siue eorū, d. c. ex tenore, & c. præsentium. de testib. & l. optimam. C. de contrahen. stip. ver. & si inter pręsentes partes. Vel qa se absentarent, vel quia effi erentur inimici actoris. l. §. duæ. ff. de Carbo. edict. & plenius de hoc not. in ca. quoniam. ut lit. non contest. in fi. princ.

h Vel aliæ. Exceptiones elidentes principale negotium: ut puta, pręscriptio, quam tūc poterat ꝓbare, uel pactum de non petendo, uel consimiles, quia posset esse, quod tunc temporis probationes super his haberi non possent, argum. l. in lege. ff. ad leg. Aquil. & l. quidam. ff. de furt.

i Alij casus. Qui sint isti casus habet̄ in c. quoniā frequenter. ut. lit non cont. §. porro. in prin. vbi ad notantur 20. casus. & 36. casus ponit Spe. in tit. de teste. §. nunc tractemus.

K Et generaliter. No. duas regulas generales, in quibus comprehenduntur casus, in quibus non est necessaria litis contestatio. quatuor ponit Abbas in capitul. quoniam frequenter. ut lite non contestata.

DE

DE IVRAMENTO a calumniæ. b Tit. XII.

Actor recusans subire iuramentum calumniæ, cadit ab actione, reus habetur pro confesso. h.d.

Sed ut ueritate præuia iudicia expediantur, institutum est, ut litigatores in exordio [c] litis, de calumnia [d] vitanda [e] iurare debeant. Quod iuramentum: si quis præstare recusauerit, actor quidem ab instituta cadet actione [f] & pro cōfesso reus habendus [g] erit.

In causa suæ ecclesiæ clericus non cogitur iurare de calumnia, secus in propria h.d.

Illud iuretur quod lis sibi iusta uidetur.
Et si quæretur, uerum non inficietur.
Nil promittetur, nec falsa probatio detur.
Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.

DE IVRAMENTO CALVMNIAE.

Continuatur tit. iste per glo. rubr. vel dicas secundo quod facta litis contestatione erat necessarium deuenire ad probationem, verum quia in iudicio a litigantib. fraus committitur, & præcipue circa probationes, propterea post præcedētē ponitur iste, qui diuidit in tres partes, i prima habetur quid iuris si quis nō vult iurare, in secunda qs, quando, & quo hoc iuramētum sit præstandū, in tertia qd iuris, si non sit præstitū secta ibi, in hac tamen: tertia ibi, illud postremo.

a De iuramento, & c. quia post cōtestatā litem statim iurādum est de calūnia, ca. cū causam, eo. merito & post superiorem titulum, de hoc est dicendum secundum Spec. eo. in prin. & secundū Abb. in rubr. eod.

b Calumniæ, s. vitandæ, sic exponitur & illud, habeat vnusquisque suam propter fornicationem scilicet uitandam, ut dist. 14. c. nerui. in fi. & per Spec. & Abb. in rub. eo. & exprimitur infra eo. in princ.

SEd vt. CASVS. Quidam requisitus iurare de calumnia, recusauit ea metus ratione, quia cum ageret ad ius suum recuperandum, vel conseruandum, non videtur posse præsumi ipsū uti fraude aliqua, aliter.n præsumeretur derelinquere quod esset contra c. fi. de præsump. Solu. tñ hic cauetur, quia cum in iudicio quæst. pars intēdat uictoriam consequi, propterea præsumitur quod adhibeatur omne opportunum remedium, qua ratione suadente etiam ratione in contrariū adducta videtur cessare, siquidem sæpe cōtingit, quod vna præsumptio tollat aliam. Nō. quod ex qualitate modi agendi præsumitur aliquem iniuste, & indebite litigare, & ideo quædam iuris refugia ab honesto viro debent euitari.

c ¶ In exordio litis id est. post, tunc.n. vere incipit esse lis, ut supra tit. prox. in prin. not. in l. 1. §. 1. ff. si quis ius di. non obtemp. & c. super qq §. q.d si. de off. dele c. ex parte 2. de verb. sign. Arg. contra inf. tit. prox. Sol. ut apparet ibi in littera. Sciēdum tñ est, qđ si præstitum sit ante litis contestationem super tota causa, non est opus, quod de nuo præstetur. Item si iuretur longe post litē contestatam, nō per hoc uitiatur iudicium, & in summa secundum multos quādocumque, etiam post sententiam præstari poterit tale iuramentum, vt pet Legistas, in l qui bona. §. si alieno ff. de dam. infect. & per Abb. & alios in c. 1. eo. Et quod dicitur de tempore post litis contestationem est frequentius. & facit infra eo. §. & non tantum, & in terminis. c. 1. eo. in 6.

d De calumnia. Continet autem hoc iuramentum quinque capitula. Scilicet, quod credit se iurans bonam causam habere quod interrogatum non negabit, quod verum credit, quod non utetur sciente i falsa probatione, & quod dilationem nō petet in fraudē, nec dabit, nec dedit, nec promisit qd pro causa, nisi quib. leges dari permittunt in l. 2. circa pri. & auth. pricipales. C. eo. aut. ut liti. iu. in pri. Vn versus.

Spec. tamen in §. nunc dicamus. eo. tit. consuluit, quod omittatur capitulum de dilatoriis frustratoriis non petētis, alias raro eueniet, quod litigātes non sint periuri quod & Ab probat in d. ca. 1. eo. Nec.n. vbi verisimiliter potest de trāsgressione timeri, deferēdum est iusiurandum. c. clericos, de cohabit. mul. & cler. & c. ille. 22. q. 5.

e Vitanda. Non ergo iurabit de præterito, ut uerbum futuri temporis demonstrat & quia facta pro infectis nō possunt haberi. l. in bello. §. factę. Quidā tñ, quod & de pterito debeat iurari. l. 2. C. eod. ponderando verbum mouisse, et facit secundum eos ratio, quia uidēs se iurare falsum, desistet iuramento, & per consequens a causa. Item sciens se iuraturum non calumniabitur etiam a principio litis. Ab. tamen in c. 1. eo. tenet primam opi. licet dicat hoc non esse magni momenti. dic ut per eum ibidem.

f Cadet actione. c. fin. §. fi. eo. unde sumitur. Sed nunquid ipso iure, an potius requiratur sententia. Dicas quod per sententiam, ut not. in d. §. fin. quod intelligē, tam de reo, qui habetur pro cofesso, q̄ actore, qui cadet actione, ut hic. Sed ad quid requiritur sententia, cum confitens habeat pro condemnato, l. 1 ff de confess. & l. 1 C eo. tit. & l. debitoribus, & l. post rem iudicatam ff. de re iud. Resp. contra procedunt in confessione ante litem contestatam, secus in ea, quæ emanauit aute con stationem? quia tunc secundum commu. opin. requiritur sententia, ut not. in l. 1. ff. de suppell. leg. et in c. dudum, de ele. et 2. q 1. c. nos in quēquam: at in casu nostro supponimus litem contestatā; quia alias non fuisset iuratum de calumnia ueri similiter, & ficta confessio non debet plus operari quam vera.

g Habendus erit. Poterit tamen contumax iurando usque ad prouinciam iudicis purgare contumaciam.

tumaciam, ut late in c.fi. eo. & per Legistas in le. 2.C.eo. & not. quod talis confessio facta causata ex contumacia non transit ad hæredes, ut eis præiudicat, si principalis non fuit condemnatus. ut per Ab. post alios, in c.pen. & c.fi.eo.

b Gaudere noscantur. Vt in c.cæterum eod. secundum cum intellectum, etiam quod extaret cõsuetudo in contrarium, ut late ibi traditur.

c Non tactis. Not. casum, in quo in iurando non requiritur tactura scripturarum, regulariter contra. An autẽ talis tactura alias sit de forma iuramenti, no. in cap. ut circa de elect. in 6. super ver. corporali, & p glo. in cle. 1. de hæret. in vers. facta & per Ab. in c. laudabilé, de frig. & malefi. & per Abb. in ca. ad aures, de his quæ vi, met. causs. vbi & quid distet iuramẽtum a fide præstita.

In hac tamen. Hæc pars licet posset diuidi in plures particulas quoniam in omnibus potest casus cõmode in communi figurari, propterea est animaduertendum, quod quidã cum litigarent super diuersis rebus, cum diuersis personis, & ĩ diuersis instantiis petebãt hoc iuramentum præstari super omnibus reb. ab omnibus personis, in qualibet instantia ac etiam manu tactis scripturis, qua de re fuit quæsitũ an petitio ista esset admittenda, siqui dẽ si uolumus considerare causã qua inductum fuit hoc iuramentum, sine dubio petitio uidetur honesta q̃a facilius fraus inde euitatur, Sol. tamẽ ut hic habetur, q̃a ratio qua inductũ fuit hoc iuramentum supra suo loco a nobis adnot. non militat in qualibet causa licet in qualibet persona, atque in instantia, & sic etiam obiectio uidetur cessare: Not. primo præsumptionẽ diuersam oriri a diuersitate rerum, in quibus, diuersus finis consideretur. Not. secundo, quod ad euitanda mala, quædam debent reiterari, in quacunque persona cõsideretur, No. tertio, quod secunda instantia habet quædã communia cum prima, & ideo ead. prouisio in vtraque sæpe verificatur.

In hac tamen parte quibusdã casibus clericis iura pepercerunt. Vetuerunt enim nedũ propriæ ecclesiæ causa peragitur in consultis illorum prælatis[a] huiusmodi subire iusiurandum cogantur, licet in propriis causis hmõi priuilegio minime gaudere noscantur.[b]

Prælati iurant non tactis, sed propositis scripturis h.d.

Sed & quo casu hoc iuramentum subire, vel permittentur prelati, uel iubentur, non tactis,[c] sed tantum propositis scripturis[d] id implebitur.

Hodie etiam in causis spiritualibus iuratur de calumnia h d.

In causis spiritualibus[e] olim de calumnia minime iurabatur,[f] sed quia & in illis litigatores frequenter calumniari compertum est, nouissime sancitum[g] est, vt in eis id, quod in cæteris constitutum est, obseruari debeat.

Etiam procuratores iurare de calumnia tenentur, quandocunque iudici uidebitur. h.d.

Et non tantum principales, uerum etiam procuratores, & syndici[k] huiusmodi iu-

d Scripturis. idest Euangeliis, ut per Ab. in c. etsi Christus, de iureiuran. Sed de consuetudine sufficit, q̃ testis tangat quamlibet scripturam, ut per Ab. in c. fraternitatis, & in c. tuis. in fi. de test. & in c. 1. eo. & tales scripturæ sunt tangendæ manibus, adeo q̃d non sufficeret tangere brachio. Ab. in c. cum in causa. eo. Sed qualiter iurabit Iudęus, qui non credit Euãgelio? Resp. secundum Spec. eo. §. restat. ver. sed pone super decem pręceptis Moysi, uel per Deum patrem quod probat etiam Ab. in d. c. 1. Vel forte etiam Iudæis seruabitur consuetudo de qualibet scriptura.

a Prælatis. Et ita Episcopus non iurabit, in consulto Romano Pontifice, quod satis exprimitur ĩ c. 1. eo. unde sumitur. Sed cũ ista requisitio sit valde difficilis de cõsuetudine hoc nõ seruatur, vnde iurant episcopi etiam irrequisitio Papa, ut tradit in d. cap. quam consuetudinem seruandam dicit Abb. ibi, etiam in inferioribus clericis, sic ubi extaret, licet non sit admodum verisimile, quod inducatur, cũ ipsi facile adire possint proprium prælatum quod tamen si non faciant, non propterea vitiatur iudicium, ut not. in d. c. 1. & intelligitur hoc non solum de episcopis: sed etiam de prælatis inferioribus, quia d. c. 1. non restringit ad episcopos, ut ibi aduertit Ab. in fi. ubi ẽt late examinat, an dispositio habeat locũ in quocunq. iuro. Consuetudo autem vr̃ admisisse in õibus clericis

e Spiritualibus. Vt puta de ecclesiis, de decimis, & similibus, vt in c. 2. eo. Sed an in criminalibus sit iurãdum de calumnia? Late traditur per Doc. in l. 1. C. eo. & in c. 1. eo.

f Iurabatur. Forte quia in spiritualibus præsumebatur, q̃d Deus semper esset in memoria, & propterea, q̃ litigantes nõ calumniarẽtur. Tres alias rationes ponebat Inno. in c. 2. eo. Prima, quia rigor in spiritualibus nõ seruat, c. 1. de dol. & cõtu. Secunda. quia licet iuramentum non sit peccatũ, ex frequenti tamen iuratione sæpe sequitur peccatum, c. etsi Christus, de iureiur. maxime de credulitate sit hoc sacramentum. Tertio, quia hoc iuramentum est a malo non credentis, c. significasti, de ele. Sed parum ualent hæ rationes & militant etiam in non spiritualibus causis. unde illis non obstãtibus tanquam friuolis antiqua iuris dispositio fuit immutata, ut in §. fi. c. 1. eo. in 6.

g Sancitum est. Vt in c. 1. §. fi. eo. in 6.

h Et syndici. Cap. cum causam, eo. ca. 2. §. 1. eod. in 6. idem est in tutore & curatore, leg. 2. §. tutores

res.C.eo.Idem,& in patre,quãdo habet legitimã administrationẽ,ut per Ab.in c.pen.eo.Idẽ in aduocatis.l.2.C.eo.l.rem nõ nouam.C.de iud. Sed hoc in patronis causarũ de cõsuetudine nõ seruat quæ consuetudo tanquã peccati nutritiua nõ ualet c.ex parte.& c.fi. de cõsue.& optimum esset secũdũ Ab.ꝙ ea nõ obstãte deferretur iuramẽtũ calumniæ et aduocatis: quia si ita fieret, tẽpera rent a patrocinio causarum iniustarũ, quod suscipiũt vel propter amicitias, uel ob alias causas.

a Instructi fuerit. No.ergo qđ procurator licet habeat specialissimũ mãdatum ad iurandũ nomine dñi,vel respondendum, uel agendũ,nihilominus tenetur iurare in animam suã de calũnia.quia procurator non debet causam iniustã suscipere.l. rem non nouã. C.de iud.de quo late habet in c.1.eod.i 6.& differt hoc iuramentum calumniæ ab aliis:quia procuratori aliis iuramẽtis iurare debet in animam domini,vt plene no.in c.præsentium,§.1.de testib.In iuramento autem calumniæ & in animã dñi,& suã iurare tenetur. Ita Rota Rom. decis.37.incip.quidam procurator.refert & sequitur Perus.in d.c.2.

fi.eo. De ueritate uero in spiritualib.c. literas eo & c.ductum. de elect. Item,quia in iuramento de ueritate respondetur de credulitate,authẽ.de his, qui ingre.ad app. §.pen & §.fi.sed in isto nõ, nisi de scientia.4.q.1.c.hortamur.& ca .præsentium de testib. in 6.Itẽ iuramẽtum ueritatis cõtinet multa capitula:de calumnia uero solum ꝙ ipsum uerbum sonat. Item ad iurãdũ de ueritate nõ datur dilatio quia statim potest iuraturus dicere, Credo,uel, Nõ credo. Ad iurãdum uero de calũnia datur, l.qui interrogatur ff. de inter.acti. de quo dic,ut p Abb. & Cano.in c. pen. eo.đ ueritate iurãt principales personæ,de calumnia ẽt procuratores, ut sup.eo.§. proxi.itẽ de ueritate iurat syndicus uel actor in aĩam propriam c.in paradis,eo.de calumnia uero, ẽt in personã dominĩ & vniuersitatis,habetur in cap.2.eo. in 6. & in cap.præsentium,de rest.in 6. Et has differentias cum aliis quibusdam ponit Spec.eod.titu.§.1.uer.dicit autem. quis subtilius examinat declarando,& limitando, & quasi quodam sarculo extirpatiuo prosequitur Ab.in c.literas,eod.

ramentum suscipere compellendi erũt,etiam si quid ponere,aut respondere debeant a dominis instructi [a] fuerint, aut post hoc præstitum iuramentum deputati fuerint,nec enim illud intra certa iudici tempora coarctatum reperitur, sed poterit iudex exigere, quoties expedire uiderit. [b]

De calumnia iuratur etiam in causa appellationis h d.

Præterea quamquam in prima instãtia partes iurauerint,non tamen propterea in causa appellationis [c] huiusmodi iuramentum [d] declinare poterunt, cum rursus & de calumnia uitanda, & dicenda ueritate [e] iurare partes sint compellendę.

Iuramenti de calumnia omissio non uitiat processum. h.d.

Illud postremo admonendi sumus, quod propter omissum tacite [f] in tota causa calumniæ iuramentum , iudicialis processus alias factus legitime, nec est nullus, nec ob eam

b Viderit.Sic in cap.1. eo. in & dictum est sup. in princ.

Causa appellationis diuersa a principali.

c Causa appellationis. Not. ꝙ causa appellationis dicitur esse diuersa a principali. Hinc est qđ procurator causæ principalis non cogitur prose qui causam appellationis.cap.non iniuste de procu.& in causa appellationis fiunt nouæ probationes .cle.testibus.de testi.& dicitur instãtia esse diuersa a causa principali.ca.ex ratione. de app.est etiã diuersitas iudicis l.eos.C.de apd.& tribunalib.c.2.de consue.in 6.& uide per Perus.in c.1.eo.

d Iuramentum.Quod non uidebat,cũ cauendum sit a sequentia iuramẽti,iuxta not.in c.et si Christus,de iureiu.& in ca.2.de proba.& licet hoc sm uidetur superfluum,sed reuera nõ est,cum cã appellationis sit diuersa,vt in proxima notula.

Iuramentũ de calũnia et & iuramentũ de ueritate,quõ differãt,

e Veritate.Not.quod iuramentum calumniæ,& iuramentum de veritate dicenda sunt diuersa, & in pluribus differunt, & primo , quia hoc iuramentum calumniæ præstatur in causis ciuilibus & pecuniariis,ca,cæterum,& c,cum causam,& c,

Icã. Bapt.

Illud postremo. CASVS. Cum in iudicio hoc iuramentum non sit præstitum,quia a parte non fuit petitum , & ideo inde processit ad vlteriora, fuit propterea postea dubitatum.an processus valeat,præcipue vero quia fuit oppositum de nullitate,& cũ contra ll.hoc sit factum,nullus iudicabatur, per l.non dubium.C. de legib. Sol.tamen vt hic legimus,per rationem in tex.assignatã. Nõ obstat obiectio,quia debat a princ.legitime peti,& ideo non fuit id factum contra. ll. No. quod factum aliquod contra legem non semper est nullum ipso iure: quod intellige si non sit de substantia,sed ad bene esse,secus aliter.

Iuramentũ testiũ remitti potest.

f Tacite. Secus si expresse quia sic remitti non potest.l.2.§.sed quia.C.de iuram.cal. Imo consuetudo de ipso non præstando non ualeret,traditur late in c.tuis,de testi.& hæc species iuramenti est tota in hoc contraria iuro testium, quod expresse potest remitti.d.c.tuis,non tacite,c.licet,de testi. quædã ergo possunt tacite fieri,& nõ expresse, de quo in c.fi.de uit.& hone,cler.& 21.q.1.c.int lyca. Licet tñ hoc iuramẽtũ calũniæ possit tacite omitto,si

ei, si tamē petatur, & dimittat, iudiciū est nullū, quia tunc est de substantia lib. sm̄ Bartol. in le. de pupillo §. qui opus. ff. de no. ope. nūc. & post alios sequit Perus. in c. 1. eo. in 6. ubi dicit, qd̄ malitiosi procuratores petent a principio, qd̄ iuret de calumnia, & postea non curāt ulterius insistere, ut sic postea in fine, si non appareat iuratum curatorū sit iudicium nullū & de his per Imol. in l. qui bona. §. si alieno, ff. de damno in fecto.

Cautela malitiosorū pcuratorum.

reus cōuētus. Inst. de satisd. §. sed hodie. Præstat tm̄ defendētes rē alienā, l. q. pprio. §. q. aliū. ff. de pc. l. exigēdi. C. eo. tit. nisi dominus releuet procuratorē in mandato ab hoc onere ut innoleuit commpractica, ut per Bar. in rub. ff. de iud. sol. Ex parte actoris pstatur satisdatio de expēsis reficiendis in casu sucumbentiæ, de hac ī auth. generaliter. C. de episc. & cler. & in authen. de liti. §. ad excludendas, & hāc præstat etiā si immobilia possideat. Ab. in ca. quoniam frequenter, §. in alijs ut lit. nō cont. Itē satisdatio de rato, q̄ præstetur ab eo, qui comparet pro actore, cū dubium est de mandato. l. 1. C. de procu. l. Pōponius, §. ratihabitionis. ff eod. ti. & generaliter ab omnibus, qui agunt alieno noīe. l. non solum §. alieno. ff.

causam venit annullandus:[a] cum huiusmodi iuramenta præstari de substantia [b] ordinis iudiciarii non existat.

a Annullandus. Cap. eod. in 6.

b De substātia. Et ideo poterit huiusmodi iuramentū remitti per rescriptum supremi prīcipis, cū tamē in eo dicatur non obstante tali lege traditur in l. 2. C. eo. & per Abb. in cap. cæterum eod. in fi. vbi quid etiam in legato.

VT LITE PENDENTE NIHIL innouetur. Tit. XIII.

Lite pendente nihil innouandum, h. d.

INstituta ergo lite, & solennibus[d] præstitis satisdationibus,[e] calumniç iuramento exhibito, ad probationes, & merita causæ descendendum erit, & interim pēdente lite nihil innouari poterit.[f]

Lis quando dicatur pendere ad impediendum innouationem. h. d.

Lis autem [g] pendere hoc respe--

Ioā. Bap. VT LITE PENDEN. NIHIL INNOVETVR. Cōtinuatur tit. iste prout colligit ex principio eius vel dicas 2. quod cum præstito iuramento calumniæ esset deueniendum ad probationem, voluit auctor antequam doceat quid iuris de probatione, demonstrare quid a partibus interim sit obseruandum, & ideo tanq̄ in medio proposuit hic præsentem titulum, qui diuiditur in 3. partes, in prima habetur, ut dixi cōtinuatio, & regul. ad materiam propositam, in secunda quid si litem pendere, in tertia quid iuris si aliquid innouatum sit secunda ibi lis autem, tertia ibi plane.

Lis dicit etiam extraiudicialis.

LIte. s. iudiciali, nam alias uerbum, lis, adaptatur ad cōtrouersias extraiudiciales, vt p Ab. in c. sæpe, de appell. Quod facit ad statuta loquentia de litibus & litigatoribus, fac. nota, per eundē Ab. in c. 2. de verb. signifi.

Ioā. Bap. INstituta. CASVS hic commode non figuratur cum auctor procedat continuando dando theoricam, est tamen adnotandum, quod causa istius theoricæ, & regulæ illa uidetur esse, quia ius alterius litigantis læderetur si innouaretur aliquid, hinc not. materiam de attentatis.

d Solennitatibus. in præstari solitis.

e Satisdationibus. Quarum aliquæ præstantur ex parte rei conuenti, partim ab actore. A reo satisdatur de iudicio sisti, quæ satisdatio fuit inuenta suspicione fugæ, ut per Doct. in l. sciendum. ff. de qui satis. cog. cum reorum fi. fugere l. properandum. §. fi. C. de iudi. & propterea possidens immobilia releuatur ab hac satisdatione, cum tunc non sit probabilis suspicio fugæ, & de hac in authenti. offeratur. C. de lit. conte. & in toto titu. qui satis. cog. & in l. 1. ff. si quis in ius voc. non ierit. Item ex parte rei ost. illa fideiussio de iudicato soluendo, quam licet non præstet

de procur. l. Pomponius. §. sed & is, eod. titu. Sunt & aliæ species satisdationum, de quibus prolixe per Specul. in tit. de satisdat.

f Innouari poterit. Vt ext. eo. p tot. & eod. titu. in 6. per tot. Quod intellige de his quæ pertinent ad iudicem, & causæ processum, Rot. Rom. hoc eod. titu. decisio. 3. Item innouatio lite pendente nemini præiudicare valet, ut per Felin. in ca. cæterum, num. 15. de rescr quo in loco multa ponuntur ad declarationem huius tituli. Item ius nouum impetrare, non est attentare. Staphil. in ti. de gratiis & ex spectatiuis. §. sul. sequēter. n. 33. Quādo autem tacita litis pendentia vitiet priuilegiū & quando illa allegari possit, Felin. in ca. 1. & in ca. super litteris, de rescript. & est notādum, quod facta lite pendente sunt odiosiora, quam si alias, facta fuissent Hinc licet cōtra spoliatū possit opponi exceptio alterius spolii. cap. fin. de ordin. cogn. & supra de restitu. spol. in princip. contra spoliatum tamen lite pendente non potest talis exceptio opponi. in Clem. 2. de appel. & per Ab. in ca. bonæ de appel. Item contra spoliatum lite pendente non potest opponi exceptio excommunicationis, secūdum Rot. Rom. decis. 1. de test. spol. Additur, quod restitutio de spoliato facta lite pendente fit officio iudicis. ca. pen. & c. fi. eo. Nec mirū, quia spolians lite pen. nō solū offendit partē sed etiam iudicem, vnde magis peccat. no. in l. 1. C. de pact. late. R. p. in l. naturaliter §. nihil commune nu, 67. ff de acq. poss.

Lis autem CASVS non figuratur, sed not. primo, quod paria sunt esse citatum, & nō permitti citari, habere notitiam & nolle eam habere. No. secundo, citationes debere esse tales, ut ille qui citatur, instrui super illo facto commode possit.

g Lis autem, Sic clera, ut lit. pendent.

Hoc

a Hoc respectu. s. quo ad innouationem impediẽdam,& fortius quo ad iurisdictionem perpetuandam c.proposuisti.de for.comp.c. gratum,de off.dele.sed quo ad quædam alia non sufficit citatio,sed requiritur litis contestatio,ut sup.tit.2.§. igitur.

fuit dubitatum an omnia indifferẽter essent reintegranda,quidam scholares tenebant partem affirmatiuam, ob causam qua fuit statutum nil esse innouandũ lite pendente,qua supra in princ. nos ad no. Sol.tamen iuxta id quod hic legimus,quia nõ est par ratio in omnibus rebus in iudicio propositis, & ideo nec etiam obiectio tenet. Nota primo, quod reus conuentus cũ non posset ad libitum de fructibus disponere suæ possessionis, uidetur propterea quasi custos. Nota secundo casum, in quo potest contrahi secundum matrimoniũ stante primo, licet contrahendo peccet,& propterea debeat pœnitentiam pati.

ctu [a] tunc dicetur, non modo cum lis contestata fuerit, uerum etiam postquam [b] a iudice competenti [c] citatio emanarit, [d] & ad partem citatam peruenerit, [e] uel per eam factũ [f] est,quominus ad eius notitiam perueniret, [g] dum tamen in citatione ea sint expressa, [h] per quæ possit quis instrui, super quibus in iudicio conuenitur.

Ob dilapidationem,etiam lite pendente,fit sequestratio.h d.

Plane ab eo,qui postquam a sententia prouocauit,possessionis fructus dissipat,etiam lite pendente,sequestrari poterunt. [i]

Litis pendentia non inualidat matrimoniũ contractum.h d.

Sic ẽt, [k] si dũ super matrimonium pendet, secundum quis matrimonium rite [l] cõtraxerit,si primũ non tenuisse declaratũ [m] fuerit,pẽdentis litis obtentu secundum irritari nõ poterit. [n] Ei tamen,qui in contemptum cõtraxerit competens pœnitentia [o] imponenda erit.

b Postquã. In pendentia põderamus principium,& finẽ hic determinat prĩcipium . aliud aũt .i.qñ desinat,patet in c.1.eo.in 6.& c. quia res. 11.q.1.s. lite finita quod esse potest per sentẽtiam,a qua non est appellatum,uel aliter,ut no.in ca.1. de lit.contest.in 6. & in locis allegatis,in cle.2.eo.

c Competenti. Cõpetentem hoc loco appellamus iudicẽ qui causæ iurisdõnem hẽt cum exercitio dato, qđ illa possit per exceptionẽ elidi,siue exceptio cõtingat personã,ut qua suspectus, siue iurisdictionem, ut quia rescriptum surreptum, ualet enim hoc casu processus in principali,si non excipiatur rapit. inter monasterium,de re iudi. & c.ad audiẽtiam. 2. de rescr.sicut autem requiritur competentia in iudice,sic & in citatione,vt hic & in Clem.2.eo. ubi not.

Ioã.Bap.

d Emanarit. Limita hoc duobus casibus, qui ponuntur p Fel.in c.super litteris.nu.32.de resc.ubi & alia valde notanda in materia,& facit ad hoc. c.causam,& quod ibi no.de testi. Itẽ limita.in electione secũdum ea quæ ponit Ab. in c.cum venisset.de rest.in integrum.

e Peruenit. Licet ergo quo ad perpetuandã iurisdictionem sufficiat,citationem emanare, secundũ canones, ut no.in c.gratum, & in c.fi.de off. dele. & in c.proposuisti,de for.comp.tñ quoad inducẽdam litis pendentiam non sufficit emanasse, n.si peruenerit.

f F[illegible]um. Scilicet dolose.

g Perueniret.C.concor.Cle.Causam de testib.cũ al leg.in Cle 2.eod.

h Expressa.abcor.Clem.non potestis,de procur. cum alle. in Cle 2.eo. Et est consiliũ quod actor inserat citationi libellum,de quo dic,vt no.in d. Clem. 2.

Planè ab eo. CASVS. Cum lite pendente diuersa ab altera parte fuerunt innouata,uidelicet dissipare fructus,matrimonium contrahere, & simil.

i Sequestrari poterunt. Cap.fina. de seq.poss.& tit.l.ab executore, C.quorum appell.non recip.& hic est unus ex casibus, in quibus fallit hic ti. Et an sit opus in sequestro, quod res sit in iudiciũ deducta.Item num cadat in rebus corporalibus, per Ab. & alios in c. examinata.de iud.

K Sic etiam. Ponit alium casum,in quo litis pendentia non operat, de his supra.eo.in prin.in ver. emanarit.fac.c.cum in Apostolica.de desponf.unde sumitur.

l Rite Et rectè.

m Declaratum fuerit. Et vere nõ tenuerit.filii tamen concepti lite pendente ante sententiam diuortij sunt legitimi,c.cum inter .vbi Ab.qui fil. sint legi.

n Non poterit. Cap.cum in Apostolica. de spon. & fac.simile de electione,secundũ op in. illorum qui dicunt, quod electio facta lite pendente non retractatur, sed differtur eius executio,ut in c. cũ venissent in prin.& sup gl.fi.de rest.in integ. sed illud ob possessionem. Sed contra uidetur.c.considerauimus,& c.auditis,de elect. Sol.secũdũ H. st. Ab.in c. cum in Apostolica Contrarium procedit in uinculo instituto per ecclesiam,cõtra, ecclesia statuere potest ad libitum,hic & in d.ca.cum in Apostolica . in matrimonio carnali.quod fuit institutum a Deo. circa quod ecclesia non tantum habet potestatem.

o Pœnitentia. Et intra tempus pœnitentiæ sibi carnali commercio interdicetur, c.cum in Apostolica,de desponf.& ibi not.

DE

DE PROBATIONIBVS.

TIT. XIV.

Quid ſit probatio. h.d.

PRobatio igitur [b] eſt idoneis argumentis,[c] & legitimis mediis [d] facta demonſtratio.

Quibus medijs fiat probatio. h.d.

Contingit autem quid probari uariis modis, vt puta, confesſione partium, depoſitione partium, depoſitione teſtium, inſtrumētorum exhibitionē, iuriſiurandi religione, inſpectione iudicis, notorietate rei, ſuſpicione uehemēti, forma, atque aliis adminiculis.

Quomodo noſcatur probatio ex confeſſione, & quæ ſint poſitiones, h d.

Partium confesſione[e] tunc conſtat probatio, cum reus poſitionibus, [f] reſpondendo,

DE PROBATIONIBVS.

Cōtinuatur ti. iſte prout a dno. gl. rub. per prin. præced. vel dicas clarius, quo poſtquam auctor explicauit ea omnia, quæ cauſæ cognitionem præcedunt, conſequens erat ad cognitionē ipſam tranſitū facere, quæ cum habeatur per probationē, iō proponitur hic ti. iſte, q̃ diuiditur in 2. par. In prima hr̃ q̃d & quotuplex ſit probatio: in ſcd̃a eius ſpēs explicantur, 2. ibi partium confeſſio.

a De probationib. Continuatio ſumitur ex preced. ti. in prin. Et ſub hoc titulo cōprehenduntur plures tituli, q̃ tam in Gregoriano, qnam in Sexto ponūtur ſeparatim & diſtincte. Itidē feciſſe uidemus Iuſtinianum in titulo de legatis, & aliis, ubi ſub unius rubricæ inſcriptione cōcludit plures titulos digeſtorū, & C. Additur q̃d ita rubricando ceſſāt anguſtiæ & oppoſitiones, quas ponūt Dect. ī rub. eo.

PRobatio. CASVS non figuratur, No. tamen primo, quod probatio ideo uidetur dicta demonſtratio, quia cōcludenter debet probare. Nota ſecundo, quod probatio deſumitur uel a perſona re conuenti, uel a perſona iudicis, uel a cā ipſa, uel ab extrinſeco, ut eſt confeſſio, inſpectio, notorium, & teſtes, & ſic reductiue ad iſta capitula reducitur.

b Igitur. Reaſſumptiue ad principium tituli præcedentis. Fuit autem per antiquos deſcripta probatio ut uidere eſt tam per Hoſt. in ſum. eo. quam per Ab. in rub. ex quibus hæc fuit elicita. de cuius declaratione ibi uidendum.

c Argumentis. Sume pro indiciis, præſumptionibus, & aliis adminiculis, uel ſecūdum Hoſt. pro omni ſpecie probationis.

d Legitimis medijs, Puta teſtibus, & inſtrumentis.

Partium confeſſio. Hæc pars diuiditur in octo partic. in quarum prima explicatur confesſio, in ſecunda, teſtiū depoſitio, in tertia fides inſtrumentorum, in quarta iuramētum, in quinta inſpectio iudicis, in ſexta notorium, in ſeptima ſumptio. & præſumptio, in octaua fama & opinio, ſcd̃a ibi, debet autem, tertia ibi, at ſi partes, quarta ibi, ꝙ ſi nec teſtibus, quinta ibi, iudicis inſpectio, ſexta ibi ſed & ſi. ſeptima ibi ad notoriū, octaua ibi, fama, Quoad primum hæc pars rurſus ſubdiuiditur in duas particu. in prima tractatur de confeſſione in iudicio facienda, in ſecunda de ſcripturarū editione, ſecunda ibi, non tamen, quo ad primum caſus ita poteſt in ea figurari. Quidā clerici litigantes inter ſe, diuerſis poſitionibus propoſitis petebant, ut eis daretur reſponſum, & quatenus denegaret ab aliquo ꝙ denegans dēat haberi pro cōfeſſo ſicuti acſi conuictus eſſet, fuit quæſitū quid iuris, & per §. ſed iſta, in fi. cū §. ſeq. ſup. de dolo, & contu. reſpondebatur ad ulteriora eſſe procedendū. Solue, tamē ut in hac parte caueē, q̃a cū cōtenta in libello ſint q̃d facti, oportebat prius uidere an aduerſarius ipſa concedat uel neget, ꝙ ut legitime fiat, dēt obſeruari ꝙ hic leginius. Nō obſtat obiectio, q̃ cum reſponſum ꝙ dēt dari libello in iudicio propoſito ſit diuerſum a reſponſo quod datur hmōi poſitionib. ideo non tenet argumētum ab uno, ad aliud. Not. primo, qualis dēat eſſe confeſſio iudicialis, nā de iſta loquitur hic auctor, ſi aliter. n. eſſet non eſſet iudicialis dicenda. No. 2. quod confeſſio cum poſſit eſſe erronea, ideo permittitur eā poſſe reuocari. dummodo ſtatim fiat, hinc educitur paria aliquando eſſe non naſci, & ſtatim perire Nota tertio, quod quis conuincatur, & confiteatur, patia ſunt, cum producant eundem effectum.

e Confeſſione. No. ergo, quod appellatione probationis continetur etiam confeſſio, quod quidam negant proprie, cum potius ſit releuatio ab onere probandi, de quo dic, ut per Doct. in rub. eodem, & hoc principium eſt ueluti ſummarium totius huius tituli.

f Poſitionib. Pro intelligentia faciendū eſt, ꝙ poſitiones differūt ab articulis, & libellis. Ab articulis differunt, quia poſitiones ſunt breues, &c. ut hic dr̃. Sed articulus eſt pars intentionis, continēs id, ꝙ quis probare intendit, puta, per teſtes, uel ſcripturas. Bal. in l. generaliter. §. iurō. C. de reb. cred. Spec. in ti. de teſte. § nunc uidendū, col. 1. uer. ſciēdum eſt igitur, & hētur plene in c. pñtium de teſt. in 6. Et fiunt poſitiones per uerbum, ponit, ad eliciendā confeſſionē ab aduerſario. Articulus fit ꝑ uerbū probare intendit, & reſpicit probōnes faciēdas per teſtes, uel ſcripturas, caſu quo poſitiones negantur. Item poſitio fieri pōt mere negatiue & tenetur illi pars rñdere, c. 1. de conf. in 6. Sed articulus non poteſt concipi negatiue, quia eſſet improbabilis, niſi cohæreret & tempori. Alex. in

l. inter ſtipulantem, in prin. ff. de uerb. obl. Itē ponens poſitum confitetur, ſi poſitio fuit in iudicio pſentata, nec poteſt reuocari, niſi doceatur de errore, ſiue poſitio fiat in ſcriptis, ſiue non. Spe. in tit. de poſitionib. § 10. uer. quid ſi actor & uer. qd ſi ponens. Bal. in l. generaliter, §. ſed iuſto uerſ. no. ſuper verbo, & c. C. de reb. cred. & no. in c. cū contingat, de offi. dele. & habetur per Abb. in c. examinata. de iudi. & in ca. cauſam, de iur. cal. Sed articulans nō cenſetur fateri qd dicit in articulis. Ab. in c. cum uenerabilis in fi. de exce. Io. And. in c. fi. de iureiu. in 6 doc. ī c. fi. de cōfeſ. Bar. in l. 2 §. ꝙ obſeruari, C. de iu. cal. Bal. in l. ſicut, in fin. C. de repud. hær. A libello aūt differunt poſitiones: quia libellus hēt cōcluſionē, & rñdens libello litē cenſetur cōteſtari, ut no. ſupra de litis conteſt. in prin. niſi forte eſſemus in ſummariis hētur de hoc c. 2. de confeſ. in 6. Capitulorum aūt generalior eſt appellatio (licet interdū promiſcue his noībus utamur) & cōprehendit, tam articulos, quam poſitiones. Vnde termin⁹ datus ad capitulandum cenſetur datus tam ad ponendum, quam ad articulandum. Bal. in d. §. ſed iuramento.

g Si quis igitur. &c. Siue reus ſit, ſiue actor, ſm̄ cō. reſolutionem. Quidam tñ hoc intelligunt in reo tm̄, & eius procuratore, pro quibus vr̄ c. fi. de cōf. in 6. qui tex. ſolum meminit de reo. hęc litera deſeruit utrique opi.

Poſitio differt a libello.

Capitula

uel alias in iudicio de intentione confitetur actoris. Sunt [a] autem poſitiones, breues quædā narrationes facti ſeriem continentes, ad eliciēdam ueritatem conceptæ, ſuper quibus quis petit ab aduerſario [b] reſponderi, [c] quas ad faciliorem expeditionem litium propter partiū confesſiones, [d] & probationum defectum [e] vſus longæuus in cauſis admiſit, & iuris probauit auctorites. [f]

Recuſans reſpōdere poſitionibus, habetur pro confeſſo. h. d.

Si quis igitur [g] poſitionibus ſibi factis reſpondere requiſitus [h] recuſauerit, uel ne reſpōderet ſe per contumaciam ſubtraxerit, pro [i] confeſſo habendus erit.

Contumax nōdum iuſſus a iudice reſpondere, non habetur pro confeſſo. h d.

Hoc tamen ita demum obtinet, ſi a iudice [k] reſpondere iuſſus, illum abſentem fieri contigerit, ſed ſi antequam [l] iuberetur contumaciter abſceſſerit, tunc pro confeſſo minime reputabitur, ſed contra eundem tamquam contumacem, procedendum erit, prout iuris ratio dictauerit. [m]

h Requiſitus, ſ. per iudicē, nō per partem, ut no. in c. 15 de conſt. in 6 Valeret tñ ſpōtanea cōfeſſio, ſi fieret ad inſtantiā aduerſarii, iudice non pcipiente, l. ſi ſine, ff. de interr. act. Doct. in c. ꝑut, de do. & cōt. & plures alle. Per. in c. fi. de cōf. in 6.

i Pro cōfeſſo. Sed q̄ritur, an ipſo iure, an potius p ſententiā? Arch. & Io. An. ꝙ ipſo iure. Cōtra Io. Mona. ꝙ immo requiritur declaratoria, & eius opi. vr̄ ſequi Ab. in c. cū cām uer. item aduerte, & in c. cū in cā. uerſi. q̄ro hic dr̄. de iur. cal. & Legi. in l. 2. §. quod ſi actor, C. eo. tit. pro quo fac. no. in l. ei qui debitorē, ff. de iu. fiſci. & c... de homi. & ca. ſi fælicis de pæ. in 6. & in c. cum ſm̄, de hær. eo. lib. ubi quātumcūque pęna imponatᵉ ipſo iure, ſemper tñ requiritur declaratoria. Sed pōt opi. concordari, ut per Peru. in c. fi. de confeſ. in 6. qui limitat quod hic dr̄ quinque modis, dic ut per eū.

a Sunt autem, &c. Iſta deſcriptio ſumitur ex his, quæ ponit Spe. in ti. de poſit. § 1. iūctis no. p Bal. in l generaliter, §. ſed iuramento, C. de reb. cre.

b Ab aduerſario. Non autem ab aduocato, uel alia tertia perſona, niſi tamen pars ſit ſimplex. & probabiliter timeatur, ne capiatur. Nam ſecundum Hoſt. poterit reſpondere per aduocatum. idē ſi ſit perſona indiſcreta, ſecundum Inn. ut per Ab. in c. paſtoralis, in fi. de iud.

c Rñderi. Quod clare fieri dēt, alias fiet interpretatio contra rñdentem. Ab. in c. cum cā, de iura. cal.

d Confeſſiones. Fac. cle. ſæpe. de uer. ſign. unde ſumitur. Sed ſi pars negat quod petitur, quid releuat poſitiones facere, quas etiam negabit? Rñ. Vt in d. cle. ſæpe. in uerbo confeſſiones.

e Defectum, c. 1. de confeſ. in 6.

f Auctoritas. Vt in c. dudū, 2. de ele. c. 1 de lit. cont. c. 1. & c. 2. de confeſ. in 6. & cle. ſæpe, de uer. ſign.

K A iudice. Ergo quod hic dr̄, nō habet locum in citato per nunctum, uel epiſtolam, ut not. in c. fi. de conf. in 6. & tenent Arch. Dyn. & Peru. ibi, qui tñ limitat hanc opi. duob. in caſibus. Primo, cum contumax dixit ſe nolle rñdere, uel unire. Secundo, qñ iudex in citatione fuit cōminatus, quod niſi cōpareat habebit poſitiones pro confeſſatis, per allegata ibi per eū intelligentem, hoc, qñ qs eſt citandus ſecundo, ſecus ſi primo tantum; quia non haberet locum quod hic dr̄ Intellige ergo, cū iudex ipſe interrogat in tantum, quod ſi notarius ēt ex commiſſione iudicis interrogaret non haberet locum qd hic dr̄, niſi iudex eſſet præſens.

l Sed ſi antequam. Nota caſum in quo quis non reſpondens poſitionibus non propterea habetur pro confeſſo, de aliis pluribus habetur in c. fi. de conſt. per gl. & Doct.

m Dictauerit. Quod habes in c. prout, de dolo & contu. & ſupra de dolo & conto. per tot.

Red-

Confessus & probationibus conuictus æquiparã-tur.

Redditis igitur [a]circa exhibitas positiones responsionibus, diligenter ab actore dispiciendum erit, an a reo[b]super cõtrouersia legitimã [c] confessionẽ extorserit[d], quo quidem casu, & ipse probationum onerib. releuabitur, & iudicis in cognoscendo [e] partib. cessantib. statim super tali confessione pronunciandum ferit.

Confessio erronea statim reuocata non præiudicat. h. d.

Plane si per errorem[g]facti huiusmodi confessionem emanasse (doceatur confitenti, sed tamen confessionem suam statim reuocanti,) nullum præiudiciũ generabitur[h], alioqui qđ sua quisque uoce dilucide[i]contestatus est, proprio non ualebit amplius testimonio infirmare[k].

Reus non tenetur edere actori, nisi instrumenta communia. h d.

Non tamen [l], quia positionibus

a Redditis igitur. Sic Spec. in ti. de conf. in prin. b A reo. Vel procuratore eius, licet non sit semper eiusdem efficaciæ confessio procuratoris, cuius est rei. ut quia non facit fidem in alio iudicio velut confessio principalis, ut per Ab. in c. per inquisitionem, nu. 12. de electio. c Legitimam confessionẽ. Sed quæ nam cõcurrere debẽt ad hoc, ut dici possit legitima cõfessio? Rñ. multa, & primo qđ fiat a pubere, uel maiore nec. n. tenet confessio facta a pupillo 22. q. 5. ca. paruuli. c. ex parte, de corpo. vitiat. & capit. cum uirum. de regul. fac. le. 1. Co. de fals. mone. l. certũ. §. si a pupillo. ff. de confess. Minor tamen. 125. annot. licet obligetur ex sua confessione, tamen restituitur. l. si ex causa §. 2. ff. de mino. & multa in materia per Hostien. in summ. de confess. in princi. Secundo, quod sit sponte facta, alias nõ teneret c. 1. de his quæ me, cau. l. 1. § diuus, & §. si quis vltro. ff de quæstio. & 31. quæstio. 2. cap. Lotharius. Tertio quod non sit facta per errorem. c. fina. de confess. & hic. Quarto, ꝙ nõ faciat ꝓ confitente, sed cõtra, l. de ętate. §. 1. ff. de minor. Quinto, quod fiat coram suo iudice. alias non teneret cap. at. si clerici, vbi Abb. de iud. Hoc intellige, si ꝓ tribunali sedeat, vt ibi traditur. Sed quid si ꝓcessus, in quo emanuit confessio, sit nullus? Respon. nihilominus tenet confessio, vt in dicto cap. at si clerici & per Ab. in ca. dudum, 2. de elect. nisi causa nullitatis percutiat, & afficiat etiam confessionem; puta quia facta tempore feriato, vel corã non suo iudice, Ab. in c. Pisanis, de restit. spol. Sexto, quod fiat in iudicio, per ea, quæ supra, & per Spec. in tit. de confess. §. nunc vidẽdum restat, vbi distinguit. Septimo, ꝙ fiat ꝑsente aduersario. vt in l. certum §. si quis absente, de confes. Octauo, ꝙ sit certa. ut in l. certũ. Requirunt & alia, de q̃b. diffuse per Specul. in tit. de confes. §. sequitur. & per Host. eod. tit. §. qualiter. per quatuor col. per Doct. in ca. olim. de rescri. & in ca. fi. de confes.
d Extorserit. Dicetur autem extorta confessio nõ solum quo ad id, quod quis est expresse confessus sed etiam omne id quod sequitur ex illo, Ab. in c. cum venerabilis, de excep.
e In Cognoscendo. Et etiam in pronunciando, aliquando sumus in ciuilibus, vt per Ab. in c. quęrenti. de offi. dele. Licet secus in criminalib. quo casu confessus non habetur pro condemnato, ut per eundem, in c. at si clerici, de iud. de quo late ꝑ Host. in sum. de confes. §. fi. ubi habes, quod ẽt in ciuilibus sæpe in confessum est pronunciandum.
f Pronunciandum erit. Vt in c. præterea. 2. de transact. & tenet Spec. de confess. in prin. Hoc tamen non procedit indistincte, vt in proxim. notul. & per Host. in §. fi. de confess. & per docto. in le. 1. C. de conf. Sed vi detur habere locũ cum confessio fit post litem cõtestatam, ut per Barto. in l. 1. ff. de conf. & per Doct. communiter in c. quærenti. de offi. deleg.
g Per errorem. Vel iracũdiam vel nimiam festinantiam Ab. in c. cum venerabilis, de excep. vers. opp. uidetur enim statim. Forte usque ad definitiuam sententiam, nõ potest, licet post præceptũ iudicis de soluendo, cõfessio possit reuocari. Ab. in c. ex parte, de uerbo. signi.
h Generabitur. c. fi. de confess. vbi. Abb. subtiliter distinguit, an, & quando possit confessio prætextu erroris reuocari. post. Bar. in l. nõ fatetur. ff. de cõfe. & per Host. in sum. de confess. §. an error.
i Dilucide. Quod erit, etiam si respondeat ꝑ verbũ, credo, si interogetur super facto proprio, Ab. in c. literas. & c. cum causam, de iuram. calu.
K Infirmare. ca. per tuas. de proba. l. generaliter. C. de non nume. pecun.

Non tamen. CACVS. Sæpe inter litigantes cõtingit quod alter habeat apud se diuersas scripturas ad litem, & iudicium pertinẽtes, qua de re altera parte instante petebatur, quod omnes edi deberent, idque videbatur licitum, argumento §. admonendi, supra de litis contestatio. Sol. tamen ut hic habetur, quia ad fundandam intentionẽ non sunt desumenda arma de domo rei, vt communiter Doct. adno. nõ ob. obiectio, quia tex. in d. §. loq̃tur de legitima probatione, quod nõ cõtingeret in casu nostro. No. arg. quod nõ tenemur aliquid facere pro beneficio alterius cum damno nostro.
l Non tamen, & c. Hic ponitur ratio dubitandi §. istius videbatur. n. ꝙ quemadmodũ dum reus cogitur rñdere positionibus, possum ab eo quam quã inuito confessionẽ extorquere cõtra seipsum ita ẽt possimus cogere eũdẽ ad edendũ, quamquã possit ex tali editione damnum pati, quæ ratio ui sa est adeo fortis quibusdam legistis, in l. 1. C. de

de eden. quod fuerunt ausi tenere quod reus hodie teneatur actori edere, quod tamen expresse est contra iura in d.l.1.& l.nimis, C.de testi.& in c.1.eo.ubi plenissime de tota materia per Ab.& alios.

a Compellitur. Vt c.2,de testi.in 6.

b Communia. No.casum,in quo reus edit auctori. fac.c. G.ppetuus. de fide instru.& de aliis habes per Cano.in c.1.eo.p Legi.in l.1.C.de ede.

c Graue nimis.sic in l.nimis.Co.de testi.

d Afferet. Sed contra uidetur l.si post.C.de assess.So lu.ibi nō probationē,sed personæ præsentiā pars exigit vel illud est speciale,ut no.in l.nimis C.de testi.

Debet aūt. Hæc pars ob eius maximam utilitatē est subdiuidēda in 7. particul. in quarū prima habet quali ter recipiantur testes,in scda quot, & qualiter examinentur, in tertia q possunt esse testes, in quarta quid cōcedatur.ne pereāt probationes:in quinta an liceat probare post renūciationem: in sexta quādo,& qñō opponatur contra testes:

reus respondere cōpellitur,[a] documenta quoque,quæ ad causam pertinentia penes se detinet,nisi sibi cum actore sint communia,[b] exhibere compellendus erit.Nam graue nimis[c] esset illum ad eorum exhibitionem urgeri, per quæ sibi postea præiudicium fieret. Sed actor ipse inficiente reo sumptis congruis dilationū temporibus,intentionis suæ proprias probationes afferet,[d] uel testes inducendo,vel instrumenta, & alias scripturas producendo.

Reus citandus est ad uidendum iurare, & deponere testes, h. d.

Debet autem in primis,si ex dictis testium rei sit eruēda ueritas,admoneri[e] aduersarius, quod auditurus[f] iuramentum veniat[g], ne si prætermissum id fuerit, quod contra leges actum deprehenditur, nullam habeat firmitatem.[h]

Non creditur testi non iurato, nisi remittatur iuramentum. h. d.

Sed & testium depositiones non aliter recipiet iudex, quam prius iurisiurandi religione firmauerint, quod tātum,quæ uera nouerint,pro-

in septima qualiter testis possit scriptum corrigere, secunda ibi,interrogabit, tertia ibi testes uero quarta ibi,dabunt autē. quinta ibi,elapsis igitur sexta,ibi,sed interdum.septima ibi, eum quoque. Quoad primum casus ita figuratur.Cū in quadā causa essent testes recipiendi,iudex sine aliquo iuramēto,nec partis aduersæ citatione uolebat eos recipere.atque examinare,idque putabat esse de iure,ob præsumptionē bonitatis cuiuslibet hominis,confirmatur quo ad iuramentū quia infra in hoc eod.tit.explicatur ut est species una probationis.& cum hoc ad notitiam alterius partis peruenisset,instabat id nō esse aliquo modo faciendū. qua de re Sol.prout in parte legimus,quia testes in iudicio ordinario, de quo nos in præsenti loquimur,debent recipi,& admitti certa iuris solēnitate obseruata,& sic prima obiectio nō vr aliquid cōcludere.quo ad cōfirmationē vero,dico,quod diuersæ sunt spēs iuramenti,diuersi sunt fines,vnde hic tex noster, intelligitur de iuro ueritatis dicendæ No.primo casum, in quo nemini est credendum sine iuro quis ille sit religiosus.quod facit cōtra c.fi.de psum.no.secūdo,quod testes ad testificādū

sunt oīno. obligari,& ppea pcise cogi pnt,idq. vt factū ut partes possent in iudicio sua iura pbare

e Admoneri. Personaliter uel ad domum,non tū semper sufficit citatio ad domū,de quo per Ab.& Doct.in c.causam, de do.& cōtu. & in c.fin.de eo qui mit. i pos.Sed si non fuit pars citata,non ualet depositio,ut hic.Excipiutur quidā casus per Doct. in c. 2.de testi. & inter alios casus quem ponit Bartol. in l. Theopompus.ff.de do.præl.ut si testator mādet stari super aliquib. dicto alicuius,quē dicit informatū,quia sine ulla citatione poterit deponere hoc tamen bonis rationib.reprobat Ab.in d.cap.2.Sed nū sufficiet unica citatio, uel potius requiratur trina? Resp.ut per Ab.in c.consuluit,de off. deleg.

f Auditurus. Immo contra, quia testes audiēdi sunt in secreto,& sigillatim recipiēdi c. venerabili.de test. c.inquisitionis. §. 1.de acc.c.nullum C.de testi.Qūo ergo ueniet pars testes auditura?Solu. secundum glo. & Doct. in c.2.de testi.unde sumitur,quod hæc litera non intelligitur ita iudaice, ut pars debeat audire dicta testiū dum ipsi deponunt,sed potest audire testes iurātes,& post publicationem uidebit etiam dicta testium. Vel aliter hoc intelligitur,quando testes deponunt in causa publicationis, idest,ad perpetuam rei memoriam, vt in c.quoniam.§.sunt, & alii,lice hic non cont.prima uerior secūdum Ab. in d.ca.2.& fac.pro prima,not.in c. constitueus de fide iussor.

g Veniat.Quid si nolit uenire?Resp.recipientur, & ualebunt depositiones,ac si uenisset, cum venire,uel non sit in potestate partis,nisi in casu, ut no.in c.constitutus,de fideius.Et hoc etiā intellige.quando lis fuit contestata,ut in tit.vt lite non contest.& no. in c.2.de testi.Quid si pars nō possit uenire,an depositiones valeant? Respon.de hoc sunt opin. uidentur tamen mero iure depositiones,tenere, licet legitime impeditus sit restituendus ad opponendum contra testes,secundum Ab.in c.2.de testi.restituetur etiam aduersus depositiones ipsas testium.

h Firmitatē,ita ut nec iudiciū quātumuis modi

tum

est faciant depositiones. Ab. in c. 2. de testi. Bar. in l. maritus, ff. de quæsti. no. ergo, quod actus gestus cõtra legẽ est ipso iure nullus, l. non dubiũ C. de legi. et quæ contra, de re iud. An aũt hoc uerũ sit, vbi est apposita pœna? dic ut per Bar. in l. prætor, ff. de no. op. nũc. & per Ab. in c. 2. de testib.

f Remittatur. Cum igitur iurm possit remitti, patet quod non est de solennitate formali ipsius testimonii, & ut quidam dicũt, est magis de ordine quã de substantia. Sed contrarium tenet Ab. in c. tuis, de testi. per c. de testib. eo. ti. Et cum per hãc suam opinionẽ uideatur dicẽdum, quod non possit a partibus renunciari, tanquam formæ, arg. no. in l. 1. ff. de ner. obl. & in ca. cum dilecta, de rescr. limitat ipse illa dicta, ut non procedant, quãdo forma principaliter concernat fauorem partis fac. l. fi. C. de fideicom. cũ ibi no.

fessione suæ testificationis aperient, [a] nullius enim testimonio, quantumcunq. religiosus [b] existat, nisi iuratus [c] deposuerit, in prçiudiciũ credi debet alterius, [d] nisi forte iuramentum ab aduersa parte [e] remittatur. [f]

Testes recusantes iurare, sunt sub pœna excommunicationis cogendi, & iuramentum de non deponendo, non tenet. h. d.

Quod si testes a iudice moniti [g] sese, uel odio, uel gratia, uel timore a ferẽdo testimonio subtraxerint, per censuras ecclesiasticas testificari compellendi [h] erunt, nec [i] audientur, quod sese quo minus deponant proprii iuramẽti [k] uinculo innodatos [l] asserant.

Diligens debet esse iudex examinando super omnibus qualitatibus totius causæ. h. d.

Interrogabit ergo iudex testes in qualibet

a Aperiẽt. Vt 3. q. 9 c. hortamur. Sũt & alia plura, quæ dẽt testis iurare antequam deponat de quibus per Specu. in tit. de teste. sub capite de testium iuramento. & per Host. in sum. de testib. §. quid debeãt iurare.

b Religiosus, c. nuper. de testib. Etiã si esset episcopus, vel Cardinalis Ab. in c. cum olim, nu. 5. de priuil. licet hi non tangant scripturas, c. fi. de iur. cal. & iu §. in hac tamen parte. supra eod. ti. Dictum tamen magni uiri iurati faciet præsumptionem, Ab. in c. cum olim, de dolo & contum.

c Iuratus. Licet non citatus. Abb. post Spec. & Domi. de Ro. in cap. 2. de testib. versic. extra gloss. quæro.

d Alterius. Secus fortè si dictum testis non esset in præiudicium alterius: puta, quia deponat quẽ baptizatum, uel ecclesiam consecratam, quia crederetur forte uni, etiam non iurato, c. paruulos & ibi not. & c. cum itaque, de consecra. di st. 4. Item ubi quis uult probare se egisse pœnitentiam per cõfessorem suum, fac. c. nemo. de sim. fac. cap. omnis, de pœn. & remis. uel deponeret tanquam peritus in arte. Ab. in c. proposuisti eod.

e Parte. Cap. tuis, de testi. unde sumitur, licet autem & ibi & hic fiat mentio in singulari numero de parte, debet tamen utriusque partis interuenire consensus, testis enim iurat pro utraque parte uerum dicere, & ex falso eius testimonio potest utraque pars lædi. c. quod omnes de reg. iur. in 6. Sed an requiratur consensus etiam iudicis? Quidam quod sic, ne circũueniatur illius auctoritas, pro hoc l. acta. ff. de re iud. Cõtra tenet Ab. in d. c. tuus Quando scilicet causa est merè priuata, tum quia iuramentum debet esse necessarium c. & si Christus, de iuretur. quæ necessitas cessat ex quo partes, de quarum fauore principaliter agitur, remittũt, tum per l. si conuenerit. ff. de re iud. & respon. ad l. acta. ut ibi per eum. vt pro hac opin. fac. quod iura non meminerunt de iudice. Sed si non apparet remissum uel præstitum, an præsumatur interuenisse? Resp. non, cũ solennitas intrinseca non præsumatur, cap. dudum. 2. de elect. ibi, Non inuenimus esse factam. per Legistas late in l. sciendum. ff. de uerb. oblig.

g Moniti. Nota, quod testes antequã cogantur, moueri debent. fac. c. super, de testib. cogen.

h Compellendi. c. fi. de test. cogen. & per tot.

i Nec audientur. Non ualet ergo iuramentum de non testificãdo, fac. c. intimauit, & ca. constitutis. de testi. & in c. quia plerique de off. or. in 6. Cum enim testimonium ferre sit munus publicũ cõpelli quis potest vel inuitus, l. si quando. C. de test. & de test cog. per tot. & 11. q. 3. c. quisquis, & c. 1. de crim. fal & de hoc per Abb. in c. qualiter, de accus. etiam in c. omnis, de pæn. & remis. & in ca. dilectus, de excess. præla. & in c. 1. de offi. ord.

k Iuramenti. Sed videtur, quod tales iurantes nõ sint compellendi contra iuramentum proprium deponere. c. debitores. c. et si Christus c. quanto. de iureiur. Et si dicatur quod non tenuit iuramẽtũ, ergo tales iurando peccauerunt, & sic peccatũ dẽt eos arcere a ferendo testimonio? Res. secundum Ab. in c. intimauit. de testi. quod istud iuramentũ tanquam illicitum non potest obseruari sine peccato, cum cælare veritatem sit peccatum. Non obstat temeritas iurantis: quia sicut temerarium iuramentum non remouet a promotione cap. sicut de iureiur. Sic nec a testimonio. Vel solue, distinguendo, vt per Abb. in c. constitutus, 1. de test.

l Innodatos. Cum vere non fiat innodati, vt in superioribus notulis, ideoque secundum Ancha. in ca. intimauit. de test. non erit necessaria absolutio, licet caute faciant, qui petunt. Spec. in tit. de teste. § de testiũ compulsione, ver. quid si quis iuramento.

Interrogabit. CASVS. Quidã iudex plures testes. & suo iudicio examinabat, aliqñ. uero pauciores & mõ diuersĩ. ipsos ĩterrogabat, at quidã aliꝰ volẽs hãc molestiã euitare, suã ptãtẽ examinãdi cõtinuo delegabat. idq; ambo putabãt esse licitũ, ob narias rerũ circũstãtias, quarũ cã multa sunt in arbitrio iudicis vt passim in iure habet̃, hic accedit

causa ad minus duos[a] (nulla[b] .n. causa est regulariter, quæ vnius testimonio quantumuis legitimo terminetur, eosque diligenter[c] examinabit de singulis circumstantiis[d], diligenter inquirẽs de causis[e], videlicet de personis[f] loco[g] tẽpore, visu[h], auditu[i], scientia credulitate[l], fama, & certitudine, cæterisq. quæ ad rẽ facere[m], & negotio cõuenire existimabit.

Non solum ex uerbis testium, verum etiam ex coniecturis alijs, veritas deprehenditur. h. d.

Illud quoque subtiliter animaduertere nõ

copia negociorum, quæ iudicem uidetur tenere in aliis reb. occcupatũ, qua de re quæsitũ fuit quid iuris, Sol. prout in hac parte legimus, q͠a iudex q̃uocunque procedat, semper debet ab aliqua iuris regulari ob interesse etiam ipsarum partiũ, qua rõne suadente nec ẽt obiectio aliquid concludit, cum aliquando limit. & aliquãdo verificetur. no. primo quod pfectio cuiuslibet actionis ab omnib. circunstãtiis necessario depẽdet; & sic ĩtelligi debet. l. 1. ff. de orig. iu. & iõ obseruari hmôi circunstantias est necessariũ in quali bet operatione. Not. secundo delegationẽ alicuius causæ non esse faciẽdã, nisi aliqua legitima ratione suadente.

a Duos. Quia in ore duorum vel trium & c. ca. licet, de testib.

b Nulla enim, & c. intellige hoc regulariter. Nam triginta casus, in quibus dictum vnius faciat plenã probationem enumerat Spec. in tit. de teste. §. restat. ver. hoc tamen fallit. Plures enumerant Legistæ, in l. admonẽdi, ff. de iureiur. & Canon. in c. veniens de test. Et Abb. in c. super eod. de test. per illum textum ponit, regulam, quod vbicunq; agitur ad peccatum impediendum, nec ius alterius lęditur, sufficit dictum vnius. fac. not. in cap. nuper, de testi. & cap. solẽnitates. de consec. dist. 1. & 2. q. 1. ca. multi, & no. per Abb. in c. at si clerici. de iud. & allegatur bonus text. in c. quicunque. 11. q. 1. de cuius intellectu, per Abb in c. nuper. & in d. ca. 2. eo. An autem valeat consuetudo, ꝙ vni testi credatur per Abb. & posteriores, in d. c. 2. & per Ias. in l. de quibus ff. de ll.

c Diligenter. Hæc diligentia consistit in multis quæ hic ponuntur, quibus adde, ꝙ debet eos sigillatim examinare, & per se, ca. venerabili de testi. quod intellige prout per Abb. in c. causam. & ca. sicut, de testibus.

d De singulis circumstantijs. Alias non peruenitur ad veritatem, c. occidit. 23. q. 8. & de his habes in l. 3. ff. de test. & in §. si testes 4 q. 3. Sed an sint examinandi testes, etiam super occultis circunstãtijs? Hic, vt per Innoc. Host. & Abb. in ca. qualiter. 1. de accus.

e De causis. Debet enim iudex quærere de causis scientiæ, quam si testis non reddiderit, non valebit dictum eius. 4. q. 3. § solam. & 23. q. 3. cap. si habes, & in auth. de testi. §. & licet dudum nec faciet quidem presumptionem. Idẽ erit, si reddiderit rõnem, sed inutilem, Abb. in c. cum causam, de testi. Sed quid, si iudex non quæ fuerit, & testis simpliciter responderit se scire? Respon. valebit eius testimonium. ca. sicut ubi de hoc, de re iud. & communiter in cap. cum causam, de test. & not. in l. 3. ff. de test. Vel distinguendum est, ut per Inn. in d. cap. cum causam.

f De personis. Scilicet ipsorum testiũ, an sint honestæ uel turpes personæ. 4. q. 3 §. 2. uel dic de p̲sonis, i. de contestibus.

g Loco, tempore. Id est, quo loco, & tẽpore actus, de quo quæritur fuit gestus. Nã si in his testes essent diuersi, nõ ualeret eorũ testimoniũ. c. nihilominus, & ibi not. 3. q. 5. ubi hoc limitat gl. et declarat Ab. in c. cum causam. de testi. uel dic de tempore. i. ex qualitate, uel tarditate tẽporis, qua testis utitur in respõdẽdo. Nã ex tarditate deponendi redditur testimoniũ suspectũ. 4. q. 3. §. idem in testibus fac. no. per Abb. in c. nihil. de uerb. sign. De teste, qui loquitur præmeditatum sermonem vt per omnia se remittit. prima accommodatior litteræ.

h Visu. Accipe hic de sensu visus speciali, quẽ habemus per organũ oculorum. Nam alias sensus visus est generalis ad omnẽ sensum. Vnde si deponatur per hũc sensum visus, super re perceptibili alio sensu. non vitiaretur testimonium, de hoc no. 3. q. 9. c. testes. Bar. in l. 2. §. idem Labeo. ff. de aqua plu. arcen. & per Bal. in l solam, C. de test. Ab. & alios. in d. c. cum causam eod. tit.

i Auditu. Sed an cæcus possit esse testis super re p̲ceptibili auditu, si habeat notas voces contrahentium? Rñ. commu. ꝙ sit, vt per Ab. in c. cũ causam, de test. licet ille distinguat. Ang. tamen in l. si nõ speciali. C. de testam. tenet, ꝙ ista dispositio cæci non facit plenam probationem.

K Scientia. Et debet reddi causa sciẽtiæ super illũ sensum corporeũ, quo percipitur actus, super quo deponitur, vt si deponendum sit super re perceptibili visu. debet dicere, quia vidi, si super re p̲ceptibili auditu, q͠a audiui, & sic de singulis, licet sẽsus visus si generalis ad omnem sensum, vt in notula in verbo, visu. Et idem in sensu tactus, secũdũ Bal. in l. solam C. de testi. Ias. in l. manumissiones, ff. de iust. & iure.

l Credulitate. Scilicet, an credãt ea, quæ deponũt. Sciendum est tamen, quod de auditu, fama, & credulitate interrogantur testes ad pręsumptionem, non ad plenam probationem, vt per Ab. post Goffr. in ca. cum causam, de testi. & de hoc per Vero. in caut. 45.

m Ad rem facere. Fac. l. de minore. in fin. ff. de qõ. l. 3. §. 1. ff. de test. c. constitutus. in fi. de fideiuss. & q̃ ponit Spec. in tit. de teste. §. nunc tractandum uer. sæpe pallor, & illud Nasonis.

Heu quã difficile est, crimẽ nõ prodere vultus.

Et ea, super quibus examinari debẽt testes clauduntur his uersibus,

Addi-

omittet, quo vultu, qua constantia, qua veani mi trepidatione testes deponāt, cum interdū ex his, uel ipsis inuitis testib. magis, quam ex verborum serie rerum ueritas elucescat.

Ex causa delegabit iudex examen testium. h.d.

Siquis tamen eorum, qui interrogādi sunt valetudinarii[a], vel senes[b], uel debilitate con fecti habeantur, uel etiā ita paupertate depres si[c], vt ad præsentiam iudicis venire non pos- sint[d], idoneum deliget iudex, quem ad susci- piendas illorum attestationes dirigat[e].

Testes considerantur conditione, natura, & uita h. d.

Testes vero nō omnes recipiēdi sunt, sed fi deles[f] dumtaxat, & idonei[g]. Cēsentur[h] autem testes conditione, natura, & uita. Cōditione, si liber testis sit, non[i] seruus, seruus enim sæ

Auditus, visus, persona, scientia causa.
Fama, locus, tēpus ac certum, credulitasq.
Dū testes recipit iudex hæc cuncta notabit.

Sed nūquid teneaẗ rńdere testis, vtrū sit crimi nosus, vel talis q. nō possit testificari. Rñ. de hoc sunt multæ ac multæ opin. & sex refert Ab. in c. cum cām de testib. uide per Can. in c. 1. de cō- fess. in 6. præcipue per Bellenain.

a Valetudinarii. Valetudinarii āt, q. sint, relinquitur iudicis arbitrio. vt p Abb. & alios, in cáp. quoniam frequenter, præcipue vers. quarto, quæro. ut lite non contesta.

b Senes. In casu nostro senes dicūtur post septuagesimū annum: quia ante non excusantur a munerib. tutelis, & similib. l. maiores. ff. de iu. immu. & ita tradit Ab. in c. si. qui de testi. uñ sumitur. Alias aūt multæ sunt opi. q. dicantur senes, vt per eundem in c. quoniam frequenter ver. tertio principaliter quæro.

c Depressi. Immo non uidetur, quod ad testem pauperem debeat iudex mittere, cum nihil impediat, quin possit se conferri ad iudicem? Respon. forte hoc dicitur, quia testis posset esse nobilis, & pudore afficeretur, si lacerus & pannosus cōpareret coram iudice. Ita not. in cap. si qui, de test. Ex quo nota, quod pauperes, nobiles excusanẗ a muneribus publicis, quæ palā explicanda sunt, si ob paupertatem domo non egrediuntur. Sed adhuc cōtra: q. a paupertas repellit a testimonio. 2. q. 1. c. in primis, & 4. q. 3. c. si testes. Sol. contrariū procedit, quādo testes essent alias suspecti, secus si sint honesti uiri, licet pauperes, ita commu. dicto c. si qui.

d Non possint, idem si sint egregiæ personæ, dēt. n. iudex ad eas mittere. nisi illæ suo priuilegio renunciare uelint, l. ad egregias. ff. de iureiu. Vel nisi sit causa criminalis. Vel alias ita ardua, ut testis debeat deponere in præsentia iudicis, quia tunc potius debet egregia persona ire ad eum, quā cōtra, ut per Ab. & alios, in c. si qui de testi. Et quib. casib. iudex mittit ad examinandum, citanda erit pars aduersa, vt vadat ad uidendum iurare ad domum testis. Bar. in l. ad egregia. ff. de iureiu. nisi testis sit mulier, quod Ab. in d. c. si qui admittit de honestate. non de rigore.

e Dirigat. Nota ergo, quod articulus receptionis testium est delegabilis. Clem. unica. de offi. dele.

Sed hoc non procedit in causa criminali, & qui fac. not. in c. at si clerici de iud. in & super gl. 2. & hoc procedit regulariter, ut in auth. apud eloquē tissimum. C. de fide instrume. Nam si talis sit iudex, quem non deceat ire ad domum testium, & testes ita grauātur, vt nō possint accedere ad iudicem, poterit tūc iudex mittere ad eos. licet causa sit criminalis, ut per Abb. in c. si qui, de test. fac. not. in ca. mulieres. de testi. in 6. Alii tamen putant distinguēdū, ut habetur in d. c. si qui.

Testes vero. Hæc pars quamuis possit diuidi ī plures particulas: quoniā tamen commodè potest in ea casus in cōmuni figurari, propterea est animaduertēdum, quod cū quidam iudices indifferenter admisissent ad testificandum omnes & quascūque personas, ita quod nec conditio, nec natura, nec qualitas vitæ & morū aliquo mō obstabat, idq. putabant, esse licitū q. a via cognoscendi ueritatem est potius amplianda, quam restringenda, argumento. ca. quoniam frequenter, ut lite non contesta. Cæterum. Sol. ut in hac parte legimus, quia si indifferēter testes admittuntur, admitteretur etiam correctio iuris naturalis, & aperiretur uia cōmittendi fraudes. Nō obstat obiectio, quia aliud excludere uel admittere personā ad testificandū, & aliud est definire, qñ & ubi probatio sit facienda. No. primo, quod causa cognoscendi testem ad testificandū habilē reductiue est natura, conditio, & uita illius quib. possit addi, q. suspicio. No. secūdo, quod huiusmodi causæ etiam in iudice uerificantur, & aliquādo in arbitrio. & simil.

f Fideles. Fac. l. 1. ff. de testi. & 2. q. 7. non oportet. & c. si hæreticus, sic nec ad accusandum c. alieni. & c. quærendum c. causa & qō excipiet lñ alium. in c. contra Christianos. de hæret. in 6. & ibi not.

g Idonei. i. integri. debent autem quattuor concurrere ad hoc ut dicantur idonei, uel integri, de quib. per Abb. in c. 1. de exceptio.

h Censentur. Reputātur, sunt magis & minus in pretio respectu illorum trium, quæ hic ponuntur fac. instit. de iur. nat. gent. & ciuil. in fi. prin. ī verbo, censeri, secūdum expositionem Guil. Bud. fac. tex. in c. forus, de ver. sig. unde sumitur. ubi est uerbum, non censentur, sed considerantur, quod in idem recidit.

i Non seruus 4. q. 3. c. ubi. §. item serui. & c. item ido-

idonei.& 11.q.3.c.quattuor,auth.si dicatur.C.de testibus.

a Non fœmina. Intellige diuerso modo, secũdum diuersos respectus. Nam respectu testamenti fœminæ penitus arcentur. §.testes. Instit. de testa.l. qui testamento.§. mulier. ff.de testa. Idem in causis criminalibus, secundum Canones, 33. q.5.c.mulierem. licet arg.sit contra, 15.q.3.c.ex eo.sed illud sm leges, ut no.in cap.forus, de ver. sig. & hoc regulariter. Aliqñ.n. admittitur in criminali causa etiã mulier, ẽt male fa mæ, ut meretrix ut in c. tãta de simo. Respectu tñ casuũ, in quib. mulier in testem admittitur quod est regulariter d. §.mulier, & late p Fel.i c.qm, de testib. Intellige qđ hic dr̃, quoad fœmina in cõparatione masculi nõ est pinde idonea, nec facit tantam fidẽ. Vñ si sunt duo viri ex vna parte, ex alia duę fœminæ. præferendum est testimonium uirorum, vt per Ab.in d.ca.forus, qđ intellige qñ testimoniũ fœminarũ nõ tẽderet in fauorẽ rei, alias secus, præferẽtur fęminæ, Bella.in d.c.seruus.gl.in c.clerici, d.81.Mars.in l. unius.§.ĩ ea causa.in fi. de qõ.

b Variũ, & c.uerba sunt Poetæ li.4. Aeneid. & habentur in c.forus de ver. sig. vnde sumitur. fac.l.si C.de inoff test.& est arg.in l.reprehendenda. Co. de inst. & sub. Vnde uersus.

Quid leuius fumo, flamen, quid flamine, ventus.
Quid uento, mulier, quid muliere, nihil.

c Necessarium. Vt quia non sunt alii, qui ueritatẽ sciant, uel non ita bene faciunt, 14 q. 2. c.quãquam.

d Honestas. Ergo quod hic dicitur, non habet locum in omni muliere, sed tantum in honeste viuentibus. Sic alias licet mulieres pro debito ciuili personaliter capi non possunt, authe. sed nouo iure. C.de custo.reo. Nec possint tali priuilegio renunciare, nisi pro reddenda administratione tutelæ, ut per Bar.in auth.matr.& auiæ. C.quando mul.tutel.offic. Mulier tamen inhoneste uiuens poterit indistincte pro ciuilib. debitis personaliter capi.gl.& Bal.in l.consentaneum. Co.quo & quando iudex.

e Immisceri. Periculosa est enim sexuum cõmistio.18.q.2.c.definimus.l.maritus.C. de proc.l.fi. C.de arbi.& not.in c.2.de iudi.in 6.unde sumit, fac l.1 §.sexum.ff.de postul.

f Quacunque auctoritate. Etiam literarum sedis Apostolicæ, vel legatorum ipsius, cap.2.de iud.in 6.nisi litteræ Apostolicæ specialiter hoc continerent, quod non intelligas de literis legatorum, legatus.n. de latere, vel alii inferiores, non possunt causam cõmittere cõtra iuris formam, vt no.in c.fi.de hæret. in 6. & tenent Dom.& Perusi. in d.c.2.

g Exprimatur. Exprimuntur aũt hæ causæ ĩ c.1.§.fi. de iud.in 6. secũdum aliquos, ques tñ reprobat Perusi.post Anch.ĩ c.2.de iud. ĩ 6.putãtes cãs expressas esse omnes criminales, ut ĩ authe. sed nouo iure, C.de custo.reo. Itẽ casus l.1 .§.ex hoc, ff. de vent. inspici.

h Trahi. Scilicet inuitas, quod satis p se denotat hoc uerbũ, volentes, ergo possunt ad iudicẽ accedere, nisi sint in fœminis religiosis, quæ nec si velint, debent iudiciis personaliter interesse, c.2.de iud.in 6.vnde sumitur. Et nota hic casum, in quo mulieres sunt meliotis conditionis, quam masculi. Ad idem c. mulieres, & c.ea noscitur, de sent.exc.& c.ex literis, de pign.de quo latissime per Legist. in l.2.ff. de re iu.

pe metu dominãtis ueritatis testimonium supprimit. Natura, si vir sit, non fæmina [a], nã varium [b], & mutabile semper fęmina.

Mulieres non sunt in forum trahendæ gratia testimonij ferendi, sed ad eas est mittendus tabellio, h.d.

Cuius tamen testimoniũ, si quando necessariũ [c] fuerit, cum mulieres honestas [d] ipsa, ac naturalis pudor uirorum cætibus immisceri [e] prohibeat, quacumque auctoritate [f] testimonii ferendi causa, uel alia, quę iure non exprimatur [g], in iudiciũ personaliter euocari uel trahi [h] non poterit, sed ad eam mittendus tabellio [h], & iuxta Bonifacianæ constitutionis [k] tenorem procedendum erit.

Testis malæ uitæ caret fide. h d.

Vita censetur testis, si innocẽs sit, & integer [l],

i Tabellio, uel alia idonea persona presbyterum vel alium honestum uirum ut legitur, & no.ĩ c. 2.de iud.in 6. Et nota hinc, ꝙ licet de iure ciuili examinatio testium non possit committi, nisi habenti iurisdictionẽ, ut per Bar. in l iudices, C.de fide instr.de iure tamen canonico potest cõmitti ẽt tabellioni, & priuatæ personæ. primo tamẽ debet iudex committere tabellioni si eius copia haberi poterit, Perus.in d.c.2.post Inn.in c.quoniã contra, eod.

k Constitutionis. Vt in c.2.de iud.in 6.

l Integer. Quattuor concurrere debent, ut testis dici possit integer. Primo, quod sit omnino immunis a crimine, quod intellige ut per Abba. in capit.testimonium, de testi. & dicetur aliquid in sequenti notula. Secundo, quod procul sit ab infamia, & an hoc procedat in infamia facti. Abbas in dicto capit.testimonium. Suscipione, idest inimicitia. 3 quæstio.5.capitu.accusatores, dicẽs fraudulenter se inimicum, ut se a testificãdo subtrahat, licet mortaliter peccet, quia dicit mendacium causa proximi, 22.quæstio. 2.capit ne quis & capit.1.de crimin.falsi.nihilominus fraude cõperta reciperetur, & ei crederetur, Abb.in capitu. inquisitionis, §.1.de accusa.uersic.alterius. Quarto, suscipione criminis, quia non debet in aliquo

Testis & integer.

quo

quo vacillare, sicut opinio ordinandi di. 81. c. tantis, & declarat Abb. in ca. 1. de excep. in 3. no. fac. illud Horatii.

Integer uitæ scelerisque purus.

quia par affectionis causa omnem excludit suspicionem. l. nō solum, ff. de ritu nup. & late per Ab. in d. ca. insuper. Immo secundum plerosque non sunt omnino integri, maxime quando per aduersam partem producerentur testes in contrariū, vt per Abb. in d. c. insuper.

nam si uita bona defuerit, fide carebit.[a]

Clerici possunt testificari pro ecclesia, & singulares personæ pro uniuersitate sua, nisi tamen aliqua causa probabilis impediat. h. d.

In summa quicunque iure minime prohibentur [b] ad testimonium perhibendum sunt admittendi. Clerici [c] ergo a ferendo testimonio super negotio propriæ ecclesiæ, uel aliç singulares personæ, in causa suæ uniuersitatis [d] arcendi non erunt: [e] nisi ad agendum, respondēdum ve fuerint instituti, [f] uel ipsos alia causa [g] probabilis impedierit.

Monachi de consensu Abbatis possunt testimonium dicere. h. d.

Monachi quoque, & quicunque sub alterius obedientia [h] constituti sunt, de sui præsulis licentia [i] recte testimonium dicent.

a Carebit. Ergo peccatū mortale repellit a ferendo testimonio, cap. testimonium, de testi. & c. 1. de accu. Sed hoc nō est indistincte uerū, sed prout declarat Abb. in d. c. testimonium, & in c. illa, de elec. & in c. accusationis, §. 1. ubi bonus tex. ī materia de accu. illud no. ꝙ enormiter peccans non facit fidem, etcum iurō, Ab. in c. 1. de purg. can. nec famā inducunt tales testes. Abb. in d. c. inquisitionis, §. 2.

b Prohibētur. No. quo dedictū de testib. est prohibitoriū certarū personarū, & ꝓmissoriū regulę, quilibet. n. admittitur, nisi ꝓhibeatur vt hic fa. c. cum apud, ubi. Ab. in 1. no. de spons. & cap. 1. de testib.

c Clerici. Tam sæculares, quam regulares religiosi & conuersi, nec enim in materia ista inter hos est differentia, Abb. in ca. insuper, in 1. q de testi. Item tam clerici inferiores, quam prælati ecclesiarum quod satis probatur in d. c. insuper, ponderando inscriptionem d. ca. insuper, quæ est, priori & fratribus. Et cum prælatus possit esse iudex in causa ecclesiæ suę. 2. q. 7. cap. si quis, & ibi not. & in c. cū personæ, de priui. in 6. ergo multo magis poterit esse testis, cū facilius repellatur quis a iudicando, quam a testificando, & ita arguit Ab. in d. cap. insuper, facit cap. cum R. de offic. delega. Hoc tamen limita primo non habere locum, si prælatus ꝓmoueret causam, in qua vult testificari, dicto c. insuper. Item quando ageretur de causa, quæ spectaret specialiter ad mensam episcopalem vt per Abb. in d. c. insuper. versic. ex his infertur, & de materia latissime in d. c. insuper. & c. cū nuncius, de de testi.

d Vniuersitatis. Etiam sæcularis, eadem enim est in omnibus ratio, quia scilicet causa non est singulorum. l. in tantum. ff. de re. diuisio. & 12. q. 2. c. qui manumittitur, & per Canon. in c. insupee, & c. cum nuncius, de testi. Legistæ, in l. parentes, C. eo. titu.

e Non erunt. c. Insuper. c. cum nuncius, & cap. in tuis, de testi. c. etsi Christus, de iureiur. & hoc ītellige in ciuilibus. distingnendo tamen plene, vt per abb. in dicto cap. insuper. Secus in criminalibus. cap. super prudentia. 14. q. 2. nisi esse tres & criminalis quæstio inter eosdem de uniuersitate:

f Instituti. Quo casu non poterit testificari; qa nemo debet habere duplex officium in causa 4. q. 4 c. 1. & c. 2. facit c. singula, dist. 89. & 16. q. 1. capit. presbyteros. Et l. ille a quo. § tempestiuum, ff. ad Treb. l. si plures, ff. de pactis, l. nemo, C. de asses.

g Alia causa. Sed quænā erit ista alia causa? Respon. multiplex, ut excōmunicatio, crimē graue, periuriū, infamia, ca. testimonium, de testib. & ca. ex parte, eo. tit. Vnde nota, quod habilitatus ad certum actum respectu unius causæ. videtur habilitatus solum respectu illius, nō aliarū causarum pariter impedientium fac. c. ex tuarū, de author. & usu. pal. l. si domus. ff. de ser. vrb. pdi. fac. quod nota. in cap. statutum. de rescr. in 6. & Abb. in c. cum nuncius, de testi. in princ.

h Sub obedientia. Vt sunt canonici regulares, cōuersi, & alij religiosi huiusmodi, vt per Spec. in titu. de teste. §. 1. versic. item excipitur, quod est monachus. vel multa iura allegat in mareria, suę tamen allegationes sępe plus valent numero, quā pondere.

i Licentia. Sed quid si non habuerit licentiam? Respōdeo, quidā distinguunt inter testimonium exhibitum in iudicio, & testimoniū adhibitum contractui, magis tamen cōiter tenetur, quod valeat, ut, per Spec. in titu. de teste. §. 1. vers. itē excipitur, quod est monachus, quia nō reperiuntur prohibiti, immo potius permissi, c. nuper, de test. c. etsi Christus, de iureiuran. cum simil. & hoc tenet. Accur. in §. cogitandum. in authen. de monachi. Bal. in auth. ingressi. C. de sacros. eccle. Abb. in c. cum nuncius, de testi. per c. Abbate de uerbo. signif. & c. ueritatis, de dolo & contumac. Et quod hic, & in c. monachi 16. q. 1. dicitur de licētia, intellige secundum eum, quod a principio debent habere licentiam prælati, cum nec legere literas debeant sine licentia prælati, 12. quæstio. 1. cap. non dicatis. Sed si testificati fuerint, valebit testimonium, cum lex illud non annullet. Simile est quod licet non debeant fieri plures, quam vnus patrinus, si tamen fiant plures. cum omnibus cō trahit spiritualis cognatio, vt supra de t. ipsi. cognat. §. de eo, & ibi not. licet hoc sit nouissime

Con-

Concilium Tridentinum immutatum. Vel intellige de licentia, quę procedat de honestate, nõ de necessitate. Quemadmodum etiam dicimus de teste, quid debet deponere ieiunus, c. 1. de test. fac. c. 1. de despon. impu. in fi. nec sumendum est hic arg. a contrario sensu.

a Recipienda erũt c Iudæi. de test. An autem Iudæus possit contra Christianum de crimine excipere, dic ut per Abb. in d. c. Iudæi.

b Priuilegiis. Vt habes in cle. 1. de test.

c Infidelis. Vt c. 1. & c. licet de testi. & quoniã. C. de hære. cum auth. ibi posi. & per Spe. in ti. de teste, §. 1. uer. itẽ q̃ Iudæus. Sed contrarium vr̃ probari in c. Iudæi. eo. ti. Sol. uerbũ, præsumant, tollit difficultatẽ, ut ibi. not. Item contra, cũ in iudicio sit seruãda æqualitas, ca. 2. de mutuis petitio. ca. cum inter, de excep. ergo vr̃ iuridicũ q̃ sicut Christiani Iudæos non recipiunt contra se, sic nec ipsi contra Iudæos recipi dẽant. Sol. ut not. in cle. 1. de testib.

d Excommunicatus. 3 q. 4. c. conspiratores. cum concor. alleg. per Spec. in tit. de testibus, §. 1. uer. item quod est excommunicatus. Et idẽ dicas de suspenso, ut per Spec. in d. §. 1. vers. quod de suspenso.

Christianorum testimonia aduersus infideles admittuntur, sed contra, h. d.

Christianorum quoque testimonia aduersus Iudæos in omnib. causis recipienda[a] erũt nullis sibi contra hoc principium priuilegiis[b] suffragantibus. Sed contra Christianũ, nec Iudæus, nec paganus, nec Hęreticus, aut aliter infidelis,[c] neque excõmunicatus,[d] aliter criminosus[e] recte testimonium[f] dicent.

Criminosus perseuerans in crimine non potest testificari, emendatus uero in causa ciuili potest, nisi fuerit reus periurij, uel nisi sit affectus infamia: in causa uero criminali, licet emendatus, difficilius admittitur, h. d.

Plane,[g] quod de criminoso diximus, distinctionem recipit, nam si is, cui ab aduersa parte opponitur, adhuc in ipso crimine[h] perseuerat, tã in ciuili, quam in criminali cã ab omni prorsus testificandi officio[i] excludẽdus erit: si uero sit de crimine emendatus,[k] nec eum comitetur infamia[l], non est in cã ciuili, uel

h Crimine. De quo aũt crimine sit hoc intelligendũ, uarie loquuntur Doc. in c. testimonium, de test. Sed q̃d si testis tẽpore pręstiti iuri fuerit nõ criminosus, sed bene tpe depositionis? Respõ. non est legitimus testis. nec admittẽdus. Aliud est in casu conuerso, s. si criminosus fuisset tpe iuri, & non fuit oppositum, non põt repelli tempore depositionis. Nam iuramentũ astringit eum, licet criminosum. Ita Abb. in d. c. testimoniũ. uer. circa hunc casum post Spe. & Io. Andr. crederẽ tamen, quod uel iudex impedire posset ex officio eidem fidem, vel modicã uel nullã adhibere dẽret.

i Officio. Nõ sic facile criminosus repellitur ab alio officio. quam testificandi, de quo latissime, per Cano. in c. sciscitatus, de rescr.

e Criminosus. Quod intellige, ut in §. seq. & concor. 3. quæst. 11. cap. neganda, & ca. non est, & 3. q. 7. c. qui fine, & cap. postulatus, & 32. q. 5. ca. præceptum.

f Testimonium dicẽt. Sed numquid orthodoxus poterit huic iuris dispositioni renunciare, & contra se admittere testimonium infidelis? Specu. in tit. de test. sed uer. nunquid orthodoxus, quod sic, contra tamen Io. And. ibi in additionib. quia sic daremus fauorem infidelibus, contra c. excommunicamus, & c. si aduersus, de hær. Et tamen sciendum, quod si testis dicatur excommunicatus infamis, fur, raptor, uel ita criminosus ut non debeat admitti, nihilominus productus statim examinabitur, & in fine discutietur, an obiecta sint uera, quilibet enim d. nec contrarium appareat bonus præsumitur, c. uni. de scrut. in ord. faci. & late per Spe. in ti. de teste, §. 1. ver. sed quid si dicatur cum versiculis seq.

g Plane, &c. iste §. continet septem casus, in quibus quis repellitur à testimonio in causa criminali, & tres casus, in quibus repellitur in causa ciuili, & sumitur ex. c. testimonium, de test. quasi ad verbum, in quo Abb. ualde diffuse explicat materiam prosequendo sigillatim casus singulos.

K Emendatus. In causa ergo ciuili emendatus nõ repellitur, quia iam incipit esse quod non fuit c. ferrum, di. 50. Sed qualiter probabitur quis emẽdatus? Rñ. p sacerdotem, cui confessus est, qui de ipso debet testimonium perhibere, c. in capite. di. 50. & 2. q. 1. c. si peccauerit in fi & in c. nemo. de simon. ut per gl. fi. de rest. in ca. testimonium ubi latius Doc. ubi specialiter Abb. q̃ confessio quidẽ probatur per sacerdotem, sed satisfactio per familiares & alios, qui uiderunt. Quid si emẽdatio cõtigit per dispensationem? Resp. cõiter, quod prosit quo ad omnes quæstiones ciuiles & criminales. Sed Ab. in d. c. testimonium. putat consultius esse, si inspiciantur uerba dispensationis.

l Infamia. Not. q̃ infamia concomitatur & associat infamem, adeo, q̃ eum sequitur quocũque se uertit tanquã lepra leprosum, arg. 1. q. 1. c. cito turpem. unde in quolibet loco poterit tamquam infamis repelli, fac. ad hoc no. per Inn. in c. qualiter, & q̃ñ. de accusat. & per Ab. in c. testimonium eo. uersi. unum &c. Sed cum tria sint genera infamiæ, quædam iuris, quæ dicitur ciuilis, quædam quæ dicitur canonica, quædam, quæ est infamia facti,

facti, quæ probe appellabitur infamatio, de qua erit intelligendum quod hic dicitur? Resp. secundum uarietatem casuum uariandę erunt & respõsiones, ut proxime per Ab. in d.c. testimoniũ, ver. uenio ad secundum, & uer. ergo in hac materia.

a Ciuiliter agitur. Nota hic, quod appellatione causæ ciuilis nõ uenit causa in qua agitur de crimine, licet ciuiliter agatur, ponũtur enim hic ista diuersa, & dic qđ ista causa est quasi mixta inter ciuilẽ, & criminalem, ca pit. tuæ, de procu. capit. super his, de accus. quod est mãdatum pro interpretatione statutorum, & aliarum similium constitutionum.

b Reatu periurii. Fac. 6. q. 1. c. quicũque & 22. q. 5. paruuli, & ca. si quis, cum simili, & procedat hoc quoties quis uiolauit iuramentum licitum, uel de quo dubitatur, an sit licitum, si uero iurm sit illicitum & temerarium, sm̃ com. opin. nõ repellit a testimonio, nec infamat, sicut nec a dignitate repellit, c. sicut, de iureiur. & fac. quod no. in c. Florentinum dist. 85. Sed unde aduenit ista specialitas in periurio, cum secus sit in alijs criminibus grauioribus? sufficit enim, qđ quis sit emendatus. Respon. secundum Io. And. & Goff. quod in teste pura & simplex requiritur ueritas 3. q. 8. c. Pura, & 4. q. 4. cap. 1. & iuramentum est ueritatis confirmatio. c. etsi Christus, de iureiu. Sol. nihil est æque ueritati contrarium ac falsitas, quæ est ueritatis immutatio auth. de instrum. caut. in prin. Item periurus quodam respectu uincit homicidam 22. q. 5. c. ille qui. & hoc maxime, quando quis commisit periurium in testificando, nam ex quo semel commisit in illo officio, suspectus est semper in illo, l. si aliquid, C. de suscept. & arch. lib. 10. & c. quicumque sciens, 6. q. 1. & per Abb. in c. testimonium, de testi. Sed uidetur quod tam hic, quam in cap. testimonium, sit superfluitas, sufficiebat enim meminisse de infamia, cum quilibet periurus sit infamis, cap. infames, 6. q. 1. Sol. ut per Abbat. in d. capit. testimonium, uer. sed contra.

c Confessus. Ex hoc nota, quod confessio facta in uno iudicio, etiam criminali, facit fidem in alio contra confitentem, quoad hoc ut repellatur a testimonio, qui sigillet opinionem ipsius: secus quoad alia. l. pen. ff de interro. actio. Item talis cõfessus non admittitur ad purgationem alicuius, ca. constitutus, de purg. cano. & c. denique § 1. de exce. ꝙ intellige secundum hunc §. & fac. c. super eo. 1. de testib.

d Conuictus. Multo magis, si condemnatus, secũdum Io. An. & Abb. in c. testimonium, de testi. & intellige hoc etiam si sit emendatus, ut ponat aliquid speciale i causa criminali, quod satis innuit litera in fi. fac. c. super eo. 1. de testi.

e Conuincatur. Quia tunc etiam si esset emendatus, non admitteretur, si causa esset criminalis, licet durũ uideatur, ꝙ semel delinquens quantumcũque sit emẽdatus, remaneat suspiciosus, si tamen intrasset religionẽ forte remota esset omnis causa suspicionis, c. pen. & fi. 19. q. ult. & sentit Abb. in c. testimonium, de test.

f Opinio. Et ideo is, cuius opi. est grauata ad testimõiũ admitte nõ debet ĩ causa criminali, quia omni ĩfamia debet testis carere c. denique, re exce. & 2. q. 8. c. testes & præcipue in causa criminali, nec etiã tales sunt admittũdi ad honores 81. distin. cap. tantis, & infra, de accus. c. omnipotens, & c. fi. de testib. in nullo enim debet uacillare opin. ordinãdi. dist. 33. c. laici, arg. l. reum criminis, C. de procur. & l. eos, ff. de decutio. & est hic argum. quod res siue sententia inter alios acta facit fidẽ in alio iudicio, sed dic, quod sola repulsio non sufficit, sed infamia inde orta ipsum repellit: alias iterum oportet crimen probari, ut repellatur, ut no. in ca. testimonium, de test. unde hæc notula sumitur.

etiam cum de crimine ciuiliter [a] agitur, præquam pro reatu [b] periurii repellendus.

Validum ab initio tractu temporis non infirmatur, etiam noua superueniente causa, h.d.

In criminali autem quæstione, si in alio iudicio cõtra ipsum accusatione de crimine instituta cõfessus [c] uel cõuictus [d] fuit, uel si tũc per exceptionem cõuincatur [e], aut eius grauata sit opinio [f], ex eo, quod quandoque fuit tali modo repulsus, quãuis hoc casu non excluderetur in causa ciuili, potest a testimonio, licet egerit pænitentiam [g], remoueri [h].

Emendatus de crimine in causa criminali difficilius admittitur in testem quam in ciuili.

Illud in dubium non uenit, eius testimonium, qui integer deposuit [i], infringi

g Pœnitentiam. Nota ergo, ꝙ emendatus de crimine non remanet omnino integer, unde non restituitur pristinæ præsumptioni naturę, qua quilibet bonus pręsumitur, c. fi. de præsum. immo in arduis remanet præsumptio contra fac. ca. forus. in fi. de uerb. sign. & ex hoc limi. ca. ferrũ, dist. 50. & not. ꝙ non præfigitur aliquod tempus, sed sufficit probare, ꝙ alias erat criminosus. Ex quo infertur ꝙ peractio pœnitentiæ, etiam cum interuallo longi temporis, non sufficit, ut purgetur ex toto præsumptio contra eam ex delicto orta. Arg. cõtra in auth de monac. §. humana autem natura, de hoc per Abb. in c. testimonium. in 3 not. de testi.

h Remoueri. Et circa hoc datur per Ab. in c. quæstioni, de appel. in fin. talis regula & conclusio, ꝙ omne iuramentum honoris et regulariter periuro interdictum, per ea, quę alleg. per glo. in d. cap. quæstioni, sed iuramentum oneris. quod tendit ad obligandum tenetur præstare periurus sicut alius, cap. cum in ecclesiis, de maior & obed. nisi sit præsumptio, quod iterum deieraret, tunc enim nunquam est deferendum iuramentum etiam oneris, c. clericos, de cohabi. mul. & cler.

i Deposuit. Not. tempus depositionis attendendũ, concor. l. ad testium, §. 1. ff. de testa. ubi not. & l. 3.

debilitarive minime poſſe, quamquam illum poſt depoſitionem factum eſſe contigerit criminoſum. Nec enim, quod recte ſemel factũ eſt, ex huiuſmodi euentu poſtea debet infirmari,[a] cum culpandus non ſit, qui idoneum nunc in teſtem producit, ſi aliquando eundẽ futurum malum non diuinauerit.[b]

Domeſtici, & ſimilem habentes cauſam, non poſſunt eſſe teſtes.

Domeſteci[c] quoque & qui ſimilem habentes cauſam conſimili quoque morbo[d] uериſimiliter laborare exiſtimandi ſunt, ſi[e] certum id ſit, aut ſuper eo legitime conuinci poſſint, ſi ab alterutra partium teſtes adducti fuerint, ad teſtimonium admittendi non erunt.[f]

Non poteſt quis eſſe teſtis in cauſa, in qua fuit aduocatus, uel procurator, h.d.

Is quoque, qui in prima inſtantia[g] alicuius cauſæ aduocationem[h] & patrocinium,

l.3. circa prin. ff. de teſti. & de hoc p Spec. in titu. de teſte. §. 1. verſi. quid ſi poſt datam, & eſt arg. q pubes factus non fe t teſtimonium de eo, q uidit ante pubertatem, de quo oo. in d. l. teſtium §. 1.

a Infirmari. Et merito, quia factũ legitime infirmari non debet, licet caſus poſtea eueniat a quo non potuit inchoari, c. factum, de reg. iu. in 6. fac. 32. q. 7. c. neque furioſus ff. de his, qui ſunt ſui vel alie. iu. l. patre, fac. c. pe. de eo, qui cogn. cõſang uxo. ſuæ, & l. in ambiguis. §. 1. ff. de re iu. & l. adoptiuus, & l. ſi qua. ff. de rit. nupt. & l. nec. n. ff. de itine. actuq. priua. Cõtra tñ uidetur, c. cõiter, & ca. vſque adeo, di. 33. & c. presbyterũ, & c. tua, de cle. ægro. Sol. nõ infirmatur & retractatur totaliter, ſed quo ad effectum tantum, & ita no. in d. c. factũ Sic etiã contra, licet q d ad eum caſum ueniat a quo nõ potuit ĩchoari nõ tñ firmatur q ab initio nõ valebat, c. non firmatur, de reg. iur. in 6. de quo dic. vt ibi.

b Diuinauerit. No. q non tenetur quis diuinare, fac. ca. vni. vt eccl. beneſi. ſin. dimi. confe. & l. ſi fideiuſſor. §. ſi cum debito ff. mand. & l. ſi putator, ff. ad leg. Aquil. Nam & Paulus licet eſſet ſpiritu Dei plenus, non tñ potuit ſecreta diuini cõſilij p ſcrutari. 22 q. 2. c. beatus, diuinare autem ſumit in malam partem, vt 1. q. 1. c. numquam.

Domeſtici. c Domeſtici. Concor. l. pe. ff. eo. l. 2. C. eo. & c. in literis, de teſti. & 4. q. 3. §. teſtes. Sed quinam dicuntur domeſtici, uel familiares? Reſp. proprie ij, quibus imperari poteſt ratione patriæ, vel dominicę poteſtatis, vt not. in d. ca. in literis: hic tamen nõ adeo diſtricte ſumitur domeſticus, nã & alijs ſeruitores, qui ſtant in domo ad ſeruiendum, & ſunt liberi, comprehenduntur in diſpoſitione huius text. vt per Ab. in d. c. in literis, in 3. no. per l. 2. §. familiæ. ff. vi. bono. rapt. & l. pronunciatio, §. 1. ff. de verb. ſign. licet idem in eodem cap. ver. ſed contra prędicta, in fi. videatur adhęrere primę expoſitioni & ſignificationi. Quidam tamen circa hos ſeruitores diſtinguunt; an habeant ſalarium, vel non habeant, vt quod hic dicitur locum habeat in primo caſu, non in ſecundo, vt per Spec. in tit. de teſtes. §. 1. ver. ſed quid de mercenario. verbũ tamen familiares, ſecundum aliquos latius patet quam verbum, domeſtici, vt per Iuriſtas, in l. 1. C.

Familiares. eod. Sed an ſubditus teſtificabitur in cauſa domini? Reſpon. affirmatiue, vt per Abb. & Doct. in c.

accedens, ut lit. non conteſta.

d Morbo. Id eſt delicto, ſecundum quoſdam. fac. 3. q. 7. c. qui ſine, & c. poſtulatus §. porro. ĩ ſi. & 1. q. 1. c. multi. in prin. & c. cũ in tua, extra de ſpõſa. Sic non poteſt alium corripere, qui in ſim le delictum corruerit, diſtin. 15. cap ſi. Sed certe licet hæc diſpoſitio uera ſit in ſe, non tamẽ uidetur quadrare huic literæ, nã cum agitur de repellẽdo teſte non eſt neceſſe põderare ſimilitudinẽ ſiue cõformitatẽ delicti, cum etiam diſſimile repellat, ca. teſtimonium, de teſti. Vnde uidetur melius intelligi poſſe de ſimilitudine cauſæ, non tamẽ de qualibet ſimilitudine puta, quod is, qui emit, non poſſit teſtificari in cauſa alterius, qui emerit. Sed quoties eſt tãta cauſarum ſimilitudo, q ex deciſione cauſę, in qua eſt teſtis, infert ad deciſionem cauſæ in qua eſt prĩcipalis, non ſufficit ergo ſimilitudo in genere, vel in quã non cadit affectio, vt per Abb. in c. perſonas, de teſtib.

e Si certum. Sed quid agendum, ſi certum ſit me ſuper tractatu non habere, niſi teſtes de mea familia. Reſp. ſecundum Ab. in c. in literis, quod debeo eos expellere, & poſt producere eos in teſtes, ſatis enim videtur, quod tempore teſtimonij non ſunt mihi familiares, hæc tamen expulſio non debet eſſe de fraude ſuſpecta ſecundum Doct. in l. 1. §. ſi ſeruus. ff. de qq. & in d. c. litteris.

f Non erunt. Et ſic infertur, quod interrogandi non erunt. putat tamen Abb. in ca. perſonas in fin. de teſtib. no abſurde dici poſſe, quod iſti admitti poterunt, ſed quanta ſit adhibenda fides iudex ex varijs circunſtãtijs arbitrabitur, arg. no. in c. inſuper, & in ca. literis, de teſtib. erunt ergo teſtes huiuſmodi non omnino integri. Et quod dr̃ eos nõ admittendos, intelligendum erit, quo ad effectũ plenæ probationis. Et facit pro eo, quod hic dicitur ca. cauſam, 2. de iudi. vbi iudex, qui habet cauſam conſimilem poteſt recuſari.

g Inſtantia. Inſtantia, bene dicit inſtantia, quæ durat a litis conteſtatione vſque ad ſententiam, vel etiam per triennium, ſecũdum ius ciuile, l. properandum, C. de iudic. Secus enim eſſet, ſi datus eſſet procurator ad vnum actum tantum, puta, ad impetrãdũ, quia poterit in alijs articulis diſiunctis teſtificari, ſecundum Ioan. An. & Peruſi. in c. ſi. de teſti. in 6. poſt Rot.

h Aduocationem. Quod intelligerem ẽt ſi tantũ

ſcri-

scriberet in camera, & non compareat coram iudice, licet hic proprie non possit dici aduocatus, secundum Ab. in rub. de post. & prohibitus aduocare non censeatur prohibitus domi scribere. Sed hic uidetur eadem in utroq. casu ratio, ut infr. in notula, super uerbo, præsumitur.

dû 2. q. 6. & fac. quia aduocatus dr̄ offendere eû, contra quem aduocat: vnde tanq̃ non amicus vr̄ repellendus, per ea, quæ dicit Ant. in c. cum facer dotis. de post. ubi inquit, quod promittês sub certa pæna non offendere, incidit in pænâ accipiêdo côtra eû officiû aduocationis, ꝗ nota pro instris pacis. Contrarium tamê ibi & melius tenet Ab. Sed quid si uehemêtiores pſumptiones urgerêt in côtrariû. Forte nô procederet, qđ hic dr̄. l. diuus. ff. de resti. in integ. nisi dicas hanc esse præsumptionem iuris & de iure, quæ nô admittat probatiõnê in contrarium.

suſceperit,[a] licet aduocatus[b], & procurator[c] esse desierit, quia tamen adhuc affectus causæ præsumitur[d], in iudicio appellationis[e] in testem recipiendi non erit[f].

Ad testes examinandos etiam tres dilationes dari possunt, & ex causa etiam quarta, sub certo tamê iureiurando, h. d.

Dabunt autem iudices, tam in ecclesiasticis, quam in ciuilibus[g] causis ad exhibendos testes non solum unam, sed ex causa[h] secundam etiam & tertiam dilationem[i],

a Susceperit. Si q̃s ergo fuerit qui dê pcurator côstitutus mandatum tñ nô receperit, testificari poterit, c. dilecto. de testi. Idê êt in aduocato, & de hoc no. in l. fin. ff. eo. tit. Imo & si suscepisset mandatum, & re integra renûciasset, idem esset dicendum, secundum Innoc. in ca. insuper. de test. Fortius secundum Hos. ibi idem dicemus, si procurator agere incœpisset, dummodo ante litem contestatam destitisset, & etiam si dictus procurator posset causam resumere secundû formam c. si duo, de procur. in 6. Expone. ergo susceperit, ita quod dominus litis factus fuerit. non aliàs, de hoc plenè habetur in c. insuper, de test. & in c. si. eo. tit. in 6.

b Aduocatus. Intellige de aduocato, qui intentionem suam propalauerit ex intentione Inn. & Abb. in c. irrefragabili, de offic. ord. Qui ita etiam intelligunt l. prætor, ff. de iurisd. omn. iudi. Potest tamen esse testis in instrumento transactionis, & descriptus in instrumento potest esse aduocatus cum agitur ad executionem, sed si in aliquo dubitaretur de iuribus instrumenti nô pôt testificari. Abb. in c. ex literis, de transac. Et sic no. quod cuius viui vox non facit fidem, facit descripta. Et facit ad quæstio. an notarius procurans possit producere instrumentum a se confectum in fauorê sui principalis, de quo per Ioa. And. in c. cû quid vna in Mercur. fac. no. per Bar. in l. deferre. §. idê rescripserunt. ff de iure fisci.

c Procurator. Patet ꝗ hic loquitur de procuratore ad iudicia. Sed nunquid sit idem de procuratore ad negotia? Respon. secundum Host. quod in negotio, quod procurauit de consensu partiû potest admitti, sicut & iudiciarius & mediator. §. qm̃ vero. authe. de testib. in alijs uero, etiam parte inuita, cum non prohibeatur. l. 1. ff. eo. & no. in c. fi. de testi. in 6. Notarius quoque, qui scripsit acta nô prohibetur esse testis, habetur in d. cap. fin. Iudex quoque potest deponere coram alijs iudicib. de gestis coram se, ca. inter dilectos, vbi Abb. de ex cess. prælat. in c. non fine, de arbit. plenius in c. cû nobis, de testib.

d Præsumitur. Sed quomodo hoc præsumitur cum cesset lucrû? Resp. quia hmôi personæ reputant victoriam causæ ad honorem, & perditionê ad dedecus: quia memores sui officij forte veritatê non deponerêt, & sic nota, quod honor & causa affectionis nô minus repellit testem, quam lucrû, Peru. post. Bal. î c. fi. de testib. in 6. fac. c. statuê

e Appellationis. Videbit tñ dicendum contrarium, cum causa appellationis videatur diuersa a causa principali propter diuersitatê iudicis, aduocati, & procuratoris, sed dic quod non est simpliciter alia, sed quoad quid no. in c fi. de testib. in 6.

f Non erit. Fac. quod no. Abb. in c. cum venerabilis, ver. ex prædictis êt infertur. vbi inquit, quod si approbaui aliquê possum eundem reprobare respectu alterius dissimilis act⁹. Vnde si approbaui aliquê in iudicê, possum reprobare, si producitur côtra me in testê quia persona criminosa pôt esse iudex, ad no. in c. sciscitatus. de rescr. nô aût testis §. vita, sup. eo. & c. testimoniû, de testib. Sic approbatus in rectorem studij pôt reprobari in examine, nec statutum vniuersitatis in côtrariû valeret. Dabût aût. CASVS. Cû finis litigâtiû sit ex iudicio sñiam reportare, ppea petebât sibi côcedi diuersas dilationes, & aliqñ aliqd aliud ad pbônê iuriû. alioquin dicebât isti deficerêt pbationes, & côsequêter ius ipsû. In côtrariû vero facit tex. in c. licet dilectus. î fi. de testib. Hâc difficultatê Sol. prout in hac parte legimus, & rõ est, quia in iudicio ita procedi debet, vt ex defectu probônis non tollatur ius, & ne ita quædâ côcedantur, vt in infinitum iudiciû têdere videatur, & obiectiones cû ad inuicem pungnent inter se conciliant. No. primo, quod dilationes probandi nô sunt ampliâdæ neq; restringêdæ, aliter. n. sequerêtur diuersa incômoda. No. secundo, quod ad damnum euitandû id sæpe conceditur, quod aliter denegaretur.

g Ciuilibus. Idest, quæ agunt in foro sæculari; ecclesiasticis, q̃ agunt in foro ecclesiastico, uel ciuilibus, idest, quæ aguntur de rebus tpalibus, ecclesiasticis, idest, spiritualibus, uel criminalibus, vtrâque expositionê amplectit Abb. in c. in causis. de testib. vnde sumitur sñi primam expositionê nota, quod regulariter causæ ecclesiasticæ regulâtur ad instar ciuilium, fac. cle. dispêdiosam. de iud. p locum a speciali, & in c. 1. de iuram. calum. in 6. fac. not. in d. c. 1. de nou. oper. nunc.

h Ex causa. Fac. no. in d. c. in causis, & in ca. pen. de testi. & in l. fi. ff. de fer.

i Dilationem. Alias productionem, & ita reperitur

quartam uero disceptantibus non largientur, [a] nisi præstito ab eo, qui postulat iuramento, [b] quod non per calliditatem aliquam quartam productioné[c] postulet. Sed quia illorum, quos instat nunc de nouo producere prius notitiam habere nequiuerit, [d] quodque neque per se, neque per alium [e] testificata subtraxerit, [f] uel di dicerit, quo casu quartam quoque dilationem accommodabit [g] iudex, maxime si productioni testium non fuerit a partibus renunciatū. [h]

Multa conceduntur, ne probationes intereāt, quæ alias non concederentur, quod probatur hic tribus exemplis, h.d.

Si quidem, [i] ne probationes depereant, multa permittuntur, quę alioqui non concederentur, ut ecce, si is in causa [k] iudex datus fuerit, quem in testem produci sit necessarium, [l]

tur litera in c.in causis, & in c.pen. de testib. unde sumitur. Et erit sensus, quod etiam in unica tantum dilatione non poterunt fieri, nisi tres productiones & hunc intellectum sequitur Abb. & alii magni uiri, tam in d.c.in causis, quam in d.c.pe. multis cōprobans: consuetudo tamē, quæ est optima legum interpres, ca. cum dilectus. de cō suet. approbauit aliū intellectū, s. ut in dictis iurib. exponamus ꝓductionem, i. dilationem in qua. s. fiunt productiones, & ob id hic ad tollendas difficultates meminit de dilatione, & pro hac intelligentia fac. quod no. 3. q.3.c.spatium, pro alio tamen intellectu fac.c.significauerunt. de testi. & auth. qui semel, C. de prob.

a Largientur. Sed quid dicemus, si iudex hanc quartam largiatur, omissa solennitate iuri, de qua hic dicitur. Respon. licet uarii varia senserint, commun. tñ est opin. quod teneat ista quarta productio, si a parte nō fuerit reclamatum & appellatum, & ita Butr. & alij in c.pen. de test. & per Ab. fusè in c.in causis. eo. tit. idē erit si productio fuerit facta post terminum assignatū tacente parte, Imo. in c.fraternitatis. de testi.

b Iuramento. Sed cur exigitur hoc iuramentum cum semel sit iuratum de calumnia? Respond. ut no. in ca. pen. de testi. & est not. secundum Innoc. quod hæc quarta dilatio nō datur indistinctè. seruata solennitate, de qua hic dicitur, sed oportet quod petatur intra tempora statuta, de quibus in l.1.C. de dila. & 3.q.3.c.spatium. sequitur Abb. in c.pen. de testib.

c Productionem. Idest, dilationem in qua si productio, vere secūdum alios capi debet hoc verbum, prout iacet, vt no. sup. in ver. dilationem, secundum quem intellectum sequitur, quod si quis habuisset tres dilationes, tamen non potuisset facere, nisi vnam, aut alteram productionem, quod in danda quarta dilatione non haberet locum, quod hic dicitur de iuramento exhibendo. sequitur Abb. in c.in causis, de testib. versi. ex his habes clare intellectum, & c.

d Nequiuerit. Simile in c.pastoralis de excep. & in c.præsentium. de testib.

e Per alium. Nec enim refert vtrum quis faciat per se, vel per alium, vbi idem resultat effectus, ꝙ procedit ēt in pœnalibus, vt 17.q.4.c. si quis suadente, iuncto ca. mulieres, de sent. excō. & qđ ibi per Ab. & per Iuristas inf. 1.C. de ser. fug.

f Subtraxerit. Eo enim ipso quod subtraxit testi

ficata, præsumitur quod di dicerit, præsumitur. n. contra subtrahentem ex delicto, secundum Inno. Host. & Abb. in c.in causis, arg. l. si de possessione C. de proba. si igitur cessaret ista ratio, puta, quod in dilationibus, uel productionibus testes nō fuerint examinati, nō haberet locum qđ hic dicitur, secundum Abb. in d.ca. in causis, uersic. ex hac ratione.

g Accōmodabit. Sed q.d, si pars simpliciter petit quartam productionē, uel dilationē, non adiecto cum solennitate legali? Inn. dicit, quod est iniusta petitio, & iusta denegatio, & si a denegatione appellaret, esset iniusta appellatio, de hoc tamē late per Ab. ī c.significauerūt, de testib. Nota tamē unum ꝙ dispositio huius §. non seruatur in Romana Curia, q̃a in ea tales ꝓductiones, siue dilationes dātur pro iudicis arbitrio, ut accepi ab Antonio Massa Censore huius operis, & excellētissimo practico.

h Renunciatum. Tunc enim pars quæ probationibus renunciauit, non est ad hoc vlterius admittenda, c.cum venisset, & ibi no. de testi.

i Siquidem, & c. Quasi dicat, non mirum si superiore casu datur etiam quarta dilatio: quia multa sunt indicta, ne probationes pereāt. fac. l. qm̄. C. de hære. & mani. & l. curet. ff. de testi. & ff. ad leg. Aquil. l. in lege in c. qm̄ frequēter, vt lit. nō cōt.

K In causa. Etiā criminali, licet in ea testes non cogantur, ita tenetur cōiter, in c.dilecto, de testib.

l Necessarium. Quia ille, qui probare intendit nō habet nisi vnum testē, nisi remoueatur iudex datus, vt in c.dilecto. de testib. Sed nūquid idem sit dicendum, si iste, qui vult iudicē remoueri haberet duos testes præter istū? Et non vr̄, cum duo testes sufficiant, l. vbi numerus. ff. de testib. c.licet eo. tit. c.relatum, de testa. Sed satis potest dici illū posse & debere remoueri a iudicio, præcipue si illi duo non sint maiores omni exceptione, & q̃a testes nō habēt omnia in memoria. l.2.§. si quid autem in tāta, C. de iur. ver. enuoc. & l.peregre. ff. de acq. poss. Si autem plures haberet, non deberet remoueri: quia vbi quis habet sufficientes testes, alij non compelluntur, c. de testibus. in fi. de testi nisi tamen aduersarius meus in fraudē procuret, vt causa cōmittatur ei, quo ego volebam vti in testem: quia tūc remouebitur, licet habeam plures quos volebam & poteram in testes producere, ne meo aduersario sua fraus ꝓsit, c.nobis, & sicut, de simo. c. super literis, de rescr. l. itaque, ff. de furt.

Remo-

a Remouendus erit. Nisi iudex uellet iurare, qd nihil scit de illa causa, ut in c. dilecto, de test.
b Citato. Citari enim debet pars non modo quādo producuntur testes directe in causa in iudiciū deducta, ca. 2. de resti. sed etiā quando producuntur īdirecte quadā uia extraordinaria ad futuram rei memoriā, ut ī aut. sed & l. si quis, C. eo. ti. secundum unū intellectum, quia eadem est in utroq. casu rō. Semper. n. ꝑmitti dēt citatio vbi āgit de ꝑiudicio absentis 3. q. 9. c. caueāt. & c. oīa, & cum hæc qualitas citationis sit extrinseca, nō præsumitur, nisi ꝓbetur, habetur in c. tuis. de testib. & in l. sciēdū. ff. de uer. oblig.
c Reus, 8 ca. significauit de test. secūdū intellectū magis cōem, & minꝰ dubium, licet secūdū aliquos illo tex. possit intelligi & in actore, & in eo, qui potest esse actor & reus.
d Restituēda erit. c. auditis, de resti. in inte.

remouendus [a], & alius in eius locū substituendus erit. Sic & alias citato [b] aduersario recipiūtur, & publicantur testes, quos reus [d] inducendos duxerit. Sic & ecclesia necessariꝫ ꝓbationis omissione læsa, etiam aduersus ecclesiam, restituenda [d] erit.

Publicato processu non possunt testes examinari super eisdem nec in prima, nec in secunda instantia secus super emergentibus. h. d.

Elapsis igitur tribus dilationibus, postquā renunciatum est probationibus, & publicata dicta testium, regulariter [e] producendi testes rursus non erit [f] danda copia, & sicut non licet super eisdem, uel directo contrariis [g] articulis alios, uel eosdem testes in principali causa ꝓducere [h]: sic non debet in causa appellationis [i] licere, cum non minus in principali testium sit timenda subornatio [k].

Etiam post publicationem testium, possunt super nouis capitulis testes examinari. h. d.

Elapsis igitur.

CASVS. Cum testium depositiones fuissent publicatæ, cognouerunt partes earum intentionem non esse concludenter probatam, qua de re petierunt nouas dilationes ad nouos testes examinandos, putabant aūt hoc sibi esse licitū per §. si quidem, supra eo. saltem in secunda instātia ꝑ l. eos qui. C. de appel. ubi Doct. adnot. quod nō deducta deducentur. Cæterum Sol. ut hic cauetur ꝑ rōnem in textu assignatā, quib. rationib. suadētib. nec ēt obiecta aliquid concludere uidētur, & sic non indigent speciali solutione. & in rationib. ꝑd. cessātibus oppositum uidetur dicendum. Not. primo, renunciationem aliquando extendi per quādam consequentiam cd id quod expresse non fuit cogitatum. No. secundo, casum in quo prima & secunda instantia æquiparantur.

e Regulariter. Concor. c. causam 2. c. constitutus, & c. cum uenissent. de testi. & dicitur regulariter: quia dant aliqui casus, in quib. non hēt locum, qd hic dr, de quib. per Abb. & alios, in supra allegatis capitulis, ꝑcipue in c. cū uenissent, & in ca. fraternitatis, ubi Io: And. enumerat sexdecim casus, in quibus non procedit dispositio huius literæ, duos addit ibidem Ab. in d. loco. Sed nunquid sola publicatio impediat productionē, an uero ēt requiratur qd pars didicerit testificatā. Quidam non sufficit sola publicatio, sed qd requiritur, qd pars inspexerit dicta testium, magis tan.ē cōiter contra, quod sola publicatio sufficiat, ut per Ab. in d. c. fraternitatis, & deducit & defendit nouissime Io. Bap. Feret. consi. 153.

f Non erit. Admissa tamen probatio licet contra iuris dispositionē valebit, secundum Ioa. An. & Soz. in c. fraternitatis, de. re iud. & per Ab. in c. cum contingat, de offi. deleg. Excipiuntur & alii plures casus, ut ꝑ Docto. in d. c. fraternitatis. & per Soz. in suis regulis & fallentiis, si tamen illę Sozini sunt.
g Contrariis. vt esset ꝓbatio furoris & sanę mētis, uirginitatis, & corruptionis, ꝑsentiæ & absentiæ, quando s. talia & similia de eisdem personis & actib. & eodem temporis instanti sic contrariæ formarentur. Indirectā uero contrarietatē bene licet ꝑ testes probare post attestatioes publicatas, puta absētiā testis uel partis a loco eo tēpore, de quo deponit. vt in c. ex tenore. de test. & l. optimam. C. de contr. & comm. stipul. super directa uero contrarietate non licet, Cle. 2. de testi. unde sumitur, nisi opponeretur falsitas directa ipsius testis cum corruptione, ut not. in d. Cle. 2. et c. licet, de probat. & per Abb. in c. fraternitatis de testib.
h Producere. Parte scilicet inuita, ut per Io. And. in c. fraternitatis, de testi.
i Appellationis. Cle. 2. de test. unde sumitur. damnatur itaque in hoc opi. pluriū Legistarū tenentium, quod in iudicio appellationis possint super eisdem capitulis noui testes examinari, contra q̄ fac. etiam textus ipsorum dominorū iuris ciuilis in auth. de test. §. qui uero, cui satis friuole ipsi respondent, ut no. & hētur in c. fraternitatis, eo. ti. & in d. cle. 2. cum Canonistis tenet Bar. in le. per hanc. C. de temp. appel.
k Subornato. Sed quare magis timetur de subornatione post publicationem, quam ante, cum semper a principio potuerint testes ipsos subornare? arg. c. sicut, de testi. & c. licet, eo. tamen secundum Ioa. And. & Abb. in c. fraternitatis, de testib. ante publicationem non est tantus timor, cū pars uerisimiliter speret se posse probare intentionē suā vel aduersarium defecturū in probando, sed post publicationem probationum cum videt se succubiturum, quia non probauit, uel quia aduersarius

plene probauit, facilius inducit ad corruptionē testium, tanquam omni alia spe destitutus. Item ante productionem non poterat aliter prouideri cum necessario testes essent producēdi ad causæ instructionem quod nō est in iudicio appellationis, cū potuerit in strui ex actis prioris instantiæ.

Not. primo probat ionē tunc dici esse sufficientē, & concludentem: quando non potest reprobari, & hinc cognoscimus quomodo conuentus æqui paretur cū confesso. No. secundo, quod fides quæ testibus est adhibenda, a duobus dependet, uidelicet a qualitate personæ, & a qualitate dicti.

Quod si noua[a] cōtingat emergere capitula super quibus partes testes nouos uelit inducere, excepto solenni iuramento [b] testium, non obstante publicatione super ueteribus facta, nec in primo [c], nec in secundo [d] iudicio reiiciendi erunt.

In testes non potest obijci post publicationem. hoc dicit.

Sed interdum accidit, ut eos, qui iure in testes recipi non debuerāt, admissos tamen esse ab aliqua partiū[e] pretēdatur, in qua specie statutum est, ut si quid in[f] eos habent, ante publicationem debeant obiicere, postea uero tunc demum id licebit, cum iuramento [g] partes

a Quod si nouam. & c. Duplex consi derari potest spēs nouorum capitulorum: quidam. n. sunt omnino noui vt sunt illi, qui nō concludūt, nec ad iuuāt intentū articulanti, & de his non intelligit hic, quia super his non admittūtur testes, siue sint publicatę depositiones, siue non. Nec. n. quis admitti debet ad probandum, quod probatum non releuat, ca. cum contingat, de off. delega. l. ad probationem. C. eo. fac. quod not. in c. 1. de confess. in 6. Secunda est species nouorum capitulorum dependentium ab antiquis, ut sunt ij, qui fundant, vel adiuuant intentionem articulantis in eadē causa, exemplū in c. cum Ioannes, de fide instrumentor. & plura exempla ponunt Io. And. & Ant. de But. in c. fraternitatis, de testib. ubi etiam Abb. & not. in c. causam, eo. titu. & Legistę latę in l. per hanc. C. de tempo. appellatio.

b Solenni iuramento. Hoc tamen non habet locum duob. casibus. Primo, si tale iuramentum a parte remittatur, cap. tuis. de testib. Secundo, quā testes simpliciter super tota causa fuerunt producti, & super tota causa iurauerunt, quia tunc non solum iurare non tenebantur, sed nec produci poterunt, quia non possunt emergere noua capitula cum testes fuerint generaliter examinati, ut per Abb. in c. fraternitatis, de testib. uersic. omnia p̄dicta limita. ubi etiam, uide in quo consistere debeat solennitas & forma talis iuramenti, posti glo. ibi in uerbo iuramentis.

c Nec in primo. c. ex tenore. & ibi no. de testi.

d In secundo. ele. 2. de testi.

Sed interdum. CASVS. Facta testium deposition. publicatione uolebant partes contra testes ac eorum dicta excipere, replicare, ac etiā triplicare, unde iudex ignorans qūo debebat procedere dubitauit, & quæsiuit quid agendum. Si enim huiusmodi exceptiones essent admittendæ, redderēt superflua, uel quasi decisio §. debet autem, supra eo. accedit quoque quod inter tot. contrarietates ab huiusmodi exceptionibus & replicationibus ortas difficile esset ueritatem cognoscere. Cæterū Sol. ut hic legimus, q̄a exceptio, & replicatio cū sint defēsiones quędā, non debent denegari. Nec obstat §. adduct. quia intelligi debet prout in hac parte in text. ipso declaratur, nec etiam obstat cōfirmatio, quia ueritas p̄ opposita magis elucescit

e Paruum. Ex hoc quod dicit partiū plurali numero uidetur hęc litera inferre, quod etiam actor poterit opponere contra testes quos produxit, q̄d non uidetur p̄mictendum, cum producēdo adeo illos approbet, vt non possit postmodum eosdem reprobare vt 4. q. 3. ca. si quis testib. Sed dic, q̄d hoc non infert necessario ex hac litera, quia licet actor regulariter producat testes, tamen etiam reus producit ad probandas suas exceptiones, quo casu est actor, l. 1. ff. de exceptio. unde reus opponet cōtra testes actoris, & actor cōtra testes rei, unde recte dicit partium & non partis. Vel dic aliter, q̄ nō solum reus obijcit in p̄sonas testium, quos examinauit actor, uerum etiam quandoque ipsemet actor, ut puta, si uellet reprobare tales personas, qui delicto producenti tempore productionis uerisimiliter incogniti essent notati, ut in c. nulli. de electio. in 6. aliū casum habet per Ab. in ca. in præsentia de testib. ubi late de materia per Antonium, & alios.

f In eos. Puta, quod sint periuri, infames, serui, inimici, conspiratores, & alia, de quibus habetur in capitulo testimoniū, de testi. Et bene dicit in eos quia in dicta eorum obijcere possunt etiam illi, qui testes produxerunt, 4 quæst. 3. si quis testib. Et est ratio differentię, quia cum produco testem personam eius approbo, & ideo contra personā eius dicere nō possum. Sed quid sit dicturus ignoro, & ideo in dicta dicere possum, si uideo q̄ contradicit sibi ipsi, uel etiam alijs testibus meis vel facit pro aduersario meo licet arg. fit contra, in c. præsentium, de testib. & ibi no. Sed an idem sit in producente instrumenta, vt possit producens cōtra illa obijcere? Respon. non diligenter enim debuit prouidere, an instrumenta facerent pro se, vel contra antequam produceret, quod in teste fieri non potest, quia testes frequenter dicunt se scire quod nesciunt, & nescire, quod sciunt, pōt tñ quis protestari dicendo, quod nō intēdit ver. instrumēto producto, si falsitatis arguatur, vt in l. 3. C. de fide instr. & not. in d. ca. præsentium.

g Iuramento. Iuramentum est hic legitima p̄batio, quia quilibet p̄sumitur bonus nisi probet malus, c. vni. de scrut. in ord. fac. c. dudū, de præsum. Sic etiam cōscientia, vel fides, probatur per iuramentū. c. si vero, de sen. excom. fac. c. pastoralis, de exec. fac. cap. fin. quod met. caus. Sed non videtur hoc

hoc iuramentum præstandum, cum semel de calũnia iuratum fuerit, quod iuramẽtũ non est iterãdum. auth. in hoc sacramẽto. C. de iura. calũ. Sol. contrarium procedit in iuramento calũniæ, quod hic dr in iuramento malitiæ, quod declara, ut per Ab. in c. pſentium. de testi.

a Ostendere. Sed quõ poterit id ostendi? Resp. per iuramentũ, ut in casu pximo fac. ca. pastoralis. de except. & no. i c. præsentium de testib. fac. ca. nulli. de ele. n 6.

b Fuerit protesta. Sed qualis erit ptestatio ista, ut admittatur qs post publicationẽ, ad opponendũ? Rñ. quod si quis protestetur, quod vult testes repellere tã non idoneos & si ita concipiatur non est necessarius, cõsẽsus partis, uel iudicis nã per eã tollitur suspicio malitię. At si quis gñaliter protestetur, quod liceat dicere in personas testium, p ut habet cõis practica, nõ reseruat talis protestatio, nisi iudicis & aduersarii accidente consensu, iuxta not. in c. cum M. de cõst. et in c. Cumana de elect & deducitur per Inno. et Ab. in cap. præsentiũ. de test.

c No. de facili. & cap. Et merito, nam per præcedẽtem protestationem uidetur quod noluerit adhibere fidem dictis illorum contra se, non ergo debet habere pro se cap. si Romanorum disti. 19. & 3 q. 8. c. cuius in agendo, et c. cum olim. de censi l. pen. C. de solu. l. qui falsas C. de falsis. l. Papa. §. inemini sse. ff. de inoff. testa. et est absurdum redire ad renunciatum. l. si quis iusiurãdũ. C. de reb. cred. Sic contra semel probatum reprobare non possum. 8. q. 2. cap. dilectissimi l Põponius. ff. de nego. gest. l. si vxor. ff. de adul. c. quemadmodum, de iureiu. Et quod hic dicitur de facili varie consueuit exponi, quidam enim dicunt, de facili, id est, nullo modo Simile 2. q 6. c. biduum, vers. si aduersarius cũ con cor. alle. in c. præsentiom de testi. Sed hęc expositio non ur omnino litteræ cohærere. Vñ dic, quod circa hoc plurimum potest arbitrium iudicis, ut per Ab. in d. c. præsentium, unde sumitur, licet circa hoc cõtrouersia sit inter Host. Io. An. Gof. Inn. Ab. et alios, in d. præsentium. ubi uidendum.

d Nõ solũ testes. Cõcor. c. licet, 3. de testit. unde sumit. Sed an quod hic & ibi ur néat locũ in reprobatione dictorum. Itẽ in reprobatione instrumẽtorũ. Dic ut per Ab. in d. c. licet.

e Appellationis remediũ. Cap. ex parte de testi. Vr aũt esse in iudicis arbitrio, an primo admittat testes, an exceptionẽ cõtra eos, qui busdã casib. exceptis, de quo latissime per Doct. in c. ex parte.

f Minime licebit. Vr quod hæc iuris dispositio contineat absurditatem, nam in iudiciis debet æqualitas seruari, c. 1. & 2. de mut. peti. c. non licet, de reg. iur. in 6. l. fi. C. de fruc. et lit. expẽs. sed sm id, quod hic dr, & in ca. licet 3. de testi. actor habebit dictas pductiones testium. s probatoriorũ, & reprobatoriorum, reus uero habebit solũ unam, s reprobatoriorum. Respo. ut no. in d. c. licet reus sibi debeat imputare, q non produxit testes in principali, q a si produxisset, fuisset æqualis cũ actore. Vel dic q semp seruatur æqualitas, nam aut reus probat in principali, et tunc indubitanter seruatur æqualitas respectu eius: aut reus actor produxit testes in principali, & tunc ẽt seruatur æqualitas respectu facultatis reprobãdi, quia quælibet pars hẽt unã duntaxat reprobatoriam, & in potestate rei fuit producere testes in principali, & in hoc potuit sibi præiudicare, nam & idem uidemus in re, quã do ipse solus produxit testes sup except[illegible] actore enim habebit solum unã productione[illegible]

firmauerint, quod non dolo uelint ad opponẽdum descendere.

Quod quis post publicationem dedicit aduersus personas testium, obijci postea potest. h. d.

Sed & si ostendere [a] quis paratus fuerit, post publicationem didicisse se, quod in personas vult obiicere, tunc quoque opponendi patere debet aditus.

Protestatio operatur, ut possit aduersus testes obijci post publicationem h. d.

Idem iuris est, si forte quis ante publicationem id fuerit protestatus.[b] Cæterum cum quis protestatus fuerit, uelle se post publicationẽ depositionum, personas testium repellere, si quid in fauorem protestantis dixerit, non de facili [c] fides adhibebitur.

Testes probatorios, & reprobatorios probatoriorum reprobare licet, h. d.

Illud ẽt admonendi sumus, q non solum testes [d] super principali negotio deponentes aliis testibus licebit repellere, sed etiam contra secũdos primorum reprobatorios probationes proferre licebit. Et non admittente iudice, appellationis [e] remedium licitum erit interponere.

Non licet examinare testes reprobatorios reprobatoriorum, h d.

Vlterius aũt partib. ad reprobationẽ testium aspirare minime [f] licebit, ne si producendi quartos cõtra tertios, & sic deinceps, partib. licentia

probatoriorũ, et re⁹ duas productiones habebit.s. probatoriorum. & reprobatoriorum, et sic quocũ que reuertans inuenies æqualitatem.
a Infinitum. No. infinitatem uitandam, l. inter diuinum, C. de sacros. eccl. et per Fel. late in s. licet, tertio de testi.

iudi. in 6. Secundo, q̃a est timor subornationis e. fraternitatis, de testib. Sol. ꝙ hic dr̃ obtinet, qñ iudex procedit, et mouet officio suo ñ ad instantiã pa rtis. Nã iudex p̃t interrogare qñcũq. sibi visũ fuerit. 30. q. 5. c. iudicãtem, l. ubicũq. ff. de interro. act. et § fi. inf. eo. Nec impedit, ꝙ disceptatio est inter partes, dũmõ repetitio ñ fiat ad illarũ instãtiã, ut per Doc. ĩ d. ca. cũ clamor. fa. not. in d. c. ĩ p̃sentia, et ĩ c. per tuas. de tes. et d. c. iudicãtẽ, et in hoc multũ prodest hẽre iudicem fauorabilẽ, nã licet possit hoc facere ex suo motu proprio: tñ nõ tenetur hoc agere ad partis instãtiã ob timorẽ subornationis, nisi ĩ ca sib. no. per Abb. ĩ d. c. per tuas, et q̃bus casib. testes repetũt, dẽnt denuo iurare, ut per Bu. in c. 1. de sac. vnc. e Inciderit. Concor. c. cũ lo. de fi. inst. l. ubicũque, ff. de inter. actio.

tribuatur, negotium contingat in infinitum[a] protelari.

Qualiter iudex pensare debeat dicta testium, h. d.

Publicatis igitur attestationib. nõ solum ad multitudinem[b] testium respicere iudicẽ oportet, sed ẽt ad qualitatem illorum, item depositiones rimari, & diligenter inspicere debet, & ex iis, quibus potius ueritatis lucem assistere iudicabit, animi sui motum informabit.[c]

Iudex potest testes repetere, & interrogare vsque ad sententiam, h. d.

Quod si circa alicuius testis dictum iudicis hæsitet intellectus, eundem rursus ad examen reuocare poterit.[d] Et generaliter iudex usque ad prolationem sententiæ interrogare super facto poterit, ubicunque aliquid dubitationis inciderit.[e]

Testi statim seipsum corrigenti non adimitur ob id fides, h. d.

Eum quoque, qui non studiose,[f] sed linguæ lubrico errauerit, & sese confestim[g]

b Ad multitudinẽ. No. ex hac littera tria, ex q̃b. testes testib. præferũtur. Primo ex eorum qualitate q̃a sunt honestiores ditiores, et famæ melioris. Secundo, ex depositorũ qualitate, ut q̃a sunt iuri communi cõsona, uel aptiora negotio, de quo agit̃ ca. si testes, 4. q. c. licet eod. et per Inno. In ca. auditis, de præscr. Tertio, ex eorum multitudine quæ licet hic in ordine litteræ ponatur primo loco, si tñ loquẽdi modus perpendatur in ordine sensus, et intellectus uidetur posita tertio loco. Primo enim loco recurrendum est ad auctoritatem testium. Nam vt dicebat Host. & sequitur Abb. in cap. in nostra de testib. possent ex vna parte esse centum rebaldi & viles homines, ex alia duo tãtæ auctoritatis & honestatis quod eis potius staretur, quam malorũ multitudini, licet aliud esset dicendũ, si esset multitudo testium idoneorum, licet pauciores essent magis idonei secundum Innocen. & alios, in d. c. in nostra. Secundo est recurrendum ad versimilitudinem, ar. c. verisimile. de præsum. c. super hæc, de renun. c. solicite de testi. spol. Tertio ad multitudinem. Addebat & Hosti. & quartam qualitatẽ s. personæ producentis, ex qua dicebat posse præsumi de testium corruptela. Dic tamẽ, ꝙ in his re uera certa doctrina tradi nõ p̃õt, sed iudex ex varijs causis animi sui motum informabit, vt hic & in l. 3. ff. de testib. & in d. c. in nostra. Et no. circa hoc, quod modicus excessus in ꝓbationibus actori non facit, quo minus reus debeat absolui. Ab. in c. ex litteris, c. & idẽ Ab. in d. c. ad nostram. in fi ver. ex quo infero.
c Informabit. c. in nostra. & c. p̃terea, de test. c. in p̃sentia, de renũ. & 4. q. 3. c. c. si testes. & l. de test.
d Reuocare poterit concor. cap. cum clamor. de test. qui licet loquatur in causa criminali, & cum procedit̃ur ꝑ inquisitionem tñ cõiter tenetur ꝓcedere etiam in causa ciuili per multa, quæ ibi allegantur. Sed contra videtur obstare, ꝙ non sit testis rursus reuocandus ad examẽ, quia si testis obscure deponit, fieri debet interpretatio cõtra producentem, c. in præsentia. eo. ca. contra eum, de re-

Eũ quoq; CASVS, Quidã testis depositione facta volebat eã corrigere, idq; putabat sibi esse licitũ, q̃a sæpe hõ errat fragilitate humana tñ, c. sciedũ de pæn. dist. 2. & cũ fuisset hoc ei denegatũ, ea rõne q̃a interrogat̃ de ijs, q̃ p̃sumitur certo scire, iõ fuit q̃sitũ q̃d iuris. Sol. prout hic legimus ꝓ rõnẽ assignatã, obiectio aũt nõ tenet, q̃a error etiã in ijs q̃ scim⁹ p̃õt reperiri. No. primo, correctionẽ aliqñ esse ꝑmissam, & aliqñ denegatã, ꝙ in foro fori cõtingit ob diuersã iuris p̃sumptionẽ. No. secũdo cautelã in iudicijs admodũ vtilẽ pro ipsis litigantibus & deseruit ad multa, quæ sæpe occurrunt.
f Non studiose. Sed an docere dẽat testis, ꝙ nõ studiose errauerit, & afferre dẽat ꝓbabilem cãm erroris? Rñ non, vt ꝑ Ab. in c. p̃terea de testi. cog. vñ sumit̃. Et idẽ erit in parte reuocante in incõtinẽti cõfessionem suã, ꝓ quo est hæc rõ, ꝙ difficilius testis corrigit errorem suũ, q̃ pars cõfessionẽ suã, & hoc ꝑp timorẽ subornationis arg. d. c. p̃terea iuncto c. fi. de cõfes. Sed testis p̃õt incõtinẽti non docto de errore, ergo fortius pars. fac. c. ex lr̃is, & ꝙ ibi notat de diuor. & c. diuortiũ, de pæn. dist. Dẽt tñ iudex multũ diligẽter attẽdere modum & cãm correctionis, de quo per In. & Ab. in d. c. præterea.
g Confestim. Id est in eadẽ instantia, secundum quosdã. Alij quousq; nulli⁹ act⁹ est interposit⁹ cõtrari⁹ depositioni, arg. l. cõtinuus. ff. de ver. sig. & l. ꝙ ait. §. fi. ff. de adul. Alij, ꝙ usq; ad sñiam quẽadmodũ & principalis. In. distinguebat, an testis vellet corrigere dictũ suũ, an addere, ut habet̃ in c. p̃terea de testi. cog. Alij exponũt cõfestim. t. prius q̃ dic. Confestim.

correxerit, reprobare iudex non dēt, secus autem si correctioni suæ tempus interposuerit.

Iudex repetit testes super omissis, h.d.

Repetere autem non solum obscure deponentem poterit: sed etiā, si a principio super certis capitulis [a] eundem interrogare, postulante aduersario, uel negligentia, uel calliditate [b] prætermiserit.

Probationes fiunt non solum testibus, sed & instrumentis, & instrumentorum appellatione non large sumpta continentur solum scripturæ, quæ in iudicio exhibentur, h.d.

At si partes [c] viuæ uocis adminiculo in probando destitutæ fuerint, ad instrumentorum productiones decurrere eas oportebit. Et licet instrumentorū adeo late pateat appellatio, ut hoc nomine etiā testes contineantur, [d] quippe & ipsi causam instruunt, nos tamē in præsenti pro scripturis [e] in iudicio exhibēdis magis utimur, quæ quidem in litibus exercendis eandē [f] cum depositione testium uim obtinent.

depositio et dictū fuerit redactū in scriptis, ut uī no. 32.q.1.c.apud. Tu dic qđ hoc erit iudici arbitrariū, considerata qualitate psonæ, & spatio interualli, colloquio partiū, & reliqs circūstātiis et hæc placet Ab. in d.c. prterea. Quid.n. si cā est inter uiles, eps, & alia notabilis psona producit in testē q ex interuallo, corrigit dictum suū, qa meliꝰ tūc recordat, dēmus ne dicere qđ psu matcorruptꝰ a vili et rustico? Certe ñ, arg. c. erit q. de simo. et fac ad hoc quod dr in c. iurauit. in 3. eo. c.

a Certis capitulis Non ipertinētib. et captiosis, sed concernētib. substātialia negotii. Immo et sup inclusis et connexis ipsis c. dēt interrogare sm Inn. & Ab. in c. per tuas. de rest. vñ sumit, vñ si pars articulauit simpliciter de pscriptione, in terrogabili iudex de tit. bona fide, et tpis continuatione, ex qua hæc sūt ad pscriptionē, et si ñ fecerit, dēnt testes repeti fac. ad hoc no. per Inn. & Ab. in c. fraternitatis, de testi. Idē erit si nō exhibitis capitulis testes fuerint examinati solum super petitione, per eandem rationem de qua hic, & in d.c. per tuas. Non procedit tñ ꝙ hic dr, qñ iudex a principio correxit capitula, vel īterrogatoria, & patefecit partibus, & nemo appellauit. quia non pōt peli ut testes super resecatis iterum examinentur, etiam si iniuste iudex resecauit, quia illa resecatio habet uim interlocutoriæ, vnde imputandum est parti, quę non appellauit. Ita Ab. in dicto c. per tuas, versic. circa tamen.

Ioā. Bap.

b Calliditate. No. causam. in quo malitia, & negligentia æquiparantur, alias differūt, ubi agit de puniendo dolosum, uel negligentē, c. super literis, de rescrip. & in dicto. c. falsariorum. de crimi. falsi.

¶ At si partes. Hæc pars quamuis habeat p articul. quoniam tamen casus potest in cōi commode figurari, propterea animaduertendum, quod quidā litigantes uidentes eorū intentionem non esse concludentē per testes probatā, uolebant diuersas scriptura, tam publicas q̄ priuatas, acēt & earum exēpla in iudicio producere ad pd. probationē corroborandam, ob q̄ scripturarum uarietatem hoc eis denegabatur, quia per publicationem processus uī probationib. renunciatum. §. elapsis supra eo. secundo, quia de ueritate istarum scriptu rarū posset dubitari, cū facillime posset falsificari. arg. tot. ti. de falsis. Cōfirmatur: quia cū sint diuersa forma conceptę, non uidentur ppea habere eand. auctorita. Cæterum Sol. prout in hac parte legimus, q̄a si scripturis hmōi fides nō esse adhibēda & conuētiones hoīum aliqñ ñ possēt probari, vel sępe contingeret, ꝙ tali probatione deficiente tolleret ius. Non obst. d. §. quia pd. renūciatio intelligitur de ea quæ fit per testes, nos loquimur de alia vt constat; ad sm dico, ꝙ obiectio tenet de nonnullis scripturis, q̄ sine dubio nō pbarēt secus aūt de oīb. vñ cōfirmatio ad ducta est ita intelligenda ꝙ ut fidē faciant requirūt certā formā, non est opus ut æqualiter probēt. Not. primo tria genera scripturarū, q̄ sicut hēnt diuersum esse, & formā, ita diuersimode probant. Nota secundo, ꝙ probare per instrumēta usque ad conclusionem processus qñcunque est per missū. No. tertio, quod publicatio tollit pręsumptionem falsitatis alicuius instrumenti.

c At si partes. Dixit hucusque de probationibus faciendis per testes, nunc, de faciendis per instrumenta, de quibus usque ad §. quod si nec testibus in fra eodem, exclusiue.

d Contineatur. Secundum latam significationem, concord. cap. per uenit. i. de testibus cogen l. prima, ff. de fide instrum. l. notionem. §. instrumentorum. ff. de uerb. sign. c. forus. eo. tit. Secus secundum strictam significationem, quia sunt diuersa. cap. cum Ioannes. de fide instrum. & c. forte in fi. 24.q.4. & hoc etiam apparet ex diuersitate titulorum, ut ponderat Abb. in rubr. de fide instrumen. inde uidemus, quod post publicationem attestationum possunt instrumenta produci, testes uero non, cap. cum dilectus de fide instrumen. fac. l. testium. C. eo. tit. quod no. pro interpretatione statutorum. Quādoque hoc uerbum sumitur latissime ut in ca. fraternitatis, & c. ex literis de frig. & per Ab. in d. rub.

e Scripturis, Etiam priuatis dummodo fidem faciant, ut per Ab. in rubr. de fide instrum. in fi.

f Eandem ca. cum Ioann. de fid. instru. l. in exercendis. C. eo. tit. quod dic uerū, nisi in probatione facti antiqui. & perplexi, ut p Spe. in ti. de proba. §. 3.

§.3.& nisi scriptura esset de substantia actus, de qua per Bal. in l.3.C. si mi. se maio.dix.& per do cto.in l.emptor,§.Lucius, ff.de pact.& in l. optima.C.de contra.& com.stip.Spec. in tit.de instru.edit.§.restat.uer.sed si alii.

a Postea.ca.cum dilectus,de fid.instr.unde sumitur dubitatio : forte fuit illa,q̃a forte diu tacuit eũ pro testari, uel edere debuisset.l.i.§ edere.& §.edendi, ff.de eden.uel illa erat dubitatio, quia post publicatioñe testium nõ licet producere alios testes,vñ uidebatur q̃ non sieret producere instr̃a quia noie instr̃orum & testes continentur, c.peruenit, de testi.cog.& sup.eo.§.,px.ubi no. Sed non est ita: q̃a in instr̃is non timetur subornatio sicut in testib.quia ex multis causis, & facilius deprehenditur falsitas instr̃orum, c.iter dilectos,de fi.instr. & ca.licet.eod.& no.in d.c.cum dilectus.

b Conclusum.fuerit. Sed an testiũ publicatio, & cõclusio ĩ causa ita sint de substãtia iudici,ut illis nõ præcedentib.sententia lata non valeat? R̃n.cõiter tenetur non esse de substantia,sed de iustitia, vt p Bar.in l.prolatam.C.de sen.& alios quos recenset Ab.in c.cum dilectus,de fi.instr. An autem procedat qđ hic dicitur, etiam si certum terminum iudex productioni præfixerit? Vide ibidẽ per Ab. in d.c.cum dilectus. versic.nunc quæro,an liceat.

c Renunciatum fuerit concord.cap.cum dilectus vbi not.de fid.instr.c.auditis,& cap.pastoralis,de caus.pos.& propr.& per Spe.in tit.de renun.& cõclusione.§ 2.versi.& not. intellige qđ hic dicitur qđ post conclusionem non licet instrumenta producere,scilicet in causa,in qua facta est conclusio secus in causa appellationis,c.cũ Ioannes, de fide instru.& notam c.2.de exce. de ratione per Ab. in d.c.cum dilectus,post Spec.

d Manum publicam.i per notariũ,qui est seruus publicus.l.i.ff rem pupil.salu.& not.in cap.i.de fid.inst vnde sumitur,& de requisitis pluribus ad hoc vt instrumentum & notarius faciat fidem la te habetur in c.j.& ca.cum P.tabellio de fid.instr.

e Appareat publica.Idem si appareat authẽtica, licet non publica, ut statim in sequenti uerbo. non enim omnis scriptura authentica est publica. Auth. est,quę fidem facit, quasi ex se auctoritatẽ habens,sm̃ Abb.in c.i.de fi.instr.siue ex appositione sigilli authentici,siue alio mõ, ita q̃ ad sui ualiditatẽ non requirit aliud adminiculum, ut est scriptura priuata cõfessata & p testes iurata. Itẽ in scriptura cõfecta ab aliquo officialẽ super pertinentibus ad officium suum. Vel in scriptura reposita in Archiuio publico,nã his casib.cũ nõ sit scripta manu publica,nõ dicetur scriptura publica, sed quia fidem facit benedicetur auth. Ab.in d.c.i.post Bar.in l quędam § nummulario, ff.de eden.& in auth.et si cõtractus, C.de fid.instr. priuata uero scriptura dicetur quælibet, quæ ex se fidem non facit.

f Authẽtico sigillo. Puta,sigillo epi,c. post cessionẽ eo.& 11 q.3.c. cura. Itẽ capitulẽ c.3.eo.et di.73.c. in noĩe. Itẽ et sæcularis principis. creditur .n. ei ex consuetudine,cap cum dilectus.de fid.inst.cum no.in c.1.eo.tit.& de materia sigilli diffuse in c.2.de fide instru.

g De exemplis ca.1.de fi.inst.auth.si quis in aliquo.C.de eden.

h Sumpta fuerint.Quod tamen non permittitur nisi ex iusta causa,ut puta,quotiescũque uerisimiliter timetur ne pereat probandi facultas ,ppter uetustatem originaliũ.ut in c.fi.de fi.instr.uel ob aliam,ut ibi not.

i Eandem.Not.effectum exemplationis.Vnde infertur,quod post exemplationem solenniter factã non est opus producere ipsa originalia,si tamẽ sit exemplatum totum instrumentum,secundum Inno.& Abb.in c.fin.de fid.instru.

K Ordinario. Et administrationẽ habente, secundum Host.& Ab.in c.pen.de fi.instru.in 2.no.& an talis iudex esse debeat ecclesiasticus,uel sæcularis? per Ab.in c.fi.eo.tit.

l Specialiter. Nota uerbum,quod infertur, quod, delegatus deputatus ad causam,nõ poterit præsta-

Instrumenta possunt exhiberi usque ad conclusionem in causa. h.d.

Exhiberi autem in iure poterunt instrumenta,non solum ante attestationum publicationẽ sed & postea [a] usque ad definitiuæ sentẽtiæ calculum,antea tamen quam in causa conclusum [b] fuerit in causa autem conclusum esse tunc dicimus,cum a partibus omnibus probationibus renunciatum [c] fuerit.

Scriptura solũ publica in iudicio fidem facit et quæ sit scriptura publica, h.d.

Non tamen omnis scriptura in iudicio producta fidem faciet,sed ita demum,si per manũ publicam [d] scripta fuerit, ita ut appareat publica, [e] aut authentico sigillo [f] muniatur: alioqui nullius roboris firmitatem obtinebit.

Exempla solenniter sumpta, fidem faciunt, h.d.

Idem & de exemplis [g] dicendum erit, quæ tamen si solenniter sumpta fuerint [h] eandem [i] cum originalibus habitura sunt auctoritatem. Solenniter autem tunc dicentur sumpta, cũ coram ordinario [k] iudice, vel hoc ab ipso specialiter [l] delegato præsentata fuerint,atque is dili-

se auctoritatem huic exemplationi, etiam si instru mentem faciat ad causam istã, vt senent Doct. in c. fi. de fid. inst. Arg. contra in l. 2. ff. de iur. om. iu.
a Diligenter inspecta Non sufficit ergo simplex auctoritas iudicis, sed requiritur officiũ & opera

multo magis, obtinet in alijs scripturis, in q̃bus nõ tãta adhibetur diligẽtia quãta in literis Papæ in quibus nihil debet esse diminutũ, arg. cap. cum adeo. & c. ad audientiam. de rescr. & c. Apostolicæ 35. q. 9. & ampliatur quod hic dicitur tribus, vel

genter[a] inspecta, dum nullà parte sui uitiata[b] comperit, per publicam personam[c] exempla su sumi præcepit.

Redacta in publicam formam, post mortem tabellionis faciunt fidem, h. d.

Eandem etiam auctoritatem & ea obtinebunt, quæ ad petitionem eorum, ad quos pertinent permissu iudicis ordinarii in publicã formam [d] redacta fuerint, si tabellio morte præuentus [e] ea non perfecerit, sed in notas tantum redacta moriens reliquerit.

Instrumentis non uitiatis, & de uitio nõ suspectis creditur, & error unius literæ, & rasio in loco non suspecto, non uitiat instrumentum. h. d.

Exhibebũtur ergo instrumenta publica nõ cancellata, neque abolita, nec ulla parte sui vitiata, aut aliquo pacto de falsitate suspecta, quã quã si exceptor literam [f] imprudens omiserit, aut documentum in loco non suspecto[g] interleuerit, non propterea ueri fides, & instrumenti auctoritas uacillabit.

Ad supplendam probationem potest iusiurandum deferri. h. d.

Quod si nec testibus, nec instrumentis in-

in inspiciẽdo. Qđ not. cõtra practica Modernorum. Nã tabellio, qui transcribit, attestat q̃ ipse diligenter inspexit, & nullum vitium reperit, nã hoc est officium iudicis, non notarij ideo deberet dicere, q̃ iudex diligẽter ĩspexit, & nullo vitio reperto, mãdauit sibi notario, vt exemplaret licet non sit damnosum, si etiã notarius attestet de sensu suo, ut p Abb. in ca. fi. de fide instru. fa no. per Innoc. & Abb. in ca. quoniam contra. eod.
b Vitiata. Puta, quod si rasura in loco suspecto, ut p Ab. in c. cũ uenerabilis. de reli. dom. in fi. vel simile vitium, de quo per Fel. in c. ex literis de fide instrumẽt. & latissime per Legistas in l. fi. C. de edic. diui. Hadr. tollen.
c Personam. Et si publica persona non posset haberi, poterit instrumentum exemplari authoritate iudicis per honestas aliquas personas. ar. c. quoniam contra. eo. & not. in c. fi. de fide instr.
d In publicam formam. Not. loquendi modum, quia non dicit exemplata fuerint, sed redacta in publicam formam, nã instrumenta alias publica dñr exẽplari, nõ aũt publicari, cũ iã sint publica: exemplum tamẽ etiam debet esse publicum, alias nõ faceret fidem, ut hic, priuata uero et nõ authẽtica dicuntur publicari, uel in publicam formã redigi, ut hic, et in c. cum P. Tabellio, de fid. instr. ubi Inn. et Abb. in c. not. insinuatio autem differet ab exemplatione, et a publicatione de qua dic ut per Bar. in l. Modestinus. de donat.
e Præuentus. Si enim uiueret, nõ posset alteri committere cõpletionẽ instrũ, sed ipsemet deberet cõplere instrm put reperitur in ptocollo, nihil addẽdo, uel diminuẽdo, ut in auth. de tabel. col. 5, et not. in c. pe. de fi. instr. post mortẽ vero fiet ut hic dicitur. et in d. c. pe. et in l. cõtractus. C. de fi. instr.
f Literã. Exemplum c. ex parte, de fid. inst. q. tex. licet loquatur specialiter, in literis Dom. Papę, tñ

quatuor modis, de quibus per Ab. in d. c. ex parte.
g Non suspecto. Sed qui dicetur locus suspectus? Rñ. in nominib9 iudicũ ĩ data, in remotione appellationis in nominibus partiũ rerũ de q̃bus agit, & in multis alijs, sup quib. discretus iudex arbitrabitur. ut no. in c. ĩter dilectos, & ĩ c. ex literis, de fide ĩstru. & no. q̃ magis reddit suspectã scripturã rasura, quam cõsumptio. secundũ Doct. in d. c. ĩterdilectos. per c. fi. de fide instr. & ca. cũ dilecta, de cõfirmati. uel inut.

Quod si CASVS Videns quod non pbauit intẽtionẽ suam testibus, uel documẽtis offerebat iuramentum quod cum a parte reijceret, etiã si auctoritate iudicis oblatũ esset. fuit q̃situm, quid iuris: p regul. enim auctore non probante reus debet absolui. c. 1. ut ecclesiast. beneficia sine diminu. cõferan. Negatiue respondebatur, idest, quod non esset admittendũ. eoque magis, quod si quis negaret uerum, etiam falsum probabiliter iuraret. Cæterum Sol. prout in hac parte habetur qui cum iuramentum sit attestatio rei diuinæ ad aliquẽ finẽ, non est verisimile rem diuinam adducere ad probãdũ falsum, sed solum uerum. Nõ obstant obiecta, quia ad primum dicimus, d. regulã uerificari deficiẽte omni genere probationis legitimæ, unde in casu nostro non uerificatur, siquidẽ casu præsupponitur talis qđ ẽt iurm posset adhiberi, squod indifferenter cũ admitteretur, iux. c. fi. de iureiu. ad confirmationẽ aũt rñderem, quod nõ sit par ratio inter ista duo, quia aliud est aliquid affirmare, uel negare, et aliud rẽm sacram in testem adducere. No. primo, q̃ iurm ut est species probationis nõ indifferẽter, sed in certo casu conceditur. No. secundo, causam distin. ipsius iuramenti esse uolũtatem, q̃ aliqñ libere, et aliquo modo coacte ad id mou. t. Not. tertio, quod cã suadẽte, et ab obs. uãtia legis aliq̃s aliqñ accusatur, sicut contingit de iuramento

a Legitime.l.plene,ut statim innuitur ex seq.
b Suppleri.Cap.ex litteris, & c.fi.de iureiuran.& de hoc late per Legistas,in l.admonendi.ff.de iu reiur.& in l.in bonæ fidei.Cod.de reb.cred.et per Can. in c.fi.de iureiur.

basse? Rñ qñ iudex ex his, q̃ sibi ostẽsa sunt, est ad ductus ad fidẽ et credulitatẽ eius, quod intẽdit.le. ad fidẽ.ff.de testib.l.q̃nquaginta.ff.de prob.quali ter aut ad hoc adducat, nõ p̃t dari certa doctrina, uide per Leg.ĩ l.admonẽdi,ff.de iureiu.et p̄ Abb. ĩ c.tertio,loco eo. & in c.fi §.1.de iu. reiu.vers.secundo q̃ritur. Sed an sal tẽ iurm̃ sit deferẽ dum eo casu,quo actor plene p̄baͧuit intẽtionẽ suã, et reus semiplene defẽsionẽ? Rñ. ut per Do.in l.bonę fidei.C.de rebus cre.et ĩ d.l.admo nẽdi,et per Cano. in d. §.1.p̄cipue per Ab.ĩ versi.sed q̃a supra, & per Bar.in l.manife-ste.ff.de iureiu.

c Confirmatio,c. etsi Chr̃us ver.sic & iuramẽtũ.& c. de iureiur.uide q̧ no.22.q.1.in sum ma Host.in sum-ma,eo.ti.§.aliter describit iuramẽ tum, aliter Cyn. in auth.sacramẽ-ta puberum.C. si aduer.vendi.uide per Ab.in rub. de iureiu.

tentionem suam actor legitime[a] deduxerit, per mittente iudice, non plene probationes iurisiu randi religione suppleri[b], & causa terminari poterit. Nec enim aliud est iuramentum, quam veritatis confirmatio[c] cum aliquid Deo teste asseritur.

Iuramentum, aliud uoluntarium, aliud necessariũ, & necessarium nisi ex causa recusari nõ potest, hoc dicit.

Sed cum sit iuramẽtum multiplex[d], duplex tantum in proposito considerari poterit, aut. n. est necessarium, aut uoluntariũ. Necessarium est, quod ad supplendas probationes[e] a iudice parti[f] defertur, quod propterea necessarium nũcupatur, & quod a iudice illud omnino de-ferri partibus[g] oportet, & quod rite delatũ, ab eisdem nisi ex iustis causis recusari nõ poterit.

d Multiplex. De ista multiplicita-te uide no.in rub. ff. de iureiu.& in c.fin.eo.ti.latissi-me per Venus. in spe.aureo ĩ 2.par. iudicii.in 9.actu.
e Probationes. Fac.ca.ex literis. c.etsi Christus.& c. fi.de iureiu.
f Patri. Sed cui parti, actori nean reo? Respo.circa hoc quot sunt ca pita, tot sunt snīæ ut per Le.in l.ad-monendi.ff.de iu reiuran.per Can. in c.fi.de iureiur.
g Partibus.s.petẽ tibus, secundum Bar.in l.admonẽ di.ff.de iureiura. Nec.n.tenetur iu dex impendere of ficium ad cõmo-dum partis nõ pe tentis. le.4 §.hoc autem iudicium, ff.de dam.infect. Tu dic contra, se-cundam Ab.scili cet quod etiã non petente parte te-nebit iudex hoc iuramentum de-ferre.l.in bonæ fi dei.C.d̃ reb.cred.

i Asserat No. unũ de sex req̃sitis, ad hoc ut hmõi iura mentum deferri valeat.l.quod re-q̃ritur quod pars sciat uerisimili-ter ueritatẽ per sensum corporeũ ut no.in l.admo-nẽdi.ff.de iureiu. in uerbo exacto. et in l.in bonæ fi dei.C.de reb.cre. et iõ nõ defertur hæredi, q̃a uerisi-militer ignorat veritatẽ negotii, de aliis req̃sitis latissime in locis supra alleg. Ioã.Bap.

Quæ sint iustæ causæ recusandi iuramentum.h.d.

Sunt autem iustę recusandi causæ, ut puta, si actor plene[h] probauerit, aut si sibi non plene cognitam rem ipsam afferat[i], & si quæ sunt hu iusmodi.[k]

Si pro reo sunt præsumptiones, sibi deferẽdum est iuramentum, nisi aliter iudex arbitretur. h.d.

Sed etsi pro reo præsumptiones fuerunt, eis-dem hoc sacramentum iudex deferet ad suam tuendam innocentiam, nisi inspectis persona-rum[l], & causę[m] qualitatib. illud actori deferẽ dum censeat.

K Huiusmodi. De quib p̄ Legistas. in l.manifestæ.ff. de iureiu.et p̄ Ca no.in c.fi.eo.titu.
l Personarũ. Q.uia nõ cuilibet defer tur hoc iuramẽtũ sed req̃rit, q̃d is, cui defertur, sit p̄ sona honesta, et bonæ uitæ, q̃a uili et suspectæ de p̄ iurio, nõ defertur

Voluntarium iuramentum quod defertur a parte partino, quod deferenti potest referri, h.d.

Voluntarium est, quod a par-

ponderando verbum oportet.secundum unam li ram.Nec obst.ratio Bart.quis satis est partem a principio petiisse iustitiam, iudex autem debet cuncta rimari, & modis omnibus laborare pro veritate habenda, 30.q.5.c.iudicantem.l.nullus. C.de testib. ut per Ab.in c.fi §.1.de iureiu. ĩ quar to no.& in fi.
h Plene probauerit. Sed qñ dicet actor plene pro

ut habetur in c. fi.§.plane, de iureiu.& in l.admo nendi, ff.de iureiur.& per Bal.in l. qui accusare. C.de eden.cõcor.cum hoc d.c.fi. in fi.& inde hæc litera sumitur, & c.fi.de testi.in 6.
m Cãę. Vt q̃a cã nõ sit magna, sed modica. Nec .n.hmõi defertur in causa ardua.vel criminali ut traditur in l.admonendi.ff.de iureiu.& in l.in bo næ fidei, C.de reb.cre.dr̃ autem parua, uel magna causa

causa secundum conditionem personarum, secundũ Bar.auth. nisi breuiores, C.de sen ex breuicu.reci.
a Parte part'. Iudice tñ approbante alioqui quod sic dr̃ de necessitate suscipiendi iurm̃, vel referendi non haberet locum, sm̃ Host.in c.fi. de iureiu. volentes alias rões reddere, de quib per Ab. in c. fi.de iureiu.in prin.vers.venio nunc. Et tñ ex róne legis, ét cóiecturata restingat & amplieť legis dispõ.l.cum pater.§.dulcissimis ff.de leg.2.& not.in l.non dubium.C.de ll.& per Bar.in l.ité q̃ritur.§. quẽ ibi sequit Ab. & Ba.in l.manifestę,ff.eo.tit. pbať id.c.fi.& ĩ l. generaliter.§ si aũt.C. de iureiu.Rõ, q̃a pars nõ põt necessitare partẽ ad iurandũ,vel referendum, arg.eorũ q̃ no.p Ab.ĩ c.put, de do. & cõt.sec⁹, si & iudex cõcurrat Ab.ĩ d.c.fi.ver. sed cõtra pdicta.
b Decisorium. Videť hoc esse pter vel ẽt cõtra id q̃d dicit Ab.ĩ c. fi. de iureiu.ubi.ĩ principio summando text. vr̃ inferre, q̃ tã necessarium,q̃ voluntariũ appellet decisoriũ, immo, idẽ ibidẽ in 3.col.uer.appellať istud ẽt vr̃ velle q̃ solũ necessarium dicatur decisoriũ sed q̃a id cõferat ad litis decisionẽ. Sed re uera hęc appellatio potius cõuẽit iuramẽto voluntario:nã necessariũ licet cõferat ad litis decisionẽ,id tñ accidit non principaliter,sed in cõsequentiã,quia.s.ex probationib. lis decidiť principaliter tñ & immediate respicit pbationes ideo dr̃ supplere probationes semiplenas, non sic voluntariũ,in quo pars efficitur iudex,& propterea dr̃ non minorem habere auctoritatẽ, q̃ res iudicata.l.1.& l.2.ff. de iureiu.& l.nõ erit.§.dato.ff. eo.ti.Doc.in l.1.C.de reb.cred.& regulariter non admittitur probatio in contrariũ,& iõ non est curandum de dictis per Abbat.

te [a] parti in iudicio defertur, quod quia litem terminat decisorium [b] quoque nuncupari poterit. Et appellatur uoluntarium, quia pars non nisi uolens dabitur [c], & ab eo, cui defert licite recusari, ac referri.

In famosis actionibus non refertur iuramentum, h.d.

Plane, si reus famosis actionib. [d] conuentus fuerit, huiusmodi iusiurandum agenti referre minime permittetur, cum non actor, sed ipse q conuenitur, facti proprii [e] conscius esse debebat.

Ponit exempla plura, in quibus probationes respiciunt personam iudicis, h.d.

Iudicis [f] inspectione consistunt probationes, ut puta, cum terminandis finalibus [g] quæstionibus, propriis [h] oculis, loca iudex subiicit, aut ex aspectu corporis ætatem [i] colligit, aut cum ex litteris Ordinarii, uel Apostolicis excommunicatus, aut & dignitatibus honestatus quis deprehenditur [K], vel cum ad

c.infertur, q̃ si actio famosa ẽ talis in qua accusator. seu actor põt esse tã bene, vel forte meli⁹ iformat⁹, q̃ re⁹, põ referi, vt si accuso te q̃ ĩtuleris mihi ĩuriã. Ita Ba.in l.iusiurãdũ & ad pecunias.§. ait ptor.ff.d iure. & ĩ l.lex Corne.§. hac.l.ff. de iurei. sequũť Bu.& Ab. in c.fi. de iureiu.

Iudicis. CASVS Quidã iudex cupiens definire cõtrouersiã ortã de cõfinib.ĩter duos ei⁹ amicos, volebat ad locũ venire, ipsã ĩspicere & ĩspectione definire, & cum altera pars ad id se oppo suisset ea rõne, q̃a nõ erat q̃st.de qualitate rei,sed solũ an actor ĩ ea habeat i⁹,q̃d oculis ĩspici neq̃t,cũ sit spiritua.§.1. inst. d reb.corpo. Praeterea fuit dubitatũ,& quæsitum quid iuris:Sol.prout in hac parte legimus,quia ex natura rerũ hoc cõtingit. Ad obiectionem aũt dicimus,q̃ licet qõ sit prout in obiectione dr̃,tñ quoad eius definitionẽ attinet, nõ est incõueniẽs,vt locus inspiciatur,cũ ex qualitate oriatur ius. No.q̃ qualitas probationis debet esse sm̃ qualitatem controuersiæ, quod tñ limit.de probationibus communibus. Ioã.Bap.

c Deferet. Et sic tam respectu partis deferentis,q̃ eius cui defertur,q̃ etiã iudicis, dr̃ voluntarium, sa.l.manifestæ.ff.de iureiur.& ibi late p Legistas.
d Actionibus. Vt in actione furti,& alijs,famosis actionibus. Item actione rerum amotarum non defertur iuramentum.ff.rer.amot.l.Marcellus.§. fi.cum ll.seq.ff. Idem vbicumque lex defert iusiurãdũ.l.si C.de fideic.& C.de iu.delibel.sancimus. §.licẽtia.& C.de iur.dom.imper.l.fi. & C. de his qui ad eccl.confug.l.prȩsenti,§.sicubi,& C.debo. aut iud.possi.l.fi.§.fi.nisi eadẽ lege permittať ferẽdi ptãs.Itẽ sciendũ q̃ qui defert iurabit q̃ p calumniam non defert,vt no.in d.c.fi.
e Facti proprij. No.rõnem,cur in actione famosa non licet referri iuramẽtũ,quidq̃d aliq̃d dixerint,

f Iudicis. Habes hic aliquos casus,in quib.fit probatio per aspectũ, maxime iudicis,plures alios cumulat Mandosius,in suo cõmẽto in regulas Cancellariæ,in arg.De ætate pro canonicatib.quę est, 18.nu.4.uers.aspectu atrox iniuria.
g Finalibus l.si irruptione.§.ad officium.ff.fi.reg. fac.l.3.C.eo.ti.& c.q̃a indicãtẽ,ubi Ab.ponit practicã de præscr.& e.ex litteris & c.cũ cãm,de pb.
h Proprijs oculis. Vel etiam si mandet peritis, ut suo nomine inspiciãt,ut hic in fi. Sed an debeant iurare ut alij testes? Resp.non iurant de ueritate sed de credulitate. Ab.in c.fraternita.post Bart.de fiigi.& male.
i Aetatem colligit l.minor.20.ann,adito p̃side,ff. de mino.& plene per Bar.in l.de ætate,ff.eo.& in l.tabularum.§.si dubiteť.ff.quemadmo. testa ape.
K Deprehenditur, cap.1,eo,Host.in sum.huius ti

tu.§.si.uer.decimo fit etiam.
a Mulierem. No.causam in quo facienda est mulieris inspectio,fac.c.causam,& c. proposuisti,eo. Alius casus est,an sit idonea matrimonio,c.fraternitatis,de frig.& malef.item an sit prægnans,l.i. §.1.& §. de inspiciendo, ff.de uēt. inspic.

tione celari,c.tua,& c. fi.de cohab. mul. & cler. & in tali appellans non auditur,c.cū Romana.in fi. & ca.peruenit,de app. & in tali notorio creditur simplici officiali,4.q.4.§. aliquando. Nec requirit scientia omniu&.sed plurium, fac.2.q.1.c.scelus, & c.manifesta.Iuris est, de quo aliquis condēnatur, uel est in iure confessus, ut in c. uestru,& c.fi. de cohabi.cle.& mu. l. fi.ff.de stat. hom. & l. res iudicata, ff. de re iud. & in hoc notorio qnq. requirit probatio si negetur,c.si cut. de re iud.Notoriū præsumptū est paternitas, filiatio. ff.de in ius uocā. l. quia semper, ff. de in ius uoc. fac. l. Lucius,ff.de cōd.& demon. & c. conquerente, de presb. & consanguinitatis,c.porro,de diuor.

Ioā.Bap.

Sed etsi.CASVS. Quidā iudex uolebat in certa causa sniare nullis auditis ,pbationib.ea rōne motus quia dicebat factū esse notoriū,c.euidentia.de accusat.qđ quidē ante esset faciendū,fuit dubitatū,quia nisi qō sit probata iudici ut iudex est, non pōt ipse iudicare, c.2.de offi.ord. cū vul.Sol.ut hic habetur, quia ,pbationes cum adhibeantur ad rē manifestandā,seqnī non semper esse necessarias , quadere pestquā iudici constabit factū esse notorium,nil aliud requirit̄, & sic obiectiones cessant,cum hēamus qūo intelligi debeant. Not.arg.ꝙ partes non debēt grauari ad probādū aliquid suæ intentionis, nisi qn vere indigeat; & ideo etiam ordo iudiciarius aliquando debet cessare,d.c.euidentia.

probandam uirginitatem ab honestis & prudētibus matronis,uice sua iudex inspici mulierē [a] iubet.

Notorium probatione non indiget.h.d.

Sed & si quid notorium fuerit testium depositionib.uel instrumentorum exhibitione,amplius declarari [b] non debet, [c] cum talia probationem, uel ordinem iudiciarium non requirant. [d]

Iudex debet aduertere,ne dubium recipiat pro notorio,h.d.

Sed cum multa dicantur notoria , quæ non sunt,prospicere debet iudex , ne quod dubium est,pro notorio recipiat.

Vehemens suspicio interdum habet uim notorij. hoc dicit.

Ad notorium prope accidit uehemens suspicio : nam si (exempli gratia) de carnali copula quæratur , [f] & sint , qui solum cum sola, nudum cum nuda in eodem lecto iacentem locis secretis , & ad hoc commodis , & horis electis se uidisse [g] deponant, procul-

Ioā.Bap.

Ad notoriū.CASVS.Quidāiudex dialecticę studiosus,volebat per suspitiones, & cōiecturas cās cognoscere, & iudicare & cum pars dixisset id non esse faciendum, cum suspicio non uideatur probatio concludens,quia etiā extrinsecè aliquando capiatur,fuit propterea q̄situm,quid iuris Sol.vt hic legimus , quia id quod probari debet,aliquando est ita ocultum, vt alijs modis probandi probari nequeat,& sic etiā obiectio videtur cessare,cum in ea illud requiratur, vt inde concludenter inferatur veritas dubij propositi. No.quod occulta per cōiecturas,& præsumptiones manifestantur,non tamen quælibet præsumptio probat cum habeat latitudinem, & ideo dēt esse vehemens.

b Declarari.Licet aūt notorium releuet ab onere probandi,vt hic.dr,& in c. super eo.de test.cog.nō tn̄ releuat ab onere ,pponendi,& allegandi.vt notat.in cle.appellanti.de ap.in uer.iudicis,& ibi p Car.q.5.Idē tenet Peru.in c.ut debitus,eo.ti.in 6. & per Gemi.in c.r eo.tit.in 6.

c Non debet.Nec distinguitur, utrum pars neget vel confiteatur. Vnde infertur sm̄ Ab. in c. super eo.de test.cogen. quod negatio partis non inficit notorium,nec reddit rem dubiam.fa.qđ.no. Ino. in c.tua,de cohab.mul. & cle.& de materia latissime per D &.præsertim per But in c.vestra, de cohab.mul.& cle.& sm̄ Bal.in auth.quod locum.C. de colla. decem testium depositio videtur facere notorium.

d Non requirunt.Quātum ad probationem sicut nec in confitente necessariæ sunt partes iudicis. l. pro inde ff.ad leg. Aquil.sentētia tamen est necessaria.l.1.ff.de confes.c.porro,de diuort.

e Recipiat.c.cōsuluit,de appel. Est aūt notorium triplex.facti,iuris,& p̄sumptionis,facti,ꝙ ita se exhibet hominū conspectui, qđ nulla pōt tergiuersa

f Quæratur.Sumitur quod hic dicit̄ ex c. literis, cum c.seq.de præsump.& ex c. præterea, de testib.

g Vidisse.Et qđ se inuicē cognouerint credere,vt not.in ca.literis,de præsum & sic nota.casum, in quo valet testimoniū credulitate,qn̄ est cōiunctum actib propinquis rei probandæ,fac.not. per Ab in c.quoties,de testi.Sufficit.n.dictū testis cōcludere p̄sumptiue qn̄ præsumptio est violenta,& iuridica no.per Leg.in l.2.ff.si cer.pet.Sed qđ si nihil depouāt de visu;sed dicāt,ꝙ audiuerunt ipsos cōmiscētes?Rn̄.licet testimoniū de auditu ,pprio sit aliàs per se sufficiēs,14.q 2.quāquam,& no. in l.in sum.§ idē Labeo, ff.de aqua plu.arcē. hoc tñ casu non sufficiet,quando actus copulę non per ... ... item

sensu auditus tm̃, sed requiruntur & alia admini cula, puta, fama publica, risus, iocus, missio, nunciorũ, & munerum, amplexus oscula, & similia, ut per Ab. post. Host. in c. preterea, de test. Sed posse dici, ꝙ p. ssent testes deponere de taliũ uerborum au ditu, per quæ probaretur copula, puta, si altera coẽũtiũ fuisset au ditus interrogãs alium, an adhuc semé emiserit, uel quam morã inter ponat emissioni, vel si instrumẽtõ torum uuluã fuerit ingressum, & alia urba, quę in uenit effrenatus libidinis ardor.

a Suspicionibus. Nec. n. aliter põt probari hoc delictũ, nisi per suspiciones uehementes, licet. n. testes uiderint utrumsu pra mulierẽ, non per hoc necessario infertur ꝙ illã co gnouerit, forte. n. uir erit frigidus, vel maleficiatus, uel nõ potuit tũc coire, licet alias esset potens: quia forte erat mulier arcta, ut per Ioan. And. & Abb. in c. pterea, de testib.

c. quarto, de p æsump. uersi. ego autem, & in uersic. sic ex his etiam concludo, & in hac litera diuersitatem inducit criminum grauitas, & diuersitas, non autem uehementia suspicionis, & uiolentia.

dubio ex suspicionibus[a] tam vehementibus se quutam copulam pronunciari poterit.[b] Plane, si de graui crimine[c] actum fuerit, propter solã suspicionem, quamquam uehementẽ,[d] nemo condemnabitur.

Fama præstat admiculum cæteris probatiouibus, & iudex ex uarijs argumentis & testimonijs debet animum suum instruere. h. d.

Fama quoque, si de aliquo facto inuulgata fuerit, cęteris præsumptionibus[e] non leue, pręsertim in quibusdam[f] præstabit adminiculum. Demum circumspectus iudex motũ animi sui non ex una tantum re, sed ex uariis argumentis, & testimoniis, quę rei aptiora esse compererit, confirmabit.[g] Iudicaturum enim oportet cuncta[h] rimari, & ordinem rerum plena inquisitione[i] discutere, nec sententiam prius ferre, quam peractis omnibus, nihil habeat in quæstione, quod proponat.[k]

Ioã. Bap.

Fama quoque. CASVS in hac partic. ita dẽt ad notari, quod ĩter scholares quosdã fuit dubitatũ, an fama sit spẽs distincta a notorio, quidam. n. negatiue rñdebãt, quia sicut notoriũ significat factũ nõ indigere probatione, ita quoque & fama. Cæterum Solu. ut hic legimus, quia rẽ esse manifestam hẽt latitudinẽ, hinc dãtur diuersæ species seu poti⁹ gradus, Ideo ẽt obiectio cessat. No. primo, qđ decisio huius tex. põt extendi ad cõmunem doctorum opinionem. Not. secundo, quod probatio cum habeat latitudinẽ, ideo vna dicitur plena, altera semiplena, & ppea iudex ad plura debet respicere antequam sententiam ferat.

b Poterit. Immo ar. in l. furem. ff. de fur. dicebat posse pronunciare, etiam si tantum quis fuisset repertus in domo alicuius pulchræ mulieris, licet idem aliter sentiat post gl. in l. capite. quinto. ff. de adul aliter etiam sentit Abb. in c. tertio loco, ver si. sed ego addo, & in c. tertio loco, versi. sed quæro hic, de præsu. Et amplia quod hic dicitur, vt habeat locum etiam si agatur super adulterio, & in cestu criminaliter, vt per Ab. in ca. literis de præsum.

c Graui crimine. Vt est crimen hæresis, vt in capitu. litteras, de psumpt. vnde sumitur. videtur ergo à contrario sensu inferri, primum, quod in crimine non graui possit ex vehementibus præsumptionibus sequi condemnatio, de quo dic vt late per Ab. & alios, in c. quarto, de pręsump. Secundo infertur, quod adulterium non videtur esse graue crimen, quod satis videtur posse admitti, per cap. at si clerici. § de adulterije, de iudi. Contra tamen videtur 32. quęst. 7. c. quod in omnibus. Sol. vt no. in dicto §. de adulterijs. & in d. ca. quod in omnibus.

d Vehementem. Secus si sit violẽtia, quia plus est quam vehemens, vt not. in capit. litteras, de præsum. Sed tu dic, quod violenta, & vehemens idem sunt in pposito. vt in d. capitu. literas, & in capit. cum contumacia, de hæret. in 6. & deducit Abb. in

e Cæteris præsumptionibus. Vt puta, si agatur de matrimonio, & dicerentur vir & mulier diu simul habitasse, se coniuges nominasse, annulos detulisse, vt in capitu. illud, & ibi plene not. de præsump.

f In quibusdam. Puta, cum agitur de matrimonio carnali & spirituali, vt per Ab. in c. illud uers. tertium intellectum.

g Confirmabit. cap. præterea. de testi. & l. 3. ff. eodem.

h Cuncta. Videtur ergo, quod teste a possit inquirere, an talis sit, q̃ testificari possit, vt 2. q. 7. c. quærendum, vt no. in c. iudicantem, 35. q. 5. vnde sumitur.

i Plena inquisitione. scilicet in petitorio, secus in possessorio; quia sufficit summatim negotium tangere. l. 3. §. sciendum. ff. ad exhiben. l. a diuo Pio. ff. de re. iud. ca. quoniam frequenter. in fin. vt lit. nõ contest.

K Proponat. Et tam diu actio ventilet quousq; ad rei veritatem perueniatur, vt in c. iudicantem 35. q. 5. In tãtum, ꝙ sententia lata non uisis vidẽdis, nõ valet, licet postea appareat quod illa, quæ erãt videnda, non faciant ad rumbum, arg. eorum quæ habentur per Ab. in c. prudentiã, in fine principij super glo. in uerbo. constare.

DE SENTENTIIS, ET re iudicata.

Continuatur hæc materia per gl. rub. uel dicas aliter, quod cum duo præcipue uideatur actus ipsius iudicii, uidelicet cognoscere, & iudicare, & hactenus autor locutus est de primo, nempe de cognitione, sequitur nũc uidere de secundo, & ideo proponit hic tit. iste, qui diuiditur in 4. part. in quarũ prima ad no. cõtinuatio, in secunda explicantur nomina, i tertia declaratur res iudicata, in quarta soluitur dubiũ, secunda ibi, est autem tertia ibi, lata tamen quarta ibi, de eo quoque.

a De sententiis, &c. Quia ex ꝓbationib. deuenitur ad sñias, & ex sententiis ad rem iudicatã, ideo de his subnectit. Differt autem sententia a re iud. secundũ Ioan And. quia sententia proprie & stricte appellatur, cum adest appellandi facultas, cum ueto non obest remedium retractatiuum, appellatur res iudicata, large tamen uidet quod etiam si subsit remedium appellationis, possit appellari res iudicata. l. litigatoribus. C. de ap. de qua tamen resolutione uide per Legist. in l. 1. ff. de re iudi. & per Ab. & alios, in rub. eo.

DE SENTENTIIS, & re iudicata.

TIT. XV.

Sententia quid sit, & quod duæ sunt species sententiarum, interlocutoria, & definitiua, h d.

Ideamus nunc [b] de sententiis, [c] & re iudicata. [d] Est autem sententia nihil aliud, quam controuersiæ propositæ a iudice rite [e] facta definitio.

Sententiarum duæ species, & sententia interlocutoria est, quæ fertur super his, quę incidunt inter principium & finem causę, h. d.

Sententiarũ duæ sunt spẽs, [f] aut. n. interlocutoriæ sunt, aut definitiuæ. Interlocutoria [g] est illa, quę inter principiũ & finẽ causæ fert' super his, quæ incidũt, uel emergũt, [h] qualis cũ iudex

bum respi⁻it iustitiam ex causa, rite iustitiam ex ordine, l. nõ putauit, §. non quæuis, ff. de bon. pos. contra tab. omissio aũt iustitiæ ex causa nõ reddit sententiam nullam, & non sentẽtiam, l. 1 ff. de appel. Sed omissio uel defectus iustitiæ ordinis, ita officit, ut pronunciatũ non sit sententia, l. 4. §. condemnatũ, ff. de re iud. & per Bar. in l. pro latam, C. de sen. & per Abb. in c. cum olim, uer. sed in contrariũ. Et in tñ omissio substãtialis processus releuat, ꝙ quãuis iudex appellationis regulariter sentẽtiam ex quocunque ẽt iurisdictionis aut citationis defectu nullã reformare possit, secundum comm. opin. Ale. in consi. 67. lib. 6. & consi. 109. lib. 5. & consi. 79. lib. 2. Sententia tñ nulla ex defectu ordinis iudiciarii substantialis per dictum iudicẽ reformari non posset, sed duntaxat pronunciari nulla. Abb. post antiquos, in c. cum dilecti. de empt. & uend.

Videamus. CASVS non figuratur, sed no. quod particula, nunc, denota cõtinuationem, & ordinem inter illa, in quibus reperitur.

b Videamus nunc. Quasi dicat, postquã uidimus de ꝓbationibus, uideamus de sententijs, quæ subsequuntur probationes.

c Sententijs. Tam interlocutorijs, quam definitiuis ut infra per totum.

d Re iudicata. Quæ differt a sententia, ut supra eodem in rubrica.

Est autem. Hęc pars subdiuiditur in 4. particul. in prima demonstratur quid, & quotuplex sit sententia, in secunda quomodo sit ferenda. in tertia adnot. quid iuris si diuersæ uel contrariæ sentẽtiæ fuerint latæ, in quarta demonstratur, qualiter iudex dẽat iudicare secũdũ cãm, & q̃d iuris si aliter iudicauerit, secũda ibi, uocatus, tertia ibi, ex facto, quarta ibi. sed siue. Quoad primũ casus nõ figuratur, sed no. cãm d sti. q̃a iudex aut definit cãm pricipalẽ. aut casum in medio causæ cõtingẽtẽ: no. secũdo, officiũ iudicis cõsistere in absoluẽdo, uel cõdẽnando, facit reg. nemo q̃ cõdẽnare ff. de reg. iu.

e Rite, Sed cur non dixit recte? Rñ. quia hoc uer

f Duæ sunt species. Immo plures. Nam præter definitiuam & interlocutoriam sentẽtiam numeratur etiam species quarundem, quæ habent uim definitiuarum, ut per Ab. in rubric. eod. Item sententia præcepti. ut no. 2. q. 1. in summa. Item quasi definitiua, vt sententia lata super possessorio, ad no. in c. consultationibus, de off. deleg. & per Abb. in c. fi. de iud. Respon. hic ponitur Cardinalis distinctio. & sectio, ad quam omnes cuiuscunque generis sententiæ redigi possunt, sicut dicimus in actionibus quod aut sunt reales, aut personales & licet reperiantur etiam mixta, vel quę habẽt alias qualitates præter realitatem, uel personalitatem, omnes tamen rediguntur ad illam bimembrem distinctionem. fac. no. per Hostien. in summ. eo. in princip.

g Interlocutoria est. Hæc definitio, siue descriptio sumitur ex his, quæ ponit Spe. in ti. de senten. prolatione, in prin. & ex glo. in cle. 1. de seq. pos. & fruct. & sequitur Abb. in rub. eo. & ideo dicitur interlocutoria, quia iudex non definit causam, sed loquitur inter principium & finẽ causæ, vel quia iudex inter partes loquendo sine solennitate scripturæ pronunciat, vt per Host. post. Goff. in summ eo. §. 2. in prin. & per Ab. in rub. eo. & not. per Legist. in rub. ff. de re iud.

h Emergunt. Vsque adeo, vt omnis vox iudicis faciens ad causam, possit dici interlocutoria. Bald. in l. arbitrio, ff. qui satisd. cogan. & per Legi. in rubr. eodem.

Dila-

dandam,uel negandam dilationem[a] ad examinandos testes, uel exhibenda instrumenta interloquitur, uel super aliquib.exceptionibus[b] pronunciat,quam nec in scriptis[c] ferri oportet, & ante definitiuam sententiam quandocūque iudex reuocare poterit[d].

Definitiua sententia est,quæ condemnando, vel absoluendo liti finem imponit. h.d.

Definitiua uero sententia est,definitio iudicialis[e], quæ condemnando, uel absoluendo principali controuersiæ finem imponit[f]. Definitiua enim,quæ nec condemnationem, nec absolutionem continet, pro nulla habetur[g], hanc simul ac tulerit, retractandi copia iudici denegabitur[h].

Sufficit faciendum certo modo fieri per æquipellens.h.d.

Non tamen ut sententia ualeat condemnādi,uel absoluendi uerbum necessario continere debebit, sed satis erit quod uerbum æquiualens[i] contineat. Vnde rescriptum est,eius definitionem,quæ ita se statuere,& præcipere pronunciasset,legitimæ sententiæ obtinere firmitatem[k].

Sententia debet ferri sedendo,& de scripti recitatione,alias non valet.h.d.

Vocatis[l] igitur partib.loco[m] & tp̄e congruis,

a Dilationem.Cap.significauerunt.de testi.
b Exceptionib.Iure dilatoriis, siue peremptoriis vt no.in cle.fi.de appel.licet lata super peremptoria habeat uim definitiuæ.
c Nec in scriptis. Licet autem non sit necesse in terlocutoriā ferri in scriptis,dēt tñ in scriptis redigi vt appareat in actis,c.qm̄ cōtra, & ibi no.ī verbo interlocutiones,de prob.Spe.ī ti. d' sen.§.iusta,ver. quid de interlocutoria.no. in l.2. de appel.recip.p Doc.in l.nec qdquā.§.vbi decretū.ff.de offic.procu.& no.in ca.fi. eo.in 6.
d Poterit. l.quod iussit ubi late per Legistas, ff.de re iudi. & per Can. in c. cū cessante. de appel. & § sed & si iudex.infra, titulo proxi.
e Definitio iudicialis.Hoc verbū stat tanquam genus:Nā conuenit etiā sententiæ interlocutoriæ, nā & interlocutoria aliqd definit ī iudicio,nēpe id,super quo fertur.
f Imponit.Terminat.n.iurgātium cōtrouersias, l.1. ff.eo.c.iurgātiū, extra eo.l.qualē. ff.de arb. 11.q.1. summopere.
h Habetur.1.q 6. § definitiua.Quādoque non ualet,etiam si contineat condēnationem,ut si iudex præcipiat solui debitum,& quādo sententia est incerta,ut Co.de sent.quæ si.cer. quanti.quandoque tenet etiam si non contineat condemnationem uel absolutionem.2.q 6.§.biduum,& no.in d.§.definitiua.
h Denegabitur.l.iudex postquā,cū materia.ff.eo.
i Aequiualens. Non.n.tam uerba consideranda sunt,quā uoluntas,cum nō intētio uerbis,sed uerba deseruiant intentioni,c.intelligentia & c.præterea,de uerb.sig.& 1.q 1.c. Marchion,quod hēt locum etiam in sententiis,Ab.in c.in his,de uer. sig.Sed an possit iudex pronunciare,per uerbum, uidetur, ut puta uideri sibi,&c. Rñ.ut per Abb.in c.1.de iudi.in uit.notabili,post Bar.in l.quid tā §.sed arbiter.u de arbi.
K Firmitatem.Cap.in his,de verb.sign.
l Vocatis.CASVS,Quidā iudices ferebant sñiam nulla solennitate seruata,idque faciebāt ea ratione moti,quia cum per sñiam debeat declarari ius litigantium,nil aliud uidebatur necessariū quā iudicare sm̄ acta,& probata,gl.& Doct.in c.1. de offi.ordi.Sol.tñ prout in hac parte legimus,quia quo maiori solēnitate fertur, eo. magis iusta p̄sumit,nō obstat obiectio,qa ītelligitur quo ad actū excōicādi, sed nō quoad modū.no. 1.arg.q̄ solennitas extrinseca denotat maiorem rei perfectionem eoq; magis, quo est de substantia actus.no.2.qđ ēt in iis,quæ habēt rationem formæ aliquando limita.reperiuntur.
l Vocatis, c.cum olim,de testibus, alias lata sine citatione esset ipso iure nulla. Cle. pastoralis,de re iud.ēt si ess et lata in fauorem nō citati,no.in le.ea q̄,Co. qūo,& qñ iudex.& per Ab. in c.causam,quæ de iu.ante fi.& c. qm̄ cōtra.de p̄b.
m Loco.Est autē locus cōgruus iudicis is, in quo p̄decessoris sui sūt soliti ius reddere alias sentētia nō valeret,l.pe.ff de iust.& iu.& ibi p Legistas & in le. cū sentētiā.C.eo. quod intellige in ordinario,uel ēt in delegato ad uniuersitatē causarum,secus in delegato ad causam particularē quia is,ex quo non habet certum locum, potest ubicunque vult, ēt,in camera locum diligere,habetur in locis præalleg.item locus erit congruus, si sit tutus,& non aliter.Bal.in l 1. C.de sente.ex breui.c.reci.c.statuimus,de offi.deleg. in 6.Alios plures casus,in quib. iudex dum fert sententiam in loco ordinario,uel certo,residere non tenetur, ponit Venus.in Spe.u. aureo in principio tertiæ partis prin.indi sub nu.72.

Locus cōgruus.

n Tempore.Vt quia tunc ius dicatur, alias non valeret,in l.fi.C.de feriis,& in l 2.ff si quis in ius voc.non ie.it et in l. 1.C.quomod , & quādo iudex.Item quod feratur sententia die & hora,qua facta est c tatio,alias non ualeret.l. aut q̄ aliter, in prin.& in l.si uitem.§.fi.ff quod ui,aut clam, & l.cum non eo die,C.quando prouoc.non est nec
cess.

cet. Item consideratur tempus, vt feratur sententia non perempta instantia, ut per Legistas in l. properandum, in prin. C. de iud. fac. simile de arbitro, l. si cum dies, §. si infra, & l. non distinguemus, §. cõpromisso, & §. fi. ff. de arbitr. Item ut feratur de die non de nocte, habetur in l. more Romano. ff. de feriis, & in c. consuluit, de offi. de le. Itẽ q non sit lata pendente dilatione. leg. siue pars. C. de dila.

significasti. de homic. & not. de hoc in c. fin. eo. in 6. & dicitur sedendo, & non in sede: quia dẽ facto sedere, nec sufficeret, si superstaret uel iaceret, sed si culus iudicis doleret, ita, quod non posset sedere, dic ut not. In d. c. fi. unde hæc notula sumitur.

iudex ipse sedens [a] sententiam de scripti [b] recitatione proferet: alias, si non iudex, sed alius [c] legerit, uel scriptam litigatoribus tantum ediderit [d], vel stando non sedendo [e] tulerit, nullius penitus momenti erit, ut ab ea nec appellare sit necesse [f].

Episcopus potest sententiam per alium recitare, hoc dicit.

Episcopo tamen, quem tantæ dignitatis apex [g] attollit, instar personarum illustrium [h], sententiam per alium recitare permittitur.

Ex pluribus iudicibus sufficit, quod unus recitet sententiam, usus plurali numero, secus in actu electionis, h d.

Sed & si plures iudices [i] sint, uel arbitri, [k] si cæteris præsentibus, ac mandantibus [l] per vnũ tantum sententia recitetur, si plurali [m] numero perlegendo usus fuerit, perinde habebitur, ac si ab omnibus recitata fuerit, licet aliud in electione [n] seruetur.

Si duo iudices ordinarij sententias diuersas ferant, tenet sententia lata pro reo,

a Sedens. Anima enim sedendo & quiescendo fit prudẽtior. Vnde Hieronymus super Danielem c. 2. super illis uerbis: Antiquus dierũ sedit. sic dicit. Sedens describit ut maturitas sententiæ comprobetur.

b De scripti. Scribenda est aũt sententia, nõ ut melius probetur, ut alia gesta, sed ut cum maiore deliberatione & maturitate feratur. Ab. in c. sicut. eo. ante fin. uer. uel tertio.

c Alius legerit. Quid si iudex non uiter excæcatus est, uel nescit legere: Cũ tales iudicare possint, l. cæcus. ff. de iud. ubi de hoc, & l. certi. C. eo. ti. Sol. delegetcausæ definitionẽ alteri, uel faciat p alium legi petitionẽ & allegationẽ partiũ, & ipse ipsũ ab alio instructus pferat uerba definitionis cãæ. s. absoluo, uel cõdẽno q licet non uideatur pbare Host. in sum. eo. §. qualiter, approbatur tñ ab aliis cõiter, & a cõsuetudine, ut no. in c. fi. eo. in 6.

d Ediderit. s. iudex, nec est aliqua uis, an edita fuerit aperta, uel clausa, ut no. in c. fi. eod. in 6. Arg. contra, io c. appellatio, de appel. in 6. Sol. ut ibi p Io. And. & de hoc l. 1. C. de sen. ex breui. reci.

e Non sedendo. Et hoc non solũ cum iudices definitiue pronunciant, sed etiam quoties res plenã cognitionem desiderat, l. 2. §. dies, ff. quis ordo in bon. post. ser. & § sancimus igitur, auth. ut ab illust. & qui sup eã digni sunt. §. sedebãt, auth. de iudi. 23. q. 1. c. paratus, ibi. Sedes me iudicare. Quid si iudex sedeat in alta turri, vel palatio, & partes erãt inferius? Dic, q ualet sñia, potuit. nisi puidere de tuto loco, si forte timebat, arg. c. cũ locũ, de spon. c. bonæ. 1. de elec. & l. q meo. §. si uẽditorẽ, ff. de acquir. poss. & arg. l. 3. C. vbi sen. vel clariss. ante medium ad hoc etiam c. statuimus, de offic. deleg. in 6. et c. fi. de hæret. eo. lib. Idem possumus affirmare de eo, qui sederet super equum, argu. le. qui sella, ff. de rui. rusti. prædi, & c. dilectus, & ca, c. vno delegatorum. de offi. deleg. et § 1. Instit. de actio. interdum tamen magna est differentia, c. fi. eo. in antiq. & c. 2. de arbit. in 6.

f Necesse. Vt 2. q. 1. c. in primis. in fi. & c. fi. eod. in 6. cum ibi not.

g Apex. Nec. n. est dignitas in ecclesia Dei episcopatu maior. & fac. c. sane, ll 2. de off. deleg. & c. 2. eod. tit. in 6. cum con cor. alleg. in c. fi. eod. in 6.

h Illustrium. l. 2. C. de sen. ex breui rec. §. sancimus, & auth. ut ab illust. & qui super eam digni. sunt. Hẽs ergo casũ, in quo iudex nõ recitat per se sententiã, sunt & alii, i qui bus ualet sn ĩa sine his solennitatib. ut no. in c. fi. eod. in 6.

i Iudicis. Siue ordinarii, siue delegati, ut no. in ca. pen. eo. in 6.

k Vel arbitri. Nota æquiparationẽ inter iudices & arbitros. Ad idẽ

l Mandantibus. Ergo si alii præsentes essent, sed non mandaret, secus: & sufficit ita esse scriptum, ff. qui. et a qui l. prospexit 6 q. 3. c. scriptum est, & sic taciturnitas hic non habetur pro mandato, et fac. c. qui tacet. de reg. iur. in 6. et quod ibi Ioa. And. Nec enim in sententiis procedit ratihabitio sicut in aliis actibus, de hoc 9. q. 2. c. 1. cũ vos, de his, quæ fi. a præla. et c. caute ergo facit is, pro quo lata est sententia ab uno solo recitata, si de mandato aliorum possit fidem facere, sicut de sententia, et pro hoc fac. quod not. in. c cum in iure, de offi. deleg. et in c. pen. eod. in 6. unde sumitur hæc notula.

m Plurali numero. Idem si singulari, si collegæ, qui hoc possent, illi uices suas commisissent, non solum in recitando, sed etiam in pronunciando, ue no. in c. pen. eo. in 6. uerbo oportet.

n In electione. In ea enim (vt censeatur unica et communis) est ab uno uice omnium, siue per cõpromissum, siue per scrutiniũ procedatur, electionis prenunciatio p uerba singularis numeri facienda, c. pen. eo. in. 6. Sed quid dicemus in collationibus, si ad plures spectet collatio, erit necesse fieri ab uno, et per uerba singularis numeri? Resp. negatiue,

gatiue:nam ubi non habet locum c.quia,propter de elect.ibi non hēt locum quod hic dicitur,& in c.pen.eo.Sed in collationib.non habet locum decretalis illa,quia pp,& ita fusius no.in d.c.pen.

Ex facto, CASVS. Sæpe contingit quod iudices sint plures ad vnā & eandem causā definiēdam,vt in auditorib.Rotæ experiētia docet, & cum aliqñ inter se non conueniāt ppea super uno, & eodē negocio diuersas,uel contrarias ferant sententias,& iō dubitatur de ea cū ualore,sicut.n.una p̄sumptio tollit aliā,c.literas, de præsumpt. ita quoq. hoc idē vi debatur,dicēdum de sententiis præ dict.cæterū. Sol. vt hic legimus,q͂ qualitas sentētiæ debet regulari a qualitate potestatis, & materiæ,& cū Sol.sit data pro distin.ideo nec etiā obiectio aliquid concludit. No.primum argumentum factum,esse ita interpretādum,ut potius ualeat quam pereat No. 2. quod ualor sententiæ cognoscitur ex præsumptione,sic cōiuncti ex qualitate iurisdictionis, ex fauore causæ,& ex forma a qua est lata.

nisi actoris causa sit fauorabilis: si uero delegati sententia pendet ex uoluntate delegantis: si uero arbitri, neutra tenet,h.d.

Ex facto [a] dubitatum fuit duobus [b] iudicibus diuersas proferentibus [c] sententias, [d] utra sit habenda potior? in qua specie responsum est, quod si ex iurisdictione ordinaria [e] processerunt, tenet pro reo, [f] non pro actore lata sententia, nisi agentis causa sit fauorabilis, vt puta, [g] libertatis, [h] dotis, [i] matrimonii. [k] Si uero ex delegata,vtraque ex delegantis pendebit arbitrio. [l] Quod si ex compromisso [m]

f Pro reo. Hoc iō quia sumus in fine causæ, nam si essemus in principio,faueremus actori,in medio utriq. ut per Bart. in l.de die, ff. qui satisd.cog.p Ab. & alios,in c.examinata, de iudi. fac.l. fauorabiliores,ff.de reg. iu.l. non est nouū. C. de eden.c. ex literis,de proba.c.cū sūt iura,de re.iu.

g Vtputa. No.verbum exemplificatiuū.unde cū exēpla non restringant regulam,l.ita uulneratus, §.illud.ff.ad leg. Aquil.no.in c.1.ne cler.uel monach. idē etiā erit in alijs causis fauoralibus,cum casus a regula excepti extendantur ad similes,ad no.in l.1.C.de cōdi.indeb.c.cum dilecta,de cōfir.util.uel inutil.sequitur Ab.post. Vinc. in c.fi.ed.

a Ex facto. Vt in c.fi.eo.iu antiq.unde sumitur.

b Duobus. Idem si sint plures in numero pari, puta,quattuor sunt iudices,duo pronunciant pro una parte,alij pro alia:aliàs si pronuncient in numero dispari,uel etiam pari,& sint præsentes, & appareat quæ sit maior pars,tenebit sententia maioris partis,ca.1.& 11.dist.65.l.duo ex trib ff. de re iu.& l si in tres.cum l.seq.& l.diem, §.si plures.ff.de arb.Fall.in casu, c.pastoralis, primo responso,de rescr.Item secundum quosdam fallit in causa criminali episcopi,quia tunc nō valet sentētia,nisi omnes concordent,6.q.1.ca.1.& c.si quis episcopus criminaliter.do.in c.fi. eo. & per Legistas late,in l.duo ex tribus.ff.de re iud.

c Proferentibus. Hoc intellige quando oēs sunt præsentes : alias uel uno absente lata sentia erit nulla,c.causam matrimonij,de offi.de leg.& not. in c.fi.eod.

d Sententias. Quid in aliis ordinationibus, puta ecclesia posita est in limite duarum diœcesum,ita quod subiecta est duobus episcopis,quid erit agendum si non conueniant in ordinando? Resp.superioris erit officium prouidere,ut alternis annis disponant,arg.l.quoties,ff.de usufruct.& not. in c.licet,17.q 3.& sequitur Abb.in c.fi.eo.uer.in aliis. Ad materiam uide not.per Bart.in l. Pomponius alias i l.si uni.ff.de re.iu.& Ab.i c.prudētiā,de of.de

e Ordinaria. Vt si sint duo comites,duo consules, & similes,in ecclesiasticis,potes ponere exemplū in duobus vicariis eiusdem episcopi, qui habent ordinariam,no.in c.perlectis,dist.25.& in c.licet de offic.uic.in 6.& per Inn.in c.suam.de offic.uic. Item in duob.episcopis,qui ex speciali dispositioue Papæ possunt præesse uni episcopatui,no. in 6. non autem,7.q.1. Item in duobus episcopis diuersarum diœcesum,quibus est eadem ecclesia subiecta,quod potest esse de iure cōi,ut no.in proxima superiori notula.Item in duobus eiusdem coadiutoribus, ut habetur in c.1.de cler. ægrot.

h Libertatis. Quæ omnibus rebus est fauorabilior. l. libertas.ff.de reg.iur.fac.c.ex literis.de proba.l. inter pares. ff de re iud.

i Dotis.l.1.cum materia,ff.sol.mat.Quæ intantū est fauorabilis, ut dicat ibi Paul.de Cast. q͂ cum ad tollendam aliquam ambiguitatem nō succurrit aliqua responsio,bona erit responsio, hoc speciale est fauore dotis.fac.capit. nuper,de doi.post diuor.rest.c.ex literis,de pignor.

K Matrimonij.f.si fertur sententia in fauorē matrimonij:nam in dubio standum est pro matrimonio,c.licet ex quadam.in fi.de testa. Inde Hostien.in c.super eo.de cog.spi.dicit, q͂ si reperitur aliquorum opin.pro matrimonio, illa sequenda est,licet multi teneant contrarium,quod sequitur Abb.in c.fi eo.nisi esset euidenter falsa,aut possit conuinci rationibus probabilius,fac. quod ponit Ioā.And.in d.c.fi.& alij,in c.pen.de despon. impub.uidelicet,quod si non apparet quando furiosus habens dilucida interualla contraxerit matrimonium,præsumetur contraxisse tempore dilucidi interualli.

l Arbitrio.Ita ut possit neutrum approbare, per ea quæ Ab.in c.fi.eo. uer.si uero ubi & de delegato ad uniuersitatem causarum, & de ordinario procedente cum delegato Papæ.

m Compromisso. Intellige hoc de compromisso uoluntario,non autem necessario,secundum Ioā. And. Vnde quod hic dicitur non habebit locum in arbitris iuris,de quo plenius per Abb.in c. fin. uer. circa ultimā.eo.Sed quid in arbitratoribus? Respondeo,idem quod in arbitris uoluntarijs,cū sit eadem ratio,secundum Abb.in dicto cap. fina. uer.& idem,

a Vtra

a Vtraque. Simile no. in c. si duo, in 3. gl. de procur. de duobus procuratorib. alicuius, quorũ vnus negat, alter confitetur, nam nihil putant egisse.
b Destituetur. Sed quæritur de rõne diuersitatis? Respon. ut no. in c fi. eo. in glo. fi. & ibid. per Abb. ver. uñ ego puto, quod ratio fundamentalis deciden di, &c.

lata contra leges ciuiles est nulla et in foro ecclesiastico. Quid aũt si sit lata cõtra extrauag. cõtra simile legis, cõtra rõnem expressam, cõtra statuta loci, diffuse in d. c. 1. & in c. pastoralis §. qua vero, de offi. del. & in c. pastoralis, de fid. inst. & fac. In sti. de offi. iudi. in prin. Quid aũt, si sit lata cõtra consuetudinẽ. Habẽt i d. c. 1. & in ca. cũ cã. eo & alibi sæpe

vtraque [a] firmitatis robore destituetur. [b]

Si unus ex pluribus iudicibus pronunciauerit, nulla est sententia, h.d.

Quod si pluribus iudicibus [c] datis, unus tantum ex eis pronunciasse proponatur, adeo nullas sententia uires obtinebit, ut nec prouocationis remedium necessarium sit futurum.

Iudicare secundum leges & consuetudinem, debet quilibet iudex, & summus Pontifex. h.d.

Sed siue ordinarius sit, siue delegatus iudex in primis illud obseruare debet, ne cõtra id iudicet, quod legibus, [d] aut canonibus proditum sit: alioqui ipso iure sententia [e] non subsistet. [f]

Nec Romanus Pontifex potest recedere a legibus, nisi ex causa, h.d.

In causis quoque, quæ summi Pontificis [g] iudicio deciduntur, cum in similibus [h] causis ceteri teneantur iudicare similiter, iuris ordo, [i] & uigor æquitatis subtiliter obseruandus

c Iudicib. Datis, 2. q. 6 §. itẽ si plures, vnde sumitur & de hoc ibi plene not.
Sed siue. Casus Quidã iudex Mutinẽs. satis imperitus, suo sẽsu iudicabat, vñ fuit q̃situm an posset, & dato, q̃ non posset, qualiter esset puniendus, in 1. c. affirmatiue rñdebat, qa si aliter esset, nõn possent lites definiri cũ ll. sint similes, & snia respiciat casum singularẽ: in secũdo uero iuxta l. respiciẽdum, & l. aut facta. ff. de pœnis, uidebatẽ esse procedendum. Cæterũ utrũq. ca. Sol. prout in hac parte cauetur, qa alioquin ll. essẽt frustratoriæ, & pœnas non possent

sti. de offi. iudi. in prin. Quid aũt, si sit lata cõtra consuetudinẽ. Habẽt i d. c. 1. & in ca. cũ cã. eo & alibi sæpe
e Sentẽtia. Nota q̃ snia nulla appellatur snia, sed hoc large & ĩpro prie, secus stricte, l. sancimus, C. eo. fac. l. 4 §. cõdẽnatũ. ff de reiud. no. in Cle. 1. de seq̃st. poss. & fruct.
f Non subsistet. c. 1. eo. ubi de hoc latissime p Abb.
g Sũmi Põtificis. Idest, Papæ Romani. Interdũ. n. & simplex eps appellat sũmus sacerdos, & Põtifex Maximus, dis. 21. c. cleros. ver. Põtifex. fac. c. ĩ causis, eo. unde sumitur.
h Similibus. Sed cõtra l. nemo. C. eo. Sol. contrariũ pcedit in snia inferioris: secus in snia principis, ut hic, & in c. in cau

imponere, quod non est dicendum. Non obstant obiecta, quia ad primũ rñdetur, quod lex uniuersalis debet applicari ad casum particularẽ & sic secundum ll. iudicare, uel dicas, quod in illis casibus põt modo præiudicare in quib. habet arbitriũ, secus aliter. Ad secundum dico, prædict. ll. esse intelligendas in illis casib. in quibus pœna nõ est a lege imposita. No. 1. argumentum quod proprium sit sententiæ declarare ius litigãtiũ, quod facit ad q. an sententia faciat ius. No. 2. quod dupliciter actus dicitur nullus, uidelicet ipso iure & per exceptionem, sed in dubio præsumitur ualidus. not. 3. aliquem posse puniri multiplici pœna ob diuersos respectus atque causas, ut docent Doctο. in c. de tuis, de accusa. No. 4. quod non solum transgressores legum, & canonum sunt puniẽdi sed etiam contemptores pœnarum.
d Legibus. Nota differentiam inter iura ciuilia & canonica. Nam legum appellatione veniũt iura ciuilia appellatione canonum veniunt canonica. & large sumpto vocabulo omnis cõstitutio ecclesiastica potest appellari canon. c. 1. ubi Abb. eo & c. 1. de consti. & c. Nicæna. dist. 31. uide de hoc gl. in sum. dist. 3. Itẽ canones possunt dici leges, d. c. Nicæna, arg. contra, dis. 2. c. lex est. Et mirum probatur hic, et in d. ca. 3. unde sumitur, q' snia

Canon.

sis, eo. et in l. fi. C. de ll. ratio diuersitatis: qa quid quid principi placuit et c. §. sed q̃ prin. Inst. de iur. nat. gen. & ciuil. Et quia non præsumitur q̃ processus principis hẽat maculã, c. in sede & cap. hæc est fides, 24. q. 1. omnia. n. præsumũtur per eũ plene examinata, ca. Apostolicæ, 35. q 9. arg. l. uni ff. de offic. præfec. prætor. Sed inferiorum non sic præsumitur iudicium integrum, nec habent legis condendæ potestatem, uel interpretandi quoad alios, fac. quod no. in c. 1. de postul. præl. & per In no. in c. cum speciali, de app. immo plus in re dubia iudicare debemus exemplo etiam inferiorũ, c. si quis, eo. c. fi. ubi etiam gl. dist. 20. l. si de interpretatione. ff. de ll. tenet Abb. in d. c. in causis, ubi prolixe, & per distinctionem multorum membrorum hoc declarat scilicet quando sententia principis faciat ius quoad alios.
i Iuris ordo. Hoc intellige respectu præiudicii quod generaretur, si princeps non seruaret leges, æquitatem, & iuris ordinẽ, non quod ipse sit magis astrictus, quam cæteri, cum sit supra leges l. digna uox, C. de ll. & l. princeps. ff. de legib. c. pro posuit, de concess. præb. immo sententia lata per principem non seruato iuris ordine ualet secundum distinctionẽ Abb. & Doct. in d. l. e. princeps, et l. fi. C. de legib.

a Obser-

a Obseruandus erit. De hoc 35.q.9.
b Necessitatis. Vel saltem utilitatis, nec enim papa debet sine causa dispensare, traditur in cap. de multa de præb.
c Expresse. Cap. cum inter eo. Videtue ergo requiri ad hoc, ut sñia sit ipso iure nulla, ꝙ contineat iuris errore expressum in ea, & ꝑ hoc l. si expressũ, ff. de appel. l. 1. C. de sent. q̃ si app. rescin. & 2. q. 6. c. definitiua, §. sñia, & ita tenetur cõiter in ca. 1. eo. & in d. c. cũ inter, licet Ab. in d. c. 1. nõ putet materiã hanc stricte accipiẽdam.
d Retractãda. Immo vr̃ quod hæc sñia sit ipso iure nulla, quia & ipsa est contra ius constõnis, & ius cõe: nã ius cõe mãdat istam sentẽtiam ferri, ut inf. §. ꝓx. & in ca. forus, de uer. sig. Sol. q̃d lata sententia cõtra ius litigatoris licet mediate & implicite, uideat cõtra ius commune, tamen nõ est expresse contra, quæ expressio req̃rit ad inducendã hanc nullitatẽ, c. cum inter, eo. rõ diuersitatis est, quia qñ nil exprimit cõtra ius cõe præsumitur sñia iusta, maxime cũ pars uideat acquiescere nõ appellando, c. causam, cũ seq. eo. sed quando exprimit causam cõtra iust, tollitur omnis præsumptio sententiæ, merito tam quam notorie iniusta dicitur nulla.
e Dicitur. Concor. 2. q. 6. §. item si sententia.
f Asseritur. Quo casu non sufficit ad concludendam iniustitiam sñiæ ostendere ex actis probationem contra q̃ sñia est lata: quia nõ semper iudex in sententiãdo applicat mentẽ ad unam speciem probationis. Ant. de But. in c. in pñtia, de renunc.
g Is aũt. dixi supra quõ debeat se gerere iudex, ut sententia ualeat nunc dicit de pœnis, quæ debent infligi male iudicanti. Et continet hic §. quædam requisita ad hoc ut possint habere locum pœnæ de quibus hic. Primum est, q̃d decernat in grauamen partis. Secundum, q̃d in iudicio. Tertiũ, q̃d fecerit. Idem tñ esset, si omisisset, secundum Ioã. An. Anch. & Perus. in c. 1. eo. in 6. cum ẽt omittens dicat facere l. si mora. ff. so. matr. Quartũ, q̃d per gratiam, uel per sordes. Quintum, ꝙ contra iustitiã. Sextum, ꝙ contra consciam, & si unũ istorũ deficeret, non esset locus dispõni istius §. argu. l. si quis ita stipulatur, ff. de uerb. obl. l. si hæredi plures, ff. de cond & dem. Sed mihi vr̃, ꝙ ultimũ req̃situ destruat totã materiam, cũ cuilibet sit ĩ prõptu dicere se nõ fecisse contra consciã.
h In grauamẽ. Primum requisitũ.
i In iudicio. Secũdum requisitum. Sed quid de arbitro, nunq̃d hæc pœna in ipso locũ hẽbit? Resp. non, de ordinario. n. & dele. tantum, cauet, & hæc est pœna, ideo non amplianda, c. pœnæ, de pœn. d. 1. ca. odia. & c. in pœnis, de re iu. fac. no. in c. 1. de for. cõp. in 6. & hoc cõiter probatur, licet cõtrarium videatur sentire gl. in c. 1. de cõfes. in uerbo iudices. in 6. uide ibid. per Peru. & hoc intellige in arbitro compromissario, secus in eo, qui succedit ĩ locum iudicis ordinarii, uel delegati, ad hoc ca. ab arbi. de off. del. et no. in c. 1. eo. in 6.
k Fecerit. Tertiũ requisitum. Idẽ si omiserit.
l Per sordes, i. prece, uel precio, uel aliter ex corruptione, & est quartum requisitum.
m Ordinarius. Fallit hoc in episcopis, qui licet cæteris delinquendo grauius peccent, ca. cum quidã de iureiu. tñ aliqua suspicionis pœna ẽ canone inducta non comprehendunt, nisi de ipsis caueatur nominatim. c. si cõpromissarius. §. hmõi. de ele. in 6. & c. quia periculosum, de sen ex. eo. lib. & infra de suspen. §. fi.
n Siue delegatus. Quid in auditore & mero executore? Rñ. sm̃ Host. & alios, in c. 1. eo. in 6. non hẽt locum quod hic dr̃, cum hi non sint iudices, c. sup qq. §. & §. uerum, de offic. del. secus si esset executor mixtus, iuxta not. in cle. 1. de off. dele. in gl. magna, & per Perus. in d. c. 1.
o Officij. Quid de beneficio? Respo. sm̃ Host. hoc nõ extenditur ad beneficia, quia si Papa uoluisset utiq. expressisset, ca. ad audientiam, de deci. & de hoc per gl. in c. cupiẽtes, de pœn. in uer. suspẽsi. & p But. in c. inter solicitudines, de pur. Can. in princ.

erit,[a] nisi cum ille aliquid causa necessitati[b] et vtilitatis dispensatiue duxerit statuendum.

Licet sententia lata contra ius constitutionis, sit nulla, secus tamen est in sententia lata contra ius litigatoris, h.d.

Si tamen sententia non contra ius constitutionis expresse[c] a iudice lata fuerit, sed contra ius litigatoris, cum iure quidem teneat, legitimis modis retractanda[d] erit.

Sententia quando dicatur lata contra ius constitutionis, uel contra ius litigatoris, h.d.

Dicitur[e] autem iudex contra ius constitutionis pronunciasse, ueluti cũ defunctus, & minor quatuordecim annis fuisse asseritur,[f] & testamentũ iure fecisse pronunciatur. Cõtra ius uero litigatoris, ueluti cum minor quatuordecim annis, annum quartum decimum impleuisse, ac per hoc testamentum iure fecisse asseritur.

Qui contra leges, & conscientiam corruptus iudicat, uarie punitur, h.d.

Is autem,[g] qui in grauamen[h] partis alterius in iudicio[i] aliquid iniuste fecerit[k] per gratiam, uel per sordes,[l] siue ordinarius,[m] siue delegatus[n] sit, ab executione officii[o]

a Per annum. Ex tunc inchoandum, c.cupientes. §.cæterũ,de ele. in 6.& de hoc no. in c.11.disti.55. & iu c.quæsiuit,de ver.sig.
b Condemnabitur. Fac.l.fin.de pæna iud.qui ma le iudi.& infamis est, l.fi.& l.si filius fa.ff. de iudi.& iure authenticorum condemnatur in triplũ si ciuilis sit causa, si criminalis ĩ cõfiscatione bonorũ c.in exilium agi ter,auth. ut litig. ĩ ex ord.lit.iurẽt. §.si q̃s aũt,auth. sed nouo iure, C. de pæna iudi.qui male iudi. Si aũt p imprudẽtiã iudex male iudicauerit,tenet exqua si maleficio,in q̃tũ visũ fuerit iudici.l. fi.ff.de ua. & extra ord.cog. & insti.de oblig. quæ ex quasi delic.in prin.
c Diuinis, s. officiis, non beneficiis, sm̃ Host. & hoc intellige nõ solum de officio missę,sed ẽt de aliis,pura,de vespe rjs,& matutino, & similib.,secundum Io.An.& Peru.in c.1.eo.in 6.
d Ingesserit. Videlicet officiãdo, sec⁹ si priuatim,& solus dicat illa officia,quia non solum non incurrit pænas hic positas, ut irregularitatem, verum etiam tenetur dicere,licet suspensus,ut no.in c.p̃sbyterorum,dist.28.& sequitur Arch.& Perus.ĩ c.1.eo. in 6.Sed an incurrat irregularitatem,nõ dicendo officium diuinum? Resp.non secundũ glo. in cle.2.de priuil.in uerbo celebrari non debet.
e Irregularitatis. An & quando suspensus incurrat irregularitatem ingerens se diuinis,uide per Peru.post alios,in c.1.eo.in 6.
f Summum Pontificem. No.casum Romano Põtif.reseruatum,de aliis plurib.habetur in c.1.eo. in 6.& ibi Io.An.Dom.& Peru. ponũt vnũ quod est ualde no.s.quod si ista absolutio non esset reseruata summo Pontifici,nihilominus ep̃s talem ad tempus suspensum non posset absoluere,& ualet hoc ad limitationem c.nuper,de sent.exco.et fac.not.in c.1.eo.tit.
g In multis. Quę sunt Deus,iustitia,solitum officiũ,humana natura.fac.ea.t.decri fal.& c.cordi in fi.de ap.in 6.no per Io.An.in c.ad Apostolicæ eo in 6.
h Multiplici. Si ergo lex noua inducat nouam pænam,non censetur abrogare ueterem, sed potius accumulare,de quo per Bar.in l.1.ff.ui bonrapt.per Bal.in l.in eum,C.de furt.

Lata tamen. CASVS. Fuit lata sententia contra Præpositũ S.Gregorii, in causa fornicationis qui intra decem dies ab ea non appellauit, & cũ postea voluisset appellare, iudex nolebat appellationẽ admittere, vnde fuit quæsitum, quia cũ appellatio sit spẽs defensionis, nunquam uidetur de negãda, argumẽto cle.pastoralis, de re iudicatá. Solu. tñ,ut hic legimus,quia ob bonum cõe fuit oĩo conueniens, in certo casu tollere ius appellandi; Ad obiectionem autem dico, q̃d appellatio licet sit defensio quædam est tamẽ iuris humani,& iõ potuit ab eodem iure aliquãdo tolli. Not. 1.causam propter quam res iudicata pro ueritate habeatur, ut dicit l.res iudicata,ff.de regu.iur. No. 2.argumentum,quod in quibusdam reb. ueritas attẽditur,& ĩ quibusdã pręsumptio, & opinio. Ioã.Bap.

per annum [a] suspendendus erit, & ad æstimationem litis parti, quam læserit, nihilominus condemnabitur. [b]

Suspensus ingerens se diuinis, irregularitatem incurrit. h. d.

Et si suspensione durante diuinis [c] sese ingesserit [d], irregularitatis [e] quoque laqueo innodatus, a qua non nisi per summum Pontificem [f] liberari poterit, aliis quoque legum animaduersionibus coercebitur, cum dignum sit, ut qui in multis [g] audet offendere, pęnę etiam multiplici [h] subdatur.

Sententia lata postquam per decem dies non fuit appellatum, regulariter retractari non potest. h. d,

Lata tamen sentẽtia, nisi per appellationem intra terminũ a lege cõstitutum suspensa fuerit amplius reuocari non poterit [i]. Cum. n. post decem dierum spatium [k] sententia in auctoritatem rei iudicatæ [l] transeat, quo ad prouocationis subsidium, intra id temporis spatiũ non recurrit, ideo appellandi sibi aditũ præcludit, qa

i Nõ poterit. Via scilicet ordinaria & iure ordinario: sed per supplicationem,& in integrum restitutionem, bene quandoque potest, vt infra de resti.in integr.§.fin.& per tot.ubi de hoc.
K Spatium. Quod currit a die latę snĩæ.& sic nõ excluditur a numero dies illa,in quo fuit sententia lata,sed tp̃s currit de momento ad momẽtum a principio,tñ hoc tp̃s est utile , sed in progressu est continuum.l.1.§.dies,q̃ñ app.sit.ubi no.& 2.q.6.§.biduum.ubi gl.in vers. vices, si.n.iudex a quo,& ad quem,sui copiam non facit,tp̃s nõ currit,consulit tamen Bar.quod pars protestetur, et appellet coram publicis p̃sonis.sequitur Abb.in c.quo ad consultationem,eo.pro quo uĩ tex.in c. pastoralis,§.præterea,de off.del.et in c.fin.de ap. & ibi late habetur,dic ut ibi.
l Iudicatæ. Ante sententiam: ergo non est reperire rem iudicatam, si ergo ante mandatur executioni,reuocabitur executio,capitul.non solum,ubi not.de appell.in 6.quod habebit locum etiam in causa criminali,tenet Abba.in capitul. quo ad cousultationem,eod.fac.not. per Bartol. in l.qui ultimo supplicio, ff.de pænis,nota per Abba.in capitu.consanguinei,versi.ultimo quæro,eod.

a Ob-

ante rem iudicatam, si ergo ante mandatur executioni, reuocabitur executio, c. non solum. ubi not. de ap. in 6. quod habebit locū, et in causa criminali tenet Abb. in cap. quo ad consultationē. eo. fac. no. per Bar. in l. qui ultimo supplicio. ff. de pœn. & not. per Ab. in c. cō sanguinei. uer. ultimo quæro ep.

per lapsum dicti termini tollitur remediū deuolutiuum. no. in d. c. ad reprimendam, et per Abb. in ca. consanguinei, & in c. ex parte, de restitutio. spoliat. uersi. concludo breuiter. Felin. in dicto capit. lator. Perusi. in ca. directe de appellatio. unde non uidetur dictæ causæ ab aliis differre.

per hoc uidetur interpretatione iuris uelle latę sententię obtemperare.[a]

Interdum nec post decem dies sententia transit in iudicatum. h. d.

Excipiuntur tamen multi casus, in quibus sententię etiam post decem dies rei iudicatæ firmitatem sibi uendicare non ualent, ueluti cum de matrimonio[b] est quæstio, aut seruata sententia salus animę in discrimen[c] adducitur, & alii plures.[d]

Res inter alios acta alijs præiudicium regulariter non adfert, h. d.

De eo quoque admonendi sumus,[e] quod etsi sententia[f] trāsierit in rem iudicatam præter eos, inter quos dicta fuerit regulariter[g] neminem lædet,[h] si quis tamen cum sibi primū de ea re actio, uel defensio competeret, sustinuit sequentem agere, aut passus est eū a quo causam habuit, experiri, ipse quoque sentiet ex re iudicata præiudicium.

a Obtēperare. Sententia enim tunc demum post decē dies trāsit in rem iudicatā, qn vitiū forte in ea contentum est per partes remissibile, & non alias Abb. in ca. iurauit. de prob. concor. l. fi. C. de sent. quæ sine cer. quanti. et l. ab eo. C. quō & quando iud. Et inducitur hoc ad q. an ex sententia condemnatoria iniusta oriatur naturalis obligatio. Vr. n. quod oriatur: quia ex consensu oritur naturalis obligatio. l. 1. ff. de pact. dic ut per Bart. in d. l. ab eo, & per Ab. in c. quo ad cōsulationē. eo. Not. tamen, quod omissio appellationis, pſertim ex causa, non purgat uitiū sniæ quo minus pars possit hēre regressum contra iudicē q̄a iste cōsensus nō ē verus, sed iterpretatiuus vt p Ab. in c. pastoralis, §. q̄a vero. de of. del. idem si pars fecit q̄ tñ potuit puta, quia bis appellauit.

b De matrimonio c. lator. vbi de hoc late hr. eo. causa tamen matrimonialis transit in rem iudicatam quo ad iustitiam, quia non potest amplius super dicta causa procedi ex primis actis. Abb. in c. ex litteris, de resti. in integ.

c Discrimē. c. inter monasterium, vbi in fin. not. eo. Ab. in c. nouit de iudi. Ratio: quia hoc non est per partes remissibile Ab. in c. iurauit, de prob. & no. sup. in verbo, obtemperare.

d Plures. Puta, si simus in causa beneficiali respectu superioris. Abb. in c. cū Bertholdus, eo. & in c. nisi, de pb. & in c. 1. de conce. pb. & in ca. cū olim. de do. & cont. & in ca. cum contingit, eo. tit. & in c. cum dilecti. de ele. Idem in sententia censuræ ecclesiasticæ Ab. in c. ad reprimendā, de offic. ord. & c. alijs pluribus, de quib. per. Ias. in l. admonendi. ff. de iureiur. & viginti quattuor similes casus enumerat. Venuſi. ī suo spe. aureo i prin. 3. partis principalis iudicij. Not. tñ quod in omnibus casib. in quibus sententia non transit in rem iudicatam debet nihilominus appellari infra 10. dies, sicut ab alijs, alias lapso dicto termino appellari non poterit, sed solum per uiam querelæ poterunt tales sētentiæ reuocari, nec pōt adiri iudex appellatiōis q̄a

CASVS. De eo quoque Cum sententia super certo negocio præsupponatur lata, nec ab eo fuerit appelatū ille ad cuius fauorem lata fuit, uolebat ea uti aduers⁹ quosdā tertios in processu non nominatos, ea ratione motus, q̄a res iudicata simpliciter, & non respectiue pro ueritate hr. l. res iudicata. ff. de re. iu. Sol. tamē ut hic in tex legimus, quia actiones morales cum a circunstantiis regulātur, secū dum earū quoque ueritatem uariantur et ideo uerificatur regu. in tex. ad not. & obiectio in contrarium facta non obstat. No. iudicium afficere solum res, & personas in processu nominatas, sed limi. iuxta tex & ibi Docto. in c. fi. de probat.

e Sumus. Hic §. & ca. quamuis, eo. vnde sumitur, materiā continent subtilem, & prolixā, & copiosiorem, quam vt per notula tradi possit, ideoque pro eius clariore, & pleniore elucidatione recurrēdum est ad not. per Doct. in d. c. quamuis.

f Sententia. Quid dicemus de alijs actis causæ, vt puta, de attestationibus, & similibus; Dic quod regulanē a sni a. Vnde quibus nocet vel prodest snīa, nocent vel prosunt acta, c. inter dilectos, versi. nec attestationes. de fi. instr. Inn. & Abb. in ca. causam quæ. de testib. per Legistas in l. sæpe. ff. de re iudi. Item de confessione, vt per Doct. in ca. quamuis, eo. quæ ratione publicæ vtilitatis facit fidem & in alio iudicio, Abb. in d. c. causam quæ.

g Regulariter. Bene regulariter, quia hoc habet satis multas exceptiones, de quibus per glo. in ca. quamuis. ca. in verbo res inter alios, & prolixius, & exactius ibidem per Abb.

h Lædet. Respectu pleni prę iudicij, sed quoad præsumptionem inducendam bene præiudicat, quia acta inter alios transferunt onus probandi in eum contra quem faciunt, Abb. in c. cum inter canonicos, de elect. & not. in ca. dilect. 2. de simo. & in cap. interrogatum, 2. quæstio 5. & per Legistas in l. si duo. ff. de iureiura. Immo Bar. in l. admouendi. ff. de iureiur. tenet, quod illa sententia fa

ciet semiplenam probationem. Ab. in c. quãuis, eod. dicit hoc relinquendum iudicis arbitrio. Sed an saltem prosit. Resp. non, l. res inter alios. C. quibus res iud. non no. & fac. illa regula. Contrariorum est eadem disciplina.

Quorũ uersuũ declarõnem hẽs in d. c. cũ apud. c Quatuor mensiũ. Sed an hoc tempus dandum sit & his, qui a principio confitentur debitũ, cum hic non feratur sententia, sed solum fiat pręceptũ de soluendo? iuxta no. in c. dubium, 2. de ele. & 2. q. 1. c. nos in quem quam, & in l. 1. C. de confes. Quidam ꝙ non, ut no. in l. si debitori, ff. de iud. & i §. omnes, inst. de uerb. ob. Sed in contrarĩũ uř tex. ĩ l. certum, §. fi. ff. de cõfes. dic ꝙ primã opi. approbat consuetudo, q̃ dat confesso solum decem dies. Secũda est de iure uerior, ut per Bar. in d. l. si debitori. si ergo cesset consuetudo, tũ §. fin. is aũt cui hæc tpa indulgentur, ut euitet oẽs molestias, dẽt satisdare de soluendo, d. l. si debitori ubi Bart. & per Abb. in d. c. quoad consultatio nem, eo. uersic. sed quæro iuxta prædicta, ꝙ putat uerum Abb. q̃n talis debitor esset de fuga suspectus, uel non esset soluendo.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

¶ Postquã in præcedẽti. uidimus de sententiis, & re iudicata, sequitur uidere de illarũ executione, ppea ponitur hic ti. iste, qui diuiditur in 3. par. in quarum prima hř qualiter res iudicata sit exequẽda: in secũda, a quo exequenda: in tertia an executor possit de fraude cõtra eam opposita cognoscere: secũda ibi, sed si ordinarius: tertia ibi, ꝙ si princeps.

DE EXECVTIONE REI IVDICATAE. TIT. XVI.

Rem iudicatam sequitur executio, h. d.

SI igitur sententiæ latæ legitima appellatio non occurerit, intra statuta tempora executioni mandanda [a] erit.

Sententia lata in reali actione statim executioni demandatur, in personali post quattuor menses. h. d.

Sed multum intererit, utrum in reali, an uero super personali actione sententia lata fuerit. Primo. n. casu statim. [b] Secundo, non nisi post emensa quattuor mensium [c] spatia executioni mandabitur.

Quadrimestre tempus potest prorogari & breuiari, h. d.

Licet autem quadrimestre tempus in personali actione sit regulariter statutum, ex causa [d] tamen nonnunquam [e] & arctari, & prorogari [f] potest. Sed qui ab initio terminum recepit sponte [g] breuiorem, sibi id imputare [h] debebit, cum ex uoluntate propria

Ioã. Bap. SI igitur. CASVS. Alter litigantiũ uidens ꝙ a sñia ad eius fauorẽ lata non fuit aliter appellatum petebat eã executiõi mãdari, quia si uia eã rescindendi est denegata, sõlũ executio remanebat; sed pars aduersa se opposuit, q̃a uř absurdũ executionẽ cõcedere nisi prius cognito, an sit iusta. So. ut in tex. legimus, q̃a aliter res iudicata nõ haberet pro iudicata, & sic tenet rõ pro altera parte adducta, ꝓ altera vero limitatiuẽ q̃. s. ut dicit tex. executio excederet. No. primo, quod etiam in executione datur certus terminus, idq. uidetur factum vt inde iusta appareat. vnde no. secundo arg. quod creditor non dẽt esse ad exigendũ ita promptus, vt debitor cogatur statim vere soluere.

a Mandanda erit. Quia parum est iura esse in ciuitate, nisi sint, & per quos iura mandentur executioni, l. 2. §. post originem. ff. de orig. iur. & de materia vide per Host. in sum. eo. §. quando & a quibus, & per Spec. in §. videndum, & in c. quoad cõsultationem, eo. vnde sumitur, & alibi sæpe.

b Statim. Vt no. in c. quærẽti, de off. dele. Et idẽ in cã criminali, vt ibidẽ hř, & 11. q. 3. in c. cum apud Et habetur hæc materia clare per hos versus

In personali post menses quattuor in re,
Protinus est omnis sententia perficienda
Sic in criminib. sed casus excipe quinq;
Cõfessus prægnãs iratus, et insula, seru⁹.

d Ex cã. Quis autẽ probare debeat in causa appellationis, an appellans, quod sine iusta cã iudex terminos iuris breuiauerit, an appellatus, ꝙ ex cã fecerit: vide per Ab. in c. quoad consultationem, eo. ver. qui autem probare.

e Non nunquam. Non ergo semper & indistincte sed cum causæ cognitione, iuxta not. in l. a procedente. C. de dilat. & per Ab. in c. quoad consulationem, eo. versi. sed ego, & uersi. & fac. hæc littera, & in c. cum sit, de appel. Bar. in l. 2. ff. de re iu. & in c. quærenti de offi. deli.

f Prorogari. poterit aũt prorogatio fieri ẽt sine cã cum sit fauorabilior coarctatione, ita no. in l. 4. §. si quis. ff. de re iud. ꝙ. intelligit Ab. quãtũ ad hoc q̃d factũ iudicis valeat, nisi appelletur. poterit tñ sm̃ eũ appellari, quia non debet aliam partem sine causa grauare, de quo late per Legistas. in d. §. si quis, & per Nattam in Cle. sæpe, de ver. sig.

g Sponte. Secus si cõtradixit, & inuitus recipit, secundum Host. sed sm̃ Inn. in dubio præsumit q̃s sponte recepisse de quo dic latius per Ab. in c. quoad consultationem, eo.

h Imputare. Sed cõtra, quia immo uidetur, quod lex suppleat factum hominis, l. 4. §. si quis condẽnatus. ff. de re iud. Solu. secundum glo. in c. quoad con-

iuris beneficium conptemsisse uideatur. Vnde postea non audietur appellans, nisi forte aduersus eum modus executionis canonicus excedatur,[a] siue ab ordinario,[b] siue etiam ab arbitratore res iudicata fuerit.

Delegatus a principe potest propriam sententiam intra annum exequi, h.d.

Sed si ordinarius [c] ad mandatum [d] iudicis a Principe [e] delegati nolit, aut quibusdam obsistentib. sententiā ab eo latā suo effectui mācipare nequeat, datus ipse iudex illā executioni mandare poterit,[f] & resistētes ecclesiastica [g] snīa coercere,[h] & nō solū usq. ad quadrimestre tps quod ad soluendum debitum a lege reo cōceditur, sed vsq. ad annum [i] integrū ad

consultationem eo.ꝙ id quod hic dicitur, procedit quando iudex arctat cum causa, ut not. hic in uerbo nonnunquā contrarium quando sine causa, sed hæc non placet Ab. quia si pōderentur uerba uersiculi, & qui ab initio. clare ibi innuitur ꝙ ēt si sine cā iudex decurtauit spatiū, imputandum est sponte recipienti alias uer. ille supflueret, quia ubi iusta causa subest, nō requiritur quod iudicium exerceatur in inuitum, secundum Host. quē sequitur Ant. uis ergo tota uidetur in hoc, s. an pars sponte receperit termi num breuiorē an non sponte, ut per Ab. ibi, uer. & tm circa prima, fac. l. ad solutionē, ff. de re iud.

a Excedatur. Sic 2. q. 6. §. sunt quorū & §. ab executore, & capitulo nouit, de appellat. & c. super quæstionib. §. nos autem, de off. deleg. & l. ab executione, Co. quorum appell. nō reci. Sed videtur quod numquam sit necessaria appellatio, quia aut executor facit quod mandatur, & tunc non excedit, aut facit aliud, & tunc nulla est sententia sua, vnde nō est necesse appellare, ca. 1. de sent. & re iud. quia nō fuit seruata forma mādati, vt ca. cum dilectā. de rescrip. cap. examinata de confirm. vtil. vel inuti. Respon. iudex potest excedere mandatum faciendo quod mandatur plus aggrauando illum contra quem fit executio, nā tunc tenet sententia & necessaria est appellatio. Item si objiciatur excōmunicatio, c. 11. quæst. 3. ca. cum excommunicatio, & c. cum inter, de exec. & ca. pia, eodem titu. in 6. item si inuocatio facta esset post rem iudicatam: nam tunc mutatur ordo executionis l. 4. §. si ex conuentione. ff. de re iud. Item si præuenire velit tempus quadrimestre d. l. 4. §. si quis condemnatus. Item si male interpretetur sententiam. l. ab executore, ff. de ap. Item si objiciatur quæstio falsi, c. de cætero, extra de sen. & re iud. l. iudicati, C. si ex fals. instrum. & ca. super eo, de falsarijs, Item si fiat exceptio, per quam retro. nullum fiat iudicium, vt in c. nostra, de procu. & hæc not. in c. quoad consulationem, de senten. & re iud. super verbo excedatur. Sed adhuc contra d. l. diligenter. ff. man. vbi dicitur, quod q excessit mandatum, aliud quidem facere videtur. Solue, vt per Abb. in d. c. quoad cōsulationem. uer. sed contra præcedens dictum.

b Siue ab ordinario. Vt Per. Host. in summa eo. §. quando, & a quibus, ver. & a quibus, & per Spec. eo. §. nunc dicendum.

Sed si. CASVS, Quidam iudex delegatus volebat ad petitionem alterius partis suam sententiā executioni mandare, ea rōne, quia qui potest circa antecedens vr ēt posse circa consequens, c. trāslato, de const. altera uero pars opposuit exceptiōnē de ptāte, quia iā functus est officio suo. l. iudex ff. de re iudi. & ideo non uī ipse posse se amplius intromittere. Solū tamen ut in tex. legimus, quia si aliter esset executio, sæpe traheretur in longum, ad obiectiones aūt dico ꝙ per unam cōfirmatur solu. altera uero aliqñ uerificatur. Not. casum in quo iurisdictio delegati extēditur ad euitandū absurdum, & sic est īferendum, quædam esse concedēda aliquando pp aliqd bonum, quæ alias prohiberentur.

c Ordinarius. Ad quem regulariter pertinet executio sententiarum, ut infra eodē §. cum igitur.

d Ad mandatum. Nota, quod delegatus Papę pōt mandare ordinario loci quod sententiam suam exequatur, nec mirū, quia quo ad causam sibi commissam maior est omnibus post Papam, capitulo studuisti, de offic. delegat. & repræsentat personam Papæ, vnde honorari debet vt Papa, capitu. sane, de offi. delegat. capita. finali, distin. 93.

e A Principe. Secus in delegato ab inferiore, de quo per Abbatem in cap. si quis contra clericum de foro compet. & aliquid per eundem in c. significasti, de offi. deleg. vnde hic sumitur, & per Legistas, in l. a diuo Pio, ff. de re iu.

f Poterit. Sed an possit delegatus a principe non requisito, vel non detrectante vel impedito ordinario, per se principaliter propriam sententiā executioni mandare? Et nō videtur, cum hæc littera, & ca. significasti, de offic. delegati, videantur late hanc potestatem concedere defectum ordinarij contrariū verius, vt per Ab. in d. c. significasti, ver. sed quæro nunquid.

g Ecclesiastica sententia. Cap. quęsitum, & cap. significasti de off. dele. Sed an possit talis delegatus Principis inuocare brachiū sæculare? Respo. sunt opin. communiter tenetur ꝙ sic, vt per Abb. in d. c. significasti. ver. extra gl. quæro. non tamē potest habere officiales armatos.

h Coercere. Cuiuscunque dignitatis sint resistentes, ratio: quia repræsentat personam Papæ, cui totus orbis subest. 9. q. 3. c. cuncta per mundum, vnde secus in delegato alterius.

i Ad annum. Post annum vero expirat iurisdictio talis delegati, licet sententia non fuerit executioni mandata. quāquam aliud sit in ordinario lege prima. ff. ne vis fiat ei, & no. in c. quærenti. de offi.

offi dele. unde sumitur. & ibi late per Glossatores, & Doct. erit aūt hic annus continuus unde curret omni tpe. Regulariter. n. omne tēpus intelligit continuū, nisi reperiatur contrariū, not. in rub. ff. de diuer. & tēp. præsc. & in cle. vni. de testi. in integ & sic curret et diebus feriatis, & dato impedimēto & habebit iste annus dies 365. sicut annus qlibet, nec est curādum, quod incidat annus bissextilis, nam secundum Abb. in d. ca. quærenti pro regula capiendum est, ꝙ ubi a iure datur annus intelligitur de 365. dieb. continuis. l. 3. §. Stichus ff. de stat. lib.

a Iurisdictionem. Nisi fuisset dies ꝓfixus iurisdictioni quia tunc post terminū non posset delegatus se impedire sc'd'm Io. An. in c. de causis de offi. dele. sequtur Ab. in c. significasti. e. tit. in 3. not.

bet dubium, vt hic, & c. de cætero. eod. vnde sumitur. Sed dubium potest esse de inferioribus & cōmuniter tenetur idem esse saltem de iure canonico, quo iure omnia sunt delegabilia, habetur i c. quod sedes. de offi. ord. ex quo infertur secundum Abb. in d. c. de cætero. ꝙ ordinari⁹, vel delegatus a principe, possunt delegare executionem sententiæ, licet executio requirat maiorem iurisdictionē, quam requirat decisio causæ.

exequendam sentētiam iurisdictionem [a] exercere poterit.

Iudex deputatus super executione sententiæ admittit executionem fraudis, seu nullitatis, non ut super ea pronunciet, sed negotium ad superiorem, qui iudicauit transmittat. h. d.

Quod si Princeps propriam sententiā per aliquem executioni mandari iubeat, [b] & circa negotium fraus interuenisse dicatur, [c] executori de toto negotio cognoscendi facultas non [d] erit, sed ad superiorē quæstiones, si quæ inciderint, deferri oportebit.

Iudex ordinarius tenetur exequi sententiam delegati a Principe etiam iniustam h. d.

Cum igitur, regulariter contingat, ꝙ executio sententiæ ordinario demandetur, quæri poteri, an si ipsam iniustam esse cognouerit, executioni eam mandare debea, tan sit ei subsistendum potius. In qua specie responsum est, quod cum ordinarius delegato teneatur obsequi, licet sententiam non esse [f] iu-

Ioā. Aap.

c Dicatur. Scilicet circa negotiū principale, vt quia fuerit obtenta sententia per faudem, puta, per falsos testes, vel per falsa instrumenta, nam si hæc objiciantur coram executore, ut executio differatur, non est executori facultas hoc cognoscendi, quia sic asstmeret partes iudicis quod esse nō debet. l. si vt proponis C. de exe. rei iudi. sed debet referre superiori, capitu. de cætero, eodem fac. capitu. super eo. de falsis.

d Non erit. Immo contra 25. quæstio. 2. cap. etsi non cognitio C. cōtra ius uel uti. pub. Sol. secundum gl. in cap. de cætero. eodem quod hic sumus in mero excutore, qui nullam habet iurisdictionem annexam, sed nudum tantum ministerium. Contraria uindicāt sibi locū in executore mixto, qui scilicet habet iurisdictionem & cognitionem annexam. Hæc Solutio non placet Ab. quia merus executor nullam admittit exceptionem. l. si ut proponis. C. de execu. rei iudic. sed hic admittitur exceptio, & executor cognoscit non ut pronunciet super principali, sed ut remittat negocium infectū ad superiorem, sed non cognoscit de toto negotio, ut hic, & in d. c. de cætero, superior ergo plene cognoscet & pronunciabit. Nec huic expositioni obstāt contraria, ibi. n. dicitur, quod executor pōt cognoscere de fraude alle gata, ut si fraus interuenerit de toto negotio cognoscatur, non dicit per executorem, quia intelligitur per iudicem. Ita nota. in dicto ca. etsi non cognitio & per Inn. & Abb. in d. c. de certo.

Qđ si princeps. Hæc pars licet habeat plura capitula, quoniā tamē casus potest in omnibus commode figurari, ꝑpea est aduertēdū, quod quidam executores sententiarum cū ab altera parte audiuissent quandam sententiam nō esse exequēdam ꝑꝑ fraudem, vel quia alia de causa erat iniusta, vel ꝑꝑ appellationem a principe admissam nō obstāte clausula, appellatione remota, vel ꝑꝑ restitutio. in integrū, vel ꝑꝑ aliā simil. qua de re volebant vel tale negocium cognoscere, vel ipsū ad superiorem referre, & sic executionem retardare, idque putabāt sibi esset licitū, quia alioqn alīqs iniebite, & iniuste læderet quod repugnat iuri & rōni. Cæterū Sol'u. prout in hac parte cauet. quia regulariter ad executionem est omnino procedendum cum res iudicata pro veritate habeatur, ut sæpe dixit: aliqñ tñ ob qualitatē casus cōtingētis aliter est dicendum, & tūc procederet obiectio in contrariū facta. Not. primo quod executio aliqñ ob diuersas causas suspenditur, ꝙ facit pro illis q cupiunt eum euitare. No. secundo, ꝑ arg. rei iudicatæ et instrumenta deberregulariter executioni mandari; qđ tñ dictum uidetur habese aliquā difficultatem. No. tertio quod executor tenetur sine causæ cognitione mādare executioni sententiam, licet iniustam, sed cum hoc negotiū faciat vide glo. hic in ver. tenebitur.

b Iubeat. Et sic nota, ꝙ executio sententiæ est delegabilis, quod in delegatione principis nō habet dubium, ...

e Cum igitur. Pro intelligentia tam huius §. quā uniuersæ materiæ pręmitte, ꝙ plures sunt species executorum, de quibus per gl. & Doct. in c. pastoralis, § quia uero, de off. deleg. unde hic sumitur.

f Non esse iustā. Secus si executor nouerit sententiam esse nullam, vel præceptū nullum ipso iure, tunc

Nec enim non tenetur quis tali mãdato parere, nec enim põt in tali actu dici iudex, arg. c. forus, de uerb. signif. Immo tali iudici exequi uolẽti resisti potest propria auctoritate, ut per Ab. in c. pastoralis, §. quia uero, et in c. si quando, de offic. de leg. et no. per Ab. ĩ c. super eo. de crimi. falsi. Est tñ differentia, an sit lata p falsas literas delegatorias, vel contra falsum procuratorẽ, an p falsas probationes. Primo. n. casu sine ulla tpis præfinitione non mandatur executioni. Secundo uero tẽpora ad agendum de falsitate sunt limitata, ut per Ioan. And. in c. cum uenerabilis. de exce. et per Abb. in d. c. super eo.
a Tenebitur. Sed an hoc pcedat ẽt in causa criminali ubi snia est corporis afflictiua? Inno. non putat hoc casu sniã iniustã exequẽdã, & approbat Ab. in c. pastoralis, §. quia uero. de off. del. pro quo facit, qđ ẽt tacitur nitas partis ñ purgat sentẽtiã, quia nemo est dñs mẽbrorum suorũ, le. liber homo. ff. ad le. Aquil. & c. contingit, 2. de sen. ex cõ. hinc est, quod condemnato ipso inuito, põt tertius appellare, l. nõ tãtum, ff. de appe. & 2 d. 16. in summa. Item nõ procedit quod hic dr̃ in executore extraiudiciali, qa tũc executor non tenetur exequi mandatum superioris iniustum. De ratione diuersitatis inter executorẽ iudiciarium, & extraiudicialem. per Abb. in c. vniuersitatis, de sent. excom.
b Liberet. Cap. pastoralis, §. quia vero, da off. dele.
c Instare. Quid si institerit non tamẽ impetrauit? Respon. appellet & tenebit appellatio. c. super eo. de offic. dele. c. cum super controuersia, eo. no. in c. pastoralis. §. quia uero. de offic. deleg.
d Inhibita. Est autem huius inhibitionis vis in eo. quod tollit appellationis effectum, vt non habeat impedire executionem sententiæ, nec deuo-

stam nouerit, exequi nihilominus tenebitur[a] cum sibi non cognitio, sed executio tantũ fuerit demandata, nisi a dato iudice impetrare ualeat, ut ab hoc onere ipsum liberet[b], nec. n. debet iudicis delegati mandato uiolenter resistere, sed & apud eundem instare[c] poterit, ut executionem tamdiu differri patiatur, donec principi rei ueritas innotescat.

Si Papa scienter commisit appellationem interpositam a suo delegato, dato cum clausula, appellatione remota, iurisdictio primi delegati est suspẽsa quo ad executionem. h. d.

Sed quid si cum a sententia lata auctoritate literarum Apostolicarum, in quibus inhibita[d] fuerat appellatio, prouocatum fuerit, et literæ post appellationem ad alios iudices emanauerint, an ad mandatum posteriorum iudicum executio sententiæ a prioribus delegata retardari[e] debeat; Et quidem cum Apostolicus aliis iudicibus appellationis causam ex certa scientia[f] committit, & appellationẽ videtur recipere, & simul priorum iudicum reuocare iurisdictionem. Usque eo igitur sententiæ suspendetur executio, donec appellationis merita plenius discussa[g] fuerint.

Postulatio restitutionis in integrum differt executionem. h. d.

Dantur & casus alii, in quibus licet sententia in rem transierit iudicatam, differẽda nihilominus erit executio, ut puta, si non protelan

luere cãm ad superiorem, nisi a tpe, quo superior ex certa scientia admisit appellationẽ, ut hic, & i c. pastoralis. §. præterea, de offic. dele. vñ sumitur.
e Retardari. Ut priores iudices sententiam neque per se, neque per alios exequãtur, ut in c. pastoralis, §. præterea, de offic. deleg. vnde sumitur.
f Scientia. Non intelligas q̃ sit necesse hæc verba ex certa scientia poni in cõmissione causæ appellationis. Sed quod in literis cõmissionis fiat mentio de processu causæ, de appellatione interposita, & de exceptione opposita, scilicet, qđ prius fuerat causa commissa appellatione remota, alias commissio causæ appellationis non valeret, nisi fieret mẽtio de illa clausula, quia si Papa sciuisset, non sic de facile admisisset appellationẽ. vnde Papa dicitur committerre ex certa sciẽtia quã fuit certificat[9] de omnibus, quæ potuissent eũ mouere ad cõmissionem denegandam. Vnde de qualibet clausula apposita in primis literis, quę potest esse impedimentum secundarum, debet fieri mentio in secundis, alias non dicitur concedere ex certa sciẽtia, sed per ignorãtiam & surreptionem, no. in ca. cum dilecta. & ca. ca. cæterum. de rescript. & per Abbat in capit. pastorali, §. præterea de offic. delegat. & in capitu. inter, eod. fac. l. fina., Co. de precibus Imperat. offeren. Et ad hanc materiam referuntur hæc verba, ex certa scientia, non autem ad merita causæ appellationis secundum Abb. in dicto. § præterea, & ita tolluntur quædam obiectiones ibi per eum factæ.
g Discussa. Confirmatione. vel cessatione, sed pone, qđ iudices appellationis pnunciauerũt male appellatum, & sic confirmauerunt sententiam latam. Quis mandabit sententiam executioni? vtrum primi iudices, an secundi? Respon. materia

est prolixior.quam ut breuibus notulis tradi pos sit.ideo uide per Doct.in c.pastoralis,§.praeterea, de offic.deleg.

a In integrum restitutio. Regulariter enim restitutio in integrum impedit executionem sentētię l.unic. C.si sæp.in integ.resti.postul. si tñ est pręsumptio contra petentem, quod hoc petat malitiosè,& cā protelandi executionem,tunc mandatur executioni sententia præstita cautione, de qua in ca.sciscitata,de resti.in integ.& p Bal.in l.falsam.C. si ex fal.instru. uide etiam per Lanfran. in ca quoniā contra, de probat. ver.restitutio autē in integ.

b Plures.De quib. per Docto.in cap. quod ad consultationem,eod.

di causa in integrum [a] restitutio petita fue. rit,& alii plures. [b]

DE APPELLATIONIBVS, [c] TIT. XVII.

Quid sit appellatio,& quare inuenta.h.d.

Appellandi vsus præcipue iudicantium iniquitatem [d] corrigit, & imperitiam detegit. [e] Est autem [f] appellationis iurisdictionis prioris iudicis per superioris inuocationem legitime facta suspensio. Vel appellatio est prouocatio ad maiorem [g] iudicem ratione

DE APPELLATIONIBVS.

Ioā.Bap. Continuatur ti.& materia ista per gl.rub.& iō non occurit aliud adnot.diuidit aut tot.iste contex.in 2.par.principa.in quarum prima tractatur de appella. in secunda de confirma. secunda ibi, post remo.Prima rursus subdiuiditur in tres partes,in prima habetur quid,& cur sit introducta appellatio,in secunda quotuplex ipsa sit adno.in tertia qualis sit declaratur,secunda ibi,appellatio num:tertia ibi,multum autem interest.

Ioā.Bap. Appellandi vsus. CASVS. non figuratur, Not.tamen, quod litigantes possunt in iudicio grauamen recipere aliqñ ob iniquitatem,& aliquando ob imperitiam, iudicum.Not.secundo,quod ex hoc tex pōt inferri limitat ad regul.qua cauetur,quemlibet in dubio præsumi bonum.

DE APPELLATIONIBVS.

c De appellationibus . Hæc rubrica secundum Abb.continuari post duobus modis. Primo , ad totum præcedentem tractatum huius tertij libri. Secundo specialius ad rubricam proxime præcedentem.Primo sic,supra in præcedentibus rubricis visum de his,quæ fiunt in iudicijs, & tandem de ipsius sententijs,merito restabat tractare de remediis,quibus ipsi litigantes releuantur in iudiciis,ideo subiicitur,& c.Vel secundum Ioan.And. extra eo.quoniam si a sententia non appelletur, trāsit in rem iudicatam,& de hoc vidimus supra tit.prox. appellatio autem impedit effectū rei iudicatæ,ideo de illa est videndum.Vel tertio supra visum est sententia & eius effectu,sed quia appellatio est remedium cōtra sententiam,merito subijcitur hæc rubrica.

d Iniquitatem.Sic l.1.ff.de appel.Et dic iniquitatem cum dolo,imperitiam sine dolo.Ad primū,l. præfecti.ff.de minor.Ad secundum, l.1.C.eod.ad vtrumque Insti.de iniu.§.i.& vtrobiq;facit lite m f.iam,vt Inst.de obli. quæ ex quasi delict.in prin.

si autem contra constitutionem iudicet, ipso iure non ualet sententia, & non est opus appellatione,ut l.1.ff.quæ sent.si.ap.rescin.

e Detegit.Isti sunt duo effectus appellationis accidentales,nec enim ob appellationem detegitur imperitia, uel iniquitas iudicis a quo. Immo interdum iudex ad quē sñiam latam a iudice a quo,in peius reformat,l.1.ff.eo. Producit autē appellatio duos effectus naturales , & ordinarios, unū.s. suspensiuum, aliū deuolutiuum. Effectus suspēsiuus est triplex. Nā suspendit pronunciatum vt in c.venientes, de iureiur. c.pastoralis, §. præterea, de offi.del. & licet tex.ī l.2. ff.ad Turpil. dicat, quod appellatio extinguit pronunciatum intelligendum est ꝙ extinguit de præsenti,& tpaliter;sed quoad futurum tps suspendit vt per Ab.in rub.eo d.Item suspendit iurisdictionem iudicis quo ad illā cām de quo in c.super eo.de præsump.& statim dr̄ hic in descriptione. Item suspendit præsumptionem, quæ erat pro sententia,c.cum ad sedem, de resti. spol.& not.in c.in præsentia.eod.tit. Nec tamen appellatio operatur semper oēs istos effectus , nā interdum operatur deuolutiuum tantum, exēplū in appellatione sententiæ censuræ ecclesiasticæ: nam per eam talis sententia non suspenditur,ca. pastoralis,eo cap.is cui,de sent.excom.in 6.deuoluit tamē talis appellatio causam ad superiorem, c.cum contingat,de offi.deleg.c.per tuas. de sent. excom.& tollit præsumptionem sententiæ,vt per Inno.in ca.bonæ.1.de elect.& in ca.qm̄ contra,de proba. fac.no.in ca.ad reprimendam, de offi.ord. Idem est cum appellatur a sententia nulla, talis enim appellatio non suspendit pronunciatū,cum viribus non subsistat,sed operatur effectum deuolutiuum dumtaxat;deuoluit enim causam ad superiorem,& hoc respectu appellari potest a sentētia nulla,vt habetur in c.dilecto, eod.& per Bart. in l.si expressim,ff.de appel.vt per Abb. & Perus. in rubr.eod.

f Est autem .Hæc descriptio est de mente Host. in sum.eo.§.quid sit,& licet Bar.in l.1.ff.eod. aliter definiat,eius tamen definitio non discrepat in sensu ab ista, licet eam Abb.non probet in rubr. eo. Aliam ponit ipse Abb. quæ quamqūm complecti videatur naturam appellationis, prolixior est tamen quam vt definitio conueniat.

g Ad maiorem iudicem . Et hoc est unū de substantialibus appellationis, contra quod non valeret consuetudo,iuxta not.in c.2.de consuet. in 6. fac.l.1.§.si quis in appellatione, ff.eod. quamquā autem non valeat consuetudo, quod appellet ad minorem,vel parem,vel eundem iuris fictione,ut in dicto c.2.Valeret tamen consuetudo appellandi

si omisso medio, c. referente, ubi no. de probat. & c. Romana. §. r. eo. immo etiam cessante cõsuetudine valeret appellatio omisso medio, si nõ fuisset obiect. no. in c. dilecti. eo. & traditur per Ab. Perus. in rub. eo. fac. 2. q. 6. c. anteriorum. §. illo vi de licet. Et hanc secundam definitionem approbāt, & difficile declarant Moder. Venusi. in suo speculo aurro, in tit. de appella.

faceret mentionem appellationis, nõ cõtineretur extraiudicialis. vt p Ab. ĩ c. cũ sit, & ĩ c. bonæ, eo.

h Rursus. Secunda diuisio appellationum iudicialium. Et quomodo differant hæ species inter se, vide per Ab. sua praxi. c. centesimo.

grauamini illati, vel inferendi.[a]

Appellatio alia extraiudicialis, alia iudicialis. Et de iure canonico etiam extraiudicium appellatur, quæ appellatio prouocatio dicitur. h. d.

Appellationũ duæ sunt species,[b] aut. n. extra iudicium appellatur, aut in iudicio. Extra iudicium appellatur, cũ quis ante litis ingressum ab aliquo grauaminē appellat, utputa ab electionibus, postulationibus, prouisionibus, & quibuslibet extraiudicialibus actibus,[c] ex quibus se grauatum putet, licet enim sæculares leges non nisi in casibus[d] ante sentētiam appellationem admittant; sacri tamen canones etiam extraiudicium[e] passim appellare permittunt, nec solent[f] huiusmodi dici proprie[g] appellationes, sed prouocationes.

Appellatio iudicialis diuiditur in duas species, hoc dicit.

Rursus[h] in iudicio appellatur, aut ante definitiuam sentētiam, aut postea. Antea appellatur, ut cum ab interlocutoria, uel alio grauamine prouocatur.[i] Postea, ut cum ab ipsa definitiua sententia appellatur.

Appellans ab interlocutoria, debet in scriptis appellare, & intra triginta dies apostolos petere, & exhibere continentes causam appellationis, alia causa censebitur deserta, h. d.

a Vel inferēdi. Hoc verbum respicit extraiudiciales appellationes, dic ut habet in ca. bonæ, eo.

Ioã. Bap. Appellationum CASVS nõ figuratur. No. tñ cām dicti. quia sicut quis aliqñ in iudicio & aliqñ extra pt grauari, ita quoq. cõuenit, ut ei duplici appellatione subueniatur.

b Species. Colligũtur hæ duæ species ex c. 1. eo. in 6. & ex c. cum sit, & c. sup eo. tit. ĩ antiq. Sed quõ differunt hæ duæ species quoad effectum? Resp. secundum Inn. in c. dilecti, de maio. & obed. & ibi etiam Panor. & p eundē Inn. in c. quia pro pter. de ele. Appelatio iudicialis suspēdit factũ de præterito, & etiã de futuro, donec expediatur factũ appellationis, nã suspēdit pnunciatũ, & iurisdictionē iudicis a quo, ut in c. si a iudice, eo. in 6. & in l. 1. ff. ad Turp. Sed extraiudicialis non suspendit, quod gestum est, sed summittit in futurum ptectioni superioris, nec quis indebite molestetur, ut no. in c. cũ sit & Romana. eo. & no. Bar. in l. fi. ff. de app. reci. Sunt & aliæ plures differētię, ut p Ab. ĩ c. bonę. eo

c Actib. Siue fiant a iudice siue a priuato, ut in c. cõcertationi. eo. in 6. & ibi no. & in c. 1. e. ti. & li.

d In casibus, 2. q. 6. §. ante sententiam.

e Etiã extraiudiciũ. Nedum post vel ante sñiam. con. eo. c. super eo. 1. eo. & 2. q. 6. c. ad Romanam, cum seq. et c. accedens, vt lit. non contest.

f Nec solent. Quomodo hoc procedat & quõ sit intelligendum no. in c. cum sit, in verbo. nec solet eo. vnde sumitur. & per Abb. in c. super eo. de seq. pos. & fruct. vbi declarat, nu. 7.

g Proprie. Vnde si statutum maxime odiosum

i Prouocat. Quod hodie p Conciliũ Tridentinum, sessione 13. in primo decreto reformationis, non licet indistincte. Nã in causis visitationis, & correctionis, siuē habilitatis & inhabilitatis, nec non criminib. ab epo seu illius ĩn spiritualib. vicario gñali, ante definitiuã sñiam ab interlocutoria, vel alio quocũque grauamine nõ appellat, nec eps, vel eius vicarius huic appellationi tãq̃ friuolæ tenetur deferre, nullo obstante stylo, uel consuetudine, nisi grauamen huiusmodi p definitiuam sñiam reprobari, uel ab ipsa definitiua appellari non possit, vñ ex hoc apparēt correcta multa iura.

Ioã. Bap. Multũ aũt. Hæc pars diuiditur ĩ 7. partes, i quarũ prima habetur quid obseruari debeat appellãdo: in secũda quid sit agendum si appellatio congrua non fuerit: in tertia adno. casus ĩ q̃b. appellatio prohibetur, in quarta habetur qualiter iurisdictio iudicis, a quo, suspendatur: in quinta qualiter tacite appellatur, in sexta q̃d iuris si cã est inter plures, & corã plurib. in septima agitur de prosequēda appellatione, secũda ibi, ꝙ si iudex, el. 2. tertiã ibi, non omnis, quarta ibi, licet ãt, quinta ibi, appellasse aũt, sexta ibi qđ si a plurib. septima ibi, illud tñ iudiciali. Quo ad primum casus ita figurari põt, quidã clericus habens diuersas lites, in una fuit in iudicio grauatus per sñiam definitiuã, in altera uero per sñiam interlocutoriã, qua de re ab utraq. appellauit ita simpliciter, vt nec Apostolos postulauit, nec đ termino ad prosequendũ curauit, nec cãm aliq̃ appellationis assignauit, vñ fuit quæsitũ q̃d iuris de hmõi appellationib. & cũ practici dicãt in secunda istãtia nõ deducta esse deducēda, et non probata probãda, nõ uidebatur ppea esse dubitandũ in

Multum [a] autem intereſt ab interlocutoria quis prouocet, vel alio grauamine, an a definitiua: nam primo caſu, & cauſam appellationis in ſcriptis [b] asſignare, & a iudice infra triginta dies [c] inſtanter [d] petere debet [e] litteras dimiſſorias, & eidem intra dictum temporis ſpatium debent ab eodem iudice exhiberi continentes, & appellationis [f] cauſam, & cur appellatio non ſit admiſſa [g] vel appellationi forſan ex ſuperioris reuerentia ſit delatum. Alioqui ſi eos intra idem tempus appellans petere prætermittat[h], appellationi ſuę renūciaſſe putabitur, [i] etiam ſi uadat, [k] aut mittat ad appellationem huiuſmodi proſequendam.

Ponit tres caſus, in quibus ob non petitos apoſtolos cauſa deſeritur, h. d.

Idem iuris eſt, ſi iudex, a quo appellatur, certum [l] terminum appellant ad recipiendos apoſtolos asſignauerit, & appellans in asſignato ſibi tradi petat. [m] Idem & ſi iudex appellanti reſponderit intra iuris terminum [n] ſe daturum, nec inter dictum ſpatium congruo loco & tempore inſtanter & ſæpius ſaltem uno contextu petierit, uel ſibi oblatos [o] appellans recipere recuſauerit.

iſto propoſito caſu. Ceterū Sol. ut in hac parte legimus, quia queadmodū prima inſtātia hēt certū ordinem procedendi ita etiam & in I ſecunda aliquid ſimile debebat obſeruari, & propterea licet ſit verum quod in obiectione dr̄, tn̄ vr̄ aliquo modo obſtare, cū vtrū que poſſet obſeruari. Not. primo. q̄d obſeruari dēat in appellationib. ut legitime fiāt. Not. ſecundo ꝙ renunciare appellationi aliqn̄ ēt tacite cōtingit, & hīc limitatur regu. quia cauetur quod qui tacet, conſentire dr̄ in iis, quæ ꝓſunt.

Ioā. Bap.

a Multum aūt. Sumitur ex c. 1. eo. in 6. de quo multi dn̄t, ꝙ ſolū hēt locū cū appellat̄ ad Papā, alii, ꝙ ſi ad quemcūque ſuperiorē; de quo pluribus locis diſputat ibi Per. unde quæ de eo c. traduntur, habebunt locum & in hac littera.

b In ſcriptis. Et adeo in ſcriptis, ut ſi ſufficiat ſi quis appellet uiua uoce, & ſtatī ꝑ notariū appellationē redigi faciat ī ſcriptis cū expreſſione cauſæ grauaminis. Na debet offerri libellus, in ſcriptis ſecūdū Ang. in l. a ſententia ff eo. in fin. quem ſequitur Peruſ. in c. 1. eo. in 6. fac. not. in ca. fi. de ſen. & re iu. ī 6. Immo ſecundum eundem non teneret libellus appellatorius, niſi in eo eſſent illa verba, in his ſcriptis, ſed hoc communiter non tenetur. Sed nunquid quælibet ſcriptura ſufficiat etiā priuata? Commu. ꝙ ſic, & approbat conſuetudo, vt no. in d. c. 1. & in c. appellatio eo. in 6. Dicta tn̄ ſcriptura priuata non faceret fidē, nec probaret eſſe appellatū in ſcriptis, niſi id ꝓbaret per teſtes vel niſi notarius ſe ſubſcribere, traditur in d. c. 1. tutius tn̄ eſt vt fiat ſcriptura publica, & hæc de cedula, q̄ datur iudici, a quo in qua continetur appellatio, ſed in cedula, quæ datur parti ad intimandum ſm̄ formam cle. cauſam, de ele. requiritur ſcriptura authentica, vt in d. cle.

c Dies. Numerandos. ſ. a diæ interpoſitæ appellationis, ſm̄ Hoſt. Sep. Io. An. putat currere q̄ primū incipit currere tp̄s appellationis, & ſic a tempore ſcientię, allegat l. 1. C. de tēp. ap. fac. no. in l. quinquaginta. ff. de excuſ. tut. & cle. 2. eo. in 3. gl. q̄dā concor. ut habetur per Peru. in c. ab eod. in 6.

d Inſtanter. Ca. ab. eo. in 6. etiam unico contextu cle. quamuis, eo. & utrobique de hoc not.

e Petere debet. Niſi iudex ipſe ſponte obtuliſſet & & dediſſet, ſm̄ Bal. in l. eos. §. Apoſtolos. Co. eod. nec. n. hoc caſu tenet̄ petere ſpōte oblatos & traditos. ſequit̄ Peru. poſt Rotā, in c. ab eo. eo. in 6.

f Appellatiōis. Admittēdæ, uel non. & hoc ꝙ dr̄ de expreſſione cauſę, limita ſex notabilibus modis de q. b. ꝑ Per. ī c. 1. eo. ī 6.

g Admiſſa. Sub hoc verborum inuolucro īſinuat tres ſpecies apoſtolorum, nēpe dimiſſorios, refutatorios, reuerentiales.

h Prętermittat. Ex negligentia, nō autem ex impotētia, ſm̄ Io. Andr. & Peruſi. in c. ſuper. eo. eo. in 6.

i Putabitur. Et hęc eſt præſumptio iuris & de iure, nec admitteret probationē in cōtrariū, iuxta no. ī c. is q. ꝺ ſpon. & tenet Peruſi. in c. ab eo. in 6.

k Vadat. Sed non iter arreptū habetur pro appellatione c. dilecti filii 1. eo. Rn̄. forte illud correctū eſt per c. ut debit⁹. eo. uel licet habeat̄ pro appellatione, cum tamen appellatum eſt verbo. non habetur pro apoſtolorum petitione, vt hic, & in ca. ab. eod. in 6. & fuit hoc ſtatutū, vt facilius inſtructio per apoſtolos habeat̄. c. vt ſuper eo. in 6. & ſimile eſt vbi non ſufficit factum; quia requiritur verbum c. eccleſia noſtra, de elect. & no. in d. c. ab. eo.

l Certum terminum. Siue ꝑ denominationē diei quia, die Iouis proxima, vel per numerum; puta, hinc ad octo dies, vel octaua die menſis, vt not. in cle. 2. eo unde ſumi.

m Petat. Sola ergo comparatio nō ſufficeret. Arg. cōtra ca. fi. a iudice, eo in 6. Sol. vt no. in cle. 2. c. in verbo, nec petat.

n Terminū. Qui ēt iudicē arctat, vt no. in cle. 2. eo.

o Oblatos. Arg. ꝙ apoſtoli ſunt tradendi appellanti non expēſis propriis, ſed expenſis iudicis cū ipſe debeat offerre; de quo dic, vt not. in cle. 2. eod.

Quod

Taciti, & expressi eadem est virtus, h.d.

Quod si iudex in termino per eum præfixo ipsos petenti non dederit,[a] aut si dum peterẽtur, uel intra iuris [b] terminum, uel nullo[c] certo termino præfixo, se daturum asseruerit, postea per appellantem congruo loco, & tempore sæpius, & instanter unico etiam contextu requisitus eos exhibere non curauerit, perinde propriam appellationem prosequi appellãs poterit, ac si ei expresse fuissent apostoli denegati. Alia quoque[e] agenda erunt, prout ex tenore, tam Innocentianæ,[f] quam aliarũ[g] constitutionum luculenter apparet.

In appellatione a definitiua non est necesse causam inserere. b.d.

In appellationibus aũt a sententia definitiua interponendis, nec causam [h] reddere tenetur appellans, nec etiam supradicta diligens obseruatio per omnia [i] sibi locum uendicat.

In appellatione ab interlocutoria debet talis causa allegari, quæ si esset uera, reputaretur legitima, h.d.

Cum autem ex probabili[k] causa ab interlo

Epũ, Bap. Quod si iudex minus. CASVS. Præsupponitur quod sit facta appellatio, & cum dubitabatur an esset cõgrua, iudex ad quẽ simpliciter uolebat appellantem remittere, nec aliter causam cognoscere uel iudicem a quo, ne amplius se intromittat prohibere, rursus ẽt iudex a quo, vel ipsemet appellãs uolentes appellationẽ reuocare, dubitabãt an possent, & cum proprium appellationis sit trãsferre iurisdictionem in illa causa ad superiorem iuxta no. in rubr. de appe. facit §. archiepiscop⁹, ĩ fi. supra de episcopis videbatur necessario tenendum causam omnino esse cognoscẽdam a iudice superiori. Cæterũ. Sol. ut hic decidıtur, quia cũ appellatio sit inducta ad remouendũ grauamẽ, vt habetur supra eo. ĩ prĩ. sequitur q̃d si non adest, ipsa non cõcedatur: si uero adest, prouideatur etiam prout hic legimus, vñ non obstat obiectio, quia illa iurisdictio trãsfertur in gratiam appellantis. No. 1. quod cessante causa, dẽat cassare effectus, ampli. siue a prin. siue postea. No. 2. quod in secũda instantia solũ illa causa debet cognosci, & examinari, cuius occasione fuit appellatum. Nota. 3. quod aliquid inhibere est non faciendũ nisi cum causa legitima, ac etiam cognita, quod facit cõtra nonnullos iudices. Not. 4. quod in iudicio exteriori causa vera, & probabilis æquiparantur, quia interiora nequeunt iudicari.

a Non dederit. Primus casus in quo non officit appellanti non habere apostolos, fac. cl. 2. eo. §. ꝗ si iudex, unde sumitur.

b Intra iuris. Secundus casus, & per id. ꝙ hic dicitur, & in §. superiori patet, q̃d iudex a quo potest infra terminum iuris tenere impeditũm appellãtem, nec enim cogitur infra terminum illos dare fac. c. commissa. de elect. in 6. licet ergo satis sit appellanti infra terminum illos petere per modum de quo hic, & cle. 2. eo. tenetur tamen finem termini expectare, vt uideat, an iudex offerat, & moram purget.

c Nullo. Tertius casus, per quem patet, ꝙ appellans qui sufficienter petijt apostolos corã iudice qui respondit se illos daturum, nullo certo termino statuto cõparere, ulterius non tenetur, fortius ergo, si iudex non responderit, & adhuc fortius, si negauerit, ut no. in cle. 2. eo.

d Denegari. Nec ꝓcessus super principali factus a iudice a quo tenet. c. ab eo. & c. fi. eo. in 6. Considera igitur in ista materia quatuor casus contra appellantẽ & tres contra iudicem, ut fusius not. in cle. 2. eo. in ver. denegari.

e Alia quoque. Vt puta quod appellatori cogruum tp̃s assignetur ad prosequendum, & q̃d instructe comparéat corã sede Apostolica ita ut possit ꝓcedi super negotio principali. c. 1. eo. in 6.

f Innocẽtianæ. ca. 1. eo. in 6.

g Aliarum. c. cum sit. eo. in Antiq. c. Romana, eo. in 6. cum similib.

h Causam. ca. 1. §. post hoc. eo. in 6. & ibi no. & ĩ c. Romana. §. cũ autem. & ibi quoque not. eo. tit. & libr.

i Per omnia, quia in definitiua non est necesse appellare in scriptis, sed sufficit si appellet uiua uoce dicẽdo, appello, & hoc scribat in actis ꝑ notarium, & hoc si appelletur in continenti, nam si appelletur ex interuallo, & in definitiua appellandum erit in scriptis. l. 1. in fi. cum l. seq. & in l. litigatoribus, ubi omnes Legistæ: C. eo. ti. Spec. in ti. de app. §. qualit. in prin. Quædam tamẽ eorum quæ supra dicuntur bene locum habent, etiam in definitiua, ut suo ea, quæ dicuntur de parte negligente ad petendum, & de iudice terminum præfigente ad petendum, & de iudice dãte, uel dare recusante, ut in superioribus. §§.

K Probabili. ca. ut debitus & c. cum causam eod. ubi de hoc. Sed potest quæri quæ dicatur causa ꝓbabilis, utrum illa, quæ uidetur iudici uel aliis; Et uidetur, quod hoc non sit referendum ad opinionem iudicis, cap. sacrosan. de sentent. excommunica. Sicut nec ad opin. iudicis refertur quid dicatur manifestum: sed ad ipsam rei ueritatem, cap. cum olim, de uerbor. significat. facit ad hoc 3. quæstion. 7. capit. iudices. Sententiabit enim iudex In hoc, ut sibi uidetur, habita tamen collatione sapientium, si non est certus, argum. l. qualem ff. de arbit.

cutoria quis duxerit appellandum talem tene tur proponere,[a] quę si probata fuisset, debe ret legitima reputari, de quo postea superior cognoscet, nec[b] enim sufficit appellāti probare, quod ex causa huiusmodi appellauit, si eā non doceat esse ueram, nisi hoc se offerens[c] probaturum non fuisset admissus.

Is, qui minus rationabiliter appellauit condemnatus in expensis ad inferiorem iudicem remittetur; nec potest quis alias causas prosequi quam expressa, h.d.

Quod si iudex minus probabiliter appellatum esse compererit, appellantem ad inferiorem iudicē remittit, & in expensis[d] alteri par ti condemnabit, alioqui[e] ipse procedet, nec licebit appellanti alias[f] causas prosequi, quam quas in appellatione sua nominatim[g] expres serit.

Si dicitur ex iniusta causa appellatum, iudex ad quem, inhibere non potest, nisi prius recepta appellatione ut probabili, incipiat cognoscere de causæ ueritate. h.d.

Quod si obiiciatur non ex legitima[h] causa ante sententiam appellationem interpositā, & propterea non admittendā esse, nisi prius appellatione recepta, uelut emissa ex causa ꝓbabili, iudex supior cognoscere incipiat, ne procedatur, inferiori prohibere nō poterit[i].

arbi. et in dubio deferat appellationi. c. sacros. de sen. excom. ad fi. & ita no. in c. ut debitus, ubi late per Ab. & Peru.

a Proponere. s. coram iudice a quo, ut in capi. ut debitus. eo. vnde sumitur. Sed quid si non possit il lius haberi copia? Rñ ut no. per Ab. in ca. suggestū eo. et quod h' . dr̃ habet locum etiam si causa esset notoria, quia licet notoriū releuet ab onere probādi, non tamen ab onere proponedi, cle appellanti eo. ubi nota & per Ab. in d. c. ut debitus.

b Nec enim, & c. Concor. c. interposita, eo. unde sumitur. Et not. ex hoc veisic. 1. ꝙ ex reiectione exceptionis legitimæ nō iustificatur appellatio nisi corā iudice ad quē probetur exceptio legitima. Vnde infert Abb. iudicē non grauare partē ex eo solo, ꝙ exceptionem etiā probabilē non admisit, ut per eū latius in dicto ca. interposita. Secūdo no. quod probationis oblatio & repulsio exceptionis propositæ iustificat appellationē a iudice interpositā ita ꝙ sufficit corā iudice ad quē probare exceptionem legitime interpositā, et oblationē probationis, et repulsionē: de rōne diuersitatis vide per Ab. Per. & alios, in d. c. interposita.

c Offerens. Sed qualis esse debet hæc oblatio ꝓbationis ad iustificādum appellationem? Respo. secundum Ioan. Andr. realis vt puta, quod secum habeat testes, & instrumenta, & ea offerat iudici, sed secundum Butr. Panor. & cæteros magis communiter, in c. interposita. eo. sufficit verbalis, vt si dicat pars; ego me offero probaturum hanc exceptionem, & simul puta breuem terminum ad probandum. Item sciendum, quod hæc oblatio non semper iustificat appellationem; sed regulariter, & quatuor casus, in quibus non iustificat, ponit Abb. in d. ca. interposita. Sed contra hanc literam est argumen. in c cum causa, de offi. delegat. & in c. ut debitus, & in c. dilecto. eo. Sol. vt not. in d. ca. cum causa, & per Ab. in d. c. interposita.

d In expensis. Hoc generaliter obtinet, quod qui deficit in appellatione, punitur in expensis, c. significauerunt. de test. fac. ut debitus, eo.

e Alioqui. Hinc patet, quod si iudex appellationis pronunciat appellationem tenere, quod per hoc eius officiū non expirat, sed incipiet postea cognoscere de causa prīcipali l. generaliter. §. fin aū t. C. de reb. cre. & auth. de sanc. episcopis. §. si quis cōtra aliquem, et no. plenius in c. ut debitus. eo. in uer. alioquin.

f Alias causas. etiā notorias, ut no. in clemen. appellati. eo. aliud tamē in appellatione a definitiua habetur ī c. ut debitus. eo.

g Nominatū. Fac. c. constitutionem. de sent. excomm. in 6.

h Legitima. Vt cū causa, nō est in iure expressa, iudex arbitrabit, an causa sit legitima, vel non, et si male arbitrabitur, appelari poterit. le. arbitro, ff. q̄ sat. cog et sm̄ Io. Andr. causa appellatur dubia ueluti cum iudex recusatur ratione confraternitatis, et affinitatis ad cōiugem, et talis exceptio non admittitur, vel quando quæstio esset dubia ꝓpter opiniones, de quibus late in c. cum speciali, & in c. pastoralis, eo.

i Non poterit. Habet, hic practicam, quę seruari debet in appellatione ab interlocutoria per iudicem ad quem, antequam inhibeat. Primo enim citari debet appellatus ad opponendum cōtra appellationem, & sic opponatur quod causa in appellatio. expressa non si legitima, vel vera, tunc si constet iudici, quod per appellationem sit ad eū deuolura causa, vt quia constat esse appellatum intra decem dies, & quod causa sit legitima, debet tunc admittere appellationem ex causa legitima interpositam, & deinde cognoscere de veritate causæ, & his præcedentibus statim potest inhibere, & non ante secundum Domin. & Perusi. in ca. Romana, §. quid si obijciatur, eod. vnde sumitur

post,

post.Rot.Rom.de quo dic,ubi per eum.
a Iudex.Tam ordinarius,ut l. quod iussit,ff.de re iud.c.quam delegatus,c. cum cessante.eod. unde sumitur.
b Consilio. Nota quod dicitur sanum consilium tium hoc enim importat uerbum, liberè,ut not. in c.de multa,de præb.& c.licet episcopus, eo.ti. in 6.& in clem. dudum,de sepul.quod non habet locum secundum quosdam, si dicta sententia trã sisset in rem iudicatam,de quo late in c. cum cessante,eo.

si quis reuocat quod male facit, nec notari debet de incõstantia,sed potius de sapientia laudari,fac.22.q.3. cap. magnæ & c. qualiter, & quando de accus. ubi Feli. & l.nonnunquam,ff. de collat.fac.illud Poetæ.

Qui aspera Iuno.
Qua mora nunc
cœlumque metu,
terrasq. fatigat.

Consilia in melius refert.

Desistere c Destiterit.Tunc aũt dicetur desistere, cum si est processam ad actũ facti, sed solũ ad interlocutoriã, nec .n. sufficeret si iudex diceret separatum reuocare grauamẽ,nam requiritur, quod ipsum de facto reuocet, sm̃ Inno.& Host.pro quo c. si a iudice, eo.in 6.& ibi not. & sequit Per.in c. cum censante. eo. Sed qualiter iudex mutabit cõsilium suũ in alteri⁹ iniuriã,contra l.nemo ff.de re iud. Sol.quod hoc fit lege permittẽte,& ne friuolis,& c.ut in d.c.cũ cessãte.ubi Ab. & alii.

Cessante causa,cessat effectus,h.d.

Sed & si iudex [a] sano usus consilio [b] ab eius executione destiterit[c],quod comminãdo[d] vel interloquendo in grauamen partis protulit,non obstante,quod ab huiusmodi commi natione uel interlocutione prouocatum fuerit,[e] ne processus negotii friuolis occasionib. retardetur,in causæ cognitione libere [f] procedere poterit.

Iudex a quo,compellere non potest appellantẽ a grauamine ipsius ueritatem probare,licet citare possit ad ipsius reuocationem audiendam,h.d.

Sed uideamus,an ius dicenti obtemperare tenearis,a quo propter grauamen, quod tibi illatũ [g] asseris,appellaueris,si tibi is ad docendum de grauamine, & si de ipso liquerit ad eiusdem reuocationem audiendam termi num præfixerit, & sane cum id ipsum a iudice [h] perspiciendum [i] sit, nec coram eo de grauamine docere, nec etiam tamquã coram iudice,cum per appellationem eius suspensa [k] sit iurisdictio,comparere teneberis. [l]

Iudex a quo citata parte ad reuocationem grauaminis potest procedere, eius contumacia non obstante,h.d.

Quod si tantum, ut reuocationem audias, te uocandum duxerit,licet non cõpareas,ipse tamen in termino grauamen reuocauerit, [m]

g Illarum. Per sententiam interlocutoriam,vel aliter, dummodo nõ per definitiuam., illã .n. iudex regulariter reuocare non potest,siue bene,siue male iudicauerit.l.iudex.ff.de re iud.c.in literis,& ca. venerabilis,de offic.delega.Inter locutoria uero regulariter reuocari põt,sed utraque regula hẽt duas exceptiones, de q̃b. per Perusi.in ca.si a iudice.eod.in 6. vnde sumitur.
h A iudice.A quo, debet.n.esse de facto suo certus,cap. ab excommunicato,de rescript.leg. quisquis,C.de rescind.vend.
i Perspiciendũ sit. Sed vr̃ contradictio implicari. Q̃uo.n. hoc a iudice a quo perspiciẽdum si erit,si eius iurisdictio est per appellationem suspensa? Et ueritas cãæ appellationis probanda sit corã iudice appellationis?cap.Romana, eod.in 6.cũ simil. Sed dic quod licet nõ possit cognoscere i forma iudicii,debet tamen inquirere,& se informare extraiudicialiter & aperte, vtrũ causa in appellatione expressa sit probabilis.& si post inquisitionem remanet dubius, stabitur potius appellationi,quam sentẽtiæ,c.dilectis,eo quia præsumitur appellatũ propter grauemen,c.enor.eo.Perus.in cap.si.a iudice eodem in 6.fec.no.in ca.sollicitudinem,eo.in verbo.sed quia.

d Comminando.Videtur ergo,quod si iudex cõminatoria verba proferat parti,,quod etiã ex hoc possit appellari,nisi de hoc iudex satisfaciat,quod quomodo procedat habetur late in c.cum cessante.eod.
e Fuerit.Quod non videbatur,quasi eius iurisdictio per appellationem suspensa sit.. & sic pertineret reuocando ad iudicem ad quem.c. vt debitus, eo.Et nota hoc ad ampliationem.l.quod iussit, ff. de re iudic.intellige tamen, si appellans non fecit sumptus ad prosequendam appellationem l.si pecuniam ff.de cond.ob caus tenebitur ergo appellans ante reuocationem reficere sumptus appellato,vt not.in c.cum cessante.eo.Multi tamen contra,de quo ibi per Perusin.ver.duodecimo limita,
f Libere, Ita vt non sit necessarius consensus par

K Suspensa.Non ergo extincta,de hoc not.supra eo.in prin.& in l.1. ad Turpil. & in l.furti.§.1.ff. de his,qui not.infam.
l Teneberis. Quid si compareat appellans,& coram iudice ipso a quo appellauit de grauamine doceat,nũquid ab appellatione videtur recessisse? Respon.ut not.in c.si a iudice.eo.in 6.
m Reuocauerit, Cum effectu,cap.a iudice.eodem

in

1 6 & ibi not. & fac. no. supra. eo. §. proxi.
a Nunquam. Not. quod licet appellans non possit suæ appellationi renuntiare inuito appellato, de quo in c. ex parte. de resc. & in c. fa. io en si. de sen ten. exc. & in l. si quis li bellos, ff. de appe. iudex ta mē reuocando tamen potest facere, quod appellās renunciet suæ appellationi, appellāte & appellato inuito, ut hic, & per Perusi. in c. si a iudice eo. in 6.
b Cognitio. Sola ergo delegatio uidet facere rem nō esse integram con cor. c. īterposita. §. ille. eo. vn sumitur dic ut per Ab. ibi.
c Petierit, ea accepta, & c. interposita. §. ille eod. alias nō debet causa remitti ad iudicē a quo l. eos. C. de ap. & 2. q. 6. §. ab eo & c. per tuas, de sent. excom.
d Condemnetur. Perinde est. n. ac si ipse nō fuisset prosecutus altero prosequente ca. reprehensibilis, & c. interposita. §. ille. eo
¶ Nō omnis ergo. CASVS ī hac parte ita figurat. Quidā cum amaret iustitiam potius verbis quam factis a quacumq. snia, atq. facto indifferētervolebat appellare, & iudicis vel dñi inferiorit potestatē suspendere, unde fuit quæsitum, an esset permittēdū; quidam. n. scholares affirmatiue tnbant quia cū appellatio sit permissa ad tollendū, & euitandū, grauamen, ut super habetur eo. in prin. sequitur per ca. cū cessante, eo. de app. & ibi doct. quod vbi pōt reperiri istud grauamen, ibi dari debeat appellatio. Sol. tamen prout in hac parte legimus, quia ad cognoscendum quando liceat appellare, nō tm finem, sed ēt qualitatem causæ super qua dubitatur de appellatione diligenter debemus cōsiderare, hinc cognoscimus qualiter obiectio sit intelligenda, cum aliquando verificetur & aliquando secus. Not. 1. arg. quod temere, & īutiliter aliquid facere a iure dānatur. No. 2. argumentum quod male faciunt iudices admittentes appellationem indifferenter etiam cum clausula & inquantum, quia debent considerare causas supra dictas.

perinde in causa procedere poterit, ac si appellatio nunquam[a] fuisset interposita.

Potest appellantem ab interlocutoria pænitere, & facere ut prior iudex cognoscat, sed appellato sunt reficiendæ expensæ, quas is fecit ob appellationem, h. d.

Ac ueluti in potestate iudicis grauamen reuocantis positum est, non obstante appellatione, causam resumere, sic contra, si is, qui uocē appellationis emisit, cuius adhuc nemini est demandata cognitio [b] petierit[c] ut ad iudicē a quo prouocauit, rursus causa remittatur, id ei alterius partis contradictione minime obstāte indulgendum erit. Sed hoc ita, ut in legitimis expensis aduersario, quas eū propter hoc fecisse constiterit, condemnetur.[d]

Ponit quamplures casus in quibus appellationi non est deferendum, h. d.

Non omnis ergo appellatio indistincte recipienda erit, nam si adeo sit uaga, & generalis [e] ut incertitudinē [f] afferat, siue quod omisso medio sit interposita, a parte opponatur [g] causa non deuoluetur. Idem iuris est, si super notorio [h] crimine, uel de quo quis in iure[i] confessus [k] fuit, prouocetur, nec [l] enim ad defensionem iniquitatis, sed ad præsidium innocentiæ est appellationis remedium institutum.

Regulares non appellant a correctione sui prælati. h. d.

Et ideo nec regula-

e Generali, c. 2. & c. consuluit. sup. eo. argu. ergō, quod illud, quod non ualet in gñe, valet in specie. c. l. si vnus. §. pacta. & §. illud. ff. de pact. fac. l. in tradendis ff. com. præd. & in l. at si quis. §. quæsitum. ff. si quis cauc.
f Incertitudinem. Hoc verbū potest tollere cōtrarium c. consuluit, de ca. & cōtinet rōnem vnius differētiæ īter ius ciuile, & canonicum. Nā de iure ciuili appellatio gnalis respū iudicum ualet, puta, si dicat appello ad iudicem cōpetentem. l. 1. in fin. cū l. seq. ubi tradit ff. de ap. quia per hoc nō inducitur īcertitudo, quia de iure ciuili non potest appellari omisso medio. l. imperatores. ff. eo. vñ genus quod non potest uerificari, nisi in una specie non inducit aliquā incertitudinē quia debet necessario intelligi de iudice superiore pximo īmediate, secus est dx iure canonico, quo pōt appellari omisso medio, nō solū ad Papā, sed etiam sm aliquos ad legatū ut no. ī c. 1. & in ca. translationem, de off. L. Itē ad Patriarchā secundum Inn. in ca. antiqua. de priuil. & per Ab. in c. dilecti. eo. 2. Vnde quia talis appellatio īduceret incertitudinē, nō deberet ualere, si tñ euitaret īcertitudo, ualeret, ēt de iure canonico, ut p Ab. in c. 2. eo.
g Opponatur. A contrario ergo si non opponeretur, ualeret apppellatio omisso medio, & hoc communiter tenetur in c. dile. 2. eo. ubi per Ab.
h Notorio. Per facti euidentiā, ut differat a notorio iuris, de quo statim dicit. fac. c. cum sit & c. peruenit, & c. consuluit. 2. eo. & ca. Romana. §. si autē. eo. in 6. Quid aūt sit notoriū, facti & quid notoriū iuris, per Io. And in c. dudū, de cle. & in c. vestra, de coha. mulie. & cle. per And. de But.
i In iure. Alias nō piudicaret talis confessio. ca. fi. de confes. saluo eo, quod habes in c. quod fit. de excel. pl.
K Confessus. De quo in c. Romana. §. si aūt. in 6.
l Nec enim. Sic in c. cū speciali. §. porro, & ca. ad nostram & c. suggestum. & c. præterea, eod.

Regu-

a Regulares Cap. 3. & c. reprehensibilis, eo. vnde sumitur, quod si appellarent, non euaderent notã trãsgressionis obedietiæ. Ab. in c. breui. de iureiu.
b Pro salute. Secus si excederetur modus in illis coercendis, ut habetur late in c. 3. eo.

prout in hac parte legimus, quia pendẽte lite, & secunda instantia, nec iudex inferior hẽt aliquid iurisdictionis, & in damnũ alicuius litigãtis nõ est aliquid faciendũ. Nõ obstat obiectio quia conseruare, & defendere non permittitur indifferenter, sed iuxta formã a lege traditã. No. 1. iurisdiction. iudicis a quo, esse trãslatã ad iudicẽ ad quem, solum in illo ca. in quo facta fuit appellatio: nota 2. ꝙ litigantes dẽnt esse in re litigiosa æquales, & ideo attẽtata sunt reuocanda.

res,[a] cum pro aliquo excessu corrigendi fuerint, contra regularem prælati sui, uel capituli disciplinam appellabunt, sed quod sibi pro salute [b] iniungitur humiliter suscipient.

A iudice sęculari sedi Apostolicæ non subdito ad Papam non appellatur, & non deferens appellationi punitur. h d.

Sed nec tunc appellationi deferendum erit cum a sæculari iudice, qui temporali sedis Apostolicæ iurisdictioni non subiicitur[c], ad apostolicum appellatum fuerit, & aliis quibusdã casibus:[d] alioqui is qui legitimæ appellationi etiam de minima[e] causa interpositæ non detulit, canonicis pænis[f] coercendus erit.

Appellans ab ordinario potest coram eodem super alia causa conueniri, h. d.

Licet autem prouocatione canonice[g] a partibus interiecta iudicis, a quo appellatũ fuit, officium in illa quidem causa[h] penitus conquiescat[i]; si tamen is, qui ab ordinario appellauit, super alia causa coram eodem conueniatur, pręsertim pro graui,[k] & manifesto crimine appellationis obtentu, quominus canonica censura puniatur, effugere non potest.[l]

Innouata per iudicem post definitiuam sententiam, a qua appellatum fuit, reuocantur statim per iudicem Apostolicum, etiam si ante appellationem fuerint innouata. h. d.

c Non subiicitur. Secus si eẽt de subiectis, ca. si duob. §. 1. eod. & hoc intellige, nisi consuetudo esset in cõtrarium dic. §. 1. Nam nõ solum hoc posset consuetudo: verum etiam posset inducere, quod laicus posset conueniri coram iudice ecclesiastico, habet in c. si clericus laicũ, & in c. ex transmissa de foro cõp. & in d. §.
d Casibus. Quos collige ex c. peruenit, & c. consuluit, & c. cum parati. c. cum sit, c. cum speciali, §. 1. c. memiminus. c. suggestũ, & aliis c. eod.
e De minima causa. Ca. de appellationib. eo. Sed contra videtur, qđ immo de minimis nõ sit curandum, c. & si qq. de simo. & l. scio, ff de test. in integ. Sol. illud ꝓcedit ubi est diuersa ratio inter magna & minima, vel vbi agitur remedio extraordinario. Ita Abb. in c. de appellationib. Sed quæ dicẽt minima causa? Resp. ut no. ĩ c. de appellationib. & in anth. nisi breuiores. C. de sen ex peric. recitan.
f Pænis. Quia si est clericus dẽt deponi. 2. q. 6. c. decreto. si laicus 30. auri põdo multãt. l. qm̃. C. e. & no. ĩ c. de priore, e.

g Canonice. Secus si ex falsa causa, c. super eo. eodem, & ibi not.
h Causa. Et si cã sit accessoria, puta quia appelletur ab interlocutoria, cõquescit officiũ iudicis, ẽt in prĩcipali, siue cã principalis sit connexa articulo appellationis, siue non, c. super, eo. vbi Abb. & Perusi.
i Cõsquiescat. Fac. c. dilectis, ca. ut nostrũ, & c. præterea, & c. ꝓposuit, & c. adhęc e. Immo nec quoad illã causã officium iudicis a quo penitus conquiescit Nã in his quę tendunt ad faciliorem exitũ causæ appellationis, iurisdictio iudicis a quo, nõ est suspẽsa, dũmodo abstineat a cognitione causæ appellatiõis vnde non põt prohibere attẽtata de facto, & attentata reuocare, pro hoc c. 2. & quod ibi not. de matr. contract. contra inter. eccle. ubi iudex a quo præcipit partibus, ne appellatione durante, super matrimonio, de nouo contragant. fac. c. qua fronte, & quod ibi no. eo. & clarius in c. cum teneamur, & quod ibi dicit Ab. in 1. not. & in uerbo, mihi placet.
k Graui. Vt si uxorem alterius detineret, si manus uolentes in clericum iniiceret, c. consuluit. j. eo. fac. c. præterea, & c. proposuit, eo.
l Non potest. Nota ergo, ꝙ appellatio iurisdictionem non suspendit, nisi respectu causæ, ĩ qua fuit appellatum. fac. c. proposuit. c. super eo, ca. ad hæc & c. pastoralis. §. verum, eo. & c. Romana, §. si ve

Licet autem. CASVS. cum præsupponatur appellationem esse canonice factam, partes non cõtentæ, ut in secunda instantia cõtrouersia melius examinetur, non solum coram eodem iudice litigabant, sed etiam circa rem litigiosam multa innouabant: qua de re cum a parte læsa petitũ esset attentata prius reuocari, & annullari, fuit propterea quæsitum quid iuris, & qm̃ cõse ruare ius suũ vnicuiq. est permissũ, l. si ff. de ll. & ideo ꝓmissa est ẽt defensio l. ut uim. ff. de iust. & iu. propterea alia reuocatio non uidetur necessaria. Sol. tamẽ

ro.eod.in 6. Hoc tamen est verum, nisi appellans diceret illum in alia causa suspectum, quod pot, d.c.ad hæc, & ca. proposuit, & ibi de hoc dicitur. a definitiua. Distinguitur ergo iter definitiuã, & interlocutoriam, de ratione diuersitatis infra, attentata per iudicem, quod apparet, q hic, & in c. non solum. § fi. eo. in 6. unde sumitur, dicit inhibeat canonice iudici. Si aũt aliquid attentaretur a tertio. i. qui non fuit pars, vel iudex in c. illa attentata, nõ reuocatur per modũ attẽtati a iudice ad quẽ fuit appellatũ, sed per suum proprium iudicẽ cognito de causa seruato iuris ordine, ca. Romana. §. in alium. eo. i 6. l. is a quo. ff. de rei vẽdit. nisi ille tertius p attẽtationẽ illã iurisdictionẽ iudicis impediret. c. 1. de offi. del. de quo dic, ut plenissime in d.c. nõ solum. in fi.

Interposita ergo a definitiua [a] sententia appellatione, non solum post eam innouata debent per iudicem appellationis penitus, & ante omnia [b] reuocari, (exceptis tamen casib. [c], in quibus iura post sententiam prohibent appellare.) Sed etiam ea omnia, quæ medio tempore inter sententiam, & appellationem contigerit innouari, perinde ac si post appellationem innouata [d] fuissent.

Attentata post appellationem ante definitiuam non reuocantur, nisi primo de veritate constiterit, vel nisi post inhibitionem debito modo factam attẽtata fuerint h. d.

Illa vero, quæ post appellationem interposi tam ante definitiuam [e] sententiam innouantur, donec appellationis causam ueram esse cõstiterit, reuocari non debent, nisi iudex appellationis postquam sibi constiterit, per appellationem emissam ex causa probabili fore ad se negotium deuolutum, [f] inhibeat canonice iudici a quo appellatum fuit, ne procedat: tunc. n. quidquid [g] post inhibitionem huiusmodi fuerit innouatum, est per appellationis iudicem ante omnia in statum pristinum reducendum [h] licet eandem causam [i] non esse ueram contingat.

Non refert quid ex æquipollentibus fiat, & facta plus operantur quam verba. h. d.

Appellasse autem dicetur non solum is, qui vocem appellationis emisit, sed etiam qui aliquo indubitato [k] facto prouocandi

faci. capi. non solum, eo. in 6. vnde sumitur.
b Ante omnia. Et sic non expectabitur euentus litis. Sed contra l. cum ex ea. ff. eo. Sol. ibi nõ negatur, quin etiam ante reuocari possit, quod conceditur p alias leges. ff. nil no. appe. pen. & sic non sumitur ibi. arg. a cõtrario sensu. sicut & in l. cõuẽticulã. C. de epis & cler.
c Casibus. De quibus 2. qu. 6 § sunt quorum. & l. 1. 2. 3 4 5. & 6. C. quo ap. non recip. & no. in c. nõ solũ, eo. in 6.
d Innouata. Et est rõ, quia sicut post appellationẽ a definitiua nil attẽtari debet, sic nec pẽdẽte iure quod cõpetit condemnando ad appellandũ s. vsque ad decem dies. Indultum. n. a iure beneficium, & c. indultum, de re iud. in 6. & dist. 28. c. de his. Vnde sicut ius alicui nõ debet auferri, ita nec spes ad ius. ut ff. vsufruct. quemad. c. l. si vsufru. in prin. An autẽ hoc habeat locum in sent. excom. habetur per Io. And. in c. venerabilibus. §. porro. de sente. ex com. in 6.

i Causam. Ob quam fuit appellatum.
Iudicis. Casus. Quidam iudex cupiens definire cõtrouersiam ortã de confinib. inter duos eius amicos volebat ad locum venire, ipsã inspicere, & inspectiõe definire, & cũ altera pars ad id se opposuisset, ea ratione, q a nõ erat qu. de qualitate rei, sed solũ an actor in ea habeat ius, quod oculis ĩspici nequit, cũ sit spirituale. §. 1. Insti. de reb. corpora ppea fuit dubitatum, & quæsitum quid iuris? Solut. proue i hac parte legimus, q a ex natura reru hoc contigit. Ad obiectionem aũt dicimus quod licet qu. fit p ut inobiectio ne dicitur, tñ quo ad eius defensionem attinet, non est inconueniẽs vt locus inspiciatur, cũ ex qualitate oriatur ius, not. quod qualitas probationis debet esse secundum qualitatem controuersiæ, quod tamẽ limit. de proba. communibus. Ioã. Bap.

e Ante definitiuam. Scilicet ab interlocutoria, vel grauamine, huiusmodi autem dicti ratio est: quia in casu isto appellatio debet interponi expressa causa probabili & uera, c. interposita, c. est igitur necesse, quod prius constet de ueritate, in euentum ergo litis scietur, an attentata ueniat reuocanda nec ne, simile in c. fraternitatis, de frig.
f Deuolutum. Alias inhiberi non posset, c. Romana, §. si uero cum seq. eo. in 6.
g Quidquid. Hoc intellige ut not. in c. non solũ, § nisi iudex. in verbo, quidquid. eo. in 6.
h Reducendum. Intellige hoc de his, quæ sunt

K Indubitato facto. Cum plus sit facto, quam verbo prouocare, ut statim dicit, & concor. c. dilecti, inf. eo. vnde sumit, & l. si tamen. §. ei qui. ff. de ædil. edi. & l. quibus, ff. de ll. & c. ad audi etiam, & c. ut nostram. eo. Sic facto renũciat quis iuri suo c. ex ore, de his quæ fi. a maio. par. c. & c. gratum. de offi. dele, & etiã factis mentimur, c. 22. q. 5. c. cauere,

nere, & factis quis cõsentit c. per tuas, de cond. ap po. vt diffusius not. in d. c. dilecti.
a Arreptum. Ad Papam, secundum aliquos in c. dilecti, eo. non ad alium superiorem. Tu dic, secũdum Abba. quod ad quemcumque superiorẽ sit iter arreptũ, habet arreptio uim appellationis, sed hoc ĩter est, quod si superior est talis, qui possit adiri per uiam querelę, tũc talis arreptio hẽbit uim extraiudicialis appellatiõis, alias si adiri non possit per uiã querelæ, si iudex talis iudicialiter procedat, & pars dũ lis procedit iter arripiat, hẽbit arreptio talis uim appellationis iudicialis, & ita tollũtur cõtraria quæda, de quibus habetur in d. c. dilecti.
b Facto, quam uerbo. Immo uidetur quod sit minus, quia qñ quis appellat uerbo exprimere dẽt iustam causam appellationis, & cætera requisita, quæ nõ explicãtur simplici itineris arreptione. Sol. secũdũ cõem sniam, quod in itineris arreptione ista omniã dẽnt explicari, ut hoc latius explicat in c. dilecti, i. eo.
c Ex simplicitate. Vñ est ei parcẽdũ, dis. 86. c. tãta & le. si quis id quod. §. do li. ff. de iu. om. iudi. cõcor. alle. in c. ad audientiam, vnde sumitur.

propositum declarauerit. Vnde rescriptum est eum, in quem post iter ad sedem Apostolicam arreptum [a] excommunicationis sentẽtia ab ordinario promulgata fuerit, excommunicationis uinculo non teneri, quasi appellatione pendente lata fuerit, cum plus sit facto, quam [b] verbo prouocare.

Sufficit exprimere effectum, ubi uerba non sunt de forma. h. d.

Idem & in eo respõsum est, qui licet ex simplicitate [c] forte uerbũ appellationis nõ expresserit, se tamen & ecclesiam suam cũ molestatur Romani Pontificis protectioni [d] subiecit.

Iustus metus excusat adeo quod non appellãs habetur pro appellante, si fuerit testatus, & causas appellationis expresserit. h. d.

Is quoq. quem quo minus appellaret iustus metus [e] impedierit, ad appellationis beneficiũ conuolasse reputabitur, dũmodo infra tẽpus quo licite prouocatur, corã iudice [f], a quo appellasse uellet, uel si ipsius copiã habere nequierit, corã probatis uiris [g] contestatione [h] super hoc proposita causas appellationis expresserit.

Sufficit appellare coram maiori parte iudicum. Et omnium actorum intimatio parti appellatæ est facienda. h. d.

Quod si a pluribus iudicibus appellan-

f Coram iudice. Not. quod si non potest habere copiam iudicis a quo, nõ debet coram alio protestari. Sed nullius utilitatis videtur hoc remediũ, nã quemadmodũ timet quis appellare, ita timebit & protestari, sed dic, quod minus prouocat iudex pro testando, quam appellãdo, sed si timeret etiã protestari, tũc ẽt quod ipsius copiã haberet, nihilominus protestaretur coram probatis uiris, secũdum Ab. in c. fi. eo.
g Viris. Et sic plures debent esse ij, coram quib. est faciẽda cõtestatio. l. vbi numerus. ff. de test. sed cõiter tenetur sufficere contestari coram uno dummodo fiat in pñtia testiũ, arg. no. in c. ut circa, de elec. in 6. & sic pluralitas verificatur in uno, simile in l. 2. § quod ait, ff. de vi bo. rapt.
h Cõtestatione. Metus ergo licet solet tollere efficaciam actui, tamẽ hoc loco nõ sufficit, nisi interueniat etiam protestatio. fac. l. 2. C. de his, qui per metũ iud. nõ app. & l. cũ quidã, ff. de ap. ita ẽt currit tps ei qui agere non pt, nisi illud protestet. fac. c. pastoralis, in fi. de off. or. & 10. q. 3. §. is aũt. & c. fi. de elec. & l. ut per fectius. C. de anna. excep. & l. fi. C. de episcop. aud.

d Subiecit. ca. ad audientiam, & sic not. quod vbi ad certum actum explicãdum non est præfixa verborum solennitas, sufficit exprimi effectũ rei, licet non exprimatur propria verba actui conformia: quia verba deseruiunt intentioni. c. intelligẽtia, de verb. sig. secus vbi solennitas verborũ requiritur. l. 1. ff. de verb. obl. fac. c. pen. de iureiu. & intelligit Ab. & Doct. quod tunc demum submissio protectionis habebit uim appellationis, cum habuerit requisita in formali appellatione.
e Iustus metus. i. non vanus, sed probabilis fac. no. in c. pen. de in inte. rest. & in l. 1 ff. quod met. cau. Non tñ requiritur, quod pars nõ dederit cãm metus; nam idem si pars fuisset causa metus. fac. l. nec timorẽ ff. quod met. cau. & in c. veniens, & quod ibi no. de spon. & per Ab. in c. fi, eo, vnde sumitur.

Quod si à pluribus CASVS, Causa aliquando, Ica. Sap. in iudicio proposita diuersa hẽbat capita & corã pluribus atq; in pluribus litigabat, qua de re ob hanc pluralitatem personarum euenit, quod iudices cõstituunt ad ius dicẽdũ locũ nõ tutũ, & partes nõ oẽs, nec corã oib. appellãt, sed E. G. vnus corã uno, & in capite uno appellat, vnde quærit quid iuris, & cũ iudicium uideret propterea deludi cõtra c. 1. & Doct. de causa poss. & prout negatiue rñdebatur Cæterũ. Sol. vt hic legimus, quia non semper potest haberi copia omniũ iudicũ, vel ob vnionem negotij, & psonarum aliud nõ requirit, qua rõne suadente, ẽt obiectio videtur cessare, quia iudiciũ aliter nõ diuiditur. No. 1. ne litigantes priuentur iure suo, sæpe quædam permittuntur, quæ aliàs prohiberent. No. 2. arg. quod appellatio aliqñ permittit, licet in mandato cõstitutiuo iudicis ipsa prohibeat

a Appel-

dum [a] fuerit, quia non semper facile eorũ præsentia simul haberi posset, coram maiore parte [b] ipsorũ appellare, & Apostolos separatim petere licebit, ualebitque hęc appellatio perinde atque si coram omnibus [c] interposita fuisset, omnium tamen subsecutorum [d] appellatio. ignoranti [e] intimatio legitime [f] facienda erit.

Si unus ex pluribus appellat, & obtineat in causa appellationis, prodest victoria cõsortibus, si sit idem negotium, & causa. h. d.

Idem [g] ex contrario; si plures una sentẽtia [h] condemnati fuerint, & unus solus ad appellationis beneficium cõuolauerit, istius uictoria cæteris quoque suffragabitur, si communi [i] iure iuuentur, idemque negotium & eadem causa [k] defensionis existat.

Si per rescriptum committantur plures articuli connexi, & in uno remoueatur appellatio, intelligitur remota etiam in alijs. h. d.

Iam dubitari poterit, si ex plurib. articulis unis precibus comprehensis in uno tantũ cõtingat appellationem uetari, utrum appellatio teneat, si super aliis prouocatum fuerit. Et cum delegatis hęc sit intentio, [l] vt de omnibus articulis, qui in precibus ponuntur, iustitia [m] suum consequatur effectum, in omnibus [n] appellatio interdicta intelligetur. Vnde nihil intererit, utrum appellatio inhibeatur in primo an in secundo, in medio, an in fine.

De connexis idem est iudicium, & determinatio. h. d.

Sed hoc ita intelligetur. Vnde nihil intere

a Appellandum. In iudicio, uel extra a sententia, uel grauamine, fac. cle. 1. eo. unde sumitur.
b Maiore parte. Appellabitur quidem coram maiore parte, sed tamen appellabitur ab omnibus, & hoc qñ plures sunt, quam duo. nam in duobus non est dare partẽ maiorẽ, oportebit ergo tunc, quod coram ambobus fiat appellatio, si diuisim possunt hẽri. Sed quid si ambo etiam diuisim nõ possunt haberi, uel quando sunt plures non põt haberi maior pars etiã diuisim. Solut. ut no. in cle. 1. eod. in uerbo, maiori.
c Coram omnib. Videndum ꝙ no. in c. ut circa, de cl. in 6. in præsentia enim iudicis est appellãdum, 2. q. 6. ca. biduum, ubi de hoc, & c. suggestum, eo. fac. c. pe. de re iud. in 6.
d Subsecutorũ. s. appellationis delationis, termini ꝑfixionis, cle. 1. eo.
e Ignoranti. Sciẽs. n. certificari non dẽt l. 1. ff. de act. empt. l. 1. ff. de dot. ꝑleg. c. eum qui certus, de re iud. in 6. ꝑsumitur aũt ignorantia, l. uerius, ff. de ꝓb. c. præsumitur. de reg. iu. in 6.
f Legitime. Permodum, qui hẽtur in cle. causam. de ele. quæ tñ nihil dicit de intimatione delationis, uel termini. sed tantũ de appellatione, de ratione dic ut no. in cle. 1. eo.
g Idẽ, &c. Octo requiruntur ad hoc ut sentẽtia lata in fauorẽ unius profit alteri. Quinque ponuntur in hoc §. & in c. vna eo. unde sumitur, alia tria per Ab. in c. una, ubi copiose de materia.
h Vna sententia. Fac. 2. q. 6. c. sunt. quorũ, & C. si vnus ex plu. app. l. 1. & 2. & intellige quod hic dicitur, qñ res est communis pluribus & corporalis nec diuersitas facti exspectationẽ recipit, ut ĩ duobus reis debendi, & si omnes condemnati sint, & vnus appellauit, victoria unius omnib. ꝓdest, ut hic dicitur, & in c. una, eo. & 3. q. 6. c. quandoque & d. l. 1. & sint tales, qui non iuuentur beneficio restitutionis; si uero unus fauore minoris ætatis impetrauit cõtra sñiam beneficium restõnis, hoc non prodest aliis, per supra all. & ideo dr̃ hic, si iure cõi iuuentur. Si uero res sit icorporalis, cõis, & indiuidua, tunc uictoria minoris, prodest maiori. fe. ff. communem. ff. quemadmod. ser. amit. in primo responso, et in seruitute indiuidua.
i Communi iure. Secus si specialis puta, beneficio restitutionis in integrum, ut not. supra immediate.
K Eadem causa. Exemplũ in trib. tutoribus indiuisam administrationem gerentib. condẽnatis, secus si unus gessit, & alter non, quia appellatio eius, qui non gessit non debet prodesse ei, ꝗ gessit. l. 1. C. si unus ex plu. & c. & 2. q. 6. §. qñq; Idẽ si habent diuersas administrationes: ꝗa tunc unius appellatio ñ prodest alteri. arg. l. 1. C. de diuer. rescri.
l Intentio. Not ꝙ verba cuiuscumque dispositionis sunt amplianda, vel restringenda, sñm mentẽ disponentis, quæ colligitur ex ratione expressa in dispositione, ad hoc ꝙ no. in c. si. de re iud. in 6. Idẽ si non sit expssa, sed possit rationabiliter et indubitanter coniecturari, quæ fuerit, arg. not. in l. tale pactum. §. si. ff. de pact. & no. Bal. in l. maximum vitium. C. de lib. præt. fac. c. intelligentia, de vẽr. sig. & l. cum pater. §. dulcissimis, ff. de le. 2.
m Iustitia. Quæ sæpe uiolatur per frustratorias appellationes.
n Omnibus. Intellige de continentib. & cõnexis, vt in c. inquisitione. eo. & de hoc in c. secundo requiris, eodem.

Ceſ-

rit, utrum appellatio inhibeatur in primo, an in secundo, in medio, an in fine.

De connexis idem est iudicium & determinatio. h. d.

Sed hoc ita intelligi oportet, si capitula connexa [a] fuerint, cæterum quoties clausula, per quam appellationis remedium tollitur, in medio literarum ponitur, si sunt plura negotia, se minime contingentia, tantum præmissa complectitur, nisi forte, & in fine [b] literarum prædicta clausula iteretur.

Appellari potest, si locus non tutus assignatur, etiam si sit rescriptum appellatione remota. h. d.

Interdum etiam non obstante prohibitione appellare poterit, ut decretum est in eo, qui per delegatos iudices in iudicium ad locum idoneum iudices assignēt, non erit propterea appellationis remedium [c] interclusum, quod appellatione remota procedi debere mandatum fuerit.

Manifesta iniquitas impedit effectum clausulæ appellatione remota. h. d.

Idem [f] etiam obtinet cum sententia fertur iniqua, licet enim causa appellatione remota commissa fuerit, sententiæ tamen stari non debet, si iniquitatem contineat manifestā. [g]

Lapso anno, & ex causa biennio, appellatio est deserta, h. d.

a Connexa. De connexis n. idem est iudicium. l. cum actum. ff. de neg. gest.
b In fine. Not. ergo ꝙ clausula seu qualitas in fine dispositionis posita nō restringitur ad immediate præcedentia, fac. c. inquisitioni. eo. unde sumitur, & ꝑ Ab. in c. secundo requiris eod.
c Non tutum. Nota qđ iudex locū comparere debēti bus constituere debet, quo partes sine periculo possint accedere, & etiā testes, & aduocati & similes, 33. q. 2. ca. hortamur. 2. q. 2. c. fi. & l. si locus. ff. de iu. immo nec altera pars, quæ nō potest uenire honeste tenetur ire ad locū inhonestū. l. e. si cū dies. §. si arbiter. ff. de arbit. Item non solū dicitur locus incommodus propter inimicitias, sed etiā si excedat duas dietas, ut ca. nonnulli, de rescr. Itē nec extra ꝓuinciarū termino, ſest faciēda citatio. 3. q. 6. c. neminē, nisi ex speciali iussione principis, auth. sed hodie. C. de epis. & cl. & ubi q̄s citatur ad locū periculosum, non sufficit pr̨stare ducatum, ca. accedens, ext. ut lit. non cōt. & no. in c. ex parte tua, eod.
d Fuerit. Sed nunquid sufficiet locū esse tutum ꝓcuratori, licet nō sit tutus dn̄o. Inn. uidetur affirmare, quia potest q̄s mittere procuratorē. Host. contra, concludit enim non sufficere locum esse tutum ipsi domino nisi etiam sit tutus procuratori, & nō domino: ratio, quia si sibi & non procuratori, priuabitur iste facultate sibi cōcessa a iure, ut possit in causa procuratorem constituere. l. 1. ff. de proc. maximum aūt est commodum per procuratorem magis instructū cām promoueri. Ita ex contrario, si locus est tutus procuratori, & non principali, sequeret ꝙ in cā ardua cōpelletur constituere procuratorē contra cap. querelam. de procu. & hæc opr. com. tenet, pro qua fac. c. siue, de coniugi. 33. q. 2. & de hoc per Abb. in c. ex parte, eo.
e Remedium. Sed quæritur, an hoc casu p̄ ssit in continenti appellare, an teneatur proponere corā iudice exceptionem loci non tuti, & si sit proponenda exceptio, debeat ne ibi ueritas probari coram iudice, litera hic, & in c. ex parte eod. vī innuere, ꝙ possit statim appellari. Sed circa hoc plures sūt opinio. Doct. de quib. per Abb. in d. c. ex parte.
f Idem etiam, &c. c. inter cæteras, de sen. & re iud. unde sumitur.
g Manifestum, puta, quia lata est cōtra ius sc iptum scilicet contra leges vel canones. §. 1. supra e. ita quod in ipsa snīa contīnetur error. 2. q. 6. §. definitiua. versi. itē si sententia cōtra iusscriptum. c. examinata, de con fir. util. uel inut. & c. per tuas, de sent. excom. ut habetur in c. inter cæteras, de sen. & re iud.
Illud tam iudicial i Hæc pars licet plura cōtineat capita, tamē cum ad eundem finem tēdant, propterea commode potest ī ea casus ī commu ni ita figurari, cū esset a litigantib. canonice facta appellatio oportebat postea terminum eis assignare ad ipsam prosequēdam vnde iudex sciens quod lites debent de iure restringi, iuxta l. properādū C. de iudi. uolebat non solū terminū breuem, & continuum assignare, sed etiam unicū hoc aūt iudicabat iuri congruū, quia in prima instātia cām putabat satis esse in processu instructā & cum litigantes se opposuissent, ut cōmodo possent non deducta deducere, iuxta l. eos. C. de app. fuit q̄situ quid iuris. Sol. ut in hac parte cauet q̄s ad appellationem prosequēdā opus erat certā regulā assignare, a qua postea est recedendum, secū dum qualitatē casus contingentis; qua quidem rōne suadēte intelligimus, ni fallor, quod obiecta nō obstāt, cū etiam ipsa possent uerificari. Not. 1. quod

in definita,vt per Legistas in d.l.sub prætextu,& per cano.in d.c.1.

a Sacra.c.constitutum c. super eo. & c.præterea. eod.possunt tamen litigantes inter se gratis & amicabiliter cõponere.traditur,in d.c.super eod.

ferenter de quolibet genere personarũ ipsum posse eligere,ideſt iudicem,seruum,monachũ,virum criminosum,laicum etiã,super re spirituali fæm ĩnã,& similia,si quidẽ a fine debet cognosci an in iure aliquid liceat;iuxta doctrin.Nauar.li.de finibus huma.actuũil la. n. quorum finis bonus est, bona erunt, ut ipse dicit,a finis cõ,p̄missi est bon⁹.supr.ti.,p̄x.in prin. merito vr̄ dicendum,indifferẽter esse admittendũ; quia veritas aquocunq;dicatur,sẽ p̄ est veritas. Sol. tñ prout in hac parte legimus q̃a arbiter ob similitudinẽ q̃ habet, cũ iudice, debet esse sicut iudex, cui ætas, cõditio, sexus,& ,p̄bitas p̄cipue conuenire dẽnt,ut iura docẽt.Nõ obstat obiectio,si quidẽ ad hoc ut aliquid liceat,non solum finis,sed etiam aliæ debitæ circunstãtiæ requirunt. argu.c.nõ satis,dis. 86.No.argm̄ qđ si arbiter non p̄t esse quælib.persona indifferenter, multo magis hoc idem vr̄ dicendũ de iudice cum habeat potestatẽ, a lege. Not. sc̄do aliquẽ prohiberi ne aliquid faciat vel aliqđ munus suscipiat natura, lege,& suscipiõc.

super re sacra,[a] & litigiosa,aut in causa matrimonii [b] interpositæ sint,nullũ robur obtinent.

DE ARBITRIS, Tit. IV.

Qui sint proprie arbitri.h.d.

Arbitri dicuntur proprie, qui nullam potestatem [c] habentes,consensu litigãtium in iudices eliguntur,in quos compromittitur,vt eorum sentẽtiæ stetur.

Tam in iudicem ordinarium, quam delegatum potest compromitti.h.d.

Sed etsi qui legitimam in partes potestatem habeant,ab eisdem tamen in arbitros eligi[d] poterunt. Quod non solum de eis intelligendum est,qui ordinariam exercent iurisdictionem, verum etiam de his, qui delegatam [e] tantum obtinent.

Ponit personas,in quas non potest compromitti. hoc dicit.

Sed neque serui,[f] nec,qui seruis similes sunt, monachi [g] & regulares,arbitrium in se recipere possunt. Ad hos enim quies, oratio,& manuum labor,nõ autem causarum spectat cognitio.[h] Hæretici quoque,apostatæ,schismatici infideles, & excommunicationis uinculo ob delictum proprium innodati,arbitrorum in se officium assumere non poterunt [i]:

vbi p̄ Ab.q̄ aliud est trãsactio aliud amicabilis cõpositio de quo p̄ eũdem in c.si quando de offi. dele.& per eundem in c. r.de collu.deteg.

b Matrimonii. Fac.c.fi. de transact.quos.n.Deus cõiunxit, hõ non separet, 33.q.2.c. quos Deus c. iter corporalia,de trãsla.posset ergo fieri trãsactio,& cõpositio ẽt sup̄ matrimonio, quãdo nõ tẽderet ad dissolutionem:quia cessat tũc ratio ,p̄hibitiua, & ita tenetur communiter in d.c.fi.

Io. Bapt. DE ARBITRIS. Continuatur titulus iste iuxta id quod habetur supra tit. proximo in prin. diuiditur autẽ in quinq. partes, in quarũ prima habetur quid sint arbitri: in secunda qui possint esse arbitri in tertia qui possint cõpromittere: i quarta sup̄ qua re fiat compromissum: in quinta qũo finiatur secũda ibi,sed & si:tertia ibi,sicut autẽ, quarta ibi pleræque, quinta ibi,finiunt autem.

Io. Bapt.

Arbitri dicuntur. CASVS non figuratur,sed not.quod arbitri sunt tã quam iudices cum habeãt authoritatem tantum a compromittẽtib. licet aliquando secus contingat vigore statutorum.

c Nullam potestatẽ. Scilicet a lege.fac.c.a iudicibus. 2.q.7.vñ sumitur, reiecta tñ illa distinctione arbitrorum ordinariorum & arbitrariorum; quæ nec est necessaria, nec recepta,ut ibi per glos. ã,& Doc. Sed cõtra infra eo.§.prox ubi & a lege hẽnt potestatem. Sol. quia nec tũc habent aliquam potestatẽ a lege,tãquam arbitri sed tãquàm iudices.

Io. Bap. Sed & si.CASVS. Quidam litigantes uolentes suam controuersiã compromittere non conueniebãt in eligendis arbitris,taliter.n.putabat indif-

d Elegi. Forte cum potestate et facultate q̄ procedant,ut arbitri,uel arbitratores,& ut iudices pro ut sibi uidebitur,iuxta ea,quę tradũtur latissime per Io. Bapt. Perus. in tractatu de arbitris.lib.1.

e Delegatam.c.cum olim.& c.innotuit.eo.c.nisi de præb.c.litteras.de præsumpt.

f Serui.l.Pędius,§.1.ff.eo. Liber tamen postea factus posset pronunciare ex nouo cõsensu partium l.sed et si seruum.in prin.ff.eo.

g Monachi.c.monachi.et c.de p̄sentium.16.qu.1.

h Cognitio c.de præsentium 16.q.1.

i Poterunt. Nota,qđ de excõicato apostata,et aliis,de quibus hic,non sunt de omnibus in terminis et expresse iura loquentia sed ex mente iuriũ fere indubitata cõiter opinamur nõ posse hos arbitros fieri.ut apparet ex his.quæ diserte et elegãter tradit Perus. in tractatu de arbitris li.4.c.6.et c.9.

c.9. Indigeret forte hoc Pontificali decisione. a Fieri pōt.c.cum contingit.eo.sicut nec iudicare potest.C.de iudi.nec ēt pōt esse delegatus nisi iussu Papæ, habetur in d.c.2. Sed nec per viam reconuentionis potest cognoscere super spiritualibus, habet in c.1.de mut.peti.immo nec vt arbitrator, & amicabilis compositor, secūdum Ab.in d.c.cū contingit.vbi,an possit cognoscere de causa vsurarū. b Prohibebitur.c.per tuas eod. No. ergo duos casus, ī quibus potest laicus cognoscere de re spirituali, & amplia primū casū ut procedat ēt ꝙ plures sint laici,q̄ clerici,d.c.ꝑ tuas vbi Ab.fac.c. ꝙ in dubijs,de cō secr.eccle.vel alta & c.sacris,de sep. tradit ꝑ recētiores ī c.2.de iu. & in l.imperiū.ff.d' iursid.om.iu.Sed cōtra videt ꝙ per ministeriū clericorū laicus actuū spiritualiū capax fieri non possit,c. Messana & ca.sacrosācta.d' ele.& ꝑ Io.An.in d.c.ꝑ tuas, & ī c.nobis, de iure patr. Sol. arbitriū de re spirituali non est actus spiritualis,vt ꝑ Ab.ī c.cōtingit & c.ꝑ tuas, eo.& eius laicus nō est vere incapax,sed prohibetur solū ratione honestatis:honestas aute satis seruatur ex mixtura clerici Sed adhuc cōtra d.l.Pradius.ff.eod.Sol.seruus est mere incapax vnde non fit capax ex mixtura habili:sed in terminis nostris laicus nō est incapax sed solum ratione honestatis est prohibitus super tali re arbitrari,Ab.in d.c.per tuas.

c Iudiciali. Cum igitur arbitria sint redacta ad instar iudiciorum,l.1.ff.eo.merito nec arbitriū poterunt suscipere,fac.l.fin.C.eod.secus ergo esset si fieret compromissum in mulierem, tanquam in cōem amicā& amicabilē compositricē, posset.n. tale cōpromissum mulier acceptare: quia coram procuratore non est iudicium, sed extraudicialiter proceditur,vt in c.Quintauallis,de iureiur.& c.dilecti, a contrario sensu eodem vnde sumitur.

d Separandæ.c.dilecti,eod.ca.mulierem.33.q.5. per Legistas in l.1.ff.de legib. & in l. fœminæ.ff. de re iud.& in l.2.C.de muli.& ī quo lo. mu.sex, congre.& c.lib.10.Sed nunquid saltē cū iuramēto possit compromitti? Rñd.dicitur per Abb.post Specul.in d.c.dilecti vbi etiam,reddit rationem.

e Consuetudo. Consuetudo ergo potest dare iurisdictionem mulieri. Ex quo infertur, ꝙ mulier prohibet iudicare non ratione incapacitatis:q̄a tunc cōsuetudo nō posset eas habilitare: arg.c quāto.de foro compet. & ca. causam, de ꝑscri. sed ratione honestatis,facit no. in c.scilscitatus,de re scr.Sed tūc cōtra, cōsuetudo nō debet valere contra honestatē,c.cū de corē,& c. cum ab omni, de vit. & hon.cler.Respon. id admittitur in mulieribus solū præcellētibus habentibus dignitatē, sicut videmus de Abbatissa,quæ ratione dignitatis,habet iurisdictionē ca.delecta, de exc.præl. Et ꝙ hic dicit de cōsuetudine, intellige de mulieribus ꝑcellentibus & nuptis principibus viris,ita ꝙ principatus pertineat ad virū;nā si mulier haberet principatū ꝓprio iure,tunc non indigeret consuetudine: sed esset iure communi munita, vt per Abbat. post Inno. in cap.dilecti.eod. Cōsuetudo potest dare iurisdictionē mulieri.

f Admittendi erūt. Est ergo edictum de arbitris prohibitorium certarum personarum: vnde omnes admittuntur, qui non sunt expresse prohibiti,vt hic c. fac.l.3.§.tamet si.& l. Pædius, cum l. sequen. ff.eod.l.1.ff. de testa.l. cum prætor. ff. de iudi.capitul.inter corporalia.de transatio. Prælat.

In laicum de re spirituali non potest compromitti, nisi sit, clerico adiūctus, uel in eum sit compromissum auctoritate Apostolica.h d.

Sed nec in eum, cuius licet ex delicto aliquo non sit læsa existimatio, laicus tamen est, de re spirituali compromissum fieri potest. [a] Si tamē is,aut clerico sit adiunctus, aut Apostolica auctoritate compromissum susceperit, arbitri partes exequi minime prohibebitur. [b]

In fœminas non potest compromitti, nisi id permittat regionis consuetudo, & ordinis, h.d.

Feminę quoque, licet illæ summæ opinionis existant, ab omni iudiciali [c] examine usq. adeo sunt separandæ, [d] ut ex illarum sententiis nulla pæna aduersus illius cōtemptores, nullaque pacti exceptio oriatur, nisi regionis probata cōsuetudo [e] talium munerum participes illas redderet.

Qui non prohibetur potest esse arbiter.h.d.

Cæteri vero, quos neque sacrorum canonū, nec sæcularium legum statuta specialiter arcent, omnes ad tractanda arbitria admittendi [f] erunt.

Reperiuntur quidam, qui non possunt compromittere, h.d.

Sicuti autem ij, quos supra recensuimus arbitria exercere prohibentur, ita etiam illorum quidam compromittere non permittuntur, qui tam ex libris Pontificis, quam Cæsarei

Sicut CASVS.non figuratur,sed not.quod in lib.introductorio non omnia,& singula sunt explicanda,sed illa quæ videntur magis vtilia.

g Illorum quidam. Vt est seruus.l.non distinguemus. §. seruus. ff.eod.l.3.§. si seruus. ff. de pecu. facit.l.seruus,C.de iudi. Item monachi & etiam alij clerici,16. quæst.c monachi & c.de præsentium.quod tamen intellige secundū ea,quę latissime tradunt ur,per Abb.in cap.per tuas,eod. Item excommunicati,secundum Io. An.& Spec. fac. c. dilecti,de exce. Item hęretici, & pro plenissima informa- Ioā.Bap.

puta,concernens merum commodum priuatum, quia tunc iudex non dēt se impedire actore, uel appellatore cessante,iuxta no.in c.ad nostram,2. de iureiu fac.no.in l.4.§.hoc autem iudicium, ff. de dam.infec.& l.ad peremptorium, & quod ibi Bar.ff.de iud.

hoc,quod non licet tertio appellare ab eodem ar ticulo, procedit etiam in sententiis quæ nō transeunt in rem iudicatam,ut no.in c.fraternitatis, de frigid.& malefic. Sic etiam in huiusmodi causis post x.dies licet appellari non possit,potest tamen agi per uiam querelæ,not.in ca. ad reprimendum, de off.ord.

ceditur.

Pars potest sibi terminum prosequendæ appellationis breuiare,non prorogare.h.d.

Pars quoque [a] interdum sibi [b] prosequendæ appellationis terminum præfigit. Sed cū hoc grana litium citius [c] expediendarum indultum fuerit,iuris terminul a parte præueniri,nō prorogari [d] poterit,sicut nec in una causa tertio [e] prouocare licebit.

Confirmatio in forma communi non præiudicat appellationi,nec laudum inualidum roborat,aut processum impedit, sed obtenta super re ab aliquo pacificè possessa,facit ut quis non possit conueniri apud sedem Apostolicam h.d.

Postremo sciendum est,ꝙ si sententiam appellalione suspensam, antequam ipsius appellationis cā commissa [f] fuerit, uel laudum cōtra [g] iuris,uel compromissi [h] formam latum Apostolico rescripto in forma [i] cōi cōfirmari obtentū fuerit,talis cōfirmatio nec appellationi præiudiciū afferre, [k] nec inualidū laudum

a Pars quoque. Necdnm iudex a quo, concor.cap. personas.eo.

b Sibi. Sed an appellatus ualeat talem terminū præfigere, sicut potest appellās & iudex? Resp. hoc nō reperitur iure cautum, nec mirum : quia esset in potestatē aduersarii duram conditionē imponere suo aduersario,ꝙ non est concedendum,sed appellans hoc potest quia ipse imponit legē sibiipsi præiudicando restringēdo terminum iuris & hoc commu. tenetur.ut p Abb. in c personas.eod.

c Citius. cap.oblata.eo.

d Non prorogari. Quia inducta ad vnum propositū non debent operari contrarium,l.legata inutiliter. ff. deleg.1.

Postremo. CASVS. Cū iudex ad quem uidisset processū causæ,& considerasset merita eius, uolebat litē terminare, partes autē timentes exitum istius instantiæ,diuersas petebant a principe cōfirmationes,unde ob hanc uarietatē fuit quæsitum q̄d iuris,& tum arg.l. 2.C.ut lit.pendentum arg. §.illa uero,supra eo.respōdebant solum primam sententiam esse cōfirmādā,uel reiiciēdam.Sol.tamē ut hic legim⁹, quia cū petere cōfirmationem d̄ iure aliquando non prohibeatur,propterea secundū qualitatem casus contingētis modo decisio & aliquando obiectio potest,verificari:No.quod licet confirmatio solum ius antiquum corroboret,si simpliciter consideratur,tamen cum diuersimode concidat, secundum formam concessionis debet cognosci eius effectus.

e Tertio,cap.directe.& c.tuæ eo.& 2.q.6. cap. si quis in quæcumque,& l vni.C.nelli,in vna eadēque causa ter.prouo.Sed contra 2 q.6.ca.quoties, ubi dicitur,quoties se putauerint grauari, ad sed Apost appellent.Sed dic quoties,id est secūdo.& non vltra in definitiua snia,iiue super eo.c.sic in d.c.directe & sic verbum illud generale,quoties, restringitur,dist.18.c.placuit.& dist.75.c.1.ꝙ dic in fi.& 12.q.2.c.sine exceptione,& c.sedes de rescrip. Vel dic secundum Abb.quod verbum,quoties,intelligitur proprie,sed verificat in diuersis grauaminibus.Nā si millies quis grauaretur in eadem causa,toties poterit appellare:bis autē § procedit,quando super eodem fuit bis appellatū per eandem partem,& bis sententia fuit confirmata. Item intellige respectu eiusdē partis, secus diuersæ,nā hoc respectu super quolibet articulo poterūt interponi qnatuor appellationes, vt per Legistas,in d.l.vni.& per Io.And.in d.ca.directe. Sed adhuc contra,ꝙ immo eadē pars ter appellat.31. q.2.ca. Lotharius,vbi ꝙ Tabergater appellauit. Sed dic ter appellauit,iteruocē appellationis emisit,dicendo,scilicet appello,appello,appello, nec enim per hanc geminationem vr recedere a iure suo,sed potius loqui ex quadam cordis abundantia,ad hoc c,bonæ eo,& fac.cle,1,eo,Et nota,quod

f C. mmissa.ca.bonæ,de confirm.vti.vel inut.vbi habes exemplum.

g Contra iuris. Quia forte laudum fuit latum per sordes,vel per gratiam,& ideo nullum,l.1.C. de arbit.c.examinata,de confirm.vtil.vel inut.unde sumitur.

h Compromissi. Nil enim potest arbiter facere contra formam compromissi, cap.cum dilectus. de argit.l.Pedius.& l.non distinguemus, §.de officio.ff.de arbitr.& capit.examinata.de confirm. vtil.vel inutil.

i In forma communi. Dicitur autem confirmatio facta in forma communi, quando fit conditionaliter non cognito de causa, vt si dicatur, confirmamus tibi possessiones,quas iuste possides, vel per similia verba, uel sub simili forma, vt per Abbat.in capitu.1. de confirmat.util.uel inutil.de qua etiam uide text.cū glos.in can quia diuersitatem,de concessione.prebend.

K Affere.capit,bonæ,de confirmatione util. uel inutili,

a Litigiosæ.ca.1.de confirm. util. uel inutil. & dicitur res litigiosa de cuius dominio causa mouetur inter petitorem & possessorem, auth. litigiosa res.C.de litig io.& sic controuersia sup possessione orta non facit rem litigiosam, de quo dic ut no.in d.c.1.& per Cal.in d. de rescr.de tit.6.

b Confirmationē. Pro declaratione materiæ sciēdū est sm Abb.in capi.1. de confir. util. uel inuti. super dicta gl. quod quandoq; cōfirmatio tribuit multū noui iuris ut cōfirmatio electionis facta p superiorē. Nā tribuit ptātē administrādi,c. trāsmissa, & c.qualiter,de elec. qnq.nullū ius tribuit,ut cōfirmatio cōcessa a Papa in forma communi, sed solet ad cautelā impetrari, ne uideat sine sciētia Papæ procedere & ut per gl. in d.c.1.ca. quāquam,dist.13. Quædā confirmatio uetus ius cōfirmat & consolidat, vt quando fit confirmatio ex certa scientia,& dicitur ex certa scientia quando totum negotium fuit Papæ reseruatum, & ipse postmodū confirmauit maxime opponendo clausulā ex certa scientia, & hæc confirmatio operatur plus uel minus secundum subiectum dispositum: nam si iuste possidebat ut inferior nō possit amplius de illa recognoscere,s. felice, utrum iuste possideat nec ne,c.2.de cōfirm.uti.uel inuti.& dicitur.hic. Item facit rem maioris autoritatis,cap.quis nesciat dist.11.Quandoque operatur maiorem effectum:nam si ille iuste non possidebat, incipit iuste possidere, unde solet Papa opponere clausulā: Supplentes de plenitudine potestatis omnem defectum,& c.& sic inualidū facit ualidum.c.1. de transac.& 1.q.6.c.hæc quippe.

c Obtinuit.Non facta mētione de litigioso,alias si facta esset mētio,arripitur illa causa a b inferiore iudice,ut in c.1.& ibi Abb.in 1.no.de confirm. uti.uel inut.

d Elicita.Vt in c.1.& 2.& ibi plene per Abb.& Doct.super glo.in uerbo.exorta.

ullo firmitatis robore muniet. Nam etiam si ante sententiam litigiosæ [a] rei confirmationē ab Apostolica sede quis imperauerit,non propterea minus de causa poterit iudex cognoscere,& eam fine debito terminare. Quāquam si rem pacifice quis possedisset,cum inde confirmationem [b] obtinuit: [c] non erit licitum iudici de quæstione postmodum exorta absque mandato sedis Apostolicæ decernere,nisi certum sit quod per falsi suggestionem fuerit elicita, [d]

DE RESTITVTIONE [e] IN INtegrum. Tit. XVIII.

Minor & Ecclesia restituuntur aduersus sententiam, etiam a sede Apostolica latam.h.d.

ADhuc autem iis, qui appellationis remedio destituti sunt,auxilio restōnis in integrū succurritur, sed nec oib.nec semper, nec omnibus

DE RESTITVTIONE IN integrum.

Continuatur ti.iste per tex.eius princ.ut etiam animaduertit gl.rub.diuiditur autem in 2 par.in prima habetur cōtinuatio ,in secunda propositæ materiæ declaratio, secunda ibi.sed nec omnib.

e De restitutione in integrum, Continuatio patet ex principio tituli.Restitutio autē in integrū nihil aliud est,quā in pristinum quia repositio 2. q.1.in fi.& l.1.C.de sent. pas.

ADhuc. CASVS non figurat'. Ioā.Bap.

No.tamē q restitutio uī producere eundē effectum, quē producit appellatio, sed eū secundū locum habeat, debet dici remedium potius extraordinarium, quam ordinariū, facit l.in causæ ff. de mino.

Sed nec omnib. Hæc pars in 2.par. diuiditur ī prima tractaī de restōne q a iure cōceditur in secunda ea quæ per gratiam cōcedi solet, Secunda ibi,per supplicatione nem, Prima pars rursus subdiuidiī in 6.particul.ī prima demonstratur cui restitutio iusta cōcedatur, in secūda quando conceclatur,in tertia intra quantum tempus,in quarta, an semel,in quinta coram quo iudice, secūda ibi sed,& si:tertia ibi sed siue,quarta ibi, quod si semel, quinta ibi,huiusmodi uero.Quantū attinet ad casus figurationem cum commode in omnibus istis 5.particul.posset in communi meo iudicio ad notari,propterea puto animaduertendum, quod quidam maior habens causam communē cum certa ecclesia , simul litigauerunt coram iudice delegato,a quo tandem contra se reportauērūt sententiam,a qua cum intra tempus debitum non appellassent postea petierunt corā eo. iudice restitutionem in integrum, & nōn tantū semel sed ēt bis,& sępius cum a prin.nō obseruassent intra quātum tempus debebāt id prætere putabāt autem suam petitionē esse licitam,& honestā,arg.c.qm frequēter,ut li.nō cont.& ibi do cto,iudex aūt pd.putās habere ptātem c.forus de verbo.sig.nolebat eam admittere,quia cū cā esset contra aliā ecclesiam,iudicabat obstare tex. in §. sed & milites,ff de excusa.tut.ac etiam quia cū sentētia transeat in rem iudicatam qn nō appellatur,c.cum inter,de re iud.non haberetur ,p tali cōtra.l.res iudicata.ff de reg.iur. vnde qsitū fuit quid iuris:Solut.prout in hac parte habetur,quia

certæ personæ præsumuntur hanc hîc ignorantiã iuris iuxta not. in reg. ignorantia de reg. iur. in 6. & ideo aliquando eis subuenitur, ne tamen temere, & indifferenter hmôi extraordinariũ subsidiũ eis concedatur, propterea est obseruandum, qđ in hac parte legimus qua rõne suadente nõ obstãte obiecta, quia c. quoniã frequenter, habet locum in casibus omnino diuersis, ut in eo legimus, iudex autẽ nec est competẽs, cũ eius auctoritas solũ a mãdato depẽdeat vt alibi diximus, nec etiã potuisset id denegare, quia d. l. sed & milites ĩtelligitur de lucro acquirẽdo, sed nõ de damno euitando, at l. res iudicata fauore huiusmodi psonarum limitatur. Not. 1. quod minores & ecclesia æquiparant. & iõ tenet argumẽtũ ab uno ad aliud. Not. 2. quod aliqũ priuilegiatus põt uti priuilegio aduersus priuilegiatum. Not. 3. arg. qđ gratia a pricipe cõcessa aliquando intelligitur ꝑ unica uice. facit l. boues. ff. de uerb. sign.

a Et ecclesia. Habes ergo duos qui restitui possunt in integrũ minorem scilicet & ecclesiam, fac. c. constitutus, & c. tam ex literis, eo. quod procedit etiã si prælatus iuret non petere talem restitutionem, nam licet valeat iuramentum, nihilominus restitutio in integrum potest peti. vt no. in c. 1. eod. in 6. & tenet Abb. in cap. in antiquis Adde tu tertio, etiam Remp. l. Rempublicam. C. de iure reipub. lib. 11. l. Respublica. C. ex qui caus. maio. Sed an ciuitas? Host. in summa eo. §. cui, tent, ꝙ nõ Idem tenet Inn. in c. 1. eo. Et quod dr de Republica intelliguunt de Repub. Ro. l. eum qui vectigal. ff. de verb. sign. Contrarium not. glo. in d. l. Respub. quã videntur sequi Butr. Bart. & Bal. dicentes, quod ciuitas habebit resti. in integ. saltem ex clausula generali, ex quo enim regitur per administratores habet iustam cãm petendi restitutionem in integrum saltem ex clausula generali. & hoc sequitur ẽt Abb. in c. 1. eo. allegans l. legatis. ff. de iud. iuncta auth. multo magis. C. de epi. & cle. Idem etiã tenendum est de castris & vtilis, & pijs locis, vt late cõprobat idem Ab. in d. c. 1. vbi tenet, quod ẽt collegium scholarium possit petere restitutionẽ in integrum, quia in eo sunt multi minores.

b Grauiter. Pro modica enim læsione nõ daretur restitutio in integrum. l. scio. ff. eo. l. ex causa ludicari. i. ff. de min. c. pen. de reb. ec. non alie. Sed quę dicetur magna læsio, uel parua? Resp. ex conditione ecclesiæ nam si ecclesia eẽt tenuis in reditibus, modica læsio reputaret, grauis & enormis cõtrarium esset in ecclesia ualde abũdanti, sic Abba. in c. 1. e. continebit ergo libell⁹ enormẽ læsionem, ut habetur in c. tam ex literis, eod.

Minor igitur & ecclesia,[a] si se prolatione sententiæ grauiter [b] læsos conquerãtur,[c] & appellandi tempora iam fluxerint, restitutionem in integrum implorare poterunt.

Eminentia iudicis restitutionem non impedit. hoc dicit.

Quod quidem adeo obtinet, ut etiam si ab Apostolico sententia lata fuerit, nõ propterea magis integrum restitutionis petitio impediatur. Nec enim negatur,[d] Romanæ sedis sententiam in melius posse commutari, cum aut surreptum [e] aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione ætatem,[f] & temporum[g] seu grauiũ necessitatum aliquid ordinauit.

Restituitur ecclesia aduersus quamlibet læsionẽ, etiam aduersus aliam ecclesiam. h. d.

Sed & si non sententia, sed uel cõtractu,[h] uel confessione,[i] vel probationis omissione,[k] uel temporis fluxu ecclesia lęsa fuerit, restitutio indulgenda erit, nec solum cõtra priuatos homines, sed etiam aduersus aliam ecclesiã.[l]

c Conquerantur. Et plene probent læsionẽ & causam ex qua restitutiõẽ petunt, ut per Ab. in c. tam ex literis ver. dubium est, eo & ex text. in cle. 1. e. & in §. proxim. sequenti.

d Negatur. Sic 35. q. 9. c. sententiã & ca. tam literis, eo.

e Surreptum. capi. cũ olim, de re iud.

f Aetatum. Dist. 86. cap. tanta, & 26. q. 2. c. hoc scit, & c. tẽpora, & dist. 50. ca. pœnitentes.

g Tẽporum. Disti. 55. c. priscis, & 35. q. 7. c necessaria & c. quod pro remedio.

h Contractu capi. 1. eo. in 6. l. 1. Co. si aduer. vend. l. 1. C. si aduer. dona.

i Confessione. c. 2. eo. in 6. l. certum. §. pen. ff. de confes. Sed contra. ut enim ecclesia confessa est veritatem, contra quam non datur restitutio. Aut falsitatem, & hoc probato, non nocet confessio, vt in d. c. 1. non ergo est recurrendum ad extraordinarium remedium ex quo ordinarium competit l. 2. ff. de min. Sol. dixit. Host. quod posset esse, qđ falsitas confessa probari non posset, vnde expedit restitutionem dari. Vel dic, quod fuit confessa nõ per errorem, vel nõ potest error probari, sed lęsio vel fuit confessa tempore quo nõ debuit, vel lata est sententia, tamẽ est adhuc infra quadriennium a die confessionis.

k Omissione. c 2. eo. Quid si dicat ecclesia se læsam præscriptione? Respond. vt traditur in c. auditis. eod. & vide per Host. in summa, eod. §. in quibus.

l Aliam ecclesiam. c. auditis. eod. quod non videbatur, cum priuilegiatus cotra pariter priuilegiatum suo priuilegio vti non possit, l. sed & milites, ff. de excu. tut.

a Contractu. Not. vnum, quod quando ecclesia petit restitui contra contractum, maius est eius priuilegium, quam minoris; quia si minor iurat non contrauenire, non restituitur, auth. sacramenta puberum, C. si aduers. ven. si autem prælatus iurat nō repetere, vel nō cōtrauenire in cōtractu damnoso ecclesiæ, licet contrauenièdo deieret ecclesia tamen eo dem petente, vel alio ex iudicis officio restituit. 30. q. 9. c. si qs, & c. si qs de reb. ecc. nō alie. c. intellecto, de iureiur. c. cum uenissent, de inst. c. 1. eo. in 6.
b Quadriennii. c. eo. in 6. & clem. 1. eodem, cum ibi alleg.
c Præuaricationis Quoad sentētiam & quid sit præuaricator, habetur i l. 1. ff. ad Tup. & 1. q. 3. §. notandum.
d Fraudis. Respectu contractus, uel respectu utriusq.
e Probetur. Quia qui allegat dolum & cæt. l. quoties. §. qui dolo, ff. de probat.
f Commentum. Machinatio, deceptio.
g Causa. Verbi gratia secūdum quosdam, si prælatus male contrahens dixit dicto quadriēnii spatio, tunc enim non currit præscriptio 16. qu. 3. ca. si sacerdotes, & hoc tenuit Inn. in ca. tam ex litteris, eodem, & sequuntur plures, ut per Perusi. eo. in 6. & licet quidam secus teneant, cū tamen hæc opinio faciat in fauorem ecclesiæ, scilicet, tenentium contra non tenenda, arg. l. sunt personæ, ff. de relig. uel iusta causa erit si multas prælatorū habuit mutationes, ut no. in c. 1. in 6. Perus. tamē quod hoc forum sit reponendum in iudicis arbitrium.
h Probauerit. Cle. uni. eo.
i Concedenda. Alias nullus esset litium finis, secundum Hostiensem, sed de ratione istius dispositionis, uide per Ab. in c. fi. eo. unde sumitur, uersi. vlta glossam scias.
K Nouis defensionibus. Tunc enim propter nouas defensione iterū auditur. le. c. 2. & 3. C. si sæp. in integ. rest. postul. ex quibus sumptum est quod hic dicitur, & in c. fi. eo. Sed quas intelligemus esse nouas defensiones? Rñ. secundum quasdam, tā illas quæ tunc erāt, sed non fuerūt allegatæ, quæ occultæ erant, siue quæ postea emerserunt. Quidam tamen intelligūt de primis omissis tantū, quasi nō possint aliæ de nouo superuenire, & hoc putat uerius gl. in c. fi. de resti. in integr. Sed contra hoc uidetur quia ex noua causa recusatur iudex post litem cōtestatam. c. insinuante, de off. del. c. pastoralis, de exc. & 4. q. 3. c. si quis testibus & q de nouo emergūt, nouo indigēt auxilio, l. de ætate. §. ex cā. ff. de interro. act. Solu. ut habetur in d. c. fi.
l Habētibus. Sicut est episcopus, potestas, & huiusmodi & alii etiā minores ordinarii q hēt iurisdōnem contētiosā, & q præsunt alicui uniuersitati. l. 1. §. fi. de postu. l. fi. C. ubi & ap. quos etiam 11. q. 1. ca. de persona, & no. i c. pen. e. vñ sumitur.
m Delegatis. Et multo magis delegatus a principe sacit l. fin. Co. ubi. & apud quos resti. in integr. & c. pe. eo. vnde sumitur. Sed non uidetur quod ordinarius demandare possit cognitionem istam cum in integrum restitutio causæ cognitionem desideret, l. 1. ff. de restit. in integ. & l. in causæ. §. causa. ff. de min. & c. tam ex litteris, eo. sed quæ officio iudicis causa cognita expiuntur, alteri demādari nō possunt l. nec quidquam. §. ubi decretum, ff. de off. procō. Sol. restō in integrū competit iure magistratus, & transit cognitiō restitutionis siue generaliter committatur. d. l. fi. sed ea, quæ competunt iure magistratus, l. 1 ff. de of. eius, & c. Sed adhuc cōtra: quia

Beneficium restitutionis in integrum non indulgetur nisi intra quattuor annos, si non subsit aliqua rationabilis, causa, ut dictum spatium prorogetur, hoc dicit.

Sed siue sententia, siue contractu,[a] vel aliter se læsam prætendat ecclesia, & propterea se ad beneficium restitutionis in integrum admitti postulet, si quadriennii[b] spatium a die læsionis lapsum fuerit, amplius restituenda non erit, nisi præuaricationis,[c] uel manifestæ fraudis[d] probetur super hoc interuenisse cōmentum,[f] aut alia causa[g] subsit, quæ iudicem ad hoc beneficium concedendum mouere debeat. Et si tempore læsa asseratur, non fiet restitutio, nisi ad tantum temporis, inquantum se læsam esse legitime probauerit.[h]

Restitutio in integrum semel negata, non concedi tur amplius etiam in alio iudicio, nisi duobus casibus hic contentis. h. d.

Quod si semel restitutio in integrum in alio iudicio denegata fuerit, præterquam ad appellationem omissam, nō erit eidem amplius concedenda,[i] nisi nouis defensionibus,[k] ad huiusmodi beneficium admittenda fuerit.

Ponit, qui & quando possint de restitutione in integrum, cognoscere, h. d.

Huiusmodi uero restitutionum causæ solum coram iudicibus ordinariis administrationem habentibus,[l] vel delegatis ab eis, tractari poterunt, & terminari, siue hoc ipsis delegatis[m] specialiter demandatum fuerit, siue

quia ea, quæ magis sunt imperii quã iurisdictionis magistratus facere non potest, sed restituere est magis imperii, quam iurisdictionis, ergo non permittitur magistratur. l. ea quæ. ff. ad municip. ergo multo minus possunt delegare. sol. ut no. in c. pen. eo. in uerb. delegati.

a Non habẽt. Qui autem sint isti no. in c. pe. eo. unde sumitur.

b Incidẽter. Principaliter autem isti cognoscere nõ possunt de restitutione, cum causa ista requirat maiores iudices, & hoc ex officio suo faciant si aũt inciderit quæstio restitutiõis in integrum in negotio de quo est commissum, uel quod est aliis delegatis cõmissum, possũt tũc de restitutione cognoscere, sic le. quoties. C. de iudi. & l. 1. C. de or. iud. ibi n. iudex cognoscit de causa status incidenter, qui alias cognoscere nõ valet. Nec dr̃ arbiter tunc facere cõpromissum, quæ huiusmodi restitutio nõ est alia causa siue negotiũ ab eo de quo compromissum est sed oritur ex illo, & illi cohæret, de quo cõpromissũ est, ut puta, si omisit probatione arbiter, & de hoc & cõsimilibus q̃ incidũt i. cã potest cognoscere, ut not. in cap. pen. eod.

primendam. de offi. ord. Abb. in c. cõsanguinei, omnipe. c. fi. de re iud & competi. hoc remedium quærelę, tam in extraiudicialib. ut per Card. in d. c. cũ sit, quã iudicialibus. Vnde si iudex tardaret expeditionem causæ, licet ab hac tardatione nõ possit appellari poterit tamẽ quærelari Baldus in l. fi. 1. §. illud C. de temp. ap.

commisso eis negotio huiusmodi quæstionẽ incidere contingat. Delegati uero ab ordinariis, qui administrationem non habent, [a] sed tantummodo iudicandi facultatem, siue arbitri de his causis cognoscere nequeunt, nisi coram eis incidenter [b] motæ fuerint.

Per querelam, & supplicationem retractatur sententia. Et sub qua forma supplicatio porrigatur. hoc dicit.

Per supplicationem quoque principi porrectam, aut per querelam [c] appellationis remedio destitutis subueniri solet. Erit autem supplicatio [d] intra decem dies post sententiã offerenda, [e] quo subsecuto sententia nõ aliter executioni mandabitur, quam si uictrix pars idoneam fideiussionem præbuerit tantum restituendi, cum legitimis augmentis, [f] quantum fuerit in condemnatione, si legitima retractatione sententia resoluatur.

Omissio formæ impedit effectum remedij intentati. h. d.

Et nisi sub hac forma supplicatio porrigatur, executio sententiæ sine fideiussione procedet, retractationis [g] iure illi seruando, qui se grauatum putauerit, ut iura biennium supplicare ualeat.

d Supplicatio. sic in auth. q̃ supplicatio. C. de precibus. Imp. offer. unde sumitur.

Per supplicationem CASVS. Quidam maiores putãtes esse per sententiam læsos, & cum in princ. id non cognouissent, non appellauerunt intra tempus debitum, qua de re supplicauerunt principi, q̃ vellet ius concedere talem sententiã melius cognosci & in melius reformari, quæ petitio uidebat ex eo honesta, q̃ si secus eẽt, contra iuris intentionẽ isti priuarentur iure suo, quod non uidetur dicendũ, princeps uero dubitabat an de iure posset id concedere quia inde aperiret uia ad perpetuãdas lites, ut de separ. sol. tamen ut hic cauetur, q̃ secundum qualitatẽ negocii gratia cõcedi uel denegari debet, & sic obiectiones non obstant, cũ aliqñ possunt uerificari. Not. quod si iste tex. diligenter cõsideretur, ex eo colligitur huiusmodi preces esse reiiciendas. Not. a. cautelã qua aliquando posset euitari executio sententia, sed in foro animæ nõ esset regulariter admittenda.

c Querelam. Hoc uerbum large sumptum includit omne remedium, per quod quis recurrit ad superiorẽ per uiam grauaminis, & tunc includet etiam appellationem, & in integrum restitutionem l. ad eo, & ibi not. C. quo. & quand iud. & declara, Ab. in ca. querelam, de procur. & Fel. in ca. querelã. col. pen. de iureiur. Accur. Bal. & alij in l. si ab arbitrio. ff. qui sat cog. Stricte uero cũ ab eo, q remedio appellationes destitutus est iudex adit, ut hic. & p Ca d. Alex. in ca. cũ sit Romana. de ap. el. R ta, & tam per Canonistas, quam per Legist. in locis supra alleg. & p gl. & alios, in c. ad reprimendam ... (continued)

e Offerenda. In scriptis.

f Augmentis. Id est fructibus, & accessionibus.

g. Retractationis. Sed quomodo tractabitur? Respon. ut not. in authen. quæ supplicatio C. de prec. Imperat. offer. & not. hic, quod pendente supplicatione mandatur sententia executioni, nõ sic pendente appellatione l. 1. ff. nil nou. appel. pendente.

FINIS LIBRI TERTII.

INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

LIBER QVARTVS.

DE ACCVSATIONIBVS, DE NVNciationibus, & Inquisitionibus.

Continuatur ista proposita materia per gl. Rubr. cui addi potest quod cum in iudicio criminaconsiderentur tria, uidelicet modus agendi, delicta, & delictorum pœna, compilator volens primo modum istum demonstrare, proposuit præsentem tit. qui diuiditur in 4. par. in quarum prima adnot. an sit dñia inter iudiciū ciuile, & criminale, in secunda proponit & explicat modus criminaliter agendi in tertia demonstratur quid iuris, si modus iste non sit obseruatus, & reus confessus sit delictum in quarta declarat an criminis exceptio sit modus agendi criminaliter, secunda ibi, instituuntur, tertia ibi, si quis tamen, quarta ibi, accidit aut.

a De accusationib. Continuatur ad pcedentia, & sequentia. Supra dictu fuit de iudicijs ciuilib⁹, sequebat videre de criminalibus, & q̄a ea instituūt p accusationē, denūciatiōnē, & inqsitionē, merito omittit de his. Ad sequentia cū esset tractandum hoc quarto libro de criminibus, & super his pcedat per accusationem, & denunciationem, & inquisitionem, merito de his præmittit.

da, per Ab. & alios in rub. de iudi.

c Ferme. Melius hic dicitur ferme, quam in inst. ciu. de pub. iud. in prin. nec omnino quidquam simile habent. n. aliqua similia, est & hoc de intentione Accur. in d. prin c. in utrisque .n. libellus porrigitur, in utrisque de calūnia iurat, ut no. in d. pri.

d Diuersitas. Quia in ciuilib. agit, Vt aliquid detur actori, in criminalibus aūt non, ut aliqd detur pricipaliter, sed ut puniatur accusatus, & ita considerata petitione magna est diuersitas, eadem est considerato fine Item est aduersitas et in exercitiis. cum in ciuilibus probet actor tantum, l. qui accusare. C. de edē. sed in criminalib. actor & reqnq. l. fallaciter, C. de aboli. & l. ubi, C. ad le. C. 1 de falsis.

Instituūtur. Hæc pars diuiditur in 12. part. in prima proponitur modus iste, in secunda explicatur. secunda

DE ACCVSATIONIBVS, [a] DENVNCIAtionibus, & inquisitionibus.

TIT. I.

Criminalia iudicia non habent aliquid simile cum ciuilibus. Et instituuntur per accusationem, denunciationem, & inquisitionem.

CRiminalia [b] iudicia nihil ferme [c] simile habent cum cæteris iudicii de quibus proxime locuti sumus: magnaque diuersitas [d] eorum est, & in instituendis, & in exercendis. Instituuntur autem, aut per denunciationem, aut per inquisitionem.

Accusationem inscriptio denunciationem charitatiua monitio precedere debet h.d.

Per accusatio-

CRiminalia. CASVS nō figo at No tn q̄ q̄dā scolares dubitauerūt an iudicia eis habeant aliquid simile arg. enim l. 1. ff. de arbi. diffinatiue ısdebāt, cæterū aliter fuit data solu. put hic legim, q̄a lōge maior uł esse differētia inter iudiciū ciuile & criminale, q̄a inter iudi iū ciuile & cōpromissum, & id obiectio nō uł concludere.

b Criminalia. Supra est limitatio ex ti. de publicis iudi ciis, in inst. ciuil bus similis citatio sup. a In ti de præb. in princ. & in tit de regu. & in aua ch s. in prin. An autem dicantur criminali ea iudicia, in quibus pœna pecuniaria venit imponenda

scda explicat scda ibi, p accusationē. Quoad primū casus nō figurat, sed No. q̄ delictū pponit ī iudicio aūt p modū agēdi, & p modū excipiendi, si primū, aut ex offi io, & datur inqsitio, aut ad istā tiā partis læsæ, & hinc datur accusatio, q̄ cūq. autē agat aut agit ad pœnam & ideo modus pręd. agetet, aut ad correctionem, & inde oritur denunciatio, de exceptione autem dicamus infra in 4 par.

Per accusat oné. Hec pars licet posset subdiuidi iuxto tñ ... ī ea esset ita cōiter pponēdū. Quidā Vi ... Matinēlis crim nal ... agitabat contra quosdā clericos. & cū isti rei essent plures, contra quosdā p edebat p inqsitionē nulla pcedēte infamia, cōtra alios p accusationē, sed nō facta prius p accusationē suscriptione ad pęnā talionis, cōtra alios demq denu tiebat p cede e p u ā denū iationis, sed nō facta prius correctione, & cū sibi fu st ... quid acū quod nō pro cedebat legitime, nihilominus suum errorē defēdere illa ratione quia

nem,[a] cum solenni præcedente inscriptione[b] per accusatorem rei crimen ad iudicem defertur. Per denunciationem, ut cum nulla[c] præcedente inscriptione, sed tantũ charitatiua monitione[d] ad iudicis notitiã crimen deducitur.

Inscriptio quare magis necessaria in accusatione quam in denunciatione, h. d.

Ideo[e] autem cum in modum accusationis crimen obiicitur, est inscriptio necessaria, non cum in modum denunciationis: quoniam ad depositionem instituitur accusatio, sed ad correctionem est denunciatio facienda.

Accusator non probans obiectum crimen, tenetur ad pænam talionis, nisi suam innocentiam purgauerit, & interim, dum purgat, est suspendẽdus. h. d.

Accusator igitur, si legitimis destitutus sit probationib. eã pænã dẽt incurrere, q̃, si ꝓbasset, reus substinere debebat.[f] Denunciãs[g] vero licet ad talionẽ non tenetur, si tamẽ in probatione deficiat, donec[h] suam purgauerit[i] innocentiam, ab officio, & beneficio suspenden-

quia cum intersit reipub. delicta corrigere & punire, c. ut famæ, de sent. excom. non uidebatur necessarium certam solẽnitatem esse obseruandam si quidem si secus esset, posset contingere delicta remanere impunita. & no correcta, qua de re cũ de hoc fuisset q̃situ q̃d iuris, Sol. prout in hac parte legimus, q̃a sicut finis agend. conuenit ratio ni, ita ẽt modus debet esse rõnabil. alioqn. n. daretur oc casio infamãndi ẽt viros honestos, q̃d de iure nõ est permittendum. Nõob stat autẽ obiectio, quia ẽt ob dictũ interesse pub. legitime ẽst ꝓcedendũ, cũ melius sit nocentem absoluere q̃ innocentẽ cõdemnare: No. quod a fine debet regulari modus agendi, hinc legimus in ca. qualiter el 2. de accusa. & inquisi. q̃d sen. debet esse conformis libello. No. secũdo, quod nõ omnia in iure considerata sunt ordinata ad iustitiã, & ideo põt limi. l. iustitia in fi. de iust. & iur. ff. in ver. insti. atq. iniusti. scientia.

a Per accusatiõnẽ. Adde quod per exceptionem etiã intẽtatur interdũ crimina, ut in c. super his, eo. §. accidit, inf. eo. sed nõ adiungitur hic modus tribus hic enumeratis? Quia licet p exceptionẽ opponãtur crimina, nõ tñ per illum modũ vere, crimina de iudicium instituitur cum exceptio in iudicio sit quid dependens, & concor. cum hac littera ca. qualiter. 2. & c. licet Hely. de simon.

b Inscriptione. Sed qñ dicetur facta solennis inscriptio? Quidã ꝙ qñ accusator ꝓfitetur in fine libelli accusationis se ꝑfectũ libellũ dedisse, per q̃d statim obligatus intelligitur, ad talionẽ. Alij q̃d inscribere est qñ accusator profitet, & ꝓmittit de ꝓsequẽda accusatione usq; ad finẽ, & de hoc no. in l. si cui. ff. eod. & in l. causis, C. eo. Tertij, quod tũc quis dr̃ inscribere, cum se obligat ad eandem pœnam, si non probauerit, quam reus debuit pati si probasset ipse accusator, ut 2. q. 8. c. qui quis, & ca. qui crimen & hæc tenenda, pro qua c. tuæ de procur. & per glos. in c. super his, eo. & ibidẽ Ab. Sunt autem casus, in quibus non est necessaria hæc inscriptio, ut in crimine abigeat⁹. l. cui. C. de abige. Item in leuibus, ar. l. leuia. ff eo. Item in his. quæ apparitores referũt. l. ea quidem. C. eo. Item in crimine apostasiæ. l. apostatarũ. C. de aposta. Item cũ accusatur Christianus, qui contraxit cum Iudæa vel contra. l. ne quis. C. de iudæ. & no. de his, in c. super his, eo vbi etiam Abb. & per eundem ṡ̃ia c. fi. de. calum.

c Nulla p̃cedente inscriptione. Cap. super his. eo.

d Monitione. cap. qualiter, §. fi. & ca. cum dilectus, eod.

e Ideo aũt. Nota, hãc rõnẽ, q̃ sumit ex c. super his, eod. q̃ nihil aliud ĩfert nisi ꝙ cũ ex sui natura mod⁹ ꝓcedẽdi per denũciationẽ nõ ĩportet alicuius pænæ ĩpositionẽ, nõ cõuenit rei & negotio, ut q̃s se inscribat ad talionis pænam, q̃ nõ uenit impõnẽda, finis. n. cuiuslibet denũciationis est correctio, & licet denũciatus qñque compellat satisfacere, qñ. s. aliter se corrigere nõ pt, illud tñ accidit in quandam cõsequentiã, unde non est in cõsideratione l. 1. ff. de aucto. tut. Et ĩ accusatione instat principaliter ad pænã, unde nõ mirũ, si est inscribẽdum, & si opponatur q̃d crimina, quocunque claruerint sunt puniẽda, 24. q. 3. c. ecce. Respon. secundum Ab. in d. c. super his, ꝙ sunt punienda secũdum modum propositum & probatum, idem tamen Ab. in c. inquisitioni. super glo. in uer. accusationis, uidetur cõtrarium sentire, cũ dicit saluando dictum Host. ꝙ ius non considerat modum procedẽdi, sed effectum pœnæ, limita tamen & declara superius dicta, ut per Ab. in c. fi. ante fi. de calum.

f Debebat. 5. q. 6. ca. 1. c. 2. & traditur de hoc, 2. q. 3. per totam.

g Denuncians. Ca. fi. de calum. unde sumitur.

h Donec. & c. Sic in c. fi. de calũ. & ur̃ hoc mirabile ꝙ primũ q̃s puniatur tamquã calũniator, & postea recipiant ꝓbationes sup ĩnocẽtia: ur̃ enim hoc esse dupliciter absurdũ, prima, quia pæna p̃cedit ꝓbationẽ delicti, & ꝙ sæpe innocẽs poterit pœnã pati, l. cõtra absentẽ. ff. de pæ. dic, ꝙ forte operat̃ p̃sumptio delicti eo. enim ꝙ non probat nõ solũ p̃sumitur denũcians, uel accusans calũniari, uerũ ẽt conuincitur, licet hoc pluribus casibus nõ procedat, ut in c. fi. de calum. per Abb. Anan. & alios.

i Purgauerit. Sed q̃ erit canonica purgatio? Quidã ꝙ p iuramentũ denũciãtis. arg. ca. p̃sentium, de testi. & c. pastoralis, de exce. Sed tu dic, ꝙ huiusmo

di purgatio præstabitur ad arbitrium iudicis ex quo iure non determinatur, c.de causis,de offic.de le. item oes purgationes hodie sunt arbitrariæ,uti de purgat.canonica,per tot.& 2.q.5.ca.omnibus, & c.consuluisti,2.q.5. & not.in c. fi.de calum.per gloss. & Abba. & alios.

eo.c. præterea,de testibus cogend.quamquam dici possit,quod hoc casu præcedat fama,quia non denunciantur, nisi notoria, alioqui denuncianti non creditur, secundum Abb. in d.c. qualiter,no. in §.aliquando.4. quæs. 4. & in supra alleg iurib.

dus [a] erit,ut cæteri simili [b] pæna perterriti ad aliorum infamiam facile non prosiliant. [c]

Ponit quando procedendum sit per inquisitionē

Per inquisitionem [d] criminale iudiciū instituitur,cum pręcedēte diffamatione ac quasi denunciāte fama [e],de crimine iudex inquirit. Constitutum est enim, ne criminum facilis nimis sit obiectio, ut sicut ad accusationē legitima præcedere debet inscriptio,& denūciationem charitatiua monitio, ita & inquisitionem clamorosa [f] insinuatio præcedere debeat.

Confessus crimina coram inquisitore,non poterit confessionem suam eo prætextu reuocare,quod non præcesserit fama inquisitionem. h.d.

Si quis tamen ,[g] postquam coram eo , qui contra ipsum super certis criminibus inquisitor deputatus [h] fuerat , eadem crimina

a Suspendendus. Quam pænam cui tabit denūciās uel accusator, si ꝓbet intentionem suā, uel crimē obiectū per unum testem, Doc.communiter in c.1.de calum.secus esset in pęna conuentionali,quā ipsam nō euaderet nisi plene probaret,ut in c.cū dilecti, de elect.& ibi pulchre Abb. uersiculo, tertio oppono contra text.

b Simili pæna. Ita pæna unius est metus multorū.2.qu.7.c.quapropter,& l.capitaliū,§.famosos. ff. de pænis,& cap. irrefragabili, de offic. ord.& ca. fi.de calumn.

c Prosiliant. Deficiente tamen denūciatione, vel accusatore,non prohibetur iudex ex suo officio inquirere ad vtilitatem Reipub.ea.crimina,de collus.dele g.l.quamuis,C.de adult.& per Abb.in c. constitutus.de appel.in primo notabili.

d Per inquisitionē Sunt inquisitionis plures species. Quædam generalissima, vt cum prælatus inquirit super statu totius prouinciæ,de qua in c.sicut, eod.& in capit.Romana,de censi.in 6. & per Abb.in c.qualiter,2.eod.& in hac non est necesse infamiam pręcedere,immo tenetur prælatus quolibet anno hāc generalem inquisitionem facere, c.cum venerabilis,de censibus.Quædam generalis,ut cū inquiritur sup statu ciuitatis,castri, uel alterius particularis loci, nec tunc exigitur quod infamia præcedat,facit,c.1.de offi ord.l.cōgruit, ff.de offic.præsid.Quædam est specialis cōtra certam personam,& hæc interdum fit non ad pœnā imponēdam,sed ex debito officij,ut puta,nec carnale matrimonium stante legitimo impedimēto cōtrahatur.Vel nō cōfirmetur electus,& nec hoc casu exigitur infamia: quia non agitur ad pœnā, ex quo fit ex debito officii,fac.cap.postquam, & cap.cum dilecti,& c.nihil, cum simi.de elec.cap. fina.de clande.despons. & not. per Innocen. in cap.1.de excess.præla.& per Hostien.in ca.uni.ut eccles.benefi.& per Abb.in dicto cap.qualiter,& in cap.penulti.eo.quandoque ista specialis inquisitio fit ad pœnam imponendam, & tunc si fit ad denunciationem publici officialis, non est necessarium,quod fama præcedat, l.ea quidem. C.

Quādoque fit speciali fama deferente, & tūc habet locum quod hic dicitur, quod tamen recipit aliquas distinctiones & limitationes, de quib. habetur in dicto c. qualiter, & in l. 1. §.ex publico,ff. de adulter. ubi traditur, quæ sint inter has species differētiæ.

e Denunciante fama. Sumitur hoc verbum hic in malam partem,aliqn̄ tamen & in bonā, cap.nolo,12.q.1.& sic est nomen medium,fungitur ergo fama coram iudice uice accusatoris, unde hoc casu nihil ꝓbabit,licet aliqn̄ plene,aut semiplene probet, iuxta ea,quæ hn̄tur in c.ueniēs,de testi.& in l.de minore.§.tormenta,ff.de quæst. quia si probaret in casu nostro teneret locum accusatoris & testis, quod esse non debet 4.q.4.c.1.& ca.forus,de uerb. sig.debet autem hæc fama habuisse ortum non a maleuolis,ut traditur plenissime in c.qualiter,2. eo.ubi habetur,quis sit effectus famæ, quæ habet ortum a maleuolis,& an compellat infamatum ad canonicam purgationem.

f Clamorosa. Id est,late sparsa,ca.qualiter, 2.ubi Ab.& c inquisitionis.§.ad hæc eod.

Si qs tn̄. CASVS. ita figurat. Quidā iudex ita cōtra inquisitos,& de crimine accusatos ꝓcedebat, ꝙ formā agēdi nō seruauit, reorū tn̄ hoc nō obstāte alter delictū fuit cōfess*,& altera principio aliq exceptionē nō opposuit,uñ fuit dubitatū de ualore hmōi ꝓcessus,q̄ uidebāt nullus,p regulā qđ forma dat esse rei.l.1.ul ff.ad exhibēdū. Sol.tn̄ ꝓut hic legimus,qa solēnitas iuris uī inducta ad ueritatē inueniēdā,& ne qs indebite grauet & cū hoc interſit rei,pōt ipse renūciare:uñ obiectio est intelligēda de forma intrinseca & essentiali,sec* autē de extrinseca. No.ꝙ qs dr iuri suo renunciare aliqn̄ tacite,& aliqn̄ expresse, & iō caute in iudiciis est procedendum. No secundo,quasdā solēnitates esse necessarias ad libitū illorū,qui eis uti uolūt.

g Si quis tn̄. Habes hic,& in §.seq.duos casus in quibus tenet processus etiam non præcedēte diffamatione:alios casus uide in cap.ut eccle.benef. fin.di.confer.& in l.2.§.publico.ff.de adult.

h Deputatus. Non solum ab Apostolico: uerum etiam

confessus [a] fuerit, frustra postmodum eo prætextu [b] confessionem suam impugnare contēdet, quod super eisdem criminibus non fuerit antea diffamatus.

Si iudex processerit non excipiente inquisito de non diffamatione, processus tenebit. h.d.

Idem etiam erit, si is cui contra te commissa, [c] super certis criminibus fuerit inquisitio, te præsente, [d] nec quidquam super hoc excipiente infamiæ inquisitione omissa, ad veritatem eorundem criminum inquirendam processerit. Nec enim processum huiusmodi, eo quod non fuit de infamia primitus inquisitum, ulterius impugnare poteris. [e]

Si crimen opponatur excipiendo, non est necessaria inscriptio h.d.

Accidit [f] autem interdum, ut alicui, nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed excipiendo [g] crimen opponatur, ut puta cum quid obiicitur, ut quis ab accusatione, vel testificatione repellatur, quo casu non erit inscriptio necessaria. [h]

etiam ab ordinario, secundum Archid. Io. An. & Perusi. in c.2. eo. in 6. vnde sumitur, fac. quæ habentur, in c. quod sedem, de offi. ord.

a Confessus. Nullæ ergo sunt partes iudicis, nisi vt sententiam ferat, quid enim quæremus de infamia, cum de crimine clareat, 24. q.3. c. ecce. c. per inquisitionē. de elec. c. si super, de confess. l. si debitori, ff. de iudi. tam enim est notorium crimen, cap. uestra, & c. fin. de cohab. mulier. & cler.

b Eo prætextu. vel illo, quod capitula super quibus quis fuit inq̃situs sibi nō fuerint tradita, cap. 1. in 2. respon. eo. li. 6. alio tamen prætextu puta, erroris, uel falsitatis ipsius cōfessionis, licet. n. ex confessione in iudicio resultet notoriū, ca. fin. de cohab. cleri. & mult. Confessio tamen potest non solum exponi, & declarari ita quod illa nō perimatur, c. cum dilecti, eo. seu etiam respectu erroris, uel falsitatis reuocari, fac. le. confessionib. ff. de inter. ac. nec enim fatetur qui errat, l. non fatetur. ff. de confess. l. si per errorem. ff. de iurisd. omn. iud. nisi tamen confessio facta fuerit de liberata, vt no. in c. ex literis, de diuor. secūdū Io. And. Arch. & Perus. in d. c. 1. Quod ipsum tamen multis modis limitatus, vt per Perus. io d. c. 1. post alios plures, quos allegat.

c Commissa. Intellige ad petitionē alicuius, q̃a si Papa motu proprio committit inquisitionem criminum alicuius, iam illum approbat infamatū, vt episcopus, & metropolitanus procedāt, etiam ad inquisitionē, omisso tali articulo, 2. q. 5. c. omnibus & c. sicut olim eo. Sed si ad petitionem alterius commiserit, tunc prius inquirendū erit de infamia, secundum Inno. in cap. cum oporteat, eo. etiam ita no. in c. fi. eo. in 6. quod declara vt ibi per Perusi. & alios.

d Præsente. Sciente, nec reclamāte, secus. n. esset. si quis esset quidem pñs, sed ignoraret, quod testes deponerent supra principali omissa inquisitione infamię, quia tūc non ualeret processus, c. 1. inquisitionis, § 3. c. eo. Vel si contumaciter abesset, vt per Doct. in c. 2 eo. in 6. non tamē tenetur respondere, nisi citatus Ab. in c. 1. de iud. nu. 15.

e Poteris. Not. ergo, quod infamiæ inquisitio non est de substantia processus initi per viam inquisitionis, cūm possit omitti nō solum expresse, uerum etiam tacite, de quo in c. 2. eo. in 6. & late per Perusi. in c. 1. eod. ti. & lib. post alios. Alias autem iudex inquirens contra aliquem sine indiciis sine expresso, uel tacito consensu inquisiti, si eundem postea absoluat, tenetur sibi in expēsis Abb. in c. cum dilecti, uer. gl. ultima colligit arg. ex tex.

Accidit autem. CASVS. Fuit dubitatū inter scholares, an mod⁹ proponēdi crimina in iudicio p exceptionē, esset criminalis, quidam. n. affirmatiue putabāt esse respondēdum, quia ille reus ob ipsum delictū aliquo modo falcem punitur, quidā uero alii putabāt oppositum, cum solū delictū talem reus ab illo actum excludat sicut testis criminosus, c. testimoniū, de testibus Sol. tamē ut i hac parte cauetur, q̃a finis exceptionis opponit fini iudicii siue ciuilis siue criminalis, cū exceptio sit q̃dā exclusio actionis uel intentione agētis, l. 2. ff. de exception. No. quod exceptio non solum excludit, sed etiam aliquando tollit ius quæsitum, ut declarat ca. super his, & ibi Doct. eo. de accusa. Not. 2. quod differentia diuisiua desumi debet a fine, vt sit vera & propria.

f Accidit. Ad ea, quæ in hoc, & in seq. §. veniunt dicenda, vide per Hostien. in titu. de exceptionibus, lib. 5.

g Excipiendo. Sed an contra excipientem de crimine possit replicari de alio crimine, ad effectum remouendi reum ab exceptione? Respon. non admittitur triplicatio, ut traditur in c. super his, de accu. quia cuilibet quantumuis criminoso reseruatur defensio legitima, vt in c. intelleximus, de iudic.

h Necessaria. Cap. super his, eod. c. cum dilectus, vbi late, de or. cogni. & hoc intellige iuxta uerba huius literę, scilicet qñ excipit de crimine, ad hoc ut testis, uel accusator simpliciter repellanī a deponendo, uel accusando hoc enim casu non est inscriptio necessaria, sed si incidenter hæc exceptio operaretur alicuius iuris priuationem imponetur excipient. pœna extraordinaria, ut dicitur in §. seq. & in c. super his, unde sumitur. Si uero excipere ad effectū puniēdi principaliter, qua ratione

ne interuenire debet inscriptio in directa accusatione, eadem ratione debet in exceptione hoc casu interuenire. Ita Abb. in d. c. cum dilectus, post Bar. in l. si cui, ff. eo. sed an crimen probatum per uiã exceptionis infamet, p Ab. in d. c. cũ dilectus uer. quoad tertiũ, & per eundem in c. super eo, de elect. a Impedit. Immo obstat ĩ dignitatibus etiam acquirẽdis. ca. super eo. de elect. & arg. 2. q. 1. c. prohibẽtur, & c. omnipotẽs, eo. q. ex ista exceptione probata semp grauata remanet eius opinio, l. Lucius. ff. de his, q. not. infa. c. cũ tu. de testi. ca. super eo. de elect. Sed contra uidetẽ facere, quia exceptio nõ debet operari ultra intentionem agentis, l. nõ omnis. ff. si cer. pe. ergo hęc exceptio non debet operari remotionẽ ab alia Sol. secũdum Ab. in d. cap. super his. qd hoc non operatur uirtus exceptionis, sed aggrauatio opinionis, quę surrexit ex prima repulsione, ut no. in d. ca. super eo. An autẽ iste posit se purgare, ne reppellatr ab alia dignitate consequẽda, per Abb. in d. ca. super his, uer. & aduerte post. glo.

b Post confirmationẽ. Tunc enim spirituale cõiugiũ est contractum, c. ĩter corporalia. de transla. prela. §. fi. supra de cõfirma.

c Arbitrium. Est hoc generale ubi certa pœna expressa nõ est in iure, c. de causis. de offic. deleg. l. 1. in fin. ff. de iur. delib. & a tali pena imposita potest appellari: secus a pœna expressa in iure l. antep. ff. de uerb. sign. & in cap. super his. de accus. uel posset peti reductio pænæ ad arbitrium boni uiri, c. Quintaualis, & ca. ueniens, ad fin. de iureiur.

DE DVPLICI PVRGATIONE

Cõtinuat tit. iste prout colligitur ex principius, siquidem cum ex modo criminaliter procedẽdi aliquando quis remaneat infamatus, & ideo debeat se purgare, ppterea conuenienti ordine ponitur hic tit. iste, qui diuiditur in 4. par. in prima parte adnot. continuatio: In secunda declaratur quid & quotuplex sit purgatio. ĩ tertia demonstrat quid iuris de deficiẽte in purgatione, in 4. adnota. de delictis quędã dis. secũda ibi, est aũt. tertia ibi, quicũq; quarta ibi. criminum.

Non est necessaria inscriptio, si crimen obijciatur, ut qui, ab officij, uel beneficij assecutione excludatur, quo tamen casu, si post confirmationem opponatur deficiens in probatione punitur pœna extraordinaria. h. d.

Sed an propterea crimen opponatur, ut qs a promotione officii, uel beneficii assecutione excludatur, necessaria tunc sit inscriptio? Et proditum est, si ante confirmationem obiiciatur, non cogi quemquam inscribere, quia crimen hoc modo probatum promouẽdum quidem impedit, [a] non tamen iam promotum deiicit. Post confirmationem [b] vero, cum, s. ordinandus fuerit aliquis, aut etiam consecrãdus, quia & ab obtinendo repellit, & ab obtẽto deiicit, ad extraordinariam pænam secundum arbitrium [c] iudicis citra uinculum inscriptionis, si defecerit in probando, est excipiens astringendus.

DE DVPLICI [d] PVRGAtione. Tit. II.

Quid sit purgatio. h. d.

Contingit etiam interdum, ut licet aduersus criminosum, [e] nec accusator consistat, neque testibus, aut propria sit confesssione conuictus, ita tamen alicuius criminis, uel maculæ publica laborat infamia, quod super manifesta fere nota eidem purgatio sit indicenda. [f] Est autem purgatio demonstratio [g] innocentiæ super obiectio crimine.

DE DVPLICI purgatione.

d De duplici. Vulgari, scilicet, & canonica.

Contingit, CASVS ñ figuratur. Nota qd ex delicto in iudicio legitime ppposito, non tñ cõcludenter probato cõtrahitur infamia, q cum a iure damnetur, ppterea debet de iure purgari. No. secundo argu. quod caute est procedendum, in hoc criminali iudicio ne qs indebite infametur.

e Criminosum. Id est qui putatur criminosus.

f Indicenda. Cap. de simo. & c. nos ĩter, de purg. can.

Est autem. CASVS nõ figuratur Not. tamen quod purgatio cũ sit demõstratio innocẽtiæ, aut est secundum canones, & ista est permissa, aut est cõtra eosd. cano. & ista est dãnata, & ideo dicit vulgaris, sicut est duellum: per primam probabiliter demonstratur innocentia per secundam uero tentatur Deus, & ideo damnatur.

g Demonstratio Non quemadmodum sumunt Theologi. ut scilicet non possit res aliter esse, sed per quasdam coniecturas, uel media a iure adinuenta. quæ uulgus, uel ius, habent loco demonstrationum.

a Aquæ frigidæ. Cap. ex tuarum, de purg. cano.
b Ferri. Cap. fi. de purg. vulg.
c Certaminis. Cap. 1. de purg. vulg. 2. q. 4. c. monomachiam.
d Tentari. Quod est cauendum, 23. q. 8. ca. si nulla vrget. & 22. q. 2. c. quæritur cur.
e Exulare. Capi. 1. de purg. vulg. cap. monomachiā. 2. q. 4. irregscerata tamē abusus q. dā nuper i Italia, ut passim ferme singulare certamen iniretur, ita ut assuetudine quadā licere videretur, unde de eo tanquam de re non illicita luculenti tractatus scripti comperiuntur, & Doctores passim consulebant, sed sa lubertime prouidit nuper Conc. Trid. in sess. 25. in 19. decreto, i decretis reformationum, per quod credendum ē huic magnę corruptelæ iam impositum finem, cum non solum uolentibus pugnare, uerū & principibus, patrinis, aduocatis, magnæ pœnæ imponantur.
f Quosdam. Vt Dauid cum Golia.
g Auctoritas. Non ergo omnia, quę sunt, uel leguntur ī sacra pagina sūt imitāda. Quædam enim in ea dicuntur narratiue, nō approbatiue, ut de Esau, q̄ fuit uenator, c. Esau dist. 86. Quædam dispēsatiue, ut de Iacob, q̄ habuerit plures vxores, capit. gaudemus, de diuor. fac. c. occidit. 23. q. vlt.

Quotuplex sit purgatio, & quod uulgaris est penitus improbata. h. d.

Purgationis duæ sunt species, vulgaris, & canonica. Vulgaris purgatio est, quam vulgus, uel inuenit vel sequitur. Vt cum aquæ frigidæ,[a] vel candentis ferri,[b] vel singularis certaminis[c] quis subit iudicium, quæ cum Deus in ea tentari[d] videatur, merito iussa est sacris canonibus exulare:[e] licet enim quosdam[f] singulare certamen iniuisse diuina prodat historia, nunquam tamen, ut id pro lege teneatur, diuina sanxit auctoritas.[g]

Quæ sit canonica purgatio. Et quales esse debeāt compurgatores. h. d.

Canonica purgatio dicitur, quæ sacris canonibus[h] est comprobata, ut cum de crimine infamatus iurat, se non esse tali crimine, uel macula inquinatum, & certa compurgatorū manus eundem a crimine immunem, & uerum credere illum iurasse, ipsa quoque iureiurando firmat.[i] Erunt[k] autem compurgatores huiusmodi honestatis & opinionis, ut uerisimile sit eos rumore, uel odio, uel obtentu pecuniæ non deierare, necesse etiam est, ut eius, quem purgare intendunt, uitam & mores notos habeant.

Deficiens in purgatione habetur pro conuicto. hoc dicit.

Quicunque uero in canonica purgatione defecerint, perinde[l] puniendi sunt, atque si de crimine, de quo diffamati fuerint, legitime conuicti, uel confessi fuissent.[m]

uersationem eum purgando, ut in ca. constitutus, vbi Abb. de purga cano. c. cum dilectus, cap. cum P. Manconella. eo. tit.

Quicunque. CASVS. Quidam cū fuisset de crimine infamatus, fuit ei in indicta purgatio canonica, in qua cum defecisset, fuit quæsitū an vlterius contra eū esset procedendum per ca. at si clerici. de iudi. ui debatur absoluēdus cum non sit cōfessus, vel cōuictus. Sol. tamen ut hic habetur, quia cum nō potuisset se purgare, habetur propterea pro conuicto, & sic equiparatur criminoso notorio, in quo non cōcedit purgatio, & ita nec et obiectio uidetur obstare. Nota. in primis cautelā ad probanda delicta quæ cōcludenter, uel non sunt probata, vel non potuerunt probari: No. secundo, quod delictum notoriū æquiparatur cum delicto cōfesso, uel conuicto tā in condemnando, quā etiam in indicēdo purgationē. Ioā. Bap.

l Perinde. ca. cum P. Manconella. de purg. Hoc tamen intellige secūdum distinctionē Abb. in ca. accedens, de accusa. ver. & ideo vltra alios, uidelicet, si al quis modus agendi præcessit purgationis indictionem, nam tūc deficiens in purgatione punitur secū dum illum modū, vnde si pcessit accusatio deficiens punietur vt mediante accusatione conuictus, si præcessit inquisitio, vt conuictus medio inquisitionis, cap. inter, & quod ibi no. de purga. cano. Aut nullus agendi modus præcessit purgationem, & tunc deficiens punitur modo extraordinario, & suspenditur tantum ab officio, vt per Ioan. And. in ca. significasti, de adult. & de hoc per eundem Ab. in c. veritatis, ver. alius intellectus notabilis, de dolo. & contu. & in c. cum dilectus, in gl. 1. de purg. cano.

h Canonibus. Vt de purg. cano. per tot. & 2. q. 4. per tot. & 15. q. 5.
i Firmat. Cap. constitutus, de purg. cano. cuius autem numeri esse debeat hęc manus, vide p Host. in summa de purg. cano. §. quotus numerus.
k Erunt autem, & c. No. requisita in purgatoribus. Primum enim debent iurare, secundum conscientiam & opinionem suam. Secundum, q̄ probentur ab ecclesia. Tertium, vt sint bonæ famæ. Quartum, quod non fuerint de crimine condemnati. Quintum, q̄ non sint uicini, uel habeant cō-

m Fuissent. Quod si purgauerint se, an nihilominus post purgationē accusari possint, vel inquiri

Rñ. secũdum distinctionem Abb. in c. ex tuarum, ver. sed q. ad principalem, de purg. cano. Notã dũ est, ꝙ si fuit præstita purgatio super crimine enormi, nihilominus purgatus potest temporaliter suspendi, c. inter, de purgat. cano.

prima habetur quid, & unde sit dicta simonia, in secunda quotuplex sit, in tertia quomodo, & in quibus rebus committatur. In quarta quis possit dispensare, in quinta adnotatur simonia suo uitio uitiet datum in dispendiũ electionis, in sexta demõstratur quæ pœna, & quomõ ipsa puniatur, in septima deniq. quis possit eam accusare; in octaua soluuntur quædam dubia, secunda ibi, simoniæ, tertia ibi, contrahitur autẽ, quarta ibi, sed uideamus, quinta ibi, plane, sexta ibi, ac uero, septima ibi, huius autem, octaua ibi, sciendum tamen est.

Nisi tamen aliud iudicantis [a] æquitas statuendum duxerit.

Super notorio nulli erit indicẽda purgatio, h. d.

Plane super notorio nulli erit indicẽda purgatio, [b] sed tantum condemnationis promulganda sententia. Cum patrati sceleris euidentia [c] neque accusatoris [d] clamore indigeat.

Criminum quædam solum Deum lędũt, quædam etiam homines, h. d.

Criminum [e] aũt quędam diuinæ maiestatis læsionem cõtinent, quædam uero & hominibus [f] damnum irrogant. Quæ deum principaliter lædunt, hęc ferme habentur, simonia, apostasia, sortilegium, maledicentia, sacrilegium. Hominibus vero læsionem inferunt, homicidium, adulterium, stuprũ, rapina, furtum, viura, falsum, iniuriæ, de quibus distinctius, sed tamen breuiter uideamus.

DE SIMONIA. Tit. III.

Quid sit simonia, & unde dicta, h. d.

Simonia nihil aliud est, quam studiosa uoluntas, [g] siue cupiditas, emendi uel uendendi spiritualia, [h] vel spiritualibus annexa. [i] Vel simonia est

a Iudicantis æquitas. De hoc Fel. in c. accedẽs, de accu. post Io. & Hostie. i sum. de purg. cano. § q. sit pœna.

b Purgatio. Ca. cũ dilecti, de purg. c.

c Euidentia. Capa euidentiã, de accu. Sufficit aũt scelus esse euidẽs peritis, & intelligentibus, non aũt & idiotis, per id quod ponit Inn. in c. litteras, de temp. or. ubi dicit euidere legis intellectum, q. extrahitur subtiliter p peritos, licet nõ oẽs sciãt et ita extrahere.

d Neq; accusatoris. Vñ nec purgatio admitteretur, cum nec accusator sit necessarius & magis uidebatur dicẽdum. & nota arg. de accusatione ad purgationem.

e Criminum. CASVS nõ figuratur. Not. tamẽ causam distinctionis, q. in ex dilectu oritur læsio, & damnũ, & hæc respiciunt immediate uel Deũ vel hominem, pp ea duo assignãtur gñã delictorum, reliquę autẽ creaturæ nõ sunt in ista dist. cõsiderata, q. a reducuntur vt puto ad Deum, vel hominem

e Criminum. Dixit hucusque de causa formali iudicij criminalis; exequitur nunc de materiali.

f Et hominibus. Copulatiua implicat, quod postea enumerata continent, non solum dammum hominum, sed etiam læsionem Dei.

DE SIMONIA.

Cum auctor supra §. fin. tit. prox. adnot. dist. delictis, ea ratione vr ad fecisse, quia post explicationem modi criminaliter agendi intendebat postea tractare de ipsis met delictis, atq primo de illis quę principaliter respiciebãt Deum, qua de re cum simonia sit delictum inter ista magis graue, vt adnot. in sum. i. q. i. propterea proposuit in pñti titulum, quid diuidi ius in 8. part. in quorũ,

SImonia. CASVS nõ figuratur sed no. quod simonia est dãnata, q. ꝙ nõ est æstimabile pcunia sit æstimabile nõ. secundo, ꝙ q. si in aliquo actu consideratur id, quod est principale habetur in cõsideratione.

g Voluntas. Videtur ergo, ꝙ sola voluntate posse cõmitti, quod satis verum est quoad ecclesiã triumphantem, uel forum poli. dicitur hoc, et sic dicus, qu ad ecclesiã militantem, & in foro fori, ut declarat. late Host. in sum. eo. § quid sit simonia. & q. i. in gl. summæ. & quia antiquorũ definitiones singulæ rem totaliter nõ videntur complecti, ideo, plures ponit.

ANT. TIM. Quod dicitur in glos. quod volũtate sola in foro fori non committit simonia, i. nõ punitur simonia mẽtalis legibus hominis, credo verũ, in causa enim iudex non potest animum uidere, cum iudicium suum ecclesia nõ ferat super occultis, de quibus nõ iudicat, neq. ea punit iuxta l. cogitationes, ff. de pœn. cogitationis. n. pœnã nemo patitur.

h Spiritualia. Vt puta ordinem, & de his no. sup. de re iud. & in c. consulere. eo. & per Host. in sum. eo. §.

i Annexa. Vt ius percipiendi fructus perpetuo, secundum Host. summa eod. §. i. Vel ius patronatus, c. de iur. & c. quid clerici, de iure patronatus la-

tius

tius per Host. in d. §. 1. dantur & aliæ definitiones vt ibi per Host. & per Ab. in c. nemo, eod.

a Commutatio. Hæc definitio ponitur per Ab. in c. nemo, eo. ubi declarat, & uidetur accõmodatior dic ut ibi per eum.

b Auctor fuit. Vt apparet in actis Apostolicis, ca. 8. Sic senatusco. Macedonianum a Macedone homine malo fuit denominatũ, & licet conueniret hmõi personas delere de hominum memoria, tamẽ tolerabile est, quod per dedecus immortalitati commendentur.

rei spiritualis, vel spiritualibus annexæ cum aliquo temporali facta commutatio.[a] Appellata est autẽ a Simone mago, qui primus huius auctor fuit.[b]

Simonia aut est duplex, conuentionalis, aut realis. Et realis subdiuiditur in realem conuentionalẽ, & realem mentalem, h. d.

Simoniæ duplex [c] est species. Nam aut est conuentionalis, aut mentalis. Conuentionalis est, cum aut aliquid datum est, vel de dãdo in posterum tractatus intercesserit, & conuentio [d] mentalis est, cum nullum quidem intercessit factum, sed sola praua dantis, aut recipientis mens, & intentio cõcurrit, & propterea rudi, sed congruenti uocabulo [e] mentalis appellatur.

Cuiuscunque muneris receptione simonia contrahitur. h. d.

Contrahitur aũt simonia, non modo cũ pecunia ipsa pro re sacra datur, aut recipitur, uel de danda & recipienda tacite, uel expresse cõuentum fuerit, verum ẽt cum dans a lingua, [f] vel ab obsequio [g] recipiẽtis minus exigit. Cũ enim spiritualia tribuens manus ab omni munere [h] executere debeat, id tunc facere intelligitur, cum pro diuinis rebus non solum pecuniam nullam, sed nec humanum [i] obsequiũ, aut gratiam aliquam requirit.

Simoniæ. CASVS nõ figuratur. Not. tamẽ causam disti. quia aut committitur uoluntate alterius contrahentis tantum, aut uoluntate, & conuentione.

c Duplex. Pro uerificatione, & declaratione huius distĩctionis, adeundus est Ab. in c. nemo. ver. sed oppono cõtra gl. & in c. cõsulere. eo. ĩ fi. & c. ueniens, eo. in 1. not. & per Cass. ad. in titul. de constitu. de cis. 5.

d Conuentio. Simonia. n. committitur nõ solum recipiendo actualiter temporale pro spirituali, sed etiã recipiendo solum obligationem temporalitatis, c. cum super. ubi Abb. no. de confess. fac. qu. 1. ca. sunt nonnulli.

e Vocabulo. Argu. qđ magis curandũ est de magistralitate, quam de puritate linguæ Latinæ, qđ non solum fuit seruatum in hoc lib. Sed etiã seruatur in omnibus facultatibus quę habẽt propria ac peculiaria uocabula plerumque barbara, & facit hoc cõtra iurisconsultos Germanos & Gallos modernos, & quosdam etiam Italos qui interdũ adeo uerba spectant, ut rem post habeant contra illud Manilij.

Ornari res ipsa vetat contenta doceri.

Fac. no. in l. 2. §. post, hos, ff. de orig. iur. & c. intelligentia, & c. propterea, de ver. sig.

Cõtrahitur autem. CASVS in hac parte ita debet adnotari. Quidã seruitores, ut dicũt, Cardinalium suis dominis seruiebant, quod ob suam seruitutem intendebant habere beneficium ecclesiastic. quidam uero quia laudabant summopere dominũ suum sperabant propterea certam ecclesiastic. dignitatẽ, qui denique pecuniã dederunt pro aliis spiritualib. consequendis, vnde fuit quæsitum, an omnes dicantur simoniam committere secũdum definitionem. n. simonię supra in prin. huius tit. assignatam uidebatur dicendũ non omnes eã committere, imo nec illi qui pecuniã dederunt, argum. ca. dilectus, eo. Sol. tamen ut in hac parte legimus, quia omnes dabãt temporale pro spirituali: appellatione. n. commodi tẽporalis ĩtelligitur munus a lĩgua ab obsequio, & a manu. cap. sunt nonnulli 1. qu. 1. hinc cessat prima obiectio. tex. autem in d. c. dilectus, intelligitur quoad euitandam uexationem, & ideo sum[9] in diuersis. Nota primo quod taciti & expressi etiã in dictis ead. est virt. Nota secundo, qđ mun[9] a lingua, ab obsequio, & a manu, est æstimabile. Nota tertio, simoniã committi non tantum ab eo, qui dat respicit spirituale pro temporali, sed etiam aliquãdo ab aliis isto ignorante.

f A lingua. Munus a lingua est fauor. 1. q. 1. c. sunt nonnulli.

g Ab obsequio. Quod est seruitus indebite impẽsa. 1. q. 1. sunt nonnulli.

h Ab omni munere scilicet humano, ut declarat statim. Nã pro obsequio spirituali licet ꝑmittit aliquid spirituale, ut uidetur tenere Archid. in c. sunt nonnulli. 1. q. 1. nisi forte eius lectura sit mẽdosa, sed quidquid dicat Archid. & Ab. in c. cum essent eo. tenet, quod idem sit in spirituali, quod in temporali.

i Humanum obsequium. Et sic uidetur, qđ non possint licite seruire episcopo pro consequẽdo beneficio,

Notarius uel minister nil debent recipere pro ordinatione. h.d.

Et sicut pro manus impositione non dēt eps, ita nec minister, nec notarius in ordinatione pro uocem, uel calamo pecuniam recipere.[a]

Pecuniæ appellatione continetur quidquid homines habent in terra. h. d.

Pecuniam [b] uero hoc loco accipiemus quidquid homines habent, hoc enim nomine ideo omnia continentur, quia antiqui quidquid ferme habebant, in pecoribus habebant. contrahitur ergo simonia, cum quis sacra quodāmodo[c] in commercium deducit.[d]

Ponit plura capita, ex quibus committitur simonia. h. d.

Sed & tunc quoque [e] simonia committi dicitur, cū quid pro personis ecclesiasticis deducendis in sedem, uel sacerdotibus instituēdis,[f] aut sepeliendis [g] mortuis, seu pro nubentium benedictionibus [h] accipitur.

neficia. fac. 1. q. 1. c. sunt nonnulla, & cap. cum essen. eo. Arg. contra, 12. q. 2. c. quicunque suffragio & c. charitatem, & de cler. non resid. c. de cætero. Item licite quis sperare potest dignitates, ca. consuluit. dist. 74. & c. quid proderit. dist. 61. c. cū pridem, de pac. Sol. ꝙ propter seruitium principaliter non est licitum nec appetere, nec concedere beneficium, quia quod in se debitum est & honestum, non dēt exerceri fauore humanæ gratiæ, sed recto iudicio in c. nemo. eod. & c. 1. graue. de præbend. & 11. qu. 3. §. si ergo. Sed secundario bene potest sperari & concedi beneficiū. Ita not. in dicto c. consuluit. & in ca. quid proderit. dis. 61. & per Innoc. in c. uanerabilem, de elec. in fi. in uerbo fiducia, & de hoc plene in c sunt nonnulli, 1. q. 1. & in c. cum essent, eod.

a Recipere. Etiam sponte oblatum. Concil. Trid. sess. 21. in 1. c. in decretis reformationum.

b Pecuniam. Fac. 1. q. 3. ca. totum unde sumitur. Item fac. 2. extrauag. in cōibus lib. 5. quę est Vrbani Pontificis, incipit: Sane in uinea potest autem

Pecuniæ verbum.

pecuniæ verbū sumi tripliciter, largissime, ita vt contineat etiam incorporalia, puta, iura, & actiones, & ita sumitū hic, & in l. pecuniæ, ff. de ver. sig. fac. l. quisquis. ff de leg. 3. fac. 1. §. fin. cum l. seq. ff. de calum. Secundo modo sumitur large, non tamen largissimè. s pro his tantum rebus, quæ consistunt in pondere, numero, & mēsura. l. talis scriptura. ff. de l. 1. Tertio modo sumitur stricte, scilicet pro pecunia, quæ est in numerato, vt 14. q. 3. c. 32. & 1. & §. pretium. Institu. de emp. & vend. & l. fi. C. de præd. decur. lib. 10.

c Quodammodo. Hoc verbum proprietatem denotat, quasi dicat de facto sacramēta veniūt in cōmerciū, & permutantur non vere.

d Deducit. Sed nunquid detur licite pecunia sacerdoti qui non vult aliter baptizare? Respon. vt not. 1. q. 1. cap. baptizandis. Item nunquid licite detur pecunia pagano, vt se baptizet? Respond. vt not. 1. q. 2 c. quam pio, & de vtraque quæstione per Abb. in c. cum in ecclesia. versi. extra glo. quæro. eod.

e Tunc quoque Quasi dicat, non solum cū vendūtur sacramenta, verum etiā in casibus, in quibus maior uidebatur dubitatio, cōmittitur simonia, maior dubitandi ratio est in casibus hic enumeratis, quia longe munus continent spiritualitatis quam sacramenta.

f Instituendis. Concor. c. cum ecclesiæ, eo. & 1. q. 3. c. si quis obiecerit.

g Sepeliendis. Cap. cum ecclesiæ, & cap. suam, ubi de hoc per Doct. eo. §. fi. sup. de sep. ubi not.

h Benedictionibus. Sic c. cum ecclesiæ, & c. suam. eod. pro matrimonio tamen aliquid dare uel recipere nō est peccatum, 1. q. 2. cap. quidquid, & 32. quæst. 2. cap. honorantur. Sed quæ ratio differentiæ. Respo. quia in benedictione gratia confertur, secus in matrimonio 27. q. 2. cap. nuptiarū, & 32. q. 2. cap. connubia. Vnde est argu. ꝙ non idem est in accessorio, quod in principali. sed hæc responsio non placet Ioan. And. tamen in d. ca cum ecclesiæ, quam in capi. vni. de sac. unctio. Asserit. n. etiam in matrimonio gratiam conferri. Et respondet ad contraria, ꝙ licet ī matrimonio in actu copulæ carnalis non adsit præsentia Spiritus sancti propter horrem, & quia homo efficitur totus carneus, potest tamen ibi adesse gratia: puta, si fiat copula gratia reddendi debitum, quia tunc coniunx. teneretur 33. q. 5. c. 1. & 27. q. 2. c. si tu abstines. Vnde dic secundum Abb. in d. c. cum ecclesiæ, ꝙ dos & donatio propter nuptias ideo possunt in matrimonio interuenire, quia proprie & vere non dantur pro matrimonio. i. vt cōtrahatur ipsum matrimoniū sed pro onere matrimonij, ca. per vestras, de dot. post diuor. resti. An autem aliud possit dari ultra dotem gratia contrahendi matrimonij & quādo vide per An. in d. c. cum ecclesiæ, post Bar. in locis per eum ibi allegat.

ANT. TIM. Dictum illud glossæ hic, quod in benedictione gratia confertur, secus in matrimonio, si simpliceter vt videntur sonare verba intelligantur, proculdubio error est: nam oppositum verum est, cum in matrimonio conferatur gratia, quia sacramentum est, vt per Concil. Triden. sess. 7. c. 6. 7. & 8. In benedictione autem, quæ non est de effectu matrimonij, sed sacramentale quoddam, non confertur gratia ex opere operato, quia non est sacramentum uerum, si intelligamus per matrimonium contractum, id est, expressione consensus, ut contractus est, non ut est sacramentum, uel copula, sine qua etiam constat matrimonium. Per benedictionem autem, mutuum consensum, & uinculum, super quo fertur potuit dictum hoc sustineri, quod ibi confertur gratia, uerum id certe ualde improprie dictum uidetur.

a Pro electione.1.q.6.in prin vnde sumitur. facit c fine.15.q.3.& c.sunt viri,dist. 40.

b Probari la.Concor.c.nobis.e o.vnde sumitur,& sic alienum factum alii obest. Sic etiam alienum factum impedit usucapionem bonæ fidei,possessoris.l.1.C.de vsu ca.proem.licet.n. iste nō peccauerit electio tamē uitiosa est propter eligentes.Idem cum peccant electores in forma licet electus non sit in culpa.ca.Cumana,& ca ecclesia,de ele. fac.infra eo. § qui nimmo,in fi. Sed an quod hic dicitur uerum sit, etiā si uni soli ex omnibus electoribus pecunia data uel promissa, ceteris sine labe existentibus? Et non uidetur, c. si.de procu.ubi interuentus excommunicati admissi actum non uitiat. Cōtrarium verius d. ca.nobis.qđ Abbas reputat ibi mirabile, fac.c.pe. de ele. de ele. vnde sumitur, vitium tñ hoc purgabitur per intermediam personam,ca.ex transmissa, de fil. presb.hoc ideo tam varie,quia ex his,quæ in continenti fiūt præsumptio nascitur.c.officii, de ele, & inesse videntur, quæ fiunt incontinēti l. lecta. ff.si cer.pet. & ex vicinitate consortiū trahitur de pœna.dist.1.ca.sed & continuo.

Et electione committitur simonia h. d.

Is quoque,qui pro electione [a] præmia largitur,quia per electionem peruenitur ad consecrationem,perinde simoniacus habebitur,ac si pro consecratione munera dedisset.

Simoniace dicitur quis electus, etiā si quid ignorante eo datum fuerit, uel promissum h. d.

Nec distinguemus sciente,an ignorante eo qui promissionis,uel dationis alicuius interuentu postmodum electus fuit, promissum quid, uel datum fuerit, quamuis enim electus tempore dationis, uel promissionis conscius non fuerit, non propter ea minus electio rei probanda [b] erit.

Episcopus non potest dispensare cum electo simoniac. licet ignoranter, sed bene super assertione beneficij simplicis prauiatamen resignatione. h.d.

Sed videamus,an post probatam electionē cum eo super prælatione ad quam quis sic electus fuerit,possit episcopus dispensare,& constitutum est non posse. [c] Quamuis circa eū, qui per simoniacam prauitatem simplex beneficium [d] recipit,post liberam resignationē[e] episcopi dispensatio toleretur.

Datum in dispendium eligendi uel illo etiam reclamante,non facit electionem simoniacam. h.d.

Plane,si cōstet,eos qui quid dederint,uel promiserint,ꝙ per fraudem [f] in dispendium eligēdi dolo malo id fecerint,aut electio ipso nō

Sed uideamus. CASVS. Quidam clericus Iulius nominatus, cōmisit simoniam in permutatione sui beneficii, qua de re pænitentia ductus petiit dispensationem ab episcopo, putabat autem episcopum simpliciter habere dispensandi facultatem, quia cū ei sit simpliciter demādata cura beneficiorū suæ diœcesis,c. 1.3 q.1.consequenter vr etiam sibi concessa ptās dispēsandi,& remouendi impedimēta eius,arg.c.translato. de cōst.cæterū cum simonia dicatur prohibita deiure diuino,vt hr in acti. apost.eps dubitauit de hoc & quæsiuit quid iuris: Sol.vt hic hēmus,quia grauiora sunt superioribus reseruata.c.4.de off l.& sic vr ē t subiectionē cessare.cum illa cura intelligi debeat iuxta declaratio. aliorum can. No.quod sicut gradus simoniæ sunt plures & diuersitas ita quoq; ptās eps aliqñ est restricta.& aliqñ conseruata. No.secundo arg.quod maior,& minor superiorum ptās cognoscit & ex grauitate negociorum , si superiores adinuicem sint subordinati.

d Simplex beneficium. Imo uidetur, q̃ etiam circa prælaturam.2.q.1. c.præsentium .qđ satis admittit Hostien. si id suadeat euidens ecclesiæ vtilitas,& illum sequūtur Doct.communiter, ut p Ab. in c.pe.de elec.alii aliter,& uariæ, ut in d.c.penul.& in ca.simoniace,eod. vbi late & per Abba.

e Liberam resignationem.Tria ergo secundū Boat.concurrere debent ad hoc, ut episcopus pos sit dispensare. Primū,quod simonia sit commissa ignorāte,nec ratū hnte eo,cum quo dispensatur, quod beneficium sit simplex,& quod procedat libera resignatio, de quo latius in c.pe.de ele. in c.de simoniace. eo. Vnum,tamen nota , quod non est idem in monachatu,quod in assecutione beneficii, nec.n. uitiatur ob simoniā,c.ueniēs. vbi Ab.eo.

Plane CASVS. quidam cupiēs impedire pmotionē cuiusdā Perusini ad canonicatum, dolo, & fraude promisit certū numos obsequij noīe istius promouēdi,vnde dubitatū fuit,an pmotio ista esse pñicida,& exequēda,cū.n.simoniā videretur sapere.§ nec distinguimus sup. eo. ppea tīdebat vlterius nō esse pcedēdū.Cæterum Sol.est tenēda put hic legimus,quia dolo alterius nemo debet grauari c.nō debet,de reg.iu.in 6.Non obst. obiectio,cū locum habeat vbi cessāt fraus,& prin.non sit in culpa. No.dolosam simon ā esse a iure damnatā,alioqn multi actus reputarētur simoniaci, licet nō essent. No.secundo,casum in quo verificatur d.c.non debet,de reg.iur.in 6.

c Nō posse. Illa.s. vice.& in illa vacatione.c. pen,

f Per fraudem. Not.casum,in quo electio facta per

per simoniam nõ uitiatur. Sed qualiter apparebit de fraude? Dic per coniecturas. fraus.n.& dolus per coniecturas probantur, c.2.de renunciat in 6. l.dolum, C.de dolo, ut puta si illi, qui se opponebant electioni dederunt pecuniam, ut eligeretur.

uiam inquisitionis, aliquando uero per uiã accusationis, fuit propterea dubitatũ, an pœna debeat imponi secundum qualitatem casus ad no.per c.super his.de accus. Dicebatur accusatum esse semper deponendum, si per accusationem procederetur, si uero per inquisitionem, esset extra ordinarie procedendum, per c.qualiter.el secondo, eo. Solu.tamen prout in hac parte legimus, quia si secus esset, pæna nõ imponeretur secundũ qualitatem delicti, quod esset contra iuris dipositionẽ, argu.c.sicut. de homic.cũ simi. Non obstant obiecta, quia licet accusatio, & inquisitio ad diuersa sint ordinatæ, tamẽ qualitas delicti aliquãdo aliter suadebat esse faciẽdum, iuxta cap. inquisitionis.§.1. in fine.eo. Nota.primo argu. simoniæ, quodlib. delictum dicitur, habere lalitudinẽ, & ideo pæna secundum qualitatem gradus impo ni debet. Nota secundo argume.ad ostendendum inquisitionem esse iudicium extraordinarium, cum regulariter pæna per eam imponenda debeat esse mitior facit d.c.qualiter, el secondo, ubi doctor.

modo ignorante: sed etiam reclamãte, nec aliquando ratum [a] habente, secuta electio minime reprobanda erit; alioquin contingeret, qđ factum insidias inimico parantis [b] innocenti damnosum [c] existeret, & uir malus de fraude sua commodum reportaret. [d]

Simoniace ordinãs cum suo ordinato, & clerico mediatore est deponendus, laicus uero mediator excommunicatur. h. d.

Ac ueluti uariis modis [e] simoniaca labes committitur, sic ẽt uariis pænis [f] simoniacos percelli admonendi sumus. Nã si quis ut ordinetur. pecũniam epõ sancti spiritus gratia vẽdere tentauerit, amisfionis proprii gradus periculo subiacebit, & qui ordinatus est a dignitate, [g] quam pecuniis acquisiuit, erit prorsus alienus. [h] Si quis uero, tam turpibus, & nefandis datis, vel acceptis mediator [i] extiterit, si q̃dem clericus erit, a proprio gradu deiiciẽdus, si uero laicus, anathematizandus erit.

Ordinatus a simoniaco non simoniace, & simoniace non simoniacus ordinem conferens, non sunt deponendi. h. d.

Hæc tamen de illis intelligere nos oportet, quos nec ignorantia, nec attractionis excusat violentia [k]: sed simoniaci simoniace ordinati, uel ordinatores existunt. Cęterũ, si quis a simoniaco quidam, non tamen simoniace ordinẽ susceperit, aut simoniace nõ simoniacus ordinẽ cõtulerit, misericorditer ĩ ecclesia sustinẽdi [l]

a Ratum habente. Arg. ꝙ de iure canonico possũ hẽre ratum gestum non meo nomine, ꝙ tamen non est uerũ. si intelligas de ratihabitione, quæ trahatur retro c. ratum, de reg.iur. in 6. de quo dic ut no. in ca. cum quis, de sent.excom. in 6. iste igitur proprie non committit. simoniam. Aliud est.n. uendere, aliud uendenti consentire, l. aliud, ff. de regu. iur. Nec habet locum ratihabitio ex quo pecuniæ datio non fuit facta nomine suo, inuoluitur tamen peccato quod meretur puniri, ut hic, approbando factum damnabile, ut per Abb. in ca. sicut de sent.excom.

b Parantis. Sic.l.2. §. fi. ff. si quis caut.

c Damnosum. Qđ esset iniquum cum peccata tenere debeant suos auctores, l. sancimus, C. de pœ.c. quæsitum de his, quæ fi. a maiori par.c.nec.n. de bet alius alterius odio prægrauari.l. si quis in suo, C.de inoffi. test.

d Reportaret. Qđ esse non debet, ca. significãte, qui matri. accusa. pos. super, & c. sedes Apostolica, de rescrip.l. fundo. ff. de rei.vend.c. nobis & c. sicut eod.

Ioã.Bap. · Ac ueluti. CASVS. Licet hæc pars plures habeat particul. quoniam tamẽ in communi potest casus in ea adnot. propterea sciendum est, quod diuersi diuersimode simoniam commiserunt, quidam enim obtulerunt episcopo pecuniam pro consequenda spiritus sancti gratia, quidam vero ad idem fuerunt mediatores, alii autem permittunt ordinaria a simoniaco licet nõ simoniace, quidam rursus pecuniam dederunt ad beneficium tantum ecclesiast. consequendum vel prose, aut proprijs filijs. hæc autem omnia cum ad ecclesiæ notitiam deducantur, aliquando per

e Variis modis. De quibus in superioribus paragraphis.

f Varijs pænis. Vt per Host. in sum. § qua pæna. & per Abb. in c. inquisitionis. de accusatio. versi. sed cõtra hoc dictum facit, & per eum aliquid in c. de simoniace, & in c. accusatum, & in c. insinuatum. eod.

g A dignitate. Id est, prælatura.

h Alienus. Ca. si quis episcopus, & c. si quis a simoniacis & c. de cætero. 1. q. 1.

i Mediator. 1. q. 1. c. si q̃s episcopus. c. nõ satis, ubi Abb. eo. & c. per inquisitionem, de elect. & in c. 2. de confess.

K Volentia. Sic. c. statuimus, primo. 1. q. 1. & fac. c. statuimus, & c. si quid. 1. q. 1.

l Sustinendi erunt. Ex dispensatione. ca. statui-

 mus,

erunt, hos enim [a] facit simnniacos, non reatus criminis, sed ordinatio, uel susceptio simoniaci.

Beneficium consecutus simoniace, per accusationem conuictus, priuatur beneficio, & deponitur: per inquisitionem uero priuatur quidem beneficio, sed post per actam pœnitentiam in suo ordine permittitur ministrare. h.d.

Quod si non ordinem quis, sed beneficium ecclesiasticum data pecunia cõsecutus fuerit, multum interest per accusationem, an per inquisitionem quis conuictus fuerit. Primo enim casu non solum ecclesia priuandus, uerum etiam honore sacerdoti presbyter spoliandus [b] erit. Posteriore uero postquam ab ecclesia, quam sibi per pecuniam comparauerat, amotus fuerit, & iniũctam penitentiam egerit, in susceptis ordinibus ministrare permittendus [c] erit.

Cum paruulis, qui cupiditate parentum ecclesias sũt consecuti, post liberam resignationem potest dispensari. h.d.

Quinimo [d] qui paruuli parentum cupiditate ecclesias per pecuniam sint consecuti, ob paternum factum non modo a sacris ordinibus non sunt remouẽdi, uerum etiam postquam eas omnino [e] dimiserint, si canonice in eisdem uiuere voluerint, pro magna misericordia sustineri [f] poterunt.

Idem iuris est de accessorio, quod de principali h.d.

Nec obiiciat quis, non consecrationem emisse se, sed quæ ex consecratione [g] proueniant. Nam sicut anima sine corpore corporaliter [h] uiuere non potest, sic corporalis ecclesia, [i] vel dignitas, [k] & ordo [l] ecclesiasticus sine rebus corporalibus parum proficiet. Quisquis igitur eorum alterum haberi non contingit, neutrum [m] inuenditum reliquisse intelligitur.

Quilibet admittitur ad accusandum simoniacum. Et solus simoniacus inter peccatores missam non celebrat. h.d.

Huius aũt criminis tanta est labes, uel etiam

mus, 21. quæstio. prima. An autem episcopus possit dispensare, & quãdo vide nota. in cap. penult. de electio. in capit. post translationem. de renuncia. latissime per Abba. in cap. de simoniace eod.

a Hos enim: Sic in cap. statuimus, qu. 1. & tales non male agũt, sed patiuntur.

b Spoliandus erit: 1. quæstione prima, cap. presbyter. ubi not.

c Permittendus erit. Cap. qualiter 2. de accusat. dic tamen de hoc, ut habetur latius in cap. dilectus 2. eodem.

d Quinimmo. 1. quæst. 5. c. quicunque.

e Omnino. Idest, libere. Sed quid si filii nolunt parentibus credere? quidam dicũt, quod si non habent ex hoc læsam conscientiam, sunt omnino securi, argum. le. filium. ff. de his, qui sunt sui, uel alie. iur. alioquin si faciũt contra conscientiam, ædificãt ad gehennam. capit. final. de præscrip. Sed tu dic, quod in hoc acquiescere debent testimonio parẽtum, de quibus uerisimile est, quod nõ dicerent falsum, c. affecte, & capit. litteras, de præsũptio. & ita firmat Archidiac. 1. quæst. 5. c. quicumque.

f Sustineri. Quia hi non peccauerunt, sed parẽtes, vnde filius non debet portare iniquitatẽ patris,

g Quæ ex consecratione. Puta iura spiritualia, cui cohærẽt officia ecclesiastica, uel ius pcipiendi res officiis adhærentib. vel res ipsas, uel ut latius no. in c. si qs obiecerit. 1. q. 4. unde sumit.

h Corporaliter. i. exercendo sensus corporeos, alias .n. uiuit etiam sine corpore.

i Corporalis ecclesia. 1. ecclesiasticorum, corpus .n. collegiũ significat. le. 1. ff. quod cuiusque vniuersita. nomin. & in l. 1. C. de Ale. prim. li. 11. & l. 1. C. de priuileg. corp. vrbis Romę libr. 1. vel dic corporalis ecclesia, i. materialis. & est hoc contra opin. illorum qui afferunt ecclesiam carere debere statu, ac bonis tẽporalib.

K Vel dignitas. ve episcopatus, archidiaconatus.

l Et ordo. Vnde nemo ordinari debet sine certo titulo. §. 1. cum ibi nota supra de præbend.

m Neutrum. Argument. quod in cõnexis, id quod iuris statuitur in uno, statuitur in alio. facit capitulo quo iuris distinc. 8. & 3. quæstione 6. capit. hęc quippe, & 16. quæstio. 2. capit. 1. & ff. de iureiuran. l. cum qui. §. si libertus.

Huius autem. CASVS. Cum quilibet de populo in diæcesi Alexandrina veniret ad accusandum de simonia quosdam clericos, fuit quæsitum, an esset ita in

Ioã. Bap.

seruic[c] aduersus dominos, & quilibet criminosi admittantur ad accusationem. Item omnis pec cator [b] missam celebrare potest, præterquam si moniacus, quem adeo quilibet, ut ab ordine ma le accepto remoueatur, accusare potest, ut nec meretrix [c] excludatur.

Oblatum sponte uel datum non inducit simoniam. hoc dicit.

Sciendum tamẽ est, non datione qualibet, aut receptione simoniá contrahi: nam si quid sponte, pure, sine [d] pacto, & conuentione, & taxatione, [e] qualibet fuerit gratis oblatũ, id sine scrupulo [f] simoniacę prauitatis recipi poterit.

Datum gratia redimendæ molestiæ non inducit simoniam. h d.

Idem obtinet ex contrario, si quid non sponte quis dederit, sed ut indebite illatam mo-

indifferenter admittẽdus, si quidem sicut delictũ solum ecclesiam uidetur offendere, ita quoque solus prælatus per inquisitionem ad ipsam punien. admittendus, accedit etiam quod criminosus excludit a testimonio, c. testimoniũ. de testi. ita quoque ab accusatione debebat repelli. Solu. tñ ut hic hẽt, q̃a ob enormitatem delicti a cõi iuris regula erat recedẽdũ, & cum iuris rigore procedendum. Non obstãt obiecta, quia secunda obiectio soluit p rõnẽ deuidẽdi assignatam. Ad primum aũt dico, ꝙ appellatione ecclesiæ oẽs fideles intelligũt aliqñ, & iõ nõ est inconueniẽs ut accusatio admittat mo do pdicto. no. primo arg. ꝙ ob aliquã spãlem rõnẽ aliqñ a cõibus iuris regulis est recedendum. Not. 2. quod persona alias de iure inhabilis ad aliquẽ actũ ob qualitatem casus & rationem specialẽ sæpe efficitur habilis & legitima.

a Serui. Qui regulariter non stãt in iudicio. l. vix certis, ff. de iud. fac. c. pen. 3. q. 4. & c. tanta, eo. unde sumitur.

b Omnis peccator. Non præcisus scilicet ab ecclesia per sententiã canonis, uel iudicis, toleratus & pœnitens, & sic cessat obiectio de excommunicatis, & suspẽsis ut sunt notorii fornicarii, disti. 32. c. nullus. Vel põt hoc referri ad facilitatem dispensandi quasi facilius dispensetur cũ omnibus aliis criminosis præter homicidium, quã cum simoniaco. Vel sic dato, ꝙ omnis peccator possit celebrare, simoniacus tamen non potest considerato initio, quia simoniacus in ipso sui initio commissionis suspensus est, ut. 1. q. 1. c. reperiuntur, & in inter ortus occidit, & in ipsa sui radice est uitiatus, vt 1. q. c. quibusdam. vel dic ut latius no. & traditur in c. tanta eo.

c Meretrix. Quæ alias non est admittenda ad accusationem ob eius vilitatem. l. quæ adulterium. C. de adulter. & c. l. 3. §. lege Iulia. ff. de testib. Et ex hac littera, & tanta. eo. unde summitur. collige secundum Abb. quod sub dispositione generali, qua criminosi admittuntur ad exercitium alicuius actus, non comprehenditur meretrix, nisi de eo. caueatur specialiter, facit, l. quoniam Alexandrum, & l. qui adulter, C. de adult. Sed an admitti possit meretrix ad testificandum in crimine simoniæ? Et non uidetur: nulla enim iura specialiter dicunt meretrices admittendas, sed tantum criminosos, & licet admittantur ad accusandum, non tamen sequitur ergo etiam ad testificandum, quia maior idoneitas requiritur ad testificandum ob maius periculum:

cap. licet Hely. in fin. eod. Sed contra uidetur not. in dicto ca. tanta. & uidetur hoc teneri communiter, ut per Ale. in consi. 11. primo volum.

Sciẽdum est. CASVS. in hac parte ita debet ad notari. Quidam ob beneficiũ acceptũ sponte munus quoddam dederunt prælato, q̃dã vero dederunt ei aliq̃d ut eos liberaret a molestia: e cõtrario autẽ quiddã prælati locabant uices suas sub certa mercede, quidam vero alii exigebãt certã pecuniã ꝓ licentia docendi, vnde fuit quæsitũ an huiusmodi actus saperẽt simoniã. primus. n. & secũdus definitione simonię cognoscit, siq̃dẽ illic munus ob rẽ spũalẽ vẽ datũ tertius, vel quartus excusabatur a tali delicto ob consuetudinem, qua Doctorib. & superiorib. soluitur aliq̃d pro doctoratu consequendo, cæterum Sol. prout hic habetur, quia in primo & secundo casu intentio dantis non est deprauata. & ideo cessat quoque obiectio, in tertio uero, & quarto uer. & proprie verificatur definitio simoniæ; nec obstat præd. consuetudo, quia illud quod datur pro doctoratu, datur ꝓpter labores, & nõ intuitu talis dignitatis principaliter: No. primo quod actus dicitur simoniacus uere & proprie a fine & intentione dãtis uel recipientis, quæ aliqñ a iure damnatur, & aliqñ conceditur. No. secũdo iurisd. & potestatem docẽdi aliquãdo æquipararí. & ideo continentur sub ead. iuris decisione. Ioã. Bap.

d Pure sine pacto. 1. q. 1. capit placuit. 3. cap. dilectus, in fin. 1. & cap. tua. 2. eo. & de hoc tagit nouissime salubrem prouisionem Conci. Triden.

e Taxatione. Hoc ideo, quia taxatio est quædam uẽdõ. l. plerumque. §. sin autem. ff. de iur. dot & uidetur quasi quædam pactio.

f Sine scrupulo. Fac. hoc secundum Abb. in cap. tua. eod. pro Cardinalibus & aliis prælatis, quibus aliqua munuscula siue encenia conferunt rogantes pro aliquo beneficio consequendo. Si enĩ non ducuntur principali intẽtione ut spiritualia adispicantur, quamquam secundario habeant talem spem, extra omnem noxam iudicantur, nã uix ista fieri possunt sine spe. secundaria, secundum Innocent. Hostien. & Abb. in dicto cap. tua. fac, quod legitur, & not. in cap. quid proderit, distinct. 61. & 1. quæstio. 1. capitu. sunt nonnulli, & in capitul. tuam. de ætat. & qualitat. uide tamen q̃d in hac materia nouissime statuerit Conc. Trident. sess. 21. decreto primo in decretis reformat. & sess. 24 decreto primo, in decretis pariter reformationum.

a Quæsito iure. Ca. dilectus. & c. Matthæus, eo. & vbique not. consequitur enim magnum commodum transfigens. c. 1. vbi Abb. de transact.
b Coactus fuerit. Sed quæritur, an licite detur pecunia sacerdoti, qui non vult aliter baptizare, nisi accepta pecunia, & sic et in aliis sacramentis: Resp. vt p Ab. & alios, in c. cum in ecclesia, & in ca. non satis, eo.

æternæ retributionis, non alicuius tēporalitatis quod non fit plerumque.
i Obtentu. Quia talis similitudo simoniam quādam uidetur inducere, & hac ratione. §. iste ponitur sub titul. de simo. licet stricte & vere non sit simonia, ut p Abb. in c. 1. de magist.

testationem super quæsito [a] iure redimat, dare coactus fuerit [b].

Puniuntur prælati committentes uices suas sub annuo censu. h. d.

Demum sciendum est, tam Pateranensi, [c] quā Turonensi [d] concilio statuente canonicæ districtioni [e] prælatos eos subiacere, qui uices [f] suas, vel ecclesias sub annuo [g] censu concedūt, quia dum sacerdotium sub huiusmodi mercede venale disponitur, ad æternæ retributionis præmium considetatio non habetur. [h]

Puniuntur aliquid recipientes pro concedenda docendi licentia. h. d.

Pro docendi quoque licentia concedēda nullus cuiuscunque consuetudinis obtentu [i] aliquid exigere [k] debet. Et qui secus fecerit, ab ecclesiastico beneficio fiet alienus: dignum enim uidetur, ut in ecclesia fructus sui laboris [l] nō habeat, qui cupiditate animi, dum vendit docēdi licentiam ecclesiasticum profectum nititur impedire.

DE HAERETICIS, [m] SCISMATICIS, & apostatis.

TIT. IV.

Qui sint hæretici, & qui schismatici, & quomodo differant. h. d.

HAEretici sunt, qui uanæ gloriæ prin-

c Lateranensi. Vt in c. 1. ne præl. ui. suas. & c.
d Turonen. Capi. 2. ne præl. vi. suas. & c.
e Districtioni. Et aliis etiam pænis vt legitur, & not. in cap. 1. ne præl. ui. suas. & c.
f Vices suas. Id est, iurisdictionē suam, cum. n. talis iurisdictio sit quid spirituale, c. decernimus, de iud. nō mirū, si p hoc committitur simonia. Sed nūquid idē sit si uendatur temporalis iurisdictio? Glo. in c. 2. ne præl. ui. suas. uidet inclinare ī partem affirmatiuā, magis tamen communiter cōtra, nam licet grauiter peccet accipiens pro iurisdictione tēporali pecuniam ne. s. subditi plus æquo grauentur, §. illud autem. de mand. princ. non tamē est simonia fac. not. in cap. nemo. de sim & quod not. 2. quæstio. 3. in sum. Si tñ temporalis iurisdictio haberet depēdētiam ab officio ecclesiastico, propter huiusmodi cōnexitatē cōmitteretur simonia. Ab. in c. 2. ne præl. ui. suas, & in cap. consulere, eo.
g Sub annuo censu. Bene potest ecclesia a principio constitui censualis, c. scientes. & c. prohibemus, de cēsib. Sed an obuētiones iurisdictionis tā quam fructus possint vendi; & posse tenet gl. in c. 1. ne præl. ui. suas. qđ intellige ita demū esse verū, si nō vendantur illi met, qui exercet iurisdōnem nam si fieret exercenti venditio ob connexitatē videretur vēdita ipsa iurisdō. 1. q. 3. c. si quis obiecerit, ut per Host. & Abb. in d. c. 1.
h Non habetur. Sacerdos ergo in regimine ecclesiæ debet habere considerationem ad præmiū

K Exigere. Et si exigat, debet restituere.
l Sui laboris Nota beneficiū appellari laboris fructum, fac. ca. cum secundum, de pręben. & concor. c. 1. de magist.

DE HAERETICIS, schismaticis, & apostatis.

Cōtinuatur tit. iste per glo. rub. uel dicas secūdo: postquā uidimus de delicto, quod mutat naturam Dei: sequtur videre de alio, quod ipsum negat, & tollit & iō ponitur iste tit. qui diuiditur in 2. par. princ. in prima tractat de hæreticis, & schismaticis simul, in secunda uero de aposta. scđa ibi, apostatæt. Prima pars adhuc diuiditur in 6. par. ī prima adno. qui sint hæretici, & schismatici, in secūda qua pæna puniātur, in tertia, qđ iuris si ad ecclesiā reuertātur, in quarta, q. sint relapsi ī quinta, qđ iuris de suspectis, in sexta, colligitur quædā regula vniuersalis, secūda ibi vtrūque vero, tertia ibi, sed uideamus, quarta ibi, relapsi autē, quinta ibi, qui vero: sexta ibi. plura quoque. Ioā. Bap.

m De hæreticis, & c. Post habitum tractatum de uno crimine, qđ principaliter continet Dei lęsionem, vt §. finali, supra de duplici purgatione sequitur de alijs uidere, unde ponitur hæc rubr.

HAeretici sunt. CASVS non figuratur. Nota tamen, quod istæ definitiones videntur demonstare hæresim principaliter consistere in intellectu: schisma uero in voluntate. quid autē sit dicēdum, nō est præsentis tractatus. satis enim est modo illud scrire, quod in tantū sunt delicta, in quā tum sunt voluntaria, c. cum uoluntate. de senten. excommu. Ioā. Bap.

Prin-

cipatusque [a] sui causa falsas opiniones gignũt [b] vel sequũtur, [c] Schismatici [d] sunt, qui se ab unitate ecclesiæ per inobedientiam separant. Licet autem inter hos a principio quædam videatur esse diuersitas, [e] nullũ tamen est schisma, quod sibi aliquam tandem hæresim non confingat, [f] ut ab ecclesia recte recessisse videatur.

Schismatici excommunicatione, depositione, bonorum confiscatione, & a se gestorum annullatione puniuntur. ibid.

Vtrumque uero crimen atrocissimis pænis ecclesiastica disciplina prosequitur, nam schismaticos excõicationis sententia [g] canones insectantur, & si nec sic resipuerint ab omni ministerio

a Principatusque sui. Vel alterius temporalis cõmoditatis, ut in c. hæreticus. 24.q.3. unde sumitur Et dicitur hęresis a verbo Græco, ærumæ quod electionem designat. s. qđ vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem, c. hæresis, 24.qu.3. licet Arch. dicat hæresim ibi dici ab errando, & in c. sequ. dicat dici a uerbo hærciscor, quod est diuido, quę deriuationes, licet quadrare uideantur quoad rem ipsam, & naturã rei quo tamen ad uocem non probantur a Grãmaticis & humaniorib.

b Gignunt. Hi sunt hęresiarchæ, vt Lutherus, & zuinglius.

c Sequuntur. Vt Lutherani & zuingliani.

d Schismaticis. Tribus modis aliqui schismatici dici possunt, largissime, ut omnes constituti in peccato mortali, quia sunt extra charitatem. 11. quæstio. 1. cap. audi denique, & 24. quæstio. 1. cap. dixi, large, vt excommunicati: quia sunt extra ecclesiam, & communionem fidelium. 11. quęst. 3. c. cum excommunicato, & seq. stricte, qui episcopum deiiciunt de sede episcopali, magis tamen communiter in hoc tenetur contrarium, ex quo enim isti non sunt diuisi a Romana ecclesia, licet eiecerint proprium episcopum, & alium receperint, non tamen per schismatici dicuntur. sed illi stricte dicuntur schismatici qui diuidunt se ab unitate ecclesiæ constituendo sibi ecclesiam, & ordinando clericos & sacerdotes, vt per Abb. in c. tua. eo.

e Diuersitas. Vt in cap. inter. 24. quæstio. 3. diuersitas tamen est ea, quæ est inter dispositionem, & habitum. Primum enim dicitur schisma, sed cum post tempus pertinaciter adhæserit suæ sectę, dicitur hæresis. Vel dicas quod omnis hæreticus est schismaticus, sed non cõtra, & sic est ea differētia quæ est inter genus & speciem, ut nota. in d. cap. inter, ubi Arch. ponit etiam alias opiniones circa istas diuersitates.

ANTO. TIMO. Dictum hoc, quod schisma, & hæresis differant sicut dispositio & habitus, est desumptum ex gl in verb. & schisma. d. cap. inter quod licet improprie ad modum dicatur; potuit tamen habere ueritatem si non simpliciter, sed in casu quo quis prius se separat ab ecclesiæ unitate, ex intentione quod dicitur esse schisma, ut per S. Thom. 2. sec. q. 39. artic. 1. ex quo deinde sequitur ut separatus ab unione ecclesiæ disponatur ad incidēdũ in mille errores, & ibi pertinaciter permanens fiat hęreticus, uide Caietan. in uerbo, schisma.

f Confingat. Et si nullã alia m confingeret, non euadit eã, ut s. non peccet in illo articulo, & unã sanctam ecclesiam, ut per Abb. in rub. eod. & per Host. in sum. eo. per Archid. in ca. inter, 24.q.3. & no. in c. quia diligentia, de elect.

Vtrũque vero. Licet hæc pars plures hēat particulas potest tamē commode casus in ea in cõi adnotari, & ideo p̃mittendũ est, qđ cũ quidã fortasse auaritia motus ĩcidisset in hæc delicta, ita. diuitiis operã dabat vt & Deũ & ecclesiam postea negligebat debebat propter ea aliqua, graui pæna puniri, qua de re fuit quæsitũ an esset puniēdus per sententiam excõmunicationis per priuationem cuiuscũq. dignitatis, per cõfiscationē bonorũ, itē mediate persona suę vxoris filiorũ, & descēdentium tã in uita, quia post mortē, & tã per sñiam hominis, quam iuris, cui quæsito, uidebatur primo rñdendum huiusmodi modis non esse de iure puniendũ, quia in primis nemo dēt multiplici pœna puniri, l. senatus. ff. de accusatio. Secundo, quia nemo debet alterius culpa grauari. c. nõ debet, de reg. iur. in 6. tertio quia nisi pars citetur ad allegãdũ iura sua, actus dicitur nullus. l. de vnoquoque. ff. de re iud. Sol. tamen prout in hac parte legimus, quia si grauissima, & multiplici pæna punitur, qui offendit maiestatē humanam, l. quisquis. C. ad l. Iul. maiest. multo magis dēt puniri qui offendit maiestat. diuinam Nõ obstant obiecta, ad primum enim rñdetur, ꝙ ob grauitatem delicti illa multiplex pęna habet rõnem unius pænæ tantum & ita intelligitur lex adducta. Ad secundum dico illam reg. uerificari respectu culpæ, & limitari respectu causæ, per reg. sine culpa, eo. de reg. iu. in 6. Ad tertiũ dico, quod in sñia quæ imponitur ipso iure citatio præcedit uirtualiter, & ideo ēt in ea reperitur. Not. primo arg. quod quædã pænę non imponuntur directe, sed per quandã necessariã consequentiã. Not. secũdo, multiplicari pænã aliqñ ob grauitatē delicti, qa tunc multiplicatio ista hēt rõnē unius pænæ. No. tertio, ꝙ quis punitur aliquando non tantum in propriis suis bonis, sed etiam in propriis filiis, & descendentibus. Not. quarto, limita ad ti tu. C. ne de statu defuncto.

g Sententia. Ista est excommunicatio latæ sententiæ. sicut illa c. si quis suadente, 17. q 4. & no. in capit. quoniam, in fin. de offic. ordin. & hoc non habet dubium in schismate, quod habet hæresim coniunctã, de quo uidetur hęc littera loqui. Sed magnum dubium est de schismate, quod est sine hæresi, & licet quidam teneãt, ꝙ non sunt excõicati tales schismatici. Abb. tamen tam in rubric. quam in cap. 1. de schismat. tenet contrarium. & idem tenet Host. in summa, eo. § qua pœna, nisi

ecclesiastico deponentur,[a] adhibito etiam si necesse fuerit brachii secularis[b] auxilio, ad illorũ insolentiam coercendam, cum omnium etiam bonorum confiscatione.[c]

Gesta a schismaticis sunt nulla. h. d.

Ordinationes quoque ab his factas, & dignitatem siue beneficiorum concessiones, alienationes rerum ecclesiasticarum omni penitus firmitate carere uoluerunt.[d]

Hæretici nisi hæresim abiurauerint, omni ecclesiastica prærogatiua nudati, traduntur sæculari curiæ puniendi. h. d.

In hæresi aũt deprehensi[e] preter perpetui vinculum anathematis, si clerici sint, uel religiosi, totius ordinis ecclesiastici ꝓrogatiua[f] spoliandi erunt,[g] & oĩ officio, & beneficio nudati, sæcularis relinquent arbitrio ptãtis[h] aĩaduersione debita[i] puniendi, nisi continuo post deprehensionẽ erroris, ad fidei catholicæ unitatẽ recurrere[k] & errorem suum publice abiurare, & congruã satisfactionem exibere consenserint.

Laici hæretici puniũtur arbitrio iudicis sæcularis. h. d.

Laici[l] vero, nisi, prout dictũ est, abiurata hęresi, & satisfactione exhibita ad fidẽ redierint orthodoxã, sæcularis iudicis arbitrio relĩquẽtur,[m]

tamen schismatici sequerentur schisma probabili errore inducti.

a Deponentur. Cap. quoniam, in fi. de offi. ord.

b Brachii sæcularis. sic in c. 1. & c. quoniã. de offi. ord. & di. 17. c. nec licuit, & 23. q. 5. c. principes: alias autem nisi clericus sit incorrigibilis, non est implorandũ brachium sæculare, nisi ad adiuuandum ecclesiasticum iudicem, nã etiam depositũ non potest laicus punire, nisi sit incorrigibilis. cap. cum non ab homine, de iud. ca. dictum, disti. 81. nisi in crimine falsi, c. ad falsatiorum, de crimin. fal. & ubicunque deficit ecclesiastica potestas, recurritur ad auxiliũ seculare. 10. q. 1. c. petimus & 23. quæstio. 5. cap. de Liguribus, & ita vna potestas per aliam iuuatur. capit. cum ad uerũ & capit. uentum est. d. 96. & nota. in dicto. cap. quoniam.

c Confiscatione. Capit. 1. de schis. in 6. an autem redeuntes ad unitatem ecclesię recuperent, habetur in c. quod a te. de cler. coniug.

d Voluerunt. No. ergo, quod gesta per schismaticos non tenent, de quo dic ut latius per Ab. in c. 1. de schism. ad fi.

e Deprehensi. Vel euidentia facti, vt quia publice prædi at hæresim. arg. palã. l. 1. §. fi. ff. ee tit. nup. Vel legitima probatione, puta per testes, uel propria confessione.

f Prærogatiua. Arg. ꝙ clericus depositus non habet priuilegium clericale, quod concedunt quidam, alii contra, vt not. in c. ad abolendam. eo. unde sumitur.

g Spoliãdi erunt. Scilicet ab episcopo, qui cognoscit de crimine hæresis tam contra clericos, quã contra laicos, etiam exemptos, capit. ad abolendam, eodem. ubi Abb. nota. si tamen factum sit clarum & determinat, si autem esset dubium, tunc quæstio rem tti debet ad sedem Papam. ca. pit. quoties, 24 quæstio. 1. & capit. maiores, de baptism.

h Potestatis. Not. casum, in quo clericus traditur curiæ sęculari, de alijs uide no. in c. ad abolẽdam, eod. & latissime per omnes in ca. at si clerici, de iudi.

i Debita. Quæ est mors, ut no. in c. ad abolẽdam, eodem, ubi Doctor. & per Host. in sum. eo. §. quæ pæna.

K Cõcurrere. Scilicet sponte, ut in ca. ad abolendam. eo. unde sumitur. Quatuor autẽ sunt, ꝙ occurrere debẽt ad hoc, vt redeuntibus ad fidem dimittatur pæna motus. Primo, quod lapsi in cõtinenti reuertantur? secundo, qđ sponte, alias si ex interuallo, nec sponte, sed metu pænæ, uel probationum appareat eos redire ad gremiũ ecclesiæ, non est redeuntibus parcẽdum. Quando autem quis dicatur sponte redire, habes per Ab. in c. excommunicamus. eodem. & per Arch. in cap. vt commissi, eod. in 6. & per Ioan. de Ligna. & cle. ad nostrum, eod. & fac. l. nouissime. ff. quod falso tutor. author. sed quoad ista duo, hodie ex consuetudine minus uidetur habere se ecclesia Romana. Nam uidi aliquos ex interuallo redire, de quibus etiam esse poterat probabilis suspitio, ne nõ metu pænę, vel promptæ probationis redirent, qui tamen fuerunt admissi nõ ad pœnam, sed ad abiurationem, & ex hoc forte nõ ponitur in hac littera verbum, sponte, ꝙ ponitur in c. ad abolendam, eo. licet illũ videatur virtualiter includi in uerbo, consenserint, hic positum. Tertio, requiritur publica abiuratio ad arbitriũ proprii episcopi. Quarto, congrua satisfactio, de quo dicendũ, vt in d. c. 1. ut commissi, & d. clem. ad nostram.

l Laici. Collige ex hoc versic. ꝙ ratione criminis hæresis, etiam laicus est subiectus episcopo, nec mirum, cum hoc crimen sit merum ecclesiasticum, vnde secularis iudex etiam contra laicum cognoscere non potest, not. in capitu. vt officium § prohibemus, eod. in 6. sed sola executio relinquitur iudici sæculari post sententiam episcopi, & ad episcopi requisitionem, capit. cum secundum. eo. in 6. & ca. ad abolendam. eo. in antiquis.

m Relinquentur. Magis proprie stat hic hoc verbum quam superius, cum agit de clericis, laici enim non traduntur curiæ sæculari, unde non est necessaria traditio, aliud in clericis: quia

debitam pro qualitate facinoris ultionem recepturi.[a]

Bona hæreticorum post latam sententiam confiscantur. h d.

Bona quoq. damnatorum propter hæresim ipso iure, & oĩ spe potiundæ hæreditatis filii[b] adẽpta, confiscata[c] intelligentur, aut si clerici fuerint, ecclesiis a quib. stipendia receperũt[d] applicabuntur. Confiscationis tamẽ hmõi executio, vel bonorum occupatio facienda non erit antequã super crimine sentẽtia fuerit promulgata.[e]

Ob hæresim maritorum, dotes uxorum non sint confiscandæ, nisi si scienter contraxerint matrimonium cum hæreticis h. d.

Sed & cum alteri per alterum iniqua conditio inferri non debeat,[f] propter hęresim maritorum uxorum catholicarum dotes confiscari non debent,[g] nisi forte cum uiris matrimonia contraxerint,[h] quos hæreticos esse sciebant.[i]

Etiam post mortẽ bona hęreticorũ confiscãtur h. d.

Post mortem quoq. obsceleris immanitatẽ hæreticos pæna prosequitur. Ideoque etsi criminoso uiuente nihil fuerit super bonorum confiscatione declaratum, nihilominus ad eã etiam ipso mortuo[k] procedendum erit.

Hæretici non possunt tradi ecclesiastice sepulturę. Et tumulantes eos excõicantur, nec ante absoluuntur, quam proprijs manibus exhumauerint. h d.

Ecclesiastica quoq. sepultura usque adeo carere dẽnt, ut si qui eosdem credentes,[l] aut fautores eorũ scienter[m] ecclesiasticæ sepulturæ trade

prius traduntur curiæ sæculari, & traditi puniẽdi relinquuntur, ut no. in c. ad abolendam. eo.

a Recepturi. De hoc dic, ut habetur in c. excommunicamus. eo.

b Filiis. Not. ergo, ꝙ propter acerbitatem delicti filius punitur tẽporaliter propter delictum patris tantum. quia ipsi parentes puniuntur in personis filiorum. l. isti qui dẽ. ff. quod met. caus. Item cum filius soleat esse patri similis. l. ꝙ si nolit. §. quia assidua. ff. de ædili. edict. inerito exẽpla paterni criminis metuunt. l. ꝗs quis. C. ad legem Iul. maiesta. Spiritualiter autem & æternaliter nõ puniuntur, & ita procedit illud, Filius nõ portabit iniquitatẽ patris nec contra, de quo 24. q. 4. in sũ. sed imo vr̃, quod nec tpaliter. l. manichæos, & le. cognouimus eo. Solu. illa iura corriguntur. per c. uergentis, eo. Sed an filius hæretici ꝓpter delictum patris perdat etiam beneficium ecclesiasticum? Resp. non, ut no. in c. latis peruersum, d. 56. & de hoc uide quæ no. in ca. quicunque, eo. in 6.

c Confiscata. Ca. vergẽtis. & c. exc. eo. ca. cum secundum. eo. in 6.

d Receperunt. i. ecclesias, quas habuerunt. Ab. in c. excõicamus. eo. Sed quid si clericus non habet ecclesiam aliquã? Resp. secundum Ab. applicabãtur epo loci, qui illa in pios usus distribuat. ad hoc not. per Inn. in c. si qui cle. uel mona. & quod not. in c. quia diuersitatem, de conces. præb.

e Promulgata. Sic in c. cum secũdũ. eo. & in 6. & intellige de sententia declaratoria non condemnatoria, quia condemnatio & pęnæ impositio fit ipso iure, & ita no. qđ quãtũcumq. ex aliquo delicto imponat pęna ipso iure, ita ut alia dãnatio non requiratur, antequam tamen fiat executio requiritur declaratio iudicis, fac. l. eius, qui delatorem, & quod ibi nota, ff. de iur. fisc. Hoc tñ secũdum Dom. & Perus. in d. c. cum secundum, limita duob. modis, ut ibi per eos.

f Non debeat. Cap. non debet. cum concord. de regu. iur. in 6. c. decreui. eo. in 6. unde sumitur.

g Non debent. Quia nec exor. ꝓ marito conuenitur. C. ne uxo. pro mari. per tot. nisi in causa principilari. l. sacris. C. in quibus causis pign. uel hypo. contra. & de hoc uide no. in c. pen. in gl. ante p. & cõsue.

h Contraxerint. Valet. n. matrimonium contractum cum hæretico, qui tamen in forma ecclesiæ baptizatus fuerit alias secus, traditur in c. fi. de cond. app. contractũ aũt matrimoniũ cum excommunicato ꝓculdubio ualet, c. significasti, de eo. qui dux. in mat. q̃ per ad.

i Sciebant. Tempore, scilicet contractus, sed si tempore initi contractus ignorassent, licet postea rescissent, non haberet locum hæc pœna, & sic inspiciẽdum erit initiũ. c. cũ dile. de em. & vẽ. fac. no. in c. dudũ. 1. de ele. & in cle. 1. de cõsan. & affin. in uerbo, scienter. Scientia tñ non præsumitur l verius. ff. de ꝓb.

K Ipso mortuo. Intellige usq. ad ann. xl. a die mortis, nam postea bona a filiis. catholicis ẽt a Ro. ecc̃le. abdicari nõ poterũt, & hoc uerum, si parẽtes mortui catholici putabant. Ita no. in c. accusatus, pe. eo. in 6. unde sumitur. fac. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiesta. §. interdũ, instit. de hęred. quę ab intesta deferuntur.

l Credẽtes. No quod est differẽtia inter hęreticos & alios hic descriptos, unde uno expresso non cõtineretur aliud, per Doc. in c. 2. eo. in 6 inducitur statuta, qũo autem hæ personę inter se distent, uide per Doct. ibi.

m Sciẽter. Ergo ignorãtia probabilis illos excusaret, c. Apostolice. de cle. exc. min. & no. i c. 2 [illegible] 6.

Proprijs

b Propriis manibus. Nota casum quod possum per me, quod non possum per alium, de quo not. in cap. potest. de re iudicat. in 6. Sicut enim exhibuerunt membra sua seruire iniquitati ad iniquitatem, sic exhibere debent illa seruire iustitiæ ad iustitiam, ut dicit Apostol. ad Roma. c. 6. & dicitur distinctio. 47. capit. omnes huius.

g Vsque ad secundum. Id est, vsque ad nepotes, & sic dictio vsque, stat inclusiue, de quo per Franc. in c. statutum, 2. eo. in 6. remissiue.

h Ad primum tantum Ca. statutum. 2. eo. in 6.

i Legitimas sanctiones. l. quisquis. C. ad leg. Iul. maiesta.

re ausi fuerint, excommunicationis sententiæ subiacere debeant, nec antea absolutionis mereantur beneficium, quam propriis manibus[a] huiusmodi corpora extumulēt[b] & proiiciant, locus[c] autem ille perpetuo carebit sepultura.

Descendentes ab hæretico usque ad secundum gradum, ab hæretica usque ad primum, non possunt habere beneficium ecclesiasticum. h. d.

Sed & eorundem filii[d] ad beneficia ecclesiastica,[e] seu publica[f] officia admittendi non erūt quod quidem per paternam lineam usque ad secundum[g] gradum, per maternam uero vsq. ad primum[h] tantum extenditur. Cum enim secundum legitimas sanctiones[i] reis læsæ maiestatis capite punitis, & bonis confiscatis, eorum filiis uita solummodo ex misericordia conseruetur, quanto magis, qui aberrantes in fide Deū offendunt, muneribus, bonis, honoribusqne debent spoliari? Cum longe sit grauius[k] æternā, quam temporalem lædere maiestatem.

Emendatio tollit pœnam. h. d.

Hoc tamen intelligendum est de filiis & posteris eorum, qui tales esse, uel etiam decessisse probantur, non autem illorum, quos emendatos & ecclesiæ vnitati reincorporatos[l] esse constiterit.

Qui receperunt pænitentiam ecclesiæ, uel recipere sunt parati, sunt reincorporandi h. d.

Sed uideamus, qui, & q̄do reincorporari debeā: & constat eos, qui culpa hmōi ad mādatū ecclesiæ pænitentiam acceptauerint, eamque uel perfecerunt, uel humiliter prosecutioni eius insistant,[m] recipiendos esse. Idem iuris est,

b Extumulent. Si ossa ipsorum possunt ab ossibus aliorum discerni. c. sacris. de sep. & debent hoc facere si publice tumulauerint, si occulte tumulassent locus esset ca. quidam. 5. q. 1.

c Locus. Nota quod dicitur puniri res inanimata, sic cap. quibusdam. de pen. & in c. ubi periculum. §. ciuitas, de elec. in 6. & capit. fin. eodem in 6. & 15. quæst. 1. capi. mulier.

d Filii. Sed an hoc intelligi possit de filiis etiam illegitimis? Et non uidetur, cum non sint in patria potestate, institut. de nupt. circa fi. fac. l. filium, ff. de his, qui sunt sui, uel alieni iuris cōiter contra, ut not. in c. statutum 2. eodem, in 6. ne plus habeat luxuria, quam castitas auth. de restit. & ea quæ pa. & c. in fin. & hoc intellige, quando illegitimorum pater est certus, secus si nati ex dānato, coitu lex existimaret patrē incertum, quia tunc cessat legis ratio, nec enim dici posset natus ex patre improbato, ut per Perus. in d. capit. statutum.

e Beneficia ecclesiastica. Large hic sumendum uerbum, ut no. in c. 1. de reg. iur.

f Publica. Vt iudicatus, notariatus, & his similia, ad idem capitul. felicis. §. si quis, de pœnit. in 6.

l Grauius. 17. q. 4. c. sicut, qui ecclesiam, & 23. q. 5. capi. si apud, & quod in religionem diuinam cō mittitur in oīum fertur iniuriam. l. Manichæos. C. eo. unde grauius est.

l Reincorporatus Vt in c. statutum in fi. eod. in 6. ubi ponuntur requisita ad canonicam reincorporationem, & dicetur statim in §. sequēti.

Sed videamus. CASVS. Quidam hæretici pænitentia ducti reuersi sunt ad ecclesiam & cum uoluissēt gaudere beneficiis, quibus antea gaudebant, fuit q̄situm, quid iuris, vnde sicut per pœnitentiam restituuntur ad gratiam Dei, ita quoque uidebatur dicendum ipsos esse restituendos ad reliqua bona. Cæterum Sol. prout hic habetur, quia si ita simpliciter essent recipiendi qđ facillime posset ecclesia decipi & ideo ne detur tale inconueniēs procedēdum est, prout hic legimus. Non obstat obiectio, quia ecclesia nō iudicat de occultis capitul. sicut cum sequen. de simon. Nota, quod licet pœnitentia restituat pœnitentem ad gratiam, non tamen ad illum statum in quo antea reperiebatur. Nota. 2. quod ecclesia non claudit gremium redeuntibus ad eam.

m Insistant. Cap. statutum. in fin. 2. eo. in 6. unde sumitur & fac. c. ex tenore, de tem. or. & capit. fi. de fort.

Para-

a Parati. Ex quo enim non stat per eos non debet eis imputari, de hoc in cap. 1. & c. 2. de eo qui mit. in poss.
b Quod si qui. Sumitur ex c. ad abolendam. eo. & ex c. super eo, eod. in 6.

per glo. adductum.
g Vehementer. Not. ergo quod crimen non dicitur plene probatum, quando de eo constat præsũptione vehementi, vt hic, & in capitul. accusatur. in principio eodem in 6. vnde sumitur, quod Domin. ibi inducit ad statuta requirẽtia plenam probationem, & hoc intellige tu de uehementi suspicione hominis, non iuris, quia ꝓsumptiones iuris dicuntur non solum plenæ, sed liquidissimæ probationes, ut nota in l. si tutor C. de pœn. tuto. & per Perusin. in d. ca. acccusatus.
h In iudicio. Sic dicitur in cap. accusatus. eodem in 6. Sed audiui, quod extat quædam extrauagãs Alexandri vi. quæ moderatur siue corrigit hoc verbum, in iudicio, quidam tamen asserunt, illam non esse in vsu; mihi non liquet nec extrauagans, nec de vsu.
i Ex modica & leui. Ex qua modica, & leui in causa hæresis potest contra aliquem procedi, ut not. per Innoce. in ca. sicut, de simon. per Perusi. in cap. accusatus, eod. in 6.
K Ex hoc. Scilicet, quod post abiurationem ex leui causa reperitur lapsus.

c Audientia. Nota casum, in quo audientia denegatur, de aliis nota. distinctio. 24. cap. 1. & per Bal. in l. postquam liti. C. de pac.
d Petita. Nota sacramenta nõ esse concedenda nisi petenti, vel habenti signa contritionis, secundum Domin. & Perus. in ca. super eo. eod. in 6.
e Eucharistiæ. Sed quid de extrema unctione, & sepultura? Respond. secundum Ioann. Andr. hæc non possunt relapsis adaptari, q. ꝑpe qui comburuntur, de quo dic latius, ut per Perusin. in ca. super eo, eodem in sexto.
f Deneganda. Et sic procedãt illa, ecclesia nunquã claudit gremiũ redeũti, authe. in ter claras. Co. de sum. Trin. & fide cath. & delicti ueniam petentibus non negamus, l. Manichæos, C. e. & c. adhuc instãt de pœn. distin. 3. intelliguntur. n. hæc quoad salutem animæ, non quo ad alia. ca. super eo, & ubi no. eo. in 6.

si pænitentia, nec peracta sit, nec imposita, dum tamen crimini obnoxii ad eam recipiendam parati [a] fuerint.

Relapsi non sunt reintegrandi, sed traduntur curiæ sæculari: eis tamen non negantur sacramenta pænitentiæ. h. d.

Quod [b] si qui post abiurationem erroris, uel postquã se proprii Antistitis examinatione purgauerint, in abiuratam hæresim recidisse deprehensi fuerint, sæculari iudicio sine ulla penitus audientia [c] relinquendi erunt, licet si postmodũ pæniteant, & pænitentiæ signa in eis apparuerint manifesta, nequaquam sint relapsis humiliter petita [d] sacramenta pænitentiæ & Eucharistiæ [e] deneganda. [f]

Quando quis dicatur relapsus. h. d.

Relapsi autem intelligendi sunt, non solũ ii, quorum ante abiurationem crimen plene probatum fuerit, uerum ẽt ii, qui postquam accusati, uel uehementer [g] suspecti semel hæresim in iudicio [h] abiurauerint, & postmodum in eandẽ iterum reincidunt. Plane, si ex modica [i] & leui suspitione semel quis abiurauerit, reincidens, quamquam ex hoc [k] sit grauius [l] puniendus, non tamen debet in hæresim relapsorum pęna puniri.

Qui abiurauerit in uno articulo, si post sit hæreticus in alio, dicitur relapsus. h. d.

Is uero, qui in una hæresis specie, vel secta [m] commisit, aut in uno fidei articulo, [n] seu ecclesiæ sacramento errauit, & postmodum hæresim simpliciter, [o] vel generaliter abiurauit...

Relapsi autem. CASVS non figuratur, quia procedit solum declarando. Notatamen, quod crimen relapsi præsupponit antea iure hæresim fuisse commissam, & ideo suspecti abiurati non dicuntur relapsi. Nota. 2. quod in articulo fidei an peccans in uno dicatur in omnibus peccare, quidam scholares dubitauerunt, dicas tamen secundum theologos, quod dicitur peccare in omnibus, quia negat primam ueritatem, quæ est obiectum fidei & ideo abiuratio fit simpliciter, sed nota, locum

tur lapsus.
l Grauius. Quam si nunquam abiurasset.
m Secta. De quibus sectis habetur 24. q. 3. ca. penulti. hodie tamen in tanta nostrorum temporũ calamitate facta est illis accessio non modica.
n Articulo. De quibus habes in symbolo, & in c. firmiter. de sum. Trin. & fide cath.
o Simpliciter. Per hoc uerbum putant quidam quod si quis abiurasset in uno illo capit. in quo reperitur errare, licet postmodum laberet in alio, nihilominus non diceretur relapsus: quod tenet Ioan.

Ioan. And. in c. accusatus, eo. in 6. Quidam contra nec satis liquet quid magis communiter teneatur, ut per Perusi. ibi. Sed nunquid de uno articulo diffamatus teneatur de omnibus se expurgare Respon. ut no. in cap. ego Berengarius, de consecra. distin. 2. & in d. & o capit. accusatus.

a Generaliter. Cui generali, & vniuersali æquipollet indefinita fac. quia circa. de priuil. & leg. Iulianus. ff. de lega. 3.

b Iudicandus. Contra. C. de trāsact. l. si de certa. & ff. de transact. l qui cum tutoribus §. 1. & ubi generalis trāsactio restringitur ad id de quo specialiter erat actum. Solut. illa locum habent in nō connexis, secundum Ioan. Mon. & Io. And. in c. accusatus, §. 1. eod. in 6. arg. 26 q 2. ca. & illud. sed hæreses omnes sunt connexæ. cap. excōicamus. eo 1. & 2.

ter [a] abiurauit, si deinde in aliam etiam hæresis speciem siue sectam, aut alio articulo, seu sacramento committat, ut relapsus in hęresim iudicandus [b] erit.

Suspecti de hæresi nisi se purgent, sunt excommunicandi, & excommunicati si in excommunicatione insorduerint, condemnantur tanquam hęretici h d.

Qui uero [c] inuenti fuerint sola suspicione [d] notabiles ob eam, quantumuis uehementem de tam graui crimine condemnandi non erunt, [e] sed nisi iuxta considerationem suspicionis, qualitatemque personæ [f] propriam innocentiam congrua purgatione monstrauerint, anathematis gladio sese feriendos exponunt. Et usque ad satisfactionem ab omnibus euitabuntur, & si per annum in excommunicatione constiterint, uelut hæretici condemnabuntur. [g]

Plura specialiter inducta sunt in causa hęreticorū, & processu contra eos. h. d.

Plura quoq. ad hoc atrocissimū crimē uindicandum specialiter, & præter ordinarias iuris regulas inducta sunt, tā circa iudiciū & processum [h] instituendū & testium depositiones, [i] & carcerum custodiā, & immutationis [k] pænam, quam etiam contra fautores, [l] receptatores, & defen-

Ioā. Bap. Qui uero. CASVS. Quidā iudex imperitus uolebat quosdā de hæresi suspectos tanquā hæreticos punire, qa sicut offensio maiestatis diuinę est delictū magis graue q̄ sit offensio maiestatis humanæ, ita, quoq; maiori culpa, & pœna dēt reputari, & puniri. Sol. tamē vt hic habetur, quia suspectus de crimine nō est proprie criminosus, & ideo tanquam talis non debet puniri, vnde objectio intelligi debet in paribus terminis, alioqn non concludit. Not. quod suspicio delicti aliquādo idem operatur quod ipsum delictum, licet ad inuicem distinguantur. No. 2. quod nō petere absolutionem ab excommunicatione causat concludentem præsumptionem delictum vere esse commissum propter quod fuit lata excomunicatio.

c Qui uero: Sic c. excommunicamus, §. qui uero, & c. ad abolendam, eo.

d Suspicione Id est, præsumptione & quidē probabili, alias non indiceretur purgatio, & sic non obstat, 2. q 1. c. 1. & no. in c. excommunicamus, §. qui autem, eod.

e Non erunt. Capitu. litteras, de præsumptione unde sumitur.

f Personę. Quæ qualitas semper est attendenda. 2. quæstio. 5. capit. omnibus. & cap. inter, de purga. canon.

g Condemnabuntur. Videtur ergo hic, & in capit. excommunicamus, §. qui autem, eo quod aliquis sit de hæresi condemnandus, licet contra ipsum non uideatur uiolenta præsumptio, argum. contra cap. litteras de præsumpt. ubi Papa nō vult illum condemnari aduersus quem stat uiolenta præsumptio? Respōdec præsumptio, de qua in hac littera, & in d. §. qui autem, unde sumitur nō est, uiolenta, sed uiolentissima. Primo quia probabilis fuit ob infamiā. Secūdo, quia noluit se purgare, & ea propter fuit excommunicatus. Tertio, quia cum per annum steterit in excommunicatione pro cōuicto habetur. 11 q. 3. cap. rursus, & ca. quicunque, secus i aliis criminibus: quia si bona alicuius contumacis pp crimē annotata sunt, si infra annum nō venit bona deuoluuntur ad fiscum, sed quoad crimen non obest. quin. post annum probare possit innocentiā suā l. annus, ff. de requir. reis.

Ioā. Bap. Plura. CASVS. nō figuraratur, sed not quod ob grauitatem & enormitatem delicti in eius cognitione, & punitione recedendum est a communibus regul. iuris, & secundum rigorem est procedendum.

h Processum instituendum Species circa processum habes in c. per hoc. & in c. ut inquisitionis, & in c. fi. eo. in 6. & in extrauag. communibus, in prima, quæ incipic. Ex eo.

i Depositiones Specialia circa depositiones testium habes in c. in fide, & in c. accusatus. § licet. & §. q. eo. in 6.

K Immutationis pœnam. De hoc in cle. 1. eod.

l Fautores. De his in c. ad abolédā, & in c. fi. eod. & in c præsidentes, & in c accusatus. § fi. eo. in 6.

Con-

sores eorum, ut clare ex lectione sacrarũ constitutionum [a] apparere potest.

Apostatæ qui sint, & quotuplex apostasia h.d. Et hæc est tertia pars principalis huius tituli.

Apostatæ [b] sunt, qui a statu fidei obedientiæ vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerarie recedunt. [c] Apostasiæ triplex [d] est species, alia enim est perfidiæ, alia inobedientię, alia irregularitatis. Apostasię perfidię est, cum qui à fide recedunt. Vt puta cum Christiani effecti in Christi fide preuaricentur, & ad Iudaicos uel alios detestabiles ritus se conuertũt. [e] Apostasia inobedientiæ est, cum quis præceptum superioris sui sponte transgreditur, siue patrum regulis uel constitutionibus non obtemperat. [f] Irregularitatis apostasia est, cum quis ab ordine suo, siue assumptę religionis recedit. [g]

Quæ pæna apostatarum. h.d.

Apostatas autem sacri canones tam inter infames deputant, quam etiam excommunicationis & aliarum pænarum [h] uinculis innodandos esse pręcipiunt.

DE SORTILEGIS, MALEDICIS, & sacrilegis.

TIT. V.

Inquisitor hæreticæ prauitatis non potest procedere contra sortilegos, nisi sortilegium expresse contineat hæresim. h.d.

Sciendum [i] est hæreticę pestis inquisitores de diuinationibus, & sortilegiis (nisi hæresim saperent [k]

a Constitutionum. Scilicet allegatarum in præcedentibus notulis.

Apostatæ. CASVS non est necesse, ut hic aliter figuretur, unde not. causam distinct. apostasiæ, ille enim, qui recedit a religione Christiana, aut simpliciter recedit ab ea relinquendo fidem, & sic datur apostasia fidei, aut recedit ab aliquo actu eius, qui aut respicicit obedientiam, & hinc datur apostasia inobedientiæ, aut respicit officium sui ordinis & inde habetur apostasia irregularitatis.

b Apostatæ sunt. Pertinet hic §. ad tertiam partem rubricæ, & sumitur hæc descriptio, ex his, quæ ponit Hostien. in summa de apostatis. §. quid sit. fac. 3. quæst. 4. c. beatus.

c Recedant. Et inde etiam secundũ Hostien. dicitur apostasia, idest, post status, id est, retro gradus status, & apostata quasi retro stans, uel retro abiens, ut 26. quæstio. 7. cap. non obseruetis, & c. fi. quod forte non admitterent humaniores, & Gręce linguæ periti.

d Triplex est species. Ita per Hostie. in summa, eo. §. quod species, & communiter per glo. & Doct. in c. 1. de apost. vbi Henric. addit quartam speciem generaliorem.

e Conuertũt. Fac. cap. non potest. a. quæst. 7. & ca. quidam. de aposta. & in capit. contra Christianos, de hæret. in 6.

f Non obtemperat. Fac. c. alieni, c. 3. q. 4. & c. alieni. 2. q. 7. & c. si quis, & c. illud. de maio. & obed.

g Recedit. Facit c. fi. d. 50. & 16. q. 1. c. legi.

h Aliarum pœnarum. Et iuxta diuersitatem apostasiæ diuersificabuntur pœnę, ut magistraliter traditur per Abb. in capit. 1. de aposta. & de hoc per Hostien. in summa, de apostatis, §. qualiter puniantur.

DE SORTILEGIS, MALEDICTIS, & sacrilegis.

Cum author supra locutus sit de delictis, quæ immediate respiciũt Deũ, & inter ista connumerentur et illa quæ ĩ pñti rub. pponũtur, ppea couenientí ordine post ti. p ced proponit iste pñs, qui diuidit in 4. par. in prima ad not. an ista delicta pertineãt ad inqsitores, in secunda q sint sortilegi, ĩ tertia demõstrat qũo delicta ista sint puniẽda, ĩ quarta hr qualiter sacrilegiũ cõmittat. secta ibi sunt aũt, tertia ibi diuersa est, quarta ibi, sacrilegiũ aũt. Ioã. Bap.

Sciendum est. CASVS. Orta fuit cõtrouersia inter episcopos & inquisitores fidei circa iudicium delictorũ in hac rub. ppositorũ, inquisitores. n. dicebant ipsos hre in eis iurisdictionẽ, q2 huiusmodi delinquẽtes vel nõ vñr credere Dño, vel si credũt non vñr canonice, credere, epive ro dicebãt opposi tũ, quia cũ sint ordinarii iudices, c. 1. & p tot. de off. ord. ñ dñr sua ptãte priuari, nisi spãliter caueat. Sol. ut hic hr ob rõnẽ. i tex. assignatã. Nõ obstãt obiecta, quia p ea q in tex. hñr, soluũtur. No. 1. quod qdam delicta pñt sapere et hęresim. & ideo unde oriatur esset obseruãdum, Not. 2. potestatem inquisitorum esse stricte intelligendam, ut episcoporum iurisdictio minus lædatur. Ioã. Bap.

i Sciendum. Fac. c. accusatus. §. sane, eo. in 6. unde sumitur, & uide ad id, quod hic dr Ab. in c. cũ sit, uer. item & addo, ultra Doct. de for. com.

k Saperẽt. Sicut est circa aras idolorũ nefarias preces emittere, sacrificia offerre, dæmones cõsulere, eorum responsa accipere. 26 q. 2. ca. hi qui & q. 4. c. igitur. secus si quis nõ adoret dęmones. Sed solũ ad tentandam mulieris pudicitiam inuocet, pro

populum

poculum amatorium misceat, hoc.n. nō sapit aliquod crimen hæresis, sm̄ Domi. Peruſ. & alios in c. accusatus. §. sane de hæreti. in 6. quia hoc est proprium diaboli tentare, sed si associet sibi propter sortes exercendas hæreticos, uel faciunt prædicta cum corpore, uel sanguine Christi, vel si ut in sortib. possint habere responsa puerum rebaptizentur inquisitor procedere poterit, & de hac materia extat tractatus Pauli Ghirlandi.

a Manifeste. In dubio ergo hoc casu non habent iurisdictionem, & licet alias iudex agnoscat an sua sit iurisdictio, & ī dubio dicatur iurisdictionem habere, l. si quis ex aliena, ff. de iudic. quæ in ordinario loquitur: hic tamen nisi ad manifeste appareat, se non intromittit. & est simile. ca. 1. §. notoria. de censi. in 6 & ca. 1. de pæn. eod. libr. & c. fi. de offi. dele. secundum Io. An. Ioa. Monac. de Arch. in c. accusatus, §. sane. de hæret.

b Iudicibus. Puta epis, & legatis, sm̄ Io. And. Immo etiam iudicibus sæcularibus, qui hoc casu procedere poterunt, ut per Abbatē in c. cum sit. ver. item & addo. vltra Doctores, de foro competenti.

c Priuilegiatum. Nota quod magis priuilegiatū anteponitur, c. volentes. de offi. deleg. & dist. 21. c. denique, & l. fi. ff. de offi. procon.

* Sunt autem. CASVS hic commode non figuratur, quia potius declarando proceditur: quidam tamen scholares dubitauerunt de declaratione, dicentes, non omnem diuinationem fieri ob pactum factum cum dæmone, cum detur etiam diuinatio naturalis, præterea non est malum scire futura, neque etiam debet dari illud pactum si non contineat aliquid inhonesti, de iure enim solum pacta inhonesta damnantur, leg. pacta, quæ contra. C. de pac. Sol. tamen vt hic legimus, quia per huiusmodi sortilegia homo reuocaretur a uero cultu Dei, & sic illud pactum est illicitum, & ideo damnatū. Ad primam autem obiectionē dico, quod textus non loquit de diuinatione naturali, de qua quid sit dicēdū, non pertinet ad præsentem locum. Not. quod societas cū dæmone non est homini permissa, cū sit dolosa, & in offensionem Dei. No. 2. quodlibet factū sub prætextu religionis, si non fuerit secundum canones gestum, dicitur de iure damnatum, & est pœna dignum.

d Sunt autem. Sic 26. quæst. 1. ca. sortilegi, & quæst. 5. c. aliquanti, unde sumitur.

e Amicitiæ. Nota amicitiam in malam partem, sic. c. illud sane. in fi. 26. q. 2. vnde sumitur.

f Eliminanda. 26. quæst. 5. §. ex præmissis.

g Degradandi. fac. 26. qū. 5. c. aliquanti. & c. si quis ariolos, & 26. q. 7. c. admoneant. & per Hosti. in summa eod. §. quæ sit pœna.

manifeste[a]) sese intromittere non debere, nec talia exercentes posse punire, sed eos suis debere iudicibus[b] puniendos relinquere. Cū negotium fidei, quod summe priuilegiatum[c] esse conuenit, per occupationes alias non debeat impediri.

Qui sint sortilegi. h. d.

Sunt autem[d] sortilegi, qui prætextu religionis, per quasdam sortes, diuinationis scientiā profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione facta, futura promittunt.

Sortilegi sunt deijciendi ab ecclesia, h. d.

Ariolorum igitur, Aruspicum, Incantatorū & omnium sortilegorum artes, cum sint ex quadam pestifera societate dæmonum, atque hominum, quasi pacta infidelis & dolosæ amicitię[e] constituta, penitus sunt ab ecclesia eliminanda.[f] Et superstitiosi artifices nisi per pęnitentiam resipiscant, perpetuo anathemate feriendi, & si clerici sint, degradandi.[g]

Si blasphemus iniunctam sibi pænitētiam peragere recuset, & uiuens ab ingressu ecclesiæ arcebitur, & mortuus ecclesiastica carebit sepultura. h. d.

Ioā. Bap.

Diuersa est pœna maledicorū:[h] nā si quis in Deū, vel aliquē sanctorū linguā in blasphe

Diuersa est. Licet hæc pars posset diuidi, casus tamen commode potest in ea in cōmuni annotari. Quidā deliquerunt delicto blasphemiæ, & sacrilegii. quidā uero in huiusmodi delictis consenserunt, & cum episcopus post causæ cognitionem voluisset eos punire, fuit quęsitū quam pœnam posset eis indicere, & cum delicta ista immediate offendant Deum, videbatur propterea contra tales delinquentes esse procedendum sicut contra hæreticos. Cæterum Sol. aliter hic data fuit, quia pœna non debet esse grauior ipso delicto, licet autem delicta ista respiciāt Deū sicut reliqua supra in alijs tit. explicāta, nō tamen id faciunt eo modo, & ideo vnum debet reputari grauius altero, & propterea etiam obiectio videtur cessare: grauitas autem delictorum debet demonstrari vbi est proprius loc. Not. 1. qđ dicta & facta etiam in delictis aliquādo æquiparantur, & ideo pari pæna puniuntur. Not. 2 quod delicta diuersi generi aliquando puniuntur eod. genere pænarum, causa aūt illa pōt assignari ob circunstantias iure ipsorum. No. 3. quod cum delictum vnius & eiusdem generis habeat diuersos gradus ob circunstantias eius, ꝑpterea pęna eius non semper eiusdem debet esse grauitatis.

h Maledicorū. Licet plures sint species maledicorum

eorū, & maledicentiæ, ut late per Host. in sum. eo. hic tamen solū tractatur de maledicētia in Deū et sanctos. quod colligitur tū ex contextu ipso tū ꝙ adhuc sumus in tractatu criminum, quæ contineant Dei læsionem.

g Violare. Idem crimen incurreretur, etiam si res ecclesiæ non occuparentur, sed ecclesia in possessione suorum bonorum molestaretur, & turbaretur, ut per Ab. in c. cōquestus, de fo. comp. & fa. ad hunc §. c. super, c. in litteris, de rapto.

a In blasphemiā. Consistit autem blasphemia in attribuendo aliquid Deo, quod illi nō conuenit, uel negando de eo, qui quod ei conuenit, vel attribuendo creaturæ quod conuenit soli Deo & de crimine per S. Thom. 2. 2. q. 13. arti. 1. ubi & Caie. in uerbo, blasphemia.

Publice blasphemare.

b Publice. Sed quando dicetur quis publice blasphemare? vt sit locus ei quod hic dicitur? Respondeo secundum Hostiens. quando blasphemia est notoria de iure, ut est in conuicto, & cōdemnato in iudicio, uel de facto, ut quia publicè palam pluribus astantibus blasphemiam intulit. fac. ca. fin. de cohabit. muli. & cler. Item dicetur publice quādo coram personis blasphemia uit. hoc referentibus postea episcopo, & sic licet non transierit in notorium, satis est, qđ probari potest. argum. l. palam. ff. de ver. sig. sumitur ergo hic publicum pro specie distincta a notorio.

miam[a] publice[b] relaxare ausus fuerit[c] pænæ iuxta Gregorianæ constitutionis[d] tenorē subdendus erit, quam si recipere & pænitentiam peragere recusauerit, & ecclesiæ eidem interdicetur ingressus,[e] & in obitu ecclesiastica carebit sepultura.

Sacrilegi uarijs pænis puniuntur, h. d.

Similibus[f] interdumque acriorib. vrgētur pęnis, qui in sacrilegii crimen incidunt, & ecclesias incendere & uiolare[g] minime verētur: nam pro modo sceleris[h] admissi, facinorisq; perpetrati nisi plene satisfecerint, aut de satisfaciendo plenam securitatē[i] exhibuerint, nūc pænitentię beneficium sacrilegio penitus denegatur,[k] nunc anathemate[l] vincitur, nunc perpetua damnatus infamia carceri[m] tradit̄, aut exilio perpetuæ deportationis, & depositionis[n] animaduersione coercetur, aliquando etiam pecuniaria[o] pæna mulctabitur.

Consentientes sacrilegis, & sacerdotes ipsis pænitentiam dantes, uel sepulturæ eorum interuenientes, uel ab eis eleemosynas recipientes, pari pœna cum eis puniuntur. h. d.

Nec solū talib. pænis illi plectendi erūt, qui sacrilegium admiserint, sed & consentiētes[p] eis. Presbyteri quoque, vel clerici, qui in uita uel morte sacrilegis pænitentias[q] dare, aut

h Modo sceleris, Vt p Hos. in sum. eo. in fi.

i Securitatem. Ca. super eod. de raptu.

K Denegatur. Argu. contra, quia si aliquis pænitentiam petat de aliquibus criminib. & de quibusdam non: pænitentia tamen non est ei de neganda, ca. quod quidam, de pænit. & remis. & 26. q. 6. c. cognouimus & de pęn. distinctio. 3. §. ultimo. Argu. contra 24. q. 2. ca. legatur, & de pœni. distin. 3. c. sunt plures. Quidam dicunt, ꝙ hoc quod dicitur hic penitus fuit statutum ad terrorem, vt denegetur pœnitentia de omnibus, nisi de illo satisfaciat, quia talis pęnitentia non est fructuosa. Alii dicunt, qđ melius videtur quod super illo crimine tantum denegabitur pęnitentia, sed sup alijs imponetur, & licet non sit fructuosa quoad vitam æternā, ualebit ad mitius suppliciu m subeundum de pęni. di. 4. §. vlti. ca. vlt. & no. formaliter in c. 2. de raptoríbus.

c Fuerit. Per hoc verbum quod videtur sonare in calorem & iracundiam animi, tenent quidam, ꝙ & si quis ex nimia iracundia, vel ebrietate inciderit in blasphemiam, sit locus ei quod hic dr̄. Alij contra, tū dic vt per Ab. in c. 2. de maleficis, versi. sed quæro nunquid.

d Constitutionis. Cap. 2. de maledi. Imponitur & alia pœna in Concilio Lateranēsi in nona sessione sub Leone decimo, quæ non videtur vsu cō probata.

e Ingressus. Quia q peccat in Deū, peccat in eius ecclesiam, & econuerso, vnde priuatur eius ingressu, sic 22. q. 2. c. de viro. & 17. q. 4. c. frater, nec dēt eis pœna remitti qui in Deum peccant. dist. 63. c. Salonitanę, & 23. q. 3. c. si is qui.

f Similibus, Ad tertiam partem tituli,

l Anathemare. Cap. conquestus. de foro comper. & 17. quæst. 4. c. quisquis, in fi. & 12. q. 2. nulli. & c. prædia.

m Carceri. Ergo ecclesia habet carcerem, & iniungit pœnam relegationis, vt hic, & in capit. attendendum. 17. quæstio. 4. & 2. quæstio. 1. ca. in primis.

n Depositionis. Capit. si quis deinceps. 17. quæstione 4.

o Pecuniaria. 17. q 4 c. quisquis, in princ. c. in litteris. de rapt.

p Consentientes. Et cooperantes. 17. quæstio. 4. c. omnes, & ibi not. fac. c. nuper. de sent. excommunicat.

q Pœnitentias dare. Hoc referas ad illos, qui nec in vita nec in morte satisfacere volunt & possunt

his

his enim deneganda est pœnitentia in fine, & alia ecclesiastica sacramenta, cum in peccato mortali decedant, ut not. in c. super eo. de rapt.

a Sepulturæ interesse. Etiam si deliquentes pæniteant dum tamen satis facere non possint his. n. non denegatur cæmiterium, sed clerici non posšūt interesse, quod fit ad terrorem uiuentiū vt cum possint satisfaciant timore huiusmodi pænæ, sed eis non docet. Arg. q̄ cui conceditur quod est maius nō conceditur q̄d est minus. de hoc no. in c. super eo. de rapt.

b Eleemosynas. No. quod a publico peccatore non debet sacerdos recipere eleemosinam ne uideatur illum fouere in delicto suo. cō cor. ca. super eo. de rap. vide no. in c. ex transmissa, de decim. 13. q. 1. in summa.

c Irrecuperabiliter ca. super eo. de rap. & c. si quis. 17. q. 4. q. Sed uidetur hoc verbum superflue appositum, cum semel depositus nunquam recuperat ordinem, nam depositio est perpetua, suspensio ad tēpus. vt in c. at si clerici, de iu. Resp. sm̄ Ioa. And. & Ab. in d. c. super eo. quod hoc verbum positū est ad denotādum, quod eps̄ proprius non pōt hunc restituere, requiritur ergo Papæ dispensatio, & beneficio tñ posset eps̄ dispensare, secundum Ab. ibi ut in c. Solanitanæ. dist. 63. fac. c. 2. & quod ibi no. Ab. de clerici. pug. in duello.

contra. Sol. illa corrigitur per hanc, & p̄ c. quisq̄s 17. q. 2. ve. illud de iure ciuili, hoc de iure can.

g Factus. 17. q. 4. c. quisquis. immo & p̄turbationem solum rerum ecclesiasticarum nedū per inuasionē hmōi crimē committitur, c. conquestus, vbi Ab. de fo. cōpe. cōtrahit ēt p̄ inuasionē rerum matrimonialium ipsius clerici, ut per Ab. ī c. cæterum vers. nota ergo ex omnib. de iudic.

h Violentas. Interdum ēt si non uiolentas, ut infra de sent. exc. §. uolentē & c. cōtingit. eo. ti. in antiq. fac. c. si q̄s suadēte, 17. q. 4. unde sumitur.

i Dicatæ c. impudicas. 27. q. 1.

k Suo loco l. infra de adul. §. pe. & ī fr. de sent. exc. §. si q̄s igitur. cum plurib. seq.

l DE FVRTIS. Continuatur ti. iste per glo. rub. & continuationē melius declarando dicas, postq̄ aūt locutus est in superioribus ti. de delictis q̄ īmediate offendūt ipsum Deū, erat rōni coueniens declarare reliqua delicta, q̄ immediate offendunt hoīem. iuxt. §. fi. sup. de duplici pur. hoc aūt īcipit explicare a p̄nti tit. idq. facit, q̄a sup. in prox. §. fin. locutus fuit de quadā spē furti: Diuidit aut̄ tit. iste in 2. partes in 1. demonstratur quid sit furtum, & qūo puniat̄, in 2. vero de quo facto i. l intelligatur. 2. ibi. sed hæc.

sepulturæ interesse,[a] vel eorum eleemosinas[b] accipere ausi fuerint, siue rapinæ participes inuenti fuerint, ecclesiastico beneficio priuari ordinis sui damnū irrecuperabiliter[c] patientur.

Sacrilegium committitur tam intuitu rerum, quā personarum. Et qualiter intuitu rerum. h. d.

Sacrilegium aūt admitti dicitur tam ratione rerum,[d] quam personarum.[e] Rerum, ut cū quis sacrum de sacro, uel sacrum de nō sacro, vel non[f] sacrum de sacro auferr. Sed & si nō de sacro aliquid ablatum fuerit, sed intra certos passus,[g] qui in circuitu ecclesiæ sunt, adhuc sacrilegium committi dicitur.

Ratione personarum committitur sacrilegium, cum quis clericum percutit, uel cum moniali rem habet. h. d.

Personarum ratione sacrilegium perpetratur, cum quis in clericum uel monachum uiolentas,[h] & impias manus iniicit, uel cū personæ Deo dicatæ[i] per coitum apperuntur, de quibus infra suo[k] loco latius dicturi sumus.

DE FVRTIS.[l]

TIT. VI.

Furti nomine omnis illicita usurpatio continetur. hoc dicit.

Furti quidem nomine omnis illicita vsurpa

Ioā. Bap. Sacrilegium. CASVS non figuratur. No. tamē quod delictum trahet ut originem aut a re, aut a loco aut a persona, quia ista tria considerant̄ esse p̄cipue priuilegiata de iure Can. §. i. sup. de imm. eccl. No. 2. quod sacrilegium personale specificat̄ ab illa persona quæ habet rationē obiecti, & hoc facit ad quæst. criminalem qua quæritur an sacerdos debeat puniri pœna sacrilegii si cognouit mulierem laicam.

d Rerum c. quisquis uerisimiliter. 17. q. 4. & quod ibi no. Archid. in prin.

e Personarum. c. si quis deinceps & c. si quis suadēte diabolo. & c. sicut. 17. q. 4.

f Non sacrum. l. diuus. ff. ad l. Iul. pecul. quæ est

Ioā. Bap. Furti quidem. CASVS. quidam vsurpauit rem alienam ad proprium cōmodum, postea p̄nia ductus eam restituit & petebat ab epō suo ordinari, fuit quæsitum quid iuris, qm̄ in furtum damnificat proximū, facta restitutione vī. furti culpa remissa, & cōsequent̄ p̄ot ille ordinari, si quidē si p̄ctm̄ non remittit̄ nisi restituatur ablatū, c. p̄ctm̄. de re. iur. in 6. ergo a cōtrario remittit̄ p̄ctm̄ restitō ablato: Sol. tñ uc bi hr̄, q̄a ex delicto ultra culpā diuersa mala cōtrahunt̄, ut est infamia nō obstat obiectio q̄a restitutio solū nō remittit culpā sed est cā, ut ipsa postea remittat̄. No. 1. q̄d oīs illicita rei alienæ usurpatio cōprendit̄ sub furto simpliciter considerato. No. 2. arg. q̄ libet delictum pōt puniri ab utroque iudice, s. ciuili, & ecclesiastico

l De furtis. Dictū est supra proxime de quadam specie

ipsius furti.s.de sacrilegio,quod est furtum factum de re.vel loco sacro,nunc de furtis generaliter,& incipit tractare de secunda specie criminum,s.de his quæ lædunt homines principaliter,iuxta §.fi.supra de duplic.purgat.

a Continentur. 14.quæst.p §.item obiicitur,& c.pænale.

b Diximus.§. de fure.supra qui ꝓmo.non poss.

c Deiici.Ca.cum nõ ab homine.de iudic.Sed si clericus non solum cõmisit furtum,sed latro ciuium etiã, tunc debet etiam detrudi in carcerẽ ad pœnitentiam peragendam,cap. tuæ. de pœnit. est enim differentia inter furtũ, quod fit sine violentia. & plerũque in obscuro, ac de nocte, & latrociniũ, quod fit cum uiolentia, & aperte, ut faciunt deprędantes in stratis publicis. Vñ non mirum si differentia est etiam in pęnis, nam & ius ciuile acrius punit latrones,quam fures occultos,l. capitalium. §.famosos.ff.de pæ. auth. sed nouo iure.Co. eo.arg. contra, in c.2.eo.

d Minime orandum. Quia cõstat eos decessisse in peccato mortali. 23.quest.5.cap.placuit.

e Confessi fuerint.Non solum sacerdoti,verum, ẽt diacono,imo ẽt laico.de consecr.d.4.c. sanctũ est, de pæ.d.1.c.quẽ pænitet,circa.fi. & d.6.c.1.in prin.licet laicus possi concedere absolutionẽ,quia non habet potestatem clauium,sed,Deus remittit peccatum propter contritionem,vt per Abba. in d.capitu immo nec Papa posset dare talem potestatem non sacerdoti,de quo not. in c.peruenit d.95.

f Communio.Id est,Eucharistia,simil,d 50.c.pęnitentes.Et sepulturam ãt cõcedit ecclesia,ex quo confessi sunt.13. q.vl.c.fi.& not.in c.2.eo.

Sed hæc.CASVS Præsupponitur quendã necessitate astrictum accepisse rem alienam,& in proprium commodum conuertisse, vnde quærebatur an necessitas ipsum excusare valeat, & cum furtum sit iure diuino prohibitum, non vr̃ etiam ob necessitatem esse permittendum, quia quod est essentialiter malum, nullo modo potest fieri bonum, cap.primo.22.quæstio.2.Solu.tamen. ut hic habetur, quia tempore necessitatis omnia sunt communia, ut ad not. Doctor.& tollitur meum, & tuum & sic cessat etiam obiectio No. quod necessitas sæpe facit id licitum,quod alias esset illicitum. Not.2.quod non omnis necessitas excusat a toto, sed solum aliquando a tanto.

g Propter necessitatem, scilicet mendicam, quæ interpretatio colligitur ex eo, quod pœna, vel pœnitentia imponitur si enim magna esset necessitas,nulla pæna imponeretur, cum in necessitate omnia sint cõmunia.fac. de consecratio.distinctio.5: cap.discipulos, & dist. 42.c.1.& 12.q.1.c. 2.& 13.quæstio.8. quod autem,& distinct.47.ca.sicut. debuit enim credere dominum ꝑmissurum.§. placuit.de oblig.quæ ex delic.sic etiam dicimus,quod tẽpore necessitatis poterit religiosus facere eleemosynã de bonis monasterii, ut ꝑ Ab. in c. si quis eo.Et vxor de bonis mariti,iuxta id quod putaret ipsum maritũ daturũ, si non fuerit sibi ueritum ab eo. Alii int elligũt ꝓcedere quod hic dr̃,ẽt in maxima necessitate, si postea veniens ad pinguiorem fortunam nõ restituit. Et sm̃ hos no. quod subtrahẽs aliquid tꝑe necessitatis ,tenetur illud restituere cum pt̃, quasi cessante causa,vt per Ab.in d.c.si quis ꝑꝑ. Sed an quo tp̃e necessitatis oĩa sunt cõia possit pauper agere cõt.diu rẽ,vt sibi subueniat?Rñ. nõ cõpetit quidẽ pauperi actio,sed bene pt̃ implorare officiũ iudicis qui diues pecat non subueniendo pauperi in necessitate. Abb.in d. c. si quis.post.& in ca.cũ causam,de elec.& in c.cũ dilecti,de emp. & vend.no. in.c.sicut dist.47.Est & alius casus in quo furari, vr̃ licere videlicet cum quis aliter non potest suũ recuperare.Abb.in capitul.1.uer. in glos. 3.ibi,de his quæ vi met.&c.

h Pæna.De qua in c.si quis propter,eo.

tio alienę rei concluditur, sed nunc de his tantũ agimus,quæ speciali nomine destituta generali furti appellatione continetur [a].

Fures promoueri non possunt, & promoti deponuntur, & si sint incorrigibiles,tradendi sunt curiæ sæculari h.d.

Fures autem non solum sęculares leges verũ ẽt canones acriter insectantur,nam nec ad sacros ordins promoueri(in secundum ea,quæ supra diximus [b])& promoti ab eisdem deiicis[c],& si depositi incorrigibiles fuerint,excommunicari,& demum potestati seculari tradi debent.

Pro occisis in ipso furto non est orandum,nisi sint confessi ante mortem.h.d.

Et si dum furtum cõmittitur occisi fuerint, ꝓ eis minime orandum [d] erit quamquam si comprehensi,aut vulnerat confessi [e]fuerint,communio [f] eis non sit deneganda.

Furtum committentes ob necessitatem mitius puniuntur.h.d.

Sed hæc de illis intelligere nos oportet, qui nulla necessitate adactis furtum cõmiserunt. Cæterum si quis propter[g] necessitatem cibaria, vestem vel pecus furatus fuerit, longe mitiori pęna [h] puniendus erit.

Partientes cum furibus & conscij occultantes pari pęna puniuntur.h.d.

a Parantur. §. si vero opem, Instit. de oblig. quæ ex delicto, fac. no. in c. 1. de off. del.
b Possessoribus. Id est, dominis, vel quibuscunque quorum intersit, l. interdum. ff. de verb. sig. c. pen. eod.
c Indicant. No. ergo, quod tenetur quis indicare furem, uel furtum, de quo late p Cano. in c. pen. eo. & per Legistas, in l. in ciuil. C. eo. sed an furtum passus possit petere a iudice, ut scrutet domû, & scrinia et & loca secreta Titii, de quo forte suspicatur? Resp. ut per Abb. & alios, in d. c. pen.

Nec fures solum supradictis pænis tenentur, sed si quoque, qui aut cum furib. partiuntur,[a] aut qui futurorum conscii fures quęrentibus possessoribus [b] non indicant. [c]

adsit intētio, c. cō suluit, eo. Vnde Host. in sum. eo. §. quid sit, ponit aliā, quæ licet oppositionib. non videatur relinquere locum, longior tñ est, quam §. Callimachus, quod est contra naturā definitionis, quæ nihil aliud est, quā rei breuis explicatio, vt ait Crassus apud Tulliū de oratore. Ideo dic, qđ satis defendi pōt illa, quæ hic ponitur. Nec ob quod opponitur de traditione facta gratis, qui a uerbum percipitur, ī ea positum, potest tollere contrarium, nā percipere hoc loco denotat quandam acceptionē non simplicē, sed fructuum uel earum rerum, quæ sunt loco fructuū, unde dicimus fructus percipit, non ita donum percipit. Idem erit in verbo. accedit, quo utuntur, d. c. plerique, & d. ca. vsura, quia nō bene dicitur donum sorti accedere, qđ vtiq. stat p se, sed accedere ē alteri principali rei adhęrere, ut est vsura sorti, uel dic pcipit, s. ex pacto, ut no. i d. c. usura

DE VSVRIS, [d]

TIT. VII.

Vsura quid sit, & unde dicta, habens possessionē in pignus recepta propria pecunia, si recuset fructus in sortem computare, usuras committit. h. d.

DE VSVRIS.

Cōtinuatur tit. iste per glo. rub. io nō oportet aliter ipsum cōtinuare, No. tamen ex ista continuatione, quod vsura est species furti. Diuidit aūt tot. iste ti. in 6. partes, in 1. adno. q̄d sit vsura, & qualiter committatur, in. 2. quomodo puniatur, in. 3. an vsurarius excusetur rōne intentionis, in 4. qualiter acquisitū per vsuā restituantur, in. 5. quid iuris de Iudæis demonstratur. in 6. inquibus casibus non committatur. 2. ibi, multiplicibus 3. ibi nec quiquam. 4 ibi, plane si nec ii, 5. ibi. Iudæi quoque. 6. ibi, sunt tamen casus.

Vsura [e] est quidquid [f] ultra sortem mutuatam [g] percipitur, [h] dicta ab usu, [i] quia scilicet, pro usu pecuniæ recipitur. Vnde [k] & si quis pignoris obtētu rei alicuius nactus fuerit possesionē, [l] si fortē suam deductis expensis [m] de fructibus iam perceperit, si ean-

d De usuris. Postquam supra visum est de furtis competenter subiicitur de vsuris, cum vsuram exercens quodammodo furtum committat. 14. q. 4. c. si quis vsurum.

Vsura est CASVS potest ita ad not. quod cum quidam mutasset aliquid cuidam amico, & pro cautione pignus accepisset, volebat eo uti ea ratione, quia dominus pignoris ad id consentiebat, & uiolenti nō fi. iniuria. fuit tñ de hoc dubitatum. Sol. vt hic habetur, quia ex mutuo nihil cō modi temporalis recipi debet. Nō obstat obiectio quia ille consensus non pōt mutare naturam cōtractus: Not. vsuram aliquando esse simulatā, quia fit frans de contractum.

e vsura est. Hę c difinitio? siue descriptio sumitur virtualiter ex cap. usura, & exca. plerique. 14. q 3. uno tantum addito uerba, s. mutuatā, quod cōuenienter fuit additum ut dicetur super illo uerbo. Sed hæc difinitio siue descriptio secundū Abb. nō est perfecta, quia posset aliquid accedere forte gratis, & tunc nō esse usura, arg. 1. q. 2. & ca. sicut, & c. dilectus, & c. etsi qq. de sim. Vnde ipse aliter definit, i. vsura est lucrum mutui ex pacto debitū, vel exactum. Sed hæc quoque est defectiua: quia usura committitur etiam si absit pactum, dummodo

f Quidquid. Siue sit pecunia, siue electuariū, siue capella, siue quodcunque nomen imponas. c. plerique, & c. usura. 14. q. 3. ēt si detur factū inæstimabile, ut si doctor mutuet scholari, ut secum intret, aliter non mutuaturus, ut per Ab. in rub. eo.

g Mutuatam. Hoc ideo, quia usura non committitur, nisi in rebus, in quibus consistit mutuum, s. quæ cōstant pondere, numero, uel mensura, rō di f fuse ponitur p Ab. in rub. eo. post Host. in sum. §. 1. Immo nec in hic committitur, nisi actualiter sit deuentū ad mutuum quod designat hoc uerbum mutatā, licet res sit apta mutuari. Vnde īfert Ab. in d. rub. quod si ego commodarem tibi pecuniā non ut expendas, sed ut ad pompā retineas in banco, possum licite aliquod lucrū capere, quia tunc nō est celebratus contractus mutui.

h Percipitur. Quasi debitum, & quasi fructus.

i Ab usu. Alii alias ponūt etymologias, ut p Ab. in rub. & per Arch. post alios, in c. usura. 14 q. 3. q̄ non reciperentur ab humanioribus.

k Vnde, &c. Quia in casu sequenti aliquid accipitur ultra sortem. & fac. c. 3. & c. 2.

l Possessionem. Idem dicendum de domibus & aliis rebus debet enim soluta pensione extenuare sortem. Abb. in c. 1 eo.

m Expēsis. Quia quod superest, est fructus, l. fructus. ff. sol. ma. & 12. q 2. c. nobis, & l. 1. C. de fru. & lit. expen. & pig. p fructus perceptos liberatur ipso iure l. 1. & 2. C. de distr. pig. c. 1. & 2. & c. conquestus. eod. Cuiusmodi autem debeant esse tales expen-

expensæ, & quo medio possint repeti, nota in dicto c.

a Perceptos. Quid de percipiendo. Respo. ut not. per Abb. in c. 2. eod. ubi etiam alii.

Ioā. Bap. Multiplicibus autem. CASVS. Quidam episcopi habentes diuersos usurarios in sua diœcesi, criminaliter aduersus eos procedebant, & cum debent postea eos punire, uolebant imponere pœnam, quæ imponitur ob furtū manifestum, & non manifestum. §. fi. Instit. de obligat. quæ ex delict. §. in duplum. §. quadrupl. Institu. de act. quia usura est species, furti, ut docet glo. rubr. huius titulo quia defuit quæsitū quid iuris. Solut. ut in hac parte habetur, quia cū usura præsertim ratione qua frequētius cōmittitur, sit delictum admodum graue, debet quoque grauiori pœna puniri. Non obstat obiectio, quia licet usura aliquo respectu sit furtū, est tamen speciale crimen, & maxime graue. Nota 1. pœnas esse multiplicādas ob grauitam delicti. Not. 2. quod pœna debet augeri ob perseuerantiam in delicto. No. 3. quod regulariter pœna non imponitur nisi ob delicta manifesta.

dem debitori restituere recuset, & perceptos [a] fructus in sortem computare, procul dubio usurarum committitur crimen.

Pœnæ usurariorum sunt, infamia, excommunicatio, beneficiorum, & officiorum, & ecclesiasticæ sepulturæ amissio. h. d.

Multiplicibus autem pœnis sacri canones vsurarios [b] insequūtur, nam præter iniustam infamiam, nec ad Christianam, nec ad cōmunionem admittuntur altaris, [c] nec quisquā de manu eorum oblationes [d] accipiet. Et si clerici fuerint, tam officii, quam beneficii ecclesiastici periculum patientur. [e]

Vsurarijs non debent domus locari. h. d.

Nullus [f] quoque sub pœnis in Gregoriana constitutione[g] comprehensis, manifestis vsurariis, aut locabit [h] domus, aut cōductas habere permittet. Sed & si in hoc scelere decesserint, ecclesiastica carebunt sepultura. [i]

Licet quis de usuris satisfieri mandet per hæredē non tamen est tradendus ecclesiasticæ sepulturæ, donec fuerit satisfactum, & contra faciens incurrit penas eorundem. h. d.

Et id adeo obtinet, ut ēt si morituri in ultima uoluntate de usuris satisfieri, [k] expressa q̃titate, uel indistincte[l] mādauerint, [m] donec ie

b Vsurarios. Scilicet manifestos. c. quia in omnibus, eod.

c Altaris. Id est, ad suscipiendum sacramentum Eucharistiæ, secundum Innoc. Sed vterque Abb. tam in c. quia in omnibus, quam in cap. cum tu, eod. exponit, ut hic usurarius non admittatur ad ecclesiam quando celebrantur diuina, & forte secundum Abb. iuniorem ista expositio est melior vt vsurarius rubore suffusus facilius resipiscat, sicut dicimur, & de excommunica. cap. pla. de excom. in 6.

d Oblationes. Cap. quia in oībus. do. Sed nūquid saltē eleemosynā recipere q̃s possit ab vsurario? Rñ. sic sm̄ Io. An. in c. cum voluntate, de sent. excō. sequitur Abb. in d. c. quia in omnibus, tac. c. ex transmissa, de deci. & 13. q. 5. in sum. Ratio differētiæ est, quia oblatio fit in publico, eleemosina de sui natura fit in occulto licet & in publico fieri possit. Sed an idem fit in alijs peccatoribus manifestis? Resp. non, nisi in casib. expressis ad hoc ut tex. cum ibi not. in ca. oblationes, dist. 90. Hugo contra primum æquius, secundum Abb. argu. c. multi. 2. q. 1.

e Patientur. Cap. 1. eod.

f Nullus. Siue particularis psona cuiuscūq. iratus, uel conditionis, siue collegium, uel vniuersitas. c. 1. eo. ĩ in 6.

g Constitutione. Cap. 1. eo. in 6.

h Locabit. Quid si ignorabat locator vsurarium esse conductorem, vel non locauit ad exercendum fœnus. Dic, q̃ probabilis ignorantia illū excusat, l. si q̃s ignorans, ff. loc. & c. si vero, de sen. exc. & c. in audientia, in dubio tñ præsumunt ad hoc conducere, si cōsueuerunt usuras exercere. le. si rei, ff. de accu. & ca. semel, de re jud. in 6.

l Sepultura. Capi. quanq̃, eo. in 6. c. quia in oībus eo. in antiqu. nec proderit defuncto, q̃ hæres eius velit satisfacere, nam oportet, q̃d ipsemet restituat, uel de restituendo caueat, ita q̃d appareat illum nō decessisse in illo peccato, de quo no. in c. 2. eo. in 6. & in clem. eos, de sepul. & aliquid per Ab. in c. quia in omnibus, eo.

K Satisfieri. Debet autem satis fieri ei, a quo pecunia fuit extorta, vel eius hęredib. illis non extantibus, vel non petentibus, vel non curantibus, pauperibus extortum erogabitur, c. cū tu, eo. dicit tamē Guil. q̃ hoc casu debet publice p̃poni edictū in locis a quorum incolis usurę sunt extortę, & si aliqui appareant quibus fides sit adhibenda, potius illis restituentur, q̃ pauperibus erogētur. fac. c. sicut, §. eos, de homi. & no. formaliter in cap. 1. eo. in 6. Sed quid si facta erogatione in pauperes appareant illi, quibus fieri debet restitutio? Resp. vt per Perus. in d. c. 2.

l Indistincte. Id est, non expressa aliqua quantitate: quia mandauit in genere restitui quæcunque extorserat per vsurariam prauitatem.

m Mandauerint. Hoc fuit statutum ne Cōcilium Lateranēse, de quo in c. 3. eo. eludatur dicit enim q̃ qui decedit in hoc peccato, non admittitur ad sepulturam ecclesiasticam, ex quo autē quis mandat de restituēdo, nō dicitur decedere in illo peccato

cato,& sic Lateranense Concilium non habet locū:occurritur ergo per c.2.eod.in 6. vnde sumitur hæc littera huic elusioni. Ex hoc etiam refert Io. And.post Guil.qđ fœneratores Tusci dicebant,qđ solum ultimus de genere damnabitur,ex quo oēs prædecessores reperientur mandasse. vsuras restitui. Tenebitur autem hæres restituere,etiam si testator non mandet, immo & si usuræ ad eum non peruenerint, in quantum se extendunt vires hæreditatis,traditur in capitul.tua nos. eodem. Sed hoc casu non concedetur defuncto propter restitutionem ecclesiastica sepultura, cum in peccato decesserit, nisi alias de mortui contritione appareat. 26.q.6.ca.quis recedunt & capi.nobis,2.de sent.excom.

constit.c.2.eo. in 6.est pœnalis,ergo restringenda, c.statutum,de elect.in 6.l.si præses, & l.si de interpretatione,ff.de pœn. & prohibitis maioribus minora petere non prohibemur,l.cui pacto.ff.đ ser. expor.c.per venerabilem,qui fil.sint leg.Com.cōtra per d c.2.quod in principio facit mentionem de vltima uoluntate in genere, & arg.ca. cum esses, de testamē.fac.quia codicillus,large dicitur testamentum, quia mentis est testatio,ut 13.qu. 3. §. sed aliud,& institu.de testam.in princ.l.conficiuntur,& l.ab intesta. ff.de codic.& melius in l.2.§.quintus, Co.de iur.ver. enuc.& latissime, per Leg.in rub. ff. de leg.1. alias facile esset constōnem excludere,qđ esse nō dēt, c.si ciuitas de sente.exco.in 6.

cundum Gregorianę cōstitutionis [a] tenorem satisfactum [b] fuerit,ecclesiastica sepultura carere [c] debent. Quicunq.uero manifestos usurarios contra prædictæ sanctionis formā tumulare [d] ausi fuerint, pęnæ Lateranensis Concilii cōtra usurarios promulgatæ subiiciendi erūt.

Testamenta vsurariorum non ualent, h d.

Testamenta [e] quoque ab eisdem facta aliter [f], quam secundum dictæ constitutionis formā non ualebunt, sed in ipso iure erunt irrita.

Non debemus facere malum, vt postea faciamus bonum, h.d.

Nec quidquā proficiet, quod quis pro captiuis redimēdis, uel eleemosynis dādis sese usuras execuisse [h] alleget, nec. n. propterea magis cum usurario dispensari [i] poterit, cum pro uita alterius mentiri [k] quidē nedū rapere liceat

f Aliter, s.non facta satisfactione nec idonea præstita cautione.

a Constitutionis. Cap.quamquam, eod.in 5.

b Sanctis factū. Quid sit satis facere, habes in l.1. ff.qui satis.cog.& in l.si rem.§.omnis.ff. de pign. ac.& ex hoc modo loquendi impersonaliter collige ꝙ non solum sufficit de vsuris per quemcūque esse satisfactum,sed etiā sufficit ꝙ idonee sit cautum per quemcunque, ꝙ intellige quo adhoc ut vsurarius admitti possit ad sepulturam,non ad ualidandum testamentum,vt no.in cle.2.eo.in ver. manifestos,sequitur Perus.in c.2.eod.in 6.& dicitur satis factum,si sit satisfactum de vsuris tantū non enim requiritur quod satisfiat de interesse, secundum Archid.in d.cap.2.& latius per Perusi. ver.sed quærit hic Arch.

c Carere debeant. Est ergo hic opus facto, idest restitutione vel satisfactione,nec satis est bene velle.c.nō satis,dist.86. verba enim sunt cum effectu intelligenda.cap.relatum,de cle.non resi.l.1.ff.ꝙ quisque iur.Sed nōne,qui solui mandat, soluere videtur l.qui mandat, ff.de sol. Resp.illud habet locum facta solutione per mandatarium, qui enim per alium, &c.cap.qui per alium.de regu. iur.in 6.

d Tumulare. Idem si non tumulauerunt; simulauerunt tamen tumulare,secundum Ioan. de Lig. Dom.& Perus.in c.quamquam.uer.cæterum, eo. in 6.ex quo enim simulādo dederūt malijs malū exemplum,& ex eo scandalizauerunt ecclesiam, non debent a pœna excusari 11.q. 3.ca. præcipue de potentibus,& associantibus, per Dom.in d. c.quamquam,& fac.glo.in clemen.nos.de sep. in ver.sepelire.

e Testamenta. Quid de codicillis? Et vnr valere: diuersa enim sunt hæc.l.si idem,C.de codicil. &

Nec quicquam. CASVS. Quidam faciebat vsuram,& quod inde lucrabatur,despensabat inter pauperes, fuit quæsitum an iste propterea excusetur eo presertim,quia legimus in cap.pen.14. q.5.si quid habetis de malo, facite bonum. Solu. tamen vt habetur,& ob rationem in tex.assignatam,& ideo non sufficit bona intentio.ca.non est satis,dist.16.de malo autem facere bonum in casu intelligitur quod restitutio fiat ei cui debet. No. 1.quod recta intentio nō est sufficiens ad causandam actionem virtuosam,at a contrario sensu secus est de mala. Not.2.quod bonum ēt in moralibus nō oritur a malo directe & proprie, seu ꝑ se.

g Eleemosynis.4.q 5.per tot.c.sicut.§.eos.de homic.de rebus enim restitutioni subiectis non pōt eleemosyna fieri,ca.innouamus. vbi Abb.de censib.& in c.ex transmissa.de decim.

h Exercuisse. Licet hoc verbum magis uideat accōmodari ad eū,qui dat ad usurā,q̄ ad eū, qui accipit, Inno.tn̄ in c.super eo,eo.unde hæc lr̄a sumitur,tenet ꝙ dispositio illius tex. vēdicet sibi locū ēt in accipiēte,mouet,quia si non reperiretur, q̄ reciperet,peccatū vsurarū non reperiretur, cū ergo recipientes dent cām huic crimine, per consequens, uñr ipsi quoq;eodē iure cēsendi cū dātib. sed in cōtrarium fac.c.debitores, de iureiur.unde distinguendum est,ut per Abb.in d.c.super eo.

i Dispensari. Arg.ꝙ prætextu boni malū fieri non debet.1.q.1.c.non est putanda,& 34.q.5.cap.si dicat,& 14.q.5.ca.1.2.& 3.& c.neque,arg.cōtra 27. q.1.c.non oportet,dic ut plene not.in ca.non magno,ne cler.uel monach.

K Mentiri. Ca.super eo,eod.& 22.q.2.c.ne quis

arbi-

arbitretur. vbi de hoc, & distin. 14. in summa, & c. quod ait. Et fac. hoc contra Doctores dãtes consiliũ cõtra conscientiã, vt liberẽt quẽ a morte. Imo aduocatus hñs iustã causam non debet niti ad obtinendum per mendacium, not. in c. cupientes, de elect. in 6. & per Ab. in ca. 1. de his, quæ vi, metusue causa fiunt, & per alios ibi ad eum notatos.

Plane si nec ij. CASVS. Quidam lucratus fuit multum p vsurariam prauitatem, & cũ nec ipse acquisitũ restituisset nec ei⁹ hæredes restituere vellent, fuit q̃situm an teneantur atque possent ad id cogi. argu. enim l. 3. q. 4. ff. de condi. ob turp. cãm negatiue responde-batur. Sol. tamen vt in hac parte caueatur, quia nemo debet commodum reportare ex propria culpa, prout contingeret in casu nostro, si restitutio non esset facienda. Non obstant iura adducta, quia licet non detur refectio, non propterea datur retẽtio, repetitio autem, ideo in dd. ll. damnantur, q̃a

Si non sint quibus restitui possint usuræ ergo gaudẽ sunt in pauperes & paupertas excusat a restitutione, h.d.

Plane, si nec ii, a quib. quis usuras extorserit nec illorum sint hæredes superstites[a] non solũ pauperibus[b] usurarũ nomine acceptum erogare poterit, uerum etiam compellendus erit, nisi eum nota paupertas euidenter [c] excuset.[d]

Non solum fenerat ores, sed etiam illorum hæredes debent usuras restituere, nulla obstante appellatione h.d.

Nec is tantum ecclesiastica [e]districtione extortas usuras restituere cogendus erit, qui fęneratus est, uerum ẽt filii, [e] & quicunque extranei hæredes, [f] qui omnes super usuris conuenti, nullius appellationis [g] remedio restitutionẽ subterfugere permittendi erunt.

Iudex fęneratori potest præcipere sub pæna excõmunicationis, tam ne usuras exigat, quã ut ex actas restituat, non obstante iuramento præstito de non repetendis usuris. h.d.

Sed & si quis sub usuris pecuniã acceperit, & de eis numquam repetendis fæneratori iurauerit,[h] adhuc iudex [i] vsurarios per cẽsuram

præsupp[o]nitur turpitudo ex parte dantis, at secus est in casu nostro. No. 1. quod pauperes subintrant in locum illius personæ incertæ cui de iure esset facienda restitutio. No. 2. iudex eccle. etiam ex officio & parte non petente tenetur cogere vsurariũ, eiusque hæredem ad restitutionem faciendã. Not. 3. quod pacta in fauorem delictorum inita non tenent, nec valent, etiam si sint iurata, facit, l. pacta quæ contra, C. de pact.

a Superstites. Sed quid si principales sint superstites, nunquid vt vsurarius liberet a peccato sufficiat remissio illius a quo fuerunt extortæ vsuræ? Rñ. sufficere, sm distinctionem tñ Abb. & aliorũ, in c. cum tu. eo. in fi. vbi & quid si ille cui debent vsura restitui sit valde absens, an vsurarius teneatur ad eum mittere vsuras, & cuius expensis.

b Pauperibus. Sed quibus pauperibus? Respon. secundum Hostien. pauperibus illius loci, vbi pecunia fuit extorta, q̃a facilius inter illos poterũt reperiri ij, quibus est datum damnum, & secundum Federic. consi. 32. quem videtur sequi Abb. in cap. cum tu, eo. in fi. est hoc consilium non præceptum.

c Euidenter. Si enim credatur habere, verberibus veritas eruatur 5. cap. illi qui. & 14 q. 6. cap. 1. vel iures se non habere vnde reddat, quod potius videtur, quia non debet vilis [illegible] puniri, & inanis est actio, & c. l. nam his, ff. de dolo. ca. olim, de rest. spol. & no. in c. cum tu, eod.

d Excuset. Si tamẽ uenerit ad pinguiorem fortunã, tenetur, ut antea, cap. Odoardus. de solut. & le. si debitoris, ff. de cessione bonor. & argu. 26. q. 6. ca. si quis, de corpore, & no. in c. cum tu, eo.

e Filii. Fac. capi. tua, eod. unde sentitur, & tenentur filii pro parentibus pro hæreditaria portione, facit, l. ex qua persona, ff. de re iudicata. Sed pone, quod alter hæredum efficiatur nõ soluendo ante restitutionem usurarum, nunquid alter conuenietur in solidum? Dic quod etiam si nõ sit defuncti hæres, sed ad eum bona defuncti peruenerit, inquantum talium bonorum mensura patitur, est restituto facienda, ut plenius not. in dicto c. tua.

f Hæredes. Sed tantum iuxta vires hæreditarias in foro poli, in foro autem fori est distinguendum, vtrum hæres fecerit vel non fecerit inuentarium, vt plene per Dect. in c. tua, eod.

g Appellationis. Intellige hoc in manifestis vsurarijs, vt in ca. quam perniciosum, eo. Idem est in quolibet crimine manifesto, ca. cum sit Roma. de appel. alias si in iuste grauaretur, non est appellatio deneganda. vt plenius not. in dicto cap. quam perniciosum.

h Iurauerit. Nota, ꝙ iuramentum præstitum de vsuris non repetendis, non inducit liberum remissionem vsurarum, immo vsuræ præsumuntur magis extortæ, cum iuramentum huiusmodi, nõ pręsumatur interuenire ex libero consensu iurantis. c. super, de renunc.

i Iudex. Nota casum, in quo iudex supplet commodum priuatarum personarum, cum mandat vsuras restitui. Sed dic, quod immo hoc facit iudex potius ob vtilitatem publicam, & vt obuiet periculo animarum, alias non faceret, capit. ad nostram, 2. de iureiurando, l. prima, §. hoc autem, ff. de damn. infect. debet enim iudex etiam præuenire ante consummationem peccati, cum

videt aliquem in præcipitio, & actu peccandi, no in c. ex litteris, de sponsa.

a Remittant. Hoc tunc est necessarium, cũ pars proprio motu intendit repetere, & ipsa implorat officium iudicis, secus si iudex procederet ex officio non implorata, quia tunc non erit opus remissione uel absolutione, quia pars nõ uenit contra iuramentũ, quia iurauit non repetere, non autem nõ recipere. si redderentur secundum Abb. in ca. tuas, eod. licet glos. aliter ibi sentire videatur. Quod si iurauit absolutionem non petere? Respo. adhuc poterit denũciare, no. in d. ca. tuas. Quid si iurauit, non denunciare. Respon. non ualet, iuramẽtum, quia nõ põt quis se obligare contra bonum charitatis, & dispositionẽ Euangelicam, si peccauerit, & c. no. in c. ad nostram, 2. & c. quemadmodum, de iureiu. de materia, c. 1. & in c. debitores, de iureiur.

quod seruantibus legem nemo fænerabitur, sed ipsi seruantes fænerabuntur aliis, non est ergo dicendum. quod in præmiũ obseruantiæ legis Deus permitteret hæbreis facere illud, quod est peccatũ, & quod in euentum inobseruãtiæ ipsi hebræi nulli fænerabũtur. non dicitur ibi præceptiue, sed per modum impositionis pænæ, q. d. Deus, Eritis pauperes, & non poteritis exercere negotium ual de lucrosum, uobis a me alias permissum. Communiter, tamen tenet contra, ut apparet ex his, quæ habentur in d. c. post miserabilem.

ANTO. TIMO. Opin. glo. hic quã tũ non firmat, quod licet iudæis ex lege Mosaica fœnerari Christianis, licet uideatur eis facere littera Deut. 28. tñ ex cõi doctorum expositione falsa est Fœneraberis. n. ibi non, interpretatur dabis ad vsuram, sed fœnus ibi large accipitur pro mutuo sicut & Eccl. 19. dicitur. Multi non causa nequitiæ non fœnerati sunt. i. non mutuauerunt aliis. Promittit enĩ ibi Deus Iudæis obseruantibus legem suam, abundantiã diuitiarum, ex qua cõtingit, quod alijs commodare, & mutuare poterunt. Ita Nicolaus de Lyra exponit tex. illum, & Hugo etiam Cardin. in suis gl. & conueniunt in hoc oẽs Doc. Verum ad alium locum magis expressum Deut. 23. vbi inquit. Non fœneraberis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quãlibet aliã rem sed alieno. Rñdet S. Tho. nõ fuit per hoc Hebræis cõcessum, quod vsurã ab alienis acciperent, quid si licitũ, sed permissum ad maius malũ vitãdũ. ne. s. a Iudæis Deum colentib. vsuras acciperent propter auariciã. Ex quo loco colligit Caiet. quod licitũ est principibus cõdere leges permissiuas vsurariũ, non propter lucrũ principiũ, quia hoc est participare ĩ crimine, sed propter vitãdum maius malũ, id est, furtum, quemamodũ licitum est condere leges permissiuas meretricũ propter vitanda adulteriã.

ecclesiasticam compellere poterit, tam ut ab earum desistant exactione, & iuramentum remutant,[a] quam etiam ut exactas restituant, ne de dolo & fraude quemquam contingat cõmodum reportare.

Iudæi satisfacere debent de immoderato grauamine, Christianis, alias excommunicantur modo quo possunt, h. d.

Iudæi quoq. si a Christianis quocũq. prætextu graues immoderatasue[b] usuras extorserit, & per sæculares principes[c] & prãtes illas remittere sunt cõpellẽdi, & donec de immoderato grauamine competẽter satisfecerint, ab vniuersis Christi fidelib. tã in mercimoniis,[d] quã

Iudæi quoque. CASVS. Quidã Iudæi passim dabant pecuniam ad vsurã, & cum hoc tenderet in damnum republ. fuit quæsitum, an eis esset vsura prohibenda ad fauorem. n. Iudæorum facit dictum D. Pauli dicentis. Qui sunt extra nos, nihil ad nos in contrariũ facit, damnum a Repub. esse euitandum. Sol. vt hic legimus ob vtilitatẽ Christianorum: illud aũt dictum intelligitur respectu salutis ipsorummet Iudæorum, & ideo nõ obstat. No. quod Iudæi, tenentur obseruare canones, in vtilitatem Christianorum, & ideo etiam iurisdictioni eorundem subijciuntur. No. secundo officium potestatum esse ne subditi indebite grauentur, & propterea princeps dicitur constitutus propter populi vtilitatem, sed non econtra.

b Immoderata suæ. Fac. c. quãto. eo. vr ergo, quod moderatas exercere. possint a cõtrario sensu dist. 25. c. qualis, & l. cũ prætor, ff de iud. contrarium vr verius, vt ĩ c. post miserabilẽ. eo. & ita cessat hic hoc arg. a contrario sensu, l. conuenticula, C. de epis. & cle. Sed cur. hic insertum fuit hoc verbum, immoderatas, inducens hanc ambiguitatem? Resp. quia legitur in d. c. quanto, vnde sumitur. Et licet Doct. cõmu. tenere uideantur, quod Iudæi nõ possint fœnerari Christianis per d. c. post miserabilẽ, vsus tñ & practica, quæ est optima interpres legũ suadet contrarium, & Doct. in hoc potuerunt decipi, sed & si non fuerunt decepti, qua ratione id verbum legitur in d. cap. quanto, eadem rõne potuit hic verbũ inseri. Sed an iure Mosaico possint Hebræi fænerari Chistianis? Multi quod non, & ita ẽt Abb. in d. c. post miserabilẽ potissimum per c. 28. Deute. ibi. Alienistena fæuerabitur tibi. Facile tenere contrarium per d. cap. 25. Deut. vbi dicitur,

c Seculares principes. Quorum legib. in tpalib. Iudæi subijciuntur. c. quo iur. dist. 8. & l. Iudæi. C. de iudæ. nõ tñ intelligas, quod etiam in ecclesia non possit eos compellere ad vsuras restituendas nam cum hoc crimen sit ecclesiasticum, & sit contra legem eorum, & contra naturam, licite, pñt compelli p iudicem ecclesiasticum, vt per Inno. in c. cum super, de vot. & vo. redemp. & Abb. in cap. post miserabilẽ, eo. Ideo aũt fit mẽtio de principibus sæcularibus, quia per eos facilius cõpelli pñt cum habeant homines armatos, quos non habet ecclesia in loco, vbi non habet temporalitatem, at de iurisdictione spirituali parum curant iudæi, fac. not. per Abb. in c. postulasti. de iudæ.

d In mercimonijs. Non peccant ergo Chistiani commu-

communicantes Iudæis in mercimoniis regulariter, licet nimia familiaritas & conuersatio inter dicat. 28. q. prima, c. sæpe, & c. nullus, & ca. ad hoc de Iud.

a Communio. Et est hæc quidem indirecta excõicatio in personis habræorum, vt & in c. post miserabilem. eod. unde sumitur, ubi not. Abb.

b Casus. Duodecim casus tales enumerantur per Ab. post glos. in c. conquestus eo. & not. 14. q. 1. in sum. & generaliter ubicunque recipitur pecunia loco interesse non committitur usura Ab. in ca. 1. eodem.

in aliis per excommunicationis sententiã eis omnimoda communio[a] denegabitur.

Ponũtur plures casus, quibus quis fructus in sortem computare non tenetur, h. d.

Sunt tamen casus,[b] in quibus aliquid ultra sortem absque uitio vsurarum licite recipitur, vtputa, si clericus ecclesiasticum beneficium[c] aliter redimere non ualens prætextu pignoris de manu laici illud acceperit, nec enim hic in sortem fructus tenebitur computare. Idem si terra non[d] sit beneficii alicuius ecclesiastici, sed ad accipientem in pignus iure dominii directi pertinere noscatur.

Fauore dotis fructus non cõputantur in sortẽ, h. d.

Idem si possessiones[e] pro non numerata dote genero[f] a socero pignori obligatæ fuerint.[g] Cum. n. frequenter dotis fructus nõ sufficiant ad onera matrimonii supportanda, pignoratarum possessionum fructus in sortem computandi non erunt.

Non est usurarius rem emẽs minus iusto pretio, si tunc uerisimiliter dubitetur, an tempore solutionis plus uel minus sit ualitura. Vel aliter dubius euentus, usurarum suspicionem remouet. h. d.

Ille quoq. qui dat decẽ solidos,[k] ut alio tpe totidẽ sibi grani, uini, uel olei mensuræ reddãtur, ex hoc usurarius cẽseri non dẽt, quia licet tunc plus ualeant, utrum plus uel minus solu

Ioã. Bap. Sunt tamẽ. CASVS. Quidã clericus accepit a laico occasione mutui fundum ti. pignoris, ĩ quo habebat certum ius quidem laicus pro dote suæ filiæ soluebat singulis annis certam pẽsionem loco fructuum, & cupiens tali debito liberari, uendidit prædam bona maiori pretio quã de præsenti ualebant, & cum esset mercator, accepit pecuniã ab amico promittẽs aliqd. sperãs inde lucrari, unde fuit quæsitum an huiusmodi contractus sapiant usuram: in primo enim de clerico res uidetur clara per princip. huius titul. nostri in secundo uero, & tertio cum non uerificetur definitio usuræ, similiter uidetur clarũ quid iuris, at in ultimo si ille mutuans suscepit in se periculũ ob naturã contractatus assecurationis nõ uidetẽ esse dubitandum. Sol. tamẽ vt in tot. hac parte habetur, causa aũt decisionis in cõi talis potest adnot. quod in vno, vel altero casu non reperitur proprie mutuum, & si reperitur etiam interesse damni emergentis a princ. in altero vero præponitur pactum appositum fuisse tale, vt destruat contractũ: vnde his obseruatis habemus qũo sint intelligenda obiecta, & sic non obstant. Not. quo ob causam specialem recedendum est a communibus iuris regulis. Not. 2. quod in cognitione valoris rerũ ipsarũ id ꝙ est verisimile & probabile attenditũ. No. 3. quod pactum licet alias iuratum si in aliquo contractu apponatur, & sit contra substantiam eius, dicitur ipsum vitiare.

c Beneficiũ. Ca. 1. in fi. eo. & idem in feudo. cap. conquestus. eo.

d Non sit. Ca. conquest. ubi Abb. eo.

e Possessiones. Quę debent esse traditæ, ut eius fructus lucro genero cedant. l. de diuisione. ff. solut. matrimon. & no. in ca. salubriter. eo. unde sumitur.

f Genero. Quid in hærede generi possidente, seu detinẽte pignus, post mortẽ generi. In no. & Abb. in c. salubriter, eo. te nẽt hunc non lucrari fructus, quia in opinione eius est restituere pignus, & se ab obligatione liberare, quod nõ est in generos & maritus cum uel inuitus, teneatur ad onera matrimonii, idem tenetur de vxore, cui soluto matrimonio pro restitutione dotis est datum pignus, unde debet esse cauę, ut faciat sibi consignari possessionem in solutum, alias fructus extenuabunt sortem.

g Fuerint. Quid si promisit socer certos denarios pro quolibet centenario vsque ad solutionis tempus, an teneat conuentio? Respond. valde dubitatur. Abb. distinguit, ut per eum in capit. salubriter, eodum.

h Solidos. Sed cum pretij interuentus designet contractum emptionis, & venditionis. l. fin. C. de præd. decur. lib. 10. non videtur, quod hic possit cadere vsura, quæ non committitur nisi in contractu mutui, cap. consuluit. eod. & supra eodem in princ. & not. Ab. in rub. eodem. Respondeo, quod quoad formam contractus non est vsura, sed quoad intentionem contrahentium deprauatam. Vt notat Abb. in cap. nauiganti. eodem, vnde sumitur.

a Dubitatur. Ergo si certum esset quod tempore solutionis plus ualerent, usurarius est censendus, c. in ciuitate, & cap. fin. in fine, eod. & ita propter dubium excusatur, simil. l. penul. C. de solu. Arg. quod dubia in meliorem partem interpretari debent, c. 2. de re iudica. cap. ex litteris, de proba. l. Arria. ff. de action. & obliga. Sed immo uidetur, quod in tali dubio abstinendum esset a tali b. contractib. ob periculum animæ argum. c. illud, de cler. ægri. mitti. c. signifi asti, 2. de homic. & nota. in c. uni, de scrut. in ordi. fac. solut. hoc procedit in foro contentioso, contrarium in foro conscientiæ, ut per Abba. in dicto cap. fin.

b Periculũ. Quia iste recipiebat in se periculum, uidebat quasi quadam compensatione licite aliquid ultra sortem recipere posse, quia periculum mutatæ pecuniæ pertinebat ad debitorem, cum extra facta fuisset, sed nihilominus est usurarius, ut in c. fi. eo. & no. in c. cõquestus. eo. tit.

iuris. Solut. ut hic habetur, quia in delictis puniendis, a lege siue ab homine, multa debent obseruari, argumen. cap. sicut, de homic. & ideo nõ semper est eadem pœna imponenda. Non obstat obiectio, quia aliquando etiam ipsa uerificatur.

tionis tempore fuerint ualituræ uerisimiliter dubitatur.[a]

Usurarius est, qui a debitore recipit aliquid ultra sortem, etiamsi suscipiat in se periculum. h. d.

Aliud tamen iuris est, si quis nauiganti, uel ad nundinas eunti certam pecuniæ quantitatem mutuatur, & ex eo, quod in se mutuans periculum[b] suscipit, aliquid[c] ultra sortem, ut recipiat conuenit: nam hic usurarius reputandus non erit.

DE ADULTERIIS, ET ALIIS coniunctionibus illicitis.

TIT. VIII.

Adulterij appellatio est generalis, proprie tamẽ in nuptã cõmittitur, & quæ sit adulterij pœna. h. d.

ADulterii generalis[d] est appellatio, continet. n. non modo alieni thori uiolationem, sed omnem prope[e] illicitã fornicationem. Proprie[f] tamẽ adulterium in nuptam committitur. Pœna in laico excommunicato,[g] in clerico depositio,[h] uel in utroque certæ[i] pænitentiæ impositio.

Arbitraria est pœna incesti, sodomiæ, & rei habitæ cum brutis. h. d.

Not. argum. istius vocis, quodlibet uocabulum dicitur habere duo significata. Nota 2. Pœnam respectu eiusdẽ delicti uariari secundum uarietatem personarum.

d Generalis. 32. quæst. 3. capit. nemo, & quæst. 5. capi. non mæchaberis, & lege inter liberas. §. 1. ff. eod. & in l. inter stuprum. ff. de verborum significatio.

e Prope. Hoc ideo, quia etiam generaliter sumẽdo verbum non continet, omnes species fornicationis illicitæ, & de his habes 36. q. 1. c. lex illa.

f Proprie. lege inter liberas. §. 1. ff. eo. l. inter stuprũ, ff. de verb. sign.

g Excommunicatio. 27. q. 1. cap. si quis episcopus, not. in c. lator. 2. q. 2.

c Aliquid. Etiam modicum, dũmodo natura æstimabile. 24 quæst. 3. cap. 1. 2. & 3. & per S. Thom. 2. 2. quæst. 78. artic. 2. siue id fit reus, siue factũ. siue cõstat in verbis; puta, inducẽdo sequitur Ab. in c. fin. eod.

h Depositio. 27. quæst. 1. capit. si quis episcopus, per Abb. & alios, in c. vt clericorũ. & in cap. peruenit, de adulter. & latius in cap. at si clerici, de iudi. licet quidam moderniores disputent contrarium vt per Pau. Chirl. in tract. de pænit. omnifar. coitus. quæstio. 6.

i Certæ. Quia. s. laicus pœnitere debet septem annis, clericus decem. 83 distinctio. cap. presbyt. & 27. quæstione 1. capit. deuotam. & 33. quæstio 2. cap. hoc ipsum. & hoc intellige in foro pœnitentiali.

DE ADULTERIIS ET ALIIS coniunctionibus illicitis.

Ioã. Bap. Cum delictũ adulterij, vel alij illiciti coitus ita frequẽter committãtur sicuti crimen vsuræ, propterea post tit. præcedentem proponitur in præsenti iste de adulterii, q. diuiditur in 5. part. in prima tractatur de adulterio, in 2. de incestu. & sodomia in 3. de stupro. in 4. de raptu. in 5. de simplici fornicatione. secũda ibi, eadẽ, tertia ibi q si quis, quarta ibi maior. quinta ibi, demum.

Ioã. Bap. ADulterii. CASVS. Quidam cognouit vxorem cuiusdam sui amici, & cum iudex ecclesiast. vellit ipsum grauissima pæna punire, ob damnũ quod in republic. posset inde oriri. argumenti, quædam. ff. de pæn. fuit quæsitũ quid

Eadem. CASVS. Quidam pessimi viri committerunt non tantum delictum incestus, sed etiam sodomiæ bestialis coitus, vnde fuit quæsitum an debeant puniri eadem vel maiori pœna, qua punitur adulterium, sicut enim delicta ista specie distinguuntur, vt de se patet, ita quoque hoc idem videtur dicendum de pœna: Cæterum Solut. prout hic legimus, quia hic impositione pænarum non tantum natura delictorum, sed etiam multa alia sunt consideranda, vt frequentia, scandalum, & similia, & ideo obiectio non videtur aliquid concludere. Not. quod res omnino diuersæ alio qũ eodem iure censentur, facil. &c. de

de falsis. Not. secundo, quod incessus, & reliqua delicta etiam huius dicuntur esse contra naturã humanæ societatis.

a Arbitrio. Nota horum delictorum pœnas esse arbitraria, ut not. in c. hoc ipsum 33. q. 2. unde sumitur.

primo, quia non semper imponitur pœna ob scandalum natum, sed ob iniuriam quoque factam, secundo. quia huiusmodi mulieres quam facilime decipiuntur. Not. quod uirgo, & mulier honestæ uitæ æquiparantur; Nota secundo, quod pæna potest alternatiue poni. Not. tertio, quod pœna, quę parti est applicanda debet esse secundum quantitatem damni illati.

b Societatis. Imo nõ solum natura hominum hoc reformidari, uerum etiã quorundam brutorum.

c Sacro fonte. Ca. si quis a matre 33. q. 2. unde sumitur, & 30. q. 1. cap. omnis.

d Sodomitico. Non exprimit hic de masculo, uel fęmina, quia in vtroque passiue dicitur posse cõmitti sodomia, ut per Ab. in c. in archiepiscopatu. de rapt. post glo. in cã. omnes, 32. qu. 6. & de hoc in cap. clerici, de excess. prælat. illa autem ratione contra sodomiticos procedit ecclesia, quia huiusmodi crimẽ est contra naturam, quo casu ecclesia vindicat sibi potestatem nõ solum in laicos, uerum etiã in infideles, & sic etiam procedit contra Iudæos ratione criminis usurarum, ut nota in §. Iudæi. supra titulo prox. & per Inn. in Sc. quod super, de vot. & per Ab. in d. c. cleri. & sodomitas puniuit Deus, licet nõ essent de populo electo. & Israelitico, vt in Genes. c. 19. ergo & eodem modo eius vicarius.

Eadem, uel etiam pro iudicis arbitrio[a] maior, aut minor eos manet pœna, qui incestum commiserunt, vt puta, cum quis contra naturam humanæ societatis [b] parentibus, uel liberis, uel aliis eiusmodi personis impudice adhęret, aut si cum illa, quam quis de sacro fonte [c] susceperit, aut quam ante episcopum tenuerit cum sacro chrismate inungeretur, fornicationis scelus perpetrauerit, aut cum relicto naturali vsu, contra naturam more sodomitico [d] fornicabitur, aut humani generis naturã trãsgressus sese brutis [e] commiscuerit.

Quæ pœna sit stuprantis mulierem, & honeste uiuentem, & uirginem deflorantis. h. d.

Quod si quis stuprum admiserit multũ intererit, utrum cum muliere honeste viuente rem habuerit, aut uirginem deflorauerit: Primo enim casu stuprator pænitentiæ [f] subditus, pecuniaria [g] etiam pæna coercendus erit. Posteriore uero dotate uirgine [h] eandem patre consentiente habebit uxorem, si uero pater virginis dare noluerit, aut stuprator eam uxórem habere legibus impediatur, reddet pecuniam iuxta modum [i] dotis, quam uirgines accipere consueuerunt.

Renuens habere uxorem a se stupratam, castigatur, & excõicatus in monasterium traditur. h. d.

Quod si cõsentiente patre stuprator ipse corruptã uirginem in uxorẽ ducere renuerit, corporaliter castigatus [k] excõicatusque [l] in mo-

f Pænitentiæ. de qua not. sup. eo. in prin. in uerbo, certæ pęnæ.

g Pecuniaria etiã pænæ. iuxta qualitatem. s. facti, & personarum conditionem, ut per Do. & Ab. in ca. ut clericorũ, de uita & hone. cle. & per Abb. in c. licet. de pę. nec tolleretur istud arbitrium, vel alia pæna certa iuris canonici vel ciuilis, si statutũ imponeret aliã pænam, Docto. in c. 1. eo.

h Dotata uirgine. i. assignata donatione propter nuptias, uel proprie meminit de dote, quia stuprator dabit pecuniã mulieri, quam retinebit sibi ꝓ dote, quod fieri põt le. si quis uxori. ff. de don. inter ui. & vxor. & l. 2. Co. de dot. caut. non nu. & si cũ ea stuprator non cotrahat, nihilominus mulier habebit eam, c. 1. eo. unde sumitur, & ibi not.

i Iuxta modum, Qui æstimabit iuxta facultates illius & dignitatẽ puellæ. l. pe. C. de epis. aud. auth. sed quamuis. C. de rei vxo. acti. & l. siue generalis. ff. de iu. do. & 30. q. 5. c. nullũ, hæc olim fuit pęna in Exodo, hodie alia secundum leges, vt no. in c. 1. & 2. eo.

K Castigatus. Ad arbitrium iudicis, c. 2. & ibi no. vnde sumitur, licet seuerius de iure ciuili agat, quæ pæna seruabitur in suo foro.

l Excommunicatusque. Quoad communionem sacramentorum quousque visum fuerit superiori, finaliter tamen nõ compelletur eam recipere, sed quia illam decepit, ad tempus punietur, vt no. in c. 2. eod.

e Brutis. 15. q. c. mulier.

Ioã. Bap. Quod si quis. C A S V S. Quidam cognouit quandam virginem, ac etiam & mulierem honestam de consensu ipsarum, & cum iudex voluisset ipsum puniri prout hic cauetur, dicebat iste non esse se dignum aliqua pæna, quia quoad ecclesiam nullum inde fuit ortum scandalum, & quo ad partem, delicta mutua compensatione tolluntur. c si. eod. Sol. tamen prout hic legimus, quia alias delicta remanerent impunita, & daretur occasio delinquendi; Non obstant obiecta,

Retru-

a Retrudetur. Hanc intrusionem euitare poterit dotis constitutione, secundum Inn. licet non uitetur pæna corporalis & excommunicatio, licet sẽtentia Inn. uideatur refragari litera in c.2.eo.unde sumitur.

f Vel. Id est etiam.

g Cum raptore. Secundum aliquos canones non poterat raptor contrahere cum rapta. 36. quæstio.2.cap. de puellis & ca. si autem. & ca. placuit. C. de raptu virg. l. unica §. fin autem. hodie secus iure communi cap. fina. de rapt. & 36.q.2.ca. denique, & c. tria. Nouissime tamen per Conciliũ Tridentinũ fuit constitutum, q̃ quam diu rapta in potestate raptoris mãserit, nullum possit inter eos matrimoniũ consistere, nisi rapta a raptore separata, & in loco tuto & libero constituta fuerit, & nihilominus raptor ipse ac fautores acerrimis pænis puniuntur, ut in d. Consilio sessio.24.c.6. in decretis reformationum.

h In consensum. Etiam tacitum, secundum Ab. in ca. fi. de raptor.

i Abolentur. 36.q.2.§. his auctoritatibus, unde sumitur, fac. c. ferrũ disti. 50. & 33.q.5. c. uides.

K Rapuerit. Cum uiolentia, & de hoc in lege si quis non dicam rapere. C. de episco. & cler.

l Volentes. Nam hæc uoluntas non excusat, sic 16. quæstio.6. cap. placuit, & cap. si quis episcopus, distinc. 92. quia moniales uelle non habent. 12.q. c. nõ dicatis. immo, & laica si velit præsumitur seducta. l. vnica. C. de rapt. virg. & in c.1. vbi Ab. & no. in c. raptores. 33.q.2.

nasterium ad agendam pænitentiam, retrudetur[a] de quo nulla erit ei egrediẽdi sine iudicis permissione licentia.

Raptorum pena excõicatio, depositio. & seruitus cum facultate tamen seipsum redimendi. h.d.

Maior legum seueritas raptoris cohibet: nã præter sæcularium[b] sanctionum pænas, anathemate[c] cum suis adiutoribus feriri, aut si clerici sint proprii ordinis, & honoris amissionem sustinere debent.

In propriam sponsam non cadit raptus, & raptus per consensum purgari potest. h.d.

Raptus[d] aũt tunc committi dicitur, cum illa de cuius nuptiis nihil actum fuerit antea, abducitur. Vnde qui sibi desponsatam,[e] vel[f] parentibus reclamantibus abduxerit, in crimẽ raptus & in penas minime incidit. Rapta quoq. puella legitime cum[g] raptore matrimonium contrahet si prior dissensio in cõsensum[h] transeat. Raptor. n. & rapta nomina sunt vitiorum, non personarum. Vitia aũt cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolẽtur.[i]

Raptus monialis purgari non potest. h.d.

Sed hæc de illis intelligẽda sunt, qui mulierũ laicarũ consensum habuerunt, nã si quis Deo dicatas uirgines uel rapuerit,[k] uel uolentes[l] matrimonio sibi sociare tẽtauerit,[m] tanq̃[n] sacrilegiũ[o] admittens, pro tã nefandi criminis

Maior. CASVS. Quidam clericus iuuenis in minoribus cõstitutus ordinibus, captus amore cuiusdã pulcherrimæ mulieris Deo dedicatæ, data oportunitate eam rapuit, & cognouit, & cum iudex uoluisset ipsũ punire graui pœna, ipse seipsum excusabat primo ob eius amorem. arg. l. & mulieri. ff. de cur. fur. scdo quia id fecit uolẽs eam habere in uxorem cum fortasse adhuc non esset professa. Sol. tamen vt hic habetur, quia quod est de se malum, non potest aliqua circunstãtia fieri bonum, unde non excusatur ex eo, quia erat amore captus, quoniã non propterea dicitur furiosus, q̃d si esset, posset hæc decisio limitari, nec etiã aliquid ualet bona intentio in delictis, cũ non sit satis bene velle: Nota. primo, quod una circunstãtia aliquando causat nouam speciem delicti, ut est etiam circũstantia loci, Nota secundo, quod crimen uiolentiæ & raptus in reb. proprijs nõ committitur. No. tertio, q̃ crimẽ raptus cessat, si violentia remoueatur, & purgetur.

b Secularium sanctionum. l. vni. C. de raptu virg. l. raptores, C. de epis. & cler.

c Anthemate. 36.q.2. eos, & c. raptores. & cap. si quis virginem.

d Raptus autem. Fac. 36.q.1. lex illa. vers. raptus. unde sumitur. & c. pe. de rapt.

e Desponsatam Cap. pen. de rap. Idem forte, si nõ fuisset desponsata, sed præcessisset tractatus matrimonij, secundum Ab. in d. c. pen. & in hoc corrigitur seueritas iuris ciuilis, de qua in l. vni. C. de rap. vi g.

m Tentauerit. Sim. l. si quis non dicam rapere. C. de epis. & cler.

n Tanqnam. Veritatem designat non improprietatem, fac. l. 1. ff. de trans.

o Sacrilegium. Cum incestu. & adulterio. Nam tria hæc crimina vno instanti cum moniali secõ iungẽs committit, vt not. 6. quæst. prima, c. virginibus. Adde tu. & stuprum, d.q.1.ca. si qua monachorum. fac. l. inter liberas, & l. stuprum, ff. de adult.

Plecten-

a Plectendus erit. c. si episcopus. 27. q. 1. 32. q. 2. ca. raptores. 30. q. 1. si quis sacerdos.

Demum. CASVS. Quidam iuuenes saepe accedebant ad mulieres impudicas eas cognoscendo, & cum iudex voluisset illos punire, quia inter est reipubl. ut homines honeste uiuant quod lex praecipit l. 2. ff. de legib. propterea dicebant ipsis non esse conueniens per c. uidua. 34. distin. Solu. tamen ut hic cauetur, quia delicta quantumuis leuia non debent remanere impunita. Non obstat cap. uidua, quia intelligitur respectu solemnitatis. Not. quod simplex fornicatio habet poenam arbitrariam Nota 2. quod iudex dēt augere uel diminuere paenam secū dum qualitatem delicti.

b Paenitentiae, 33. q. 2. ca. hoc ipsum. & 22. q. 1. c. praedicandū. & 30. qu. 7, adulterii. & 32. q. 4. c. meretrices.

c Paena. Vt. p Abb. & Doct. in c. ut clericorum. de ui. & hon. cle.

d Statuet. Et hoc iure canonico, nā ciuili talis coitus est impunibilis. Bart. in le. merum, ff. de fur. & in le. 3. in prin. ff. de cond. ob tur. cau.

crimina utroque iure damnentur, propterea uterque iudex ciuilis, & ecclesiasti. uolebat talem delinquentem punire, quod quidem uidebatur a ratione alienum, quia sicut Deus non iudicat bis ipsum delinquentem, ut in sacris litteris dicitur, ita idem debet obseruare iudex ecclesiast. c. 1. de sententia, exco. in 6. Sol. tamen ut hic cauetur, uel propter grauitatem delicti, uel quia tam respubl. quam ecclesia dicitur iniuriata. Non obstat obiectio, quia quoad Deum vnus tantum habetur respectus secus quoad hominem. Docto. in c. de his, de accusati. Nota, quod delictum eo est grauius, quo persona quae iniuriatur & offenditur est dignior: nota secundo, quod argum. istius delicti, delinquentes non omnes, sed qui grauiter delinquunt, sunt curiae saeculari tradendi.

e Varie. Quę uarietas apparet ex his, quae no. in ca. ad audientiam. & in cap. ad falsariorum. eod. & per Hostiens. in sum. eod. versiculo qua poena, & in cap. in memoriam, disti. 19. & 11. quaestio. 3. cap. quisquis, & 4. quaest. 3. cap. quę falso.

f Canones. Capitul. ad falsariorum, de crimine falsi.

g Tradendi sunt. Qualiter autem tradi debeant, habes in capit. nouimus. de poe. & supra de depo. seu degrad. post princip.

attrocitate plectendus [a] erit, nulla prorsus uoluntatis sacrarum virginum habita ratione.

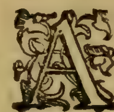
Poena simplicis fornicationis est arbitraria. h. d.

Demum si quis cum muliere soluta, & impudica simpliciter fornicatus fuerit, tam paenitentiae [b] modus, quam ēt alia paena [c] in iudicis potissimum reponetur arbitrio, qui ex qualitatib. uariis minorem paenam statuet. [d]

DE CRIMINE FALSI.

TIT. IX.

Qui per se uel alios litteras Papae falsant excommunicati sunt cum suis fautoribus, & clerici officijs & beneficijs priuantur, & degradati traduntur curię saeculari. h. d.

ADuersus eos quoque, qui falsi crimen commiserunt, varie [e] statutū reperitur, illos tamē cęteris acrius canones [f] insectantur, qui litteris Apostolicis falsis usi fuerint, talium enim litterarum falsarii cum fautoribus & defensoribus suis anathemate feriuntur. Et si clerici fuerint, omnibus officiis & beneficiis ecclesiasticis perpetuo priuabuntur, ita ut qui per ecclesiasticum iudicem degradati fuerint, saeculari potestati tradendi [g] sunt, secundum legitimas [h] constitutiones puniendi, per quam & laici, qui fuerint de falsitate conuicti legitime punientur.

Qui falsis litteris utitur, si clericus est, officijs & beneficijs priuatur, si laicus, excommunicatur, h. d.

DE CRIMIne falsi.

Ioā. Bap. Quoniā homines saepe dicūt mēdacia, pro amore faeminarum consequendo, propterea conuenienti ordine post ti. praecedētem proponitur iste de crimin. fals. qui diuiditur in 2. partes, in prima tractat de crimine proposito, in secunda de vtentibus litteris falsis, secunda ibi, mitius cum illis.

Ioā. Bap. ADuersus eos. CASVS. Quidam Sanonensis falsificauit litteras principis, ac etiam aliorum, aliter quoque falsum comisit, & cum

h Legitimas constitutiones. Est autem de iure ciuili poena falsi in libero homine deportatio. & omnium bonorum publicatio, in seruo vltimum supplicium l. 1. §. fina. ff. eodem, & l. vbi, C. eodem, & no. in cap. ad falsariorum. eodem unde sumitur.

Mitius cum illis CASVS. Quidam litigantes vtebantur litteris ab aliis falsificatis, & cũ isti ue re falsum non commisissent, fuit dubitatum, an pœna falsi possent puniri. si quidem aut id faciũt dolo, & sic ead. pœna debent puniri ratione consensus, aut non, & ita ad nullam pœnam debent dici obligari: Solu. in prout hic cauetur quia si semper nõ sunt in dolo, sunt tamen aliquando in culpa, & hoc est satis, cæterũ si nos præsupponimus, istos nõ esse in dolo uel culpa tex. reciperet limitationẽ, & sic non obstat obiectio. No. quod committere falsum, & uti falso, in genere delicti æquiparãtur, licet in obligatione ad pœnam inter se differant.

a Mitius. Cap. ad falsariorum. §. fin. eo. unde sumitur.

b Negligentia. Quæ tamen quandoque cõparatur dolo, cum scilicet dissoluta est, crassa, & supina. l. si fideiussor. ff. mand. l. late, ff. de uerbo. sign. & per Barto. in l. quod Nerua, ff. depos. & si in vtente sit probabilis ignorantia, nullo pacto ponitur, si post obiectionẽ falsitatis ab utendo destiterit. ca. inter dilectos. vbi not. Abb. de excess. prælat.

c Punietur. Not. tñ circa hoc, quod si notarius sit condemnatus de falso instrumento. hæc tñ sententia non faciet præiudicium domino ad quem spectat instrumentum. l. denunciasse. §. quæritur, ff. de adult. vbi Bar. & per Abb. in c. quamuis, ver. ex quo infert, quod licet. & c. Item licet producens falsos testes sit condẽnatus de falso, non de necessitate sequitur quod ipsi sint falsi, Bar. & Abb. vbi supra, fac. tex. in l. Lucius. ff. de his, qui no. infam. & c. cum dilect. in fin. de ord. cogn.

DE HOMICIDIO.

Ioã. Bap. Potest iste tit. specialiter ita continuari. quoniã in falsificando aliqñ affirmatur aliquẽ esse mortuum morte naturali vel violenta, propterea post tit. præcedentem proponitur iste de homicidi qui diuiditur ĩ 6 par. in prima tractatur de homicid. voluntario, in secunda de necessario, in tertia de casuali, in quarta de oppressione filiorum, in quinta de impedientibus conceptionem, in sexta de interficiente seipsum, secunda ibi, quod si quis, tertia ibi, idem etiam, quarta ibi, alia ratio quinta ibi, is quoque, sexta ibi, nouissime.

Mitius [a] cum illis agitur, qui licet his utantur, tamen ipsi non falsificauerunt, si enim clerici fuerint, officiis & beneficiis ecclesiasticis spoliandi erunt, si laici, tamdiu excommunicationi subiicientur, quamdiu cõpetenter satisfecerint, in utriusq. tamen malitia grauius quã negligentia [b] punietur, [c] & quod & de his, qui falsas litteras impetrant obseruabitur.

DE HOMICIDIO.

TIT. X.

Assassinium sicuti omnium homicidiorũ est atrocissimum, ita etiam atrocissime punitur. h. d.

CVm non ad opera tantum sit respiciẽdum, sed tempus, causa, [d] voluntas, personarum differentia, & omnia, quæ operibus accidunt sint peruestiganda, sequitur, ut non omnium homicidiorũ eadem [e] conditio. Cunctorum uero illud atrocissimum uidetur, quod Assasiniũ vulgo nuncupant. Vnde non solum assasini ipsi, sed etiam receptatores, [g] occultatores, consultores, & defensores eorum, & qui per eosdem quemquam interfici fecerit, aut mandauerit, [h]

Ioã. Bapt. CVm non ad operam. CASVS. Quidam Hispanus data opera & cum insidiis interfecit quendam Mediolanensem, & cum delictum esset ꝑpterea graue, fuit dubitatũ de qualitate pœnæ, qm̃ n. ob homicidium uoluntarium imponitur pœna mortis naturalis. c. 1. eo. non uidebatur opus alterius dubitare. Sol. tamen hic ut habetur, q. a pœna cum debeat aliqñ augeri, id aliquando contingit in eius substantia, aliqñ uero in mõ & qualitate, & sic intelligimus, q̃ nec ẽt obiectio aliqd concludit. No. q̃d grauitas delictorũ augetur rõne modi, & medii quib. cõmittuntur, atq. hoc idem dicas, de pœna. Not. secũdo quod in moralib. non substantia facti, sed etiam circunstantiæ sũt cõsiderandæ, vt distincte, intelligamus & cognoscamus ipsum.

d Causa. omnes. n. circunstantiæ sunt inquirendæ c. cũ causam. de test. fac. c. occidit 23. & 8. & 15. q. 6. c. 1. in fi. & l. aut facta, põt prin. ff. de pæ. & cã facti potius est inquirenda quam ipsum factum, ff. 26. c. sciendum, & l. verum. ff. de furt.

e Eadem conditio. Quod apparet ex toto hoc tit.

f Assassinium. Forsan sic nuncupatam a verbo Gallico, Sayfire, quod est saginare, vt ꝑ Tiraq. in trac. Le mort saysit le vif. in præfat. declar. 1. nu. 3. quia cum assassini spolienta se interfectos, non mirum si saginantũ a mortuis, de his vide Paulum Aemil. in Hist. Franc.

g Receptatores. Cap. 1. eod. in 6. vnde sumitur & tenẽtur vt aggressores. l. 1. & 2. C. de his, qui latr. occul. pessimi. n. sunt receptatores, sine quibus delinquens diu latere non potest. l. 1. ff. de recepta.

h Mandauerit. Licet ex hoc mors secura nõ fuerit, c. 1. eod. in 6. quod non uirum, quia cogitatio non

stetit in finib.suis.quia hoc ipsum mandare delictum consummare. Vnde talis mandans ēt si re integra mandatum reuocauerit,pœnam incurret,secundum Io. And.in d.c.1. & sic non obstaret cōis doc.theorica,in c.1.de eo,qui mit.in pos. cisus,cum aūt iudex uoluisset tale homicidiū punire,dubitabatur an posset, quia ad fauorē istius præsumptio rei facit,l.ut uim.ff.de iud.c. significasti.eo.cum simil.Sol.ut hic cauetur,quia in defensione rerum suarum non fuit usus legitimo moderamine, qđ in ea requiritur,ut Doc.ibidem adnotant,& ideo nec ēt tenet obiectio: Nota.quod defendere bona sua unicuiq. permittitur, sed si ne læsione alteri⁹, quando tamen id cōmode fieri pōt.

ꝙ ubicumq. pœna imponitur ipso iure,requiritur delicti consummatio nec præparatio sufficit,uel est hoc ob sceleris immanitatē. cum reuocans reintegra mandatum nō puniatur, c.quicunq. de sen. exc.in 6. de hoc ꝑ Per.in d.c.1. eo.in 6.post antiq.

dignitatibus,honoribus,officii,beneficiis omnibusque bonis nudatus excommunicationis [a],& depositionis incurret ipso [b] iure sententiam,& tanquam Christianę religionis hostis a toto Christiano populo perpetuo diffidatus [c] erit.

Interficiens per industriam similis est assassinio. hoc dicit.

Non absimilis [d] eum tenet pœna, qui licet non per assasinium,per insidias tamen,& industriam [e] hominem interfecerit.

Interficiens latronem non ex necessitate,punitur, secus si ex necessitate.h.d.

Quod si quis latronem, [f] uel furem [g] peremerit,[h] uideamus,an sit puniendus, Et si quidem furem absque occisione comprehendere potuit [i] certa aduersum eum statuta pœnitentia [k] reperitur,quod si non potuit,nulla occisori erit ex necessitate [l] iniungenda pœna.

Non punitur homicidium fortuitum,si nulla culpa casum præcessit.h.d.

Idem etiā obtinebit, [m] si casu perpetratum

a Excōicationis. A qua tamen poterit ordinarius absoluere ex quo papa sibi absolutionem non reseruauit,c.ad hoc,de sē. exco. & ca. uni.de schis.in 6.& no. in c.1.eo.in 6.

b Ipso iure. Requiritur tñ snīa declaratoria, iuxta tradita in c. cum sīn, de hære.in 6. & in c. felicis, de pæ.eo. li.& per doc.in c.1. eo.in 6. uñ sumit.

c Diffidatus. Et eo ipso quod persona sua est diffidata intelligūtur eius bona diffidata,capil.præcipimus.12.q.1. secundum Perus.post Host.in c.1. eo.in 6.ideoq. si statutum permittit,ꝙ aliquis possit impune offendi in ꝑsona,fortius in reb.l. in suis,ff. de lib. & posthu.& ibi Bald.non tamen posset uxor talis adulterari. Bal.in c.fi.C.contra ius uel uti.pu. Perus.in d.c.1. eo.in 6.nec in hoc crimine inducenda est differentia inter laicum & clericum,secundum Ab.in c. ut si clerici,num.41.de iudi.Sed an idem dicendū sit de pirata quod de assassino ? Respondeo non, ut respon.Alc.in 11.consi.

d Non absimilis. Quæ autem sit hæc pœna,traditor per Docto.late in cap.1. eo. cuius uarius est intellectus,& propterea hic pœna talis aliter non exprimitur.

e Industriam.Idest ex proposito,& sic nota quod uerbum,industria,sumitur in malam partē,quia uerbum,per insidias,declarat uerbum, per industriam. Idem est dicendum de verbo, studiose,ut per Bar.& Ang.in l.1.§.huius studii,ff. de iusti.& iu.& per Bal.in auth.ad hoc. C.de lati.lib.tol.& ibidem copiose And. Sicul.in add. suis ad Bal.& no.Abb.in c.fi.eo. unde sumitur.

Ioā.Bap. Quod si quis. CASVS. Quidam fuit cum ingressus fuisset domum cuiusdam causa furandi, fuit a domino pro defensione rerum suarum oc-

f Latronem. Non intelligas de publico nocturno agrorum populatore, quia licite interficitur,pręterquam a clerico,l.1. & 2. eo.unde sumitur.

g Furem. Qui est qui de nocte furatur,sm Abb.in c.2. eo.qui dat de hoc versum, per quem designat dr̄iam inter latronem & furem. Tꝑe nocturno fur capit. latro diuturno. Tu dic, ꝙ tempus noctis, uel diei non inducit dr̄am inter hos sed modus surripiē di:nā latro palam fur occulte surripit.

h Peremerit. s.liberando se sua. ut in c.2.eo.

i Potuit. Ex hoc limitatur l.itaq. ff.ad l.Aquil.& declaratur,c.si perfodiens,eod.ut.s. non possit occidi nocturnus latro, quando potest comprehendi,& hoc intellige etiam,si ab alio,uel alia uia potuit comprehendi,quam per damnum passum,c. 2.eo.ubi est littera generalis,& ibi Ab.illam ponderat,& infert, ꝙ licet talis non possit de nocte comprehendi,si tamen fuit cognitus , & hoc potest probari,& per iudicem possunt bona rehaberi,quod tunc non debet occidi,fac.no.per Abb.in l.furem, ff.de sica.

K Pœnitentia.De qua in c.2.eo.

l Necessitate. Quæ excusat,& legem non habet.

Idem ēt. CASVS. Quidam dabat operam agri culturæ, & cum ascendisset arborem cecidit inde ramus quo transiens per talem locum fuit vulneratus & randem periit,dubitabatur an iste teneretur ad aliquam pœnam,cum.n.in nulla sit culpa, uidebatur immunis a pœna.iSol.tñ ut hic hr̄,quia oportet animaduerte an adhibuerit debitam diligentiam, & sic ēt obiectio aliquando uerificatur.not.quo casus fortuiti in quibus hom[ini] aliquid contingat mali , & damni quid[d]am habent admixtam culpam,quidem uero [nullam] us. Ioā.Bap.

m Idē ēt obtinebit.Ca.hi qui arborem,cum duobus

bus seq.dist.n.50.& procedit quod hic dicitur,qn quis in priuato loco incidebat,tunc enim non nõ tuit diuinare l.si putator.ff.ad leg.Aquil.c.ut no stram,ut eccles.benef.sin.dimi.conf.si in publico debuit clamare,ut nota.in d.c.hi qui,& in d. l.si putator.

Inn.Vin.& Abb.& Host.in c.uni,de infantib. & languidis expositis,licet Goff.nullam statuat esse differentiam inter languidum & sanum.

e Sciente.Et ratum habente,ca.1.de infan.exposi. quæ ratihabitio in delictis retrotrahitur, & mandato comparatur, l.1.§. sed & si quis ff.de vi,& vi arm. capitul.cum ad sedem,de restitutio. spol.& nota. in d. c.1. & fac.ca.si ser uus sciente,distin. 54. secus si ignorãte uel inuito.

f Denegata. Siue filius sit sanus, siue languidus secũdum Goffred.communiter de lãguido tantum.

g Liberabitur.Capit.1.de infant.& sangui.exposit. & l.1.& 3. Cod.de in fan exposit.Idem in seruis,ut in dd. ll.& l.unica,§.sed scimus.Co.de lat. lib.tol.Sic & monasterium debet proprium monachum recolligere, alias quæsita per neglectum & eiectum monasterio non quærun tur,ut nota. in d. c.1.

h Vendicare. Sed an nuptior possit saltem expensas. vel alimenta repetere? Respond. affirmatiue, secundum distinctionẽ tamen Abb. & aliorum in ca.1. de infant.exposi.

Ioã.Bap. a Culpa. Cap.Sæpe dist.50.

Alia ratio est. CASVS. Quidam parentes tales aliquando reperiuntur,ut uel filios in lecto opprimant, uel eidem alimenta denegent, seu consentiunt denegari,& cum de huiusmodi factis fuisset dubitatum ad fauorem parẽtum faciebat tex.in le. 2.C.de iis, qui fil. distraxe.Sol.tamẽ ut hic legimus,& ratio diuisionis potest desumi a §.penult.& fin.inst.de iis, qui sunt sui. Non obstat obiectio,quia illa lex dat, potestatem limitat,ut in ea uideri potest. Nota filius non esse in potestate parentũ quoad uitã, imo parentes tenentur prouidere salutiipsorum sub pæna hic adnota. Nota secundo, in parentibus uerificatur illa iuris regul. qui non resistit delicto, dicitur ipsum approbare,c.quantæ, de sentent.excommunic.

fuerit homicidium, utputa si quis necessario insistens operi arborẽ inciderit, & aliquis subtus transiens opprimatur, nam si neque uoluntate, nec vlla incidentis culpa [a] factũ fuerit, vt pertrãsiens opprimeretur, arborẽ incidens homicidii pænis obnoxius non erit.

Pœnitentia certorum annorum est iniungenda parentibus opprimentibus filios.h.d.

Alia ratio est eorum, qui proprios filios oppressisse reperiuntur. Cum.n.hos grauiter [b] deliquisse non sit dubium, certorum annorũ erit illis iniungenda pœnitentia.[c]

Filius a patre, uel ab alio, patre sciente expositus, liberatur a patria potestate, & expositum suscipiẽs nullum in eo habet ius.h d.

Quid si filius [d] a patre, uel ab alio, patre sciẽte [e] fuerit expositus, aut eidem alimenta denegata [f] fuerint, hoc ipso a potestate patria liberabitur.[g] Nec tamen propterea, qui expositos susceperit aliquod in eis ius uẽdicare[h] poterit.

Impediens conceptionem, uel abortum procuras, punitur ut homicida, secus, si id casu fieri contingat, h. d.

Is quoque, qui uel cã explendę libidinis, uel odiũ meditatione[i] viro aut mulieri aliquid fecerit, vel potãdũ dederit, quo minus possit generare, vel concipere, vel nasci soboles, ut ho

b Grauiter. Grauitas autem delicti commensuratur ex qualitate præcedentis culpæ, & pro modo culpæ imponetur pœna vel pænitentia, vt nota.in cap.fin. de his,qui fil.occ.Sed quid si non constat paruulum interfectũ a patre, vel matre, sed euentus fuit causa mortis? Respond. non debet eis pænitentia imponi, ad cautelam tamen totius est, quod inde pęnitentiam agant, quia forte minorem diligentiam illis adhibuerunt, arg.33.q.5.c.excommunicatorum.& 33.q.2.c.in lectũ & quia bonarum est mentium ibi culpam timere, vbi culpa non est,c.concilium,§.2.de obserua ieiu.& c.quæsitum.de pæn.& remiss.& fac.ad hanc materiam 2.q 3.c.consuluisti.

c Pænitentia.De qua in c.fi.de his,qui fil.occi.

d Filius infans vel languidus cuiuscunq; ætatis respectu denegationis alimentorum, secundum

Ioã.Bap. Is,quoque.CASVS.Quidam ob diuersa eorum desideria dabant operam modis diuersi ne mulieres conciperent aut si cõcepissent neparturirent, dubitabatur propterea an isti homicidę essent reputãdi,& puniẽdi,& cum definitio homicidij non posset proprie in tali delicto verificari, ideo ad fauorem istorum respondebatur: definitio autem habetur apud Hostiens.in summa.huius titu.§.1.cęterum Solu. vt hic habetur, quia par videtur esse impedire natiuitatem,& eã tollere quoad substantia excessus arg. capitu.1.de falso. Et sic obiecto non videtur obstare.Nota.quod impedire natiuitatem,& occidere iam natum, æquiparantur, quia in vtroque casu ille priuatur vita.Not.secundo, quod argumentum ab identitate rationis verificatur etiam in delictis.

i Odij. meditatione. Idem si propter amorem

l.si ali-

l. si aliquid. §. abortionis, ff. de pæ. uel propter lucrum, quia sperabat successionem ab intestato, secundum Ab. in c. si aliquis, eo. vnde sumitur.

a Vt homicida. Quantum ad pęnam legalem. l. si aliquid. §. qui abortionis, & l. si mulierem. & quantum ad pœnam spiritualem. sed non est irregularis, ac si hominem interfecisset, illa. n. irregularitas non contrahit nisi actu homo iã animatus interficiatur. c. sicut, eo. & 13. q. 2. ca. quod vero, & no. in c. si aliquis eo.

b Dolo malo. Vel culpa.

c Occasionem. Id est, causam remotam.

nicauerimus uiuo, & mortuo cõmunicare possumus, & debemus, 24 q. 2. c. sane. Sed hic moriẽdo deliqui, cõtrarium cum in uita, licet aliter no. in c. placuit. 33. q. 5.

h Sceleribus. Vt sicut fures & latrones c. fures, extra, de fur.

i Impænitentes. secus si contriti. c. q. 2. c. fi. & § fi. su. de pæn. ubi not.

micida [a] puniendus erit. Quamquam alias si conceptus nondum uiuificatus fuerit, nec ut obligeretur quisquã dolo malo [b] fecerit, abortui occasionem [c] tradidit, puniendus nõ erit. [d]

Qui sibi mortem inferunt, habentur similes illis qui impænitentes moriuntur. h. d.

Nouissime sciendum est pro his, qui quocũque prætextu, [e] voluntarie [f] ferro, uel ueneno, uel suspẽdio, uel quolibet modo sibi mortem inferunt, nullam in oblatione faciendam esse commemorationem [g] & ecclesiastica eos debere carere sepultura, non aliter atque illos, qui pro suis sceleribus [h] impænitentes [i] moriuntur.

DE INIVRIIS, ET damno dato.

TIT. XI.

Inferens iniuriam & damnum, debet damnum passo satisfacere, nec illum excusat ignorantia. h. d.

Mitius [k] cum his agitur, qui in pugna, uel ex rixa aliquẽ lapide, uel pugno percusserint. Si enim ille mortuus non fuerit, sed in lecto [l] iacuerit, uel operas exercere fuerit impeditus, qui per-

ĩ. Bap. Nouissime. CASVS. Quidam amore cuiusdã mulieres captus peruenit ad tantam infamiam, qđ seipsum interfecit, fuit quæsitum, an post mortem esset aliqua pæna puniẽdus, & ꝙ nõ esset aliter puniendus adducebatur in primis uis eius amoris quo uidebatur priuatusmẽte, secundo quia Deus cõstituit hominẽ in manibus consilii sui, cęterũ sol. ut hic legim⁹, quia nemo est dominus membrorũ suorũ. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. hinc limitatur libertas hominis, ideo non concludit secunda obiectio, nec etiam prima, quia non præsumitur amorem causare talem effectum, cũ habeamus a natura instinctum conseruandi non in esse. Not. hominem ita dici peccare contra se, sicut alium, quantum ad substantiam peccati, & ideo per oppositum tenetur in primis curare se ipsum.

DE INIVRIIS & dam. da.

De delictis, quę immediatę lędũt hoĩem remanebit vltimo loco tractare de propos. in ista rubr. iõ post titu. pced. proponit nũc iste psens, qui diuidit in 3. parte in prima tractat de iniuria illata ob hoĩe, in secũda de iniuria illata ab aliquo aiali, in tertia adnotatur qualiter ipsa committatur, secunda ibi, quod si tertia ibi inferuntur.

Mitius. CASVS. Quidã cum esset iuuenis lucri tñ cupidus, cõiuit societatem sup diuersis merci bus cũ aliis eiusdẽ fere ętatis, in qua societate, nec admodum diligens erat, & sæpe existẽs in cõuiuio cũ aliis grauiter altũ rũ læsit, non aĩaduertendo quid ageret, unde fuit quæsitum, an dicatur propterea deliquisse, & quo delicto? & cum delicta omnia uoluntate distinguatur, cap. cũ uoluntate, de sententia excommunic. iste excusabatur, cum non constet de mala intentione. Soluto tamen ut hic cauetur quia satis est vt sit in aliqua culpa ob negligentiam commissam, unde tex. in contrarium adduct. intelligitur ita, ut uel dolus, vel culpa reperiatur. No. quod ille tenetur ad damnum illarum, qui quacũque culpa sua ipsum intulit, secus vero vbi nulla reperitur culpa.

d Non erit. vt homicida. nec. n. qui non uixit potest mori. c. ad dissoluendum. de despon. impu. 32. q. 2. c. quod vero, & c. Moyses, & sac. c. sicut, eo. unde sumitur. & ibi latius hoc per Doct. declaratur.

e Prætextu. Etiã tædio uitæ, licet tales iure ciuili non puniantur, l. si quis filio. §. eius. ff. de iniusto rup. irri. & testam.

f Voluntarie. secus si per furorem cap. si quis insaniens, & c. placuit. 23. q. 5. vnde sumitur cum sequent.

g Commemorationem, Sed cum huic commu-

k Mitius. Et tanto mitius, quãto probabiliorem vel excusabiliorem habuit causam iniuriã inferẽdi l. si adulteri. §. imperatores. ff. de adult. per Ab in ca. olim. de rescri. num. 6. & in cap. 1. eod. vnde sumitur.

l In lecto iacuerit. Idem si non iacuerit in lecto. l. ex hac. ff. si quadr. paup. fe. di. & in l. fi. ff de his, qui deiec. uel effud. sed ideo de decubitu fit mentio,

tio, quia communiter qui non iacet, nō perdit artificium suum, secundum Abb. in c. 1 eo. & inclusio unius & expressio, quando exprimitur gratia frequentioris usus non est exclusio alterius, auth. cassa. & irrita. cum ibi not. in uer. per Italiam, C. de sacrosf. eccl.

& l. si quis fundum. §. Celsus. ff. loc. & fac. hoc contra medicos male curantes, quia tenentur ad dānum, contra l. illicitas, ante fi. de offi. aduoca. cap. ad aures, de æta. & quali. c. tua, de homi. Idē esset in Doctore, cuius ob imperitiam alicui damnum datum est, puta, quia causam prodidit, quia tenetur aduocatus ad emēdam, secundū Hostiensem, in cap. calumniam. de pœn. & per Ab. in ca. fi. eo.

cum erit, & opera eius, & impensas in medicos restituet [a]. Et generaliter, si culpa [b] tua datum est damnum, uel iniuria irrogata, vel aliis irrogantib. opem tulisti [c], aut hæc imperitia [d], siue negligentia [e] euenerunt, iure te super his satisfacere oportebit, nec te excusabit ignorantia [f] si scire debuisti [g], ex facto tuo iniuriā uerisimiliter posse contingere uel iacturam.

Si tuum animal damnum dabit, potes liberari illud dedendo, nisi sit ferum animal, & nocere solitū, & non fuerit adhibita debita diligentia, h. d.

Quod si animalia [h] tua nocuisse proponantur, nihilominus ad satisfactionem teneberis nisi ea pro noxa dando damnum passis, teipsum uelis liberari, quod tamen ad liberationem non sufficit, si fera fuissent animalia, & quæ nocere consueuerant & quam debueras, diligentiam non adhibuisti [i], Diuersum statuitur in eo, qui ut damnum non contingere, nihil omisit [k].

Iniuriæ inferuntur re, verbis, litteris, & pœna est arbitraria, h. d.

a Restituet. Etiam si iniuriatus remiserit iniuriā, quia censetur remisisse rancorem non dānum. Abb. post Ioan. And. & Specu. in d. c. 1. eodem. & per Bart. in l. nō solum. §. iniuriarum ff. eod. & in le. si tibi decem ff. de pactis, & sequuntur posteriores in l. 1. ff. eod. tit. de pact. & fac. ad hanc litteram l. ex hac, ff. si quadr. pau. fec. di. l. fin. ff. de his, qui deie. uel effu. le. qua actione, in prin. ff. ad l. Aqui. deformitatis autem ratio non habetur, ut not. in d. c. 1.

b Culpa tua. Etiā leuissima, cū c. fin. eo. vnde sumit, loquatur re distīcte, & sic in hac actione legis Aqliæ, uenit leuissima culpa de iure canonico, & in foro animæ sicut de iure etiā quia ex parte damnum passi non est mera pœna, sed est emendatio damni, vt per Ab. in ca. si egressus. & c. fi. eo. fa c. no. per Io. And. in c. quamquam de vsu. licet contrarium teneat Inno. in c. sicut dignum, de homicid. plenius per Doct. in c 2. de cō. sti secus est, si nulla culpa intercessit, puta, si infās vel furiosus damnum dederit. l. sed & si, §. iniuriarum, & §. igitur. ff. ad leg. Aquil. & not. in dicto ca. fin.

c Opem tulisti. l. item Mela. §. si alius, & §. item. ff. ad legem Aquiliam. l. non solum, in princip. & §. si mandato. ff. eod. §. ope, Institut. de oblig. quæ ex deli. nasc. cap. sicut dignum. §. illi, de homicid. vnde ius ciuile & canonicum non differunt in hoc, vt colligit Abb. in cap. fina. eodem. vnde sumitur. Secus tamen esset in statuto, quia statutum faciens mentionem de faciente delictum, non includit præstantem opem, vt per Abb. in c. final. & in c. inter solicitudines, de purg. cano. licet quidam distinguant, vtrū verba statuti sint concepta in rem, vel in personam, vt per Paul. de Castro, in l. si necessarias, §. de vendendo, ff. de pignor. actio.

d Imperitia tua. Quæ culpę annumeratur. l. imperitia. ff. de re. iu. & §. imperitia, Insti. ad l. Aquil.

e Negligentia, le. si seruus 2. §. si ex plaustro, ff. ad leg. Aquil. c. quæsitum vbi de hoc traditur, de pœn. ca. fin. eo. unde sumitur.

f Ignorantia. Puta, si cum uellem te percutere percutiētem me, alium percussi. leg. scientiam. l. pe. ff. ad legem Aquiliam, le. eum qui, §. si iniuria. ff. eo.

g Scire debuisti. Fac. l. Iulianus, ff. ad Maced.

Quod si. CASVS Quidam rusticus habens diuersa animalia dimittebat ea ad pascendū sub custodia eius filiorū existentium impuberū. Cum animalia diuersa damna intulissent, fuit dubitatum de isto rustico, an esset obligatus, & cum non constat ipsum esse in culpa ob custodiam assignatam, cōsequenter, non uidebatur obligatus. Sol. vt hic legimus, quia debebat animaduertere qualitatem custodię & animalium. Non obstat autem obiectio, cum aliquando posset verificari. Nota, quod nō omnia genera animaliū est permissum tenere in domo, & locis domesticis. Not. 2. quod homines non tantum tenetur euitare mala, sed etiam occasiones ad mala.

h Animalia. Non quælibet, sed quæ contra naturā mouentur, vt bos cornu petere solitus, equus calcitrosus. l. 1. ff. si quadr. paup. fe. dicatur & instit. eo. tit. & not. in ca. fina. § quid animalia, vnde sumitur.

i Adhibuisti. Quia huiusmodi animalia non dēnt teneri in publico; vbi est publicū iter. §. hic quoq; Inst. si quod pa. fec. dic.

K Omisit. Not. quod nihil est ei imputandum, qui, nihil omisit in adhibendam diligentia, l. qui occidit. §. in hac, & l. qui foueas, & l. si putator, ff. ad legem Aquiliam. & capitu. antepenultimo, & capitulo finali, de homicidio, & ca. finali in fi. eodem.

Tri-

a Tribus modis. Et forsitan pluribus, qui colligi possunt ex uariis casibus in titulo de iniuriis aggregatis sed uix est ut ad unum de istis trib. non possint redigi.

b Inferūtur. Cum certa animi destinatione, alias secus, leg. si quum seruo meo, ff. de iniur.

c Dicitur. Etiam si uerū dicatur secundum Abba. in ca. 1. & in ultima q. de sent. & re iudic. concor. le. 1. in princ. in uer. iniuriam. ff. eo. unde sumitur. & l. item apud Labeonem. §. conuicium ff. eod.

d Conscribitur. le. lex Cornelia. §. si quis librū. ff. eo. & l. uni. C. de fam. li.

e Quasi auctor. Auctor autem puniri debet ea pęna qua puniendus esset diffamatus, si crimen cuius prætextu diffamatur esset uerum ut in l. 1. C. de famo. libe. & in c. fi. 5. qu. 1. ubi not. uel certe capitali pœna punietur indistincte, d. le. 1.

Inferuntur autem iniurię tribus [a] modis, Re, Verbis, & Litteris. Re, ut cum manus inferuntur[b]. Verbis, vt cum conuicium dicitur. [c] Litteris, ut cum in alterius uituperationé carmen, aut famosus libellus cōscribitur;[d] quib. omnibus casibus pro qualitatibus admissi, & atrocitate prudens iudex pœnas irrogabit.

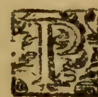
Conficiens famosum libellum & manifestans pari pœna puniuntur. h.d.

Eo amplius, si quis famosum libellum inuenerit, & non statim corruperit, uel combusserit, sed eius tenorem dolose manifestauerit, quasi auctor [e] plectendus erit.

DE ECCLESIASTICIS Censuris.

TIT. XII.

Ponit continuationem præcedentium, & subsequentium. h.d.

Ostquam tam primo libro personarum, quam secundo rerum ecclesiasticarum tractatum cum his, quæ annexa [f] sunt, summatim complexi fuimus, subinde ad reliquos [g] uenientes, iudiciorum, tam ciuilium, quam criminalium materiam, & seriem explanauimus, delictorū & naturam & pœnas breuiter perstringentes. Cum tam ratione contumaciæ,[h] quam etiam aliorum excessuum, ecclesiasticis censuris interdum aliquos innodari uariis locis admonuerimus. Superest [i] nunc, ut operi finem imponétes de ipsis censuris fusius & distinctius disseramus.

Quid ueniat appellatione censuræ ecclesiasticæ, quid sit excommunicatio, quid interdictum, quid suspensio.

Ecclesiasticæ cen-

DE ECCLE siasticis cens.

Icā. Bap. Cōtinuatur materia ista de censuris per tex. in princip. istius titu. uel addendo dicas secundo, quod postquā auctor supra per plures tit. locutus est de variis delictorū generibus consequens erat ꝑ tractare de eorundem pœnis, quæ cum iure canonico præcipue sint censuræ ecclesiasticę ideo in præsenti incipit res explicare, idque facit tali ordine quod cum debeant primo explicari in uniuersali, & postea in specie iuxta no. supra in rubri. de iure can. propterea proponitur in præsenti titu. ifte qui diuiditur in 2. par. in prima habetur, vt dixi continuatio in secunda quid, & quotuplex sit censura ista, secunda ibi, ecclesiasticæ.

Postquam CASUS non figuratur, nota tamen utile esse per ordinem compilare, quæ in præcedentibus dicta sunt. Nota. secundo, quod censuræ ecclesiasticæ imponuntur aliquando ob contumaciam, & aliquādo ob alios excessus. Nota tertio, contumaciam connumerari inter excessus, & delicta.

f Annexa. Facit supra de præben. in princ.

g Ad reliquos, Tractatus.

h Contumaciæ. Supra de dolo & contumac. in princip. cap. quoniam frequenter. §. fin. ut lit. non contest. capit. 1. de dolo & contumacia in 6. c. constitutus, ubi notat, de sente. excommunicati: in sexto.

i Superest. Nec enim nouum est, ut quibusdam specialiter enumeratis, generalis, clausula tractatus subiiciatur, quæ omnia comprehendat, lege, si seruus seruum, § inquit lex, versic. sed non est nouum. ff. ad lege Aquil.

Ecclesiasticæ. CASUS non figuratur, notare tamen causam distinctionis: censura igitur cum sit quædam pœna, consequitur quod dicitur hominem priuare aliquo bono, quod quidem in præsenti est meo iudicio, vel executio sui officii, uel communio rerum, & hominum, si primum, aut homo priuatur simpliciter, & sic non pergit ad censuram, aut priuatur ad tempus, & hinc datur suspensio, si secundum, aut respicit hominem, vt est persona priuata, & hinc habetur excommunicatio, aut vt est pars vniuersitatis, & inde oritur interdictum.

a Tria. Videtur ergo, quod iudex delegatus uirtute illius clausulę solitæ in delegationibus apponi compescendo contradictores per censuram ecclesiasticam, & c. non possit apponere aliam pœnam in iure expressam uel arbitrariam: quod satis verum est virtute clausulæ, vt per Perusin. in cap. 1. de homic. in 6 post princ. poterit tamen huiusmodi pœnas imponere uirtute delegationis, nec hæc clausula ad ampliãdum iurisdictionẽ inducta, restrictionem operabitur, arg. ca. fi. de verb. sign & deducit Abba. in ca. quærenti eo. ti. unde sumitur.

b Complectitur. Verbũ igitur animaduersionis latius patet continet enim depositionẽ, & alias pœnas, ca. 1 de homicid. in 6. ubi notat Perusi.

c Exclusio. Varie per Docto. diffinitur excommunicatio, ut apparet per Hostiensẽ in summa. & per Ioan. de Lig Nic. Flo. & Archiepisc. Flor. in suis tractatibus, sed hæc est breuior, ac simplicior. & rei accommodatior, cũ comprehẽdat vtrãque excommunicationis speciẽ, ad declarationẽ vide supra allega. & Abb. in c. 1. eo.

d Ecclesiasticum. Sunt & profana interdicta, ff. C. & Instit. de interd.

e Certis sacramentis. De hoc infra tit. prox. §. itẽ cum loci, cum § seq & in ca. quod in te. de pœ. & remis. dantur tamẽ & aliæ definitiones ut per Io. And. Nicõ. P lo. & alios in suis tractatibus.

f Suspensio est. Hæc descriptio est de mente Beati Antonini, in suo tract. de suspensione, ubi late declarat, & de eo dicetur infra, ti. de suspens.

g Omnib. Quia ubi multitudo, ibi cõfusio, Auth. de referend. post princ. partitio autẽ multũ prodest, vt not. in prœm. insti. §. igitur.

pendent. Diuiditur autem tot. iste titu. in 5 partes princip. in quarum prima habetur distin. excommunicationis, in secunda explicatur excommunicatio iuris, in tertia declaratur excommunicatio hominis, in quarta tractatur de excommunicatione cum excommunicatis. In quinta agitur de absolutione eiusd. secunda ibi, sciendum est, tertia ibi iudicis, quarta ibi. quarum ille, quinta ibi, si quis tamen.

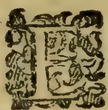
h De sententia. Hinc uidetur quod excommunicatio, non possit dici sententia, quia nec definitiua, quia non definit causam cũ petenti absolutionem, nunquam denegetur audientia, capit ex parte. 1. de verborum signific. nec interlocutoria: quia interlocutoria est illa, quæ fertur inter principium & finem causæ, ut not. in clem. 1. de sequ. possess. & fruct. & est supra de sente. & re iud. in princ. sed excommunicatio quandoque fertur extra iudicium. c. dilecti. eo. in 6. Et multas differentias ponũt Doct. in sententiam, & excommunicationem & maximè procedit obiectio in excommunicatione, quæ fert a iure, Dic soluendo quod large & improprie appellatur sententia, stricte appellatur censura. c. quærẽti, de uerb. sig. & §. 1. sup. tit. prox. & per Abb. in ru b. eo.

ræ nuncupatio tria [a] regulariter complectitur [b] scilicet, Excommunicationis, Interdicti, & Suspensionis sententiam. Excommunicatio est a communione exclusio. [c] Interdictum ecclesiasticum [d] est a certis sacramentis, [e] & omnibus diuinis officiis, & sepultura ecclesiastica facta prohibitio. Suspensio [f] est inhabilitas quædam ordinum uel officiorum executionem impediens: Sed ne de omnibus [g] simul tractantes legentibus difficultatẽ ingeramus distincte de singulis disseramus, ac primum de excommunicatione.

DE SENTENTIA [h] EXCOMMUNICATIONIS.

TIT. XIII.

Minor excommunicatio a perceptione sacramentorum: Maior etiam a fidelium communione separat, h. d.

Excommunicationũ duæ, [i] sunt species, minor. s. & maior. Minor est, per quam quis a sacramentorũ participatione conscientia, [k] vel sen-

DE SENTENTIA h EXCOMMUNICATIONIS.

Ioã. Bap. Continuatio huius tit. habetur supra tit. prox. §. fi. in fi. vel dicas, quod auctor tractaturus de censur. eccl. in specie incipit a sentent. excomm. vel quia est in vsu frequentior, uel quoniam reliquæ præsupponunt istam, & aliquo modo ab ea de-

Ioã. Bap. Excommunicationum. CASVS. non figuratur cum duæ afferantur de excommunicatione distinct. quarum prima desumpta est ab effectu: qui est duplex: valet priuatio cõmunicationis simpliciter, & priuatio communionis secundum quid, id est quarundam rerum: Altera est delumpta ab auctore efficiente, qui est aliquãdo ius ipsum, & aliquando iudex.

i Duæ sunt species. Cap. ad mensam. §. aliqñ. & §. est & alia. 11 q 3. & c. Engeltrudã. 3. q. 4. ANT. TIM. Est hæc cõis sentẽtia Doc. quod excõicatio minor sit censura ecclesiastica, qua homo excluditur a participatione tm̃ passiua sacramentorũ ut post alios F. Vitoria in sum. de sacram. in fi.

K Conscientia. Vt quia ob aliquod delictũ abstinet a sacramentis sua sponte, fac. c. ad mensam. §. aliqñ. 11. q. 3. & c. nũc aũt, d. 21. & c. fi. de coh. mu. & cle. & c. a nobis, de exce. & c. fi. de cler. exc. mi.

Sen-

tentia [a] arcetur. Maior est, per quam quis nõ solum a sacramẽtorum excluditur perceptione: verum etiam a communione [b] fidelium, quæ ab omni actu legitimo separat, [c] ac diuidit, & hæc alio nomine anathema [d] appellatur.

Excommunicationum aliæ sunt latæ sententiæ, aliæ ferendæ. Et latæ sententiæ est cum quis sine facto iudicis a iure excommunicatur. h.d.

Rursus excõicationum alia canonis [e]; alia iudicis. [f] Canonis est, qua quis ab ipso solũ canone absq. iudicis ministerio innodatur, quę ẽt alio uocabulo, Latæ sententiæ excõicatio nuncupatur. Sciendum est.n. complures esse

a Sententia. Vt cum fertur a iudice pro contumacia, quod tamen non est in usu, quia communiter iudices ferunt excommunicationẽ maiorem, testatur Abb. in rub. eod. & de ea in dubio intelligitur, cap. pen. eo. §. sed quæri. infra eo. & hæc minor excommunicatio non est semper peccatum mortale, ut per Abb. in c. dudum, 2. de electio. num. 24. & in c. sacris, de his, quę vi metusve causa. ANTO. TIMO. An detur casus, in quo incurrens excommunicationem minorem nõ peccet mortaliter, ut puta, ex metu, uel fame impellente, disputat hanc quæstionem Ab. in d. c. sacris, de his q̃ ui metusve cau. nume. 8. ubi affert opinionem Doctorum tenentium φ sic. Gof. & Host. Quod autem peccet tantum venialiter, tenuit Ioã. And. exceptis tamen sex casibus relatis ibi per Ab. quam tenuit etiam Arch. 11. q. 3. quam dicit tenere D. Tho. in 4. lib. sent. & pro communi allegat ibi Pan. cui tñ non uidetur assentiri, licet cupiat esse verum pro salute animarum, ut ibi dicit.

b Communione Cap. ad mensam. §. aliquando. 11. q. 3. & c. Engeltrudã. 3. q. 4. & uidetur hęc species excommunicationis & superior non fuisse Gentilibus ante Christum incognita, ut de Gallis, Atheniensibus, Argiuis, & aliis testatur, & deducit Tiraq. in tract. de retractu consanguineorũ §. 1. in glo 9. nu. 271.

c Separat. Vt traditur in c. cum non ab homine, & in c. intelleximus de iudi. & in c. pen. eod. licet hic dicat ab omni actu legitimo, nihilominus potest excommunicatus seipsum in iudicio defendere, d. cap. intelleximus, sed reus non agit sed patitur potius, sed uidetur his descriptionib. c. Engeltrudam. 3. q. 4. aduersari, ubi dicitur, quod Engeltruda fuit excommunicata, non solum excõmunicatione minori, quæ separat a communione fratrum: sed etiã maiori, quæ separat a corpore Christi, ergo uidetur totum contrarium eius quod hic dicitur, scilicet quod minor separet a communione fidelium, maior vero sacramentorum. Solut. per fraternam societatem intellige illam, quam contrahimus in sacramentis, & per corpus Christi etiam collocutionem fidelium, qui sunt corpus Christi mysticum. quæ expositio licet uideatur dura, est tamen de mente Doctorum, ut per Ioã. de Lig. in tracta. de censura ecclesiastica. §. 2. uer. aliquando.

d Anathema. Quod est seiunctio quædam & alienatio secundum uerbum Græcum, licet aliter dicat Abb. in c. cum non ab homine, de iud. ubi inquit, quod anathema proprie dr̃ mucro episcopalis: quia tantum ipsi episcopi debent illud proferre, & cum magna causa, c. nemo episcoporum, 11. q. 3. fertur autem astantibus duodecim sacerdotibus, cum candelis accensis, quas debent post promulgationem sententiæ proiicere, & pedib. conculcare. Et non dissimilis solennitas requiritur in absolutione, ut in capitu. cum aliquis. 11. quæst. 3. nec est maioris potentiæ, quam sit ea, quę fertur sine hac solemnitate, sed maioris erroris.

e Canonis. Et hæc est pęna criminis. Abb. in rub. eo. in prin.

f Iudicis. Et hæc pæna contumaciæ. Abb. in rubri. eo. in prin. & in c. reprehensibilis, post princ. de app. fac. 11. q. 3. capitu. cũrę.

Sciendum est. Hæc pars subdiuiditur in 3. partes, in quarũ prima demõstratur in quibus casibus quis excõicetur a iure, in secunda afferũtur limitation. ad istam excommunicationem, in tertia habetur quis possit absoluere excommunicatum a iure, secunda ibi, ex contrario, tertia ibi, quod autem, quoad primum casus ita potest in communi figurari. Quidam percusserunt non tantum clericos, sed etiam religiosos, & conuersos, quidam uero in huiusmodi facto consenserunt, imo quosdam eorum in carcere retinuerant, cæterum percussores isti nonnulli id fecerunt de mandato cuiusd. Abbatis, nonnulli vero de consensu ipsorummet clericorum, vnde fuit quæsitum, an omnes essent excõmunicandi, uel potius excommunicati declarandi, nullus enim debet puniri nisi facta delicti probatione, l. cum reis. C. de pœn. propterea non uidetur conueniens aliquem excommunicare ipso iure, sed dato obiectionem non concludere, oppositum tamen esset dicendum, si de mandato superioris id contingat, uel de consensu clerici, quia in huiusmodi casibus cessat dolus, & culpa. arg. cap. scienti, de reg. iur. in 6. Solu. tamen ut in tot. hac parte cauetur, quia grauitas huiusmodi excessuum cognoscitur ex hoc, quod non persona singularis, sed ordo clericalis iniuria inde afficitur, & ideo grauiori modo debebat puniri. Non obst. prima obiectio, quia illa lex intelligitur de pœna imponenda per hominem, secundo qñ lex ipsa aliquẽ ipso facto punit uirtualiter, primo dr̃ etiam admonere, & ideo ex parte ipsius delinquentis non uidetur necessarium aliud probare: ad secundum uero dico, ipsam non concludere, quia nec superior potuit id concedere, nec ille clericus consentire, cũ talis licentia, & consensus tendant in iniuriã ordinis clericalis, ut dixit, & ideo delinquẽtes sunt ad minus in culpa. No. 1. quod constitutus in aliqua dignitate, non potest aliquẽ actũ celebrare, uel consentire celebrari quo dignitas illa læ-

casus, [a] in quibus adeo quis delinquere existimatur, ut nulla expectata iudicis pronunciatione ipso iure excommunicationis uinculis innodetur, quod quidem quamquã innumerabilibus proprio exemplis declarari possit, vnius [b] tamen tantum prosecutione contenti erimus.

Qui Deo dicatos homines corporaliter offendũt, incidunt in excommunicationem latæ sententię, a qua non possunt absolui, nisi per Papam. h.d.

Si quis igitur in clericos [c] regulares monachos [d] professos vel nouitios, [e] vel conuersos [f] violentas [g] & impias manus [h] iniecerit, ipso iure canonis incurret sententiam, a qua pręterquam a Romano Pontifice, vel eius de latere legato, [i] a quoquam absolui non poterit.

Complices inferentium manus uiolentas clericis, pari pœna cum inferentibus puniuntur. h.d.

Sed & si manus quis uiolentas non iniecerit, inferenti tamen, vel auctor, [k] vel fautor, uel adiutor fuerit, aut factum ratum habuerit, [l] pari pœna illum plectendum

la lædatur, facit cap. si diligenti, de for. competen. No. 2. casum in quo limitatur reg. scienti, de reg. iur. sup. tit. Not. 3. casum in quo clericus, religiosis, & conuersus in iure æquiparantur. Not. 4. percutere clericos adeo esse laicis prohibitũ, ut nec etiam de licentia & consensu id facere valeant.

a Casus. De quibus not. in ca. eos, eo. in 6. & per Hosti. in sum. eod. §. quis possit, & latissime per Ioa. de Lign. in tracta. de censura ecclesiasti ca. §. 7.

b Vnius, & ca. Sic in l. ita vulneratus versic. multa autẽ iure ciuili. ff. ad le. leg. Aquil. & in le. scire, §. fin. ff. de excusa. tuto. & ab vno disce omnes, inquit Poeta. fac. l. si quis obrepserit. ff. de fals. argum. contra vtentes multiloquio.

c Clericos. Et si esset tantum psalmista, quia & is clericus dicitur, c. cleros dist. 21. & 17. q. 4. cap. si quis suadente, ubi not. cap. non dubium. eo.

d Monachos. capi. parochianos. eod. Sed nunquid monachus possit agere iniuriarum? Respon. not. sed aget, monasterium. vel eius syndicus, sicut de iniuria seruo illata agit dominus, & nõ seruus, §. seruus. Insti. de iniur. Sed an, saltẽ possit remittere? Rñ. nihil agit & adhuc monasteriũ aget, sicut nec filius remittens adimit ipsi patri iniuriam. l. 1. §. vlque. ff. de iniur. Sed bene poterit monasterium remittere talem iniuriam, vt no. in d. cap. parochianos. Secus est in sæculari ecclesia: q̃a nõ posset remittere iniuriã factã clerico, arg. 7. q. 4. c. q̃squis.

e Nouitios. Nec obstat, quod forte cras poterit esse merus laicus deponendo habitum, & renuendo professionem: quia idẽ est in clerico constituto in minoribus ordinibus, q̃a tamẽ gaudet hoc priuilegio. 7. q. 4. cap quisquis, nisi dicas quod ordines tenentur et a coniugato. Arg. contra l. statu liber. ff. de statu lib. fac. c. religiosi, §. 1. eo. in 6.

f Conuersos. Cap. nõ dubium, & c. parochianos. eo. Sed an hoc procedat in conuersis ecclesiarum sæcularium? Et non videtur, arg. cap. lex continentiæ. 17. q. 1. tu dic contra, ex quo enim se & sua tradiderunt diuino obsequio, siue in sæculari ecclesia, siue in regulari causa censentur ecclesia

sticæ personæ, & ex toto translati sunt in forum ecclesiæ, vnde habent immunitatem ecclesiasticam, & hoc est benignius, vt scilicet illorum gaudeant priuilegio, quorum unam & religionem assumant. c. recolentes, de statu monach. quidam tamen contra, ut not. in cap. non dubium.

g Violentas. Idem interdum, si non violentas, ut infra eod. §. uolentem.

h Manus. Idem si pedes, puta, quia calce percutiat clericum, uel si spuat vel in eum aquam vel lutum profundat. Quid si uestes scindat? Et idem uidetur quia violentia fit personæ, nam quæ religiosis, & capitulo lege quæ religiosis. ff. de rei ven. & not. in cap. si quis suadente. 17. quæstione 4.

i Legato. Capitul. ea noscitur, & capitu. ad eminentiam, & cap. quamuis, eodem, & habent hoc ex officio legationis, ca. quod translationem, de offi. legat. alii uero legati, qui de latere Papæ non mittuntur seruent quod dicitur in cap. pen. de offi. leg.

K Auctor. Capitu. quantæ, unde sumitur, & cap. mulieres eodem, puta mandato. Sed quid si antequam clericus verberetur, reuocatur mandatum, mandatarius tamen percussit antequam notitia reuocationis ad eum perueniret? Respondeo, apud Deum quidem non tenetur, secundum Bartholo. Brixien. & Ioannem Andræam. Quid autem sit apud ecclesiam militantem? Varie per doctores differitur, vt apparet ex his, quę notant. in capitulo mulieres, & in capitulo cum quis. eodem in sexto.

l Ratum habuerit. Factum scilicet prius suo nomine, capitulo cum quis, eodem in 6. puta, si tui contemplatione famulus tuus, vel amicus clericum, qui tibi iniuriam intulerat, percussit, quem tu postea recepisti, & magis amicum habuisti, & sic ratum habuisti. At si corde tantum ratum habuisti. sed hoc per aliqua exteriora apparere non potest, apud Deũ quidem ligatur, non apud ecclesiam, quæ de occultis non iudicat, cap. sicut nobis, de simon. & notat in d. capitu. cum quis. Sed si ratum habes factum non tuo nomine uti

que

que peccas, sed hac excõicatione non ligaris, d.c 2. cum quis, & cap. ratum, de reg. iur. in 6.
a Interpretata. Cap. quantæ. eod. sic distin. 83. §. 1. ver. non est grandis. & ca. seq. & dist. 86. ca. pasce. l. necare, ff. de lib. agno. & ita videtur peccare qui libet, qui non defendit alium si potest. 23. q. 3. c. non inferenda, & c. fi. & si non potest aliter, defendat saltem clamore. l. 2. §. hoc autem. ff. ad S.C. Syllan.
b Possunt. Tripliciter hanc potestatem interpretari possumus. Primo generaliter, & indistincte, sicut uerbum sonat, ut sit sensus quod quilibet, qui potest obuiare, & non obuiat incurrat in hanc excommunicationem, quã tenuit Ioã. & alii quidam ante Hostiens. ea ratione,

catholica sanxit auctoritas, eos etiam delinquẽtibus fauere interpretata [a] qui cum possunt [b] manifeste sceleri desinunt obuiare.

Detinens uel ducens clericos in uincula incurrit excommunicationem latæ sententiæ nisi faciat de uoluntate suorum prælatorum. h.d.

Interdum etiam si nullam corporis læsionẽ [c] clericis, quis intulerit, excommunicationis, tamen penã nõ euadet, vt puta si laicus in publica, vel priuata custodia illos detinuerit [d] vel in vincula coniecerit [e] nisi tamẽ id de mandato [f] faciat prælatorum, quorum illi sunt iurisdictioni subiecti, [g] tũc enim circa excommunicationis metum. & capere clericos, & ad iudiciũ violenter [h] ducere laici poterunt, cum hoc non ipsi,

quia hoc pertinet ad poblicum ius, disti. 1. cap. ius publicum. vnde ob publicam vtilitatem, hæc materia large videtur accipienda, fac. l. sunt personæ, ff. de relig. & sumpt. fune. & fac. quia pro huiusmodi, iniuria competit actio popularis. Sed hæc interpretatio videtur nimis dura, ac grauis, cum vt solum periculum vitam possim hanc excommunicationem incurrere. Secunda, est, quod lex in ca. quantæ. eo. vnde hęc littera sumitur, intelligatur de potestate, quæ non solum est facti, sed etiam sonat, in ius. Vnde dicunt, quod hoc, pertinet ad solos prelatos, siue iudices, siue alios qui ratione potestatis ad hoc tenentur. 24. q 4. c. forte. & c. duo. Et secundum hos, si ego, qui nullam habeo potestatem video, quod aliquis vult verberare clericum sine mea auctoritate, vel consilio, si non prohibeo, non ero excommunicatus, licet forte pecem, quia ipsum non defendo cum possim, & de his per Host. in summ. §. quis possit excommunicare, versicu. quintus. Alia & tertia est interpetratio vt intelligatur etiam in non habente potestatem seu iurisdictionem, dummodo dolose iniuriam inferri patiatur. secus si non dolose, sed negligenter, vel quia non vult se immiscere rumoribus aliorum, & hæc fuit in no. & aliorũ quorundam, & placet Abb. in d. ca. quantæ, quia videtur probari. 17. q. 4. in ca. si quis suadente, & illis verbis, suadente diabolo, quæ designant dolũ vbi ergo cessat dolus, cessat etiam illa dispositio, & fac. in simili l. pen. C. de adul. & l. 1. C. de sica. Sed nunquid eo ipso, quod quis fuit præsens. & non obuiauit, presumetur dolus? Respon. vt per Abb. in c. d. quantæ, in fi.
c Corporis læsionem Nota. ex hac litera, & ex c. nuper. eo. vnde sumitur, ꝙ detento in custodia seu vinculatus ex hoc solo non dicitur pati corporalẽ læsionem, hoc ideo secundum Abb. in d. c. nuper. quia vinculatio vel districtio non fit ad pœnam, sed ad custodiam. l. aut damnum. §. solent. ff. de pœnis. vnde consideratur quod fit principaliter cap. cum uoluntate, eod. leg. verum. ff. de fur. facce. §. cæterum, institu. ad legem Aquiliam. & facit hoc ad statuta facientia mentionẽ de lesione corporali.
d Detinuerit. Quia attenditur sola violentia nõ modus, fac. c. cõtingit. eod & per Abb. in cap. nuper eodem.
e Coniecerit. Nota æquiparationẽ carceris et uinculorem. Vnde dicit alias lex non referre, utrum quis uinculis, an, parietibus contineatur. l. succurritus, in fi. ff. ex quibus cau. maio.
f Mandato. Sed nonne sufficit generale mandatũ quod continetus 24. quæstio. 7. cap. princeps regum? Respond. non sufficit. sed speciale mandatum hic expectandum est, quamdiu enim non est notum ipsos esse incorrigibiles, & traditos curiæ seculari, non licet hoc facere sine mandato prælatorum, quia adhuc sub regula clericali tenentur etiam depositi. 81. distinctio. capie. dictum, nisi se enormitatibus immisceant, cap. cum non ab homine, & cap. perpendimus, eodem.
g Subiecti. Tam. in criminalibus, quam in ciuilibus. nec enim sufficeret prælatum iurisdictiorem habere tantum in ciuilibus. Vnde infertur, quod rector vniuersitatis, cum ad eum nõ spectet corrigere criminosum clericorum, non poterit etiam impune mandare capi scholarem clericum, nec familia ca. plenes tunc esset excusata, secundum Abb. in cap. vt famæ, eodem, vnde sumitur, vbi quinam sint tales prælati, qui talẽ habent potestatem.
h Violenter. Argumentum contra, capitul. vniuersitatis, eodem. Solutio. quidam, quod contrarium loquitur de clerico corrigibili, hic de non corribili. hæc non bona: quia de mandato prælati licite per laicum clericus capitur, quantumuis corrigibilis, capitul. si clericos, eodem in sexto, vnde dic, quod contrarium loquitur de verberatione, hic in captuca & detrusione, vt notat. in dicto capitulo clericos, & per Abbat. in dicto capitulo vniuersitatis, & capitul. vt famæ, eodem. & facit hæc responsio pro Anton. & Ancharano tenentibus, quod clericus non possit per laicum birroarium torqueri, quod licet de iure verum sit, contrarium tamen seruat consuetudo, & male, vt per Abbat. in locis supra allegat. forte id accidit, quia in torquendo requiritur quædam

dexteritas & aptitudo, quam nõ habent nisi qui id frequenter exercent.

a Quorum auctoritate. Qui enim per alium facit, per seipsum facere uidetur, c. mulieres eod. & ff. de admin. tut. l. ita tamen. §. gessisse, le. 1. §. deiecisse. ff. de vi & vi arma, & omnia nostra facimus, quibus auctoritatem nostram impertimur, leg. 1. §. sed neque, Cod. de vet. iur. enuc.

b Non amplius. Id est, cum moderamine inculpatæ tutelæ, alias si modum excederent, tenerentur, argu. c. olim in fin. ubi de hoc, de restitut. spol. & ff. ad leg. Aquil. le. si ex plagis. §. tabernarius.

c Non procedit. Vt in c. uniuersitatis, eodem. vnde sumitur.

d Seruitio. Nota ergo, quod obligatis ad seruitium alicuius non tenetur illi obtemperare in illicitis, & a iure prohibitis & si obtemperauerit mãdato non obstante punitur, & idẽ est in seruo, quod plus est, l. ad ea, ff. de reg. iuris, quia ex quo Deus, vel princeps prohibet, non debet quis magis obedire domino suo, quam Deo, vel princip. & fac. fac. cap. Iulianus. & c. si dominus, & cap. qui resistit. 11. quæstio. 3. Quinimo nec Papæ est obtemperandum, quando ex eius mandato secuturum est scandalum, vel peccatum. Innoc. in c. inquisitioni. eo. Nam Papa non habet auctoritatem peccandi, & per consequens eius auctoritas non excusat, c. 1. dist. 40.

e Subsistente causa. Qui ergo aliter facit quam debeat, non excusatur, c. sacro, & ca. vniuersitatis eo. & sic neque in facto, neq; in modo debet esse peccatũ. c. Pisanis, de rest. spol. Arg. cõtra, quod potius causa facti, quã ipsum factum considerari debeat c. occidit, 23. q. fin. & c. cũ dilecti. 21. de accus. l. verum. ff. de fur. nec refert vnde crimina claruerint dum corrigatur, 23. q. 3. c. ecce. Sol. cõtraria procedunt, quando modus procedendi non est de substantia: secus si modus procedendi est de substantia exemplum in sententia, quæ nõ tenet, quamuis iusta, omissa citatione, vel ordine iudiciario, vt i c. ecclesia. de cõsti. & per Ab. in d. c. vniuersitatis

f Non euadent. Etiam si uerberati consentiant, c. contingit, eod. §. volentem, infra eo.

g Per seipsum. Sic. 5. q. 5. c. illi qui. & c. uniuersitatis. eod. Arg. contra, in ca. non liceat, dist. 86. & in auth. sed neque. C. de epis. & cler. aliud in episcopo, & specia le est in eo, qui propriis manibus nullum percutere debet, cui sanctitas ignoscendi gloriã dereliquit. le. si quis in hoc. C. de episc. & cleri. & quando non reperiret aliũ posset hoc episcopus facere etiam per seipsum, no. in d. capi. non liceat, fac. not. distin. 45. in sum.

h Iubebit. Moderare tamen, ita quod non excedat debitam correctionem alias poterit appellari, cap. irrefragabili. de offici. ordi. puniri etiam debet talis, c. de priore, de app. & incideret etiam in canonem, quia moderata duntaxat castigatio permissa est, capitu. cum uoluntate. §. 2. eod. & §. item si qui. infra, eod.

i Volentem. Idem si seipsum irato animo vulneraret, vel grauiter. Percuteret, quia si incidit in excommunicationem, ut traditur in capi. contingit, eod. fac. cap. si non licet, 23. quæstio. 5. vbi Archid. & per Ioan. Andr. in cap. 1. de vit. & honesta. clerico. in 6. & per Domi. in cap. si quis abscideri, & cap. partem, distinct. 55. argum. contra in l. si damnũ. § si ipse seruus. ff. de pac. Sol. ut per Anto. de Butri. in c. ex parte. 2. de corp. viti. & in hoc tenet aliqui, quod statutum imponens penam percutienti cõmprehendat etiam percutientem seipsum, vt per Io. And. in add. ad Spec. in titu. de Pœ. in prin. uer. sed quæro sed in hoc non est sem per eadem ratio in seipso, quæ in alio. & propterea si statutum permittit bannitum impune occidi, non poterit bannitus seipsum interficere. Bal. in l. 3. ad fi. C. de ser. fug.

K Incurret. Sed quare excusatur, qui loco percutit clericum licet inuitum, ut c. 1. & nõ qui percutit uolentem? Rñ quia ille temerarias manus inijcit, c. uniuersitatis. eo. Item causa ulciscendi iniuriam suam uidetur hoc facere. Itẽ quia manus suæ uit, licet non iniuriando, arg. 14. q. 6. nõ sic ille, qui loco

sed illi, quorum auctoritate [a] hoc faciunt agere uideantur, dum tamen non amplius [b] eorũ se extendat uiolentia, quam defensio clericorum exigit.

Si abbas imperet laico, ut monachum etiam causa disciplinæ uerberet, uterque incidit in excommunicationem, secus autem si imperet clerico ex causa necessitatis. h. d.

Quod autem diximus non facientes, sed eos, quorum fit auctoritate quid facere videri absolute non procedit. [c] Nam si laicus, qui in abbatis ipsius seruitio [d] commoratur, eiusdẽ iussu in clericum, vel conuersum, vel monachum, etiam subsistente causa [e] manus iniecerit, tam qui tales uerberari præcipit, quam qui mandato uerberat alterius, excommunicationis sententiam non euadent. [f] Nam si disciplinæ regularis gratia id faciẽdum sit, uel abbas id per seipsum [g] faciet, uel si necessitas urgeat, per clericum uel monachum id fieri iubebit. [h]

Tam percutiens uolentem clericum, quam clericus consentiens sunt excommunicati. h d.

Volentẽ [i] quoq. clericum, si quis percusserit, nihilominus excommunicationis censurã incurret. [k] Vt responsum est de eo clerico, qui cum laico iniuriã intulisset, uolens secundum

loco percutit, vt not. in capit. contingit, eod. vnde sumitur.

a Consuetudinem. Not. ualere consuetudinem, qđ offendens possit se subiicere iudicio offensi pro satisfactione, pro hoc. c. Quintavallis, & ca. ueniens, de iureiu. ꝙ tñ est duobus modis restringendum. Primo, ut hæc subiectio non sit absoluta, sed tanquam facta in arbitrium boni viri, nec ẽm posset facere offensum arbitrum & iudicẽ in cã, & facto suo, l. pen. ff. de arb. l. uni C. ne quis in sua cau. & no. in d. c. Quintauallis. Secundo, quando per satisfactionem non ingeritur uulneratio, nam nemo est dominus membrorum suorum. l. liber homo. ff. ad l. Aquil. ut tradit Bar. in l. 1 §. usque ff. de iniu. & p Ab. in c. cõtingit. eo.

consuetudinem [a] patriæ pro iniuria illata offenso satisfacere, sponte sua fustium se subiecit percussionibus. [b] Quamquam enim hæc manuum iniectio non sit uiolenta, tamen iniuriosa [c] uidetur, & Canon respexit non tam fauorem clerici ordinat, quam clericalis ordinis. [d] Vnde hoc casu, tam percutiens, quam seipsum percussionib. sponte subiiciens, excommunicationis sententia innodabitur. [e]

Ponit tres casus, in quibus percutiens clericos in Canonem lata sententię non incidit. h d.

Ex contrario [f] accidit interdum, ut etiam pro uiolenta manuum iniectione excommunicationi quis non subiicitur. Veluti, si clericum sibi manus inferentem, [g] ita quis incontinenti vim repellat, ut læsionem inferat. [h] aut in eum quem cum uxore, [i] matre, [k] sorore uel filia

b Percussionibus Sed an tot incurrantur excommunicationes, quot inferuntur percussiones? Respon. non, vt per Ioã. And. c. delictum, de reg. iur. in 6. & per Abb. in c. contingit. eo. fac. not. per Bar. in l. nunquam. ff. de priua. delict.

c Iniuriosa. Sed quomodo dicitur iniuriosa cũ. uolenti nõ fiat iniuria. 33. quæstio. 5 capit noluit & l. 1. §. usque adeo. ff. de iniu. & l. cum donatione. C. de transact. & l. nemo. uidetur. ff. de regul. iur. Respon. iniuria dicitur fieri ecclesiæ, unde cũ pertineat etiam ad alios, non potest quantum ad alios remitti. 33. quæstio. 4. capit. si is qui, & cap. cum desideres eod. Sic filius remittit iniuriam q̃tum ad se, non quãtum ad patrẽ. d. §. usque adeo. fac. l. iurisgentium, ff. si paciscor. ff. de pac. & c. Salonitane. distin. 6. & traditur plene per Doct. in c. contingit. eo.

d Ordinis. Cui renunciari non potest. c. si diligẽti, & significasti, de foro comp.

e Innodabitur. Sed diuersimode percutiens ẽm ipso facto, subiicit se per sententiam. vt nota. Abb. in cap. contingit. eo, Sed contra hãc declarationem opponitur. Nam communicans criminoso in crimine propter quod incurrit excommunicationem, est excommunicatus ipso facto, sed iste clericus communicat percutienti cum in crimine percussionis, ergo incurrit eandem. excommunicationem cum ipso. capit. nuper. eodem. Solut. aliud est participare cum excommunicato in crimine aliud subiicere se misericordie alicuius, cum possit cogitare illum remissurum offensam. Vel sol. aliter vt per Ioan. Andreæ. & panormi. in d. c. contingit.

¶ Ex contrario. CASVS. Quidam clericorũ percussores excusabant se ab excõicatione, aliqñ ratione defensionis sui, seu rerum suarum, aliqñ ratione qua clericus erat incognitus ob mutatum habitũ & aliquando ratione officii, unde fuit quæsitum, an talis excusatio esset admittenda, quia istud canonis priuilegium non clerici, sed ordini clericali dicitur esse concessum. vt supra est deductũ propterea excusatio ista non uidetur legitima S... lu. tamen ut hic habetur, quia ex cõicationis sententia, neque etiam a iure est fereda nisi legitima culpa præcedat, qđ non contingit in casu proposito, propterea nec est obiectio aliquid concludit, iuxta no. in c. 1. de iudiciis Not 1. ꝙ defensio est nobis permissa, nõ tantum respectu rerum nostrarum, sed etiam respectu personarum, quæ nobis aliquo vinculo sunt coniunctæ. Nota, quod qui dilinquit contra priuilegium sibi concessum. meretur ipsum amittere No. 3 qui hẽt ius maioritatis super alios, dicitur etiam habere aliquid iuris correctionis.

f Ex contrario. Ideo ex contrario, quia in superioribus paragraphis ponuntur casus in quibus qui incurrit excommunicationem etiã quod manuum iniectio non vt violenta, nunc sequuntur casus, in quibus pro uiolẽta manuum iniectione talis excõmunicatio non incurritur.

g Inferentem. Tunc enim ideo excommunicatus non est offendens clericum, quia iure naturæ licet vim vt reppellere. l. vt vim. ff. de iust. & iu. cap. si uero. 1. unde sumitur. & c. ex tenore. eo. seruato tamen moderamine inculpate tutelę, ca. significasti. 1. de homi. & amplia hoc etiam in clerico asportante res laici. nam pro recuperandis rebus licet clericum cum predicto moderamine inuadere. c. olim, 2. de rest. spol. & per Abb. in cap. cum non ab homines, uer. & optime facit. de iud. & in d. c. si uero non sufficit ergo ad incurrendum hanc excommunicationem solum factum, sed iniuriandi animus requiritur.

h Inferrat. Intellige hoc quando clericus uolebat iterum percutere, sed clericus percutiens desistit, quia tunc ipsum percutiens esset excommunicatus, quia nõ esset repellere uim, se uindictam exercere, secundum Abb. in ca. si. uero. 1. eod. ad hoc. c. olim. 2 de rest. spol.

i Vxore. Etiam non cognita dum sit sponsa de præsenti. quia ... lex permittit illam accusari iure mariti. l. si uxor. §. 1. ff. de adult.

K matre. Quid in auia, & aliis ascendentibus. Et

turpiter [a] se gerētem inuenerit, manus uiolētas iniecerit. Idem statuitur & de eo, qui illum percusserit, quem probabiliter [b] ignorabat esse clericum.

Interficientes clericos, qui posthabito habitu cōmittunt enormitates, non sunt excommunicati. h. d.

Quinimmo & si occiderit [c] quis clericos, vel presbyteros, qui cōtempto clericali habitu [d] sceleribus sese immiscuerint [e], in odium clericalis excessus [f] Canone latæ sententiæ minime coercebitur [g], frustra [h] enim ecclesiæ implorat auxilium, qui in ecclesiam ipsam committit.

Qui ratione officij vel intuitu disciplinæ clericos percutiunt, non sunt excommunicati. h. d.

Item si qui rōne officii [i], quod obtinet in ecclesia, aut si clerici seniores pueros, vel adolescētes in minoribus [k] ordinib. constitutos diuinumtur bantes officium, uel ēt, si qui magisterii uel prælationis obtentu subditos & scholares correctionis causa percusserint [l], excommunicationis sententiam non incurrent. Quod & de his intelligendum est, qui aliquos de familia sua uel propinqnos inferiorum graduum [n] simili modo, ut ab excessibus prohibeantur, & scientia bonisq. moribus informentur, corrigendos duxerint, &

Idem videtur. l. appellatione. ff. de ver. sig. tu dic. literam hanc, & si vero. 1. vnde sumitur eo. restringendam ad personas tantum expressas, vt per glo. Io. And. Pan. & alios, in d. c. si vero.

a Turpiter. Ignoscit enim lex iusto dolori. l. Gracchus. Co. de adult. & lex sic inuētum permittit occidi. l. quod ait lex. §. qđ ait. ff. de adul. licet hoc non permittant canones c. inter hæc, & ca. admonere, 33. q. 2 & no. in d. c. inter hęc.

b Probabiliter. Vt quia incedebat in habitu non cōgruenti ipsi clerico, & deferebat tonsuram more quorundam laicorum deferentium eam tempore æstiuo. Quid si & habitum & tonsurā deferebat & credens illum clericum percussisti? Dic quod non incidis in excommunicationem, vt plene traditur in c. si vero, 2. unde sumitur, nemo enim sola sua opinione excommunicatur, licet propter ista accidentalia grauius peccet, vt not. in c. in audientia, eo.

c Occiderit. Nedum uulnerauerit uel percusserit.

d Habitu. Concor. c. cum non ab homine, unde sumitur, & c. perpendimus, & c. in audien. eo. & fac. l. nem apud Labeonem. §. si quis virgines. ff. de iniu. & l. senatoris filia. ff. de ri. nu.

e Immiscuerint. Secus si se nō immiscuissent sceleribus, quia tunc non perdūt priuilegiū clericale ob solam non delationem habitus. c. si vero. 2. c. in audientia, vbi no. & per Abb. in d. ca. cum non ab homine, & latius in c. perpendimus, eo.

f Excessus. Et terrorem correctionemque similium.

g Coercebitur. Asperior tamen pęna imponetur. c. cum non ab homine, eo. in fin. Nam ex persona augetur crimen, dist. 40. c. homo. l. omne. §. 1. ff. de re milit.

h Frustra. Sic. c. fi. de immu. eccl. & in c. 2. ne cler. vel mo. & 17. q. 4. c. frater. & c. in audientia, eo. unde sumitur, & l. quia frustra. ff. de usu. & l. auxilium in fi. ff. de min. & l. isti quidem, ff. quod met. caus.

i Officij. Nota ergo, q ratione officii licet, quod alias non liceret, hoc ideo, quia ex quo alicui commissum est officium, censentur commissa & alia siue quibus commode officium expediri non potest, concor. c. cum voluntate. §. fin. eo. vnde sumitur. Sic & iudex compescere pōt omnes turbantes & impedientes iurisdictionem suā, c. 1. & c. præterea, & c. prudentiam, & ca. suspicionis, de offi. delegat. & §. sed siue supp. de iudi.

K In minoribus. Constitutos ergo in sacris ordinibus, licet & hi turbent officium, percutere non poterunt, quia ex eo, quod specialiter de istis permittitur, de aliis prohibetur, cap. qualis, dist. 25. & ca. nonne, de præsumpt. l. cum prætor. ff. de iudi. & honorabilia membra exceptis grauiorib. culpis verberibus subiici non debēt. dist. 45. c. cum beatus agatur ergo cū ipsis admonitionibus, & si se nō correxerint, suspendantur, c. dolentes de celeb. miss.

l Percusserint. Leuiter tamen, ca. 1. & c. cum voluntate. §. fi. eo. modica enim tantum castigatio permissa est docenti. l. 5. in fi. ff. ad l. Aquil. cum l. seq. & humilis debet esse doctrina magistri, & c. humilis, de maio. & obed. cum concor. ibi alleg. alias inciderent in canonem, vt not. in d. § 1.

m De familia. Cap. cum uoluntate. §. fin. eod 23. quæstio. 4. ca. duo ista, & distinctio. 45. ca. disciplinam, qui enim domesticorum suorum curam non habet, fidem negauit, distinct. 47. §. necesse, versicul. hinc etiam Paulus, fac it l. si filius. Cod. de patria potestate, & leg. unica. C. de emenda. propinquo.

n Graduum. Secus si sint in superioribus, quia liberantur a patria potestate saltem quo ad spūalia & quo ad percussiones, ut deferatur sacro ordini, imo gl. c. cum uoluntate. §. 1. eo. tenet sacrum ordinem indistincte liberare a patria potestate, quod non est uerū, ut per Inn. & Host. in c. indecorum. de ætat. & qual. & per Ab. in d. §. fi.

Com-

aliis casibus compluribus [a].

Ex causa potest quis absolui ab alio, quam ab Apostolico h d.

Quod autem supra diximus, ab hac excommunicatione, ab alio, quam ab Apostolico, aut eius legato absolui neminẽ posse, nõ est perpetuum. Nam si quis excommunicationis latæ sententiæ vinculis innodatus, in mortis articulo [b] cõstitutus reperiatur, aut capitales habeat inimicitias, [c] aut alias iustas [d] excusationes, ita vt sine periculo Apostolico se nequeat conspectu præsentare licebit diœcesano [e] episcopo iuramento [f] secundum morem ecclesie recepto sibi absolutionis gratiam impartiri.

Cessante causa, cessat effectus h.d.

Periculo tamen, & impadimento cessantib. quam cito commode [g] poterunt, ad sedem Apostolicam se præsentabunt mandatum illius super negotiis, pro quibus excommunicati fuerant humiliter recepturi, & prout iustitia suadebit satisfacturi, alioqui si id facere contempserint (ne temere et impune censuræ ecclesiasticæ illudatur) ipso iure in eandem sententiam recidet quod generaliter constitutum est, quotiescunque legitima subsistente causa [h] ab alio quis quam ab eo, a quo alias de iure absoluẽdus fuerat absolutionis beneficium consecutus fuerit, & quibusdam casibus similibus [i].

Si modica sit illata iniuria clerico, uel qui intulit, nõ prouectæ sit etatis, potest Ordinarius absoluere eũ, qui incidit in Canonem latæ sententiæ. h.d.

Itẽ si non enormis, sed modica & leuis [k] iniuria.

Quod autem. CASVS. Cum quidam fideles præsupponantur excõmunicati a iure ob diuersos excessus, accesserunt ad episcopum loci, a quo petebant absolutionẽ, qui uidens excessus istos esse uarios & diuersæ grauitatis dubitauit de sua potestate, quia licet ipse dicat habere potestatem absoluendi nisi specialiter prohibeatur, ca. nuper, eodem, tamẽ grauiora dicuntur superiori reseruata, ca.4. de offi. legati. Qua de re Sol. ut hic habetur, quia potestas ista absoluendi fuit inferioribus prælatis & episcopis aliquando concessa, & aliquando denegata, secũdum quod magis expediens erat pro salute fidelium, qui facilius retrahuntur a malo vna via quã alia, qua ratione considerata, nec etiam obiectio aliquid concludit, cum utraque pars aliquando uerificetur. Not. primo, diuersos casus in quibus habetur limitatio eorum, quæ principi sunt reseruata. Nota. secundo, quod cessante causa finali ipsius legis, debet cessare etiam lex ipsa, quia causa dicitur anima legis. Nota. tertio argumen. istius textus in §. monachi, quod excessus intra monasteria commissi non debent puniri extra, ne inde oriantur scandala, Nota, quarto, quod qui habet potestatem absoluendi a iure, potest etiam causam delegare, cum expediens fuerit.

a Compluribus. De quibus latè per Host. in sum. eo. §. quis possit excommunicare, ver. super illo autem canone. & per gl. Io. c. cum uoluntate. § fi. eo. & alias sæpe.

b Articulo. Cap. non dubium, ca. de cætero, ca. quod de his, c. quamuis, eo. c. si quis suadente. 17. quæstio. 4. generalis enim reseruatio absolutionis non extenditur ad casum mortis, c. eos qui, eodem in 6. per Ab. in c. pastoralis. §. præterea, de offi. ordin.

c Inimicitias. Etiã si ipsemet dederit causam inimicitiis, nec. n. põderatur quæ sit causa inimicitiæ arg. l. nec timorẽ, ff. quod met. caus. & cap. veniens, de spon. & per Ab. in ca. de cætero, eodẽ vnde sumitur, licet alias causa debeat esse iusta, ut in d. c. de cætero, & hic.

d Iustas excusationes. In omni enim edicto rationabilis excusatio excepta, c ex parte, de offi. deleg & c. quãdo, de rescr. fac. c. ea noscitur, eo.

e Diœcesano. Et non aliis inferioribus, nisi fortè in summa necessitate, de quo dic, vt per Ab. in c. monachi, eo. & in ca. de cætero, vnde sumitur.

f Iuramẽto. Cap. de cætero, c. quamuis, ca. qđ de his, eo. & promittens in tali iuramento quod quã primũ cessabit impedimentum se conspectui Apostolico præsentabit, mãdatum super hoc excessu recepturus, c ea noscitur, in fi. eo. & hoc ꝑ hic dr̃ intellige ẽt in aliis casibus, c. eos, eo. in 6. & per Ab. in d. c. de cætero.

g Cõmode. Non tamen delict. vt l. continuus. §. dũ ita. ff. de ver. oblig. & fac. c. eos, in. 6. vnde sumitur.

h Causa. De quibus causis in c. ea noscitur. & in c. de cætero, eo. & supra. §. prox.

i Similibus. De quibus in c. eos, §. fi eo. in 6.

K Leuis iniuria. Quæ autẽ dicatur leuis granis iniuria. erit in arbitrio iudicis. §. atrox. Inst. de iniur. fac. c. cum illorum, & quod ibi not. eo. et per Spe. in tit. de iniu. §. nũc dicamus, ver. quę aũt dicantur.

fuerit clericis irrogata, inferens per epm[a] absolui poterit.[b] Itē ætatis [c] intuitu iuris rigor mansuetudine temperatur. Vnde si in pueritia cōstitutus [d] in Canonem inciderit sententiæ promulgatæ, siue ante, siue post [e] pubertatem sese absolui postulet, diœcesanus episcopus absolutionis beneficium impartiri poterit [f].

Monachi se inuicem vel conuersos percutentes, sūt ab abbate vel episcopo absoluendi h.d.

Monachi quoque, & aliis regulares quomodocunque [g] in claustro [h] sese inuicem percusserint; non ad Apostolicam sedem remittendi, sed secundum prouidentiam proprii abbatis [i] coercendi erunt quod si abbas non sufficit, episcopus [k] adhibendus erit.

Idem iuris seruatur in monialibus quod seruatur in monachis h.d.

Simile [l] statuitur de monialibus [m] nam si uel se inuicem, vel conuersos aut conuersas [n] suas aut etiam in clericos violentas manus iniecerint nec contra muliebris sexus verecundiam [o] & regularis obseruantiæ decorem peregrinari compellantur per episcopum [p] in cuius diœcesi [q] monasteria fuerint absolutionem consequuntur. Sunt & alii casus [r], quibus ab alio quis, quam ab Apostolico, ab hac excommunicatione absolui poterit, ut ex ipsis Decretalium libris facile apparere potest.

Ex causa certis casibus absolutio potest delegari. h.d.

His autem quibus id certis [s] casibus ex offi-

catur, & per Ab. in c. peruenit, eo. vnde sumitur.

a Episcopum. Sed non alius inferior. vt per Ab. in c. peruenit, eo. ante fi.

b Poterit. Quia leuis iniuria potest etiam leuiter emendari, c. cum dilecti, i. de accu. nec infamat, c. cū te. de re iud. & intellige etiam de laicis leuiter clericos iniuriātibus, ut per Ab. in c. peruenit, eo.

c Aetatis. Cap. fi. eo. unde sumit & d. 86. c. tanta, & c. eos, de consec. d. 3. & 35. q. 9. c. sententiam aliis quoq. respectibus tempe ratur iste rigor, vt in d. c. fi. no.

d Constitutus. Doli tamen capax c. pueris, de delict. puer. aliis iniur. ā facere nō possunt, pati vero, cle. 1. de hom. & 16. q. 1. c. illud, & not. in c. fi. eo.

e Siue post. Not. quod beneficium semel indultū minori ex quo semel cæpit habere locū non extinguit per superuenientiam maioris ætat. Ita nc. Ab. in c. fi. eod.

f Poterit. Ca. 1. ca. fi. eo. c. si quis suadente. 17. q. 4 & p Ab. ca. 2. de delict. puer.

g Quomodocunque. Dum tamen nō enormiter, vel in episcopum aut abbatem uel cleri cum sæcularem manus uiolentas iniiciant ca. cum illorum. §. quid si claustrales, eodem & nota in cap. 2. eo. vnde sumitur, & sic secundum Ab. in d. ca. 2. not quod in verbis permissiuis, quantumcūq. sint generalia, semper intelligitur exceptus casus enormis.

h In claustro. Idem & fortius, si extra claustrum quia maius est delictū id facere in claustro vbi debet seruari silētiuū. nā violatur immunitas claustri, secundum Abb. in c. 2. eo. in fi fac. cum pro causa, eo & hoc tenet Io. And. post Ab. antiquum. in c. cum illorum, eo. exprimitur autem claustrū ob frequentiorem contingentiam, sic auth. cassa & irrita. C. de sacros. eccl. fac. not. per Abb. in c. 1. de iniur.

i Propiri abbatis. Nisi monachum alterius monasterii percusserit, hoc enim casu vtriusque monasterii abbas concurrere debet in absoluendo, & cum illorum, & canonica. eo & no. in c. 2. eo.

k Episcopus. Cap. 2. c. cum illorum, ca. canonica. eo.

l Simile. Non tamen idē per omnia, quia in monialibus non excipitur casus enormis, ut in monachis, ut in hoc §. in prima notula habetur, sed episcopus illas indistincte absoluit, ut in c. de monialibus, ubi no. Ab. eo. unde sumitur.

m De monialib. Vnde infert, quod priuilegium ca. si quis suadente diabolo. 7. q. 4. non competit ratione caracteris clericalis, quia si id esset, non cōpeteret personis hic enumeratis, ut not. & Ab. in c. monialibus. eo.

n Cōuersas. Quæ non ueniunt in appellatione monialium, licet illarū in hoc priuilegio gaudeant, cap. de monialibus, ubi no Ab. eo.

o Verecundiam. l. 1. §. sexum. ff. de post.

p Per episcopum Impedit enim sexus muliebris fragilitas, ne abbatissa possit moniales suas absoluere, quia sexui fæminino claues ecclesię non fuerunt commistæ, ca. noua. de pœni. & remiss. & traditur in c. dilec. de maior. & obed.

q Diœcesi. Sed quid si monasteria essent in diuersis episcopatibus? & vna monacha percussit, monachum. uel monacham, vel conuersam, vel clericum alterius diœcesis? Respond. conuenit vterque Episcopus, vt alter alteri delegabit vices vt habetur in c. cum illorum, & c. de monialibus. eod.

r Aliis casus. De quibus per Host. in sum eo. §. qs possit excommunicare. ver. secunda regula, & noti in c. fi. de offi. ord.

s Certis, quorum pars superius numeratur, & notan-

cio [a] competit non solū per seipsos absoluere [b] verum ét aliis, cum expedire uiderint, huiusmodi absolutionem committere poterunt. [c]

Excommunicatio iudicialis est, quam infert iudex, & cui causa committitur, omnia quæ causam contingunt, censentur permissa h.d.

Iudicis siue iudicialis [d] excommunicatio est, quæ iudicis ministerio infertur. Iudicē autem hoc loco intelligimus non solum ordinarium, uerum etiam delegatum. [e] Nā si cui per Apostolicum causa etiam simpliciter delegetur, nec litteræ commissionis de excommunicatione quidquam contineant, poterit nihilo minus delegatus, concessæ sibi auctoritatis ratione contumaces (vt supra [f] diximus) ecclesiastica seueritate coercere.

Excommunicationis sententiam debet præcedere monitio, & debet ferri in scriptis, ita ut causam contineat. h.d.

Quoties autē causa [g] suberit, ut iudex subditum [h] suum ecclesiastica districtione coerceat cum medicinalis, [i] non localis excommunica

notantur ad c.fi. de offi.ord. vnde sumitur.

a Ex officio. Puta ex officio legationis, cap. quod translationem, & c. excommunicatis, & ca. nemini, de offi.del. Idem si quis habeat hoc ex priuilegio, ut Archidiaconus Bononiēsis, qui ex priuilegio absoluit excōicatos in studio Bononiensi, vel ibidem delinquentes vt no. in c.fi. de offi. ord.

b Absoluere: Quod intellige non solū de absolutione ab excōicatione, ca. si quis suadente diabolo, 17. q. 4. verū etiam de aliis excommunicationibus, arg. c. cum dilecta, de confirma. vtil. uel inutil. & no. in c.fi. de offic. ordi. & ibi sequitur Abb.

c Poterunt. No. ergo, qđ nudū ministerium est delegabile per ordinariū ca. si ubi no. de offi. ordin. Quid autem in delegato? Resp. idē se habet, iurisdictionē, puta quia fuit delegatus in causa in qua tulit excommunicationem, secus si sibi fuisset delegata sola duntaxat absoluendi potestas. Et sic procedit tex. in c. fi de offic. deleg. & tenet Abb. in c. fin. de offi. ord. Idem si alicui tale nudum ministeriū competeret, ut notauimus sup. in 1. notula de Archidiacono Bononiensi, & ita gloss. quam Abb. etiam sequitur in c. fi. de offi. ordin. & alij, in d. c. fi. §. fi. de offic. deleg.

Ioā. Bap. Iudicis. Hæc pars subdiuiditur in 2. particu. in prima habetur qui, & qualiter iudex procedere debeat excōicando, in scda quid in dubio significet terminus excōicationis, scda ibi, sed qri poterit. Quoad primum casus ita pōt figurari; quidā iudex ecclesiast. sciens nonullos subditos suæ diœcesis volebat eos excōicare nōnulla iuris solēnitate obseruata, cū eorū excessus sibi noti essent, tanquam iudicis, idque putabat sibi licitum ea rōne quod excōicatio est medicinalis, c. 1. eo. in 6. & cū de hoc dubitatū fuisset. Solu. fuit data prout hic legimus, quia si secus esset, daretur occasio aliquē sæpe, indebite condemnari, & sua defensione priuari, quod repugnat iuri, & rationi. Non obst. obiectio, quia licet excōicatio si talis, temere tñ non inferenda. Not. primo litteras alicuius commissionis, & mandati sæpe de iure multa continere, quæ in eis nō sunt expressa, sed uirtualiter sub intelliguntur. Not. secundo, quod sententia excōicationis, quæ ab homine est ferenda, ob contumaciam fertur, de qua re vide Doct. in c. 1. de iud.

d Iudicialis. Incipit secundum principale membrum huius tractatus, nam hucusque habitus est sermo de excommunicatione Canonis, quæ quodam modo legitima potest appellari, nunc de iudiciali. Est & alia quædam species, quæ nec Canonis est, nec iudicialis, ut si cui Papa concedat priuilegium & potestatem excōicandi suos manifestos malefactores, de qua indulgentia habetur in cap. ex parte decani, iuncta gl. 1. de rescr. & ī c. ex parte, đ ver. sig. & per Inno. in c. venerabili, de cē sib. & pōt concedere etiam simplici laico hanc excōicandi potestatem, nót. in capit. bene quidem, dist. 96. & in c. transmissam, de elec. & in ca. ab excommunicato, de rescrip. alius autem nemo potest, nec consuetudo, etiam immemorabilis, Ab. in cap. sacrosancta, de elec. late in c. quāto, & c. fi. de consuet. & de materia §. huius late Hosti. in sum. eod. §. quis possit excommunicare, ver. ne dum autem. & per Ioan. de Ligna. in tract. de ecclesiastica censura, §. 8.

e Delegatum. Cap. 1. & c. præterea, de off. deleg.

f Supra. Sed siue, supra de iudi.

g Causa. Sed quid si excōicandi causa nō subest, quid operabitur iniusta excōicatio? Resp. qua ad Deum nihil operatur, immo patienter tolerāti acquirit meritum, c. cum cæteri, de sent. & re iud. in 6. & 11. q. 3. c. illud, sed quo ad homines operatur: quia antequam relaxetur, debet excōcatus vitari, c. cum contingat, de offi. deleg. & c. per tuas eo. & per Abb. in rub. eod. Sed tñ non debet contemn. 11. q. 3. c. 1. no. in c. 1. eo. in 6. & in c. sac. san. eo in antiq. latissime tñ de hoc per Didac. Couar. in c. alma mater. eo. in 6. §. 7. ver. 11. in tertia concl. ad quem pro clara elucidatione huius materię excommunicationis est recurrendum.

h Subditum suum. Alias in non subditum non posset hac censura exerceri. c. a nobis, in f. eo. sententia enim a non suo iudice lata non tenet, c. at si clerici, de iudi. & 9. q. 2. per totum, & de hoc late per Host. in summa, eod. § quis valeat excommunicari.

i Medicinalis. Non mortalis, 2. quæstio. 1. capit. multi, & 24 quæstio. 3. capit. notandum, & cap. 1. eod. in sexto, vnde sumitur, & quomodo hoc intelligitur, vide per Didac. confutantem Lutherum in capit. alma mater, in princ. versi. 6. eadem

iradice,

radice, numero nono, in sexto.

a Competentibus. Non minus tribus, cap. contingit, 2. & c. sacro, eodem, & in c. 1. & c. cõstitutionem, & c. statuimus, eod. in 6. vbi habetur, quæ sit competens admonitio, & in c. reprehensibilis, de appel.

Not. casum in quo extensio fit in pænalib. contra communem reg. supra ad not.

g Censeatur? Est in promptu dubitandi ratio: quia in pænis mitior interpretatio est facienda, cap. in pænis, & c. odia, de reg. iur. in 6. l. si de interpretatione. ff. de pœn. Solui. cõtrarium procedit in pænis corporalibus & pecuniariis: excõmunicatio autẽ non est propriè pæna, sed animę medicina, vt supra eod. §. prox. vel dic, quod cõtrarium nõ procedit vbi controuenitur periculũ animæ, c. iuuenis de spons. & not. in ca. 1. de scrut. in ord. fac. Vnde regulare est, quod in foro pœnitentiali in dubio sumatur interpretatio grauioris pænæ Abb. in ca. 1. de iudi. ver. & ad hoc allego. Vel dic, quod hãc interpretationẽ induxit cõsuetudo quæ ualet admodum interpretãdo, c. litteris de spons. l. Labeo, ff. de sup. leg. l. si de interpetratione, ff. de legibus. sed non est in vsu, ut iudices ferãt minorem Abb. in c. si diligenti, versi. ex qua glo no. de foro compet.

tio esse debeat non aliter, quam competentib.[a] præmissis monitionibus [b] ad huiusmodi sententiam descender, quam etiam de scripti[c] recitatione proferet, ita vt causam,[d] ob quam profertur expresse contineat. Aliaque obseruabit, quæ tam generali[e] quam Lugdunensi[f] concilio editis constitutionibus sunt comprehensa, earũdem pænis, si contrafecerit, subiiciendus.

Iudex aliquem excommunicans, in dubio censetur inferre maiorem excommunicationem. h. d.

sed quæri poterit, si iudex illa verborum formula vsus fuerit, illum excommunico, vel simili, qua de maiori, vel minori excommunicatione quidquam non expresserit ultra magis, quis excommunicatus censeatur?[g] Et responsum est non tantum minore, sed etiam maiore censeri per iudicem illatam, quam non modo a sacramentis, & fidelium participatione exclusio, sed alii prçterea multi consequuntur effectus.[h]

Communicatus excommunicantis, incidit in excommunicationem, & iudices curare debent, quod ex communicatis ab actibus legitimis, & commercio aliorum abstineant. h. d.

Quorum ille prætereundus non est, quod

b Monitionibus. Sed vtrum possit quis conuenire & obligare se, ut possit etiam sine monitione aliqua excõmunicari? Respon. non, vt not. per Host. & Abb. in cap. P. & G. de offi. dele. uer. quoad secundum, hæc autem verba, Præcipio sub pæna excommunicationis, non inducũt excommunicationem, sed monitionem, ut per Bar. in c. clericis, de ord. ab episcopo, qui renunc. episcopatui.

c Descripti. Not. casum, in quo actus requirit scripturam de necessitate, de aliis habes in c. 1. de censi. in 6.

d Causam Verbi gratia, quia perẽptoriè citatus coram nobis renuit comparere, vel quia iussus intra talem diem Titio soluere facere recusauit, ut not. in c. 1. eod. in 6. & licet causa sit falsa, ligat nihilominus, vt not. in dicto capitulo primo, & per Abb. in cap. per tuas, eodem.

e Generali. Cap. sacro.

f Lugdunensis. Cap. 1. eod. in 6.

Sed quæri poterit. CASVS propriè non figuratur, dubitauerunt tamen quidam scholares de sententia excommunicationis lata a quodam imperito iudice sub huiusmodi verborum forma. Ego te excommunico ob excessus a te commissos, an videlicet iste dicatur in dubio excommunicatus maiori vel minori excommunicatione: in pœnalibus enim interpretatio est facienda in fauorem rei, capit. in pœnis, de regu. iur. in 6. l. penult. ff. de pœnis, in contrarium facit natura excommunicationis, quæ est, vt sit medicinalis, cap. 10. eodem in 6. Solu. vt hic legimus. & ratio est, natura, vt dixi, excommunicationis. Non obstant iura in contrarium adducta, quia ob naturam istam debent limitari, & locum habent solum in illis pænis, quo non sunt medicinales,

h Effectus. De quibus per Hostien. in summa. §. quis sit effectus, & per Ioan. de ligna. in tract. de censura ecclesiastica. §. 13. & seq. inter alios est is, quod excommunicatus non potest alium excommunicare, Butr. in ca. cum clericis, de ord. ab episcopo, qui renun. episcopa.

Quorum Ille. Hæc pars subdiuiditur in duas partes, in quarum prima habetur, quid iuris de communicantibus cum excommunicatis, in secunda vero ad not. qualiter quidam possint impune communicare cum excommunicatis: secunda ibi, interdum: quoad primum licet posset subdiuidi in alias particulas, quoniam tamen commode potest in ea casus in communi figurari; propterea est adnotandum, quod quidam fidelis fuit excommunicatus maiori excommunicatione, & propterea ex parte sua clari est iuris, quod non potest cum aliis communicare: cæterum alij fideles communicabant cum eo in locutione, in iudicio, sub prætextu quod ipse de

dit

quamdiu de excommunicatorum absolutione legitime[a] non constat,[b] qui cum ipsis communicauerint, ipsi quoque nullo obstante priuilegio[c] ipso iure[d] excommunicationem incurrunt,[e] decretumque[f] est propterea, ut ab ecclesiasticis, iudicibus seculares[g] iudices canonica promissa monitione[h] ecclesiastica cẽsura compellantur, ut excommunicatos ab agendo[i], patrocinando,[k] & testificando[l] in suis curiis & iudiciis repellant.

Defectu, qui obuenit mihi ex te, nõ potes uti contra me ad tuum commodum. h.d.

Dubitatum[m] tamen fuit, num is, qui excõicato in locutione, uel oratione[n] scienter communicat, excommunicatum ipsum a iudicio contra se instituendo summouere possit.[o] cũ

dit cautionem iuratoriam de parendo mãdatis, & ideo ẽt in sepultura, item sub pretextu quod ab ecclesia non fuit denunciatus, licet alias tamquam talis esset diffamatus, non cõicabant tamẽ in crimine, nec in contemptum ecclesiæ, & putabant ipsum corrigi, & per debitam monitionẽ emendari, unde dubitatũ fuit an isti modis prædictis cõicantes, incurrant propter id aliquã pœnam, in fauorẽ enim istorum primo facit quod excommunicatio nõ ipsos, sed illum uidetur afficere, & ideo dispositum in odiosis confirmatur per leg. sancimus, Cod. de pœnis. secundo cum in eis non adpareat culpa aliqua delicti, ut constat ex qualitate facti neque debẽt aliqua pœna puniri, supra enim sæpe est dictum pœnam præsupponere culpam. Cæterum. Solu. prout in tot. hac part. legimus, q̃a si aliter esset, excõicatio redderetur nullius valoris. Ad hoc enim vt excõicationis medicina sanare valeat, fuit necessariũ indirecte, & per accidẽs reliquos fideles ita ligare, ne cõicent cum excommunicatis, hinc intelligimus primam obiectionem non concludere, vel ob naturam excommunicationis, vel ob rationem assignatam, neque etiam obstat secunda, quia cum canones prohibeant ne fideles communicent cum excommunicatis, si postea ipsi communicant, committunt excessum, & sic constituuntur in culpa, & consequẽter efficiuntur digni pœna. No. primo, ꝙ pœna alicui imposita per accidens, aliquando extenditur ad extraneos, facit c. postulasti. de Iudæis No. secũdo proprium effectum excommunicationis verificati etiam post mortem excommunicati. Not. tertio, quod communicare cum excommunicatis cõtingit tripliciter, videlicet, aliquãdo simpliciter. & aliquãdo in delicto, & aliquãdo in contemptũ ecclesiæ. Not. quarto, quod excõmunicatus potest iterum excommunicari.

a Legitime. Per literas Papæ, vel eius uicẽ gerentis, vel alio modo, c. sicut, eo. Sed an sufficiat unus testis? Et videt sufficere, argu. c. nobilissimus, dist. 97. quod satis admitti posset, si nemini fieret præiudicium, quod non uidetur hoc casu, secundũ ea. quæ no. in d. c. sicut, unde sumitur secus tamẽ esset in foro pœnitentiali, quia ipsi etiam absoluto crederetur, de cons. dist. 4. c. cum itaque, & c. si nulla, & per Abb. in d. c. sint.

b Non const. i. Semel enim excommunicatus ad huc præsumitur excommunicatus, ca. proposuit. de cler. exc. mini. ca. semel malus. de re iu. in 6. & q̃d ibi no. & per Ab. in c. proposuit. de cle. exc. mi.

c Priuilegio. Immo contra de c. cum volũtate, & c. q̃d in dubijs, & c. inter, eo. & de sf. vxores, & §.

mercatores, inf. e. Sol. intellige hoc de priuilegio non clauso, in corpore iuris, ut p Abb. in c. sicut. eo. unde sumitur qui intelligere vr̃ illum tex. generaliter de quolibet excõicato, licet gl. ibi uideatur intelligere prout iacet litera. s. quod nõ ualet tale priuilegium respectu cõionis habendæ cum excommunicatio ex dispositione, c. si q̃s suadente diabolo, 17. q. 4. Sed an idẽ dicendum sit de excommunicato, quod teneatur alium excõicatum uitare? Et non uidetur, quia pœna non uidetur posse locum habere, per ea, quæ fac. Bar. in l mancipia, C. de fur. Cõiter contra. Nam quod non p̃stat priuilegium, non præstabit excõicatio, Ab. in c. nulli, eo. unde sumitur, & habetur in c. illud, de cler. excom. min. nec est uerũ, quod pœna non possit habere locum in iam excõmunicato, §. quod si pluribus, & ibi no. infra eod. nec vera est doctrina Butrigarii, vt per Feli. in c. nonulli, nu. 104. de rescript.

d Ipso iure. Ca. cum excõicato. 11. q. 3. vbi not.

e Incurrunt. Not. haberet locum hoc in Papa, ut per Doct. in c. sicut, eo. fac. ele. si. summus. eo. Item si communicaret quis excommunicato, qui esset toleratus, quia nõ est vitãdus, nisi in occulto. Ab. in c. tanta, de simo. §. sed & si qui. inf. eo. Item in eo, qui denunciatus quidem esset excõmunicatus a prælato: constaret tamen hoc non esse uerum, puta quia excommunicatio esset inualida, puta, tamquam lata post appellationem, vt per Abb in c. dilectis, de appellat. & alijs pluribus casibus, de quibus in §§ seqq.

f Decretumque. Ca. decernimus, & c. constitutionem & c. statuimus, eo. in 6.

g Seculares. Quorum potestas est minor ecclesiastica, c. solitæ. de maio. & obe. & no. in c. decernimus, eo. in 6.

h Monitione. Erit autem hoc casu canonica monitio, si alijs ritẽ seruatis eos, qui monentur exprimat nominatim, vel indubitabilibus indiciis, ac modis, c. constitutionem eo. in 6. & q̃d ibi no.

i Agendo. Et reconuenĩẽdo, non aũt a defendendo, c. cũ inter priorẽ, de excep. intelleximus, de iud. & no. in c. decernimus, eod. in 6. uñ sumitur.

k Patrocinãdo. Hoc verbũ, tã aduocati, quã procuratoris includit ministeriũ, vt no. in c. decernimus. eod. in 6. & intellige nõ solum pro aliis, sed nec pro seipso, ut ibi not.

l Testificando. Ca. veniens, 2. in fi. de testib.

m Dubitatũ. s. in c. a nobis, de exce. vñ sumitur.

n Vel oratione. Id est, secum orando, 11. q. 3. c. cũ excommunicato, & cap. nuper, & cap. a nobis. de except.

o Possit. Videtur enim non posse, cũ enim prius com-

communicauerit ei, non uidebatur postea ei obiicere posse excommunicationem cum illius mores approbauerit, c.nulli.de accus.c.quemadmodum,de iureiur.l.si uxor,in fi.ff de adult. l.Pomponius.1.ff.de neg gest.8.q.2.c.dilectissimi 32.q.5.capi.horrendus.

per Abb.in ca.desideres.

d Ex consuetudine. Et ad cautelam potius, quam ex rigore canonum. c.cum desideres, eo. & habetur in ca. ex tenore, eo. Vnde inferri potest, quod iuramentum non est de forma absolutionis, de quo in dicto c.cũ desideres, & per glo.& Doct.

ille communionem huiusmodi contra eum replicet, & cum his, qui impetitur a sacramẽtorum[a] perceptione sit remotus: alius uero ẽt a fidelium communione[b] replicatione mini me suffragante iudicium procedere non poterit.

Excommunicato communicari non potest ante absolutionem, etiam si dederit cautionem iuratoriã de parendo mandatis ecclesiæ, & episcopus ei communionem reddiderit h.d.

Nec ideo magis agere uolenti cõicari[c] poterit qđ ipse ex consuetudine[d] de parendo mãdatis ecclesiæ iuratoriam dederit cautionem, eique communionem episcopus reddiderit, aut quod eos cum quibus participant postmodum impugnauit; nam nisi post iuramentum pręstitum secundum formam ecclesiæ absolutus fuerit, nec cautio, nec perperam[e] restituta communio quidquam proderit.

Cui nõ communicamus uiuo, nec mortuo communicamus. h.d.

Quod ipsum obtinet etiam, si post prædicta morte quis pręuentus absolutionis beneficium obtinere non potuerit,[f] nec enim is, cui uiuo non communicamus, defuncto communicabimus.[g]

Excommunicatus, si ante mortẽ ostenderit signa pænitentię, etiam mortuus potest absolui. h.d.

Plane si de mortui pænitentia per euidentia signa[h] dum uiueret constiterit, defuncto quoque absolutionis beneficium a proprio iudice impendendum[i] erit, hæredes-

Item non debet quis obiicere, qđ ipsa noluit seruare, ca.pro illorum de præbe.cap.cum ecclesiasticæ,de except.c.an sit.de appella.Contrarium deciditur in cap.a nobis, ratione de qua ibi, & in hac littera, & contraria non procedũt ubi approbatio si dependet a uoluntate approbantiũ, vt est hoc casu, ut per Abba. in dicto c.a nobis.

a Sacramẽtorum. Ca.significauit,de sen.exc.cõtra. Sol. illud vr esse speciale in excommunicatis.

a Papa. Vel potest habere locũ quando communicat ei, pro quo est excommunicatus, c.nuper, & c.si concubinæ. eod. Vel fuit excommunicatus cum omnibus fauoribus suis 11.q.3.c.excellentissimus.

b Communione. Idẽ si & excipiens excommunicatus, sit maiori, secundum Doct. in ca.a nobis & in c.cum inter,de excep.omnis.n.defensio excommunicatis cõpetit siue realis, ut peremptoria, siue personalis, ut contra iudicem competentem, siue sit declinatoria, siue competat ratione temporis feriati, uel loci incompetentis, uel rescripti surreptitij, uel inepti libelli, ut late in d.c.a nobis.

c Communicari. A quocunque etiam episcopo, ut in cap.cum desideres, & ibi Abb. eo. unde sumitur, quia cum debeat alios prohibere, non debet ipse hoc facere, l.altius, ff.si ser.uind.ca.unico. de na ex lib.uent.ubi de hoc. §. hæc autem omnia, in fin.authen.ut differentes iudices, cap.in canonibus.16.quæst.1, Aliud in Papa, ratione, de qua per Abb.in ca.desideres.

e Perperam. Hoc ideo, quia non potest episcopus ex propria uoluntate neglecta absoluendi forma aliquem absoluere, & ideo licet per cõionem suam illi reddituro haberi pro absoluto, hoc tamen non potest licet secus sit in Papa, ut per Abb.in c.cum desideres eo.

f Non potuerit. c.a nobis.2.eo.

g Communicabimus, Ca.sacris, eo. & §.non tamen su pr.de sep.

h Signa. Sic c.a nobis. & c.sacris vnde sumitur.

i Impendendum. Sed cur absolui potest quis post mortem, c.a nobis, 2.c.sacris, eo. baptizari non potest, arg. 32.q.7, c.licite? Respo. excommunicatio percutit non solum animam, uerum & corpus respectu sepulturæ, secus baptismus, quia animam tãtũ respicit, ut notat in d.c.a nobis licet aliter ibi dicat Hostien. quem refert, & impugnat Abb. dic ut ibi per eum. Et infertur ex ratione supradicta quod ex quo nobilitas est corporis principaliter, quod poterit quis post mortem nobilitari, seu gradum militię recipere, quod tenuit Bart. in l.1.C.de dign.lib.12. Sed an poterit post mortem etiam Doctorari? Abb. in d.c.a nobis refert se ex facto interrogatum respondisse, qđ nõ, quod doctoratus potius uirtuti animæ tribuatur, quam corporis, l.magistros, C.de profes.li.12. ergo si quid esset quod ad corpus pertineret, posset etiam doctorari mortuus, puta si doctores haberent honestiorem sepulturam, si descendentes ex doctorib. certis priuilegiis gauderẽt, & scholaris

de ce-

decederet post recitationē punctorum benefactā, Puta, casu & morte repentina.

a Hæredesque. Etiam si nihil ad eos peruenerit capit. in litteris, de rapt. cap. si de sepul. ubi de hoc diffuse per Abb. & alios, & nota. in c. a nobis. 2. in fi. eo.

ab homine, per illum tex.

i Toleratus. Ex quo enim non possumus eum conuincere de excommunicatione, non debemus eum uitare in publico, cum dedecore, & infamia sua, argum. 6. q. 2. c. si tantum, & c. placuit, fa. . le. diffamari. C. de in inge. manu. & ita Abb. in c. cum nō non ab homine, eo.

que [a] eius, ut pro ipso satisfaciant, si sponte nolint, ecclesiastica censura compelli poterunt.

Diffamato de excommunicatione non possumus communicare, nisi se purget, uel ad cautelam se faciat absolui, & toleratus ab ecclesia non debet uitari, nisi in occulto h d.

Sed et si, qui pro sacrilega [b] manuum iniectione in edictum [c] excommunicationis inci dit, denunciatus [d] quidem non sit, sed cōicato communicatum de patrato scelere publica la boret infamia. [e] Nemo sibi pari ratione cōica re debet, nisi uel ad arbitrium episcopi de hoc se purgauerit, [f] uel ad cautelam [g] absolutionis beneficium consequatur, nisi forte soli [h] tibi de facinore constet, hoc. n. casu quamdiu tole ratus [i] ab ecclesia priuatim tantummodo a te uiuandus erit, ut saltē uerecundiæ [k] rubore suf fusus, ꝓ latēti excessu satisfacere cōpellatur.

Participatio criminosa cum excommunicationis implicat participantem eadem excommunicatione. hoc dicit.

Sed multum [l] interest, qualiter excommu nicato cōmunicetur, nam si quidem crimini, & criminoso cōmunicarit quis, consiliū puta auxiliū [m], uel fauorē impendendo, uel forte [n] cum clericis ab Apostolico excommunicatis scienter, & sponte [o] participauerit, & ipsos in officiis receperit, eadem excommunicationis sententia inuoluetur, qua illi ipsi sunt obstricti, quib. cum ita ab eo communicatum fuit.

b Sacrilega. No. sacrilegium committi per iniectionem manuum in clericum, cap. cum non ab homine, eo. unde sumitur, & quod ibi not. Ab.

c Edictum. Cap. si quis suadente, 17. q. 4.

d Denunciatus. Capi. cum non ab homine, eadem. 7. q. 1. c. si tantum, & c. placuit nec. n. q̃ scit, amplius certiorari debet. le. 1. ff. de act. emp. le. 1. ff. de dot. præla. & dist 93. c. si inimicus, & excommunicatio trahit secū executionem, c. pastoralis, de appell. & denūciatio non fit, nisi propter ignorātes, & ad inducendam certitudinem, ut not. in d. ca. cum non ab homine.

e Infamia. Nota casum, in quo fama probationem facit, fac. ca. illud de cleri. exc. mini. Itē matrimoniū, quoq; impedit, fama, ca. super eo, de consang. & affi. & not. in c. cum desideres. unde sumitur.

f Purgauerit. Sed tamen & ante purgationem debet uitari, quicquid dixerit Inn. & ita tenet Abb. in c. cū desideres, eo.

g Cautelam. Ca. ad præsentiam, de appellatio. c. uenerabili, & c. cum desideres, eo. de consec dist. 4. c. nullam, arg. quod per hunc modum fama tollatur.

h Soli tibi. sic in c. cum non ab homine, de sen. excom. contra Inn. in c. inquisitioni, de accu. qui uidetur tenere, ꝙ id quod hic dicitur, habeat locum cum notorium est de excommunicatione, nec sufficere, ꝙ multis pateat, argum. 2. q. 1. c. multi, quod improbat Ab. in dicto cap. cum non

K Verecūdiæ. Quæ apud bonos multum operatur, leg. Quintus. ff. mand. l. iusta, ff. de man. vind.

l Sed multū, & ca. Sumitur ex ca. nuper. §. in secunda, eo.

m Auxilium. Idē si cōsilium. Nam & ipsum ad eandem pænam obligat, ad quam factum ipsum consultum, ca. nuper, § in secunda, eo. secundum ea tū quæ Canonistæ i c. nullus ex consilio, de reiud. in 6. & per Legistas in l. non solum, §. si mandato, ff de iniur. & alibi sæpe.

n Vel forte. Sumitur ex cap. significauit, eodem, cuius multiplex est intellectus, secundum communem tamen quinque requiruntur ad hoc, ut habeat locum quod ibi, & hic dicitur, & quod participantes sint clerici, ut hic, ibi cum clericis, quod sciēter participauerit ut ibi, scienter, q̃ sponte, quod is, cū quo participatur sit excommunicatus a Papa, ibi ab Apostolico: demum quod in diuinis officijs, licet alij aliter, ut late per Abb. in dicto cap. significauit.

o Sponte. Imo idem, si per metum c. sacris, de his quæ ui, metusue causa fiunt, & secūda quæstione prima. . in primis. licet talis mitius puniatur, secundū Abbatem in c. 2. de del. puer. Sol. incurret excommunicationem, sed nō eandem, qua implicitus est excōmunicatus a Papa, si illi communicet, sed minorem duntaxat, & ita is quoque mitius punietur.

Cum

Absolutio pertinet ad eum, qui damnauit. h. d.

Cumque[a] ratione damnati criminis in eũ, qui damnauit, delinquere uideatur, merito ab eo, uel (si detur[b]) eius superior, iuramento præstito, delicti tunc erit absolutio[c] requirenda. Et idem statuetur, si qui cum participibus[d] excommunicati fuerint.

Participatio cum excommunicato non criminosa alligat participantem minori excommunicatione, a qua per ordinarium absolui potest. h. d.

Quod si aliter, puta, in choro, in mensa, in osculo, aut sermone[e] excommunicatus fuerit, tunc minor tantum incurritur, & nulla interueniẽte iuratoria cautione a proprio sacerdote, uel episcopo absolutionis beneficium obtineri poterit, quamuis. n. & tunc non iudicis, sed iuris sententia excõicato communicãs sit illigatus: quia tamen cõditor canonis eius absolutionem sibi specialiter non retinuit,[f] eo ipso relaxandi facultatem aliis concessisse videtur.

Communicans excommunicato in contemptum, incidit in maiorem excommunicationem. h. d.

Hoc tamen[g] tunc obtinet, cum non in contemptum ecclesiasticæ disciplinæ cum excommunicatis quis commercium habuerit: nam qui contra prohibitionem[h] sui prælulis[i] excommunicatorum communioni sese ingesserit, anathemate feriendus erit.

Si excommunicatus minori, indurescat in ea, poterit excommunicari maiori. h. d.

Quod si ex locutione,[k] & aliis similibus minori excõmunicatione irretitus fortius indurescat,[l] poterit iudex post canonicam[m] monitionem etiam maiori[n] excõmunicatione, et consimili participantẽ illigare. Quod & in su

a Cumque. Cap. nuper §. in secunda. eo.

b Si detur. Hoc propter Apostolicum cuius superior non dicitur.

c Absolutio. Sed cur quemadmodum ad alienum parochianum extenditur excommunicatio, non item & absolutio? Resp. ut not. in c. nuper, de sen. exco.

d Cum participibus. Capi. quod in dubiis, eod. unde sumitur, et ibi Abbas. Hodie tamen hanc excommunicationem, scilicet, Excommunico te cũ tuis participibus, nullus ferre posset citra Papam, nisi seruatis quibusdam solennitatibus, & monitionibus, ut in c. statuimus, & c. cõstitutionem, eo. in 6. & p Abb. in d. c. quod in dubiis.

e Aut sermone. In istis enim communicans non dicitur excommunicato, in crimine communicare, sed extra, unde propter hoc non est ligatus eadem sententia cum illo, vnde si contra ipsum in accusationem prosiliret, excipere poterit contra illum, nec replicatio communionis habebit locum. capi. a nobis de excep. & not. in c. nuper, eod. unde sumitur. Sed nunquid dando eleemosynam excommunicato, incidat quis in excommunicationem, quẽadmodum communicando ideo in choro, & officiis diuinis? Resp. non si excõicatus ualde indigat. c. quoniam. 11. q. 3. & per Ab. in c. veritatis; ver. no. enim potuit se per iuramentum. & c. de dolo & contu.

f Retinuit. Similiter prætor magistratib. quædã committit. s. cautionẽ, & in possessionẽ mittere ex primo decreto ex cã damni infecti, sed missionẽ ex secundo decreto sibi reseruauit. l. iubere cauere. ff. de iurisd. om. iud. Et est argu. episcopos posse dispensare, ubi specialiter dispensatio non est inhibita, arg. c. cum apud, & 16. q. 1. c. sunt nõnulli. & concessum videtur quod non est prohibitũ l. nec non. ff. ex quibus cau. maio. & de hoc no. i c. dilec. de tẽpo. ord. & plene per Abb. in c. at si clerici, §. de adulteriis, de iudic.

g Hoc tã. Sic ca. fi. §. fi. de cler. excommu.

h Prohibitionem. Not. quod cõtemptus auget delictũ, vnde veniens contra legẽ consilii, licet alias non peccet, nisi forte venialiter, ueniẽs tamen ex contemptu peccat mortaliter, ut not. in ca. quis aũt. disti. 10. & ibi Domi. & per Ab. in c. 1. de consti. & in c. 1. de vi. & hone. cle. & per Io. And. in c. dile. super verbo, contẽptis. de sen. exco. in 6. Qñ autẽ quis dicatur ex cõtemptu facere, habetur per Domin. in c. nullus. disti. 50.

i Prælul s. Simile in cap. 1. de matri mon. contract. cõtra interdictum, & c.

K Locutione. Sumitur ex c. statuimus, eo. in 6.

l Indurescat Quia vident, & sustinet se habere conuersationem hominũ quam non deberet hr̃e, & inter homines grauis est pœna. l. hi qui sanctam, C. de apost.

m Canonicam monitionem. Quæ autem sit canonica monitio dicit statim in §. seq. & in c. constitutionem, eo. in 6. & si ferret talis excõicatio omissa tali monitione, esset nulla. c. statuimus. eo. in 6. licet alias citationis omissio nõ vitiet excõicationis sñiam, c. sacro, eo. & no. 3. q. 1. initum. & p Ab. in c. 2. de exce. pl. licet aliæ sñiæ sint ipso iure nullæ. 3. q. 9. & c. caueat. & c. 1. cle. cau. pos. & propr.

n Maiori. vt crescente contumacia, crescat etiam pœna

pœna ea. quoniam in fi.di.31.& c. quoniam §.fi. vt lit.non contest.
a Suspensionis.Cap.statutum,eo.in 6. vnde sumitur, q̃ fuit cõstitutum: quia ordinari nimis prompti erant ad inferendas hmõi excõicationes & suspensiones, ut dr̃ in d,c. statutum, & quod hic dr̃ de suspensione decla ra secundũ Inno. in c.uide excess.p̃lat. quem ibi sequitur Ab.qñ suspensio imponit ob cõtumaciam, secus si ob aliud crimen.
b Monitio.Intellige qñ agitur de excõicandis participib.ca. constitutionem.eod.in 6. unde sumitur, alias autem bene posset fieri generalis monitio. ut no.in d.ca. constitutionem.
c Alijs. De quib. in c. sacro.eo.
d Nominatim. Vel aliis indubitabilib.circunstãtiis, quę habent vicem proprii nominis,l.certum. ff.si cert. pet.c.licet.2.de testib.c. constitutionem, eo.in 6.ubi no. Interdũ.CASVS. Quidam cõicabãt cum excõicatis diuersis de causis, aliqñ.n.quia ignorabant illos esse excõicatos, aliqñ quoniam ad cõionem erant obligati, ut est vxor, filius, & seruus, aliqñ ratione necessitatis ut contingit in mercatorib.euntibus ad nundinas, in prædicatoribus,& mendicantibus, aliqñ ratione simplicitatis,ut sunt rudes,aliquando ratione coactionis & aliquando ratione cõuersionis,cum igitur isti istis de causis cõicent.dubitatum fuit an excusentur,contra eos.n.faciebat arg vulgaris, quod non est faciendum malum propter aliquod bonum. §.nec quicq̃ de vsuris supra talis cõicatio est mala,& p̃cipue, quia excõicatio est de iure diuino c.nouo,de iud.Ergo. Cæterũ Sol. vt in hac parte cauetur.quia si causæ istæ excusant peccato cum nõ p̃mittant voluntatem propriè concurrere ad malum,sed solũ ad id.faciendum qđ pñt, vel qđ dẽt,dẽt quoq.excusare a pęna:qua rõne considerata non tenet obiecto, est ista cõicatio nõ sit mala: Not.1.arg.quod cũ causa licet cõicare aliqñ cũ infidelibus:Not.2. quod q̃ causæ sunt facti debẽt p̃bari,& manifestari;al icụ̃ p̃sumũt ignorari.Not.3.quod inter causas excusandi aliquem a culpa connumeratur rusticitas,& simplicitas.
e Interdum.Dictum hucusque est qñ participans vel cõicans excommunicato incurrit minorem excommunicationem, Item quando maiorem, nunc incipit dicere quando neutram incurrit.

suspensionis a & interdicti sentẽtiis obseruandum erit.

Quæ sit monitio canonica.h.d.

Tunc autem canonica censebitur esse monitio, b si competentibus interualis atque aliis c rite obseruatis, eos qui monentur exprimat nominatim d.

Ignorantia excusat participantem cum excommunicato.h.d.

Interdum e tamẽ excommunicato communicans neutrius excommunicationis vinculo obstringitur, vt accidit in eo, qui cum illo conuersatus fuerit, quem excommunicatum probabiliter f ignorabat.

Episcopi debent propalare nomina excommunicatorum.h.d.

Vnde vt excusationis g causa omnibus auferatur, prouidere excommunicatorũ debent episcopi, h vt omnium nomina, tam suis parochianis, quam vicinis episcopis pariter indicẽt eaque in celebri loco posita i pro foribus ecclesiæ cunctis conuenientibus inculcent, ut huiusmodi adhibita diligentia excommunicatis ecclesiasticus aditus adimatur.

Omnes, qui ante prolationem sententiæ tenebantur excommunicato communicare, tenentur etiam post.h.d.

f Probabiliter. Cap. si uero.eo.c. Apostolicę.decleric.exc.mini §.ex contrario.sup.eo. ubi de percutiente, quem ignorabat clericum, hic de conuersante cũ eo, quem ignorabat excõicatum, vnde neuter est suspensus crassa autem & supina ignorantia non excusat, not. in d. c.Apostolicę,fac. cap.si uir, de cog spi.c.1. & 2.de episcopo, qui renun.episcopatui, ubi de hoc, & 1. q.1.c. si quis a simoniacis.
g Excusationis. Sic 11.q.3.ca.curæ.unde sumitur. & præstat quod hic dr̃.argu.quod contra ea, quæ publicè facta sunt, nemo sit postmodum audiendus, ut 8.q.1.c. licet & c.nulli.dist.54.& c.quod dicitis di. 16.argum.contra in c. proposuisti, 82.di.
h Episcopi.Credi tur ergo litteris episcopi, fac.c.post cessionem,de proba.& ca.cum dilect.de fide instru.nisi tamen probabilitur constet veritatem esse in contrarũ: quia quis fuit excommunicatus post appellationem legitimam.vt per Abb.in c.dilectis de app. versic.vsum.nota.
i Posita. Sed cum uiua vox potior sit, quam mortua, quare non creditur verbo episcopi in talib. 6.q.1.c.si tñ,& c.placuit.c.cum tu fili.de testib. maxime cum compertũ sit elogia ex mala fide scrib.l.diuus ff.de cust.& exhib. reorum nec scripturæ tabellionis creditur, nisi habeat testiũ subscriptionem,§.sancimus.in auth.de hære. & fa.c. nec instrumento procuratoris c.1.de procu. nec instrumento iudicis.cum a nobis, de testib. Sol scdm Hugo.q᷑ hoc operat̃ autoritas sigilli episcopalis.quod obtinet vim publici instrumẽti, c. scripta.de fi.instr.c.peruenit,de fideiuss. Alij, qđ non creditur huic scripturę, nisi sit redacta in publicã formã.§.si vero,auth. vt nulli iudicũ,& ca. et l.in donationib.C.de donat. Alij alite; vt no. in c.curæ,11.q.2,vnde sumitur.

a Vxores Sumitur ex c.quoniam,11.q.3.& c.inter alia.eod.& est hoc arg. q statutum imponens pœnam conuersanti cum bannito non includat vxorem.Sed numquid maritus excōmunicatus poterit ab vxore debitum petere? Hug.q nō,sed bene tenetur reddere, & tenet gl. in d.c. quoniam. Sed an excōmunicatus possit in iudicio vxore petere? Resp.quamquam non possit per ca. intelleximus,de iudic.iudex tamen ex officio propter periculum fornicationis restituet, sentit hoc gl. in d. c. quoniam. Ioan. Cald. in c.fin. de ordi.cogn.& Ab. in c.inter alia.

b Filij, serui,&c. Quid contra,si filius,vel seruus sit excōmunicatus, excusabitur ne pater & dominus ei cōmunicans? Et videtur excusandus, quia eadem fide est superior inferiori astrictus,qua econtrario, ca.de forma, 22.q.vlt. tu dic contra,27.q.1.c.de filia.secundum unam lecturam.Idem dic de filio emancipato: quia cum non subsit amplius patri, tenetur eum excommunicatum vitare,vt not.1.q.3.c. quoniam.

Vxores a quoque excommunicatorum filii, serui[b] ancillę,rustici,seruientes,[c] & omnes,qui ante sententiæ prolationē excommunicati obsequio tenebantur familiariter adhærere, non solum a communione excusantur, uerum etiā (preterquam in criminibus)[d] communicare tenentur,[e] cum sine illa[f] debita prestare nequeāt obsequia.

Necessitas uel simplicitas excusat a communione, cum hæreticis.h.d.

Mercatores[g] aūt & viatores,[h] nisi aut creditores[i] sint excōicatorum aut necessitatis immineat articulus,abstinere debēt, sed si in terram excommunicatorum,deuerint,vbi uel non possint ab aliis emere,vel unde emant non habeāt ab eisdem accipere poterunt,nec illos excommunicationis metus impediet.

Prædicatores excusantur a communione cum hæreticis.h.d.

Prædicatores quoque præsertim[K] qui alias sustentari non possunt,ab excōicatis,& aliorū bonorum detentoribus[l] eleemosynam[m] lici-

c Seruientes. Id est.qui mercedem pacti seruiūt, qui non sunt serui,de quibus proxime supra dixerat.

d In criminibus.In talibus enim nulli consentiendum,nec obediendum,11.q.3.c.qui resistit. & ca. Iulianus.& 32.q.5.ita, ne aliàs si communicarent illis in criminibus eadem sententia tenerentur,c.nuper,& c.si concubinæ eo. & not. in c.quoniam.11.q.3 & in c.inter alia.

e Tenentur.Cap inter alia,eod.

f Sine illa.communione, & cum quid conceditur,& c.l.2 ff. de iurisd.om iud.

g Mercatores.Idem intelligi poterit de artifice. Est enim differentia inter mercatorem, siue negotiatorem & artificem,si quidem strictè mercator, siue negotiator est cum quis rem a se emptam,alteri non mutata forma vendit,& hęc dicitur clericis prohibita, dist.88.per tot.& c.clericus,disti.91.& c.1.& 2.ne cle.vel mona.Artificiū est,cum quis emit materiam,quam vendit mutata forma,vt si emat uimina, vt faciat canistra. vel cartas,vt faciat libros,vel filum, vt faciat retia:hoc autem licet clericis, c.numquam de consec.distinct.5.& tradit Abb.post Ant.in c.si.in fi. de vita & honest.cleric,Item mercatoris est, qui non unum tantum, sed plures negotationes exercet,l.1.§.1.ff.1. de tribu. vbi Bar.fac.l.semper, §.negotiator es,ff de iu.immu.vbi immunitas cōcessa mercatoribus, intelligitur de his qui maiorem partem facultatum habent in mercimonijs. quod est contra ea q no.Bar. in l. legatis seruis. ff. de lega. 3. Et facit ad statutū iubēs præstari fidē libris mercatorū vsque ad certam quātitatem,& de hoc per Ab.in ca. 3.versi.quid ante dicēdum est: & c. de iudi.

h Viatores.ca. si vere,§.est autem, eo vnde sumitur.

i Creditores. Aliàs si creditores non possent ab excommunicatis exigere. præmiū quis ex sua contumacia reportaret, quod esse nō debet, ca.si vere, eo.16.q.1.c. legi. ca.ex tenor.de rescrip.c.petisti, de priui.itaque fulso. ff. de fur. nec delinquentes debent esse meliores conditionis l. 3. §.1.ff.de dona tio.inter vir.& vxo. Sed quid de debitoribus excommunicatorum, an adueniente die excommunicato soluere teneantur? Respon.sunt opiniones, vt in ca.veritatis, de dol. & contu. & in c.iuratos.11.q.6.& in cap.inter alia, vbi Abb.in fin.tuta est opin.quæ habet. vt apud ædem sacram despositio rei debitæ fieri debeat.

K Pręsertim.Sic c.cum uoluntate,§.1.eod. vnde sumitur,fac. c.quoniam,11.q. 3.& secundum Innocen.expone.præsertim,idest tantum, secundū glos.idest maxime.quod tamen in idem recidit, secundum Abb.in d.c.1.

l Detentoribus, Idest vsurarijs, quorum eleemosyna recipi non debet, capitul.quia in omnibus, de vsur. & supra, de vsur.§.nec quid quam, tu intellige generaliter de omnibus, qui dolo malo detinent, licet non sint usurarij, vt fures sunt & latrones, & de hoc per Hostiens. in summa, eodem. §. & quæsit pœna participantium.

m Eleemosynam.Non tamen oblationes, cap.a nobis,capitu.quia in omnibus,eod.& per Abb.in c.cum voluntate.eod.diuersitatis ratio est: quia eleemosina recipitur in secreto oblatio in publico. Vnde ne ecclesia fauere uideatur excōicatis, & detentoribus rerum alienarum, non dēt ab eis oblationes recipere, faciūt,quę tradūtur in c. oblationes,di.90.Alia ratio exprimitur de eleemosyna,in c,cum uoluntate,§,1,eo,§.quia prædicato

ses

te recipere possunt. Idem iuris [a] est de iis, qui adeo sunt rudes, ut eorum consilio uerisimiliter scelera [b] perpetrari non possunt, aut qui cum iis communicant, qui communicant excommunicatis.

Omnino coactus excommunicatis communicans non cadit in excommunicationem, secus si quis secum motu communicet. h. d.

Sed an inuitus excõmunicatis communicãs excõmunicationis labe inquinetur uideamur, & si quidem sit per coactionem [c] adstrictus, cũ magis hoc casu pati [d], quam agere uideatur, excommunicatione non tenebitur.

Commnnicantes excommunicatis metu, excommunicationem non cadunt. h. d.

Aliud statuendum erit, si quis per metum sit inductus, licet. n. metus culpam minuat [f], quia tamen eam non prorsus excludit, cum nullius metus obtentu mortale peccatum quis incurrere debeat, & excommunicationis pænam [g] nõ euadet.

Commuicans excommunicatio in conuertendo, nõ est excommunicatus. h. d.

Item cum uoluntate & proposito [h] maleficia distinguantur excommunicationis sententiam non incurrit is, qui excommunicato in his, quæ ad absolutionẽ, vel alias ad salutẽ [i] eius pertinẽt in locutione participat, licet & alia uerba incidẽter, ut apud eũ magis [K] proficiat, interponat.

Absolutio ab excommunicatione ad cautelam peti potest h. d.

res negotium gerunt excommunicatorum.

a Idem iuris. Sic cap. quoniam, 13. quæst. 2. unde sumitur.

b Scelera. Id est, si tales sint, qui non seruiunt ex communicatio in crimine, quo casu nec uxor, nec filius accusatur, ca. inter alia eo. & not. in cap. quoniã, 11. q. 3.

c Per coactionẽ. Absolutã. di. 44. c. de Iudæis. & c. psbyteros, dist. 50. & 2. q. 1. c. cõstat. Sic nec testim, valet ubi testes inuiti detinẽtur. l. c. q. testõ. §. fi. ff. de test. Et si tutor sit p vim detentus, non valet, q agit immo dormienti cõparatur, l. 1. in fi. ff. de auctor tut.

d Pati. Sic in c. sacris, de his, q ui, metusve caus. fi. vnde sumitur.

e Nõ tenebitur. Sed cur tenet is qui forte timore gladii, & uitæ seruandæ cã cõicat, non tenẽtur mercatores, uiatores, & alii de quib. in duob. superiorib. §§. qui non sunt in tãta necessitate? Rñd. contrariũ est forte, & soluitur q n que modis ut p Io. And. Anto. & Abb. in c. sacris, de his q vi. met. causa fi.

f Minuat. 2. q. 1. c. in primis, quã doq. tamen metus nullo modo excusat. ca. eos, de consecr. d. 4. & 11. q. 3. quisquis metu.

g Pænam. Arg. quod contra faciens statuto non euadit pœnam a statuto impositam propter metum, de quo dic, ut per Abb. in c. sacris de his quę ui met. caus. fiunt.

h Proposito. sic in l. qui iniuria, ff. de fur. in prin. & c. cum uoluntate. in princip. eo. ad cor enim & spontaneas uoluntates recipit Deus & non ad actus, 15. q. 6. c. primo, & 14. q. 5. ca. si quid, & animus quam opus punitur, dist. 50. c. cõtra animũ. cum seq. & hic dolus & temeritas attenditur ca. 1. eo. c. si quis suadente, 17. q. 4. fac. not. in c. cum dilecti, de accus. & l. inter omnes, §. recte & le. verum. ff. de furt.

i Ad salutem. 11. quæst. 3. capit. cum excommunicato, c. responso. & c. cum uoluntate. eodem. vnde sumitur.

K Magis. Secus si alium finem attenditur, enim quod agitur principaliter. l. 1. ff. de auctor. tuto. Et facit ad statutum puniens participantes cum bannitis, vt non includat eũ qui cum bãnito participat, ut illum inducat ad satisfactionẽ, ut per Abb. in c. cũ volũtate in princi. eo.

Si quis tamen Hæc pars licet posset subdiuidi in plures particulas qm tamen casus põt in omnibus in uniuersali adnota propterea, breuitati studendo est animaduertendum. quod cum quidã essent excommunicati diuersis, de causis pate bãt sicuti de iure debebãt absolutionem a ,pprio superiori, id tamẽ sub cõditione faciebãt, quatenus uidelicet opus esset, & non aliter. quidam uero eã petebant, non a ,pprio episcopo, sed ab archiepiscopo sperantes, eã facilius obtinere, & asserẽtes episcopũ noluisse eos absoluere, & ideo ipsum al legabant suspectum, quidã autem petebant absolutionem, sed nec idoneam uolebant dare satisfactionem, neque etiam cautionem de parendo mandati, quidam uero, nec eam petere putabant, dicentes se esse excommunicatos nulliter, ut post appellationem factam: at alii eandem absolutionem non curabant, quia dicebant iniustam fuisse contra eos latam excommunicationem, alii autem cum essent pluribus excommunicationibus innodati, tacita ueritate vel causæ eius, vel alterius uinculi petebant absolui. quidam rursus uolebant omnino absolui, & ideo cum uolentia absolutionem petebant, alii denique existentes familiares episcopi putabant se esse absolutos, cum sæpe sæpius tractarent, & alloquerentur cũm superiori; vnde aliis in facto præmissis fuit quæsitum in omnibus istis casib. quid iuris,

contra primos facit c.actus,de reg. iu.in 6.sub cōditione enim solutio non est concedenda, pro secundis vero facit tex. in §. pe.sup.de epis,& sum. pontif. pro tertiis facit c. significasti & ibi gl. de homic.nemo.n. præsumitur immemor suæ salutis, uc ibi adnot. Contra quartos, & quintos facit c.1.11.q.3.si qui dē excōicatio ēt iniusta est timenda, vt ibi dr̄,pro sextis vero facit, quod dolus bonus permittit.l.1.ff.de dolo,atq. hoc idē dici potest pro septimis quia uis,& dolus videntur ęquiparari,arg.rub.de eo quod ui metusve causa.Pro ultimis denique facit tacitus consensus in fauorabilib.arg.l.cum quid,ff. si cer.pet. Cæterum Sol. aliter in tota hac parte data fuit,& ratio talis pōt assignari,primo in communi, qua excommunicatio est medicinalis ut sæpe sup. est ad not.2.in specie, et primo in primo casu,qm̄ absolutio nō debet concedi ubi non est necessaria, & ideo ad similitudinem baptismi proceditur c.2.de baptismo. Et sic cessat ratio contra primo, ad not. Ad in secundo ita statutum fuit ne aliquis superior indebite priuetur iure suo in contemptū suæ dignitatis,vn̄ obiectio non tenet, quia uerificatur qn̄ debito ordine proceditur:in tertio uero talis, decisio fuit facta ne ecclesia in absolutione concedenda decipiatur,non obstat autem obiectio, quia intelligitur in foro animę,in quarto aūt,& quinto casu assignatur ratio,quia quod non est, nec partes hēt,secus vero quod est, licet non legitime, & ideo nō tenet obiectio,ut docto. super d. can. ad no.in 6.& 7.casu talis sol.fuit data,quia redugnat rationi aliquē esse absolutū & excōicatum,esse corrigibilē,& incorrigibilē,et ,ppterea dolus boni in tali casu nō pōt uerificari ut in obiectione dicebatur,et multo minus uiolentia, in ultimo deniq.ideo ita rn̄sum fuit,quia quæ specialiter aliquid requirunt non p̄sumūtur, prout contingit in isto casu iuxta §.manifestū sup.eod. et propterea nec ēt obiectio tenet. Not.1. argu. ꝙ absolutio posset concedi,sub conditione de p̄teri to ad similitudinē baptismi.c.2.de baptism.no. 2.ꝙ potestates superiores et inferiores sicut hēnt ordinem in natura ipsarum, ita quoque in executione idem obseruare debēt.Nota.I.arg.quod triplex est genus sn̄iarum, quædā.n.sunt nullæ, quædam sunt iniustæ. ,etquædam sunt iustæ. No. 4.quod absolutio debet esse omnino libera.et clara,alter.n.non teneret et nihil operaretur.

Si quis tamē [a] ex his habitet,uel ex aliis,nec nec non iudicis,vel canonis sententia sit innodatus: sese per competentem iudicem [b],iuxta innocentianarum constitutionum [c] tenorem ad cautelam,[d] absolui postulare [e] poterit [f]. Quod & is,qui minori innodatus est excommunicatione,exequi poterit.

Excommunicationis absolutio non debet peti omisso medio,nisi in contrarium sit consuetudo.h.d.

a Si quis tamen. Tractatur de materia absolutionis ad cautelam,quam diffuse ponit Ioā.And. post alios in c.solet,eo.in 6 et per Inn.et Abb. in c.Appostolicæ in fi.ex mente quorum hæc absolutio dicitur ad cautelam quatuor respectib. Primo,respectu animæ,ut si subsit deleatur et tollatur uere ipsa excōicatio,et ne perperam se immisceat diuinis,uel hominum cōmerciis. Secundo ad cautelā opinionis eius, q. se postulat absolui, licet falso opinetur se excōicatum, quia erronēa conscientia,aut sequenda est,aut deponēda. Tertia ad cautelam eorum,qui sibi uolunt cōicare. Vltimo ad cautelam eorum, quæ ipse gesturus est,ne ob latentem forte excōicationem veritate pare facta nullā appareat,vel infringenda, & ex quacunq; causa alleget nullitas, habet locū hæc absolutio, secundum commu. & verā opin. ut per Abb. in d.c. Apostolicæ.

b Iudicem. Sed an iudex delegatus in hoc sit iudex cōmpetens? Et ur̄ arg.c.ad præsentiam,et ibi no.Abb.de app. dic ut not.et traditur fusius in c. solet,eo.in 6.

c Constitutionum. Ca.solet,et c.uenerabilis.eo. in 6.fac.c uenerabilis.eo in antiq.

d Ad cautelam. Quod uerbum exprimi debet in ipsa absolutione,alias non intelligitur de absolutione ad cautelam fieri,sed de ueri,et pura, quæ p̄supponitur uinculum.et per gl.in c.capitulū §. Crucis,de rescr.in fi.et per Ab.in c.Apostolicæ.de exce.Sed motu proprio non dr̄ gratia fieri , nisi est hoc est expressum,c.si motu ,de præbe.in 6.

e Postulare. Sed quid si non postulet excōicatus, absolutionem? Respondeo regulariter iudex non debet non petentem,uel inuitum absoluere,cap. significasti,de eo qui dux.in ma.quam per et ca. nisi tamen excōicatus induresceret, et deterior fieret.tunc enim ex quo uidet medicinam non prodesse,sed nocere,debet excōicationem relaxare,fac.23.qu.5.c.prodest.Idem si ecclesię vtilitas suadeat non petentem absolui, Abb.in c. Apostolicæ.in 1. not.de exce. Sed an possit cogi ad petendum? Respond.indirecte potest,d.ca. significasti, ubi Doc.Sed an ex eo probetur excōicatio , quod quis absolutionem petiit,et non uidetur,argum. cap.ueniens,et ibi Innoc.de renunciat. ubi summittens se gratiæ non dicitur iuri suo renunciare dic ut per Abb. in cap.uenerabilem,de elect. quidam de hoc in cap.ab excommunicatio,ad fin.de rescrip.et per Legistas in l.1.ff.de noui oper.nonciatio.Sed an per procuratorem poterit p ti talis absolutio? Dic ut traditur in capit.intelleximus. de iudic.

f Poterit.Sed contra uidetur,quia cum unus est priuatus a sacramentis.non pōt alterum restituere,de conse.d.1.c.sanctum. nemo enim dat quod non habet.1.q.1.c.1.et q.7.c.Daybe tum c.fin. de cler.excommun.mini l.traditio,ff.de acq.rer.do. Quidam.quod hoc intelligitur sequuta absolutione in persona alterius,et quod antea licet subsit potestas tamen dormit, ut nota,in c. duobus, eodem.unde sumitur,sed hæc communiter reiicitur.quia secundum eam,ut dicit Host. non esset aliquid speciale in excommunicatione minori,quod uidetur inducere,d.c.duobus,nam idem posset dici,et de excommunicato maiori excommunicatione, per quam non tollitur potestas in habitu,sed tantum in actu,capi. ad probandum de re

de re iudic. & per Abb. in dicto cap. duobus. Vnde dic quod minor priuat solūmodo a perceptione sacramentorum non a collatione, cap. fi. de cleri. excommunicat minist. & absoluendo non immiscet se sacramentis, sed exercet iurisdictionem, qua per minorem excommunicationem priuatus non est.

c. conquestus, c. duo. de offic. ordin.

e Vacante. Idem si episcopus esset captus a paganis, vel schismaticis, ca. si episcopus, de supplē. negl. prę̄l. & no. in c. vni. de maio. & obed. in 6. vnde sumitur.

Sed hoc [a] casu aduertendum erit, ne omisso medio ab eo, quis tuus iudex non sit, absolutionis beneficium postules. Pone enim, quod suffraganei cuiusdam subditus, puta, archidiaconus [b] excōicationis in te tulit sententiā, non iam a Metropolitano, [c] cum nec excommunicantis iudex sit nec excommunicati, sed ab ipso suffraganeo absolutio petenda erit nisi consuetudo [d] contrarium induxerit.

Sede uacante is absoluit qui habet episcopalem iurisdictionem h. d.

Episcopali uero sede uacante, [e] capitulum, seu is, ad [f] quem episcopalis iurisdictio tunc tēporis [g] pertinere noscitur, his, quib. posset episcopus, si uiueret ab excommunicationis sententia, siue iuris, [h] siue hominis [i] fuerit, absolutionis beneficium impertiri poterit, nisi ei fuerit ab Apostolica sede [k] specialiter interdicta potestas.

Superior de excōicatione cognoscens uidens illam iustam, debet excommunicatum ad inferiorem remittere, nisi is malitiosè differat absoluere, h. d.

Vbi vero [l] superiori competit [m] de excommunicatione cognoscere, si eam iustā esse constiterit, veluti cum propter manifestū [n] excessum est in aliquē promulgata, superior iudex, nisi sit in mora periculum, excommunicatum ad excommunicatorem prorsus remittere debet, nec eum absoluet, [o] nisi excommunicator requisitus dolo illi absolutionis beneficium exhibere [p] deneget.

Si superior deprehendat excommunicationem iniustam, debet excommunicatum absoluere. h. d.

a Sed hoc casu. Sumitur ex cap. Romana, capitul. uenerabilibus, eodē in sexto.

b Archidiaconus. Qui vel ex permissione episcopi, uel ex consuetudine potest habere auctoritatem excommunicandi capitu. ad hæc. ubi Doct. de off. archi. & supra de officio archidia. in fine & quod inferiores episcopis excommunicent, habetur in cap. cum ab ecclesiarum, de offi. ord. & 2. q. 1. ca. nemo, & dis. 25. c. perfectis.

c A metropolitano. Regulariter enim archiepiscopus nullam habet potestatem in subditos suffraganeorum, ut legitur in cap. pastoralis, de offic. ord. nisi quatenus reperitur iure expressum, ut per Abb. in cap. sicut unire, de excess. prælat. & tres casus, in quibus archiepiscopus exercet iurisdictionem in subditos suffraganeorum, eo. tit. Abba. in ca. nostro, in princip. de pœn. alium casum ponit, in c. in tantum, de simon. & idem dicemus, de patriarcha, qui licet sit ordinarius archiepiscoporum, tamen nō exercet iurisdictionem in subditos archiepiscoporum, Ab. in c. antiqua, de priuileg.

d Consuetudo. Quæ in talibus debet iurisdictionem, capit. Romana. de offic. ordin. in 6. cap. Romana, eodem in 6. cap. 1. §. i. de foro competent. in 6. Idem si archiepiscopus haberet priuilegiū, super hoc a Papa. priuilegium enim & consuetudo æquiparantur in hac materia. 9. quæstio, 3. ca. 11. quæstio. 3. cap. 1. voluit enim dominus par esse ius ligandi & absoluendi, cap. verbū, de pæn. distinct. 1. & in c. venerabilibus, de sent. et. excōm. in 6. §. sane.

f Is ad quem. Puta uisitator datus a Papa, cap. is cui, de electi. in 6. Vel ab archiepiscopo in casu. cap. fin. de suppl. neglige. prę̄lator. in 6. uel ad hoc per capitulū electus.

g Tunc temporis. Sede vacante.

h Iuris. Vt quæ contrahitur per communionem in excommunicatis.

i Hominis. Puta ipsius epi mortui vel sui uicarii, uel delegati, quod dic, ut in cap. prudentiam. de offic. ordinat.

K Sede. Non autem ab inferiore, puta, patriarcha, vel archiepiscopo secundum Ioann. Andr. & Archidia. vt not. in c. unico, de maio. & obed. in 6. fac. nota per Io. Andræ. in capi. 1. de offic. ordina. in sexto.

l Vbi vero. Sumitur ex ca. uenerabilibus §. sane. eod. in 6. & capitu. per tuas, eodē in antiquis, ubi late per Doct. traditur hæc materia.

m Competit. Igitur, si ei non competeret propter iurisdictionis defectum, non teneret absolutio, ubi uero competit, tenet, licet iniusta, & perperam facta.

n Manifestum. Manifestus aut excessus dicitur, vt in § sequen.

o Absoluet. Id est absoluere nō deb. nam si absoluat, tenet absolutio quamuis iniusta. c. venerabilibus. § sane, ver. vbi autem, eo. in 6.

p Exhibere, Cap. per tuas, eo. c. cum cōtingat. & c.

Si uero huiusmodi sententiam iniustam esse constet, excommunicatus ad suum excómunicatorem nequaquam remittendus erit, sed sine difficultate debet absolui.

In dubio honeste excommunicatori defertur. h. d.

Quod si dubitetur, utrum iusta sit, uel iniusta, superior illam tollere poterit. Quamquam hoc casu honestius,[a] & conuenientius egerit, si excommunicatori deferat.[b]

Vbi manifestum est delictum, non conceditur absolutio, nisi preuia cautione h. d.

Manifestum[c] autem excessum illum esse intelligemus, qui uel per cõfessionem, uel probationem[d] iuridice notus fuerit, uel si sit adeo res euidens, ut nulla possit tergiuersatione celari. Quo casu non ante concedenda erit absolutio, quam idonea pro delicto præstetur satisfactio.[e]

Cum delictum non est manifestum, uel est quis excommunicatus ob contumaciam, prestita cautione, debet absolui. h. d.

Cæterum, si de admisso dubitetur, ut sententia relaxetur sufficiet, si de parendo mandatis ecclesia legitime cautum[f] fuerit. Quanquam si pro simplici contumacia excommunicatus solam de stando iuri cautionem[g] exhibuerit, absoluendus erit.

Si pars se dicat post appellationem uel alias nulliter fuisse excommunicatam, sunt super hoc partium admittẽdæ probationes ut appareat, an quis indigeat absolutione. h. d.

Multum[h] etiam intererit, utrum absolutionis beneficium postulans, se post appellationẽ ad Romanum Pontificem legitime interpositam, uel alias nulliter excommunicatione innodatũ conqueratur. An uero simpliciter iniuste se proponat excommunicatum, In prima enim specie, si episcopus sit probare paratus, se in illum antequam uocẽ appellationis emitteret, sententiam protulisse, antequã decernatur aliquid utriusque partis super hoc probationes sũt admittendę, per quas denique apparebit, an absolutione indigeat conquerens, uel potius non ligatus sit denunciandus.

Manifestum.

prudentiam, de off. deleg.
a Honestius. Non enim omne quod licet, honestum est, l. non omne. ff de reg. iur.
b Deferat. Remittendo excommunicatũ ab eo absoluendum, sed in claro prorsus debet remittere, vt hic dicitur, & in c. venerabilib. §. sane. eo. in 6.
c Manifestum. Capitur. n. hic manifestum pro notorio, & ita sumitur in cap. cum olim de verborum significa. unde sumitur. Cæterum aliquando sumitur manifestũ prout est species a notorio distincta, & tunc id dr manifestũ qđ probari potest. licet non constet per confessionẽ uel probationẽ uel rei euidẽtiam, vt no. & diffuse tradi tur in c. uestra, de coha. mult. & cle. & in cap quia suspecti. 3. q. 5. Sđ an in dubio cũ fit mentio de manifesto, dẽat sumi tanquam specie, distincta, an pro notorio? Resp. prout suadet subiecta materia, sm Abb. in d. c. cum olim.
d Probationẽ. Scilicet postquam est in ea conclusum, ita qđ non potest aliquid obiici contra ipsam probationem secus si ꝓbatio posset adhuc reprobari, ut per Abb. post Rot. in c. cum olim. de verbor. significat. vbi plenius declaratur.
e Satisfactio. Id est, emendare ipsa & facto, & per aliquas cautiones capit. ex parte. 1. de verbo. sig. sed hoc nõ procedit ĩ quique casibus de quibus copiose per Fel. in c. cum contingat. in prin. de offi. de leg.
f Cautum. Cap. ex parte de ver. sign. quod duob. mod. declarat & restringit Fel. in ca. cum cõting. post prin. de offi. del. quorũ tamen unus ualde est dubitabilis.
g Cautionẽ. Sufficientem, ut in c. ex ex par. primo, de ver. sig. ubi de hoc plene no. fic. ca. ad hoc. de seq. poss. & fruc. sufficiens aut rem erit, si dentur pignora & fideiussores, l. si mandato. §. si. ff. mand. & not. in c. q m §. in aliis, ut lit. non cont. Quid si idoneam non inueniat? Resp. præstet quã põt. c. penu. de do. post diuor. restitu. aut generaliter. C. de ep. & cl.
h Multum etiam. Sumitur ex ca. cũ contingat, de offi. deleg.
i Vtriusque. Sed quid erit agendi, si testes epi, uel alterius excõicatoris deponant de tpe ante appellationem, excõicati uero de tempore post? Resp. ut not. in c. cum contingat, de off dele.
K Denunciandus. Quid si conquerens dixit excoicationem nullam, postea probat eã iniustam, non aũt nul-

nullam, nunquid debeat obtinere? Vltramōtani tenuerunt hunc posse obtinere, asserentes quod nullum est, posse iniustum dici, pro his rubr. ff de iniusto rup. & irri. fac. testa. iuncta l. 3. uer. ex his d. tit. Innoc. quem sequitur Abb. in c. cum contingat, de offic. deleg. in fi. contrarium tenet, scilicet, quod nullitas in se iniustitiam non cōtinet, & sequitur Ioann. de Ligna. quia iniustitia pręsupponit existentiam rei secus, cōtra, cum quis dicit sententiam in iustam obtinebit probando eā nullam, uide per Do cto. in c. dilecti de appella. pręcipue per Peruf.

a Non erit. Nisi excommunicator vel is, ad cuius petitionem excommunicatio lata fuit, vellet probare excommunicationem fuisse latam propter offensam notoriā, nam tunc non debet absolui nisi prius satisfaciat, cap. solet, eo. in 6. cap. ex parte. de verbor. significatio. & supra eodem, vbi vere. & ca cum contingat. vbi Abb. in primo not. Idem si lata sit excommunicatio ob notoriam cōtumaciam.

b Nihilominus. Nota quod non debet quis admitti ad probandū, quod probatum non releuat. l. ad probationem. C. de prob. & c. per tuas, de simon. quod facit ad probationem exceptionum: quia iudex, cum proponuntur, debet videre, an sint vel non sint admittendæ, & cum iudicat eas admittendas tum demū super his admittere probationes, & qui aliter faciunt, non bene faciunt, quia si quis probaret exceptionem suam, & non admitteretur, esset iusta causa appellandi, quia audiendo probationes super illa videtur eam cum effectu admittere, ideo non est illud faciendum, nisi iudex sub illa protestatione illū ad probandū admittat, vt si de iure valere debeant, valeant, & non alias, c. Cumana, de elect. & nota in c. cum cōtingat. de offi. deleg.

c Formam. De qua in c. nobis, 2. & c. cum desideres, eodem.

d Probationibus Sed cum quis est iam absolutus quare probationes audiuntur super hoc? Rn. duplici de causa. Primo, quia si excommunicatus & iam absolutus probabit, quod iniuste fuit excommunicatus, non iniungitur ei aliquid per iuramētum. & ideo præceptum differtur quousque cōstet vtrum iuste, vel iniuste sit excommunicatus. c. ad reprimendam, de offic. ord. Si iuste fuit excommunicatus, tunc præcipietur ei per iuramētum. quod super eo, pro quo fuit excommunicatus satisfaciat, d. c. ad reprimendam. Item si probaret quod admonitione legitima non præmissa ipsū excommunicasset, excommunicator per mensem erit priuatus ingressu ecclesiæ, ut c. sacro, eo. Secundo si iniuste excōicatus probet, tenetur excōmunicator illi ad interesse, d. c. sacro, & in tantum tempus abstinebit, quantum uisum fuerit superiori, 2. q. 1. c. nemo, & 24. q. 1. c. de illicita. econtra, si sententia iusta probata fuerit, excōmunicatus tenebitur ad interesse excōmunicatori. d. cap. sacro, nisi utrumque probabilis error excuset, ut in d. cap. sacro,

e Ligatus. Nota, ergo, quod excōmunicatio iniusta ligat quo ad ecclesiam militātem, licet nō quo ad triumphante. ca. nobis 3. eo. Vnde necessaria est absolutio, licet nō sit vera absolutio: sed potius quædā relaxatio quando est iniusta Hostiens. in c. sacro. eod. Abb. in c. cum contingat, de offic. delega. & in c. Odoardus, de solut.

Si quis dicat se iniustè excōmunicatum prius est absoluendus antequam sint admittendæ probationes super iustitia excommunicationis h d.

Aliud iuris erit, cum iniuste se quis excommunicatum asserit, tunc enim si episcopus, ut ostendat quod iuste excommunicauerit, probationes suas admitti postulet, audiendus non erit: [a] nam etsi constaret excommunicationis sententiam iuste promulgatam, nihilominus [b] humiliter postulanti esset absolutio impendenda, ideoque hoc casu protinus iuxta formam [c] ecclesiæ congruentem absoluendus erit, ut demum probationibus [d] vtriusque partis admissis, utrum iuste, vel iniuste quis ligatus [e] fuerit, decernatur.

Innodatus pluribus non potest ab unà tantum excommunicatione absolui. Et absolutio surreptitia non tenet. h. d.

Quod si quis pluribus [f] innodatus excommunicationibus, etiam ex eodem [g] facto descendentibus, de una [h] tantum causa uelit ta-

f Pluribus. Sed quomodo potest quis pluribus excommunicationibus innodari, cum effectus excommunicationis sit excludere ab ecclesia. & qui semel iam exclusus est, non videtur amplius posse excludi, & sic semel excommunicatus non videtur posse amplius excommunicari excommunicatione eiusdem generis, licet contrarium tradatur. 3. q. 4. c. Et geltrudam, & in c. ita quorundam de Iudæ. & in cap. ex parte, de offic. ordin. & in ca. dura, de crimi. fal. & in cap. cum pro causa, & in capit officii, eod. vnde sumitur. Solut. duplex est excommunicationis effectus. expellendi scilicet aliquem extra ecclesiam. & electum confirmandi, quo ad primum semel excommunicatus non potest amplius excommunicari, quo ad secundum bene potest, quia triplex funiculus difficile rumpitur cap. 1. de treu. & pace, & nota. in d. c. officij, eodem.

g Ex eodem facto. Vt si quis verberet clericum in ecclesia, vel claustro, nam unam excommunicationem incurrit ratione facti, aliam rationē uiolationis loci, c. cum pro causa, eodem, u bi late de materia.

h Vna tantum. Secus si uelit satisfacere de omnibus causis, quia tūc poterit sufficere unica absolutio,

tisfacere communioni ob id restituendus nō erit, nec per ueritatis suppressionem [a] extorta absolutio sibi quidquam proderit. [b]

Si ordinarius sciat quam per surreptionem impetratam ab Apostolica sede absolutionem, debet remittere perperam absolutum ad sedem Apostolicā, si uero hoc sibi non constet, sed suspicetur, debet absolutum cogere ad purgationem. h.d.

Quinimmo [c] si constiterit, excommunicatum occultatis excessibus, pro quibus in eum sententia lata fuerit, excommunicationis suæ causam aliam prętendentem, ab Apostolica sede absolutionis beneficium impetrasse, eundem debet ordinarius ecclesiastica censura cō pellere, ut cum litteris suis rei ueritatem continentibus ad sedem Apostolicam redeat, [d] si uero illud liquido non constiterit, eum tamen ordinarius, quod ueritatem confessus non fuerit suspectum habeat, ad purgationē [e] præstandam quod uerum fassus fuerit, compellet.

Absolutus ui, uel metu, duplici excommunicatione innodatur. h.d.

Illud ēt admonendi sumus, quod licet, ui uel metu facta regulariter mero iure teneant. [f] Si quis tamen ab excōmunicationis, [g] suspensio

lutio secundum not. in c. cum pro causa eo. ubi latius Abb. distinguit.

a Peruersitatis suppressionem. Ca. cum pro causa & c. si quando, eo. clem. fi.

b Proderit. Sed quæritur, cur non prodest absolutio ex falsa causa, & nocet excōicatio? quamuis ex falsa causa, saltem quoad ecclesiam, ut supra eo §. px. & 11. q. 3. c. 1. & c. 2. Respo. ut per gl. & Ab. in c. ex part. de of. ord.

c Quinimmo. Sumitur ista litera c. ex parte, ex t. de of. ord. & sup eo fecit nouā prouisionē Conc. Trid. ut apparet sess. 13. ca. 5. in decre. reforma. per quam tamen non puto aliquo pacto abrogatā dispositionem, d. ca. ex parte, sed nouū remediū aduersus obrepentes inuentum.

d Redeat. Quia nō est absolutus quia talis absolutio obtenta per surreptionem sibi non prodest, ca. cū pro causa, & c. officii. eod. & litte æ sup hoc impet atę non tenent. Quidā tamē dicūt, quod si pro plurib. criminibus una tantum sentētia quis sit excōicatus, dum tamen aliquid eorū exp̄sserit in absolutione, absolutus est, si postea conteratur, argum. ca. tunc valere, de cōsecr. dist. 4. Quod non est uerum, nisi de illo, quod expresserit in absolutione, imo nec illa absolutio prodest, cū adhuc sit ligatus alio crimine, & maneat extra ecclesiam, c. cum pro cā. eo. Sed tunc demū valebit absolutio cū ab alia excōmunicatione fuerit absolutus. Sicut si quis de vno peccato pænitentiam agat, & nō de alio, talis pænitentia non prodest quo ad vitā æternam, nisi cū alterius criminis pænitentiā egerit, de pænit. dist. 4. § fi. in fi. & de hoc late in d. c. cum pro causa. & c. officii. & c. ex parte de offi. ord.

ANT. TIM. Pro declaratione dicti illius in gl. in quo habetur, quod si quis de vno peccato pœnitentiam agat, & nō de alio, talis pænitentia nō prodest quo ad vitam æternam nisi cum alterius criminis pænitentiam egerit, est dictum extractum est gloss. in verbo, redire, dicto capitulo ex parte. de offici. ordin. & quantum ad pœnitentiam, id est, confessionem sacramentalem hoc certum est, quod non remittuntur illa alia peccata, qui vnum ex certa malitia noluerit confiteri, immo est confessio inualida, sacrilega, & iteranda secundum omnes. Idem etiam de contritione dicēdum quod si quis conteratur de cęteris omnib. uno excepto de quo nolit conteri, de quo habuerit scientiā, iā illa pænitentia & contritio nihil ei prodest ad uitam æternā consequendā. Vn impossibile est per pænitentiā vnum peccatum sine alio dimitti, non. n. potest quis Deo pro parte esse amicus, & pro parte inimicus & vno eodemque tempore simul esse auersum a Deo, & conuersum ad eum, Vide Sanctū Thomam parte tertia quæstione 86. articulo tertio, & Sancto Bonauentura in quarto libr. senten. distinct. 25. articul. primo quæstione prima, si autem loquamur de satisfactione tunc potest quis pænitentiam agere, id est, satisfacere de uno peccato, & non de alio, & pro uno peccato satisfacere in hac uita, de alio uero in purgatorio.

e Ad purgationem. Quos igitur episcopus habet suspectos, potest compellere ad purgationem pręstandam, vt in c. ex parte, in fin vnde sumitur, de offi ordin. dum tamen super hoc publica laboret infamia. Scilicet, quod per obreptionem obtinuerint absolutionem, ca. nos inter alios, de purgat. canon. & sint infamati apud bonos & graues viros, c. cū in iuuentute, de purgat. canon. & sup. eo. tit. per totum. & non sit orta ab inimicis. 11. q. 3. in cunctis. & ita no. in dicto c. ex parte. Sed puto hanc diffamationem nō esse necessariam, cum dictum c. ex parte prouisiorem contineat specialē, & nihil de tali diffamatione dicatur, sed tantum de suspitione episcopi.

f Teneant. ff. de eo quod, vi me. cau. per tot. & in materia huius §. & totius tractatus, vide bonā prouisionem, quam fecit Concil. Trid. in sess. 25. c. 3. in decretis reformationum.

g Excommunicationis. Etiam iniustæ humiliter

ter enim debet absolutio peti, §. aliud supra eod. sententiam pastoris siue iustam, & c. 1. q. 3. c. 1. sic Guil. & Gar. Io. Monach. & Io. And. in c. 1. de his, quæ ui, metusue causa fiunt. in 6.
a Suspẽsionis. Cuiuscumque siue ab officio, siue, a beneficio, siue ab ingressu ecclesiæ, ut not. de his, quæ ui, met. cau. c. 1. in 6.
b Reuocationis. Sed quæ est differentia inter absolutionem & reuocationẽ, quæ hic ponuntur tanquã diuersa? Respondeo, potest dici, quod absolutio est illa solemnis, quæ fit iuxta formam ecclesiæ, de qua in c. a nobis 2. de sent. exco. reuocatio est uerbalis secundum quosdã & sine solemnitate. Vel ut alii, cum tenuit excommunicatio, dicitur absolutio, cum non tenuit reuocatio, uel reuocatio est absolutio ad cautelam, vt not. de his quæ vi, met. cau. c. 1. in 6. vel dic quod ista hic sunt synonyma, & est quædam verborum inculcatio.

hæc pœna, cum verba sint accipienda cum effectu, c. relatum, cum ibi not. de cler. non resid. fac. l. quamuis. ff. de in ius voc. & tenent Ioann. Mona. Archid. & Io. And. alias tamen punitetur pro qualitate delicti, l. ita vulneratus, ff. ad l. Aquil.

nis [a] uel interdicti sententia, absolutionis aut reuocationis [b] cuiuscumque beneficium per [c] vim uel metum [d] extorserit, uiribus omnino [e] cariturum. Quin potius, ne sine vindicta uiolentiæ crescat [f] audacia qui absolutionem, [g] uel reuocationem vi, vel metu extorserit, [h] quasi ppria confossus sagitta, iterate excommunicationis [i] sententiæ subiacebit. [k]

Excommunicatus, cui papa communicat, non propterea censetur absolutus, nisi papa id exprimat. h.d.

Nouissime sciendum est, quod si Apostolicus etiã scienter [l] excommunicato participet [m] litteris [n] forte cum salutationis alloquio destinatis uerbis, osculo, seu alio quouis modo, [o] ipsum per hoc absoluere nulla ratione cẽsetur, nisi forsitan exprimat, uelle [p] illũ ex hoc pro absoluto haberi. hæc de excõicationis sentẽtia delibasse

fieri, tamen posset vt quis tentando extorqueret pro qualitate sui conatus incideret in excommunicationẽ c. si quis suadente diabolo, 17. q. 4. hanc tamen incurreret, ut per Io. And. in c. 1. de his quæ ui, metusve causa fiunt.
i Excommunicationis. Quid si nõ ipse excommunicatus, sed alius metũ inferat, an inferens hanc excommunicationẽ inferat? Resp. nõ. secundum Ioan. Andr. in c. vnico. de his, quæ ui, metusve cau. fi. nam constitutio loquitur de excommunicato cogente, non de alio; licet is aliter sit puniendus. Sed numquid hoc casu ipse excommunicatus interdictus, vel suspensus incurret hanc pœnam? id quidem si mandauit, uel eius nomine gestum ratum habuit, c. sciant de elect. in 6. c. cum quis, eod. in 6. & c. sed & si manus, supra eod. Sed quid si absolutor ab initio quidem coactus postea ratum habeat? Respond. cogens non propterea excommunicationem euitabit, quia statim ab initio legatus fuit, coactus autẽ dicetur absolutor etiam si per pœnam amissionis rerum ad absoluendum fuerit compulsus, c. Abbas, de his, quæ ui met. cau. fi.

c Per uim. Vis est maioris rei impetus, cui resisti non potest. ff. q. m. met. cau. l. 1. in fi. & l. 2. Et quot modis sumatur, & quid iuris, tam in interdicta, indicat, not. in c. ad audientiam, de his. quæ ui, metusue causa fiunt.
d Metum. Metus eis trepidatio mentis causa instantis, uel futuri periculi, l. 1. ff. quod met. caus. & exigitur quod præsens sit metus, licet futurum sit periculum. l. metum. 2. ff. de eo quod met. cau. Et quis metus excuset, no. in c. dilecti, de his, quæ ui, met. cau. f.
e Omnino id est, ipso iure, l. 1. §. si pecuniam. ff. depo. & ibi Bal. secundum litteram ibi, in si quæ habet omnino, secus si habet, omni actione, ut uulgari codices, de uaria huius uerbi significatione, per Fel. in c. ex parte. de off. dele. & per Legistas in l. 1. C. de iur. emphyt. Aliis quoq; modis uacuatur metu factum, ut not. in c. cum dilecti, de his, quæ ui. met. cau. fiunt.
f Crescat. Fac. 35. q. 9. ca. loci, c. ut clericorum, de uit. & honest. cler.
g Absolutionem. Quid si per uim vel metum excommunicationem extorserit? Videtur quod & ipsa ipso iure non ualeat; quia par ius ligandi & absoluendi dominus esse uoluit, ca. uerbum de pœ. d. 1. fac. 11. q. 3. c. iniuste. Sed dic contra secundum Guil. & Io. And. in ca. 1. de his, quæ ui, met. cau fin. 11. q. 3. c. quatuor, poterit tamen per exceptionẽ elidi, ut ibi not. arg. l. interdum, §. 1. ff. de furt.
h Extorserit. Si ergo metũ quidem intulit quis, sed iudex absoluere noluit, non habebit locum

K Subiacebit. Quid si per uanum metum fuit absolutor compulsus? Resp. non habebit locũ hæc, pœna, l. metum, cũ l. seq. ff de eo, quod met. cau. & not. in c. uni. de his, quæ ui, met. caus. in 9 quis autem sit iustus, erit iudicis arbitrio relinquendũ secundum Io. An in c. uni.
l Scienter. Et multo minus si ignoranter, c. si aliquando, eo. & §. interdum supra eod.
m participet. Quo participio papa cum sit legibus solutus non ligatur minori, c. nulli ubi not. de sent. exc. Quid si papa uitet aliquem? Respon. non censetur per hoc excommunicatus. Vnde, qui eidem participat, non incurrit minorẽ, licet illum papa uitet, argu. contra, dist. 93. ca. si inimicus, Sol. quod ibi loquitur de illo, qui non solum uitatur. sed etiam uitari præcipitur, sic no. in Cle. si summus. eo.
n Litteris. arg. quod scribens excõicato, incurrit minorem, & de hoc no. in c. constitutionem. eo. in 6.
o Quouis modo. Vt in conuiuio, oratione itinerando, vel consedendo.
p Velle. Voluntas enim sua pro ratione haberi

debet §. sed & quod principi. inst. de iu. na. gẽt. & ciu. l. Sic & princeps sola uoluntate manumittit, l. apud eum ff. de manumiss. l. si uoluntate, C. de fideicom. lib. Secus est in inferiorib. a Papa, c. cum desideres. eo. & §. nec ideo magis, supra eo.

pel. Item utraque requirit præcedentem monitionem, c. reprehensibilis, & ibi per Ab. de appel. itẽ quia constitutus in alterutra celebrãdo incurrit irregularitatem, c. is cui. de sent. exc. in 6. Item in vtroque fit absolutio recepto iuramento de parẽdo mandatis ecclesiæ, c. uenerabilis, de sen. exco. Itẽ ad cautelam sententia relaxari potest. Item utraque sententia licet iniusta, 11. q. 3. c. sententia & c. si quis episcopus. & no. hæc Ab. in d. ca. ad hæc. Differunt tamen in aliquibus quia excõmunicatio fertur in personam non in rem, ca. Romana. §. in uniuersitatem. de sent. ex comm. in 6. Sed interdictũ potest fieri, nedum in persona, sed in locum, c. non est, de spon. c. si de sen. exco. in 6. Item excommunicatio regulariter nõ suspenditur per inferiorẽ a Papa, ut p Abb. in d. c. ad hæc, fac. ca. 1. et c. statutũ, de sen ten. exc. in 6.

DE ECCLES. *interdicto.*

sufficiat. Nunc de interdicto ecclesiastico, & suspensione paucis dispiciamus.

Ioã. Bap. Quoniã ecclesiasticum interdictũ multa habet communia cum excõmunicatiõe, ut dicit tex. in prin. huius tituli, ppterea post tit. præcedentẽ proponit hic, q diuidit in tres partes, in quarum prima demonstratur quotuplex sit interdictũ, & qualiter conueniat cũ excommunicatione, in secunda soluuntur circa ipsũ tria dubia in tertia ad not. casus in quib. interdictum non habet executione, secunda ibi & si quidem, tertia, ibi, excepti uero.

DE ECCLESIASTICO *interdicto.*

TIT. IV.

Interdictum aliud iuris, aliud iudicis, quæ distinctio exemplis declaratur. h.d.

HAbent ecclesiastica interdicta cum excõicatione multa communia [a] nam & illorum alia ipso [b] iure inducuntur, alia iudicis sententia. Iuris ipsius ciuitas, uel interdictũ inducitur, ueluti cũ ciuitas, uel uniuersitas in electione Romani Pontificis seruanda non seruauerit [c] aut in necem Cardinalis aliquid machinata [d] fuerit, siue ab ecclesiis uel personis ecclesiasticis aliquid extorserit, [e] aut usurarius domos cõmodauerit. [f] Item cum in ecclesia sanguinis, uel humani seminis effusione polluta, [g] aut simoniace consecrata [h] celebrare iure uetatur.

Celebrans in ecclesia polluta uel simoniace consecrata, non incurrit irregularitatem, secus si alia ratione uiolat interdictum. h.d.

Est aũt inter [i] hęc differentia non modica: nã si quis in ecclesia celebret, quæ uel polluta sit, uel simoniace consecrata, licet hoc temerarie faciat, nullum tamen ob id irregularitatis laqueũ incurrit, [k] *Is* uero, qui sciẽter [l] celebrat in locis alia rõne interdicto subpositis irregu

Ioã. Bap. HAbẽt CASVS in hac parte proprie non figuratur cum auctor procedat distiguẽdo, & declarando, Not. tamen quod prima diuisio est desumpta ab auctore, qui est aliquando canon, et aliquando iudex ecclesiast. sicuti cõtingit in excõmunicatione, secunda uero dist. uel subdistinc. desumitur a materia quæ immediate tale interdicto innodatur, quæ est aliquando generalis vt regnum aliquando vero specialis, vt ciuitas. Not. 2. quod ob unionem inter excommunicationem & interdictum tenet argumentum ab vno termino ad alium. Not. 3. quod licet censura ecclesiast. sit medicinalis, vt Doctor. adnot. tamen talis medicina aliquando mediate applicatur, & ideo interdicitur vniuersitas.

a Communia. Quia sicut excommunicatus per appellationem nõ suspendit sententiam, ita nec appositus interdicto, c. ad hæc, cũ ibi not. 4. de ap

b Alia ipso iure. c. is cui, de senten. ex com. in 6. Archid. Flor. in sua sum. 1 2 part. tertiæ partis, tit. 27. c. 2. & p Cald. in suo tract. de interd. eccl. uer sic. tertio, effectus, ubi, de secũdo dic.

c Seruauerit. capi. ubi periculũ. ff. ciuitas, de elec. in 6.

d Machinata. c. fi. de pæ. in 6.

e Extorserit. ca. q quã. & cẽ. i 6. c. clericis. de im. ec. i 6.

f Commodauerit. c. 1. de usu. in 6.

g Polluta. De cõs. d. 1. c. si morũ. c. ecclesiis. c. fi. de cõse. ec. vel alta c. vni. de cõs. eccl. vel alt. in 6.

h Consecrata. 1. q. 4. c. ecclesia.

i Inter hæc. s. duo postrema. s. inter ecclesiã pollutam, & simoniace cõsecratam, & facit c. qui in ecclesia, de sent. excom. in 6. vnde sumitur.

k Incurrit. Quia hoc non reperitur iure expressũ. c. is qui. de sent. exc. in 6. uide ad hæc, no. p Spec. in tit. de dispensatione. nu. 20. §. iusta.

l Scienter. Secus ergo, si ignoranter, nisi talis

esset

effet ignorantia, quæ excusare non deberet, c. Apostolicæ de cler. exco. mini. c. 1. de postu.
a Liberari. Ca. Apostolicæ, de cler. exc. mini. cum alleg. in c. is qui, de sen. exc.
b Vel iure. Ca. fi. de sen. exc. in 6.
c Competens iudex. Competens autem est Papa, c. tanta. de exce. præla. Legatus, capit. nouit. de officio. legat. Delegatus. ca. quoniam, de offic. ordin. Qui non habent iurisdictionem ab episcopis, sed a collegiis, Innoc. in capit. Archidiaconus, de offic. archid. Episcopus cũ Capitulo, capi. 2. de his, quæ fin. a ma. parte capituli electus, & confirmatus, quamuis non consecratus, c. transmissam, de electio. uacante ecclesia capitulum, c. graue, de offi. ordi. alii quoque, ut per Io. And. in suo tractatu de interdictis, coll. uer. interdicit Papa.
d Castro, & uillæ. Capitulo cum in partibus, de uerb. significatio. unde sumitur, etiam si in uilla non esset nisi una ecclesia, quia tamen est apta habere plures ecclesias, dicitur saltem aptitudine continere uniuersitatem. Quod facit ad interpretationem extrauag. Bonifacii, quæ incipit, prouide, sub titul. de sentent. excommunicati. secundum Abb. in dicto capit. cum in partibus. & per Ioann. Andr. in tractatu de interdictis. post. prin. num. 10. & Plou. in suo tractatu princip.
e Speciale. Io. And. in suo tractatu de interdictis nu. 10. in prin. & per Nic. Plou. in suo tractatu post princip.

laritatem incurrit, a qua per alium, quam per Romanum Pontificem liberari[a] non poterit, nisi aliqui super hoc priuilegio uel iure [b] muniti fuerint.

Quid sit iudiciale interdictum. h. d.

Iudicis sententia tunc inducitur interdictũ cum competẽs [c] iudex ex aliqua causa terram vel homines a diuinis arcendos pronunciat ac præcipit.

Interdictorum quædam generalia, quædam specialia. h. d.

Rursus interdictum, quod prolatione iudicis inducitur, aliud est generale, aliud speciale. Generale interdictum est, non solum cum regno & prouinciæ, sed etiam cum castro & uillæ [d] diuinis interdicitur. Speciale [e] est, cum inter plures ecclesias paucæ, uel una iure interdicitur.

Interdicto loco principali, censetur interdictus accessorius uicinus, & contiguus, & dispositio iudicis non debet posse reddi elusoria. h. d.

Et si quidem ciuitas, castrum, aut uilla generali subiiciatur interdicto, non solum, quæ murorum continentur ambitu, censentur interdicto supposita, sed ẽt illorum suburbia, [f] & ædificia continentia. Alioquin, si in illis locis posset licite celebrari, Ecclesiastica censura facile contemni [g] posset. Eadem quoq. rõne, si specialiter ecclesia sit interdicto supposita, nec in capella eius celebrari, nec in cæmiterio eidẽ ecclesiæ contiguis [h] sepeliri [i] poterit.

est inter excommunicationem, & interdictum, de qua est tex. in prin. eiusdem tit. u. debatur huiusmodi interdicta esse extendenda, sicuti excõicatio cap. pen. de sententia excommunica. in contrarium uero facit summopere natura interdicti, quod est pœna distincta specie ab aliis, ut præsupponatur in iure. Cæterum Solu. ut hic habetur, quia in eius executione, est ita procedendũ, ut uidelicet disciplina ecclesiastica in hac parte in sua dignitate conseruetur, & ne interdictum contemnatur, ut etiam in textus legimus, qua ratione obseruata, intelligimus etiam obiectionẽ aliquid non concludere, cum secundum qualitatem casuum ipsa verificetur aliquãdo, & aliquando limitetur. Nota. 1. quod appellatione ciuitatis etiam suburbia intelliguntur, & continentur, sic appellatione ecclesiæ capella, amplia in fauorabil. ut uidi hoc anno in practica concessionis cuiusdam indulgentiæ, & uide quod docet Abbas in ca. Rodulphus. de rescript. Nota. 2. quod appellatione populi non intelligitur clerus neq; econtra. Nota 3. casum in quo appellatione vniuersitatis intelliguntur personæ singulares ra tione qua sunt personę priuatæ.

f Suburbia. Facit l. 2. l. ædificia, l. vt Alphenus, & l. qui in conuenientibus. ff. de verb. sig.
g Contemni. Cap. si ciuitas. vnde sumitur. & c. fi. sententia, c. cum inter uos, de consuet. vnde nota. quod sumenda est interpretatio per quam dispositio non possit reddi elusoria.
h Continguis. Sunt autem contigua quorum extrema se inuicem contingunt, fac. notata per Ioã. And. in c. vni de consec. eccl. vel alt. in 6. iux. glo. super verbo, contigua.
i Sepeliri. Cap. si ciuitas. in fi. c. is cui, 2. respon. de sent. excõ. Sed pone tempore interdicti aliquẽ in loco supposito interdicto sepultũ, & postea reuocatum interdictum, an talis exhumandus? Respond.

Et si quidẽ, Licet hæc pars posset diuidi cum in ea tria soluantur dubia, vt dixi, qm tñ in omnibus potest casus in cõi adnotari, propterea sciendum est, quod cum interdicta sit aliquando ciuitas, uel alius similis locus simpliciter, aliqñ vero non interdicitur ciuitas, sed populus eius, quæritur an interdictum, in interpretatione extendatur, & illi de populo alibi audire valeant diuina ob cõioñẽ, q

spond. non sit pęnitens decessit, secundum Inno. in c. fin. de excess. pręlat. quia res deuenit ad eum casum, & c. Contra not. Host in c consuluisti, de consec. eccl. vel alta. uide quod no. in Cle. eos, de sepu.

ANTO. TIMO. Colligit glo. in cap. minor, 17. quæst. 4. quod non solum, qui commisit crimen, sed & eius familia posset priuari sacramentis, & excommunicari ex eo, quod pro crimine cuiusdam Bonifacii D. Augustin. in dicto canone interdicat etiã oblationes domus eius a clericis suscipi, quam opinionem glo. ibi, non existimarem veram, ex quo D. Aug. eo in loco licet propter grauitatẽ delicti communionem interdicat ei, qui crimen commisit clericis autẽ prohibeat, ne oblationes domesticorum eius recipiant non dicitur propterea quod eos excommunicet, aliud est enim excommunicare aliquẽ aliud uero oblationes eius non recipi ab ecclesia. Patet in meretricibus, licet enim ecclesias eas non excommunicet, earum tamen oblationes recipi prohibet ob criminis detestationem. vnde ex illo textu nõ videtur id colligi posse, cum id non dicat, & cũ habeamus regulam in contrarium: quod quis non debet excommucicari pro peccato alterius, per tex. expressum in d. cap. si habes. 24. qu. 3. licet plene posset interdicit, Vt colligit auctor in summario huius §. sed & si.

Respectu personarum interdictum ecclesiasticũ est strictè interpretandum. h. d.

At non sicut in locis ita & in[a] personis lata sit interpretatio, & ideoque si sententia interdicti proferatur in populum, clerus [b] interdictus non intelligitur, nec econuerso. [c] Vnde interdicto, ad diuina licite alter admittitur.

Licet unus pro delicto alterius possit interdici, excommunicari tamen non potest. h. d.

Sed & si propter, delictum domini [d] (nam pro pecuniaria causa sine speciali sedis Apostolicæ, & per patentes litteras expressa licentia interdicti sententia ferri non poterit[e]) vel rectoris ciuitas sit interdicta, ciues, qui culpabiles non existunt, alibi diuinis, licite interesse poterunt, nisi ciues quoque propter dominũ, uel rectorem puniendum interdicti[f] fuerint. Quod quidem in excommunicationis [g] sententia contingere nõ poterit, neque enim pro peccato unius alius,[h] puta ipsius familia excõmunicari poterit.

Interdicta uniuersitate & singuli de uniuersitate censentur interdicti, ne interdictum reddatur elusorium h d.

Item, cum loci alicuius populus ecclesiastico supponitur interdicto, singulares ex eo personæ, quas interdictas esse constat, ne sententia effectu careat[i], non debent alicubi[k] casib. expresfis a iure duntaxat exceptis [l] audire diuina, uel ecclesiastica recipere sacramenta, cũ diuinorum auditio, sacramẽtorum perceptio populo ut uniuersis non competat. [m]

a In personis. Non ualet ergo argum. de loco ad personas, capitu. si sententia., vnde sumitur, & ca. si ciuitas. de sent. excommu.

b Clerus: Imo nec interdicto clero non censetur interdicta ecclesia; vnde alij, clerici non eiusdem ecclesiæ, licite in ea celebrabunt, capi. per exemptionem in fine. de priuile. in 6. & per Ioann. And. in c. si sente. de sente. excomm. in 6.

c Econuerso. Fac. ca 1. de præbe. ubi late Doc. & latius etiam in ca. eccle. sanctæ Mariæ. de constitu. & not. supra de iur. personarum, in ver. populares.

d Domini. Secus si propter delictũ ciuium quod patet infra ibi qui culpabiles nõ existũt & in c. si sententia, de sent. exc. in 6.

e Non poterit. Vt in extrau. Bonifacii, quæ incipit, prouide. posita sub titul. de sente. exc.

f Interdicti. Aliud ergo est interdicere solum ciuitatem, aliud ciuitatem & ciues, aliud ciues tantum. pœna igitur interdicti quãuis spirituali, potest vnus pro alio puniri, de quo. 1. quæstio. 4. in sum & 24 quæst. in summa. & per Ioã. Andream in capitulo si sententia, de sentet. excommun. in 6. secus est in excommunicatione, vt statim dicit.

g Excommunicationis. Scilicet maioris. Nam minori excommunicatione bene vnus pro alio aliquando punitur, c. oblationes, di. 90. 27. q. 4. c. maior. c. non est in vobis, de spons & no. 24. q. 4. c. si habes.

h Alius. 24. quæstio. tertia, cap. habes.

i Careat. Et sic violaretur neruus ecclesiasticæ disciplinæ, quod esse non debet, c. cum inter vos. fac. ca. si ciuitas, & c. sententia, de senten. excommun. in 6.

K Alicubi. Etiam in loco non interdicto.

l Exceptis. Cap. fin de sen. exc. in 6 quoad diuina & quo ad sacramẽta, c. quod inte, de pę. & remissa & c. quoniam, de sen. exc. in 6. & sequuntur statim in § seq.

m Non competat. Vniuersitas enim est res inanimata, in quam ista non cadunt, c. Roma. in fin. de

de sent.excom. in 6. & c.si sententia,eo.tit.& lib. hæc enim solum cadunt in animam rationalem, & personam ueram non repræsentatam. Et facit hæc littera pro opin.eorum, qui tenent cognationem spiritualem contrahi posse per uniuersitatē. licet ratio faciat in contrarium, de qua not. supra de tripl.cogn.in principio.cuius quæstionis occasio vr hodie sopita per Cōciliū Tridētinum ex cuius dispositione non potest cū pluribus quam cum uno contrahi hæc cognatio, ut in sessio.24.in 1.decr.in decretis reformationum. Vbi autē tractamus,de his, quæ uniuersitati competunt,ita q.d dicitur esse pænes uniuersitatem qd non est penes singulos,leg.sed si in hoc, §.qui manu mittit.ff.de in ius voc. & 12. q.2.ca. qui manumittit. sed an si sit hodie interdictus populus hinc ad cētum annos quo tempore nemo uicturus est,eorum,qui hodie uiuunt durabit interdictum & ligabit uiuentes? Respōdeo affirmatiue, si interdictū nunquam fuit relaxatum, quia idem populus,l.proponebatur ff. de iud.& d.16.ca.habeo.& 7.q.1.denique not.c.si sententia,& quod no.in c.fi.de sen.exc.in 6.in uerbo,insurgunt.

Regulariter tempore interdicti potest quis baptizari,chrismari,& uerbum diuinum audire,h.d.

Excepti uero casus[a] sunt,si qui ad baptismi, chrismatis,& pœnitentiæ [b] sacramentum,uel ad verbum diuinum audiendum admitti uelint,tam si infirmi sint, quam si sint in bona valetudine constituti. Quod tamen in his,qui interdicto causam dederunt, non obtinet indistincte,sed in eis Bonifacianæ cōstitutionis[c] forma obseruanda erit. Quæ & alia quædam [d] interdicti tempore fieri benigne indulget,ut ex ipsius constitutionis perpenso tenore facile apparere poterit.

Tempore interdicti potest confici sacrum chrisma sed unctio extrema,ecclesiastica sepultura, & diuinorum celebratio sunt prohibita,nisi concessa quibusdam sint ex priuilegio.h.d.

Velut igitur interdicti tēpore iure chrismatis utimur unctione,sic licet regio sit interdicto supposita,chrisma die cęnæ Domini confici dubium esse non [e] debet. Vnctio aūt extrema,& ecclesiastica sepultura, & diuinorū officiorum celebratio tēpore generalis interdicti oīb.denegatur [f] nisi quibusdam, quibus [g] id ex gratia,certa seruata forma, conceditur.

Ioā.Bap. Excepti vero. CASVS in tota hac parte ita potest adnot. Cum quidam populus esse interdictus volebat eo durante,atque nō obstante, quod possent administrari sacra baptismi,confirmationis,pęnitentiæ & extremæ vnctionis, ac ēt cupiebat diuinum verbum audire,idque totū petebat siue a snīa interdicti esset appellatum, siue non; & cum hoc fuisset denegatum,ne neruus ecclesiasticæ censuræ cōtemnat,& frustra reddat contra; §.& si quidem.sup.eo.fuit quæsitū quid iuris. Sol. vt in hac parte legimus quia ecclesia ita intendit obuiare malis,vt ipsa corrigātur.& necessaria ad salutē non impediantur,atq; tali adhibitio mode tamini neq;obiectio aliquid vr obstare. Not.primo casus in quibus interdictum differt ab excōicatione,& hunc tex.coniunge cum prin. eius. tit. No.secundo arg.in genere prohibitorum nisi aliquid spāliter concedatur sub prohibitione dicetetur reseruatum, Not.tertio argū quod contemptores pænarum sunt puniendi quemadmodum transgressores legum.

a Casus.Sumitur ex c.responso.de sen.exc.& c.fi. eo.tit.in 6.

b Pœnitentiæ.Sed nunquid & Eucharistia danda erit sanis interdictis post impartitā pænitentiam? Et vr,quod ipsa p pænitentiā intelligatur ca. qd in te, de pænit. & remiss. sed dic contra secundum Io.An.& Arch id.in ca.fi.de sent.exco.in 6.nisi quis sit in mortis constitutus articulo, ca.pænitentes. dist.50.& no.in d. c.fin.Sed nunquid proxime paritura gaudeat in hoc beneficio constituto rum in mortis articulo? Respon.ut no.per Ab.in cap. quod in te.de pęn.& remiss. & p Do cto. i c.qm frequēter.ut lit.non contesta.

c Constitutionis. c.fi.de sen.exco.in 6.qa tradet prius idoneam cautionem de satisfaciēdo.

d Alia quædam. Scilicet quod singulis diebus in ecclesiis celebretur ianuis clausis, & quod quibusdam magnis festiuitatibus etiam apertis aportis, & campanis sonātibus interdictis admissis, non tamen excommunicatis,vt in ca.fi.de sent. excom. in 6.

e Non debet.Sic.c.quoniam,de sentent. excommun.in 6.vnde sumitur, q. d. concesso baptismo & confirmatione satis est concessum cōfici chrisma. Et est ratio, quia verus chrisma non debet esse vsui,& deponendus est sacerdos, qui de veteri chrismate vngit baptizatū, nisi in mortis articulo.c.si quis de alio,de consecr.dist.4. unde singulis annis in die cœnæ Domini debet chrisma confici,& vetus cremari,c.litteris,de consecr.dist. 3.bene ergo dicitur,quod ueluti tempore interdicti.chrismatis vtimur vnctione sic, & ca.vt hic in prin.§.quia cum quid permittitur,&c. c.pręterea de off. dele.l.ad rem mobilem,& l.ad legatum ff. de procur.

f Denegatur. Ca.quod in te,de pæn.& remis.c.fi. de sent.exc. in 6.

g Quibus.Vt puta clericis decedētib.qui seruauerunt interdictā,c.quod in te,de pænit.& remiss.& fac,cle,1.2.& 3.de pæn.& remiss.& de materia latissime

tissime per Spe.in ti.de dispensatione §. iusta, nu. 24 cum seq. sed an episcopus possit dare facultatẽ celebrandi tempore interdicti? Resp. ut per Abb. in c.ad hæc,4 de appel.

a Excommunicationis. Vt clem. 1.2.& 3. de sent. excommun. Spec. in tit.de dispensatione.§. iusta. nu. 24.

b Non possunt. Nisi sit aliqua cã commissa appellatione remota, ut per Ab. in c.pastoralis, in pr.dũ ponit primũ effectum huius clausuræ appellatione remota.

c Interdictum. In tellige hoc de interdicto a diuinis officiis & sic a spiritualibus, secus esset in interdicto rerum temporalium, nam si interdiceret ingressum alicuius possessionis appellãdo ab eo suspendo effectum sententiæ, arg.l.nõtãtum.ff.eod. Idem esset in suspensione a beneficio, secũdum Abb. in c. ad hæc.4.in 1.not. de appel.post glo. in c. is cui,de sen. exc.in 6.Vnde qđ hic dr, vendicat sibi locũ in oĩb.sententiis & censuris quæ concernunt ipsam animã, quę sunt tres ut sup.ti. 2.in prin.& §.1.vnde infertur, qđ suspẽsus a Põtificalib. uel ab vsu pallii.appellando suspendit snĩam, ut per Ab.post Inn.& Host.in d.c.ad hæc.

d Nequeunt. Sed quæ est ratio quod snĩa excõicationis interdicti,& suspẽsionis, nõ suspẽdit p appellationẽ? Rñ. afferuntur duodecim rõnes per Abb. in c.pastoralis.§.1.de appel. dic vt ibi per Docto.

suspensio: in secunda quomodo ipsa distinguatur ab excommunicatione,& interdicto,in tertia ad nota,eius effectus,in quarta soluitur dubium, secunda ibi,est autem,tertia ibi, cauebunt,quarta ibi,ea propter.

Violantes interdictum incurrunt excommunicationem, non obstantibus priuilegijs. h.d.

Cæteri autem, siue clerici,siue laici,qui interdictum uiolando neruum ecclesiasticę disciplinę conantur infringere, quibuscumq. priuilegiis non obstantibus,sententiæ excommunicationis[a] subiicientur,a qua per sedẽ duntaxat Apostolicam absolui poterunt.

Appellationis prætextus uiolatoribus interdicti minime suffagatur. h.d.

Nec aliquid uiolatoribus proderit, quod appellasse,atque ideo se interdicti sentẽtia minime teneri contendant, sicut enim post appellationem excõicari non possunt,[b] sic interdictũ,[c] cui ante appellationem eos constat, esse suppositos,declinare nequeunt.[d]

DE SVSPENSIONE. TIT. XV.

Suspensio est duplex,ut excommunicatio & interdictum.h.d.

SVspensio quoque alia est Canonis, alia iudicis:[e] sicut excõmunicatio, & interdictum. Canonis est,veluti cum quis ob simoniam,[f] vel ob notoriam fornicationem,[g] vel aliud crimen,[h] ipso iure a sui executione ordinis, uel officii[i] arcetur.

Suspensio quoque. CASVS non figuratur. Nota tamen causam distinctionis esse illam, quam assignauimus supra de distinctione excõmunicationis, & interdicti, & est uidelicet aliquando canon.& aliquando iudex. No.secundo suspẽsionem dari quo ad se tantum, & aliquando quo ad alios, quoad facit ad intelligẽtiam multarum quæstionum.

e Iudicis. Est autem inter canonis & iudicis suspensionem multiplex differentia de quibus p Abb. post Innoc.in capit.sicut,uersic.& ponit tres notabiles effectum,& capit.de cohabitio. mul.& cle.similis quoque est excõmunicationi in alio, quia uelut datur excommunicatio maior & minor, sic & suspensio maior & minor, ut declaratur per Abbas in c.fi.de cler.excomini.ipsa quoque imponitur, aliquando pro contumacia aliqñ p delicto, alio primo casu indiget monitione præuia, secundo non vt per Ab.in ca.reprehensibilis,de app.num.4. & pro declaratione materiæ late idem Ab.in c.Apostolicæ,de excep.

f Ob simoniam.1.q.1.c.reperiunt.c.tanta,de sim. & declaratur per Archiepiscopũ Flor.in suo tract. de suspens.c.2.

g Fornicationem. Ca.si qui.dis.81.&dist.83.c.prę ter hoc,& per B.Antoninum in suo tract.de suspẽsione.c.2.

h Aliud crimen. Quæ sint hæc crimina, late per B.Antoninum in suo tract.de suspens.c.4

i Vel officij. Et per consequens etiam a iurisdictione, secundum Ab.& alios communiter, in ca.fin. de

DE SVSPENSIONE.

Ioã.Bap. Cum suspensio sit vltima species censuræ ecclesiasticę,de quibus in hac vltima parte istius libri tractatur;suo iure sequitur quod post tit proxim. præceden.in præsenti proponatur iste,qui diuiditur in 4. partes. in prima habetur quotuplex sit

de cler.excom.minist.suspenditur quis & ab aliis pluribus, nedum ab executione ordinis, vel officii, puta, ab oblatione altaris, 17 q.4.ca.miror, a consecratione episcoporum, ca.2.de transla. & ab aliis infinitis, quæ enumerantur per gl. in Clem. cupientes.de pæni té. in uerbo suspá si. Sed an is, qui (ut hic dicitur) suspensus est ab officio, censeatur suspensus ét a beneficio? Respo. ut late not.in d.cler. cupientes, de pæn. post mediũ, usque ad finem.

a Per sententiam. Definitiuã, c.cum dilectus.de ordin. c.denique, de excep. & no.in c.fi.de coha. mul. & cler. unde sumitur.

b Euidétiam. Nota tres modos, quibus crimen efficitur notorium, scilicet per senté tiam confessioné, & rei euidentiam

quo ad alios, ut quilibet in peccato mortali constitutus, ut in c.testim.dist. 6.& 1.q 1.c.sacerdotes & c fi.de tempor.ord. & c.vestra, & c.fin.de coha. mul.& cleric. Secundus, quoad se, & quoad alios, 32.disti.nullus, & c.præter hæc, & tanta, de simo. & d.cap.fin.de coha mult.& cleric. Quandoq; & tertio dicitur quis suspensus quo ad alios, & non quo ad se, ut cum uilla, uel ciuitas est interdicta propter delictum ciuium, uel sæcularis potestatis, tunc enim clerici non sunt suspensi quoad se, quia possunt celebrare in loco non interdicto, ca.tuæ, de cleri. peregr. & not.in d c.fi. Item possunt celebrare clausis ianuis, ca. fi.de sent. excom. in 6. & de hoc per B.Antonin.in suo tracta. de suspens. cap.1.

Ob mortale peccatum non notorium est quis suspē sus quo ad seipsum, non quo ad alios. h. d.

At si crimen per sententiam, [a] vel per cõfessionem factam in iure, aut per rei ipsius euidē tiam [b] notoriũ non [c] sit, & si quilibet pro mortali peccato quoad seipsum [d] sit suspensus, quo ad [e] alios tamen pro suspenso nõ hētur, ideoq. in officiis ecclesiasticis uitandus non erit. [f]

Quæ sit suspensio iudicis, h. d.

Iudicis suspensio est, ut cum sententia quis ab eadem executione ex causa remouetur. [g]

Suspensio solum ordinem & statum ecclesiasticũ respicit & priuatio præsupponit habitum. h. d.

Est autem suspensio (velut ecclesiastica cen

cum tergiuersatione aliqua celari non potest, sic in c.fi de cohab.mul.& cler. Sed cur.ibi, & hic nõ fit mentio de notorio quod oritur ex probatione clara & iuridica, cum tamen & ex ea inducatur notorium, quando nihil potest opponi contra; ut puta, quando est conclusum in causa, ut in c.cum olim, de uerb.signifi. forte, quia cum expectanda sit de proximo sententia, non oritur omnino notorium, cum probationes sint arbitrariæ, l.3.ff.de testib.& potest iudex testibus etiam probantibus fidem non habere Bart.in l.Lucius, ff.de his, qui not.infamia.

c Non sit. Immo etiam si sit notorium crimen, non propterea vitandus est criminosus excepto crimine fornicationis; quamdiu quis ab ecclesia præcisus est, no. in c.fi.16.q.fina.& in c.dum non licet, de præscr. & in ca.nonne.8.q.3. & probatur in c.pter, dist.22.& arguendo a speciali, & no.Ab. in c.fi.de cohab.mul.& cler. non potest ergo hinc sumi arg.contrario sensu, nisi quoad crimen fornicationis, in quo ut inducat suspensionem nõ requiritur præcedens monitio, si res sit euidens, ut per Abb.in d.c.fi.

d Quoad seipsum. Ideo sic, quia constitutio militantis ecclesiæ ligat, & comprehendit delictum omnino occultum, c.porro, & ca.cum non ab homine, de sent.excom.& clem.1.de hæret.ubi not. licet quo ad ecclesiam militantem non habeatur pro ligato, cum non iudicet de occultis, c.erubescant, dist.32.& not.6 q.1.ca.si omnia, erit tamen in rei ueritate ligatus, licet apud nos sit incertũ, argum.in §.conditiones, Institu.de uerb.oblig.& declarat Abb.in ca. extirpandæ, § qui uero, in repe.nu.21.

e Quo ad alios, & c. Nota modos, quibus quis dicitur suspensus. Primus, quoad seipsum, & non

f Non erit. Quia adhuc ab ecclesia toleratur, licet criminosus, c.uera, & ca.fin.de cohab.mul.& cle. & c.fin.15.q.fin. nisi in tribus casibus hic enumeratis, & in d.c.fin.

g Remouetur. Sententiam tamen præcedere debet monitio, quod procedit secundum Inno.in c.1.de excess.præla.qñ sententia & suspensio infertur ob contumaciam, secus si in pœnam delicti, quia tunc frustra fieret monitio, cum oporteat delinquentem luere pænam delicti commissi. Suspensio enim sæpe infligitur ob delictum, ut in c.tam litteris, de testi.& 5.q.3.cap.in loco, licet aliud sit in excõicatione, quæ ab homine non fertur propter delictum, immo quam cito uult satisfacere debet relaxari, c.nemo, & c.illud.11.q 3.Idem tenuit Inno.in c.ad hæc, qm̃, de appel.& licet Host. ibi non approbet opin.Innoc. respectu suspensionis faciendæ a iudice, tamen cum Inno.tenet Ab. in ca.reprehēsibilis, de appel.& in d.c.1.de excess. præl.per d.c.cum litteris, & per c.Romana, §.sed nec in specie, de senten.excom.in 6.

Est autem.C A S V S in hac parte propriè non figuratur, nisi dicamus, quod inter scholares fuit dubitatum an suspensio differat ab excõicatione, & interdicto, quidam enim dicebant non differre cum comprehendatur sub censura ecclesiastica, c.quærenti, de uerb.sign. quidam uero oppositum affirmabant, quia specie distinguuntur in iure præsupponitur. Sol ut hic habetur, & meliorratio meo iudicio non põt assignari, nisi ista iam adducta. Nec obstat obiectio, quia in genere conueniunt, & in specie differunt. Not.primo, quod suspensio proprie uidetur introducta, ut sit specialis clericorum pæna. Not. secundo, quod ipsa magis accedit ad naturam pænarum, quæ non sunt, nec dicuntur medicinales.

Con-

a Confiderata. Bene confiderata tanquam censura ecclesiastica comprehēdit solum clericos, quia si consideretur tanquam terminus generalis, & indistinctus, conuenit, & innectit etiam laicos. Vnde aduocatus suspenditur ab officio aduocandi, leg. motis. ff. de pœnis, & notarius ab exercitio notariæ. c. si aduersus, de hære. & nota in d. clem. cupientes, de pęn. & ad materiam huius, §. uide per Archiepiscopum Florē. in suo trac. de suspēs. c. 2.

b Strictior. Est tamen quodam respectu laxior, scilicet respectu relaxationis, quia excommunicatus licet satisfecerit nō liberatur ex sola satisfactione, sed ultra eam requiritur absolutio, ex quo. n. semel cum solennitate electus est extra ecclesiam debet, cū solennitate debita reconciliari, secus est in suspensione, ut per gl. in Clem. c. de decim. per gl. & Inn. in c. cum bonæ, de ætate, & qualitate, & per Ab. in ca. primo, versic. nota argumen. quod excommunicatus, & c. de iudic.

c Possunt. Vt supra titu. 1. & 2. per tot. & per Archiep. Flor. in tract. de suspen. c. 1.

d Ecclesiastica. Quorum meri laici non sunt capaces, ut supra de iure perso. in prin.

e Interdici. Cum priuatio pręsupponat habitum. Sed semel suspensus bene potest iterum suspendi noua culpa exigente, & secunda suspensio dicetur potius confirmatio, capit. veritatis, vbi Abb. not. de dolo & contumaci. effectus autem secundæ apparet post relaxationem primæ, de quo dic, vt in simili no. in capit. ista quorundam, de iudę, & in c. officij, de senten. excommu. & per Abb. in d. c. veritatis.

sura considerata[a]) respectu quodam, aliquanto, quam excommunicatio, uel interdictū strictior, [b] quippe quod & excommunicatio, & interdictum non solum clericos, uerum etiā laicos innectere possunt.[c] At suspensio, cum nihil aliud sit, quam inhabilitas quędam ad exequendos ordines, & officia ecclesiastica, [d] nullos pręterquam ipsos clericos attingere potest. Nec enim ulli eius ordinis, uel officii, cuius est pænitus expers, administratio uetari & interdici [e] potest.

Ingerens se diuinis, incurrit irregularitatem.

Cauebunt[f] igitur clerici, iudices, [g] & ecclesiarum prælati, ne pænam hanc suspensionis incurrant, scituri, quod si ea durante[h] sese diuinis [i] ingesserint [k] (secundum canonicarum sanctionum tenorem [l] & distinctionem[m]) irregularitatis laqueo sese inuoluent, a quo interdum non nisi per summum[n] Pontificem liberari poterunt.

Ioā. Bap. Cauebunt. CASVS. Quidam clerici existentes suspensi ēt a diuini, de facto ingresserunt se eisdē, & cum propter talem transgressionem debebant puniri, fuit dubitatum, an propterea debeāt incurrere irregularitatē, quæ cū ꝓhibeat ad ministrationem diuinorum, vt hic declaratur, & talem prohibitionem causet ipsamet suspēsio, negatiue respondebatur. Cæterum Sol. vt hic cauetur, quia in eo quis debet puniri in quo deliquit, c. si. de immu. eccle. non obstat obiectio, quia ista irregularitas superueniēs efficacius prohibet p̄d. administrationem. No. primo prohibitionem ad ministrationis diuinorum habere latitudinem, ita quod supremus gradus quoad remissionem eius est Pontifici reseruatus. Nota secundo, quod irregularitas aliquando est pæna proprie dicta, & aliquando est simplex defectus a certa causa causatus.

f Cauebunt. Capitu. 1. §. caueant, de sententia excommunica. in 6. vnde sumitur, & in c. cum æterni, alias 1. de re iudi. in 6.

g Clerici, iudices. Non dicit de sęcularibus, quia pœna suspensione eos non ligat, sic in capi. primo, de re iudicata in 6.

h Durante. Licet quis de crimine commisso pœnitentiam egerit, quia ante dispensationem Papę adhuc suspensio impedit executionē ordinis, vel officii cap. ueritatis, secū dum unam lecturam, de dol. & cō tum. ubi per Abbas in versiculo, quarta lectura, & per Specula. in titu. de dispensatione, §. iusta. versic. in suspensis autē, in fine.

i Diuinis. Officijs, non autem beneficiis, vt nota. in capit. primo, de re iudicata in sexto, & hoc intellige, cum quis suspensus est a diuinis: quia tunc celebrando efficitur irregularis, secus si suspensus sit a quocumque alio officio, secundum Cardinal. in Clementina final. versicu. quod si in fine versiculi, de pæniten. Idem videtur de mente Specul. in titu. de dispensatione, §. iusta, versicu. vt autem in hac, & tenet nouissime August. Bero. in suis familiaribus qq. in quæstione 121.

K Ingesserint. Scilicet scienter: quia secus si ignorante, cap. Apostolicæ, vbi Abb. late, de cler. excommunicat. minist. & satis indicat verbum ingesserint, quod designat rem ad se ingerentem non spectare.

l Tenorem. Sic in c. 1. de re iud. in 6.

m Et distinctionem. Et de hac distinctione per Spec. in tit. de dispensatione. §. iusta. versicu. in suspensis autem distinguitur, & in cap. tanta, de excess. prælat.

n Per summum Pontificem. Nota vnum de casibus reseruatis Papæ, & fac. capitulū primū, de re iudicata in sexto, & in capitu. primo, de senten. excommunicatio. in sexto, vnde sumitur hæc littera, de alijs similibus irregularitatibus not. in dicto capit. 1. de re iudica. in 6. & in ca. quod translationem. de offic. lega. & in cap. sicut vnicę, de excess. prælat. vbi generaliter traditur de reseruatis Papæ,

Est

a Est autem. Hanc descriptionem posuit Spec. in titu. de dispensat. in princ. secuti sunt, B. Anton. & Nic. Plou. in suis tractatibus de irregulari tate.
b Nota. Infamia, & quasi quædam cicatrix criminis, & quasi intellectualis vulneris, fac. c. accedens, de purg. cano. & 2. q. 3. notandum.
c Canonicum. Quia habet ortũ a iure canonico, secũdum Spe. in tit. de dispens. in prin. Sed tamen videtur habuisse originem a testamento veteri, vt apparet in libro Paralip. c. 28. vbi dicit, q̃d Dauid fuit ꝓhibitus ędificare tẽplũ Deo; quia esset vir sanguinum, & in c. hic etenim, idest 49. vbi dicit, q̃d inter Leuitas multi a sacerdotio repellebant; puta, ob gibbositatẽ, scabiem, & alios defect⁹ naturales.
d Ex facto. Puta homicidio, §. patrati, qui pro nõ pos. & c. miror, d. 30. vel ex notabili inobediẽtia, ꝓsertim cõtra Apostolicam ecclesiam, c. si quæ sunt dist. 81. c. tanta, de exces. præl. & c. 1. de re iud. in 6. & c. 1. de sent. excommu. in 6.
e Seu defectu. Tã corporis, vnde de corpo. vitia. ꝑ tot. & supra qui promo. nõ poss. §. cauenda. quã animi c. ex pænitentib. & c. canones, cum plurib. seq. dis. 50. & in ti. de obli. ad rõcinia red. per tot. qñq. nec animi, nec corporis vitio, ut in eo, q. est nat alib. læsus, c. in notuit, de cle. & de filiis p. esb.
f Prohibetur. Ponuntur hic duo effectus irregularitatis, cæterum sunt alii plures: quia priuata potestate eligendi actiue & passiue. Item reddit incapacem aliquem ad beneficia recipienda. Item a facultate percipiendi fructus beneficiorum, secundum distinctionem tamen Abb. & aliorum, in c. cum bonæ, de æta. & qual.
g Primo libro. Supra qui promo. non pos. ꝑ tot.

Ea pp. CASVS proprie non figuratur, dubitatum tñ fuit inter scholares, an constõne, quib. pęna suspensionis imponitur, ipsarũ transgressorib. cõprehendant epos, & alios similes superiores, de quib. in hmõi constitutionib. non fit spũalis mentio quidã. n. dicebant hmõi prælatos esse comprehensos, ponderãdo tex. in c. 1. de const. istæ in uer. ab oib. Confirmatur quia cum const. istæ sint ius humanum, tñ Põtifex. Rom. est exẽptus, c. proposuit, de conces. præb. merito. Sol. tñ ut hic cauetur ob rõnem in tex. assignatam, nec obstant obiecta, quia, d. c. 1. intelligitur regulariter, quæ regula in pñti limitat̃ ob rõnẽ in tex assignatã: c. vero proposuit, loquitur de potestate dispensandi, at quomodo Pontifex subiiciatur iuri humano, non est præsentis loci. No. primo, leges aliquando limitari ob qualitatem personarũ, quarũ respectus dẽt haberi in eis ꝓmulgandis, c. erit dis. 4. Not. 2. quod ꝑsona quo est dignior eo in dubio dr̃ de iure magis priuilegiata. No. quod ad nota. in rub. de vit. & honest. cler.

Quid sit irregularitas. h. d.

Est autem [a] irregularitas nota, [b] seu canonicũm [c] impedimentum ex facto, [d] seu defectu [e] prouenienes, quo quis tam ad ecclesiasticos ordines promoueri, quam promotus in iisdem ministrare prohibetur, [f] quod qualiter accidat tam supra ex primo [g] libro, quam etiam in uariis Decretalium locis facile est legentibus cognoscere.

Episcopi & superiores nunquam incurrunt sententiam interdicti, uel suspensiones, ipso iure, nisi de ipsis expressa mentio habeatur. h d.

Ea propter optima ratioue Innocentina constitutione [h] cautum est, ne epi eorumque superiores, vllius constitutionis, [i] sententia, [k] siue mãdati [l] occasione, interdicti, uel suspẽsionis [m] sententiã, nisi ipsis [n] de epis [o] expressa mentio hẽatur, ipso iure incurrant, esset. n. hoc nimis periculosum, [p] ob pontificalis officii, quod frequenter exercere compelluntur, executionẽ. [q]

h Constitutione. Ca. quam periculosum, de sen. excom. in 6. vnde sumitur.
i Constitutionis. Ca. sacro, de sent. excom. c. cũ medicinalis, alias 1. eodem tit. in 6. c. 2. de solu. c. cum in cunctis, de elect. cum simi.
K Sententia. Vt si papa vel episcopus ferat sñiam suspendendo contrafacientes, arg. c. Rom. §. caueãt, de sent. excõ. in 6. & no. in c. quam periculosum, de sent. excom. in 6.
l Mandati. Vt si papa mandat quod oẽs prælati, & clerici soluant tantã pecuniã suspendendo non soluentes intra terminum assignatum, & fac. l. itẽ apud Labeonem. §. hoc edictum, ff de iniu.
m Vel suspensionis. Sed cur non dicit ẽt de excõicatione, quę ipsi suspensioni & interdicto ęquiparatur, c. reprehensibilis, ubi per Ab. de app. Rñ. secũdum Inn. Hos. Io. Mo. Arch. Io. And. ꝙ Papa noluit eos in tantum priuilegiare, ut priuilegiando tolleret, si quis suadente diabolo, 17. q. 4. & alios similes, ut c. pro humani. de homi. in 6. ita no. in c. quam periculosum, de sent. excom. in 6.
n In ipsis. Constitutione sententia, & mandato.
o Episcopis. Quorum appellatione etiam superiores, & ipse papa continetur, ut sup. de episcopis, sum. Pont. in prin. per tot.
p Periculosum. Et ideo uitandum, c. ubi periculum, de elec. in 6. & c. quiescamus, dist. 42. & not. in c. 2. de iuram. calum. nam (vt inquit Salom.) Qui amat periculum, peribit in illo.
q Executionẽ. Sic in c q̃ periculosũ, de sen. exc. in 6. per quã constõnem apparet, ꝙ papa voluit prouidere non tã epis, quã subditis consistit ẽt eporũ officiũ in chrismatis confectione, ordinum collatione, ecclesiarum & altariũ consecra. §. pe. sup. de epis. & sum Pon. & ibi ẽt no. quia oĩa magis subditorum, quæ eporum utilitatem concernunt.

Ex-

Explicit Liber Quartus, & vltimus Institutionum Iuris Canonici, in quibus si quid diuersum Lector, inueneris ab his, quæ in Commentario iam pridem edito delineata inueniuntur, scito ea auctorem, cum vltimam operi limam adhiberet, meliora secutum, immutasse.

.·.

COMMENTARIVM INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI.

FLAVIVS VRSINVS FERDINANDO Farnesio. S. D.

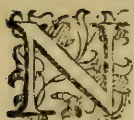

KAL. Feb. accepi abs te litteras datas Idibus Ianuariis; quas mihi iucundas fuisse, non arbitror necesse esse me adscribere, cum ex te nihil ad me proficisci posse, nisi iucundissimum, iam pridem exploratum habeas. Sed profecto posteriores hæ eo fuerunt gratiores quod vna Commentarium Lancelotti nostri secum attulerunt. Amo.n. vehementer ingenij illius elegantiam. Legi itaque totum uno ferme (vt sic dicam) haustu, probauique penitus tuum de libro iudicium: maluissem tamen, tam secundo cursu inchoatum a se negotium processisset, vt huius nuper a se compositi libelli argumentum illi defuisset; nam & librum Institutionum ipsarum nunc teneremus, & ipse amicis vsus fuisset melioribus, candidioribusque. Quos tamen ille Commentario illo suo adeo strenuè (meo quidem iudicio) vlciscitur, vt mihi aliquo pacto suis illis detractoribus debere uideatur, qui tam elegantē libellum conscribendi sibi occasionem dederint. Eum ego pluribus legendum exhibui, probatusq. est fermè ab omnib. mirum in modum: fermè, inquam, nec.n. obtineri potuit, quin illico semidocti quidam commentariolum momorderint, nō quin que Lancellotus de cōpositis a se Institutionibus differeret, vera non confiterētur: sed quod in eo illum non obscure aliquid Institutionibus Iuris Ciuilis detrahere conatum esse prædicent. Is.n. vno, aut altero in loco eius libelli dicit, quædam in illis esse ambigua, perplexa, & quæ inuicem pugnantia videantur, cum tamen Iustinianus nihil esse in toto iure ciuili ambiguum, vel cōtrarium scriptum reliquerit? Respondi eos Momum agere, qui cum Venerem non posset, sandalium ipsius quasi obstreperum dicitur improbasse, tantum autem abesse, ut ciuilibus Institutionibus aliquid detraxerit, vt ego illis in eo plurimum a Lancelotto nostro tributum esse non dubitem, quem sciam illarum elegantiam non solum laudare, sed admirari solitum, sed profecto meos interdum incidimus, qui indigni sint, quibus respōdeatur. Sed de hoc alias. Sum equidem delectatus uehementer cognouisse ex tuis litteris te cum delecto studiosissimorum iuuenum numero quotidianis prælectionibus, ac disputationibus in iure ciuili exerceri. Hanc enim ego optimam, ac solā prope proficiendi rationem esse semper statui, præsertim si non tam ostentationis, quam discendi adsit studium, cum lepore quodam ac nobilibus adolescentibus digna consuetudine coniunctum. Vtinamque mihi interdum ab Vrbano isto, atq. aulico ambitu secedere, & ad ista vestra studia salua existimatione reuerti liceret, profecto ad uos conuolarem illico, ubi & cum libris diutius, & attentius uersari, & remoto ab omni molestia cum optimis commilitionibus securam, ac prope beatā uitam agere liceret. Sed quandemihi nunc hoc non datur, tu, quem ego me esse alterū semper statui, dum licet, fruere honestissimo isto, ac iucundissimo otio, sed ita frue re, ut interim non obliuiscaris eius quod catonem usurpare solitum ferunt. Nō minus, ocij, quam negotij, reddendam esse rationem, ac studiosum iuuenem Bernardinum Alphenum meo nomine saluere iube. Romæ Non. Feb.

Flauius hic nūc Cardin. Vrsinus.

Cōmētariū Lancellotti reprehēsū.

FERDINANDVS FARNESIVS Flauio Vrsinus S.P.D.

NIHIL vnquam tam præter meam opinionem accidit, quam audire ex te extitisse quosdam, qui in commentario institutionũ Iuris Canonici auctorem aliquid institutionibus Iuris Ciuilis detrahere voluisse existiment, qđ his uno, aut altero in loco quædam in his perplexa, & prima facie contraria reperiri scripserit, quasi vero hoc cuiquam dubium esse debeat, aut eas ille pluribus in locis non cæteris libris Iuris Ciuilis prætulerit. Oportet oĩo istos aut auctori esse parum æquos qui ex re veteri nouã illi inuidiã conflare student; aut (qđ magis reor) in iure ipso Ciuili parum versatos, aut omnino parum accurate Commentariũ illum percurrisse. Si parum æqui sint, nulla ratione de sua sententia deduci poterunt, nam, vt ait comicus.

Qui inimicus est etiam in scirpo nodum quærit.

Quid ergo ei suadere coneris, qui hoc, l. vnum quæriret, nempe vt quidquid dixeris deflectat in deterius? Si parum in legendo accurrati fuerint, repetant, quæso, atque diligentius expendant, quod in eo ipso Commentario de institutionibus Iustiniani sæpius inculcauerit: nam vsque adeo ipsas, dilaudat, vt mihi interdum veniat in mentem suspicari, ne plusculum illis tribuat, quam par sit, quod putet ita compositas a se institutiones similitudine quadã operis facilius studiosorum animis insinuare posse. Sed vtrumque id sit, quo vtrumque animo is scripserit, illud quidẽ nullo pacto negari potest, sexcentis propemodum locis de his honorificentissimè, meminisse. Nã primo libro, dum secum Pontifice sermonem asserit habuisset, leguntur hęc verba *Esse apud Iurisconsultos Iustiniani Imperatoris iussu cõpositas institutiones quæ studiosis ad inuolutam, & valde perplexam iuris ciuilis scientiam expeditissimum aditum proculdubio præstent.* Et quod suę sententię illustrius testimonium dare potuit, quã illis uerbis, quę tertio libro legũtur? *Id uero*, inquit, *nõ subticebo, quidquid isti garriant, censere me idque etiam ex [illegible] illa enucleati iuris collectione ac compositione quã Iustinianus nobis reliquit nihil esse absolutius & ad comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam conducibilius quam illud Institutionum opus quod illi ex iuuenum manibus excutiendum & ab omnibus gymnasijs eliminandum quasi nullius prorsus vtilitatis tam stulte censent.* Et paulo post. *Maiores nostri institutiones Iuris Ciuilis quasi sine his vix quisquã aliquid in legitima prudentia proficere valent magno in honore semper habuerunt, & uaria interpretatione, & Commẽtarijs exornatus & locupletatus ad nos transmiserũt.* Et paulo post. *Hic ego te ad Iustinianum reuoco cui ex immensa illa silua iuris ciuili & infinita prope veterum librorum mole suas institutiones eli cere felicissimo cessisse multorum sæculorum testimonio comprobatur* Et eodem libro. cum verba Marci Tullij recensuisset, subdit. *Et hoc quidem quod in iure ciuili tantopere se desiderare, & expectare Crassus aiebat & se facturum aliquando credebat, abunde suis institutionibus Iustinianus videtur præstitisse.*

Lancelloti de institutionibus Iuris Ciuilis iudicium ac testimonium.

Denique vbi illarũ meminit, non nisi magna cum commendatione, atque insigni aliqua præfatione meminit: ecqua rõne potuit secus facere, qui suas ad illarũ imitationẽ effinxisse prædicet? At dixit quędã esse in his obscura, perplexe, & quę inuicẽ pugnare uideantur; Quid tum demum? nõ id proprium dixit esse institutionũ vitiũ, nam idem dixit & de sacris literis, & de omni scriptorum genere, id, & posse fieri de suis institutionibus nec ꝑpea oĩbus etiã proprijs scriptis illum maledixisse q̃s quam asserat. At nihil esse perplexũ, nihil ambiguũ, nihil diminutum, nihil ꝙ contrariũ, aut simile videri possit nulla esse geminã legẽ in toto iure ciuili Iustinianus ipse testatur. Certe, vt ita ille asseruerit, veritas oĩo reclamat mihi, q̃dã, vt similia propemodũ infinita ꝑter eã, multa passim occurũt, ambigua perplexa, & quæ, nisi alicuius interpretationis rõne conciliaentur, ex diametro pugnantia videant. Et quoniam pro summa inter nos necessitudine, ac studiorum communione, uel quæuis mihi tecum garrire posse videor, mitto ad te, qui ingentes pro eo pugnas pugnare cõsuesti,

fecisti loca quædã, quæ ego institutionibus ipsis Iuris ciuilis obseruaui, & in vnum collegij simul atq; de obloquatoribus istis a te resciui: vt si quãdo rursus in maledicos istos incidas, illorum obiecta possit quã primũ exemplis retundere, neque id facio, quin ea te, prius quã me vidisse ac ponderasse non existimem: sed vt illa, quæ scholastica sunt, potius, quam a doctissimis viris admodum perpensa, ad manus habeas, nec propterea grauissimis negotijs tuis quidquã tẽporis subtrahere cogaris. Ac vt primũ de his dicamus, quę videtur in eodẽ libro contraria. In Proęmio. §. 1. leguntur hæc verba: *Omnes vero populi legibus, tam a nobis promulgatis, quam compositis reguntur.* At in §. 1. de iu. nat. gẽt. & ciu. *Oẽs populi, qui legibus, & moribus reguntur partim suo proprio, partim communi omnium hominum iure vtuntur.* In §. fi. de libert. dicitur, quod omnes liberti consequuntur. Ciuitatem Romanam, nullo nec ætatis manumissi, nec dñi manumissoris habito discrimine. At in §. fi. quib. man. nõ lic. dicit quod qui non compleuit 17. annum non potest manumittere testamento. in §. 1. de re diui. littora maris dicuntur communia, non publica. In §. littorum. littorum vsus dr̃ esse publicus. In §. fi. de usuf. dicitur, quod vsufructuarius cedẽdo vsum fructum alteri, quam domino, nihil agit. At in tit. seq. in fi. principii dicitur indistinctè quod licet vsurarius non possit ius suum alteri cedere, vsusfructuarius tamẽ põt. In §. posthumus. de leg. dicitur. *Posthumus autem alienus hæres institui, & ante poterat, & nunc potest.* At in titulo de bono. posses. in principio dicitur, quod posthumus alienus hæreditatem adire iure ciuili non poterat. Hęc quidẽ, & alia his similia sunt in eodem Institutionum libro. Si quis autem illa colligere velit, quæ aduersari videntur his, quæ pandectarum libris, aut Imperatorum constitutionibus continẽtur librum (puto) conscriberet institutionibus ipsis grandiorem, quæ quidem non negauit ille, uel aliqua saltem rõnem conciliari posse; sed ruditer ac prout iacẽt accepta, stare minimè posse asserit. Leguntur præterea in eodem libro multa, quæ nimiũ generaliter enuntiata uideri possunt, cuiusmodi est illud. *Cuius filiam vxorem ducere nõ licet, neq; eius neptem permittitur filiam tamen aui, vel auia vxorem ducere non prohibeor.* vt omittamus interim, quod in coniunctis per adoptionem illa regula rõ obtinet locum. In §. fęminæ, de adop. dicitur, quod fæminæ possunt adoptare in solatiũ liberorum amissorum. At hoc ita demum verũ esse aiunt, si in acie fuerint amissi, nõ simpliciter. In §. qui potestatem, de exc. tut. dicitur, quod qui potestatem aliquã habent, se possunt excusare. At quibus inhæret dominica, vel patria potestas, non propterea possunt se excusare. In §. Res sacræ, in fine, dicitur qđ locus, in quo ædes sacræ sunt ædificatæ, etiam diruto ędificio adhuc sacer manet. At hoc non est verum, vbi ædificium esset ab hostibus dirutum. l. cum loca. ff. de rel. & sumpt. fun. in §. itẽ lapilli dr̃, quod lapilli, & gemmæ inuentæ in littore maris sunt inuentoris, sed hoc ita demum est verum, si etiam apprehendantur. in §. fi. de codicil. dicitur, ꝙ codicilli nullam omnino solennitatem requirunt, & tñ requirunt quinque testes. in §. interdum. in fi. de obl. quæ ex del. nascuntur, dicitur, ꝙ, qui ad furtum faciendũ consilium dedit, atque hortatus est, furti non tenetur: at non est hoc verum, cũ alias fur non erat furtum commissuræs. Demum in tit. de pub. iud. dicitur, ꝙ publica iudicia nihil omnino simile habent cum priuatis iudicijs, & tamen multa habent similia, vt ibi notãt interpretes. Atq; vt hæc nimis uidentur generalia, ita ex cõtrario quædam videntur diminuta: vt, exempli gratia, definitio seruitutis, de qua in §. seruitus de iure perso. cum. n. dicatur esse constitutionem iuris gentium seruitutem inductã iure ciuili non comprehendit, ut in §. fi. eo. tit. Item cum dicitur, ꝙ usufructuarius non possidet, §. idem placet, per quas perso. nobis acquir. de ciuili. n. hoc possessione uerificatur non de naturali. l. naturaliter, de acq. poss. Quædam etiã videntur parum fæliciter expressa. non intelligo hic de vocibus, & de his, quæ Grãmaticis non probantur, puta de etymologia stipulationis & similium, sed de his quæ ad rem spectant, quale est illud in §. plebiscitum, de iur. natu. gen. & ciuili. Plebs. n. a populo non ita differt, vt species a genere, quod, ait tex. sed velut pars a toto. Item cum dicitur naturalibus non officere manumissionem §. fi. de ingen. Item cum dr̃ aliud pro alio petente posse in eodem iudicio corrigere errorem suũ. §. si quis aliud

Quę videantur cõtraria lib. institutionum.

Quæ videantur nimis generaliter enunciata.

Quæ videantur diminuta.

Quæ videantur earũ feliciter expressa.

de act. nec enim uerè iudicium erit idem, ut ibi notatur. Item cum iusta & efficax appellatur actio, quæ tñ exceptione etiam doli elidi potest. §. præterea. 1. Inst. de excep. Item dicitur, necessarium esse detrahi Falcidiam. §. quantitas, versi. l. necesse de l. Falc. cum tñ sit in hæredis potestate remittere. Quædam male videntur inferri, ut est illud in §. ex contrario quib. allic. uel non. Ex *contrario*, inquit, *omnes res pupilli & pupillæ sine tutoris auctoritate recte dari possunt* (cum pessimè videtur inferri.) *Ideoque si debitor pupillo soluat, necessaria est debitori tutoris auctoritas, alioqui non liberabitur.* Similis propemodum est illatio in §. fi. Instit. de vulg. substitu. Atque hæc quidem, & his similia non huiusmodi sunt, quæ aliqua saltem interpretatione saluari, & ad rectum sensum traduci non possint, licet id interdum ægre obtineatur, sed certè, quę scrupulosis hominibus, quales hi sunt, qui auctori nostro negotium facere non desinunt, parum probari possint, at ille cum se, & censores suos exactissimam adhibuisse diligentiam doceat ne quid tale in suis Institutionibus deprehendatur, & alieno periculo cautior fuerit, ad extremum subdit. *Si quid his exciderit quod perplexitatem præ se ferat, uel ambiguitatē contineat, non propterea orbē fructu labi, sed posse id beneficio interpretationis explicationir, & clarius reddi: & in libris iuris canonici, & ciuilis, atque adeo in institutionib. ipsis iustinianus, & in oī scriptorum genere multa esse huiusmodi contendit.* Hoc ipsum, quam contineat detractionem, ego intelligere non possum, mihi quidem in eo, & acutissimè, & prudentissimè, disserere visus fuit. Nam (vt ipsemet initio sui commentarij scripsit) nihil est in ullo genere rerum tam exactum, & pulchrum, quo non pulchrius id sit, quod quis in eodem genere cogitatione tantum, ac mente complectitur, Itaque & Michaelis angeli simulachris, & picturis, quibus nihil in illo genere perfectius hæc ætas uidit, cogitare tamen possumus pulchriora, sed profecto (vt ille inquit) prima sequentem, honestum est in secundis tertijsq. consistere. Scio tamen istos, qui semel ei detrahere cœperunt, quieturos numquā, etiam si ille mera loquatur oracula, quippe qui inuidia, vel supercilio malint cōtēnere præclara, q̄ discere. Nam quale tandem & illud est, in quo ego sibi detrahi a quibusdam audiui? Is in eodem commentario asserit, si iustinianus Prooemio suarum Institutionum adscripsisset, quod non intendit in eo opere ius nouum cōdere, nisi dilucide id ibi protestaretur, multa nobis hodie fore explicatiora, & expeditiora, q̄ sint. At quantas ob id uerbum ei tragædias quidam excitare conantur? quantas turbas conciunt? quasi hoc dicto Imper. maledixerit, uel eius maiestatem læserit, quod magis mirere, subscriptores habet, nimirum balbi balbos. At mihi hoc, videtur excogitatum longe prudentissime, quam multis enim in locis hæsitamus num iustinianus antiqua iura corrigere voluerit, cum ab illo promulgata, vel diuersa, vel contraria antiquis iuribus videantur. quam sępe circa id cæcutimus, & Andabatarum more interpretando ingredimur? Legitur sub titulo re. diuis. §. cum ex aliena, quod si quis ex alienis spicis frumentum fecerit, frumentum specificanti cedit, ac contrarium prorsus legitur in l. adeo. §. cum quis. ff. de acquiren. rer. domi. scilicet, quod frumentum remanet eius. cuius & spice fuerunt. Quidam, quod responsum illud per iustinianum corrigitur, alii aliter. In. §. Thesauro eiusdem tituli dicitur, quod thesaurus inuentus in loco sacro, vel religioso, fit inuētoris, in l. 3. §. si in locis, ff. de iure fisc. dimidia dicitur esse fisci. quidam putant Iustinianum corrigere veterem iura, at alii aliter. Item. §. si quis ancillas circa fin. aduersatur l. si cur. ff. de fund. instruct. quam quidam per iustinianum putant corrigi quidam aliter nec cuius loci sententia præualere debeat, satis adhuc est in comperto. Quid illa? Legata nisi in testamento relicta non valere, §. præterea, de singul. reb. per fid. relict. non ne apertissime ius Digestorum abrogare, & antiquum reuocare videntur? Demum passim ocurrunt huiusmodi quibus explicandis mirum in modum interpretes torquentur, & in quibus, si huiusmodi testationem prooemio suarum Institutionum iustinianus inseruisset, minime laboraremus. Et profecto, qui hoc non agnoscit, in sole illum caligare dicere possis. Tanta tamen (ut ait Hieronimus) est vetustatis consuetudo, vt etiam confesse plerisq. vitia placeāt, quod vel ex his intelligi potest, quæ ex scriptis Isidori pessimi vt appellant

Quę male uidentur īferri

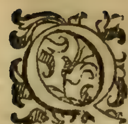
Nil tam pulchrū quo non pulchri⁹ id q̄ quis in eodem genere potest imaginari.

Loca q̄dā in q̄bus de correctione dubitatur.

Vetustatis vitionis.

lant latinitatis auctoris, licet sanctissimi viri, in ius Canonicum irrepserunt, quorum quædam uix in puero hodie ferenda, diu visa sunt, & plerisque videtur adhuc huiusmodi, quæ pro legib. seruari debeant: & adhuc in hisce nostris Iuris Canonici Institutionib. vel ex vnius syllabę adiection e. isti solius vetustatis amatores egregii, & ꝑ cōmuni vtilitate vehementer anxij inge ntia sibi fingunt pericula in quib. tñ, etiā si quædam scribātur rediuus, nihil id ab operis ipsius natura abhorreat, quippe qđ Tyronibus tantū instituendis scriptum sit: & illa ipsa, quæ ibi generalius forte tradūtur & strictus suo tempore albi fusius, & subtilius tractata ab eisdem accipienda sint, & exactius cognoscenda. Sed Cancros prius recte ingredi doceas, q̄ his, qui non tam iudicio, quam proposito, & voluntate aberrant, quibus suis rationib. satisfacere possis: quib. ne si persuadeas quidē vmquā persuaseris. Quod quidē vel ex eo satis dilucide apparet, quod nonnulli pessime ab eo factum prædicent, quod titulos quosdam in suis Institutionib. diuersis uerbis inscripserit ab his, quæ in Decretalium libris cōperiuntur, quod & factū est raro, & nō nisi ex causa valde probabili, & à censoribus suis approbata, nec sine exemplo. Multæ siquidem & in Institutionib. Iuris Ciuilis Rubricæ cōperiuntur aliis verbis cōceptæ, q̄ in libris Digestorum sint, aut in libro Codicis, Quales illæ, De fiduciaria tutela. De litterarum obligatione. Quib. modis re cōtrahitur obligatio, & aliæ plures. Sed hæc omnia Lancelotto nostro ꝑpea ferenda sunt leuius; ꝙ idē insignibus ēt scriptoribus semper contigisse legimus. Venit nuper in manus meas liber quidā epistolarū familiariū Francisci Petrarchę, quē anteaue extare quidē audierā, illū cum auctoris captus nomine auide in manus legēdū sumpsissem statim in ipso ferme operis limine: dū mecū vitiligatores istos tacite stomacharer, & has ad te dare in animo haberē, incidi in epistolā meo quidē iudicio prudētissimè scriptā, qua scriptorē amicum suum cōsolatur, quærentem. s. scripta sua a liuidis carpi, eam primum percurro, inde lego accuratius. Quid quæris? uisa mihi est oēm prope stomachum, & amarulentiam, q̄ ex detractoribus Lancelotti contraxeram, abstergere, ideoque duo statim exempla exscribēda curaui, atq. è vestigio alterum Lancelotto ipsi misi, ad te cū his mitto alterū, vt intelligamus nihil vt Tullius ait esse nobis præcipue dolendum in eo quod vniuersis accidit. Sum ego illi conatus suadere, vt Romā iterū concedat. Nā cum Summus pontifex renuntiatus is sit, qui cum bonarum oīum artium est amator mirificus, tum in vtroque iure valde (vt audio) excellit facile fieri poterit, vt quod negocio deest, cōpleat, remque omnem sententia conficiat: is omnino negat se facturum, improbe dicens Neptunū accusari ab eo, q iterū naufragium faciat, Deosq. cum tēpus aduenerit, rem dormienti confecturos. tu, cuius maxima est apud illū auctoritas, si id è re sua esse censeas, vrge quæso hominem, nec pulcherrimos conatus intermori sinamus. Vale Perusiæ Idib. Febr. M.D.L.X.

FRANCISCVS PETRARCHA *Thomæ Messanensi. S. P. D.*

Querelam publicam nemo sapiens suam facit. Satis quisque priuatarum querelarum domi habet. Satis dixi, nimis dicere debueram. Nulli ne hoc vmquam accidisse reris? falleris. Nulli vero contrarium accidit. vix superstite qui fecerat; cuiusquam scripta, vel gesta placuerunt. laudes hominum mors inchoat. Scis quare, quia cum corpore moritur inuidia. Multorū (inquis) scripta laudantur, q̄ si gloriari licet, non pergis ulterius. sed (qui indignantibus mos, est suspensum linquens auditoris animum sermone præteruolas inexpleto. Verum enimuero fugientem consequor mentis augurio, scio quid velis. Multorum scripta laudantur, quæ tuis admota carere non tantum laudatore, sed etiam lectore debuissent, cum tua interim nullus attingat. Recognosce in uerbis meis indignationem tuam, quæ iusta esset nisi illam de cōmuni omnium aceruo in usus proprios traduxisses, omnium, inquām, quos hic scribendi, seu amor, seu morbus renuit, omnium ve quos tenebit. Respice enim in primis, quorum sunt

Laudes hominū mors inchoat.

Vita finis principiũ gloriæ. illa quæ laudantur, quærere auctores, certè pridem in cinerem versi sunt. Vis & tua laudari? morere. A morte hominis uiuere incipit humanus fauor, & vitæ finis principium est gloriæ? quæ si ante cœperit, singularis quædam, & intempestiua res est. Plus dicam, dum eorum, qui tecum vixerunt, quisquam superfuerit, cumulate quidem quod appetis, non habebis, cum omnes pariter vrna concluserit, venient, qui sine odio, & sine inuidia iudicent. Ferat itaque de nobis quamlibet sententiã pſens ætas si æquam, feramus æquo animo, si iniquã ad æquiores iudices, hoc est ad posteros prouocemus, quando ad alios non licet. Delicatissima res est iugis cõuersatio, minimis offenditur, & famæ semper inimica præsentia est multaque admirationi hominum familiaritas detrahit, frequensque conuictus. *Pręsẽtia inimica fama.* Vides ne tu hos scolasticos? genus hominum uigiliis, ac ieiunio squalidum? Crede mihi. Nihil ad lucubrãdum durius: nihil mollius ad iudicandum, cum multa laboriosissime legerint, nihil examinant, & quid in re sit dedignantur inquirere, cũ homines ipsũ nosse videant itaque omnium vna lex est. Cuncta enim ex æquo quorum auctores, vel semel aspexerint, scripta fastidiunt. Hoc, inquies, pauis accidit ingeniis: magna enim & ualida per obstantia quælibet erumpunt. Redde mihi Pythagoram, reddã tibi illius ingenii cõtẽptores. Redeat in Gręciam Plato. Renascatur Homerus. Reuiuiscat Aristoteles. Reuertatur in Italiam Varro. Resurgat Liuius Reflorescatq; Cicero, nõ modo segnes laudatores inuenient, sed mordaces et & liuidos detractores, quod quisque suis temporibus expertus, Quid Virgilio maius habuit lingua Latina? Reperit tã ille, q non Poetam, sed raptorem alienarũ inuentionũ, & translatorẽ dicerent ipse autem ingenii fiducia, & iudice fretus Augusto, alto animo inuidorũ verba despexit. Tibi quidem magnam ingenii conscientiam esse scio: sed vbi Augustũ iudicẽ inuenies? quem enixe ad modum, atque omnibus modis ingeniis sui temporis fuisse cõpertũ est. *Pythagoras. Plato. Homer. Arist. Liuius. Cicero. Virg.* Nostri reges de saporibus epularum, & de volatu auium iudicare possunt; de ingeniis hominum non possunt, quod si forte præsumpserint, superbię tumor aperte oculos, aut flectere, & in verum figere non sint. Itaque ne quid suæ ætatis suscipere videantur, mirantur Veteres, quos nouere cõtemnunt, vt defunctorũ laus, uiuentiũ contumelia non vacet. *Reges de quib. iudicant.* Inter hos iudices uiuendum, moriendũque nobis, & (quod est durius) tacendum: Vbi enim, vt dixi Augustum iudicem quæremus? Vnũ habet Italia, immo vero terrarum orbis unũ habet Robertum Siculũ regẽ, fortunata Neapolis, q̃ vnicum seculi nostri decus incomparabili fælicitate sortita es. Fortunata (inquam) & inuidosa Neapolis litterarũ domus augustissima, quæ si Maroni quõdã dulcis visa es, quanto nunc dulcior videreris, vbi ingeniorum ac studiorum æquissimus æstimator habitat? Ad te cõfugiat quisquis ingenio fidit. Neq: vero differendũ putet, suspecta mora est: deuexa enim est ætas, mundus iampridem eo carere, & ipse ad meliora regna transire meritus. Vereorque, ne multa ipse mihi seræ pænitẽtiæ materiã prolatãdo quæsierim oĩs quidem inhonesta est, capiẽda est occasio confestimq: faciẽdũ, qđ ante tempus fieri non potest, Quod ad me attinet, currere, & ꝑperare propositum est (vt qđ de Iulio Cæsare in epistola quadã ait Cicero) omnino mea studia in illum cõferam. Ego uero ardenti studio ac fortasse efficiã, qđ sæpe uiatoribus cum properant, euenit, vt si serius, quàm voluerint forte surrexerint, properando etiam citius, quam si de nocte uigilassent, perueniant, quo velint. Sic ego quoniam in isto homine colendo, tam indormiui diu, cursu corrigam tarditatem. Tibi autem tuo foro uti necesse est, quando ad eum regem aspirare non tam freti, q̃ belli obice prohiberis. Patria enim tua, cuius nemo amanti or ciuis est, inimici regis imperio subiacet. Dicerem Tyranni nisi quia timeo aures offendere. Ad hæc & magna res est neq: nostris calamis discernenda; sed illorum gladiis. Igitur ad inceptũ redeo. Si hæc tibi exempla de Illustrissimis electa non sufficiunt, alia ex alio grege hominũ adiiciam & ætate recentiora, & sanctitate clarissima. Quantos olim æmulos Augustinus noster: quantos Hieronymus, quantos habuit Gregorius, donec spectata virtus, & litterarũ diuina, & admirabilis vbertas inuidiã vinceret? Vix horũ quisquam integrum famæ pręconiũ, nisi ab ipso die mortis accepit. Vnum æmulo ac reprehensore carentem, vnũ plena, & indecepta laude decoratũ Ambrosium, cuius ne in ueotis quidem *August. Hieron. Gregor. Ambr.*

famam

famam mordax liuor attigerit, apud quosdam inuenio, quod forte ad puram eius ac simplicem doctrinam omnibus ambigui expertem referendum est. Nam apud Paulinum, qui Ambrosij vitam, & obtrectatorum eius nomina legimus & uindictā diui no iudicio irrogatam. Perfer igitur iam sine lamentis, qđ summis ingeniis contigisse vides. Videris aūt quadam in parte tuarum litterarum hoc ipsum conqueri, qđ multos noueris magnum in vita nomen assequutos, & hoc quoq; si me audire uolueris, magnifice contēnes. Scis eum quib. hoc euenit? his equidē solis, qui famam suā q̄m calamo nequeunt, clamore defendunt. Aspice istos purpuratos, qui ingenti strepitu populorum in se ora conuertunt, qui se sapientes dici volunt, quos sapientes vulgus appellat, singulis ciuitatibus ascribēs sapientum greges: cum tñ illa florēs olim studiorum mater Græcia non amplius, quam septem sapientum nominib glorietur: quod ipsum posteris importune nomen arrogantiæ uisum est. Sed qui eos excusant, aiunt non id eis cognomē proprio iudicio, sed populorum suffragiis obtigisse. Vnus ex omnib. sæculis Epicurus, sapientem se profiteri ausus, intoleranda superbia, seu potius ridiculosa dementia, cuius secundo de finib. bonorum & malorum meminit Cicero, hodie in nr̄orum causidicorum grege furor ille vulgaris est. Respice & hos, qui in altercationib. & cauillationibus Dialecticis totum vitæ tempus expendunt. seque inanibus semper quæstiunculis exagitant, & præsagium meum de omnib. habeto. Oium nempe, cum ipsis fama corruet. Vnumque sepulchrum nomini ossib usq. sufficiet, cum. n. mors frigidam linguam dare coegerit, non modo ut sileant necesse est, sed vt de his ēt [illegible]leatur. Possem exēplis affluere, neque ipsum in multis testem facere: quot loquacissimas picas agnouimus, in oculis insane multitudinis perstrepentes, quorū repente uox cecidit? nisi longa & apud quosdam superstitum odiosa forte narratio esset. Sed de his & sæpe aliàs, nunc qđ res ipsa poscebat, diximus. Neque .n. vt eos memorem, sermo mihi institutus, sed vt tibi satis facerem, cuius oīno diuersa conditio est, tunc. n. maxime resonabis, cum iā loqui amplius nequiueris. Cæterū valde impatientis animi est breuissima expectatione torqueri. Expecta paululū, eris uoti cōpos, cum obstare tibi ip se desieris, id ex parte lōgæua forsan absentia, ad plenum mors sola pręstabit. Reduc ad memoriam ex oīb. sæculis illustres uiros, Romanos, Græcos, Barbaros, cuius non p̄sentia famæ nocuerit, tibi (si recentiore memoria es) plures forte ex historijs occurrent. Ego id vni oium Africano tributū memini, vt, s. & fama mirabilis, & præsentia mirabilior haberetur. Idem sacris in litteris tribuitur Salomoni, quare alium forte non inuenies, etsi Vergilius immodico studio. AEneam suum exornandi hoc ad eum gloriæ genus transferre contendat, sed immobile, verum est, excusat tñ quasi non AEneam, sed sub AEneæ nomine virum fortem perfectūq. describat, Dedit idem oratorum uni duntaxat is, qui hoc sicut uerius vsurpasset, uir illustris. s. oratorum princeps Marcus Tullius uni quoque Poetarum idem tribuit Aulo Licinio Archię: sed vereor ne id amore iudicium obliquanter p̄ceptori suo mediocris ingenii uiro tribuat, qđ nec Homero tribuit, nec Vergilio tribuisset. Cæterum, vt ad te reuertar, nihil ex oīb. quę dixi quod tibi iustam indignādi materiam præstare possit, inuenies. Nemo. n. se ante iri ab vno, ve' a paucis ægre fert, nisi qui gloriæ principatum pertinaci sibi mente constituit. Patere (vt cæterarū rerum) sic ingenii tui fortem nominisq. fortunam: putabas eam in solis diuitiis ius habere? humanarum rerum oīum excepta virtute domina est, illa. n. quoque sæpe oppugnare; sed nunq̄ expugnare permittitur. Famam certe, qua nihil est leuius facile rotat, ac ventosis suffragiis circunuoluit: a dignis eam transferens ad indignos, nihil quidem mobilius; nihil iniquius vulgari iudicio, super quo fama fundata est. Itaque mirum non est si assidue quatitur, q̄ tam tremulis innititur fundamentis. Hęc sane non nisi in viuos regnum habet, mors hoīem eximit ab imperio fortunæ. Cessant exinde ludibria, hęc velit ipsa vel nolit, virtutem fama, ceu solidū corpus umbra cōsequitur. Habes ergo (ni fallor) gloriandi potius cām, q̄ indignandi, si cum oīb. fere præstantibus, atque clarissimis uiris cōis tibi tua fors est. Quoque etiam nunc æquiores animosis, Africanum ipsum, quem ex hac acie segregare visus eram, in commune

Clamosi inuisa il lustres.

Epicur.

Clamosorum ossa & nom ē eodem sepulchro condun tur pace.

Africanus.

Salomon

Aeneas.

AulusLicinius.

restituam; cui quamuis, quod rarissimum est (vt dixi) præsẽtia nõ noceret: nocuit tã men (vt cæteris) hominum inuidia, quam tantis virtutibus non potuit extinguere in cenditque potius, & inflãmaui. Nocuit (quod sine indignatione non possum meminisse) conseruatio longior, & nascens ex familiaritate contemptus. Vnde autem hæc eliciam percunctabere: Nolo, me aliquid imminutasse suspiceris, ipsa Titi Liuii clarissimi scriptoris verba ponam, qui orta contentione dignitatis honorumq. inter Scipionem Africanũ Titumq; Flaminiũ, in qua succubuisse Scipionem refert. Maior, inquit, gloria, Scipionis, & quomaior eo propior inuidiæ, & statim postea: Accedebat inquit, aliud, Scipio Africanus iam prope annũ decimum assiduus in oculis hominum fuerat, quæ res minus verendos magnos homines ipsa facietate facit. Et hæc quidem ille. Tu vero (vt iam finem faciam) fortunam tuam tanto comite solabere, expectabisque tranquillius, memor vetus apud Flaccum verbum esse, quod vt vina sic poemata meliora dies reddit, apud Plautum aliquanto vetustius. Ille enim ait. Qui vtuntur vino vetere sapientes, puto, & qui libenter veteres inspectant fabulas quod non minus ipsi Flacco bilem commouisse suspicor, quam tibi, tantam esse vetustatis reuerentiam, vt crimin longo sermone purgandum sibi fuerit Lucilium reprehendisse. Postremo tecum cogita, quid est hoc, pro quo tam solicite torqueamur Ventus est fama, quam sequimur: fumus est, vmbra est, nihil est. Itaque facillime recto atq. acri iudicio contemni potest, quod si forte (quoniam generosos animos familiarius hæc pestis insequi solet) appetitum hunc extirpare radicitus non potes, excrescentem, rationis saltem falce compesce, parendum tempori, parendum rebus est Denique (ut sententiæ meæ summam breuibus expediam) uirtutem cole, dum uis, famam inuenies in sepulchro. Vale.

FERDINANDO FARNESIO, ET FABIO PENNAE adolescentib. nobiliss. ac studiosiss. Ioan. Paulus Lancelottus. S.

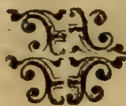

Nota diu ante hãc scriptam epistolã has Institutiones expectatas.

Psi nos scitis (ornatissimi adolescentes) quam frequentibus post nostrũ ab Vrbe reditum cõium Commilitonum flagitionib. interpellatus fuerim; Vt eis post diuturnam moram, atque expectationem Institutionũ Iuris Canonici copiam tandem facerem; cum sæpe vos duces illis ipsis præbueritis, atque adeo strenuos, & fortes, ut nisi vrgentissimis, nec vobis incognitis caussis, quæ nos hoc facere hactenus impediuerunt, quasi validissimo propugnaculo munitus fuissem, expugnatum iri me nihil dubitem. Quomodo enim tã multis, mei tam amantib. tam iusta, tam sæpe, ac tam instanter proprio quasi iure petentibus obsistere potuissem? Cum præsertim in hoc certamine, maiorem, si non laudis, at certæ beneuolentiæ fructum victus, quam victor relaturus fuerim. Sed quando nunc me, quamquam vehementer obsessum, sine nota vobis dedere nõ possum, & uobiscum optima, atque vtriusque valde commoda ratione transigam. Ea autem est huiusmodi, vt (nisi nouum accedat impedimẽtum) intra paucos menses operis me vobis facturum potestatem Romana fide recipiam, huius autẽ nostræ pollicitationis, quasi obses apud uos erit hic Cõmilitonibus meis, & uobis illorum quasi antesignanis nuncupatus Libellus. Qui quidem Institutionum ipsarum quasi filius parentis effigiem refert: eo enim & operis totius breue compendium conclusimus, & apud cunctos nostri huius negotii Cõmentarium quoddam esse volumus. At uidetis? quod nouo, atque inuisitato more prius Commentaria, quam contextũ ipsum editioni parauerim, cur illam imi? Sed statui ita oĩno appellare, continet. n. rei totius crassiore quadam Minerua scriptam historiam; quam ea ꝑꝑ sum fusius prosecutus; tũ ne multis, q̃ sæpe à me de re tota edoceri flagitent, eãdẽ semper canere Cãtilenam cogat, tum ẽt vt obiter respondeã, & his, qui morum Curiæ, ac Principum imperiti me nõ inuito factum esse ꝑdicãt, ut ita diu hæc editio pertracta fuerit & illius multo magis, q̃ libri nostri non differri editionẽ, sed quasi parũ in vrbe probatus sit, penitus mihi interdictã garrire nõ dubitauerũt. Quorũ sermonib. nulla expeditiore via

occurri

occurri posse censui, quam si huiusmodi liuidorũ latratibus splendidissima summorum virorum testimonia opponerem, & rei gestæ seriem ad amussim recenserem, in quo nihil est quod vllum orationis florem, aut Latinæ linguæ candorem quisquam a nobis expectare debeat: neque enim hoc requiri oportet ab homine Iurisconsultos, qui solos pene Bartolos, ac Baldos, ne dicam Balbos, in deliciis habeat. Sed satis superque sit, si, quod narrare intendimus, vel quibuslibet verbis ita exprimamus, vt qui lecturi sunt, quoquo saltem modo id assequi valeant. Visum autem mihi fuit ornatissimum nomen vestrum libello huic nostro præfigi oportere, non quod quasi iniustę causæ despera non præsidio potentiorum titulos affigendos, aut vel a Regia suspendenda ducam: sed vt huius initæ inter nos transactionis veluti documentum aliquod extet, quod non modo conuentionis formam, sed etiam transigentium ipsorum nomina solenni more complectatur. Valete, Perusiæ Non. Mart. M. D. LX.

COM-

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI INCIPIT

Liber Primus.

Joannes Paulus Lancelottus Perusinus utriusque Juris candidatis Academiæ Perusinæ. S. D.

Auctor cpe de e dẽdis Institutionibus requisitus.

Mos coniugũ absentiũ si bi inuicẽ incognitorum.

ASsiduis vestris, tum absens litteris, tum præsens interpellationibus pulsatus facile intellexi (Iuris studiosi) quanto Institutionum Iuris Canonici desiderio teneamini. Quarum copiam, cum nobis facere honestissimis rationibus hoc tempore impediar, agam uobiscum vti aliquã do eos solere animaduertit, qui lõgo terrarum interuallo disiuncti, neque sibi de facie inuicem cogniti per litteras sponsalia, vel per procuratorem contrahunt. Nam si cito congredi impediantur, & congressus moram interim non nisi ægre pati possint, proprii oriis ex uiuo ductam effigiem, & omnes corporis partes egregie exprimẽtem uicissim sibi mittere consueuerunt; tum ad leniendum desiderium, quo alter alterius conspiciendi tenetur, tum vero etiam, vt ex ipsa oris effigie, & totius corporis lineamentis coniugis mores, et ingenium, vel quoquo modo talem coiiciant; sic vos quousque opus ipsum in publicum dare prohibemur, detinebit exiguus iste libellus quo ea quæ in quattuor Institutionum ipsarum libros a nobis congesta sunt, non aliter complexi sumus, ac facere soleant Cosmographi, cum late patentes prouincias, atque adeo orbem ipsum angustis chartularum spatiis concludere nituntur, veluti enim ijs multi prætereundi sunt terrarum, ac marium tractus, & insignes sæpe ciuitates occultanidæ, satisque habent, si clymata ipsa, & principales mundi partes, ac Metropoles vrbes, vel exiguis picturis indicent, cætera inspectorum coniecturę relinquunt, ita mihi plurima in hoc opusculo prętermittere necesse fuit, quę tam angusto spatio concludi, vel commode repręsentari non potuerunt. Erit igitur uestri iudicii ex hoc libello iustum, atque integrum ipsum opus quasi, ex vnguibus nõ dicam leonem, sed prout statueritis æstimare, mihi quidẽ satis fuerit, si, ut in cõmunem studiosorum vtilitatem aliquid pro exiguitare ingenii conferrem, me nullã intermisisse diligentiam, nullis perterritum fuisse laboribus, vel incõmodis, nullis denique pepercisse sumptibus docuero si, proposito, atq: ceptis exitus minus responderit, in nobis culpã oĩno nullam reside, atq; ut breue hoc totius operis cõpendiũ libenti animo conscriberem, non solum vestra causa adductus sum, vt uos. s. mei amantissimos aliquo demererer officio, verum etiã mea. Nã cũ in vrbe plura mihi necesse fuerit libri illius nostri exempla exscribenda curare, eaq; sępe p longa temporis spacia nõ solum apud Censores operis, verumetiam apud alios plures fuerint, & in diuersorũ manus deuenerint, illorum vnum mihi a grauissimo uiro subtractum fuit, et alia, quoq; ex aliis exempla clã me a curiosis quibusdã sũpta fuisse com-

Exẽplaq̃ dã operis auctori subtracta.

tom pertum habeo. Studiosi enim omnes mira quorumcumqne nouorum operũ cupiditate intendi solent, præsertim nondum in lucem editorum, quod solos se, vel cũ paucis ea tenere pulchrum, ac præclarum existiment. Vnde adeo interdũ auide undique cõquirunt, ut neque a furto ipso temperent, & inscio sępe auctore, dum lucello inhiant, & alienã messem metere cupiunt, nonnumquam etiã suppresso, vel mẽtito scriptoris nomine formis excudere, ac peruulgare non verentur, atq. ita sæpe, dũ propriũ commodum, vel gloriam aucupantur, alienã famã, & existimationẽ deturpant, ac planè perdunt. Plerumque enim opera ipsa adeo mutilata, ac deprauata in lucem prodeunt cõsultius auctori futurum fuerit, si aliquãdo ea concremauisset Quod quidem de nostro libro fieri posse minimè suspicarer, nisi quotidianis propè exemplis ita accidere admoneremur; Quod si princeps Poetarum, q tam felici, ac diuite uena tam multa diuinitus scripsit, non modo ita exorsus est, & his carminibus ꝓpria clausit poemata. ut a quo conscripta essent nunquã in dubium reuocari posset, uerum ẽt de duob. versiculis, quos in gratiã Augusti pepigisset, ita fuit solicitus, vt nunquã cõquiesceret, donec magno æstu eum detegeret, q carminum se se auctorẽ mentitus alienã sibi gloriã vendicare conabatur, quanto tandem ęquius est mihi ignosci de iusto opere laboranti, q nec ali[illegible] ingenii quantulumque illud est) specimen dederim, & q in huiusmodi opere a[illegible]endo multos annos posuerim, ac multos ẽt sumptus fecerim? Postquã igitur vel teste Platone, q̃ scribuntur, cõtineri non possunt, efficiam saltem huius libelli editione, qđ boni patres familiãs solent q quidem, ne quid pereat armenti, vel domesticæ supellectilis, pecorib. certã cauterio notã inurere vel familiare quoddam reb. signum apponere, atq. affigere solent: vt quocunque locorũ ea vagari, uel reperiri contigerit, cuius in dominio sint, ex nota ipsa, & signo facile, vel non quærentib. apparere valeat. Sic nos libello hoc edito, quo totius operis, quasi quandã imaginem cõplexi sumus facile hoc cõsecuturos speramus: vt nemo. s. labores, ac vigiliolas nostras sibi temere arrogare possit. De quo si fortè magis soliciti quibusdã videbimur, q libri ipsius mediocritas exposcere videatur, detur uenia imbecillitati hominum, q ꝓpria præsertim ꝑ magno labore, atque impendio sibi cõpararunt, ꝑ sæpe plus æquo æstimare cõsueuerunt. Aliud quoque huc accedat, ꝙ cum nõ pauci sint, quorum minime cõtemendum est iudicium, quib. institutũ hoc nostrum nõ preinde probetur, fieri forte poterit, si ad horum deueniat manus noster hic libellus, quo rationes oẽs huius a nobis susceptæ prouinciæ prosequimur, nec putetur indignus, quem semel saltẽ percurrant, vt eorum aliquem, quasi causa plenius cognita, ad sententiã nostrã adiungamus. Quod ego mihi polliceri, aut sperare nõ auderẽ, nisi eius rei periculum aliquãdo fecissẽ. Et quoniã de negotii serie vniuersa cognoscere, nõ ingratum nobis esse intelligo, nõ ab re futurum puto, si a primis initiis, etiã si pleraque ex his uobis nota sint, rem repetã, & quasi ab ouo exordiar. Ea autem oĩa ita partiemur, vt primo quidem rei gestæ seriem, ac historiã quandã cõtexamus, Deinde institutiones ipsas in Epitomen contractas quasi ꝑ transennam ostendamus. Demum ea, q̃ nobis aliquando obiecta fuerunt, cõfutare, ac refellere conemur. Cum igiť anno a Virgineo partu sesquimillesimo quinquagesimo quinto post Marcellũ II. in sui Pontificatus limine nobis interceptũ habitis de more Comitiis. Ioã. Petrus Caraffa. Rom. Pont. renunciatus esset, ego, q has in ius Canonicũ Institutiones multo antea meditatus fuerã, cum Pontificem mihi viderer nactus generosæ cuiusdã naturę, ac quem præclara inuenta minime aspernaturũ confiderem, illum mihi compellandum esse statui. Itaque cum haud multo post initum Pontificatum, facta loquẽdi copia, qui, & cuius essem, breuiter ei exposuissem, illud etiã adieci, videri mihi, nullã esse ꝑpe bonarum artium, in qua non ab aliquo eius disciplinæ studioso, ac Doctore cõscriptus extaret liber, quo prima artis initia, ac rudimenta cõtinerentur, & q ad cętera magis ardua quasi gradũ faceret atque, vt alia præterirẽ, q̃ pro magna sua in omni facultate doctrina longè illi melius, q̃ mihi cognita essent, esse apud Iurisconsultos Iustiniani Imperatoris iussu compositas Institutiones, quæ studiosis ad inuolutam ac valde perplexã Iuris ciuilis scientiã expeditissimum aditum proculdubio ꝑstent,

Nõ fefellerũt tetna oracula

Lanselot te Virgilij factũ.

Nota an Horimultos ann. posuisse ĩ cõponendis Canonicis Institutionib. ante hũc libellũ editũ.

Mos patrũfam.

Hoc tñ nõ obstãte libello inuento est, q sibi arrogauit.

Existimãtibus proprias pretiosiora q̃ sint dãda interdũ uenia.

Operis partitio.

Nota qđ multo ante ann. 1555.

Auctor fuerat meditatus has Institutiones.

cum

tum me sæpissime admiratum nemini aliquando uenisse in mentẽ, vt similẽ librum in Iure Pontificio conscriberet. quod, si, vt tunc esset, diligenter inspectaretur, ædificio materia potius, aliqua eleganti forma conspicuo foribus ipsis, atque aditu curenti comparari posset. Me iampridem animo versare, vt adhibita quanto maiore possẽ diligentia, & industria, ad imitationẽ earum quæ in iure ciuili extarent, Iuris Canonici Institutiones conscriberẽ; quod ipsum cum omne Ius Canonicum auctoritati ac potestati Romani Pontificis innitatur. sub eiusdẽ etiam Pontificis persona absoluẽdũ uideri. vnde nihil mihi faciendũ Romano Pontifice inscio, atque inconsulto, proinde minime grauaretur, mihi planum facere, num tantam prouinciã quasi eo auctore aggredi, an uero potius à cœptis desistere deberem, neque, si non probaret, me bonas horas male collocare pateretur. Tũ ille manib. me cõplexus, ac quasi cęlũ intuens, Ago tibi (inquit) Domine gratias, ꝙ temporibus quoque nostris præclara dare ingenia non desinis. est enim hoc Neapolitanus usitatissimũ, vt de re vel renuissima magnificentissime loquantur. Inde ad me conuersus vehementer hortatur vt nouũ hoc tam pulchrũ, ac necessariũ (vt ipse asserebat) inuẽtũ litteris mandẽ curaturũ se, vt neq. ego frustra in ea re tẽpus triuisse videri possem, atq; insup daturũ operã, vt si quid mihi forte non undique expolitum excideret, a magnis viris perpoliretur. Multa propterea disertissimẽ suo more, & copiosissimè disseruit, de antiquorũ, & recentiorum ingeniis, in quo mihi, vt cætera prætercam illud pulcherrime dixisse, uisus fuit ac prudentissime, nostrorum scilicet hominũ laborẽ ueterum reprehensionẽ existimari non oportere, tantumque abesse, vt veram ęam esse sententiam arbitraretur, quam uulgo solerent passim vsurpare, nihil scilicet dici, quod dictum non fuerit prius, vt ipse contra semper statuisset, multo plura ea esse, quæ pulchrè inueniri, & conscribi possunt, his ipsis, quæ a veteribus feliciter inuenta, & litteris eleganter mandata fuissent. Hæc cum pontifex dixisset atque, vt prouinciam hãc nouiter suscipere, ac pro viribus absoluerẽ, mandasset, currentemque præmiorum pollicitatione solicitasset, discessi paratissimo scilicet ad scribendum animo. Nõ defuerunt tamen grauissimi, ac doctissimi viri, qui cum me de huiusmodi opere conscribendo cogitare audissent, rem dicerent futuram laboriosissimam, ac difficillimam, & q̃ feliciter posset cadere penè diffiderent. Ego uero, cum multa factamihi proponerẽ, quę ante quam finerent, nunquam confici potuisse credebant, quid alii opinarentur, nõ usque adeo curandum statui, ut illorum opinio me ab instituto meo, ac sententia depelleret. Romano præsertim Pontifice non tam subscribente, quam vehementer vrgente. Cum scirem vel ab ipsis mundi initiis, nihil vnquam in ullo genere rerũ tam exactum, & pulchrum prodiisse, quo non pulcherius id sit, quod quis in eodẽ genere cogitatione tantũ, ac mẽte cõplecti potest. vñ & Phidiæ simulachris, & Appellis picturis, quib. nihil in illo genere perfectius antiquorũ ætas uidit, cogitare tamen possumus pulcheriora. Putaui igitur non omnino illud spernendum fore quod nec in re non modo mediocris vnius, sed etiam plurium præcellentium uirorum studiũ uehemens, atq; enixa diligentia præstare potuisset quamq uã id ei, quod summi homines mente cõprehendissent, minime respõderet. Nec enim nisi prudẽter admodũ ille.

Iuris Canonici ædificium aditu carens.

Pôtificis respôso.

Imo nimis frustra si pôtif. libertatê spectes.

Pôtificis de inuentione sẽtentia.

Multa p̃ter spẽ faliciter cõfecta.

Nemo unquã assecutus q̃tum pôt mẽs hoĩs concipere

Vbi plura uitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis.

Quod si adhuc fieret, ut ipsum rei euentus melius eos, quã nos sensisse doceret, conatum tamẽ ipsũ fore gloriosum mihi persuaseram. Recepi itaque me in patriã, vt ibi altiore otio perfrui liceret, remque aggressus sum maiore forsan animo, atq; ausu, quã ingenio, & uiribus, atque per totum triennium ita operi inchoato absoluẽdo incubui, vt nulli negotio unquã in omni uita vehemẽtius. Percrebuerat interea in Perusina vestra Academia rumor obscurus, mãdasse summũ Pontificẽ, ut Iuris Canonici Institutiones per nos cõponerentur, incenditque ea res mirum in modũ iuuenum animos, quorũ cũ plures domum nostram ventitarent, meque sæpe deducerẽt ac deducerent, de hoc sæpius percũctari, nõ modo vt ipsis ingenue rem cõfiterer, verũ ẽt vt noui operis inspiciendi potestatẽ facerẽ, extorserũt. Quomodo enim nobilissimis iuuenib. meiq; amãtissimis, ac studiosissimis obnixe id flagitantibus negarem?

In reb. arduis conatus gloriosus.

Nota op inchoatũ ante quã habitus esset sermo cum Pôtifice.

Itaque

Itaque maiore tum incensi desiderio alii libri exemplu magis precidib. poscere alii legendi tantum copiam facerem precari, omnes vt opus cito edere cupere, ac rogare. Cumque respondissem, neque exemplu me tradere, neque de edendo libro inconsulto Pontifice cogitare posse, accidit ipsis, quod ferme omnibus solet, ut ve titae rei desiderio magis quã antea accenderentur. Igitur post aliquos inter se habitos sermones, eos apud quos totius vniuersitatis vestrę ius & auctoritas sidet (cõsiliarios appellant) in publicas scholas cõuocant, ac Fuluio Ptolomeo nobili Senẽ. (is est, quem nunc magna cum laude Perusiæ iuri dicundo præesse conspicitis) rei exponendæ dant negotium. Qui cum eleganter, & copiose explicasset, quid mihi iampridem Pontifex mandasset, subiecit multum ipsorum oium interesse, si liber ita mature ederetur vt ipsis quoque, qui adhuc sub pręceptoribus vtrusq. Iuris studia urgerent, vsui esse posset. vnde putare cum aliis pluribus Ere ipsorũ fore, si de numero ipsorum vnus, aut alter deligeretur. qui Romam concederet, vt illorũ nomine cum Pontifice de opere ipso mature edendo ageret. Ptolomeum exceperunt omnes, & mora non iniecta eligunt Petrum Glussianum Mediolan ensẽ lectissimis tum moribus, tum litteris ornatum iuuenem, mandantq; vt cum Pontifice de ope re quam primum castigando, & edendo illorum nomine agat, simulq ue litteras ab illis pontificẽ accuratissime perscriptas reddat. erant autem litteræ in hanc fermẽ sententiam conceptæ. Non esse illis nouum, sed vsitatũ iam, ac ꝑpe quotidianum aliquid audire, qđ ipse Pontifex pro Christiana Rep. sapientissime, cogitare, atq. exequi soleret, eius generit inter cætera multa, etiã illud esse quod intellexisset illũ Io. Paulo Lancelotto Iurisconsulto mandasse, ut absolueret, quas iustinianũ ęmu latus Pontificio nomine Iuris canonici Institutionnes iam inchoasset? quo nullũ illis in uita grauius nuncium, & optatius contingere potuisse, quippe qui satis liquido perspicerent, q̃ vberem inde fructum essent aliquando percepturi Cũq. pene absolutum opus cognouissent, obnixe orare, atque obsecrare, ut ꝓ suo oẽs atq. adeo in studiosos caritate, & propensa semper uoluntate, quãprimũ opus ipsũ castigandum, & edendum curare vellet, vt ipsi quoque, qui adhuc in cusu studiosorũ essent, eo libro aliquid proficere valerent. Me quoque, vt cũ Glussiano iter Romã arripiam, rogant. Ergo non multo postea ego & Glussia nos Romẽ appulimus red ditisque litteris Academię vestræ ad Cardinales plures ꝑsertim illos quib. qđ ab ipso Senatorio munere honestati essent, familiarius cæteris Pontifex vtebatur vt nobis apud principẽ pręsto esse, & negotia nostro fauere velint rogamus, qđ omnes sine cunctatione sunt polliciti, & pro viribus aliqui postea ꝑstiterũt. est in hac re, quod Fabio Myrto Pręsuli caiacensi nostræ tunc Vrbis Vmbrięque moderatori atque Hyppolito corneo perusino Antistiti gratias habeamus, qđ tum suis ad am plissimos viros litteris abeuntes nos prosecuti fuerunt, tũ nullũ officii genus postea prætermiserunt, quod ad hanc rẽ promouendã cõducere sunt arbitrati. Litteris igitur redditis cardinales ipsos, vt nobis ad pontificem aditum impetrent sæpius rogamus id tamen quamquam sedulo instaremus, a nobis nullo pacto tũc obtineri potuit. Quod propterea nobis leuius ferendum erat, quia propter ingrauescẽtẽ quotidie magis pontificis ętatem, graues, atq. immodicas curas, & vacillante sępe valetudinem, & inueteratam sic viuendi consuetudinem idem principibus uiris, & regũ ipsorũ legatis contingere animaduertebamus. Non deerant, tamen interea, q nobis aditum ad pontificem vel in horas cõstantissime policerentur, nobisq. curiæ ac pontificis ipsius mores minime calentibus facile id persuaderẽt. Vnde põtificiæ ipsi aulæ ita in hęrebamus. vt ne latum quidem vnguẽ plures totos dies atq. integros meses inde nos diuelli nõn pateremur, ne scilicet ille temporis articulus elaberetur absentibus, quo nos ad pontificem accipi posse stulte existimabamus. Sed cũ spe nostra sæpissime frustrati essemus, & de congressu penitus desperassemus, cœptorum pertęsi, discessum, amplissimis, etiam viris id suadentibus, adornabamus, & discessissemus, nisi Nicolai Maiorani præsulis, Amalfitani uiri integerrimi suasu, nouam gerendi negotii rationem fuissemus ingressi. Suasit enim is, vt quæ coram per id tempus non possemus, per litteras saltem cum ipso ageremus.

In uestitum nitimur.

Petrus Glussianus orator ad põtificẽ pro Academia perusina.

Auctor Romã reuertitur opere absoluto.

Aditus ad pontifice non impetratus.

Glusian. et auctor cogitans de reditu in patriam re infecta.

Breuem

'Breuem ergo cōmentariolum ad Pontificem in hanc sententiam concepimus: Absolute, s. esse iam Iuris Canonici Institutiones hortatu suo compositas, proinde diligere vellet idoneos viros qui opus (sicubi res poscere) castigarent, & castigatū, atque emendatū tādē, vel Pontificio, vel priuato noīe, prout consultius esse arbitraretur, edi pateretur: rogamus Alphōsū Caraffam Cardinalem Neapolitanū iuuenē humanissimū, & qui nobis, quantū sibi per ingenium Pōtificis licebat mirificè semper fauit, vt & schedulam ipsam, & litteras Academiæ vestræ ad Pontificem deferatis acceptas reddit. Haud multo post easdem Pontifex Aloysio Lyppomano, qui nuperrimè accitus ad aulam accesserat, & cum insigni laude, tum fidei, tum diligentiæ principis a secretis agebat, legendas tradit. Quibus perlectis his verbis vsū Pōtificem mihi Lyppomanus ipse dum viueret, sæpius retulit. Iste bonus Doctor iusta petit, & meretur exaudiri: quia amat lucem, & odit tenebras, tum ēt plura adiecit, quibus, & opus absolui velle asserebat, & illius nostri primi congressus, ac demandatę mihi triennio ante prouinciæ perspicue illum meminisse Lyppomanus testabatur. Addidit mihi, cui Pontifices mores & ingenium penitus erant incogniti, spē aliquā rei ex sententia conficiendæ audire eum, qui de negotijs tractandis, vel mihi, vel oīno modicè cogitare putabatur, huius nostri & diuturnam tenere memoriam, & de illo sic loqui, vt eius absoluēdi desideriū, ut Lyppomanus testabatur magnū præ se ferret. Venerunt nuper ad manus meas eiusdem Lyppomani ad vos litteræ, quibus vobis rñdet, ꝙ gratias, s. ei egissetis, quod ille cum Pōtifice de edendo opere tractatum habuisset. Placuit eas hic nostro Cōmentario in texere, vt humanitatis diuini nominis testes. Audio Cardinales ēt aliquot vobis humanissime rescripsisse. Sed illorum litteræ ad manus nostras, cum in vrbe tunc ageremus, non peruenerunt, ideoque illas Commentario huic nostro inserere non potuimus.

Cū Pontifice actū per litteras.

Lypomanus Pontificia secretis.

Quid responderit Pōtifex chyrographo perlecto.

DOCTISSIMAE, ET ERVDITISSIMAE

Vniuersitati Scholarium Perusiæ commorantium.

ACCEPI litteras vestras, eruditissimi viri, quibus mihi gratias agitis, quod apud Sanctissimum nostrum negotio vestro fauerim. Ego quidē (quod in me erat) summopere studui, vt desiderio petitionique vestræ sanctitatem suam bene affectam redderem. Id si ex sententia successerit, gratissimum mihi fuerit: non quod propterea aliquid mihi deberi vellim, sed tantum, quia opera nostra bene fuerit collocata: quæ si a lijs vobis in rebus contigerit esse necessaria, eam semper paratissimam habebitis Romæ X. Kalēd. Ianuarij. M.D.L VII.

Vester totus A. Lypomanus Episc. Veronensis indignus.

Interea dum Pontifex de censoribus operis cogitat, serpit per vrbem rumor, aduenisse ignotum hominem, qui se Iuris Canonici constitutiones composuisse iactet, de quo (vt in rebus nouis assolet) varius illico sermo. Alij. n. inuentum multis laudibus extollebant. Alij laboriosam esse prouincia asserebant, periculi valde plenam. Alij rem putabant insulam, ac plane ridiculam, vsque adeo non probabant, vt nec institutionibus Iustiniani parcerent, quarum exemplo quasi quodam clypeo nostras ego ab obtrectatoribus defendebam. Libet referre nostrum quendam congressum cum homine, qui tunc apud nonnullos, qui ex dicacitate, & clamore cuiusque eruditionem metiūtur, non modicam sibi doctrinæ, ac iudicij opinionem vindicaret. Is cum de nouo libro edendo Pontificem audit cogitare, statim me acciri iubet, accedo, vel libri inspiciēdi copiam faciam, rogat: exhibeo, legit paucissima, nihil cunctatus, negat rectè positū: in quo offendat, interrogo, vtq; castiget rogo, ille quasi compertissimum errorem haberet, statim locū emēdat, bone Deus

De institutionibus Iuris Canonici varia in vrbe opinionis.

Auctoris Præfecto Annonæ cōgressus

me Deus quam in fulse? nego locum emendandum, ille constantissime, & obstinatissime, quanto negabam magis, asseuerabat magis. Iubemus afferri librũ, vñ quę ille corrigenda asserebat, excerpsissem, & meũ librũ optima fide transtulissem. tum locum ipsum ostendo, vbi ad verbum pene eo omnia legebant, quę ipse emẽdãda ducere. Quid quęritis? commode illa cecidit, ꝙ cum turba Cupedinariorum, ac Pistorum circumfusus esset (erat enim Annonæ tunc ꝑfectus) nemo nisi unus, aut alter, quam delitaret intelligere potuit. Is igitur, ubi frustra se tentare intelligit, vt mihi ineptias suas probet, ad imperitiã multitudinẽ cõuersus, quasi nullus sibi mecũ esset sermo plurima ferme concionabundus sermocinatur, me non tã cõtradicente, quam tacite stomachante. Extremum illud fuit, vt diceret, se neque Pontificis neq; meum institutum ullo pacto probare posse, q̃n neque Iustiniani institutiones unquam multũ probasset. Imo tãquam inutiles ac iuuenibus dãnosas improbare soleret, sese hominem esse, qui dicendi libertate gauderet, vnde quæ sentiret, libere ẽt proloqui consueuisse. Hæc cum Pistoribus suis, & cauponibus acclamantib. dixisset illud ẽt (non oĩno fortasse temere) adiecit, futurum, s. vt multorum inuidia magnum mihi in hac re negotium faceret, qui tunc cum maxime mihi studere sese fingerẽt, meę causæ iugulũ essent petituri, ac eã quasi per cuniculos oppugnaturi. Ego vbi hoĩem palã insanire perspicio, nihil magis, quã aliquẽ sermonis exitũ quęrebã, vt dẽtatæ bestiæ, cui me lacerandũ temere obiecerã, quanto possem citius subtraherẽ. Rñdi, itaq; quę dixisset non oĩno mihi improbari præsertim, si ceteri, qui Iuri Canonico daturi essent operam, ac futuri essent ingenij, & iudicij præstantia, q̃ omnes in ipso admirarentur, cęterũ velut Lucilius nõ Persio, hoc est doctissimis viris, sed Tarẽtinis suis, hoc est mediocrib. ingenijs sese scribere asserebat: ita me Tyronibus, q plerũque ingenio essent mediocri, ac nulla prorsus imbuti Iuris disciplina nõ sui similib. Iuris Canonici institutiones perscripsisse. Discedo itaq; sed tñ nescio quo familiari suo argutulo hoĩe in ipsa via me acriter infectante, atque obtundẽte qđ opus ipsum institutiones inscripsisse, quasi inscriptio ipsa nimis esset arrogans, cui cum rñdissem, me non id a Iustiniano mutuatum, sed a Grammaticis, qui libellos suos q b. pueritia institui soleret, Grammaticas institutiones vocant, vel si magis placeret, a Rethoricis, apud quos oratoriæ Institutiones hñtur, tñ, vt mihi molestus esse desineret, ẽt atque ẽt rogo, & librum vel quolibet noĩe suo arbitratu appellaret, nec aliter me ab illa molestia potui explicare. Erant & q dicerẽt nõ videri verisimile, me q iuri ciuili interꝑtando duodecim annos occupatus fuisse, potuisse interim aliq̃d lectione dignum in iure Pontificio cõmentari, quasi vero no hæc iura cõnexa sint, sed ita dissimilia ac inter sẽ pugnantia, vt q alterutrum profiteri velit, alterius dediscẽdi necessitate vrgeat. Nõnulli vero, q ex aspectu annorum numerum conijciebãt, ætatẽ mihi obijciebant, prouinciãque hãc tãtam non iuueni, q̃uis eruditio, sed grandæuis, & præcellentib. viris demãdari debuisse. His ego rñdebã, barbã (vt est in adagio) Philosophũ nõ facere, tum & iuuenes q̃nque magna præstitisse, & q̃n liber esset in manib. ex libro ipso de me, non ex ætate mea illico de opere iudicium fieri oportere, neque esse coniectura iudicandum, vbi demonstrationi locus esse posset, nec multum interesse, num præcellẽtes illi viri, quos isti adhiberi oportuisse recte existimarent, inchoãdo operi interfuissent, dum tñ castigãdo, atque absoluendo præcesserit. Alia quoque aduersus nos contemptim iaciebãtur quæ tũc dissimulãda, ac leuiter ferẽda ducebamus, cum sciremus, nec diuinum hoĩem Christophorum Columbum (si parua maximis cõparare liceat) antea noua maria, nouos orbes noua sydera, mortalib. patefacere potuisse, q̃ decoctoris, ac vanissimi hominis apud oẽs diu nomen pertulisset. Quamq̃ non deerant eruditissimi viri, q institutum nrm nõ mediocriter collaudarent, quorum (vt interim Italos plures omittam) quasi antesignanos uideor mihi posse proferre summos, ac maximo iudicio ꝑditos viros Frãciscum Vargã. Gropperos fratres, & Franciscum Sõnium Louaniẽsẽ, q cum de rõne instituti nři ex me cognoscere voluissẽt, tm̃ abest vt ĩprobauerint vt non vulgaribus ẽt laudibus rem extollerent. Erat tamen quod in hac re mirari possetis, nẽpe ꝙ illi ipsi, qui instituti nostri impugnatores, vel cõtemptores essent,

Fuit is Barthomęus Camerarius Beneuentanus, vir audax, & maledicus, institutiones Iustiniani improbans.

Præmonitio de inuidia.

Auctoris responsio

Operis inscriptio.

Varia in auctore obiecta.

possessio

Aetas.

Barba non facit philosophũ.

Christophorus Colũbus diu vanissimus reputatus.

Et tãtẽ ipsu

miro

miro operis videndi desiderio teneri videbant, ita vt ultro ad nos multi eius operis inspiciendi gratia accederent, & quos pudor, ac dignitas ad hospicium nrm se conferre minime patiebatur, nos ad se aduocabant, adeo vt tota prope die librum ipsũ quasi rem quandam nouam ex remotissimis orbis regionibus aduectã circũferre necesse esset. Sed cum id mihi molestissimũ acciderer, nouo commẽto amoui a me hãc molestiam. Si quidem nris cursitationib. dieculam suffurari libellum conscripsimus quo totius operis summam, atque ordinẽ breuissime cõplexi sumus, atque is ipsius est quẽ nunc vobis quoque a me cõpositũ esse volo. Quẽ si quis perlegerit, de toto opere coniecturã ducere, immo explorato iudicare poterit. Eius igitur legendi copiam pluribus cum fecissem, vsque adeo ab oĩb. fermè probatus est, vt illius lectio ex meis oppugnantibus nonnullos strenuos reddiderit propugnatores. Inter hos Quintilianus Mãdosius aduocatus Romanus a me reponendus est, qui cũ initio institutiones has videretur passim contemnere, neque adduci posset, vt quidq̃ lectione dignum a vobis perfectum esse existimaret, quod tanto operis titulo respondere posset, epitome perlecta, ita de pristina illa sua sententia deiectus est, & nostræ causę addictus (nam bene nata ingenia, nec pertinacia sunt, vbi meliora vident facile sequuntur) vt ego eum quasi ex Saulo meum Paulũ euasisse pręedicare solerem. Sed vt adhuc quanto possem vberius cunctis satisfacerem, & quotidiana a me certamina propellerẽ, & semel oĩbus responderem ipso compendio Apologiã adiungendã duxi, qua collectis vniuersorum, qui institutum nrm non probarẽt sententijs aduersantiũ dicta confutare, ac reijcere pro viribus sũ conatus. cuius tenorẽ tertiæ parti huius ad vos destinati. Commentarij sum cõplexus. In quidem si cui fortasse in tanta præsertim ingenij doctrinæ mediocritate tumidiores esse videbimur, q̃ decere existimet, cogitet nos fieri, nescio quo pacto, vt dũ iniustè nimis vrgemus, aduersus oppugnatores nostros ampullosi ẽt inuiti esse cogamur, nam & milites dũ præliũ cõferunt, non ictus taciti incutiunt, sed manus ẽt clamorib. adiuuant. Natura. n. si cõparatum est, vt quod quisquis ordine ac recta mente cõplexum confidit, si obtrectetur, acriter tueatur. Intolerandum pręterea illorum est supercilium, qui iudicare de a ijs cum promptè soleant, ipsi facere nihil nouerũt, & optimã quæque prius assuerũt contẽnere, q̃ cognoscere. Illis aũt minime respondendum duxi, qui me librum surripuisse, ac magni alicuius viri scrinia compilasse calũniabantur, quod dicerent, eo me, quẽ nec de facie quidem nossent, nec esse iudicio, vel eruditione præditum, vt tantã rem aggredi, ac feliciter absoluere potuerim, quãquam cuius id opus esse existimarent, interea non proferrent. His. n. magis erat, ꝙ gratias agere, quã succensere deberem, cũm nõ tã mihi detrahere, q̃ operi ipsi multum tribuere viderentur & has senescentis, ac fessæ, & quasi laborantis aduersus virtutẽ inuidiæ voces lętus agnoscebam. Inter hæc, cum anteq̃ rei finis haberi posset, diu mihi Romæ manẽdũ esse apparet instantib. Aloysius Lypomano, & Ardiughello, necnon Paulo Tarano viris grauissimis, & prudẽtissimo, publico decreto statuitur, vt in Perusina Academia mei q̃q̃ absentis, ratio habeatur, atque ideo & profitendi locus, & honorariũ mihi seruet. Eodem tempore Alphonsus Caraffa in album familiarium ipsius Põtificis me referri iubet, & totius negotij conficiendi prouinciã suscipit, in quo est, ꝙ gratias agã ornatissimis viris atq. optimis Episcopus Io. Bap. Castaneæ: Vicentino Ferrerio, Angelo Massarello, & Aduardo Gualaneo. Hi. n. non destiterũt in medijs negotiorum fluctib. & nos, & rem nostrã Alphonso cõmendare, atque currentem quidem illum sua sponte, sed tñ grauissimis rebus interdum valde implicitum, atq; occupatum incitare. Pontifex vero dum de Censoribus, & castigatione operis cogitat, negotium dat Io. Reumano, & eidẽ Alphõso Cardinalibus, vt diligenti peruestigatione præuia ex oĩbus qui in Vrbe essẽt tres diligerent, qui huic ferendo oneri idonei, ac pares esse possẽt, subijciens (vt mihi postea Reumanus sæpius retulit) rẽ hãc maximè sibi esse cordi, atque operare vehemẽter, vt anteq̃ ex humanis excedere Christiana resp. huius operis cõmodum ex se sentiret, ac quasi munus quoddã librum hunc a se reciperet ꝑfectũ se, vt eos, qui opi ex poliẽdo, & ꝑficiẽdo insudassẽt, laboris ac diligẽtię suę nõ pęniteret. At cardinales Põtif. acceptis mãdatis, licet

hunc

Marginal notes: *...gnatores operis inspiciẽdi desiderio capti.* — *Excusat se quod cũ stomacho inter dum loquatur.* — *Intolerãdi qui de alijs prõptè iudicant, & nihil ipsi prę stãt.* — *Auctor furti insimulatus.* — *Auctori absenti & locus & honorariũ in Academia Perusina reseruata.* — *Pontifex mandat Reumano, & Neapolitano, vt Censores eligant.*

hanc operis castigandi prouinciam multi non obscure ultro ambirent, ex omnib. ta mē qui in Vrbe essent, delegerunt Fabium Acorumbonū Sacri Pōtificii auditorii ut (appellant) tunc Decanum, Iulium Oradinum illius Collegam, & Antoniū Massam causarum patronum, uiros cū iudicio, & eruditione præstātissimos, tū in foro, & iudiciis, & interpretando iure exercitatissimos. Acceptis ergo ab his mandatis Pōtificiis, suū quisq; a me sumit operis exemplū, plura enim ergo antea in eū usum priuatis sūptibus exscribenda curauerā. Acorūbonus autem, qui quod amplissimi ordinis, & auditorii caput esset, negotio præesse uidebatur, prius quā librum attingerent, oneris socios, & me quoque una splendido conuiuio excepit, actumque eodem die inter eos est quo ordine, qua ve ratione res tractari, & absolui oporteret; itūque est in hanc sē tentiam, vt singuli librum, uel libri partē seorsim excuterent, atque si qua offenderēt quæ forte non probarent, aut addenda, tollendave putarent, non immutarēt quidé, sed cōpactis ad eum usum codicillis annotarēt, annotata mihi una, aut altero die, antequam nobis esset in eundem locū conueniendum, traderet, ne imparatus quasi causam dicere cogerer, inde ut certis diebus cōueniremus, atque rebus inuicē, cōmunicatis quæ addenda, uel immutanda, vel resecāda essent, de omnium, uel maioris partis sententia adderētur, immutarentur, & resecarētur. Quæ omnia post modum ad amussim ex communi præscripto peracta fuerunt, at que toties simul conuentum, donec ex ipsorum consensu, & iudicio censuram opus ipsum recipit. Nullo hic pacto explicare possum, quanto omnes ingenio in hac castigatione, quanto animi candore, quanta demum eruditione uersati fuerint, nihil umquam improbauerunt, quin si quid ad defensionem afferrem & dilligentissimè, & libentissimè audirent, ac ponderarent, & sepæ etiam de propria sententia, quasi causa plenius cognita decederent. unde illis non modo ego, sed etiam, si quando tandem librum edi contigerit) omnes studiosi adeo debebimus, vt pro collato in nos beneficio gratias numquam satis agere ualeamus. Opere castigato, ac recognito reliquum erat, vt de re tota per Censores ad Pontificem referretur, quod ipsum illi quam primum facturi uidebantur, si eis ad ipsū aditus patere potuisset. Sed is tam in abdito asseruabatur, tam omniū eōgressus auersari uidebatur, ut ne ad sacra quidem audienda iam è conclaui pedem efferret. Vnde præter cōiunctos, ac familiaris paucissimos admittebatur nemo, nisi forte magnorū regum Legati: quos tamen & ipsos prius ob eam rē aliquandiu pensare oportebat & sæpe die, atque hora ad compellandum Pontificem dicta uenientes, ac per aliquot horas expectantes, demum excludebantur. Neque mirum cuiquam hoc uideatur, cū sæpe etiam (ut ferebatur,) contingeret, ut uiros amplissimos ultro ex remotissimis orbis regionibus magno illorum incommodo sumptu Romam euocaret; uenientesque uix post longum temporis spatium admitteret, quod quidem utrum ex difficili, & omnia tardius agentis Pontificis ipsius ingenio, uel alia de causa contingeret, mihi, quidem non satis est in comperto. Illud quidem certo scio, vel Solem ipsū ægre, iam tum ad illum penetrare potuisse. Vnde cum omnis prope coram referendi esset Censoribus nostris spes ex hoc adempta, quod coram se non posse intelligerent ꝑ litteras, demum agere decreuerunt. Epistolam itaque communi nomine conscribunt, quā, quid de opere sentiant, complectuntur, eāquē Pontifici reddi curant, uberius ēt ubi colloquendi potestas fieret, eorum relaturi. Vt aut quilibet, quæ sit illorū de libro sententia, facile cognoscere ualeat, illam ipsam omnium oculis subiiciendam duxi.

Qui Censores delecti.

Operis castigandi, modus et ordo.

Pōtificis adeundi maxima difficultas.

BEATISSIME PATER.

CVm S. V. nobis iniūxerit, vt Institutiones Iuris Canonici iussu, & nomine B. V. cōpositas uideremus, & excuteremus, primū vniuersū Opus singuli perlegimus. Inde certis dieb. in unum locū simul sæpius cōuenietes, rebusq. inuicē cōicatis

Censorū relatio.

Nõnulla per Censores immutata. Testimoniũ de diligentia auctoris. Liber necessarius & bene ordinatus. Ciuiliũ, & Canonicarũ Institutionum comparatio.

ea, quæ vel immutanda, vel addẽda, vel resecãda visa fuerunt, pro tenuitate iudicij nostri immutauimus, addidimus, & rescauimus, auctoremq. ipsum, (qui nobis non contemnendo ingenio, & eruditione prẽditus visus fuit) exactissimam operi absoluendo diligentiam adhibuisse multis argumentis comperimus. Librum itaque iudicamus, cum necessarium, tum ẽt bene ordinatum, ac digestũ. Cũ vniuersa prope, q̃ Pontificii iuris libris sparsa conspiciuntur, certa via, & rõne compendiosaque breuitate complectatur & vere (nisi nos fallit opinio,) ab oĩb. commendandum erit propositum, atq. institutum S.V. quasi sibi diuinitus inspiratũ, quũ non minus gra,um futurum sit hoc opus Iuris Põtificij studiosis, quam sint institutiones, Iustiniani nomine compositæ iura Ciuilia profiteri volentibus. Existimauimus tamen ne qua omnino, (quantũ fieri põt) an sadetur, & occasio nouis altercationib. quas interdũ nimis anxie diligẽtes morosa curiositate excitare consuerunt, forte non ab re esse, si nonnulla inserantur prooemio, quod ipsi operi. B.V. præfigendum duxerit,

Quædã Prooemio institutionum inferẽdo. Diligentia Censorum.

de quibus cum primum commodo suo fieri poterit, vt suo nos dignetur alloquio, plenius differemus, omnia tñ sapientissimo iudicio B.V. relinquentes, cui quanto maiores possumus gratias agimus, quod nos, qui tãti nos non facimus, dignos putauerit, quib. tam arduũ negotium cõmittmitteret, in quo si quid defecimus, id totum nostræ imbecillitati ascribere dignetur, non ꝙ oĩ diligentia, & conatu ad ex equenda mandata S.V. paritissimi (vt debemus) non fuerimus, quam Deus Opt. Max diu nobis incolumem, felicemque super esse velit. E.B.V.

Fabilius Acorambonus Rotæ Decanus.

Humiliss Seruuli Iulius Oradinus Rotæ auditor.

Antonius Massa.

A tergo.

A. C.

Pro magnif. D Io. Paulo Lancelotto, Die iiij. Nouembris.

Adam de inuidia est Notarius.

Die quarta nouembris constitutus in officio mei Notarii, & coram me, &c. D. Vehantius Barnabæus clericus Fulginaten. testis inductus super recognitione retro scriptarum subscriptionum, qui uisis, &c. recognouit manum, & subscriptionẽ Mag. Do. Antonii Massæ de Gallesio, quem uidit pluries subscribere, iurauit tactis, &c. Deinde ibidẽ, &c. D. Garolus de Vallata Clericus Rodonẽ. diæcesis substitutus in oficio D. Felicis de Romalis, qui uisis, &c. recognouit oẽs tres manus, & subscriptiones in forma quia uidit eos omnes scribere, iurauit tactis, &c. Successiue in eodem officio coram me notario, &c. D. Bernardus S. D. N. PP. Cursor testis inductus super eadem recognitione, qui uisis, &c. recognouit binas primas subscriptiones scriptas, uidelicet manibus R. P. D. Fabii. Acoramboni, & Iulii Oradini, quos pluries uidit scribere, iurauit tactis &c.

Adam de Inuidia Notarius.

Testimoniũ Cardinalis Reuma-

ANno salutis nostræ Millesimo quingentesimo quinquagesimo septimo, mẽse Octobris Sanctissimus Dominus noster interpellatus litteris Scholariũ vniuersitatis academię Perusinę, vt dignaretur edere librũ Institutionũ iuris Canonici, quas D. I. Paulũ Lancelottũ iussu, & noĩe suæ Sanctitatis cõscripsisse audierant. man-

mandauit nobis, vt idoneos viros deligeremus, qui perlecto, & diligẽter excusso opere, referrent, num huiusmodi esset, quod suo nomine S.S. edi posset. Nos autem delegimus R. Fabium Acorambonum, Iulium Oradinum Auditores Rotæ, & D. Antonium Massam causarum Patronum quorum electionem etiam S.D. confirmauit, qui quidem viso libro, retulerunt, pro vt habetur in eorum relatione in scriptis facta.

Supra Vera sunt, in quorum fidem me subscripsi Io. Cardinalis Reumanus.

Istud est igitur grauissimorũ, & eruditissimorum hominũ causa, penitus cognita ac perspecta, de nostris Institutionibus iudicium, cui si quis non perlecto præsertim opere, proprium uelit anteponere, non secus agere, me iudice, uideri potest, atq; si quis dicat, acutius se nocte intempesta posse cernere. quam alios ipso in meridie. Sed quoniam quiddam Procemio inseri non ab re esse significant, ne quis adhuc tergiuersari possit, hoc quoque cuiusmodi sit, est nobis aperiendum. Viri oculatissimi nihil æque timuerunt, quam ne quis (si qua forte uerba operi essent inserta, q̃ ab his, quæ in Decretalium libris leguntur, diuersa essent) ad ueterum iuriũ correctionem eam ueritatem subtili nimis, ac sophistica interpretatione detorqueret, ut Interpretes interdum, dum vel syllabas superstitiosius ponderant, sunt morosi, proptereaque & a me prius, & ab ipsis postea magna est adhibita diligentia, ne (quantum res pateretur) temere, & cum periculo a verbis veterum recederemus, immo multa q̃ cubitalibus litteris aliis Pontifici Iuris libris inueniuntur expressa de libro Censores expungi uoluerunt, siue quod legentium auribus prima facie male sonarent, siue, q̃ usu non admodum recepta essent, siue quod obscuritatem continerẽt, claritati enim mirum in modum videntur mihi studuisse. Cæterum ut adhuc Cauillatorib. verborumque aucupatoribus penitus os occluderetur, cõsultissime agi putauerunt, si summus ipse Pontifex Procemio, quod operi esset pręfigendum testato hoc exprimeret quod ius nouum condere, uel vetus abrogare non intendit. Et vt ipsius negotii effigiem plene cognitam habeatis, quasi ob oculos positam, subiiciam hic procemii exẽplum non quidem a Pontifice, vel eius mandato a quoqua conscriptum, sed a me ipso hortatu, & iussu ipsorum Censorum antequam librum attingerent compositum quod (sicut ipsi tunc asserebant) propterea, vt facerẽ, mandauerunt, ut ipsius rei ab ipso initio totam imaginẽ expressam quasi de propinquo melius possent intueri.

Quid cẽ sores operis procemio inserendũ censuerant.

Male sonantia uel usu non recepta de libro abrasa.

Pius Episcopus, Seruus Seruorum Dei uniuersis iuris Pontificij candidatis Sal. & Apost. Ben.

Ominem rectum creauit Deus, ille autem dũ declinat ad malitũ, ĩfinitis (vt diuina testãtur oracula) sese miscuit quæstionib. Hinc est, quod ingruentib. malis moribus, & gliscentibus iugiter litigiis, & nouis casib. emergentib., necesse fuit ad veteres Canones uaria sacrorum Conciliorũ Decreta, ac multas recentiorũ pontificũ constitutiones adiungere, quæ inordinatis reb. ordinẽ tribuerent, inutilia præscinderent, labentia fulcirent, & ex uinea Domini, quasi quidã sarculus, non modo nocentes herbas euellerent, uerũ ẽt salutiferas insererent. Vnde sacrorũ Canonũ Decretaliũq; Epistolarũ (reb. ita exigentib.) tã magnus hodie factus est cumulus, vt numerũ prope legum sęculariũ exęquare videantur. Inde fit, vt quę cito, &

Ecc.c.7.

cunctis innotescere necessariū forte, vix a paucis diuturno studio cognosci ualeant. quod ipsum accidit, non modo ob Constitutionum multitudinem, uerum etiā quod iis, qui istius iuris scientia imbui cupiunt nulla certa uia uel methodus à quoquam huc vsque prescripta fuerit vnde nullius certis initiis, ac uestigiis inherentes per deuia incerto cursu temere vagari compelluntur. Et sane perquam incongruum erat, vt sacrosancta Iuris pontificii facultas principio ipso, hoc est parte potissima careret, & à legitibus profanis, quæ Canonib. ipsis famulari consueuerunt, & hac parte superaret. Idcirco inter cūctas solicitudines, ad quas nos debitū Apostolicæ seruitutis adstringi, non in postremis ducimus vt florentissime iuuētutis studia nūc magis propositis præmiis, nūc eruditissimis uiris ad docendū ad Gymnasia nostra undiq; accersitis nūc nouorū editione librorū quantū possumus subleuemus. Studiorū itaq; difficultatib. paternæ diligentiç studiis obuiā ire cupiētes, nō tā per hoc aliquid noui iuris statuere volentes, ea quæ hucusque variis locis ac libris dispersa fuerunt, quasi in artem redigenda curauimus, & dilecto N. mandauimus, vt ex vniuersis Pontificii Iuris libris Institutiones certo ordine contexeret, & conficeret, quas in quattuor libros, & congruos titulos partiri iussimus, vt sint totius Iuris Canonici principium, & elementa, quarum ductu expeditius, & citius ad metam illius iuris studiosi peruenire valeant. Legimus itaque, & per dilectos filios nostros. N. N. N. summa cum diligentia, & studio recognouimus, easque nunc ad uniuersitates vestras transmittimus. Sumite igitur alacri animo, & cum omni reuerentia, atque iis ita operam date, vt ad cætera cito, & facile beneficio nostro peruenietes, Apostolicç sedis atque uniuersæ Christianæ Reip. cōmodo, atque ornamēto aliquando esse ualeatis. Datum, &c.

Ad effugiendum igitur scopulum istum correctionis, & innouationis, quem multi non quidem temere, sed omnino nimis superstitiose formidant, triplex est paratum
Triplex medium. Primū efficacissimum, prçsentissimumque Pontificis ipsius testatio, si diser
remediū te caueat, quod non intendit ius nouum condere, nisi id ipsū exprimat. Quā quidē
ad effu- si prooemio suarum Institutionum, & Iustinianus olim inseruisset, multæ de medio
giendam legum perplexitates sublatæ essent, quæ legentium nūc ingenia vehemēter torquēt.
inouatio- Secundum nostra omnium in ea re cauenda diligentia, qui ne latum quidē unguem
nis, uel ubi periculum poterat imminere, nisi rebus valde perpensis a uerbis Canonum re-
correctio- cessimus. Deinū id quod legibus ipsis est cū omni scriptorū genere cōmune, benigne
nis peri- scilicet ac probabilis interpretationis beneficiū, de quo quoniā prolixe infra suo lo
culum. co disputauimus, nihil hic dicā amplius, sed deinde uobis petendū relinquimus. Nō
Testatio desinunt tamen adhuc nonnulli ad hæc aures obstruentes, formidandū Legis nomē
Principis & innouationis scopulum in uulgus iactare, & eos qui nostrorum consiliorū ignati
Diligētia sunt nō solum a causa nostra abducere, verum etiam & nos ipsis laniandos tradere
Interpre- aut helleboro curandos. Sed si quis acutius introspiciat, nō secus his hac in re nūc ac
tatio. cidit, quam ut cum agricolæ iactis seminibus, vel succrescentibus herbis, uel matu-
Agricola- ris pomis, ab auium incursibus timentes medio ipso in agro, aut arboris sūmitate
rum mos uilissimū aliquid sordidç, atq. attritæ vestis uento agitandā ad terrendas aues suspen
dunt: ueluti .n. etsi uere nihil sit ab mani spectaculo uolucrib. timendū aufugiunt tñ, & a palliolo quasi ab insolenti monstro declinant: sic multi audito Legis ad terrēdū cōficto nemine, nemine, potius quasi ab imminenti periculo aufugiētes institutū hoc nřum auersantur, & tñ, si non ita essēt formidolosi, proprius accedere nō uerentur

&c causam

& caussam accuratius congnoscere, & quasi ex propiquo intueri nellent, intelligerẽt profecto ab hoc Legis nomine nihil magnopere timendum, & pulicem hunc esse, nõ Elephãtum. Huic (inquiunt tantum ne priuatum, atque illum iuuenem esse usum? Senatus sæpe totus in unica ferenda lege diu laborat, & unus iste homuncio quatuor legũ libros in suo solus cubiculo meditatus repente nobis cõdiderit? Quasi uero nouas mihi leges confinxerim, ac non ueteres potius expeditiore quadam, & cõpẽdiosiore uia, atque id quidem non sine exemplo probatissimorum uirorum rudioribus tradere conatus fuerim, Quasi eadem nouarum legum ferendarum, quæ ueterũ sub certum ordinẽ reponendarũ, sit ratio? Quasi non in magnã hominũ lucem, & in Vrbem ipsam prodierim, diutissime permanserim, opus ipsum passim omnib. legendũ, excutiendum, lacerãdum non tradiderim. Habet Inuidia inter uitia cætera illud proprium, ac quodammodo peculiare, quod adeo turpius est, ut nulla ratione ipsa se re tueri, & agnoscere uelit, ideoque lit ori suo magnifica semper uerba atq; illustres sermones prætexit. Vnde qui se iracundum, interpretantem, & ad uoluptates procliuem confiteatur, facile inuenias, ac quod se quis inuidum esse, ac liuidũ concedat nec tormentis quidẽ facile extorqueas, quinimo cum maxime uirus euomunt, se ueritatis esse amatores inuidi prædicant, atque ea de causa nec amicis quidem parcere solere, tanta est enim uirtutũ, uitiorũque uicinia, ut maledicus pro libero se quis interdum uenditare ualiat, ea autem inest uis pestilenti huic morbo, quòd si quẽ gratia uel auctoritate pollentem occupet, præclaras quasque res euertit, ac destruit, sin uero (quod sæpius accidit humiliores arripiat, habet illud boni, quòd quasi in propria uiscera uerso gladio maximum malum inuidis ipsis afferre consueuit. Sed ut demus librum esse cuique, ut suo non alieno arbitratu explicet, quid de quaque resentiat aut periculum sibi fingat quantumuis magnum idque animo fieri nõposse nisi cãdidissimo, certe ut ipsis pro suo, illa etiam & nobis pro nostro ingenio diuersa sentire a.q; opinari, sine alicuius temeritatis, suspicione integrũ esse debet, præsertim cũ tot summos uiros habeamus subscriptores, ac nostr iæ sententiæ propugnatores, ac propemodum auctores. Et mehercule, quãto magis cogito, tanto magis istorum hominũ scrupulositatẽ, & tantã formidinem demiror, presertim quod sacræ Theologię Magistri, quibus etiam librum hunc nostrũ opportunis locis excutiendũ tradi necesse fuit, nulla mihi ingentia pericula quod Iuris periti aliqui faciunt, finxerunt quippe quod, vbi tractatur ... uerbis Canonum ipsorum quasi cuidam clauo tenaciter nos inhæsisse liquido compererint, & tamẽ nemo nescit facilius, & haud paulo maiore cũ detrimento, quam in pertractando iure, errari in re Theologica: quæ non fluxæ alicuius & cito euanescentis rei sed ipsius sempiternæ salutis solum rationem ducit præsertim in hac temporũ nostrorum calamitate, quibus tam multarum hæresum obortæ sunt in Ecclesia procellæ, vt si quis scrupulosa interpretatione quantũuis diligenter, a sincere scripta pertinacius inuestigare uelit, aliquam hæresim eadem subolere facile (nisi fallor) extorquere poterit. Theologi tamen non modo me ob eam rem ab hac scriptione non sunt dehortati, uerum etiam Institutiones hasce nostras locupletissimo testimonio ornarunt. Nam cum castigandi operis certis locis qui rarum Theologicarum, vt puta sacramentorum. tractationem continent, prouincia Danieli Blanco Cremensi Dominicano regulari uiro doctissimo, atque acerrimi iudicii dem andata esset, de paucis, quæ uidisset, ita censuit.

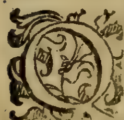
Nõ eadẽ rõ nouarum legũ fere, darũ qui ueterum ordinandarum.

Inuidia non pot seipsum intueri.

Quę uis Inuidię.

Theologorũ sententia.

Facilius & maiori cũ periculo erratur in Theologia, quã in iure.

Vę de Sacramentis in genere, quæ etiam de Baptismo in specie, & Confirmationis sacramentis legi in libro Institutionum Iuris Canonici, & Catholicæ ueritati consentanea, & eleganti serie dispositè & oppositè tractata, quantum assequi potui, meo exiguo ingenio uidentur.

Testimonium magistri Sacri Palatii.

F. Daniel Blancus.

Is autem omnia peruestigare non potuit, quippe qui sub ipso tpe, quo nostro opi perlegendo, & dijudicando incumbebat. Sacri Apostolici Palatij Magister delectus est, vnde ad cætera multa, quæ sibi antea fidei, ac religionis, causa obeunda erãt negotia, adeo magnus accessit cumulus, vt nostri inspiciendi libri prouinciam alteri demã dare coactus fuerit. Delegat itaque rem Matthæo Lachio Sodali suo, viro cum probatissimæ doctrinæ, cum vero etiam spectatæ pietatis. Is autem ita censuit.

NOs Frater Matthæus Lachius Ord. prædicatorũ sacrę Theologiæ Professor, & in Diœcesi Perusina Commissarius. S. Inquisitionis, legimus & considerauimus librum nuper cõpositum ab Eccellen. V. I. D. Ioan. Paulo Lancelotto Perusino, & specialiter, quæ spectant ad septem Sacramenta fidei Christianę, & lætati sumus, quoniam minores, & maiores proficientes, & docti, ne dũ incipientes inuenient breuissima hora, quæ longo temporis tractu non potuissent, vnde sibi, & alijs ad ædificationem Ecclesiæ proficiant. Et iudicamus, vt non solum excudi tuto valeat, verum etiam quàm primũ edi valde expediat, ad hoc vt præclara sacrorũ Canonum statuta cõcinna structura, atque ordine eleganti connexa, oĩbus innotescere valeant.

De VI. Ianuarij. M. LIX.

Ita est Fr. Matthæus, qui supra manu propria subscripsi.

Perspicitis igitur præstantissimorum uirorum testimonio tantum abesse, vt in re Theologica lapsus fuerim, vt in ea tractatione etiã à laudatissimis uiris laudari meruerim, Cum tamen interim Theologiam ipsam non profundius attigerim, q̃ quo Canones pertingunt, aut homine Christiano digna Institutio exposcit; vt sicubi, eo certe in loco potissimũ lapsus timendus fuerit. Vnde si in lubrico consistimus, & in locis non admodũ nobis exploratis, & cognitis certã nihilominus viã tenuimus, q̃to tandem est æquius, idem nobis contigisse, & in his credi, quæ ad merã tantũ Iuris cognitionem pertinent? quæ quidem, q eis cognoscendi omnem prope ætatem consumpsimus, si non uita nobis sunt, certe longe magis habemus cognita, q̃ ea ipsa, q̃ ad Theologiæ facultatem spectant, sed permittamus in suo quemque sensu (ut dicebat Apostolus) abundare, & ad institutam totius rei narrationem iam reuertamur.

Sub hoc fermè tempore, quo mihi cum censoribus meis negotiũ erat, & de ipsorum Censorum Epistola Pontifici reddenda laborarmus (fuit enim & in eo mihi laborandum) splendidissima Germaniæ Ciuitas Colonia Agrippina Petrum quẽdam Schultingum Steinuich Iuris (ut uocant) Licentiatum Romam misit, ut is nomine Coloniensis Senatus cum Pontifice ageret, de priuilegijs quibusdam vniuersitatis, & Gymnasii publici confirmandis, & agendis. Qui cum de Institutionib. nostris audiuisset, Operis, & argumenti nouitate vehemẽter vt mihi visus est, captus, sæpe mę obnixè obsecrat, ut libri describendi copiam ei faciam, nihil posse prędicãs uniuersitati suæ gratius ex Italia exportare, cui cum re nondum absoluta non posse me obsequi se respondissem, idem rursus à Neapolitano flagitat: sed cum nec ab ipso uoti compos fieret, idem tandem ab ipso Pontifice per litteras, cum accessus ægre pateret, petit. Quarum litterarum, ut & eius rei apud cæteros quoque fides extaret, exemplum mihi curaui, erant autem in hæc uerba conceptæ.

AD cætera S. V. erga Coloniensem vniuersitatem magna beneficia humiliter oro, atq; obsecro, patiatur etiam eum cumulum accedere, ut reuertẽti mihi ad colonienses studiosos, liceat Institutionum

ſtitutionum Iuris Canonici, quas iuſſu S. V. feliciſſimè audio abſolutas, exemplnm deferre, vt iidem ab ea non ſolum ſacerdotiis, ac prouentibus, ſed etiam præclaris litterarum monumentis ſeſe adiutos eſſe perpetuo gloriari poſſint. E. B. V.

Colonien. exẽplar Inſtitutio. ſecum aſportaſſe et publice aliquã interpretatum anteaquã ederẽtur

Seruus humiliſs. Petrus Schultingus a Steinuich Legum Licentiatus Reip. Colonniæ Agrippinæ Nuncius.

Sed nec a Pontifice, quod nondũ eſſet res abſoluta, aliquid impetrare potuit. At pluribus elapſis menſibus Cenſorum Epiſtola Pontifici tandem redditur. Is illum diligenter cũ perlegiſſet. Cenſorib. craſtina die ad ſe ut ueniant, nuntiari iube.; poſtridie mane me Neapolitanus accerſit, edicitque illa ipſa die, mihi una cum Cenſoribus meis coram Pontifice conſiſtendum, ibique de ratione edendi Operis agendum, ad hortum in Vaticanum omnes cõuenimus, & me non ſubſequente, ne quid uel auribus meis dare uiderentur, uel liberius loqui impedirentur. aſtantib. ſex Cardinalibus, Cenſores atque una ſacri Palatii magiſter ad Pontificẽ intromittuntur & exhibito libro de toto negotio retulerunt, longa coram illo deſceptatio ac ſermo, cui licet non interfuerim, nihil tamen ſuſpicari licet eos retuliſſe, quod ab eo quod proprio firmaſſent Chirographo, diffideret. Poſtremus & ipſe admittor. Secundo demũ anno poſtquã Romã appulliſſem, qui pedib. de more exoſculatis expoſui breuibus, ꝙ cũ ſub initiis adepti a ſe Pontificatus ſuaſu, atque impulſu ſuo Inſtitutionũ iuris Canonici, quas antea inchoaſſem, abſoluendarum Prouinciam aſſumpſiſsẽ ab eo tẽpore per triennium ferme toto pectore operi abſoluendo inuigilaſsẽ, demũque impellentib. Peruſinæ Academiæ Scholaribus Romam me contuliſſem, ibique diu commoratus nullis laboribus, aut ſumptibus perperciſſẽ, donec eruditiſſimi, ac præcellentes uiri operi limam de mandato ſuo adhibuiſſent. Tũ ſi quid a me fuiſſet elaboratũ, quod ſublimitate Romani Pontificis non indignũ uideri, ac ſtudioſis aliquã utilitatem petere poſſet, primum quidem Deo Opt. Max. gratias agendas: qui etiam mutis, & elinguibus loquendi facultatem interdum largiretur. Deinde Cenſoribus ipſis, qui nihil diligentiæ. aut laboris intermiſiſſent, ut opus ipſum caſtigarent, & perpolirent: Reliquum eſſe ut ille ſupremam operi manũ imponeret, ut tãdẽ undecumque abſolutum in manus hominum deuenire poſſet. His ille gaudere ſe mirum in modum quod de meo ingenio, & eruditione, atque inſtitutionum noſtrarum elegantia plura ex doctiſſimis uiris audiuiſſet, qui quidem tam multa pdicaſſent, ut niſi illorum iudicium, ac fidem ſæpius in rebus arduis probaſſet, facile in eã ſuſpitionem adduci potuerit, ne ſcilicet ex nimia quadam in me beneuolentia, atq; amoris abundatia, potius quam ex iudicio ea de me ſentire, ac proloqui cogeretur. Sed cum ſæpius maximis in rebus illorum a ſe ſpectata eſſet integritas, quæ de me, atque opere retuliſſent, non tam eorum in me beneuolentiæ, quam cõſcientię, ac uirtuti tributa eſſe ſeſe credere, & pro certo habere. Proinde bono eſſem animo, ſtatuiſſe enim mihi obtemperare, & uelle librum edi appoſito a ſe proœmio deſiderare tamen nonnihil circa operis ordinem, & Rubricas, ut eſſem ex Cenſoribus intellecturus. Id autem erat huiuſmodi, ſcilicet vt quanto poſſem minus ab ordine Gregoriani operis diſcederem, nec mihi nouas titulorum inſcriptiones niſi cogeret neceſſitas, fingerem. De reliquo ſe datutum operam, vt meorum laborum me minime pigeret. His uerbis acceptis plenius ex ipſis Cenſoribus Pontificis de tota re ſententiam cognoui, quæ ad ſummam erat huiuſmodi, ut decernerent operi proœmium præfigere declaraturus ibidem, quam ſtatuerit illi auctoritatem impertiendam, idemque ea diſputatione adeo delectatus eſt, ut aſſereret conſtituiſſe ſe occupationibus ſuis horas ſuffurari, quibus librum totum perlegeret, ut is de ſuo iudicio ſupremam manum acciperet. Hucuſque (ſtudioſi Iuuenes) Inſtitutionum quas tantopere nunc a nobis flagitatis, edendarum tractatus proceſſit, nec ulterius ullo pacto progredi potuit, ſi quidem, cum, non niſi a ſe quoque diligenter recogni-

Auctor ad Pontificẽ admiſſus poſt biẽnium.

Auctoris ad Pontificem oratio.

Quid Põtifex auctori reſponderit

Hoc nec Paul' nec ſucceſſor fecit quæ fuit illorũ in ſtudioſos liberalitas.

Põtifex aſſerebat ſe ultimã opi manũ uelle imponere.

cum editurum librum Pontifex assereret, atque is esset, qui cum innumerabilibus, ac grauissimis negotiis senio iam confectus premeretur, cum uero etiam qui huiusmodi res cunctorum hominum opinione tardius soleret expedire, qui fieri unquam potuit, ut me uiuo, etiam nunquam interiturus ille uideretur, successiuis tantũ horis iustum opus perlegeret, cuncta minutatim rimaretur. limã ex suo iudicio apponere in lucem ederet, præsertim, quod, ut illi facultatum cęterarum cognitionem uel exactam concedamus, iuris quidem constat non fuisse ualde consultum, sed fuerit cõsultissimus certe, non ego librũ meum melioris fore conditionis existimare debui, quã Breuiarium ipsum Romanum, quod non modo ab initio initi a se Pontificatus, uerũ etiam (vt audio) in omni propemodum uita a se castigatum clericis legendum tradere statuerat, & ꝙ quotidie uel inuitus. dum horarias preces perlegeret, præ manibus habebat, & tamen nunquã absolutus tunc uideretur, & nunc nõ absoluisse liqat, forte circa tollendos improbatæ lectionis libros vehementer occupato, edendis bonis eodem tempore uacare non licebat. Vnde tum mea sponte, tum etiam uiris amplissimis, & quibus Pontificis ipsius ingenium longe melius quam mihi cognitum erat ita asseuerantibus per ipsum rem confici posse desperaui, itaq. nihil non egi, ut mihi priuato nomine librũ edere liceret. Eius rei testes mihi sunt illustrissimi uiri Bernardinus Scottus, Io. Reumanus, Scipio Rebiba. Testi s, si uiuat, Hieronymus Dãdinus cuius de omnibus benemerendi studium magnam mihi tunc admirationem mouit. Is enim, cum neq; ab Vniuersitate uestra litteras ullas accepisset nec aquoquã uel leuiter admonitus esset, neque me de facie, quidem nosset, simulatq. causam aduẽtus nostri nescio qua ratione cognitam habuit, ita negotium complexus est, ut nullã vnquam occasionnem, uel me ornandi, uel rei summo studio maturandæ interire passus fuerit, ita ut sola uiri humanitas nonnullorum erga nos inclementiam lenire, ac redimere potuerit. Testes Põpeius Piccolhomineus, & Andræas Matthæus Aquęuiuus, qui nostræ causæ ita semper fauerunt, publicas prope contentiones adeo strenuè susceperunt, ac sustinuerunt, ut propriam illos egisse causam credere possis. Testes denique Michael Gisilerius. & Gulielmus Sirletus, & si uiuant Virgilius Rosarius, & Daniel Blancus: quibus cum, quod specialiter, ambobus nouorum omnium operum iudicandorum, & edendorum prouinciam Pontifex delegasset, sæpe ac sæpius tam coram, quam per litteras egi, ut eius libri quem ipsi, & docti omnes probassent, edendi licentiam tandem mihi uel concederent, uel impetrarent. Sed nullo pacto id obtineri potuit, affirmantibus illis non esse sibi integrum, ut super his quibus summus ipse Pontifex manum iam apposuisset, aliquid statuerent, uel permitterent, sed eidem oĩa illibata reseruari oporteret. Ergo magnam temporis iacturam, & mille passus incommoda, & sumptibus penè exhaustus, cum negotia quædã familiaria causatus, a Neapolitano abeundi licentiam uix impetrassem, Elephanti, partum non duxi amplius expectandum. Roma itaque discedo, quibusdam prouinciam, q̃ Pontifici scirent esse cordi, a nobis deseri uehementer admirantibus plerisq. tamẽ turpem nos tulisse repulsam, atque improbatum opus nostrum existimantib. neq. omnino id temere. Quis enim tam ęquus rerum æstimator esse poterit, qui cũ ne post biennium fere exactum uix summis non dicam precibus, sed laboribus loquendi cũ Pontifice copia semel tantum impetrata, re propemodum infecta patriam rediisse uel uidet, uel audit, non pessime etiam de libro Institutionum nostrarum, ac de negotio toto iudicare debeat? En (inquiunt) rediit tandem nouus hic noster Tribonianus: at cur interim præclaras illas suas Institutiones nobis non exhibet, cur quasi thesaurũ in abdito asseruat. nimirũ thesaurus in carbones uersus est, no sti cętera. Atque hęc & in hanc sententiam similia eiusmodi sunt, ut illis nec ego quidem satis commode queam respondere, nisi ab ouo totius facti seriem recenseam at quantum quisque fidei orationi nostræ habiturus sit, alieni prorsus est arbitrii, nec apud multos mendacii suspitione omnino caret, ita sit, vnde me laudis saltem præmium referre oportuit, existimationis detrimentum feram, quod ut quoquo modo minuam, saltem quando ab eo me penitus uendicare non possum, non ab re forre exstimaui si operis ipsius compendio locupletissima etiam illustrium uirorum testimonia adiungerem,

Põtificis tarditas.

Breuiarium Romanum

Legendi libri licẽtia non ĩpetrata.

Auctor Remadi scedit.

rem,

rem, atque in uulgus ederem, quibus mali de nobis rumores paululum comprimātur neque enim ego omnium ſermonibus, qui de his rebus loquantur intereſſe, atq. omnib. ut in angulis ad tutandam cauſam meam adeſſe poſsum. Agendū itaq. mihi nunc eſt ut milites, uel militum duces interdū ſolent, hi enim ſi pugnæ ſic euentus acciderit ut quamquam in illis nulla culpa ſit, parum tā probè rē geſſiſse uulgo exiſtimentur ut ſe purgent, & ab omni culpæ ſuſpitione uindicēt, chartulas quaſdam in publicū edūt (Manifeſta illi appellant) quibus rei geſtæ ſeriē recēſentes, ac ea ꝓbatiſſimorū teſtium dictis confirmantes ſeſe ab oī honoris labe atque infamia aſserere, & eximire conantur. Et hoc quidem liberius ut facerem, ea etiam ratione sū adductus, ꝙ ita illorū qui ceptis noſtris fauere conati ſunt, collatum in nos beneficium, quod per mea ſcripta fieri poteſt, apud omnes teſtatum faciam, atque ita (Comicus inquit) Manifesta.

Vno labore exoluam ærumnas duas,

Videor enim mihi hoc debere meis fautoribus, vt quando ipſis gratiā referre nō ualeo, aliquā ſaltē grati animi ſignificationem oſtendere conari debeam, imitandusque mihi eſse ſtatui uiatores qui paulo ſint accuratiores. Veluti enim hi, ſi quid in itinere, ac peregrinatione offenderint, uel uetuſtate admirandum, uel nouitate gratum, ſi quos item latronum, incurſus uel fluminum impetus incolumes euaſerint, ſi cubi ab amicis ſplendidiore conuiuio excepti fuerint, ne quando ea excidant, proprio libello ſolent adnotare, & cum in patriam redierint, omnibus recenſere, ſic ego, qui ut adhuc portum non tenuerim, naufragium certe non feci, quæcunque mihi in huius negotii tractatione contigerunt quæ non indigna uiſa ſunt, de quibus meminiſse deberem, in hoc noſtrum commentariū congeſſi, eaque patronis, atque amicis meis (ſi vacet) legenda nunc libenter exhibeo ſicque (ut inquit Tragicus) *Viatorū accuratiorum mos.*

Quod fuit durum pati, meminiſſe dulce eſt

Quamquam & nō sū neſcius, ſi me rurſus exponere morſibus inuidorum, quorū liuori ſatius forte fuerat, ſilentio meo modū ponere, quā aliquid noui edentē, & ad hoc eadē in ſententia præſiſtentē, eorundem inſaniam prouocare ſed quando ſemel imprudes manum in flammam miſi proprio malo factū audentiorem, iuuat idē nūc facere ſcientē, prudentemque. Liceat tamen mihi ab his illud impetrare, qđ a canibus ſuis Hieronymus præcatur, ſcilicet ut hoc, quidquid eſt libelli, legant prius, &, poſtea deſpiciant, ac ꝓ libidine lacerent, ne ſi aliter faciant, uel inciuiles habeant q quaſi tota lege nō perſpecta iudicent, vel nō tā ex iudicio, q̄ ex liuore ignorata damnare videantur. Acceſſerunt huc præterea frequentes ueſtri iuris ſtudioſi, de Inſtitutionibus ipſis edendis interpellationes, quos ego aſſiduum interpretandi laborem cauſatus, in æſtiuos præteritos menſes reieceram, atque hucuſque tandem detinui, nunc cum a prælegendi munere diu, ac ſæpius ceſſatum ſit dilatoria huiuſmodi exceptione deſtitutus, apud plane (puto) decoxiſſem, niſi aliquo ſaltem commēto, atque aliqua ex parte promiſſa repræſentaſſem. Egi ergo uobiſcum, vt cum ſuis creditoribus ſolent tenuiores debitores; quibus ſatisfaciendi non uoluntas, ſed facultas deeſt; qui ſi ære alieno præmantur grandiore, nec dum omnino ſint ſoluendo, ſed interuallo temporis aliquam ſpem habeant, ne nimium differendo quaſi debitu inficiari uideantur, uel exiguam ſummam primum perſoluunt, in reliquo menſes, hebdomadas, dies creditoribus auferrendo, eadem tuentur ſuam. Sic uos hoc nunc a nobis accipientes Commentarium, atque operis totius Epitomem, vbi quam ſcribendi rationem, ac rerum ſeriem ſequuti fuerimus cognoſcetis, breui etiam (niſi Deo penitus renuente prouinciam hanc aggreſſi ſumus) ipſarum Inſtitutionum iuſtum opus, quaſi integrum crediti ueſtri ſummam accepturi, & conſequuturi. *In ciuile nisi tota lege perspecta iudicare.*

F I N I S   P R I M I   L I B R I.

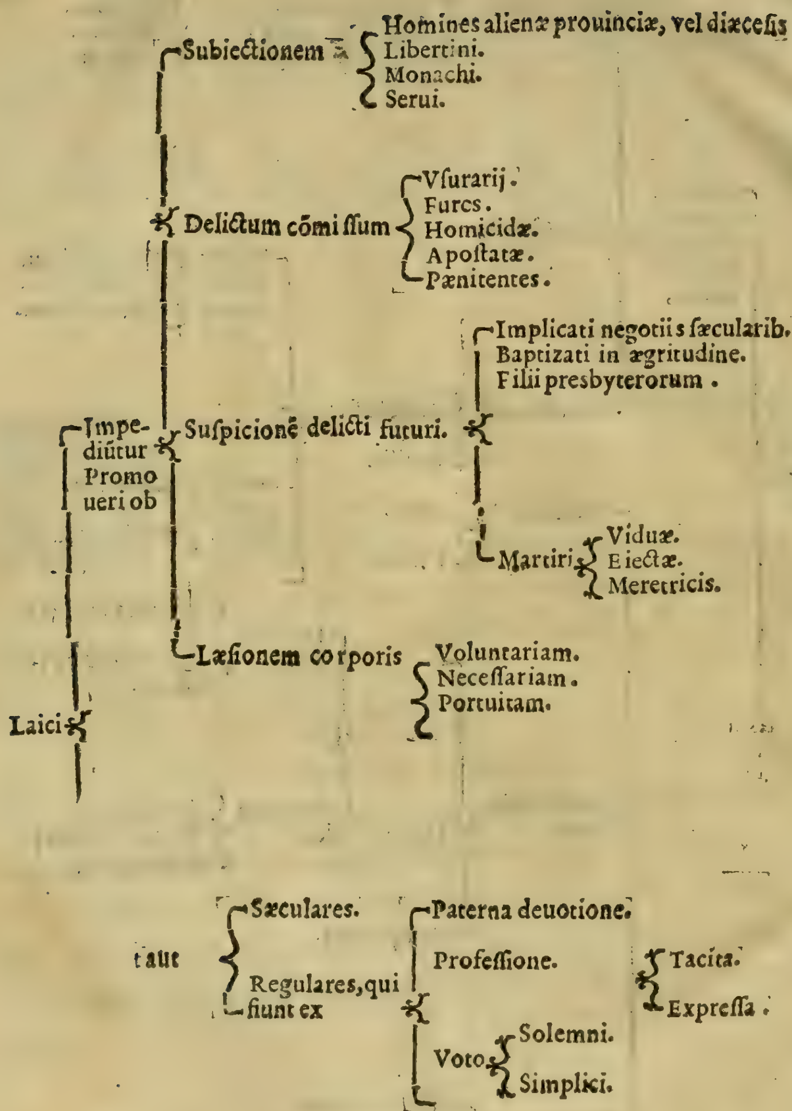
FRANCISCVS CANTVCIVS

LECTORI.

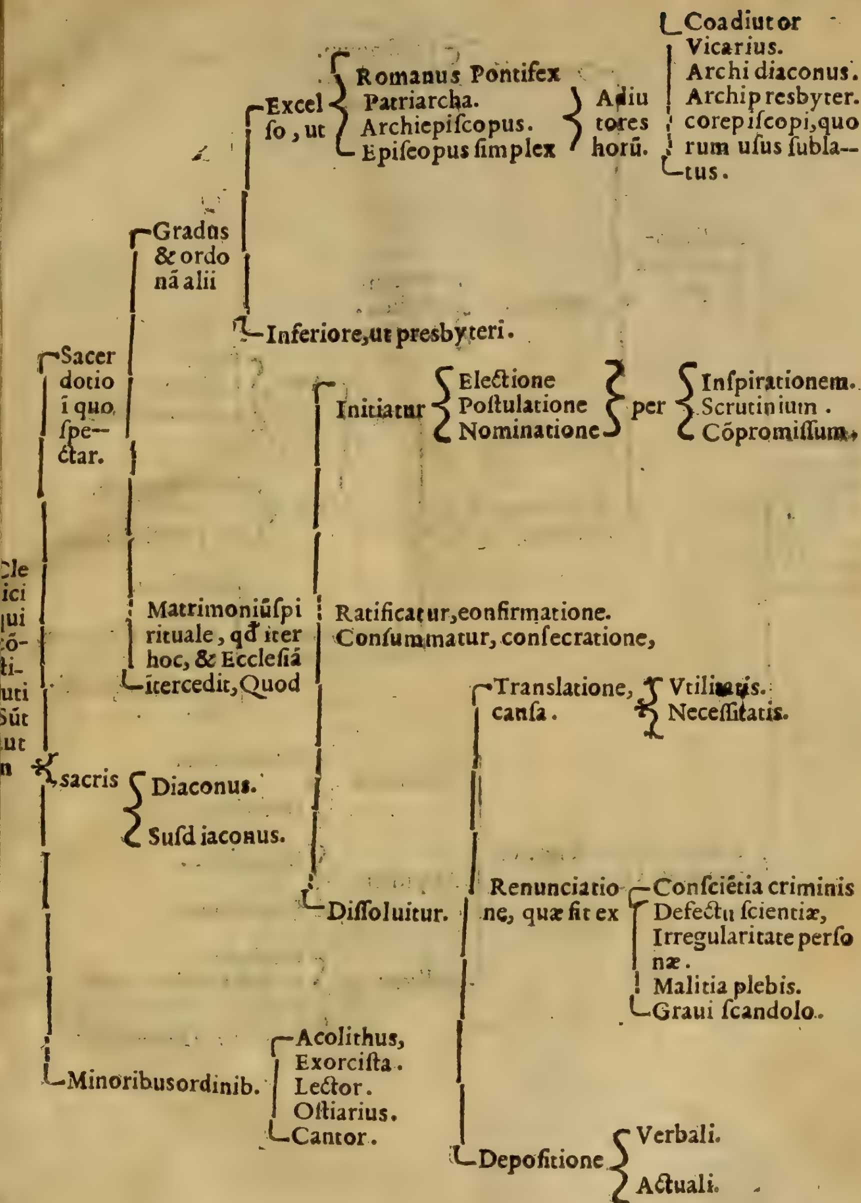

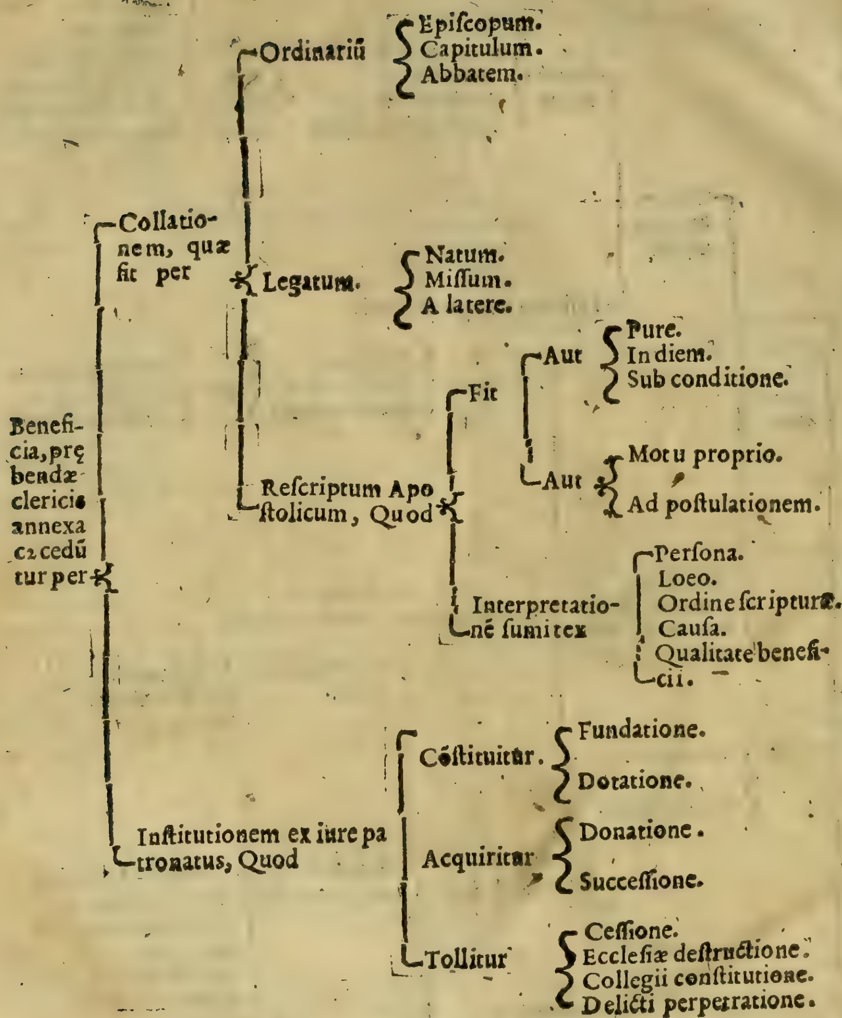
Equentem librum consueuit Auctor interdum, quasi per arborem repræsentare: nec inconditè, vt vulgo solent: sed incipiens ab imis radicibus, atque inde perpetuo quoddam nexu progrediens ad stipitem ad ramos, ad ramusculos, ad frondes vsque ad summa cacumina, ordine tam eleganti, vt artem natura sui æmulam agnoscere facile possit. Sed, quando angustum chartulæ huius spatium eam latissimè ramos explicantem, & vno intuitu totum Jus Canonicum sub ipsis oculis ostendentem capere non potest; si hanc operis ac Commentarij huius partem, quasi stantem, ac radicibus nixam plantam contemplari non vales: at saltem tanquam concisam in ligna, & erectam in struem intueberis. Ita enim radicum, stipitis, ac ramorum principalium effigiem, ob oculos potuimus, vt arborem ipsam totam per te, quasi ex pede staturam Herculis, conijcere possis.

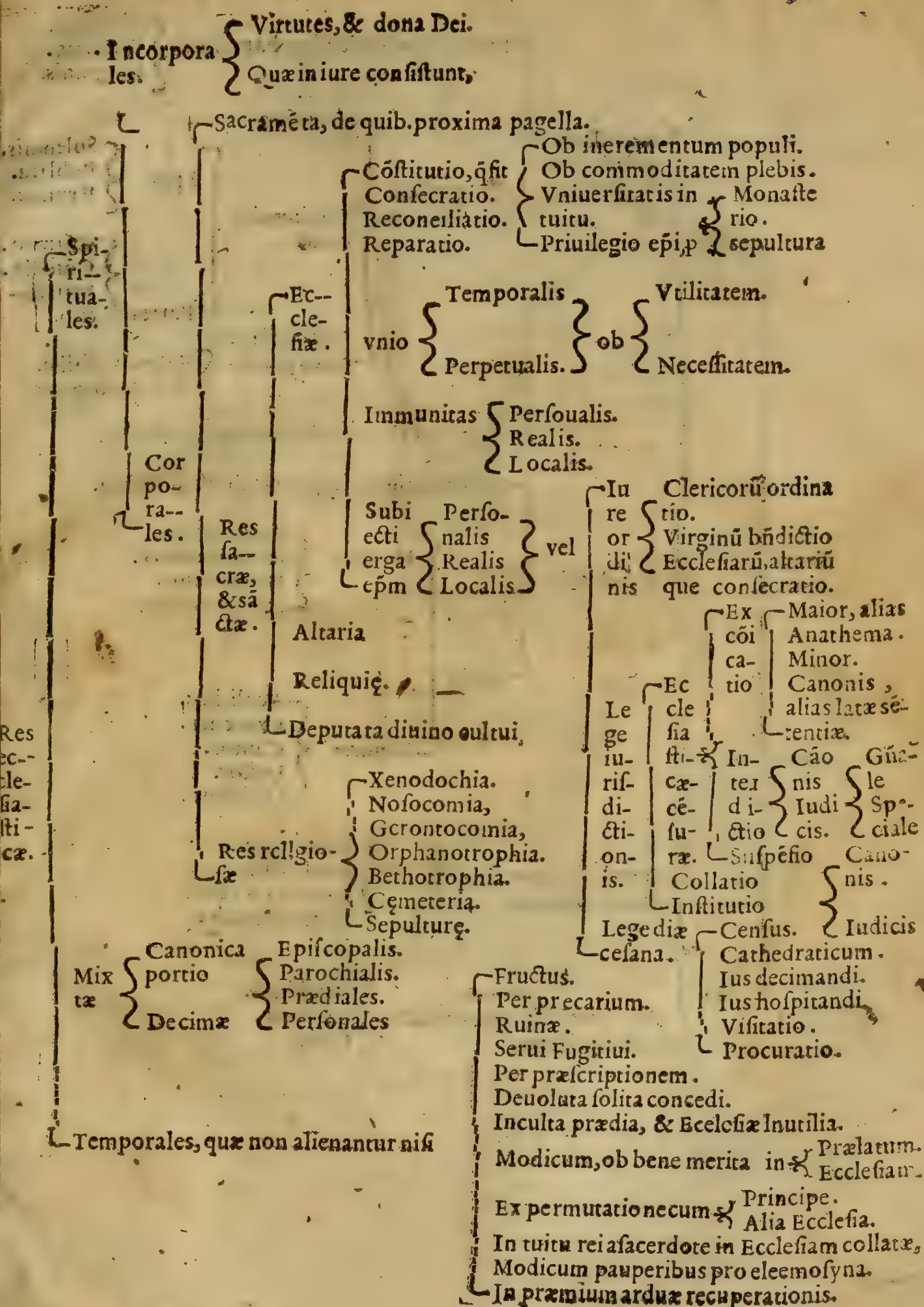

IVRIS Canonici.
Radices quædam, quibus cõstat, & innititur,
Ius naturale.
Legis præcepta.
Instinctus naturę.
Euágelij præcepta.
Mystica.
Moralia.
Mystica.
Moralia.
Consuetudo
Constitutio.
Ecclesiastica.
Ciuilis.
Statuta Conciliorum
Episcopalium.
Prouincialiũ.
Vniuersalium.
Decreta Pótificum.
Generalia.
Personalia.
Obiectum
Personæ.
Laici.
Clerici.
Res ecclesiasticæ.
Spirituales.
Incorporales.
Virtutes et dona Dei.
Quæ in iure consistunt.
Corporales.
Sacramenta.
Res sacrę et sãctę
Res religiosę.
Mixtæ.
Temporales.
Iudicia.
Ecclesiasticum.
Sæculare.

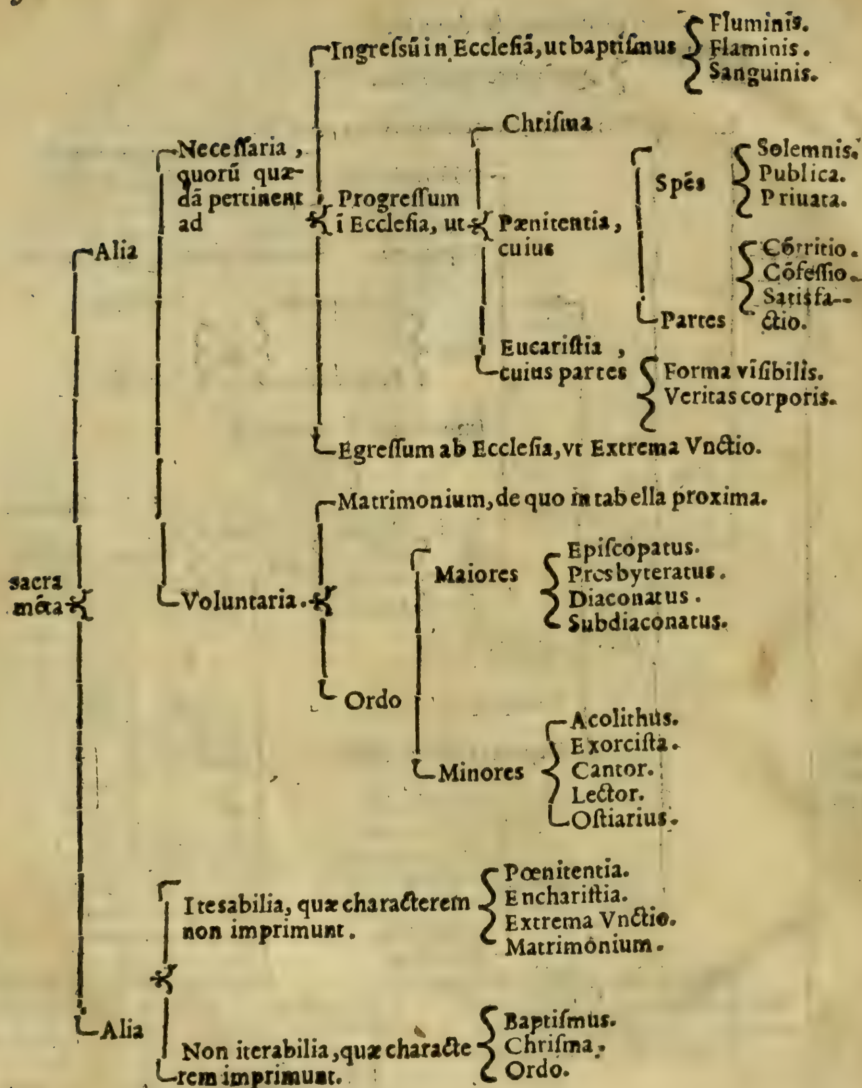

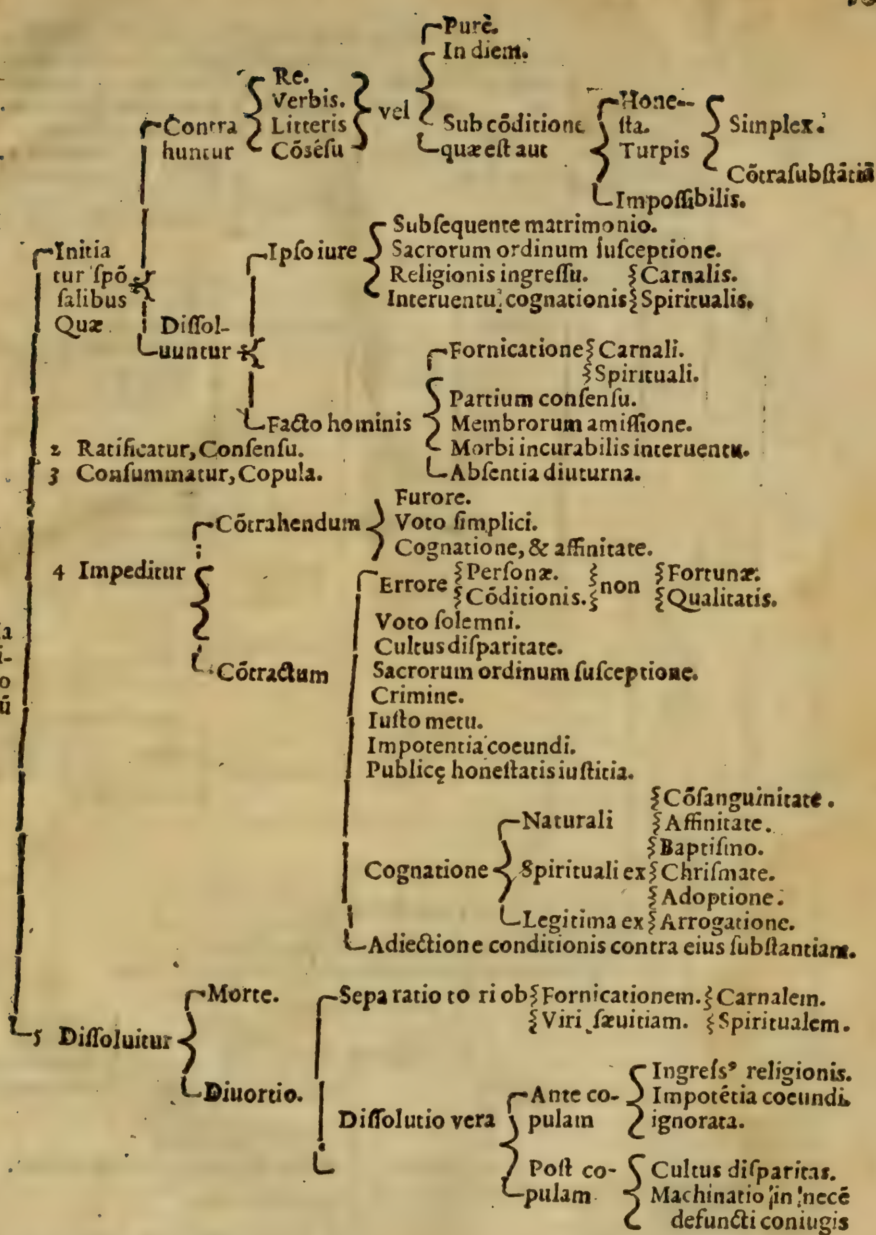
Homines alienæ prouinciæ, vel diæcesis
Subiectionem
Libertini.
Monachi.
Serui.
Vsurarij.
Delictum cōmissum
Fures.
Homicidæ.
Apostatæ.
Pænitentes.
Implicati negotiis sæcularib.
Baptizati in ægritudine.
Filii presbyterorum.
Impe-
diūtur
Promo
ueri ob
Suspicionē delicti futuri.
Martiri
Viduæ.
Eiectæ.
Meretricis.
Læsionem corporis
Voluntariam.
Necessariam.
Portuitam.
Laici
Sæculares.
taut
Regulares, qui
fiunt ex
Paterna deuotione.
Professione.
Tacita.
Expressa.
Voto
Solemni.
Simplici.

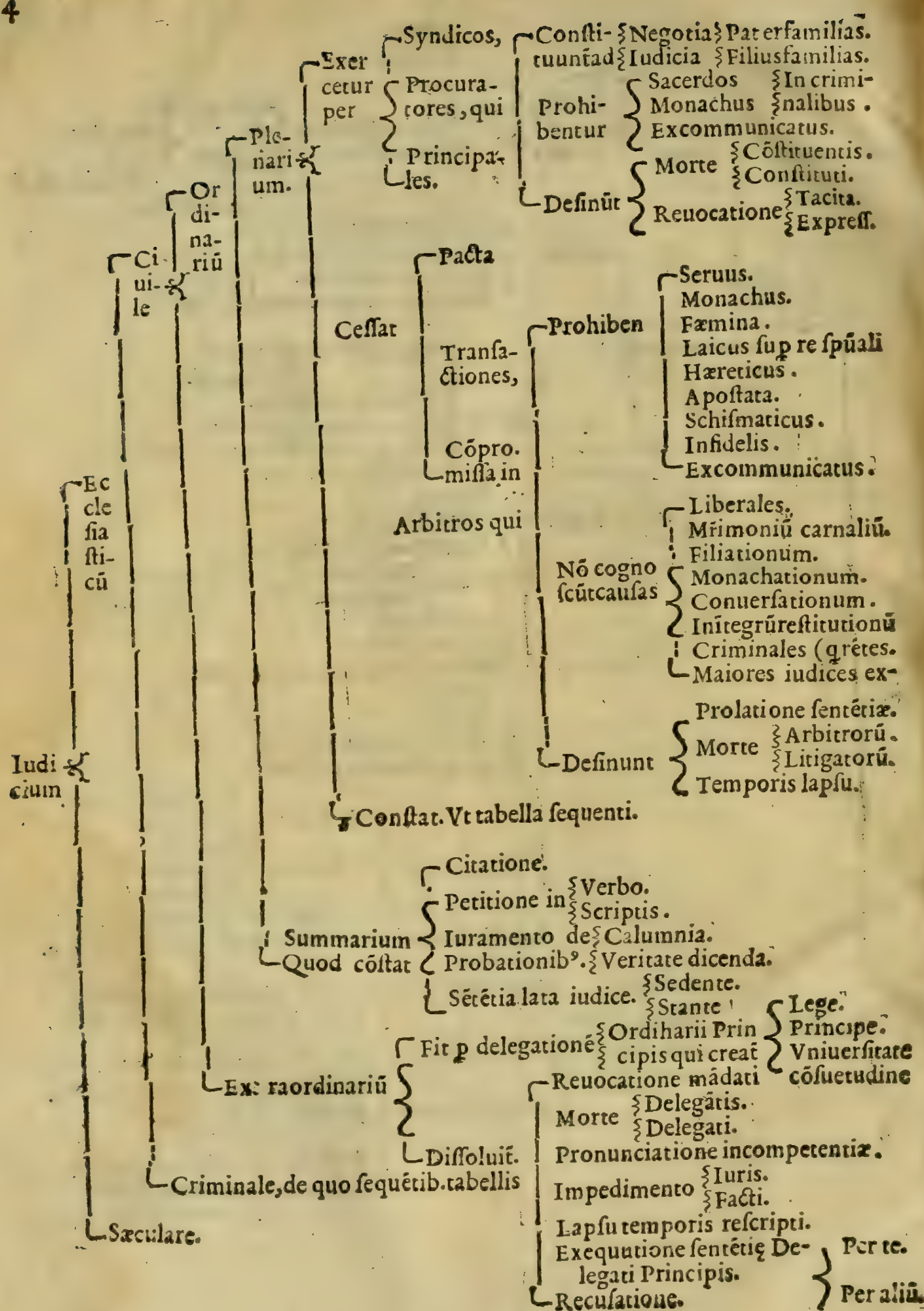

Cle
rici
qui
cō-
sti-
tuti
Sūt
ut
in
Sacer
dotio
ī quo
spe-
ctar.
Gradus
& ordo
nā alii
Excel
so, ut
Romanus Pontifex
Patriarcha.
Archiepiscopus.
Episcopus simplex
Adiu
tores
horū.
Coadiutor
Vicarius.
Archi diaconus.
Archipresbyter.
corepiscopi, quo
rum usus subla-
tus.
Inferiore, ut presbyteri.
Matrimoniūspi
rituale, qđ iter
hoc, & Ecclesiā
itercedit, Quod
Initiatur
Electione
Postulatione
Nominatione
per
Inspirationem.
Scrutinium.
Cōpromissum.
Ratificatur, confirmatione.
Consummatur, consecratione,
Dissoluitur.
Translatione, causa.
Vtilitatis.
Necessitatis.
Renunciatione, quæ fit ex
Consciētia criminis
Defectu scientiæ,
Irregularitate perso
næ.
Malitia plebis.
Graui scandolo.
Depositione
Verbali.
Actuali.
sacris
Diaconus.
Susdiaconus.
Minoribusordinib.
Acolithus,
Exorcista.
Lector.
Ostiarius.
Cantor.

Beneficia, prębendæ clericis annexa cõcedũtur per
Collationem, quæ fit per
Ordinariũ
Episcopum.
Capitulum.
Abbatem.
Legatum.
Natum.
Missum.
A latere.
Rescriptum Apostolicum, Quod
Fit
Aut
Pure.
In diem.
Sub conditione.
Aut
Motu proprio.
Ad postulationem.
Interpretationẽ sumit ex
Persona.
Loco.
Ordine scripturæ.
Causa.
Qualitate beneficii.
Institutionem ex iure patronatus, Quod
Cõstituitur.
Fundatione.
Dotatione.
Acquiritur
Donatione.
Successione.
Tollitur
Cessione.
Ecclesiæ destructione.
Collegii constitutione.
Delicti perpetratione.

Incorporales.
Virtutes, & dona Dei.
Quæ in iure consistunt,
Spirituales.
Sacramēta, de quib. proxima pagella.
Res ecclesiasticæ.
Corporales.
Res sacræ, & sāctæ.
Ecclesiæ.
Cōstitutio, q̄ fit
Consecratio.
Reconciliatio.
Reparatio.
Ob incrementum populi.
Ob commoditatem plebis.
Vniuersitatis in tuitu.
Priuilegio epi, p
Monasterio.
sepultura
vnio
Temporalis
Perpetualis.
ob
Vtilitatem.
Necessitatem.
Immunitas
Persoualis.
Realis.
Localis.
Subiecti erga epm
Personalis
Realis
Localis
vel
In re ordi: nis
Clericorū ordinatio.
Virginū bñdictio
Ecclesiarū, altariū que consecratio.
Lege iurisdictionis.
Ecclesiasticæ censuræ.
Excōicatio
Maior, alias Anathema.
Minor.
Canonis, alias latæ sententiæ.
Interdictio
Cāonis
Iudicis.
Gñale
Speciale
Suspēsio
Canonis.
Iudicis
Collatio
Institutio
Lege diæcesana.
Census.
Cathedraticum.
Ius decimandi.
Ius hospitandi.
Visitatio.
Procuratio.
Altaria
Reliquię.
Deputata diuino cultui,
Res religiosæ
Xenodochia.
Nosocomia,
Gerontocomia,
Orphanotrophia.
Bethotrophia.
Cęmeteria.
Sepulturę.
Mixtæ
Canonica portio
Decimæ
Episcopalis.
Parochialis.
Prædiales.
Personales
Temporales, quæ non alienantur nisi
Fructus.
Per precarium.
Ruinæ.
Serui Fugitiui.
Per præscriptionem.
Deuoluta solita concedi.
Inculta prædia, & Ecclesiæ Inutilia.
Modicum, ob bene merita in
Prælatum.
Ecclesiam.
Ex permutatione cum
Principe.
Alia Ecclesia.
In tuitu rei a sacerdote in Ecclesiam collatæ,
Modicum pauperibus pro eleemosyna.
In præmium arduæ recuperationis.

sacra
mēta
Alia
Necessaria, quorũ quædã pertinent ad
Ingressũ in Ecclesiã, ut baptismus
Fluminis.
Flaminis.
Sanguinis.
Progressum i Ecclesia, ut
Chrisma
Pænitentia, cuius
Spēs
Solemnis.
Publica.
Priuata.
Partes
Cõtritio.
Cõfessio.
Satisfactio.
Eucaristia, cuius partes
Forma visibilis.
Veritas corporis.
Egressum ab Ecclesia, vt Extrema Vnctio.
Voluntaria.
Matrimonium, de quo in tabella proxima.
Ordo
Maiores
Episcopatus.
Presbyteratus.
Diaconatus.
Subdiaconatus.
Minores
Acolithus.
Exorcista.
Cantor.
Lector.
Ostiarius.
Alia
Itesabilia, quæ characterem non imprimunt.
Pœnitentia.
Encharistia.
Extrema Vnctio.
Matrimonium.
Non iterabilia, quæ characterem imprimunt.
Baptismus.
Chrisma.
Ordo.

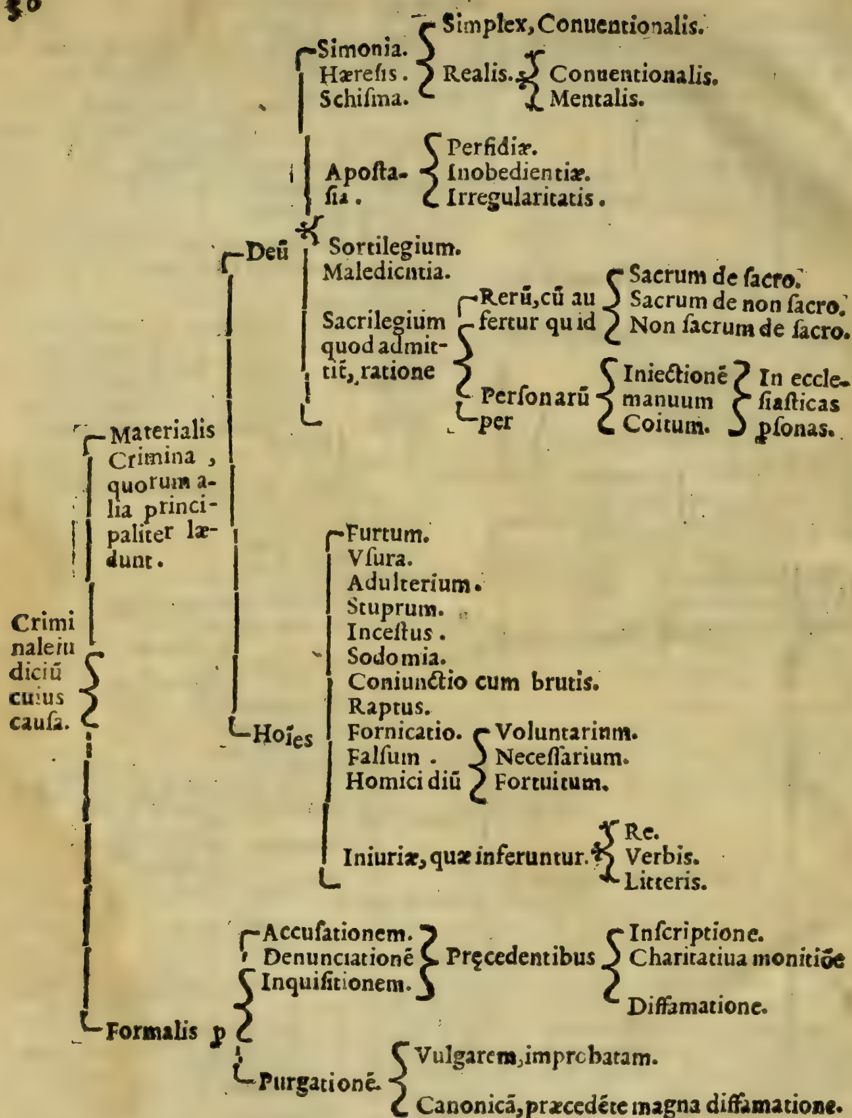

Matrimonium
Initiatur sponsalibus Quæ
Contrahuntur
Re.
Verbis.
Litteris
Cōsēſu
vel
Purè.
In diem.
Sub cōditione quæ eſt aut
Honeſta.
Turpis
Simplex.
Cōtraſubſtātiā
Impoſſibilis.
Diſſoluuntur
Ipſo iure
Subſequente matrimonio.
Sacrorum ordinum ſuſceptione.
Religionis ingreſſu.
Interuentu cognationis
Carnalis.
Spiritualis.
Facto hominis
Fornicatione
Carnali.
Spirituali.
Partium conſenſu.
Membrorum amiſſione.
Morbi incurabilis interuentu.
Abſentia diuturna.
2 Ratificatur, Conſenſu.
3 Conſummatur, Copula.
4 Impeditur
Cōtrahendum
Furore.
Voto ſimplici.
Cognatione, & affinitate.
Cōtractum
Errore
Perſonæ.
Cōditionis.
non
Fortunæ.
Qualitatis.
Voto ſolemni.
Cultus diſparitate.
Sacrorum ordinum ſuſceptione.
Crimine.
Iuſto metu.
Impotentia coeundi.
Publicę honeſtatis iuſtitia.
Cognatione
Naturali
Cōſanguinitate.
Affinitate.
Spirituali ex
Baptiſmo.
Chriſmate.
Adoptione.
Legitima ex
Arrogatione.
Adiectione conditionis contra eius ſubſtantiam.
5 Diſſoluitur
Morte.
Diuortio.
Separatio to ri ob
Fornicationem.
Viri ſæuitiam.
Carnalem.
Spiritualem.
Diſſolutio vera
Ante copulam
Ingreſſ⁹ religionis.
Impotētia coeundi ignorata.
Poſt copulam
Cultus diſparitas.
Machinatio in necē defuncti coniugis

Iudicium
Ecclesiasticũ
Ciuile
Ordinariũ
Plenarium.
Exercetur per
Syndicos,
Procuratores, qui
Principales.
Constituuntad
Negotia
Iudicia
Paterfamilias.
Filiusfamilias.
Prohibentur
Sacerdos
Monachus
Excommunicatus.
In criminalibus.
Definũt
Morte
Cõstituentis.
Constituti.
Reuocatione
Tacita.
Express.
Cessat
Pacta
Transactiones,
Cõpromissa in
Arbitros qui
Prohiben
Seruus.
Monachus.
Fæmina.
Laicus sup re spũali
Hæreticus.
Apostata.
Schismaticus.
Infidelis.
Excommunicatus.
Nõ cognoscũtcausas
Liberales.
Mrimoniũ carnaliũ.
Filiationum.
Monachationum.
Conuersationum.
Inĩtegrũrestitutionũ
Criminales (qretes.
Maiores iudices ex-
Definunt
Prolatione sentẽtiæ.
Morte
Arbitrorũ.
Litigatorũ.
Temporis lapsu.
Constat. Vt tabella sequenti.
Summarium
Quod cõstat
Citatione.
Petitione in
Verbo.
Scriptis.
Iuramento de
Calumnia.
Probationib⁹.
Veritate dicenda.
Sẽtẽtia lata iudice.
Sedente.
Stante
Extraordinariũ
Fit p delegationẽ
Ordinarii Principis qui creat
Lege.
Principe.
Vniuersitate
cõsuetudine
Dissoluit.
Reuocatione mãdati
Morte
Delegãtis.
Delegati.
Pronunciatione incompetentiæ.
Impedimento
Iuris.
Facti.
Lapsu temporis rescripti.
Exequutione sentẽtię Delegati Principis.
Per te.
Per aliũ.
Recusatione.
Criminale, de quo sequẽtib. tabellis
Sæculare.

Plenarū iudiciū cōstat

- 1 Citatione
  - Non arctat ad comparendum.
    - Personæ qualitate
      - Ius dicentis.
      - In ius uocati.
      - Incesti.
    - Loci conditione.
      - Extra citantis iurisdictionem.
      - Pestilentis, aut alias non tuti.
    - Formæ defectu.
    - Legitima causa impeditum.
      - Facto aduersarij
      - Concursu maioris Iudicis.
      - Vinculis.
  - Neglecta parit contumaciam quæ punitur, aut
    - Missionem possessionem.
    - Rei sequestratione.
    - Litis damno.
    - Mulcta.
    - Excommunicatione.
    - Expensarum refectione.
- 2 Libelli conceptione, & oblatione
  - Accusatorii.
  - Conuentionalis.
- 3 Exceptionibus, Quæ sunt aut
  - Dilatoriæ.
  - Declinatoriæ.
  - Peremptoriæ.
    - Simplices.
    - Litis finitę, ut
      - Transactionis.
      - Iurisiurandi.
      - Rei iudicatæ.
      - Contra testes
      - Excōmunicationis.
    - Anormalæ.
    - Præiudiciales.
- 4 Replicationibus.
- 5 Mutua petitione, Quę
  - Fit coram
    - Ordinario.
    - Delegato.
  - Prohibetur
    - Coram
      - Arbitro.
      - Iudice laico super causa spirituali.
    - In causa
      - Criminali.
      - Depositi.
    - Contra spoliatum.
    - Excommunicato.
- 6 Litis contestatione, per
  - Principales.
  - Procuratores.
  - Tutores, & similes.
  - Aduocatum.
- 7 Iuramento calumniæ. Quod
  - Remittitur
    - Clericis in causa suæ ecclesię.
    - Tacitè per Partes.
  - Permittitur etiam in causa.
    - Spirituali
    - Appellationis.
  - Præstatur per
    - Principales.
    - Procuratore
    - Syndicos.
- 8 Probatione quę habetur ex
  - Reo per confessionem.
  - Actore per
    - Testes, qui cēsent idonei
      - Natura.
      - Conditione.
      - Vita.
    - Instrumenta, scripturas.
    - Iuramentum
      - Necessarium.
      - Voluntarium, siue
      - Decisorium.
  - Iudice, puta per
    - Inspectionem loci.
    - Aspectum corporis.
  - Rebus ipsis, per
    - Notorium.
    - Suspicionem uehementem.
  - Est aut.
    - Interlocutoria.
    - Definitiua, Quę pōt esse cōtra ius
      - Constitutionis.
      - Litigatoris.
- 9 Snīa
  - Mandatur Executione, quæ
    - Fit per
      - Ordinarium mediante delegato.
      - Delegatum non parente ordinario.
    - Retardatur
      - Restitutione in integrum quæ datur
        - Intra quadriēnium.
          - Sententia.
          - Contractu.
          - Confessione.
        - Minori
        - Ecclesię
          - Læsis ex
            - Probationis omissione.
            - Tēporis fluxu.
        - Coram
          - Ordinario
          - delegato specialiter.
  - Suspenditur appellatione, qua
    - Opposita exceptione.
    - Cōmissa iā appellationis p principē
    - Est aut
      - Iudicialis a
        - Definitiua.
        - Interlocutoria.
          - Fraudis.
          - Nullitatis.
      - Extraiudicialis ab
        - Electionibus.
        - Postulationib.
        - & Aliis similib.
    - Fit
      - Verbis.
      - Factis.
    - Nō admittitur
      - Incerta.
      - In confessis.
      - Super notorio criminis.
      - In correctione facta plato, & aliis similib.

Simplex, Conuentionalis.
Simonia.
Hæresis.
Schisma.
Realis.
Conuentionalis.
Mentalis.
Aposta-
sia.
Perfidiæ.
Inobedientiæ.
Irregularitatis.
Deũ
Sortilegium.
Maledictia.
Sacrilegium quod admittit, ratione
Rerũ, cũ au fertur quid
Sacrum de sacro.
Sacrum de non sacro.
Non sacrum de sacro.
Personarũ per
Iniectionẽ manuum
Coitum.
In ecclesiasticas psonas.
Materialis Crimina, quorum alia principaliter lædunt.
Crimi naleiu diciũ cuius causa.
Furtum.
Vsura.
Adulterium.
Stuprum.
Incestus.
Sodomia.
Coniunctio cum brutis.
Raptus.
Hoĩes
Fornicatio.
Falsum.
Homicidiũ
Voluntarium.
Necessarium.
Fortuitum.
Iniuriæ, quæ inferuntur.
Re.
Verbis.
Litteris.
Accusationem.
Denunciationẽ
Inquisitionem.
Precedentibus
Inscriptione.
Charitatiua monitiõe
Diffamatione.
Formalis p
Purgationẽ.
Vulgarem, improbatam.
Canonicã, præcedẽte magna diffamatione.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI.

Ad Scholares Perusinos.

LIBER SECVNDVS.

FACTVRVS initium Institutionum Iuris Canonici, cum sciret au-ctor quæstionem, Quid nominis pręcedere debere quæstioné, Quid rei in vestibulo ipsus libri inscribit breuẽ titulũ. De iure Canonico, in quo primo ponit, unde, & qua ratione id ius nomẽ huiusmodi sortitum fuerit Inde transiens ad rem ipsam, describit, Ius ipsum Canonicum demum quibus partibus illud constet explicat, dicens constare Lege diuina, Consuetudine, & Constitutionibus.

Inscribit igitur sequentẽ Titulum de Lege diuina, Consuetudine, & Constitutio nibus, ac primum describit Ius ipsum Diuinũ, docens, illud esse immutabile distinguens tamen inter præcepta moralia, & mystica diuinæ legis, consequenter aggredi tur materiam Consuetudinis tamq̃ secundum fontẽ Iuris Canonici demõstrans, & origine eius, & qualem eandem esse oporteat, vt sit iuris istius portio. Inde ad tertiã partẽ iuris istius transitum faciens diuidit constitutiones in duas species. Sęculares, s. & Ecclesiasticas, subdens quæ uis, & quis usus sit secularium Constitutionum, apud Ecclesiam, & clericos, breui rem perstringens, quippe quod talium Cõstitutio num tractatus potius ad Ius Ciuile, quam ad Canonicum pertineat.

Dirigit igitur pleniorem stylum ad ecclesiasticas constitutiones, quas partitur in statuta Conciliorum, & Decreta Pontificum, addit his & dicta Sanctorũ subdiui-dit inde Concilia in Vniuersalia, Prouincialia, & Episcopalia illorum & originem & potestatẽ & differentiam breuiter enarrans: transit inde ad pontificum Decre ta, exponitque qualia illa esse debeant, vt legis obtineant efficaciam, & qualiter differant ab his, quæ ab interpretibus sacræ paginæ aut ab aliis Sanctis scripta comperiuntur.

His totius operis quasi iactis fundamentis, uenit ad subiectũ Iuris Canonici, illud circa tria uersari principaliter asserens, Personas nempe, Res, & Iudicia, & ad hanc trimembrem distinctionem redigit omnia quæ in quatuor libros congessit.

Exorditur itaque a tractatu personarum tamquam a nobiliore, ponensque Titulũ de Iure personarum primũ facit bimembrem distinctionẽ, dicens, personarum quosdam esse Laicos, quosdam Clericos, & eorum inter se differentiam planam facit: sub inde accipiens secũdum membrum (ex cuius intelligentia oritur cognitio primi) diuidit personas Ecclesiasticas in tres classes, prima est Sacerdotum, secunda Cõstitutorum tantum in sacris, tertia eorum, qui in Sacerdotio, neque in sacris sunt constituti quales sunt positi in minoribus ordinibus.

Rursus resumẽs primum membrum dicit, Sacerdotũ quosdam esse. qui sũt in gradum, & ordine altiore positi, quosdam, qui in inferiore. Et repetẽs primũ mẽbrũ in altiore gradu poni debere affirmat Episcopos, quorũ triplicẽ esse ordinẽ demõstrat,

Hoc secũdo libro bene Lãcelot redũdas operã ut nemo tibi institutionis inuentionẽ possit preripere docuisti quomodo uirum

que posset præripi, unde quasi sorex iudicio tuo negotiorũ tibi fecisti.

scilicet, Patriarchas, Archiepiscopos, & simplices Episcopos, & ordinis cuiuslibet ponit originem potestatem subnectens in fine de primatu Romani Pontificis, adquẽ omnes prędictos referri oportere deducit, & subiectos esse demonstrat.

Intendens autem horum plene tractare materiam, exorditur a causa efficienti docens prædictos creari duobus modis per electionem, & per postulationem.

Inde rediens ad electionem definit quid ea sit, ponens quæ ad legitimam electionẽ requirantur, & ibi ponit quid intersit per se, vel procuratorem, vnum, vel plures electioni quis interueniat distinguens tamen interim inter Romani, & aliorum Pontificum electionem, docetq; eam celebrari tribus modis per inspirationem, per Scrutinium, & per compromissum, unumquemque modum dilucidè describens, annectitque & qui possint eligere, & in quos cadere possit electio, cum multis annexis quæstionibus, & ad rem facientibus.

Quo primo membro causæ efficientis expedito, trãsit ad secundum, scilicet, ad postulationem, illam describens, ponensque qui, & quibus casibus sint postulandi.

Et quia hæc sunt quasi quædam coniugii spiritualis initia postquam egit de electione, & postulatione, transit ad ratificationem talis matrimonii, quæ fit per confirmationem, docetque quid confirmatione quis consequatur, nempe ea, quæ iurisdictionis non quæ sunt Ordinis: & quomodo confirmans se habere debeat cum cõfirmando cum aliis ad materiam facientibus.

Inde transit ad consecrationem, per quam huiusmodi spũale coniugium consummatur, ponitque qualiter illa debeat explicari, cumque expediri non possit nisi consecrans sit palleatus commodè annectit de receptione, & auctoritate Pallij. Electo igitur confirmato, & per consecrationem, & consummationem coniugii spiritualis perfecto, & absoluto Episcopo, quędam moralia præcepta ponit, quæ ad vitam, & honestatem Prælatorum spectant, congruebat enim, ut posito quomodo instituant Prælati, diceretur etiam quomodo eos in Ecclesia Dei uersari oporteret.

Et quia officium pastorale monstratur esse latissimum, & hmõi, quod ab uno tantum homine uix rectè suscipi, & peragi possit, ostendit Ecclesiam vocasse quosdã in partem curæ pastoralis, ut sunt Archidiaconus, Archipresbyter, Vicarius, & coadiutor, & qui una cum Episcopo commissi sibi gregis solicitudinem gerunt, de quorum officijs & iurisdictione, & potestate singulis titulis agit, speciali etiam titulo apposito, quo Corepiscoporum usum sublatum esse demonstrat.

Descẽdit tandẽ ad dissolutionẽ istius, spũalis coniugij, secutus ordinẽ naturæ quo inductũ est, ut res prius nascantur, inde augeantur, uiuant, & intereant, dicitque dissolui hmõi matrimonium tribus modis translatione, renunciatione, & depositione.

Rediensque ad primum modum scilicet, translationis, docet eam fieri uel causa vtilitatis, vel causa necessitatis, subdens, qui possit transferre, & quis possit transferri, quomodo sit facienda translatio, nonnulla ibi & de beneficiorum permutatione, re ipsa suadente, subdens.

Consequenter transit ad secundum modum dissoluendi huiusmodi matrimonij, scilicet ad renunciationem, qua descripta ponit sex principales causas, ob quas licite potest quis rennunciare, quas dicit esse conscientiam criminis, debilitatem corporis, defectum scientiæ, malitiam plebis graue scandalum, personæ irregularitatem, quas singulas declarando prosequitur, subdens inde per quos, quomodo huiusmodi renunciatio fieri valeat.

Subinde trãsgreditur ad tertium modum quo tale coniugium dissoluitur, scilicet ad depositionem seu degradationem, quam diuidit in realem, verbalem, vtriusque vim, ordinem, & naturam breuiter attingens.

Quibus explicatis, redit ad 2m membrum personarum Ecclesiasticarũ primæ classis, hoc est Sacerdotum, quorum dixerat quosdam esse positos in altiore gradu, & ordine, ut sunt oẽs ordines Episcoporum, de quibus diffusè supra dixerat. quosdam esse positos in inferiore, vt sunt presbyteri, dr̃ igitur de origine presbyterorũ, & potestate, docens quædã esse in Ecclesia, quæ presbyter suo iure, quædã, quæ permittente Episcopo, quædam, quæ nec proprio iure, nec Episcopi permissu potest exequi.

Delabitur

Delabitur postea ad secundam classem, quæ est eorum qui sunt constituti in sacris tantum, non in sacerdotio, ut sunt Diaconi, & subdiaconi, illorumque sigillatum describit munus, & officium cum origine.

Inde transit ad tertiam classem personarum Ecclesiasticarum. quæ constat iis; qui tantum in minoribus ordinibus sunt constituti, vt sunt Acolytus, Exorcista lector, Ostiarius, Cantor: eorumque singulariter officia describit demonstrans, quæ inter hos, & illos superiorum classium sit differentia.

Et quoniam quædam in iure habentur, quæ communia sunt tam maiorum, quàm minorum ordinum, speciali tractatu complectitur ea quæ sunt omnium ordinum cõmunia, ubi congerit de maioritate, et obedientia, de scrutinio faciendo in susceptione ordinis: & de temporibus ordinationum? de eo qui per saltum, vel furtiuè promotus fuit, et pleraque, quæ in Decretalibus plures paginas occupant, quorum auctor singulos titulos singulis paragraphis artificiosè concludit.

Demum ponit etiam titulum de iis, qui promoueri non possunt: qui & ipse cõis est tam maioribus, quàm minoribus ordinibus, & in eo diffuse tractatur de generib. omnium ferme irregularitatũ: redigitque auctor omnem tractatum ad quattuor capita demonstrans alios prohiberi ordines suscipere ratione subiectionis, ut sunt ser ui, Libertini, Monachi, alienæ diœcesis uiri. Alios ratione delicti, ut qui commiserũt homicidium, habita tamen ratione an sit uoluntarium, necessarium, uel fortuitum: publice pęnitentes, usurarii, simoniaci, fures, et similes, Alios ratione suspitionis futuri lapsus, ut baptizati in ægritudine, filij presbyterorum, bigami. Alios ratione corporalis impedimenti, vt cæcus, aut aliter notanter corporale mutilatus, et uniuscuiusque capitis tractatum plene prosequitur.

Post hæc transitum facit ad materiam prębendarum beneficiorumque; sentiẽs tractatum hunc extra propositum legentibus uideri posse, cum se de Iure personarũ ab initio locuturum pollicitus fuerit, docet quemadmodum prębendæ sunt dignitatibus annexæ. Et per hoc incontinuè posse earum tractatum inseri, & annecti tractatui personarum: exorditurque iisdem ferre verbis quibus Iustinianus in suis Institutionibus super titulo de legatis, positaque ibidem descriptione præbendę, & ratione cur illæ inuentę fuerint, ponit duos modos, per quos conceduntur beneficia, & præbendę, scilicet per collationem, & per institutionem, per collationem stricto uocabulo liberam ordinarii concessionem tantum designans, per institutionem ea, quæ fit ad præsentationem patroni.

Amplexusq; primo membrũ collationis, ponit tres fontes, à quibus collationes ipsæ emanant, nempe ab ordinario, a legato sedis Apostolicæ, et Romano Pontifice.

Et prosequens primum caput definit, quis sit ordinarius collator, & qũo sit agendum, si duo sint ordinarii collatores, uel aliter ad collationem cõcurrere, dẽant, puta Eps, & capitulum, & qũo de uno ad aliũ fiat deuolutio, & intra qđ tẽporis spatium.

Transit inde ad secundum caput, cumque tres significet esse legatorum species, missos, s. natos, & a latere, declarat id, quod primo dixerat de legato simpliciter circa collationem beneficiorum, solummodo ad legatum de latere pertinere, atque illam ipsam conferendi potestatem certis limitibus cõtineri docet, ponitque, quid sit huic legato cum ordinario commune, & in quo etiam dissideant.

Explicitis duobus capitibus circa collationem descendit ad tertium scilicet ad rescriptũ Rom. Pon. ꝙ quidem dicit concipi posse tribus modis, purè, adiecta die, & sub conditione, ponitque, quid intersit, hoc, uel illo modo rescriptum concipiatur.

Addit latenter & aliam distinctionem, ꝙ. s. fit talis collatio per rescriptum Apostolicũ, uel motu proprio, vel ad alterius petitionem, demonstrans quæ inter unũ, & aliũ modũ sit differentia, subnectitque quãtum prouisio facta p Apostolicũ cæteris antecedat quãdo quis auctoritate Apostolica dicatur receptus, præfatosque Apostolici mandati fines diligenter custodiendos, nec ad alios præterq̃ expressos casus trahẽdos adiicit huiusmodi rescriptum e ex persona, ex loco ex ordinę scripturæ, ex causæ insertione, & qualitate beneficii recipere interpretationẽ, singula exemplis clara faciens, aliaque adiiciens, quæ ad rescripti gratiosi interpretationem pertinent.

Cumq; circa prouisionē factā per Apostolicum multa dixisset, quia specialia quædam videntur inducta circa beneficia uacantia in curia ponit tractatum separatū de beneficijs vacantibus in curia, edisserens, & quando in curia dicantur uacare, & qb casibus licet in curia, vacent, possint tamen ab aliis, quàm ab Apostolico conferri.

Hūc titulū resecuit ante editionē Auctor. quē admodūpauca quæ alia sātus breui cuidā Institutioni minus conuenire.

Explicito primo modo, quo beneficia nancifcimur, s. cum per collationem illa cō sequimur, descendit ad secundum, qui est per viam institutionis, ponens in quibus collationes, & institutiones conueniant, & quibus dissideant, & obiter tractat de iure patronatus, docens quibus modis illud causetur, & quare sit institutum, quis sit illius effectus, quę differentia sit inter laicos patronos, & Ecclesiasticos, & quomodo tales ius intereat.

Cumque prouissi, siue per collatione, siue per institutionē residere debeāt, subdit breuiter de clericis non residētibus, & quoniā a materia iuris personarū uidebāt aliquo pacto digressus, sub epilogo omnia prope, q̄ antea dixerat, reuocat ad memoriā subnectitq. materiam regulariū, & monachorum, qui licet sint personæ Ecclesiasticę non tñ erant comprehensi sub prima principali distinctione, cum tā Laici quā Clerici possint esse regulares. Dicit igitur monachū fieri vel paterna deuotione uel ꝓpria ꝓfessione, q̄ nūc expressam, nunc tacitā esse docet. uel uoti emissione, subdēs uotū esse duplex, simplex, & solemne prosequitur hæc tria membra vsque ad finē tituli, & libri ponens q̄d valeat patria potestas ad inducendā, uel prohibendā monachationē filiorum, quid intersit inter tacitam, & expressam professionem. inter hunc & illum ordinem, q̄ sint substantialia religionis, uel regularitatis, qualiter, & quo ordine monachi viuere debeant, & in quo a cæteris regularibus differant:

L I B. I I.

TRactatu Personarum explicito primo libro, aggreditur secundū principalemē brum, uidelicet Rerum, factaque generali inscriptione, de rerum diuisione. distribuit primo res oēs Ecclesiasticas in duo genera: scilicet, in res spirituales, & tēporales. Rursus spirituales subdiuidit in incorporales, & corporales, rursus distribuis corporales in sacramenta, in res sacras, & sanctas, & in res religiosas, demonstransque res incorporales particulari, & speciali tractatu minime indigere, aggreditur materiam corporalium, exorditurque a sacramentis tamquam a subiecto nobiliore. Facta itaque generali inscriptione, & titulo de sacramentis, definit quid sit Sacramē tum, inde ponit primam diuisionem Sacrorum, quod aut sunt necessaria, aut uoluntaria, subdiuidit inde necessaria dicens, quod quædam proficiunt ab ingressum in Ecclesiam, quædam ad progressum in Ecclesia, quædam ad egressum ab Ecclesia, Ponit item & secundam diuisionem, quod quædam characterem imprimunt, & non sunt iterabilia, quædam non imprimunt, & sunt iterabilia. Inde quibus partibus constet a quo, & cur instituta, quales, & cuius propositi, & intentionis oporteat esse ministros, ut Sacramenta conficiant breuiter exponit.

Quibus generaliter cognitis aggreditur auctor de singulis specialiter dicere, exorditurque a Sacramento baptismi, quod est cæterorum ianua, & fundamentum, illud describit efficaciam eius, & naturam exponit, qui baptizare, & baptizari, & quot genera sint baptismi, & quæ sint eius solemnia declarat.

subinde dicit de Sacramento Chrismatis, quod uidetur baptisme annexū, ponens & qui chrismate, & quos, & quando ualeant, & quæ Chrisma. propria, quæ cum baptismo habeat communia.

Postea transit a pœnitentiam, per quam potest baptismum: & confirmationem lapsis subuenitur, eaque descripta, tres ponit pænitentiæ species; s. solemnem, publicā & priuatam, quartum naturam, & uim describit prosequitur inde tres partes ipsius pænitentiæ: scilicet, contritionem, confessionem, & satisfactionem annectens quæstiones a materia non abhorente.

Transitum inde facit ad Eucharistiæ Sacramentum præuiaque illius cōmēdatione, & quis illud exhibere, & quib. exhibere valeat explanat, ponitque quibus partib. hoc

hoc sacramentum constet,nempe uisibili forma,veritate corporis, & uirtute spirituali: quarum singularum partium declarationem prosequitur.
Habito itaque tractatu Sacramentorum,quæ ad ingressum in Ecclesiam,& progressum in Ecclesia instituta sunt.transit ad ea,quæ proficiunt ad egressum, & sic ponit de extrema unctione,duplicem inquiens unctionis esse speciem, & exteriorem & interiorem.

Explicitis Sacramentis,quæ sunt necessitatis,ponit de iis,quæ voluntatis habent, quæ sunt ordo,& matrimoniū, Et quoniā materia ordinis diffuse tractata fuit in primo libro,cum de personis ageretur,posita sola ordinis descriptione,transitum facit ad matrimonium,quod quidem primo describit, tum eius laudes & bona breuiter perstringens illud initiari sponsalibus,ratificari cōsensu,& copula consummari.

Rediensque ad materiā sponsalium,positaque illorum descriptione,docet ea contrahi uariis modis,ut putare,uerbis, litteris & consensu,& oppositis exemplis modorū inter se uarietatem,ac declarationem plānam facit,annectitque commodam distinctionem quod aut contrahuntur pure,aut adiecta die,aut sub conditione, exponens quid intersit hoc,vel illo modo contrahantur,& a quibus,& sub quibus conditionibus possint matrimonium,uel sponsalia contrahi.distinguens inter conditionē honestam,turpem,& impossibilem. Item quis sit sponsalium effectus ,quibus modis, illa dissoluūtur,docens ea interdum ipso iure dissolui,interdum facto hominis,& utrumque per plura exempla declarat.

Pleno igitur de sponsalibus habito tractatu transit ad ipsas nuptias,hoc est ad matrimoniū contractū per verba de præsenti. Item ad cōsummatū per copulā, ponens & qui,& per quæ uerba possint matrimonium contrahere,quæ possint matrimoniū impedire,& quia inter multa,quæ matrimoniū impediūt est error,ponit quatuor genera errorum: uidelicet personæ conditionis,qualitatis & fortunæ; secernitq; ea , q̄ matrimoniū impediunt,ab his ,quæ non impediunt: ponit,& ꝙ ualeat ad impediendū uel dissoluendū , ut matrimonium cultus disparitas , eaque occasione triplicem quodamodo matrimoniorum speciem,ac differentiam prosequitur,quippè quod illorum quædam fuit legitima,& nō rata,quædam ex contrario rata,sed non legitima: quædam vero,& legitima,& rata,& harum specierum inter se differentiam breuiter declarat ponit & de uoto solemni,& susceptione ordinum sacrorum,& de coactione metu de furore, frigiditate,de morbo incurabili?de publicæ honestatis iustitia,an & quando prædicta matrimonium impediant planum faciens.

Et quoniam cognatio contrahendo matrimonio adfert impedimentum.q̄ est triplex ideo connectit tractatum de triplici cognitione; spirituali scilicet, quæ contrahitur non occasione oīum sacramentorum,sed tantum baptismi,chrismatis,& catechismi,licet non omnibus casibus eiusdem sit efficaciæ,legali,ut est ea, quæ contrahitur per adoptionem,uel arrogationem,quam docet modo habere temporalē causam prohibendi matrimonii,modo perpetuam & naturali,quæ deducitur aut in cōsanguinitatem,aut in affinitatem: subnectitque quæ ad graduum cognitionē sunt necessaria, & quando, & quatenus,inter quos illa matrimonium contrahi impediat,distinguens inter affinitatem præcedentem ipsum matrimoniū,& susequentem: cūque ac detegenda huiusmodi impedimenta oporteat matrimonia esse non clandestina , ideo commodè annectit de clandestina disponsatione : & qui matrimonium possint accusare,uel contra illud testificari.

Deum plene tractat de diuortiis tamquam de quodam interitu matrimonii,monstratque diuortii nomen nunc pro uera dissolutione matrimonii,nunc pro separatione thori duntaxat vsurpari.

Ponit igitur primo casus,in quib.veram contingit matrimonii dissolutionem fieri cum suis rationibus. Inde prosequitur casus,in quibus cōtingit fieri thori tantū separationem,annectens quæ sint exceptiones,quæ possunt opponi a coniugibus repetentibus coniuges, cui tractatui adiungit uerbū de secundis nuptijs,exponēs qui spe secundarum nuptiarum destituantur, & qualiter secundas nuptias ecclesia suscipiat? Et completur per supradicta tractatus sacramentorum.

Transit

Transit inde ad alias species rerum Ecclesiasticarum corporalium. s.ad res sacras sanctas & religiosas, vt sunt Ecclesiæ, altaria, religiosorum domus, sepulturæ. Ponit que primo de costituendis, consecrandis, & reparandis Ecclesiis, & altaribus, docés quatuor esse causas Ecclesiarum ædificandarum, prosequiturque quæ ad Ecclesiarũ, altariumve ædificationem et dedicationem, & ad reconciliationem, (si execratæ fuerint) debeant concurrere. Transit inde ad vnionem Ecclesiarum, qua descripta, duas ponit unionum species, perpetuam scilicet, & temporalem. Ex quibus causis fit vnio facienda. Quis possit unire. Quis vnionis effectus, quomodo vnio dissoluatur.

His traditis transit ad Ecclesiarum immunitatem, quam triplicẽ esse dicit, localem personalem, & realem, & ibidem quamlibet prosequitur, indicãs quæ negotia in materiali Ecclesia sint exercenda, & quæ ab eadem sunt arcenda, & qui per accessum ad Ecclesiam impunitatem, uel remissionem pænam consequantur: a quib. muneribus clericorum personæ sint immunes Ecclesiæ, quin Episcopo subiiciantur, ponit etiã de Ecclesiarum subiectione, docens qua ratione, & quarum rerum intuitu Ecclesiæ sint Episcopo subiectæ, restringens omnia ad tria capita, scilicet ad ius ordinis, ad legem iurisdictioneis & legem diæcesanam.

Et quia supra dixerat de iis, quę ad Episcopos pertinet iure ordinis, & lege iurisdictionis, sub congruis titulis, prosequitur tertium caput, quod restabat; scilicet ea, quæ pertinent ad Episcopum lege dioecesana. Tractat igitur dioecesibus, de procuratoribus, exactionibus, vbi materiam censuum, iuris uisitandi late prosequitur, annectitque materia suadẽte, de capellis monachorum, et de religiosis domibus, ubi agit de pluribus inter se diuersis locis, quæ nos vulgo communi vocabulo hospitalia appellare consueuimus, de illorum regimine, et qualitate, compendiosè disserens.

Et cum sepulturæ sunt religiosæ, annectit de sepulturis, docens quid conferat sepultura in loco relgioso magis quam profano, et an vxor, an filiusfamilias, an impubes habeant liberam sepulturæ electionem, an etiam monachi, ubi quis sepeliendus non electa a se sepultura. Qui Christiana sepultura priuandi. Qua pœna afficiendi uendentes terram pro sepultura.

Et quoniam si quis posthabita parochiali Ecclesia, vel ea, in qua sacramẽta percipit, in alia ecclesia sepulturam eligat, parochialis Ecclesia de relictis pro anima a defuncto quartam detrahit, ideo subdit de canonica portione, qua descripta, illam in duas species diuidit, scilicet, in parochialem, & Episcopalem, ubique materiam utriusque diffusè prosequitur.

Cumque hucusque de rebus, quæ quadam spũalitate continẽtur, pertractasset, antequam ueniat ad tractatum rerum Ecclesiasticarum temporalium, quod erat sc̃d̃m caput primæ sectionis positæ in principio libri, prius dicit de decimis, quæ mixtã quãdam habent naturam inter res spirituales, & temporales, cum ius quidem decimandi spirituale sit, fructus vero decimarum temporales, vnde de his ponit in quodam quasi confinio rerum spiritualium, & temporalium, maxime ob magnam similitudinem, quam habent decimę cum canonica parochiali, et Episcopali.

Posita igitur descriptione decimæ, duas eius ponit species personales, & prędiales, ponitque earum naturam, et differentias, et quid habeant commune, docens qui soluere, & ex quibus rebus solui debeant, & quæ priuilegia ab illarum solutione prę stent immunitatem.

Demum uenit ad tractatum, rerum Ecclesiasticarũ tẽporalium, disserens de administratione, & alienatione ipsarũ, cumq. regula posita esset quod res Ecclesiasticæ alienari nõ possunt, excipit quosdã casus, et docẽs, quæ sint res Ecclesiasticæ, ponit an, et quando clerici in vltima voluntate possint aliquid relinquere, sicque ponit titulũ de peculio clericorum, relictis, et successionibus eorum, quo claudit secundum librũ, & tractatum ipsarum rerum, quod erat secundum membrum principale totius operis.

LIB. II.

Supererat tertius principalius totius opis articulus, videlicet, iudiciorũ, quẽ auctor par-

partitur in duobus libros, quorum altero cōplectitur materiam iudiciorum ciuiliū al tero criminalium.

Tertio igit libro agit de iudiciis ciuilibus, appositaque iudicii descriptione, diuidit ea in sęcularia, & Ecclesiastica: cuius distinctionis occasione ponit tractatū de foro competenti, docens, an, & qn̄ laicus conueniri possit corā iudice clerico: & cōtra.

Inde ponit aliam distinctioaem, scilicet, quod iudiciorum alia sint ordinaria, alia extraordinaria. Extraordinarium iudicivm appellans (vt & canones ipsi appellant) quod mediante delegatione exercetur ibique naturam utriusque describit, & fusius extraordinarij, vel delegati, quippe quod sit magis ordinario varium, ascribit igitur primo quis possit delegare & cum inter hos præcipuus sit princeps, indicat in quo delegatus a principe, sit magis priuilegiatus aliis delegatis, & quid intersit vni, vel pluribus delegetur, & an ultra ea, quæ sunt rescripto comprehensa, delegatus aliquid possit, docetque demum solui delegationem reuocatione, delegantis morte, impotentia delegati tam iuris, quam facti, executione sentētiæ, temporis fluxu, & iudicis tū pronunciatione, tum recusatione.

Addit, & tertiam iudiciorum diuisionem, quod aut sunt summaria, aut plenaria, & solemnia, vtrorūque natura exposita, annectit per quas personas possumus iudicia rxercere, ibique ponit tractatum de procuratoribus, admonens, qui, & quomodo, & in quibus causis possint procuratores constitui, & quid intersit, vtrum quis ad iudicia, an ad negotia sit procurator, in causa profana, an in Ecclesiastica, vnus an plures constituantur, & quibus casibus procuratorium expiret.

Cumque iamiam ad se irem, & acta ipsorum iudiciorum esset ventumus, quia accidit litigatores ad pacta, transactiones, & compromissa interdum venire, ponit, tā de pactis & transactionibus, quam de arbitris, eorum naturam, & efficaciam designans

Deuenit tādem ad telam ipsam iudiciorum, & exorsus a citationibus docet earum triplieem esse speciem, scilicet conuentionales, monitorias, & peremptorias: cumq; firmasset regulariter quemcunq; citatum teneri ad comparendum, ascribit etiā, quibus casibus citatio citatum minimè arctet ad comparendum, quod dicit accidere ex personæ qualitate, & loci conditione, ex temporis ratione, & citationis ipsius forma quæ quidem capita sigillatim declarat, & prosequitur.

Et quia iuridicè citatus, nisi compareat, efficitur contumax. ponit de dolo, & contumacia, & in possessionem missione, ubi fusè prosequitur, an, & quando, & quibus cautionibus præstitis contumax audiri, & quibus pęnis affici debeat, & quia citatus, si possideat alieno nomine dominum in iudicio nominare debet, ideo ponit de nominatione facienda. *Et hunc*

Et cum reo citato comparente debeat offerri libellus, subdit de libelli conceptione, & oblatione, docens duas esse libellorum species, & qualis esse debeat, ac quis sit effectus porrecti libelli, & quibus casibus non sit necessarius, & quia uiso libello potest reus quasdam exeeptiones opponere, ideo dicit de exceptionibus, tam ijs, quæ pr oponuntnr ante libellum, quam iis, quæ proponuntur postea quandocunque, de quibus ideo simul dicit, ut facilior sit huius tractatus traditio. *titulum rescruit auctor.*

Posita igitur exceptionis descriptione duas facit species exceptionū dilatoriarum scilicet, & perēptoriarum, docet dilatorias dici interdum ex persona actoris, interdum ex persona rei, interdū ex natura actionis, & qualitate causæ, & ex aliis locis, & harum quasdam etiam appellari declinatorias, vt puta quæ incompetentiam iudicis astruunt, quæ ante oēs alias proponi debent, & cum exceptio excommunicationis ipsa quoque sit dilatoria, habeat tamen naturam anomalam, pluribus de ea tractat.

Descendit inde ad materiam perēptoriā, quas & ipsas in duo genera subdiuidit, in perēptorias, s. litis finitr, puta transactionis, iurisiurandi, rei iudicatæ, & peremptorias simplices, puta pacti conuenti, doli mali, solutionis, earumque inter se drīam explanat, addit & tertiam speciem, siue qualitatem, s. exceptionum præiudicialium, addit, & de exceptionibus, quæ neque peremptoriæ, vere dici possunt, quales sunt exceptiones contra testes, subdens aduersus exceptiones replicationes dari, & alia.

Et quoniam si reus nullam aduersus actorem habeat exceptionem, poteit in acto

rem

rem reconuenire, ideo statim post exceptiones, ponit de mutuis petitionibus, illarũ naturam, & coram quibus, proponi possint explanans.

Sed cum spoliator non possit spoliatum conuenire, ea occasione ponit materiã restitutionis spoliatorum, & primum quid intersit spolium per modum actionis, an per modum exceptionis opponatur, & cõstituto, ac definito quis dicatur spoliasse, firmataque vulgari regula de restituendo ante omnia spoliato, plures ponit casus, in q̃bus spoliatus non est ante omnia restituendus.

Explicatis autem his, quæ contingit fieri plerumque ante causarum discussionem, & quæ sunt iudiciorum potius præparatoria, quam partes substantiales iudicii, uenit ad lapidem angularem ipsius iudicii, sc. ad litis contestationem, docens, quomodo fiat litis contestatio, & quis sit eius effectus, ponitque aliquos casus, in quibus nõ est necessaria litis contestatio.

Transitum inde facit ad iuramentum calumniæ, quod præstari debet circa litis cõtestationem, docens in quibus casibus, & per quos iurari de calumnia debeat, cum aliis ad materiam pertinentibus.

Et quia lis tunc pendet. & lite pendente nihil potest innouari, ponit titulũ, Vt lite pendente, &c. declarans quando lis dicatur pendere, & quibus casibus litis pẽdẽtia non officiat.

Deuenire ad ea, quæ merita causæ contẽnũt, dicit itaque de probationibus, & posito quid sit probatio, prosequitur primum materiam positionũ, quarum & originẽ & usum explanat, inde eggreditur tractatũ testiũ admonens quę seruanda sint in testiũ redẽptione. Quomodo sint cõpellendi ad testificãdũ. Quomodo se gerere debeat iudex, dum examina: quod testes censetur natura, conditione, uita an, & q̃n clerici, monachi, quando Christiani cõtra, Iudęos, uel cõtra, quando singularis personæ, ꝑ sua uniuersitate q̃n criminosi, quãdo domestici, & alii examinari ualeant, quot dilationes cõcedẽdæ ad examinandũ. subdit & de testibus reprobatoriis, & de reprobarijs reprobatoriorum. Item de errore, correctione, & publicatione, ipsorum testiũ.

Post hæc aggreditur tractatum instrumentorum, præfatusque, quid instrumẽtorũ appellatione contineatur, annectit & q̃n illa exhiberi, & qualia esse oporteat, ut fidẽ faciant in iudicio. quomodo te originali sint exẽpla sumenda, ut fidẽ faciãt. Prosequitur inde materiam iuri, quod in proposito diuidit in necessarium, & uoluntarium, licet ipsum alias sit multiplex: ponit itaque quod sit necessarium, quæ ve eius iuste sint recusandi causæ. postmodum attingit materiam iuramenti uoluntarii, inde ponit quosdam casus, quibus sola iudicis inspectatione probationes continentur, prosequitur demum & de notorio, de suspicione vehementi, de fama, aliisque hm̃oi ad probãdum ad miniaulus, quæ uel saltem large probationis uocabulo contineri possunt, & sic claudit tractatum de probationibus.

Ex probationibus transitum facit ad sententias, quarum duas facit species, interlocutoria scilicet, & definitiuum, vtriusq. naturam breuiter demonstrans, adiiciens quomodo iudex, in pronunciando gerere se debeat, tũ quoque quid intersit unus sit iudex, an plures ordinarius, an delegatus, an uero etiam arbiter, & quid si plures iudices in eadem causa diuersas tulerint sententias, quid intersit iudicet quis cõtra ius constitutionis, an contra ius litigatoris.

Et cum ex sententia nascatur res iudicata, annectit, & de re iudicata, & de executione rei iudicatæ, distinguens inter sñiam latam in actione reali, & latam in personali: inter eam, quæ lata est ab ordinario, & eam quæ à delegato, apponens quosdam casus, in quibus res iudicata non potest executioni mandari.

Sed cum per appellationis remedium prohibeatur sñia in rem iudicatam transire subdit de appellationibus. Posita itaquẽ descriptione, diuidit eas in iudiciales, & extraiudiciales, rursus iudiciales in appellationes ab interlocutoriis, & in appellationes a definitiuis, docens quæ sit inter eas differentia, & quando liceat appellare, & q̃bus, & aaliter, quam uel scriptura, & quid intersit vnus, uel plures appellare dẽant, ab vno, vel plurib. sit appellandũ, & quid si prohibita sit appellatio, an tũc quoq. q̃busdam casibus possit appellari, subdit. & de reuocatione attentatorũ, & corã quib. sit

ſit appellandum, cum pluribus ad materiam appellationum pertinentibus præcipu deſertione cauſæ, & temporibus ipſarum appellationum.

Et quia remedio appellationis deſtitutis ſubuenitur per reſtitutionem in integrum ponit de reſtitutione in integrum, qui reſtitui debeat, & contra quos, & quibus caſibus & intra quę tempora; & quoties, adiiciès verbum etiam de querela, & de ſuplicatione per quas pariter iis, qui appellare nō poſſunt, ſuccuritur, & de hoc titulo claudit tractatum ciuilium Iudiciorum, & ſic primā partem, tertii articuli principalis totius operis per conſequens etiam tertium librum.

LIB. IIII.

QVarto libro, qui cæteris breuior eſt. proſequitur auctor ſecundum membrū principalis articuli totius libri, ſcilicet, materiam Iudiciorum criminalium. & ipſorum quoque criminum, demonſtrans ea inſtitui tribus modis. Per accuſationem, quā pręcedere debet inſcriptio. Per denunciationem, præcedente charitatiua monitione, Per inquiſitionem, quam præcedit diffamatio, & quid interſit, crimen magis iſto quā illo modo opponatur; addit & quid iuris ſtatuendum ſit, ſi crimen non his modis, ſed p exceptionem opponatur.

Inde tranſiens ad cauſam materialem horum iudiciorum: ſcilicet, ad ipſa crimina, diuidit illa in duas claſſes: quarum prima contin tea, quæ Deum principaliter lædunt, ut ſimonia, hæreſis, ſchiſma, apoſtaſia, ſortilegium, maledicentia, ſacrilegium: ſecunda uero quæ principaliter lædunt proximum, vt homicidium, adulterium, ſtuprum, rapina, furtum, vſura, falſum, iniuriæ, de quibus omnibus poſtmodum ſeparatim tractat. De ſimonia igitur primum exorſus, eam deſcribit, inde diuidit illam in conuentionalem, & realem, ponitque plures caſus, & exempla, quibus committi, vel non committi ſimoniam oſtendit, addens pęnas tam ordinantium, quam odinatorum per ſimoniam ac quid interſit, vtrum quis ordinem per ſimoniam, an beneficium conſecutus fuerit. Quomodo cum ſimoniaco poſſit diſpenſari, quique admittantur ad accuſationem tam deteſtandi ſceleris, cum pluribus materia connexis.

Tranſit inde ad alia crimina, quæ Dei læſionem principaliter continent, dicitq; de hæreticis, de ſchiſmaticis, de apoſtatis, docens quæ ſit inter hos differentia, de pœnis ſingulorum tractans: præcipue vero hæreticorum, declarans, quando per abiurationē, dicantur reincorporati. Item quando relapſi. Item quomodo agēdū cum relapſis, & his, qui ſemel abiurauerint, quomodo cū ſuſpectis, & vſque ad quē gradū hæreticorum pœna tranſeat in deſcendentes. Demū de apoſtatis differens tres in apoſtaſia cōſiderat ſpecies. ſcilicet, apoſtaſiam perfidię, apoſtaſiā inobedientię, & apoſtaſiam irregularitatis.

Conſequenter tractat de ſortilegis, maledicis, & ſacrilegis, de illorum natura, & pœnis differens, docens ſacrilegium committi tribus modis, ratione perſonarū, ratione rerum, & ratione locorum.

Deſcendit inde ad crimina, quę etiam hominum lęſionem continent, exorditurque a furtis, his annectit de vſuris, quarum plene tractat materiam, adiungit de adulteriis, & aliis coniunctionibus illicitis, vbi agit de inceſtu tam ratione naturalis cogationis, quam ratione ſpiritualis, de vitio Sodomitico, de commiſtione cum brutis, & de raptu, addit de crimine falſi diſtinguens, an quis circa litteras Apoſtolicas, an circa alia documenta falſum cōmiſerit, falſauerit ipſe, an falſis ſcripturis fuerit vſus. Item ſubdit de homicidio, vbi agit de aſſaſſinio, de interficiente latronem, de homicidio fortuito, de opprimente proprium filium, de exponente filium, de impedientibus conceptionem, vel procurantibus abortum, & de his qui ſibi mortem conſciſcunt.

Tractat demū de iniuriis, & damno dato, dicēs iniuriā inferri verbis & litteris.

Et quia interdum, licet, quis de crimine non poſſit conuinci, publica tamen laborat infamia, ob quam indicenda eſt diffamato purgatio, ideo ponit de purgatione, qua deſcripta, duas ſubdit eſſe purgationum ſpecies, vulgarem, & canonicam, & vtriuſque naturam, & ordinem demonſtrat.

Demum cum ſæpiſſime per totum librum inueniatur facta mentio eccleſiaſticarum cen-

censurarum, quas quis incurrit, non modo ratione contumaciæ, verum etiam aliorum excessuum, de quibus auctor dixerat immediate supra, ponit quasi in fine operis titulum de Ecclesiasticis censuris: & cum appellatione Ecclesiasticę censuræ demostrasset contineri excommunicationem, interdictum, & suspensionem, quæ quid sint ibidē sigillatim definit, de vnoquoque facit titulum, & tractatum separatum.

Incipiensq; ab excōicatione duas ponit excōicationum species, maiorem, & minorem, quō inuicem differant, declarans. Item rursus diuidens, aliam dicit esse excommunicationē canonis, aliam iudicis, declarant canonis excommunicationem eam esse, quę alias appellatur excommunicatio latæ sententiæ, cuius materiam diffusè prosequitur dando exemplum de his, qui eam incurrunt ob in clericos manuum iniectionem.

Prosequitur inde materiam excommunicationis, quę fertur à iudice, ponens quę sint partes iudicis in ea ferenda, quid stattiendum sit de participantibus excommunicatis. subdens in fine de absolutione a excommunicatione quam plura cum cæteris omnibus tractatui annexis.

Transiens inde ad interdictum declarat, illud si quędam habere cum excommunicatione communia, quia & ipsum aliud inducitur à canone, aliud a iudice. Inde addit quomodo sit interpretandum, quæ sit illius uirtus & efficacia, quæ interdictum violantium pœna. Vltimo agit de suspensione, quam & ipsam docet esse aliam canonis, aliam iudicis, ponitque eius descriptionem, & naturam, & hoc titulo librum quartum claudit, & operi finem imponit.

Operis nexus. Hæc sunt totius operis prima quædam lineamenta. Si quis autem colores ipsos umbras & totius corporis quasi quandam effigiem intueri, totum percurrat necesse est: in quo præcipue in eo uidetur auctor laborasse, vt. si ita tractatus tractatui annecteretur, vt vnus ex alio sponte sua fluere, non vi quadam trahi uideretur: quod cum ad libri pulchritudinē, tum multo magis ad tyronum, & eorū, qui lecturi essent, profectum, & memoriam iuuandum pertinere est arbitratus. Vsus est hoc fermè ordine, vt ante omnia rem, de qua ageretur, prius definiret, vel uerius describeret, vel p exempla declararet. Inde diuideret in species, vbi diuisio locum habere poterat, uel poneret originem, vel initia ipsius rei, tum effectus demum, & interitum ostenderet. Satis autem habuit, si rem ita definisset, vt si minus tali definitione essentiam, & substantiam complexus esset, saltem rei intelligentiam clauderet, nec enim fuit sibi propositum tales definitiones redigere ad strictam normam Logicorum, cum sciret quam difficile, & periculosum sit definitiones formare, quas auctor plerumque non ex ipsis canonibus, & in quibus raræ admodum reperiuntur, sed ex classicis, & probatissimis auctoribus fuit mutuatus, eas etiam interdum unius rei plures posuit, vt quod una minus comprehensum uidebatur, alia suppleretur, sed hoc non nisi raro, & ex optimis auctoribus, sumpsit enim hoc sibi. vt quę ad materiam concinne, ac methodice pertractandum pertinere arbitratus est, etsi illa minus uerbis, ac contextu ipsarum Decretalium expressa inuenirentur, dum tamen ex mente iuris fluerent, libro suo insereret, licet hoc per quam raro. Sed nec fuit auctori propositum omnia, quæ cæteris Iuris Canonici libris continerentur, in suum librum congerere, & quasi transcribere sed ea tantum, quæ Isagogice tradi potuerunt, quæ variis locis, ac libris nullo fere ordine dispersa in vnum colligere, & quodammodo in medullis canonum abstrusa, & recondita in lucem elicere fuit longe difficillimum: nec secus atque si quis uetustam aliquam, & insignem statuam in multas partes confractam, & uariis locis disper sam, & opertam multis ruderibus, effossis, & conquisitis vndique membris glutine aliquo ita composuisset, vt ad pristinā formā, atq; pulchritudinem restituta appareat. Satis igitur esse arbitratus est, si iis, qui lecturi essent, id utilitatis liber afferret suus, & quasdam tenebras modico labore discuteret in quibus positas impossibile est aliquid diligenter inuestigare, & intro spicere, tantumque in ea facultate afferrent luminis. vt quis, sine cuius quam ductu per se breui temporis spatio expedire per totum Ius canonicū quasi per immensā syluā peruagari possit, & certo pede discurrere, quædam et consulto ea ratione prętermisisse uidetur quod non satis uetuste, vel ob prolixitatem, vel ob aliā causam operi suo inseri posse cōsideret: quæ tamen omnia breuibus, quibusdam

Definitiones.

Nonnulla sumpta ex optimis auctoribus.

Quæ contineantur libro institutionū translatæ.

Quid præstet institutionū liber.

Quarta- tio.

dam notulis est complexus. Quædam etiam ex professo uidetur interdum dixisse compressius, & perplexius, tum quod aliquo labores agnita, & intellecta solent nobi esse iucundiora: tum, quod sciret eadem cum multo fęnore esse dictis notulis explicanda. Stillo scriptus est liber exili, & tenui; quasi scilicet debet librum scribi qui solum. ad docendum atque adeo ad tyrones prima artis rudimenta docendum compositus sit interdum tamen pro materiæ qualitate nonnihil assurgit, vt cum agit de primatu Romanæ Ecclesiæ, & Romani Pontificis. cum de vita, & honestate prælatorum disserit, & in aliis quibusdam raris locis. Lingua usus est auctor neque omnino pura, & candida, neque omnino sordida, & impura, sed quantum potuit simili cæteris libris Iuris Canonici. Plura etiam fere ad verbum ex canonibus in opus suum transferens, institutionum iuris ciuilis ductus exemplo: nam cum daret operam, vt iste libellus reputari posset iuris ipsius canonici quasi portio; absurdum arbitratus est membrum vnum a reliquis corporis partibus cultu etiam, & vestitu dissidere, ac non proprium, sed ab alio quopiam mutuo sumptum videri. Accedit, quod cum cuiusque artis, & scientiæ sunt propriæ voces, & peculiaria uocabula, ac plerumque barbara, si quis iis, alia Latina voluisset reponere, quod ipsum factu fuisset multo difficillimum (vt fieri potuisse demus) longe tamen a proposito aberrasset, cum institutum auctori fuerit ea, quæ difficilia. & inuoluta essent, dilucide explicare, & plana facere, non nouis uocibus, & insolitis uocabulis obscurare, cum (vt ille inquit) ornari res ipsa uetet contenta doceri.

FINIS LIBRI SECVNDI.

COMMENTARII INSTITVTIONVM IVRIS CANONICI

Ad Scholares Perusinos.

LIBER TERTIVS.

Bene Instituti a contentionibus abhorrent.

Libentius maledictis aliis qua laudanti se ipsũ uires accomodam.

VENTVM iam est (Iuris studiosi) ad eam partem instituti operis, quæ nobis vna omniũ, & difficilima videtur, & molestię plenissima, nempe ad confutationem eorum, quæcumque aduersus nos, atque scriptas a nobis Institutiones obiiciuntur: Nam, ut omittam, quod vt quisque optime institutus est, ita etiam a contentionibus sponte sua maxime solet abhorrere, natura ita comparatum est, vt, quæ in alios vel temere dicuntur, libenter excipiamus: eos vero, qui se, vel sua etiam necessario laudant, non sine stomacho audire possimus. Vnde aduersariis nostris id relictum est, quod voluptatem lecturis non mediocrem sit allaturum, nobis vero, quod statim nauseam sit facturum, nam si de me, ac mea diligentia libere, atque magnifice interdum loquar, non dubito, quin statim arrogantię nomine suspectus omnibus sim futurus. Sin id frigidius fecero, non satis valide aduersariorum obiecta refutare, ac nostra tueri uideri potero. Sed ita profecto sermoné instituere conabimur, vt nec causæ defuisse, & modestię rationé habuisse ęquis iudicibus videri possimus. Et quanquam ex his, quę initia inchoati huius nobis cōmentarii perscripta sunt, tam pręstantissimorum uirorũ testimoniis, atque auctoritate, quam etiã ualidissimis (vt nobis quidem uidetur) rationibus facti, atq; instituti nostri rationem satis, superq; omnibus probare potuisse uideamur, quia tamen eorum, quæ aduersus nos obiicerentur quædã, vel parcius attigimus, vel omnino prætermisimus: quippe quod nemini tunc respondere, sed tantũ gesti negotii seriẽ explicare, nobis propositum erat, ne quis ea dissimulasse, & quasi causę nostrę diffisos consulto præterire uoluisse nos existimet, colligemus in præsenti eorum omnium qui contra nos sentiunt argumenta, quibus in vnũ locũ cũ gestis semel ominibus respõdere conabimur, imitabimurq; Imperatores, qui post comissa leuiora prelia, eductis demum omnibus copiis, de summa rerum decernunt. Et quoniam præliorum, ac copiarum meminimus, erit opere pretium diuersæ opinantium numerum, in suas quasi classes distribuere, vt quibuscum negotium nobis futurum sit, facilius, atque explicatius agnoscere ualeamus.

Tria genera diuersa opinantium

Horum omnium tria genera colligere mihi posse videor. Plerique enim graues, & docti viri nostrarum harum Institutionum editionem ita mihi probasse visi, sũt, vt uehementer etiam admirentur, tot annorum & seculorũ decursu, ex tot partibus, qui in utroque iure floruerunt, nemini uenisse in mentem ut talem librũ cõscriberet quo Pontificii iuris elementa certa ordinis ratione complexus, ad cętera, quę plus quã expediat, inuoluta sunt, & ardua, quasi gradũ faceret. Earumq. promulgationé omnino maturandã censeat, vt non solum posteri, sed etiam nostræ tépestatis homines eius rei uberé fructum capere aliquando valeant. Contra vero alii ab his toto cælo dissidentes in ea re oleũ. & operam perdi affirmare nihil dubitant. Quippe qui consultius esse existiment, scientibus (vt ipsi dicunt) ex ipsis fontibus, ac ueterum libris, quibus vniuersum Ius Canonicũ (quasi mare quibusdã littoribus) cõcluditur, quam ex deductis inde riuulis non tam potũ haurire, quam uix primoribus labris degustare. Iustinianique ipsius institutum, qui institutiones in iure ciuili curauerit tyronibus concinnandas, incusare audent, remq. fecisse nõ modo nullius studiosis utilitatis, verũ etiam noxiã contédunt: satis enim fuerat (inquiunt) iuuenes præclaris illis veterum cõsultorũ monumentis [illegible], atq. iis memoriã exercere, quã minutulis illis rebus, quæ

Penitus ? pugnãtes Iustiniani institutiones parum probata.

quatuor

primis quidem mihi per omnia conuenit, habeoque subscriptores grauissimos, ac doctissimos viros. Aliorum vero adeo deliram, & multorum sæculorum cõsensu cõfutatã esse opinionem, sic omnes intelligunt non nisi ineptus uideri possit is, q̃ eo laborat, vt eam multis argumentis, reiicere, ac cõfutare conetur. Quemadmodum.n. in corpora mollia, cedentiaq: non possis egregiam plagam infligere, eo quod obsistere, contraq. niti non queant: i a eos, qui palam insanire non verentur, nemo forti redargutione percellere poterit: inania.n. ita sua sponte concidunt, & euanescunt, vt ex pulsorib. illum omnino locum relinquant. Ideoque istorum, nescio quo pacto melior est causa, q̃ eorum, q rõne aliqua aduersantur. Quippe quod ipsis responderi non possit, id vero non subticebo, quidquid isti garriant, censere me idq: etiam ex maximis, & in iure ciuili eruditissimis uiris sæpius audiuisse ex vniuersa illa enucleati iuris collectione, ac compositione, q̃ Iustinianus nobis reliquit, nihil esse absolutius, & a se comparandum in toto iure ciuili lumen quoddam, cõducibilius, q̃ illud institutionum opus, qđ isti ex iuuenum manibus excutiendum, & ab omnib. gymnasijs eliminandum, quasi nullius prorsus vtilitatis, tam stulte censent. Nam qđ isti iuris Cæsarei ac Pontificij libros quasi pacatissima maria iuniorib. ipsis exhibẽt, nõ satis quidem scio, num illorum in eo iudicium desiderem, an accusem inscitiam. omnino q̃ parum in utraque iure versati fuerint, planum faciunt, nã tam multi sunt in utraque facultate anfractus, & disputationum procellæ, tam multa nodosa, ac durissima, vt nullo pacto iuuenum [illegible] concoqui possint. Sed vt uerissimum sit, qđ isti afferunt, & utriusque iuris libri pacatissimi maris speciem nobis referant, illud certè negare non poterunt, stulte scilicet facere eos, qui sint penitus natandi rudes, si se mari primum, quamq̃ tranquillo ac non placidioribus undis, nec ita profundis magis credere uelint ut se in [illegible] postmodum tutius committere valeant.

Insana loquentibus aliquo pacto commodius conditio, quod ipsis r[e]sp[o]nderi nõ possit.

Institutionũ ciuiliũ opus pulcherrimũ atq; absolutũ.

Multi sũt in utroq iure anfractus & difficultates.

Plusculum igitur erit nobis negotii cum iis, q nostri instituti rationem magnopere probantes, rem tamen adeo arduam, & difficilem existimant, vt p̃ difficultate nec tentandam quidem, nec si tentet̃ ipsa [illegible] feliciter absolui posse iudicent, nam si fat urũ est vt cum quemadmodum iuris ciuilis Institutiones, ita etiam noster liber legis uim sit habiturus, quanta tandem doctrina, prudentia, & vigilantia eos esse oportebit, q tantã prouinciam aggredi velint, & librum conscribere audent hmõi, in quo nihil anceps, nihil obscurum, nihil cæteris canonib. cõtrarium esse, nihil deesse, nihil abundare debeat: & in quo punctus deficiens, vel syllaba temere adiecta. nos in magnam aliq̃, vel difficultatẽ, vel errorẽ possit cõiicere. Addunt præterea nõ uideri verisimile nihil hmõi cogitasse tot Ro. Põt. quorum plures fuere, qui maxima cum laude ius ipsum cenonicum professi fuerunt, si quo pacto idere studiosorum, vel publica fuisset. Illud versimilius cogitasse quidẽ, illos, sed tanq̃ id esset plenissimum periculi, ac difficultatis cuiusdam insuperabilis, huius operis cõficiẽdi, uel tentandi cõ silium ab iecisse, aiuntq. huic eorum sententiæ Innocentium IIII. subscripsisse videri posse, q cum tam feliciter hunc quasi campum Iuris Canonici excoluisset, quemadmodum p̃ clara sua scripta facile testant̃, ad Põtificatus ipsius apicem tãdem euectus, nõ sibi id sumpsit, vt, q̃ a se essent conscripta, legis auctoritatem habere vellet, sed simplicis tñ cuiusq; interpretis, nimirum prudentissimus Põtifex, & erudissimus satis põderauit, q d ac quanti demum cõsilii, & deliberationis esset, leges cõdere. Demũ addunt, vt cõmode fieri id posse det̃, nihil tñ esse causæ, ob q̃ q s hmõi laborẽ nullo ferme usui posteris futurum sibi sumat, cum antiquorum (ut ipsi ap pellãt) Summistarum scripta, & p̃ sertim Hostiẽsis satis elegãter, & cõcinne totius Iuris Canonici quasi quoddam corpus cõtineant, quib. si q s diligenter insistant, breui proculdubio magnam (ut cõstanter asserunt) in illo iure sciam sibi cõparare poterit. Horum ego dicta nec aspernari debeo, grauium. s. & doctorum virorum, nec itẽ illis quasi re [illegible] eos iudicata acq escere qđ instituti nostri rõnẽ non satis ad huc hi mihi p̃pendisse v ideant̃ rñdebo autem, si primũ illud præfatus fuero, ita videlicet, ferre naturam rerum, ut nihil sit tã rectũ nihil tãta rõne in uitã, vsumq; hominum inductum, cuius nouitas nõ sit aliquib. ingrata, nec inculcatas vias facile mutari posse, atq; hæc eq; ardua reputari, vetustis grat iam dare, & nobis auctoritatem. Docendum igitur nobis nunc est, eum quidẽ, quo de agimus

Cur Romani Põtifices nõ cõscripserint. Institutiones iuris canonici.

Innocẽt. quid uideatur sensisse in hac re.

Hostiẽsis Sũma uideatur facere superfluas institutiones iuris Canonici.

Cōuenit in omni facultate esse libros cōtinentes princip a artis.

mus, Institutionum librum nullo periculo, non tā nullo negotio, etiam quasi Pontifice actore, potuisse conscribi: quod postquam euicerimus, tum demum ēt debere ob eā, q̃ inde studiosi consecuturi sunt vtilitatem ostendemus. Ac primum quidem nullos præterit esse in vnaquaque facultate certos conscriptos libros quib. auctores alieni commodi ac profectus amatores, prima quædā cuiusque scientiæ rudimenta cōplexi, ad cætera magis ardua gradum fecerunt, & uiam a carceribus adi vltimam vsque metam certo ordine statuerūt, cum summa perueniri, nisi ex principiis, non possit. Nam vt corporum, ita etiam animorum, atque ingeniorum quædam est infantia; in qua cōstitui, solidiora, & crudiora, nec mandare, nec concoquere possunt. Vnde bonarum artium doctores, qui se ingeniorum altores esse voluerunt, nōnullos libellos quasi lac, & molliores quosdam cibos conscripserunt, quib. cognitis ingenia veluti adultā etiam duriora deuorare, digerere valeant. Eius rei multa quidem ad manus nobis sunt exēpla, sed vt de aliis taceamus, maiores nostri Institutiones Iuris Ciuilis quasi uix quisquam sine his aliquid in legitima prudentia proficere valeat, magno in honore semper habuerunt, & varia interpretatione, ac Cōmentarijs exornatas, & locupletatas ad nos transmiserunt, huiusmodi aliquid & in hac Iuris Canonici facultate, cur excogitari, & conscribi non possit, ac debeat, ego non ; nisi forte quis cum his sentiat, qui Iustiniani factū improbare non desinunt. Mihi quidē Ius ipsū Pontificiū diligenter aliquando intuenti, præstantissimę materiæ, sed nōdū ad certā ædificii formam constructæ cōpositæ, vel (si mauis) ædificio quidem ianuis tū atq; omni aditu carenti persimile videri solet. Nam si quis, q̃ sint eius iuris initia, quove libro eius prima elementa concludentur, interroget, nemo facile respondere possit. At (inquis) hoc ideo contingit, quod ea res non facile explicari potuerit ꝑ immensum quendam, tū laborē, & difficultatem, tū vero etiam periculi metum das tu quidem: ergo fieri hoc potuisse, vel ēt nunc posse: sed, quod id aliquando ante ꝑfectū non fuerit, in causa laborem, & immodicam difficultatē, ac periculi formidinē fuisse [illegible]. Quid ergo? si sint q̃ cum laborem vel iussi vel sponte subierunt, & difficultatē superarint? erit plane q̃ illis habeas gratiam. Erit quidem (inquies) sed uix in animum possum inducere eius eruditionis, ac iudicii uiros hodie reperiri posse, quibus id oneris satis tuto credi posse existimem, hic tu mihi naturam iniuste nimis accusare uideris, quasi non eadem, earundemque virium illa non sit, q̃ olim fuerit, aut tempestate hac nostra tamquam effœta, & debilis, uires in angustum cōtraxerit? Nam si eadem naturę uis, quæ olim fuerit, idem vigor manet plantis, pecoribus, ac cæteris brutis, quæ (malum) iniuria est vnis hominibus eandem mentis uim, easdem iudicii, & ingenii vires, quæ paulo antiquioribus fuerit adimere? nisi forte similes illis sumus, quib. superior annus semper fertilior videri solet. At si uerū amamus nec ipsi nos, ac bona nostra nimis contemnimus, contrarium vero proprius esse, & rōne & certis rerum argumentis statuendum erat. Siquidem cū eadem semper generi humano ingenita solertia, atq; idē insitum semper mentis acumen fuisse inficiari non possimus, nostræ tempestatis homines, ad naturalem, ac perpetuam illā vim ingenii multam ēt ueterum monumentorum lectionem multa præteritarum rerum experimenta adiunxerunt: ita, vt mirum videri non debeat, si recentiores a ueterib. accepta & excogitata sæpe reddidere meliora, aut imitatione ueterū ipsi quoq; quædā noua inueniant, cū hic nostrę docēdæ ætati cęteræ elaborasse videri possint; nec temere a nostris Iure consultis illa usurpari credendum est, omne scilicet artificiū incremētū recipere, & quanto quisq; sit iunior, tanto esse etiam perspicaciores. Quod quidē, vt de aliis taceam, nostra sane, & parentum nostrorum tempora satis planum faciūt quib. nō modo bonæ, ac liberales artes antiquo nitori restitutæ sunt, verū ēt quædā, comperta, vel a veteribus nō excogitata, nec cognita, vel etiam antea fabulosa credita. Quis unquam apud antiquos librorū formis excudendorum rationem nouit? Quis antiquorum æreas fistulas conflatas ad pilas ferreas iaciendas aspexit? Quis Antipodes adiit? aut quis potius non hæc antequam fierent factu impossibilia credidisset, aut [illegible] fabulis nō adnumerasset? at cūcta hæc vel nostra, vel Patrum memoria facta cognouimus: nō dabimus ergo recentiorum ingeniis, vt exiguū libellū

atque

Etiā ingeniorū esse quædā infantia.

Ius canonicū cōparari potest ædificio, sed ianua atque aditu carenti.

Nullus certus liber continet elementa iuris canonici.

Eadem nunc est naturæ uis quę olim fuit.

Superior annus uideri quibusdā semper solet fertilior.

Quanto iuniores tāto perspicaciores.

Nostræ ætatis in quo melior conditio.

atque illum quidem ad alterius veteris imitationem, maximo præsertim aspirante Principe, cõscribere possint? cuius rei explicatio prę his, q̃ nunc attigimus, mea quidem sententia ludus æstimari poterit. Et sanè superuacuus longior in studiis foret labor, si nihil liceret melius inuenire præteritis, & quæ magna nunc sunt, atq; admirabilia, tempus aliquod quo primũ efficerentur, habuerunt. At (inq.s) potest quidem id fieri, sed laboriosum est, difficile est, periculosum est: Bene iã nobiscũ agi incipit fieri enim posse iã cõfiteris. At ad erit magni lab oris? noli tu nunc tam vehementer de labore alterius laborare, & quasi ante tubam trepidare: nã q̃ pulchra sint eadem & difficilia esse oportet: erit q. laborem libenter amplectatur, q. superis bene iuuãtibus, difficultatem superet qđ si vnus non sit par oneri ferendo, illi comes adiũgetur nec unus tantum, sed si res exigat, etiã plures: nec.n. vsque adeo est hæc ętas effœta, & Princeps pręclaris, & eruditis viris sic indiget, vt rem hanc aggredi vereatur, dũmodo nos incassum non laborare, & Trebonianos, Theophilos, & Dorotheos tẽporibus quoque nostris reperiri posse cõfitearis. At adhuc urgebis, cum periculosum (inquis) id sit ꝙ vel punctus, vel syllaba, ne dũ dictio, vel oratio secus posita, q̃ deceat nos ducere posset in graues errores, ea propter abstinere ab hoc incepto satius sit, quam temere nullius necessitatis impulsu periculo huic obiicere. Hic quidem satis prudenter illi nos monent, ne punctus, vel syllaba secus in opere ponatur, quam deceat. ne scilicet in magnos errores incidamus, propterea que ad eam uitandam adhibebitur, vel adhibita est potius, quanto maior potuit diligentia, & ne quid accidat huiusmodi, legetur opus, relegetur opus, expolietur opus, nõ ab vno tantum, sed pluribus, addetur aliquid, & expungetur, mutabitur, multorumque sententiis, iterum, atque iterum auditis, & collatis, eorum sequemur iudicium, qui prudentissimè, & doctissimè sentire videbuntur, nec enim sumus nescii, nihil umquam humano ingenio elaboratum tam exactum initio fuisse, quin multorum postea accedente iudicio perfectius reddi potuerit. Quidquid enim optimum reperitur, ante nõ fuit, & quæ uetera nunc sunt, fuerunt olim noua. At quod fæliciter rem posse cedere diffidis, etiam, si opus recoquatur, refingatur, & sæpius incudi reddatur, & propterea abstinendum ducis, hic ego te ad Iustinianũ reuoco, cui ex immensa illa silua Iuris Ciuilis, & infinita prope veterũ librorum mole suas Institutiones elicere, fęlicissimè cessisse multorum sæculorum testimonio cõprobatur: qđ si nos ab hac suscipienda prouincia laboris & periculi metus retrahere debet, iã & nauiũ vsus quasi generi humano pernitiosus improbandus sit: quippe quod nauigaturis, ab vndis omnibus horis præsentissimũ mortis periculum immineat; & quod (quamquã prætiosas merces aduecturi, & magnum quęstum facturi videantur) facile tã fieri possit vt transfretantes obrutis, & illisis nauibus medio mari mergantur. Agricolis cãpis semina mandare ne permitamus, qđ post totius anni exantlatos labores vredine euacuatũ germẽ ita corripi possit aut alia calamitate seges ita atteri, & quassari, vt nec ipsum quidẽ semẽ ager reddere valeat, quamquam de certo fructu, ac prouentu longe nobis est exploratius, q̃ aut nautis, aut agrorũ cultorib. nec.n. antea liber edẽdus est, q̃ bene maturuerit, & rebus ad unguẽ discussis, illum edi in rem esse studiosorũ luce meridiana clarius appareat. Sed quid si ẽt reb. nõ ita ad amussim perpensis nullũ subesse magnũ periculũ planum facimus? aut si subsit, nullo ferme negotio id posse uitari doceamus? Neq; ego aliquid nunc cogito, de illa a Censoribus nostris prudẽtissime excogitata cautela, qua putant ex re esse, si Põtifex ipse desertè testet, qđ harũ Institutionũ editione iura noua inducere, aut vetera abrogare nulla rõne intendat. nam istud quidẽ adeo nobis plana, & expedita reddit omnia, adeo aduersariorum obiecta contundit, vt neç Momo quidẽ nullum reprehendendi locum relinquat, verũ etiã si nulla huiusmodi testatio, quam tamen ego obuiis vulnis amplector, adhibeatur. Principio nihil pcipue timẽdũ est in eo, qđ æquę uniuersis accidere solet. Est autem perspicuũ, non solum ea, q̃ paulo scripta sunt grauius, verum etiam nullũ prorsus esse genus scriptorum ita clarũ, & undequaque absolutũ, quum interdum vel ad dictum ambiguũ illustrandum, vel ad loca q̃ inuicem pugnantia videantur cõciliãda, vel ad fusius qd explicandũ, benigna legentis, vel docentis interpretatione indigeat. At-

Quæ præteritũ re administrãdo memoria copora.

Non est trepidandũ an te tubã.

Nihil perfectũ ab initio.

Laboris et periculi metus non debet nos abhorre stia pro uinciare trahere.

Nullũ subesse in aditione libri periculũ et si diligẽtia fuerit remissior.

Cautela Censorũ.

Oĩa scriptorũ genera benigna legentis in ter.

pretatione interdũ indigent.

Sacra scriptura indiget interpretatione.

Vix posset ius ciuile subsistere sine interpretatione.

Quibus modis interpretes iuris se a perplexitatib. conentur eximere.

geat. Atque vt (quemadmodum solent boni Poetæ) a Ioue ipso exordiemur. Quis nescit in ipsis sacrarum literarum oraculis diuino numine sanctissimis viris inspiratis nihil esse contrariũ, absurdũ, nihil perperã positum, oĩa pia, oĩa ueritati consona, oĩa deniq: ab vno, eodemque Spiritu tum inspirata: tum dictata? & tamen si quis Iudaice uerbis tantummodo mordicus inhęrere velit, nec ullã prorsus interpetandi rationẽ admittat, multis erroribus causam tribuat necesse est, de quo utinã non tam multa nobis exempla nostrorum tẽporum calamitas suppeditaret. notiora quidem sunt hæc, q̃; vt exẽplis indigeant, nec tã adeo quis insanus est, & à cõmuni sensu Christianorum tam abhorrens, qui solem ipsum de mundo tolli satius esse existimare non debeat, q̃ illa ipsa alicuius perplexitatis, vel ambiguitatis obtẽtu ab omnibus non legi, non concoqui, in succum, & sanguinem uerti; nimirum qđ, quæ qñque perplexa sunt, vel ambigua ab eruditissimis, ac sanctissimis viris explicentur, ac clara fiant. Iam vero si ad ueterum Iurisconsultorum monumenta, & Imperatorũ rescripta & sactiones, quib. intelligendis, enucleãdis dies, ac noctes inuigilamus, animũ referimus; & si nihil in his contrarium deprehendi posse Iustinianus cõstanter ausus fuerit affirmare, tam multa tñ, saltẽ ad speciẽ, inuicẽ pugnantia cõperiuntur, vt in eo potissimum nostrates interpretes insudare videantur, quemadmodum. s. ea, quæ ex diametro videntur aduersa, conciliari valeant, atque adeo interdũ in eo laborãt, vt quasi cum monstro quodam frustra diu luctati demũ dent manus. seque victos cõfiteri minime pudeat: sed, vt saltẽ quoquo modo sese ab inextricabilib. perplexitatib. eximant, & legislatorib. suis honorẽ seruent, aut vnũ responsum secundũ alterius legis sententiã accipiendũ asserunt, aut hoc quidem inspecta dispositione Iuris antiqui, illud vero recentioris, obtinere affirmant, aut hoc stricte, illud large accipi debere contendunt: nunc ẽt facti speciẽ inter se diuersam, contra verba contextus cõminiscuntur, & vno quidẽ casu hoc, alio uero illud procedere affirmant. Quid plura non satis quidẽ illi acutẽ, sed proculdubio ui quadam, & necessitate compulsi, & adacti, vel quid minus rectẽ dictum erudiẽdorum iuuenũ gratia cõtendunt, quasi uero docendi gratia errare, vel pugnantia loqui liceat, vel difficultatib. succũbẽtes nos ad Appollineos Tripodas reiiciũt. Cogitarã hic pauca huius rei exẽpla subnectere, sed hæc minus ẽt, q̃ mediocriter in iure Ciuili versaris cognita sunt, & penitus perspecta, obtinuerunt tã, & obtinent Digestorum libri Imperatorumque Constitutiones, & Institutiones Iustiniani nomine conscriptæ vim legum, nec ꝑpterea abiiciuntur qđ plurima in his ualde ambigua multa, quę videntur contraria, nonnulla inextricabilia deprehenduntur, nimirum qđ velut Vrsæ informes, & recenter natos catellos suos lambendo ad elegãtiorem formam redigunt: ita interpretationis munere id cõsequimur, vt quæ ab Auctorib. scripta videntur durius, & ꝑplexius, interpretando quasi admota leniter manu ad molliorem tactũ, & ad quandam rerum planiciem traducamus. Non permittam hic orationem nostram ambitiosius vagari, vt idem accidere & in philosophorum, Medicorum, poetarum, & oĩum ꝑpe Scriptorum libris planum facere velim, cum & res multis nõ indigeat, & satis nobis sit, si nos intra ꝓpria castra, ac domesticos cancellos contineamus, illud non dubitanter ausim affirmare, ne quotidianum quidem ac familiarem amicorum inter se sermonem posse subsistere, si ita verbis inhæreas, vt nullam prorsus interpretationem admittere velis.

De hoĩe Ipi Ferdinandi Farnesis ad Flauium Vrsinum in operis limine.

Quid ꝑstet interpretatio.

M. *Ne tu* (inquid Comicus) *istic hodie malo tuo compositis mendacijs*
Huc aduenisti audaciæ columen consutis dolis.
S. *Immo equidem tunicis consutis huc aduenio non dolis.*
M. *At mentiris etiam certo pedibus non tunicis uenis.*

His captionibus si nihil interpretationi demus, non modo Comicorum scena, verum & iam grauissimorum quorumuis auctorum scripta sunt obnoxia: sic qui in clericũ violentas manus intulerat non incidisse in pænam Canonis, Si quis suadente diabolo, contendebat, quod sua sponte verberasset, non diabolo suadente, sic qui per annum non communicauerat, pęnis capituli, omnis vtriusque sexus, nõ teneri, quod illud de hermaphrodito tantum loquatur, sed (inquit Paulus) non oportet iuris verba captari, sed qua mente quid dicatur animaduertere.

Cauen-

Cauendum igitur erit summopere, & quãtum humana põt præstare industria, & solertia, vitãdum, ne quid in ista noua Institutionũ Iuris Canonici editione sit ambiguum, perplexum, contrarium, & nos id studiose cauimus. Sed post q̃ oĩs erit diligentia, & cura adhibita, si quid minus perspicue dictum exciderit, aut q perplexitatem præseferat, nihil adeo peruerse scriptũ deprehendetur, quin interpretationis bñficio quasi manu medica adhibita ad sanum intellectum retrahi, ac traduci possit: q̃d utiq; futurum esset, ẽt si diligentia adhibita fuisset paulo remissior, q̃d quidem relectione voluminum vtriusq. iuris facile intelligere possumus, quibus colligendis, ac disponendis, q̃ nõ magnum adhibitum fuerit studium nostro incommodo quotidie experimur. Cur tantum formidamus, ne huic nostro cęterorum etiam librorũ subeunda sit fortuna? scripserunt antiqui Pontifices libros suos atq; legis vim obtinere voluerũt, eosq. hodie am plectimur, & exosculamur, in quib. tñ plurima sunt obscura, nonnulla vero ita inuicẽ ẽt in eodem libro, & sub eodẽ titulo pugnantia videntur ut maximum conciliare volentibus negotium faciãt. Possem ego hic sexcẽta hmõi afferre exempla, sed profecto clarior est res, q̃ vt exẽplis illustrãda sit. Nec hoc a me eo dr, quasi imitandum istud putem, quod vtique tamquam scopulum semper magno mihi studio, ac labore vitandum censui, sed, ut aliqñ ipsis rerum experimentis, ac certissimis exẽplis isti intelligant, nullũ magnum formidãdum, & extimescendum esse in hac editione periculum. Alii tñ, nec illi quidem (vt sibi videntur) inepti, ita ad huc argumentantur. Aut quæ in Decretalium libris comperiuntur, nullis oĩno mutatis verbis in tuum librum transtulisti, & tunc cũ sint illa ipsa pænitus, q̃ alibi ab ipsis Pontificibus scripta reperiuntur, ẽt nullius nouę approbationis interuentu, vbi leguntur, eandem semper retinebant auctoritatem. Aut non quidẽ ad verbũ trãstulisti, sed pro ingenio, & iudicio tuo illa tibi finxisti, & tunc Põtificis interuenire approbationem est valde periculosum. Video, quid isti moliantur, & q̃ mecũ astute, ac callidẽ agant sentio, nempe, vt nos oĩ penitus laude spolient: ita enim putant, si fateatur is se in suum librum ad verbum ex aliis Iuris Pontificii libris omnia transtulisse, nõ tã Auctoris operis noui sibi nomen vendicare poterit, q̃ simplicis librarii nobis ministeriũ sese præstitisse confitebitur. Sin se pleraq; pro suo ingenio innouasse asseruerit, eum metu imminẽtis periculi, de suo illum instituto deiiciemus, atque ita nostrę causæ arcẽ inuasisse existimant, vt se vel suspendio vitam finire velle magno clamore iactent, si qñ me voti compotem fieri contingat: quem, qui sim, satis, iam (vt isti prædicant) omnes norint. His obiectis facile me posse respondere non dubito, q anteq̃ faciam, paucis mihi lautus iste vir est admonendus, & compellendus. Si nescis (bone uir) cum ita excandescis, cum sic stomacharis, cum me obliq; in angulos perstringis, cum laqueum te meditari uociferaris, si Pontifex approbet, atq. alii uiro graui indigna euomis, auctoritatem tuam, quę sola tibi superest, ad euertenda cõsilia nostra, apud eos, qui te solũ in cute norunt, multum imminui, atque arma ipsa, quæ aduersus nos non cessas intorquere, ipsemet infringis, oportuit te sedatiore aĩo hanc cãm attingere, nosque, & Institutiones nostras ad speciẽ interdum ornare tuo testimonio ac laudare, atque ita fouere, vt cum boni uiri existimationem, atque intercedentis inter nos amicitiæ opinionẽ tibi comparasses, tũ me facilius quasi per cuniculos oppugnare, & dum altera manu scaberes altera ferire posses, nec alicui alieni a nobis animi suspitionẽ ingerere antea oportuit: nullæ. n. grauiores sunt insidiæ, quã q̃ in simulatione necessitudinis, & beneuolentię delitescunt, quod, vt facias, ego te aliqñ conatum intellexi, sed vsque adeo in uisceribus tuis venenum ebullit, ut illud intra stomachi claustra continere, & comprimere non semper possis, sed vel te inuito, interdum erũpit ardentius. Quod, vero (ut asseris) qui sim, norint oẽs. Nõ satis mirari possum quomodo id passim prædices, q me nõ multis ante mesib. ipse noueris, immo nec nunc quidem forte bene cognitum hẽas, sed me quidem huius rei, sit ita sit, minime piget; te certe pauci omnino sunt, qui sicut ego, & alii quidã bene norint, & plane nõtu talis es, qui aliquid in hac nr̃a mediocritate despicere possis. Num meministi cum primum Romam appulissem, neque me de facie antea nosses, quãto studio mecum inire amicitiã quæsieris, quoties me inuiseris, quoties domũ tuã, quo si vete-

In libris iuris canonici multa sunt quæ uidentur pugnare, & q̃ non facile conciliantur.

Insidiæ latentes graviores q̃ in simulatione necessitudinis delitescunt.

rem amicum perduxeris? quantis laudibus ingenium, iudicium, atque opus meũ extulerit, quã sæpe Pontificem ipsum magna mihi eo nomine debiturũ prædicare soleres, quam sæpe & Pontificis ipsius cunctationem, & vicem meam dolere te diceres, q̃ omnia tunc ego non subdolo, sed humanissimo, & candidissimo animo dici, & fieri abs te credebam: nec adagii memineram, intempestiuam, scilicet beneuolentiã simultatis loco habendam. Itaque nihil non egi, vt, quod unum te spectasse, & ambisse nõ multo post comperi inter Censores meos, quos tu illico forte auro onerandos crediderás ab ipso Pontifice legereris. At postquam hi, quib. melius, q̃ tunc mihi cogniti esses, optimo iudicio, ualde ambientem repulerunt. vix dici potest q̃ mihi repente fueris immutatus, q̃ ab illa tua simulata humanitate, atq; animi candore recesseris tibi hõ, paulo ante plane cũ Tribonianis, ac Dorotheis cõferendus, statim nullius eruditionis, ac iudicii visus fuerim, q̃ demum mihi iniquus factus, & omnibus cœptis nostris aduersatus fueris. Demum quid te cogitari potest leuius, & incõstantius q non modo aduersus ea, q̃ sæpe dixeris, verum etiam contra illa ipsa, quæ proprio chirographo aliquando confirmasti, tam imprudenter, atq; imprudenter coram amplissimis uiris de me ac meis scriptis obloquutus fueris? num meministi, cum librũ, quẽ tibi legendũ tradideram, reposcerẽ, & tu me sic extolleres, vt Tribonianis ipsis parẽ facere non dubitates, petiisse me ex te, vt illius tuę sententiæ scripto fidẽ faceres num eorũ, q̃ scripseris penitus es oblitus? vel me adeo supinum arbitraris, vt ea, q̃ ad existimationem meã valde pertinent, tui similis factus prorsus negligã? falleris amice, falleris. Nam veluti eo tẽpore, quo iam mihi in aliq̃ tergiuersationis suspitionẽ ueneras, ꝓpriũ a te chirographum extorsi, ratus, ita me posse penitus coercere ꝑ cacitatẽ istã tuam, q̃ quasi tempestatem quãdam (velut ex longinquo) iam tum mihi uidebar intueri, ita illud ipsum, ut impudentissimam garrulitatem tuam, saltem quoquomodo reprimam, diligentissime assero, & cum opus est proferre soleo, ut miretᷣ iã nemo, si mihi tam inique detrahere conaris, qui nec ipsum tibi parcere noueris: & aliud stans aliud sedens dicere assueueris atq: chirographum illũ tuum cõmentario huic nostro inseruissem, nisi ab illaudato viro laudari turpissimum duxissem. Qui sim (iniquis) oẽs iam bene norunt: ac norint quidẽ oẽs, ecquem me tandem norunt? ecqua labe inquinatum? ecquo scelere, vel turpi nota commaculatũ? norint omnes (in q̃) me, nec enim recuso, nam & in patria nunc celeberrimi nominis viri, & qui aliquando in Aula maiori q̃, tu, q in ea contenuisti, in pretio fuerunt, & nunc sunt, me collegam nec dedignantur, neque aspernantur, & ibidem probati quiq; cõsuetudinẽ nostram appetũt; & Romæ illustrium virorum patrocinijs nõ destituimur, &, qđ forte scis apud Maximum Principem maximis nos laudibus maximi uiri ornarunt. Sed tu nec ẽt ipsis parcis, & fœdo isto tuo atq; incondito sermone grauissimorũ, & doctissimorũ virorum laudes ita conspurcas, vt has ego obtrectationes, ac teterrimã istã tuã verborum colluuiem æquiore animo iã ferã, cũ mihi socios, tantos scilicet viros adiungis, vnde nihil impedio, quin more ignauorum canũ, q nõ pro ueritate, sed pro consuetudine latrant, quantumuis garrias. Sed reuertor iã ad causã nostrã, & præclarã argumentationẽ tuã, neque committam, vt diuerticulũ, ne responderem quæsisse, & (quod dicitur) nimirum altercando ueritatẽ perdere uoluisse uideri possim. Vnum illud addo, qđ te suspendere uelle iactas, si quasi Pontifice auctore liber exeat: ꝑ me quidẽ, & si non exeat, id facias, licet: immo te, ac tui similib. aduersãtib. non exiturum facile conii cere possum, nõ qđ magnam omnino tibi inesse auctoritatem uideam, sed qđ in demoliendo plus vnum, q̃ in construendo plures ualere intelligã, sed tu, si cuius alterius sceleris conscientia, quasi furiis ad laqueũ urgeris, tantisper obsecro subsiste; ac subsiste, donec ad præclarã illã tuã argumentationẽ breuissime respondero. Breuissime (inquã) tum qđ prior parti cũ de imminenti periculo cũ populo ipso nos admones, sæpius supra, ac varie a nobis responsũ est, tum qđ anterior pars egregiæ istius tuæ cõplexionis tantũ abest, vt contra nos faciat, vt illam ipsã maxime nostrã causã adiuuare cõtẽdamus. Quero (inquis) quomodo egeris; & an ad uerbũ in librũ tuũ Canones ipsos intexueris? quomodo me gesserim alias supra satis dilucide explicaui, vñ nũc nõ repeto, cũ ꝑsertim tibi satis id inexplorarũ putem,

Plus unꝰ põt in destruẽdo q̃ multi in construẽdo.

tem,

tem, nam & pluribus diebus perlegendi operis tibi potestatem feci, & ex me ipso de tota rõne instituti nostri sæpius cognouisti, quinimmo quidam nec illi quidẽ aspernandi ex nostro Codice, dum illum apud te esse paterer, exẽplũ clanculũ sumpsisse, atq. illud asseruare te domi diligẽter ausi mihi fuerunt affirmare, Sed fac me ad uerbum transtulisse. Quid ꝑterea? Ergo (inquis) nulla noua necessaria est Principis approbatio. Præclara mehercule illatio, & hoĩe valde dialectico plane dignissima: sed finge, me concedere nullam necessariam esse Principis cõprobationẽ, quod tñ falsissimum esse proxime docebimus, non ꝓpea ẽt euincis, approbationem Principis nulla rõne interuenire oportere: multa siquidem comperiuntur, q̃ quidem, vt necessaria non sint, quia tñ vel decora sunt, vel vtilia, non solum recipimus, verum ẽt magno studio vndiq. cõquirimus, qđ satis liquido apparet, dum vestes nobis curamus dum ædificamus, dum agrum colimus. Nec.n. oĩa ad solam necessitatem referimus, sed multa vtilitatis, nonnulla soliusq; ẽt decoris, ac pulchritudinis gratia facimus, imitamurq. in hoc naturam ipsam, q̃ licet nihil agere frustra credatur, q̃dam tñ ostentat in herbis, florib. in plantis, frõdib. atq. terrestrium aĩalium pellibus, in pennis auium solius decoris, ac pulchritudinis causa a se conficta: nec tu (puto) inficiaberis, tum magnum operi decus accessurum (q̃q̃ hoc minime oĩum cupis) tum Pontifici illi gloriosum futurum quo quasi auctore Iuris Canonici Institutiones in lucẽ sint ꝓdituræ cum inter egregia se gesta maximus Imperator reposuerit, qđ se auctore, Iuris Cæsarei Institutiones exissent, nisi forte tu, vt mihi, ita & Põtifici ipsi inuideas, nec quẽquam præter quam te aliquam gloriæ particulam assequi, ęquo animo pati possis, sed, puto dabis decorum hoc futurum supremo Pontifici, saltem, vt illius amans, & studiosus uidearis; ergo, vt hoc necessarium quidẽ non sit, gloria tñ Principis, atque operis ipsius decus satis est causæ vt quasi illo auctore liber in publicum exeat; huc accedat profectus studiosorum, ac vtilitas, qui lõge alacrius, & impensius huic perdiscendo, & enucleando operi inuigilabunt, si quasi de manu Pontificis, q̃ si ab hoĩe priuato sint recepturi: quippe qđ ita natura comparatum est, ut munera ipsa non magis interdum materia, q̃ auctores ipsi grata nobis, ac prætiosa faciant, ut non immerito Iustinianus ipse non semel inuentuti a se docendæ gratuletur, qđ tanto honore digni tyrones habiti fuerint, ac tanta felicitate affecti, vt prima legum rudimẽta ab Imperiali (ut ille inquit) splendore, ac uoce principali accipere debeãt. Accedit qđ cum iuris Põtificii facultas ius ipsum Ciuile quasi emuletẽ, iniuriam qđ amodo illi facimus, si queadmodum iuri Ciuili cõtingit Iuri ẽt Canonico, quasi Principe auctore sua principia nõ cõcedimus? præsertim qđ illo suadente in libros collecta, illo iubente recognita, ac reuisa sunt, ac nõ nisi illo permittente sint edẽda. Vides ne igiẽ ẽt si ipsorum Canonũ verbis ad amussim usum esse me tibi concessero, multas tñ esse causas, q̃ q̃q̃ necessitas (vt uis) non urgeat, quasi Pontifice auctore liber exire debeat, suadere possint. Sed in præsenti nihil nos adiuuet, qđ Pontificis approbatio operi magnum decus adderet, nullum habeat momẽtum, qđ ea res futura est approbanti Põtifici gloriosa: Nec attendamus, ꝙ sit lecturis vtilitatẽ allatura, nec indecens habeatur, qđ Iuris quidẽ Ciuilis elementa, quasi Imperatore magistro discimus, ac Iuris Canonici a priuato accipiamus, oĩa hæc nec assis faciamus, nec aliquo modo ad rẽ pertinere confitemur. At q̃d tandẽ dices, quo tandẽ cõfugies si ue tibi dederim me a Canonum verbis ne latũ quidem vnguẽ recessisse, tunc tñ maxime hmõi necessaria esse approbationẽ extorsero? si tu te id sponte tua cõfiteberis? rñde sodes, uir acutissime, & q̃ tã anceps Dilẽma ex quodã ꝓfundo Dialecticæ artis expiscatus es, quo quasi cornub. quibusdam ita posse nos impetere tibi persuaseras, vt nusq̃ posse nos effugiũ aliquod reperire credideris? respõde (inq̃, sodes) cuiusnam auctoritate muniunt Iura ipsa, q̃ in gratiã tuã fateor nunc me ad illũ meo libro intexuisse? Romani (inq̃s) Põtificis, tũ ꝑterea dicas, obsecro, eadẽ illa, cuius loquẽtis ꝑsonã nobis exhibẽt, atq. exprimunt, & pariter nõ negabis, qđ Romani Põtificis. si ergo ad verbum translata sint in nostras Institutiones, nonne, & ibi Põtificem loquentem intueri necesse erit? & hoc quoque negare non poteris. Quid ergo? non putas tunc necessariam Pontificis approbationem? quasi mihi homini priuato in priuato opere liceat sine scelere, ac falsi crimine Pontificis induere personã? Quid tu ad hæc? quo pacto elaberis

Multa, quæ non sunt necessaria, fiunt cã utilitatis ac decoris

Iustinianus de Institutionibus suis gloriatur

quomodo ab hoc laqueo te expedies, video q̃ subito, q̃ nullo negotio non dicam corruerit tota illa machina, q̃ ad quatiendam causam nostram paraueras, sed in te ipsum retorta fuerit? vidēt, vt tuo te gladio confoderim, videsn q̃ parum sis in dispu tando acutus? Quid dicam? videre non potuisse te, quod uel pueros latere non potuit? an potius vidisse te quidem, sed facile nostris atque aliorum oculis tenebras offundi posse existimasse? sed neutrum horum statuam, nam nec tibi mediocris ingenij ac iudicii laudem inuideo, neq. itidem te de nobis tam praue sentire audio; ut huiusmodi nugas facile nos imbibere posse existimes. Sed profecto ita natura cōparatū atque vsu compertum est, vt cum primum mentem liuor occupat, animus quasi cæca caligine inuolutus, nihil rectum cernere valeat, vnde multos alioquin oculatissimos viros, impugnandi studio in fœdissimos errores fuisse delapsos legimus. Sinamus igitur hos pro sua libidine blaterare, prosequamurque illorum obiecta confutare, qui, vt multo q̃ hi nobiscum agunt modestius, ita & nobis modestius excipientur.

Impugnādi studiū ansā tribuit erroribus.

Aiunt, si huiusmodi Iuris Canonici Institutiones conscribi, aut necessitas cogeret, aut suaderet vtilitas, uel res aliqua ratione sine magno periculo transigi potuisset, vtique futurum fuisse, vt alii Romani Pontifices eas conscribendas iampridem nobis curare debuerint, neque existimandum hanc paratę sibi laudis materiam posteris illos fuisse relicturos. Ego uero, quid illi curauerint, vel non curauerint, nō multum ad rem pertinere arbitror. Primum enim nimis iniquo loco recentiores cōstituimus, si eisdem omnem inueniendi rationem præreptam statuimus, quod falsissimum esse supra demonstrauimus, cum rerum ipsarum parens & repertor tempus, non omnia simul perficiat, sed sub variis temporum spatiis, & distinctis annorum interuallis: & ex vnius perfectione alterius quoque rei trahat, & deducat inuentionem. Et (vt prudentissime in Ethicis docet Aristoteles) omnes præclarę artes ab exiguis principiis profectæ sunt, atque inde ad magnum decus peruenerunt. Sed per me cogitarint quidem, & alii Pontifices, non tamen continuo euincis eos difficultate pręteritos huic rei manum non admouisse, id enim fieri potuit, quod hi ad alia negotia animum vehementius appulerint. Illi non diu superstites fuerint. Sed demus alios pontifices omnino vacuos fuisse, diu superuixisse: demus de componendo huiusmodi opere cogitasse: demus difficile id immo impossibile reputasse, & ideo abstinuisse, & si quid quærunt amplius, num propterea nobis quasi lex quædā dicta est, ut non idem possimus & non excogitare, & tamen aliter, atque ipsi opinari demum rem ab ipsis desperatam aggredi ac tentare? Nonne sæpe, fit, vt quædā nobis non possint, magis ex sententia cadere, quæ tū non tam conficiendi, & absoluendi spe magna ducti, q̃ libidine tētandi aggredimur? Quin immo inquit Comicus

Non oīs inueniēdi rō est recētioribus prærepta.

Licet nobis a ueterib. dissentire.

Imprudens itidem & sæpe iam multis locis
Plus insciens quis fecit, quam prudens boni.

Et idem rursus.

Insperata accidunt magis sæpe, quam quę speres.

Et desperata cadūt interdū ex sententia.

Quis scit igitur quin aliquo amico numine, fauente, vel causa, possint recētiores feliciter id absoluere, de quo veteres desperarint? Dij. n. (vt est in adagio) faciētes adiuirāt, & oīa uendunt laborib. Quamq̃ alia ratio diligentius id cogitati solet interdū occurrere, quamobrem illi nullas in Iure Canonico Institutiones cōscripserint, nē pe q̃ veteres circa quædam Iuris illius quasi cunabula ad Pontificatū euecti ad firmandum, cōstituendumque Ius ipsum Canonicum, qđ tum videbatur adolescere aīū intenderent, nec potuerint Ius ipsum vel nullum oīno, vel certe rude adhuc, & vix inchoatum ad rectā methodum redigere, quod satis liquido apparere potest, si quis ad tempora Gregorii noni, Bonifacii octaui, & Clementis quinti, aīū, & memoriā reuocet, q quidē haud ita multis sæculis suos libros promulgauerunt, q̃ nouissime Iuri Canonico certam quandam formam, & corpus, quod hodie retinemus, cōstituerunt Institutiones, itaq. tunc tpis quasi deficiente materia cōscribere minime potuerunt sacrosancti illi Patres, qđ in ipsis fuit, satis luculenter præstitēt, nēpe vt ius ipsum fundarent, & constituerent. Nūc cū ipsa materia abunde suppeditet, accipienda est, atq; ex ea quasi de rudi prope marmore effigies ducenda. Nec ego ppterea Pōtificum illorū libros male digestos esse cōtēdo, sed ad id, qđ molimur, nullum

Nō habilis cur ueteres Pōtifices in iure canonico Institutiones nō cōscripserūt

aut

aut certe perexiguum vsum præbere: nec.n.illis fuit propositum, vt nos iura ueterū docerent, aut rudes aliquos instituerent, sed tm̄ vt quæ uel in vniuersum statuerunt vel antiquorum Imperatorum instar consulentib. rn̄derunt. Iustitiæ, & diuinæ legi consona essent, in eo āt nulla necessaria erat Methodus, aut docendi rō, sed diuinæ tm̄ Legis peritia, & eorum, quæ antea constituta essent, sciētia. Atque cum interdum factum illorum cum nostro comparo, illud interesse mihi propè uideri solet, quod inter marmorum, ac lignorum maceriem, optimam quidē illā, & ad ædificandum longe præstantissimā, sed dissolutam, ac male congestam, atq. ex eadem materia fabrefactam domumnam marmora, & ligna eadem sunt illa quidem, sed vsum lōge diuersū nobis p̄bent artificis manu certa rōne composita, & tenacissime inter se compacta, q̄ disiecta, ac in varias partes dissipata, vel ad inhabitandum nō satis oīno illa cōmode constructa. Veluti ergo cōmode inhabitare uolentib. non satis est saxa, atq. materiam, & cetera ædificanti vtilia congerere, nisi disponendis eis, collocādisq. artificiū manus adhibeantur, sic non satis est facultatem q̄libet abundare rerum copia, cumulum tm̄ habere, nisi illas certa disponendi ratio in ordinem digestas, atq. inter se cōiunctas deuinxerit: eodem accedat oportet uia, atq. ea cum ad ingrediendum, tum ad demostrādum incipientib. expedita, neque propterea ista comparatione antiquis illis Patrib. aliquid uos detractum velle quisquā existimet; nihil.n. mirum, si id illi nō præstiterunt, qđ vel deficiente ipsa materia, uel alia quacunque cā suadente, ne tentarunt quidem, minimum illud est, quod nobis vendicamus, atque hmōi, ut si eò ueteres aīum appellere valuissent, vel voluissent, elegantius forte, q̄ nos id ipsos præstare potuisse non negemus, hoc est, nonnullā forte laudem non inepte dn̄o disponendi ac rudiorib. expeditiore quadam & compendiosiore via tradendi ea ipsa, a ueterib. non modo præclare cogitata, atq. diuinitus inuenta, uerum ēt ad constituendā Christianam Remp. solemniter sancita, ac salubriter decreta fuerunt, vn̄ præter faciliorem quendam ordinem ad eas perdiscendas, cætera oīa ipsis relinquimus: atque multo magis illos nobis, q̄ Cererem ipsam, q̄ frugum inuentricem Poetæ fabulant̄, molitori cuidam, vel pistori præstare existimamus. Quod aūt de Innocentio dr̄, qui suis scriptis legis auctoritatem non est impartitus, nihil nos mouere debet, si quidem is nec cum scripsit, Pontifex erat, nec si fuisset quasi Legislator scripsit, sed quasi purus interpres, nec utique dubium esse dēt, eundem, si collibitum esset, potuisse libris suis auctoritatem Legis concedere, cum illius multas Decretales cæteris Canonibus admixtas habeamus: sed credēdum est eundem ideo abstinuisse, quod multa noua suis libris inseruit, quæ non ea, qua decet legem ferri diligentia expendisset. Cum multum intersit interpretemne quis se exhibeat, an Legislatorem, & ut cætera desint, certe non plus vnius nos mouere debet Innocentij auctoritas, qui omnib. a se scriptis vim legis non tribuit, q̄ Gregorij, Bonifacij, Clementis, atque adeo ipsius etiam Innocentij, aliorumq. qui Iūs ipsum Canonicum, quasi a fundamentis erexerunt. His accedit, quod diuersa prorsus est ratio noua scribendi, quod illi contigit, alia eorum quæ etiā non modo scripta, verum etiam ab omnib. recepta sunt, ad certum ordinem rationemque redigendi, quod nos molimur. Extorsimus itaq;, in harum Institutionum editione periculum aliquod magnopere formidari non oportere, dispiciamus nunc, an eæ necessariæ sint, & quā allaturæ sint legentib. vtilitatem, & an oīno prouinciā istā suscipiendo, oleum, & opam luserimus. Quam q̄, q̄ de hoc instituit̄ disputatio probabilior sane fuisset, si quis opus nōdum aggressus esset, quā nunc, cum res iu eo statu sit, vt suprema tm̄ manu indigere videat̄. Quis.n. q̄rat, an necesse sit, quid tentari, quod p̄pe absolutum ostendatur? conemur tn̄ etiam his (si possumus) satisfacere. Ac primum quidem, si librū hunc n̄rum ita esse necessariū, vt sine eo nemo satis p̄ficere valeat, astruere coner, imprudentissimus sim, quis.n. nō nouit quotquot unq̄ in ista n̄ra Iuris Canonici facultate floruerunt, neq. cogitasse q̄dem, neq. librum attigisse similem? Sed quemadmodum ius ipsum Pōtificium in oī vita profiteri volentib. non oīno illum necessarium minime diffitemur, ita cum oīb. cōducere, tum vero quosdā sine eo nihil posse proficere, affirmare audeamus. Principio neminem latet, ut p̄xime disseruimus, quā deceat vnāquāq; facultatem certum habere librum, quo ipsius

Veterib. Pōtificib. nō tā docere propositum fuit q̄ sta tuere.

Nihil detrahitur ueterib. Pōtificib.

Innoc. plures decretales condidit.

Innoc. cur oīb a se scriptis legis auctoritatē nō dedit.

Diuersa rō est scribendi noua uel vetera ordinandi.

prima

Ciceron. auctoritas.

prima elementa concludantur, ac velut in arte redigantur, cuius rei, quamquã per se ipsa satis pateat, locupletem tamen testem apud M. Tullium habemus Marcũ Crassũ Oĩa fere (inquit) quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa, & dissipata quõdam, fuerunt vt in Musicis numeri, & uoces, & modi, in Geometria lineamenta, formæ interualla, magnitudines, in Astrologia cæli conuersio, ortus, obitus motusque siderũ in Grammaticis Poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborũ interpretatio, pronunciãdi quidã sonus. In hac denique ipsa ratione dicendi excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus, & diffusa late videbantur. Adhibita est igitur ars quædam, extrinsecus ex alio genere quodam quod sibi totũ Philosophi assumunt. Quæ rem dissolutam, diuisamque conglutinaret, & ratione quadã cõstringeret. Sic ergo in Iure Ciuili finis hic legitimæ, atq: vsitatę in rebus, causisq; Ciuium ęqualitatis conseruatio, tum sunt notanda genera, & ad certũ numerũ paucitatemq: reuocanda. Genus autem, id est, qđ sui similes cõione quadam, specie autẽ differentes, duas, aut plures cõplectitur partes, partes uero sunt, quæ generibus iis, ex quibus emanant subiiciuntur: omniaque, quæ sunt vel generum, vel partium nomina definitionibus, quam vim habeant, est exprimẽdum. Est enim definitio earum, quæ sunt eius rei propriæ quam definire volumus, breuis, & circumscripta quædam explicatio: his ego rebus exempla adiungerem, nisi apud quos hæc haberetur oratio, cernerem. Nunc complectar, qđ proposui breui si enim aut mihi facere licuerit; qđ iam diu cogito, aut alius quispiam, me impedito occuparit, aut mortuo effecerit, vt primum omne Ius Ciuile in genera digerat, quæ perpauca sunt, deinde eorum generum quasi quędam membra dispertiat, tum propriam cuiusque vim definitione declaret, perfectam artem Iuris ciuilis habebitis, magis magnam, atque vberem, q̃ difficilem, & obscuram, atque interea tamen, dum hæc, quæ dispersa sint coguntur, vel passim licet carpentem, vel colligentem undique repleri ista Iuris Ciuilis scientia. Hæc ille. Et hoc quidem, quod in iure ciuili tantopere: se desiderare, atque expectare Crassus aiebat, & se facturum aliquando credebat, abunde suis Institutionibus Iustinianus videtur præstitisse: quod tamen tunc non erat perinde, ac nũc circa Ius Põtificũ necessarium. Si quidem, Ius Ciuile maxima sui parte, ex veterum Iuriscõsultorum libris. & interpretationib. constat, dum illi aliquid vel ad Senatusconsultum, vel ad legem, vel ad Prætoris edictũ cõmentabantur, quibus suis lucubrationibus et ordinem quendam vt hoĩes erant magna, tum doctrina, tum iudicio, certamque rõnem seruasse comperiuntur, dum finiendo, diuidendo generales quasdam positiones formando rem tractant, ita vt ipsorũ Iurisconsultarũ monumẽtis, idẽ ꝑpe labore haud multo maiore cõsequemur, cum inde Institutiones illius ferme ad verbum desumptas, excerptas fuisse videamus qđ de iure Pontificio non item affimari potest: quippe ꝙ potissimum ipsorum Pontificũ ex cõsultorum rñsis totum ferme constet, vt omittam interea, quantũ putem interesse inter ipsorum Iurisconsultorũ & Pontificũ, aut eorum, quorũ opera ipsi usi sunt in pretractandis, ac subtiliter peruestigandis disciplinis, eruditionem & exercitationem. Si quis igitur, quantumuis rudis quinquaginta Digestorum libros perlegat, non modicũ legendo cõsequet iniure ciuili cũ doctrinę, tum iudicii, nõ idẽ legenti oẽs Decretales vsu ueniet, cũ illæ cũcta fere ad solam oblatæ speciei decisionẽ nullo neq; docẽdi vel certa rõne interpretandi sine ipsis cõditionib. proposito emanarint: Si igit Iuris Ciuilis Institutiones recipimus, laudamus, & tanq̃ necessarias exosculamur, cur nõ multo magis idẽ existimemus de Institutionib. Iuris Canonici? cuius libris si diligẽter q̃s inspexerit, aut nulla aut certe ualde tenuis finiendi, diuidendi, certa Methodo explicandi rõ cõtinetur, qđ de Pandectarum libro uere prædicari nõ põt. Accedat huc qđ studiosorum hominum, quib. liber hic noster vsui esse poterit, duo genera considerari posse vidẽtur. Alterum eorum, q̃ huius Iuris peritiam sibi ad quæstum cõparare nituntur, vt sunt ii, q̃ ꝑ multos annos Iuri Cæsareo in publicis gymnasiis operam dantes in recessu uix, paucis mensib. aut ad summum anno Iuri Põtificio ita sese dedunt, vt tanquã de Nilo canes recedẽtes uix pauca degustent. Alterum est eorum, qui non tam ad quęstum q̃ ad proprium vsum eam sibi facultatem parare cupiunt, vt sunt Theologi, q̃, cum ius ipsum

Institutiones in iure Canonico magis necessariæ q̃ in iure ciuili & quãobrẽ.

ius ipsum canonicum cũ Theologia communioné, in plerisque, & affinitatem quandam habeat, nõ multũ se profecisse existimant, nisi ad eam et Iuris Canonici cognitionem, si non exactam, at quacunque saltẽ adiungant. Et audiui ego sæpe, magnos in Theologia uiros ad ius Pontificium quasi sibi occlusas fores conquerentes. Quippe quib. ad publica gymnasia honeste non detur accessus neq: si detur multũ sint profecturi, cũ ibi iudiciorũ, vel beneficiorum tractatus, vel si q̃ sunt alii ad lucrũ parãdũ aptiores interpretari doctores suis auditorib. consueuerint. Quæ vero habeat cum Theologis quædã cõmunia, & ad pænitentiarium forum spectant, neque digito quidem attingere solent, eodem ferme loco, & Aulici sunt habendi, & præsertim q̃ ecclesiastica aliqua dignitate sunt insigniti quib. circa suarum ecclesiarum administrationé, & multiplicia negotia impeditis non vacat multos annos in eius iuris sibi paranda cognitione consumere, cũ tã passim ea illis occurrant, q̃ non possint sine illius iuris notitia explicari? siue igitur ad quęstum, siue ad proprium vsum huius iuris cognitionem referas, neutris harum Institutionum editio ingrata esse debet. Si quidẽ ii, qui ad quæstum rem totã referunt, eo ipso anno, quo iuris ciuilis desinunt audire prælectiones, & ad Pontificium se transferunt, vix vnius, aut alterius tractatus cognitionem assequ ualent. Ea enim his temporibus inualuit interpretandi ratio, vt interdũ uix tribus, aut trib. mensib. vnius decretalis interpretionẽ absoluant, ita fit, vt interdũ uix duo eorũ solũmodo tractatũ notitiã tenentes sese, vel domũ recipiant, vel ad ciuilia obeunda munera conferant, & sæpe incidunt quęstiones, quarũ prima illa rudimenta ne olfecerunt quidẽ, adeo, vt sedes ipsas principales incidentis quæstionis miserere interdũ emẽdicare cogantur. his igit hoc certe cõmodũ liber hic noster afferet, ut, si vel mensem in eo diligenter perlegendo ponant, quocunque sub, tractatu emergens quæstio reponatur, ex illius lectione si non decisionem, q̃ tã sępe sunt ibidẽ inuenturi, at certe loca, vñ quæstionem soluere possint, nota nullo negotio habere valeant. Qđ quidem, & ad laborem leuandũ, & ad vitandã grauem tẽporis iacturam, q̃ quis dius q̃rendo facere cogeretur, valet plurimum: ut omittam interea, qđ generalis illa oĩum, q̃ Pontificio iure continentur, rerum cognitio incredibile est, quantum mentis tenebras excutiat, & ad vnumquodque quantumuis abstrusum inuestigandũ adiuuet. His vero quibus circa Thelogiæ cognitionem, vel alia negotia occupatis in iure Pontificio perdiscendo non vacat multos annos collocare, non modo vtiles erunt Institutiones illæ verum et omnino necessariæ. Ac primum quidem quomodo hi nulla iuris ciuilis cognitione imbuti, quæ proculdubio multũ adiuuat, audebunt tãtam prouinciam aggredi? Quomodo Decretales ipsas incisas & plerumque longissimam facti speciẽ continentes ferre poterunt? aut si possint, quẽ inde succum elicient? cũ eæ uti sunt iustitiæ, & æquitatis plenissimæ, ita tanquam ad consultantium vota pro tempore ab auctoribus scriptæ, nullum certe ordinem cõtinere potuerunt, aliquid forte hi ex libro Gratiani (quẽ Decretũ appellant) consequi poterunt, sed non est incognitum quantum illius libri nutet auctoritas, q̃ etiam perplexo ordine conscriptus sit: qui tã vt sit optime digestus, & totus aureus, certe multa sunt in eo posteriorum Pontificum constitutionibus immutata, & correcta, multa nouiter inducta, de quib. uerbũ in eo nullum inueniat: & si omnia ibi sint, fusius tamẽ inueniuntur pertracta ta, quã vt his qui expeditam quandã discendi uiã sequi capiunt, conueniãt, quod quidẽ libri ipsius magnitudo satis aperte ostẽdit. Sed neq; Hostiẽsis sũma hos meo iudicio multũ adiuuare poterit, nec. n. liber ille ab auctore ad eum vsum, de quo nobis nũc est institutus sermo, editus fuit, sed scripsit egregius ille vir non minus consummatis viris, q̃ tyronibus, neque vt suo libro elementa Iuris Canonici complecteretur, sed vt oĩa, q̃ vsque ad tempora sua in iure tam pontificio, q̃ Cæsareo, a quibusuis interpretibus quantumuis ardua, vel ambigua cõscripta essent, in librum suũ congereret, quod satis perspicuè ex operis ipsius procemio liquere potest, vbi id ipsum auctor clarissimè testatur. Et proculdubio, si omnia, quæ in illo libro congessit, numerentur, plura sunt quam ea, quæ tribus ipsis Iuris Canonici libris continentur. Accedat, quod illius lectio non potest non esse periculi plenissima, si quidem constat Hostiensem antea scripsisse, q̃ Bonificii, Clementis, nonnullorumq;

[illegible] sit licet necessarium.

Aulici ecclesiastica dignitate insigniti.

Generalis terminorũ cognitio ad iuuat uolentes profiteri Ius Canonicum.

Decretũ Gratiani.

Hostiẽsis sũma nõ est scripta solis tyronibus.

Grãditer est liber Sũma Hostiensis, q̃ oẽs Canonũ libri.

Lectio sũma Host.

lorumq. aliorũ Põtificum cõstitutiones promulgarent ac velut Citharedus, q̃tũuis peritissimus, si ea Cithara, ĩ qua plures principaliores fides cõfractæ fuerint, pulsãda sit, nullum suauẽ concentum reddere poterit, sed obstrepet verius, q̃ personet, sic vir ille insignis, cui scribendum fuit multo antea, q̃ bona pars librorum illius iuris, q̃d in terpretabitur, esset in lucẽ edita, non potuit non multa dicere, q̃ aliter, atque ipse putauerit, hodie statuta comperiuntur. Ponit quidem ipse, q̃d maxime iuri, & æquitati pro tpe consentaneum sibi videretur, scriptis suis mandare, quid posteriores Pontifices constituturi essent, diuinare non potuit. Quod itẽ & de aliis pluribus dici potest sed demus, illum scripsisse nudiustertius, q̃s obsecro oĩum rerum rudis ad Ius Canonicum perdiscedum accedens, summãq. Hostiensis legendam assumens, primum quidem tam grandis libri machina non terreatur, atq; inde legendo operi incumbẽs ob tã multiplices (vt vocant) allegationes, ob tã uarias antiquissimorum doctorũ, quas recenset opiniones, ob tam multas quæstiones, non adeo se multiplicium rerum mole grauatũ sentiat, vt in ipso statim limine (vt dicebat Imperator) desertor fiat studiorum, aut aliter, q̃ cum labore maximo sero eo perueniat, quo leuiore, & simplici via ductus citius cum maiore et profectu peruenire potuisset? Alẽda profecto primo tpe sunt ingenia, atque indulgentia quadam nutrienda, non asperiorum tractatu rerum atterenda, aut difficultate numerosæ, atq. pplexæ institutionis deterrenda. Et sane si Hostiẽsis liber hmõi putetur, qui aliquem institutionib. ullis locum non relinquat, iã & Iustiniani institutiones frustra mẽbranas occupabunt si quidem & Placẽtinus & Azo, aliique nonnuli in ius ciuile Summas dicam (audacter) elegantius, quam in ius Pontificium Hostiensis, cõscripserunt. Q̃d si neq. Placentinus, nec Azo, nec alius q̃s q̃ ita scripsit, vt Cæsareæ institutiones hodie superfluę existimari debeant, neq. istorum libris ad ius ciuile paratus ingressus, sed per eas tñ ad illud primus nobis aditur patet, cur itẽ, & de institutionib. Iuris Canonici existimari non debeat, nõ satis q̃dem pspicere possum, deniq. ut ea, q̃ Hostiensis, & alii similes scripta reliquerunt per oẽs numeros penitus cognoscere ad summum scientię necessarium est, ita incipiẽtib. quędam breuius, ac simplicius tradi magis conuenit. Sed puto iis, qui metã contigerint, & in iure isto Pontificio ita progressi sunt, vt vix illis supersit, in quo proficere vlterius valeant in hoc libro nr̃o iudicando perinde accidere, atq. si quis arduũ, ac præruptum iter ingressus emenso longo spatio, terminum tñ tandem contigerit. Nã si ad eundem locum expeditiorem quandam viam ei quis polliceatur, aspernetur, tum quod ei q̃ ad metam peruenerit, q̃q̃ cum labore, nulla noua, qua illam ingredi oporteat, via necessaria est, tum etiã quod uix æquo aĩo pati põt, alios breui, ac quasi nullo labore eo peruolare, quo, vt ipse pertingeret, multũ insudauit, ac multos menses cõsumpsit. Cuius rei ex eo cõiecturam facio, q̃p pauci ij, qui institutum nostrum non perinde mihi probare interdum videntur, hi ferme hmõi sunt, quib libri huius nostri usus minime videatur necessarius, & qui didicisse malunt, q̃ discere. Quamq̃ non desunt multi seniores, docti etiam, ac graues uiri, qui rem hanc mirum in modũ collaudent, atq. amplectant, horum ego tam multos in præsentia proferre possem, vt uel nuda illorum nomina vtramque paginam facere possint. Vt tñ vnusquisque de re tota possit exploratius iudicare, placuit breuissimum compendium, & prima totius operis lineamenta edere, ac quasi Apellis tabulam in publico proponere: obtestorq. eos, qui lecturi sunt (si quis tñ hæc quoque,) vt si qua sunt, quæ aut praue posita iudicet, aut quæ quaque rõne illis nõ probentur, mihi ante editionem nota facere minime grauentur, a quib. tñ abest, vt aliquid mihi detractum putem, vt hoc ipsũ maximi beneficii loco sim repositurus. Neque. n. ego is sum, qui ei, qui in scriptis meis aliquid desiderauerit, uel reprehenderit inimicitias denunciare velim, cuius enim esset hoc intemperantiæ, aut qui obtineri id põt, vt hoĩes etiam quę non probent, laudent? immo hæc reprehensio non solum sine offensione, verum etiã accidit cum gratia ita. n. se res habet, vt qui alterius librum corrigere conatur, si quid affert, q̃p in rem sit, gratia sit ei habenda, sin autem, vt eius saltem sedulitatem amare debeas.

Periculosa & q̃uã obrem.

A principio alẽda sunt ingenia nõ atterenda.

Malunt hoĩes didicisse, q̃ discere.

Nõ tñ ut quis surripiat.

Gratia sunt ei agenda q̃ alienũ librũ conatur emendare.

FINIS LIBRI TERTII.

DE COMPARATIONE IVRIS PONTIFICII ET CAESAREI. ET VTRIVSQVE INTERPRETANDI RATIONE.

Prælectio in Rubricam ext. de Testamentis.

IO. PAVLO LANCELOTTO
I. C. PERVSINO AVCTORE.

VENETIIS, MDCVI.

Apud Petrum Mariam Bertanum.

ILLVSTRISSIMIS ET ERVDITISSIMIS HENRICO, ET CAMILLO GAIETANVS FRATRIBVS.

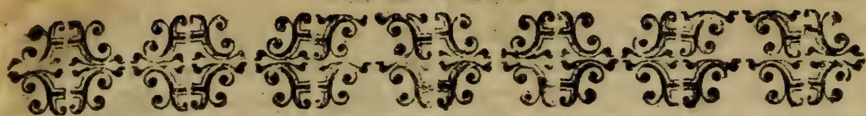
Ioan. Paulus Lancelottus I. C. Perusinus. S. D.

DVm post peractum fæliciſſimè curſum ſtudiorum veſtrorum reditum in patriam paratis, quã magnum in hac noſtra Peruſina Academia veſtri deſiderium ſitis relicturi, cum argumentis multis, tum ex eo facile potuimus conijcere, quod quam primum eſt id auditum, bona pars iuris ſtudioſorum, qui non omnino prima initia vrgebant, ſed qualeſcunque in iure progreſſus fecerant, vos quaſi duces quoſdam ſecuti, in album Iuriſconſultorum referri ſe, atque adſcribi, iurauerunt, vobis hinc diſcedentibus & ipſi euolaturi. Quis enim non torqueatur, qui diu ſuauiſſima veſtra, atque omni genere virtutum, ac leporum refertiſſima conſuetudine frui ſolitus, intelligat ſibi in poſterum tanta veſtra humanitate, & tanta comitate, demum tam illuſtri bonitatis, & prudentię ad imitandum propoſito exemplari eſſe carendum? At illi hinc diſcedentes quoquo ſaltem modo deſideriũ fruſtrantur ſuum. Nobis autem interpretibus quid erit agendum, quib. neque hinc commigrare licet, & nihilominus diſceſſus veſter eſt ægerrime ferendus, verendumque eſt etiam, ne magnorum præſtantiſſimorumque virorum (quibus Romana curia abundat) cõſuetudine implicitis vobis, tenuiores, inelegantioreſque abſentes amici, vel inuitis, ex animo penitus effluant, quanam ratione iacturæ huic noſtræ occurramus? Cæteri quid acturi ſint, neſcio. Ego quidem (quando aliter conceptam ex diſceſſu veſtro animi moleſtiam excutere non licet) eos nũc mihi imitandos eſſe ſtatui, qui aliquo ſibi neceſſitudinis uinculo coniunctis longam peregrinationem adornantibus imagunculam, vel anulũ vel quid his ſimile proficiſcentibus largiuntur, quo largientium memoriam diutius abfuturi retinere, ac conſeruare ualeant, ſitque inter eos mutui (vt Poeta inquit) amoris monumentũ, ac pignus. Id autem erit huiuſmodi quod & vobis & mihi maxime congruere exiſtimaui, nempe libellus De comparatione utriuſque iuris, quo nos hoc anno noſtris interpretationibus præluſimus, iuſque ipſum Pontificium Cæſareo lõge

præ-

præſtare oſtendimus. Conuenit autem id (quidquid eſt munuſculi) vobis quam maxime, non modo quòd eius iuris fueritis ſemper ſtudioſiſſimi, peritiſſimique nunc habeamini, verum etiam quod id ipſum per Bonifacium octauum gentilem veſtrum Pontificem Maximum, maximũ incrementum receperit, cum illud rude, atque inchoatum tantum antea vndique prope abſolutum, Sexti (vt appellamus) editione reddiderit. Mihi vero, & idipſum congruit, quod in eo iure interpretando ætatem conſumpſi ferè omnem, viamque eius capeſcendi expeditiorem poſteris aliquando reddidi. Accipietis igitur lucubrationem noſtram quaſi exignam quandam Iuris canonici imaginem, rudi tamen manu depictam, quam ego ſi propriis coloribus effingere, & ad viuum reddere potuiſſem, nihil dubito quin (quod Plato de virtute dicere ſolebat) mirabiles ſui amores apud ſtudioſes omnes excitaret. Sed qualemcumque illã accipietis tanquam noſtræ in vos teſtem obſeruantiæ, non vt eam ab inuidorum obtrectationibus (vt vulgo ſcriptores ſuis patronis efflagitare conſueuerunt) auctoritate veſtra tueamini, neque enim ita ſcripta eſt vt inuidiam apud quemquam excitare debeat, & qui aduerſus inuidos, detractoreſque ſe præmuniunt, ij videntur mihi eodem tempore de ſe ſentire glorioſè ac ſuperbè, de cęteris prauè, ac malignè. Tum is ego sũ ſanè, qui illorum ſcriptis ſoleam admodum inuidere, qui plurimos habent inuidos, inuidiamque ipſam illis vehementer inuideo, atque vt in hominibus ſenectutem, ita in ſcriptoribus inuidiam optatiſſimum malum appellare conſueui. Nam, etſi ea per ſe praua eſt, ac deteſtanda, eſt tamen teſtis virtutis, nec niſi ſumma petere conſueuit, à ſummitate autem noſtra tam procul abeſt lucubratio, quam ad eam accedit propè veſtra in me beneuolentia, meaque in uos viciſſim obſeruantia, quarum vtraque ita iam peruenit ad ſummum, vt incrementum recipere nõ poſſit, vtraque vos eo auditores habuiſſe glorior clariſſimos, ita vos contra doctorem audiuiſſe me non omnino obſcurum recordari ne dedignemini. Peruſiæ. Id. Maij 1573.

DE COMPARATIONE IVRIS Pontificij, & Cæsarei vtriusque interpretandi ratione.

IOAN. PAVLO LANCELOTTO.

LEges omnes, ac iura omnia in dirigendis humanis actionibus ad bene, beateque viuendum, non aliter se habent, quam habenæ, fræna, & calcaria ad incitandos, et moderandos gressus, & cursus equorum, vnde cum lex iubet alieno abstinere, ab iniuria temperare, neminem denique hominem lędere, cōtrafaciemtibusque pęnas addit nobis ac cupiditatibus nostris, quasi fræna quædam inijcit, & habenis premit, flagellisque coercet. Cum vero honesta iubet, atque ad ea præmiis nos allicit, naturæ humanæ ad bonitatem stimulos addit, & calcaria subdit, demum cum quædam benignè indulget, permittit, vel tolerat, habenas laxat. Sed tamen tam cohibendo, quam incitando, quam etiam indulgendo ad vnicum tantum, ac certum finem genus humanum dirigit, nempè ad bene, beateque viuendum.

Erga homines qualiter se habeant leges.

Sed illud mirum accidit hac in re, nam cum humana mens vna sit, vnus tantum sit humanus intellectus, vna demum generis humani natura, cui moderantur leges, vniformes & illas esse oportuit, & decuit, cum tamen interea multæ sint, tam varia, tam contraria vni homini præcipientes, vt speciem interdū nobis referant plurium insessorum eūdem equum in varia, ac diuersa eodem tempore agentium, & distrahentium, ita ut quo tempore hic calcaria admouet, eodem etiam ille habenas contrahat: alius in gyrū vertat; quo nihil uidetur fieri excogitari ve potuisse incongruentius, & absurdius. Nam cum leges nobis dominentur, certè vel Euangelica veritate admonente duobus dominis diuersa, immo contraria iubentibus obtemperare, non magis possumus, quam equus eodem tempore cursum arripere, sistere, ac circumduci. Huius rei exempla sunt in promptu, nam vt omittamus magnam inter ius naturale, & gentium diuersitatem, quæ nemini nota non est, quam magna est diuersitas inter ius Pontificium, & Cæsareum quibus duobus vniuersa ferme Christiana respublica regitur? quam multa vtroque iure statim municipalibus legib. quotidie immutātur? Ecce ius ciuile, vt sit licitū finis, induxit vsucapiones, & pręscriptiones, quas disposuit procedere, & compleri ēt si possessori mala fides superueniat l. cum notiss. C.

Vna mēs humana vnus intellectus

Leges diuersa ac cōtraria pcipientes

vsucapio quā varie considerantur

e de

de pręſcrip.30.vel 40.ann. At ius canonicũ inhibet omnino pręſcriptiones ſcientia rei alienæ,&ſic mala fide ſuperueniente,c.vigilanti,& cap. fin.de præſcrip.c.poſſeſſor,de re iud.in 6.idq.(vt quidam ſcrupuloſiores uolunt)etiam ſi completa præſcriptione mala fides ſuperueniat, Bald. in Authen. Ad hæc C.de vſu. Ius vero gentiũ hunc per pręſcriptionẽ dominia quærendi modum non agnouit,iure vero naturali nec dominiaq. dem ipſa erant cognita,cũ omnia communia tunc eſſent, l.ex hoc iure. ff.de iuſt.& iu. Eadem apparet iurium diuerſitas in matrimoniis cõtrahẽdis. Nam iure quidem naturali Primæuo vel quælibet maris fæminæ cõiunctio pro matrimonio haberi poterit,inſti.de iur.natur.gent. & ciuili. in prin. Ius gẽtiũ ſtrictius circa eam rem egit,vetuit.n.certas perſonas cõiungi, & coniunctas inceſti crimine dãnauit, l.quod ſeruus.ff.de cond. ob.cauſ. Adhuc ſtrictius ius ciuile,quod alias nuptias præter eas,quæ erant iure gentium prohibitę, illicitas declarauit,Auth.de inceſt. nupt.p tot.ſtrictiſſime oĩum ius canonicum, quod prohibitiones nuptiarum fuſius,quam gentium,vel ciuile extendit, extr.de conſang.& affin.per tot. Sunt & in ea re etiam regionum conſuetudines,quę ab his quæ a iure, vel Cæſareo,vel Põtificio traduntur, interdum recedunt, c.1.de ſponſ. & c.1.vbi Doctor.de cogn.ſpi. Sexcenta adduci poſſunt huiuſmodi exẽpla,in quibus iura naturæ cum iure gentium pugnant. Item ciuilia a Pontificis diſſident,& a iure gentium. Quinimmo ſæpe ius ipſum ciuile vel ipſum ius Pontificium ſibi minime videntur conſtare, & in vna eademque re diuerſa ſtatuere deprehenduntur. Quod quidem qui iura tenent præſcriptionum, & matrimoniorum inficiari non poſſunt, cum circa ea idem ius diuerſa ſanciat,fac.c.non debet de cõſang.& affi.C.de præſcrip.longi tẽporis per tot.& C.de præſcrip.30.vel 40.ann. per tot. Vnde nihil videri poteſt homine ipſo miſerius,qui cum his legibus parere teneatur,eodem tempore tam varia diſtrahitur,& ab explicãdis certa ratione negotiis,ac rebus certa uia pertractandis,ad quas uno iure vrgetur,atque impellitur,alio iure retrahatur,ac diuellatur, non ſecus atque ſi equus eodem tempore calcaribus vrgeatur, frenis cohibeatur,habenis circumuoluatur.

Matrimoniorũ materia quã varie conſiderata.

Sed hęc oĩs admiratio facile ceſſauit,ſi ſcierimus nihil mali poſiũt in rebus eſſe,ſed tantum in earum vſu,vnde veluti ſi inſeſſor recte calcaribus,atq. habenis vti ſciat,facillime,atque feliciſſime longa,atque aſpera itinera conficiet,contraque ſi neſciat,nihil vel in patenti planicie,pgredietur. Sic ſi horum variorum iurium originem, naturã, tempus,locum, finem,bene quis habeat cognitum,ita iis utetur,vt magna ex eis ad bene beateque viuendũ ſibi prouenire adiumẽta ſentiat. Quæ res vt clarius appareat,pauca ad rem pertinẽtia de hominis natura, ac variis qualitatib. percurramus. Atque interim vos auditores optimi, q̃ mihi hactenus præſtitiſtis in audiendo attẽtionẽ, eandem etiam in poſterum accõmodate, res enim nec vulgaris eſt,& a nobis ea diligẽtia tractabitur,vt hic nobis penitus diſſoluatur,eloquentiam tamen,aut linguæ candorẽ nemo a no

Mali nil in rebus, ſed in uſu.

bis

bis expectet hoc tempore,quemadmodũ.n. in sacra Deo virgine fucus, ac cincinni proculdubio vituperãdi essent, ita in Canonista veneres in oratione aucupari, & lauticias vocum affectare vitio vertendum esset. permittamus nos hæc leuiorum quarundam rerũ doctoribus, & nam & mollis incessus, & ludibundi oculi histrionem quidem, ac saltatorẽ valde decent: grauem ciuem, ac patritium non decent. nec idem ornatus esse debet matronæ, qui puellæ, nec eadem canonistarum, quæ oratorum, vel historicorum esse debet oratio, immo magnopere cauendum est nobis interpretibus, nedum eloquentes, ac Latini haberi volumus, vel alio interprete, indigeamus, vel auditor orõne, quasi calamistrata illectus ita in ea demoretur, vnde rerum grauissimarũ medulam non pertingat, ac peruadat, & cum canones ipsi, quos interpretemur, crassiore quodã dicendi genere conscripti sint, indecens profecto esset interpretem ipsorum canonum ob affectatam in dicendo elegantiam magis indigere interpretatione, quam ipsos canones, quos interpreteris, vt omittamus interea, quod & si omnino cessaret obscuritas, minime tamen decet eum, qui famulatur nitidiore, ac splendidiore pallio indui, quam ipsum dominum. Sed iam ad propositæ quæstionis solutionem accedamus- *Canonista an sit affectare eloquentiã*

Iuris interpretibus cauẽda affectatio linguæ politioris.

Homo cuius solius causa omnes mundi leges institutæ sunt, ac promulgatæ, considerari potest quinque modis. Primo considerari potest in suo tantum genere, id est, vt animal, ac creatura sensibilis, non tamẽ rationalis. Secundo in sua specie, id est, vt homo, & ratione pollens. Tertio tamquam subditus Romano Imperio. Quarto tamquam subditus sedi Apostolicæ. Vltimo considerari potest tãquã ciuis, & municeps cuiusque ciuitatis, puta Bononiensis, Perusinus. Quẽadmodũ autem varijs modis consideratur, ita etiã varijs iurium, vel legum speciebus vtitur. Nam si consideretur in suo tantum genere, hoc est, nõ vt homo, & rationalis creatura, sed vt animal, & creatura sensibilis, eo iure vtitur quod naturale appellamus, & quod natura omnia animalia docuit, vnde marem fœminæ coniungi, liberos procreare, educare, dicitur homo facere iure naturali dictante, quòd hæc omnia non magis homines natura docuerit, quam cætera animantia. Videamus etenim (inquit tex.) cætera quoque animalia istius iuris perita censeri, insti. de iure nat. gẽt. & ciuili, in prin. Sed consideratus homo in sua specie, & tamquam homo, vtitur iure, qđ gẽtiũ appellamus, propterea quod est cõe oĩum populorum. §. singulorum. insti. de rerum diu. l. omnes populi, ff. de iust. & iu. quo iure inductũ est, vt fidẽ seruemus, pacta non frangamus, vt Deos, Patriam, Parentes obseruemus, & colamus, l. 1. ff. de pact. l. 1. ff. & de const. pecu. l. vt vim. ff. de iust. & iu. quæ gerere nulli animantium cæterorum natura concessit, sed soli homini Si consideretur homo, ut subditus Romano Imperio, utitur iure ciuili Romanorum, quod hodie cõe appellamus, §. ius autem, insti. de iur. nat. gẽ. & ciuil. l. C. de sum. tri. & fi. cast. Si cõsideret vt subditus Ecclesię Ro. utitur iure Põtificio, siue canonico. Si cõsideret, ut ciuis cuiusuis ciuitatis, puta Bononiẽsis, Perusinus, vtit pro- *Homo quinq; modis cõsiderari potest.* *Homo varie consideratus varijs legibus vtitur.*

prijs statutis Bononien. & Perusinis, vel alterius ciuitatis, vel loci.

Iurium cunctorum finis vnus cōseruatio. Porro horum quinque iurium licet inter se diuersorum vnus est, finis variari tamen videtur propter varias qualitates, re aūt ipsa vnus est, est aūt is, Conseruatio. finis iuris naturalis, quod conuenit homini in suo tātum genere considerato, est conseruatio ipsius generis, nam maris & fœminæ coniunctio, filiorum procreatio, educatio, quæ omnia iure naturali sunt inducta, nullum alium habent finem, nisi generis ipsius conseruationē, & perpetuationem, quod genus his medijs efficitur immortale, & propterea pulchre tex. in Auth. de nup. in princ. inquit, Ex filiorum procreatione renouata genera manent, & matrimoniū artificiosè immortalitatem introducit. Iuris gentium, quod homini competit, non simpliciter tamquam animali, & creaturæ sensibili, sed tāquam homini, & rationali creaturæ, finis est eadem conseruatio, sed non tam generis, quā quatenus illa est rationis particeps, & ab alijs speciebus differt? vnde conuētiones, contractus, & alia iure gentium inducta, quorum præter hominē animantia cætera sunt expertia, ratione suadente, & humanis necessitatibus cogentibus fuerunt inducta ad conseruationem societatis humanę in quibus etsi quædam sint per quæ prima facie potius videatur destrui humana species, quam conseruari, vt sunt bella, captiuitates, seruitutes, nihilominus si consideretur homo, vt ratione pollens, & cum ratione viuens, & non tanquam corporaliter, & sensibiliter tantum viuens, vt pecora, & bruta, etiam bella, captiuitates, & seruitutes tamquam probabili, vel necessaria ratione inductæ conseruant rationalem hanc creaturam, nec enim alia ratione permissa sunt bella, nisi vt quiete viuere possimus in pace. Finis vero iuris ciuilis est, vt hominem conseruet, quatenus est aīal politicū, dirigitque eius actiones ad beatę viuendum in rep. in certo numero hoīum certæ rationis, vel certi loci. Siue hoc sit ius ciuile Romanorū, siue alterius cuiuscunque ciuitatis. Itaque ciuilis iuiris finis est ciuilis quædam amicitia, quod præclare admodū vt omnia explicat Arist. li. 1. Eth. secūdū quē nihil est aliud Ius, quam ordinatio ciuilis societatis. Nec. n. aliud est ciuitas, quam multitudo hominum collecta ad statū rerū suarum tuendum per se sufficiens, quæ legum consensu est vitæque coniuncta, vt diserte explicat Agricola de Dialect. inuentione. c. 5. Pontificii vero iuris finis est multo quam aliorum excellentior, cōseruat. n. hominem, quatenus est Christianus, & quatenus vitā aliā, & æternam sperat, nec humanam spectat solum amicitiam, sed ēt cælestem, nō Romanæ, Venetæ, vel alterius ciuitatis, sed cæli nos facit ciues. demum non hominum solum nos amicos facit, sed Dei iuxta id, quod in sacris litteris habetur, Non habemus hic ciuitatem permanentem, sed aliā futuram inquirimus. Ius aūt hoc Pontificium cæterorum omnium iurium fines, vel qualitates potius amplectitur quidē, sed ita, vt interim æternæ saluti dispēdiū afferri non patiatur. Quod ita discurrendo facile demonstratur. Finis iuris naturalis primæui est generis ipsius conseruatio, & ea propter, vel quælibet maris, & fœminæ coniunctio est eo iure permissa, immo

Matrimonium cōciliat immortalitatem generis.

Bella et & serui tutes homines in sua specie conseruant, & qua ratione.

Ius ciuile secundū Arist. ordinatio ciuilis societatis

Iuris Pōtificij finis excellētior cæteris

Quoniā modo ius canonicū fines cæterorū iuriū amplectatur

immo inducta, huic quidem fini minime aduersatur ius Canonicũ, immo amplectit, vt apparet, vt ex his, quæ de matrimonijs dicto iure traduntur. Sed cũ æquè genus ipsum humanum conseruet, si coeant hoĩes certis legibus ac si nullis, & concubitu vago, cum promiscuus coitus, & indistinctus puta ascendentium, & descendentiũ impediat æternæ beatitudinis finẽ, recessit ab hac (vt sic loquar) indistinctione ius Pontificiũ adhæsitq; legi diuinę, & certas huic coniunctioni leges posuit, per quas generis conseruatio, & iuri naturalis finis non impeditur. Ius gentium permisit bella & quasi necessitate vrgente suo tempore indistincte legitima esse statuit, sed quia iniustam causam belli gerando tueri æternæ beatitudini aduersatur. Ius canonicum nulla bella permisit, nisi quæ iusta essent, puta contra infideles, contra hæreticos, contra quoscunq; cõtumaciter rebelles, not. in c. sicut 3. de iureiu. Ecce, quod ius Pontificiũ non simpliciter a iure gentium recedit, sed solum in quantum illud æternæ beatitudini aduersatur, non ergo quærit ius canonicum speciem humanam destruere, sed potius, perpetuo, & immortaliter conseruare, vnde conuentiones honestas, & cætera iure gentium inducta amplectitur, nisi æternæ saluti sint aduersa, c. 1. & per totũ de pact. iuri ciuili cordi est, ne lites fiant immortales, quia sic nimirum forensibus iurgijs vexatur resp. l. properandum. C. de iud. Sed cũ dñm tam breui tẽporis fluxu fraudari dominio rerum suarum esse, non solum iniquum, sed etiam æternæ ipsius possidentis saluti contrarium, recessit in eo ius canonicũ, & vt causæ iustitiæ complementum sortiantur, noluit instantiam certis terminis pręfiniri, sed tamen interea amplexum est breuitatem litiũ, ideoque gratia citius earum expediendarum expeditiorem, faciliorem que procedendi modum adinuenit, quam ipsum ius ciuile pręscribat, Cle. dispendiosam. de iud. cle. sępe de verb. sign. ius ciuile, vt sit litium finis, inuenit vsucapiones, & pręscriptiones; easdem approbauit ius canonicum, nisi inquantum æterne saluti sint contrarię, quod tunc accidit cum possessioni mala fides additur socia, c. fi. de pręscr. c. possessor. de re, iu. in 6. iure ciuili ad detegenda crimina regulariter per inquisitionem procedi non potest. l. 2. §. publico, ff. de adul. Abb. & alij. in Rubric. de iud. sed cum hoc nihil aliud sit, quam criminibus latibula fabricare, & in ęternę salutis dispendium manifeste vergat, iure canonico indistincte permissum est, vt possit per inquisitionem procedi. glo. & Doc. in c. infames. 6. q. 1. retectis enim delictis, quasi ęgritudine patefacta, magis in promptu sunt remedia quę ad sanitatem, hoc est ęternam beatitudinem perducunt, eodem fonte manat, quod omnia statuta, & consuetudines, quæ sunt peccati nutritiuæ, improbat ius canonicum, nec eo iure subsistunt habetur in c. cum Ecclesia S. Mariæ. de const. Hinc facile tria colligi possunt, quod horum iurium finis non sunt contrarij, sed vnus alium adiuuat potius, & quod ius canonicum omnes amplexũ est, & redigendo ad normam Christianæ religionis perficit. Secundũ quod non satis iusta est querela existimantium, & dolentium eodem tempore ubi

Cõseruatio generis per ius Canonicũ cũ iure naturali.

Bella per ius canonicũ cũ iure gentium.

Litium breuitas per ius canonicum cũ iure ciuili.

Vsucaptiones per ius canonicũ.

Inquisitio per ius canonicum.

Iuriũ fines non cõtrarij.

Finis iuris canonici per fiet fines aliorum iurium.

contra præcipit. Tertio claret, quanto cæteris iurib. antecellit ius canonicum, nimium, quantũ æternum commodum temporali, infinitum finito, cęlum terris, amicitia cęlestis, humanæ: vnde non satis interdũ admirari possum, quid sit, quod cum nostrum ius istud Pontificium cęteris omnibus longe antecellat, iuuenes tamen non modo in hac nostra Perusina Academia, sed etiam in cæteris totius Italiæ ei, & rari, & breuissimi temporis spacio dent operam: nam pauci qui iuri Pontificio dãt operã, id ẽt ita efficiunt, vt potius tamquam de Nilo canes delibare, quam haurire, & sitim explere velle videantur: at in iure ciuili, perdiscẽdo nihil se consecuturos putant, nisi insenuerint, & totos septem annos, atq; interdum plures consumpserintq: cum ius Pontificium Cæsareo præstet non modo supradictis; verum ẽt alijs nominibus multis. Et quoniã res, & locus postulant, & tẽpus patitur, & vobis quantum ex silentio vestro, & attẽtione conijcere mihi licet hæc a nobis instituta oratio, & disputatio, non est omnino ingrata, percurramus ẽt breuiter originem primũ vtriusque iuris, secundo materiã, demũ decidendi prudentiam, & sãctitatem; ita enim adhuc clarius quãtũ alterũ alteri præstet intelligemus.

Ius canonicum raros habet audito-res.

Origo iuris ciuilis & iuris canonici

Origo iuris ciuilis est in promptu: sumpsit enim initium a legibus quibusdam curiatis, & legibus duodecim tabularum, edictis prætorum, Imperatorumque constitutionibus, vt late traditur in l. 2. ff. de orig. iu. at ius Pontificium non ab homine aliquo, sed a lege ipsa diuina fluxit. cap. qualiter. el 2. de accusa. & per Abb. & alios in capi. 1. de transslat. Episc. non Senatus Romanus, sed sanctissimi viri ex vniuerso orbe ad celebranda. Oecumenica concilia ductu sancti spiritus congregati condiderunt. c. canones D. xv. demum ei Romanus Põtifex, & Vicarius Iesu Christi incrementum dedit, vt traditur prolixe D. xix. D. xv. D. xxj. qui tantum dicitur præstare Romano Imperatori quantum spiritus carni, & Sol ipse Lunæ, vt habetur in c. solitæ. de maio. & obed. & in c. per venerabilem. qui fil. sint leg.

Materia iuris ciuilis.

Materiã, atque rerum, quæ tractantur naturam, ac magnitudinem si spectemus vtriusque iuris, non magis ab auro ferrũ, & (vt inquit Poeta) a cupressis viburna distant, quã a iure Pontificio Cęsareũ: agit enim ius ciuile fere semper de rebus priuatorũ exilibus, ac modicis, vti, liceat ne religare funes arboribus in ripa natis, §. riparũ, insti. de re. diui. an liceat piscatori in littore, siccare retia. §. littorũ, d. titulo. an ficedula, vel alia auicula capta in alieno fundo sit capiẽtis. §. fere: quæ sit apũ, colũbarũ, anserum, pauonum natura. §. pauonũ, §. gallinarũ: an emplastrum factũ alienis medicamẽtis sit facientis, §. cũ ex aliena: an is, cui relictus est vsus possit vti oleribus, pomis, stramẽtis: itẽ an possit vti pecoribus ad stercorandũ agrum, institu. de vsu & habi. Nec credantur hæc, & his similia institutionibus Iustiniani tm̃ cõtineri, quibus res quædam tenuiores, quasi iuris ipsius prima elementa ad inuitãdos, & alliciendos rudiũ adolescẽtiũ animos, & ingenia continentur, nã eius farinæ rebus & digestorum libri pleni sunt; quib. tamen nõ prouectiores modo scholares, verũ etiã

nullus

nullus iuris peritorum non assidue vtitur, hinc apud Vlpianum, vt chartis legatis libri debeantur, & an libris legatis debeantur ēt libri non mal leati. l. librorum. ff. de l. 3. an lignis legatis, carbones, & nuclei oliuarum debeantur; item an titiones, & sulfurata contineantur. l. ligni ff. de leg. 3. Vino legato an veniat acetū. l. 1. ff. de vin. tri. & oleo leg. item an debeantur cū amphoris l. 4. §. 2. d. titulo; an cui dulcia legata sunt, debeat habere ficus. l. fi. ff. de vin. trit. & ol. le. an scopae, & perticae, quib. araneę in domo deterguntur; & vas in quo sapa coquitur sint instrm fundi. l. quaesitū. ff. de fund. instr. An fullo teneatur, si vestimenta mures roserint. l. item quaeritur. §. si fullo. ff. loca. Quis sit optimus coquus. l. si quid. in fi. ff. de aedil. edict. an sit sanus cui dēs abest. l. cui dens, an & qui maxillam alterā maiorē, aut eminentes oculos, & cui os oleat, l. qui clauū, an & qui in lecto sōno, vinoque sepultus, aut ēt pigritia surgendi vrinā faciat. l. quaeritur. §. puerperam oībus. ff. de aedil. edict. quid iuris sit, si mulio mulū plus iusto onerauerit, in l. si seruus, §. sed & malum. ff. ad l. Aqui. quid itē si mulio impetum mularum retinere non potuerit. l. idem iuris. §. 1. d. tit. quid item si boues, aut arietes cornibus se inuicē lacessunt. l. 1. §. cum arietes. ff. si quad. paup. fe. di. qua paena puniendus qui canem irritauit. l. itē Mela. §. item & cum eo. ff. ad l. Aquil. At sicubi causa paulo maioris ponderis incurrerit, veluti si sit petenda haereditas, tunc vero quasi de maximis rebus sit controuersia, senatum, ac fere totum populum cognitorem aduocant, & eas Centumuirales causas appellant. l. item veniunt. §. ait senatus. ff. de peti. haere. l. sed & si lege. §. 1. ff. peti. haer. quod a centum uiris huiusmodi causę sint terminandae, quod satis luculentum argumentum est quam parum graues causae iure ciuili tractentur, Neq; tñ ego inficior, haec esse huiusmodi, quae in recte instituta Repub. ignorari non debeant, quemadmodum & alia multa, quae longe sunt tenuiora: sed quod cōparatione eorū quae iure Canonico comprehenduntur valde sint exilia, & quae magna ingenia diu detinere non debeant; cū iure Pontificio ea potissimum cōprehendantur, & tradantur, quae maiora prope videantur cogitatione ipsa humana. Primum. n. ius canonicū tractatū complectitur omniū sacramentorum abstrusum, & longe grauissimū, Christianis hoībus cognitu apprime necessariū, de quibus in vniuerso iure ciuili nec verbū inuenias itē quanta sit uis atq; efficacia iuramenti, docet ius Canonicū; quis sit Ecclesiasticarum censurarum vsus, docet ius Canonicū; quatenus vota nos ligent, docet ius canonicum, denique quaecumque sunt ardua iure canonico explicantur. ibi reperies vtrum imperium sit immediate a Deo, an ab Ecclesia, vt in cap. per venerabilem, qui fil. sint legit. & in c. solitae, de maio. & obed. an Imperator possit aduersus Rom. Pontificem bellum indicere, in c. sicut. el 3. de iureiu. an Papa possit se subijcere Imperatori, in c. cum Ecclesia S. Mariae, de const. quando succedat in iurisdictionem Imperatoris, in c. quod super, de voto. quando dispenset circa legem diuinam, in d. c. per venerabilem, quando solus dispenset contra constitutionem Concilij, in c. ex parte, de capel. Monach. an ligetur dictis Sanctorum;

Magnitudo, & grauitas rerū contentarū in iure canonico.

rum, an possit in fide nouum articulum inducere, in c.cum Christus, de hæret. deniq. omnia, quę tam ad perpetuam cuiusque beatitudinem pertinet, quam ad fœlicem militantis Ecclesiæ statū spectant, ius canonicum proprio sibi iure vendicat, in quibus & si quædam, vel etiam multa a sacra Theologia accepit, non propterea illa eadem sunt iuris canonici minus propria. Nam vt ad Theologos quidem speculari, ac disputare spectat, sic statuere, decernere, & firmare, quæ ab ipsis euentilata sūt, ad Romanos Pontifices, & sacrosancta concilia, id est, ad auctores, & (vt sic loquar) ad parentes iuris canonici pertinet. Posuimus hoc vsque in tuto (nisi fallimur) ius pontificium Cæsareo præstare non modo ratione finis, sed etiam ratione originis, & materiæ. Videamus postremo loco, si quando idem casus vtriusque iuris censura terminetur, quodnā horum ad scopum iustitiæ, bonitatis, & ęquitatis proprius accedat, & sane ausim affirmare, tanto sanctius, & prudentius iure Pontificio, quā Cæsareo res decidi, ac terminari, vt qua parte iuris ciuilis decisiones a iure canonico dissident, non tam bonum, & æquum, cuius artem profitetur se tradere, quam scelus quodammodo continere videātur, quod quidem collatis circa easdem facti species iuris vtriusque determinationib. satis liquido apparere potest quas licet innumeras adducere possemus, paucis tamen, quæ rem ipsa luculentissime demonstrabunt contenti erimus, imitati Iurisconsultum, in l. si ita vulneratus. §. fi. ff. ad l. Aquil.

Ius Canonicum a sacra Theologia multa mutuatur.

Collatio terminationū iuris Canonici, & ciuilis circa easdē facti species.

Titius humana lapsus fragilitate cum propria cōsanguinea rē habet ex nefario cōcubitu contra parentum vota proles nascitur, videamus quomodo circa hoc factū ius ciuile disponit. deinde quomodo ius canonicū. Ius ciuile prolem hanc vehemēter insectatur, nam horum filios nec naturales nominari permittit, sed hoc tolerari pōt. Iubet hos ab hæreditate paterna esse penitus alienos, & hoc ferendū erit. Iubet alimēta negari: at hoc est immanissimum, quod nec humanus sensus ferre potest [Ex cōplex (inquit) nefario aut incesto, seu damnato liberi nec naturales sunt nominandi oīs substantiæ indigni beneficio, vt nec alantur a patre,] Repeto absurdissimū verbū, [vt nec alantur a patre.] Iubet igitur ius ciuile his filiis a parentib. cōtra ius naturale alimenta denegari, iubet necari, nec. n. aliud est negare alimenta, vel ipso iure ciuili id testificante, quā interficere, l. vel necare, ff. de lib. agno. & qđ grauius est iubet a patre necari, & tamen qui alieno potius quā proprio laborāt vitio pena digni nō erāt ipso iure ciuili fatente. l. lege duodecim tab. C. de natur. lib. Quod si quasi Romulū quendā, vel Cyrū, quos licet expositos ad summam tamē imperii peruenisse testantur historiæ, & hos diuinus fauor adiuuerit, quos tam acerbe ius Cæsareū insectatur, vt nō solū viuant, verū & diuites fiant, an si pater, est, totius patrator sceleris, mutatis fortunæ vicibus, egeat, alendus sit ab eis iure ciuili, videamus alendū esse cōstat. Auth. de incest. nupt. in fi. princi. & hoc non reprehēderim. Sed quanā ratione filius, qui vt ex damnato coitu natus sit, nihil

Auth. ex cōplexu. C. de incest. nup.

Aut. de incep. nup. in princ.

tamen

tamen commisit, quam ob rem puniretur fame, necandũ a patre statuit ius ciuile, patri autem qui auctor est totius sceleris pareit? cur insontes pęnis, noxios beneficiis afficit? At quanto mitius, quanto prudẽtius ius canonicum quod (vt habetur, & legitur in ca. cum haberet, de eo qui duxit in vxore, quam per adult. poll.) vtrumque viuere patitur. Sed ita uiuere, vt in patre delictum impunitũ esse nõ sinat, & in filio effectum nefarię coniunctionis detestari apparet. Viuit quidem pater, & hoc est humanitatis, & pietatis, & quadam in humanam fragilitatem indulgentia. arctissimæ pęnitentię subditur pater est iustitię, quę delicta impunita minime derelinquere debet, est prudentię, & charitatis, vt & ipse ad frugem melioris vitæ reuertatur, & exemplo suo arctissimę pœnitentiæ subditus, cæteros abstinere, & innocentes esse doceat, viuit filius nec a patre necãdus, vt statuit ius ciuile, sed alendus, quia nihil peccauit. d. l. inge. 12. tab. non numeratur inter libros, sed paternæ substantiæ alimentis exceptis est penitus expers, vt decus matrimonii seruetur, & vt parentes in huiusmodi filiis seuerius puniantur, dum eos non solum a paterna substantia alienos, verum etiam omnibus honoribus, & priuilegiis exutos intuẽtur, vnde si hęc diligenter expendantur, quis dubitet iuris canonici prudentiam iuri ciuili longe anteponi oportere.

Aliud rursus præbet nobis humana fragilitas eiusdem farinę exemplum. Pater filiam domi suæ, vel etiam generi cum adultero cubantem deprehendit, Ius quidem Cæsareum permisit, vt in ipsa deprehensione propriam filiam pater interficiat, propriis visceribus arma inferat. l. quod ait. ff. de adult. etiam si forte sit prægnans. Bar. in l. Imperator. ff. de stat. hom. Felin. in cap. si vero, de sentent. excommu. Quid pot est inhumanius cogitari? cohibendus fuit pater in illa alienatione mentis ex fedissimo spectaculo exorta, non ad seuissima proposita impunitate vrgendus, peccauit quidem filia, & punienda est, sed vbi nam auditum, vt vnum peccatum alio grauiore peccato tolli possit. adulterium parricidio puniatur. Quanto ius canonicum sanctius, quod patris, & mariti manus a proprio sanguine mundas esse iuuet, nec tamen impunitam adulteram esse sinit, sed ita punit, vt appareat pænam ad delinquentis salutem tendere, atque ad eos ipsos, quos corrigit iuuandos, non ad sæuitiam. Non enim occiditur adultera, sed thorus separatur, & in arctissimum monasterium ad pænitentiam agendam fœmina detruditur., cap. de benedicto. 32. quæstio. 2. & per totum. An (inquit) ius Ciuile studet non commodo cuiuique priuati, sed communi vtilitati. Sed quantum præstat communi vtilitate, singulorum etiam vtilitatem coniungere, quod egregie præstat ius Canonicum. Quid multa. inducit interdum ius Ciuile, quę communem vtilitatem potius impugnent, quam tueantur. Vsuras uoraginem esse patrimoniorum, perniciẽ rerum publicarum, nemo est qui nesciat, nemo est qui nõ prædicet, capit. primo, de usur. in sexto. & post miserabilem, de vsu. in antiq. & tamẽ ius ciuile non modo eas permittit, sed fouet ẽt, atque ad eas petendas efficacissimas

l. quod ait. ff. de adult.

c. de benedicto 32. q. 2.

prijs statutis Bononien. & Perusinis, vel alterius ciuitatis, vel loci.

Iuriũ cũ ctorũ finis vnus cõseruatio.

Porro horum quinque iurium licet inter se diuersorum vnus est, finis variari tamen videtur propter varias qualitates, re aũt ipsa vnus est, est aũt is, Conseruatio. finis iuris naturalis, quod conuenit homini in suo tãtum genere considerato, est conseruatio ipsius generis, nam maris & fęminæ coniunctio, filiorum procreatio, educatio, quæ omnia iure naturali sunt inducta, nullum alium habent finem, nisi generis ipsius conseruatione, & perpetuationem, quod genus his medijs efficitur immortale, & propterea pulchre tex. in Auth. de nup. in princ. inquit, Ex filiorum procreatione renouata genera manent, & matrimoniũ artificiosè immortalitatem introducit. Iuris gentium, quod homini competit, non simpliciter tamquam animali, & creaturæ sensibili, sed tãquam homini, & rationali creaturæ, finis est eadem conseruatio, sed non tam generis, quã quatenus illa est rationis particeps, & ab alijs speciebus differt? vnde conuẽtiones, contractus, & alia iure gentium inducta, quorum præter hominẽ animantia cætera sunt expertia, ratione suadente, & humanis necessitatibus cogentibus fuerunt inducta ad conseruationem societatis humanę in quibus etsi quædam sint per quæ prima facie potius videatur destrui humana species, quam conseruari, vt sunt bella, captiuitates, seruitutes, nihilominus si consideretur homo, vt ratione pollens, & cum ratione viuens, & non tanquam corporaliter, & sensibiliter tantum viuens, vt pecora, & bruta, etiam bella, captiuitates, & seruitutes tamquam probabili, vel necessaria ratione inductæ conseruant rationalem hanc creaturam, nec enim alia ratione permissa sunt bella, nisi vt quiete viuere possimus in pace. Finis vero iuris ciuilis est, vt hominem conseruet, quatenus est aĩal politicũ, dirigitque eius actiones ad beatę viuendum in rep. in certo numero hoĩum certæ rationis, vel certi loci. Siue hoc sit ius ciuile Romanorũ, siue alterius cuiuscunque ciuitatis. Itaque ciuilis iuiris finis est ciuilis quædam amicitia, quod præclare admodũ vt omnia explicat Arist. li. 1. Eth. secũdũ quẽ nihil est aliud Ius, quam ordinatio ciuilis societatis. Nec. n. aliud est ciuitas, quam multitudo hominum collecta ad statũ rerũ suarum tuendum per se sufficiens, quæ legum consensu est vitæque coniuncta, vt diserte explicat Agricola de Dialect. inuentione. c. 5. Pontificii vero iuris finis est multo quam aliorum excellentior, cõseruat. n. hominem, quatenus est Christianus, & quatenus vitã aliã, & æternam sperat, nec humanam spectat solum amicitiam, sed ẽt cælestem, nõ Romanæ, Venetæ, vel alterius ciuitatis, sed cæli nos facit ciues. demum non hominum solum nos amicos facit, sed Dei iuxta id, quod in sacris litteris habetur, Non habemus hic ciuitatem permanentem, sed aliã futuram inquirimus. Ius aũt hoc Pontificium cæterorum omnium iurium fines, vel qualitates potius amplectitur quidẽ, sed ita, vt interim æternæ saluti dispẽdiũ afferri non patiatur. Quod ita discurrendo facile demonstratur. Finis iuris naturalis primæui est generis ipsius conseruatio, & ea propter, vel quælibet maris, & fęminæ coniunctio est eo iure permissa,

Matrimonium cõciliat immortalitatem generis.

Bella et & seruitutes homines in sua specie conseruant, & qua ratione.

Ius ciuile secundũ Arist. ordinatio ciuilis societatis

Iuris Põtificij finis excellẽtior cæteris

Quoniã modo ius canonicũ fines cæterorũ iuriũ amplectatur

immo

immo inducta, huic quidem fini minime aduersatur ius Canonicũ, immo amplectit, vt apparet, vt ex his, quæ de matrimonijs dicto iure traduntur. Sed cũ æquè genus ipsum humanum conseruet, si coeant hoïes certis legibus ac si nullis, & concubitu vago, cum promiscuus coitus, & indistinctus puta ascendentium, & descendentiũ impediat æternæ beatitudinis fine, recessit ab hac (vt sic loquar) indistinctione ius Pontificiũ adhæsitq; legi diuinę, & certas huic coniunctioni leges posuit, per quas generis conseruatio, & iuri naturalis finis non impeditur. Ius gentium permisit bella & quasi necessitate vrgente suo tempore indistincte legitima esse statuit, sed quia iniustam causam belli gerando tueri æternæ beatitudini aduersatur. Ius canonicum nulla bella permisit, nisi quæ iusta essent, puta contra infideles, contra hæreticos, contra quoscunq; cõtumaciter rebelles, not. in c. sicut 3. de iureiu. Ecce, quod ius Pontificiũ non simpliciter a iure gentium recedit, sed solum in quantum illud æternæ beatitudini aduersatur, non ergo quærit ius canonicum speciem humanam destruere, sed potius, perpetuo, & immortaliter conseruare, vnde conuentiones honestas, & cætera iure gentium inducta amplectitur, nisi æternæ saluti sint aduersa, c. 1. & per totũ de pact. iuri ciuili cordi est, ne lites fiant immortales, quia sic nimirum forensibus iurgijs vexatur resp. l. properandum. C. de iud. Sed cũ dñm tam breui tẽporis fluxu fraudari dominio rerum suarum esse, non solum iniquum, sed etiam æternæ ipsius possidentis saluti contrarium, recessit in eo ius canonicũ, & vt causæ iustitiæ complementum sortiantur, noluit instantiam certis terminis pręfiniri, sed tamen interea amplexum est breuitatem litiũ, ideoque gratia citius earum expediendarum expeditiorem, faciliorem que procedendi modum adinuenit, quam ipsum ius ciuile pręscribat, Cle. dispendiosam. de iud. cle. sępe de verb. sign. ius ciuile, vt sit litium finis, inuenit vsucapiones, & pręscriptiones; easdem approbauit ius canonicum, nisi inquantum æterne saluti sint contrarię, quod tunc accidit cum possessioni mala fides additur socia, c. fi. de pręscr. c. possessor. de re, iu. in 6. iure ciuili ad detegenda crimina regulariter per inquisitionem procedi non potest. l. 2. §. publico, ff. de adul. Abb. & alij. in Rubric. de iud. sed cum hoc nihil aliud sit, quam criminibus latibula fabricare, & in ęternę salutis dispendium manifeste vergat, iure canonico indistincte permissum est, vt possit per inquisitionem procedi. glo. & Doc. in c. infames. 6. q. 1. retectis enim delictis, quasi ęgritudine patefacta, magis in promptu sunt remedia que ad sanitatem, hoc est ęternam beatitudinem perducunt, eodem fonte manat, quod omnia statuta, & consuetudines, quæ sunt peccati nutritiuæ, improbat ius canonicum, nec eo iure subsistunt habetur in c. cum Ecclesia S. Mariæ. de const. Hinc facile tria colligi possunt, quod horum iurium finis non sunt contrarij, sed vnus alium adiuuat potius, & quod ius canonicum omnes amplexũ est, & redigendo ad normam Christianæ religionis perficit. Secundũ quod non satis iusta est querela existimantium, & dolentium eodem tempore sibi

Cõseruatio gen. ris per ius Canonicũ cũ iure naturali.

Bella p ius canonicũ cũ iure gentium.

Litium breuitas per ius canonicum cũ iure ciuili.

Vsucaptiones p ius canonicũ.

Inquisitio p ius canonicum.

Iuriũ fines non cõtrarij. Finis iuris canonici per fici fines aliorum iurium.

contra præcipit. Tertio claret, quanto cæteris iurib. antecellit ius canonicum, nimium, quantū æternum commodum temporali, infinitum finito, cęlum terris, amicitia celestis, humanæ: vnde non satis interdū admirari possum, quid sit, quod cum nostrum ius istud Pontificium cęteris omnibus longe antecellat, iuuenes tamen non modo in hac nostra Perusina Academia, sed etiam in cæteris totius Italiæ ei, & rari, & breuissimi temporis spacio dent operam: nam pauci qui iuri Pontificio dāt operā, id ēt ita efficiunt, vt potius tamquam de Nilo canes delibare, quam haurire, & sitim explere velle videantur: at in iure ciuili, perdiscēdo nihil se consecutur os putant, nisi insenuerint, & totos septem annos, atq; interdum plures consumpserintq; cum ius Pontificium Cæsareo præstet non modo supradictis; verum ēt alijs nominibus multis. Et quoniā res, & locus postulant, & tēpus patitur, & vobis quantum ex silentio vestro, & attētione conijcere mihi licet hæc a nobis instituta oratio, & disputatio, non est omnino ingrata, percurramus ēt breuiter originem primū vtriusque iuris, secundo materiā, demū decidendi prudentiam, & sāctitatem; ita enim adhuc clarius quātū alterū alteri præstet intelligemus.

Ius canonicum raros habet auditores.

Origo iuris ciuilis & iuris canonici

Origo iuris ciuilis est in promptu: sumpsit enim initium a legibus quibusdam curiatis, & legibus duodecim tabularum, edictis prætorum, Imperatorumque constitutionibus, vt late traditur in l. 2. ff. de orig. iu. at ius Pontificium non ab homine aliquo, sed a lege ipsa diuina fluxit. cap. qualiter. el 2. de accusa. & per Abb. & alios in capi. 1. de transslat. Episc. non Senatus Romanus, sed sanctissimi viri ex vniuerso orbe ad celebranda. Oecumenica concilia ductu sancti spiritus congregati condiderunt. c. canones D. xv. demum ei Romanus Pōtifex, & Vicarius Iesu Christi incrementum dedit, vt traditur prolixe D. xix. D. xv. D. xxj. qui tantum dicitur præstare Romano Imperatori quantum spiritus carni, & Sol ipse Lunæ, vt habetur in c. solitæ. de maio. & obed. & in c. per venerabilem. qui fil. sint leg.

Materia iuris ciuilis.

Materiā, atque rerum, quæ tractantur naturam, ac magnitudinem si spectemus vtriusque iuris, non magis ab auro ferrū, & (vt inquit Poeta) a cupressis viburna distant, quā a iure Pontificio Cęsareū: agit enim ius ciuile fere semper de rebus priuatorū exilibus, ac modicis, vti, liceat ne religare funes arboribus in ripa natis, §. riparū, insti. de re. diui. an liceat piscatori in littore, siccare retia. §. littorū, d. titulo. an ficedula, vel alia auicula capta in alieno fundo sit capiētis. §. fere: quæ sit apū, colūbarū, anserum, pauonum natura. §. pauonū, §. gallinarū: an emplastrum factū alienis medicamētis sit facientis, §. cū ex aliena: an is, cui relictus est vsus possit vti oleribus, pomis, stramētis: itē an possit vti pecoribus ad stercorandū agrum, institu. de vsu & habi. Nec credantur hæc, & his similia institutionibus Iustiniani tm̄ cōtineri, quibus res quædam tenuiores, quasi iuris ipsius prima elementa ad inuitādos, & alliciendos rudiū adolescētiū animos, & ingenia continentur, nā eius farinæ rebus & digestorum libri pleni sunt; quib. tamen nō prouectiores modo scholares, verū etiā

nullus

nullus iuris peritorum non assidue vtitur, hinc apud Vlpianum, vt chartis legatis libri debeantur, & an libris legatis debeantur ēt libri non malleati. l. librorum. ff. de l. 3. an lignis legatis, carbones, & nuclei oliuarum debeantur; item an titiones, & sulfurata contineantur. l. ligni ff. de leg. 3. Vino legato an veniat acetū. l. 1. ff. de vin. tri. & oleo leg. item an debeantur cū amphoris l. 4. §. 2. d. titulo; an cui dulcia legata sunt, debeat habere ficus. l. fi. ff. de vin. trit. & ol. le. an scopae, & perticæ, quib. araneę in domo derterguntur; & vas in quo sapa coquitur sint instrm fundi. l. quæsitū. ff. de fund. instr. An fullo teneatur, si vestimenta mures roserint. l. item quæritur. §. si fullo. ff. loca. Quis sit optimus coquus. l. si quid. in fi. ff. de ædil. edict. an sit sanus cui dēs abest. l. cui dens, an & qui maxilla in alterā maiorē, aut eminentes oculos, & cui os oleat, l. qui clauū, an & qui in lecto sōno, vinoque sepultus, aut ēt pigritia surgendi vrinā faciat. l. quæritur. §. puerperam oībus. ff. de ædil. edict. quid iuris sit, si mulio mulū plus iusto onerauerit, in l. si seruus, §. sed & malum. ff. ad l. Aqui. quid itē si mulio impetum mularum retinere non potuerit. l. idem iuris. §. 1. d. tit. quid item si boues, aut arietes cornibus se inuicē lacessunt. l. 1. §. cum arietes. ff. si quad. paup. fe. di. qua pæna puniendus qui canem irritauit. l. itē Mela. §. item & cum eo. ff. ad l. Aquil. At sicubi causa paulo maioris ponderis incurrerit, veluti si sit petenda hæreditas, tunc vero quasi de maximis rebus sit controuersia, senatum, ac fere totum populum cognitorem aduocant, & eas Centumuirales causas appellant. l. item veniunt. §. ait senatus. ff. de peti. hære. l. sed & si lege. §. 1. ff. peti. hær. quod a centum uiris huiusmodi causę sint terminandæ, quod satis luculentum argumentum est quam parum graues causæ iure ciuili tractentur, Neq; tñ ego inficior, hæc esse huiusmodi, quæ in recte instituta Repub. ignorari non debeant, quemadmodum & alia multa, quæ longe sunt tenuiora: sed quod cōparatione eorū quæ iure Canonico comprehenduntur valde sint exilia, & quæ magna ingenia diu detinere non debeant; cū iure Pontificio ea potissimum cōprehendantur, & tradantur, quæ maiora prope videantur cogitatione ipsa humana. Primum. n. ius canonicū tractatū complectitur omniū sacramentorum abstrusum, & longe grauissimū, Christianis hoībus cognitu apprime necessariū, de quibus in vniuerso iure ciuili nec verbū inuenias itē quanta sit uis atq; efficacia iuramenti, docet ius Canonicū; quis sit Ecclesiasticarum censurarum vsus, docet ius Canonicū; quatenus vota nos ligent, docet ius canonicum, denique quæcumque sunt ardua iure canonico explicantur. ibi reperies vtrum imperium sit immediate a Deo, an ab Ecclesia, vt in cap. per venerabilem, qui fil. sint legit. & in c. solitæ, de maio. & obed. an Imperator possit aduersus Rom. Pontificem bellum indicere, in c. sicut. el 3. de iureiu. an Papa possit se subijcere Imperatori, in c. cum Ecclesia S. Mariæ, de const. quando succedat in iurisdictionem Imperatoris, in c. quod super, de voto. quando dispenset circa legem diuinam, in d. c. per venerabilem, quando solus dispenset contra constitutionem Concilij, in c. ex parte, de capel. Monach. an ligetur dictis Sanctorum;

Magnitudo, & grauitas rerū contentarū in iure canonico.

rum, an possit in fide nouum articulum inducere, in c. cum Christus, de hæret. deniq. omnia, quę tam ad perpetuam cuiusque beatitudinem pertinet, quam ad fœlicem militantis Ecclesiæ statū spectant, ius canonicum proprio sibi iure vendicat, in quibus & si quædam, vel etiam multa a sacra Theologia accepit, non propterea illa eadem sunt iuris canonici minus propria. Nam vt ad Theologos quidem speculari, ac disputare spectat, sic statuere, decernere, & firmare, quæ ab ipsis euentilata sūt, ad Romanos Pontifices, & sacrosancta concilia, id est, ad auctores, & (vt sic loquar) ad parentes iuris canonici pertinet. Posuimus hoc vsque in tuto (nisi fallimur) ius pontificium Cæsareo præstare non modo ratione finis, sed etiam ratione originis, & materiæ. Videamus postremo loco, si quando idem casus vtriusque iuris censura terminetur, quodnā horum ad scopum iustitiæ, bonitatis, & ęquitatis proprius accedat, & sane ausim affirmare, tanto sanctius, & prudentius iure Pontificio, quā Cæsareo res decidi, ac terminari, vt qua parte iuris ciuilis decisiones a iure canonico dissident, non tam bonum, & æquum, cuius artem profitetur se tradere, quam scelus quodammodo continere videātur, quod quidem collatis circa easdem facti species iuris vtriusque determinationib. satis liquido apparere potest quas licet innumeras adducere possemus, paucis tamen, quæ rem ipsa luculentissime demonstrabunt contenti erimus, imitati Iurisconsultum, in l. si ita vulneratus. §. fi. ff. ad l. Aquil.

Ius Canonicum a sacra Theologia multa mutuatur.

Collatio terminationū iuris Canonici, & ciuilis circa easdē facti species.

Titius humana lapsus fragilitate cum propria cōsanguinea rē habet ex nefario cōcubitu contra parentum vota proles nascitur, videamus quomodo circa hoc factū ius ciuile disponit. de inde quomodo ius canonicū. Ius ciuile prolem hanc vehemēter insectatur, nam horum filios nec naturales nominari permittit, sed hoc tolerari pōt. Iubet hos ab hæreditateq́ paterna esse penitus alienos, & hoc ferendū erit. Iubet alimēta negari: at hoc est immanissimum, quod nec humanus sensus ferre potest [Ex cōplex (inquit) nefario aut incesto, seu damnato liberi nec naturales sunt nominandi oīs substantiæ indigni beneficio, vt nec alantur a patre,] Repeto absurdissimū verbū, [vt nec alantur a patre.] Iubet igitur ius ciuile his filiis a parentib. cōtra ius naturale alimenta denegari, iubet necari, nec. n. aliud est negare alimenta, vel ipso iure ciuili id testificante, quā interficere, l. vel necare, ff. de lib. agno. & qđ grauius est iubet a patre necari, & tamen qui alieno potius quā proprio laborāt vitio pena digni nō erāt ipso iure ciuili fatente. l. lege duodecim tab. C. de natur. lib. Quod si quasi Romulū quendā, vel Cyrū, quos licet expositos ad summam tamē imperii peruenisse testantur historiæ, & hos diuinus fauor adiuuerit, quos tam acerbe ius Cæsareū insectatur, vt nō solū viuant, verū & diuites fiant, an si pater, est, totius patrator sceleris, mutatis fortunæ vicibus, egeat, alendus sit ab eis iure ciuili, videamus alendū esse cōstat. Auth. de incest. nupt. in fi. princi. & hoc non reprehēderim. Sed quanā ratione filius, qui vt ex damnato coitu natus sit, nihil

Auth. ex cōplexu. C. de incest. nup.

Aut. de incep. nup. in princ.

tamen

tamen commisit, quam ob rem puniretur fame, necandũ a patre statuit ius ciuile, patri autem qui auctor est totius sceleris parcit? cur insontes pęnis, noxios beneficiis afficit? At quanto mitius, quanto prudẽtius ius canoni cum quod (vt habetur, & legitur in ca. cum haberet, de eo qui duxit in vxore, quam per adult. poll.) vtrumque viuere patitur. Sed ita uiuere, vt in patre delictum impunitũ esse nõ sinat, & in filio effectum nefarię coniunctionis detestari apparet. Viuit quidem pater, & hoc est humanitatis, & pietatis, & quadam in humanam fragilitatem indulgentia. arctissimæ pęnitentię subditur pater est iustitię, quę delicta impunita minime derelinquere debet, est prudentię, & charitatis, vt & ipse ad frugem melioris vitæ reuertatur, & exemplo suo arctissimę pœnitentiæ subditus, cæteros abstinere, & innocentes esse doceat, viuit filius nec a patre necãdus, vt statuit ius ciuile, sed alendus, quia nihil peccauit. d. l. inge. 12. tab. non numeratur inter libros, sed paternæ substantiæ alimentis exceptis est penitus expers, vt decus matrimonii seruetur, & vt parentes in huiusmodi filiis seuerius puniantur, dum eos non solum a paterna substantia alienos, verum etiam omnibus honoribus, & priuilegiis exutos intuẽtur, vnde si hęc diligenter expendantur, quis dubitet iuris canonici prudentiam iuri ciuili longe anteponi oportere.

Aliud rursus præbet nobis humana fragilitas eiusdem farinę exemplum. Pater filiam domi suæ, vel etiam generi cum adultero cubantem deprehendit, Ius quidem Cæsareum permisit, vt in ipsa deprehensione propriam filiam pater interficiat, propriis visceribus arma inferat. l. quod ait. ff. de adult. etiam si forte sit prægnans. Bar. in l. Imperator. ff. de stat. hom. Felin. in cap. si vero, de sentent. excommu. Quid potest inhumanius cogitari? cohibendus fuit pater in illa alienatione mentis ex fedissimo spectaculo exorta, non ad seuissima proposita impunitate vrgendus, peccauit quidem filia, & punienda est, sed vbi nam auditum, vt vnum peccatum alio grauiore peccato tolli possit. adulterium parricidio puniatur. Quanto ius canonicum sanctius, quod patris, & mariti manus a proprio sanguine mundas esse iuuet, nec tamen impunitam adulteram esse sinit, sed ita punit, vt appareat pænam ad delinquentis salutem tendere, atque ad eos ipsos, quos corrigit iuuandos, non ad sæuitiam. Non enim occiditur adultera, sed thorus separatur, & in arctissimum monasterium ad pænitentiam agendam fœmina detruditur., cap. de benedicto. 32. quæstio. 2. & per totum. An (inquit) ius Ciuile studet non commodo cuiuique priuati, sed communi vtilitati. Sed quantum præstat communi vtilitate, singulorum etiam vtilitatem coniungere, quod egregie præstat ius Canonicum. Quid multa. inducit interdum ius Ciuile, quę communem vtilitatem potius impugnent, quam tueantur. Vsuras uoraginem esse patrimoniorum, perniciẽ rerum publicarum, nemo est qui nesciat, nemo est qui nõ prædicet, capit. primo, de usur. in sexto. & post miserabilem, de vsu. in antiq. & tamẽ ius ciuile non modo eas permittit, sed fouet ẽt, atque ad eas petendas efficacissimas

l. quod ait. ff. de adult.

c. de benedicto 32. q. 2.

simas actiones accomodat. leg. eos. C. de vsu. item quid magis expedit cō muni vtilitati, quam pacta, & conuentiones seruari, iure ipso ciuile id testante. l. 3. ff. de pac. l 1. ff. de constit. pecu. ius Ciuile non dat ex pactis actionem, & sine executione quodammodo esse patitur, & quod maxime mirari possis, actionem ex stipulatione dat efficacissimam. l. iuris gentium. §. igitur nuda. ff. de pact. in sti. de verbor. obligat. in princip. at quid quæso, inter pactum, & stipulationem interest? respondet argutulus legista, quod in stipulatione procedit interrogatio, subsequitur respōsio, q̄ respōsio cēsetur magis deliberata pręcedēte interrogatio tanti est ergo præcessisse, vel non præcessisse interrogationem, vt vno quidem casu conuentio executionem promptam habeat, alio non habeat, Quid quod ratio quàm assignant, contrarium suadet potius, maior, enim inest animi deliberatio in pacto nudo, quam in stipulatione, nam cum responsio, vt Ciuiles iuris consulti volunt, debeat ad præcedentem interrogationem statim subsequi, alioquin non valeat, l. 1. de verb. oblig. quæ tam breui temporis spatio animi potest esse deliberatio? quod consilium? niminum nullum, cum sapiens ipse prędicet, celeritatem consilio? inimicam. At in pacto nudo, cum detur etiam longū tempus ad deliberandum, & cum ex diuersis animi moribus sensim in vnam sententiam quasi ex diuersis partibus in nundem locumpaciscentes conueniant. l. 1. ff. de pact. vtiq. id non nisi magno consilio, & propensa deliberatione fieri potest, ergo vel maior efficacia concedenda erat pacto nudo, vel certe non minor, quam stipulationi. At ius canonicum aspernatum inanes has, ac futiles subtilitates, etiam ex pacto nudo concedit actionem, vt traditur c. 1. de pact. nam quid est aliud ex pacto nullam dare actionem, quam tollendæ fidei prębere occasionem? quid est aliud dare actionem, quam studere vt promissa impleantur?

Pactū stipulatio.

Celeritas inimica consilio.

Simile est quod de exceptione non numeratæ pecuniæ statuit ius ciuile spe futuræ numerationis. Confitetur Titius publico documento se recepisse pecuniam mutuam, quam verè non recepit, biennio transacto falsus creditor repetit pecuniam, quam non mutuauit, excipit Titius non fuisse numeratam pecuniam, nōn audit hunc ius Ciuile, & agentem ad furtum, ad rapinam adiuuat, dolum fouet, denique ægenum fortunis spoliat, est ergo hoc humanam societatem iuuare, vel Remp. bonis moribus, ac legibus informare. At quanto sanctius ius Canonicum, quod ad probandum non numeratam pecuniam etiam post biennium facultatem, tribuit, quod sciat numquam decere quemquam cum aliena iactura locupletem fieri debere, ac fraudibus sen per obuiandum. cap. locupletari, de regul. iur. in 6. eodem fonte manant illæ iuris Ciuilis sententiæ, ac principalia quædam axiomata, licere contrahentibus sese inuicem fallere. leg. in causæ. §. Pomponius. ff. de immo. durum quid esse, sed ita positam legem. l. prospexit. ff. qui, & a qui non omnium, quæ a maioribus tradita sint rationem reddi posse. l. non omnium. ff. de ll. & cætera id genus multa similia. Quanto rectius ius pontifi-

Exceptio non numerata pecuniæ.

Axiomata iuris ciuilis.

tificium illicite introductum sustineri non debere capit. quod latente. de re iud. in antiq. bonam fidem non pati, vt semel exactum iterum exigatur. capit. bona fides, de re iud. in 6. in malis promissis non seruandam fidem capit. in malis, eodem tit. & libro, non esse obligatorium cōtra bonos mores prȩstitum iuramentum, cap. non est obligatorum, dicto loco, & huiusmodi innumerata, quibus plena sunt iuris Pontificij volumnia, omitto infinita propemodum, quæ ob iuris ciuilis nimiū exquisitam subtilitatem contra omnem ȩquitatem pereunt, qualia sunt illa, alteri factam stipulationem non tenere. §. alteri. inst. de inut. stipu. Si concipit stipulationem pater, qua sibi & filio in potestate sua constituto quid dari stipuletur, recte filio solui, quid si soli filio stipulatus pater sit, non recte filio solui. l. eum qui. §. qui sibi. ff. de verb. oblig. stipulantem me Socium, aut Pamphilum, si Stichum daturum te spoponderis ad dandum Stichum te non teneri, l. inter stipulantem. §. si stipulāte. ff. de verb. obl. vt tugurium, in tuo mihi habere liceat seruitutem consistere l. veluti, in fi. ff. de seru. rust. prȩd. vt in tuo spaciari liceat, con consistere. l. vt pomum. ff. de seru. legatis ȩdibus cum oī instrumento, & repositis oībus nullo omnino excepto pecuniam numeratam aut instrumēta debitorum non contineri, l. si mihi Mȩuia. §. fi. ff. de l. 3. Annus nedum dies deficeret huiusmodi terminationes enumerare volentem, de quorū tamen patre visuri sumus hoc anno in Rubrica, & c. cum esses de testamentis. Quo in genere controuersiarum certū est sub auctoritate iuris scientiæ contra ȩquitatem perniciose errari, vt recte agnouerunt & Celsus adolescens. l. si seruum, §. sequitur. ff. de verb. obl. & Imperator ipse in l. lege 12. tab. C. de legi. hȩr. & in l. ita nobis. C. de adul. & in Aut. de trien. & semis. post prin. & Paulus in l. 1. de excep. doli.

Axiomate iuris canonici

Ob nimiā subtilitatē iuris ciuilis multa pereunt.

At (inquit) apud iuris ciuilis auctores maior quidam Latinȩ linguȩ candor splendet, atq; elucet, quā in auctoribus iuris canonici, id vt ita sit quorsum tñ ista latinitas, & suauis verborum cortex, dulcis periodorum sonus? rerum profecto ius ipsum dicitur ars, & scientia, non verborum, l. 1. & l. iustitia. §. fi. de iust. & iu. §. iuris prudentiam instit. de iust. & iu. dum mihi mens barbara non sit, barbaram linguam nō horreo, legimus, & res sacras vnde fluxit ius canonicum, rusticè potius, quam eleganter scriptas, & tamen ex horrore maiestatem potius, quam neglectū consequuntur: prudentiam in iure dicendo, non politiam desideramus, quin & ipsum ius ciuile candorem hunc linguæ diu conseruare nō potuit, cum barbarorum eius iuris interpretum rebus ita exigentibus ita plena sint omnia, vt ea quȩ quinquaginta digestorum libris cōtinentur, exigua pars iuris ciuilis videntur. Quod si quis adhuc orationis flore capiatur, ad canones non accedat quidem, sed orōnes, poetas, & historicos adeat, qui luculentius etiam id præstant quam ipsi Iurisconsulti.

Candor linguea pud Iurisconsultos quāti faciēdus

Ergo siue originē inspicias, siue materiam, siue finem, siue in constituendo prudentiam, & sanctitatē spectes, satis liquido apparet, ius Pōtificium Cȩsareo longe antecellere. Vnde non satis interdū admirari possum,

Iuris ciuilis interpretes tumidi.

sum, quod moderni quidam iuris ciuilis interpretes adeo intumescant, vt sibi primos honores in Gymnasijs, ac pinguiora stipendia vendicare tentent, atq; interpretes iuris canonici quasi decoctos aspernentur. Quæ.n. inter Pontificium.& Cæsareum ius comparatio? forsitã eos inflat, quod auditores habent numero longe plures, sed qui nesciat veteranos milites quamuis numero pauciores multitudini nouitiorũ præponendos? Habent interpretes iuris canonici non solum quos docere possint, sed ẽt qui de eis iudicare valeant, nec eos verborum, ac fucatæ orõnis prestigijs eludere facile possunt, cũ nec id grauitas Pontificij iuris patiatur, nec auditorum iudicium facile admittat. At iuris ciuilis auditores, qui plerumq; a ludis Grammaticorum recedentes ad publica gymnasia transferunt quasi in infantia quadã ingenij constituti, asperiorum tractatus rerum ferre non possunt. Hinc fit vt nemo fere sit, qui ius canonicũ publice profiteatur, qui non idem plures annos antea ius ciuile professus fuerit. Nam & nos ius illud annos plures interpretati fuimus, & in eo obeundo munere aliquod nomenq; decusq; gessimus, vt inquit Poeta. Quod si quis plus laboris in interpretando ciuili iure, quã Canonico exhauriri affirmet, necesse est hunc vel neutrum ius, vel certe Cæsareum tantum, & nõ Pontificiũ interpretatum. Nã quantum inter grauitatẽ quæstionũ ipsius, atq; illius iuris interfit, prolixe supra ostendimus: auget ãt & illud Canonistarum laborem, quod nemo satis probẽ potest iuris canonici interpretationem aggredi, qui non sit & iuris ciuilis scientia apprimè imbutus, & multa ẽt ex fontibus Theologorum delibauerit. Nã Canonista quasi alter Moses, nunc ascendit in mõtem cum Theologo, & ibi Domini, ac viuentis Dei gloriam contemplatur, nunc cum Iurista descendit in castra, humana tractans necessitatib. populi prouidet, arg.c.nisi, ante fi.de renunc. At legista solum circa humana, atque illa tenuia, & exilia occupatus, nunquam caput altius exerit, sed semper humi serpit, oĩa enimq; iure ciuili comprehenduntur (teste Marco Tulio) sunt posita ante oculos collocata in vsu quotidiano, in congressione hoĩum, atque foro, ex quo ẽt fit, vt eius iuris interpretatio tamquam ea, quæ tractatum rerum ad manus propositarum cõtinet, sit admodum facilis. Quod si quis subtilitate quadam, ac maiore quodã mentis acumine iuris ciuilis interpretes munus suum absoluere asserat, id quidem si verum sit, interpretum laborem minuit, atque illorum cõditionem meliorem facit; dum.n. subtiles haberi volunt, verba legum, quæ in qõnem veniunt quasi lancibus quibusdam appendunt, appensa ponderant, põderata intorquent, retorquent, intorta euẽtilant, argumẽtantur, diluunt. Quid quæritis? horulæ spacium, quæ interpretationi dicta est, prius elabit, q̃ ipsi aliquid firment, & ita auditoribus plerumque rudibus illudũt, vel nimia subtilitate, vel affectata argumẽtorũ copia, vt illi domum vacui reuertantur, & plerumq; germanis traditionib. propria somnia (nouos illi intellectus appellant) miseris auditoribus reponunt, atq; obtrudunt, illud enim apprimè palmarium ducũt, si receptissimas

Auditorum numerus.

Labor in interpretando.

Canonista quasi Moses

Subtilitas legistarum

ſimas ſententias diſputãdo conuellere,atque euertere poſsint. Vnde plerumque id accidit,quod deteſtatur Gregorus in c.propterea. de verb. ſign.nempe, vt dum nimis anxie verborum proprietas conquiritur, ſenſus veritatis amittatur, neque.n.ſermonem rebus,ſed res ſermoni ſubijciuntur contra.c.intelligentia. de verb.ſignif.

Nonnullos noua inuadit interdum vanitas,ſ.vt dum iura ipſa ciuilia interpretantur Ciceroniani habeantur,quorum tamen ratio (meo iudicio)ſtultiſſima eſt; non magis enim quis Ciceronem effingere poteſt in eo genere dicendi,quod ipſe Cicero, nunquam attigerit, quam ſi pictor eius velit ex viuo effigiem ducere, quem ipſe nunquam viderit. Quinimo credendum eſt,ipſum Marcũ Tullium,ſi hodiernis temporibus iuris ciuilis interpretãdi munus ſubiret, non ſic loquuturũ,vt orationes ſuas, atque alia monumenta litteris mãdauit; tum quòd (vt inquit ille) ornari res ipſa vetat,contenta doceri; tum quòd nouis rebus noua nomina inuenit modernorum vſus,quem penes (inquit Flaccus) arbitrium eſt & vis,& norma loquendi,interpreti autem propoſitum eſſe debeat,ea,quæ difficilia ſunt,& inuoluta explicare,& plana facere,nõ autem nouis vocibus, & inſolitis vocabulis obſcurare. Hinc ego mihi interdum valde gratulor,qui hoc vitio neceſſitate careo, nam ſi quando ſtudeam, vel laborem, vt Ciceronianus habear, quod tamen raro accidit, vel loquendo excultior appaream, ſtatim tamen & tertio quoquo verbo ad noſtrates interpretes,id eſt ad barbaros noſtra declinat oratio, meæ tamen ruditatis interim me minime pœnitet. Quod ſi illi de pernitioſa ſubtilitate,ac moroſa cuiuslibet verbi ponderatione,& orationis fuco aliquid remittere velint,continuo quaſi quidam interlocutores aduocãtur,Caius, Titius,Męuius & Sempronius,& verboſiſsime facti ſpeciem per dialogũ quendam ſibi configentes,comicam ſcenam, aut tragicum theatrum nobis exhibent,his omnibus fit, vt anno integro vix intendum vnius, aut alterius legis interpretatio abſoluatur.

Ciceroniani interpretes

At Canoniſta vaniloquentiam,ac perniciosãm ſubtilitatem aſpernatus,nihil loquitur niſi ſolidum,niſi quod ad vſum fori, àtque vtilitatem hoĩum transferri poſſit, cumq; ſibi cum prouectioribus auditoribus ſit negotiũ,non ſectatur minutias,ac quiſquilias omnes, ſed grauiora quædam,ac grandiora deligit, & licet diſputationes,& ſubtilitates interim non abiiciat,non tamen diſputat,aut rem euentilat ad moroſitatem,ſed ad plenam perfectamque intelligentiam: veritatem potius, & æquitatem præ oculis habet,quam ingenii,aut eloquentiæ oſtentationem, inde fit,vt plura ferme auditores per horulæ ſpacium reportent a Canoniſta,quam per ſeſquihoram a Legiſta.

Quo fit vt non dubitẽ vos ad capeſcendum hanc iuris canonici diſcẽdi prouinciã ardentius,quam hactenus feceritis cohortari:nihil eſt enim magis neceſſariũ, aut vtile,aut quod magis hoĩem delectare poſsit, quæ tria in vnaquaq; re ſunt magnopere expetenda.Quod ad neceſſitatẽ attinet,quid eſt tã neceſſarium homini Chriſtiano, quã ea firmiter tenere,

Quid ſ... ſtetiusca nonicum

quæ

quæ ſunt Chriſtianę religionis fundamenta? quo poſsit quis rectè appellari fidelis, niſi quę ſunt fidei noſtræ myſteria apprime teneat? ac huiuſmodi res nullo in loco melius tradu ntur,quam in libris iuris canonici. Quam multos creditis ſimpliciorum hominum perditiſſimis his temporibus apud Germanos, Britannos, & Gallos ignoratione huius iuris ab hæreſiarchis in ſuas hæreſes traductos? quam multos ſua ſponte aberraſſe? non poteſt huic peſti obiici murus validior, (Theologiam excipio) quam ſacrorum canonum cognitio, quod animaduertentes hęreticorũ duces,& anteſignani, comburendos,(vt audio) hos libros curauerunt, quippe qui intelligerent non poſſe ſuas hæreſes, & errores locum obtinere apud eos homines,qui cognitione iuris Pontificii eſſent imbuti.

Vtilitatem grauitas rerum,quæ iſto iure tractantur,ſatis demonſtrat, ita enim natura comparatum eſt, vt leuium rerum pertractatio, leuem ac modicam pariat vtilitatem, magnarum,verò rerum tractatio, etiam magnos in repub. viros faciat. quantum autem inter ius Pontificium, & Cæſareum interſit,hac in re ſatis ſuperque ſupra demonſtrauimus. Sed ſi
Meri legiſtę intrari tam fortunã cõſiterũt. vultis huius veritatis adhuc clarius argumentum tenere, diſpiciamus quos bonorum,ac dignitatum gradus conſecuti fuerint legum ipſarum interpretes,& quos item canonum doctore. Auſim affirmare omnes legiſtas(peruulgata enim appellatione mihi vtendum eſt)quantumuis excellentes,quantumuis ſupremi nominis, conſtitiſſe tamen intra priuatam fortunam,quod ſatis apparet in Bartolo,Baldo,Paulo Caſtrenſi,Alexãdo,Iaſone,Philippo Decio, & cæteris omnibus,tam antiquis, quam re-
Canoniſtæ digni tatib. inſignes. centioribus,quos omnes priuato nomine ſolemus deſignare,& appellare. Non ſic accidit Canoniſtis, ſiquidem pauci omnino ſunt,qui non in
Innocentius. ſignem,& præcellentem aliquam dignitatem nacti fuerunt. Innocẽtius Canoniſtarũ Pater euectus fuit ad ſummum Pontificatum,& ex canonũ interprete factus eſt canonum ipſorum conditor. Hoſtienſis qualem dignitatis gradum conſecutus fuerit ipſa appellatio deſignat, Panormita-
Abbas Zabarella. nus primum Abbas,inde Archiepiſcopus,demum Cardinalis creatur,& Zabarellam præceprorem honoribus æquat deniq; iuris ciuilis interpretes ſunt Bartholus,Baldus, Paulus,Iaſon, Decius, hoc eſt priuati homines,Iuris vero Canonici ſummi Pontifices,Hoſtienſis, Abbas,Cardi-
Io. Maria de Mõte Iulius III dinalis,Archidiaconus,Prępoſitus, hoc eſt vertices Chriſtianæ reip. Neque hæc exempla antiqua,vel antiquata,quis exiſtimet, nam & memoria noſtra viros tres ſola iuris Pontificij ſcientia ad ſũmũ Pontificatũ ſi-
Io. Angelus Medices. Pius IIII. bi aditũ paraſſe vidimus,primus fuit immenſę bonitatis vir Io.Maria de Mõte,Iulius tertius nũcupatus: poſt hũc ſagaciſſimi, & ſolertiſſimi ingenij Io. Angelus Medices,Pius quartus appellatus: nouisſime maximi inte
Hugo Bõcompagnus. Gregori. XIII. gritatis,& iuſtitię ſpecimen Hugo Boncópagnus,qui nũc rerũ potitur, atque Eccleſiæ Romanę ſub nomine Gregorij decimitertij, magna omnium lętitia,ac commodo præſidet,& profectò qui melius, aut decẽtius in Romanos,aut inferiores Pontifices aſſumi poſsũt, aut debent,quam qui iuris ipſius Pontificii periti habentur? Cardinaliũ autẽ,qui iuris pe-

ritia ad eam dignitatem sibi aditum parauerunt, infinitus propemodũ est numerus, præsertim hac tempestate nostra, qua pauci omnino in amplissimum purpuratorum ordinem asciscuntur, qui non sint pontificii, iuris cognitione imbuti. possem ego nunc vobis recensere nomina singulorum, sed non in re tam manifesta admodum laborandum, & nomenclaturam mihi aut chatalogum faciendum, cum hi vel me tacente mentib. ac vestris cogitationibus facile valeant occurrere: ex tanto tamen numero temperare non possum, quin duos seligam, vobisque imitandos proponam, qui in hac nostra Perusina Academia vtrique iuri operam nauauerunt, & in album Iurisconsultorum nobis promouentibus, ciuibusq; vniuersis acclamantibus relati fuerunt, Qui enim fieri potest vt in opere suo non glorietur artifex? Quod ego etiam facio libentius, quod illorũ illustrissima exempla vos ad hæc studia vehementer inflammare poterũt, qui illorum locum in hac nostra ciuitate nunc tenetis, quorũ ẽt nõnulli vestrum eosdem arcta consanguinitate, vel affinitate contingunt. Horũ igitur primus est Flauius Vrsinus; vir ad prudentiã, ad integritatem, animique liberalitatem, & constantiam natus, is tam assidue, animoque tam obfirmato, deniq. tam nihil aliud agens, aut tractãs, q̃ studia, vtrique iuri operam dedit, vt toto, & integro septennio nunquam ab hac nostra ciuitate discesserit; neque celebrioris fama gymnasii forsan allectus, vt alio vel per annum migraret, aliqua ratione adduci potuerit. Et si enim mediocritatem nostram tuemur Perusini, & quid alia doceant gymnasia damus sæpissime, accipimus vero nunquam, si tamen verum amamus, Bononiensi Academiæ, vel Patauinę scholarium frequentia, magnitudine, vrbium, atque opulentia, & nominis celebritate concedimus. Vrsinus tamen contentus mediocritate nostra, ne abstraheretur ad finem vsque, ac metam vltimam studiorum suorum nobiscum semper mansit, numquam rusticatus fuit, nunquam aut ad coniunctos suos, aut ad populos, quorum pluriũ apud Vmbros, Sabinos, & Latinos, & apud Tarentinos antiquum tenet imperium, reuersus fuerit, licet a nobis sæpe non minus immodicis æstatis calorib. quam aliis de causis ab interpretandi munere cessatum fuerit, nunquam domum, numquam cubiculum, quẽ semel elegit bibliothecæ locũ tã longa temporis intercapedine nunquã mutauit, quod ipsum & si per se res videatur non magna, magnũ tamen fuit animi constantis indicium, & inde quasi Leonẽ ex vngibus eius ingenii, ac naturæ firmitatẽ, soliditatẽque cognoscere potuimus. Huius tanti viri recordatione, atque exemplo soleo ego interdum scholarium quorundã incõstãtiam accusare, & instabilitatem reprehendere, qui singulis annis, & sępe etiam breuiori temporis spatio, dum nouam quærunt domũ, per totã ciuitatẽ cũ scriniis, libris, cubilibus, lucernis, scamnis, & scabellis, quasi mangones cursitant, & discurrunt, omnes vicos ambiũt, omnes plateas ꝑlustrant, omnes angulos olfaciunt, nec aliquid se posse perficere putãt, nisi nouus annus nouũ afferat cænaculũ, & qui locus vere placuit, æstate incipit displicere, demũ ac si tota illorũ volubilitati ciuitas nõ sit satis solũ

Flauius Vrsinus.

Scholarium inconstantia.

vertentes cuncta gymnasia quasi hirundines circumuolitãt, quod quidẽ non modo signum est animi inconstantioris, verum etiam nihil excogitari potest iuuenum studijs perniciosius, sunt enim studia ouis auium simillima, quæ nisi foueas sine intermissione, nihil inde nascitur. Non sic Vrsinus noster, qui tam obstinatè, vt sic dixerim, studijs operam dedit, vt longissimo temporis tractu vix domo pedem extulerit. His moribus quãtus factus sit, ostendit Aula Romana, ac sedes Apostolica, quem per omnes bonorum gradus ad Cardinalatum euectum tantum suspicit, tantum defert. atque eius consilio & opera domi forisq. in publicis priuatisq. negotiis adeo vtitur, vt his temporib. eo carcere non posse Roma uideatur; est.n. sibi inditium natura ut in assiduo de genere humano benemerendi studio versetur. Huic dandus a nobis est socius Iulius Aqueuius nostri huius Gymnasii pariter alumnus; qui candidissimis, ac suauissimis moribus, & Carpensi educatione, & institutione dignissimus, nostrorumhorũ studiorũ amorem adiunxit feruentissimum, vt nec illum tenerrimæ olim ætatis imbecillitas, nec incommoda valetudo præsertim oculorũ, cui assidua lectio solet esse infestissima, nec vlla demum incommoda, a cursu studiorũ remorata fuerint, tantumq. valuit in adolescente legẽdi asiduitas, disputandi exercitatio, acre iudiciũ, & dexteritas ingenii, vt breuissimo temporis spacio eo peruenerit eruditionis, & doctrinæ, quo cæteri vix longissimo temporis tractu pertingere solent, quod quidem Iurisconsulti Perusini seriò testari possumus, quippe qui de illius peritia cum aliàs sæpe, tum verò etiam cum ipsum laurea insigniuimus; certissimum periculum fecimus, quibus factum est, vt in ipsa adolescentia duorum vere summorum Pontificum iudicium promeritus fuerit, Pii.f. Quinti, viri religiosissimi, ac sanctissimi, qui eius opera in negotijs supra illius ętatem arduis, honorificentissimisq. legationibus vsus fuit, ac demum adolescentem adhuc in Cardinalem S.R.E. elegit. Et Gregorij XIII. (qui vt multa interim omittamus, in quib. eius fide, atq. industria vtitur) eundem signaturæ (vt appellant) præesse voluit, quod minus non nisi cursu studiorum & vsu rerum consummatis viris demandari consueuit, quod nulla alia ratione contingere potuit, quã quod oculatissimi Pontifices experti sunt, eũ ante annos aĩum, mentemq. gerere virilẽ. Duorũ horũ præstantissimorum Cardinaliũ exemplum pro multis valiturum apud vos comilitones non dubito, futurũq. spero propediem, vt de grege vestro, & alii prodeãt, qui illorum doctrinam, ac bonitatem felicissimè emulentur, quos ego vobis digito nunc ostenderẽ, nisi tantã de se apud oẽs concitassent expectationem, vt nedum vobis, qui studiorum estis socii, verum etiam cũcto populo sint notissimi. Ex his igitur oĩb. liquido apparet, quanto sit vtilius Ius ipsum canonicũ tractare, quã ciuile. Accedit incredibilis quædam delectatio, quam in iure Pontificio perdiscendo assidue consequimur quod ex eo colligi põt, quod plurimum non de aereis, & ab vsu quotidiano valde remotis qõnibus, sed de his, quæ quamuis grauissimæ sint, quotidie tñ ante oculos hominum versantur, deq. his, quæ maximam habent cum

Iulius Aquauiuus.

religione cognationē, est disceptatio. Mitto, quod innumeras Iuris ciuilis constitutiones in melius Ius canonicum reformat, corrigit, & abrogat. & quid attinet in iure ciuili perdiscendo multos annos conterere, si cum plurima eo iure comprehensa didiceris, tantundem temporis insumēdū sit, vt eadē (quia Iure canonico immutata sint) rursus dediscas, ac preterita studia quasi retexas? Quanto satius ita rem temperare, vt cū scias, quid iure ciuili contineatur, statim etiam quid iure canonico sit immutatum, perdiscas. Mitto, quod in Romana curia nemo vel iudicis, vel patroni partes honorificè sustinere potest, qui non impense iuri Pontificio operā dederit. Adde, quod vix potest contingere, vt quis recte canonicum ius teneat, quin idem & ius ciuile calleat. At qui ius ciuile teneant, ius vero Pontificium ne olfecerint quidem, multos inuenias. Vnde cum vos ad ius Pontificium hortor, potius ad vtrumque ius, quàm ad alterum tātum hortor. Itaque date operam, vt iuri canonico incumbentes, simul etiam in vtroque iure ita proficiatis, vt nos quoque inter Præpositos, Abbates, Archidiaconos, Cardinales, Ostienses, demum inter summos Pontifices, & cæteros insignes viros, quibus hæc facultas sola abundat, numerari valeatis.

PRAELECTIO IN RVB. EXT. de testamentis, & vltimis voluntatibus.

SED accedamus iam ad interpretationem Rubricæ nostræ, cuius est inscriptio, De Testamentis, & vltimis voluntatibus, & capit. Cum esses. sub ea positi, qui tractatus seipsum commendat, vt apparet ex leg. 1. cum congestis ibi per Docto. C. de sacros. ecclesiis, pro cuius intelligentia clariori paulo altius, quàm communiter faciant Doctores exordiendo, considero, quod immortalitas, cuius consequendæ studio omnes homines stimulantur (vt mihi quidem videtur) considerari potest quattuor modis. Quædam enim appellari potest immortalitas perpetuitatis. Quædam immortalitas beatitudinis. Quædam gloriæ. Quædam vero successionis. Perpetuitatis immortalitas est, cum quid dicitur immortale eo tantum respectu, quod perpetuo, & in æternum durat; vt cum dicimus humanas animas esse immortales, intelligimus enim illas perpetuo perdurare, iuxta illud Poetę, Morte carent animæ, & ita sumitur in l. properandum, C. de iud. dum dicitur, cauendum esse ne lites fiant penitus immortales, i. ne perpetuo perdurent, sic ex contrario cum lis amplius non durat, dicimus litem mortuam, vel mori. l. cū lite mortua, aliàs 2. ff. de iud. sol. & in l. 3. §. gesta. ff. quæ in frau. cre. Immortalitas beatitudinis est, cum quis dicitur immortalis non solum quia perpetuo duraturus est, verum etiam futurus est perpetuo beatus, hinc apud sacros scriptores verbo vitæ, beatitudo sæpe designatur, vt cum dicitur. Hoc fac, & viues Luc. c. 10. i. beatus eris. & rursus. Qui credit in me uitā habebit æternam, Io. c. 5. id est, beatus erit, fac. c. Christiani, de cōse. dis.

2. nec enim is,qui non credit,vel mandata non seruat,fit mortalis respe-ctu perpetuitatis;quia,& eius anima perpetuo perdurat, sed cum sempiternæ infælicitati sit deputatus,creditur non tam perpetuo viuere, quã perpetuo mori.fac.c.per venerabilem ante fi.qui fil.sint legi.&c.qui sine 26.q.2.& quod ex symbolo Apostolico tenemur credere, scilicet uitam æternam,intelligendum est de æterna beatitudine,& hæc veluti bene gestis acquiritur,ita prauis moribus amittitur.Hinc est quod delicta quędã grauiora solemus mortalia peccata appellare,vt in c.vnum orarium.dist. 25. scilicet quod soleant animabus mortem afferre.& immortalitatem adimere, immortalitatem autem non perpetuitatis,nam & animæ damnatorum perpetuo durant,sed beatitudinis,& hoc modo,& secundũ hanc intelligentiam forte profani scriptores appellant Deos immortales.Tertia appellari potest immortalitas famæ,siue gloriæ,& est cum quis pręclare gestis æternam apud posteros memoriam consequitur,dequa loquitur tex.inst.de excu.tut.in prin.vbi qui in acie pro patria ceciderunt,ideo parentibus ad excusationem a tutelis proficiunt; quia per gloriã viuere creduntur, veluti enim per dedecus & ignominiam vitæ quis dicitur mori, vel mortuis comparatur,l.1.§.pen.ff.de bo.poss.contra tab. ita ex contrario per gloriosam mortem creditur viuis posse comparari.Quarta & vltima species est immortalitas successionis,& hanc consequimur mediantibus successionibus nostris,& his qui post mortem nostram nos repręsentant.Hæc autẽ successionis immortalitas suddiuidi potest in duas species nam alia est immortalitas successionis naturalis,alia est successionis legitimæ.Immortalitas successionis naturalis est illa,quam consequimur per stirpis propagationem, & mediante matrimonio, nam cum natura non posset facere immortalem hominem tamquam indiuiduum,uel Christianæ loquendo,homo primus ob præuaricationem immortalitate corporis,& se,& posteros exuisset,reparata fuit hæc iactura filiorum susceptione,& stirpis propagatione.Vnde bene Imperator in Aut.de nup in prin. dixit,matrimonium humano generi immortalitatem artificiose introducere,& filiorum procreatione renouata genera manere,cui concor.text. in l.leg.C.de leg.hære. vbi Imperator loquens de masculo,& fæmina, ad hoc(inquit) natura vtrumque corpus edidit, vt maneat suis vicibus immortale.Idem & elegantius,exprimit I.C.in l.liberorum fi.in ff.de ver.si. Etenim(inquit)idcirco filios,filiasve cõcipimus,atque edimus,vt ex prole eorum,earumve diuturnitatis nobis memoriam in eum relinquemus. Immortalitas legitimæ successionis est illa,quam consequimur mediantibus successoribus vniuersalibus,puta hæredibus,vel bonorum possessoribus.Hinc dicimus quod testatoris,& hæredis est eadem persona,Auth. de iureiu.a mo.præst.in prin.viuit igitur is qui naturaliter est mortuus in hærede suo,lege vitam dante,non posset non incommode appellari hęc legitima immortalitas,& non solum in hærede defunctus uiuit, verum et in hærede hæredis.l.fi.C.de hære.inst.Et non solum in hærede hęredis verum etiam in centesimo,& vlteriori etiam hærede.vnde pulchre I.C.

Immortalitas gloria.

Immortalitas successionis.

Immortalitas legitimæ successionis.

in l. qui per successionem.ff.re iud.Qui per successionem (inquit) quãuis longissimam defuncto heredes extiterint, non minus heredes intelligũtur, quam qui principaliter hæredes extiterint, & vsque adeo per legem inter plures eiusdem hominis hæredes inducitur identitas personæ, quod licet alias conditio debeat impleri in forma specifica.l.Mæuius cum vulg.ff.de cond.& demon.si tamen reliquatur legatum sub illa conditione, si hæredi dederit, dando hæredi hæredis dicatur grauatus conditionem impleuisse.l.cum ita.2.ff.de cond.& demonst.

Studuit autem, & multum laborauit lex in introducenda hac immortalitate, & propterea admisit, vt possint testatores facere plures gradus hæredum vt insti.de vul.& pup.inuitauitque institutos hæredes ad hæreditatem adeundam in lucro Trebellianicæ, ac Falcidiæ.ff.& C.ad Sen.con.treb.& ad l. Fal. permisitque, vt hæredis habendi causa liceat seruum manumittere, etiam in fraudem creditorum. §. 1. insti. quibus ex cau. man. non lic. & prætor plures gradus bonorum possessionis, faciendo hoc agit, ne quis sine successore decedat.§.adhuc autem insti.de bon.poss.

Hæc autẽ inducta sunt a iuris laboribus nõ solũ probabili, verum etiã necessaria ratione, nisi enim esset, qui defunctũ repræsentaret, & quodã modo uiuũ redderet, negotia humana sæpissime medio incursu ĩtercide-rent, res familiaris, existimatio periclitaretur.d §.1.& l.& quia.ff.de interro.act.& l.1.ff.de succes.ed.c.in prin.Vendidi tibi domum meã, deq. pertio ad annum fidẽ habui, anno nõdũ exacto, moreris, nisi lex in loco tuũ sufficeret, quẽ alterum te esse statueret, & sic te quodãmodo immortalem rederet, contractus ille emptionis exitum habere non posset, nec enim esset, qui mihi pretium solueret, factum quę est non minus publico, quàm priuato beneficio, vt quis hæredem haberet, argum leg.vel negare.ff.quemad.testa.aper.idque vel nobis hominibus interdum inuitis, nec enim lex vtilitatis tantum spe ad hæreditatem adeundam allicere curauit, sed etiam coegit aliquando, & hinc necessarii hæredes.d.§.1.inst. quib.ex cau.man.non licet.l.necessarijs.ff.de acqu.hered.§.1.insti. de hæ re.qual.& differen ausimque affirmare necessitatem hanc, quę interdum inest ex parte hæredum, inesse etiam ex parte decedentium; ideoque si homo liber, & solutus aliena potestate forte in extremo vitæ constitutus diceret coram testibus rogatis, velle se decedere prorsus sine hærede non modo testamentario, sed quocunque, quod hæc contestatio nihil valeret, & quod eas non obstante sibi tamquam ab intestato decedenti succederetur si a lege vocati successionem agnoscerent. Mouet me primo, quod vt quis habeat hæredem, non eorum solum causa inductum est, qui decedunt, verum etiam viuentium.d.l.& quia.ff.de interro.actio. & dict.leg.ff. de success. edic. quibus moriturus non potest præiudicare. l. non debet.ff.de re iud.cum concor.secundo, quia, vt quis hæredem habeat, inductum est non solum fauore priuatorum decedentium, vt in leg. 1.Cod.de sacrosanct.eccle.verum etiam publico.dict.leg.vel negare,

Quantũ laborauerunt legislatores in introducenda immortalitate legitimæ successionis.

f 2 vnde

vnde non potest huic dispositioni legis, priuatorum pactis, uel contestationibus derogari. l. 3. ff. de testa. Tertio, qua id non possent homines tacite facere, donando omnia sua bona, & nihil pro facultate testandi sibi relinquendo, iuxta late no. in l. stipulatio hoc modo concepta. ff. de verbo. obli. ergo nec expresse, ad no. in l. cum quid. ff. si cer. pet. Hoc autem legis commentum in inducenda hac vt ita dicamus, legitimæ successionis immortalitate, mirabile fuit, certiusque immortalitate naturalis successionis, si quidem multos spe potiundæ prolis frustratur matrimonium, multos etiam id suscipiendorum liberorum desiderium minime tenet, at nihil æquè facile facere possumus, quàm nobis heredem constituere, quod vel tribus verbis explicare possumus, l. 1. ff. de hære. instit. quod si noluerimus, aut non potuerimus id facere, exclusi facti difficultate, lex nobis hæredem cõstituit. Ex quibus colligitur, hanc legitimæ successionis immortalitatem ex duplici quasi fonte fluere, scilicet, ex dispositione legis, & hinc omnis successionum ab intestato tractatus; & ex dispositione hominis, & hinc tractatus de testamentis quem nos iamiam aggredimur. Diuiditur igitur rubrica nostra in duas partes. In prima agitur de testamentis In secunda de vltimis voluntatibus. Circa primam partem, quia quæstio quid nominis, præcedere debet quæstionem quid rei, l. 1. ff. si cert. pet. antea quam veniamus ad definitionem testamenti, quæro quot, & quibus modis accipiatur in iure hæc vox, testamentum? Resp. tribus, &c.

FINIS.

INDEX
LOCVPLETISSIMVS
OMNIVM RERVM,
QVAE IN QVATVOR LIBRIS
Institutionum Iuris Canonici Ioannis Pauli Lancelotti continentur.

Appel-

cada-

C

mit-

con-

con-

D

ecclesia

 pto

mona-

N

Pactum

P

pro-

Q

R

priæ

X

FINIS.